
UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 073683531

משניות
סדר זרעים

עם

רבינו עובדיה מברטנורה

יעם עיקר **תוספות יום טוב** בשלמותו

ועם פירוש

תפארת ישראל

הוא

פירוש מספיק לששה סדרי משנה קשורות, מבאר כל קלות וחמורות, בלשון של זהורות, ובפנים מסבירות, וכל משניות סתומות ואסורות, אשר עד הנה היו צרורות, פה הם מפורשות ומבוארות, בעזרת אוזר ישראל בגבורות, וגם שאבתי מבארות, ומחוסן אוצרות, אשר למוכתרי העטרות; והלפידים בוערות, והיו למאורות, כאספקלריא המאירות, ולכן לעין כהה נסתרות, ואוחז שמורות, ורסיסי מנהרות, מאשר יריקו הצנתרות, ואביאם לטלאי הגדירות, והיו גם להם לברות, במלות קצרות, ובאמרות שהורות, והרוצה לדעת הנותרות, בהקדמה ראשונה נצורות, במסכת טהרות, [illegible] מהנה לא נעדרות, ואכרע ואשתחוה בזמירות, ליוצר המאורות, עוטר ישראל בתפארות, נאום המשתוקק בעתירות, לעבדו שכם אחד בכושרות, להבין ולהורות, החקים והתורות.

חברו

הרב הגאון האמתי המפורסם עד קצוי ארץ מופת הדור והדרו רכב ישראל ופרשיו בוצינא קדישא חסידא ופרישא גדול מרבן שמו

רבינו ישראל ליפשיטץ בן רבינו גדליהו זצוק"ל

שהיה אב"ד בכמה קהלות קדושות ובסוף ימיו אב"ד בק"ק שאטטלאנד, וויינבערג, לאנגפוהר המדינה בראנציג.

ווילנא

בדפוס והוצאת "ראם"

מפתחות

פרקי המשנה הנמצאים בסדר זרעים על סדר א"ב

קול אומר קרא!

הסכמה ורשיון מהרב הגאון הגדול המפורסם

מהו' ברוך יצחק זצ"ל בן רבינו המחבר זצוק"ל.

(לעת הוצאה השניה של המשניות תפ"י)

לכו חזו מפעלות ה' המגביהי לשבת, אשר שם שמות בארץ, להנחיל אוהביו יש, והעיר רוח נדיבים הגבירים היקרים, הרבני החכם השלם, זית רענן יפה פרי תואר כמהו' אברהם יעבץ נ"י, ואחיו מרעהו הרב המופלג החכם השלם, כמהו' שמשון סובאלסקי נ"י; ורוח נדבה את לבב הנכבדים האלו רוח טהרה וקדושה, מחשבה המצטרפת למעשה לזכות עמינו בית ישראל, ולהוציא לאור הדפוס פעם שני בתוספת מרובה ובעדי עדיים יופי, חיבור המפורסם היקר של אאמ"ו גדול הדור, הגאון אמתי, זצוק"ל, תפארת ישראל על ש"ס משנה מלכתא, והחיבור הנ"ל כירדן מלא על כל גדותיו ממים קדושים ממקור קדש יהלכו, ומים יוצאים מתחת מפתן בית המשנה, מן המקדש הם יוצאים והולכים ומתרחבים ע"פ כל שדה חמד פנות יקרות ומקצוע שבתורה לארכה ולרחבה, ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל פרי תנובת החידושים, לחדשיו יבכר, ופירוש כזה אין בתכונתו ועניינו דבר הנערך לרבים מאד, כי הוא מכלכל חיים ונותן בדבריו חיים למוצאיהם לדעת כל משנה ומשנה על בוריה, כפי אשר הונף ואשר הורם כל חלב וכל יצהר הפירושים מספרי רבותינו הקודמים מבארי המשנה עם תוספת נופך ספיר ויהלום מנופת צוף אמרי פיו פה קדוש אדונינו מורינו ורבינו המחבר זצוק"ל. ומלבד הבנת דברי המשנה בעצמם, עוד על ראשי עמודי הפירוש מעשה שושן, עדות ללמד הלכה פסוקה, ותתם מלאכת העמודים מלאכה תמה ושלימה בתבנית כליל יופי, בלי שמץ ודופי, והעומד על הפרק יהיו מעתה בלמדו בספר הקדוש הזה, נאחדים בידו, הן ביאור דברי המשנה, והן ברור חיל הדין תפארת לעושיה הלכה פסוקה. והנה אנא קטינא חריך שכא, בר יומא בקי, ידעתי מאד מיעוט ערכי עלי, לפתוח פה להימין בהדפסת ספר היקר הזה ולהללו בשער בת רבים, או ליתן יקר שהדותא עליו, כי מי אנכי נגד אאמ"ו רבינו הגדול המחבר זצוק"ל, ח"ו לא תהא כזאת בישראל, תמן אמרין באתרא דמרי ביתא תלא זייני' כולבא רעיא קולתא תלא, ותועלת הספר הזה הוא נראה מעצמו בעליל לכל בעלי עינים, כשמש בחצי השמים. ואני לא באתי כאן, אלא להיות נטפל לעושי מצוה הגבירים המדפיסים ולהטיל גודא רבא לטותא דרבנן חרם ושמתא על משיגי גבול אשר יבואו להדפיס הפירוש בלי רשיון היקרים הנ"ל (ומבואר שמה הזמן המוגבל ביניהם). — ואשר ישים הדברים האלה על לבו יתברך, החדל יחדל והשומע ישמע ועליו תבוא ברכת טוב. כ"ד הכותב לכבוד התורה עבד נרצה לעבודת ה' זעירא דמן חבריא, תוהב לסדר ט, שנת ברכת ה' פה ק"ק האמבורג יע"א.

ברוך יצחק ליפשיץ

אזהרה!

זכות הדפסת הפי׳ **תפארת ישראל** וההוספות מבנו הג״מ ברוך יצחק ז״ל לנו הוא לצמיתות, כי קנינו אותו מבעלי הזכות הזה לקנין עולם, ואין הרשות לאיש בלעדנו להדפיסם לא כלם, ולא מקצתם, בכל אופן ובכל מדינה שתהיה. והעובר ע״ז ענוש יענש כחוק.

דברי המדפיסים **האלמנה והאחים ראָם.**

הקדמה

אמר בן המחבר לכבוד אביו מלין יחבר ובלב נשבר ונדכה מדבר, מוריד כנחל דמעות על כי נוטל ממנו תפארתו, וארון אלקים נלקח ממנו, עטרת ראשו, מחמד עינו, **רבינו הגדול**, והוא בדמי למעיו מתגולל, ובקולו אלות יתולל על אביו רב מחולל, ופותח עליו בשורה ואומר כמאמר רע"ק בסנהדרין (דס"ח, א') „אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן"; עוד עשתנותי סוערים כגלי הים ורעיוני יוצאים מבוהלים ידחופים, ועניי נאן נאני, הן המה מחשבותי הרטושים והנטושים — רטושים למדעתן ונטושים דבע"כ (ב"מ, ל"ט, א') — על הרי בתר, אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כי הצדיק אבד פאר הדור אין ונזר כרוב ממשח, אבי החכמה, תבל כסה הודו, אש דת בימינו חלקת מחוקקים עוזו ומגנו, יפרוש כנפיו לתימן, בחדריו סתום יגלה ויבין תעלומות חכמה, בתורה ובמשנה, תלמוד בבלי וירושלמי, וספרא וספרי ותוספתא, גדולי בינתו ומחקרו תהום אל תהום קראו; ישק שמים, שמה מרכבות התחכמותו, בנבכי ימים ירד ויגיע, הנה שם בית זבול בינתו; על השכים ואופל אור יקרות הופיע, ומה רוב טוב אשר הביע והודיע, ופעלו אשר פעל והוציא לכל בית ישראל בן א"ש חי רב פעלים מקבצאל, רבינו הנ"ל בחיבורו, לתבר גזיזי דברזלא בפירוש תפארת ישראל שלו, אשר חיבר על המשנה, ונחת וטבל בים תורתנו הקדושה, כבר אמוראי אתא ואייתי מתניתא בידא, דייק ותני כחומרי מתניתא, חזינן הוא קרטליתא דמקבעי בה אבנים טובות ומרגליות, חיבורו הקדוש דקמן, מלא זיו ומפיק נוגה על כל חומר בקודש ומקומות סתומות שבשתא סדרי משנה, והכל בלישנא קלילא נהיר ובהיר, נהירין שמעתתי' דיממא ניניהו כבשני חוני המעגל, מעגליו ירעפון דשן מטעם לשד שמן דבריו, עומק רמיזותיו, ומתק ויושר סברותיו, חכי ממתקים וכלו מחמדים, עד כי כל המעיין בספריו יתפלא על עוצם וגודל חכמתו ובקיאותו הפרושה על כל שדה חמד התורה לארכה ולרחבה, שאין לך מקצוע תלול חבוי ועמוק, שלא הציג רגל מחקרו בו, ומלא כפו קוצר וחצנו מעמר, לבאר כל סתום וחתום ולהודיע פתרונו [עי' בהקדמות ופתיחות הנפלאות, אשר שם לכל חלק מהמשנה ולפעמים קודם או בסוף המסכתות, כמו במועד, קדשים וטהרות, ולפני מס' שבת ועירובין, וגיטין, ובסוף נשים, ובמס' קנים, ובסוף קדשים בענין צורת ביהמ"ק תוב"ב]. **ואני לא יצאתי היום להלל מפעלו ולשבח ספריו המפורסמים בשער בת רבים,** כי זהו שפת יתר, ומשנה שאינה צריכה, כמבשר ואמר לבא רב, שהאור מתוק לנפש ומרפא לעינים אשר כל השומע אותו יצחק לו, **כי האמת עד לעצמו**; ומי אנכי פרעוש אחד, זבוב קצוץ כנפים, קורא לגבי בהרים לפאר ולהרים, להרבות אמרים, ולבא אחר המלך, שר הפלך, זכרנו מחמדים במלכו עלינו, ולמשמע אזן דאבה נפשנו? —

אכן אני עתה באתי על של עתה, האחד להודיע לבית ישראל קושט אמרי אמת, שהחיבור של ע"ר אאמ"ו רבינו זצוק"ל, כפי אשר יוצא עתה לאור עולם במהדורא תניינא מקושט בכל מיני הדור ותוספות מרובות והלכתא גבירתא הלכה פסוקה אחר כל פרק [והגה"ב הנ"ל הם מפ"ב לשבת ואילך ממני כמבואר להלן בהקדמה], ע"י הגבירים הנכבדים והמופלגים י"א הרבנים מוהר"ר זוסמאן יעבץ ובנו מוה' **אברהם יעבץ** נ"י ואחות מרעהו הרב וכו' כמוה' **שמשון סובאלסקי** נ"י, הוא נמסר לידם ממני, ע"פ פקודת ע"ר זצוק"ל, אשר בעודנו חי ומתהלך בתוך תבל ארץ, איזהו שבועות טרם צאת נפשו הקדושה והטהורה, גזר אומר כל זה לפי תנאים המצויינים והמבוארים בפרוטרט במכתב ההתקשרות של קאנטראקט אשר הוקבע בין ע"ר רבינו זצוק"ל לבין הנגידים הנזכרים שי' ועל כן סחור סחור לנזירא אשר יזיר עצמו לה' ותורתו לכרמא לא תקרב להשחית נחלת וחלקת הגבירים הנ"ל ולהשיג גבולם תוך זמן שהוגבל בינינו כי כל עושה אלה לא ינקה ועומד בארור וחרם ונידון כדין היורד לנכסי חבירו שלא ברשות, ונוסף לזה קיימנו גם אנחנו ב"כ ויורשי אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל לאשר ולחזק כל הכתוב בהתקשרות הקאנטראקט הנעשה עם ע"ר זצוק"ל מש"ק, ב' ניסן **בתר** לפ"ק, אשר ע"פ כתב התקשרות הנ"ל רק להגבירים הנזכרים למעלה ניתן ונמכר הרשות להדפיס ספר **תפארת ישראל**, (ומזכיר שם הזמן המוגבל **ביניהם**), ויש להם רשות לדפוס ע"פ התנאים המפורשים באר היטב בקאנטראקט הנזכר ולמכור כאדם העושה בתוך שלו, ואין מערער בדבר, ובתוך זמן המוגבל אין שום רשות לא לנו יורשי אאמ"ו זצוק"ל ולא לב"כ ולא לשום אדם בעולם הן במדינה זו והן במדינה אחרת להשיג גבולם בהדפסת ספר ת"י, הן בתבנית זאת הנמצאת כעת, הן בתבנית אחרת, (וגומר שמם

הדברים

הדברים הנוגעים לו ולה' יעב"ץ הנ"ל ומש"כ שם בזה"ל „וידם כידינו לרדוף אחרי האיש המרים יד עול ורשע לפרוץ גדר ולהשיג גבול הן בד"י והן בדע"ר וכו' *).

עוד אני היום מגיד משנה, להודיע שנית לאחינו שבגולה, היושבים בגנים, חברים המקשיבים לקול איש אחד קדוש מדבר מפענח נעלמים, דמסמרין גליין לי', כאשר יבואו בכרם ביבנה פרקלין במי התלפיות, מתניתא דכרמא, אשר נטע ושתל רבינו בחיבורו הנפלא הזה, ויבואו לגנו ויאכלו פרי מגדיו, וירעו על הרי בשמיו, בל ימהרו בלבם להחליט ולסתור דבריו מפני איזהו קושיא או תמיה הנראה להם בהשקפה ראשונה בדברי רבינו; אך דעו נא אחי ורבותי כי בעיון רב ועמוס ובהתמדה גדולה כתב רבינו כל דבריו בספרו, לא כד מיא ושכב אמר רב להאי מילתא, והכמתו כחכמת מלאך אלקים, עינו מנמרחק צופה על כל פנות יקרת מוסד שבש"ס בבלי [אשר היה כספר פתוח לפניו, וכמעט ידע אותו בע"פ], ועל כל אבן בוחן שבדברי רבותינו המפרשים, גדולי הראשונים: ושקל בפלס הרים, תלי תלים של הלכה שקל במשקל ובמאזני שכלו בהיר הוא בשחקים בעיון דק הדק היטב, וכל דבריו ואמריו הם בלי הגזמה והפלגה וכמספר ואומר בדלמי, רק כגרגרי זהב מזוקקים שבעתים, ושהדי במרומים, כי לפעמים מפני איזהו מלות קטנות שלא היו נראות לרבינו מפולשות ומוגבנות כראוי טרח הצדיק וכתב כל הענין שוב שנית מחדש, וישב על ספות דיו אלו שבעה נקיים בהוצאות דבריו המדוקדקים לקיים מ"ש ודעת שפתי ברור מללו, וכמו בענין הזה כן בכל למודיו אף היא היה מתכוין תמיד אל מטרת עוז האמת, יום ולילה לא שבת בעיון ולמוד התורה, והמקרא היה מתבב ולא זז מפיו „אדם כי ימות באהל", „באהל של תורה", ובודאי שאיש קדוש ואלוף וגאון כזה נשמר בבדיקה יתירה ע"י השגחה מלמעלה מחטא נגד האמת [וכן היה בעסקיו ובמלי דעלמא דובר מישרים ואוהב אמת עד להפליא, וכאשר שאל איש בעצתו, היה כאשר ישאל בדבר אלקים, וכאילו רה"ק התנוצצה בו, בלא נפל דבר אחד מדבריו, אשר יעץ, ודבר והודיע והזהיר שיבא או שלא יבא, ארעה, וכמבואר בספר הקדוש יבואר ראשית חכמה לרבינו אליהו בן מהר"ם די וידאש, שער הקדושה ספי"ב. וז"ל שם וכל הדובר אמת בלבבו ואינו רוצה לדבר שקר אפי' דברים שיחשוב שידבר ואע"פ שלא יתכוון להם מ"מ דבריו מתקיימין שנא' ותגזר אומר ויקם לך עי"ש]; ורק אהב רבינו הקיצור ומשתעי בלשון חכמה, ללמוד בדין קצרה כמצות עלינו מחז"ל ריש פסחים, והשתדל להודיע רב תבונות בכח מלות מעוטות, כי היה רבינו חכם גדול בלשון ומליצה, וע"כ אחי ורבותי, בבאכם אל עין העיון בדבריו אל תהיו מאוהבי למנון ושונאי לפרק, מדדו לו כמדתו שגם הוא היה מתהפך בזכות המחברים ותתרו במחתרת עמקי דבריו, ותמצאו כסהר טמון, האמת נשקף כעין נוגה על פני ככר פירושיו, עיוניו ורמיזותיו, ואם אחר כל העיון עדיין קצרי התמיה לא מתהדרין, הודיעו נא אותו לי במכתב, ואשיב כיד ה' הטובה עלי, ובטוח אני בזכות הרה"ק ובזכות אבותי, שאזכה לברר דבריו ולגלות מצפוניהם, לאשר ינקתי מלמד חכמתו מנעורי וידעתי דרכו בקודש, כפי קוצר בינתי אשר חנני אלקים:

ועוד בה שלישיה, אשר ראיתי להזכיר בהקדמה זאת, ושבה והיתה לבאר ענין חידושי ודברי הנמצאים בהחיבור הזה ממני קצת מהם משולבות תוך דברי ע"ר רבינו זצוק"ל ובראשם מלת אבי, ר"ת אמר ברוך יצחק, והם לרוב כאשר הם ממהדורא קמא וכאשר ארג אותם רבינו הגדול בעצמו תוך שש ורקמת דבריו הנכבדים, לעת ההדפסה הראשונה, לאשר עברתי אז במחנת קדושים דבריו, משער לשער, ועיינתי בהם ושאלתי במכתב לע"ר זצוק"ל, מה שעלה במצודת רעיוני. אמנם איזהו מהגהות ובפרט בחלק א' דזרעים נתוספו עתה מחדש טרם נמהרת בהדפסת החיבור, ואח"כ הסכמתי עם הנגידים נ"י המוציאים הספר לאור הדפוס, להדפיס כל חדושי בקונטרס מיוחד בסוף החיבור ויקרא שמו בישראל מסגרת זהב, וידיע להוי כי ההילכתא גבירתא מפ"ב דשבת ואילך הם מידי יד כהה, ואע"פ שת"ל אני יושב על כסא הוראה קרוב לל' שנה, אני מזהיר באזהרה אחר אזהרה, שלא יסמוך שום אדם על דברי להלכה ולמעשה עד שיעיין היטב על הדין במקורו כי מיראי הוראה אני, ואם רב הונא בדינא

ורב

*) בשנת תרל"ה אחרי אשר עבר כל מסחר הספרים של ה"ר זוסמאן יעב"ץ ובנו ר"א הנ"ל לבנו הרה"מ זאב וואלף יעב"ץ הידש אז הרזוו"י את מקנת הזכות של הדפסת הת"י עוד על זמן מוגבל, מהג"מ ברוך יצחק ליפשיץ ז"ל, ועמו קנה אז ממנו גם את זכות הדפסת הס' עטרת תפארת שהניח אחריו הגאון בעל תפ"י בכ"י והוא מהדורא בתרא על סדר טהרות, ובשנת תרל"ט קמו הסטערעאטיפין מהמגביות עם ת"י עם זכות הדפסתו והדפסת עט"ת קמו כלם למקנה להרח"נ אייזענשטאט. ובשנה העברה קנינו אנחנו מרחנ"א הזה את הסטערעאטיפין ההם עם זכותי ההדפסה ככל אשר היו לרחנ"א. ועתה יספנו לקנות זכיות ההדפסה גם לאחר זמן המוגבל ולעולם מאת הג"מ זכרי' דר' ליפשיץ שליט"א (בנו של הג"מ ברוך יצחק הנ"ל) ויורשי הגאונים שנ"ל ז"ל. ע"פ כתב המקנה המאושר ומקויים כחוקי ארץ אשכנז וכחוקי ארצנו.

דברי המדפיסים **האלמנה והאחים ראם.**

הקדמה

אדב אשי בשריפתא מכנפי רבנן ושבחי, כי היכא דלמטיין שיבא מכשורא (הוריות ד"ג, ב'). אנן מה נענה בתרייהו בדור היתום הזה, אשר חשכו הרואות בארובות וסוגרו דלתים בשוק הבינה, ואשר לפי עדות חז"ל (בעירובין דנ"ג, א'), אנו אפי' כמלא מחט סדקית וכסיכתא בגודא לגמרא, וכאצבעתא בקירא לסברא לא, רק כי אצבעתא בבירא לשכחה: ואם בארזים, רבותינו בעלי תלמוד, אשר לבבם כלב ארי, נפלה שלהבת הפחד והיראה על התקטנות והתמעטות הסברא והשכל, מה יעשו אנשים כמונו היום, אזובי קיר? ואם לויתן והתנינים הגדולים הרובצים בתוך יאריהם, הועלו בחכה החולשה, הספיקות והשכחה, מה יעשו דגי הרקק מלקקי דברי הראשונים, הגלדים ועומדים בביר קטן ואשר כל משכנת מירת שכלם הוא עלית קיר קטנה ככף איש, דנפלי טולי דכתלי אהדדי, נר ואור חשך בעריפיהם, ודבריהם כדק יטול, כעין חרגא דיומא לא שמי'? — — —

וכדי להודיע מקצת שבח רבינו הגאון החסיד זצוק"ל, לפרסם תפארתו והדרתו בעולם ואופן התנהגותו ואיך היה פטירתו, אעתיק עוד מה שנודפס ממני לעת העדרו וז"ל שם:

קול נהי נשמע בארצנו איך שודדנו, הורם המצנפת הטהור והוסרה העטרה גולת זהב מעל ראשנו, כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו ויעתק צור ממקומו, וכסער מתחולל שבר את אדיר בלבנון, חורש מצל וגבה קומה כרוב ממשח הסוכך בתורתו וצדקתו עלינו, ה"ה אדוננו מורינו ורבינו הגאון האמיתי החסיד והעניו פאר הזמן נזר ותפארה, רכב ישראל ופרשיו כמוה' ישראל ליפשיטץ זצוק"ל אב"ד דקהלות שאטלאנד לאנגפורט וויינבערג פה, והמפורסם בחבוריו היקרים והנחמדים מזהב ומפז רב על הש"ס משנה ונקראו בשם האחד **תפארת ישראל** והשני **זרע ישראל**. — יום צום גדליה העבר היה יום צרה ומבוכה, אשר בו עלה בסערה השמים רבינו הנ"ל. ויהי כהיום הזה כל מקום שנא' ויהי אינו אלא צרה, וכמו שחר עלה ורבינו עזב ביתו בהשכמה לילך ברגש אל בית אלהים להשתפך נפשו בתפלה ותחנונים והוא עומד כמלאך אלהים מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין עטר ישראל בתפארה, ויחל את פני אלהיו, בכה ויתחנן לו והשלים תפלתו עם הציבור; אזי אחר גמר הסליחות והתפלה וכל הקדישים ואחר שלמד שיעורו ואמר בעצמו קדיש דרבנן, בקש רבינו לישב בשלוה על מקומו בביהכ"נ. וכמעט שנתן מנוחה קצת לגופו כלי הקודש ועל מקומו שם שופך זורח וספר המשנה עם הפירוש אשר שת עליו בידו, לעיין בו, ויבא השמש, אתא שמשא אתא שמשא, צדיק בא לבית מלון יושב סתר עליון; והנה חשכה גדולה נופלת עלינו ועלטה היה, כי רבינו חלף הלך לו לישיבה של מעלה, ואנחנו עומדים צרואים בנפול אדרתו אדרת הגוף מעל כנפי נשמתו ומצעקים הוי אדון, הוי הודו והדרו, ועונים ואומרים בשכמל"ו עם כל דברי קדושה הנאותים למעמד נורא כזה. בעודנו פאר חבוש לראש רבינו אלו תפילין שבראש ולבושו כתלג חור, לבוש טלית, ועומדות היו רגלינו עדיין בבית הכנסת זאת לא זאת, כי העם הקדוש אשר פלצות כסתהו וחיל ורעדה יאחזון אותו בשמעו קול השמועה לא טובה הנה באה ורעש גדול בכל חוצות קריה. ויהי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל דקהלתינו מכל עבר ופנה בעזרה, וישלחו אל הרופאים ויבהילו להביא אותם אל מקום משכנת הצדיק, מקום תרועת מלך חי העולמים. כדי לנסות בכל מיני נסיון אם יש עדיין תקוה להשיב רוח רבינו אל נדנת גופו הטהור. בין כה הביאו כסא של אליהו זכור לטוב, אשר עדן היה עומד בביהכ"נ מברית מילה שהיה ביום שלפני זה, יום ב' דר"ה העבר ואשר באותו הברית היה רבינו בעצמו סנדק, והעמידו הכסא בסמוך לפני אה"ק שהוא היה קרוב למקום רבינו נ"ע, והניחו גופו הקדוש על הכסא והוא כחלקת מחוקק ספון שם, ומונח כקרבן עולה תמימה בראש המזבח. מי ראה או שמע כזאת שבפטירה פתאומית אשר בו הנפש חיה מהר תגביה עוף ותעלה השמים, תסתייע הכל בדרך טהור ובאופן פלאי וקדוש כזה, שתהיינה כל הכנות והזדמנות אינם לא נעדר, הראויות להסתלקות צדיק יסוד עולם? — הוא אמר ג"פ ודוי עם הצבור, ועודנו עומד לפני ד' בעסק דברי קדושה ויפרוש כנפי מחשבותיו לתימן, על גוזלין פרי עשתנותיו בפירושו למשנה ירחף לעיין בהם ויגוע ויאסף אל עמיו בקדושה ובטהרה, רחשי מרהטי שפתותי מדברי תורה וממקום קדוש יהלך מקדש מעט של דרי מטה אל מקדש ד' בית מועד לכל חי, הר ציון ירכתי צפון מכלל יופי והיכל עליון של דרי מעלה, וזה ביום סילוק שר וגדול בישראל גדליה בן אחיקם אשר ממנו אמרו חז"ל ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו. אין זה כי אם שמיד ד' נסבה כל זאת בזכות תורת רבינו והפלגת צדקתו עמדה לו, כי הוא היה משים באמת לילות כימים בלימוד התורה כמאמר האי ספינא במ"ק, עד שכל רואיו התפלאו על שקידתו והתמדתו ועד זקנה ועד שיבה לא סר מזה, ועליו נאמר אדם כי ימות באהל, באהל של תורה ותמיד היה מחבב הפסוק הזה לא זז מפיו, והפלגת צדקתו הקודמת לחכמתו כי רבה, וחביבותו בעסק המצות כן היו עד להפליא עד שבזבז הרבה מיכלתו כדי להדר במצות ולקיים זה אלי ואנוהו, יותר ויותר מאשר ישוער בשכל הפשוט ומאשר יקוה לאיש ויחל לבני אדם ויאריכו הדברים

באה

הקדמה

באם נספרם אחד לאחד, ונזכיר מהם רק ראשי פרקים: הוא עם רוב עסקיו וטרדותיו כתב ס"ת בעצמו מן בראשית עד לעיני כל ישראל בהידור גדול, וביום גמר הכתיבה של הס"ת עשה י"ט כיום על הש"ס אשר חזר עליו בתדירא ושגור בפיו ודמי ליה כמאן דמונח בקופסא; והיה עוסק תמיד בג"ח וסבב ג"כ בימי זקנותו בעיר לקבץ ממון בעד אביונים אומללים ולהכנסת כלות עניות. וכאשר שמענו כן ראינו אותו איזהו ימים קודם פטירתו שהלך בעצמו מבית לבית, עלה מעלות המדרגות וירד וטרח כמה פעמים לדבר עם נדיבי עם לגבות ממון להכנסת כלה אביונה, ובודאי היה ראוי להתאונן אחר מטתו כמאמר המשנה נדרים על ר' ישמעאל שהיו בנות ישראל נושאות קינה עליו ואמרו: בנות ישראל על ר' ישמעאל בכינה. ועם כל זה היה רבינו בחסידותו ופרישותו מבעלי הצנע לכת וחיי הכותב שהיה לן רבינו לעת שהיה רב ואב"ד דק"ק דעששויא והמדינה, הרבה פעמים בתענית ג' ימים ולילות רצופים וישב בטלית ותפילין תחת מכסה מלבוש העליון, עד שלא הרגיש אדם בזה ולא פסק פומיה מגירסא. הן אלה קצות דרכיו דרכו בקודש, ורוב גבורתו ותפארת גדולתו בתורה ובמעשים טובים מי יתבונן, וכמדומה יכתוב אחד מבניו הרבנים שי' מגלה מיוחדת על חיי רבינו המספרת ואומרת מאורעותיו וקורותיו ודרכי תהלוכותיו, ורק זה נזכיר שהיה כחמשים שנה ויותר רועה נאמן לעדר ה' עדת ישראל, בקהלות גדולות ונכבדות, ובתוך כל אותו הזמן תורת אמת היתה בפיהו, ורבים השיב מעון בקול ענות גבורה וקול ענות חלושה תוכחות נמרצות דולקות ככדורי אש יתמלטו ואמרי נועם מתוקים מדבש ונופת צופים; והניח אחריו ברכה שמור לדורות ספרים וחבורים על כל התורה שבכתב ובע"פ; דרושים יקרים על כל שבתות ומועדי השנה: הגהות על כל הש"ס וד' ש"ע, ועל כל ד' חלקי הרמב"ם, אשר הם כגרגרי זהב מזוקקים שבעתים. חיבור גדול ויקר מאד על סדר טהרות והוא מרגניתא דלית בה טימא: ועוד הרבה שו"ת, ומכתבים מעשה ידי אומן מימי בחורתו כאבני נזר נוצצים מוסבים משבצות זהב במלואתם על נה"ק והחכמות הנצרכות כרקחות וטבחות ללימוד תה"ק, והכל בלשון צח וקלילא. וכבוד גדול עשו לו אחר פטירתו, לעת אשר הובא גופו הקדוש למקום מנוחתו עד שכמעט כמאמר עולא בכתובות (די"ז, א') דהיילי גברי מאבולא לסיכרא; והעם הקדוש מקהלות עיר דאנציג ומשאר העיירות החונות סביב, אשר התקבצו כולם יחד באנחה ובשברון לב, באהבה ובמורא ללוות אחר מטתו של אותו צדיק בוכה למשפחותיו, מאיש ועד אשה, מנער ועד זקן כולם נשאו בבכיה, וירא ישראל כי יש שבר גדול כים, בהעדר גאון וחסיד קדוש וטהור כמוהו, רבן של ישראל, וצועקים ואומרים, כמאמר התלמוד פ' השפינה, „אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, אוי לה לספינה שאבד קברניטי'!" —

ועתה אתה ברוך ה', דור האחרון שלנו ראה והביטה על דרכי זה האיש הגדול בענקים, גדל הוא בשפך ושם לו ברקת, הליכות עולם לו, ספדו אותו בעיירות ושווקים, כראוי לגאון הדור כמוהו וכמצוה עלינו מרבותינו בעלי התלמוד [בפרק האורג כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו וכו' וכל המתעצל בהספדו של אדם כשר וכו'] ובזכות זה יהיה למליץ בעדכם, וזכרון תורתו וצדקתו יעמוד לפניכם כשמש בחצי השמים ויאיר אפלנו ויגיה חשכנו, למען הקיץ מתרדמות הזמן ושינת טרדות העולם העובר, ואלו יעמדו לחיי העולם מחשבותינו וכחותינו להשתדל בחריצות בתורה ובמצות לטוב לנו כל הימים א"ס:

ואני אל ה' אתחנן שיסמכני בימין צדקתו ויראני נפלאות מתורתו, אחת שאלתי מאת ה', אותה אבקש, שבתי בבית ה' תמיד להגות בתורתו, ולבקר בהיכלו בבוקר בבוקר יעיר לי אוזן לשמוע כלמודים וגם לילות שירו עמי, ושיקויים בי ובזרעי האי קרא, ואני זאת בריתי אותם וכו' לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, ומקרא שכתוב, והנני אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר. — דברי המיחל לחסדו והמתפלל בפרישות כפים, לרוכב שמים, בעד מנת חסד אפים, ואור שבעתיים בהבנת תורתו תורת חיים.

שפל המצב אסקופה הנדרסת

ברוך יצחק ליפשיטץ.

פתח התיבה

הנה את ראשי התיבות שבספר זה, מסודרים על פי א. ב. אמנם ידוע להוי כי כל ראשי תיבות שתחלתן אות או שתים מאותיות השימוש כמו ב. ד. ה. ו. כ. ל. מ. ש. לא יבקשו ולא ימצאו בסדר האות השמושי, ויבוקש הדבר וימצא כתוב, בהאות השרשיי הראשון כי שם ביתו. למשל, במלת דבלא"ה לא ימצא באות ד', רק יסיר הד' שהוא אות השמוש, ויחפש וימצא באות ב', ולמראה עיניו ישפוט, שרצ"ל לומר דבלאו הכי. וכן בכל דבר וענין:

א' אחד. **א"א** אשת איש, אין אומרים, אי אמרת, אי אפשר, אין אדם. **אא"כ** אלא אם כן. **אב"י** אמר ברוך יצחק, איננו בן יומו. **אמה"ח** אבר מן החי. **אה"ע** אבן העזר. **או"א** אביו ואמו. **אוה"ע** אומות העולם. **א"ח** אורח חיים. **אח"ז** אחר זה. **אח"כ** אחר כך. **אחמ"כ** אחר מחילת כבודו. **א"י** ארץ ישראל, איני יודע, אינו יכול. **אי"ל** אין לומר. **אילה"ק** אין להקשות. **א"כ** אם כן. **אכ"ל** איכא למימר. **אל"כ** אם לא כן. **אלת"ה** אי לא תימא הכי. **אמקט"ו** אינו מקבל טומאה. **אמ"ט** אינו מטמא. **א"מ** אינו מינו. **אמ"צ** אינו מצטרף. **א"נ** אי נמי, אינו נאמן. **א"ע** את עצמו. **אע"ג** אף על גב. **אע"כ** אלא על כרחך. **אעפ"כ** אף על פי כן. **אפ"ה** אפילו הכי. **א"צ** אין צריך. **אצ"ל** אין צריך לומר. **אצלג"ו** אין צריך לגופו. **את"ל** אם תמצא לומר:

ב"ב בעל בית. **בב"א** בבת אחת. **בב"ח** בבית חוניו. **ב"ד** בית דין. **בד"א** במה דברים אמורים. **בדה"ב** בדק הבית, או **בה"ב** בדק הבית. **ב"ה** בית הלל. **בו"ח** בשר וחלב. **בו"ת** בנו ותלמידו. **בזא"ז** בזה אחר זה. **בזה"ז** בזמן הזה. **ב"י** בן יומו. **ביד"ש** בידי שמים. **ביהכ"נ** בית הכנסת. **ביהכ"ו** בית הכוסות. **ביהמ"ד** בית המדרש. **ביהמ"ק** בית המקדש. **ביהמק"ק** בית המקדש קיים. **ביהע"ר** בין הערביים. **ביהפ"ר** בית הפרס. **ביה"ש** בין השמשות. **בכה"ג** בכהאי גוונא. **בל"א** בלשון אשכנז. **בל"ז** בלא זה. **בל"י** בלשון יון. **בלא"ה** בלאו הכי. **במ"ע** בני מעיים. **במח"כ** במחילת כבודו. **ב"מ** בבא מציעא. **בנ"א** בני אדם. **בנ"י** בני יונה. **בנק"ח** בנקישת חפן. **בס"ד** בסייעתא דשמיא. **בעה"ב** בעל הבית. **בע"ח** בעל חוב, בעלי חיים. **בע"ד** בעל דבר. **בעוה"ז** בעולם הזה. **בעוה"ב** בעולם הבא. **ב"ע** בן עוזיאל. **בפ"ע** בפני עצמו. **ב"ש** בית שמאי, בן שמעון, בית שמואל, ב' שערות:

ג"ד ג' דברים. **ג"ח** גמילות חסדים. **ג"י** ג' ימים. **ג"כ** גם כן. **ג"ע** גילוי עריות. **ג"פ** ג' פעמים. **ג"ש** ג' שנים, גזירה שוה:

ד"א דבר אחר, ד' אמות. **ד"ה** דף ה', דבור המתחיל. **דהסשה"ת** דהתראת ספק שמה התראה. **ד"ק** דברי קדשו. **דשיל"מ** דבר שיש לו מתירין. **ד"ת** דין תורה:

ה"ה הוא הדין. **ה"ג** הכי גרסינן. **הגרא"ו** הגאון רבינו אליה ווילנא. **הר"א** הוה אמינא. **הול"ל** הוה ליה למימר. **הומ"ל** הוה מצי למימר. **ה"ט** הייט טעמא. **הלממ"ס** הלכה למשה מסיני. **המע"ה** המוציא מחבירו עליו הראיה. **ה"נ** הכי נמי. **הנ"מ** הני מילי, הנפקא מנה. **ה"פ** הכי פירושא. **הפ"מ** הפסד מרובה. **ה"ק** הכי קאמר. **הר"ז** הרי זה. **ה"ת** הא תינח:

זא"ז זה אחר זה, זה אצל זה, זה את זה. **זב"ז** זה בזה. **זה"ז** זמן הזה. **זו"ג** זה וזה גורם. **ז"י** ז' ימים. **זל"ז** זה לזה. **זמ"ז** זה מזה. **ז"נ** ז' נקיים:

ח"ו חס ושלום. **חוה"מ** חול המועד. **חוהמ"ס** חול המועד סוכות. **חו"נ** חוזר וניעור. **ח"ל** חוצה לארץ. **חו"מ** חושן משפט. **חנ"נ** חתיכה נעשת נבילה. **ח"ש** חצי שיעור. **חלעוה"ב** חלק לעולם הבא:

טכ"ע טעם כעיקר. **ט"ס** טעות סופר.

י"א יש אומרים, י' אמות. **יב"ח** י"ב חודש. **ידו"ר** ידים ורגלים. **יה"ר** יהא רעוא, יהי רצון. **יו"ט** יום טוב. **יו"כ** יום כפורים. **יוט"ש** יום טוב שני. **יי"נ** יין נסך. **יי"ש** יין שרף:

כ"א כל אחד, כי אם. **כד"ח** כדי חייו. **כדא"פ** כדי אכילת פרס. **כה"ג** כהאי גוונא, כהן גדול. **כר"פ** כרתי ופלתי. **כ"ח** כלי חרס. **כ"י** כביכול, כנסת ישראל. **כ"כ** כמו כן, כל כך, כלאי זרעים. **כמ"ד** כמאן דאמר, כמשנה ד'. **כמ"ש** כמו שכתוב. **כמש"ל** כמו שכתבתי לעיל. **כנ"ל** כמו שכתבנו לעיל, כן נ"ל. **כנ"י** כנסת יחזקאל. **כ"ע** כולי עלמא, כלי עץ. **כעל"פ** כולי עלמא לא פליגי. **כ"פ** כמה פעמים. **כ"ק** כדי קליפה. **כ"ש** כל שכן, כלי שני, כל שכן. **כש"ר** כלי שרת:

ל"א לישנא אחרינא, לא אמרי'. **ל"ב** לישנא בתרא. **ל"ג** לא גרסינן, לא גרסיק. **ל"ד** לאו דוקא. **לחה"פ** לחם הפנים. **ל"י** לשון יוונית, ל' יום. **לכה"פ** לכל הפחות. **ל"ל** למה לן. **למ"ד** למאן דאמר. **ל"נ** לי נראה. **ל"ע** לא עד. **לע"ל** לעתיד לבוא. **לפ"ז** לפי זה. **לפמ"ש** לפי מה שכתבתי. **לפענ"ד** לפי עניות דעתי. **ל"צ** לא צריכא. **ל"ק** לא קאמר, לא קשיא. **לקט"ו** לקבל טומאה. **ל"ר** לשון רבים. **ל"ש** לא שכיח, לחם שמים, לא שנה, לא שייך. **ל"ת** לא תעשה:

מ״מ מכל מקום, מגיד משנה. ממ״נ ממה נפשך. מנ״ל מנא לן. מסל״ת מבית לוי שמו. מעל״ע מעת לעת. מ״ע מראית עין. מצ״א מצד אחד, מצד אחר, מצ״ע מצד עצמו. מק״ט מקבל טומאה: מ״ש מוצאי שבת, מאי שנא, מה שכתב. משא״כ מה שאין כן. משו״ה משום הכי. משנה״ל משנה למלך: נ״ט בר נ״ט נותן טעם בר נותן טעם. נט״י נטילת ידים. נט״לפ נותן טעם לפגם. נ״מ נפקא מינה: ס״ד סלקא דעתך. סד״א סלקא דעתך אמינא. ס״ט סעיף ט׳. ס״ל סבירא ליה. ס״ס ספק ספיקא:
ס״פ סוף פרק. ס״ת ספר תורה:

ע״א עד א׳. עאכ״ו על אחת כמה וכמה. ע״ג על גבי. ע״ד על דעת. ע״ה עם הארץ. עוי״ל עוד יש לומר. ע״ז עבודה זרה, על זה. ע״ח ערובי חצירות. ע״י על ידי. עיו״ט ערב יום טוב. עיו״כ ערב יום כפורים. עי״ז על ידי זה. עכל״הט עד כאן לשונו הטהור. ע״כ עד כאן, על כרחך. עכ״ל עד כאן לשונו. עכ״פ על כל פנים. ע״מ על מנת. עמ״ש עיין מה שכתבתי. ע״ע על עצמו. ע״פ ערב פסח, על פי. ע״ש ערב שבת, עיין שם. על שם. עכת״ד עד כאן תוכן דבריו:

פ״א פרק א׳. פ״ב פרק ב׳. פ״י פני יהושע. פ״ר דניח״ל פסיק רישא דניחא ליה. פר״ח פרי חדש. פר״ופר פריעה ופרימה.

צ״ל צריך לומר. צ״ע צריך עיון. צע״ג צריך עיון גדול. צעב״ח צער בעלי חיים.

ק׳ קשה. ק״ו קל וחומר. קי״ל קיימא לן. ק״ל קשיא ליה. קמ״ל קא משמע לן. ק״ק קדשי קדשים. ק״ש קריאת שמע:

ר״ב רבינו ברטנורה. ר״ה ראש השנה, רשות הרבים. רה״י רשות היחיד. ר״ח ראש חודש, רבינו חננאל. רט״ז רבינו טורי זהב. ר״ל רצה לומר, ריש לקיש. רכ״מ רבינו כסף משנה. רלח״מ רבינו לחם משנה. רמל״מ רבינו משנה למלך. רפ״א ריש פרק א׳. רפ״ב ריש פרק ב׳ וכו׳. רפ״ק ריש פרק קמא. רפ״מ רבינו פרי מגדים. רתוי״ט רבינו תוספות יום טוב:

ש״א שאגת אריה. שאצ״לג שאינו צריך לגופו: שכ״מ שכיב מרע. ש״ש שלא לשמה. שלכד״הנ שלא כדרך הנאתן. ש״מ שמע מינה: ש״ע שולחן ערוך. שע״המ שער המלך. ש״צ שליח צבור:

ת״ג תרומה גדולה. תה״ק תורתינו הקדושה. ת״ח תלמיד חכם. תח״המ תחיית המתים. תנ״ה תניא נמי הכי. ת״ק תנא קמא. ת״ת תלמוד תורה. תר״ת תקיעה תרועה תקיעה:

קורין א)*) את שמע בערבית? משעה שהכהנים נכנסין ב) לאכול בתרומתן ג)(1)
עד

ר"ע מברטנורה

מאימתי קורין. משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו אין יכולים לאכול בתרומה עד שיעריב שמשן דהיינו צאת הכוכבים, והא דלא תני משעת צאת הכוכבים? מלתא אגב אורחיה קמ"ל שאם נטמאו הכהנים בטומאה שטהרתן תלויה בקרבן כגון זב ומצורע, אין הכפרה מעכבתן מלאכול בתרומה דכתיב (ויקרא כ"ב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשי' ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומ' ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומ' (ב):
עד

תפארת ישראל

פ"א *נ"ל מדמצוה ראשונה שנצטוה הישראלי הוא העסק בתורה דתלמוד מביא לידי מעשה [בקדושין ד"מ], ואם אין תלמוד מעשה מנין, והתלמוד נצטוינו בק"ש דכתיב ושננתם, וקיי"ל דבדיעבד בק"ש שחרית וערבית יצא [במנחות צ"ט ב'], לכן התחיל רבינו הקדוש הש"ס, שהוא ביאור המצות, עם פ' ק"ש, ומדכתיב בשכבך בריש', אקדים דערבית: א) *מלת קרא יש לו ד' הוראות: א) קריאת שם, כמו ולחושך קרא לילה; ב) קריאה להרחוק שיבא אליו, כמו ויקרא לבנו ליוסף, ב' הוראות אלו אינן שייכות כלל בק"ש; ג) קריאה בספר, כמו וקרא בו כל ימי חייו, גם א ההוראה אי אפשר שתהי' במלת קורין, דהרי מותר לקרותה בע"פ [כא"ח סי' מ"ט]; ד) אבל הוא לשון קריאה בקול לפרסום, כמו וקראתם דרור, מקרא קודש, ויקרא לפניו ככה, קרא בגרון אל תחשך. וה"נ ר"ל שמצוה לקרות פסוק ראשון בקול כדי לעורר הכוונה בהפסוק שיקראו אהרינו בשעה האחרונה שנחיה בעוה"ז [עי' מא"ח סי' ס']. אולם נקט לשון רבים דאין אחד מוציא חבירו יד"ח משא"כ לענין ברכה במשנה ד': ב) *נ"ל דר"ל נכנסין לעיר, דמקומות שלהן היו בשדות [בנדה ס"ז ב'] ורק בחוץ לעיר כברים דאילו תוך העיר פסולים מהשם שאובין [במקואות פ"ח מ"א] ומדרגילין הטמאים לטבול סמוך לביה"ש כדי שלא יצטרכו לדקדק אטהרה כל היום [כשמעתן ד"ב ע"ב ושבת ל"ה], להכי תוך טבילה וסיפוג, כשנכנסין לעיר כבר העריב שמשן, שהוא צאת ג' כוכבים, ואז קורא ק"ש: ג) ולא נקט מצאת הכוכבים? דקמ"ל אגב אורחא דכל טמאים אחר הע"ש מותרים בתרומה, ואפי' מחוסר כפורים, כזב ודכוותיה דצריכי
קרבן

עיקר תוי"ט

א) מאימתי כו'. תנא אקרא קאי דכתיב (דברים ו') בשכבך ובקומך משם למד בחובה של אדם לקרות שמע בערב ובבקר. ובאל עכשיו מאימתי זמנו? ומדכתיב בשכבך בריש' הקדים של ערבית. גמ': (ב) דהקרא ואח"י מן הקדשים מוקמינן לה בתרומה (ביבמות דף ע"ד). והכי משמע קרא עד שיעשה הנקיע מן האור והיינו כשיצאו כוכבים. הר"מ: **ג) בתרומתן.** שאמר שמוכנת לפניהם וכלום
ספר

עד סוף האשמורה הראשונה ד), דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים עד חצות, רבן *גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר ה) [ה]. מעשה שבאו בניו מבית המשתה, א"ל לא קרינו את שמע ו), אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות ז), ולא זו בלבד אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות

תפארת ישראל

קרבן למחר; [והא דלא קאמר משעה שאוכלין? נ"ל דס"ס, דלא תקשי כהן גופי' אימת קרי, להכי קאמר נכנסין, דמותר לקרותה מהלך, הוץ מפ' ראשון (כברכות דף י"ג), והא דלא קאמר משעה שרשאין? נראה לי משום דנכנסין משמעא עפין]:

ד) *סוף שליש קמא דלילה, דובשכבך עד סוף זמן התחלת שכיבה משמע, ונקט אשמורה דקמ"ל דיש בריות בארץ משמרי' עת בואנה, ועי"ז יהיה סי' לדבר, או קמ"ל דגם ברקיע יש אז משמרות ר"ל שהשגחה יתירה שולטת אז, וכמ"ש בעת רצון עניתיך, וכ"מ לאפוסי ברחמי', כהרא"ש: ה) הוא שעה ותומש זמניות קודם נאת החמה [פי' זמניות, לפי אורך וקוצר היום שפלות השחר עד נאת הכוכבים מחלקים אותו לי"ב חלקים, משא"כ שעות שוות, הן שווין בקיץ ובחורף שדוא חלק הכ"ד של היום והלילה יחד] דס"ל דובשכבך כ"ז ששוכבים משמע: ואנן קיי"ל [א"ח רל"ה], דמצוה לקרותה תיכף לנאת ג' כוכבים קטנים, דהיינו שהם קטנים ממש, שאינם נראין רק באיחור זמן, כשכבר נראין גדולים ובינונים ברקיע, וגם קטנים שנשארו קטנים, ופי"ז א"א שיטעה (ומדינא בבינונים סגי רק דלא בקיאין), ועכ"פ לא ישהנה לאחר חצות, ובדיעבד אפי' עד עה"ש יצא, ובנאנס אפי' עד קודם נץ החמה יצא והכל עם הברכות שלפניה ולאחריה רק שאחר עה"ש לא יאמר השכיבנו: ו) מספקא להו אי רבנן דוקא חצות קאמרי, והלכה כרבים, או רק להרחקה וכרשב"ג ס"ל, ואי"ל בין כך או כך היו יכולים לקרות ק"ש? נ"ל דרק משום ברכה שאלו דהם חייבים צריכים לברך ברכת ק"ש: ז) *משא"כ אח"כ

לא

ר"ע מברטנורה

עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הא' של לילה, שהלילה נחלקת לשלשה משמרות (ד) ומשם ואילך לא מקרי תו זמן ק"ש דשכיבה ולא קרינא ביה בשכבך ומקמי נאת הככבים נמי יממא הוא ולאו זמן שכיבה והמקדימים וקורי' ק"ש של ערבית מבעוד יום סומכים אהא דר' יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר תפלת המנחה עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה וק"ל דעבד כרבי יהודה עבד ומיד כשכלה זמן המנחה מתחיל זמן ק"ש של ערבית: עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה והלכה כרבן גמליאל שגם חכמים מודים לו ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה ומיהו לכתחלה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהיינו מצאת הככבים אסור לסעוד וכל שכן לישן עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל: מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בני רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות והכי קאמרי ליה הא דפליגי רבנן עלך דוקא קאמרי עד חצות ותו לא ויחיד ורבים הלכה כרבים או דלמא רבנן כוותך סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה ואמר להו רבנן כוותי (ו) סבירא להו והא דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה וחייבים אתם לקרות: ולא זו בלבד. כולה מלתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו:

הקטר

עיקר תוי"ט

חסר כי אם לאכול תוי"ט: (ד) משמרות עבודה של מלאכים ובכל שבהם נחלק לג' חלקים ראשונה נכש אתם. רש"י: ה) ע"ה. יש רגילין לפותרו כוכב השחר וכ"כ הרד"ק במזמור אילת השחר שי"מ אילם פס לכוכב השחר ופ"ש: (ו) כלומר בפי' בשכבך כוותי ס"ל דפירושו כל הלילה ודלא כר"א והאי דקאמרי כו'

חצות, מצותו עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים ח) מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל ט) הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר י) אם כן למה אמרו חכמים עד חצות? יא) כדי להרחיק אדם מן העבירה יב): ב מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן יג) ר' אליעזר אומר

תפארת ישראל

לא, מדלא היו אנוסים, רא"ש. ח) *מכל קרבנות שנשחטו אותו יום צריך להעלותן למזבח עד שיעלה עה"ש, דשהוא אח"כ למטה נפסלו בלינה [ועי' זבחים פ"ז א']. ט) הקדשים. י) ובאכלן אחר כך הוי ליה נותר, דבכרת. יא) *לרמב"ם פ"ד מקרבנו' האי „א"כ" אכולהו קאי, ולרש"י ורב קאי רק אק"ש ואכילת קדשי' [וכ' הרמ"ז מסתבר כוותייהו מדלא פריך להקטר חלבים וכל הנאכלים בחדא בבא, ש"מ דלא הביא התנא להקטר חלבים וכו' רק לאשמועי' דמדאו' בין הקטר ואכילה זמן מצותן עד עהש"ח, והא דלא שרו נמי בהקטר שיהיה עד חצות, ה"ט דכהנים זריזים הן, משא"כ אכילת קדשים אף לקטנים שאינן זריזין]. יב) *שלא יבוא לאכלם באיסור כרת, דבק"ש יתעצל ותעבר עונתה, מיהו בקדשים דאיכא כרת כשיאכלם נותר גזרו אפי' בדיעבד אחר חצות, משא"כ בק"ש. יג) *שבלילית כתוספ' ומנחות דף מ"ג ב'] דמדעורב אם לבן צריך איחור זמן טפי להכיר כל אחד.

ר"ע מברטנורה

הקטר חלבים. של קרבנות: ואברים. של עולת התמיד של בין הערבים שנזרק דמו ביום מצוה להעלות הנתחי' כל הליל' (דכתי' ויקרא ו) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר (ז). וכל הנאכלים ליום אחד. כגון תודה וחטאת ואשם וכיוצא בהם שהם נאכלים ליום ולילה זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר והוא המביא לידי נותר. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות. בק"ש ובאכילת קדשים אבל בהקטר חלבים ואברים לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצותו בליל' כשר כל הליל' (ח). כדי להרחיק אדם מן העבירה. שלא יבא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת וכן בק"ש שלא יאמר עדין יש לי שהות ותעבור עונתה. ב בין תכלת ללבן. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית פי' אחר גזת צמר שנצבעה תכלת

[ומסתפקנא במדינות הצפוניות כמו בעירנו דאנציג או קאפענהאגען ושטאקהאלם וכדומה שאם בכל חודש יוני ויולי לילה כיום יאיר, ולכה"פ גם בחצות הלילה יכול להכיר היטב בין תכלת ללבן, מתי זמן ק"ש וצלית? וא"ת לומר שמשער שם כפי מה שהוא בניסן ותשרי. דהרי מנהגים בכל יום בחג השבועות שאותן שנעורים כל הלילה, מיד כשיבקע השחר מתפללים, אלמא שאין משערים אחר עונות של ניסן ותשרי? וזהו וכי א"ז גם לענין שבת ניזל במקומות הנ"ל אחר ניסן ותשרי, דאף שעי"ז יהיה חומר בכניסה, עכ"פ עי"ז יהיה קולא ביציא' במוצאי שבת? וכ"כ יש להסתפק לענין ק"ש של ערבית ותפלה ותענית? ואמנם בענין חילוק המקומות שבמקום א' מקדים הלילה לבוא, ובאחרת מאחרת לבוא בכגון הא לא קמבעיי' לי, דבוודאי שורת הדין נותן, דכל אדם נידן לפי מקומו ושעתו. וראייתי מדאמרי' (שבת קי"ח, ב) יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וכמו"ש בצפורי. משמע ודאי דרק מדת חסידות כך הוא, אבל לפי שורת הדין נידן כל אדם לפי מקומו ושעתו. אף שלפ"ז בשעה שעושין קידוש של שבת בערבית שבטבריא עדיין אופין ומבשלין בצפורין, וכ"כ במו"ש איפכא (אבי ע' רבינו יונה פ"ה דברכות ד' מ"ג ב'), די"מ שבטבריא היו מגמדי' כלים בע"ש ובצפורי במ"ש לכבוד שבת עי"ש וכ"כ באגודה, ולהר"י מיגא"ש בתשובה פי' ע"ש טבריא וצפורי תוך תחום א' וצ"ל דאפ"ה לא הוה חיוב רק מדת חסידות כמ"ש רש"י בש"ס דמתוך

עיקר תוי"ט

פי' שהם עשו סייג ובהא פליגי עלי ואח"כ בסייג אין הלכה כר"ג כו' ולא כשהו הלכה כר"ג אלא של עיקר דין תורה. תוי"ט: (ז) ואע"ג דפסוקים דקרא בכל עולה כתיב ולא דוקא בעולת תמיד ובריש פ"ו דפסחים מוכח דכל אמורי קדשים דינן כל הלילה. אלא נקטי מלתא פסיקא. תוי"ט: (ח) שכן רגילות המצויות

אומר בין תכלת לכרתי יז), וגומרה ס) עד הנץ החמה ע) א. רבי יהושע אומר עד
ג'

תפארת ישראל

דמחוץ שהבריאה עמוקה מחשכה מכסו"י, וכן בספורי נוסעי מדינות בשר בעוד שהחמה שוקעת נראה לשם אור גדול, מיהא דברי ע"ר אאמ"ו זצוק"ל הכ"מ דכל אדם נדון בזה לפי מקומו ושעתו הם דברים נכונים, ועי' כוזרי מ"ב, סי' כ' וז"ל ויקרא השבת לציון אחר ה"י כה"י שעות, ועי' בעל המאור בפירוש נולד קודם חצות או אחר חצות (ר"ה דף כ' ב') וכ"כ במי שמחלל שבת במקום זה חייב סקילה, ובמקום אחר מותר לכתחילה לעשות מלאכה? וא"כ אין ישראל שומרין שבת כולן יחד בשעה אחד ובזמן אחד? אפ"ה כך קדשנו הקב"ה במצותיו וצונו לשמור כל אחד שבת בשבתו לפי מקומו ושעתו. ולכן מצאו חן בעיני דברי המדפיסים אשר חדשים מקרוב באו לצייר בהלוחות זמן יציאת הכוכבים בתעניות, כל עיר ועיר לפי מקומה, אבל בזה הסכילו עשות שציינו שני הזמנים לפי שני המקומות רק לענין תעניות דקילו, ולא כמו כן גם לענין כניסת ויציאת שבת דחמיר — אולם עיקר ספקתינו הוא רק במדינה צפונית בקיץ שאין שם לילה ממש כלל רק נשף ביוני ויולי, ומתי יהיה זמן ק"ש ותפלה ויציאת שבת? ולכאורה יש להסתפק ג"כ במי שקרה לו שיצא בקיץ סמוך להנארדפאל, ששם יש איזה חדשים רצופים בקיץ יום ממש, ורואים החמה מקפת כל האופק סביב מזרח דרום מערב צפון, והאיך יתנהג הישראלי שבא לשם עם הספנים שהולכים לשם לצוד התניני' הגדולי' (וואלפישע), מתי זמן תפילתו וק"ש שחרית וערבית ומתי ישבות שבתו? י"ל שם סי' אחר יש לו, דשם השמש מקיף מכל הד' רוחות כל כ"ד שעות, א"כ יודע שכל הקפה א' שתעשה השמש, ידע שהוא יום אחד, וא"כ אם יבוא לשם לפי חשבונו ביום א' ידע שהקפה השביעית שתעשה השמש הוא יום שבת; ואע"ג שזמן שחרית וערבית שלו לא ידע, ועי"ז לא ידע ג"כ מתי זמן כניסת ויציאת שבת, והאיך יתנהג אם כפי תושבי אייראפא או כפי תושבי אמעריקא, והרי ידוע שב' מדינות הללו אחת מונחת על פני הכדור הארץ נגד א' והאחרת ממולה ממש מתחתיה, וא"כ כשמקדשין השבת באייראפא הוא תחלת עש"ק באמעריקא, וכשמבדילין במו"ש באייראפא הוא שחרית יום שבת באמעריקא. ואם זה האדם שבא סמוך לנארדפאל שרואה שמש בגבורתה עם תושבי אייראפא וגם עם תושבי אמעריקא (אבי שנקודת מקומו הוא בין ב' המדינות הללו) מתי יתחיל ומתי יסיים שבת שלו שם? ואם גם נאמר שנותנין עליו חומרות וקולות המקום שיצא משם, עדיין יש להסתפק היכי יכול לידע מתי יתחיל ערבית ושחרית של מקום שיצא משם. י"ל דגם חשש זה אפשר לנדד כשיחשוב במספר ע"פ אוהר נכונה באיזה שעה הוא, למשל שיצא שם בשעה ו' שעל אוהר שלו, והוא לפי חשבונו שעה ו' לאחר חצות יום א', יחשוב עוד ה' פעמים כ"ד שעות או ה' הקפות השמש עד נקודה הזאת, ואז יתחיל למנות ולשבות שבתו כ"ד שעות. ועכ"פ נ"ל שאם עשה אז מלאכה אינו חייב מיתה ולא חטאת דלא עדיף ממי שהולך במדבר ואינו יודע מתי שבת (בשבת דף ס"ט ב'). ולפ"ז אם יהיו שם ב' אנשים א' מאמעריקא וא' מאייראפא כ"א ישמור שבתו לפי המקום שיצא משם ואין חיוב סקילה וחטאת לשום א' מהן מדאין חייבים כן רק מדרבנן, עוד נ"ל שרשאי' להתפלל שחרית וערבית ולומר מעריב ערבים ויוצר אור אע"ג שלהן לילה כיום יאיר, אפ"ה הן לפי מקומן אומרים כן. אבל במדינות צפוניות כעירנו וכדומה עדיין לא ידענו מתי זמן יציאת וק"ש, והקב"ה יאיר עינינו במאור תורתו לשמר ולעשות ולקיים מצותיו חוקותיו ותורתיו (אבי ועי' שבת דף ל"ד, ב') ביום המעונן מאי כמאה חזי ברעותא, בהכלה שורדי לי כמי [תלאי פי' רש"י שם]: *גרין בנסף דומה לבנויה; ואכן קיי"ל [בא"ח סי' כ"ח], דמעט לקרותה, מעט קודם נץ החמה, (נץ החמה הוא י' מינוט' קודם עלות כל גוף השמש על הארץ) מיהו מותר לקרותה משיכיר אדם הרגיל עמו קצת, ברחוק ד' אמות, בדיעבד אפי' מעה"ש יצא, ובאונס גדול, אפי' לכתחילה מותר מעה"ש: טו) *מלת גומר ר"ע

ר"ע מברטנורה

תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לבן: בין תכלת לכרתי. צבע התכלת קרוב

עיקר תוי"ט

שהחכמים לשנות בקיצור מה שכתוב בפירוש בתורה: ט וגומרה ס'. כדי שיסמוך גאולה לתפלה שזכר ר"ב במ"ס פ"ג: י) הנה"ה. הוא מלשון הנצו הרמונים (ש"ה ו') כלו' עד שעה שהחמה מתחלת לזרוק:
נראה

ג' שעות טז), שכן דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות יז), הקורא מכאן ואילך לא הפסיד יח), כאדם הקורא בתורה יט): ג ב"ש אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו כ) ובבקר יעמדו שנאמר ובשכבך ובקומך כא) וב"ה אומרים כל אדם קורא כדרכו כב) שנאמר ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך? כג) בשעה שדרך בני אדם שוכבים ובשעה שדרך בני אדם עומדים כד) [ב], אמר

ר"ט

תפארת ישראל

ר"ל גמר זמן קריאתה דעד שם רשאי לקרותה עם ברכותיה, ולא אח"כ; אבל בכלל נמי במלת גומר', שיגמור אז קריאתה כדי שיסמוך גאולה לתפל', דאז מצוה להתפלל שנא' יראוך עם שמש: טז) *זמניות, דהו"ל רביע היום מעלות השחר עד צאת הכוכבים [מג"א רס' נ"ח]: יז) ושפיר שייך עדיין ובקומך וכל ישראל בני מלכים הם [שבת קי"א]; ואע"ג דלא קיי"ל התם כן? שאני התם דאינו עושה כבני מלכי' ורק לרפאת מכתו [אבי ול"מ נ"ל *) דבלא טעמא דכל ישראל בני מלכים נמי ניחא, דכיון דרחמנא אמר ובקומך, והרי איכא זמן קימה לבני מלכים, ואף דהקור' עצמו אינו בן מלך, מכמ"ק הזמן הוא זמן קימ']: יח) הברכות לפניה ולאחריה: יט) ולא שכר ק"ש בעונתה, מיהו לאחר שליש היום, הפסיד הברכות: וקיי"ל כר"י, מיהו מודה ר"י דמצוה לקרות' בנץ החמ', וכלעיל: כ) נ"ל דלב"ש לא יקרא שכוב מדאינו דרך (כבוד) [קבע] וא"כ גם בזה פליגי ב"ה ומקילי דקורא כדרכו ואפי' שכוב רק מדאינו דרך כבוד אסו' לכתחיל': כא) *דרך שכיבה וקימה, ואי"ל ישכב ויקרא, יש לומר דלא אמרה תורה ודברת בם שוכב, ולפיכך מודו [אבי נ"ל ס"ל, דהרי לפמ"ש ע"ר זצוק"ל לפני זה חולקים בזה ב"ה] דאפילו בלילה לקרות שכוב אסור מדהוה קריא' דרך ארעי: כב) ר"ל כמו שירצה, והכי קיי"ל: כג) דהו"ל בבוקר ובערב, דלזמן שכיבה כשי' ד' נ"ל, דהכר כ' בשכבך קמא, ע"ז קא' בשעה שדרך וכו' דמיתורא דקרא יליף אפי' אינו הולך לישן וגם דוקא בשעה וכו' לאפוקי ישן באמצע היום ועיין רש"י (דברי' ו' ז'): כד) וה"ק קרא בין בהיותך בביתך או בדרך, תקר' פרשיו' אלה בזמן שכיב' וקימ' אבל

*) [א"ה לכאורה כבר כ"כ התוי"ט בשם הר"ן]

תוכל

ר"ע מברטנורה

קרוב לגוון של כרתי כרישין שקורין פורו"ש בלע"ז: עד שלש שעות. ביום עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום בזמן שהימים והלילות שוים ולעולם זמן קריאת שמע הוא עד רביע היום בין שהימים ארוכים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן תפל' השחר עד ד' שעות ביום היינו עד שליש היום וד' שעות דנקט לפי ששליש היום הוא ד' שעות בזמן שהימים והלילות שוין וכל מקום שנזכר במשנה כך וכך שעות ביום על דרך זה אתה צריך לחשב ולדון. זו הבנתי מפירושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום שכן דרך בני מלכים שאין עומדים ממטתן עד סוף שעה שלישית ורחמנא דאמר ובקומך עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטתם קאמר והלכה כרבי יהושע (יא) ומיהו לכתחלה צריך לכוין לקרו' ק"ש עם הנץ החמה כמו שהיו הותיקים עושים: לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלברך לפניה ולאחריה אלא אע"פ שעברה עונתה קורא ומברך לפניה ולאחריה: כאדם הקורא בתורה. אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה יש לו קבול שכר כקורא בתורה: ג יטו. על צדיהם דכתיב בשכבך דרך שכיבה: יעמדו דכתיב ובקומך דרך קימה: כדרכו. בין בקימה

בין

עיקר תוי"ט

כראשי השרים. הר"ש: (יא) ואע"ג דבפ"ד וי"ח דשבת. פסקו דלא כמ"ד כל ישראל בני מלכים הם. הכא שאני דכוא"ל ועדיין זמן קימה למקצת יוצא בדיעבד. הר"י: יב) שבא"ע. ב"ה מביאין ראיה מפסוק

ובב"ד

ר"ט אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש. וסכנתי עצמי מפני הלסטים. א"ל כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה כה): ד בשחר כו) יג) מברך שתים

תפארת ישראל

תוכל לקרותן בשבת או בלכ' כמו שתרג' [אבי ובתוספות פרשתי, דלב"ש הפירוש של בשכבך ובקומך הוא שנכלל במצוה אלו ב' כוונות א' הזמן של ק"ש, שיהי' בשכבך ובקומך, ב' והאופן איך יקרא? דרך שכיבה וקימה ועכ"פ צ"ל כן, דנכלל במצות ובשכבך ובקומך גם הכוונה של אופן הקריאה, דאל"כ למה לא נאמר בערב ובבוקר: ודייקו עוד מדל' אמר בשכיבתך ובקימתך ואמר במקור בשכבך ובקומך, משמע דאינו שוכב כבר, רק רוצה לשכב, והיינו דאמרי ב"ש דרך שכיבה ודרך קימה מיהא כיון דבקם ממש וודאי דרך יראה הוא, מודי' דאפי' אינו בדרך קימה אלא בקימ' ממש נמי שפיר עביד [או נוכל לומר דגם דרך קימה דוקא כמו שכיבה], הכלל היוצא, דלב"ש ב' הכוונות הולכות בדרך א' דהן קביעות הזמן הן קביעות האופן הם בדרך חיוב שצריך להיות בזמן שכיבה ודוקא דרך שכיבה וכן לענין ובקומך, ועל זה משיבי' ב"ה, א"כ למה נאמר ובלכתך בדרך, כלו' א"כ דצריך דוקא לקרות באופן זה, א"כ ה"ה באם הולך בדרך נמי צריך לקרות דרך שכיבה וקימה, ול"ל כלל ובלכתך בדרך, וכי ס"ד דבאם הולך בדרך יהיה פטור ממצות? אלא דבלכתך בדרך לגלויי אתא, דיכול לקרות אפי' בדרך הליכה, וא"כ ממילא הכוונה במצות ובשכבך ובקומך רק על קביעת זמן, שיהי' בזמן שכיבה וקימה, לא על האופן איך יקרא, דהרי יכול לקרות אפי' דרך הליכה ובשעה שהולך וודאי אין בו לא דרך שכיבה ולא דרך קימה, ואע"ג דלפי מה דמסיק בגמ' גם לב"ה קרא דבלכתך בדרך אתא למעוטי שלוחי מצוה דפטורי', ורק ממילא שמעי' דיכול לקרות בכל אופן, וא"כ איך אמרי ב"ה במשנה לשון למה נאמר, הרי צריך לכתוב כדי למעוטי שלוחי מצוה, י"ל דבאמ' בתחל' הויכוח שבין ב"ש לב"ה הי' ב"ה אמרו למה נאמר, ואחר שהעלו ב"ש שצריך למכתב למעוטי שלוחי מצוה, אמרי ב"ה לא לשון למה נאמר, אלא לשון ממילא שמ"כ או י"ל דה"ק למה נאמר מלת בדרך, דהול"ל ובלכתך, בלכת דידך לא דמצוה ודו"ק: כה) [*תמוה הרי איכו נמי ה"ק, דאי"ל דאשתנוהי משתבח, שמסכנים א"ע לסכנה לקיים כב"ש [כרמב"ם ד' ק"ל א'], ליתא דהרי אינו בכלל יהרוג ואל יעבור רק ע"ז ג"ע וש"ד [כסנהדרין ד' ע"ד א'] ואת"ל אף למאי דקיי"ל [מג"א ס"ע סק"ב] כירושלמי פ"ב דכל שפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט, מ"מ אדם גדול שאני, וכר"נ ס"כ מ"ב, ואף למה דקיי"ל [י"ד קנ"ז] כרמב"ם פ"ה מיסודי תורה, במקום דיעבור ואל יהרוג אינו רשאי להחמיר ע"ע, ודלא כר"ן [שבת ד' כג ב] והרא"ש בע"ז [סי' ס'] עכ"פ היכא דליכא וודאי סכנה, ולא שכיח היזיקא, מוטב בעידנא דעסיק בה אגוני מגני [כסוטה דף כא א'] וראי' מר"ע שהסכנים את עצמו לס' סכנה בנט"י [כעירובין דף כ"א ב'] שהי' סופך א"ע שלא יניחו שומר האיסורין למות בצמא, כ"ש שלא בק"ש דאית בה קדושת השם ויחוד שמו יתברך [כברכות דף י"ג א'], עכ"פ אי אשתנוהו משתבח לא קיי"ל והספי, ומדקאמ' וסכנתי לבסוף ש"מ דאח"כ מעצמו הי' מתגלגל הסכנה, וגם הוא ראוי אותו כשוגג מתמי' ול"מ] נ"ל דה"ק לי' לאו מבוס שהיית בדרך, וכל הדרכי' בחזקת סכנה [כירושלמי פ"ד דברכו'] אלא כדאי היית לחוב "בעצמך דייקא,, אפי' לא היית בדרך: כו) מדלא כתיבי דברכו'

ר"ע מברטנורא

בין בישיבה בין בהליכה: כדי היית. ראוי היית ליהרג ואם היית מת היית מתחייב בנפשך: ד' שתים

עיקר תוי"ט

ותכ"ד כלו' אפי' כשיזדמן לאדם שלא יתכוין לא בשכיבה ולא בקימה, וכש"א שלא בא ובכ ד אלא למעט שכל שעוסק במצוה פטור מק"ש כלומר שכל זמן שהוא מהלך בדרך ואינו עוסק במצוה אתה חייב אבל בשתעסוק במצוה פטור. ולכך אמרי ב"ה דא"כ הוא מבואר שבלכתו בדרך קורא ק"ש. הר"מ: יג) בשחר.

שתים לפניה כז) ואחת לאחריה כח), ובערב מברך שתים לפניה כט) ושתים לאחריה ל) יד) אחת ארוכה לא) ואחת קצרה לב), מקום שאמרו להאריך לג) אינו רשאי לקצר לד), לקצר אינו רשאי להאריך, לחתום לה) אינו רשאי שלא לחתום, ושלא לחתום לו) אינו רשאי לחתום: **ה** מזכירין יציאת מצרים לז) בלילות, א"ר אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה לח) ולא זכיתי לט) שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא יח) שנא' למען תזכור

תפארת ישראל

ברכו' בקרא, אקדים ברכו' דשחרי' כדאשכחן בתמיד, כ"כ התוי"ט, ולפע"ד תמוה למה לא איפכא וכדאשכחן בק"ש? ותו' שכ"כ, הוא רק לס"ד דש"ס דלא ידע עדיין מלמודא דובשכבך? מיהו בש"ס אמרי' דלהכי אקדים הכא לדשחרי' דמדקאי בשחרית, פירוש מילי דשחרית: כז) יוצר והאבה: כח) אמת: כט) *מעריב ערבים והאב': ל) *אמת והשכיבנו, והכל ז' ע"ש שבע ביום הללתיך: לא) פותח וחותם בברוך: לב) חותם ואינו פותח בברוך, ואשני' שלפניה קאי: לג) לפתוח בברוך: לד) שלא לפתוח: לה) בברוך: לו) כברכת פירו' ומצות: לז) פ' ציצית והא דלא קאמר זוכרין? דשד"א דהיינו בלב [כמגילה ח"י א']; אבל מזכירין בהפעיל היינו שע"י דבורו מזכיר להשומעין לזכור יצ"מ. ילא אמר אומרי' דקמ"ל דלא סגי באמיר' בלי הזכרה במחשבה [אבי כונת ע"ר וזוק"ל הכ"מ, אע"ג דבדיעבד אינו מעכב אלא בפסוק ראשון דצריך כוונה מה שהוא אומר בא"ח סימ' ס'? עכ"פ כונה לצאת בעשיית אותה מצוה במצוה דאור' בעי, וכיון דיציאת מצרים דאור' כברכות דף כ"א א' א"כ ממילא צריך הזכר' כוללת במחשבה שרוצה לצאת ידי יציאת מצרים, מיהא לדעת ע"ר זוק"ל בפ"ב כל הק"ש דאו']. לח) *אף דודאי אני חכם מופלג, מדהסכימו מאמי' שאהי' נשיא. בגרא בי שיבה באותו יום שמנוני נשיא: לט) לא נצחתי

ר"ע מברטנורא

ד שתים לפניה. יוצר אור ואהבה: ואחת לאחרי'. אמת ויציב: ובערב מברך שתי' לפני' מעריב ערבי' ואהב' עולם ושתים לאחרי' אמת ואמונה והשכיבנו: אחת ארוכה ואחת קצרה. השתים שלפניה קאי יוצר אור ארוכה שפותחת בברוך וחותמת בברוך וכן מעריב ערבים. אהבת קצרה שחותמת בברוך ואינו פותחת בברוך: לחתו'. בברוך: שלא לחתו'. כגון ברכת הפירו' וברכת המצות (טו): **ה** מזכירין יציאת מצרים בלילות. פרשת ציצית אומרים אותה בק"ש של ערבית ואע"פ שאין לילה זמן ציצית. דכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: כבן שבעים שנה. הייתי נרא' זקן ולא זקן ממש אלא שהלבינו שערותיו יום שמנו אותו נשיא כדי שירא' זקן וראוי לנשיאו' (טז) ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה (יז): ולא זכיתי. לא נצחתי

עיקר תוי"ט

הכא דמיירי בברכות דלא כתיבי בקרא ניחא ליה למנקט בריש' דשחר כדאשכחן בתמיד דנקיט בקר תחלה. אבל בר"פ דמיירי בק"ש דקאי אקרא נקיט בריש' דערבית. תוי"ט: יד) ושי"ל. ז' ברכות הללו על שם שבע ביום הללתיך (תהלים קי"ט) בשם הירו'. וירא' עיניע לא חשיב דתקנה אחרת היא. תו': (טו) לפירוש ה"פ להאריך לפתוח. אינו רשאי לקצר שלא לפתוח. לקצר שלא לפתוח א"ר להאריך לפתוח. והדר שני לחתום. והכ"מ בשם הר"מ מפ' להאריך להתחיל ולחתום כו' לקצר כלומר שלא להתחיל בברוך או שלא לחתום כו': (טז) וצריך לומר דלרבותא קאמר ולא זכיתי כו' כלומר אף על פי שהיה חכם מופלג וראוי לנשיאות מצד חכמתו שהרי זכה לכך אפילו הכי לא זכיתי כו': (יז) כדאיתא בגמר' בו ביום שנתמנה לא היתה הלכה שהיתה תלויה בבהמ"ד שלא פירשוה: יח) שנאמר למען תזכור. ומפני שפרשת ציצית

תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות מ), וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח מא):

פ״ב

תפארת ישראל

מ) *ובהרז בפ׳ לילות, מא) *ואעפ״כ נצחם, דפשט׳ דקרא, טפי כוותי׳ משמע:

פ״ב

ר״ע מברטנורה

נצחתי בראיות לחכמים: נצחתי לחכמים ודומה לו בש״ס בפרק בשם מלסגור׳ בפני כל: טעמים בהא וזכהו רבי אלעזר לרבנן כלומר נצחם:

פ״ב

עיקר תוי״ט

שהיה בפי כל מפני קריאתה ביום בעבור מצות ציצית שבה הלכך הנהיגו לקרותה בלילה לצאת בה הכרע י״ח בלילה. תוי״ט:

פ״ב

חידושים

ס״א · מ״ש הר״ב דמשהגיע זמן ק״ש אסור לסעוד, כ׳ עלה רבינו הגאון הגדול מו״ה עקיבא שליט״א
א״ל כ״כ תו׳ בשמעתין [ד״ד ב] על הברייתא דלא יאמר אדם אוכל קמעא, ומדנקטו תו׳ לישנא דסעודה דייק [במג״א רל״ה], דטעימה מותר, ותמוה לי א״כ ל״ל לתו׳ לדייק מברייתא ע דאסור לאכול קודם ק״ש, משנה ערוכה היא [שבת פ״ב מ״ב] מפסיקין לק״ש, וא״כ כ״ש דאין מתחילין אע״כ דסעודה ל״ד, ואפי׳ טעימ׳ אסור, וכדדייק מה״ד סי׳ ק״ט מלישנא דברייתא דקאמר, לא יאמר אוכל קמעא, וכן מוכח דעת מהרש״א על תו׳ ד״ה משעה שהעני נכנס, שהקשו שם עני עני׳ אימת קרי? וכ׳ מהרש״א דלהכי לא הקשו אמתני׳ בכהנים נכנסים, די״ל דמתני׳ בכהנים ר״ל שאין לאכל, ולמה לא תי׳ כפשוטו דמתני׳ ר״ל טעימ׳ משא״כ בברייתא, עני נכנס לאכל פתו, ודאי סעודה משמע, אע״כ דס״ל אף טעימה אסור, ומה״ט כמו הקשו תו׳ על ברייתא דעני נכנס, מהא דלא יאמר אוכל קמעא, ולא הקשו מהך דפ״ק דשבת, ה״ט, כדי לאלומי קושיתם טפי, דהרי אפי׳ טעימה אסור, עכ״ל הגאון *ולפע״ד ל״מ מרב״ג כ״ל דלא מצי תו׳ לאכוחי איסור אכילה קודם ק״ש מהך דפ״ק דשבת, דבל״ז ק׳ מ״ש תו׳ משמע דמשעה שהגיע זמן ק״ש אסור לאכל סעודה וכו׳, וק׳ מה משמע, הרי היא היא, לא יאמר אדם אוכל קמעא וכו׳, אע״כ דרצו לאכוחי דאפי׳ חצי שעה מקודם אסור [במג״א רל״ה] והיינו דקאמרו משעה שהגיע זמן ק״ש. ר״ל סמוך וקרוב, והוכיחו כן מדנקט הברייתא "וקורא ק״ש, אחר" אם רגיל לשנות שינה, ש״מ דעדיין לא הגיע זמן ק״ש, ולפ״ז לא מצו לאכוחי מידי מפ״ק דשבת, דאמרי׳ התם [ד׳ י״א ב׳] דסיפא אתאן לד״ת ע״כ משהגיע זמנה מיירי, דאי מקודם באמת שרי בתורה [במג״א רל״ב]; ולכאורה נ״ל דטעימה שרי, כיון דבתפלה קי״ל [סי׳ רל״ב], דאפי׳ סעודה קטנה שרי, ואפי׳ בסמוך למנחה קטנה, דאין למנחה שהות כ״כ כק״ש, א״כ די לן שנחמיר בק״ש דאו׳, ניש לה שהות הרבה, דוקא סעוד׳ ולא טעימה׳, דבטעימה ליכא למיחש למימשך כלל, דטעימה לינו רק בפירות או בכביצה פת, כדטעים מר בי רב ועייל לכלה [בסוכה דף מ״ו א׳]: השבני רבינו הנ״ל וז״ל, מ״ש מעכ״ת ידיד נ״י מה לשון משמע דכ׳ תו׳, לפי פרושי בתוס׳ גם קו׳ מכ״ת מתורץ דבאו לומר דאפי׳ טעימה אסו׳, וזה אינו מבואר בשם כ״כ, דהרי מג״א באמת פי׳ לאוכל קמעא דהיינו סעוד׳ [*ק״ל א״כ כיון דבכל זה מה שהוכיחו תו׳ דאפי׳ טעימה אסו׳, בודאי נתחזק דיוקא דמג״א בתו׳, דלמה נקטו סעודה בדבריהם, וליכא למימר דלאו דוקא נקטו סעוד׳, כיון דזהו כל מה שהשמיעו לנו?] ומה שלא הבאתי זה לראיה, דמהכת תו׳ דטעימה אסור, ה״ט משום דאין זו קו׳ כ״כ, דדלמא הברייתא אכילה ושתיי׳ ושינה ביחד אסו׳, ונקטו לשון משמע, דאכיל׳ לחוד אסו׳ [*זה א״א כלל לפע״ד, דזה מוכח בפשוטו מסיפא, אלא אם רגיל לקרות קורא וכו׳ וקורא ק״ש ואוכל פתו], ומ״ש מעכ״ת לפרש כוונת תו׳ אסמוך לזמן ק״ש, ימחול לעיי׳ בב״י רל״ה, ד״ה ומכלל דבריו שכ׳ דמתו׳ זה משמע איפכא עכ״לה״ט [*באמת לא זכיתי להבין דברי הב״י, דמאי דוחק יש לנו לכוון כן בדברי תו׳, ממאי דניחא דמשמע דקאמרו, קמעא קאמרי, ואפ״ה נקטו לשון סעודה?]: ועוד נ״ל ראיה ברורה דטעימה מותר, דאל״כ מאי פריך [בשבת דף ט׳ ב׳] אמתני׳ דאמרינן דבהתחיל אינו מפסיק, אדריב״ל דאמר דמשהגיע זמן מנחה אסור לטעום כלום; ומאי קושיא, כיון דריב״ל מיירי דלא התחיל? אע״כ אי טעימה מקודם שהתחיל אסור גם בהתחיל צריך להפסיק דעכ״פ טעימה מקרי ואסור,

וכן

וכן משמע מתו׳ שם א״כ לדידן דבשתחיל אינו מפסיק כ״ש דטעימא מותר. ואפשר דאפי׳ לריב״ל דוקא טעימא אחר שהתחיל אסור דלמא אתא לאמשוכי. משא״כ טעמא בעלמא שרי]: מ״ג. לאוב בעלמך וכ׳ כ׳ עלה רבינו הגאון הנ״ל וז״ל בתשובת רמ״א סל״א הקשה ע״ז מספ״ת דברכות בהאי דאכל ושכח לברך בשוגג וחזר לברך במקום שאכל, כב״ש, ואשכח ארנקי׳ ותי׳ דהכא אף דב״ה מודו דאם שוכב אין צריך לעמוד, עכ״פ היכא לד קולא בעמוד כבר ומטה א״ע דהיכא זילותא לק״ש, דוודאי בקורא מעומד היכא טפי דרך כבוד, משא״כ בב״המז אין בו שום לד קולא כשחוזר למקומו עכ״ל, ולפ״ז בק״ש דשחרית רשאי להחמיר כב״ש, מדאין בו לד קולא כלל, וזה דלא הש״ע סי׳ ס״ג, ובאמת נפלאתי אמאי״ר עיני הגולה רמ״א ז״ל, שלא הביא הרא״ש שכ׳ להדיא בהאי דאכל ושכח, דאף ב״ה מודו שטוב יותר לעשות כב״ש, אלא דלא הטריחוהו חכמים. וא״כ בל״ז לק״מ. דהתם גם ב״ה מודו דראוי להחמיר כב״ש, משא״כ הכא אין שום מעליותא לב״ה אם עושה כב״ש, וכ״כ תוי״ט פ״א דשבת מ״ט, ובמג״א סי׳ הנ״ל, ובזה מתורץ פי׳ הבאר שבע סי׳ כ״א אר״ש פ״ב דשבת יע״ש, די״ל דהתם גם לר״ע טוב יותר להדליק בפתילה מחורכת, דלית בה חשש הטיי׳ גלל, עכ״ל הגאון, *ובעניי לא זכיתי להבין דכמו דבפתילה אמרי׳ דמודי ר״ע לר״א, דעדיף טפי במחורכת, ה״נ בק״ש דשחרית נימא דמודה ב״ה לב״ש דעכ״פ עדיף טפי מעומד, דהו״ל דרך כבוד, והי משום דטעם זה לא נזכר בפלוגתייהו, מה בכך הרי נזכר במקום אחר [מגילה דף כ״א א׳], דקריאה מעומד עדיף, וגם בפתילה מחורכת לא נזכר טעם דהטיי׳ בדברי ר״א [שבת דף כ״ט א׳] ואדרבה הא עדיף טפי, שלא נזכר טעם זה בדב״ש. אע״כ דמש״ה אין קורין בשחרית מעומד דיתגלגל עי״ז לד קולא בשל ערבית, דהרואה יסבור דמשום דקיי״ל כב״ש עביד הכי, וזה כוונת דבריו הקדושים דרמ״א כתבו׳, שכ׳ שיש בו לד קולא. ר״ל אעפ״י דבשחרית הוא חומרא יתגלגל עי״ז קולא בשל ערבית, וכדברי רמ״א כ׳ נמי תר״י ספ״ת דברכות יע״ש, ורט״ז [סי׳ קפ״ד] תי׳ דרק בבהמ״ז מודו ב״ה עכ״פ, דהיינו רשאי לעקור ממקומו לכתחילה, משא״כ בק״ש ליכא גוונא דמודי ב״ה כלל: השיבני רבינו הגדול הנ״ל וז״ל מ״ש ידידי הרב כו׳ דה״נ נימא דבק״ש דשחרית מודו ב״ס, אינו מהדומ׳, דהרי טעמא דב״ש אינו רק מדרשא דבקומך. ובהא פליגי ב״ה, מש״ה אין להחמיר כב״ש, משא״כ בפתיל׳ דטעמא דר״א דמחורכת דולקת יפה, ובמילתא לא פליג עלי׳ ר״ע, רק דר״ע ס״ל דא״ל להחמיר בכה״ג כדי להחמיר [*ועוד לא הועילו הקילורין לעיני הכבויים, דלפע״ד אדרבה, דהא דנקטו ב״ש בק״ש דשחרית טעמא דובקומך, ולא משום דבדרך קימה הו״ל דרך כבוד, ה״ט משום דרלו ללמוד לעכב שלא יקרא ק״ש אלא מעומד, דאי משום דרך כבוד, בלא אפשר הוה שרי, וא״כ דלמא רק בחובה פליגי ב״ה, דהיינו מעכב, ולמצוה דלמא ה״נ דמודו. אע״כ כרמ״א דאכ״פ יתגלגל עי״ז לד קולא בשל ערבית דהרואה יסבור דדרבינן דרך קימה:

הלכתא גבירתא כללא דפ״א.

מ״א ארבעה זמנים יש לק״ש של ערבית וסימנך כחי״נ, דהיינו כוכבים, חצות, ייחר, נץ החמה, דלכתחילה מצוה לקרות (כל) מיד שיוכל לראות ג׳ כוכבים קטנים בהשקפה אחת (דהיינו שסמוכים זל״ז) ועכ״פ לא ישהנה עד אחר הצות. ובדיעבד גם עד עלות השחר יצא [עהש״ח הוא שעה וחומש זמניות קודם הנץ החמה] ורק כנאנס, גם בקרא קודם הנץ החמה יצא [אבי אנוס כשכיר או חולה]. וכ״כ העלאת קדשים ואכילתן אף שמדאורייתא מותר להעלות ולאכלן עד עלות השחר. אפ״ה אסרו חז״ל להעלותן או לאכלן אחר חצות [אבי לרמב״ם, אבל לשאר פוסקים דמסתבר כוותייהו וכע״ד זצוק״ל בפירושו סי׳ י״א, מותר להעלותן עד עלות השחר]: מ״ב חמשה וזמנים יש לקריאת שמע של שחרית. וסימנך שך ישרי״, שמש, הברה, שחר, רביעי היום שליש היום, דהמצוה מהמובחר לקרותה י׳ מינוטן קודם עלות השמש, אבל מותר לקרותה כשיכיר חבירו הרגיל עמו קצת, כשעומד רחוק ממנו ד״א. ובדיעבד גם כשקרא׳ אחר עלות עמוד השחר יצא (ע׳ משני׳ א׳). ובאונס גדול גם לכתחל׳ מותר לקרותה אחר עלות השחר. אולם זמנה לבסוף עד רביע היום מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ובלא קרא׳ מותר לקרותה עדיין עם ברכותיה עד שליש היום (כהנ״ל) ובלא קראה עד אז יקראנה בלי ברכות: מ״ג מותר לקרות ק״ש בשחר ובערב בין יושב בין עומד ובין הולך ולא שוכב, וכל העובר על דברי ב״ה מתחייב בנפשו [אבי אבל בכבר שוכב ואיכא טרחא לעמוד קורא שוכב]: מ״ד ברכת ק״ש, דשחרית, יוצר ואהבה לפניה ואמת לאחריה, ודערבית, מעריב ערבים ואהבה לפניה ואמת והשכיבנו לאהרי׳ ובין בזה או בזה רק ברכה ראשונה שלפניה פותחת והותמת בברוך [וכ״כ ברכה ראשונה שבתפלת שמונה עשרה, וברכה ראשונה ואחרונה שבברכת התורה, וברכה ראשונה של בהמ״ז, וברכת אירוסין, וברכה ראשונה ואהרונה שבז׳ ברכות שתחת החופה, וברכה אחרונה שאחר קריאת המגילה, וברכת קידוש היום, וברכת קידוש הלבנה, וברכת המפיל קודם השינה, כולן פותחין וחותמין בברוך]. אבל שאר הברכות של ק״ש בין שלפניה ובין שלאחריה, [הן רק הותמין בברוך] וכ״ש ברכת הפירות והמצות, הן רק פותחין בברוך: ובין כאלו או כאלו אינו רשאי לשנות המטבע שטבעו כהן חז״ל: מ״ה. צ״ל פרש׳ ציצית בק״ש גם בלילי׳ מדמסופר בה יציאת מצרים שחייב להזכיר׳ גם בלילות ונ״ל דנקט כן הכא אחר דין הברכות משום דגם בברכות שאחר הק״ש צריך להזור ולהזכיר יציאת מצרים, כדי להזכיר׳ יפה יפה, דאחר כונת הלב הן הדברים]:

פ"ב היה קורא בתורה א) והגיע זמן המקרא ב), אם כיון לבו ג) יצא, ואם לאו לא יצא. בפרקים ד) שואל ה) מפני הכבוד ו) ומשיב ז), ובאמצע שואל מפני היראה ח) ומשיב, דברי רבי מאיר. *רבי יהודה אומר באמצע ט) שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם י): **ב** אלו הן בין הפרקים, בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע, בין שמע לוהיה אם שמוע, בין והית

אם

תפארת ישראל

פ"ב א) פ' ק"ש: ב) ר"ל דמלת המקרא גם אריש' קאי, ור"ל הי' קורא בתור' המקר', ור"ל הק"ש ולא דלא קאמר זמן ק"ש, דכד"א דאשמע להודה קאי, מדצריך באמת כוונה יתירתא [כברכות די"ג ב]: ג) *לצאת, דקיי"ל [א"ח ס'] מצוה דאו' צריך כוונה, ולמ"ד א"צ, מפרש הכא שכוון לקרות כנקודתן לאפוקי בקורא להגיה: ד) בין חלק פרשיותיה: ה) בשלום: ו) לאדם נכבד: ז) ר"ל וא"צ"ל שמשיב [וכ"ל דלהכי לא קאמר גבי מפני הכבוד והירא' שואל בשלום כדקאמ' בסיפא ושואל בשלום, דקמ"ל דבהני אפי' שואל או משיב מילי אחרינא, כגון כשרואה אדם נכבד מבקש דבר מה ושואלו מה מבקש, או ששואלו מה צוויתני ג"כ שרי; ואע"ג דבש"ס [י"ח א'] מקש' לרב דקא' דאסור לשאול בשלום חבירו קודם שיתפלל מתחנית' דקא' דשואל מפני הכבוד? ומאי קו' דלמא התני' בשאל מילי אחריני דצריך טפי תשאילת שלום? י"ל דהכי קאמר דמדתני' בסיפא בשלום לכל אדם וברישא קתני סתמא, ש"מ דברישא' בכל ענין שרי, בכל מילי וכ"ש בדרישת שלום דאו' בזוי טפי כשלא יפסיק 'עבורו]: ח) *לאביו או רבו או ת"ח מופלג בדורו, ות"כ ליה"שר עד יתברך, ולאמן שבסוף קדיש ושאחר קדושה ושאחר שומע תפלה, ולברוך ה' המבורך דברכו ודברכת התורה, ולקדוש וברוך דקדושה, ולג' מלות מודים אנחנו לך, ולעלות לתורה, ולברכת תפילין, או רעם [וכ"ל דה"ה לכל חיוב ברכה שתעבר זמנה אח"כ] אבל לא לברכת ציצית: ט) *אפילו באמצע הפסוק היכא דסליק ענייני, חוץ משמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שאינו מפסיק כלל בהם אא"כ מפני הסכנה, כך כתב בא"ח [רסי' ס"ו] ותמהני שיהי' לבשכמל"ו שאינו פסוק כלל, חשיבות טפי מקרא שבתורה? ושרי ע"כ צ"ל דבהנך ב' פסוקים אפשר לומר בהו דסליק ענייני באמצע, דאל"כ מה עדיפייהו! משאר פסוקים? וצ"ע: י) *וקיי"ל כר"י [א"ח ס"ו], מיהו בין גאולה לתפלה לא יפסיק אפילו לדבר שבקדושה; ומותר לשאל בשלום לקורא

ר"ע מברטנורה

פ"ב היה קורא בתורה. פרשת ק"ש: והגיע זמן. קריא' שמע: אם כיון לבו יצא. לדברי האומר מצות צריכות כונה צריך לפרש אם כיון לבו שיהא מתכוין לצאת ידי חובתו והאומר מצות אין צריכות כונה מפרש אם כיון לבו לקרו' כנקודתן וכהלכתן לאפוקי קור' להגי' שאינו קור' התיבו' כנקודתן אלא קור' ככתיבתן כדי להבין בחסרות ויתרות דבקריאה כזו לא יצא ואנן קיימא לן כמאן דאמר מצות צריכות כונה: בפרקי'. לקמן במתניתין מפרש מה הם הפרקים: שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום כגון אביו או רבו או שגדול ממנו בחכמה: ומשיב. ואין צריך לומר שמשיב להם שלום אם הקדימו לו: ובאמצע הפרק שואל מפני היראה. אדם שהוא ירא מפניו שמא יהרגהו ואין צריך לומר שמשיב לו שלום אבל מפני הכבוד לא: רבי יהודה אומר באמצע. הפרק שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו ומשיב שלום למי שמטיל עליו לכבדו: ומשיב שלום לכל אדם. שהקדים לו שלום והלכה כרבי יהודה ובכל מקום שאסור להפסיק כך אסור לדבר

בלשון

אם שמוע לויאמר, בין ויאמר לאמת ויציב. רבי יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק יא). א"ר יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע יב) ב) אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים יג) תחלה, ואח"כ יקבל עליו עול מצות. והיה אם שמוע לויאמר יד)? שוהיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה טו). ויאמר טז) אינו נוהג אלא ביום יז): ג הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא יח). קרא ולא דקדק ד) באותיותיה יט) רבי
יוסי

תפארת ישראל

ק"ש אף שיצטרך להפסיק; מיהו אנו אין נוהגים להפסיק בשלום שבין אדם לחבירו: יא) דכתיב וה' אלהי' אמת, וגם ויציב לשון אמת הוא, ולפיכך אפי' מפני יראה וכבוד לא יפסיק [א"ח סי' ו' ס"כ], ולרמב"ם ר"ל לא יפסיק כדין בין פרק לפרק, רק כמו באמצע [פ"ב מ"קש]: יב) *דהו"ל מוקדם בתורה, דא"כ פרשה צוי' קודם לכולן, אע"כ אין מוקדם ומאוחר בתורה, א"כ מסתבר להקדים אם שמוע, מדנאמר בלשון רבים: יג) *ליהרג ואל יעבור עליו: יד) *דאפכא מסתבר, דויאמר איש בה נמי מלכות שמים, דאני ה' אלהיכם הרי מלכיות [כר"ה ד' ל"ב א'], כ"ל: טו) דכ' ולמדתם: טז) ר"ל ציצית: יז) ומדלא קאמ' בחד מינייהו דקדמה לחברת' משום דהיא דאו' וחברתה מדרבנן, שמעינן מינה דכל ג' פרשיות ק"ש הן דאו' [שושנים לדוד]: יח) *דשמע ר"ל השמע לאזניך, ולת"ק ר"ל בכל לשון שאתה שומע; וקיי"ל דבדיעבד יצא [א"ח ס"ב] ובאמת קורא בלבו מצי' לכתחלה: יט) *להפריד אותיות הדומו' דלא לשתמע כחד, כבכל לבבך, על לבבך וכדומה וכ"כ בכל א' שאחר מ', כלמדתם אותם, וקשרתם אותם, ופתחם את, וכדומ', דלא לשתמע מותם תם, וכ"כ בהטעמת עין של נשבע ה', דלא לשתמע נשבה, והחזק זין של תזכרו דלא לשתמע כסמ"ך או סי"ן וכ"כ בהדגש הרפה ורפוי הדגש [כן כתב הרמב"ם ופר"ח
ותמהני

ר"ע מברטנורה

בלשון הקודש כמו בשאר לשונות: ב בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. דכתיב וה' אלהים אמת (ירמיה י') הלכך אין מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לאמת (א) וכן הלכה: והיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה. דכתיב בה (דברים י"א) ולמדתם אותם את בניכם ותלמוד תורה נוהג בין ביום ובין בלילה: ויאמר אינו נוהג אלא ביום. דאית ביה פרשת ציצית שאינה נוהגת בלילה דכתיב (במדבר ט"ו) וראיתם אותו: ג רבי יוסי אומר לא יצא. דכתיב שמע השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך (ג) ות"ק סבר שמע בכל לשון שאתה שומע והלכתא כת"ק: ולא דקדק באותיותיה. להוציאן בשפתיו יפה בשני תיבות שהתיבה השנית מתחלת באות שהתיבה הראשונה נגמרת כגון על לבבך עשב בשדך ואבדתם מהרה אם אינו נותן ריוח ביניהם להפרידם נמצא קורא אותם שתי אותיות באות
אחת

עיקר תוי"ט

א) הואיל ובקרא לא כתיב ויציב נראה דבין אמת לויציב רשאי להפסיק וכ"כ בש"ע סימן ס"ו וספנה דנקיט ויציב אגררא לבין אלסיון בצלותא נקט. תוי"ט: ב) למק"ש. וא"ת תיפוק ליה דקדמה בתורה? וי"ל דה"ק למה קדמה אף לפרשת ציצית וקדמה לכולן אלא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה א"כ הוה לנו להקדים והיה שהיא נאמרת בלשון רבים וכו'. ומתרצי משום שיקבל עול כו' פריך ליה דהא כן תקדים ויאמר שיש בה גם כן העין קבלת עול כו' דכתיב אני ה' אלהיכם ולהיות לכם לאלהים: (ג) כלומר כיון כלשון שמיעה שהיא הכתוב ש"מ שצריך שישמיע לאזניו וכאילו כתיב השמע: ד) גמ'. ותפרשם שיהא לימודך תם ליתן ריוח בין הדבקים. גמ':

יוסי אומר יצא. רבי יהודה אומר לא יצא כ). הקורא למפרע כא) לא יצא. קרא כב) וטעה יחזור למקום שטעה כג): ד האוּמָנין קורין בראש האילן כד) או בראש הנדבך כה). מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה כו): ה חתן כז) פטור

תפארת ישראל

ותמהני א"כ צ"ל לרבא לאמת עשב בשק הכנף שפיל, מ"מ באותיות הרי צ"ל חד רפי וחד דגש? וצ"ע]: כ) דכ' ולמדתם לתת תם, וקיי"ל דבדיעב' יצא: כא) שהקדים פסוק המאוחר, אבל בהקדים פרשה מאוחרת יצא: כב) [*נ"ב דבי קמאי, נקט "הקורא", ובב' בבי בתראי נקט "קרא", משום דכל חדא מבהדייתא, ארישא דיד' קאי, דאף דבריש' דיד' לא יצא, בסיפ' יצא, אף דדמי לבדדי', דלא דקדק דמי ללא השמיע, וקרא וטעה דמי למפרע]: כג) דבדילג פסוק חוזר מהפסוק שאילך, ובשכח איזה פ' דילג, חוזר לראש הפרשה, ובסיים פרשה, וא"י איזה סיים, חוזר לראשונה, וכ"כ בא"י אם עומד בוכתבתם קמא או בתר', חוזר לקמא, מיהו בהתחיל למען ירבו, א"צ לחזור מדקרא כהרגלו [א"ח ס"ד]: כד) *דק"ש א"צ כונה רק פסוק ראשון דמצי לכוונו שם שפיר: כה) שורת אבני בניין מיהו כתב רב"י [א"ח סי' ס"ח] דהפ"ה בטלי' מתלאכתן עד סוף פרשה הראשונה שהיא קבלת מלכות שמים שלא יהא נראה כקורא ארעי, וכ"ל דנקט אילן דמסוכן טפי מדבך, לרבותא דק"ש דמותר ונקט נדבך לרבותא דתפלה דאסור: כו) דבעי כונה: כז) *משכנס לחופה ברביעי בשבת עם בתולה

ר"ע מברטנורה

אחת: רבי יוסי אומר יצא. והלכה כרבי יוסי ומיהו לכתחלה צריך לדקדק באותיותיה וכן יזהר שלא יניח הנד ולא יניד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפ' וצריך להתיז ז"ין של תזכרו (ה) שלא יהא נראה כאומר תשכרו בשי"ן כלומר כדי שתרבו שכר שהרי אין ראוי לשמש את הרב על מנת לקבל פרס: הקורא למפרע. הקדים פסוק שלישי לשני ושני לראשון וכיוצא בזה: לא יצא. דכתיב והיו הדברים בהוייתן יהו כלומר כמו שהן סדורין בתורה ומיהו אם הקדים פרשה ואמר לפרשה והיה אם שמוע ופרשה והיה אם שמוע לשמע נראה דאין זה חשוב למפרע ויצא שהרי אינן סדורו' כן זו לאחר זו בתורה: (ו) יחזור לתחלת שטעה. אם בין פרק לפרק טעה שאינו יודע באיזו' פרק הפסיק ולראש איזה פרק יחזור חוזר להפסק ראשון שהוא והיה אם שמוע. ורמב"ם אומר שהוא ואהב' את ה' (ז) ואם באמצע הפרק פסק שיודע הפרק שפסק בו אבל אינו יודע באיז' מקו' מאותו פרק (ח) פסק חוזר לראש אותו הפרק. היה קורא וכתבתם ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם של והיה אם שמוע חוזר לוכתבתם של שמע (ט) ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו אינו חוזר שעל הרגל לשונו הוא הולך: ד נדבך. שורה של בנין אבנים כמו נדבכים דאבן גלל בעזרא (ו') ואע"ג דמשתפי' דלמא נפלו ולא מצו מכווני לא סבריט' חכמים לרבא דק"ש לא בעי כונה אלא פסוק ראשון בלבד: מה שאינן רשאין לעשו' כן בתפל'. דבעא' רחמי היא ובעי כונה הלכך יורדין למטה ומתפללין: ה חתן. שכנס בתולה פטור מקריאת שמע לילה ראשונה משום דטריד שמא לא ימצא לה בתולים ואני שמעתי שמתירא שמא יעשה כרות שפכה בבעילתו וטרדה דמצוה היא ורחמנא

עיקר תוי"ט

(ה) בכל האותיות יש לדקדק. (ו) ור' יהושע לא קפיד אלא לכתחלה: (ז) משום שצריך להפסיק בין לע"ז לואכלת. א"כ זהו הפסק הראשון שצריך לחזור לו. ומאחר שחוזר לו סבר קרא פרשה אחת מק"ש א"א שלא קרא עד לע"ז ולכן א"צ להתחיל מתחלת שמע. ב"י: (ח) וגם א"י אם קרא כלום מהפרק אבל אם שבדי לו שקרא א"צ שיקרא עוד: (ט) הכי איתא בגמ' אבל בין וקשרתם לוקשרתם אין לטעות יקראו קמ"ן

פטו' מק"ש בליל' הראשון י) עד מוצאי שבת כח) אם לא עשה מעש' כט), מעשה יג) ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש בלילה הראשון, אמר להם איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו שעה אחת ל): ו רחץ לא) יד) בלילה הא' שמתה אשתו לב), אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ אמר להם איני כשאר כל אדם אסטנים אני לג): ז וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על
העבדים

ר"ע מברטנורה

(יא) ורחמנא אמר ובלכתך בדרך בלכ' דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת: אם לא עשה מעשה. אם לא בעל עד מ"ש שהם ד' לילות טריד טפי ואילך לבו גס בה (יב) ותו לא טריד ואע"פ שלא עשה מעשה חייב בקריאת שמע: ו רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ואף על פי שאבל אסור ברחיצה: אסטנים אני. קר ומצונן לשון יונ' (טו) ואיכ' צער' אם לא היה רוחץ ואין אסור

תפארת ישראל

בתולה: כח) מדלא קאמר מלילה הראשון עד וכו' משמע הא בק"ש של שחרית חייב מדלא פריך אז [כסברת רבינו מנוח בכ"מ פ"ד מק"ש]: כט) *ר"ל בלא בעל דטריד בבעילת מצוה, דחושש שמא לא ימצאנה בתולה או שמא רחמה אטים; ואף דכל עוסק במצוה אפי' לא טרוד פטור ממצוה אחרת, ואפי' אפשר לקיים שניהן [כר"נ סוכה דרמא"ב] נ"ל הכא אי לאו הטרד' אינו עוסק עדיין השתא במצוה: ל) *ר"ל אפי' רק לאחר הק"ש שעה א' עד אחר הבעיל'; ואינו מעשה לסתור, דה"ק ואם יודע שיוכל לכוון שרי, ומעשה וכו', ואילה"ק מירושל' פ"ב דשבת כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט? תי' ב"ש (סי' כ"א) דזה דוקא באפשר עי"ז לך קולא; עוד י"ל דביכול לכוון אינו פטור ולא נקרא הדיוט: לא) *מקלח גופו בחמין: לב) *ואבל אסור בו, כמו כל גופו בצונן: לג) *חלש ומפונק, ואע"ג דאבילות יום א' דאור', ליל' דרבנן ובמקום אסטנים דלא שכיח ל"ג; וכן בכל דוכתא דאמרי' במקום צער לא גזר, היינו דוקא צער דלא שכיח, כך נ"ל, וגם דוקא במקום שאמרו חכמים כן, וכן כתב רב"י [י"ד סימן קכ"ג בד"ה כ' הרשב"א וכו' דסתם יינן ואסורי' דרבנן לחולה שאין בו סכנה אסור] ועי' בתשו' חו"י [קס"ד] שכ' שדין זה איננו כעיר פרוצה אין חומה; ואין לך רק מה שאמרו חכמים, כגון גונח יונק חלב בשבת [א"ח שכ"ח סל"ג] וכ"כ מתיר קשר שבבגדו בשבת כשיש לו צער כשלא יתיר הקשר שאינו באמת של קיימא [א"ה שי"ז ס"א], או בשאר צער גדול, ואין למדין ממנו לכל צער בעלמא, וכן פשוט דכל
דבר

עיקר תוי"ט

קמ"ץ וטעמו מאריך. ותניין פתו"ח וטעמו אזלא: י) בלילה. מדלא תני מלילה כו' י"ל דדוקא מלילות פטור אבל ביום חייב דמסיח דעתו: אך י"ל דלכך נקיט בלילה לפי שמן הסתם בלילה הראשון הוא פטור שכן המצוה היא כו' ואי לא פטור עד מ"ש: (יא) והר"מ פי' משום מצות פריה ורביה. ובאלמנה אין טרדא עם המצוה משא"כ בבתולה איתנהו טרדות בתרי גווני כמ"ש הר"ב: (יב) ל' הערוך לבו קרוב לה כמו כל לשון גסות שבתלמוד ולפי' הא' כשלבו קרוב לה ימחול לה אף אם לא ימצאנה בתולה כו' ולפי' הב' כשהוא קרוב לה ישהה בבעילתו ולא ידוש כדי שלא יעשה כוות שפכה. והעיקר בעיני שהוא לשון גסות הרוח. תיו"ט: יג) מעשה כו'. לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אם אדם גדול הוא ובטוח בעצמו שיוכל להתכוין והוא ראוי ליטול כו' הרשות בידו. תוס': יד) רחץ. במים חמים. הר"י וזה אסור אפילו במקלח גופו: (טו) מתלת לגת שלג. ונחלף בספ"ך מפני שהם ממוצא א' מהשינים:
השם

העבדים נה) אמר להם אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה נו) :
ח חתן אם רוצה לקרות ק"ש בלילה הראשון קורא נו), רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה ליטול את השם נז) [מ"ז] יטול נח) :

פרק ג

תפארת ישראל

דבר דרבנן שגזרוהו להיות לצער כגון תענית, אפילו מלצער בתעניתו, אסור לעבור, אם לא בחולה, או בהוהלם מאד שרי : לד) *דלא ליתי לאסוקי ליוחסים : לה) *דת"ח ורא[ו]י לסמוך הי' [כיומא דף"ז א ורפ"ב דסוכה], ולהכי כבוד תורה עדיף : לו) דאע"ג דאמרי' לעיל [מ"ה] דפטור וכל הפטור ועושה נקרא הדיוט [ירושל' פ"ב דשבת] אפ"ה ק"ש שאני א"נ י"ל כמש"ל סי' ל' : לז) *שם טוב שמדקדק במצות, והו"ל יוהרא ; וקיי"ל [א"ח ע'] דבין ביום בין בלילה פטור, ונקט הכא בלילה, משום מעשה דר"ג, מיהו אנו, דבל"ז אין מכוונים, קיי"ל דחייבי' :

פ"ג

ר"ע מברטנורה

אסור בימי אבלו אלא רחיצה של תענוג : **לא** כל הרוצה ליטול את השם יטול. אם לא הוחזק הכם ופרוש בשאר דברים אין [זה] אלא גאוה שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וחזינן לקלא מרבותינו דאמרי דהאידנא כל אדם יקרא קריאת שמע בלילה הראשון שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים אם לא יקרא בלילה ראשון מיחזי יותר כיוהרא שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה אלא השתא משום דטריד במצוה :

פ"ג

עיקר תוי"ט

מז) **השם**. שם טוב שהוא מדקדק במצות ט' :

הידושים

מ"ה. מ"ש תוי"ט דאינו מעשה לסתור, כלעיל סי' ל', כ' עלה רבינו הגדול הגאון **מהו' עקיבא** שליט"א, וז"ל לא זכיתי להבין, דהשתא לא מיירי רק לענין הפטור, אבל אם רשאי לקרות, לא מיירי עד מתני' ח', ולגבי הפטור מביא שפיר ראיה מהאי מעשה מדאמר איני שומע לכם, משמע שפטו' רק שהוא אינו רוצה לבטל מק"ש, ונ"ע, עכלה"ג : *ולפע"ד דברי רבינו נ"ע, דהכי אסכהנא מוכח דפגקי הש"ס מעשה לסתור מפטור על המתני', [כסוכה ד' כ"ו ב'] הוכלין אראי חוץ לסוכה ומעשי' וכו' ומקשה הש"ס מעשה לסתור, עוד שם [ד' כ"ח] במעשה דשתאי בפיתת המעזיב', וכ"כ [ב"מ ד' פ"ו] במעשה דר"י בן מתיא, וכדומה הרבה בש"ס דמקרי מעשה לסתור מפטור, ולא תימא אף דפטור רשאי להחמיר פ"ע, אפ"כ כיון דכל הפטו' ועושה הו"ל הדיוט, וכירושלמי הנ"ל, הו"ל שפיר מעשה לסתור, ולא דת"ק באמת ס"ל דמותר להחמיר, ותו ק"ל לדבר הגאון הנ"ל דאי ניתא דבריתא אכתי לא שמעינן איסור', א"כ מה הקשו התלמידים למדתנו וכו' הרי אע"ג דפטו' רשאי הוא ? ולמה השיב להם איני נשומע לכם, ישמע וישמע להם ואעפ"כ יקרא ? אב"כ דבריתא נמי ככר שמעינן איסור', דכל הפטו' ועושה נקרא הדיוט. והו אסכתני' דמקשה הש"ס מעשה לסתור ולא קתר כלל [כר"ן נדרי' ד' מ"ח, א'] ; וכן בשיטה מקובצת ב"מ [דף ק"ב, ב'] בשיטה די"ב דיגרין לבנס [ע"ש], מיהו אילטריך מ"ח לאשמעי' דבהא פליגי, דלת"ק ביכול לכוון מותר לכל, משא"כ לר"ג : מ"ח. לא כל הרוצה, כ' עלה הגאון הנ"ל אפשר דבליל ב' אף בלא עשה מעשה שרי לקרות, דלא מחזי כיוהרי', דהרואה יאמר דעשה מעשה, עכלה"ג : **ולפע"ד** אין להקשות א"כ ביום קשא נמי, הרי דמים מצויין באשה [כנדה דף ד' ויומא ד' ו'] ויתלו שפרסה נדה, כ"ל דזה דוקא בראת' את"כ, אמרי' דמצוי הי' מקודם, וכן דיומא דאמרי' שומ' ביתו שכיח', כ"ל דר"ל דמצוי יותר רק משומאת מת, תדע דביומא קאמר מיתה לא שכיח ובגימין [דף כ' ע' ב' ודף פ"ס ע' א'] אמרי' מיתה שכיח, וכ"כ שם [לעיל כ"ה ע' ב'] שמא ימות תגלי היא, אפ"כ רק נגד נדה לא שכיח :

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב

מ"א **כל** מצות דאו' אם לא התכוין שעשה אותה מפני שכך צוהו ה', לא יצא ; וכל שכן כשהיא במצוה שתלוי

פ״ג מי שמתו מוטל לפניו א) פטור מק״ש א ומן התפלה ומן התפילין: ב) נושאי המטה וחלופיהן ג) וחלופי חלופיהן, את ד) שלפני המטה ה) ואת שלאחר המטה ו). את שלמטה צורך בהן פטורין ואת

תפארת ישראל

פג א) *ל״ד, דאפי׳ אינו לפניו, ואפי׳ אינו מוטל עליו לקברו עכ״פ מדחייב להתאבל עליו, פטור: ב) *ה״ה דפטור מכל המצות, רק קמ״ל אפי׳ הנאו דעול מ״ש אפ״ה פטור ובשבת חייב בכל, וכ״ל דבמדינתינו שדינא דמלכותא לבלי לקבור תוך ג׳ ימי׳ מהמיתה חייב בכל מצות שבתורה בהימי׳ שבין מיתה ליום הקבורה, ובפרט כשים אחרי׳ שמשתדלין בצרכי קבורה, שי״א דבכל גונא אם רוצה להחמיר רשאי [כא״ח ע״א ועי׳ י״ד סמ״א ס״ה, ועי׳ מג״א קמ״ח סק״ח, ובכנ״י י״ד רי״א ראיתי דמתיר רק כשיסתמו ארונו עליו ביני ביני, וכשמתחילי׳ להשליך עפר בקבר ועדיין לא עבר זמנו, יקרא ויתפלל, וברכת השחר לא יאמר בשעת חיובו פטור הי׳ וגם ברכת ק״ש לא יאמר כשנקבר אחר שליש היום [א״ח ע״א]: ג) כך רגילין להתחלף, מדהכל רוצי׳ לזכות במצוה: ד) ר״ל בין אותן שלפני וכו׳: ה) המזומני׳ לנשא׳ כשיגיע אצלן: ו) *כ״ל

עיקר הוי״ט

ר״ע מברטנורה

פ״ג מי שמתו מוטל לפניו. אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם מוטל עליו לקברו: פטור מקריא׳ שמע. משום דטריד טרד׳ דמצו׳: וחלופיהן. שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במצוה: את שלפני המטה. המזומנים לנשאה כשתגיע המטה אצלם: ואת שלאחר המטה. כלומר בין אותם שלפני המטה ובין אותם שלאחר המטה אם המטה צריכה להם לשאתה

דר״ל

א מק״ש כו׳. וה״ה דפטור מכל שאר המצות אלא דתנא אלו שהן חמורות שיש בהן קבלת עול מלכות שמים וכדאמרינן בגמ׳ הרוצה לקבל עול כו׳ מניח תפילין וקורא ק״ש ומתפלל. הר״י:

וא״ל

שתלוי בדיבור כגון ק״ש, אפילו אם קראה ולא התכוון כך לא יצא: **דיני הפסק** בק״ש וברכותיה יש ג׳ חלוקים (א) בפסוק שמע ישראל ובשכמל״ו, ובין ה׳ אלהיכם למלת אמת, ובין גאולה לתפלה אסור להפסיק רק במקום סכנה; (ב) בשאר אמצעית הפסוק שבק״ש וברכותיה מותר להפסיק **מפני היראה**, דהיינו לשאל בשלום אביו או רבו מובהק, או ת״ח מופלג בדורו; אבל בשאר אדם נכבד מותר רק להשיב כשדרש בשלום, אבל אסור לשאל בשלומו; וכ״ש דמותר להפסיק שם, לענות אמן יהש״ר עד יתברך, או לענות ברוך ה׳ המבורך לעו״ל לאחר ברכו או לאחר ברכת התורה, ולענות קדוש וברוך שבתוך הקדושה כשאומר׳ החזן, ולענות אמן אחר הקדושה ולאחר שומע תפלה ושבסוף הקדיש שלם, ולומר ג׳ מלות מודים אנחנו לך כששומע שהקהל עונים מודים; וכ״כ מותר לעלות לתורה ולברך לפניה ולאחריה [אבל לא יקרא עם החזן המקרא], וכ״כ מברך אז ברכת הברק והרעם וה״ה על כל מצוה עוברת; **כל** הנך נחשבים מפני היראה שמפסיק עמהן אפי׳ באמצע הפסוק, וכ״ש בין פסוק לפסוק. (ג) אבל בין פרשה לפרשה או בין ברכה לברכה מותר להפסיק לשאל גם בשלום כל אדם נכבד, אבל לאדם פשוטי מותר רק להשיב לו שלום ולא לדרוש בשלומו: **מ״ב. סדר פרשיות** שבק״ש הם כך: בתחלה קורא שמע שיש בו יחוד השם ב״ה, שעל אמונה זו צריך להרג עליו; ואח״כ והיה אם שמוע שמזהיר על שמירת כל המצות שנוהגות ביום ובלילה; ואח״כ קורא פרשת ציצית שאינה נוהגת רק ביום: **מ״ג.** לכתחלה צריך להשמיע לאזניו כל הג׳ פרשיות וגם צריך להפריד בין הדבקים ובדיעבד גם בלא עשה כן בשניהם יצא; הקדים פרשה מאוחרת יצא, אבל הקדים פסוק מאוחר לא יצא וצריך לחזור ולקרותו כסדרו. **דילג** פסוק א׳ באמצע הפרשה חוזר למקום שדילג וגומר הפרשה; ובמסתפק איזהו פסוק דילג חוזר לראש הפרשה; ובמסופק איזה פרשה סיים חוזר להראשונה שמסופק בה, דכולן דאורייתא וספק דאו׳ לחומרא. [**אבי** ואפילו אם נאמר דרק הפסוק ראשון ויצ״מ דאו׳ מכ״מ מעיקרא כן תקנו, ולהכי בספק אם קרא חוזר וקורא ומברך לפני׳ ולאחרי׳, אף על גב דברכות ודאי דרבנן כא״ח רסי׳ ס״ז], ורק בכבר התחיל למען ירבו אז ודאי פרשה ב׳ סיים כהרגלו: **מ״ד.** מדינא דתס״א חתן פטור מק״ש של לילה קודם שבעל מדטרוד במצות פו״ר, שמא לא ימצאנה בתולה, וכ״ש דפטור מתפלת ערבית, ורק היודע שיכול לכוון שרי בזה ובזה [עי׳ מ״ח]: **מ״ו.** **אבל** אסור לרחוץ כל גופו בצונן, או מקצת גופו בחמין, ורק כשהוא אדם חלש במקום צערא לא גזרו רבנן: **מ״ז.** אין מקבלין תנחומין על עבדים כנעניי׳, דלא ליתי לאתויי ליוחסין, ואפ״ה בעבד ת״ח שרי דכבוד התורה שאני, ועוד שאינו מצוי שיהיה עבד ת״ח, ומלתא דל״ש ל״ג בה רבנן: **מ״ח.** לדידן כל חתן חייב בק״ש ותפלה מדבל״ז אין מתכוונין כל כך:

ואת שאין למטה צורך בהן חייבין ז). אלו ואלו פטורים מן התפלה ח). **ב** קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור ט) עד שלא יגיעו לשורה י) יתחילו יא) ואם לאו לא יתחילו יב) ד) העומדי' בשורה, הפנימי' יג) פטורים והחיצונים יד) חייבים: **ג** נשים ועבדים טו) ה) וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפלין טז) וחייבין בתפלה יז) ובמזוזה

תפארת ישראל

דר"ל אף דעבדי תרתי הלווי' ומזומני' לנשא': ז) *דלוי' איכא טרד' ולא עסק כ"כ דלפטר ע"י מק"ש, שא"ל כוונה רק פסוק ראשון ובקל יקראנה מהלך: ח) *דלאו דאו', ולרמב"ם דס"ל דאו', עכ"פ כוונה יתירת' בעי: ט) *אפי' רק פסוק ראשון וכ"ל דמה"ט לא נקט בקיצור אם יכולין לגמור, אלא בעי לאשמעינן דהאי לגמור לאו אכולה ק"ש קאי אלא אהתחלה קאי, וה"ק אם יכולין לגמור התחלת הק"ש דהיינו פסוק א': י) °שהאבל עובר ביניהם וא"ל המקום ינחמך: יא) °ורשאי' להפסיק אח"כ מפני הכבוד לומר המקום וכו' [עמג' ה]: יב) דתנחומי אבלים הו"ל ג"ח דאו'; ואפי' לרמב"ם דס"ל דרבנן, כ"ל דעכ"פ גדול כבוד הבריות שדוח' ל"ת בשב ואל תעשה [כברכו' ד"כ]: מיהו באין נהו' לקרו' אח"כ, חייב: יג) שסמוכי' לאבל וצריכי' לדבר עמו: יד) °שאינם מדברי' עמו, והתאספו רק לכבוד האבל, שיראה רבוי עם סביבו: טו) °ר"ל עבדי' כנעניי' שמלו וטבלו ופטו' בכל מ"ע שהזמן גרמא כאשה: טז) °אף דבכל עשה שהזמן גרמא, נשי' פטורות, קמ"ל הנהו, ק"ש אף דהיא עול שמים, ותפילין אף דאתקיש למזוזה דחייבים בה, אפילו הכי פטירי: ובקטן קמ"ל אף דהגיע לחנוך בשארי מילי [ודו"ק] אפ"ה פטור מק"ש, מדרגיל ליתן אז, ופטור גם מתפילין עד שידע לשמרם בנקיות. מיהו אפ"ה כולם יאמרו עכ"פ פרשה ראשונה, מדהיא עיקר קבלת עול מלכות [כא"ח סי' ע']: יז) "אף דקיי"ל תפלה דרבנן [א"ח

ר"ע מברטנורה

לשאתה פטורים: ואת שאין למטה צורך בהם. כגון ההולכי' ללוות את המת בלבד (ב) לכבודו חייבין: אלו ואלו פטורים מן התפילה. דלאו דאורייי' היא כמו ק"ש ואיכא דאמרי מפני שהיא צריכה כונה יתירה: **ב** להתחיל ולגמור. פרשה אחת של ק"ש. (ג) לשורה. שהיו עושים שורות שורו' סביב האבל לנחמו בשוב' מן הקבר: ואם לאו. שהיה הדר' קרוב מן הקבר עד המקום שבו עושים השורה ואין פנאי להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה: הפנימים. הרואים האבלים: והחיצונים. שאינם רואי' פני האבלים: **ג** נשים ועבדים פטורים מק"ש. אעפ"י שהיא מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצו' עשה שהזמן גרמא נשים פטורות סד"א לחייבן הואיל ואית בה מלכות שמי' קמ"ל ותפילין מ"ע שהזמן גרמא הם דלילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו וסד"א הואיל ואיתקש תפילין למזוזה נשי' נחייבו קמ"ל: (ו) קטני' אפי' קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד אצלו בעונת ק"ש. ולא בתפילין משום דסתם קטן אינו יודע לשמור תפילין שלא יפיח בהן: וחייבין בתפילה. דתפלה רחמי היא ומדרבנן היא ותקנוה אף לנשים ולחנך בה בקטנים

עיקר תוי"ט

(ב) וא"ל דאכתי ג"ח הוא דיש לו ג"כ דין העוסק במצו'שיש בה טרדא דפטור. די"ל דבין תנחומי' שיש לו עסק לנסס תפא"כ הלויה שאין לו עסק רק שהולך ולא מקרי טרדא. תוי"ט: (ג) ובגמ' אפי' פסוק א' ומשמא דפסוק ראשון מקרי פרק כת"ש בת"ג לעיל: ד) ל"י. דתנחומי אבלים מדאו' דבכלל ג"ח הוא שהוא מה"ת כדאמרי' והודעת להם את הדרך [שמות י"ח] זו ג"ח והפוסק כו'. הר"י: ה) ועבדים. בגמ' מגינה ד"ד גמריט לה לה ופרש"י דבאשה כתיב וכתב לה. ובשפחה כתיב או חפשה לא נתן לה: (ו) ומשמא דתפילין אתקשו בפרשה ראשונה לת"ת דכתיב ושננתם וגו' וקשרתם וכן בשניה והיו לטוטפות וגו' ולמדתם. ואגו למצוה

ובמזוזה יח) ובברכת המזון: יט) ד בעל קרי כ) מהרהר כא) בלבו ואינו מברך לא לפני׳ ולא לאחרי׳ כב). ועל המזון מברך ח) לאחריו ט) ואינו מברך לפניו, ר׳ יהודא אומר מברך לפניהם ולאחריהם כד) ט) : ה היה עומד בתפלה, ונזכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק אלא יקצר כה), ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תֵּנֵץ החמה ט), יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו
יתכסה

תפארת ישראל

ק״ו) מדרבנן ניהו חייבים, אמנם אפי׳ למ״ד דאו׳, והו״ל עשה שאין הז״ג, עכ״פ בפ״א כיום שני להו, ובדיעב׳ בבקשה א׳ קטנה יוצאי׳, דמדאו׳ סגי בהכי; וקטן נמי דוקא בהגיע לחנוך, מיהו מותר לאכל קודם תפלה כמג״א שם [וזמן חנוך כל חד לפום חורפי׳ כמג״א שמ״ג]: יח) אף דאתקיש מזוזה לתפילין, אפ״ה חייבין בה מדכתיב׳ אריכת ימי׳: יט) ס׳ דאו׳ ס׳ דרבנן: כ) אפי׳ ראה לאנסו, אסור בתור׳ עד שיטבל, משום פרישות: כא) ק״ש ואע״ג דקיי״ל הרהור לאו כדיבור דמי[כא״ח מ״ז ס״ד]? בשעת הדחק יצא בהרהור [כא״ח ס״ב ס״ד]. ומה״ט הורה ע״ר אאמ״ו הגאוק״ל, דהרוצה לשתות בליל׳ ואין ידיו נקיות יהרהר הברכה בלבו; וכ״ל דכוונת ע״ר זצוק״ל דלא דמי לברכת ק״ש דהוא ג״כ מד״ס, ומה״ט לא התירו הרהור? י״ל דדוקא בבעל קרי גזרו בד״ס, כדי שלא יהיו רגילין אצל נשותיהן [ברכות דף כ״ב א׳] משא״כ בצמא בלילה שלא פשע: כב) אפילו בהרהור, מדהן מד״ס: כג)*בהרהור: כד)*בפה; וקיי״ל דחייב בכולן [כא״ח פ״ח] דמדלא נתפשט׳ תקנה זו, יש כח לב״ד אחרון לבטל דברי ב״ד ראשון [כע״ז דל״ו]: כה) *כל ברכה וברכה יאמר רק פתיחתה וחתימתה, וברכו׳ ק״ש אפי׳ בהתחיל פוסק ובק״ש עצמה, בנזכר באמצע שהוא בעל קרי, יגמור השאר בהרהור: כו) מדמצוה מהמובחר לקרותה אז:

(יז

ר״ע מברטנורה

הקטנים: ובמזוזה. דמהו דתימא הואיל ואתקש לתלמוד תורה כי היכי דנשים פטורות מת״ת דכתיב (דברים י״א) ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם הכי נמי נפטרו ממזוזה אף על פי שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא קא משמע לן (ז): בברכת המזון. מבעיא לן אי חייבו׳ בברכת המזון מדאורייתא כיון דכתיב (שם ח׳) ואכלת ושבעת וברכת הויא ליה מצות עשה שלא הזמן גרמא או שמא אין חייבות מדאורייתא משום דכתיב (שם) על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא נתנה לנקבות ולא אפשיטא: ד בעל קרי. עזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בתורה בין שראה קרי לאנסו בין לרצונו עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמי׳ מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים: מהרהר קריאת שמע בלבו כשהגיע זמן המקרא. ואינו מברך לפניה ולאחריה. ואפילו בהרהור כיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוה רבנן: ועל המזון מברך לאחריו. דחיובא דאורייתא הוא ואינו מברך לפניו דלאו חיובא דאורייתא הוא וכבר נפסקה ההלכה דבטלוה לטבילותא ובעלי קריין קורין קריאת שמע כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות ואין מערער בדבר: ה לא יפסיק. תפלתו לגמרי אלא יקצר כל ברכה וברכה י): ולקרות עד שלא תנץ החמה. שהותיקין מדקדקים על עצמן לגמור

אותה

עיקר תוי״ט

למזוזה הפסיק ביניהם בבניה בת״ת. קדושין ד׳ ל״ד: (ז) דכתיב למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי. גמ׳ שם: ח) מברך. כלומר מהרהר לאחריו. הר״י: ט) ר״ל בפה ופליג בתרתי. הר״י: (י) כלו׳ פתיחתה ותחימתה בלבד. והשתא ג׳ מחלוקת בדבר ק״ש דמדאו׳ יהרהר ואפי׳ לא התחיל. ואין לו לקצר רק יהרהר. ותפלה דמדרבנן לא יתחיל ואם התחיל יקצר דהם שתקנו תפלה אמרו שיקצר. וברכת ק״ש

		דמדרבנן

יתכסה במים[כז]) ויקרא, אבל לא יתכסה לא במים הרעים[כח]) ולא במי המשרה[כט]) עד שיטיל לתוכן מים[ל], וכמה ירחיק מהם[לא]) ומן הצואה[לב]) ארבע אמות[לג]: ו זב שראה קרי[לד]), ונדה שפלטה שכבת זרע[לה]) יא)

והמשמשת

ר"ע מברטנורה

אותה עם הגן החמה דכתי' (תהלים ע"ב) ייראוך עם שמש, יתכסה במים. ודוקא מים עכורי' שאין לבו רואה את הערוה אבל צלולים לא: במים הרעים. מים סרוחים: במי המשר'. מים ששורין בהם פשתן. עד שיטיל לתוכן מים. חסורי מחסרא והכי קתני ולא יקרא אלא מי רגלים עד שיתן לתוכן מים ושעור המים שיטיל למי רגלים של פעם אחת רביעית. וכמה ירחיק מהם. מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים ומן הצואה. ארבע אמות ודוקא כשהוא לצדדים או לאחריו אבל לפניו מרחוק כמלוא עיניו: ו זב שראה קרי. אע"פ שטמא טומאת שבעה משום זיבה ואין טבילה זו מטהרתו אפי' הכי צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא משום קרי וכן נדה אם באה להתפלל ופולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי וש"ז מטמא האשה בפליטתו כל שלשה ימים לאחר תשמיש ולאחר מכאן כבר הסריח בגופה ואין ראוי עוד להיות ולד נוצר ממנו. והכי פירושו נדה שפלטה עתה תשמיש ששמשה אתמול קודם

שראתה

תפארת ישראל

כז) °דוקא במים עכורים ואם לבו למעלה מהמים, אפי' בצלולים שרי, וכ"כ בהפסיק א"ע בזרועותיו מהני, אבל כסוי יד על לבו, לא מהני, וכ"כ לא מהני כשמכסה ראשו בידו, אלא צריך שיכסה ראשו במטפחת כשיאמר דברי קדושה [א"ח ע"ד]: כח) °סרוחים או מי רגלים: כט) שנשרה שם פשתן שג"כ מסריחי': ל) °אמי רגלי' לחוד קאי, וצריך רביעי' לכל הטלה והטלה של מר"ג: לא) ממי רגלי': לב) °צואת אדם: לג °ממקום שכלה ריחה לאדם שמריח, ואף על פי שהוא חולה ואינו מריח, ודוקא לאחוריו, ולצדדיו צריך מלוא עיניו ואפילו בלילה שאינו רואה, מיהו רשויות מפסיקות, ואפילו תוך ד"א והפתח פתוח, כשאינה נראה ואין ריחה מגיע אליו, ובהפסק כותל, י"א אפילו ריח' מגיע אליו, שרי [א"ח ע"ט]. לד) ר"ל אף דטבילת קרי אינו מטהר לזב קודם ז*נ, וכ"כ טבילת פולטת אינה מטהר לנדה: לה) תוך ג"י לשימושה, דדינה כרואה קרי דאסור בתורה ולקרות ק"ש ותפלה או לברך שום ברכה. ונקט הנך וה"ה טמא מת דטמא טו"ז וראה קרי, רק נקט הנך לרבותא, אף דזוב וקרי מקור משתא א' לשניהן וכ"כ באשה,— ועוד דהכי איירי אפי' בשעה שהזב רר בשרו מזובו עדיין, והנדה בשע' שפי' התחתון מלא דם ושד"א דהו"ל כטובל ושרץ בידו, קמ"ל דאפ"ה מהני לי' טבילה, וכ"ש טמא מת שבשעה שטובל אינו

נוגע

עיקר תוי"ט

שדרבנן ואינן רחמי כתפלה. משמע שאף אם התחיל יפסיק. תוי"ט: יא) עב"ז. שפ"י שתטמא את יהיו נשמעות לבעליהן ותתקיים שלא יהיו מלוים כו':

והמשמשת

והמשמשת (יב) שראתה נדה (לו) צריכין טבילה (לז), ורבי יהודה פוטר (לח) (יג).

פ"ד

תפארת ישראל

נוגע במת: לו) * אף שלא פלט', ולרבות' דר"י נקט', דלת"ק, ק"ו מהך דרישא הוא, דהכא חיוב טביל' רמי עליה מקודם; וה"ה בעל קרי שראה זיב', רק אגב אורחא קמ"ל דמשמשת דינה כרואה קרי, כך נ"ל: לז) לתורה ולתפלה ואע"ג דנשי' אינן בעסק התורה [כתו' ברכות ד"כ ע"ב ד"ה נשי'] עכ"פ הרי שייכי' בלימוד תורה במצוה דידהו [כי"ד רמ"ו ס"ו]; והרי מה"ם ג"כ מברכין ברכות [א"ח סימ"ז] ונקט הכא דאסורו' בק"ש אע"ג דבל"ז פטורו' מק"ש [כמ"ג] אפ"ה קמ"ל דאם קורין צריכ' טביל': לח) *אכולהו פליג, ואף דלר"י בל"ז בעל קרי א"צ טבילה כמ"ת, זהו דוקא לברכו' אבל לתורה מודה, [כש"ם דכ"ב א]:

פ"ד

ר"ע מברטנורה

שראתה. והמשמשת מטתה שראתה נדה אחר שמשה צריכין טבילה: ורבי יהודה פוטר. אף משמשת שראתה נדה פוטר רבי יהודה ואף על גב דמעיקרא בת טבילה הוות ואיכא למימר דלא פקעא חובת טבילה מינה. וכבר כתבנו לעיל דבטלוה לטבילותה מפני שהיתה תקנה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה:

פ"ד

עיקר תוי"ט

יב) והמשמשת. שמאה אף בלא פליטה הר"מ ומטעם דלעיל. ועוד דכל דתקון כעין דאורייתא תקון כו' תוי"ט: יג) ור"י פ. לדבריו דת"ק קאמר דלדידיה לא נתקנה תקנת עזרא לא לק"ש ולא לברכותים כדלעיל כמ"ד א"נ בת"ת מיירי דמודה בה ר"י שאין לו להוציא בשפתיו מפני שמתוך הדבור יעמיק בהם. תוי"ט:

פ"ד

חידושים

ש"א ומן התפילין, כ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שלי"טא וז"ל כ' הרשב"א דתפילין אגב נקט', דהא בל"ז אבל יום ראשון אסור בתפילין, אפי' אחר קבורה עכ"ל, וצ"ל דלפ"ז ניחא דנקטי' אחרונה, פתי"ם, וכ' דרשב"א לטעמי' דס"ל כתוס' דת"המ לאו זמן תפילין, אבל להפוסקי' כהיפך [ונלע"ד דכן דעת רש"י סוכה דמ"ו ב ד"ה מצות הרבה וכ' לישב בסוכה ולהניח תפילין עכ"ל א"כ מבכת"ל סוכה ותפילין יחד] כפשוטו ניחא', דנקט תפילין, משום ח"המ דחייב כאן אחר קבורה, דאינו מעולל בעפר קרנו [כמג"א תק"מח סק' ה] אפ"ה קודם קבורה פטור עכ"לה [*והאי אסתרא בלגינא קיש קריא, דצריך לי ולמטלטתי עיון, למה לא הביא רבינו הירושלי' הלא שהקשה, אם ביום ב' פטור מתפילין, צורכא מימר מוטל לפניו? עכ"ל הירו', הרי דמירושל' נמי מוכח דח"המ לאו זמן תפילין, ובעוונותי נגעלו שערי חכמה לפני, שלא זכיתי להבין הירושל' והרשב"א, דהרי מתני' צורכא וצורכא למנקט תפילין, דאף דגם אח"כ פטור מתפילין מדנקרא פאר [כסוכה ד' כה] אפ"ה אצטריך תנא לאשמעי' דמקודם פטור, אף שאינו חייב עדיין באבילות, וקמ"ל נמי דכאינו מוטל לפניו, דהיינו כשאינו מלקברו, חייב בתפילין בכולהו [כי"ד שמ"א] השבני רבינו הנ"ל וז"ל ידידי! יותר הו"ל למעכ"ת הרב ני' לתמוה, דהא תוס' [מנחות ד' ל"ו ב] כתבו דמהירושל' ראי' דמניחין תפילין בח"המ א"כ הירושל' סותר א"ע לכאו', אבל באמת י"ל דהא תוס' [מ"ק ד' י"ט א] ד"ה ר"י כ', דלמאן דיליף מימים ימימה אתמעט גם ח"המ, אבל מאן דיליף מן והיה לאות, י"ל רק שבת ויו"ט אקרי אות דאסור בעשיית מלאכה ולא ח"המ, ובירוש' ברכות פ"ב ה"ג, הביא הפלוגתא דר"א דריש מימים ימימה, אית דבעי מימר כהמפיכי' מהדא והיה לך לאות פרט לשבת ויו"ט, וא"כ י"ל דירושל' במתני' דמתו מוטל לפניו, אליבא דר"א מקשי [*אשתמיט כיתא ממזייא דתפלא תגרא ורמא קלה, פני מרי קדישא! אתמהה הרי הירושלמי מקשי הכא אליבא דר' יהושע ולא אליבא דר"א, כדמשמע מלישנא אם ביום ב' פטור וכו' והרי לר"א ביום ב' חייב כדקאמ' התם להדי' ומדהוה מצי ירושלמי לאקשויי לר"א לשטתי'; ש"מ דלא היו רגילין להשיב על דבריו בחייו [כגיטין ו' פ"ג א] לאחר פטירת' של ר"א נכנסו וכו' וצ"ל טעמא משום דשמותי הוא [כהדס ד' ד' ב'] ומפני המחלוקת [כב"מ נ"ט ב] משא"כ לאחר פטירתו הותר הנדר [כסנהדרין ד' ס"ח א], ואף דע"כ דברי הירושלמי כאן מהופכין מש"ס בבלי [מ"ק ד' כ"ח א] דאפכי' דר"א לדר' יהושע עכ"פ זה ברור דהירושלמי רק לדר' יהושע מקשי, וכמ"ש המפרש שם, לכן דברי רבינו כאן תמוהין, וגם התוס' [בתפ"י באות ל"ו נ"ל ברכת התורה. א]

מ"ק שהביא רבינו לא זכיתי להבין, הכ' דמאן דיליף והיה לאות, י"ל רק שבת וי"ט אקרי אות, דא"כ מה מקשי ירושלמי פ"ב ה"ג הנ"ל, נ"ל דרשא מוציא לאות מדכתיב כ' מימים ימימה, ופי' דמדלא ברירא דרשא אצטריך הרווי' אסמכתא, והרי לתוס' הנ"ל צריכא וצריכא שלא למעט חה"מ? וצ"ע] וכתב עוד הגאון הנ"ל ומ"ש מעכ"ת ני' לתמוה אירושל', הרי צריך לאשמעי' אפי' קודם קבורה לא חל עליו אבילות אפ"ה פטור מתפילין, גם אני עמדתי בקו' זו, ורציתי להוכיח כרמב"ן [בטיו"ד סי' שמ"א], דאונן חייב בכל אבילות חוץ מנעילת סנדל ועטיפת הראש, דעי"ז עסקי מת נפסדים, ובכ"כ הר"ר פרץ דאף שמסר לכתפי' וליכא אינו' אפ"ה אסור בכל אבילות חוץ מסנדל, ובתפארת למשה כ' דבכל נ"ת של אבל, חייב אונן, אבל במ"ע של אבל כחליצת סנדל וכדומה פטור דהא פטור מכל מצות שבתורה, עכ"ל, ומ"ש דחליצת סנדל מ"ע, ולא דאיסור שלא ילך במנעל, נ"ל ראיה מר"ן ריש כתובות גבי מת אביו של חתן, דדחיית אבילות, הוי שב וא"ת שאינו מקיים מצות אבילות [ולא הבנתי מאי ראיה מייתי הגאון הנ"ל מדברי הר"ן אלא להמחבר תפארת למשה דהרי לר"ן כל אבילות שוא"ת, ולהרב תפארת למשה יש בהן ג"כ שהן נ"ת. אבי ועוד מי אומר לנו דבאמת אינו הולך בסנדל של שעם או גמי, ואני הבאתי ראיה מרא"ש ור"ן תענית ד' ל' ע"ב גבי ר"י מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים, דהקשו מברייתא דכל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב, ותירצו דהוא לענין מצות נ"ת ובכללן נעילת הסנדל, אלמא להדיא דנעילת הסנדל מצות נ"ת הוא] וכתב עוד הגאון הנ"ל וז"ל מ"מ צל"ע דאם הטעם דאינו שרי בסנדל מדפטור ממצות, א"כ בנתפס המת ולא ניתן לקבורה ליתסר בסנדל מדחייב במצות, וכ"כ ק' נמי לרמב"ן דהרי בכה"ג אין עסקי מת נפסדי' [°ולעד"נ מדדיני אבילות מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא, ואפי' ביום א' אין אבילות דאו' כמ"ש הרא"ש ריש אלו מגלחין, א"כ נתפס המת מלתא דלא שכיח' ול"ג בה רבנן [עירובין ד' ס"ג ב']: מ"ג) ובבהמ"ז כ' עלה רבינו הנ"ל בש"ס מקשי בבהמ"ז פשיטא וכו' וק"ל מאי פשיטותא, דלמ"ד דאו' אצטרכא אף שלא נטלו חלק בא"י, ולמ"ד דרבנן וודאי אצטריך לאשמועי' חיובי' וצ"ע עכלה"ט [°ולפע"ד נגדי סומיתא כ' דלזה נתכוונו תוס' שם דאית דלא גרסי פשיט', ול"מ נ"ל לפמ"ש תוס' שם דאבעי' דש"ס משום ברית ותורה דליתנהו בי' א"כ י"ל לפי מ"ד [ר"ס דלד"ב ומג"א תקנ"ג] דברכות אין מעכבות זא"ז, א"כ וודאי מודה בעל האבעי' דחייבי' בבהמ"ז מדאו' רק מספקא לי' בברכת הארץ, לפ"ז מתני' דלא קא' רק דחייבים לברך אחר המזון מקשי שפיר פשיטא: **השיבני.** רבינו הנ"ל נ"ל דוחק, דוודאי בהמ"ז היינו כל בהמ"ז וכדנקט באיבעי נשים חיובות בבהמ"ז דאו', דלדעת מעכ"ת ני' היינו ברכת הארץ ונקט סתם בהמ"ז היינו אם חייבת בכל בהמ"ז: **מ"ו.** תוי"ט ד"ה והמשמשת כ' עלה רבינו הנ"ל, התוי"ט תמוה שכ' דר"י פוטר לדבריו דת"ק קאמ', א"כ בפ"ת מיירי, והרי סוגין קא' לפי' כהך תרוצא בתרא:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א. אונן פטור מכל מצות עשה שבתורה, ואפילו מק"ש שהוא יחוד השם, ומתפלה אף על גב דרחמי נינהו, ותפילין אף על גב דלאות נתנו, אפ"ה פטור מכולן כל שאפשר שיצטרך להתעסק בקבורת מתו; וכ"כ אפילו אחרים שמתעסקים באמת בקבורתו פטורים מכל הנך בשעת עסקם; ורק המלווין המת חייבים בכולן, ורק מתפלה פטורים מדבעי כונה יתירה: **מ"ב.** אחר שנקבר המת ורוצים לעמוד בשורה לנחם האבל שיעבור בין השורות אם יש שהות לקרות שמע וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד קודם שיגיע לשורה יתחיל, וכשיגיע האבל בין השורות רשאי אז להפסיק באמצע ק"ש מפני הכבוד ולומר לו המקום ינחמך; ורק אם עומד בשורות החיצונות רשאי לעמוד שם באמצע קריאתו לכבוד האבל, אבל לא יפסיק בדיבור. מיהו אם יש לחוש שכשיעמוד בשורות הפנימיות יעבור זמן ק"ש ותפלה, לא יעמוד בשורות הפנימיות: **מ"ג.** נשים ועבדים כנענים וקטן אפילו הגיע לחינוך פטורים מק"ש ותפילין; ואפ"ה עכ"פ ראוי שיאמרו (פ' ראשונה) [פסוק ראשון], אבל בתפלה כולן חייבים עכ"פ פעם אחת ביום, וכ"כ חייבין במזוזות ובבהמ"ז: **מ"ד.** קי"ל דבעל קרי מיהר בק"ש ובכל הברכות אע"צ דבשעת הדחק היה יכול לצאת בהרהור דאז כדבור דמי: **מ"ה.** בשעת הדחק יוצא בשיקצר ברכות התפלה, שיאמר התחלתה ותתימתה: העומד ערום במים צלולים ומוכרח לומר ק"ש או שאר דבר שבקדושה יעלה עד מקום שיהא לבו למעלה מהמים; מיהו אם היו המים עכורים, א"צ; אמנם גם בצלולים ולבו תחת המים, מהני כשמחבק גופו בזרועותיו; אבל רק להפסק מהני היד, אבל לא לכסוי כשמכסה לבו בפס ידו; וכ"כ כשראשו מגולה לא מהני בשיניח פס ידו על ראשו לומר שום דבר שבקדושה; ורק כסוי מפה מהני א"ראשו: **אסור** לומר דבר שבקדושה תוך ד"א ממקום שכלה הריח מכל דבר שריחו רע כמים סרוחים וכדומה יבצואה או מי רגלים אפילו אינן מריחין צריך להרחיק מהן ד"א, ומלפניו וצדדין שלפניו מלוא עיניו, רק דבמר"נ סגי בשישפוך לתוכן רביעית מים לכל הטלה והטלה: מים סרוחים אפי' יש בהם מים סרוחים שמטהרין מטומאה וצריך השתא לטבול בהם ואפי' יש לחוש שאם לא יקרא השתא יעבור זמן ק"ש מוטב שלא יקרא, משיקרא סמוך למים הסרוחין: **מ"ו.** מדין המשנה נ' היו אסורים בק"ש ובתורה ובברכות, בעל קרי, פולטת ש"ז, משמשת, אסור בהנ"ל עד אחר טבילה; מיהו אפי' אם היו נ' אלו טמאים במומאר שלא יתטהרו מטנת בטבילה זאת, אפילו הכי משטבלו מותרים בכל דבר שבקדושה:

פ"ד תפלת השחר עד חצות א), רבי יהודה אומר עד ארבע שעות ב), תפלת המנחה ג) א) עד הערב ד) ב) ר' יהודה אומר עד פלג המנחה ה), תפלת הערב אין לה קֶבע ו), ושל מוּסָפין כל היום ג) רבי יהודה אומר עד שבע שעות ז) ד): ב רבי נחוניה בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש

תפארת ישראל

פ"ד א) דתפלות כנגד תמידים תקנום, ופליגי בזמן הקרבתן: ב) זמניות, מעה"ש עד צאת הכוכבים, והוא שליש היום, וה"ה לת"ק דין זמניות, וקיי"ל [א"ח פ"ט] דמצוה מן המובחר להתפלל מיד אחר הנץ החמה, דהיינו סמוך לק"ש שקרא עם הנץ החמה. וכדי שיסמוך גאולה לתפלה, ולכתחילה כר"י ובדיעבד כת"ק, ובעבר הזמן, יתפלל מנחה' ואח"כ תשלומי שחרי': ג) עת מנוחת השמש: ד) *ר"ל עד שקיעת החמה לא עד צאת הכוכבים [תר"י] וכן משמע בש"ע [רל"ג] [אבל וע' רמ"א שם דכ' דבדיעב' או בשעת הדחק יצא עד צ"הכ]: ה) *מנח' קטנה הוא ב' שעות ומחצה זמניות (זמניות ומנח' חשבי' מנץ החמה, כמג"א) קודם צאת הכוכבים, והו"ל פלג המנחה שעה ורביע קודם צאת הכוכבים. וקיי"ל [א"ח רל"ג] דהרשות לעשות כמי שירצה, רק לא יעשה פעם כת"ק ופעם כר"י, ומכ"ש שלא יתפלל מנחה אחר פלג כרבנן, ומעריב סמוך לה, קודם צאת הכוכבים כר"י: ו) ר"ל אינה חובה, מדהיא נגד איברים ופדרי' דלא מעכבי', מיהו אנן קבלוהו חוב', וזמנה כל הלילי' כאיברים ופדרי': ז) ר"ל עד סוף ז' שעות וקיי"ל דגם אח"כ יצא

רק

ר"ע מברטנורה

פ"ד תפלת השחר עד חצות. שכן תמיד של שחר קרב עד חצות לרבנן ולרבי יהודה אינו קרב אלא עד ארבע שעות ביום. ועד ארבע שעות היינו עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום בזמן שהיום י"ב שעות וכן זמנה לעולם עד סוף שליש היום לפי אורך הימים וקצרן כדכתבינן לעיל גבי קריאת שמע. והלכה כרבי יהודה: תפלת המנחה עד הערב. עד שתחשך: עד פלג המנחה. זמן מנחה קטנה הוא מתשעה שעות ומחצה עד הלילה שהם שתי שעות ומחצה נמצא פלג המנחה שהוא חצי שעור זה שעה ורביע ופסק ההלכה בזה דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והרוצה לעשות כדברי חכמים ולהתפלל תפילת המנחה עד הערב יעשה ובלבד שלא יתפלל ערבית בזמן זה שכיון שמחשיב אותו יום לענין שמתפלל בו מנחה אינו יכול להחשיבו לילה ולהתפלל בו ערבית ואם בא לעשות כדברי רבי יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה עושה ומשם ואילך יוכל להתפלל ערבית: אין לה קבע. זמנה כל הלילה והא דתני אין לה קבע ולא קתני זמנה כל הלילה לאשמועינן דתפלת ערבית רשות לפי שהיא כנגד הקרבת אברים ופדרים שקרבים כל הלילה והנך רשות נינהו שכיון שנזרק הדם נרצה הקרבן אף על פי שנטמאו אברים ופדרים או שאבדו ומיהו האידנא קבלוה עליהם כחובה: ושל מוספין כל היום. אם איחר אחר שבע יצא אבל נקרא פושע וכן הלכה:

במה

עיקר תוי"ט

א) המנחה. הרמב"ן בפ' כא כי במנחה מל' מנוחת השמש והשקט אורו הגדול כדמתרגמינן למנח יומא והן מנחה גדולה ומנחה קטנה שהזכירו חכמים: ב) עד הערב. שכן תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב. ור"י סבר שקרב והולך עד פלג המנחה: ג) כל היום. דתחלתה מיד אחר תמיד שש"א מאח"כ מנחה דתחלתה לאחר שש ומחצה כדאי' רפ"ס דפסחים. ומ"מ כיון דמנחה תדיר הקדימה מתני': ד) שבע שעות. התו' ל"ג לה והעמידו שהוא רק ברייתא ורבי לא שנאו במתני' דלא ס"ל כותיה אבל בגא

שתי

המִדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תפלה קצרה ח)**, אמרו לו מה מקום** ט) **לתפלה זו, אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי** י)**, וביציאָתי אני נותן**
הודיה

תפארת ישראל

רק נקרא פוסע: ח) נקט להך דינא הכא, משום שאחר גמר התפלה בביהכ"נ ראוי לילך לביהמ"ד [כא"ח קנ"ה] להכי אחר שהודיעטו זמן התפלה, מיד הודיעטו אח"כ זמן הכניסה לבית המדרש [אבי וכתיבורי שמש ומגז בהרתי כמאמר דרבי לוי ב"ת ברכות (ד' ס"ד א') היוצא מבהכ"נ ונכנס לביה"מ ועוסק בתור' זכה ומקבל פני שכינה שנא' ילכו מחיל אל חיל וכו' כי כראו לנו חז"ל, איך שאיש הישראלי יכול להתעלה ולהתעופף במעוף אחד בלי הפסק ממדריגה למדריגה, כי בבהכ"נ הוא ע"י התפלה מקום של התלהבות הלב והרגשות שנו להיות מקודשות לשמים, וביה"מ הוא מקום הלימוד והעיון להשלמת השכל ע"י קנין התורה, נמצא שהיוצא מביהכ"נ לביהמ"ד הוא עולה במעלות סולם המדריגה מן שלימות הלב לשלימות הראש והשכל, וזה נכלל כל האדם והבנהו]:
ט) ר"ל מה ענין: י) °שלא יענשו חבירי כשישמחו בהכשלי בדין א"ו, ובברייתא אמרי' שבגמר תפלתו אמר ולא אכשל בהלכה, וכ"ל דלהכי הקדים להתפלל שלא יענשו חבריו, דהמתפלל על חבירו הוא נענה תחלה [כב"ק ד' צ"ב, א'] [וכ"ל דזה הכריח לרש"י לפרש דמ"ש בברייתא וישמחו בי חברי, דר"ל בכשלוני, ולא רצה לפרש שהתפלל שישמחו בו חביריו באמת (**אבי** וכמ"ש במהרש"א בח"א) דא"כ הו"ל להתפלל תחלה שישמח על חביריו כדי להתפלל על חביריו תחלה? אע"כ שמלת שלא שבתחלת התפלה קאי ג"כ על וישמחו בי חבירי, ור"ל שאל ישמחו בכשלוני, הרי שהתפלל תחלה על חביריו. אמנם נ"ל דדוקא בגופניות ראוי להתפלל תחלה על חבירו, אבל בכל רוחניות, זהו אהבת עצמו קדושה ורשאי אדם להקדים להתפלל על עצמו שלא יכשל בחטא ושיעשה מצות עשה יותר תחלה וקודם שיתפלל על חבירו בע' אלו, תדע וכי מצוה שמזדמנת לב' בנ"א, וכי ס"ד שמחמת אהבת חבירו שמחוייב, יניחנה שיעשה אותו חבירו ולא הוא, והרי כ' וכפר בעדו ואח"כ בעד כל קהל ישראל, והן שניהן רצין יפולין בכבש (יומא רפ"ב), והרי אפי' בבנו שחיובו על אביו אמרי' (קידושין כ"ט ב') מצוה דגופי' עדיף, וכ"ש בלאו, דלא אמרי' לאדם חטא, כדי שיזכה חבירך (שבת ד' ד' א'), וה"ה נמי לענין התפלה לבטל מחטא רשאי להקדים התפלה בעד עצמו יותר משבעד חבירו-(**אבי** ועי' סוט' ד' כ"ב, א' גבי ההיא בתול' דשמע לה רבי יוחנן דאמר' יהר"מ שלא יכשלו בי בנ"א ולא התפלל' בהיפך שלא אכשל בבנ"א ואפשר כמ"ש מהרש"א שם דהיתה יודעת בנפשה לאוקמא). ואמנם נ"ל פי' הפס"ה היקר' ז"ל שהתפלל על ג' מכשולים שאפשר שיקרו בלימודו בשי' כמד א' בשיהיו דבריו בלתי ברורים רק כמלתא דמשתמע לתרי אפי, ועי"ז יטעו השומעים בכונת הרב ויהיו נכשלים; וכעין שקרה לאנטיגנוס שתלמידיו צדוק וביתוס טעו במשמעות דברי רבן הוו כעבדים המשמשים הרב שלא ע"מ לקבל פרס וחשבו שם שאין שכר ועונש בעה"ב, ואירע עי"ז תקלה גדולה שנתפרדו עי"ז ב' משפחות מישראל שילהו למינות. על זה התפלל הכא שאל יארע לאחרים תקלה על ידי, ר"ל ע"י דבורי, אלא יהיה דעת שפתי ברור מללו ב) מכשל שני גדול מהראשון אפשר שיקרה בשיטעה הוא עצמו בהדין, והשומעים יטעו גם הם ויסכימו לדבריו. על זה התפלל הכא ולא אכשל בדבר הלכה ח"ו. ג) כשלון השלישי אפשר שיקרה בלמידיו, בשיטעו שומעי דבריו בסברא כי לא יכוונו הם לאמת ויחלקו עליו, כי לא יהיה סגנון דבריו מוקבלים באזניהן ויארע עי"ז מחלוקת ביניהן, וכעין שקרה שקרעו ס"ת בתמתן (יבמות ל"ו ב) וכעין מחלוקת דבי אליעזר וחכמים בתנור עכנאי בהזהב על זה התפלל הכא ואמר וישמחו בי חבירי, וכר' הכא שהתפלל יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל (בילה ל"ת, א'). ואחרי כן פירש ג' המכשולים הנ"ל שלא אומר בכל אחד לא די על טמא טהור, שיהיה מכשולים לקל בדבר החמור אלא גם לא אכשל להחמיר בדבר הקל כשאמרו על טהור טמא (וכרי"ף ורא"ש הגירסא להיפך, וצריך לומר שפירושו " ... זו) לא על מותר אסור ולא על איסור מותר (ולא אמר על פטור חייב ולא על חייב פטור
דהרי

ר"ע מברטנורה

ב מה מקום. כלומר מה טיבה. שלא תארע תקלה שלא יבא מכשול על ידי כדמפרש בברייתא שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו חבירי הרי רעה שתבא ע"י שאגרום להם שיענשו (ה): אני נותן הודיה

עיקר תוי"ט

שחר ס"ל כותיב: (ה) אבל הכשלון בד"ת לא חשיב ליה רעה כיון שחביריו רבו פ"ו והרי הלכה כרבים
ולא

הודיה על חלקי[יא]. ג רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה[יב] ז, רבי יהושע אומר מעין שמונה עשרה[יג], רבי עקיבא אומר אם שגורה תפלתי בפיו[יד] יתפלל שמונה עשרה, ואם לאו מעין שמונה עשרה

ר"ע מברטנורה

הודיה על חלקי. מודה על הטובה שחלק לי ששם חלקי מיושבי בית המדרש ושתי תפלות הללו בכניסתו לבית המדרש וביציאתו חובה על כל איש ואיש לאמרן דהכי אמרינן בברייתא בכניסתו מה הוא אומר וביציאתו מהו אומר משמע דחובה למימרינהו ו): ג מעין שמונ' עשרה. אית דמפרשי בגמרא שאומר מכל ברכה וברכה מן האמצעיות בקוצר ח) וחותם על כל אחת ואחת ואית דאמרו הביננו ה' אלהינו לדעת דרכך שהיא ברכה אחת שיש בה מעין כל הברכות האמצעיות של שמונה עשרה וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה: שגורה בפיו. שהוא למוד ורגיל

תפארת ישראל

דברי אלו הן כללות התורה כולה? משום דפסול ותיובתא לא שייך רק בדין שצריך ב"ד ואחרי רבים להטות). ואח"כ התפלל בעד חביריו ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה שיאמרו הם והאמת בהם, שיהיו דברי אמת שיאמרו מוקבלים באזני; ולא התפלל בעדם גם בעד המכשל הראשון, שלא אטעה להבין מדבריהם הפך מכוונתם ואטעם בדין, כי זה כבר התפלל שלא יכשל בדבר הלכה, ודו"ק) (אבי ובספרי פרשתי דברי תלמידי ר"ת בה"ק בשאלתם מה מקום לתפל' זו, שאלו ב' שאלות: א) דביהמ"ד הוא מקום העיון והשכל והוא דרך החקירה והדרישה (קאלטער וועג דער פארשונג אונד רעפלעקסיאן), לא מקום התפלה, שעיקרה בחום הלב והתלהבות הרגשותיו לאבינו שבשמים, וזהו ששאלו על המקום, מה תקו'; ב) שאלו על תכונת ותואר תפל' בעצמ'. והנה ע"ר זלוק"ל בירר די ביאור עומק כונת התפלה וממילא מתורצת שאלת המקום ודו"ק; אמנם גם התפלה שהתפלל אחר הלימוד לכאו' תמוה, דלמה לא הסתפק עצמו התנא האלהי הזה, להודות על חלקו בלבד, ולמה גינה לכאו' כמה מבני דורו? ולדעתי הקלושה אמר כן, משום דמי שיושב שמם וגלמוד בבי"המד טמון בירכתי בית העיון הקדוש, אשר בתוך זמן זה הכל הוא בחוצות ובשוק העולם מלא מרוצה ותנועה, והבנ"א הסוחרים והפועלים יוצאים דחופים ומובהלים בדבר העסק החומרי, להשתדל בחריצות אחר רבוי הממון והקניינים, באמת הת"ח כזה המתבודד כשיוצא מדלתי בי"המד השוטה נראה בעיני עצמו, וכ"ש בעיני ב"ב וקרוביו ושארו זו אשתו, כבעל שמץ ידו בצלחת, וכמתרפה במלאכת החיים, וע"כ צריך הת"ח לדבר בעצמו אל לבו דברים יורדים חדרי בטן ונופחים רוח חיים תוך פנימת נפשו, להרגיש גודל יתרותו וכנשר יגביה עוף על כל השואפים על עפר ארץ בהבלי הזמן, וע"כ השליך התנא האלהי הקדוש דברי גנות וביזיון כנגד השוגים והמבלים ימיהם בטרדות העולם העובר, תוך התודה שנתן לה' אל חלקו; ועי' תענית (ד' כ' ע א) ותבין]: יא) ששם חלקי מיושבי בי"המד וכו' והכי קייל [א"ח ק"י, יב) דולמלשינים ביבנה תקנוה אחר שאמר ר"ג מאמר זה: יג) ג' ראשונות וג' אחרונות והאמצעיות מקצר, י"א מכל ברכה רק הפתיחה והחתימה וי"א הביננו, שהיא ברכה א' כוללת כולן, וחותם שומע תפלה, וזה נוסחתה הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך הסלח לנו להיות גאולים, ורחקינו ממכאובינו, ודשנינו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועים על דעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידיך, וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכליך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך טרם נקרא אתה תענה. בא"י שומע תפלה: וראוי להרגיל א"ע בזה: יד) שא"ל להתייש נסגנין

עיקר תוי"ט

נא יבא מזה שום כשלון. אבל רש"י הביא בתרתי: (ו) ולא אמרינן מה היה אומר דהיה שפור למה שאמר לב"ה ולא יהיה רפות בידינו אבל אמר מה הוא אומר ר"ל כשיכנס לבהמ"ד מה חייב לומר · הר"מ: ז) שמונה עשרה · ואע"פ שהן י"ט. ברכת המינין ביבנה תקנוה לאחר זמן בימי ר"ג ואלו י"ח אנשי כנסת תקנום: (ח) כגון אתה חונן לאדם דעת בא"י חונן הדעת. ס"ל אביננו בא"י תה"ל וכן כולם חוץ משלשה ראשונות

עשרה טו): ד ר' אליעזר אומ' העושה תפלתו קֶבַע טז) אין תפלתו תחנונים יז, רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה, מתפלל תפלה קצרה, אומר הושע השם את עמך את שארית ישראל. בכל פָּרָשַׁת העבור יח) יהיו צרכיהם לפניך יט), ברוך אתה ה' שומע תפלה כ): ה היה רוכב על החמור ירד. ואם אינו יכול לירד, יחזיר את פניו, ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכוין את לבו כנגד בית קדש הַקֳדָשִׁים כא): ו היה יושב יט בספינה או בקרון
או

תפארת ישראל

בסגנון כל ברכה וברכה שלא יכשל בה: טו) *וקיי"ל [א"ח ק"ין] בשעת הדחק כר"ע, ויתפלל מעומד, מיהו אינו מתפלל הביננו בחורף משום טל ומטר, וכ"כ במו"ש ויו"ט משו' אתה חוננתנו: טז) *כמשא, ר"ל שהוא טפה, או שאינו אומר' בהכנעה, או שאינו מחדש בו דבר, או שאינו מתפלל' בנץ החמ': יז) *אין בה רוח חן אע"פי שיוצא יד"ח: יח) אפילו כשפורשין לעביר': יט) לרחם עליהם ויוצא בזה יד"ס תפלת שמונה עשרה: כ) ולהכי מתפלל כן, משום דבשעת הסכנה שהוא בה אז עוונותיו נפקדין כדאמרי' [שבת ל"ב, א'] נפל תורא חדד לסכינא. ונ"ל עוד דלהכי לא יאמר בפירוש, אפילו כשחוטאים תתן להם צרכיהם, דהרי האומר הקב"ה מוותר יוותרו מעיו? אלא ה"ק אפי' כשעברו במזיד ופרשו מתורתך, תזכר צרכיהן המרובים שבעבורם חטאו, והכריעו א"ע להטות בעבור תאות הגופניו' כי יצר לב האדם רע מנעוריו וזה יקל קצת עונשם. ולא קיי"ל כן: כא) אחזרת פנים נמי קאי; וקיי"ל [א"ח צ"ד] דא"צ לירד ומתפלל אפילו מהלך ברגליו, ובאפשר לו יהפוך פניו ויעמד באבות:
פלאם

ר"ע מברטנורה

ורג"ל ט) בה והלכ' כרבי עקיב' שמי שאין תפלתו שגורה בפיו או בשעת הדחק מתפלל אדם שלשה ראשונות ושלשה אחרונות והביננו באמצע שהיא מעין כל האמצעיות חוץ מימות הגשמים שאינו מתפלל הביננו מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים וחוץ ממוצאי שבתות וי"ט שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת: ד העושה תפלתו קבע. שתפלתו דומה עליו כמשאוי ולשון קבע אומר חוק קבוע עלי להתפלל וצריך אני לצאת ממנה: מתפלל תפלה קצרה. ומה היא תפלה קצרה שאומר הושע ה' את עמך וכו': בכל פרשת העבור. אפי' בשעה שהן פורשים לעביר' יהיו צרכיהם גלוים לפניך לרחם עליהם. פרשת לשון פרישה העבור של עבירה ואין הלכה כרבי יהושע אלא התפלה שמתפללים במקום סכנה היא צרכי עמך מרובים וכו' ומתפלל אדם אותה כשהוא מהלך ואינו מתפלל לא ג' ראשונות ולא ג' אחרונות וכשיעבור מקום הסכנה ותישב דעתו צריך לחזור ולהתפלל תפלה כתקנה אם לא עברה עונתה: ה היה רוכב על החמור ירד. אין הלכה כסתם משנה זו אלא בין יש לו מי שיאחוז חמורו בין אין לו מי שיאחוז חמורו לא ירד מפני שאין דעתו מיושבת עליו כשהוא יורד: יחזיר פניו. לצד ירושלי' י) שנאמר (מלכים א' ח') והתפללו אליך דרך ארצם יא): יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשי'. שנאמר (שם)
והתפללו

עיקר תוי"ט

ראשונות ושלשה אחרונות שלא יוסיף ולא יגרע בהם. הר"מ: (ט) וכ"פ דלקמן פי' סדורה בפיו כמרוצה ובערוך מפ' מלשון נבלתה למאכל שתרגומו משגרא למיכל: (י) ולא תימא נגד ירו' לחוד אלא כנגד ירו' וכנגד ב"המק וכנגד בית קדשי קדשים: (יא) אגב רהיטא לא דק דהל"ל והתפללו אליך דרך העיר [מלכי' א' ח']; אבן קרא דרך ארצם קאי להעומדים בחוץ לארץ ומיהו פרש"י במתני' לצד ירו' משום דתנא בא"י קאי תוי"ט (יב) ה"י. ולא תנן יחזיר את פניו. דאפי' לעמוד א"צ אלא יושב ויתפלל דבקרון א"א לעמוד מפני
המתנועע

או באסדא כב) יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים כג): ז ר' אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר כד) י"ג), *וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר כה), רבי יהודה אומר

תפארת ישראל

כב) פלאם שמשיטין על המים: כג) וא"ל לעמוד משום ביעתותא שיפול ולא יהיה יכול לכוין יפה: כד) בצבור דמדאינה תחנונים אלא שבח, רק ברוב עם הדרת מלך: כה) ר"ל *ביחיד, ומדלא קא' בקיצור אפי' שלא בחבר עיר, קמ"ל דוקא בחבר עיר, יחיד חייב, אבל במקום שאין י', יחיד פטור, מה שא"כ לר"י, כ"כ ע"ר אאמ"ו הגאון זצוק"ל, ול"מ נ"ל דה"ק אפילו בשיש חבר עיר אפילו הכי מותר להתפלל שלא בחבר עיר ולא נימא דכיש חבר עיר מחוייב להתפלל בצבור דברוב עם הדרת מלך

ר"ע מברטנורה

והתפללו אל המקום הזה: ו באסדא. עצים הרבה קשורים ומהודקים יחד ומשימים אותם בנהר ובני אדם הולכים עליהם ובלשון מקרא קרויין רפסודות: ז אין תפלת המוספים אלא בחבר עיר. בחבורות העיר כלומר בצבור ולא ביחיד: בחבר עיר ושלא בחבר עיר. בין בצבור בין ביחיד: רבי יהודה אומר משמו. של רבי אלעזר בן עזריה. ואיכא בין ת"ק לרבי יהודה יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה לתנא קמא אליבא דרבי אלעזר דאמר לא תקנוה אלא

בחבר

[אבי לכאורה צריך עיון דברי קדשו של מרן זצוק"ל הכ"מ, ולמה לא נאמר כן באמת כיומא (דף כ"ס ב', ודף נ"ג ב') להרגיש כל העזרה שנאמר אשר יחדו נמתיק סוד, והרי אפי' בדברים שאינם חיוב כלל כהוספת הדם ע"י כמה וכמה כהנים אע"פ שיש לחוש קלת שיקרב בנתיים (כפסחים פ"ס מ"ה) מהדרינן לעשות ברבוי משום ברוב עם הדרת מלך כזבחים (ד' י"ד, ב') ופסחים (ד' ס"ד, א') ואפי' רק לראות דבר מעשה קודשם, מלוה הוא לקיים ברוב עם כיומא (ד' ע', ע"א) וכן אמרינן בברכות (ד' נ"ג, א') שלא יברך כל אחד על המוגמר אלא אחד מברך לכולם משום ברוב עם אע"פ דאין שם י', ואע"פ שיש בו קלת ביטול תורה כברכות (ד' נ"ג, א') וי"ד (סי' הג"ר סי"ד) ק"ו בתפלה בי', ועוד הרי אית בי' משום הן אל כביר לא ימאס, דאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים כברכות (ח', א') ועוד הרי צריך ליכנס לביהכ"נ, דאל"כ נקרא שכן רע, כגמרא שם, ואפשר דלרבינו לענין תפלת מוסף דאין בה התחונים שאני, תדע דאל"כ למה אמר בע"ז (ד' ד', ב') דלהכי לא ניצלי יחיד צלותא דמוסף ר"ה ביומא קמא בתלת שעי קמייתא משום כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדא, וזה הטעם לא שייך אלא בר"ה, היפוק ליה משום דכל תפלה אפי' ביחיד צריך להתפלל בעידנא דמלי ליבורא (כברכות ד' ז', א') אע"כ תפלת מוסף באמת שאני, ומכת"ק אינני נוח לי ויותר מסתבר דכונת רבינו על האדהביא המא"ח (סי' רפ"ו) בשם הרא"ש דהתפלל מוסף יוה"כ ביחיד כל להתפלל בזמנה. — מיהא. גם דברי ע"ר אאזמ"ו זצוק"ל צריכים ביאור, דלפי מה שהביאם אאמ"ו זצוק"ל דלחכמים דוקא בח"ע היחיד חייב בתפלת המוספין, אבל במקום שאין י' היחיד פטור, א"כ קשיא הילכתא היכא, דאנן קיי"ל כחכמי' ואפ"ה פסקינן דתפלת המוספין אפי' שלא בח"ע בא"ח (סי' רפ"ז ס"ב) כלו' אפי' אין י' בעיר כלל, ואפשר דהלך לו רביה הזקן דרכו בקודש לפרש המשנה בפירוש מיוחד כנגד הפוסקים; אמנם עיינתי בספר כנסת ישראל של אאזמ"ו זצוק"ל שממנה העתיק ע"ר אאמ"ו זצוק"ל החידוש הנ"ל בשם אביו, וכתיבתי וז"ל „בחב"ע ושלא בחב"ע, בחבר עיר מיותר לומר דגם במקום שיש חב"ע חייב יחיד שלא בחב"ע, דלא כר"י" עכ"ל: ונ"מ הייתי מפרש כוונתו הקדושה באופן זה דלפי מסקנת הגמרא יש כאן ג' דעות: א) דעת ת"ק אליבא דראב"ע דאין תפלת המוספין אלא בחבר העיר, דהיינו בי"ד, הא ביחיד דהיינו שלא בי"ד, אין תפלת המוספין כלל, ולדיעה זו אפ"ה בחבר עיר היחיד פטור (תדע דלא הזכירה הגמרא זה הדין לנ"מ בין ת"ק לר"י): ב) דעת ר"י אליבא דראב"ע, דאמר כמ"ק שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין, דמשמע הא שלא בחבר היחיד חייב, ואין נ"מ בין ת"ק אליבא

דראב"ע

עיקר תוי"ט

שמתנוצע כאן וכאן והך טעמא שייך נמי בספינה. טור וב"י סי' נ"ד: יג) בח"צ. דס"ל דכיון שאין בה אלא שבח שאין בה תחנונים כמו בי"ח וגם אין אנו מתפללים אותה כנגד תחנונים של חול כמו שמתפללים תפלת יוצר או תפלת מנחה די בהצבור בלבד יתפללו אותה. הר"י:

וכיבד

אומר משמו, כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין ט): פ"ה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש א) חסידים הראשונים היו שוהים

תפארת ישראל

דרשב"י, לר"י אליבא דרשב"י, אלא דלת"ק במקום שאין שם חבר העיר, היחיד פטור. ולר"י חייב, אבל שניהם מודים, דלרשב"י בחבר עיר היחיד פטור: ג) דעת חכמים חולקים על רשב"י, דסברו דאף בחבר העיר היחיד חייב בתפלת המוספין, וסברו ג"כ דאף במקו' שאין חבר היחיד חייב בתפלת המוספין, ודקדק אאזמ"ו זצוק"ל דמדלא אמרה המשנה בקיצור וחכ"א אפי' שלא בחבר העיר, שמ"מ דגם במקום שיש חבר עיר חייב יחיד שלא בח"ע דלא כר"י, וכוונתו לדעתי כמ"ש, דלרבנן לעולם היחיד חייב בין במקום שיש חבר העיר בין במקום שאין ח"ע, ולהכי אי הוה נקטה המשנה בקיצור, וחכ"א אפי' שלא בחבר עיר הו"א דלת"ק בהא פליגי רשב"י וחכמים, דלרשב"י באין חבר העיר יחיד פטור ולחכמים חייב, ואתא ר"י למימר דאין פלוגתא בזה בין רשב"י לחכמים, דאף רשב"י סבר דבאין חב"ע היחיד חייב מיהא אפי' חכמי' מודים דבמקום שיש חב"ע היחיד פטור להכי אמרה המשנה וחכ"א בחב"ע ושלא בחב"ע לאשמעינן דלת"ק סברינן בתרתי פליגי על רשב"י חדא דסברי דאפי' בח"ע היחיד חייב וגם, דסברי דאפי' שלא בח"ע יש תפלת המוספין, נמצא דקאי לשון אפי' על כל לד בח"ע, ושלא בח"ע, ולהכי לא הזכיר לשון אפי' כלל, והזכיר לשון דמשתמע לתרין אפי, א) דגם שלא בחבר איכא תפלת המוספין; ב) נכלל ג"כ בדבריו בחב"ע ושלא בח"ע, הכונה, דהיחיד, דנקרא שלא בחב"ע הוא חייב אפי' במעמד חב"ע, כלו' בצבור, כנ"ל לפרש דברי קדשו של אאזמ"ו זצוק"ל דולא אני מתירא מקדושת מרן אאמ"ו זצוק"ל שפירשם בענין אחר]: כו) * וקיי"ל [א"ח רפ"ו] כחכמים:

פ"ה אין עומדין [אבי לפי שצריך להתפלל בעמיד' נקיט ל' אין עומדין, ועוד דאין עמידה אלא תפלה כברכות [ד"ו ב וד' כ"ו ב] ונ"ל דמשום דתכלית השכל הוא שיתנועע תמיד משוטט בדרישותיו ובעיוניו אל כל עבר ופנה, וכאשר הוא קבוע במחשבה אחת בלי יכול להתפרד ממנה ח"ו הוא רל"ל חולי רע [פיקסע אידע]; והלב אדרבה חלישותו הוא, כאם הוא משוטט בהרגשתו וחפצו ותאותו אנה ואנה, ואין לו מדות קבועות, והתפלה בא' ליתן לו עמידה וקביעות מקום, וקיבוץ הרגשותיו לנקודה א' להכי נקרא' תפלה עמיד': א) *בהכנעה בכפיפות

ר"ע מברטנורה

בחבר עיר יחיד זה פטור ולר"י אין יחיד פטור אלא כשהוא במקום עשרה שש"ץ פוטרו והלכה כחכמים:

פ"ה אין עומדין. מתוך כובד ראש. הכנעה ומור' (א) דכתיב (תהלים ב') עבדו את ה'

עיקר תוי"ט

(א) וכובד ראש דרך משל הוא כלומר מפני שראש הוא עיקר כל האברים וכשמכביד אותו עליו כל האברים

הלכתא גבירתא כללא דפ"ד

מ"א תפלת השחר אחר ק"ש לכתחילה עד שליש היום, ובדיעבד עד חצות, תפלת המנחה מאחר חצות עד שעה ורביעי, זמניי, קודם צאת הכוכבים, וי"א עד שקיעת החמה. [אבי וכבר הבאתי בפנים בפירוש ע"ד וצו"קל דברי רמ"א בשם ב"י בשם אה"מ ורשב"א, דבשעת הדחק יצא אם מתפלל מנחה עד הלילה דהיינו עד צאת הכוכבים, ובאמת צ"ע על דברי רבינו הרמ"א, דאני לא מצאתי בב"י ולא בחי' רשב"א ברכות דמותר להתפלל עד צאת הכוכבים ומלבד דתר"י כתבו בפירוש איפכא, גם מרש"י שפי' במשנה עד הערב עד חשיכת לבאו' לא משמע כן], ורשאי לעשות כמי שירצה, רק לא פעם כך ופעם להיפך. [אבי ועי' רא"ש ריש ברכות שמיקל גם בזה בשם ר"ת דלענין תפלה הקילו]. תפלת הערב כל הלילה. תפלת המוספין יזהר להתפלל קודם חצות דאם אח"כ נקרא פושע. מ"ב. אחר התפלה צריך לילך לבהמ"ד וקודם שיכנס יבקש מהקב"ה שיצליח בלימודו ולאחר שלמד יודה לד' על מה שלמד: מ"ג בכל יום יתפלל תפלת י"ח ובשעת הדחק סגי בשיתפלל ג' ראשונות וג' אחרונות ובאמצען הביננו (וא"א לומרה בחורף ובמש"ק), או לומר בכל ברכה שמאמצעיות רק הפתיחה והחתימה: מ"ד החוטף תפלת י"ח או אומר בלי הכנע', אינה מקובלת: מ"ה אם א"א לעמוד ולהחזיר פניו למזרח בתפלת י"ח יתפלל יושב רוכב ומהלך, ובאפשר לו יעמוד עכ"פ באבות. [אבי וכשיושב על הבהמה והבהמה גם כן עומדת שרי]: מ"ו יכוון בתפלתו כעומד בק"ק בין בדי ארון: מ"ז תפלת המוסף חייב גם כשמתפלל ביחיד [אבי ואפילו בצבור כל יחיד ויחיד חייב להתפלל]:

שוהים שעה אחת ג) ט ומתפללים, כדי שיכונו את לבם למקום ג) ג׳, אפילו המלך שואל בשלומו ד) לא ישיבנו ה), ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק ו) ד׳: ב מזכירין גבורות גשמים ז) בתחיית המתים ח) ו׳, ושואלין
הגשמים

תפארת ישראל

ובכפיפו׳ ראש ממש מעט, [א״ח נ״ה]: ב) *בכ״מ שעה ל״ד, והכא דוקא: ג) *ברוממו׳ הקב״ה: ד) מלך ישראל דוקא: ה) ודיבור הוה הפסק, ולא הליכה במקום הצורך: ו) *דוקא בליכא סכנה ג׳ וקיי״ל דכהפסיק בשתיקה, בשהה כדי לגמור כולה מרישא לסופה [כמגילה ד׳ י״ח ב] כל חד וחד כי אורחיה חוזר לראש, ואם לאו חוזר לתחלת ברכה שפסק בה, ובפסק בג׳ ראשונות או אחרונות, בכל גווני חוזר לתחלתן [א״ח ק״ד] ובהפסיק בדיבור, אם בשוגג דינו כשתיקה, ואם במזיד, בכל גווני ובכל מקום חוזר לראש [שם קי״ד] [אבי בספרי פרשתי המשנה בדרך אגדה, נאה ומתקבל, כי ידוע שכלי הבטה למרחוק הנקרא פערספעקטיף או טעלעסקאפ מורכב משני מיני זכוכית האתוכי׳ כעין עגולים וקבועים זה לפנים מזה, האחד הוא מלוטש באופן שעוביו מגביה עצמו למעלה לנקודה חדה הבולטת על כל השטח של הזכוכית [קאנפעקס] לקבץ קווי אור והשני מלוטש באופן שהוא שקוע ושקערורית ומתעמק לתוכו אל קוד׳ א׳ למט׳ מכל חלל שטח הזכוכי׳ [קאנקאף] לפזר הקווי האור, וע״י השנים האלו נפעל הבטה היקרה למרחוק, וכן הוא כאם עומדין להתפלל ולהביט למעלה אל אבינו שבשמים, צריך להיות הראש והשכל שקוע למטה [קאנקאוו גלאז] והבטחון בלב מוגבה ונשא למעלה [קאנפעקס] וזה שאמר׳ המשנה לכוון את לבם למקום, נקודה מול נקודה, ואז ארובות השמים נפתחו ואנחנו רואים בעין פקיחא ה׳ יושב על כסא רם ונשא]: ז) מוריד הגשם ונקרא גבורת גשמי׳, ולא כח גשמים, דכל כח היינו באין דבר אחר המתגבר נגד הפעולה, משא״כ גבור היינו שהתגבר נגד דבר אחר שירצה להתגבר ולהתנגד נגד הפעולה; וכן הוא עם הגשמי׳ שיורדין בגבורה נגד מדת הדין המקטרג דלפעמי׳ עבדא נהמא כרים׳ לא שווי׳, ואפ״ר רחמיו יכבשו כעסו מעל בני עולם, וכן כ׳ נותן לחם לכל בשר, ר״ל אפילו מי שהוא רק חתיכת בשר בעלמא ואינו ראוי להקרא אדם, אפ״ה הקב״ה נותן לו לחמו, כי לעולם חסדו אעפ״י שאין האדם ראוי להטובה: ח) דתח״המ וגשם דמו אהדדי, וקיי״ל [שם קי״ד] באמרו
בקיץ

ר״ע מברטנורה

ה׳ בירא״ה ועבודה זו תפלה היא: שוהים שעה אחת. במקום שבאו להתפלל: אפילו המלך שואל בשלומו. ודוקא מלך ישראל אבל מלך מעכו״ם פוסק שלא יהרגנו: אפ׳ נחש כרוך על עקבו. דוקא נחש שרוב פעמים אינו נושך אבל עקרב או אפעה מן הדברים שודאי נושכים וממיתים פוסק: ב מזכירין גבורות גשמים, משיב הרוח שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח ומפני שהגשמים אחת מגבורותיו של הקדוש ברוך הוא דכתיב (איוב ה׳) עוש׳ גדולות עד אין חקר הנותן מטר על פני ארץ (ה) משום
הכי

עיקר תוי״ט

האברים נכפפים ויזקב כהכנעה פר״י: ב) שעה אחת. אע״פ שבהרבה מקומות כשאומר שעה אינ ר״ל שעה דוקא אלא זמן מועט. הכא אינו כן אלא שעה ממש ומוכח מהגמ׳. הר״י: ג) למקום. בתכים טונתם כולה ברוממות המקום בלבד ואין בסירוש שיכוונו לאמירת התפלה. דמאי קאמר למקום נתפלם פל״ל הר״י: ד) ל״י. בדבור דאלו הליכה לא מצינו בשום מקום שנקרא הפסק. פר״י: (ס) [איוב ה׳] וכתיב נורא קמות הארץ ט׳ אין חקר וכתיב מכין הרים בכחו נאזר בגבורה גמ׳ ריש תענית: ו) בתח״המ. דתני׳ ולעבדו בכל לבבכם [דברים י״א] איזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה וכתיב בתריה ונתתי מטר
ארצכם

הגשמים ט) בברכת השנים י) והבדלה יא) בחונן הדעת יב). רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה יג). רבי אליעזר אומר בהודאה יד) ז): ג האומר על קן צפור יגיעו רחמיך טו), ועל טוב יזכר שמך טז). מודים מודים יז) משתקין אותו יח). העובר לפני התיבה וטעה, יעבור אחר תחתיו

ולא

תפארת ישראל

בקיץ, אם לא סיי' הברכה חוזר לראש הברכה ובסיים הברכה חוזר לראש התפלה, ובלא אמרו בחורף, אם נזכר קודם שהתחיל אתה קדוש גומר' שם, ובהתחיל אתה קדוש חוזר לראש התפלה, וקיי"ל נמי דבין במוסף א' של פסח, ובין במוסף שמיני עצרת, הקהל אומרי' משיב הרוח: ט) ותן טל ומטר: י) ברך עלינו, דאע"ג דברך עלינו הוא תפלת פרנסה וזה אינו תלוי בגשם ברכה, דהרי אר"י נהירנא דהוו מזדבנן ד' סאין בסלע ואפ"ה הוו נפישין נפיחי כפן בנהרדעאי, מדלית איסר' [ב"ב דל"א ב]? אפ"ה שניקן לריכין מאד לאדם ודמיין אהדדי וקיי"ל [א"ח קי"ד] באמרו בקיץ או לא אמרו בחורף, בנזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברך עלינו, ולאחר שעקר רגליו חוזר לראש התפלה, ובנזכר בחורף שלא אמ', קודם שומע תפלה, כוללה

ר"ע מברטנורא

הכי קרו להו גבורות גשמים: ושאלה. ותן טל ומטר לשון בקשה: בברכת השנים. מתוך שהן פרנסה קבעו שאלתן בברכת פרנסה: והבדלה. במוצאי שבת: בחונן הדעת. שהיא ברכה ראשונה של חול. ובירושלמי אמרו מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת שאם אין דעה הבדלה מנין. וכן הלכה: ג על קן צפור יגיעו רחמיך. כמו שהגיעו רחמיך על צפור וגזרת לא תקח האם על הבנים כן חוס ורחם עלינו (ח): משתקין אותו. שעושה מדותיו של הקב"ה (ט) רחמי' והן אינן אלא גזרת מלך על עבדיו: על טוב יזכר שמך. משמע על טובתך נודה לך ועל הרע לא נודה והרי אנו חייבין לברך על הרעה כשם שמברכים על הטובה: מודים מודים. דמחזי כמקבל עליו שתי אלהות ומפרש בירו' הדא דתימא בליבור

אבל

שם: יא) אתה חוננתנו: יב) דאם אין דעת הבדלה מנין, והכי קיי"ל [א"ח רצ"ד ורצ"ח] ובאם שכחו אינו חוזר לראש, אבל אסור אפי' במלאכה קלה כהדלקת הנר [אבל טלטול הנר מותר] עד שיבדיל על הכוס, או עד שיאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול, והא דהזכיר הכא ברכת השנים קודם הבדלה? היינו משום דלא בעי לאפסוקי בהבדלה דאית בה פלוגתא בין כל הנך ההוספות שבברכות שמ"ע שהזכיר במשנה: יג) וחותם ברוך אתה ד' המבדיל בין קודש לחול ואחרי כן יאמר אתה חונן [כש"ס כ"ט]: יד) קודם ועל כולם: טו) בשלוח הקן, כן תרחם עלינו, ובאמת לאו מצד רחמנות לוה כן הקב"ה, רק חוקה היא: טז) והרי מברכין ע"הר כשם שמברך על הטובה: יז) מחזי כב' רשויות: יח) °מיהו ביחיד מותר, כירו' ובקרבן עדה כ', דמודים מודים אפי' ביחיד אסו', ולא ידעני' מנ"ל, ואשכחנ' טובא בתהלים ותנ"ך פסוקי פסוקי ותנא ליה, ומילי מילי ותנא ליה ואפי' שמו' הקדושי' רצופי', וכמ"ש אל אלד' ה' דיבר ע"כ דוקא בציבור אסור, אבל ביחיד דרך רצוי הוא, וכן משמע מסתימ' הר"ב כאן ודרך שיר אפי' בצבור מותר, וכהלל [סכוכה דף ל"ט] וכ' ה' ת' י' ה' וכמו שהערני י"נ הרב הגביר

מהו'

עיקר תוי"ט

ה) לכם. גמ' פ"ק דתענית. ותקנו בתחיית המתים שכמו שתחה"מ חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם כר"י והיינו דאמרה בגמ' בשקולה כתחה"מ: ז) בהודאה. פירוש קודם שיתחיל ברכת מודים טעמו מפני שמודה לשם שזיכה אותו להבין ולהבדיל בין קודש לחול. הר"י: (ח) וז"ל רש"י האומר ג' פלהו. וטעמייהו דוקא בתפלה שבאומר בתפלה מתלים את הדבר ולפי משתקין אותו. משא"כ דרך [illegible] בשם ט'. תוי"ט: (ט) ואין כדבר כן שאלו כיס דרך רחמנות לא טוב לכתוב תיבה או עוף כלל

אבל

ולא יהא סרבן באותה שעה יט). מנין הוא מתחיל מתחילת הברכה שטעה בה: ד העובר לפני התיבה, לא יענה אחר הכהנים אמן כ), מפני הטירוף כא). ואם אין שם כהן אלא הוא, לא ישא את כפיו כב). ואם הבטחתו י) שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רַשַׁאי: ה המתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם שליח צבור הוא, סימן רע לשולחיו, מפני ששלוחו יא) של אדם כמותו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא. שהיה מתפלל על החולים, ואומר זה חי וזה מת כג), אמרו לו מנין אתה יודע, אמר להם אם שגורה כד) תפלתי בפי יודע אני שהוא כה) מקובל, ואם לאו יודע אני שהוא מטורף:

פ"ה

תפארת ישראל

מהו' מיכל בערענד מהנובר נ"י, וכנבשיר' שיש רגילין לכפול ה' ימלוך לעולם ועד. ומה שאומרי' בצבור קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, נ"ל נמי דשרי מדהוא שירת המלאכים, מיהו יש לתמוה על מה שאומרים באל מלך יושב ה' ה' אל ארך אפים, ואפי' למ"ש הרא"ש בפ"ק דר"ה, שיש נוהגין שהחזן אומר ויקרא ה' והקהל עונין ה' אל רחום וחנון, עכ"פ הרי אומר ב' ה' ה', סמוכי'? י"ל דזהו נמי דרך שיר [אבי ל"מ נ"ל דשא"ה דהקב"ה עצמו צוה לעשות כסדר הזה, כר"ה [יז ב] וכמו שצוה להדליק אש בשבת בבה"מק, ושהכהני' ילבשו בגדי שרת דכלאים, ותגלחת תער בנזיר מצורע והלוים כנגעי' [פי"ד מ"ד]: יט] אף שכל שא"ל שיתפלל לצבור יסרב קצת, הכא לא יסרב, מפני גנאי ההפסק: כ) בסוף כל פסוק: כא) שלא יתבלבל: כב) כ' ע"ר הגאון זצוק"ל, דמדל"ק אפי' אין שם וכו', משמע כהג"מיי דגם במובטח, לא מהני כ"א באין שם כהן זולתו, וקתני "אם" במיצעתא, משום מובטח דסיפא, מיהו בנ"כ הקילו במובטח כדי שלא תתבטל נ"כ; אבל לענין עניית אמן אף במובטח לא יענה, וי"א דגם אמן רשאי לענות במובטח, וכן נ"ל מג"א כ"ש: כג) ולא אמר זה יחיה וזה ימות, שלא לפתוח פיו לשטן אלא אמר זה מת בדרך שאלה; א"נ נ"ל דאמר ל"ד, אלא השב, כמו ויאמר המן בלבו, והבינו מתוך תנועותיו שחולה מטורף הוא: כד) שלוה' וסדור': כה) החולה:

ר"ע מברטנורה

אבל ביחיד תחנונים הם: ולא יהא סרבן באותה שעה. כדרך שאר יורדים לפני התיבה שצריך לסרב פעם ראשונה אבל זה לא יסרב כשאומרי' לו לך רד לפי שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך: ד לא יענה אמן אחר הכהנים. בסוף כל ברכה כמו ששאר צבור עונים: מפני הטירוף. שלא תטרף דעתו ויטעה לפי ששליח צבור הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולהקרות להן מלה במלה ואם יענה אמן לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו מהר ולהתחיל הברכה כראוי שיתחיל: לא ישא את כפיו. שמא לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו להתחיל שים שלום שתהא דעתו מטורפת מאימתא דצבורא: ואם הבטחתו. כלומר אם בטוח הוא שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הציבור: ה אם שגורה תפלתי. סדורה בפי במרוצה ואינו נכשל בה: שהוא מטורף. שהחולה מטורף כמו אך טרוף טורף (בראשית מ"ד). פירוש אחר לשון טורפים לו תפלתו בפניו כלומר התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מקובלת:

פ"ו

פ"ה

עיקר תוי"ט

אבל היא מצוה מקובלת אין לה טעם. הר"מ: י) ר"ה: והטעם כדי שלא תתבטל נשיאת כפים אבל אם יש שם כהן אחר שישא את כפיו לא ישא ש"צ את ידיו ואפי' אם הבטחתו. הג"מ. יע"ש: יא) ששא"כ. וילפינן לה מדכתיב ושחטו אותו כל קע"י דודאי לא היו שוחטין כל ישראל אלא שלוחו של אדם כמותו. גמרי':

כיצד

פ"ו כיצד א) מברכין א) על הפירות, על פירות האילן ב) אומר בורא פרי העץ ב), חוץ מן היין ג). שעל היין אומר בורא פרי הגפן ד,

תפארת ישראל

פ"ו א) מלת כילד הוא קצור לשון כמו באיזה לד ומלינו בשלימות [בכורות כ"ח, ב']

ב) °נקרא אילן כשאין כלה הגזע בחורף, ובכלל אף דהדר פרח משרשו, הו"ל פרי אדמה [א"ח ר"ג ס"ב]: ג) °בין חי או מבושל קונדיטון או ריחא חלא וטעמא חמרא, או למוקים שנכתשו ונשרו ג"י במים [ר"ב ור"ד] מיהו בבשלו עם טרופי בילה ואכלו עם כף בקער' מברך בפה"ע מדאזל לה הוריתא דיין דוגמת פת כשבשלו ואבד הוריתא דנהמ' [כך נ"ל] אבי ואע"פי שגבי תמרים שמיעכן דאיתא לגוף הפרי עלמו, ואפ"ה מסיק הרמ"א בא"ח [רב, ס"ז] דמברך לכתחילה שהכל, א"כ כ"ש הכא שהוא רק משקה היולא מהפרי, מכ"מק יין דחשוב דקבוע' לו ברכה בפני עלמו, די בהם מוריד ן אותו מבפ"הג למדרגה שלמטה ממנה בפה"ע, לא למדרגה עוד יותר תחתונה דהיינו שהכל וכפת דמורידין אותו נ"כ רק חד מדריגה דהיינו לברכת במ"מז, ואע"פי דבפת שבישלו ויש בכל פרוסה כזית, אע"פי שיש בו תואר לחם מברך המוליא, כא"ח [קס"ח סי"א]' וה"כ נבי דבר לח ונגר דמחוברי' כל הטפות יחד כמו שהיה בטבע לפני זה לאוי כפרוסה כזית, י"ל דשאני ושאני ודו"ק]: ד) °מדסעיד ומשמח כמסקנ' הש"ס, ומש"ט נ"ל בשתש ייגס, אף שאין מקדשין עליו, דאין זה מברך אלא מנאך [וכתשו' הלק"ט ודלא כבאר עשק] וכן נ"ל דהי"ל ליתא עשה ולדחי ל"ת, י"ל דהיינו דוקא בא"א לקיים העשה רק בדחיית הל ת [כמנחות ד"מ, ע' א], אבל באפשר לקיים העשה בלי דחיית הל"ת הו"ל מטה הבא' בעביר', וא"כ ה"נ הרי יש לו לחם משנה ויקדש עליו [כפסחי' ק"ו ב] [אבי ול"ק א"כ מה מקשה

בנזיר

ר"ע מברטנורה

פ"ו כיצד מברכין: חוץ מן היין. שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו. (ג) וכן

הפת

עיקר תוי"ט

א) כיצד מברכין. דסברא שמברכים כדי שלא יהנה מעו"הז בלא ברכה תו'. והר"י כתב דקאי אדתנן בפ"ק לחתום ובלא לחתום אלא שק דם לזה הולרך לגמור ולפרש כל דיני ק"ש כו': ב) בפה"ע. לשנית חתלת כל ברכה מפני שהוא דבר משתתף. ר"ל ברוך אתה ה אמ"ה. הר"מ: (ג) דכתיב ויין

ישמח

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה

מ"א. המתפלל י"ח יעמוד בהכנעה ובכפיפת ראש קצת; ויחשוב מקודם בשפלות עצמו וברוממות ה'; ולא יפסיק בדיבור רק במקום סכנה. ובשמעו קדושה ישתיק ויכוון לשמוע עד כבוד ה' ממקומו ואם הפסיק בשתיקה לדבר חול אם שהה כדי לגמור כל השמונה עשרה מתחלתה לסופה, חוזר לראש התפלה; ואם שהה בכדי לגמור הברכה חוזר לראש הברכה. ובהפסיק בדיבור אם בשוגג דינו כבשתיקה, ואם במזיד בכל גוונא ובכל מקום חוזר לראש התפלה. מיהו בג' ראשונות וג' אהרונות אפילו הפסיק בשתיקה כדי לסיים אותה ברכה חוזר לראש: מ"ב. בחורף אומר משיב הרוח באתה גבור, ובשכחו ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אומרה שם; ובהתחיל אתה קדוש חוזר לראש; ובאמרו בקיץ בלא סיים הברכה, חוזר לאתה גבור, ובסיים הברכה חוזר לראש: ובחורף אומר ותן טל ומטר בברך עלינו ובלא אמרו בחורף או אמרו בקיץ אם קודם שסיים תפלתו חוזר לברך עלינו. ואם כבר עקר רגליו בסוף התפלה חוזר לראש, ואם נזכר בחורף קודם שהתחיל רצה כוללו בשומע תפלה, או גם אחר שסיים שומע תפלה; במוצאי שבת אומר אתה חוננתנו באתה חונן ובלא אמרו כוללו בשומע תפלה ובשכחו גם שם אינו חוזר רק אסור אז במלאכה דאו' קודם שיבדיל: מ"ג. אסור להכפיל שום פסוק בצבור רק בדרך שיר כבהלל שרי: מי שאומרים לו שיעבור לפני התיבה יסרב קצת; רק בהכרח העומד שם לעבור מהתיבה, ימהר מי שירצה לעבור לפני התיבה מפני כבוד הצבור, ויתחיל במקום שהפסיק הקודם: מ"ד. העומד לפני התיבה לא יענה אמן אחר ברכת הכהנים; ואם הוא כהן לא ישא כפיו רק במובטח שלא יטעה; אבל לא יעלה לדוכן*) רק יהפוך פניו לצבור וישא כפיו, ואף על גב דאין הילוך מפסק, עכ"פ הרי אפשר בלא"ה: מ"ה. המתפלל וטעה סימן לו שלא ישמע תפלתו, אפילו ש"ץ כשמתפלל לפני התיבה, אף על גב דכתיב הן אל כביר לא ימאס:

*) [הוא מהוייק, עיין או"ח סי' קכ"ח].

ד)על פירות הארץ אומר בורא פרי האדמה. חוץ מן הפת. שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ה), ועל הירקות אומר בורא פרי האדמה.
רבי

תפארת ישראל

בנזיר [ד"ד, א] לר"ש דדריש מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין רשות דיין מצוה קידושא ואבדלתא, הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני מקרא דזכור את יום השבת זכרהו על היין, ואין נזירות חל עליו, אמאי אין נזירות חל עליו, הרי אפשר לקדש בפת, דדעת ע"ר כגי' ר"ת בתוס' שם, וכי מושבע וכו' בתמיה. [מיהו ל"ת מקדושת מרן זצוק"ל הכ"מ הייתי אומר דלגבי ברכה אין זה מברך אלא מנאץ לא שייך תו למימר דיצא עשה וידחה ל"ת, דכל שבחה הנעשה באופן משוקץ כע"ז ואבזרייהו אינה נחשבת לפני ה' כלל ונמאסה בעיניו כשקץ, ומעוררה חימה ולא אהבה ורצון, וזהו ג"כ סברת הגמרא בסנהדרין [ד"ו, ב] ובב"ק [ד' צ"ד, א] גבי גזל דאמרי' אין זה מברך אלא מנאץ, כלו' דאין זה כשאר עשה הדוחה ל"ת דשאני גזל בעולה, ולהכי באמת פסקינן בא"ח [סי' תרמ"ט ס"א] דבגזל וקנאו בלא שינוי מצוה [עי' תוס' סוכה ל' ע"א ד"ה משום] דיצא, אפ"ה לא יברך דמנאץ], ועכ"פ חולה מסוכן [ועיין בי"ד קכ"ג וקנ"ה] [אבי ועיין בתשו' רמ"א סי' קכ"ג והוא בדפוס אמבורג ונשמטה בדפוס אמשטרדאם מטעם כמוס, ואין מגלין אותו אלא לצנועין] שהותהו לרפואה, יברך בפה"ג, דעכ"פ סעיד ומשמח, כמו השותה יין ביו"כ, דמברך בפה"ג, ואף דיש לחלק, עכ"פ הכי נמי לדידיה היתר הוא, ואדרבה מצוה קעביד ולא גרע מאוכל ביוה"כ מדהוא מסוכן שיברך בהמ"ז [כא"ח ס"ס תרי"ח ועי' עוד ששהקנ"ז] ועג"כ בסי' מש"ו [קנ"ו וכ"ד ס"ח], אלא דאאמ"ו הגאון זצוק"ל כ' דיברך בפה"ע וראיותיו כתובי' בספרו כ"יק: ה) *מדחשיב דסעיד; וכ"ל דלהכי על פרי האדמה יברך בפה"א, ועל לחם, שמוציא לחם מן הארץ, ולא שינו בבורא ובהאדמה, או שיתקן במוציא מהארץ? משום דבורא הוא יש מאין ומוציא היינו יש מיש; והאדמה הוא חלק העפריי שבארץ, אבל ארץ הוא שם כולל לכל כוחות הטמוני' בכדור הארץ; ולהכי כל פרי אדמה שהוא רק מזון קל ואין צפון בו כח שגב גדולה כל כך, לכן נברא רק מחצוניות קליפת הארץ ממש יש מאין, להכי מברך עליו בורא פרי האדמה. אולם לחם לבב אנוש יסעד למרבה, שצריך להזנתו כח גדול וחזק, לכן גדול אדונינו ורב כח מוציא מכללות הכדור ומעמקיו הכוחות כולם הטמוני' בכל תחתוני' כדי שיצא לאור דבר שמחזק כח האדם כפיתא סעדתא דלבא והיינו יש מיש מכל הכדור, ולהכי מברך המוציא לחם מן הארץ] ולענין הלכה, ג' מדות בפת: פת גמור; פת הבא בכיסנין; ביטול הפת, כיצד? פת גמור צריך ז' תנאים, א) שיהי' מה' מיני דגן, ב) שנילוש רק במים, ואפי' יש בו ג"כ מעט שומן או שאר משקין או תבלין, כיון שהרוב מהמים, לא נתבטל מתורת לחם [א"ח קס"ח ס"ז], ג) שאינו ממולא בפירות ותבלין כפלאדען, ד) שבלילתו עבה, ה) שהלחם עב, ו) שנאפה, ואפי' נתבשל תחלה ואח"כ נאפה, כפרעצעל [שם סי"ד], ז) שאם נאפה במחבת שלא יהא בכלי רק מעט שומן, דבכה"ג קיי"ל כר"י דמעשה אלפס מחשב לחם גמור, משא"כ כשיש במחבת שומן הרבה, הו"ל כטיגון ומבושל, וכשיש כל ז' תנאין הנ"ל, הו"ל פת גמור לכל מילי, ובאכל אפי' פחות מכזית, מברך המוציא, וברוצה לאכול שאר צריך נט"י והמוציא ובהמ"ז; כיצד פת הבא בכיסנין? בלש עיסה במשקין או שבלן הרבה, אפי' יש בה ג"כ מעט מים, או שלשה במים לבד רק שעשה מטעמים' ואת שלאדען ממולא בפירות [אפי' לא אכל שמלוי רק העיס' שסביב שמלוי (כט"ז שם סק"ה)] או שנתיבש הרבה בתנור, ואינו נאכל להשביע רק לתענוג בעלמ'. כל אלו נקראו פת הבאה בכיסנין, דדוקא בשאכל

כשיעור

תפארת ישראל

כשיעור שרוב בני אדם רגילין להיות שבעין עליו, והוא כשיעור ד' ביצים, צריך נט"י והמוציא ובהמ"ז, ובלא אכל כשיעור הזה, אפי' הוא שבע באכילתו זה, מברך במ"מ ולאחריו מעין ג', וא"צ נט"י, ובהיה תחלה דעתו לאכול מעט, ונמלך באמצע אכילתו לאכול כשיעור, אם יש שיעור במה שיאכל אח"כ, צריך נט"י והמוציא ובהמ"ז, ואם אין שיעור רק בצירוף מה שאכל כבר, צריך עכ"פ ברכת המזון, וכ"כ עיסה שבלילתה רכה ונאפה בתנור [שם סס"ו] או במחבת בלי משקה [שם סי"ד] ואפילו ע"י שפיכה ששפכו בתנור ונאפה [מג"א סקמ"א] דינו כפת כיסנין לחלק בין אכל שיעור קביעות או לא, כנ"ל, אבל בבלילה רכה מקמח ומים, ששופכין על ברזל חם, ונעשה עי"ז רקיק דק הנקרא מאבלאט במדינת שלעזיען, אפי' קבע עלייהו מברך במ"מ ועל המחיה [מג"א שם סק"מ], מיהו פלאדען ממולא בבשר ודגים, או בלש עיסה במי ביצים בלי שומן ואפאה, יש ליזהר מלאכול ממנה פחות מכשיעור רק באמצע סעודה משום ס' ברכה [מג"א סקמ"ד שם] באינו רוצה להחמיר. דינו כפלאדען ממול' בפירות [ס"ז סק"כ ואבן עוזר]: כל אלו, בין פת גמור, או פת כיסנין, אם באו תוך הסעודה, אין מברך עליהן, לא לפניהן ולא לאחריהן, חוץ מעוגות דקות, או מיני מתיקה כפפעפערקוכען וכדומה, שאין נאכלין רק לתענוג ולא להשביע, ואין אדם קובע עליהן סעודתו, להכי בבאו תוך הסעודה מברך לפניהן במ"מ, ואינו מברך לאחריהן [מג"א סקכ"ב]: ביטול הפת, יש חלוק, דאם נתבשל בשכבר היה פת גמור, כגון שפירר ללחם גמור ובישל הפרורין, אם לא היו הפרוסות מגוש הראשון כזית אף שע"י לישה נדבק או נתנפח לכזית, אפי' ניכר שהיה פת גמור, והיינו שיש תוריתא דנהמא, אפילו אכל כדי שביעה מברך במ"מ ועל המחיה, [ולפ"ז מצה קלעסכען, ששוחקין המצה, ומהדרין לה לקמחא, אפי' יש בכל קלעסכען כזית אינו מברך רק במ"מ ועל המחיה [וכאבן עוזר ודלא כרמג"א סקכ"ח] מיהו בלב פירורי המצה במי פירות גם רמג"א מודה, ואם היו פרוסות מגוש הראשון כזית אפי' אין בהם תוריתא דנהמא, כאיבערלאגנעט ועממעל, שטיגן הלחם בחמאה וכדומה, ולא ניכר שהיה לחם גמור, אפ"ה מברך המוציא ובהמ"ז: מיהו כל זה בנתבשל אחר שנפרס ונתפרר, אבל בנתפרר ולא נתבשל אח"כ רק שנשרה במשקין, כפרוסות לחם שנתן לשכר או למים, בחדא לטיבותא סגי, שיהיה בפרוסות מגוש ראשון כזית, אפי' אין תואר לחם, או שאין כזית אבל יש תואר לחם, מברך המוציא ובהמ"ז; ובנשתנה מראית המים או המשקין ע"י ששרה בהן הפת, או שנתלבנו הפרורין מחמת השרייה, וכ"כ בנשרה הלחם ביין אדום ונתאדם הלחם, הו"ל כאבד תוריתא דנהמא, ובאין בפרוסות כזית מברך במ"מ ומעין ג' [כ"ז בסי"א וסי"ב שם]: אבל בלא נתבשלו הפירורין ולא נתערבו ג"כ במשקה, פרורין בעין, אפי' תרתי לריעותא שאין בהם כזית וגם אין בהם תואר לחם, אפ"ה מברך המוציא ובהמ"ז: מיהו בעירה רותחין על פרוסות לחם, ס' אם מחשב כבישול ולהכי אפי' אין בפרוסות כזית, אין נאכלין כ"א באמצע סעודה [מג"א סקכ"ה]: אמנם בנתבשל מתורת לחם בעודה עיסה, כגון עיסה שבלילתה עבה שנלושה במים, ואח"כ טיגנה במחבת, יש ס' ברכה, דמדטגנן במחבת, עדיין תואר לחם עליו, לכן לא יאכלו כ"א תוך הסעודה, ובאין רוצה להחמיר מברך במ"מ ומעין ג' [שם סי"ג] מיהו באכל ממנו כדי שביעה, הו"ל ס' דאורייתא וחייב בבהמ"ז [מג"א שם סקל"ד] אבל בבישלו, כקלעסכען או לאקשען (נודלן) שעשה מעיסה שבלילתה עבה, לכ"ע אפי' בקבע עליהן, מברך במ"מ ועל המחיה [שם ומג"א סקל"ו] וכ"כ פערפעל הגויין במחבת נ"ל דלא דמי ללחם שנאפה בשפוד דלחם גמור הוא [כסמ"ז] משא"כ פערפעל אין בהן צורת לחם כלל, וברכתן במ"מ ועל המחיה ובקבע עליי' ברכתן המוציא ובהמ"ז.

כבלילה

רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים ו): ב ברך על פירות האילן בורא פרי

תפארת ישראל

בלילה רכה שנאפה בתנור לעיל, דה"נ הדא לסיבותא: ו) *דבעי היכר המין בלשון הברכה, וקיי"ל כת"ק; ואם הוא פה"א מברך בפה"א, ובחזי ולא חזי מברך שהכל. וכלל גדול בברכת פירות; ג' מדות בברכתן, פרי, גרעון, קליפה; ח' מדות בפרי: א' בכל פרי הולכין אחר דרך אכילתו, אם טוב יותר בחי מבמבושל, אזי בחי מברך ברכה הראויה לאותו פרי, ובמבושל שה"כ, וכ"כ בטוב יותר במבושל מבחי, הו"ל איפכ', מטה"כ בטוב חי כמבושל, אפי' ע"י חי כבוש, כזויער קרויט וכדומה, מברך בשניהן ברכת ספרי [ר"ב סי"ב ומג"א ר"ה סק"ב] ב' אמנם בלא נגמר פריו וראוי לאכילה, אם הא פרי עץ, מברך בפ"ע [חוץ מענבי' זתים וחרובי', דבלא נגמר פריין מברך בפה"א, ר"ב ס"ב] ואם הוא פרי אדמה מברך שהכל [מג"א ר"ב סק"ז]; ובהוא מר או עפוץ אין מברך עליו כלל, ובמתקו ע"י אש או דבש, מברך שהכל [כהגוז רך ר"ב סי"ד ורמג"א שם סק"ב] ולכן כ"ל איינגעלעגטע פפלוימען, שכבשו בחומץ או נטגין בדבש קודם שנתבשלו באילן וכ"כ בשאכעלבערען שבעוד שלא נתבשלו באילן מטגן בדבש מברך שהכל, ג' אבל בנגמר פריו, אף דלא חזי לאכילה עד שמתקן ע"י אש או דבש, כן שהוא גוף הפרי ונטעי אדעת' דהכי מברך על פרי עץ בפה"ע. [כשקדי' המרי' ר"ב ס"ה], ועל פרי אדמה בפה"א [כרמג"א ר"ב סק"ה] חוץ מפרי אילני סרק, שבאינן ראויי' לאכילה כ"א ע"י מיתוק, מברך שהכל [רס"ז ר"ג סק"א] ד' וכל שאינו גוף הפרי, אפי' נטעי אדעת דהכי, בפרי עץ מברך בפה"א [כעלי קפריסין ר"ב ס"ו ועלי שושני' ר"ד סי"א], מכש"כ בפרי אדמה, אף שאינו גוף הפרי, כיון דנטעי אדעתא דהכי, כקני בגלים וכדומה אף שהיה נראה למיחת חד דרגא, אפ"ה כ"ל דיברך בפה"א [וראייתי מחק יעקב תע"ה סקמ"ז], ה' ובלא נטעי אדעת' דהכי אפי' הוא גוף הפרי, כשאסטן ערבזען חיים [כפלפלין רטובי' מג"א ר"ב סקט"ה וט"ז ר"ד סס"ד] וכ"כ כל הגדול בלי זריע' כבדשי קאלמוס, [וכעשבא דדברא ר"ד ס"א] ומכ"ש ב' נרישתא אינו עיקר הפרי ולא נטעי אדעתא דהכי [כקורא ולולבי גפני' ר"ד ס"א] מברך שהכל, ו' וברסקו לפירא כעיסה, כמו מוס של זופים וכדומ', לכתחלה שהכל, ובדיעבד בפה"ע יצא [ר"ב ס"ז] מיהו באורחא למעכם, לכ"ע פה"ע, כבשמים שחוקים [ר"ג ס"ז] וכקטניות וקארטאפפעל שנתמעכו, שלא הפסידו עי"ז ברכה הראוייה להם [כמג"א ר"ה סקי"ג], מיהו בנחתכו לחתיכות קטנות, לכ"ע לא הפסידו עי"ז ברכה הראוייה להן [ר"ה ס"ד ומג"א ר"ב סקי"ח], ז' אמנם בסחטו לפרי מברך על השרף שהכל [ר"ה ס"ג] חוץ מיין ושמן, [ר"ב ס"ד], ח' אבל מים שנשרו או שנשבשלו בהם פירות, עדיף טפי משרף הנסחט [כמג"א ר"ב סקכ"ג] ולכן אם רוב אכילת אותו פרי בבישול [כמי גריסין ומי שלקות ר"ה ס"ב ומג"א שם ור"ב

ר"ע מברטנורה

הפת: בורא מיני דשאים. לפי שיש בכלל פרי האדמה דשא וזרעים כגון קטניות ור' יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין ואין הלכה כר' יהודה והא דתנן על הירקות אומר בורא פרי האדמה הני מילי ירקות שדרכן לאכלן חיין ואכלן חיין או שדרכן לאכלן מבושלי' ואכלן מבושלי' אבל אותן שדרכן לאכלן חיין ואכלן מבושלי' או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן חיין אינו מברך עליהן אלא שהכל וירקות שאוכלים אותם בין חיין בין מבושלים מברכין עליהם בורא פרי האדמה בין חיין בין מבושלים: ב בירך על פירות האילן וכו' כל היכא דלי שקלי פירא איתי' לענף ואותו הענף עצמו חוזר ומוציא פרי

פרי האדמה, יצא ז) ד) ועל פירות הארץ בורא פרי העץ, לא יצא ח) ה) על כולם אם אמר שהכל ט) נהיה יצא י): ג על דבר שאין גדולו מן הארץ יא), אומר שהכל, על החומץ יב) ועל הנובלות יג), ועל

תפארת ישראל

סקכ"ב] לא הפסיד הרוטב ברכתו הראוי' לה, ואם רוב אכילתו שלא בבישול, אם הרוטב גלול, שהכל, [כשכר מג"א ר"ד סק"ט] ובאין הרוטב גלול הו"ל ס' ברכה [ר"ב ס"י] ולפע"ד עכ"פ לא עדיף מפרי מרוסק לעיל אות ו': ובלאו אורחא לבשלם, לכתחילה שהכל ובדיעבד בפה"ע יצא, אמנם גרעין דינו כגוף הפרי, מיהו בלא חזי לאכילה דינו כפרי שלא נגמר, דבמיתקו מברך שהכל, כלעיל אות ב' [ר"ב ס"ג]; וקליפה, יש הלוק אם כשנגמר הפרי הקליפה נופלת, מברך בפה"א, ובאינה נופלת, בפה"ע [מג"א ר"ב סקי"ז] מיהו בלא חזי הקליפה לאכילה, ומתקו על ידי דבש ואם, °כפאמעראנצן שאלען, כ' ע"ר הגאון זצוק"ל, דלא עדיף מגרעין בכה"ג, ומברך שהכל [ודלא כמג"א הנ"ל ורט"ז ר"ד סק"טו] ומה שהקשה רמג"א מזרדין שאני התם שהוא הפרי גופא, כך נ"ל, ו־משה מיני דגן שנתבשלו, ונתמעכו ונתרסקו יפה או שנחלקו בגרעינין, ואין טורת הפרי קיים, מברך במ"מ [כגרויפן מבושלים מג"א ר"ח סק"ב] וברכה שלאחריו מעין ג', ובאינו מרוסק יפה בפ"הא וברכה של אחריו ס' [שם ס"ו], ואורז בנתמעך יפה, לפניו במ"מ, ובלא נתמעך יפה רק שנדבקו הגרעינין בבישול, ס' ברכה [מג"א ר"ח סק"י] ולאחריו ב"כ וב"כ בנ"ר; זופפע שנעשה מקטניות דקך דורך שלאג, שנ"ב [ר"ח מג"א ס"קיג] ובנעשה מקמח, בעב במ"מ ובדק שנ"ב, הערובת ב' מינים, הרוב הוא העיקר והאחר טפל [רסי' ר"ב] אפי' בא הטפל ליתן טעם [מג"א ר"ד ס"קכ"ה], מיהו בנתערב א' מה' מיני דגן בשאר מיני', אם לא בא הקמח להקפות ולדבק התבשיל, כי אם לתת בו טעם, אפי' הוא מועט כגברענט מעל שנותנין בקטניות וכדומה, מברך על הגברענט מעל בפ"ע ועל הקטניות בפ"ע [כגרויפען זופע שהביא מג"א ר"ח סק"ז דיברך על הגרעינין בפ"ע בפ"הא ועל המים שנ"ב, ולא דמי ללביבות ר"ה סט"ו, דמי' טפלי' ללביבו', דהתם הלביבו', עיקר המאכל מפא"כ הכא עיקר המאכל הוא הרוטב והמי', ולא בטל לגבי גרויפן המועטי']: ז)*ה"ה בבירך בפה"א על פרי אדמה, ונתכוון להוציא בזה גם פרי עץ שיאכל אח"כ יצא [ט"ז ר"ו סק"ב] וה"ה בבירך אפת שנ"ב או בפ"א או במ"מ, או אפת כשנין המוצי' או שנ"ב או בפה"א יצא [אבן עוזר קס"ח וא"ח קס"ז]: ח)°מסא"כ פרי עץ שראוי לברך עליו בפה"א כלעיל אות ד וכדומ' ובירך בפה"ע, יצא [מג"א כסי' ר"ו]: ט) אפי' על פת ויין: י) בדיעבד: יא) כגון בשר ודגים ואפי' כמהין ופטריאות רק מאוירא קרבו, וכדומה: יב) °אם ראוי לשתיי': יג) פירות שנשרו מאילן קודם זמנן, כך מפורש בירושלמי וזה דלא כמו שכתב רב"י דהיינו פירות ששרפו החום [אורח חיים ר"ב] אלא מ"ש בש"ס בישולה

כומרא

ר"ע מברטנורה

פרי לשנה האחרת מקרי אילן ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ אבל היכא דכי שקלת ליה לפרי לא ישאר ענף שיחזור ויוציא פרי לשנה האחרת אין מברכין על הפירות אלא בורא פרי האדמה: על כולן אם אמר שהכל יצא. ואפי' על הפת ועל היין ומיהו לכתחלה אין לאכול שום פרי אם אינו יודע תחלה שיברך עליו ברכה הראוי' לו: ג נובלות. פירות

שנפלו

עיקר תוי"ט

יבמה נבב אגוש ועוד אי שתי פורתא שעיד טפי. ובפת דכתיב ולחם לבב אנוש יסעד גמ': ד) יצא: בגמ' אמרינן ס"ל דעיקר אילן ארעא היא כלו' הכל היא מהארץ. ובירו' מבואר דד"ה דפירות האילן בכלל בפ"האד ואין בפ"האד בכלל פ"הע תיו"ט: ה) לא יצא. דסד"א הואיל ואמרי' חטה מין אילן הוא לברך

בפה"ע

ועל הגובאי יד). אומר שהכל. (על החלב ועל הגבינה ועל הביצים). אומר שהכל טו) רבי יהודה אומר כל שהוא

תפארת ישראל

המרא היינו דלא נתבשלו כראוי מניחין אותן במקום שיתחממו ויתבשלו לשון תמרי ביסרא [פסחי' נ"ח] וכ"כ אמרי' בב"מ והא מחוסר תמר, וע"ש [אבי דברי ע"ר זצוק"ל צריכין ביאור, דוודאי לפירושו דנובלות היינו פירות שנשרו מאילן, א"כ ה"ה פירות שטרפו הוא דהוה מין קללה מברך שהכל, ומ"ש דלא כמ"ש רב"י, היינו שלא נאמר בהיפוך, דוקא פירות שטרפו הוא שהכל, אבל בנשרו בפה"ע; מיהא קשה לבאר דלפי התחלת דברי ע"ר זצוק"ל שפי' פירות שנשרו מן האילן קודם זמנן, הי' נרא' שכוונתו לפרש כמ"ד תמרי זיקא, ואיך כייס א"כ דברי קדשו כמ"ד בישולא כמרא כלו' פירות שאין מתבשלים על האילן לעולם, ומטמינים אח"כ בדבר המחמם כקש לבשלם, וא"כ מ"ל נשרו או לא נשרו, ואפשר דנשרו דנקיט רבינו בתחלה הוא לאו דוקא, רק כפי הרגיל להיות, אבל באמת כוונתו רק כמ"ד בישולא כמרא, וכמסקנת הגמר' בלישנא בתרא, ותמוהי' דברי רע"ז [בסי' ר"ד] של דהגמר מסיק כמ"ד תמרי זיקא מדאמרינן בשלמא למ"ד תמרי זיקא, דהמעיין יראה, דזה רק קאי אמשנה דהקלין שבדמאי אבל לכ"ע נובלות שהם, דהיינו נובלות דמשנה דברכות, הוא בישולא כמרא, וכמפורש להדיא ברש"י שם ד"ה בשלמא; עוד צ"ע בדברי רע"ז, דלדידי דעת רבינו ירוחם והב"י דמפרשי' נובלות מין פירות שלא נתבשלו, הוא בעצמו הפי' דנובלת תמרא זיקא שנפלו ברוח, ובאמת אין שייכות לב' הדעות אלו זאת עם זאת, והר"י והטור ל כמ"ד בישולא כמרא דהקללה הוא בהפירות ולהכי מברכין שהכל, הא בנפלו ע"י רוח והיינו תמרי זיקא י"ל דלר"י וטור מברך בפה"ע וכמבואר בגמרא, וכמ"ש רש"י שלא נשתנו לקלקול, כלו' אע"פי דוודאי כשנפלו מהרוח לא נתבשלו לגמרי כראוי דאל"כ מ"ל נפלו מ"ל שהלשה, מכ"מ לא נשתנו לקלקול. והנה לפי' ע"ר זצוק"ל דבשולי כמרא היינו שמניחים אותם בהטמנה להתחמ' ולבשל, נוכל להוכיח מזה קצת כמ"ש [בסי' ר"ד] הא"ר בשם הפרישה, דאפי' בנתבשלו ע"י הנח' בקש מברך שהכל, דלא כמ"ש [בססי' ר"ג] בשם שלחן משנה, דמברך בפה"ע]: יד) חגבי' וצ"ל דכל הך בבא פירושו דרישא ניהו, דלא שייתא דוקא בשר דגים שאין גדלים כלל מהארץ, לא תחשבו רק גדולי קרקע ולא גדולי ארץ כה"ם; אבל חומץ ונובלות הרי ודאי גדילין מהארץ; וגובאי נמי, הרי ע"י רבוי גדולי ארץ מתאספי' טפי וגם פרין ורבין ע"י רבוי הגדולין ביותר טפי משאר ברואי', להכי סד"א, דנמי תחשבו מה"ט כגדולי ארץ, קמ"ל חומץ דאע"ג דהענבי' והפירות גדלי' מהארץ, עכ"פ לא עדיפי ממימי תותי' ורמוני' וק רשען ששחטן תימן, דלא מקרי משקה, רק זיעא מזיעים ועינבים [שבת קמ"ג, ב] וכיון דגם לא נעשו אינשי אדעתא דהכי, מברך עליהן שהכל, כ"ש הני שמאליהן נתקלקלו ולא עשאן כך בכונה; וגובאי נמי אע"ג שמתרבה טפי במקום שיש רבוי גדולין יותר משאר מינין אפ"ה אינן צומחין מהארץ]: טו) בבבלי וירושלמי, ובר"יף ל"ג לכולה הך בבא, וכן מסתבר, דאל"כ אך מפסיק תנא בהך בבא בין בבא דחומץ וכו' לדברי ר"י דפליג עלי', ואי גרסינן לה, נ"ל דהיא נמי פירושא דרישא, תדסד"א דחלב וגבינה וביצים שעיקר התהוותם ע"י שאוכל הבע"ח הרבה עשבי ארץ יחשבו מה"ט גדולי ארץ, קמ"ל: חומץ

ר"ע מברטנורה

שנפלו מן האילן קודם שנתבשלו כל צרכן: גובאי. חגבים טהורים: מין קללה. נובלות וגובאי ע"י קללה הן באים (ו) ואין הלכה כרבי יהודה: ד מין

עיקר תוי"ט

בפה"ע קמ"ל גו' : (ו) והאינו גובאי שלא נשכר שמעו כיון שמזיק לעולם ואוכל התבואה אין מברכין עליו

שהוא מין קללה טז) אין מברכין עליו: ד היו לפניו מינים הרבה, רבי יהודה אומר אם יש ביניהם מִמִּין שבע יז) מברך עליו וחכמים אומרים מברך על איזה מהם שירצה יח): ה ברך על היין שלפני המזון יט), פטר את היין שלאחר המזון כ). ברך על הפרפרת כא) שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון כב) ברך על הפת פטר את הפרפרת כג). על הפרפרת לא פטר את הפת ב"ש אומרים אף לא מעשה קדרה כד).

ו היו

תפארת ישראל

טז) חומץ ונובלות וגובאי: יז) חטה, שעורה, גפן תאנה ורמון זית ותמרי', שנשתבחה בהן א"י: יח) *ר"ל החביב עליו; ואנן קיי"ל כר"א דפסק כר"י, ודלא כרמב"ם, אמנם סדר הקדימה במין ז' גופייהו, כך הוא לפי מסקנת אחרוני': שמולי', במ"מ דחיטין, בפ"הג, זית, במ"מ דשעורי', בפ"הע דתמרי', וענבי', ותאני', ורמון כפי סדר זה הן קודמין זל"ז, וכולן קודמין לכל שמינן, וקדימת מין ז' לשאר מינן, דוקא כשנגמר פרין, ובפ"הע ובפ"הא, המין הרגיל להיות חביב עליו יקדים לחבירו שחביב עליו עתה, ושבה ה' מיני דגן איט בכוסס הגרעין שברכתו בפ"הא, וכולן קודמין לשהכל, והמוקדם בברכה ראשונה מוקדם נמי באחרונה [כ"ז סי' רי"א]: יט) אפי' רק על יין קדוש [ק"עד ס"ד]: כ) *ר"ל אפילו אותו יין ששתה קודם ב"המז, ומכ"ש מה ששתה תוך הסעודה, הכל נפטר בברכת היין שלפני המזון: כא) *בייא עססען, רגילי' היו לאכול קודם הסעוד' פת לנומ' בקערה, והם פרורי' שנתייבשו ונתבשלו בקערה, שברכתו בורא מיני מזונות: כב) שקודם ב"המז: כג) היינו פרפרת שבתוך הסעודה [כך כ' תוס'] וכן מוכח לע"ד דאי"ל דפת פטר גם פרפרו' שלאחר הסעוד' וכדמשמע מהר"ב, א"כ מה קאמר ברישא בירך על הפרפרת שקודם המזון, פטר את הפרפרת שלאחר המזון; ול"ל הרי אפי' לא בירך על פרפרת לפני המזון, כבר פטר לי' פת לפרפר' שאחר המזון? אע"כ כדאמרן [אבי כונת ע"ר הרי אין סעודה בלא פת, וא"כ איפטר ממילא ע"י פת שבסעודה ול"ל הפסו' ע"י פרפרת שלפני המזון, והנה גם ר"ש פי' כהרע"ב, ולפיכך נ"מ כ"ל דמיירי בלא סי' דפתו על כפרפרת דלאחר המזון דלא נפטר ע"י פת ואפ"ה בפרפרת שלפני המזון נפטר דהו"ל מיט ועי' ריא"ז בג' ברי"ף]: כד) *הן מיני גרויפען, והם עיקר הסעוד', וברכתן במ"מ כפרפרת, ומסופק בש"ס אי

ר"ע מברטנורה

ד מין שבע. חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון זית ותמרים דהני עדיפי הואיל ונשתבחה בהן ארץ ישראל: מברך על איזה מהן שירצה. דחביב עליו והלכה כחכמים: ה פטר את היין של אחר המזון. הני מילי בשבתות וימים טובים שרגילים לקבוע על היין לאחר המזון וכשברך על היין לפני המזון אדעתא דהכי ברך אבל בשאר ימים שאין רגילים לקבוע עצמן על היין שלאחר המזון אין היין שלפני המזון פוטר היין שלאחר המזון וכל לאחר המזון דתנן במתניתין היינו לאחר שסלקו ידיהם מן הפת קודם שיברכו ברכות המזון: פרפרת. כל דבר שמלפפים בו את הפת כגון בשר וביצים ודגים קרוים פרפרת ופעמים שהיו מביאים פרפראות קודם סעוד' להמשיך האכיל' וחוזרי' ומביאי' פרפראות אחרות לאחר הסעודה אחר שמשכו ידיהם מן הפת: מעשה קדרה. כגון הריפות וגרש כרמל וקמח שנתבשל במים כגון הלביבות וכיוצא בהן ואית דמפרשי פרפרת דמתניתין פת הנכנסה בקערה

עיקר תוי"ט

קללה. ר"ש דלא קאי אלא אחומץ ונובלות לבד שהיו טובים בתחלה ונשתנו אבל גובאי כיון שמתחלת

שעמו

ו היו יושבין לאכול כה) כל אחד ואחד מברך לעצמו כו) הֵסיבו. אחד מברך לכלם כז). בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו כח) לאחר המזון. אחד מברך לכולם. והוא אומר על המוגמר כט). אע"פי שאין מביאין
את

תפארת ישראל

אי אבירך על הפת קאי או אבירך בפרפרת פליג, וסליק בתיקו; וקיי"ל כב"ה, ובירושלמי כאן מפורש דת"ק ההכא ב"ה היא, וב"ש במקום ב"ה אינה משנה ונ"ל דלהכי נקטינהו משנה בלשון סתם, משום דהוו נמי כמה מתלמידי ב"ש שהורו בהא כב"ה [כבילה ד"כ ע"א][אבי א"ר זצוק"ל הכ"מ, לא הביא מבילה ראי' רק דמצינו לפעמי' שתלמידי ב"ש עצמם הורו כב"ה, כמו שם לענין סמיכה בי"ט, ול"מ נ"ל דלהכי תנא רישא סתמא, משום דב"ה דענוים טפי הוו, הקדימו תמיד דברי ב"ש לדברי עצמם כעירובין [די"ג,ב], והכי דב"ש מוסיפין עוד על דברי ב"ה, אף לא מעשה קדרה, ע"כ אם רוצה להשמיענן הפלוגתא בקיצור, צריך להקדים דברי ב"ה, וכדי שלא להזכירם תחלה כנגד רצונם ומדותם, הזכיר דבריהם בסתם]: כה) בלא הסיב': כו) המוציא, דאע"ג דפת ויין בקבע עליהן, א' מוציא כולן הכא הרי לא קבעו: כז)*ולדידן באכלו בשולחן א' או במפה א', אפי' כ"א אוכל מככרו, או אמרו ניזל וניכל רפתא בדוך פלן, כהסיבו דמי; ובדיעבד בכוון להוציא', בכל גוונא יצא [קס"ז]: כח)*שלא יקדים קנה לושט, כשיענו אמן, ואע"ג דבכל דוכתא שומע כעונה [כסוכה ל"ח, ב]? היינו ביכול לענות, דכל הראוי לבילה אינו מעכב מיהו לרש"י היינו טעמא, מדפיהם מלא אוכל אינן מכוונין יפה לברכת המברך. מיהו באומר להם סברי, שע"י לא יאכלו אז, יכול שפיר להוציאם בברכתו, ויטעום כ"א מיד מכוסו, שלא להפסיק בין ברכה לטעימ', [מג"א קע"ד סק"טו]: כט)*המברך על יין שאחר המזון
קודם

ר"ע מברטנורה

בקערה שאין בה מראה לחם דמברכים עלה בורא מיני מזונות. והשתא ניחא דאצטריך לאשמועינן ברך על הפרפרת לא פטר את הפת אע"ג דהיא נמי מין פת אבל מעשה קדרה פטר. ובית שמאי סברי כשם שאם ברך על הפרפרת לא פטר את הפת כך לא פטר מעשה קדרה ואין הלכה כבית שמאי: ו היו יושבים. בלא הסיבה וסימן הוא שלא נתועדו לאכול יחד שרגילים היו כשמתועדי' חבורת אנשי' לאכול שהיו מסובים [על] מטות ואוכלים ושותי' בהסבת שמאל: כל אחד מברך לעצמו. שלא היה להם קבע סעודה בלא הסיבה. ומיהו אם אמרו ניזיל ניכל נהמא בדוכתא פלן אע"פ שלא הסיבו כהסיבו דמי ואחד מברך לכלן ומצטרפין נמי לזימון: בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו. הואיל ואין בית הבליעה פנוי ואין לב המסובי' פונה אל המברך אלא לבלוע מה שבפיהם א"כ חיישינן שמא יקנה כשבא לענות אמן: והוא אומר על המוגמר. המברך ברכת המזון (ז) הוא מברך על המוגמר בורא עצי בשמים ואע"ג דאיכא דעדיף מיניה אפי' הכי כיון דאתחיל בהדא עביד לאידך: לאחר הסעודה. לאחר ברכת המזון דהשתא לאו מצרכי הסעודה הוא אפי' הכי כיון שהתחיל בברכות אחרונות גומרן: מוגמר. רגילין היו להביא אחר הסעודה עצי בשמים במחתה על האש (ח)
לריח

עיקר תוי"ט

טעמו בו לא הוי אין קל"ה. הר"י: (ז) ולרש"י מדויק ליבנא דוהוא דקסליק מניה שהוא המברך של היין של את"המ. ומתוי"ט: (ח) כמ"ו פ"ב דבילה כתבו לבונה ע"ג גחלים. וזה עיקר שהרי על האש אין הכל תמרותו עולה יפה לפי שמתאכלין אלא ע"ג גחלים מתמרין ועולין. ולכן נקרא מוגמר שתרגום
גחלים

את המוגמר אלא לאחר הסעודה(ל): **ז** הביאו לפניו מָליח(לא) בתחלה(לב)ט ופת עמו, מברך על המָליח ופוטר את הפת(לג), שהפת טפלה לו(לד)י. זה הכְּלָל, כל שהוא עיקר ועמו טפלה, מברך על העיקר ופוטר את הטפלה(לה): **ח** אכל תאנים וענבים ורמונים. מברך אחריהן שלש ברכות(לו), דברי רבן גמליאל וחכמים אומרים ברכה אחת(יב) רבי עקיבא אומר מעין שלש(לז)

אפילו

תפארת ישראל

קודם בהמ"ז, מוליא הכל ג"כ בברכה הבשמים שאחר בהמ"ז: ל) אע"ג דהו"ל ברכת הנהגין של דברי' שאינן רגילין לקבוע עליהן שאע"ג שלא יצא אינו מוליא [כא"ח רי"ג], אפ"ה מדאתי מיד אחר הסעודה מחשבי כקבעי עלה. לא) °דג מליח: לב) °ר"ל נאכל קודם פת: לג) מיהו גם באוכל הפת הטפל תחלה מברך עליו שהכל [סי"ב] וקיט מליח בתחל' מדהוא עיקר אכילתו. ואי"להק א"כ למה נקט מברך על המליח ופוטר הפת נשמעינן דאף באכל הפת תחלה מברך עליו שהכל? י"ל דבעי לאשמעינן רבותא טפי שאינו מברך על הטפל כל עיקר, משא"כ בשאכל הפת תחלה ובירך עליו שהכל, פשיטא דילא, ושא"ל לברך ג"כ על המליח ג"כ פשיטא. ואע"ג דנה הא דעיקר פוטר הטפל כבר שמעינן מפת פוטר פרפר'? קמ"ל הכא דאף פת טפל, ולמג"א דוקא כשברכה העיקר הוא ג"כ שהכל: לד) °ואפי' אינו אוכלן רק זא"ז: ודוקא בשאינו רעב ואינו חפץ בפת רק שלא יזיקנו המליח: לה) בש"ס לא קאמר הכא זה הכלל לאתויי מה? וצ"ל דבעי לאתויי אפי' אכל טפל תחלה מברך עליו ברכת העיקר דאין הטעימה הפסק [כי"א בא"ח רי"ב], ואפ"ה נקט ברישא מליח מדהכי אורחא [אבי עי' באות ל"ג]: לו) ר"ל ב' המז, דוברכת את ה' על כל ז' מיני' שבפ' דלעיל קאי: לז) °ר"ל על המחי' על מיני קמח, ועל העץ ופרי עץ על שאר הפירות, דס"ל ארץ אשר לא במסכנות תאכל לחם, הפסיק הענין, והלכה כחכמים, מיהו באכל עוגות כדי שביע' מברך המוציא ו' המז [כסי' קס"ח ס"ו], ומעין ג', להטור הו"ל דאו' ולי"א מדרבנן, וכ"מ בספק [כסס"ר ט] ועכ"פ ב"המז פוטר ברכת על הגפן, אפי' בשתה קודם סעודה, אבל אינו פוטר ברכת על המחיה, באכלו קודם סעודה [ב"ח]

ר"ע מברטנורה

לריח טוב: **ז** מליח. כל דבר מלוח. שהפת טפלה לו. מי שאכל אכילה גסה מפירו' מתוקי' ביותר (יא) אוכל אחריו דבר מליח לחתך הליחו' הנדבקות בגופו מחמת רוב הפירו' ומפני שאינו יכול לאכול המליח לבדו אוכל מן הפת עמו אבל המליח לבדו עיקר והפת טפילה לו: **ח** מברך אחריהם ג' ברכות. דכל שהוא משבעת המיני' מבר' אחריו שלש ברכו' דסביר ליה לרבן גמליאל דואכלת ושבעת וברכת לאו אלחם בלבד קאי אלא' אכל שבעת המינין המוזכרים

עיקר תוי"ט

בחלים נומרין. תוי"ע: ט) מליח בתחילה. כ"ל לדקדק ממלת בתחלה לאפוקי אם אוכל הטפל בתחלה שאינו רשאי שיסמוך על הברכה שיברך על המליח שיאכל אח"כ שא"כ נמלא שנהנה מן הטפל בלא ברכה עדיין. תוי"ע ומ"ע: י) טפלה לו. ואע"ג דשמעינן דפת פוטר את הפרפרת. אילטריך לאשמעינן דפעמים דפת טפל. תו': (יא) דוק' בכי הא ולא בענין אחר וכ"כ הר"מ. וכתבו התו' וא"ת פירות הוי עיקר ומליח טפל ולברך על הפירות ולפטור כולהו. וי"ל דמיירי שלא אכל הפירות באותו מעמד. א"נ בשעה שאכל הפירות לא היה שם עדיין מליח ופת דלא היה יודע שיחלש לבו מחמת מתיקות: יב) ברכה אחת. דס"ל ארץ אשר לא במסכנות הפסיק הענין. גמ':

 ולא

אפילו אכל שלק[לח] והוא מזונו, מברך אחריו שלש ברכות, השותה מים לצמאו[לט], אומר שהכל נהיה בדברו[מ] רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות[מא]:

פ"ז

תפארת ישראל

[ס"ח ה"ז]: לה) ירק: לט) *אבל בחנקתיה הומלא או בשתה להעביר מרירו' מעדילין פטור מלברך לפניו ולאחריו, משא"כ בשותה שאר משקין אפי' בכה"ג מברך [מג"א ר"ד ס"קיח]: מ) ולאחריו בנ"ר, נ"ל דר"ל אף שלא נאמר במים בריאה בפירוש, ולא שייך לומר בהן אשר ברא עכ"פ כיון דבראשית נמי מאמ' הוא [בר"ה ל"ב א] מודה לך שהכל נהיה בדברו, גם המים בלא נאמר בהם בריא' בפירוש מברך לאחריו בנ"ר: מא) דמים לא זנו, והם רק לכבות להב המתרבה בגוף יותר מדאי [בעירובין ד"ל, ע"א] ולכן מברך בנ"ר וחסרונן, דגם על חסרון הזה שבגוף מודה לך דהרי השמחי' שיהוש להצלה בשמחים את עצמו בשתים, כבר בללה יותר ויותר משמחת הרעב בשימצא למלאות בטנו. ולפ"ז הי' נ"ל דמה"ט להך פי' דר"ט דקא' בנ"ר היינו ברכה שלפני' אבל ברכה שלאחריו לר"ט פטור לגמרי מנה, דמלא זיין הו"ל כריח:

פ"ז

ר"ע מברטנורה

המוזכרים לעיל בפרשה ובהאי קרא שלש ברכות רמיזי. וברכת זו ברכת הזן. על הארץ זו ברכת הארץ. הטובה זו בונה ירושלים. וכן הוא אומר (דברים ג') ההר הטוב הזה: וחכמים אומרים ברכה אחת. מעין שלש ברכות אם ענבי תאני רמונים זתים ותמרים אכל מברך על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה וכו' וחותם על הארץ ועל הפירות. ובארץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה וברכה זו עצמה מברך על היין אלא שפותח בה על הגפן ועל פרי הגפן ועל כל דבר הנעשה מחמשת מיני דגן במקום על העץ ועל פרי העץ אומר על המחיה ועל הכלכל' וחות' על הארץ ועל המחיה (יג): אפי' אכל שלק. של ירק והוא מזונו שסומך עליו למזון מברך ג' ברכות דואכלת ושבעת אכל מאי דאכיל קאי והלכ' כחכמי' שאין מברכין ג' ברכות אלא אלחם. ועל שבעת המינין ברכה אחת מעין ג' ועל כל שאר דברים בורא נפשות רבות וחסרונם. פירוש חסרונם כמו לחם ומים שא"א להתקיים בלא הם על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל שבעולם שגם אם לא נבראו יכולין הבריות להתקיים ולא נבראו כי אם לתענוג ולתוספת טובה ומפני שיש בברכה זו ב' ענינים הוא ברכה ארוכה ופותח בברוך וחותם בברוך כדאית' בירושלמי שחותמים ב"א"י חי העולמים: השותה מים לצמאו. דוקא. מברך שהכל אבל השותה מים לבלוע מאכל שנתחב לו בגרונו וכיוצא בזה אינו מברך: רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות. ומברך לפני שתיית המים ואין הלכ' כרבי טרפון אלא לפניהם מברך שהכל ולאחריהם בורא נפשות רבות:

פ"ז

עיקר תוי"ט

(לט) ולא פירש החתימה בברכת מעין. משום דס"ל כמה שכתב הר"י דבבלי חותמין על הארץ ועל הפירות תוי"ט:

פ"ו

הידושים

ס"א. שיכא, כ' עלה רבינו הגאון מהר"ר עקיבא שליט"א, וז"ל בש"ס דל"ח כליני דלרבנן בריך ואפיק משמע, דכתיב המוציא לך מי', ור"כ ס"ל להבא משמע דכ' המוציאו מתכם יתחי שבלוש מגרי, ורבנן וכו'. יע"רשי דר"כ יתרץ לקרא דרבנן, דעדיין ה' מוציא להם מי' במדבר, וק"ל מה ישבה

פ"ז שלשה שאכלו כאחד, חייבין לזמן א). אכל דמאי ב) ומעשר ראשון שנטלה

תפארת ישראל

פ"ז א) להזדמן לברך יחד, שיאמרו קודם ב"המז נברך וכו' ויוצאין כולן בב"המז שיברך הוא; ואעפ"כ נכון שיברך כל א' בלחש עמו ורק ברכת הזן כולו יכוון לשמוע מהמברך [קפ"ג]: ב) פירו' פ"ה דצריך לעשרן, וקמ"ל דאין הבהמ"ז מגוה

ר"ע מברטנורה

פ"ז שלשה שאכלו. לזמן. להזדמן יחד לברך בלשון רבים (א) נברך שאכלנו

עיקר תוי"ט

(א) דכתיב גדלו לה' אתי א"נ כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. גמ': כלו'

חידושים

יפשה ר"נ בקרא דהמעלה אתכם מארץ מצרי', וכן המוציא אתכם מארץ מצרי', וע"כ דאפיק משמע [ופי' עירובין ד' ס"ע א] וצ"ע עכל"הט, *ובמדומה שצ"ל [עירובין די"ט], דהתם אמרי' המעלה והמוציא דאפיק משמע. אוהם נ"ל דקו' רבינו רק הרב"י דלשם מלינן למימר דה"ק דצ"ע דמפיק נמי משמע, ומדמשמע להבא ולעבר ולהכי לא יאמר המוציא דהיינו לשון מטורר, ולכאורה' גם לרש"י מלינן לדחוקי דכוונת רב"י, דעכ"פ קרא דהמוציא לך מי' מלינן לייבוצי שפיר אליבי' דר"נ. מ"ז ד"ה שהפת כתוי"ט, ור"ל דלפירוש קמא וכו', כ' עלה רבינו הנ"ל ולע"ד דמ"ש תו' בלא אכל הפירות באותו מעמד, ר"ל דאחר אכילת הפירות שינה מקומו ואכל שם המליח, צריך לברך על המליח, דאף שהוא טפל, לא עדיף מאילו אכל שם מהעיקר, ר"ל מהפירות שאכל תחלה, דכיון דה"ל ברכה אחריה במקומן, לכ"ע שינוי מקום צריך לברך, ואכילת טפל כאכילת עיקר, עכל"הט, *והנה כוונה דעתו הגדולה דרבינו לדעת הקודמין, כי ככר כ' כן רמג"א [סי' רי"ב סק"ב] ולפ"עדג, דזה דוקא בבינה לבית אחר, דאילו כ' חדרי' בבית א', הרי אם הי' בדעתו לאכל במקום השני א"צ לברך, כרא"ש פ' ע"פ אות ה' ורמ"א קע"ח ס"א], ואי בלא הי' בדעתו לאכל במקום הב', מה הרווחנו בזה הרי גם לתוי"ט בכה"ג מיירי:

הלכתא גבירתא. כלל א דפ"ו

מ"א. כל פרי שגדל באילן שגזעו אינה כלה בחורף מברך עליו בפ"הע: על היין בין חי בין מבושל או קונדיטון, או אפי' על יין צמוקים מברך עליו בפ"הג. ואפילו חולה מסוכן ששותהו לרפואה מברך בפ"הג: על פירות הארץ וירקות בפ"הא: על הפת מברך המוציא: **מ"ב.** בירך על פרי עץ בפ"הא, או שבירך על פרי האדמה בפ"הע והתכוון להוציא פרי עץ, יצא; וכן בבירך על הפת בפ"הא או בורא מיני מזונות; אבל בבירך על פרי אדמה בפ"הע או על זה וזה בט"מ לא יצא; אבל כל מה שבעולם שבירך עליו שהכל יצא: **מ"ג.** על דבר שאין גידולו מארץ אפי' על תומץ יין או על פירות שלא נגמרו בישולן ועל קליפות פירות דלא נטעי אינשי אדעתא לאכלינהו מברך שהכל: **מ"ד. סדר הקדימה** בברכות, המוציא, בם"מ דחיטין, בפ"הג, זית, בם"מ דשעורין, בפ"הע דתמרים, ענבים, תאנה, רמון, וכולם קודמין לשאר מיני פירות, וכולן קודמין לשהכל: בפ"ע, ובפ"הא חביב קודם: **מ"ה.** בפ"הג שקודם המוציא, אפי' בפ"הג דקידוש, פוטר יין שבתוך הסעודה ושקודם ב"המז, מעדנים שרגילים לאכול קודם נט"י שלסעודה, ברכתן פוטר גם למעדנים שלאחר גמר הסעוד' קוד' ברכ' המזון, ברכת המוציא פוט' רק למעדנים שבאין תוך הסעודה מחמתה ולא לאותן שבאין אחר גמר הסעוד' קוד' ב"המז, אם בירך במ"מז על מעדנים לא פטר ברכ' המוציא, אפי' א"צ נ"י כגון שאכל פת פחות מכזית: **מ"ו.** לכתחלה אין מוציא חבירו בברכת המוציא רק באכלו כולן על שולחן אחד, או באמרו מקודם ניזל וניכל בדוכתי' פלן; ובדיעבד גם בל"ז, אם רק התכוון להוציאם, יוצאין כולם בברכתו: יין שבתוך המזון כל אחד מברך לעצמו מדאין בית הבליע' שלהן פנוי; ולאחר המזון כולן יוצאין בברכת א' להתכוון להוציאן; וכ"כ ברכת בשמים שמביאין לפני המסובין לאחר ב"הבז א' מברך לכולן, דאע"ג דברכת הנהנין שאין קובעין עליהן, אין מוציא לאחר יד"ת, אפ"ה הנך אגב סעוד' קאתי, דקבעו עלווה: **מ"ז.** בירכ' העיקר פוט' הטפל, אפי' הטפל הוא פת; ואפי' בשאכל הפת הטפל קודם להעיקר מברך עליו שהכל בברכת העיקר: **מ"ח.** ברכה שלאחריו על עוגה או תבשיל מקמח מברך על המחיה, ועל שאר מיני ז' פירות מברך על העץ ועל פרי עץ, ועל היין על הגפן וע"ל פרי הגפן, והיא נקראת ברכת מעין שלש ויש ספק אם היא דאו' כב"המז: ב"המז פוטר ברכה אחרונה של יין ששתה קודם הסעודה [אבי וכ"ש דבתוך הסעודה] ולא ברכת שאר מעין ג' [וי"ח] [אבי כוונת ע"ר וצוק"ל דבאם בירך על היין ב"המז, תחת מעין ג' יצא, משא"כ שאר מעין ג' כגון שאכל דייסא, ובירך תחת מעין ג' ב"המז, לא יצא. ויש חולקין היינו סברת באר הגולה, דדייסא נמי מיזן זיין ונפטר בב"המז, מיהא לכ"ע תמרים נפטרים בב"המז דמיזן זייני כברכות (ד' י"ב, א') וא"ח (סי' ר"ח סטו"ב), וכן באכל מעין ג' כדייסא וכדומה קודם ב"המז, נ"פ נפטר בב"המז, לכ"ע. כמ"ז (ס"ק ח"י)] או ברכת מים שנ"ב [אבי כונת ע"ד וצוק"ל לדברי רמ"ז שם (ובפ"י קע"ד סק"ט, וטעות המראה מקום שבפי' ר"ח ס"ק ח"י) דמי שחייב בנ"ר אין ב"המז פוטרתו:

שנטלה תרומתו ג). ומעשר שני והקדש שנפדו ד), והשמש שאכל כזית ה) והכותי:

תפארת ישראל

מלוה הב"בע, מדחזי לעני ומגו דבעי מפקיר נכסיה, וה"ה שרשאי לברך בי"המז בעצמו, רק קמ"ל רבותא דמצטרף, ויוצאים כולם כשמברך אחד, אף אותו שאכל מאכל היתר, °ואילה"ק למה לא קמ"ל הא בפ' דלעיל לגבי ברכה ראשונה, והי' נ"ל משום ראי' לרט"ז [סקל"ו] דמתני' באכל בשוגג מיירי: או נ"ל דקמ"ל דאפי' בסמ"ז שהוא דאורי', לא שו"ל מלוה הב"בע. ופוטר הב' האחרי' יד"ח, א"נ דבאמת ברכה ראשונה אדאפשר לתקן, הו"ל בוצע ברך ואסור [ועי' פלוגתא דרמב"ם וראב"ד שהובא בט"ז [סי' קצ"ו], ול"מ הי' נ"ל דבאונס, בין שאנסוהו בנ"א, או שנאנס על ידי חולי או רעבון, בכולן מברך תחלה וסוף, דכיון דבכה"ג לא אסרה לו תורה והתירה קאכיל, והרי נהנה ואף שהיא הנאה הבאה לאדם בעל כרחו אפ"ה כיון דמחשבה הנאה לענין איסור [כפסחי' כ"ה ב'] כ"ש דמחשבה הנאה לעניין ברכה תחלה וסוף, ולהכי בין לרמב"ם ובין לראב"ד יברך תחלה וסוף. וכ"כ במזיד לכ"ע בין בתחלה ובין בסוף לא יברך, דאין זה מברך אלא מנאץ, ובכה"ג ב' גווני דהיינו אונס ומזיד לא מיירי מתני' כלל. אבל פלוגתא דרמב"ם וראב"ד, היינו באכל בשוגג פליגי בברכה שלאחרי', דלרמב"ם לא יברך אחריו מדעכ"פ אכל אסורה, ואע"ג דלא ידע עכ"פ אסורה עביד, ואילו הי' חיוב כרת, הי' צריך קרבן על שגגתו, אלמא דאיסורא עביד ואסור לברך על איסור שאירע לו, והא דנקט במשנה דאסור לצרפו לזימון, ה"ה דאסור לברך לעצמו רק זימון לרבותא נקטי' אף דלצרפו לזימון סגי בטעם עלה של ירק שהיא רק הנאה מועטת, להכי קמ"ל דאכילת איסור אפילו הנאה מיעטת לא מחשבה וכ"ש שלא יברך הוא פלאם כ"שמו, א"נ נקט זימון בסיפ' איידי דרישא דהוה זימון רבותא [וכמש"ל סי' ב'] ולראב"ד דוקא לזימון קאמר מתני' דא מג מדבעי קביעות ואכילת איסור לא מחשב קבע אבל הוא לבד חייב לברך לאחריו דהרי נהנה. מיהו כל זה רק בברכה שלאחריו אבל בחיוב ברכה שלפניו, לא שייך בשוגג, דהרי שוגג הוא, ואע"ג דהרמב"ם כ' דפטור מלברך בין בתחלה ובין בסוף? היינו רק מדכלל וכו' התחלה בין בזדון ובין בשגגה, ודו"ק] ועי' מ"ש לעיל [רפ"ו סי' ג']. ג) °ר"ל תרומה של המעשר, אבל לא ניטל ממנו ת"ג, דהקדי' לוי ליטול המעשר בשבלי' קודם שנתחייב ת"ג לכהן דהו פטור מליתן לכהן ת"ג, דאיטו בניטל גם ת"ג, חולין גמורין הן: ד) ונתן הקרן ולא החומש, דאינו מעכב: ה) אף דלא קבע, דהולך ובא, וקיי"ל דבאכל כזית משום מאכל אפי' דלאו פת או אפי' שתה רביעית אפי' מים מצטרף ולרב"י [קצ"ז] במים אינו מצטרף דתהל'

ר"ע מברטנורה

מכלו: דמאי. פירות עמי הארץ קרוים דמאי כלומר דא מאי מעושרין הן או לא לפי שהן חשודים על המעשרות ואסרו חכמים לאכול מפירותיהן עד שיעשר ואם אכל ולא עשר מברך עליו ולא הוי מצוה הבאה בעבירה דרוב עמי הארץ מעשרים הם (ב): שנטלה תרומתו. אע"פ שלא נטלה ממנו תרומה גדולה כגון בן לוי שהקדים את הכהן ולקח המעשר בשבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדול' והכהן היה לו ליטול תרומ' גדול' תחלה אחד מחמשי' דרחמנא קרייה ראשית נמצא תרומה גדול' של כהן בתוך המעשר הזה אחד מחמשים שבו לבד מתרומת מעשר שעל הלוי להפרים תרומה ממעשרו ואשמעינן מתניתין דהלכה דפטור הלוי מלהפריש ממנו תרומ' גדול' דכתי' (במדבר יח) והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר. מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר: ומעשר שני והקדש שנפדו. כגון שנתן את הקרן ולא נתן את החומש שהבעלי' מוסיפים חומש וקמשמע לן תנא דאין החומש מעכב: והשמש שאכל כזית. דמהו דתימא כיון שהשמש אין לו קביעות אלא הולך ובא

עיקר תוי"ט

(ב) כתי' ולהכי מאכילין את העניים דמאי ומ"ה חזי ליה ולא הוי מצוה בעבירה דמגו דאי בעי מפקיר לנכסיה וחזי ליה. גמ'

והכותי ו). מזמנין עליהם. אבל אכל טבל ז) ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ח). ומעשר שני והקדש שלא נפדו ט). והשמש שאכל פחות מכזית י) והעכו"ם יא) אין מזמנים יב) עליהם יג):

ב נשים

תפארת ישראל

ו) דתחלי' נתגיירו מירא' אריות, וכשהורגלו שמרו התורה, מיהו בז"הז חזרו לסורם, וכ"כ כל עובר עבירות בפרהסי' אינו מצטרף [מג"א קצ"ט סק"ב]: ז) אפי' דרבנן: ח) ר"ל ת"ג שלו שכבר נתחייב בה, שהקדימו לוי לכהן בכרי, וכ"ש בלא ניטל תר"מע שלו, דטבל גמור הוא: ט) אפילו רק לא נפדו כהלכתן, כגון מע"ש ע"ג אסימון, וכתיב וצרת, כסף עם צורה, והקדש ע"ג קרקע: י) גם אדם אחר שאכל פחות מכזית אינו מצטרף רק איידי דרישא נקט נמי הכא שמש, וכולהו שאני מהנך דלעיל, דהתם לא חטא באכילתו, רק אדם אחר חטא באיסור דרבנן, משא"כ הכא חטא באכילתו: יא) אע"פי שמל רק שלא טבל: יב)*וקיי"ל [סק"ו] דאפילו איסור דרבנן, כסתם יינם וכדומה, באכל במזיד אינו מברך תחלה וסוף, וכ"כ בשוגג ואונס לרמ"בם, ואנן קיי"ל כרא"בד ורא"ש, דבשוגג ואונס, אין מזמנים

ר"ע מברטנורה

ובא אין מזמנין עליו קמ"ל ובכל הני אשמועינן דאף על גב דדמו לאסו' אין כאן ברכ' בעביר': והכותי. מן העכו"ם שהביא מלך אשור מכותא ומשאר ארצו' ויושב אותם בערי שומרון ונתגיירו מאימת האריו' שהיו אוכלי' בהם כמפורש בספר מלכים והיו שומרים תורה שבכתב (ג) וכל מצוה שהחזיקו בה מדקדקי' בה יותר מישראל לפיכך היו מאמינים בהם בקצת המצות עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדי' אותה ומאז עשאום כעכו"ם גמורים לכל דבריהם הלכך האידנא אין מזמני' על הכותי: אכל טבל. דגן שלא נטל ממנו תרומ' ומעשרות קרוי טבל ופירושו טבל טב לא ואין צריך לומר טבל דאורייתא אלא אפי' טבל דרבנן כגון דגן שצמח בעציץ [שאינו נקוב] שאינו טבל אלא מדרבנן (ד) אין מזמנין עליו. ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. לאו תרומת מעשר קאמר דהאי טבל גמור הוא אלא כגון שהקדים לוי את הכהן בכרי לאחר שנתמרח והוקבע לתרומה מן התורה (ה) ונטל מעשר ראשון תחלה ואחד מחמשים שבו היא ראויה לתרומה גדולה לכהן וכל מה שלא נתן ממנו תרומה גדולה זו אע"פ שהפריש תרומת מעשר אין מזמנין עליו ואם היה מקדימו בשבלי' קודם שתתמרח לא היה צריך להפריש תרומה גדולה כדכתבינן לעיל: ומעשר שני והקדש שלא נפדו. א"צ לומר שלא נפדו כלל דהא מילתא דפשיטא היא אלא שנפדו ולא נפדו כהלכתן כגון שפדה מעשר שני בגרוטאו' של כסף או במטבע שאין עליו צורה ורחמנא אמר (דברים י"ד) וצרת הכסף בדבר שיש בו צורה והקדש שחללו על גבי קרקע ולא בכסף ורחמנא אמר ונתן את הכסף: והשמש שאכל פחות מכזית. משנה שאינה צריכה היא אלא איידי דהדר לרובא לצורך הדר נמי להא: והעכו"ם. בגר שמל ולא טבל

עיקר תוי"ט

(ג) אע"ג דהכתוב צווח את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים. באורך הימים למדו תורה וקבלום על פשוטה הר"מ: (ד) דמן התורה אינו חייב אלא דומיא דהיוצא השדה הר"י: (ה) וכתיב גבי לוים מכל מעשרותיכם תרימו תרומה. כל צד תרומה שבו תרימו. והכא אידגן וחלה עליו רבית כהן דכתיב גבי ראשית דגנך גמ'. ובעודו בשבלים דלא אידגן לא חלה עליו ראשית כהן ופטור הלוי כדלעיל ומש"ה הכא דחל עליו כבר חיוב ת"ג כשעדיין לא נטלה. אע"ג דת"מ נטלה קרי ליה לא נטלה תרומתו. ולעיל דלא חל היכא כשנטלה ת"מ קרי ליה נטלה תרומתו אע"ג דת"ג לא נטלה הר"י: ו) אין מזמנין. איכא

ב נשים יג) ז) ועבדים ח) וקטנים יד) אין מזמנין עליהם. עד כמה מזמנין טו), עד כזית רבי יהודה אומר עד כביצה טז): ג כיצד מזמנין. בשלשה אומר נברך. בשלשה והוא אומר ברכו יז). בעשרה

תפארת ישראל

מזמנים עליו, דלא חשיב קבע, אבל מברך תחלה וסוף [ר"ד ס"ס]: יג) *אפי' בעלה עמה, מיהו כאכלה עם ג' אנשים חייבת, ונפטרה בזימון דאנשים [קצ"ט ס"ו] וכאכלו לבדן רשות להן לזמן: יד) *עד שיהא בן י"ג שנה, מיהו במקום שכל אחד מברך בלחש לעצמו יכול לצרפו לג' כשיודע למי מברכין: טו) ה"ה דפליגי לענין חיוב ב"המז, אלא רבותא אשמועינן דאפי' על כזית מזמנין [תוס'] ג [ולפ"ז אפשר לומר דלא הוה סתם ואח"כ מחלוקת, דלעיל לא קאמר רק דשמש שאכל כזית מצטרף לזימון והיינו לי"א אפי' באכל כזית ירק, ולפ"ז אכתי לא שמעינן דהיכא דאכל כזית פת שיחייב הוא עצמו בזימון, דהרי בדטעם כזית ירק וודאי, אע"ג שמצטרף אין הוא עצמו חייב בזימון; להכי קמ"ל הכא שהוא עצמו חייב ב"המז ובזימון והיינו דוקא באכל פת וכל זה דלא כרתוי"ט] [אבי ועי' מ"ש רתוי"ט בחולין פ"ח, מ"א ד"ה וכ"ה בשם תשו' רשב"א]: טז) *דס"ל ואכל' ושבעת, אכיל' המשביע, ות"ק ס"ל ושבעת זו שתיי', וקיי"ל דמדאו' רק באכל לשבע חייב בב"המז, וא"ל שתיי', [מג"א קצ"ז סי"ב] מיהו באכל כזי' פת, מוצי' אחרי' יד"ה, מדמצי כבר למימר שאכלנו משלו, אבל לצרפו לזימון, סגי בדטעם רביעית [שם ס"ג]; ולברך בשם צריך עכ"פ ז' אוכלי פת: יז) וכ"ל דמה"ט ס"ל דלא יאמר נברך רק ברכו, כדי לגלויי שיש שעור מברכי' בלעדו, דזהו שבחו של מקום דברוב עם הדרת מלך, אבי ועי' תו' דמ"ט ב', ד"ה תנן דברכו הוא לי צווי לברך השם, משא"כ נברך הוא רק נטילת רשות; מיהא שותא דמרנא קדישא ע"ר זצוק"ל הכ"מ לא ידענא, דהרי כפי מה דמסיק בגמרא הכונה במתני' היינו אף ברכו דיוצא גם בברכו וכ"ש בנברך, וא"כ ממילא רבותא קמ"ל ולהכי שפיר נקט התנא ברכו ולא נברך לאשמעינן חידוש והמשנה אתיא כהלכתא, ובשלמא להתו' דלא כתבו דברי' באמת על המשנה רק על הס"ד בגמרא; דהוי' סבר דברכו עדיף מנברך ניחא, משא"כ לרבינו דפירש לפי האמת נ"ע, אחר זה ראיתי שדברי קדשו קילורין לעיניים, כי באמת לפמ"ש התו' שם הם שווים ברכו ונברך, ועומדי' בחד מדריגה, ולזה בודאי נוטה פשט דברי משנה, דאיך תעזב המשנה נוסחת

ר"ע מברטנורה

שבל מיירי ואשמועינן דכל כמה דלא שבל עכו"ם הוא ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול: ב וקטנים אין מזמנים עליהם. דוקא קטנים שאין יודעים למי מברכים אבל קטן היודע למי מברכין מזמנים עליו ואיכא מרבוותא דאמרי דלא אמרו קטן היודע למי מברכין מזמני' אלא כבן שלשה עשר שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות והוא הנקרא קטן פורח אבל בבליר מהכי אין מזמנין עליו ואפילו יודע למי מברכין ובירושלמי מייתי הלכה למעשה דאין מזמנין על הקטן כלל עד שיגדל ויביא שתי שערות ונשים מזמנות לעצמן ועבדי' מזמנין לעצמן אבל נשים עם עבדים לא משום פריצותא: עד כזית. וכן הלכה ולא כרבי יהודה דאמר עד כביצה: ג בשלשה והוא אומר ברכו. דהא בלאו דידיה איכא

עיקר תוי"ט

איכא מרבוותא דסברי דדוקא נקיט מזמנים. דאבו ברכת הנהנין מברך דהא נהנה. ואיכא דסברי דאף בה"ג אין מברך משום דכתיב ובוצע ברך נאץ ה': ז) נשים ואפי' עם בעליהן לא משום דאין חברתן נאה. כל"ז בשם רש"י: ח) ועבדים. בגמ' מפרש. משום פריצותא דעבדים בטופי ומה הן. ואשודים עם בא[נ]שים כ"ש עם הנשים כל"י: ט) עד כזית. מפרש בגמ' ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה. ואכי׳ם כבזית

בעשרה אומר נברך לאלהינו יח) י) בעשרה והוא אומר ברכו, אחד עשרה ואחד עשרה רבוא יט) במאה אומר נברך לײ׳ אלהינו, במאה והוא אומר ברכו, באלף אומר נברך לײ׳ אלהינו אלהי ישראל. באלף והוא אומר ברכו. ברבוא אומר נברך לײ׳ אלהינו אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים, על המזון שאכלנו, ברבוא והוא אומר ברכו, כענין שהוא מברך כך עונין אחריו, ברוך יי, אלהינו אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו רבי
יוסי

תפארת ישראל

טפחת נברך, שהיא עדיפא, משום חידוש בעלמא, דיכול נ״כ לומר ברכו? אע״כ דלסברת המשנה כי הדדי נינהו ברכו ונברך ויש לכל אחד חשיבות בפני עצמו, והשיבות נברך על ברכו גלוי וידוע, אבל השיבות ברכו מה היא? ועל זה פירש רבינו זצוק״ל החשיבות, דיש נ״כ לברכו על נברך, ולפ״ז כי הדדי נינהו, ואח״כ כ׳ דפסק הלכה היא לומר נברך, דהשיבות נברך שקול יותר מחשיבו׳ ברכו וקיי״ל דטוב יותר לומר נברך, שלא להוציא א״ע מהכלל, ואף דבק״ש אומר ברכו, ה״ט דהתם לפעמים כבר יצא ומוציא אחרי׳ יד״ח [מג״א קנ״ב סק״ב] ובירוש׳ מתרץ דבי״הכנ שאני, דמדסיים המבורך הרי כלל עצמו עמהן. ואלה״ק לירושלמי, א״כ בבי״המז נמי יאמר המבורך? י״ל דמלת שאכלנו משלו שיאמר לבסוף צריך להמשיכו לברכו שיאמר בתהלה, ואם יפסיק ביניהם במלת המבורך יהי׳ משמע שהוא מבורך שאכלנו משלו, והרי אין זה ידוע לכל העולם שאכלנו בשעה זו; וכן מה״ט לא יאמר נמי המבורך שאכלנו משלו [אבי סיום זה של דברי קדשו דע״ר זצו״קל לא זכיתי להבין דהיא היא, וכמדומה יש כאן היסור לשון קצת בדברי ע״ר זצוק״ל; ול״ת נ״ל דגבי ב״המז לא שייך לומר המבורך, דמשמע דהחיוב שיהי׳ הברכ׳ נאמרת ממנו בא ממיל׳, והרי אי בעי לא אכיל ואינו מחייב בברכה, ואי״ל א״כ בשבת וי״ט דחייב באכילת פת [עי׳ רמג״א קפ״ח סק״ט] יכול לומר כן, י״ל דמשו׳ שבת וי״ט לא רצו לתקנו טופס מיוחד] : יח) * אלהינו גרסי׳ : יט) הך ריש׳ דברי ר״עק דסיפא היא, והכי קיי״ל [אבי ולכאו׳ תמוה דלמה הפריד רבינו הקדש מסדר המשנה בין הדבקים והכניס דברי ריה״ג בין רישא דדברי ר״עק לסוף דבריו, ונ״ל כיון דרי״ג ור״עק שניהם מודי׳, דבאם הוא תוך הכלל אומר נברך כבג׳ ויוד וכו׳, ובאם הוא נוסף על הכלל כנ׳ והוא ויוד והוא אומר ברכו, אלא דפליגי בתואר הברכה עצמה מיוד ואילך, א״כ שפיר שייך האי כללא, דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא, גם לריה״ג לכל הפחות לענין מלת נברך או ברכו העומדת בראש הברכה, ואף דבאמת הוא
דברי

ר״ע מברטנורה

איכא זימון וכן כולם: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. הך רישא רבי עקיבא היא דאמר מה מצינו בבי״הכנ משהגיעו לעשרה אין חלוק בין רבים למועטים הכא נמי אין חלוק: במאה אומר נברך לה׳ אלהינו. הך סיפא כולה רבי יוסי הגלילי היא דאמר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלהים ופסק הלכה משלשה ועד עשרה ואין עשרה בכלל המברך אומר נברך שאכלנו משלו וכלן עונים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ועשרה או מעשרה ולמעלה המברך אומר נברך לאלהינו שאכלנו משלו וכולן עונים ברוך אלהינו שאכלנו
משלו

עיקר תוי״ט

כזית. ור״י ס״ל ואכלת ושבעת. אכילה שיש בו שביעה ואיזו זו כביצה. ואע״ג דקרא בב״המז בעלמא בלא זמון. כתבו התוס׳ דאין ה״נ דה״ה ברכת המזון בלא זימון ורבותא אשמעינן דאפי׳ על כזית מזמנין: י) לאלהינו, התו׳ והר״י כתבו דלא גרסינן בלמ״ד דבשיר והודאה כתיב שירו לה׳ הודו לה׳ אבל בברכה
לא

יוסי הגלילי אומר ג) לפי רוב הקהל הן מברכין. שנאמ׳ (תהלים ס״ח) במקהלות יא ברכו אלהים ה׳ ממקור ישראל, אמר רבי עקיבא מה מצינו בבית הכנסת יב אחד מרובין ואחד מועטים אומר ברכו את ה׳. רבי ישמעאל אומר ברכו
את

תפארת ישראל

דברי ר״עק דלדידי׳ שווים כל המנייני׳ מיוד ואילך לגמרי, הן לענין הפתיחה שלהם במלת נברך וברכו, הן לענין תואר הברכה עצמה, וכדמסיק בגמרא, מכ״מ ק בקצת, דהיינו לענין שווי הפתיחה, מודה גם ריה״ג בהא]: כ) שר׳ יוסי וכו׳ [אבי ובספרי פרשתי דלריה״ג כל חבורה שיושבת על השולחן להוליד דם וכח חדש בתוכם ע״י האכילה החומרית, תדמה בעצמה לפי גודל או מיעוט מנין אנשים כאומה חדשה ישראלית מקודשת לה׳ ועבודתו, הצומחת ועולה מעט מעט למעלה כיונק וכשורש מארץ אדמת הטבע ומבין יבלי מי מזונותי׳, מדרגה אחר מדרגה: א,) בג׳ אומר נברך, דבחבורה של ג׳ יש כבר קצת פרסום, והיא מדרגת העם הישראלי בעת צמיחתו הראשונית, ימי אבות, וכמ״ש וארא אל אברהם ואל יצחק ואל יעקב וכו׳ ואם הם ג׳ חוץ ממנו יאמר ברכו להורות לא לבד על קבלת ההשפעה הרוחנית, אלא ג״כ על הכח להשפיע ממנו לזולתו וללמד תועים בינה; ב׳) למעלה ממנו המדרגה שבו היחידי׳ להיות קהל ועדה נושאת כתר האמונ׳ הקדושה הזאת על ראשה ואומרת בפה מלא „אלהינו״; ג׳) למעלה מזה המדרגה שמוסיפי׳ ואומרים ה׳ [וכמ״ש ושמי ה׳ לא נודעתי להם] שהיא המדרגה שעלי׳ נעשו נסים ונפלאות לישראל למעלה מדרך הטבע [דאלהים בגי׳ הטבע, משא״כ ה׳ שמורה על התנהגותו למעלה מדרך הטבע עיין רש״י ורמ״בן בתורה, וכוזרי מ״ב ס״ב]; ד׳) למעלה עוד מזה המדרגה, שעלי׳ עומד העם הישראלי בכנסי׳ עצומה הקורא׳ בקול גדול ע״פ חוצות העולם, ומיחסת לא לבד את עצמותה אחר אלהים, אלא גם אלהים אחר עצמותה ואומרת „אלהי ישראל״; ה׳) עוד למעלה מזה המדרג׳ האחרונ׳ שאין עלי׳ יותר, שעלי׳ יעמוד העם הישראלי באחרית הימים ככהן ומשיח ה׳ ומלמד אדם דעת ה׳ ומביא כל העמים לחסות תחת כנפי האמונה האמיתית ולהכיר ה׳ ולקבל מצותיו, וזהו שאמרה המשנה כאן שבדמיון על המדריגה הזאת אומרים „אלהי צבאו׳ יושב הכרובים״, שהקב״ה אז כשר צבא העומד בראש חיילות הדרי מעלה ודרי מטה, שכולם מכירי׳ אותו ומאמינים בו ומכניעים עצמם תחת שבט מישור מלכותו וממשלתו וכמ״ש ברמז על התכלית הזה, ה׳ מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוט הארץ; ובין תבין שיוד הוא ציור אחדות המספרי, אשר בו האחדות מרחף כציור דק על הפרטיי׳ [איין אריטמעטישעס, דיא איינצעלנער איבערשוועבענדעס איינהייטסאידעאל] ומאה הוא ציור אחדות מתמזג, שבו מתמזגי׳ הפרטיי׳ זה עם זה, ואלף הוא ציור אחדות אלהי [דיומו של הקב״ה אלף שנים ואלף הוא ג״כ ראש א״ב] שבו שב הרבוי אחד שעבר מדרגת האחדות המספרי ואחדות ההתמזגות, אל אחדות אמתי, ורבוא הוא ציור כללי׳ הפול׳ בגודלו וכמותו בתוכו עד שאין למעלה ממנו, כמו שאין כללות העולם [אוניווערזום] חוץ מכללות העולם.—וזהו שהביא ריה״ג ראי׳ מקרא דבמקהלות וכו׳, כלו׳ אפי׳ במקהלות שכבר עומד העם הישראלי ברבוי וגודל כמותו, אעפ״כ יתדמה עצמו כצמח הצומח ממקורו מדרגה אחר
מדרגה

ר״ע מברטנורה

משלו ובשובו היינו: **רבי ישמעאל אומר ברכו**
את

עיקר תוי״ט

לא מצינו כלמ״ד כדכתיב במקהלות ברכו אלהים ברכו עמים אלהינו: **יא) במקהלות.** ור״מ ס״ל כעוברים שבמעי אמן שאמרו שירה על הים מבמעי קרא. וריה״ג סבור ממקור נפקא גמרא: **יב) בב״הכ.** וכתבו התוס׳ דבהא מודה ריה״ג, וטעמא דב״הכ אלו נכנסים ואלו יוצאין ולאו אדעתיה דש״צ. אבל
בבהמ״ז

את ה׳ המבורך (כא): ד שלשה שאכלו כאחד (כב) אינן רשאין לחלק (כג). וכן ארבעה וכן חמשה. ששה נחלקין (כד) יג). עד עשרה. ועשרה אינן נחלקין, עד שיהיו עשרים (כה): ה שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד (כו). בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. הרי אלו מצטרפים לזמון (כז). ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן (כח). אין מברכין על
היין

תפארת ישראל

מדרגה, וכפי גודל הקיבוץ ומספרו כן הוא נמשל להעם הישראלי בימי בחרותו כשעלה מן מקורו הראשון בימי נעוריו מדרגה אחר מדרגה [זימבאליש היסטארישע דארשטעללונג דעס יודענטהומס אין זיינער געגנעטיש-נאטציאנאלען ענטוויקעלונג], וע"כ אמר מקהלות ברבוי, לרמז דיש הבדל בין המספרי׳ של מקהלות, דכל מספר יותר גדול, מתאר מדרגה יותר גדולה, ומש"ה ג"כ הקדי׳ שם אלדים לשם ידוד, דכן הוא סדר התעלות של המדרגות. מיהא סבר ר׳ יוסי דדוקא גבי אכילה שנולד דם וכח הדם באדם וכתינוק שנולד דמי, שייך הדמיון זה לתאר במספר הרבוי של החבורה למיהות העם הישראלי ממקורו מדרגה אחר מדרגה, אבל בבי"הכנ מודה לרע"ק דאחד מרובין ואחד מועטי׳ אומר ברכו את ה׳, דמה דהוי הוי, והאד׳ שעל׳ העם הישראלי אל מדריגת ידוד צריכ׳ לתאר כל טופס הברכות שלה ממדרגה העליונ׳ הזאת ודו"ק]:

ר"ע מברטנורה

את ה׳ המבורך. והלכה כרבי ישמעאל: ד אינן רשאים לחלק. מכיון שחלה עליהם חובת זמון: וכן ארבעה וכן חמשה. אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד יחלק מהן דאיהו נמי אקבע בחובת זמון: ששה נחלקים. כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן עד עשרה אבל י׳ אין נחלקים דאייכו להו בזמון שיש בו הזכרת השם עד שיהיו עשרים ואז יחלקו לשתי חבורו׳ אם ירצו: ה ואם לאו אלו מזמנין לעצמן. ובזמן ששמש אחד משמש לשתי החבורות אע"פ שאין רואים אלו את אלו השמש מצרפן: אין מברכין על היין. בורא פרי הגפן עד שיתן לתוכו מים. לפי שהיה יינם חזק מאד ולא היה ראוי לשתיי׳ בלא מים הילכך אכתי לא אשתני למעליותא ולא זז מברכתו הראשונה ומברכין עליו בורא פרי העץ כענבים. ואין הלכה כרבי אליעזר.

פ"ח

כא) היינו בבי"הכנ כדמוכח בש"ס והכא קיי"ל דלא כר"עק מחבירו [אבי עי׳ עירובין דף מ"ו ב׳ ובשאר מקומו׳ בש"ס; ועי׳ רש"י כאן דלהכי קיי"ל כרבי ישמעאל דאף רע"ק מודה דכי אמר המבורך טפי עדיף]: כב)*כל שבא הג׳ קודם שאמרו הב׳ הב לן ונברך: כג) אע"ג דכבר שמעינן כן מרישא משנה א׳, קמ"ל הכא, דאפי׳ כל א׳ אוכל מככרו; ומצוה להדר אחר ג׳ וי׳: כד)*אם ירצו, מיהו טפי עדיף ביחד [ער"סז קנ"ג סק"ג]: כה) ה"ה בב׳ בתים [קנ"ה] רק נקט בית אחד לרבותא בשאין רואין זה את זה והחבורות נמי נקט לרבותא דאף על גב דיש ג׳ בכל חבורה וכל אחד חייבת בזמון אפילו הכי ברואין זה את זה נפטרו הנך בברכה שיברך אחד בחבור׳ השניי׳ וכל שאינן על שולחן א׳, א"מל רק בנכנסו ע"ד להצטרף וכ"ש באכלו בב׳ בתים [ר"ח וס]: כו) וה"ה דשמש מצרפן בשמש לב׳ החבורות: כז)*קשה דמדיוקא דרישא שמעינן לה, ותו דהו"לל כליבנא דרישא, "ואם לאו א"מצ", וי"ל דרישא לרבותא בליכא ג׳ כהדדי זולת צרופן, אפ"ה מצטרפי, וסיפא אפי׳ בג׳ ג׳, דחיוב לכל חבורה, אפ"ה

אין

עיקר תוי"ט

בבהמ"ז הן קבועין ומצורפין ואין יוצאין עד לאחר בבהמ"ז אין לטעות במנינ׳: יג) ש"ב. דהא דתנא בשלשה והוא אומר ברכו. לאו משום דעדיפא מנברך. אלא רשאי ג"כ לומר ברכו. גמ׳:

פ"ח

היין עד שיתן לתוכו מים כח) דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים מברכין כט: פ"ח

תפארת ישראל

אין א' מוציא כולן יד"ח בברכתו, כ"כ ע"ר אא"מו הגאון זצוק"ל: כח) אפי' ברכה ראשונה ר"ל בפה"ג ס"ל לר"א דלא יברך, וכ"ש בהמ"ז דבעינן גבה מצוה מהמובחר [ומה"ט נקט להך דינא הכא בסוף דיני בהמ"ז. וא"ת וכי גרע יין חי משכר תמרי', דמותר אפי' לקדש עליו [כפסחי' ק"ג א']? י"ל דגרע וגרע דמברך עליו בפה"ע שאינו נאות לכוס. מיהו לכאו' הי' צ"ל דמדלא קאמר בקיצור אין מברכין על יין חי, ש"מ דכ"ע מודו דיין חי אין מברכין עליו, והיינו מדל' חזי כלל, וכדמקשי בש"ס יין חי למאי חזי, וא"כ מ"ש משמן בעינא, דמדלא חזי אין מברכין עליו כלל [כברכות ל"ה, ב'], רק פלוגתייהו, דלר"א לא יברך עליו קוד' שימזגנו, אלא ימזגנו ואח"כ יברך עליו [אבי ואע"ג דלענין בהמ"ז דוקא יברך תחלה ואח"כ כשמגיע לברכת הארץ ימזגנו, י"ל דהתם להודיע שבח הארץ שייכות תקני', משא"כ ברכת נהנין בראוי' לשתי' תליא מילתא, ואע"ג דכ' ע"ר לעיל בהיפוך, ד'בהמ"ז דבעי מצוה מן המובחר. כ"ש דבעי מזיגה מברכ' בפה"ג, היינו כל בהמ"ז, אבל לענין ברכת הארץ כדי להודיע שבח הארץ עדיף טפי, שיתננו חי לתוך הכוס וכשיגיע לברכת הארץ ימזגנו, ולר"ת דפי' חי היינו מזוג קצת ומיד בתחלת בהמ"ז צריך שימזגנו ממילא ניחא] כדי שיהי' מתוקן כבר בשעת ברכה. אלא דא"א לומר כן, דבש"ס קאמר בפירוש דר"א ס"ל דיין חי מברך עליו בפה"ע [אבי וחכמי' אומרי' בין כך ובין כך בפה"ג, אלמא דביין שלא נמזג כלל פליגו], וע"כ צ"ל דמאי דקא' בש"ס יין חי למאי חזי, ר"ל לא חזי לברכת היין, אבל וודאי ראוי לשתי', ולהכי שאני משמן בעינא דלא חזי כלל [אבי וכדאמרי' דשמן בעינא אזוקי מזיק לי' ולהכי אע"פ דיין בעינא לר"א בפה"ע בשותה שמן אינו מברך עליו כלל, כברכו' שם]: כט) ר"ל יש ברכה שמברכין עליו אף שלא ערבו במי' והיינו בפה"ג, אבל בבהמ"ז מודו רבנן דאין מברכין עליו עד שימזגנו במי' שיהי' מובחר לשתיי' ויקיים מצוה מהמובחר [ומה שהקשו בתו' הרי אדרבה אמרי' לקמן שיברך בהמ"ז על יין חי ורק כשיגיע לברכת הארץ ימזגנו? צ"ל דהא דקאמר הכא שלא יברך עליו, היינו מברכת הארץ ולהלן [אבי פי' ע"ר היינו כפי' תוס' והרי"ף, דהא דאמר' הגמרא ובברכת הארץ, היינו שבברכת הארץ מוזגו להודיע שבח א"י, וכמ"ש לעיל, אבל רב' תו' נראה לולא דברי קדשו של ע"ר אא"מו זצ"קל הכ"מ, דאחזו, כפרש"י שם דבברכת הארץ מוכיח עלי', ולכן תירצו ג"כ כתירץ רש"י שם ד"ה חי, מלבד זה הי' יכולי' עוד לתרץ כפי ר"ת דחי אינו חי ממש. אלא מזוג קצת ובברכת הארץ מזגו כראוי]. ובש"ס מקש' יין חי למאי חזי ומשני לקרייט', פרש"י לעשותו ינמולין לערבו בבשמי' ודבש. ותמוה דאמאי לא משני מדחזי לערבו עם מים, דמ"ש בערבו עם דבש או בשמי', והרי באמת לא יערבו עם דבש רק עם מים? ואת"ל דכיון דכל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרי הוא [כב"ב צ"ז ב] [אבי עי' תר"י ברי"ף כאן דכ' דכוס של ברכה צריך רביעי' יין ממש והוא תמוה דלכאו' דברי קדשו אלו הם כיש טועים שהביא רש"י בשבת [דף ע"ז, א] ד"ה תמנא, וצ"ל דדעת רבינו על רובע רביעית] והרי בכה"ג נתבטל היין החי לגמרי ברוב, וא"ל לגמרי פנים חדשות מיין חי, ורק על תערובו' כזה קבעו בפה"ג, ולא על יין חי, דמדלא חזי בעינא כהתערובו' אין ראוי לברך עליו ברכת התערובות, ולהכי משני דמדחזי בעינא ליינמולין, כשיערב בו מעט ממיני' אחרי', הו"ל כחזי בעינא ושפיר גם אבעינא קבעו לו בפה"ג. עכ"פ ק' כיון דע"כ מיירי בשותהו בעינא בלי תערובות דבש ובשמים, דאל"כ היכא ס"ד דלר"א לא יברך עליו ואי פליגו בברכת ייינמולין, לפלגו בי' להדיא, אע"כ בשותהו בעוד לא ערבו, וק' מ"ט דרבנן דוכי ס"ד שגם בשותהו קודם שיתקנו יברך עליו, מדאפשר

פ"ח אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה. בית שמאי אומרים מברך על היום א) ואחר כך מברך על היין ב). ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום ג): **ב** בית שמאי אומרים

ר"ע מברטנורה

פ"ח אלו דברים מברך על היום. בתחלה קדוש היום ואחר כך מברך על היין בורא פרי הגפן שתחלה קדש היום ואחר כך בא היין על השלחן בשביל היום וכשם שקדש לכניסה כך קודם לברכה (א): מברך על היין. תחלה וה"ה למקדש על הפת שהיין או הפת גורמים לקדוש היום (ב) שאם אין לו יין או פת לא יקדש: **ב** בית שמאי אומרי' נוטלין לידי' ואחר

תפארת ישראל

מדאפשר לתקנו! דוכי ס"ד שיברך אקרא חי בפ"הא מדהוי לתקנו בבישול שיברך אז עליו בפ"הא [עי' א"ח ר"ה] [אבי ולא הביא ע"ר מהא דאמרינן בהדיא בברכות [דל"ה,ב] בשתה שמן בעינא אף דראוי ע"י תערובו' מכ"מק היכא דלא ערבו אינו מברך עליו כלל, די"ל דשם שאני דאזוקי מזיק לי'] ! וכ"ל דבאמת גם בשותהו בלי שום תערובות חזי קלת, רק כיון דלא חזי לגמרי כיין מעורב במי', מסתבר דלא קבעו עליו ברכת התערובו' ועל זה משני כיון דחזי בעינא ע"י יינמולין שהוא רק להטעימו קלת יותר, גם על בעינא תקנו בו ברכ' בפ"הג [אבי ועי' הי' רשב"א] מיהו יינות שלנו א"ל למזוג במים דאינם חזקי' כל כך [א"ח קפ"ג ורע"ב]:

פ"ח א) ברכת קידוש: ב) בפ"הג דיום גורם ליין שיבא, ותו הרי כבר קדש יום ליין גם בביאתו:

ג) דיין גורם לקידוש שיאמר; ותו דברכת יין תדיר טפי מקידוש וקיי"ל כב"ה [אבי ובאמת מדרשותי אמרתי ת"ל דבר נא' ומתקבל בענין זו הפלוגתא של ב"ש וב"ה, ואתאר אותו במחוג' המשכ' דהיינו בע"הב אחד וסוחר גדול רוצה לעשות נסיעה למרחוק ועומד בעלות השחר להכין לדרכו פעמיו בעוד המטרת שלו המוליך העגלה משוקע בתרדמ', בודאי הבע"הב החכם עיניו בראשו, לדעת שהחרילות והחפץ להשתכר ע"י נסיעה זו, המעוררים הבע"הב עצמו משינתו ואינם מניחים אותו לישן ולהתעלל אפי' רגע אחד אינם נמצאי' בלב ונפש המשרת שלו, אשר זר מעשהו, שכל עבודת פרך הנסיעה הוא עבודה שהיא זרה לו, ואיננה מביא' לו שום ריוח, וע"כ עלל טמן ידו בצלחת אוהב

עיקר תוי"ט

(א) ומפרש בגמ' דתדא ועוד קאמר: (ב) וס"ל איכא חדא דאמרן ועוד דתדיר ובהינו תדיר תדיר קודם

הלכתא גבירתא כללא דפ"ז:

ס"א. ג' שאכלו ביחד כל אחד כזית פת במקום אחד, חייבים לומר קודם ב"המז נברך ויברכו יחד; ואפי' אכל אחד מהן איסור דרבנן, אבל אפשר בו היתר לכל אדם, כגון דמאי, שכשיפקר נכסיו ויהיה עני יחיה מותר לו או שהמאכל מיתר רק שנעשה ההיתר באופן האסור, כגון מעשר ראשון שהופרש קודם לת"נ או מעשר שני והקדש שלא נפרו כהלכתן עדיין, או אפי' שמש שלא קבע עם המסובים ואכל כזית מאכל או שתה רביעית משקה מצטרף לזימון; אבל באכל איסור דרבנן שא"א בו היתר, או אכל פחות מרביעית [אבי לדעתי צ"ל פחות מכזית] או לא שתה רביעית אמ"צ וכ"כ נר שכל ולא סבל עדיין אמ"צ: **ס"ב.** נשים או עבדים או קטנים פחותים מבן י"ג שנה, אמ"צ כל אחד מהן לזימון; אשה אפי' בעלה עמה א"מצ, רק דבאכלה עם ג' זכרים חייבת בזימון; וקטן כשיודע למי מברכין והוא בן ט' רשאין לצרפו: **ס"ג.** בג' אומר המברך נבר' שאכל' משלו; ומי' ולמעלה יאמר נברך אלהינו יכו': **ס"ד.** אפי' לא התחילו לאכול ביחד כל שאכלו ביחד קודם שאמרו האוכלים הראשונים הב לן ונברך אסור להחלק; וכן ג' וכן ד' עד ו'; ואף אח"כ מצוה שיצטרפו הרב' בזימון א' דברוב עם הדרת מלך; וכן מי' ולמעלה אינן רשאין לחלק רק עד כ' וגם אז מצוה שלא יתחלקו מטעם תנ"ל: **ס"ה.** ג' חבורות שאכלו בב' חדרים או בתים כשרואין מקצתן אלו את אלו או ששמש א' לשניהן מצטרפין לזימון: יין חוק שבדורות ראשונים צריך ברכה ראשונה אף שלא נתן לתוכו מים אבל לב"המז צריך שיתן לתוכו מים מקודם; אבל ביינות שלנו א"צ ליתן לתוכו מים תחלה:

אומרים נוטלין לידים ג) ואחר כך מוזגין ה) את הכוס ו), ובית הלל אומרים מוזגין

תפארת ישראל

אוהב מנוח' במט', במעט שנות, מעט תנומות, מעט חיבוק ידים לשכב ; ומפני זה כשירצה הבע"הב שגם המשרת יזדרז כמוהו ויאסור העגלה בלי שהוי והתמהמות יערים וישתדל להכין לו עוד קודם שיקום מהמטה דבר מאכל ומשקה בכדי כשיקום מיד יהי' יכול למלאות נפשו, ואזי כשיקרא לו לעמוד ולאכול, לא ישהה, כי הוא ימהר לתועל' עצמו וגדולה לגימה שמקרב' הרחוקי' [כסנהדרין ד' ק"ג ב]. והנמשל הוא הנשמה והגוף, שהנשמה היא כבע"הב, והגוף הוא כמשרת שלו, וכשרוצה הנשמה לעשות נסיעה ולהתעלות עצמה אל רום המעל' בהכנסת שבת, אזי השאור שבעיסה מעכב והגוף בעוכריו, כי אין לו תועלת חומרי בהתעלות הרוחני, וע"כ כשנרצ' להביא החומר הזה שיזדרז ג"כ בהשתדלו' של התעלות הנשמ' ויהי' לה לאחיעזר ולכל הפהו' לבלי לעכב עלי', אנחנו צריכי' לקשר את ההתעלות הזה עם איזהו תענוג גופני, כיין דקידוש, ועל קוטב וציר העיון הזה תסוב הפלוגתא שבין ב"ש וב"ה, שב"ש סוברים שמזכירים תחלה קדושת היום שבה נזכר התכלית העיקרי של ההתעלות הנשמה ביום הקדוש הזה, ואח"כ בפ"הג שהוא טפלה שהיא ברכת הנאה הנשפעה ג"כ להגוף; וב"ה חולקי' ואומרים שמזכירים הדרבה תחלה בפ"הג, שהוא ככוס יי"ש שנותנים תחלה להעבד המשרת להזדרז באסירת העגלה ולעמוד לימין אדוניו הנפש, בשומו לדרך פעמיו להתנשא במרכבת ישועה ולהתעלות בקדושת שבת כל זה אמרתי בדרך לחות]: ד) כ"ל כהרי"ף דבכוס קידוש איירי וס"ל לב"ש דיטול ידיו להפת, וקודם ברכת המוציא ימזוג הכוס לקידוש ויקדש ויטעום ואח"כ יברך המוציא דכל זה אינו הפסק [כא"ח רע"א י"ב]; וס"ל דאסור בכוס אפי' כשרק אחוריו טמאי' וא"כ כשיגע בהכוס קודם

ר"ע מברטנורה

ואחר כך מוזגין את הכוס. שאם אתה אומר מוזגים את הכוס תחלה גזרה שמא יטמאו משקים שנפלו באחורי הכוס מחמת הידים שהידים קודם נטילה תורת שני לטומאה יש להן ומטמאים את המשקים להיות תחלה ויחזרו המשקים ויטמאו את אחורי הכוס שהמשקים שנטמאו מטמאים כלי' מדרבנן (ד) אלא שהקילו בטומא' זו שכלי שנטמאו אחוריו במשקין טמאי' לא נטמא תוכו ולא ידיו ולא אוגנו וסברי בית שמאי אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאו' אף על פי שלא נטמא תוכו גזר' שמא יתנזו ניצוצות מתוכו על אחורי הכוס ויקבלו המשקין טומאה מחמת אחוריו ויטמא את הידים וכיון דאסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאים נוטלין לידים תחלה ואח"כ מוזגים את הכוס כדי שלא יקבלו המשקים שאחורי הכלי טומאה מחמת ידים ונמלאו אחורי הכלי' טמאי' מחמת אותן משקי' ומשתמש בו באיסור ובית הלל סברי אין אסור להשתמש בכלי' שאחוריו טמאי' (ו) הילכך מוזגי' את הכוס תחלה ושותים אותו ואח"כ נוטלין לידי' שאם אתה אומר נוטלי' לידים תחלה וא"כ מוזגי' את הכוס גזירה שמא יהיו אחורי הכוס טמאי' שמותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאי' ולא יהיו ידיו נגובו' יפה (ז) ויטמאו אחורי הכלי המשקין שבידיו ואותן משקין שנטמאו תחלה יחזרו ויטמאו את

עיקר תוי"ט

קודם: ג) נ"לי. כלומר לוקחין מים לידים ונוסח הברכה תוכית נטילת ידים כמו נטילת לולב שענינו לקיחה: (ד) אזיל לשיטתיה בסוף זבים. אבל לכר"מ דהתם אין משקין מטמאין כלים אלא שנטמאו באב הטומאה. וכתב הכ"מ בשם הרי"ק דב"ה לטעמייהו דב"ש קאמרי דאפי' יהיה הדין כן איכא טעמא להקדים מזיגת הכוס: ה) ואח"כ מוזגין. ומשום דהלכה כב"ה וברכת כוס קודם לנט"י הלכך שונה לפיל תתגה ברכת היום והיין ואח"כ נט"י. תוי"ט: (ו) דנצוצות לא שכיחי נמ': (ז) דבשתיה אין אדם

מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים ס): ג בית שמאי אומרים מקנח ידיו במפהו) ומניחה על השלחן) ובית הלל אומרים על הכסת: ד בית שמאי

תפארת ישראל

קודם נט"י, הרי ידיו עדיין טמאי', ושמא יהי' נלוחית ממימי השטיפ' שמקודם שימזגוהו, עדיין באחורי הכוס, ויטמא הלחלוחי' מהידי', ושוב יטמא הלחלוחי' לאחורי הכוס; ולהכי יטול וישהר ידיו קודם שיגע בכוס: ה) דס"ל מותר להשתמש בכוס שאחוריו טמאי' ול"ח לנצוצות. וא"כ אדרבה כשיטול ידיו קודם שימזוג יש להוש שישארו ידיו קצת לחות עדיין ממימי נטיל' בשעה שינע בהכוס, דאף שאסור לאכול בלי ניגוב ידי' [כסוטה ד"ד, ב'] עכ"פ הרי בשפך רביעית על היד בפ"א א"צ ניגוב [כא"ה קנ"ח] ואף לרש"ל שם דגם בכה"ג אסור משום מיאום, עכ"פ יש לחוש ללחלוח מועט שם דאין בו מיאום, ולחלוח ההוא שנטמ' מאחורי הכוס הטמאי', יחזור ויטמ' הידים כשינעו למזיג' וא"כ יאכל בידי' טמאו', להכי ימזוג הכוס ויקדש קודם נט"י; והז אין לחוש שיתטמא לחלוח שבידיו מטומא' אחורי הכוס שישתה בתוך הסעודה משום דאז ביני ביני כבר התנגבו ידיו לגמרי [ורש"י כ' דמתני' מיירי בכוס יין ששותי' בכל יום קודם אכיל'. ולא זכיתי להבין דא"כ מה קאמר בש"ס [נ"ב, ב ד"א ה"ק ב"ה, תיכף לנט"י סעודה, וק' מה זו תשובה הרי גם אי בעי ב"ה תיכף מלי שפיר ס"ל כב"ש, רק שתיכף לנט"י יאכל פרוסת המוציא, ואה"כ ימזוג הכוס לשתותו? אע"כ דבכוס קידוש מיירי, דהרי אסור לטעום כלום קודם הקידוש [אבי ל"מ כ"ל דלרש"י י"ל, כיון דקיי"ל דדוקא יין שלפני מזון פוטר את היין שלאחר המזון, הא שבתוך המזון אינו פוטר שלאחר המזון, דזה לשרו' וזה לשתו' וא"כ צריך דוקא לשתו' קוד' המוציא כדי לפטור יין שלאח' המזון, ועי' רש"י דמ"א, ב' ד"ה וא"כ מוזגין וכו'] מיהו בשות' כוס שלא בסעוד' לכ"ע א"צ נט"י, דאף שיטמ' הכוס ביד מהנצוצות שבאחוריו, לא נטמ' תוך הכוס: ו) בוערוויעס, מנט"י ראשוני': ז)* שמכינה לקנח א"ע בסעודתו, וס"ל אסור להשתמש בשולחן טמא, אפי' שני' לטומאה מגזירה אוכלי תרומה, שנטמא ע"י שני וא"א שיתטמא המים שבמפה; משא"כ כשיניחנה על כסת טמא, תטמ' כסת למי הניגוב שבמפה, ויחזרו ויטמאו לידים: ח) ס"ל ל"נ מלאכול בשלחן טמא, דאוכלי תרומה זריזי' הן; להכי עדיף טפי להניחו בכסת, דטומ' ידים

ר"ע מברטנורה

את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות: ג מקנח ידיו במפה. מנטילת מים ראשונים ומניח' על השלחן ומקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל ולא יניחנה על הכסת שהוא יושב בה גזיר' שמא יהי' הכסת ראשון לטומאה (ח) ויהי' משקה טופח במפה מחמת נגוב הידים והוה משקה כשנוגע בכסת נעשה ראשון דלעולם המשקים נעשות תחלה והוזר ומטמא את הידים כשמקנח בה תמיד בתוך הסעודה אבל בשלחן ליכא למגזר הכי שאסור להשתמש בשלחן שהוא שני לטומא' (ס) ובית הלל סברי מותר להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה הלכך לא יניח המפה על השלחן שמא יטמאו המשקי' שבמפה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלים ואם יניחנה על הכסת אין לחוש כי אם שמא יטמאו ידיו מוטב שיטמאו ידים שאין להם עיקר מן התור' דאין נטילת ידי' לחולין מן התור' (י) ולא יטמאו אוכלים שיש להם עיקר מן התור' דראשון עושה שני בחולין מן התורה: ד בית שמאי אומרי' מכבדין את הבית. מקום שאכלו שם מכבדים אותו

עיקר תוי"ט

מדקדק לנגב ידיו כ"כ משא"כ כשיטול ידיו ויאכל מיד דמדקדק לנגבם יפה כדאמרי' האוכל בלא נגוב ידים כו'. תו' : (ח) דמותר להשתמש בו דאין ראשון מטמא למפה שהוא כלי ולא לאדם עצמו כדאי' בגמ' ופרש"י דכליא שיוכלו להטמאות הוא נזכר מליגע בכסת: (ס) מפרש בגמ' גזירה משום אוכלי תרומה וב"ה סברי אוכלי תרומה זריזין הן : (י) וטעמא דתקון נט"י בחולין כדתנן בפ"ג דטהרות מ"ג. כדי שיפרשו

שמאי אומרים מכבדין את הבית ט) ואחר כך נוטלין לידים י), ובית הלל אומרים נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית יא): **ה** בית שמאי אומרים נר ומזון יב) ובשמים והבדלה יג), ובית הלל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה, בית שמאי אומרים שברא מאור האש יג), ובית הלל אומרים בורא מאורי האש יד): **ו** אין מברכין לא על הנר ולא על

הבשמים

תפארת ישראל

ידי' אין עקרו מד"ת ממה שיניחו בשולחן, שיק"ס מהשולחן ויחזרו ויסמ' לפת שבגלדו: ט) אחר שעוד': י) מי' אחרוני', דס"ל מותר להשתמש בשמש ע"ה, והוא מניח פרורי כזית שתחת השולחן, וכשיטלו הידי' קודם כיבוד יתבזו האוכלי': יא) *ס"ל אסור להשתמש רק בחבר, וכשיראה חבר כזי' שנפל מגביהו מיד; וזה א' מו' מקומו' דהלכ' כב"ש [כתו' סוכ' ד"נ, א'] והא דלא נמנה בעדיו' [פ"ה מ"א] תי' רתוי"ט, דכל אתשיל בי מדרש' לענין נש"י אתשיל, ור"ל דאין כאן קול' או חומרא, ואדרב' ב"ה מקילו ספי דשאין ליטל ידים אף קודם כיבוד הבית; ולא לענין שמש ע"ה אתשיל; וזה כעין תי' הש"ס חולין [נ"ב]: יב) *האוכל במנחה' בשבת וחשכה לו ואין לו רק כוס א', דב"ש ס"ל דעל הנר מברך תחלה מדנכבה מיד כשהביאוהו והבדלה לבסוף, דאפוקי יומא מאחרינן, רק לב"ש נר תחלה שמביאין לו והנאה ממש מיד, ואח"כ בהמ"ז שנתחייב מקודם, וב"ה ס"ל דבשמי' יש להסמיך לנר דשניהן מעין שבת, לחזק כחו משום נפש היתירה דאזל מני', וזה כבוד שבת כברכת הנר, מיהו אנן קיי"ל כב"ה אליבא דרבי יהוד' דמייתי הש"ס דלב"ה בשמי' קודם לנר ומזון בתחל' לשניהן, והבדל' מברך לבסוף: יג) *דמברך על כח האש שניתן בטבע, והוא רק חדא גיהו: יד) *דהרבה גוונים יש באור; ומה שכתב הר"ב דלבית שמאי שברא ולא בורא

ר"ע מברטנורה

אותו משיורי אוכלים שנתפררו עליו ואח"כ נוטלין לידי' מים אחרוני' דפעמים שהשמש עם הארץ ומניח הפירורי' שיש בהם כזית ואם אתה אומר נוטלים לידים תחלה נמצא אתה מפסיד את האוכלים שמים אחרונים נתזים עליהם ונמאסים. ובית הלל סברי אסו' להשתמש בשמש עם הארץ ושמש תלמיד חכם אינו מניח פירורים שיש בהן כזית אלא מסירים אותם ואם נתזים המים על פירורים אין בכך כלום דפרורים שאין בהם כזית מותר לאבדן ביד והלכה כבית שמאי בזה (יא) שמות' להשתמש בשמש עם הארץ (יב): **ה** נר ומזון. מי שאכל בשבת במנחה וחשכה לו ועדיין לא גמר סעודתו ואין לו יין אלא שיעור [כוס] אחד. בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה. דכולי עלמא הבדל' בסוף דאפוקי יומא מאחרינן ליה כי היכי דלא נהוי עליה כמשאוי ולא נחלקו אלא על הנר ועל הבשמים דבית שמאי אומרים נר ומזון ואחר כך בשמים. ובית הלל אומרים נר ובשמים כי הדדי דברכות שאין יכולים לשותם דלא מחזי כמשאוי כגון נר ובשמים מקדמינן להו לברכת המזון: בית שמאי אומרים שברא מאור האש. שברא דמשמע לשעבר ולא בורא דמשמע להבא: מאור האש. ולא מאורי האש דחדא נהורא איכא בנורא: ובית הלל אומרים בורא. נמי משמע לשעבר (יד): מאורי האש. שהרב' גווני' יש בשלהב' אדומה לבנה וירקרקת: **ו** לא על הנר ולא

על

עיקר תוי"ט

דגילין אוכלי תרומה ליטול ידיהם גמ' חולין דק"ו. (יא) כלומר לאפוקי בשלשה פרקן דלית הלכתא כותיה: (יב) ר"ל דה"ק דלהכי הלכה כמותם בזה. משום דמסתבר שמותר להשתמש בע"ה כדי שלא נשתמש בש"ת. תוי"ט: (יג) נר ס'. שהנר שמביאין והנאה ממש מיד יש לו להקדים ואח"כ המזון שכבר אכל. וב"ה סברי יש לו להסמיך בשמים לנר שהוא ג"כ מעין שבת שמרהה הצער שהיה לו בנפש יתירה שהלכה לה ולכך צריכים ליישב נשמתו. הכ"י: (יד) וכתבו התוס' ונימא בלא דלא פליגי דלשעבר משמע. וי"ל דלשון דקרא

עדיף

הבשמים של עכו"ם טו), ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים טז), ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני עכו"ם יז), אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו יח): ז מי שאכל יט) ושכח ולא ברך כ), בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר כא), עד אימתי הוא מברך

תפארת ישראל

בורא דמשמע להבא, הקשה רבינו הגדול הקשה כברזל הגאון מוהר' עקיבא שליט"א, וז"ל תמהני הרי בש"ס מסיק דבברא ובורא ל"פ, דתרווי' לשעבר משמע רק פליגי במאור ומאורי וצ"ע עכלה"ק *ול"מ נ"ל דפק"ל למסקנת הש"ס, למה באמת נקט' מתני' לב"ש שברא ולב"ה שבורא, ודוחק לומר דבמסקנא באמת משבש למתני', אפ"כ דאף לפי המסקנא ה"ק, בבורא כ"ע ל"פ, דלשעבר נמי משמע, רק פלוגתתן בברא ובורא תלי' בפלוגתתן במאור ומאורי, דלב"ש דס"ל מאורי, ע"כ דס"ל דמברך על כח האש שניתן בטבע בשעת הבריאה כמ"ש רש"י, ולה אין גווני' לכן אמר מאור, ומפני שעשה החידוש כבר חלפה והלכה לה, לכן א' "שברא", דמשמע "רק לשעבר", משא"כ לב"ה צריך לתכלל נמי בברכתו להקב"ה, על הלהב' שלפנינו, לכן אמר "מאורי", דהרב' גווני' יש בה, וכולל בזה כח האש והלהבה, ומה"ט אמר נמי בורא, דכולל השבר והלהב, וכ"מ נמי בירושלמי אדמקשי, לב"ש לימ' ברא פרי הגפן, ומשני יין מתחדש, ש"מ דלב"ש "ברא דוקא", ומאי יין מאש, דמתחדש ודו"ק. וקיי"ל דא"צ לחזור אחר נר כמ"ש מדאינו אלא לזכר, שאז נברא, משא"כ במיו"כ, הוא סימן דשאני משאר יו"ט צריך לחזור אחריו [סי' רצ"ח] וכ"כ בשמים לא מעכבי: טו) נר מדלא שבת, ובשמים שהיו לגוי בסעודה, סתם מסיבת עכו"ם לע"ז: טז) נר מדלא הוא למאור כ"א לכבוד, ובשמים מדעבידי רק לעבורי ריח המת: יז) *שלפני ע"ז דאסור בהנאה, ואע"ג דאמרי' [ביצה ל"ט א'] דשלהבת של עכו"ם מותר בהנאה? היינו בהדליק ממנו נר אחר, אבל בעוד הלהב קשור בגחלת אסור, והכא הרי על הנר קאמר ולא על האור. והא דהפסיק תנא בנר מתי' בין נר ע"ז לנר גוי? נ"ל דקמ"ל דנר שלפני ע"ז דומיא דנר מתי', אפי' הודלק במ"ש אסור [ברע"ז סי' רצ"ח סק"ה] משא"כ נר גוי דרישא, משום דלא שבת: יח) *ר"ל שיהיה בקרוב לנר כ"כ, שיוכל להכיר צורת מטבע היפה לאורו, [שם ס"ד] ובירושלמי פליגי אי יאותו תנן ולשון התקרבות למקום האור הוא, כמו אך בזאת נאות לכם לבבת אתכם; או יעותו תנן, לשון עת יותר נועד להשתמש להאור, דהיינו שכבר החשיך יפה, כמו לדעת לעות את יעף דבר: יט) *חמשת מיני דגן, וי"א כל ז' המינין שוה דינן בזה [קפ"ד ס"ג]: כ) במקום שאכל: כא) ר"ל א"צ לחזור וקיי"ל כרמב"ם כב"ה, ולרמ"א לכתחילה חוזר; מיהו כ"ז

ר"ע מברטנורה

על הבשמים של כותים. נר משום דלא שבת שהכותי עשה מלאכה לאורו (טו) וקי"ל אור שלא שבת אין מברכין עליו הואיל ונעבד בו עבירה: ובשמים של עכו"ם. בבשמים שהם במסבה שעכו"ם מסובים בה לסעודה מיירי והא דתנן בסיפא ולא על הנר ולא על הבשמים של עכו"ם מה טעם קאמר מה טעם אין מברכין על בשמים של עכו"ם לפי שסתם מסבת עכו"ם לעכו"ם. ואין מברכין על בשמים של עכו"ם: ולא על הנר של מתים. דלא אתעביד לאורה אלא לכבוד בעלמא: ולא על בשמים של מתים. דלעבורי ריחא (טז) עבידי: ולא על נר ובשמים דעכו"ם. לפי שאסורין בהנאה: עד שיאותו לאורו. שיהנו מאורו (יז) ולא שיהא ממש הנאה שקרוב לו כל כך שיוכל ליהנות אם ירצה: שיתעכל

עיקר תוי"ט

עדיף דכתיב בורא חושך בורא השמים: (טו) והר"י כתב שהדליקו או ששפה אותו בשבת: (טז) דלסרחון של מת עבידי ולא להריח: (יז) ובירו' רב אמר יאותו, אך בזאת נאות לכם ושמואל אמר יעותו כדכת' לעות

מברך עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו(כב): **ח** בא להם יין לאחר המזון(כג) ואין שם אלא אותו הכוס. בית שמאי אומרים מברך על היין(כד) ואחר כך מברך על המזון(כה). ובית הלל אומרים מברך על המזון ואחר כך מברך על היין, עונין אמן אחר ישראל המברך(כו). ואין עונין אמן אחר הכותי המברך, עד שישמע כל הברכה(כז):

פ"ט

תפארת ישראל

כ"ז בשכח, אבל במזיד לרמב"ם לכתחילה יחזור, ולרא"ש אפי' בדיעבד לא יצא. המגס בים לו מעט פת אפי' פחות מכזי', יברך עליו ויאכלו כאן ויברך ברכת המזון כאן [שם]: כב) *והוא, משעה שהתחיל להיות רעב, ובאכילה מועטת, השיעור כדי הילוך ד' מילין דהיינו שעה וי"ב מינוטן [מג"א שם סק"ט]: כג) קודם ב"המז: כד) °אם ירצה ושותה דב"המז אין טעון כוס, וב"ה ס"ל טעון כוס, ואף דלעיל במ"ה, מדמצריך ב"ש לצרף מזון להבדלה, ש"מ ס"ל ב"המז טעון כוס? ב' תנאי אליב' דב"ש. ואנן קיי"ל דרק לכתחילה מצוה בכוס [קפ"ב] ובפרט לי"א, דשתיי' לא מעכב לב"המז דאו' וכמש"ל פ"ז טז, מיהו באיטו למה יניחנו לבה"מז [מג"א קע"ד סק"ב]: כה) אף דלא שמע תחילה הברכה: כו) *ובאפיקורס אפי' שמע כל הברכה לא יענה אמן, וכ"כ אחר קטן שבירך דרך למודו, או אחר ברכה לבטלה, לא יענה אמן [וברכה לבטל' לרא"ש ר"ה פ"ד הי' ז', הו"ל מד"ס, ולרמב"ם סוף הל' שבועות הו"ל דאו', ואני בעניי לא ידעתי מנ"ל? [דבנדרים ד' ז' ב' ותמורה ד' ג ב'] לא קאמר רק הזכרת ש"ש לבטלה דהו"ל דאו', ולא ברכה שאינה צריכה דאי"ל דהרמב"ם יליף לה מדאמרי' (ברכות ד' ל"ג א') דעובר משום לא תשא. ליתא דא"כ ל"ל קרא דאת ד' אלהיך תירא למזכיר ש"ש לבטלה, הרי אפילו בברכה שא"צ עובר בלא תשא וכ"ש במזכיר ש"ש לבטלה, בלי ברכה? אע"כ דהאי ילפותא דברכות רק אסמכתא בעלמא היא, וכן משמע מדקאמר שם מלת „משום", ולא קאמר עובר בלא תשא, משמע וודאי דלאו ילפותא גמור' היא, ורק מדרבנן אסור ברכה שא"צ, וכן מסיק רע"ז (א"ח סי' מ"ו סק"ז) וכ"כ רמג"א בשם תו' (סי' רפ"ו ס"קו), וכן כתב הר"ן (ר"ה ד' רפ"ו ס' ע"א) דע"כ שהוא מדרבנן ורהייהו דהרי בספק אם אמר אמת ויציב, דתור אומרו, ואמאי והרי ס' דאו' לחומרא. ואם דק"ל בזה דלמא משום דעשה דאמירם דוחה ל"ת דהזכרי עכ"פ יש להקשות על כל הברכות שמברכין ביו"ט שני על שופר ולולב וכדומה שברכתן וודאי רק מדרבנן, ואי ס"ד שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה, הרי רק בשב ואל"ת יש בהם כח זה [כיבמות ד' צ' ע' ב'] וכן מסיק בהגה' אחרי בשם מהרי"ת ובמרדכי בסוגיא דר"ה (ד' ל' ע' ב') דברכה שא"צ

ר"ע מברטנורה

ז שיתעכל המזון שבמעיו. כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה הוא סי' שלא נתעכל המזון ודוקא בשכח אמרי ב"ה (יח) דאינו חוזר אבל במזיד דברי הכל יחזור למקומו ויברך: **ח** מברך על היין ואחר כך מברך על המזון. שאין ברכת המזון טעונה כוס (כא). וב"ה סברי ב"המז טעונה כוס: עונין אמן אחר ישראל המברך. ואע"פ שלא שמע הזכרת השם אלא סוף הברכה דמסתמא לשמים בירך: אלא א"כ שמע כל הברכה. שמא בירך להר גריזים:

פ"ט

עיקר תוי"ט

לפות את יעף דבר. ופי' לעות מלשון עת. ויהיה ענינו כאן שהגיע העת של האור להאיר: (יח) ולא תימא דשכח דתנן להודיעך כחן דב"ש: יט) לאחר המזון. כל ימות השנה קאמר כפרש"י בגמ'. ותנא הקדים תחלה דיני קידוש משום דיין לקידוש קודם לצרכי סעודה אם אין ידו משגת כדמסיק בטור א"ח סי' רע"א. ומדהתחיל בדיני שבת וי"ט שונה כמו כן דיני מזון והבדלה ואח"כ דיני הבדלה בעלמה תוי"ט: כ) על היין. אם ירצה: (כא) בגמרא רמינן עלה מדאצטריך ב"ש מזון והבדלה לגריפותא ש"מ דבהמ"ז טעונה כוס. ומשני תרי תנאי אליבא דב"ש:

שא"צ אינה רק מדרבנן [אבי דידי קדשו של ע"ר זצוק"ל מדייק ביאור קצת א') מה שהקשה ע"ר זצ"ל קרא דאת ד' אלהיך תירא למוציא ש"ש לבטלה, הרי אפי' בברכה שא"צ עובר בל"ת צ"ע דהרי י"ל דצריך קרא שעובר ג"כ בעשה דאזהרת עשה הוא וכתמורה (ד' ד' א') וכדאמרינן כמה פעמים בש"ס לעבור עליו בעשה ול"ת, ואפשר דכונת אאמ"ו זצוק"ל דא"כ לכתוב גם העשה באותו האיסור דנכתב בו הלאו דהיינו באיסור דברכה לבטלה וממילא הוה ידעינן לאו ועשה דש"ש לבטלה בק"ו מברכה לבטלה. ב) מה שכ' ע"ר הכ"מ, דכן משמע דהלאו הוא דרבנן מדקאמר הש"ס מלת „משום" ולא קאמר עובר בלא תשא, לכאו' קשה הרי מצינו כמה פעמים בלאוי' גמורים לשון משום, כמו בבתים עובר משום בל יראה וכו' פסחי' (ד' ה' ב'); עובר משום שרץ השורץ חולין (ד' ס"ז, א'); וצ"ל דכונת ע"ר, דהא הי' אמר הנהו עובר בל"ת, אז הי' מוכרח, דהיא לאו גמור, משא"כ באמר לשון משום, אז עו אין מוכרח דהוא דאו' אלא נוכל לומר דהוא אסמכתא, וכמו דאמרינן (במכות ד' ט"ז, ב') דהמשהה נקביו עובר משום בל תשקצו, וביבמות (ד' ס"ד, ב') אמרינן דשיתין סבי איעקרי מפירקא דרב הונא, וכן אמרינן שם במכות, דמאן דשתי בקרנא דאומנא עובר משום בל תשקצו, ובגיטין (ד' ס"ט א') מייתי רפואה לאכול טחול שרי' אחספא דאומנא, ואף דיש להשיב ולומר, דמשום סכנה מותר, עכ"פ הרי אינה רפואה בדוקה, וא"כ אי לאו דבל תשקצו הוא לאו גמור, היך עוברין על לאו וביומא (ד' פ"ג א') דמי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו, אע"ג שמסנים הרופאים דרפואה זו כרש"י שם, אע"כ דלאו דבל תשקצו הוא רק אסמכתא, וכמו שכ' בחמת רב"י לטור"ד הסי' קי"ו, ומדי רע"ז שם הסק"ו דכ' דלהכי אינו חייב מלקות נמד מהוה לאו שבכללות צ"ע (גם יש נדברין ט"ס, וצ"ל טור בשם רמב"ם); ועי' תר"י ברי"ף ברכות (ד' י"ב, א') שמצינו בהרבה מקומות שקורא עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן (ועי' רי"ף שם דמוכח מכי' בהפוך) ג) מה שהקשה ע"ר זצוק"ל על ראיית הר"ן מאמת ויציב דליתי עשה וידחה ל"ת, לכאו' והנא"ק יש לתרץ, דדוקא הכא דודאי עושה עשה, אזי דוחה העשה הל"ת, משא"כ כאן בספק אם אמר אמת ויציב, דאולי כבר אמרה, ואז אינו עושה עשה ועובר על ל"ת, בזה אינו דוחה ל"ת, ואולי דעת קדשו של ע"ר היא, דעכ"פ מכח ספק דאור' לחומרא ידחה הספק עשה הספק ל"ת, ולכאו' מהר"ן הנ"ל יש להוכיח דבספק עשה ול"ת לא אמרינן דהספק עשה דוחה ה' ל"ת, אדרבה שא"ת עדיף, ועוד י"ל דכיון דלאו דלא תשא מוטל בבירור עליו, והעשה לומר עתה אמת ויציב הוא רק בספק מוטלת עליו אין ספק מוציא מידי וודאי ואין עשה דוחה ל"ת. ד) מה שהוכיח ע"ר זצוק"ל הכ"מ מהא דמברכין ביו"ט שני צ"ע קצת, דהרי נוכל לומר כיון דתקנו רבנן י"ט שני שוב משום לא תשא כלאו' דמי, וכמו דאמרינן בסוכה (ד' מ"ו, א') והכא נמי אלא מהו, ושפיר שייך לברך עליו, וי"ל דדעת הכ"מ היא דאם איתא דלאו דהכא הוא לאו גמור הי' לחכמי' מיד בתחלה לתקן שבל מקום דרבנן לא יברכו כלל מפני חומר הלאו; ואני בחידושי לרי"ף הבאתי עוד ראי' דלאו זה רק מדרבנן, ממה דכתב הר"ן בפסחי' (קכ"א, ב') והרא"ש שם דאנן מקדשין בבי"הכנ אע"פ שאין אוכלין אורחין שם, כיון דמעיקרא הכי אתקין, ומדאקלינן כ"כ ש"מ דלאו זה אינו דאו'. — והנה יש לי בענין הנ"ל עוד איזה תמיהות ואזכירם פה, א) איך כ' הרמב"ם סוף ה' שבועות ס"א, דהאיסור הזכרת השם שמים לבטלה מקרא דליראה את השם נפקא לן, והרי זהו רק לפי ס"ד בתמורה (ד"ד א') אבל לפי המסקנא האי קרא אמקלל בשם קאי דהוא אחד מג' דברים שלוקין עליו, אע"פ שאין בו מעשה, ועלה בדעתי לומר, דהרמב"ם ס"ל דהאי דתמורה כלחם מהאי דברכות (ל' ל"ג) דילפינן איסור ברכה לבטל' מלא תשא, וא"כ ק"ו מזכיר ש"ש לבטל' וכיון דאית בי' אזהרת לאו, שפיר איכא לאוקמי קרא דליראה את השם באיסור ברכה לבטלה, וכ"ש במזכיר ש"ש לבטלה, דהרי רק מטעם דאין בהזכרת ש"ש לבטלה רק אזהרת עשה, לא לאו, אמרינן בתמורה שם דלא נוכל לאוקמי קרא דליראה את השם, דמיירי במלקות כדכתיב ברישא דקרא והפלא ה' את מכותך בהזכר' ש"ש לבטלה, שלא מצינו שענש אא"כ הזהיר ולפי מה דמצינו לאו דלא תשא בברכה לבטל' וכ"ש בהזכר' ש"ש לבטל', ממילא שפיר נוכל לאוקמי קרא בפשטי' במזכיר ש"ש לבטלה, וידעינן נמי מקרא זה מקלל חבירו בשם דלא גרע ממוציא ש"ש לבטלה וכגמרא שם דהרי נמי מוציא השם לבטלה, וליכא למימר דכיון דאצטרי' לחבריה לא תסני לי' למלקות, דהרי כתיב לא תקלל חרש כן נראה לי לתרץ דעת הרמב"ם, ולהכי מייתי גם כן הרמב"ם בסוף הל' שבועות בהלכה ט' על הא דמזכיר ש"ש לבטלה ומברך ברכה שאינה צריכה שקרא דלא תשא, ובס"א שם מייתי הקרא דליראה את השם, דלא תשא הוא הלאו, וליראה הוא מיירי בעונש דמלקות. אמנם לא זכיתי להבין דברי רבינו מהרש"א בר"ס (ד' ל"ג, א') בתו' ד"ה הא ר"י, באו"ד דאסרי

וה'

פ"ט הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל א) אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ב), מקום שנעקרה ממנו עבודת עכו"ם אומר

ר"ע מברטנורה

פ"ט הרואה מקום שנעשו בו נסים. כגון מעברות ים סוף ונחלי ארנון ומעברות

תפארת ישראל

ומ' דהביאו תו' בשם גמרא מתמור' קרא דאת ה' אלהיך תירא, דמיירי בהזכרת, ש"ש לבטלה, וכ' על זה המהרש"א דלאו מהאי קרא יליף לה הגמרא שם, אלא מקרא דלירא' את השם הנכבד, והאי קרא את ה' אלהיך תירא דרשינן לי' בדוכתא אחריתא לרבות ת"ח; הנה באמת דדרש רע"ק האי קרא בפסחים (ד' כ"ב, ב') ובב"ק (ד' מ"א, ב') ובקידושין (ד' כ"ז, ב') לרבות ת"ח; אבל הדרשא שלו הוא רק ממלת את, דאתא לריבויא, אבל עיקר קרא באמת דרשינן להדיא בתמורה כמ"ש התו' בר"ה, דמיירי בהזכרת ש"ש לבטלה, ואדרבה הילפותא דהביא רבינו מהרש"א מקרא דליראה את השם כדאה שם בגמרא, ומוקי לה על מקלל חבירו בשם וכע"ג]:

פ"ט א) *לרוב ישראל: ב) *ועל נס ליחיד, רק בנו ותלמידו מברכין, ועל נס כמנהג העולם מברך בלא שם ומלכות, וכל שאר ברכו' דבפרקין, בשם ומלכות ודוקא ברואה המקום מל'

חידושים

מ"ח. תוי"ט ד"ה מברך, ר"ל אם ירצה, והק' הגאון רבינו הגדול מהר' **עקיבא** שליט"א, לתני בעדיו' גבי מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, והרשב"א בתשו' שמ"ב מפרש דלב"ש צריך לברך על היין דה"ל קבעת ע שתיי' והדר וברכת, ולפ"ז ב"ש לחומ' ג"כ, דצריך לברך היין תחלה, ובתוי"ט בפרקין מ"ד ד"ה מטלין וכו' כ', דכי אתשיל בב"המז לעיין כט"י אתשיל, וכה"ג צריך לומר בה"פ עכ"ל, מבואר דהוקשה לתוי"ט קושייתינו, אבל לא ידעתי במה הונח לו לעיין מה אתשיל, אם לא כדברינו, עוד י"ל דתנא דעדיו' ס"ל כהך תנא דמ"ה לעיל דגם לב"ש ב"המז טעון כוס, עכ"להט *ולפע"ד ממתני' ליכא לאכוחי כלל דב"ש ס"ל דאין טעין ב"המז כוס, דאיכא לאוקמי דטעים לי' ומנח לי' כמ"ד דה"ה, ופליגי בהדר הברכות כבמ"א ורק מברייתא דרבי חייא מוכיח הש"ם דתרי תנאי אליבא דב"ש, ואפשר גם למסקנא להך תנא דטעין כוס לב"ש מוקי לה למתני' בדטעים לי' ומנח לי', מיהו גם הברייתא רגיל הש"ס להקשות ולתני גבי מקולי ב"ש [כיומא ד"פ ע"א וחולין ק"ה, א']:

הלכתא גבירתא כללא דפ"ח

מ"א. **קודם** קידוש יברך בפ"הג, דיין תדיר וגם בא קודם לקידוש שיאמר: **מ"ב.** האוכל חולין בטהר', לא ימזוג כוס הקידוש אחר נט"י לסעודה, דאפשר שנשאר לחלוח בידיו מנט"י, ויתטמא הלחלוח מהכוס שאפשר שאחוריו טמאים באחוז באחוריי' בשעת מזיג', ושיתטמאו שוב הידים מהלחלוח; אלא ימזוג כוס הקידוש קודם הנט"י ויקדש, ואח"כ יטול ידיו לסעודה: **מ"ג.** כשקינח ידיו במפה מנט"י לסעודה לא יניחנו על השולחן דשמא השולחן שני לטומאה שאינו מטמא לפת שעליו, וכשיגע השולחן במשקין שבמפה, יתהוו המשקין תחלה ויטמאו המשקין שבמפה שוב להפת שבצדו: **מ"ד.** אחר הסעודה מכבדין הפרוסות שתחת השולחן, ואח"כ נוטלין מים אחרוני', ולא להיפך, דשמא מונח שם פרוסה כזית ויתמאס ע"י מים אחרוני', דאסור: **מ"ה.** כשסועד במנחה עד מוצאי ש"ק מברך ב"המז, בשמים, נר והבדלה; ועל הנר מברך ברוך מאורי אש. נר ובשמים לא מעכבי ההבדלה **מ"ו.** אין מברכין על הנר שבמסיבת עכו"מז, או על נר שהודלק לכבוד המת או שהודלק לכבוד בי"הכנ, או שהודלק אפילו ע"י עכו"מז בשבת באיסור; וכ"כ אין מברכין על בשמים שבמסיבת עכומ"ז, או שאצל המת, דאינו להריח טוב רק להעביר ריח רע: אין מברכין על הנר רק כשהוא קרוב לו כ"כ להכיר מטבע ע"י: **מ"ז.** אכל פת [וי"א דה"ה א' מז' מינין] ושכח ולא בירך אחריו במקומו, א"צ לחזור למקום שאכל, רק יברך במקומו מיהו בהלך משם במזיד, אם יש לו מעט פת יאכל במקום הב' ויברך שם, ואם לאו, לרמב"ם בדיעבד יצא בבירך במקום ב'. ולרא"ש לא יצא: שיעור השהוי' בין גמר הסעודה לבי"המז לכל היותר, באכילה מרובה, אסור לברך ב"המז משיתחיל שוב להיות רעב; ובאכילה מועטת, משהה שעה וי"ב מינוטען אסור לברך עוד. **מ"ח.** רק לכתחילה ראוי שיברך ב"המז בכוס, ורק כשהוא צמא, שותהו קודם ב"המז: שמע שום ברכה מישראל אפילו לא שמע רק הברכה חייב לענות אמן: אבל על ברכת אפיקורס או ברכת תינוק דרך לימודו, או שום ברכה לבטלה, אפילו שמע א' מהן שמברך ברכה שלימה לא יענה אמן:

אומר ברוך שעקר עבודת עכו"ם מארצנו ג) *א): **ב** על הזיקין ד) ועל הזועות ה) ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות ו), אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם ז) על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ח) ועל המדברות אומר ברוך עושה מעשה בראשית, רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול ט) אומר ברוך שעשה את הים הגדול, בזמן שרואה אותו לפרקים י) על הגשמים יא) ועל בשורות טובות[ד] אומר ברוך הטוב והמטיב

תפארת ישראל

מל' יום לי' יום: ג) ובח"ל אומר ממקום הזה: ד) *כוכב עם זנב, קאמעט בלשון א': ה) ערדבעבען: ו) *בזעף ואינו מתחיל בלילה, וכ"מ לברכה: ז) *ואם ירצה מברך עושה מ"ב ובשמע רעם וברק בפ"א, מברך רק עמ"ב, דאסור לגרוס ברכה שא"צ [א"ר רפ"ו], ואף דבספל חביב יקדים ברכת הטפל לברכת העיקר ולא יברך על העיקר לפטור הטפל דאפושי בברכות עדיף, [כמג"א רי"ב סק"ג] וכ"כ בחייב ברכה פרטי' וסג"ב, ברכה פרטי' קודם, כפ"ו סי' י"ח? התם רק בדיעבד בבירך סג"ב על פרטי' יצא, וכ"כ בבירך על עיקר תחלה רק בדיעבד פטר הטפל החביב, משא"כ הכא אפילו לכתחי' מברך ארעם עמ"ב, כך נ"ל: ח) *המשוני' בתוקף או רוחב [מג"א רכ"ח סק"ג]: ט) הוא מיטטעללאנדישעס מעער דמדסמיך לא"י הב"ב' [סי' רכ"ח]: י) *פ"א לל' יום וה"ה כולהו לבר מברקים ורעמים, כל שנתפזרו העבים בינ' בינ' חוזר ומברך שנית: יא) *בנעצרו מקודם [רס"ז רכ"א] ודוקא באית לי' ארעא בשותפות דאל"כ

ר"ע מברטנורה

ומעברות הירדן ואבן שישב עליה משה ע"ה כשעשה מלחמה בעמלק ודומיהן ואניסא דרבים כגון הני דאמרינן מחייבי כולי עלמא לברוכי אבל אניסא דיחיד כגון הרואה מקום שנעשה לו בו נס איהו חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה ובנו ובן בנו חייבים לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה וכל הני ברכות דמתניתין בעו הזכרת שם ומלכות דכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה: **ב** זיקים. כוכב הנראה כמו שפותחת הרקיע ויורה כחץ ממקום למקום. אי נמי כוכב שנראה שיש לו זנב ארוך (ב): זועות. שהארץ מזדעזעת ורועשת: רעמים. קול הנשמע ברקיע מענגים ששופכים מים מזה לזה כמה דתימא (ירמיה נ"א) לקול תתו המון מים בשמים: ועל הרוחות. שבאים בסערה וזעף ואינם מצוים אלא לפרקים: ברוך שכחו מלא עולם. ואי בעי מברך ברוך עושה מעשה בראשית שכל אלו מעשה בראשית הם דכתיב (תהלים קל"ה) ברקים למטר עשה אבל על ההרים ועל הגבעות וכו' אומר עושה מעשה בראשית דוקא דלא מצי לברוכי עלייהו שכחו מלא עולם שאינן נראים ברוב העולם אלא כל אחד ואחד במקומו: הים הגדול. ים אוקיינוס שמקיף העולם: ברוך שעשה הים הגדול. שמתוך גדלו וחשיבותו קובע ברכה לעצמו: לפרקים. משלשים יום לשלשים יום: על הגשמים וכו'. מברך הטוב והמטיב והוא דאית ליה ארעא בשותפות עם אחריני (ג) דהכי משמע הטוב והמטיב הטוב לדידיה והמטיב לאחריני

עיקר תוי"ט

א*) מארצנו. כשנעקרה ממקומה בא"י אבל נעקרה ממקום אחר אומר ברוך שעקר כו' ממקום הזה. ירו': (ב) זיקים. הם כוכבות והם תבניות הנראות בשמים כדמות כוכבים ויש להם זנבות. הר"ת: (ג) זהו שיטת הרי"ף. והרא"ש כתב דכיון שיש לו קרקע כל שכניו משותפים עמו כו' ולא בעי שיהא שותף עמו במוכתו רק שיהיה בבשורה טובה גם לאחרים בהדיה. ונרסינן דאית להו לאחרינא בהדיה: ד) ב"ש. שהן טובות לו ולאחרים נמ' והטעם שהדברים המטים יברך על מה שנמלא מהם תחלה ואל יהא

והמטיב (יג). ועל (בשורות ס"א) שמועות רעות (יג) אומר ברוך דיין האמת:
ג בנה בית חדש וקנה כלים חדשים (יד), אומר ברוך שהחיינו (טו). מברך על הרעה מעין הטובה (טז), ועל הטובה מעין הרעה. הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד, היתה אשתו מעוברת, ואמר (יז) יהי רצון שתלד אשתי זכר. הרי זו תפלת שוא. היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא: ד הנכנס לכרך (יח) ו׳
מתפלל

תפארת ישראל

דאל"כ מברך שהחיינו ואח"כ מ"ש משנוי יין דמברך הטוב ומטיב היכא דשתי אינש בהדיה [כברכות נ"ט, ב] אף דהמר' דשתי האי לא שתיי האי, א"כ ה"כ אע"ג דאין לו שדה בשותפו' תסגי בשים לו להבירו שדה ג"כ בבקע' זו? י"ל התם נמי מדשותי' יחד כהסיב' על שולחן א' ושמח כ"א יותר כשכל המסובין שמחי' ע"י שתייתו, כשדה א' בשותפות דמי. מיהו באין לו שדה, אומר מודי' אנהנו לפניך דאו"א על כל טפה וטפה שהורדת לנו, ואילו פינו מלא שירה כים וכו' הן הם יודו וכו' שמך מלכינו בא"י אל רוב ההודאו' [רכ"א ס"ב], ומברך כשיעלה אבעבועו' נגד הטיפין: יב) *בטובו לו ולאחרי', דא"לכ שהחיינו, ודוקא בשמע מאדם נאמן שראה כן, וה"ה בסיפא: יג) *לא נקט לשון „בשורות", דמוכיח דבה הוא כסיל, רק הוא שמע מעצמו:

ר"ע מברטנורה

להריני אבל כי לית ליה ארעא כלל אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו וכו'. ואם יש לו קרקע לבדו מברך שהחיינו: ג בנה בית חדש וקנה כלים חדשים. בין יש לו כיוצא בהן בין אין לו כיוצא בהן מברך שהחיינו: על הרעה מעין הטובה. מפרש בגמרא כגון שצפו מים על ארצו ושטפו תבואתו של שנה זו אף על פי שרוו המים פני האדמה ונעשית שדהו משובחת לשנים הבאות השתא מיהא רעה היא ומברך דיין האמת: ועל הטובה מעין הרעה. כגון דהשכח מציאה אע"ג דרעה היא דאי שמע בה מלכא הוכטו במכות ויסורין ושקיל לה מיניה השתא מיהא טובה היא ומברך הטוב והמטיב: הצועק לשעבר. המתפלל על מה שכבר היה הרי זו תפלת שוא דמאי דהוה הוה:
ד שתים

יד) *וה"ה על ספרי', דיקרה היא מפניני'; ול"ד הדשי', ואפי' יש לו כיוצא בהן; ודוק' בשמח בהן: טו) *ובמשתמשין בו גם ב"ב, מברך הטוב והמטיב, וה"ה כל טובה שמשתתף בו הוא ואחרי', כשילדה אשתו זכר, משתהוה למזרח ומברך הטוב והמטיב, וכ"כ בקיבל מתנה, הטוב והמטיב, מדשמח נותן ומקבל: טז) *ר"ל אף דאפשר שיתגלגל עי"ז טובה וכ"כ בסיפא איפכא, בשניהן מברך כדהשתא, [ואילה"ק מפ"ז דפסחי' מ"א דאזלי' בתר סופה, כ' אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל דהכא לא נשתנה מנ"ע כהתם, ובפ"ה מ"ד דפאה דנין בתר תחילה דעני הי' באותו שעה, התם אינו השתא נגד סופו, רק נגד תחילה, ואי"להק מעני והעשיר ערכין פ"ד מ"ב, דהתם ה"ט ממ"ד אבר תשיג יד הנודר, דנין גם להבא, תדע דהא לקרבן שם מ"ג דנין כשעהו, עכ"ל ע"ר הגאון אא"מו זצוק"ל, ובספרי עץ אבות על א"ה האריכתי בזה: יז) *אחר מ' יום משנתעבר': יח) *בעיר גדולה מלוויי' מושלי' מחפשי עלילות:
תנא

עיקר תוי"ט

*פא תושב למש שיקרא בסופה. לפי שהעתידות בהם אפשר שיהיה או לא יהיה. כר"מ: ו) לברך. הוא *עיר גדולה ובלורס כדמתרגמינן וסערים בטרות גדולות כריכן רברבין. ופירש"י לכרך ושם מלויים מושלים
רפיס

מתפלל שתים[ז]), אחת בכניסתו[ח]) **ואחת** ביציאתו, בן עזאי אומר **ארבע**, שתים בכניסתו ושתים ביציאתו יט), ונותן **הודאה** לשעבר, וצועק לעתיד לבא: **ה** חייב אדם לברך על הרעה כ) כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר (דברים ו׳) ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, בכל לבבך כא) בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע כב[י]), ובכל נפשך, **אפילו**

הוא

תפארת ישראל

יט) *תנא והדר מפרש „ונותן" וכו׳, ור"ל בכניסתו אומר, יה"ר מלפניך ה׳ אוא"א שהכנסתני לכרך זה לשלום, וכשבא למלונו אומר „מודה" אני לפניך וכו׳ שהכנסתני וכו׳ הרי ב׳ בכניסתו, וכ"כ קודם יציאתו ואחר שיצא, והכי קיי"ל (ר"ל): כ) *בשמחה, דהתכלית טוב; וזה נ"ל פי׳ הכי׳ מאתו לא תצא הרעות [בל׳ רבים] והטוב [בל׳ יחיד]? דבכל רע מתגלגל ע"י מדת טובה מרובה על מדת פורעניות: כא) *מדכתיב ב׳ ביתי"ן · כב) *ר"ל גם בתאוות תענוגים הגופניים שמסוגלים שיחטיא האדם בהן, יהי כוונתך בהשתמשך בהם לצורך קיום הגוף לשם שמים לחזק גופך לעבודתו ית׳. א"נ ביצה"ט למצות עשה וביצה"ר למצות ל"ת שיהיה לו גבול לומר עד כאן תבוא [אבי כוונת ע"ר האמ"ו זצוק"ל הכ"מ, דיצה"ט הוא כח נשות ואהבת החריצות והזריזות והשתדלות, ובהכח הזה ישתמש האדם למ"ע, ויצה"ר הוא כח שליליי, ושרבנות ועצלות לבלי לפעול, ובזה הכח ישתמש למצות ל"ת להתעצל ולבלי לעבור חוק. ול"מ נ"ל עוד לפרש דעבודה לה׳ בשני היצרים, הוא יכול להיות באופן זה שישתמש אדרבה בהם דיצה"ר כמו החמדה והתאוה והכעס, והגאוה, והקנאה, להתלהב עצמו לפעולת המצוה ולעשיית מע"ט, נמצא משתמש ביצה"ר למ"ע, ובקרירות ומנוחת היצ"ט ישתמש לעכב ולקרר עצמו לבלי לעבור על מצות ל"ת, וזהו אלכעמיה נפלאה, שבאמצעות החכמה הזאת חפשו וחקרו להפך כל המתכיים לזהב, וכל מרחתם הי׳ לשוא, אבל על דרך הזאת באמת נוכל להפך המתכיים המזולזלים של התאוות לזהב מזוקק שבעתיים [ישעיה ס׳ י"ז] וכמו שנאמר ברחל ותקנא רחל באחותה וכמ"ש באליהו קנא קנאתי,

אף

ר"ע מברטנורה

ד שתי׳ בכניסתו ושתים ביציאתו. בכניסתו אומר שתכניסני לכרך זה לשלום נכנס אומר מודה אני לפניך שהכנסתני לכרך זה לשלום הרי זה שנים בכניסתו. בקש לצאת אומר שתוציאני מכרך זה לשלום לאחר שיצא אומר מודה אני לפניך שהוצאתני מכרך זה לשלום וכל כך למה מפני שצריך שיתן אדם הודאה לבוראו על מה שעבר עליו מן הטוב ויתפלל על העתיד שתבא **לו** טובה: **ה** חייב אדם לברך על הרעה. כשמברך דיין האמת על הרעה חייב לברך **בשמחה** ובלב טוב (ט) כשם שמברך בשמחה הטוב

והמטיב

עיקר תוי"ט

רעים ומתפשים שלילות: ז) מתפלל. איננו ר"ל תפלה בכוונה ונפשת מזרח ולא נ"כ ברכה אבל היא בקשה. הר"מ: ח) א"ב. שיכנס לשלום ואחת ביציאתו שיצא לשלום רש"י והר"מ מפרש ביציאתו שיודה נאל שהוציאו ממנו לשלום והת"ם בשם הגאון מוה׳ יעקב כהן מפרש דבריו. דהוכרח להרמב"ם לפרש דלא כפרש"י. משום דהקדים בן עזאי הודאה לשעבר קודם צעקה לעתיד והו"ל להפך דבריו אבל לפירושו א"ב דמזכיר כסדר מה דמוסיף על ת"ק. דלת"ק איננו נותן הודאה על הכניסה. ואמר בן עזאי ומוסיף שנותן הודאה לשעבר לאחר הכניסה ולת"ק איננו צועק לעתיד קודם שיצא מהכרך ומוסיף ב"ע וצועק לעתיד: (ט) לפי שיש דברים רבים נראים בתחלת׳ טובה ויהיה אחריתם רעה וע"כ אין ראוי למבכיל להשתומם כשתהיה עליו צרה גדולה מפני שאין יודע סופה הר"מ והר"י כ׳ שיחשוב כי הכל כפרת עונותיו: י) וביצר רע. לשון הר"מ אפילו בשעת העברה והכעס והאף בכל זה הוא יצר רע:

לא

הוא נוטל את נפשך, ובכל מאודך, בכל ממונך, דבר אחר בכל מאודך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד[כג]. לא יקל אדם[כד] את ראשו[כה] כנגד שער המזרח[כו] שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים

תפארת ישראל

הא לחשוב בעצמו מי אנכי בן מלך להתגולל עצמי בעפר ארץ החומרי, ובזה מובן ג"כ המאמר המוס [בפ"ה מ"ה דאבות] דיהוד' ב"ת אומר הוי עז כנמר וכו' דקשה, הכי יעלה על דעת שנאמר לאדם כשגלה ליזרז אותו לשלימות, שיהי' כחיות רעות טורפי טרף, והלא היה טוב ונאות יותר לומר הי' כאחד מהגדולים והטובי' בארץ שהיו לפניך כאברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן וכדומה, אבל הכוונה הוא לגלות לנו החכמה הנפלאה, איך נוכל להפך התאוות הרעות לכבות אמצעיות להוציא מע"ט מהכח להפועל, והנה יכנס ד' מדות רעות העומדות בראש כל התאוות והמדות המושחתות והם א') עזות מצח ודמיונו הנמר שהוא עז שבחיות. ב') מדת הגאוה והגאון ואורו ודמיונו הנשר המגבי' עוף על כל בעל כנפים. ג') מדת הקלות דעת לבלי לחשוב במתינות על הנולד מכל המעשה, אלא לעשותה במהירות ודמיונו הוא הצבי בקלות ומהירות מרוצתו. ד') מדת הקשיות עורף, אשר דמיונו הארי, אשר לא ישוב מפני כל בהלחמו עם אחת מן החיות. ואם ירצה דרך משל אדם ליסע לעיר רחוקה בזמן קצר, אזי לא יאסר לפני רכבו זבובים חלשים, הזוחלים לאט לאט, שבאמת אין היושב על המרכבה כזאת בסכנה ליפול ממנה, אבל גם לא יבא אל תכליתו, אך בהפך יאסר לפני רכבו סוסי' דוהרים ודולקים באש הכח והמהירות, וכאשר המוליך את העגלה בידו החזקה ובעין פקיחא יבין לנהג מרכבתו על דרך הישר, אים מהר יבא שלם אל מטרת עוז תכליתו, וכן הוא עם האדם עלי ארץ שהוא בדמות דיוקנו של מעלה יושב על מרכבה של ד' חיות בוערות באש המהירות, ואעפ"כ לא יפול רוכבו אחור, אלא בהשתמש בחכמה בהחיות האלו למעשה העבודה, במהרה יבא אל עיר הכליתו הנקרא „רצון אביך שבשמים"]. כג) הרי מוכח שחייב לברך על הרעה בשמחה כמו על הטובה [אבי ובחידושי כתבתי שסרא' לנו המשנה כאן איך האדם יכול להיות עושה עצמו למושל על מזלו, תחת שאדם אחר הוא כעבד נמשל ממזלו, וזה שאמרה המשנה בכל מדה ומדה שהוא מודד לך, שבבחינה זו אתה הנפעל והנמשל הוי מודה לו במאד מאד, שאז אתה הפועל [די מאטעריעלע פאסיוויטעט אומוואנדלט זיך אין איינע רעליגיעז-מאראלישע אקטיוויטעט און זעלבסטשטענדיגקייט]: כד) *מדהזכיר אהבר' ית' הזכיר נמי יראה: כה) של ב"המק:

ר"ע מברטנורא

והמטיב על הטובה: דבר אחר בכל מאדך. בכל מדות המדודות לך בין מדה טובה בין מדה פורענות: לא יקל אדם ראשו. לא ינהג קלות ראש: כנגד שער המזרח. חוץ להר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית למזרח לפי שהוא מכוון וכו' שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שער המזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח האולם וההיכל ובית קדש

מזר

עיקר תוי"ט

א) לא יקל כו'. פוא"ל והזכיר אהבת הש"י עד שיכן תגיע גם להזכיר כמו כן עד שיכן תגיע יראתו שזה לא יקל ט' הוא ליראה אותו יתברך השוכן בבית הזה כדאמרינן ביבמות ד ו לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שהזכיר

הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו כו), ובאבק שעל רגליו. ולא יעשנו קפנדריא כז), ורקיקה מקל וחומר כח). כל חותמי ברכות שהיו במקדש, היו אומרים מן העולם כט). משקלקלו מינין, ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם, והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם ל). שנאמר (רות ב׳) והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם, ויאמרו לו יברכך ה׳ לא). ואומר (שופטים ו׳) ה׳ עמך גבור החיל לב). ואומר (משלי כ״ג) אל תבוז כי זקנה אמך לג). ואומר

עת

תפארת ישראל

כו) אזור חלול. כז) דורכנאנג, לקצר דרכו נכנס בפתח זה ויוצא בפתח אחר: כח) מק״ו ממנעל שאינו דרך בזיון, ואסור בהר הבית: כט) נוסח כל ברכה הי׳, בא״י אמ״ה אלהי ישראל מן העולם מגן אברהם, וכן כולם; ואמרו כן רק במקדש משום דשם לא ענו אמן על כל ברכה וברכה, רק שם ענו השומעי׳ על כל ברכה תהלה שלימה בשכ״מלו, שהוא תהלה להקב״ה על ההשגחה שלו ית׳ על עולמו, לכן אמר המברך מן העולם דר״ל שאומר לבני עולם השומעי׳ ברכתו שיברכו גם הם [כך נ״ל פי׳ הש״ס]: ל) ואינו משום זלזול כבודו ית׳: לא) וא״ת מדעתי׳ דנפשי׳ הוא דעביד ת״ש ואומר ה׳ עמך וכו׳ הרי שגם המלאך אמר כן: לב) וא״ת לא שאל המלאך בשלומו, רק הודיעו כי הקב״ה עמו ובילליה במלחמ׳ ת״ש ואומר וכו׳: לג) * ר״ל לא תבזה התקנות הישנות, באמרך בועז מדעתי׳ דנפשי׳ הוא

ר״ע מברטנורה

קדש הקדשים בימי בית ראשון (יב): באפונדתו. אזור חלול שנותנים בו מעות פירוש אחר בגד שלובש על בשרו לקבל הזיעה שלא לטנף שאר הבגדים ונראי לאדם לצאת באותו בגד לבד: קפנדריא. ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח שכנגדו כדי לקצר הלוכו דרך שם ולשון קפנדריא אדמקיפנא דרי איעול בהא כלומר בעוד שאני צריך להקיף שורות של בתים אקצר מהלכי ואכנס דרך כאן: ורקיקה. אסורה בהר הבית מקל וחומר ממנעל ומה מנעל שאינו דרך בזיון (יג) אסור רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן: כל חותמי ברכות שבמקדש. המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך ה׳ אלהי ישר׳ מן העולם (ועד העולם) חונן הדעת וכן בכולם והעונין אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. שאין עונין אמן אחר כל ברכה שבמקדש דכתי׳ (נחמיה ט׳) קומו ברכו את ה׳ אלהיכם מן העולם ועד העולם ואומר אחר כך ויברכו שם כבודך כלומר שעונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואשמעינן הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא ברוך אלהי ישראל מן העולם ולא יותר ולא היו אומרים ועד העולם: משקלקלו המינים. שאין מאמינים בתחיית המתים ואמרו אין עולם אלא זה התקינו עזרא ובית דינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר ששני עולמות יש. העולם הזה והעולם הבא להוציא מלב המינים שכופרים בתחיית המתים: שיהא אדם שואל בשלום חבירו בשם. בשמו של הקדוש ברוך הוא ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו ולמדו מבעז (יד) שאמר לקוצרים ה׳ עמכם וכי תימא בעז מדעתיה דנפשיה קעבד ולא

גמרינן

עיקר תוי״ט

שהזהיר על המקדש תוי״ט: (יב) רב״י ומסיים שהיה אמה טרקסין. שפירושו לי טרוקי גוי כלומר שסוגר הליחות שניתנו בסיני והותה אמה חומה היתה בב״ר ובה פתח או בפר. אבל בבית שני לא שיתה חומה רק שתי פרוכות זה לפנים מזה כדתנן בפ״ה דיומא והלכך אסברי לה אב״ר: (יג) גמ׳ ופי׳ הר״מ שנעשה לבמירת הרגלים: (יד) בזה שאמר ואומר אל תבוז אינה ראיה על שישאל בשם

אבל

(תהלים קי"ט) עת לעשות לה' הפרו תורתך. רבי נתן אומר הפרו תורתך (ס"א משום) עת לעשות לה'לד):

סליק מסכת ברכות:

תפארת ישראל

הוא דעביד, כי זה גורם להפר ח"ו התורה, ונאמ' עת לעשות לה' לענוש, כשהפרו תורתיך, שבכתב ושבע"פ: לד) °נ"ל דנ"מ בין ת"ק לר"נ אם שאלת שלום חובה או רשות, כב' פירושי' שהביא רש"י [מכות דכ"ג, ב'] דלת"ק שלא הזכיר מלת „משום" בדבריו, ע"כ ה"ק עת לעשות לה' לענוש אם הפרו תורתיך לבטל השאילת שלום בשם, א"כ חובה היא, ולר"נ הוא כעין התגלות לבועז, דלהכי הפרו תורתיך משום עת לעשות לה', וכוונתם לטובה, ועכ"פ אינה חובה, דגם אחר רשאי שלא להזכיר השם אם כוונתו לעשות לה', א"כ רשות היא, ועיי' ברכו' [דף ס"ג א']:

ר"ע מברטנורא

גמרינן מיניה תא שמע מן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל וכי תימא לא שאל המלאך בשלום גדעון ולא ברכו אלא בשליחותו של מקום הודיעו שהשכינה עמו ולא גמרינן מיניה תא שמע ואומר אל תבוז כי זקנה אמך אל תבוז את בעז לאמר שמדעתו עשה אלא למוד מזקני אומתך כי יש לו על מי להסמך שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך: רבי נתן אומר הפרו תורתך. פעמי' שמבטלי' (טו) דברי תורה כדי לעשות לה' אף זה המתכוין לשאול בשלום חברו זהו רצונו של מקום שנאמר (תהלים ל"ד) בקש שלום ורדפהו מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור:

עיקר תוי"ט

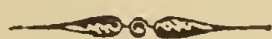
אבל ראיה שלא יבזו וילפינן לתקנת חכמים אע"פ שהם ישנים וקדמוניות וע"ז הזהיר שלמה בזה המשל. הר"מ. (טו) והר"מ כתב שהביא ראיה על כל העוברים על התקנות ההם כי יבא זמן להפרע מהם ילעגו אותם כי הם הפרו תורה (אבל כפשוטו הפי' כשיבא העת להנקם מהם יזדמן להם סבות להפר תורה כדי שיחול עליהם העונש וזה ענין עמוק וכבר העיד הכתוב כי משפטיו ישרים כי כל דרכיו משפט):

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט.

ס"א. הרואה מקום שנעשה שם נס לרוב ישראל אומר ברוך שעשה נס לאבותינו במקום הזה; ועל נס דיחיד רק בנו ותלמידו מברך שעשה נס לאבי או לרבי במקום הזה. וכל הברכות שבפרקין מברך בשם ומלכות, חוץ מנס שנעשה בטבע מברך בלי שם ומלכות: ראה מקום שבא"י שנעבד ונעקר משם עבודה זרה אומר ברוך שעקר ע"ז מארצינו; ובח"ל אומר שעקר ע"ז ממקום זה: **ס"ב.** בראה קאָמעט או ערדבעבען, או ברק או רעם שבכח, או סער חזק, אומר שכחו וגבורתו מלא עולם, או עושה מעשה בראשית; על הר שמשונה בגובה, ועל הימים ועל הנהרות המשונות ברוחב, ועל המדברות, אומר ברוך עושה מעשה בראשית. על ים האמצעי מדסמוך לא"י קבע ברכה לעצמו, שעשה ים הגדול: כל הברכות ..לו חייב כשרואה כך מל"י לל"י, חוץ מרעם וברק וכדומה, שיש בתוכם הפסק זמן, להכי כשנתפזרו העבי' וחזרו שוב אלו, חוזר ומברך: אם נעצרו הגשמים וחזרו וירדו לתוך שדהו, מברך שהחיינו, אף שירד גם לשדות אחרות, עכ"פ אינן משותפין במימי גשם א': אבל במשותפין בשדה מברך כל א' מהן הטוב והמטיב; ובאין לו שדה כלל, אומר מודים אנחנו לפניך ה' אוא"א על כל טפה וטפה וכו' ואילו פינו מלא שירה וכו' בא"י אל ההודאות ורוב ההודאות: על בשורות טובות לו ולשאר אדם אומר הטוב והמטיב; ובטוב רק לו לבדו שהחיינו: על שמועות רעות, ברוך דיין האמת: **ס"ג.** וכ"כ קנה או בנה בית חדש או קנה כלים חדשים, וטוב לו ולאחר הטוב והמטיב, ואם רק לעצמו שהחיינו: קבל מתנה, מברך הטוב והמטיב, מדיש נתת רוח בזה לו ולהנותן: מברך על הרעה דיין אמת אף שאפשר שיגולגל ע"ז טובה; ועל הטוב מברך הטוב והמטיב אף שאפשר שיגולגל לרעה: המתפלל על דבר שא"א שיתהוה כן בטבע, הרי זו תפלת שוא, ואסור: **ס"ד.** הנכנס לכרך מתפלל מקודם שיכנס לשלום; וכשהגיע למקומו נותן תודה לה' שהכניסו לשלום, וכ"כ ביציאתו מתפלל מקודם על היציאה וכשיצא יתן תודה: **ס"ה.** מצוה לברך ברכה שעל הרעה בשמחה כברכתו על הטוב בשמחה, מדהכל הוא לטובת האדם, אף שנעלם מהאדם תכלית הטוב. וכ"כ חייב לקיים מצות עשה בשמחה, ולמנוע מעבירה בשמחה, דחייב לאהוב ה' בענייני הגוף ועניני הרוחניות ועניני הממונות

בין בהרווחתן אי הפסדן כל זה הוא מענין האהבה שחייב לה׳; והיראה שחייב לו; הוא שלא יעמוד בקומה זקופה, או בראש גלוי סמוך מנגד שער מזרח של ביהמ״ק; וגם לא יכנס לתוך חומת הר הבית במקל ובמנעלים, וגם לא בחגורו חלולה שנותנין לתוכה מעות כשהולך לסחורה; וגם לא באבק שברגליו ולא ירוק שם על הרצפה ולא יכנס שם בפתח אחד ויצא בפתח אחר כדי לקצר דרכו כשהולך לעניינים בדבר חול [אבי ולאנן אסור לילך בקומה זקופה כלל, ובגלוי ראש ד׳ אמות, ומדת חסידות אפילו פחות מד״א ובביהכ״נ שלנו מותר לכנוס במקלו ובתרמילו ובאפונדתו, ולכנוס בו בסכין ארוך או בראש מגולה יש אוסרים, ולא״ר איסור דגלוי רק אסכין קאי, דדוקא סכין מגולה אסור, ומותר לרוק שם ובלבד שישפשפנו ברגליו וטיט שעל רגליו ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל, ולקצר דרכו ע״י מה שעובר דרך ביהכ״נ אינו מותר רק בב׳ אופנים דהיינו או שנכנס להתפלל בו, דאז מותר ביציאתו לעשות דרך, ואפילו מצוה איכא ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח אחר, או בהיה הדרך עובר קודם שנבנה ביהכ״נ]. כל הברכות שאמרו במקדש היו אומרים בחתימתן מלבד שם ומלכות, אלהי ישראל מן העולם ועד עולם; כגון בא״י אלהי ישראל מעולם ועד עולם מגן אברהם: וכן בכל שאר ברכות: תקנו חכמים הראשונים שישאל אדם שלום חבירו בשם לאמר ה׳ עמך, ואין לחוש בזה להזכרת שם שמים לבטלה, מדמתכוון שיהא שם שמים שגור בפיו, לבלי יחטיא, וכמ״ש שויתי ה׳ לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט:

סליק מסכת ברכות

מַסֶּכֶת פֵּאָה

פ"א אלו דברים[א]) שאין להם שיעור[ג]), הפאה[ג]) והבכורים והראיון[ד]) וגמילות חסדים[ה])

ותלמוד

תפארת ישראל

פ"א א) *לבתר דתנא ברכות שהוא חיובו להקב"ה בגופו, סמיך לי' פאה, חיובו לאדם בממונו: ב) מדאו': ג) °דמותר לעשות כל שדהו פאה ופטור ממעשר, אע"ג, שלא הפקיר רק לעניי', אבל למטה יש שיעור מד"ס. דאין פוחתים מששים, וכ"כ בבכורי', כירוש' רפ"ג דבכורי': ד) כשעולה לרגל כל כמה דבעי עייל, וי"א על שווי עולת ראיו' ושלמי הגיגה, כמה דבעי להוי שוה, מיהו זה יש לו שיעור מד"ס, עולה מעה וחגיגה ב' מעין אבל קרבנו עצמו לא יביא יותר מהראוי: ה) בגופו אבל בממונו יש שיעור, דלא יבזבז טפי מחומש הריות, עו"יל דהנה ג' מיני חסדי' יש שאפשר שניטיב בהם לחבירינו: (א) בכח הגוף, (ב) בכח ממונינו. (ג) בכח שכלנו שחננו ה' ית' שניעץ בו לחברינו לטובתו. ולכולן אין שיעור, דכל אשר בכוחנו לעשות לטובת חברינו, נמהר בו לעזרו. מיהו נ"ח שבממון היינו להלו' לו כשנצרך, אבל לתת לו לדקה לחלוטין, לזה לבד יש שיעור, דהל יבזבז יותר מחומש [כתובו' ד"נ ע"א]. ובגופו נמי דוקא בחייו כספק וחיי חבירו וודאי, חייב להכניס א"ע לספק סכנה להציל חבירו מוודאי סכנה [כירושלמי שהביא בא"ה ג ח"מ סת"כ] [אבי ל"ל סהכ"ו, ועי' שם בסמ"ע סכ' דכיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא הביאו הדין הזה, ע"כ השמיטו ג"כ הב"י בש"ע, ועי' א"ר בא"ח סכ"ט ס"ח]. ונ"ל טעמי' משום דבכה"ג דמא דחברי' סומק טפי. אבל בשניהן בוודאי סכנה או בשניהן בספק פטו' להצילו מה"ט דמה חזית דמא דחברך סומק טפי [פסחי' כ"ה, ב] [אבי וכן אמרינן להדיא בב"מ [דס"ב, א] בשנים מהלכים בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותים שניהם מתים, ואם א' מהן מגיע לישוב, חייו קודמין לחיי חבירו, מדכתיב וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך; ועי' נדרי' דל"ב דמוכח דמותר

להציל

ר"ע טברטנורא

פ"א אלו דברים שאין להם שיעור מדאור' אבל מדרבנן יש להם (עוד) שיעור דהא תנן בסיפא אין פותחין לפאה מששים: הפאה. שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים כדכ' (ויקרא כ"ג) לא תכלה פאת שדך בקצרך: והבכורים. דכתי' (שמות כ"ג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך ולא נתנה תורה בהם שיעור (ג): והראיון. שחייב אדם להיראו' בעזרה בשלש רגלים דכת' (שם) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וזאת הראיה אין לה שעור דכל אימת דבעי עייל ומתחזי ונפיק. פירוש אחר עולת ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב (שם) ולא יראו פני ריקם אין לה שעור מדאורייתא דכתיב (דברים י"ו) איש כמתנת ידו אלא שחכמי' נתנו בה שעור העולה מעה כסף וחגיגה שתי כסף: וגמילות חסדים. דבגופו כגון בקור חולים ולקבור מתים וכיוצא

בהן

עיקר תוי"ט

א) אלו דברים. הא דלא תנן תרומה עמהן כיון דאיכא תרומת מעשר שיש לה שיעור לא נקט חד מהם תרומה. יכו'. ועי"ל שהיא מלוקה מן האמר כדמפרש אח"כ דבפאה בקש לעשות כל שדהו פאה עושה. בקש לעשות כל כריו תרומה אינו עושה: (ועי"ל דלא תני רק מה שיש בתוספתן מצוה כדמפני בירו' אחיך שלא נשנו ע"ש. ות"נ אדרבה מאכיל עבל לכהן שמוסיף אחר שנתן כשיעור סר"ב. י"ש הא פאה נמי דכוותה ע"ל מ"ג ונ"ע תוי"ט): ב) הפאה. ועושה מצוה בתוספתו מיהו שיכא דנתן פאה כדינו בסוף שדהו חייב במעשרות מה שהוסיף: (ג) ואף מדרבנן אין לה שיעור:

ותלמוד תורה(ו) אלו דברים שאדם אוכל(ה) פירותיהן בעולם הזה(ז), והקרן(ו) קימת לו לעולם הבא, כבוד אָב ואם(ז), וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחבירו(ח), ותלמוד תורה(ח) כנגד כולם(ט): ב אין פוחתין לפאה

ר"ע מברטנורא

בהן אבל גמילות חסדים דבממונו כגון פדיון שבויים ולהלביש ערומים ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן יש להן שעור שיתן בכל פעם שתבא מצוה כזו לידו חמישית מן הריוח שבנכסיו ותו לא מחייב דהכי אמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש (ד). הלכך מבעי ליה לאינש לאפרושי חמישית הריוח בכל עת כדי שיהא מצוי כל זמן שיבא גמ"ח לידו שיקיימנו ובהכי נפיק ידי חובתו: ותלמוד תורה. אין לה שעור דכתיב (יהושע א') והגית בו יומ' ולילה: ותלמוד תורה כנגד כולם. שקול כנגד כולם: ב אין פוחתין לפאה

תפארת ישראל

להציל עצמו מספק סכנה ע"י אמירה שמאבדה חיי שעה של חבירו, אע"פ דקיי"ל יומא ד"פ"ה, ב' דחיישינן לחיי שעה והאומר המדבר בפיו יותר מעושה מעשה, כעירובין דט"ו, די"ל כמ"ש ע"ר אאמו"ר זצוק"ל בגי' ש"ס נדרי', דהכא וודאי חיי המידי שלו שומק טפי מחיי שעה דחבירו, ולהכי אמר עולא שם להאי בן חוזאי דשחט לחברי' ושאל אותו האם טוב עשה, אמר לו אין ופרע לי' בית השחיטה; מיהא הא דאמר רבי יוסי בנדרי' [ד"פ,ע"ב] גבי מעיין של בני העיר, דכביסתן קודמת לחיי אחרים, צ"ל, כמו שאמר ע"ר זצו"קל הכ"מ בגי' שם, דהאי חיים אינו ר"ל שהם לא ישתה ימות, רק שיצטער הרבה בצמאו עי' ח"מ תכ"ה ס"ב ובי"ד סי' קנ"ו, ושו"ת גאוני' בתראי סי' מ"ה ופנים מאירו' שאלה ח']: ו) *אין שיעור למטה דיול' בק"ש שחרי' וערבי' [כמנחו' צ"ט,ב] והרי גם בל"ז חייב אדם לומר ק"ש בכל יום אף שלומד תורה. וגם למעלה אין שיעור ופטור משאר מצוה בשעת העסק. והא דלא הני נמי תרומה דמדאור' חטה א' פוטרת הכרי? ה"ט דבתרומה נכלל ג"כ תרומת מעשר, דיש לה שיעו': ז) *אף דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא [כקידושין דל"ט]? עכ"פ בהי' מעשיו שקולים, ובכלל א' מהנך, מכריעו לטוב' [כ"כ תו' שבת קכ"ז, א'], ולפעד"נ, דהתם בקרן מיירי: ח) ואע"ג שגם זה בכלל ג"ח שבשכלו? היינו רק שכישאל חבירו עצה ייעצו לטובתו. אבל הבאת שלום היינו אפי' אין שניהן רוצים, אפ"ה יטריח א"ע לפתותם לתווך השלום ביניהן [אבי כעובדא דאהרן [אד"רנ פי"ב, וסנהדרין ד"ו,ב ויומא ד"עא, ב] לא קאמר תנא לעשות שלום, רק הבאת שלום, דהיינו להביא עצות מרחוק להכריחם בדבריו הרכים להביא שלום ביניהן: ט) *שקולה כולם מדמביא לידי מעשה [כקידושין ד"מ] מיהו דוקא במצות ג"ח שאפשר לעשות ע"י אחרי', אבל בא"א לעשות כנ"ה

עיקר תוי"ט

(יד) תקנת אושא היא במסכת כתובות ד"נ. והשתא מדאורייתא אין שיעור לג"ח בממונו: ה) שאדם אוכל. כתב הר"ש כי המצות כולם נחלקים בתחלה על שני חלקים. הא' במה שבינו ובין הקב"ה כגון ציצית ותפילין כו'. והב' מצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם כגון האזהרה על הגניבה וכגון שלוויו באהבת איש את רעהו. וכשיעשה המצות שבחלק הא' יגמלהו הקב"ה עליהם לעוה"ב. וכשיעשה המצות שבחלק השני תחשב לו לצדקה לעוה"ב וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג טוב בין בני אדם כו' וכל המצות שבין אדם לחבירו נכנסות בג"ח: ו) והקרן. והשיב את אשמו בראשו תרגומו אשם קרן. ערוך. והרמב"ן כתב שבעבור שהכא בקרנים יקרא גוף הדבר קרנו: ז) כבוד או"א. כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך. חד בעוה"ז וחד בעוה"ב. בג"ח כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. בש"ב כתיב בקש שלום ורדפהו כו' אתי' רדיפה מג"ח. בת"ת כתיב כי היא חייך ואורך ימיך: ח) ות"ת כו'. כי בת"ת יזכה האדם בכל זה שהתלמוד מביא לידי מעשה. הר"ש:

לפאה מששים, ואף על פי שאמרו י) אין לפאה שיעור, הכל לפי גודל השדה יא) ולפי רוב העניים ולפי רוב הענוה יב): ג נותנין י) פאה מתחלת השדה

ר"ע מברטנורה

לפאה מששים. מדרבנן: אף על פי שאמרו אין לפאה שיעור. מדאורייתא קאמרן: הכל לפי גודל השדה. אם שדהו גדולה ועניים מועטים נותן ומוסיף על ששים (ט) לפי גודל שדהו ואם שדהו קטנה ועניים מרובים מוסיף על ששים לפי רוב העניים: ולפי הענוה. אית דגרסי ענוה בוי"ו כלומר לפי רוב ענותו ירבה לעניים לשון וענותך תרבני (תהלים י"ח): ורמב"ם פירש לשון ענייה כלומר מה שתענה הארץ. ואית דגרסי ענבה בבי"ת ופירושו גודל הגרגרים וקטנן שאם היו השבלים של שדה במקום אחד מלאות וטובות ובמקום אחד לקויות דקות לא יניח הפאה כלה מן הרעות אלא ישער שיש לרע וליפה: ג מתחלת השדה ובאמצעה. ואין צריך להניח פאה בסוף שדה דכתיב (ויקרא י"ט) לא תכלה פאת שדך לקצור אמרה תורה ית[ן]

פאה

תפארת ישראל

הב"ר ע"י אחרים מבטל הת"ת כדי לקיימה [כמ"ק ד"ט, ב'] [אבי ובחידושי אמרתי לבאר השבח הקדוש, דכיון דמצות פאה להתחיל' בסופה וכע"ר אע"ג דלקמן במ"ב והבכורי' הם בספק ראש והתחל' הפירות. ובביכורי' רפ"ג, וכן כמו להפאה והבכורי' הם נקודות הגבול במקום ובזמן, זה בסוף וזה בראש, כן לענין האיכות הפנימי, הראיון היא נקודה הראשית הרוחנית לראות ולהראות את פני ה' במעון קדשו, וג"ח היא נקודה הסופית בעובי גשמי של מעשה, ובפרט הג"ח בגופו לבקר ולקבור שהוא בסוף החיים, נמצא שכל אלו הנמנים כאן הם דוגמא מנקודות הגבולים של המצות בכמות ואיכות, וכל נקודה של הגבול אין ראוי להיות לה שיעור, דאל"כ צריך גבול לגבול, ולהכי באמת אין למצות האלו שיעור ונקטה המשנה תחלה פאה ואח"כ ביכורים. שהסוף קודם לראש, משום דתכלית היא דפאה; ונגד מה שאמר ברישא שיש מצות שאין להם שיעור באופן עשייתי', הזכיר ג"כ בסיפא דברים שאין להם שיעור בענין מתן שכרם, והם נותנים לפנינו ציור מכללות התורה בצירופם יחד, זה גבול זה, כיבוד או"א בראש החיים וג"ח בסוף, והבאת שלום הוא הקישור והשפה עצמו המתפשט מראש עד סוף, וכמו שבכל זה הוא במעשה הפרקטים, כן כנגדו בלימוד, שהעיקרים, ת"ת הוא השפה הרוחני שמתפשט על הכלל, וכמו שנכלל בזה הכל, כן מתן שכרו הוא במדה של הכלל הכולל הכל, [ע' פ"ג ופס"ב]: י) *נ"ל דר"ל אע"פ שאמרו אין פוחתין מס"ה אין שיעור למעלה, דהכל לפי וכו': יא) לרמב"ם ר"ל אם השדה קטנה עד שכשיתן ממנו חלק ס' להעני' יהי' מועט מאד, אז יוסיף על חלק ס': יב) מה שתענה הארץ בעשת' מרובה, דהיינו לפי מעשה שמתריפה [א"נ שבולת גופה נקראת ענוה כדאשכחן לקמן פ"ו מ"ז ענוה של שעורה]; דאם רוחב השדה ששים אמה, וכ"ש אמה מכן עמו הרבה, והאמה האחרונה שבקצה השדה שבחה מועט, צריך להוסיף וליתן יותר מאמה א' לפאה [וכ"ל דה"ם משום דפאה נתנה במחובר לקרקע כרפ"ד] כך פי' הגרב"א זצוק"ל. ול"נ שהוא מלשון ולא שקץ ענות עני; ר"ל אם עניות העניים גדול מאד יכול להוסיף ליתן להם יותר מחלק ס', ולפי פשוטו י"ל לפי הש

שהשבח

עיקר תוי"ט

(ט) ותמיהני למה יוסיף שהרי הפאה נמי גדולה כשיעור ששים מהגדולה שגדולה וכדי שעניים מועטים. והר"ב לא כתב דמוסיף אלא שלא יפחות מס' אף כשהעניים מועטים: י) נותנין כו' ול"ח דפאה שמן התורה דוקא בסוף כדמשמע לי אלא והם נתן מתחלה ומאמצע. לא שקדם בדין פאה ולהייב למעשר

כר"ש

תשו״ה יב) ומאמצעה יג). רבי שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור יד). רבי יהודה אומר אם שייר קלח אחד טו), סומך לו משום פאה טז), ואם לאו יז) אינו נותן אלא משום הפקר יח): ד כלל אמרו בפאה, כל שהוא אוכל יט) ונשמר כ) וגידוליו מן הארץ

תפארת ישראל

שבעה שהארץ, דאם יצוה ה׳ אתו את הברכה יתן לעניים יותר מחיובו, מלאעפ״כ נשאר לו הרבה, דברבו׳ הטובה רבו אוכליה, וקמ״ל דלא תי׳ יוסיף הרבה שכל פטור ממעשרו׳ יג) או מאמצעה, ולכתחלה צריך להניח בסופה. יד) *נ״ל דבהא פליגי, מדכתיב פאת דמשמע בסופה וכו׳ לקצור דמשמע גם באמצע ובתחל׳, וכירושלמי, לת״ק פאה למצוה, ולקצור לדיעבד, ולר״ש פאה לתשלומי חוב פאה, ולקצור דגם באמצע ותחלה לפטור מתעשר, ולר״י לקצור הינו פאה עד דאיכ׳ נמי פאת; ובירוש׳ אמרי׳ דמה שאמר ר״ש ובלבד שיתן בסוף כשיעור היינו שצריך שיתן בסוף פאה כשיעור מה שחייב ממה שקצר אחר שהפריש הפאה הראשו׳: טו) משיעור שהיה, במה שנתן באמצעו ובראש׳: טז) מצטרף הכל: יז) שנתן מאמצע כל השיעור: יח) *ר״ל כל מה שנתן במחובר, מדלא נתנו בסופו הו״ל שהפקר אם שהפקיר אף לעשירי׳ [כלקמן רפ״ו] ונותן פאה אחרת בתלוש. ולא אינו מוסיף על שנים, קך ל״ע: יט) *לאפוקי ספיחי סטיס, והוא מין צבע והוי נאכילה ע״י הדחק, מכא״כ שיפי׳ עצמן לא חזו כלל [נדה ד״נ ע״א תו׳ שם] ולרש״י [שבת דס״ה] להכי לא ממעט שיפיס גופיי׳, מדאין דרך ללקטם עד שיצאו ספיח אחר ד׳ וה׳ שנים: כ) *למעוטי הפקר;

ואילה״ק ממ״נ, אי בהפקיר השדה והתבואה במחובר בה, פשיטא דהזוכה בה חייב בפאה כביקורס, דכא דאתמר׳ [ב״ק דכ״ח א׳] המפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו חייב בפאה, דא״כ לא דנקט שבצרו הוא עצמו, לאו דוקא מנה דהזוכה אחר בכרם וגפנים ובצרן פטור, דמ״ש? רק התם מיירי בהפקיר הגפנים במחובר ולא הקרקע דבכה״ג הזוכה אחר פטור, דפאה שדך אמר רחמנא, והרי אין השדה שלו, משא״כ כשל השדה

ר״ע מברטנורה

פאה ואף על פי שיש לך עדיין קמה לקצור: ובלבד שיתן בסוף כשעור. אע״ג דרבי קרא בתחלה ובאמצע שיש תורת פאה למה שנתן מכל מקום לא מפטר אלא א״כ יתן בסוף השדה תשלום שעור אחד מששים עם מה שנתן באמצע ובתחלה כן מוכח בירושלמי. ורמב״ם פירש ובלבד שיתן בסוף כשעור פאה שצריכה לכל השדה שצריך שיניח בסוף השדה אחד מששים חוץ ממה שהניח בתחלה ובאמצע: אם שייר קלח אחד. בסוף השדה והניח אותו לפאה סומך עליו וכל מה שהניח באמצע ובתחלה תורת פאה עליו: ואם לאו. שלא הניח אפילו קלח אחד בסוף השדה לפאה הרי מה שהניח באמצע ובתחלה אינה חשובה פאה אלא דין הפקר יש לה (יא) ופליג אדרבי שמעון דאמר דמכל מקום היא חשובה פאה אלא דלא מפטר בעל השדה בהכי (יב) והלכה כרבי שמעון: **ד כל** דבר שהוא אוכל. למעוטי ספיחי סטים (יג) שאף על פי שהם אוכל על ידי הדחק לאו אוכל הוא ואין חייבין בפאה דכתיב (ויקרא י״ט) ובקצרכם ואין קצירה אלא בדבר הראוי לאכילה: ונשמר. למעוטי הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה דכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב אותם פרט להפקר שכבר נעזב: וגידוליו מן הארץ.

למעוטי

עיקר תוי״ט

הר״ש. (יא) והתוי״ט הקשה ע״ז. ומתוך פי׳ הר״ש אם שייר קלח א׳ כבר נתן שיעור פאה ומבקש להוסיף איירי דיכול להוסיף על המחובר ויש לו תורת פאה לפטור מן המעשר. ואם לאו כלו׳ שכבר תלשו אינו נותן אלא משום הפקר דכל מה שמוסיף מן התלוש אין לו תורת פאה ואינו נפטר מן המעשר עד שיפקיר. ועי״ע: (יב) וכ״מ דהפקר בין לעניים בין לעשירים משא״כ פאה דלעניי׳ כר׳ אבל לענין מעשר שהוא נמי פטור כדתנן בס״פ. תוי״ט: (יג) ונקט ספיחו ולא כשים עצמו דפשיטא דלא חזי כלל. הר״ש

הארץ כא) ולקיטתו כאחת כב). ומכניסו לקיום כג) חייב בפאה. והתבואה והקטניות יח) בכלל הזה כד): ה ובאילן. האוג כה) והחרובין והאגוזים והשקדים והגפנים והרמונים והזיתים, והתמרים, חייבין בפיאה כו): ו לעולם הוא נותן משום פאה כז), ופטור מן המעשרות. עד

ר"ע מברטנורה

למעוטי כמהין ופטריות שאין להם שורש בארץ וגדוליהם מן האויר שאין חייבין בפאה דכתיב (שם) קציר ארצכם: ולקיטתו כאחד. למעוטי תאנה וכיוצא בה מן האילנות שלקיטת הפירות מתבשלי' בהם ראשון ראשון (יד) דכתיב (שם) קציר משמע דבר הנקצר הרבה ביחד (טו): ומכניסו לקיום. למעוטי ירק (טז) שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד דכתיב (שם כג) פאת שדך בקצרך ואין הירק נקצר (יז): והתבואה והקטניות. תבואה חמשת המיני' חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל ושיפון: קטניות. פולין ואפונים ועדשים ודומיהן: בכלל הזה. להתחייב בפאה כשישלמו בהם כל התנאי' הללו (יט): ה האוג. אילן שהפרי שלו אדום וקורין לו בלע"ז קורני"י אול"ס. ורמב"ם פי' שהוא צמח (כ) שמעבדים בו העורות וקורין לו בערבי סימא"ק והאשכלות שלו ראוין לאכילה ולאו דוקא אלו שמנה התנא חייבים בפאה ולא מיני אילנות אחרים אלא אלו ודומיהן קאמר: ו לעולם הוא נותן משום פאה. מי שלא הגיע פאה בשדה במחובר חייב להפריש מן התלוש

יהפאה

תפארת ישראל

בשדה שהקרקע שלו חייב בכה"ג, ואי"ל דהכא מיירי בהפקיר רק התבואה המחוברת ולא הקרקע, דבכה"ג למה לי קרא תעזוב פרט להפקר שכולו עזוב כבר כאן, תיפוק לי' שאין השדה שלו? וצ"ל דהכא מיירי בהפקיר הקרקע עם התבואה, ונקצרה ברשות הפקר, ואז כשזכה בקרקע ובעומרים אחר כך, פטור ועיין בר"ן נדרים [דף מ"ד ב'] ד"ה איתביה המפקיר: כא) למעוטי כמהין ופטריו' מיני שוואממען, שאינם משרשים בארץ ומאויר קא גדלו: כב) למעוטי תאנים וכל כי"ב: כג) °למעוטי ירק, מיהו שומין ובצלי' מדמכניסן לקיו' חייבי': כד) שיש בהן כל התנאים הנ"ל, וצ"ל דקמ"ל תבוא' וקטניות דהא שאר גידולי', יש שאין בהן כל התנאים הללו וצריך לחקור אחריהן: כה) קארנעלקירשען בויס וי"א גערבער בויס: כו) ה"ה כל אילנות שיש בהן התנאי' הנ"ל רק נקט הני מדהן פירות המצויין בא"י. מיהו מדאו' אין חיוב פאה ומעשרות רק בדגן תירוש ויצהר [אבל לתו' בר"ה [די"ב, א] ד"ה איידי ולתו' ברכות [דל"ה, א] ד"ה דבר, גם בשאר אילנות וכל ז' המיני' חייבי' בפאה, וצ"ל דגם לתו' תאנה עכ"פ פטו', דהרי אין לקיטתה כאחת ואפ"ה ידעינן, דתאנה צריכה ברכה דהרי ואכלת ושבעת וברכת אכל ז' המינין קאי כרש"י שם ד"ה ז' מינים, וא"כ ק"ו, דלאחרי' כשהוא שבע מברך, לפני' לכ"ש, ועוד דתאנה חייב בבכורי' וכגמרא שם, ותמהני על הגאון מהרע"ק זצוק"ל שהובאו דבריו כאן בסוף הפרק שהעל' דברי תו' בלע"ג]: כז) בלא נתן במחובר:

שינבור

עיקר תוי"ט

הר"ש. ופתחי"ם: (יד) פי' באילן א' במקומו וז"ל הר"ש יש באילן זה מה שנגמר בו ראשון ויש מה שנגמר לאחר כמה ימים: (טו) לשון הר"ש דשם קציר מתבשל ביחד: (טז) רוב ירק קאמר דיש ירק חייב בפאה כגון שומים ובצלים כדלקמן פ"ג מ"ב דהנהו מכניסן לקיום. הר"ש: (יז) ופי' דחוק והר"ש כתב ע"פ ת"כ ושם קציר מכניסו לקיום. יצאו ירקות שאעפ"י שלקיטתו כא' אינו מכניסו לקיום: יח) והתבואה וכו'. בירו' דרשינן ובקצירכם אין לי אלא תבואה קטניות מנין ת"ל ארצכם: (יט) ודברי תימה הם דהכי ודאי שנשלמו בהם כו' ולשון הר"מ בחבורו כל הדומה לקציר בה' דרכים אלו הוא שחייב בפאה כגון התבואה כו' ואולי משום נשמר כ"כ. טוי"ט: (כ) אבל ברים דמאי כתב בשם [illegible]

פינטם

עד שימרח (כח), ונותן משום הפקר. ופטור (כט) מן המעשרות, עד שימרח, (ל) ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות (לא). ופטור מן המעשרות עד שימרח, ונוטל מן הגורן וזורע, ופטור מן המעשרות. עד שימרח (לב). דברי רבי עקיבא (לג) כהן ולוי שלקחו את הגורן. המעשרות שלהם, עד שימרחו (לד). המקדיש ופודה חייב במעשרות, עד שימרח הגזבר (לה):

פ״ב

תפארת ישראל

כח) שיצבור התבואה בכרי, ויחליק פני הכרי למעלה ליפותו, דאז נגמר נקיות התבואה ואז ראוי ליתן תרומה ומעשרות, ובנתן אח״כ חייב בתרומות ומעשרות תחלה: כט) הזוכה בה. ל) טבל: לא) °דאכילתן בקבע כעראי דאדם דמי ולא נקט עראי דאדם משום דבעי לאשמועינן רבותא דבבהמ' אפי' קבע מותר. מיהו אף לאחר מרוח בשדעתו להכניס לביתו רשאי לאכול בהמ' קבע ואדם עראי כפ״א דמעשרו'. לב) דאז אסור מד״ס עד שיעשר: לג) ולרבנן אפי' מקודם חייב מד״ס: לד) °ובלקחו אח״כ מדכבר נתחייב למעשרו', קנסוהו רבנן שלא יפסידו לאחיהם העניי': לה) דבשעת מרוח פטור הי', ונקט בפדה המקדיש, לרבותא דאע״ג דבשעת זריעה וגם בשעת התבואה שלו היתה, וס״ד דשפיר קרינן בי' תבואת זרעך אף שמרח' הגזבר ביני ביני קמ״ל:

פ״ב

ר״ע מברטנורה

והפא' שמפרישים מן התלוש ונותן לעניי' פטור' מן המעשרות: עד שימרח. שיעשה כרי ועבור של תבוא'(כא)אבל אם בא להפריש פאה אחר המרוח צריך שיפריש התרומה והמעשרו' תחלה ואחר כך יטול הפאה שאין פטור מן המעשרות אלא הפאה הנטלה קודם המרוח: ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות. (משום הפקר) המפקיר תבואתו ובא אחד וזכה בה אין הזוכה בה חייב במעשרות דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר שידך וידו שוין אבל המפקיר תבואתו לאחר המרוח אין ההפקר ההוא פוטר מהמעשר(כב): ומאכיל לבהמה וכו' ואפילו הוא עצמו מותר לאכול אכילת עראי קודם מרוח אבל הבהמה אוכלת אפילו אכילת קבע: ונוטל מן הגורן וזורע וכו'. דמן התור' הזורע פטור מן המעשר אפילו לאחר מרוח דכתיב (שם) עשר תעשר ואכלת וזורע לא קרינן ביה ואכלת. מיהו מדרבנן חייב סבירא ליה לרבי עקיבא דקודם מרוח פטור מן המעשר אפילו מדרבנן ואין הלכה כר' עקיבא: שלקחו את הגורן. שקנו התבואה מן הגורן וקנסו חכמים שיהיו חייבים להפריש תרומות ומעשרות ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים כדי שלא יהיו קופצים לקנות התבואה או יין לגתות ולגרנות (כג) ואם קנו קודם מרוח שעדיין לא הוקבעה התבואה זו למעשר המעשרות שלהם: המקדיש ופודה. שהקדיש גרנו ופודהו מיד הגזבר והוא גדיש או קמה שלא הוקבע למעשר כשהיה ביד ההקדש חייב שפוד' להוציא ממנו המעשרות אבל אם נתמרח הגורן ביד הגזבר הואיל ובשעה שהיה ראוי שיוקבע

לג.עבר

עיקר תוי״ט

אלמא ונ״ל דהכא נ״כ אילן. ובתו' אילנות מנין ת״ל שדך ואיכא דיליף מכרם וזית: (כא) ובפ״ד מ״ח פי' כששוה משוה פני הכרי ברחת פי' מריחה מריקה ושואלה זאת המלה בענין שלמות נקוי הזרע עד שלא ישאר בו שלא שיוליכו אל בית האוצר והוא דומה כמו המרוק לכלים רפ״י דמקוואות (ופ״ט בר״מ ופי' יומא פ״ג מ״ד) שמושין כשמשים הכלי. הר״מ: (כב) נ״ל דסמך אמ״ש גבי פאה שצריך שיפריש תו״מ תחלה ואח״כ יטול הפאה שוכה לנו שבמטה היא שיפריש כו' וכדדרשינן מי״א פ״ה דמע״ש בא את הקדיש כו'. א״כ פן לא יפרישו העניים והמכשלה הזאת תחת ידיו יהיה. ונ״ל בהפקר דכוותה דפאה ועמ״ש מ״ב פ״ג דדמאי. תוי״ט: (כג) ויקנו שבלים כדי להפקיע מתנות אחיהם. הר״מ:

והמפקיר

ר"ע מברטנורה

מעשר דהיינו בזמן שהמרוח היתה ביד ההקדש אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות שההקדש פטור מן המעשרות (כד):

פ"ב

עיקר תוי"ט

(כד) ואשמעינן שמקדיש דאע"ג דמתחלה היתה ג"כ התבואה שלו. ה"א דכי הדר ופדאה אע"ג דלאחר מירוח הוא שפיר קרינן ביה תבואתך ודגנך קמ"ל דלא. תוי"ט:

פ"ג

חידושים

מ"א. תוי"ט ד"ה אלו וכו', והתו' חגיגה ד"ז כ', הא דלא תני תרומה פי' בירושלמי מפני שהמחלוקת, ופי' תוס' שם, עין יפה, עין רעה, ובינונית, עכ"ל, וכ' עלה רבינו הגאון הגדול מהו' עקיבא איגר שליט"א, וז"ל ולא זכיתי להבין, דעכ"פ מדאור' אין חילוק בין עין יפה לרעה, ומתניתין מדאור' מיירי כמו פאה, ואי מה"כ אי מדרבנן, מה צורך דיש חלוק בין השיעורים, הרי בל"ז מדרבנן יש שיעור עכ"פ בא' מס' ובדאור' ליכא חילוק בין השיעורים וצ"ע, עכלה"ט, *ולפע"ד נסתר מדעת כמוני, אדיוק קאי, דהא הכא דתני במתני' שאין להם שיעור מדאור', שיעור שלהן שמדרבנן, קבוע הוא, משא"כ תרומה, אף דשוה להן דאין לו שיעור מדאו' עכ"פ מדרבנן שיעורים חלוקים יש לה, כך כוונת תוס', מיהו לרש"י חולין [קל"ז, ב' ד"ה דאור'], כ' דס"ל דמדרבנן שיעורי דמ' ג' ס' בקראי, אסמכינן ליה כדאור', נראה דס"ל לרש"י פי' הירושלמי, דלהכי לא נקט תרומה, מדשעוריו חלוקים מדאור', ובאמת הוא שני לומר, מדיש לה שעור, רק נקט האמת דשעוריו חלוקין: בא"ד דפיאה נמי דשוה, כ' עלה הגאון הנ"ל, ואף דלקמן ד"ה אם שייך, כ' תוי"ט בשם הר"ן, דבשייר בתבואה אף דנתן כבר שיעור פאה יכול להוסיף ופטור ממעשר, היינו בנתנו בתחלה ואמצע, אבל בנתן בסופה כשיעור, א"י להוסיף, כמ"ש הר"ש לעדיה, וכן מדוקדק ל' התוי"ט בדיבור שאח"ז, כמ"ש מיהו היכא דנתן פאה כדינו בסוף השדה; ולמנס השיג הפר"ח בס' מים חיים על התוי"ט בזה: מ"ד הר"ב ד"ה ולקטתי כא' למעוטי תאנה, כ' עלה הגאון הנ"ל, מזה תמוה לי דברי תוס' רפ"ו דברכות ד"ה דבר וכו', שכתבו שכל האילנות חייבים בפאה, אח"כ מצאתי שהקשה כן בפני יהושע שם, גם תו' סותרים לדבריהם [פ"ק דר"ה די"ב] דמדאור' אין חיוב פאה רק בתירוש ויצהר, וכ"כ הר"ש, עכלה"ג *ולפע"ד אף דבכל דוכתא כ' תוס' דחיוב פאה ומעשר אינו רק בדגן תירוש ויצהר, [כשבת דס"ח ונדה ד"נ ופסחים דנ"ו] עכ"פ לפמ"ש הרא"ש רפ"ו דברכות דלכ"ע חיוב ברכה מדרבנן, והנך קראי אסמכתא בעלמא נינהו, א"כ מדעכ"פ שאר מינין עכ"פ מדרבנן מחייבי בפאה, שפיר שפיר ילפותא, אברכות דרבנן, מחיוב פאה ומעשר דרבנן, ואי משום קושית רבינו הראשונה, כדי שלא יסתרו דברי כל הגמרות הערוכות הנ"ל, דמפורש דאין פאה בתאנה, י"ל דמ"ש תוס' פאה, לאו דוקא, אלא ר"ל מתנות עניים ובכללן אתה תולא מעשר, שכולן חייבים בה מדרבנן בכל מקום, משא"כ ירק פטור ממעשר כנ"ל, [וכירושלמי סוף חלה, ורמב"ם פ"ב מתרומות]:

הלכתא גבירתא כללא דפ"א

מ"א. מדאו' אין שיעור למעלה ולמטה בפאה ובכורים, ומד"ס לא יפחות בהן פחות מחלק ס' שבשדהו; וכ"כ העולת ראיה ושלמי חגיגה שמביא כל אדם כשעולה לרגל, מדאו' אין שיעור כמה הן שוין, ומד"ס צריך שיהיה העולת ראיי' שוה מעה, והשלמי' שמחת ב' מעין, ולא פחות מזה, וכ"כ ג"ח לחבירו בין בגופו ובין בממונו, מדאו' אין לו שיעור; ומד"ס בממון לא יוסיף על חמישית עשרו; וכ"כ לימוד תורה אין לו שיעור למעלה, ורק בשעת הדחק יצא בק"ש של שחרית וערבית: אע"ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אפ"ה יש שאוכל מהן פירותיהן בעוה"ז ג"כ; ואלו הן כבוד או"א, וגמ"ח בגופו, בשכלו ובממונו, והמתאמץ לעשות שלום בין אדם לחבירו; והמתמיד בתורה ששקולה יותר מכולם: **מ"ב.** רק למטה קבעו חכמים שעור לפאה שלא יפחות מחלק ס'; אבל למעלה אין שעור שכשלח לו ה' ברכה בתבואתו או עניים מרובים לפניו ורצה להוסיף מוסיף כמו שירצה, ואפילו עושה כל שדהו פאה עושה והכל פטור ממעשרות: **מ"ג.** לכתחילה חייב ליתן הפאה כולו בסוף השדה; רק אם נתן לפאה בתחלת השדה או באמצעו, הרי זה יתן בסוף השדה חלק ס' ממה שקצר אחר שנתן פאה הראשונה; מיהו כולן פטורים ממעשר: **מ"ד.** כל גדולי ארץ או אילן שיש בהן ה' תנאים הללו חייבין בפאה א) שנאכלים שלא ע"י דחק; ב) שלא גדלו במקום הפקר; ג) ששואבים יניקתן מהארץ, ולאפוקי כמהין ופטריות דמאויר קרבו; ד) שכל המין מתבשל בפעם א'; ה) שרגיל להכניסן לקיום ולא יתרקבו; ובגדולי קרקע, יש בכל מיני תבואה

וקטניות

פ"ב ואלו מפסיקין לפאה[ב] הנחל[ג] והשלולית[ד][א]. ודרך היחיד[ה], ודרך הרבים[ו], ושביל הרבים[ז], ושביל היחיד[ז] הקבוע[ז][ב] בימות החמה ובימות הגשמים[ח] והבור[ט], והניר[י], וזרע אחר, והקוצר לשחת[יא] מפסיק

תפארת ישראל

פ"ב ליתן פא' מכ"א לעצמו: ב) נהר אף אם מי' שבו אינן נמשכין: ג) קאנאל והוא חפיר' בידי אדם, והוקא במי' שבו נמשכין: ד) ד' אמו': ה) ט"ז אמ', ומשום סיפא נקט לה, דאפ"ה אינו מפסיק לאילן: ו) שביל זוטר משיעו' דרך הנ"ל. והחילוק בין דרך לשביל, דדרך היינו מעיר לעיר מיוחד ליחיד או לרבי' ליסע גם עם בהמו' ומשאו'. אבל שביל אינו רק ממקום למקו' בשדה מייחד ליחי' או לרבי' רק לאדם לבד. ונקט תנא דרך היחיד לרבותא דרישא דמפסיק לזרעי' ותבוא'. ונקט דרך הרבי' לרבות' דסיפ', דאף שרחב ביות' אפ"ה אינו מפסי' באילנו'. ונקט שבילי' דצריך קבוע, ואפ"ה מפסיקין ברישא ולא בסיפא: ז) אפי' שביל הרבי' צריך קבוע וכו': ח) בזמן שהשדו' זרועו': ט) ארץ שממה: י) חרוש: יא) התבוא' שלא

ר"ע מברטנורא

פ"ב אלו מפסיקין. בין שדה לשדה ויהיו נחשבים כשתי שדות לענין שאם הניח פאה באחת מהן על חברתה לא עלתה לו לפאה דכתיב (ויקרא י"ט) פאת שדך לא יניח פאה משד' לחברת': הנחל, נהר: והשלולי'. אמת המי' שמתלקט שלא לאגמיה שאמות אחרות של מים שותות ממנה: ודרך היחיד. ד' אמות: ודרך הרבים. ששה עשר אמה ומשום סיפא נקט לה דבעי למתני סיפא שכל אלו אין מפסיקין באילן וקא משמע לן דאפי' דרך הרבי' שהיא רחבה ט"ז אמה אינה מפסקת באילן: שביל הרבים ושביל היחיד. שביל זוטר טובא דשקיל כרעא ומנח כרעא והשמועינן דאפילו שביל דרבים אם הוא קבוע לימות החמה ולימות הגשמים שלומ' שמהלכין בו אפילו בזמן שהשדות זרועות בימות הגשמים מפסיק בין השדות הזרועות ואי לא לא מפסיק: הבור. שדה שאינ' זרועה והאדמה לא תשם (בראשי' מ"ז) מתרגמינן וארעא לא תבור (ג): והניר. חרישה כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד'): וזרע אחר. כגון ששתי השדות זרועים חטים וביניהם קרקע זרוע מין אחר ושעור רוחב הבור והניר וזרע אחר כדי שלשה תלמים של מענית המחרישה: והקוצר לשחת מפסיק. דקסבר כל לשחת לאו קצירה היא דלא חשיבא לה אתחלתא דקצירה שחת

עיקר תוי"ט

א) והשלולית. לא זו אף זו קתני דזוטר מנחל. הר"ש: ב) הקבוע כו'. והשתא כולהו צריכי דאי תנא דרך הרבים למימרא דאפילו לאילן אינו מפסיק ושבה"י דאפילו לזרעים מפסיק ולשתוק מכולהו ה"א דרך היחיד דלא קבוע גרע משבה"י דקבוע ושבה"ר דקבוע עדיף להפסיק לאילן מדרה"ר דלא קבוע. תוי"ט: (ג) ומשמע דהא הבורה מילתא הוי. וקשה דא"כ היינו ניר. והר"מ פי' בור הארץ שלא זרועה שנה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

הפניות כל התנאי' הללו: מ"ה. ובמיני אילן, יש באוג וחרובים, אגוזים, שקדים תפנים, רמונים, זיתים יתמרים כל ה' תנאים הנ"ל וחייבים בפאה; ובשאר גדולי קרקע ואילנות צריך לבדוק אם יש בהן ה' תנאים הנ"ל. כיהו מדאו' אין חייב בפאה רק דגן תירוש ויצהר הגדלים בא"י; ומד"ס כל המינין שיש בהן תנאים הנ"ל אפילו בח"ל חייבים בפאה: מ"ו. אע"ג דמצוה ליתן פאה במחובר; אפ"ה בלא נתן במחובר יתן חלק ס' מתבואתו בתלוש, אבל הפאה שיתן בתלוש אין פטור ממעשרות רק אם נתנו קודם שמירח הכרי, אבל אח"כ אז צריך להפריש תרומה ומעשר על הפאה קודם שיתנה להעניים; וכ"כ בהפקיר תבואתו קודם מרוח בכרי אז הזוכה בה פטור מתרומות ומעשר, ולא בהפקירה אחר מרוח, וכ"כ מותר לאכול עראי מתבואתו, ולהאכיל לבהמה אפילו קבע כשלא מרח עדיין הכרי, ופטור מתרומ"ע, ולא אח"כ; אבל בזורע תבואתו קודם מירוח חייב לעשר מד"ס; ומדאו' אפי' זרע אחר מירוח פטור מלעשר: כהן או לוי שלקחו תבואת טבל קודם מירוח, רשאין להפריש תרומ"ע לעצמן; אבל בלקחות אחר מירוח, חייבים ליתן התרומ"ע לכהנים ולויים אחרים: המקדיש תבואתו לבדק הבית, אם פדאו קודם מירוח, חייב הפודה בתרומ"ע; ואם פדאו אחר שמרחו הגזבר, פטור הפודה מתרומ"ע:

מפסיק יב) דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש יג) ד) : ב אַמַּת המים יד) שאינה יכולה לְהִקָּצֵר כְּאַחַת טו). רבי יהודה אומר מפסקת טז). וכל ההרים אשר במעדר יז) יעדרון יח). אף על פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו. הוא נותן פאה לכל יט): ג הכל כ) מפסיק לזרעים. ואינו מפסיק לאילן כא) ו) אלא גָּדֵר כב). ואם

תפארת ישראל

שלא הביא' שליש: יב) *חזר ונקט מפסיק, לומר דבשחת פליגי ר"מ וחכמים: יג) * את המקום שקצר לשחת דמדהתחיל בו לקצור גרע מבור וניר; וכולן שיעור רחבן ג' תלמים והוא מעט פחות מרובע [רובע הוא י' אמו' וטפח ושהו' מאצבע, מרובעי'] ודוקא בשדה קטנה שכל א' אינה רחב' רק נ' אמה על ב' אמו' רוחב, אבל בשכל א' גדולה יותר מזה, אז בבור וניר צריך שיהיו רחבי' כ"א רובע ממש, חוץ מזרע אחר דסגי' בכ"ש [ועי' רמב"ם וראב"ד פ"ג ממתנת עניי']: יד) היינו שלולית [אבי עי' רתוי"ט ופי' רב"א] וקרא' בכאן אמה, מדאינה רחב' כשלולית רק כדי אמה מכאן כדי אמה מכאן ואפ"ה לר"י מפסק': טו) שהעומד באמצע א"א שיקצו' כאן וכאן: טז) פליג את"ק דס"ל דבל"ז מפסיק: יז) *שיפפע: יח) שההר זקוף וא"א לחרשו עם שוורים, או שההר קשה ואי אפשר לבקוע הקרקע בקנקן המחרישה, אבל חופרין אותו מקום בידי אדם במרא וחצינא; ואם הר כזה מפסיק בין ב' שדות: יט) ר"ל פאה א' לשתיהן. אבל אם אותו מקום המפסיק אין חופרין אותו כלל אפי' ביד אדם אז צריך ליתן פאה לכל שדה לבד, וכלקמן סי' כ': כ) כל הנזכר במ"א וכו'. והכל לאתויי סלע שחולק השדה, וצריך לעקור המחרישה מצד זה לצד שני: כא) פאה של אילנו': כב) *גבוה י"ט; חוץ מחרובין וזתי':

ר"ע מברטנורה

שחת תבואה שלא הביאה שליש וקוצרים אותו להאכיל לבהמות ואין הלכה כר' מאיר: ב אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת. שהיא רחבה כל כך עד שהעומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן (ה): רבי יהודה אומר מפסקת. ופליג אתנא קמא דאמר לעיל על שלולית דהיינו אמת המים דבכל ענין מפסיק ורבי יהודה סבר דאם יכולה להקצר כאחת אינה מפסקת והלכה כרבי יהודה: וכל ההרים אשר במעדר יעדרון. הר שחודו זקוף ואין בקר בכליו יכולין לעבור שם ומפסיק בין שתי השדות: הוא נותן פאה לכל. כלומר נותן פאה אחת לכל שתי השדות ולא השיב הפסק הואיל והם נעדרים במעדר כלומר שבני אדם חופרי' אותו תא' בכלי שחופרים בו את הקרקע אין זה הפסק שהרואה אומר אין זה קרקע בור אלא למחר חופרים אותו במעדר וזורעים אותו ושתי השדות הם אחת: ג הכל מפסיק לזרעים. מפרש בגמ' בירושלמי דהכל לאתויי סלע שהיה עובר על פני כל השדה. אם צריך הוא לעקור את המחרישה מצד זה כדי לתת אותה לצד זה מפסיק: אלא גדר. גבוה עשרה טפחים:

שער

ר"ל

עיקר תוי"ט

ולא נעבדה הכל נשארה בממה וכ"ש הר"ב מ"ח פ"ב דכלאים וספ"ד. (וכ"מ מל' הר"ב מ"ב. מא"ח) : ד) חרש. את מקום הקרחה והו"ל שדה ניר לא חרש לא. דקוצר לשחת תחלת קצירה היא וכי נשר בישולי וקצר ליה לכולי שדה כגומר קצירתו דמי. ופאה אחת על הכל. רב"י מנחות דפ"א ;(ס) ה) ז"ל הר"ב אמת המים היינו שלולית דקאמר ת"ק דבכל ענין מפסיק ואתא ר"י למימר דוקא כשאינה יכולה להקצר כאחת שאם עומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן. ובתוספתא ר"א אם עומד באמצע וקוצר מכ"ומכ מפסיק ולת"ק מפסיק אע"פ שעומד מצד הא' וקוצר מצד הב'. ולכך נ"ל כדברי הר"ב עד שאם אינו עומד באמצע כו' תוי"ט : ו) לאילן. לא לכל האילנות דלחרובים וזתים אינו צ כמ"ב

אם היה שַׁעַר ז) כּוֹתֵשׁ כג), אינו מפסיק, אלא נותן פאה לכל: ד ולחרובין ח) כד) כל הרואין זה את זה כה). אמר רבן גמליאל נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין פאה אחת לזתים שהיו להם בכל רוח כו). ולחרובין כל הרואין זה את זה רבי אליעזר ברבי צדוק אומר משמו, אף לחרובין שהיו להם בכל העיר כז): ה הזורע את שדהו מין אחד, אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות כח) נותן פאה אחת כט). זרעה שני מינין, אף על פי שעשאה גורן אחד נותן שתי פאות, הזורע את שדהו שני מיני חטין, עשאן גורן אחד, נותן פאה אחת, שתי גרנות נותן שתי פאות: ו מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה לפני רבן גמליאל ל), ועלו ללשכת הגזית, ושאלו. אמר נחום הלבלר לא) מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מאבא שקבל מן הזוגות לב), שקבלו מן הנביאים, הלכה למשה מסיני, בזורע את שדהו ב' מיני חטין. אם עשאן גורן אחד י), נותן פאה אחד, שתי גרנות, נותן שתי פאות: ז שדה שקְצָרוּהָ עכו"ם לג), קְצָרוּהָ לסטים לד), קרסמוה נמלים לה), שִׁבְּרַתָּה הרוח, או בהמה

ר"ע מברטנורה

שער כותש. ענפי האילן קרויין שער ופירוש שער כותש שהענפים של האילנות מתערבין זה עם זה למעלה מן הגדר כעלי זה שתקוע במכתש: ד כל הרואים זה את זה. כל זמן שהעומד אצל אחד מהאילנות יכול לראות האילן האחר אע"פ שיש ביניה' גדר אינו מפסיק ונוטל פאה מאילן אחד על חבירו: לזתי' שהיו להם בכל רוח. פאה אחת היו נותנים על כל הזתים שהיו להם לצד מזרחה של עיר ופאה אחרת על כל הזתים שהיו להם לצד מערבה וכן לארבע רוחות: שהיו להם בכל העיר. אין נותנים כי אם פאה אחת לכולן אף על פי שאין רואין זה את זה ואין הלכה כרבי אליעזר בר' צדוק שאמר משמו אלא הלכה כרבן גמליאל: ה שני מיני חטין כגון שחמתית ולבנ' (ע): ו הלבלר. הסופר: הזוגו'. הם כל אותן שנים שנים שנזכרים בפרק קמא דמסכת אבות שקבלו שנים מפי שנים עד מפי שמעון הצדיק: ז שדה שקצרוה כותים. לעצמן ולא שקצרו תועלי' שהיו לישראל דאז הוי כאלו קצרוה ישראל: קרסמוה נמלי'. דרך הנמלה לאכול קנה השבולת שלמטה

תפארת ישראל

כג) ר"ל שענפי האילן מתערבי' ממעל לגדר; ועי' מה שכתבנו בס"ד [כלאים פ"ה מ"ג]: כד) *שגבוהים הרבה: כה) *בעומד אצל א' מהא' השני אפי' ממעל לגדר, מצטרפין: כו) לצד א' של עיר: כז) אף בב' רוחות ואין רואין זא"ז: כח) שלקטו בב' זמנים: כט) ודוקא שהכל בשל הב' בשעה שקצר הא', דאל"כ לר"עק ב פאו' [כפ"ג, מ"ב]: ל) כלו' בימיו שהי' ר"ג נשיא, ודקא' עלו, לאו דר"ג עלה עמו לשאל, והרי הוא היה ראש סנהדרין, אלא פעל שלא טכר שם פעלו. א"א ר"ל ב"ד של ר"ג עלו: לא) סופר: לב) שאחרו במס' אבות שקבלו זמ"ז: לג) *לעצמן, דבגזיל': לד) *כ"ל דר"ל אפי' גזלן ישראל: לה) הנמלים דרך לנקב השבלים סמוך לשרשן והחוך כזה יהרה

עיקר תוי"ט

כמ"ש לקמן: ז) שער. פי' הענפים והוא לשון עברי כדכתיב וימלא השעירה (שופטים ג'): ח) לחרובין. מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכין כדתנן בפ"ב דב"ב דף מ"ז כחרוב ובשקמה ל' אמה שלאב"ד: (ט) ואפשר דבשאר מיני תבואה לא נמצאו חלוקים במין אחד. אבל בירו' תני ב' מיני חטים ב' מיני שעורים: י) גורן אחד. ולא אזלינן בתר מחשבתו לעשות גורן אחד או ב' אלא כאשר עשה עכשו יעשה לעשות פאה א' או ב' ירו'. ומשמע נמי שעדיין לא יתן פאה וכי הא דתנן בפ"ק לענין שאין מעשר אלא כו' עד שימרח:

בהמה (לו), פטורה (לז). קצר חציה וקרו לסטים חציה, פטורה, שחובת הפיאה בקמה (לח): ח קצרו לסטים חציה, וקצר הוא חציה, נותן פאת ממה שקצר. קצר חציה ומכר חציה, הלוקח נותן פאה לכל (לט), קצר חציה והקדיש חציה, הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל:

פ"ג

תפארת ישראל

נקרא קרסוס; לו) °קמ"ל אפי' הנהו דשכיחי: לז) °כ"ל אפי' החזירו התבוא' פטו', מדכתיב ובקוצרכם: לח) ר"ל הוא המחייבי' בקמה ואינו חייב באחריו' שלה: לט) דמדחובת פאה בסוף, ה"ל כלא מכר לו הפא', ואפי' לא מכר לו קרקע כלל, אבל במכר חצי' וקצר חצי' כל א' נותן פא' לעצמו:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

מלמטה ולזה קורים קרסום ל' יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ'): פטורה. דכתיב גבי פאה ובקוצרכם עד שתהיו אתם הקוצרים: שחובת הקציר בקמה. כלומר חובת הפא' של זה היתה בקמה והוי דאם כלה שדה חזרה פא' לעומרים וחייב להפריש פאה מן העומרים הני מילי היכא דכלה הוא אבל הכא הוא לא כלה: ח הלוקח נותן פאה לכל. שחובת הפאה ממה שקצר נשאר בזה החצי שקנה הלוקח והוי כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר שיוצא ממנה הפאה שראוי להוציא מאותה שדה. וכן הפודה מיד הגזבר. מוציא מן החצי שפדה הפאה הראויה לשדה כולה:

פ"ג

הידושים

מ"א. מ"ש הר"ב דשחת נקצר לבהמות, פ' עלה רבינו הגאון מהו' **עקיבא** שליט"א, וז"ל משמע אבל לאדם לקליות, הו"ל אתחלתא דקציר' וחייבת, ותמוה, דבמנחו' [דע"א, ב] מסיק דר"מ אפי' בקוצר לאדם קא', וצ"ע עכל"ה. *והנה קול עלה נדף, מדכתב כן גם הר"מ, נ"ל דכוונת רבותינו, או למנקט רבותא אליבא דרבנן, דאפי' בקוצר לבהמה אינו מפסיק, או דטעמא אינו יסיב, דמדרב קציר שחת הוא לבהמה, אפי' נתכוון הוא לאדם, בטלה דעתו אצל כל אדם [כפסחי' ד"ו, ב], **השבני** רבינו הגאון הנ"ל ידעתי בידוע לכבודו גודל הדוחק בזה, והחידוש ראיתי כעת, שהאיר אלקי הגאון מהר"א ווילנא זצ"ל בספרו בשנות אלי', כ' ג"כ כהר"ב, ובמפורש יותר וז"ל כיון שקצר לבהמה ולא לאדם, לפיכך מפסיק, עכ"ל הגאון רבינו הנ"ל, °**שבתי** וראה כדי להצדיק גם דברי מאור עינינו הגאון רב"א זצוק"ל, נ"ל שרבותינו כולם כתבו כן על פי הירושלמי הכא, דר"ז ס"ל דר"מ בשיטת ר"י אמרה, וכדי דלא להוקמא למתניתין כתלתא תנאי כש' שנבלי במנחות שם, ע"כ ס"ל לירושלמי דר"מ נמי רק לבהמה קאמר, כן נלפע"ד בעני בדעה:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. אין מפרישין פאה משדה לחבירתה, ואלו מפסיקין ליתן מכל א' פאה לעצמו א) נהר אע"ג שאין מימיו נמשכין; ב) אמת המים שנעשה בחפירת ידי אדם ומים שבו נמשכין, והעומד באמצעו אינו יכול לקצור בב' השפתיים; ג) ודרך שמעיר לעיר שרחב ד' אמות ומיוחד לאדם ולבהמה ולמשא, והוא שייך ליחיד; או דרך ששייך לרבים מעיר לעיר כלעיל, והוא רחב ט"ז אמות; ד) ושביל היחיד שעשוי לצורך הילוך אדם בין השדות ואינו רחב ד' אמות; או שביל שבין השדות ששייך לרבים ואינו רחב ט"ז אמה, אם זה או זה קבוע בימות החמה ובימות הגשמים אפילו מיוחד לרבים; ה) אם מפסיק בין ב' השדות קרקע שאינו חרוש ולא זרוע, או שחרוש ואינו זרוע, או שזורע מין אחר, כגון שעורים שזורע באמצע חיטין, או קצר לשחת מיהו כשכל א' מב' החלוקות רחב רק ב' אמות על אורך ג' אמות, אז בכל א' מנ' הנ"ל צריך שיהיה ההפסק רק רוחב מעט פחות מרובע; אבל כשכל חלק רחב יותר מנ' על ב' אמות, אז בבור וניר צריך שיפסיקו ברוחב רובע שלם, ובזרע אחר סגי ברוחב כ"ש מפסיק; וכשמפסיק הר תליל, עד שאינו יכול לחרוש ב' החלקים עם גובה ההר כאחת, אלא חורש כל חלק בפ"ע, או שהיה חריץ עמוק באמצע השדה באופן הנ"ל, כיון שהכל זרוע מצטרף: **מ"ג**. כל הנך דמפסקי היינו רק בשדה זרעים, אבל בין אילנית לא מפסיק' רק גדר גבוה י"ט; ואם הענפים שבאילנות שמזה ומזה מעורבין יחד ממעל להגדר, גם גדר אינו מפסיק: **מ"ד**. וכ"כ חרובין שגבוהין מאד עד שהעומד אצל א' רואה

פ"ג מַלְבְּנוֹת התבואה א) **שבין הזיתים** ב) **בית שמאי אומרים פאה מכל אחת ואחת, ובית הלל אומרים מאחת על הכל** ג, **ומודים** א) **שאם היו ראשי שורות** ד) ב) **מעורבין, שהוא נותן פאה מאחת על הכל**

תפארת ישראל

פ"ג א) ערוגו' מרובעו': ב) °רבותא קמ"ל דאפילו זתים שחייבים בפאה מן התורה, אפ"ה לא מפסקי לב"ה, וכ"ש שאר אילנות: ג) °ולא נחלקו רק בים י' אילנות מפוזרי' בכ' על כ' אמה. ובמקורבי' יותר, מדלמיעקר קאי מודו ב"ש, ובמרוחקי' ביותר מודו ב"ה, מדכרא' שלא בשביל האילנו' נעשה השדה מלבנו' מלבנו' דהרי יש ריוח הרבה בין האילנו' בכשאר ולא זרע אותו אלא וודאי התכוון שיהיה כל מלבן ומלבן שדה לבד [ואילה"ק מ"ש אילנו' מזרע אחר דמפסיק [כפ"ב מ"א] והרי הכא כשנטועו' י' אילנות על קרקע שהיא כ' על כ' אמה, יהי' כל אילן מרוחק מחבירו יותר מרובע, והוא הוא המלבן שבין כל אילן ואילן, והרי בכה"ג אמרי' התם דזרע אחר מפסיק בכ"ש? י"ל שאני התם דמדזרע הכל כאחת והפסיק בימין במין אחר, שמ"כ שהתכוון לעשות כל א' כשדה בפ"ע, משא"כ דבשעת זריעת התבוא' כבר היו האילנו' נטועו', להכי י"ל אולי מקום האילנו' הכריחוהו לעשות התבוא' מלבנות מלבנות ולא משום שהתכוון לעשות כל א' שדה לבד, ועוי"ל דהתם הזרע אחר שמפסיק בכל אורך השדה בלי הפסק, משא"כ הכא כל נגע ונגע שמפסיק בין מלבן לחבירו אינו רחב רק כ"ש]: ד) °של הערוגות, ולא נקט ראשי מלבנות, כ"ל דמעורבים לא נקראו מלבנות בכה"ג

ר"ע מברטנורה

פ"ג מלבנות. ערוגו' מרובעו' ובשביל שעשויו' כדפוסי הלבינות קרויין מלבנו': שבין הזתים. והוא הדין לכל שאר אילנות. ונקט זתים לאשמועינן דאפילו זתים שחייבים בפאה לא מפסקי לב"ה וכל שכן שאר אילנות. שאין חייבין בפאה דפשיטא דלא מפסקי: בית שמאי אומרים פאה מכל אחד ואחד. מכל מלבן ומלבן הואיל ועומדות הערוגות פסקי פסקי ואין מתערבין זו עם זו קסברי ב"ש דמפסקי זיתים לבד היכא דראשי שורות מעורבים מזה לזה מודו דלא מפסקי ובזמן שהאילנות מרוחקים זה מזה עד שבקרקע בית סאה שהוא נ' אמה על נ' אמה אין בו י' אילנות מודים ב"ה שנותן פאה לכל מלבן ומלבן דהואיל והאילנו' מרוחקי' נראין הדברים שלא בשביל האילנות נעשו המלבנות

עיקר תוי"ט

א) ומודים ב"ש לב"ה ולא ג דאין הלכה כב"ש ולא י"ת בהודאתם אשכחן כה"ג טוב"ה כם ס: ב) ראשי שורות

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

את הב' אין הגדר מפסיק: וכ"כ זיתים כל העומדים ברוח א' מהעיר מצטרפין: שדה שזורע מין א' אע"ג שקצרו או לקטו בב' זמנים, נותן רק פאה א' לכל, מהחלק שיקצור לבסוף. ואם היא זורע ב' מינים כ"א לבד, נותן פאה לכ"א. ב' מיני חיטין וכדומה אז תלוי בזמן לקיטתן, דבלקטן בזמן א' נותן פאה א' כשיעור שניהן מאיזה שירצה, ובלקטן בב' זמנים נותן פאה לכל אחד בעצמו: מ"ו. כך אמרו לנו הסנהדרין שהוא הלמס"ם: מ"ז. קצרוה עכומ"ז לצורך עצמן אפילו ברצון ישראל; או שקצרוה ליסטין אפילו גזלו גם הקרקע, קרקע אינה נגזלת, א"כ לא הו"ל קצירך, או שנשכוה הנמלים כל השבלים; או שעקרתן בהמה, או שנעקרו השבלים ע"י הרוח, אע"ג שנשארה התבואה ביד בעלים פטור מפאה: ולא עוד אלא אפילו קצר הוא או שלוחיו חציו הראשון ואח"כ קצרו הנ"ל החצי האחרון, פטור מפאה גם ממה שקצר הוא תחלה דהוכות הפאה בקמה הנשאר ואינו חייב באחריותה: מ"ח. אבל קצר א' מהנ"ל החצי הראשון, ואח"כ קצר הוא החצי האחרון נותן חלק ס' ממה שקצר הוא: קצר חציו, ואח"כ מכר החצי האחרון, הלוקח נותן הפאה גם ממה שקצר המוכר; ואפי' אחר שקצר חציו, הקדיש חציו האחרון, הפודה מיד הגזבר וקוצר אח"כ, נותן פאה מכל השדה: [מידו בקצרה הגזבר בעודה הקדש, נ"ל דעכ"פ נותן פאה חלק ס' ממה שקצרו בעלים מקודם (ועי' רמב"ם פ"ב ממתנות עניים ה"ח)]:

הכל ט): ב המנמר את שדהו ו), ושייר קלחים לחים ז), רבי עקיבא אומר נותן פאה מכל אחד ואחד ח) ה', וחכמים אומרים מאחד על הכל ט), ומודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שבת י) או חרדל, בשלשה מקומות, שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד יא): ג המחליק בצלים לחים יב) לשוק, ומקיים יבשים לגורן יג), נותן ו) פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן יד). יכן

תפארת ישראל

ה) בכה"ג מודו ב"ש לב"ה במקורבי' וב"ה לב"ש במרוחקי' הי' זיתי' בטפי מג' אמה: ו) קוצר תבוא' שנתבשל ראשון ראשון בשדה ומחזי כמנומר: ז) שלא נתבשלו: ח) *מכל נימור ונימור דאע"ג דלעיל [רפ"ב] לכ"ע רק זרע אחר מפסיק ס"ל דשאני הכא דמלא נתבשלו עדיין הנשארי' כזרע אחר דמי: ט) דס"ל דמלוקטין שניהן באופן שוה להכי קצירת ראשונין אתחלת דקצירת כולן היא: י) *דילקרויט: יא) דאין דרכן לזרוע שדה א', וכל א' חשיב שדה בפ"ע; ואף דאין פא' לירק? הנהו מיני זרעי' נינהו: יב) *כ"ל דר"ל תולש קלחן כשהן רכי', והלקי' בלי קליפה: יג) ר"ל משיירין בקרקע שיתהוה עליהן קליפה, לעשותן גורן ואעפ"כ שניהן נתבשלו כבר: יד) *דמלא נטלן ממקום א' וכדמסיק, הו"ל שוק וגורן ב' מיני', ולא מחשב אתחלתא דקצירה משא"כ במנמר לעיל אפי' נטלן מכמה מקומות ובזמנים מחולפי' אפ"ה נותן לרבנן לשניהן פא' א' דהתם נוטל בב' הזמני' שניהן [לחי'] הנתבשלים כבר, ושפיר הו"ל בתחלה אתחלתא דקציר'; אבל הכא שבשעת עקירת הראשוני', כבר נתבשלו האחרוני' רק שאעפ"כ מניחן שיתיבשו כדי לקיימן לגורן אינן דומין לראשוני' שאוכלן לחי', והו"ל כב' מיני'. ובה"ט נתי לג' דמי הכא לעושה שדהו ד'

גרנות

ר"ע מברטנורה

המלבנות ובזמן שהאילנות רצופי' ויש עשר אילנות בפחות מבית סאה מודים בית שמאי שנותן פאה אחת על הכל לא נחלקו אלא כשיש עשר אילנות בבית סאה: ב המנמר. מלקט שדהו מקומות מקומות דמחזי כמנומר לשון ונמר חברבורותיו (ירמי' י"ג) שקוצר התבוא' שנתבשל ראשון ראשון בשדה (ג): ושייר קלחים לחים. אותן שלא נתבשלו: נותן פאה לכל אחד ואחד, כשחוזר ללקט הקלחי' לחים ששייר דנמור מפסיק ולאו אתחלתא דקצירה חשיבא (ד): בזורע שבת. ירק שקורין לו אניט"ו בלע"ז: שהוא נותן פאה מכל אחת ואחת. מפני שאין דרכן לזרוע מהן שדה אחת לפיכך חשובין כל אותן ערוגות כאלו כל אחת מהן שדה אחת. ושבת וחרדל חייבים בפאה אף על פי שאין נותנין פאה לירק משום דלזרע עבידי וכמיני זרעים חשיבו והלכה כחכמים: ג המחליק בצלים. אית דמפרשי לי' ואנכי איש חלק (בראשית כ"ז) על שם שכשנתלשו נשאר המקום חלק. ואית דמפרש. המחליק כמו המחלק שנוטל חלק מן הבצלים לחים למכרן בשוק והחלק האחר מניח יבשים לגורן לקיום: נותן פאה לאלו לעצמן. דכשני

מיני

עיקר תוי"ט

פירות. ל' הר"ש נמאי דמפרשינן דמלבנות הם השירות קשה דהו"ל ראבי מלבנות ויש לפרש דמל, בדה הלבן שיא דהתבואה שנגמרה מתלבנת כו'. (ג) מפ' בירו' מקום הזבלין טולין תחלה. ופי' הר"ש שנומר מקומות המזובלים יותר בכדי שם התבואה ממהרת לעלות: (ד) והיא שיטת הר"א שהמחלוקת אינו אלא על המשוייר לבדו וכו' פוד מ"מ מן שלא המשוייר נוטל פא' על הכל בכל ענין על מה שליקט ושל מה ששייר כדברי חכמים: ה) אחד כו'. ול' הר"ב אחת והוא תנוי בפלוגתא שבירו' שמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן רבי יוסה אמר מפני שדרכן לזרוע ערוגות על דעתי' דשמואל מפריש מכל קלח ע"ד דר"י מכל ערוגה וגי' הפנים אליבא דשמואל. ושל הרב כר"י תוי"ט: ט) נותן כו'. נ"ד למתני' דלעיל דלחכמים נותן פא' על הכל כדאי' בירו' שמעינן שוק וגורן שני מינים. נמ

ייבש

וכן באפונין טו) ז) וכן בכרם טז), המדל יז), נותן מן המשואר על מה ששייר יח), והמחליק מאחת יד יט), נותן מן המשואר על הכל: ד האמהות של בצלים כ) חייבות בפאה כא), ורבי יוסי פוטר, מלבנות הבצלים שבין הירק, רבי יוסי אומר פאה מכל אחת ואחת כב), וחכמים אומרים מאחת על הכל: ה האחין שחלקו, נותנין שתי פאות, חזרו ונשתתפו נותנין פאה אחת, שנים שלקחו את האילן, נותנין פאה אחת כג), לקח זה צפונו וזה דרומו,

זה

תפארת ישראל

גרס' דנותן רק פאה א' [כפ"ב מ"ה] דהתם כבר נתבשלו כולן, רק שאין לו פנאי לקצרן כולן יחד, משא"כ הכא: טו) באפונין. לקט מקצתן כאן וכאן לאכלן כשהן רכין והניח הנשארים לדושן בגורן: טז) כשלוקט מאיזה שורו' כאן וכאן לאכלם ענבי', והניח הנשארי' לכנסן ליין בבית הבד: יז) *שולף מבין הנזרעין רצופי' כדי שיתעבו הנשארי': יח) *והנעקר פטור, דלא מחשב קציר', מדנתלשו רק לתקנת הנשארי': יט) *ר"ל במקום א', דרישא בעקרן משורי', תנא נעקרן במקום א', ואפי' מחליק מחשב תחלתה דקצירה: כ) בצלי' שמשהין בארץ לגדלות זרע, ולא חזו לאכילה: כא) *דעכ"פ תחלה הוה חזו לאכילה בשעה שלקט הראשונים לאכילה היו גם אלו שמשהין בקרקע לזרע, א"כ ראויין לאכילה וחייבין, לפיכך נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן כלעיל [מ"ב]: כב) *ס"ל ירק כזרע אחר דמי דמפסיק, כפ"ב; ולא דמי לתבוא' בין הזיתי' במ"א, דהתם דרך בני אדם לזרוע בין האילנו', משא"כ הכא: כג) והע"ג דאפי' בקנה ב' אילנו אין לו קרקע [כב"ב פ"ה מ"ד], וא"כ האיך יתחייב בפאה והכתיב פאת שדך והרי אין שדה שלו? ואי"ל דכיון דקנה מהמוכר שהי' מחויב, והמוכר קבל המעות, דמי למוכר לו בנ"מ של פרה א', דנותן לוקח לכהן ואין מנכה לו מהדמי'. [כחולין קל"ב א'] הע"ג שאין הפרה שלו; וה"נ

הע"ג

ר"ע מברטנורה

מיני תבואה דמו: וכן בכרם. וכן שמחליק בכרם דינו כמחליק בבצלים: המדל נותן מן המשוייר על מה ששייר. בזמן שהבצלים זרועים רצופי' נוטל מהם אחת מבנתי' כדי שהנשארי' יתגדלו בריוח ויעשו גסים וזהו הנקרא מדל שדולה ושולף אותם ממקומם ותנן איזהו מדל נוטל אחת ומניח שנים ואותם שעוקר ליתן ריוח לנשארי' אינם חייבין בפאה לפי שתקנת הנשארי' הוא הלכך נותן פאה מן הנשאר לבד והנעקר פטור משום דלא הויא קציר': שמחליק מאחת יד. כלומר מעט מן הגן או מעט מגורן או שם לשוק ורמב"ם פירש מאחת יד ממקום אחד שהחלק שנוטל למכור בשוק אינו נוטל אותו מכאן ומכאן אלא כולו מצד א' (ח): ד האמהות של בצלים. בצלים גדולים שמניחין אותן לגדל זרע ומתוך שמשהין בארץ לא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק (ט) ולכך פטר ר' יוסי ואין הלכה כמותו: מלבנות הבצלים שבין הירק. סבר רבי יוסי הירק כזרע אחר דמי שאין דרך בני אדם להיות מכנים בצלים בין הירק ותנן לעיל בפרק שני הזרע אחר מפסיק ואין הלכה כרבי יוסי. ה שלקחו את האילן. מהכא אלמא

דחשיב

עיקר תוי"ט

דהא שני מינים הן: ז) באפונין. פי' הר"ח ארעונים כלומר אפונים השופין שהם זרעונים. לאפוקי אפונים שמלוגים שהן מין ירק ואינן חייבין בפאה. (ח) לדברי הר"ש סיפא פירושא דרישא כמו בד"א. והטעם כתב בתשובת הרא"ש דבוצר מרוח אחת אינו כבוצר ערלאי מעט מכאן ומעט מכאן שאז פטור: (ט) והכ"מ חקרה שאיל והבצלים עצמן שלא נשתנו מידי דאכילה מיהו אף האמהות שמשהין אותן בארץ לא יצאו מכלל לפטור מפאה משא"כ ספיחי כרוב שבשביעית מ"ד שכל שאין אינו ראוי לאכילה אלא ע"י הדחק

פ"ט

זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו, המוכר קלחי אילן בתוך שדהו כד), נותן פאה מכל אחד ואחד, אמר רבי יהודה אימָתי בזמן שלא שייר בעל השדה כה), אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל כו):
ף רבי אליעזר אומר קרקע בית רובע כז) חייבת בפאה, רבי יהושע אומר

העושה

ר"ע מברטנורה

דחשיב בפרק קמא שחייבים בפאה: המוכר קלחי אילן. פרשי לאחים שחייבין בפאה ולא מכר לו הקרקע שתן הלוקח פאה מכל אחד ואחד: בזמן שלא שייר. כלומר (י) אם לא התחיל בעל השדה לקצור או ללקט פירות אז הוא דחייב הלוקח ליתן פאה אבל אם התחיל בעל השדה לקצור שדהו קודם שמכר את אלו שנשאר מן השדה שלא נקצר או שלא נלקט בעל השדה הוא הנותן פאה על הכל דמכי אתחיל בקצירה או בלקיטת הפירות אתחייב בפאה של כל השדה ור' יהודה לפרושי מלתיה דת"ק קמא אתא וכן הלכה: ף קרקע בית רובע. מקום שראוי לזרוע בו רובע הקב ופירשו בו שהוא עשר אמות ומהלך על עשר אמות בקירוב (יא):

העושה

תפארת ישראל

אע"ג שאין השדה של לוקח, לא מכר לו הפאה שחייב מאילן זה; ליתא, דהרי לעיל [פ"ב מ"ז] בקצרוה לסטים והניחו התבואה לבעל השדה, אפ"ה פטור בעה"ב מהפאה; וכ"ש הכא שהפירות לא יחזרו לבעל הקרקע כ"ש דפטור מפאה; ואי נימא שנכנס קודם קצירה כבר היה רמי חיוב פאה על הגידולין, אמאי בקצרוה לסטים יפטור מהפאה? אלא נ"ל דמיירי הכא שקנה קרקע בפירוש עם האילן, ורלח"ש פי' דאע"ג דאין לו קרקע כאורו וצלו, עכ"פ יש לו מקום האילן. ובמח"ב אין דבריו מובנים, דממ"נ אי בשעה שהאילן קיים, גם כאורו וצלו יש לו, ואי אחר שנעקר האילן גם מקום האילן אין לו [כח"מ רס"ז ס"ס]? ותו דא"כ בבכורים דתני נמי בקרקע כ"ש כלקמן [מ"ז] ולמה קיי"ל בקנה ב' אילנות דמביא ואינו קורא [בכורים פ"א מ"ו]? ועד כאן לא ס"ל דעכ"פ יביא, אלא משום קדושת בכורים מדמספקי ליה אם קנה קרקע; אבל פאה דממונא הוא, אע"ג דגם בפאה דינו כלקט, דבספק חייב [כש' פ"ד], ה"מ כבלקט דמאי בקצירה, והו"ל כחיוב ודאי ופטור ספק, אבל הכא דספק אם קנה קרקע, דקרקע בחזקת בעלי' עומדת הו"ל כחיוב ספק, ופטור ?]: כד) *ולא מכר רק מקום כל קלח וקלח לבדו, דנקנה כל הקרקע, הקרקע מחברן [כ"כ בנ"ש וכן משמע קצת מרמב"ם פ"ג מת"ע, ולפע"ד י"ל דאפי' בלא קנה קרקע כלל, נמי חייב בפאה ולא דמי לזוכה מהפקר פ"א סי' כ', דהכא אתא לידו מיד המחייב, והמוכר קבל המעות, ודמי למשור לי במ"ע של פרה זו, דנותנן לכהן ואין מנכה מהדמים (חולין קל"ב, א') ועיין שם ודו"ק]: כה) קצת אילנות שיר לעצמו: כו) ודוקא בשנכנס שהתחיל כבר המוכר בקצירה; ול"ד לסוף פ"ב דחייב הלוקח דהכא שייר לעצמו: כז) שמחזיק לזרוע רובע, עי' פ"ב י"ג:

השוה

יבוא

עיקר תוי"ט

פרי"ם: (י) פי' לפירושו, מ"ש כלומר לאסבורי הלכתא ולא פי' דמתני' ומ"ש אז הוא דחייב הלוקח פי' מ"מ אפי' אם נשאר לו. ומ"ש שנשאר כו' ר"ל שנשאר למוכר כלום כו' שלא נלקט ולא נקצר. הלכך על המוכר לתת הפאה לפי שהתחיל בקצירה והתורה אמר ובקצרכם וגם כשאר לו הלכך אמרינן דבאותו שיור שי הפאה ושאני הכא מספ"ב ב' דתנן קצר חציו ומכר כו' דהתם לא שייר כלום ועיין חולין קל"ח. פרי"ם: (יא) וביכו' מ"מ דר"א נאמר כאן שדך ונאמר בכלאים שדך מה שדך האמור להלן בית רובע (כלאים פ"ב) אף כאן ב"ר:

ולפי

העושה סאתיים(כח)יג) רבי טרפון אומר ששה על ששה טפחים, רבי יהודה בן בתירה אומר כדי לקצור ולשנות(כט), והלכה כדבריו. רבי עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים(ל) ולכתוב עליו פרוזבול(לא), ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות(לב) בכסף ובשטר ובחזקה(לג):

ז הכותב

תפארת ישראל

כח) *והוא פחות ממקום שהוא כדי לזרוע בית רובע: כט) שמילא כפו קוצר ב' פעמים: ל) דוקא בכורי חטה ושעורה, אבל בכורי אילן צריך קרקע ט"ז אמ' לכל רוח [כך כ' הר"ש, וסמיכתו על סוגיא דב"ב [דכ"ז, א] אמנם הרמב"ם בהל' בכורי' [פ"ב] לא הביא זה, ע"כ משום דס"ל דרק דרך דחוי קאמר הש"ס התם הכי, ולפי מאי דמסיק הש"ס התם, אלא כי אתא רבין וכו' לא קי"ל כדחוי הנ"ל, וכן פשטו' המשנה משמע דגם גבכורי' בכ"ש סגי']: לא) *פרוזבול, ר"ל תקנו עשירי', שחטאו ולא רצו להלוות מירא' בהשמט שביעית, ומדשמיטת כספים בזה"ז מדרבנן, התקין הלל פרוזבול, שיאמר מלוה לב"ד: מוסרני לכם שטרותי אלו, וב"ד כותבין לו שאמר כן, ואז הוא כגבוי ואינו נשמט, ודוקא ביש קרקע ללוה [ועי' מ"ש בס"ד שביעי' פ"י סי' יז]: לב) °מטלטלי: לג) אף דלבדן אינ' נקנין רק במשיכה בהקנן אגב קרקע, נקנין עמה

ר"ע מברטנורה

הטובה סאתים. רבי יהושע לא אזיל בתר זריעה אלא קרקע המוציאה סאתים שהן י"ב קבין (יב): לקצור ולשנות. דרך הקוצרי' אוחז מלא כפו מן הקמה וקוצר כדכתיב (תהלים קכ"ט) שלא מלא כפו קוצר ואם יש בקמה כדי למלאות כפו שתי פעמים חייבת בפאה: קרקע כל שהוא חייבת בפאה. דסבירא ליה פאת שדך כל שהוא משמע (יד) ופליג אכלהו (טו) ובבכורים. דכתיב בהו אדמתך (טז) והני מילי בבכורי חטה ושעורה אבל בבכורים של אילן אינו חייב אלא אם כן יש לו קרקע שש עשרה אמות סביב לאילן שהוא שעור יניקתו: ולכתוב עליה פרוזבול. הלל תקן פרוזבול כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב תקן שיהא מוסר שטרותיו לבית דין וכותב מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה ומשכתבו לו שטר זה (יז) שוב אין שביעית משמטת חובו ודוקא כשיש קרקע כל דהו ללוה דאז חשיב כאילו החוב גבוי כבר ביד בית דין והו לא קרינן ביה לא יגוש וחשבינן לקרקע כל שהוא כאלו שוה כל החוב דאין אונאה לקרקעות (יח): ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות. דמטלטלין נקנין אגב קרקע בכסף בשטר ובחזקה כדתנן בפרק קמא דקדושין

יבם

עיקר תוי"ט

(יב) ולפי סדר משנתינו כ"א פוחת והולך משיעור הראשון ובזמן המשנה הוה שמינית הרבה מובא. ספי מבימי ר' יוחנן דא' ד' קאין לכור. ב"מ ק"ה ועתוי"ט: יג) סאתים. נירו' מ"ש. נאמר כאן שדך ונאמר להלן ושכחת עומר בשדה מה שדה שנאמר להלן סאתים אף כאן סאתים ופהר"ש כדתנן בפ"ו העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. מ"ע דר"ע מבורגה. וכ' הר"ש כדתנן פ"ג דכלאים ערוגה שהיא ו' על ו' כו': (יד) ולית ליה ג"ש דשדך ופריך נירו' שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור. ומשני שהיה שם שבולת ונו ה' שבלים: (טו) לפי שיש מקום לטעות ולפרש כ"ש שר"ל השיעור המועט שבשיעורי התנאים הקודמים והיינו כר"י ב"ב ולא בא ר"ע אלא לתת כלל לכל דיני קרקע כ"ש. תוי"ט: (טז) בתוי"ט מפלפל אם מי שא"ל קרקע כ"ש פטור מן הוידוי וע"ש: (יז) כגו' שהם חותמין ונותנים לו מה שכתב מוסר אני כו': (יח) בסוף שניפים כתב ע"א ושם אפרש בס"ד:

ז הכותב נכסיו והוא ש"מ (לד), שייר קרקע כל שהוא (לה) מַתַּנְתוֹ מתנה (לו) לא שייר קרקע כל שהוא, אין מַתַּנְתוֹ מתנה (לז). הכותב (לח) נכסיו לבניו (לט) וכתב לאשתו קרקע כל שהוא (מ), אבדה כתוּבָתָהּ (מא), רבי יוסי אומר אם קבלה עליה אף על פי שלא כתב לה איבדה כתובתה (מב): ח הכותב נכסיו לעבדו (מג),
יצא

תפארת ישראל

שמה כשקנה הקרקע בא' מג' דרכים הנ"ל, אפי' אין המטלטלין צבורי' שם: לד) *נ"ל דנקט מלת שכ"מ לבסוף, לאשמעי', דאפי' לא כ' השכ"מ מהיום, רק כ' „במתנת שכ"מ", ונתכוון שיהיו שלו רק אחר מותו, אפ"ה בשייר דינו כמתנת ברי: לה) *ה"ה בשייר מטלטלי, וי"א דעכ"פ צריך כדי פרנסתו ופרנסת ב"ב כל ימי חיין [ואשתמיטת' הסמ"ע [ח"מ ר"נ סקי"ח] שכ' דס"ל לרא"ש, דוקא בקרקע צריך פרנסת כ"ב, והרי ברא"ש כאן כ' בפירוש דאפילו במטלטלי צריך כן [אבי ופי' לי רא"ש כאן ונכוין ח"מ]: לו) *בקנו מידו או נתנה מיד, בעמד אינו חוזר, ואפי' מת צריך קניין, דמדשייר ולא פי' שמחמת מיתה נותן. הו"ל כמתנת ברי דלא קנה אם לא קנו מהנותן; ומה"ט מתנת שכ"מ במקצת בעי קניין, ובכולה אדרבה קניין או שטר גריעי ספי, דשמא לא גמר להקנות כ"א באלו, והרי אין קונין לאחר מיתה, אם לא שפי' שכוונתו בקניין ושטר ליפות כחו; מיהו מצוה מחמת מיתה, אפי' במקצת ובקניין, בעמד חוזר [ח"מ שם]: לז) *בעמד חוזר, אפי' נתנה לו מיד, ובין כתבה לה' או לק' ולא הפסיק בנתיים, דמדשבק נכסי' ערטלאי, ש"מ דכוונתו רק כשימות: לח) *בשכ"מ מיירי; ובברי' בקניין, אבעיי דלא אפשטי [ב"ב קל"ב]: לט) * ודוקא לזרעו, ובשאר אדם לא אבד' כתובת', [ב"ש אה"ע ק"ו סק"ב]: מ) *ה"ה מטלטלי, לדידן דכתוב' נגבי' ממטלטלי: מא) *ועכ"פ גובה מנכסי' שיבואו לאחר מכאן, ואפי' מנכסי א' מהבני' שימות אח"כ בחיי אב: מב) *דשתיקה כהודא' דמי', ומחלה כתובתה עבור הכבוד שעשה לה שתהי' משותפת עם הבני'; ואע"ג שלא קנו מידה, וי"א אפי' שלא בפני', רק כששמעה שתקה; וקיי"ל כר"י, מיהו דוקא כתוב' ותו' אבל נדוני', לכ"ע דוקא כשקבלה בפירוש מהגו [אה"ע שם]: מג) *שכ' „כל" נכסי לעבדי [וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, כ"כ
פרהב"ם

ר"ע מברטנורה

ושם מפורש: ז שכיב מרע. השוכב על מטתו מחמת חולי: שייר קרקע כל שהוא. כל הני שייר קרקע כל שהוא דתנן במתניתין מכאן ועד סוף פרקין לאו דוקא קרקע דהוא הדין מטלטלין כל שהוא אלא איידי דתנא רישא גבי פאה ובכורים ופרוזבול קרקע כל שהוא תנא בכל הנך נמי קרקע כל שהוא: מתנתו קיימת. אם קנו מידו על המתנה אע"פ שעמד מחליו אינו יכול לחזור בו הואיל ושייר לעצמו כל שהוא גלי דעתיה דלאו מחמת מיתה כתב המתנה: לא שייר קרקע כל שהוא. לעצמו מסתמא לא שביק איניש נפשי' ערטילאי ואם לא שהיה חושב ודאי שימות לא היה נותן כל נכסיו הלכך אם עמד חוזר ואפילו קנו מידו: וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה. בשכיב מרע מיירי שמחלק נכסיו לבניו וכתב לאשתו חלק בין הבנים ושמעה איהי ושתקה ולא אמרה כתובתי אני גובה או כיוצא בזה אבדה כתובתה: רבי יוסי אומר אם קבל' עליה. שתהא שותפת בין הבנים אפילו לא קנו מידה והוא לא צוה שיכתבו כך בפניה אבדה כתובתה ושוב אינה יכולה לחזור בה ואין הלכה כרבי יוסי: ח הכותב כל נכסיו לעבדו. שכתב כל נכסי נתונים לפלוני עבדי הרי העבד בכלל הנכסי' וניתן לו את עצמו והא דקאמר עבדי
בייט

יצא בן הורין, שייר קרקע כל שהוא (מד), לא יצא בן חורין (מה), ר' שמעון אומר לעולם הוא בן הורין (מו), עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי, חוץ מאחד מריבוא שבהן (מז):

פ"ד

תפארת ישראל

כרשב"א ור"ן פ"ק דגיטין דאם לא כ' "כל", אין העבד בכלל, מדנותן לעבדו, אבל לאחר, אפי' לא כ' כל, גם עבד בכלל עכלה"ט]: מד) הוא הדין מטלטלי: מה) דהרי קיי"ל אדם מוציא דבריו לבטלה [כערכין ד"ה, א], ולפיכך אמרי' דמשט' בו ואפי' אמר חוץ מקרקע פלוני, ואפי' אין לו רק אותו קרקע ועבד, אפ"ה מדיש שיור בדיבור דכל נכסי, שהוא משתחרר בדיבור זה ששייר בו, א"כ לאו כרות גיטא הוא, דלא פלגיק דבורי', בין שאר נכסיו לעבד, וכשייר בגוף העבד דמי; ולרי"ף ה"ט מדנזכר זכות הרב בגט שחרור: מו) דפלגינן דבוריה: מז) ואפי' שוה העבד טפי, מ"מ מדלא פי' מה שייר, אמרינן עליו נתכוון ולא שוה בעיניו טפי.

פ"ד

ר"ע מברטנורה

היינו עבדי שהיה כבר: שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. דכל היכא דנחית לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולאגופיה ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי ואפילו אין לו שום נכסים (יט) אלא העבד והקרקע ששייר מכל מקום לא יצא לחירות דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אמר חוץ ובטל ליה דלא פלגינן דבורא והוי בטל לגמרי ולא קנה לא עצמו ולא נכסים: רבי שמעון אומר לעולם הוא בן חורין. בין אין לו נכסים אחרים אלא העבד והקרקע ששייר ובין יש לו נכסים אחרים לעולם הוא בן חורין ומוקמינן דבור כל נכסי בעבד לבדו כשאין לו נכסים אחרים ולא אמרינן דבמה שאמר חוץ בטל דבורו שאמר כל נכסי דפלגינן דבורא ומקיימינן ליה בעבד ויצא בן חורין: חוץ מאחד מרבוא. ולא פירש מהו משייר דהתם אמרינן לאחד מרבוא דקאמר היינו עבד ואיכו לא חשיב ליה אלא כאחד מרבוא בנכסים ואע"ג דשוי טפי ואין הלכה כרבי שמעון:

פ"ד

עיקר הוי"ט

(יט) משמע דכ"ש אם יש לו נכסים אחרים דלא יצא בן חורין וא"כ בדברי ר"ש הו"ל לפרש בין יש לו נכסים כי היכי דלא נימא דכי פליג ר"ש באין לו הו' אבל ביש לו אה"נ דמודה לת"ק כו'. ור"ש לעולם קאמר דיצא ב"ח. תוי"ט ועי"ש

פ"ד

חידושים

מ"ז כ' הרל"ב בשי' תב, והקשה הקשה כברזל אאמ"ו הגאון הצדיק זצוק"ל, וז"ל למה שתיקה כהודאה, נימא דלא להכמים לחולה שתקה, כי"ד הרל"ב בהסכמית לחולה? ואת"ל התם בהסכמית בלי הגאה לדידי', משא"כ הכא מדכבדה לשפחה בין הבנים מחלה, עכ"פ למה יועיל בפסק לגוואת הכ"ת [כח"מ ספ"א ס"ב]? וי"ל דבי"ד בהסכמית להבא, ולא בהודה על תוב דלעבר, דלא הו"ל לשתוק, מדיחששו שכן האמת, פי"ל דבי"ד שהוא נדר, קמי שמיא גליא שבטל בלבו, משא"כ בתוב שנמסר לב"ד, עכלה"ט:

מ"ח כ' הרל"ב דטעם דת"ק דלא פלגינן דבורי', וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ע כ"כ רש"י גיטין [דמ"ב, א'] ותמוה טובא, הא פ"ק דגיטין מסקינן דלכ"ע פלגינן דבורי', וטעמא דת"ק מדלאו כרות גיטא הוא, אח"כ מצאתי בהסכמה כן הפר"ח במים חיים, ובחידושי לגיטין יישבתי דברי רש"י, למה דס"ל לרש"י בפשטא דלאו כרות גיטא, דמדנסית לשיור, אימ' לעבד נמי שייר, א"כ ר"ל אף דבפלגא ובכל ספרי משמע, אמרי' דלא שייר רק מה שפי' בהדיא, ובשאר קנה, הכא בגט, כריתות בעי, שלא ישאר שום פקפוק ס' במה שאמר, והרי עכ"פ איכא לספוקי, שמא לעבד נמי שייר, ומזה הוכיח רש"י דהוגיא דדף מ"ב לא ס"ל כן. דאל"כ מה פריך ודלמא עבדי שהיה כבר, מי לא שמן הכותב וכו', הרי

לא

חידושים

לא נזכר לפלוני עבדי, כ"א בדברי ר"ש, והרי י"ל דר"ש לטעמי' דלא חייש לפקפוק, ודלמא לחכמים בהאמת לא מהני הך לישנא מדאיכא לספוקי, דקרי לי' עבדי, אע"כ דקו' הש"ס כרב אדא, דטעמי' דת"ק משום ל"פ דבורי', ולא פליגי בלפלוני עבדי כלל, ובזה ניחא דהאיך יתרץ רב אשי באמת קו' רפרס מתחנים' ערוכה, ולפי הנ"ל, דרב אשי לטעמי', דמתרץ בפ"ק [ד"ט, א'] התם לאו משום כרות גיט', בל"ז לא ק' [קושית]רפרס,די"ל דלשון עבדי תלי' בפלוגתא דר"ש ורבנן אי בעי כרות גיטא,עכת"ד הקדושים *ובעניותי מדיין הפני עומד בחוץ, דלפי דברי רבינו רק דברי רש"י מתורצי', מאח"כ דברי הר"ב נשארי' בל"ע, דהרי כ' להדי' דלא כמסקנת הש"ס, אמנם לא על הר"ב לבד תלונותינו, כ"א גם על הר"מ ור"ש, דכולן כ' בדת"ק משום לא פלגינן דבורי' וח"ו שנאמר, דלכל רבותינו הנ"ל נשמט גמרא ערוכה, דטעמא משום כרות גיטא אמנם לולי נפתחו עיני האישות, הוה אמינא דלכאורה אפכא מסתברא, דלר"מ ור"ש ור"ב לא קשיא ולא מידי, דיש לפרש דבריהם כמ"ש לעיל סי' מ"ה, דבמסקנא צריך הש"ס לתרתי טעמי, דגם בדמיתא כרות גיטא צריכין לטעמא דלא פלגינן דבוריה, וכך כתב הר"מ כאן להדיא, ורצונו לומר דלא אמרינן לא פלגינן דבוריה, רק היכא דעל ידי זה, תבטל כל הדבור, כשייר קרקע כל שהוא דאי נימא לא פלגינן דבוריה. הרי לאו כרות גיטא הוא, להכי אמרי' ל"פ דבוריה, משא"כ בשכ"מ שכתב נכסי' לעבדו דאף אי נימא ל"פ דבוריה א"א לבטל כל הדבור דהרי יהי' איך שיהיה, ע"כ העבד יצא ב"ח מדינא עליו שם מחכור, בכה"ג פלגינן דבוריה, [השבני הגאון הצדיק הנ"ל וז"ל דברי הר"ב א"א ליישב ע"פ פי' דתפכ"ת כ"י, דא"כ ל"ל לר"ב לחלק בטעמי' בין יש לו שאר נכסים או לא, ואלו לתפכ"ת אין חלוק בין יש לו לאין לו, אלא כל שמשייר בדבור דכל נכסי הוה כמשייר בגוף העבד, עכתד"ק, ולא זכיתי נידע דעת קדושים דגם אי נימא דטעמא דר"ב משום ל"פ דבוריה להוד ק' קו' רבינו הגאון הנ"ל, ומה שיתרץ לפי שיטתו, אתרץ נ"כ לפי שיטתנו, בדנימא דבמסקנא צריכין לתרתי טעמי; אמנם לפע"ד דברי הר"ב מיושבין שפיר, דבאין לו שאר נכסי', לא סגי לן בטעמא דלא פלגינן דבוריה דמה לא פלגינן שייך כאן, הרי אין העבד והנכסים כלולים בדבור א', אע"כ דפי' ל"פ דבוריה דכל שמשייר בדיבור דכל נכסי, כמשייר בגוף העבד דמי, ולא כרות גיטא הוא]; וזה לפע"ד גם עומק כוונת רש"י במ"ש וז"ל דהכ"ל דשיורי' מדנקת לשיורא, ר"ל לפע"ד, לא דנימא דכוונת רבו לשייר עפי ממה שאמר, כמ"ש הגאון רבינו הנ"ל, רק דאנן אמרי' מדנחית לשיורא, הרי שייר בגט, וכשייר לדידי' דמי ונתבטל הכל; ובזה יתורץ מ"ש רש"י שם [גיטין ד"ט א'] בתר הכי וז"ל, והוא לא הוזכר בתוך המתנה, דמדלא כ' לי' עלמך ונכסיי קטיין לך, לאו כריתות הוא, עכ"ל, ומנ"ל הא? דלמא אפי' כ' לי' עלמך ונכסיי עכ"פ מדשייר בנכסי' נימא דבדידי' נמי שייר, ואת"ל מדפי' „עלמך", הרי חזינן דלא שיירי' [וכן השבני רבינו הנ"ל]? עכ"פ הרי גם בדפירש חוץ מקרקע פלוני נמי חזינן דאין כוונתו לשייר בעבד, ואפ"ה אמרי' דמדשייר בנכסי' שייר בעבד, אע"כ ברור כוונת רש"י דדוקא בכלל לעבד בכלל כל נכסי דאכ"ל לא פלגיה דבוריה, אמרי' לא כרות גיטא, [מיהו לרי"ף ורמב"ם אפי כ' עלמך ונכסי, ל"פ דבורי', ולאו כרות גיטא הוא, וכמש"ל]; אמנם לפע"ד אדרבה דברי רש"י מתוקי' יותר, דלכאו' סותרי' אה"ז, דהם [דמ"ב, א'] כ' בד"ה לא יצא ב"ח, דלא ידעינן הי קרקע שייר, ובכל כ"ש אמרי' האי שייר, וכיון דקרקעות לא קנה גופי' נמי לא קנה עכ"ל, וק' הרי לפמ"ש רש"י במסקנא לעיל ד"ט, אפי' פי' לאיזה קרקע נתכוין, אפ"ה ל"ק לעבד? וצ"ע לתרץ, דבל"ז ק' לרש"י, ל"ל כלל למימר דמש"ה לא קנה קרקע, מדלא ידעי' לאיזה קרקע נתכוין אפי' בל"ז מדלא פלגינן דבורי' ולא קנה את עצמו, ע"כ עבד נמי ונכסי' נמי? ותו למ"ש רש"י לעיל ד"ט דאפי' פי' לאיזה קרקע נתכוין, זה פשוט אפי' לס"ד דש"ס, דאל"כ ק' לת"ק, לאשמעי' רבותא בריש', דאפי' שייר קרקע, בפירש לאיזה קרקע נתכוין, יצא בן חורין, אלא על כרחך דגם בכה"ג לא יצא בן חורין, ואם כן קשיא למה באמת נקט בסיפא שייר קרקע כ"ש, דמשמע סתמא, הרי אפילו פירש, אפ"ה לא קנה, אע"כ דגם בכה"ג אשמעי' רבותא, לפמ"ש ר"ש ור"ב כאן, ותו' גיטין ד"ט, א' ד"ה הלכה, דאע"ג דאין לו רק אותו שדה ועבד, דלא שייך למימר מדשייר בנכסי' שייר בעבד, אפ"ה לא קנה, ואף ע"ג דבתוספתא שסבירא הר"ש, נקט כה"ג לרבותא אליבא דר"ש דאפ"ה קנה, י"ל דלתוספתא איכא נמי רבותא איפכא דאע"ג דאין לו רק אותו שדה ועבד, ל"א משמע הוא בו בלישנא דכל נכסיי, או אף דהו"ל כשייר בקנין העבד גופי' ובל"ז תו' [ב"ב דקמ"ט, ב'] שבשו לגי' שבתוספתא דנקט רבות' כנ"ל [ואשתמיטת' לרתוי"ט תו' הנ"ל], עכ"פ שפיר איכא למימר, דמש"ה נקט ת"ק רבותא, דאע"פ שלא פי' איזה קרקע שייר, ולא שייר כלל בנכסי', דהרי כולן נשארו לרב, אפ"ה לא יצא ב"ח, דלא פלגינן דבורי', ולא הו"ל כרות גיטא. וכך רבותא נקט רש"י בגיטין דמ"ב הנ"ל, ורבותא דהוספתא נקט רש"י שם ד"מ, כנלפע"ד

ונתיישב הכל בעה"ש

פ"ד הפאה ניתנת במחובר לקרקע א), בדלית ב) ובדקל ג) בעל הבית מוריד ומחלק ג) לעניים ד), רבי שמעון אומר אף בחליקי אגוזים ה) אפילו

תפארת ישראל

פ"ד א) שיהיו לעניים לתלשה בעצמן ממחובר: ב) גפן המודלה ע"ג כותל גבוה: ג) שגבוה הוא: ד) שלא יסתכנו כשידחקו זה את זה, ואם משליכו לפניהן, שמא יתכוון להשליך סמוך לקרובו עני: ה) אילני אגוזי פרך, קאקוסניסע בל"א, שחלקים וגבוהים מאד ונ"ל דת"ק ס"ל דכיון דפסוק א' מחייבו ליתן במחובר, וכ' א' מחייבו ליתן בתלוש, מסתבר שלא חייבתו תורה להטריח כ"כ באלנו' שגבוהי' ביותר ואף שאין אנו גדלין אצ"י הרי כבר כ' הרמב"ם [בפ"א ממתנות

ר"ע מברטנורא

פ"ד הפאה ניתנת במחובר. דכתיב (ויקרא י"ט) לעני ולגר תעזוב (א) הנח לפניהם והם יבוזו: בדלית. גפן המודלית על גבי עצים או על גבי אילנות: מוריד ומחלק דכתיב (שם) תעזוב אותם אותם שאין בהם סכנה (ב) אתה עוזב לפניהם ואי אתה עוזב אותם שיש סכנה בעלייתם אלא מוריד מן האילן ומחלק להם: בחליקי אגוזים. על שם שאילנות של אגוזים חלקים ואין בהם קשרים כשאר אילנות קרויין חליקי אגוזים (ד) ואין הלכה

עיקר תוי"ט

(א) דהוה מצי למימר יביזו: (ב) יכו'. והכי דריש דאותם מיעוטא הוא ומסתבר לאוקמא את אלו שיש בהם סכנה: ג) ומחלק. שלא ירמה לעני קרובו וישליך לפניו ירו'· (ד) והר"מ פי' אגוזי פרך והם מין

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א. ערוגות שבין האילנות, אפילו כשכל אחד מהערוגות מרובעת וע"י רבועה ניכר שהיא מפורדת מחברתה; והאילנות שמבדילין בין הרבועים הם אילני זיתים שענפיהן מרובין ומעורבין זב"ז, אפ"ה לא מחשבו כגדר שחוצץ אפילו באילנות [כפ"ב מ"ג] ונותן פאה לכל הרבועים כולן בסוף כולן ביחד. ודוקא שאין האילנות מרוחקים זמ"ז, עד שבמקום שהוא נ' על נ' אמה יש לכה"פ י' אילנות, אבל באין במקום כזה י' אילנות, אז ניכר שלא בשביל האילנות הוכרח לעשות הזרעים רבועים נפרדים, אלא כדי שיהיה כ"א כערוגה בפ"ע. ונותן פאה לכל ערוגה לבד: **מ"ב**. אפילו לא נתבשלו יפה כל פירות שדהו בפ"א, ועקר המבושלים יפה, והניח הלחין, כשיעקור לבסוף הלחין, יתן פאה גם לאותן שעקר מקודם, אפילו היו אותן שהשאיר מקודם בתואר ערוגות מופרדות, ורק כשהיה שדה שבת או חרדל שדרך לזרען ערוגות קטנות אז אם היה במה שהשאיר תחלה תואר ערוגות מופרדות, נותן פאה לכל ערוגה לבד: **מ"ג**. כשנתבשלו כל פירות שדהו, כגון אפונין בצלים וענבים, ולקט בו כאן וכאן כדי לאכלן מיד, והשאיר מקצת הפירות במחובר שיהיו לקיום, הו"ל ב' מיני לקיטות וחייב פאה מכל א' לבד. ורק אם אותן שלקט תחלה לצורך מיד לקטן כולן במקום א' הו"ל כתחילת לקיטת השדה ומניח הפאה מהמשואר גם על מה שלקט מקודם. אבל אם עקר קצת מהן כאן וכאן כדי שיתעבו הנשארים, הרי אותן שעקר תחלה לא מחשב קצירה כלל ופטור מפאה ומפריש לבסוף רק על המשואר: **מ"ד**. בצלים שמניחן בארץ כדי שיעשו זרע, אע"ג דבכה"ג לא חזו לאכילה, אפ"ה כיון שתחלה היו ראוין לאכילה חייב בפאה: **אם** מפסיק בין חלק לחלק שבשדה דבר שפטור מפאה, כגון ערוגה של ירק כיון שאין החלקים מרוחקים זמ"ז כשיעור הקרוב לרובע, לא מחשב הירק כזרע אחר [רפ"ב] ומצטרף כולן לפאה א': **מ"ה**. האחין שחלקו וכ"ש שאר שותפין שחלקו, אף דקודם חלוקה חייבת רק פאה א', משחלקו נותנין כל אחד פאה מחלקו לבד: המוכר קצת מפירותיו במחובר, בעל השדה חייב מהנשאר גם על מה שמכר, אבל במכר כל פירות שדהו שבמחובר, הלוקח חייב בפאה ולא ינכה זה מדמי המקח: **מ"ו**. קרקע כ"ש חייב בפאה ובבכורים [ורק בכורי אילן צריך שיהיה לו ט"ו א לכל רוח] וכ"כ ביש קרקע כ"ש ללוה כותבין עליו פרוזבל וכשמכרו בצירוף מטלטלין, אג"ק, נקנין יחד בכסף שטר וחזקת וא"צ משיכה להמטלטלין: **מ"ז**. שכ"מ שכתב כל [נכסיו] שלי לאחר, אפילו כתב שנותן במתנת שכ"מ, אפ"ה אם קנו מידו, והשאיר לעצמו קרקע או מטלטלים כדי פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו כל ימי חייו, אם עמד אינו חוזר, וי"א דבקרקע כ"ש ממש סגי. [ת"ל דאף דקרקע ומטלטלין בין למר ובין למר שוין בדין זה, אפ"ה נקט תנא קרקע בין למר ובין למר לרבותא ודו"ק]: **שכ"מ** שחולק נכסיו לבניו וכלל ביניהן חלק לאשתו. אפילו רק שמעה ולא מחלה בפירוש, אפ"ה אמדינן דעתה, דבשביל כבוד שנעשה לה שישתפה עם הבנים, מחלה כתובה ותוספת; אבל גדוניתה צריך מחילה בפירוש: **מ"ח**. הכותב כל נכסיו לעבדו, הרי גם העבד בכלל נכסיו, והוא משוחרר וא"צ גם שחרור; ואם שייר קצת מנכסיו, אמדינן גם אותו שייר ולא נשתחרר ונמצא שלא קנה גם הנכסים; ואפילו כתב ס' עצמך ונכסי קנוין לך חוץ מדבר פלוני, כך הוא דינו:

אפילו תשעים ותשעה(ו)(ה) אומרים לחלק ואחד אומר לבוז, לזה שומעין(ז)(ו) שאמר כהלכה: ב בדלית ובדקל אינו כן, אפילו תשעים ותשעה אומרים לבוז ואחד אומר לחלק, לזה שומעין שאמר כהלכה(ח)(ז): ג נטל(ט)(ח) מקצת פאה וזרקה על השאר(י), אין לו בה כלום(יא)(ט), נפל לו עליה(יב) ופירש(יג)(י) טליתו עליה מעבירין אותו הימנה(יד) וכן בלקט(טו) וכן בעומר(יא) השכחה(טז): ד פאה אין קוצרים אותה במגלות(יז)(יב), ואין עוקרין אותה בקרדומות(יח) כדי שלא יכו איש את רעהו(יט)(יג): ה שלשה

אבעיות

תפארת ישראל

ממהגת עניי'] שנוהגים כל מתנת עניים גם בח"ל [אבי ועי' ש"ך בשיים ויו י"א, ואגוזי פרק דערלה פ"ב ועי' מעשרות פ"א,ב'. ועוד דשיעורין הל"מ כסוכה ד"ה,ב ובתוס שיעור דאגוז לשבת ואתרוג לר"מ כשבת דפ"א,א', וודאי שיעור בפירות דא"י וי"ל דכוונת ע"ר על חליקי אגוזי' דוקא שהוא מין בפני עצמו]: ו) עניי' ופרישא קאי, ולא זכיתי לידע למה נקט צ"ט ולא ק' שהוא מניין שלם [אבי ול"נ כ"ל דאתא לאשמועינן דאפילו באו כל הק' יחד תחלה ושוו להם דיעה א', ואח"כ בשעת החלוקה נטה האחד בדעתו מחביריו הרבי', הם אמר כהלכ' שומעין לו]: ז) °אף שחזק מחביריו: ח) °אף שאינו מתכוון להלכה, רק משום שחלק מחביריו: ט) א' מעניי': י) °וסבור לקנות בהכי: יא) אף פאה שזרק קנסוהו: יב) וד' אמותיו לא קנו לו רק בצידי ר"ה וסימט', א"נ מדנפל גלי דעתי' דלא רצה לקנות בד"א: יג) אה: יד) הטלית מהפאה אבל לא קנסוהו בטליתו, שכבר היא שלו והיא שמלתו לעורו: טו) °קמ"ל דלא מבעי' פאה דעניי' משמרין במקומו', וכמלא הפסדן ברור, אלא אפי' לקט ושכחה, דהפסק אתו גם מוכח מפוזר, ולהכי אין העניים מחפשין אחרי' ושמא לא ימצאוה, אפ"ה קנסוהו: טז) °לקט עומר כדכתיב, וה"ה קמה שכוח': יז) זענזעי: יח) העקקע: יט) בחטפם הפאה:

ר"ג

ר"ע מברטנורא

הלכה כרבי שמעון: אפילו תשעים ותשעה. ארישא קאי בפאה הניתנת במחובר: ב בדלית ובדקל. שמצותן בתלוש: ג נטל. אחד מן העניים מקצת פאה שלקט כבר וזרק לו על השאר כדי לקנות (ח): אין לו בה כלום. אפילו במה שלקט דקונסין אותו ומוציאי' ממנו התלוש והמחובר (ט): נפל לו עליה וכו' אף על גב דארבע אמות של אדם קונות בסמטא ובצידי רשות הרבים הכא בשדה חבירו לא תקינו ליה רבנן שיקנו לו ארבע אמותיו אי נמי כיון דנפל עליה גלי דעתי' דבנפילה ניחא ליה דלקני בארבע אמות לא ניחא ליה דלקני: ה שלש אבעיות ביום. שלש פעמים מתגלה

בטל

עיקר תוי"ט

מין אגוזים והוא מאוד גדול. שם: ה) צ"ט. פי' עניים: ו) לזה שומעין. ואפי' הוא בריא וחזק יותר מחביריו או אוכל יותר מהם. ז) שאמר כהלכה. ואפי' הוא זקן ותש כח או חולה שסברי מה שאומר נחלק מפני חלישותו הוא אפ"ה שומעין לו. שם: (ח) רש"י. ולא נשבוע לומר דבהכי הוי קנין. אלא ר"ל לפי טובת העני אבל לפי האמת אין זה קנין כלל: (ט) שאחרי שכסה הפאה שלא יוכלו שעניים לראותה לקחתה והוא לא קנאה בזה שאין זה קנין כלל לכך קונסין אותו אף מה שלקח וזכה בה. הר"ש. ול' כף נחת כדי שלא יעשה כן פעם אחרת: י) ופירש. דעת הר"ש דנכפל או נפירש נ"כ קונסים אותו ואין נראה כן מן המשנה אלא דוקא כשנפל וזרקו הו' שהרי חילקם לשתי בבות. תוי"ט: יא) בעומר. ה"ה בשכחת קמה אלא דשכחת עומר בהדיא כתיב ושכחת קמה מריבוי' קאתי. יב) במגלות. הם הרמשים, וקרדומות הם ממיני הפטישים. הר"מ: יג) רעהו, מכוב בה

הגאים

אבעיות כ) ביום, בשחר כא), ובחצות כב), ובמנחה כג), : רבן גמליאל אומר לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו כד).: רבי עקיבא אומר לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו כה). של בית נמר כו) היו מלקטין על החבל כז).: ונותנים פאה מכל אומן ואומן כח) : ך עכ"ום שקצר את שדהו, ואחר כך נתגייר, פטור מן

תפארת ישראל

כ) ר"ל ג"פ מתגלה בע"ב בשדה כדי שיכנסו העניי' מדעתו, לחלק פאה מפני שאז מצויין שם ג' כתות חלשות וכדמסיק, להכי יהי' הבע"הב שם לעמוד לימין לדקס ושלא יעשו להם חביריהם עול: כא) שאז לוקטות המניקות, שישנים בניהם: כב) שאז לוקטי' הילדי', שכבר הקיצו משנתם: כג) *זקני' וחלשי' אינן הולכין ללקט עד מנחה שלא יהיו נדחקים, דאז כבר הזרו הכל לביתם, מדלא נשאר בשדה רק מעט מפוזר הנה והנה, כך נ"ל: כד) מג' זמני' הנ"ל ונ"ל דס"ל דרשאי להוסיף על זמני חילק הפאה אף שעי"ז יפסידו הג' כתות החלשות שלא יהיו שם בעת שיחלק הפאה: כה) דס"ל דרשאי להפחות מג' זמנים הנ"ל; אף שיפסידו כת א' או ב' הכל.— וקיי"ל דאין בעה"ב רשאי לפחות או להוסיף על ג' זמנים הנ"ל, ולא יחלקו הפאה רק באותן ג' הזמני' [רמ"בם]: כו) שם משפחה: כז) *רבותינו פי' דר"ל שקושרין חבל וקוצרין כמדתה, ומניחין בסופה פאה, ולפענ"ד דר"ל שמחלקין השדה לג' חלקים שוין, מקושרין חבל לרוחב השדה שקוצרין כדי חבל א' בשחרית וא' בחצות וא' במנחה, רק שבכל א' מג' חלקי' הנ"ל מניחין פאה מכל ערוגה וערוג' וכדמסיק, רק שאין מניחי' ללקוט העניי' עדיין רק עד שיגיעו הקוצרי' לסוף כל חבל וחבל, דהיינו בעת ביאת ג' כתות הנ"ל. א"נ נ"ל דמלת חבל, ר"ל כמו חבל הים [צפני' ב'] דר"ל גבול, ה"נ היו מניחין פאה בסוף שדה, על הגבול, דכך מצותה, וכירושל' [ושבת דכ"ג, א'], אמנם ק"ל אי לעניין פאה קמיירי, לכללינהו עם הסיפא, נותנין פאה על החבל מכל אומן ואומן, וטפי נלפע"ד מדתני מלקיטין, דבלקט מיירי, ור"ל דס"ל כמו דמצות פאה לתתה ג"פ ביום בשחר וחצות ומנחה, כ"כ התנהגו עם הלקט, חלקו השדה לג' חלקים ע"י חבל, שלא ילקטו העניי' מהחבל להלן, עד זמן זמנם זמניהם: (כח) *שורות ערוגה, כדי שלא יצטרכו עניי' להמתין עד סוף קצירה אף שעי"ז הוסיפו בזמני וחילוק הפאה

ר"ע מברטנורה

בעל הבית ונראה בתוך שדהו כדי שיקחו העניים פאה. הבעיו' לשון גלוי נבעו מצפוניו (עובדי' א') מתרגמינן אגליין מטמרוהי: בשחר. מפני המניקו' שבניהם ישנים בשחר ואז יש להם פנאי ללקט: ובחצות. מפני התינוקות שדרכן לצאת בחצות והולכים ללקוט פאה (יד): ובמנח'. מפני הזקני' ההולכים על משענתם ואין מגיעים לשדה עד שעת המנחה: שלא יפחתו. משלש עתים הללו. והלכה שאין נותנין פאה אלא בשלש עתים הללו אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם: של בית נמר. שם מקום כדכתיב (במדבר ל"ב) את בית נמרה קושרים חבל בצד הקמה וקוצרים והולכים עד שיכלה החבל ומניחים פאה לכל החבל (טו) והוזרים וקושרים ומניחים פאה והיינו מכל אומן ואומן כלומר מכל שורה ושורה ועל זה מזכירין אותן לשבח (טז): ך עכו"ם שקצר את שדהו וכו'. דכתיב גבי לקט ופאה ובקצרכם

עיקר תוי"ט

שבאים ללקוט ודוחקים זא"ז או שמא יתקוטטו: (יד) בשחרית ומנחה ישנים הר"ב. והנה השאילו לפאה שם לקט. הר"ב (ע"ש שהעניים מלקטין אותה. תוי"ט): (טו) הר"ב ופירש רבינו ז"ל בגוף אריס (פ' דברים) לפי שהשורה מסיכה כשוה וזה אומנות נקראת אומן ובפי' הנ"ל כתב פאת ראשיכם ת"י אמנם דרישכו : (טז) ידו' וטעמא שיוכלו העניים לקחת מכל אומן ואומן ולא יצטרכו להמתין ולצפות

מן הלקט יז) ומן השכחה ומן הפאה כט), רבי יהודה מחייב בשכחה, שאין השכחה אלא בשעת העמור ל): **ז** הקדיש קמה ופדה קמה לא), חייב. עומרין ופדה עומרין, חייב לב) יח). קמה ופדה עומרין, פטורה לג) שבשעת חובתה היתה פטורה: **ח** כיוצא בו, המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות לד), ופדאן, חייבים, משבאו לעונת המעשרות ופדאן, חייבין, הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואחר כך פדאן, פטורין, שבשעת חובתן היו פטורין: **ט** מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני, רבי אליעזר אומר זכה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני שנמצא ראשון לה) כ).

הלקט

תפארת ישראל

הפאה דדוקא בחילוק הפאה שקצובה, נתנו מיד; אבל לקט שהוא מועט, ואינו קצוב הלקוהו על הכל, שלא ילקטוהו רק בזמן שג' כתות החלשות שם: כט) *אף שעדיין מונחים שם: ל) *בשעה שמפנה עמרי' להגדיש ושכח, אז גר הוא, ולחכמי' מדאינו בשכחת קמה, אינו בשכחת עומר דהוקשו אהדדי: לא) בעוד' קמה: לב) *בשכחה: לג) מפאה משום דבשעת הקציר של הקדש הי' ולא קרינן בי' קצירך; ובשכחה פליגי חכמים ור"י כמ"ו בגר: לד) כפ"א דמעשרו' מ"ב: לה) דאל"כ הו"ל כמסייע לא' והו"ל כגוזל [כפ"ה מ"ו] ודוקא בעשיר שלקט לעני, דצריך ב' מגות

ר"ע מברטנורה

ובקצרהו פרט לשקצרוהו כותים וגבי שכחה כתיב (דברים כ"ד) כי תקצור קצירך ושכחת עומר מכאן אמרו עכו"ם שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור: שאין השכחה אלא בשעת עמור. ובשעת עמור מיהא גר היה וחייב בכל המצות ורבנן סברי הואיל ואיכא שכחה בעמור ואיכא שכחה בקמה כדכתיב (דברים כ"ד) ושכחת עומר בשדה לרבות שכחת קמה את שישנו בשכחת קמה ישנו בשכחת עומר והאי עכו"ם שקצר שלא היה בשכחת קמה דאותה שעה עכו"ם היה אף על פי שעכשיו נתגייר אינו בשכחת עומר ואין הלכה כרבי יהודה: **ז** קמה ופדה עומרים פטורה. דמקרא דממעטינן קציר עכו"ם ממעטינן נמי קציר הקדש דלאו קצירך הוא ולענין שכחה פליגי רבי יהודה ורבנן בהקדיש קמה ופדה עומרי' כי היכי דפליגי בעכו"ם שקצר שדהו ואחר כך נתגייר: **ח** עד שלא באו לעונת המעשרות. היינו מירוח (יט) כשהוא משוה פני הכרי ברחת אם באותה שעה היו ביד הגזבר פטורים ואם לאו אין ההקדש פוטרן: וגמרן הגזבר. שנגמרו בעודן ביד הגזבר: **ט** רבי אליעזר אומר זכה לו. פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בעשיר שלקט פאה לזכות בה לעני דרבי אליעזר סבר אמרינן תרי מגו. מגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה. ומגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ורבנן סברי חד מגו אמרינן

תרי

עיקר תוי"ט

לאפות אימתי יניחו הפאה. תוי"ט: יז) מן הלקט. תנא נקטינהו כהווייתו ורגיל להיות שכן בתחלת הקצירה אפשר ושכיח להיות נושר אבל שכחת עומר וקמה אינו רגיל שישכח בתחלת הקצירה ובסדר תנא פאה במקומה בסוף השדה אבל בקראי כתיבי בהיפך כסדר אזהרתן כשקוצר מזהירי שלא יקצור כל שדהו. וכשקוצר דרך ללקט הנושר. שכחת עומר וקמה דלא שכיח כו' תוי"ט: יח) חייב. בשכחה הר"מ: (יט) וכ"כ הר"ש ונקטי חיוב דתבואה דבה איירינן בפרקין. אבל למאי דתנינן פירותיו מדויק פי' הר"מ עונת כו' וזמנם משתנה כפי שינוי הזרעים וכ"כ הר"ב (והר"ש) בפי' משנה ו שבנויה בפ"ג דף דחלה: כ) שנמצא ראשון. כלומר שלא יעכבנה עד שיבא אותו עני שרצה לזכות אלא כל עני שימצא ראשון יתננו לו ואל יאחרה בידו ואם אירע שיבוא אותו עני ראשון אע"ג דרבאי נתנו ש

בחי

הלקט והשכחה והפאה של עכו"ם (לו) חייב במעשרות (לז), אלא אם כן הפקיר (לח): י איזהו לקט, הנושר בשעת הקצירה, היה קוצר מלא ידו (לט), תלש מלא קמצו (מ), הכהו קוץ ונפל מידו לארץ, הרי הוא של בעל הבית (מא), תוך היד (מב), ותוך המגל לעניים (מג), אחר היד ואחר המגל (מד) לבעל הבית. ראש היד וראש המגל, רבי ישמעאל אומר לעניים רבי עקיבא אומר לבעל הבית (מה):

יא חורי

תפארת ישראל

ב׳ מגות, מגו דהפקיר המגביה נכסיו והי׳ עני, ומגו דזכי לנפשי׳ זכי נמי לחברי׳, ואפ״ה ס״ל לר״א דזכה לי׳; דאע״ג דהשדה הוא שלו ולא מצי זכי לנפשי׳, דהרי גם העני מחוייב ליתן פא׳ משדה שלו; עכ״פ מדאמרינן מגו דמפקיר נכסי׳, הרי הפקיר גם שדה זו אבל מטעי לעני, לכ״ע זכי לי׳; ואף דאפי׳ לסייע לעני אסור כפ״ה מ״ו, תי׳ אאמ״ו הגאון זצוק״ל, דהתם לכתחילה: לו) משדה עכו״ם בא״י: לז) דשדה עכו״ם פטו׳ מפא׳ אפי׳ קצרו ישראל: וכ״כ שדה ישראל חייב בפא׳ אפי׳ קצרו עכו״ם דיש שליחות לעכו״ם לחומרא [כב״מ ע״א,ב] מקרי שפיר קצירך וקיי״ל אין קנין לעכו״ם בא״י להפקיע ממעשרו׳ ורק מרוח עכו״ם בשדה שלו בא״י פוטר: לח) לעניי׳ ועשירי׳ דאז לכ״ע הפקר פטור ממעשר רק דבהפקיר וחזר וזכה קמה, התבוא׳ חייב בתרו״מע; ובהפקיר וחזר וזכה שבלי׳, אף אם הפרים אינ׳ תרומה כלל [רמב״ם תרומו׳ פ״ב הי״ב]. ואע״ג דהכא הרי אין קניין לעכו״ם, והו״ל כמפקיר שדה שאינו שלו, אפ״ה לעניין הפקרו כדילי׳ הוה: לט) ר״ל מלא זרועו או תלש וכו׳: מ) מלוא כף ידו, ובין בזה או בזה הכהו וכו׳: מא) מדלא נשר מחמת קציר: מב) או תוך וכו׳: מג) דבנשר תוך עקמימו׳ המגל והיד, כנשר ע״י קצירה דמי: מד) מכח תנועת היד והמגל: מה) נ״ל דר״י מספקא לי׳ אי מחשיב קציר וספק לקט כסוף פרקין; אלא דק״ל א״כ מחלוקת ואח״כ סתם הלכה כסתם, והרי קיי״ל הלכה כר״ע מחבירו [עירובין מ״ו, ב]; וברמב״ם

מתנות

ר״ע מברטנורה

תרי מגו לא אמרינן אבל מטעי לעני דברי הכל זכה לו והלכה כחכמים: של עכו״ם חייב במעשרות. דהואיל ואין הכותי חייב בלקט שכחה ופאה הוי להו כשאר תבואה של עכו״ם שחייבת במעשר: אלא אם כן הפקיר. לעניים ולעשירים דהפקר פטור מן המעשר ומתניתין רבי מאיר היא דאמר אין קנין לעכו״ם בארץ ישראל להפקיע מן המעשר ואין כן הלכה: י הנושר בשעת הקצירה. שבלים הנופלים בשעת הקצירה: הכהו קוץ. כל היכא דנושר מחמת אונס אינו לקט דכתיב (ו׳ קרא י״א) ולקט קצירך אין לקט אלא מחמת קציר: תוך היד. אנשר קאי כלומר תוך היד ונשר תוך המגל ונשר (כא) דהנושר מתוך היד ומתוך המגל לעניים אבל הנושר מאחר היד מנדנוד ידו (כב) ומאחר המגל מכח תנועת המגל לבעל הבית דאין זה בדרך קצירה: ראש היד. כשידו מלאה ויש שבלים בין ראשי אצבעותיו לפס ידו (כג) הנושר מהן וכן הנושר מראש המגל רבי ישמעאל אומר לעניים דדמי לתוך היד ולתוך המגל ורבי עקיבא אומר לבעל הבית דמדמי ליה לאחר היד ולאחר המגל והלכה

כרבי

עיקר תוי״ט

שאין כאן קנס כדלעיל מ״ג דאותו עני לא עביד ולא מידי: (כא) ר״ל תוך היד קאי אנשר וכאלו תני תוך היד ונשר וכן נמי תוך המגל כאלו תני תוך המגל ונשר: (כב) ר״ל שמה שיפול מחמת נדנוד היד ויפול לאחורי היד הרי הוא אונס וכן מחמת נדנוד המגל ויפול אחורי המגל גם הוא אונס: (כג) כלומר במקום שראשי אצבעותיו מונחים על פס יד. ואין זה תוך היד גם א״ז אחר היד

דת״ק

יא חוֹרֵי הַנְּמָלִים מו) שֶׁבְּתוֹךְ הַקָּמָה מז), הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. שֶׁלְּאַחַר הַקּוֹצְרִים מח), הָעֶלְיוֹנִים מט) לָעֲנִיִּים, וְהַתַּחְתּוֹנִים נ) שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הַכֹּל לָעֲנִיִּים, שֶׁסְּפֵק לֶקֶט לֶקֶט נא) :

פ״ה

תפארת ישראל

[מתנות עניי׳ פ״ד] לא הביא בזה הלכה כמאן רק בפירוש כאן כ׳ דהלכה כרע״ק וצ״ל דלרע״ק כל שלא נמצא תוך המגל מחשב כאילו וודאי שלא מחמת קציר נשר [אבי כונת ע״ר זצוק״ל דכיון דהרמב״ם בחיבורו שם רפ״ד כ׳ איזהו לקט זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה הרי ממילי׳ משמע מזה דכל שאינו תוך דהיינו לאחר או כראש המגל אינו לקט, וכיון דאפ״ה כ׳ הרמב״ם להדיא בסוף דהנופל מאחר המגל אינו לקט, א״כ כ״ש דהי׳ לו להזכיר ג״כ הדין דבראש המגל] : מו) שכמל׳ תבוא׳ בחוריהן : מז) *להר״ש עייני׳ שלא התחיל לקצור עדיין, ולרש״י [חולין קל״ד, א׳] אפי׳ התחילו לקצור, רק שהחורין במקו׳ שעדיין קמה: מח) * לר״ש ר״ל שכבר התחילו לקצור אף שהחורין במקו׳ שעדיין קמה, ולרש״י שהחורין במקום הנקצר כבר, ויש לחוש שמא מלקט הוא [ועי׳ מעשרו׳ פ״ה מ״ז]: מט) דוקא כשהן לבנים, כתבואה שנגמרה כל צרכה : נ) ר״ל כשהן ירוקי׳ דמוכח דמשל קמ׳ כשעדיין היתה ירוקה קרסמוה נמלי׳ והביאוה: נא) *נ״ל דר״מ לטעמי׳ דחיים למעוט שבלים שלא נתבשלו עדיין בשעת קציר ושמא הן היו לקט ומהן הביאו; ונ״ל דדוקא בלקט פליגי, מדספק אי הית לעניי׳ גבי׳, דשמא לא נשר, משא״כ בס׳ פאה כ״ע מודו דחייב, מדהו״ל חיוב וודאי ופטו׳ ס׳, לא גרע מס׳ גזל א׳ מחמשה [פט״ו דיבמו׳ מ״ז], וזה דלא כלחם שמי׳ יע״ש, וקיי״ל כר״מ [רמב״ם פ״ד ממתנות עניי׳ ה״ט] משום דקמ׳ בחזקת חיוב קיימא [כחולין ל״ד, א׳]. ועי׳ לקמן [פ״ז מ״ד]:

פ״ה

ר״ע מברטנורה

כרבי עקיבא: יא חורי הנמלים. דרך הנמלים להכניס תבואה בחוריהן : שבתוך הקמה. עד שלא התחילו לקצור : של בעל הבית. שאין לעניים בקמה כלום: שלאחר הקוצרים. לאחר שהתחילו לקצור חיישינן שמא הביאו שם הנמלים מן הלקט (כד) הלכך החטים העליונים שבחורים או שבלים העליונים לעניים דיש שם מן הלקט אבל חטים התחתונים לבעל הבית דמן הקמה היה ואלו הן העליונים כל שהן לבנים, ואלו הן התחתונים הירוקים שנוטים להשחיר וניכרים שהם ישנים (כה): רבי מאיר אומר הכל לעניים. שאי אפשר לגורן בלא ירקון ושמא אלו הירוקים מן התבואה חדשה שקצרו עכשיו שיש בה חלק לעניים: שספק לקט לקט. דכתיב (שם) (כו) לעני ולגר תעזוב הנח לפניהם משלך (כז) והלכה כר״מ :

פ״ה

עיקר תוי״ט

(כד) דת״ק נמי ס״ל כספק לקט לקט ולא פליג אדר״מ אלא בתחתונים משום דס״ל דודאי משל קמה כנסום : (כה) ק״ק מה ישן שייך בין קמה לקציר ונ״ל שדבריו מורכבים שמ״ש דמן הקמה היה הוא מהר״ש שכתב הירוקים ככרתי כו׳ שעדיין לא נגמרו כו׳ ולא נתבשלו כדי לקצור וכשהתבואה יבישה ומתלבנת קוצרים אותה. ומ״ש נוטים להשחיר הוא מהר״מ והוא כ׳ ונאמר משנה שעברה הוא. תוי״ט : (כו) מ״מ הוצרך לפרש שא״א לגורן כו׳ דאל״כ מה ספיקא איכא כמו לת״ק. אות כ״ד: (כז) וכר״ש דרשינן הנח לפניהם והם יבוזו. ונ״ל דאי להך לתודא אתא הו״ל לכתוב הנח וכתיב תעזוב משמע אתה מבלך עזוב ואי להך לתודא לכתוב תתן אלא יבוזו כדלעיל נמי תוי״ט :

פ״ה

חידושים

מ״ז כ׳ הרב כלעיל סי׳ נ״ג וכ׳ עלה רבינו סגאון מהו׳ עקיבא שליט״א, וז״ל, לע״ד הכא גם לר״י פטור מדכבר נתעמרו בפטור דהא מתחיל חיוב בשעת עומר . וכמ״ש הרב לעיל ובשעת העימור גר היה .
וסכי

חידושים

והכי משמע לישנא דמתני' דקאי ופדה עומרי', ולא קאי ופדה קציר, והר"ש כ' בפירושו וז"ל בהקדיש קמה וקצר גזבר ועשאן עמרי', פטור אפי' משכחה כחכמי' עכ"ל, ותמהני דל"ל שעשאן גזבר עמרי', בקצר לחוד סגי לחכמי', מדאין שכח' בקמה אינו בעמרי', ומתני' דנקט עמרי' י"ל מדבעי למנקט כד"ה וכנ"ל, והתבוננו יד החזקה באמת נקט קצר הגזבר ואח"כ פדאן. וצ"ע, עכלה"ט, *אמר הנהו מאן יהיב לי מתמרי' שבירותו להבין ד"ק, דלא ידענא מנ"ל לרבינו הא, ואדרבה יש לנו הוכחות גדולות, דהתחלת חיוב שכחת עומר, אינו בשעה שאוגד העמרי', דאם שכח לאגוד עומר א', אינו שכחה, רק אם שכח לפנותו לגדיש או הוה שכח' וכדלקמן פ"ה מ"ח, וכדכתב הר"מ שם, והרב שם בד"ה אין לו שכח' וכו' להדיא, וכן מוכח מלישנא דמתני' גופא שם, למדייק התם, א"כ אדרבה, מדלא נקט מתני' דהכא ופדאן גדיש, ש"מ דקודם התחלת חיוב שכחת עמיר מיירי, ומה דנקט' משנה ו', וה"נ בירושלמי, "בשעת העימור" שבוש נפש"ד, דר"ל בשעה שנותנן לגדיש, וכדלקמן פ"ה מ"ח, כל המעמר למקום וכו' [ועימר ומעמר הן מבנין פיעל, שמשתמש ג"כ בל' הוצא', ועסק הוא לפנוי, כמו ויסקלהו [ישעי' ה'] שפירושו ענטשטייניגען וברש [תילים כ"ב] ענטוואורצעלן, ודשנו המזבח [במדבר ד'] ענטאשען, כולם ל' הסרה ולפנות, וכ"כ משמר. ר"ל לפנות העמרי' מהשדה, משא"כ עשאן עמרי' הייט שאגדן, וכ"כ פדאן עמרי', ר"ל כשהן אגודי' ועומדין ע"פ השדה] ומה שדקדק רבינו הנ"ל, מדלא קתני מתני' ופדאן קציר, לפעד"נ דהיינו עמרי' היינו קציר, רק דשם עמיר דייק טפי כמונח עדיין בשדה, כרפ"ו כל עומרי השדה וכו', משא"כ קציר, משעה שנקצרו השבלים, כל זמן שלא נדושו, נקראו קציר, אע"פ שהם כבר בגדיש, ולפ"ז נקטה מתני' רבותא, דאף דעדיין מונח בשדה, פטור מכונן [תוך משכח'] וכסי' כ"ם, ומ"ש הרמב"ם ועשאן הגזבר עמיר, לפע"ד כ' כן רק לדיוקא דלא עשאן גדיש עדיין, כנ"ל: מ"ש כ' הרב כלעיל סי' ל"ו, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל אמרי' בגיטין דמ"ז לעולם יש קנין, ומיירי בשדה ישראל ולקטינהו עכו"ם, ואף דבלא"ה מפקרי וקיימי, הני דאפקרי' אדעתא דישראל, אדעתי' דעכו"ם מי אפקרי, וק"ל הא מ"מ מדנעשה לקט נפטר ממעשר, ושכו"ם שלקח אח"כ גזל עניי' בידו, ומה"ת יחול אח"כ חיוב מעשר עליו [*אמר האזו' שעזוב, לא ידענא מה יענה רבינו אהא דבכורות [די"א, ב'] בקונה שבלים מעכו"ם קודם מרוח דחייב לעשר מדאו', כתו' שם, ומוכר התרומה והדמים שלו, מדאתא מכח מאן דלא מצי כהן לאשתעי דינא בהדי', וכ"כ לעיל ספ"ק בקונה מיד גזבר קודם מרוח דחייב לעשר, ואמאי הרי מדנעשה הקדש נפטר ממעשר, ומה"ת יחול אח"כ חיוב מעשר עליו, ואת"ל לחלק בין הקדש להפקר, דבהפקר אפי' מרחן הזוכה פטור משא"כ הקדש [וכתו' ב"מ דכ"א. ב'] כמו שהשיב לי הגאון הנ"ל, וכן מצאתי ג"כ שהשיב כן הר"מ לראב"ד פ"ב ממעשר ה"ב, לחלק בהכ"ג, עכ"פ הרי גם בפאה אשכחן דכוותי' [תמורה ד"ו, א'] דכמרחו בע"ב מעשר ונותן לו, ומשמע התם דהוי דאו', וכן משמע מתו' [ב"ק דכ"ד, א'] ד"ה מרחו [ועי' ביצה דל"ט, א' ודו"ק] וקשיא אמאי? הרי מקמי הכי פטור הי', ואיך יחול אח"כ חיוב מעשר עליו, וא"ל דהתם משום דלא ייחד הפאה מקודם, דא"כ לאשמעינן בריבא רבותא טפי, דבייחד הפאה מקודם אפילו מרחן פטו' מלעשר, מדשתו' הי' בתחלה, אע"כ צריך לחלק בין פאה להפקר, דרק בהפקר קיי"ל [נדרי' דמ"ג] דגם קודם דאתי ליד הזוכה הו"ל הפקר, משא"כ פאה, אף דגם פאה פטור ממעשר, כדיליף בספרי מקרא דובא הלוי, כר"ש פ"א דפאה מ"ו, מ"מ ע"כ לא דמי להפקר, דהרי הפקר קיי"ל כב"ה פ"ו דפאה, דאינו הפקר עד שיופקר לעניים ועשירי', משא"כ פאה מופקר רק לעניי', גם נתינה כתיב בה [בכ"מ די"א, ב'], ואין זכות הזוכה גדול בה כ"כ, להכי בנטלה נכרי, דמי טפי לנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה, דהדרה לנותן [כריתות דכ"ד ולא הוה הפקר עד דאתא ליד העני, ובנטלה נכרי חייב במעשר, כך היה נ"ל כלעיל ל"מ]: וראיתי לרמ"לא פ"ב ה"ט מתרומו' דרצה להוכיח מסוגי' הנ"ל, דפאה לא מפטר ממעשר משום שמניחה, רק משום שזכו בה העניי', וכ"מ דבנטלה עשיר או עכו"ם חייב במעשר, וכי תימא תקשה משבולת של לקט שנתערב בגדיש, דמביא ב' שבלי' וכו', דלא לפרוש מחיוב אפשו', והא לא נפטר עד שבא ליד העני, לק"מ, דשאני לקט מפאה דתלי' בדעתו של בע"ב, עכ"ל ותמהני הכי במתני' דמייתי בגיטין גבי לקט ג"כ דחייב במעשר אא"כ הפקיר, ובלא"ז הקו' מב' שבלי' במתכ"שג לק"מ, דהתם מדצריך לזכות לעני תחלה בכל הגדיש, אי דנימא עשו שאינו זוכה כזוכה, דאל"כ איך יקרא שם על שבולת של עני, א"כ הו"ל כבכר בא ליד העני; אך אדינא דרמב"ם דלא מפטרי עד דאתי ליד העני, ק"ל כיון דטעמא דהכנסו דפטירי, משום ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה, יצאו אלו שיש לו נחלה בהם אם הוא עני, א"כ מה"ט אפי' קודם דאתו ליד עני לפטרו? עתה תנני ד' בחדושי ריטב"א גיטין, ראיתי שעמד בזה, והעלה דמיירי דאין עניי' ראויי' לבוא שם, ולהכי אין לו דין לקט, דהא א"א למזכי בהו, ובסוגי' הנ"ל ק"ל

אמאי

חידושים

ומתני' לא מוקי כפשוטו, בהכית שלים ביד ישראל, וקנה הנכרי וקצר והניח פאה ולקט, דהכה"ג אף למ"ד יש קניין חייב במעשר, וכברייתא' מפורש בסוגי' שם, וכ"כ תו' גיטין דכ"ג, ב' ממתני' ספ"ג דתרומו', וצ"ע מי"א הורי המנלי' הקשה אא"מו הגאון הגדול זצוק"ל, וז"ל ק"ל מזה למ"ד [נדה ד"ד] דמהזקינן איסור ממקום למקום, א"כ אמאי כן של בע"ב, ואת"ל התם רק באותה כלי שטלטל ממקום למקום, מחזקינן שהי' האיסור בה מקודם בעודה במקום ראשון, עכ"פ ק"ל רוב וקרוב הו"ל למיזל בתר רובא דעלמא [כפ"א דביצה ד"י] וצ"ל דעק"ל ה"כ בט' חניות [פסחי' ד"ט] דאמרי', בפירש מותר, דמרובא פירש, כי"ד סק"י, וניזל נה"ר דעלמא דעכו"ם ניכהו, הע"כ כשאין מעביר לרבי' בין ט' החניות, הו"ל כשכונה דעדיף מרוב, כדשי' [ב"ב דכ"ג] בעגלה ערופה, ביושבת בין ההרים: [*אמר הצעיר, בהתרא דמרגא ורבנא קדיבא תלי זייני', רפי' עניא קולבי' תלי, דעכ"פ ק"ל דאם הרוב הוא מה שכבר נקצר, והחורין בקמה ניזל בת"ר ומהקטר הוא, ואף דאין הולכין בממון בת"ר היכא דאיכא חזקת ממון כנגדו, כתו' [ב"ק דכ"ז, ב'] הכא כיון דהספק לקט נקט, אדרבה הו"ל כחזקת ממון מסייע, ודוחק לומר דעכ"פ הלקט אינו רוב נגד הקמה, דא"כ גם שלאחר הקוצרים, הלקט מועט הוא, ולמה צריך הכא הוכח דיוקי', ולא בנמצאו תוך הקמה, ויל"ע]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

מ"א. העניים יבוזו הפאה ממחובר וכל דאלים גבר; ורק כשיסכימו כולן לחלק בשוה, רשאי, אבל כשהפאה באילנות גבוהים שיש לחוש שכשיתגברו זע"ז לבוז, ע"ז יפלו ויסתכנו, אז ילקוט הבע"ב בעצמו הפאה, ומדבאה לידו, לא יזרוק הפאה לפניהן שיבוזו, רק יחלק להן שוה בשוה; ורק כשיסכימו כולן לבוז רשאים; חוץ מחליקי אילן גבוה מאד שיש לבעה"ב סורח רב להוריד משם, ותם אין לחוש שכשיבוזו לעלות לשם יסתכנו, דאין כל כך הרבה שיתערבו לפסג לשם, להכי אין הבע"ב צריך להוריד משם, רק כל הרוצה מהעניים יעלה לשם וילקום: מ"ב. באילנות גבוהים הנ"ל שהבע"ב צריך ללקט, אפילו כולן מסכימין לבוז חוץ מא', יכול לעכב: מ"ג. נטל העני הפאה שילקט והניחו על הפאה שלא לקט עדיין כדי להעלימו מעניים אחרים, ונתכוין לזכות בה לעצמו, קנסוהו שגם הפאה שהניח עליו כל הקודם בה זכה; ואם הניח טליתו עליה כל מי שירצה יסלק הטלית ויקח לעצמו הפאה שתחתיו, ואפילו בלקט ובשכחה, דמדאין ברור כל כך שישנו שם אין העניים מחפשין אחריו כל כך כבפאה, אפ"ה דינו כנ"ל בפאה: מ"ד. אין עוקרין ולא קוצרין פאה בבלי מתכות כדי שלא יסתכנו בהם ברפשם זמ"ז הפאה: מ"ה. אין העניים רשאין לכנוס להשדה ליטול פאה כשאין הבעה"ב או שלוחו שם ויש בזה כמה טעמים; ולפיכך צריך בעה"ב או שלוחו להתראות בג' עתות ביום בשעת הקציר, דהיינו בשחר מפני המניקות, בחצות מפני הילדים הקטנים, ולפנות ע"ב מפני הזקנים; ולהכי ראוי לחלק השדה שיקצרו בכל יום לג' חלקים, כדי שלא יקחו העניים בכל א' מג' חלקי היום רק חלק שלישי ממה שיקצרו הקוצרים היום; וגם בכל חלק לא יקחו העניים הפאה עד אחר שקצרו הפועלים כל (הערוגה) [החלק] עד קצה הפאה: מ"ו. עכומ"ז שקצר שדהו ואח"כ נתגייר פטור מלקט שכחה ופאה: מ"ז. הקדיש קמה ופדה קמה, או הקדיש עומרים ופדה עומרים, חייב בכולן. אבל הקדיש קמה ופדה עומרים פטור מכולן, דהרי קצר נזבר: מ"ח. וכן בהקדיש פירותיו ופדאן עד שלא הגיעו לעונת המעשרות [בפ"א דמעשרות מ"ב]. או שהקדישן לאחר שבאו לעונת מעשר ופדאן, חייב במעשרות; ורק בהקדישן עד שלא הגיעו לעונת המעשרות. והגיעו ביד נזבר לעונה זו ואח"כ פדאן, פטור ממעשרות: מ"ט. עשיר שליקט לעני לקט שכחה ופאה אפילו משדה שאינו שלו, יתננה לעני שימצא ראשון, מדצריך ב' מנות; אבל בלקט עני לעני זכה לו מדא"צ רק מנו א'. ואע"ג דאסור לסייע לעני א' יותר מלחבירו היינו רק לכתחילה: אין קנין לעכומ"ז בשדה בא"י להפקיע ממעשרות; ורק בהפקיר עכומ"ז קמתו שבא"י פטור ממעשרות, והיינו רק בהפקיר קמה ונקצרה בהפקר ע"מ שלא לזכות בה: מ"י. לקט היא הנושר בשעת קצירה ושייך לעניים; ודוקא בנשר מעצמו ולא מחמת אונס, כגון ע"י שחובה הקציר בקוץ, או שנשר ע"י הרעדת המגל כשקצר; וכ"כ כל שלא נשר תוך עקמימות המגל, ודאי לא מחמת קצירה נשר, רק מהרעדה, והרי הוא של בעה"ב: מי"א. תבואה שנמצא בתוך חורי נמלים, אם החורים תוך הקמה של הבעה"ה הן, דאין מחזיקין איסור ממקום למקום, לומר שממקום הפקר הביאום; ואם החורים לאחר הקוצרים, אפילו עם הגרעינים יבשים, אין בזה הוכחה לומר מאשתקד הביאוהו, דספק לקט לקט:

פ״ה גדיש שלא לוקט תחתיו א), כל הנוגע בארץ א*) הרי הוא של עניים ב). הרוח שפזרה את העמרים ג), אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות, ונותן לעניים ד) ג*. רבן שמעון בן גמליאל אומר, נותן לעניים בכדי נפילה ה): **ב** שבלת שבקציר ו). וראשה מגיע לקמה, אם נקצרת עם הקמה ז) ה* הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי היא של עניים, שבלת של לקט שנתערבה בגדיש, מעשר ו*) שבלת אחת ונותן
לו

תפארת ישראל

פ״ה א) *שהגדים השבלי׳ ע״ג הלקט: ב) אפי׳ הגדיש חטין ע״ג שעורי׳ דקנסוהו רבנן, פטור ג״כ ממעשר, דהפקר ב״ד הפקר אף שלא הופקר רק לעניי׳: ג) *ונתפזרו ג״כ שבלי׳ ע״ג לקט: ד) וקי״ל פסוק דעכ״פ צריך לנהוג בה כמשנה ב׳ לעשר מה שנותן להעניי׳ כמבואר שם. ותמוהין דברי רתוי״ט ד״ה ונותן לעניין שכ׳ שפטו׳ מלעשר [ועי׳ חלה פ״ג מ״ט]; [אבי ול״מ כ״ל לתרץ דברי רתוי״ט דשאני במ״ב דשם יודע שיעור חלק הלקט משעת קצירה שהיא שבולת אחת, אלא שלא ידע איזהו השבולת, להכי צריך למעשר, משא״כ כאן דע״י פזור הרוח, א״י שיעור הלקט, וצריך הוא לאמוד נמצא דהפרשת הלקט הזה אינו תלוי מפעולת הקציר׳ בשעת קצירה, אלא בדידי׳, וכזה אמר רחמנא תעזוב הנה לפניהם משלך כלעיל ספ״ג וכן משמע ברמב״ם הל׳ מת״ע פ״ד]: ה) *כלומ׳ כבר קצוב הדבר הלק מ״ה מהקציר: ו) שנשכח לקצרה: ז) שיוכל לקצרה בידו עם הקמה לקצרן:
דצריך

ר״ע מברטנורה

פ״ה גדיש שלא לוקט תחתיו. מי שאסף והגדיש את העומרים למקום אחד בתוך השדה שעדיין לא לקטו שם העניים את הלקט: כל הנוגעות בארץ לעניים. דקנסוהו רבנן לפי שהגדיש על גב הלקט אפי׳ הגדיש חטים על גבי לקט של שעורים הוי כל הנוגע מן החטים בארץ לעניים (ב): הרוח שפזרה את העומרים. על גבי הלקט: כדי נפילה. כדי שעור שרגיל ליפול בשעת קצירה שהם ארבעה קבין לכור זרע והכור הוא ל׳ סאין (ד) ומשום דאמר ת״ק אומדים כמה לקט ראויה לעשות קא משמע לן רבן שמעון בן גמליאל אין הדבר צריך אומד שכבר קצוב ועומד כדי נפילה בשלשים סאין של זרע רגיל ליפול ממנו בשעת קצירה ארבעה קבין. וכך יתן לעניים: **ב** שבולת שבקציר. שייר בקצירתו שבולת אחת שלא קצר וראש אותה שבולת מגיע לקמה אם אותה שבולת נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית שהקמה מצילתה דלא קרינן בה לא תשוב לקחתו (דברים כ״ד): מעשר שבולת אחת ונותן לו. לפי שחייב ליתן לו דבר מתוקן כמו שהיתה שבולת של לקט דפטורה מן המעשרות ואף על פי שעדיין לא נתמרח חל שם מעשר עליו כמו מעשר ראשון שהקדימו בשבלין שחל עליו שם מעשר אע״פ שעדיין לא נתמרח וכיצד הוא עושה מביא שתי שבלים מגדיש זה שנתערבה בו שבולת של לקט ואומר על אחת מהן אם זו לקט מוטב ואם לאו הרי מעשרותיה קבועים בזו השנית ונותן לו את הראשונה. ובירושלמי פריך ניחוש שמא זאת השניה

עיקר תוי״ט

א) בארץ. מחובר אל מה שיהיה שם מן הלקט. הר״ב: (ב) ולכך אין אומדין כמו בסיפא. ומפרש בירו׳ דהפקר ב״ד הפקר ולהכי פטורים מן המעשרות: ג) ונותן כו׳ בתורת לקט ופטור ממעשרות, דמן הספק נותנם לעניים וספק לקט לקט: (ד) ואין הפי׳ הכא. כמו בב״מ מ״ה פ״ט. דהתם כדי שיעור בזורעים בה. והר״מ פי׳ הכא כן מיהו בגמ׳ משמע כפי׳ הר״ב: ה) עם הקמה. שיכול לקמוץ השבולת עם הקמה כשרוצה לקוצרו: ו) מעשר. וה״ה שחייב בתרומה גדולה. פתוי״ט בשם הר״ש.

לו ח) ז׳ אמר רבי אליעזר וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו

תפארת ישראל

ח) *דצריך ליתן להעני דבר מתוקן וא״ל העני שיאכלנו אכילת עראי חוץ מביתו. מיהו מעשר דנקט ל״ד, דהרי אסור להקדיש מעשר לת״ג [כמעשר פ״ה מ״ז]; ואף דאין תורמין מדבר שלנג״מל על שלנג״מל [כס׳ פ״א דתרומות]? אפ״ה כיון דבדיעבד מהני, הכא שעת הדחק כדיעבד דמי, דהעני הרעב אינו יכול להמתין עד שידוש ב״ב וימרח כל גרונו [וא״ת ל״ל כולי האי הו״ל לשלם להעני דמי השבולת דהרי אין בהשבולת שום קדושה, ואח״כ תרו״מע על התערובו׳ כפי חיובו ממקום אחר? דמי גרע הכא מטבל דלא בטיל כלל [כע״ז ע״ג, ב], ואפ״ה בנתערב בחולין כיון דעכ״פ מדאו׳ בטל ברוב רשאי להפריש עליו מדמאי שבמקום אחר [כמנחו׳ ל״א,א], וא״כ כ״ש הכא דהפטו׳ בטל ברוב החיוב אפי׳ מדרבנן, הו״ל כל התערובו׳ כאילו כולו חיוב ורשאי להפריש עליו גם מני׳ וכי? ותו אף בל״ז ילטרך לטבל ממקום אחר לתקן הגדים דשמא יפריש משבולת של לקט הפטורה, על החיוב, וא״כ ע״י טבל ההוא יתוקן ממ״כ שבולת שיתן לעני לאח״כ, וא״ל דעכ״פ אין העני צריך להמתין עד שימלא טבל אחר, ליתא, דהרי יכול לשלם להעני מיד דמי הלקט, דמי גרע ממלוה לעני על מעשר עני שיהי׳ הייב לו [גיטין ד״ל, ע״א]? וי״ל דמיירי דהעני אינו רוצה להטריח, ורוצה דוקא בשבולת או שאין לו לבע״הב מיד לשלם השבולת להעני שעומד ורוצה לזכות בהשבולת, ומ״ש רכ״מ [פ״ג ממתנת עניים] שהעני ימכור להכהן בשבולת שקבל; הוא תמוה, דא״כ למה לט כל טרח׳ זו, ישלם לו הבע״הב דמי השבולת לקט?] לכן לוקח ג׳ שבלי׳ מגדישו שכולה ספק לקט, ואומר אם שבולת זו לקט, מוטב, ואם לאו מעשרותיה יהיו בב׳, ואם ב׳ גופא לקט יהיו מעשרות א׳ בשליש׳, ונותן ראשונה לעני, ושנים לכהן [וק׳ ניחוש דלמא הא׳ שנותן להעני הוא לקט, וא״כ יהי׳ ב׳ וג׳ שיקבל הכהן טבל, שיאכל׳. הכהן בטבל׳? ואת״ל שמתנה הבע״הב שאם הא׳ לקט, תהי׳ ג׳ תרו״מע על ב׳; עכ״פ ניחוש דלמא כל הג׳ שבלי׳ אינן לקט ונמלא השבולת ג׳ שיקבל הכהן טבל? ואי״ל שהכהן יפריש על שבולת הג׳ ממקום אחר תרו״מע? ליתא דהרי יש לחוש שמא הג׳ היא לקט ונמלא שאותה שהפריש עלי׳ ממק״א הוא טבל? וי״ל שמתנה הבע״הב שא׳ מב׳ השבלי׳ שיקבל הכהן, שא׳ מהן וודאי אינו לקט, יהי׳ תרו״מע על שבולת א׳ או על ב׳ שהן טבל; והרי רשאי להוסיף על תרו״מע יותר מהמחוייב [כתרומו׳ פ״ד מ״ה] ומהר׳ משה טארן תי׳ שהכהן באמת יאכל שבולת ג׳ ארעי; וג״ל דאפשר דאע״ג דהעני א״ל לאכלן ארעי וכמש״ל, היינו מדיש לו וודאי כאן לקט משא״כ הכהן מי יודע אם

ר״ע מברטנורה

השניה שקבע עליה המעשרות של לקט היא וכיון שהיא פטורה מן המעשר אין המעשרות קובעים בה שאין מפרישין מן הפטור על החיוב ועני שלוקח שבולת שלישית ואומר אם השניה שקבעתי בה המעשרות היא לקט ואינה יכולה להיות מעשר הרי זו השלישית מעשר על הראשונה: אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו. רבי אליעזר לדבריהם דרבנן קאמר להו (ח) לדידכו דפליגיתו עלי בעשיר שלקט פאה לעני שאני אומר זכה לו ואתון אמריתו דלא זכה לו היאך העני הזה מחליף

דבר

עיקר תוי״ט

ז) ונותן לו. וא״ל העני להמתין עד שיתקן גדיש של עלמו דודאי הגדיש עלמו נמי בעי תקון שהרי יש בו שבולת הפטורה מן המעשרות: (ח) והשתא לדידיה יכול לזכו׳ לעני ואפי׳ בעל השדה. ואע״ג דבפא

בדס

ברשותו ט). אלא מזכה את העני בכל הנדיש. ומעשר שבלת אחת ונותן לו: ג אין מגלגלין בטופח י). דברי רבי מאיר וחכמים מתירין, מפני שאפשר

תפארת ישראל

ש הנ׳ היא טבל. וא״ת עכ״פ האיך יתן להכהן ב׳ השבלי׳ הרי מעורב בהן המעשרו׳ שחייב ללוי ויש כאן משום גזל השבט? וא״ל שיאכלם הכהן ארעי דהרי מדקרא עליהן הבע״הב שם מעשר, וודאי מחוייב ליתנו להלוי? י״ל הרי קנסינהו ללויי׳ שיתן גם המעשר להכהן [כסוף מע״שנ׳] ואע״ג דלא קנס עזרא רק לעשירי׳ ולא לעניי׳, וגם בל״ז הרי תיקן דלדור אחרון פרשות ביד בע״הב ליתן לכהן או ללוי [ועי׳ יבמו׳ דפ״ו, ב׳]? אפ״ה הכא דלא אפשר, סגי בשיתן הכל לכהן ואף שלא נתמרח עדיין, שייך לעשרו כך, כמעשר ראשון שהקדימו בשבלי׳, דהי״ל בדיעב׳, וכל שעת הדחק כי הכא, שאין בעני רוצה להמתין, גם לכתחילה כדיעב׳ דמי [כרט״ז י״ד נ״א סק״ב, ובסי׳ ק״ח כמה פעמי׳]; ות״נ וודאי נ״כ צריך להפרים, דא״ל משום דמעשר שהקדימו בשבלין פטו׳ מת״ג, ליתא, דדוקא המעשר עצמו שהפרים פטו׳ מת״ג, ולא החולין שהפרים המעשר עליהן. ותו התם בדיעב׳ ולכתחיל׳ כי הכא מנ״ל, אלא מעשר דנקט הכא ובכל מקום, כולל נמי ת״נ [כרתוי״ט רפ״ד דדמאי ד״ה עד] ופשוט דגם לעיל הרוח שביזר העמרי׳, נמי מעשר את כל מה שיתן להעני; רק דהכא רבותא קמ״ל, דאף שאין בכל הגדים שבולת א׳ שהיא טבל וודאי אפ״ה צריך לעשר מיד; וכ״ש התם שיש לו טבל וודאי מהעמרים שמונחי׳ למעל׳. והא דהפסיק תנא בדין שבולה שמגיע לקמ׳ בין דין העמרי׳ לדין שבולת שנתערב׳ היינו מדבעי להסמיך כל דיני זכות עני בספק לקט, ולבתר הכי תני דין המעשר שיתקן בו הלקט: ט) *ר״ל בשלמא לדידי פ״ד מ״ט בעשיר שלקט פאה לעני דזכה לו, ה״נ הו״ל כבר בא הלקט ביד העני; אלא לדידכו התם, דלא זכה לו, א״כ האיך יכול הבא להחליפה בלי דעת העני, ע״כ צריך לזכו׳ לו תחיל׳ כל הגדים ע״י אחר, במתנה ע״מ להחזיר ואח״כ לוקח ג׳ שבלי׳ כנ״ל, ולרבנן, הכא משום תקנת העני עשו שאינו זוכה כזוכה: י) *בטופיח גרסי׳ וכ״ה בירושלמי, והוא לפע״ד כלי חרס [כפ״כד דשבת מ״ה], שפיו צר דכשמרבין השדה בכלי חרס שפיו גדול ורחב יבוא באיזה מקומות מים

ר״ע מברטנורה

דבר שלא בא ברשותו דהא אין בעל השדה יכול לזכות לו את הלקט לפי דבריכם ונמצא דלקט זה לא בא ברשותו של עני אלא לדבריכם מזכה את העני בכל הגדים על מנת להחזיר דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ונמצאה אותה שבולת שהיא לקט באה ליד העני ויכול להחליפה באחרת ורבנן אמרי הכא עשו את שאינו זוכה כזוכה (ט) וחשבינן להאי שבולת של לקט כאלו באה לידו של עני אף על גב דלא זכה בה לענין זה שיכול להחליפה באחרת והלכה כחכמים: ג אין מגלגלין בטופח. מין קטנית דק שקורין לו בערבי גיל״באן. ורמב״ם פירש שהוא מין זרע שקורין לו קורסמ״אן ודומה לשעורים. ואומר רבי מאיר שאין מגלגלין זה המין עם שאר מיני זרעים לקצור אותם ביחד כי הלקט שהיה ראוי ליפול משאר מיני זרעים יפול מזה המין הגרוע (י) ונמצא מפסיד לעניים: וחכמים מתירים מפני שאפשר. שיפול לקט משאר זרעים כמו מן הטופח והלכה כחכמים. פירוש אחר אין מעלין מים בגלגל מן הבור להשקות

עיקר תוי״ט

שדה עני מוזהר ללקט לקט שלא הר״ש: (ט) ואתיא כרבי יוסי דכ״ל הכי במ״ח פ״ב דבכורות ירו׳: (י) כי הלקט שהיה ראוי ליפול משאר מיני זרעים יפול מזה מן הגרוע, שכיון שהוא גרוע יחוס הרבה על

שאפשר יא): **ד** בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, יטול, וכשיחזור לביתו ישלם יב), דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים עני היה באותה שעה יג): **ה** המחליף עם העניים יד), בשלו טו) יט) פטור טז) ובשל עניים חייב יז), שנים שקבלו את השדה באריסות יח), זה נותן לזה חלקו מעשר עני וזה נותן לזה חלקו מעשר עני יט) המקבל שדה לקצור כ), אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני כא). אמר רבי יהודה אימתי בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש ולרביע כב). אבל

תפארת ישראל

מים הרבה ולשון מגלגלי', נ"ל שהוא לשון טיפול, כמו מגלגלי' עמו י"ב חודש [יבמות דמ"ט,ב'], או שהוא לשון גיבול, כמו וגזכר שיש לו עיסה מגולגלת [פסחי' ד"ו, א'], ור"ל אין הב"ב רשאי להרבין השדה במקידה מלאה מי', עד שתהי' כעיס' שנלושה, קודם שיטלו העניים הלקט, אף שנפסד ב"ב ע"י שלא יגלגל שיתערב האבק בהתבוא', או שיתעכבו הקוצרים מלקצור הרב', עכ"פ ע"י שיגלגל יפסדו העניי', רק ישומו הפסד הב"ב, וינכה מהלקט: יא) *שאפשר שיפסיד יותר ממה שישומו, משא"כ הלקט אפשר לשומו היטב, שהוא חלק מ"ה מהקציר כלעיל סי' ה, ויתן הוא לעניי' הפסדן; כך נ"ל וכפרושי משמע בירושלמי: יב) לעניי עירו: יג) וה"נ לשלם רק לכשירצה ממנהג חסידות: יד) שהחליף תבואתו בעד לקט שכח' פאה: טו) *נ"ל כגי' "בשלו", דחייב ופטו' אב"ב קאי, ודו"ק: טז) *ר"ל כמה שקבל מהעניי' פטו' מלעשר עליו: יז) ר"ל אבל חייב לעשר על מה שקבלו העניים ממנו: יח) שקבלו לעבוד השדה, ולחלוק התבוא' עם הבע"הב למחצה שליש ורביע, והם עניים: יט) *דדוקא על חלקו נעשה כב"ב, שאפי' עני חייב במתנו' בשדה שלו; וכ"ל דנקט מעשר עני לרבות', אע"ג דבנתינה תלי' לא הו"ל כמחליפין ומוכרי' זל"ז, וכ"ש לקט שכח' פאה, דעני לוקטן מעצמו, מיהו זה דוקא במיוחד לכל א' חצי שדה ידוע דבלא ידוע חלק של כל א', הרי לקט שכח' פאה ניתן במחובר, ושניהן שותפין בכל השדה ובדאו' אין ברירה: כ) *ממה שמגיע מחלקו, כמו בריסא, כך נ"ל: כא) *שיעבד העני

ר"ע מברטנורה

להשקות את השדה או להרביצ' עד שיהא משקה טופח עליה בשעה שהעניים באים בשביל הלקט מפני שהוא מפסיד לעניים וחכמים מתירין מפני שאפשר שישומו ההפסד של עניי' בזה ויתן בעל השדה כפי השומא שישומו עליו ולרבי מאיר דאמר אין מגלגלין שמין לבעל הבית הפסדו (יא) ונוטל מן העניים: **ד** עני היה באותה שעה. ופטור מלשלם והלכה כחכמים: **ה** המחליף עם העניים. נותן תבואה או פירות לעני בחלוף מה שלקט: שלו פטור. מן המעשר מה שנתן לו העני שהוא של לקט שכחה ופאה: ושל עניים חייב. מה שנתן בעל הבית לעני מתבואתו חייב לעשר קודם שיתן אותו לעני (יג): שנים שקבלו את השדה. והם עניים: באריסות. למחצ' לשליש ולרביע והן נעשי' כבעלהבית ובעה"ב עני אסור בלקט של שדהו דכתיב (ויקרא י"ט) לא תלקט לעני אזהרה לעני שלא ילקט הלקט שלו (יד) וחייב להפריש מעשר עני ולתת אותו לעני אחר ודוקא כל אחד על חלקו נעשה כבעל הבית ולא על חלק חבירו הלכך מותרין ליתן זה לזה מעשר עני: שקבלה ממנו למחצה.
שזכה

עיקר תוי"ט

על השאר המין הטוב. משא"כ בקוצר מין א' בלבד אין כאן חשש וטפל מה שנופל: (יא) פי' מה שמתקלקל שדהו במה שאינו מרבילו עכשיו: יב) בשלו. וס"א גרסינן שלו: (יג) כדאשכחן לעיל גבי שבולת שנתערבה: (יד) וה"ה לכל המתנות. ומשום דמעשר עני לא דמי ללקט כמו שכחה ופאה. ואפ"ה
אתיא

אבל אם אמר לו שליש ממה שאתה קוצר(כב) שלך(כג), מותר בלקט ובשכחה ובפאה, ואסור במעשר עני(כד): ן המוכר את שדהו(כה), המוכר מותר(כו) והלוקח אסור לא ישכור אדם את הפועלים על מנת שילקט בנו(כז) אחריו, מי שאינו מניח את העניים ללקוט(כח) או שהוא מניח את אחד ואחד לא, או שהוא מסייע את אחד מהן, הרי זה גוזל את העניים של זה נאמר אל תסג גבול עולים(כט):

ז העומר

ר"ע מברטנורה

שזכה במחובר אבל אם אמר ליה (שליש) מה שאתה קוצר אין לו חלק אלא בתלוש וחייב לקט שכחה ופאה הכל על בעל השדה ואע"פ ששכח' העמרי' בתלוש בשעת עמור מכל מקו' כאן פטור דלא קרינן ביה קצירך הואיל ולא זכה אלא בתלוש וגר שנתגייר לאחר קצירה דחייב בשכח' לעי' (טו) לר' יהוד' היינו משום דקרינן ביה שדך ומכל מקום מהאי טעמא לא מחייבינן גר בלקט מאחר שעקרו במחובר: ן המוכר שדהו. שמכר לו שדה וקמתה אבל מכר את הקמה בלבד ושיי' השדה לעצמו שניה' אסורי' בלקט שכחה ופאה שאלו זה אני קורא שדך ואלו זה אני קורא קצירך: המוכר מותר. בלקט שכחה ופאה אם הוא עני: על מנת שילקט בנו אחריו. שע"י כן הפועל מניחה לו מן השכירות ונמצא פורע חובו משל עניי': אל תסג גבול עולי'. כלומר אל תקרי עולם אלא עולים (יז) אית דמפרשי אלו עולי מצרים שלא תשנה האזהרות שבתורה שנתנה ליוצאי מצרים (יח) ואית דמפרשי עולין אלו בני אדם שירדו מנכסיהם וקרי להו עולין לשון כבוד כדרך

תפארת ישראל

העני השדה, ויתן לב"ב שליש או רביע, דאז זכה שעני במחובר, והו"ל כב"ב: כב) ל"ד דה"ה בנותן לו מחצה, רק אורחא דמלתא נקט דמדלא עבד בשדה רק קצירה נותן לו רק שליש משא"כ לעיל שג"כ חרש וזרע נותן לו לפעמי' מחצה: כג) °בשכר שקוצר נותן לו ב"ב שליש, ואז לא זכה כ"א בתלוש ואינו כב"ב: כד) שחיובו בתלוש ואז ב"ב הוא בחלק שלו [מיהו בחלקו של ב"ב נל"פ דמות'] ואף דשכחת עמרי' הו"ל נמי בתלוש, עכ"פ התם „קצירך" בעינן: כה) עם הקמ': כו) בלקט שכח' ופא' שבה. אבל במכר קמה לבד שניהן אסורי' דבזה קרינן „שדך" ובזה „קצירך": כז) של פועל, ולא אחר, ונ"ל דאפי' אין הבן סמוך על שולחן אביו ואפי' בהתנה על אדם בעלמ' אסור, רק אורח' דמלתא נקט: כח) אלא רוצה ללקטן בעצמו ולחלק לעניים: כט) ר"ל אל תסיג גבול דהיינו הזהרו' שנצטוו עולי מצרים. שתתעקש בדעתך לומר שלא נצטוו על כך, והרי הם ידעו הצווי בבירור, וכך נמסר לך מפה לפה. וי"ה דעולין, ר"ל יורדי' שהם העניי', ע"ד סגי נהור

עיקר תוי"ט

הסיא לפי דלא שנא לן בין מתנה למתנה הלכך תניבא ליה נתנא לאסטורי במ"ש. ומתוי"ט: (טו) עיין במשנה דלקמן. דלא מחייבין גר בלקט מאחר שעיקרו במחובר. כלו' דבשעת קצירתן מהקרקע נעשה לקט: טז) במעשר עני. שמחייב לדבר הקצור ויש לו בו חלק. הר"ש: (יז) והוצרכו רז"ל לזה משום דק"ל מאי קמ"ל מצוה המפורשת בתורה לא תסיג גבול (דברים י"ט) אמנם לפי זה ניחא שהודיעם שלא ישנה ממה שגבלו רבותינו על פי הקבלה איזהו לקט ואיזהו אינו. יפה מראה: (יח) וקשה א"כ על כל מצוה שבתורה יש לדרוש כן. ונ"ל דכאן אינו רוצה לגזול העניים או לעקור המצוה רק שרוצה להחמיר על ליזוי הקב"ר דמ"ע רשות לנפ"ש לחלוק כמ"ש הר"ב בפ"ח מ"ד אבל בלקט כו' כתיב תעזוב אותם שהם יפלו והוא אינו מניח שהעם נחלק ביניהם לכן אמר עולי מצרים כשם ביציאת מצרים היה חוץ לטבע כן מצות

ז העמר ששכחוהו פועלים, ולא שכחו בעל הבית(ל), שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים, עמדו עניים בפניו, או שחפוהו בקש הרי זה אינו שכחה(לא): ח המעמר(לב) לכובעות(לג) ולכומסאות(לד) לחררה(לה) ולעמרים(לו), אין לו שכחה, ממנו ולגורן(לז) יש לו שכחה, המעמר לגדיש(לח), יש לו שכחה, ממנו ולגורן(לט), אין לו שכחה, זה הכלל, כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה, יש לו שכחה, ממנו ולגורן, אין לו שכחה

תפארת ישראל

נהור ל) ודוקא דקאי ב"ב גבי העומר וזכי בי', דא"כ אפי' לא שכחו ב"ב הוה שכחה: לא) דכל שכח' שלא מחמת עצמו אינו שכח', כמו לקט שאינו מחמת עצמו [פ"ד מ"י]: לב) מפנה עמרי': לג) לנותן למקום אחר לעשות שם מהשבלי' כמין כובע בראש לד) כובע נמוכה: לה) לעשות עוגה קטנה ע"ג גחלי'; וי"א דר"ל דלעשו' עמרי' בתמונ' עוגה. ומשם יפנן אח"כ להגורן. לפיכך מדלא שכח רקכשמפנ' במקו' שאינו שם גמר מלאכ', לא הוה שכח': לו) מפנה השבלי' למקום א' לאגדן שם: לז) בחזר ופנה ממקומות הנ"ל לגורן: לח) °נ"ל דגדיש היינו מקום קבוץ העמרים, וגורן מקום קבוץ התבואה, ופעמי' דשין כאן או כאן, ולהכי בהוליך מהשדה להגדיש לדוש שם הו"ל לגמר מלאכה ויש שכח': לט) במלך להוליך מגדיש לגורן ולדוש שם:

מיהו

ר"ע ברטנורא

כדרך שקורין לעור סגי נהור (יט) ז ולא שכחו בעל הבית. כגון דבעל הבית בשדה דקאי גבי' וזכי ביה אבל בעל הבית בעיר הוי שכחה אף ע"ג דלא שכחו בעל הבית: ח לכובעות. לעשו' מהן כמין כובע בראש שכך היו רגילים לעשות עטרות של שבולין ולשים בראש: לכומסאות. אינם גבוהים ובולטים למעלה ככובעות אלא נכפפים למטה שאינו נראה כל כך כמה דתימא (דברים ל"ב) הלא הוא כמוס עמדי: ולחררה. קצר מעט ועמר כדי לגלגל עיסה לעשות חררה קטנה על גבי גחלים (כ). פ"א יש שקוצרים התבואה ומגדישים אותה במקום אחד עד שתתאסף ואז נושאים אותה למקום שדשים התבוא' ומקו' הדיש' נקרא גורן ומה שמגדישי' על גבי קרקע נקרא טבעות כדמות כובע שמשימין בראש ומה שמגדישי' בחפירה בארץ נקרא כומסאו' ל' כמוס עמדי ומה שמגדישים בעגולה כדמות אבן הרחים נקרא חררה על שם שהחררה עגולה: ולעמרים. עשה עמרים קטנים וסופו לעשות משנים ושלש עומר אחד אין לו שכחה. מה ששכח בשדה בשעה שמוליך לאחד מן המקומות הללו אינו שכחה דכתיב (שם כ"ד) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה מה קציר שאין אחריו קציר אף עמור שאין אחריו עמור יצאו אלו שיש אחריהן עמור: ממנו ולגורן יש לו שכחה. המוליך מאחת מהמקומות הללו לגורן ושכח עומר באחת מן המקומות הויא שכחה: המעמר לגדיש

ורוצה

עיקר תוי"ט

גמ' סקב"ה. ת"ס: (יט) בפי' הפירושים פליגי בהו אמוראי בירו' ונ"ל פלוגתייהו מגזם דשני קראי כתיבי במשלי. א' בסימן כ"ב והב' בסי' כ"ג ומאן דדרים פי' קמא נסיב לסיומיה אשר עשו אבותיך וסיימו טולי מלרים. ומ"ד פירוש תניין נסיב סיומיה ובשדי יתומים אל תבוא. ויתומים עניים קרויין כדכתיב לגר וליתום. תוי"ט: (כ) כלו' שאין במותו אלא כדי ט' ומש"ה לא הוי שכחה שאין מניחים עומרים קטנים כאלו אלא מעמרים כמה כאלו ביחד. ודנקט לגלגל הוא נחררה:

שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה, אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה ט:

פ"ו

תפארת ישראל

ט) מיהו דוקא בעומרי' אין שכחה רק בגמר מלאכה, אבל בקמ' א"צ גמר מלאכה [כפ"ו מ"ז]; וכ"כ באילנו' ב' שכח' [פ"ז מ"א] א"צ גמר מלאכה:

פ"ו

ר"ע מברטנורה

ורוצה שישארו באותו מקום ושם ידוש אותם יש לו שכחה: ממנו ולגורן. ואם נמלך עליהם אחר כך ומוליכם למקום אחר לדוש אותם אין לו שכחה:

פ"ו

חידושים

ס"א כ' תוי"ט כמ"ש לעיל סי' ב', דהפקר ב"ד הפקר, וכ' עלה רבינו הגאון מהר' עקיבא שליט"א, ואף דב"ד הפקירו רק לעניי' וא"כ לחייב במעשר כפ"ד מ"ט. נלע"ד דהתם טעמא מדלא הפקיר לעשירי' ולעני' אינו הפקר, ואין ללוי חלק בה, משא"כ הכא מדב"ד הפקירו מתקיי' ההפקר לעניי', ושפיר אמעיט מקרא דזכה הלוי, עכ"לה"ט, *נלפע"ד דר"ל אע"ג דאין הפקר עד שיופקר לעניי' ועשירי', עכ"פ ב"ד יש להם כח גם בזה, שיהי' כהפקר אפי' לא הופקר לכולהו [כיבמות דפ"ט, ב]: ס"ב כ' הר"ב במתנה ע"מ להחזיר כלעיל סי' ט', וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל וק"ל נ"ל מתנה ע"מ להחזיר, יגביה העני כל הגדיש, ע"מ לקנות השבולת לקט כל היכא דאיתא, וצ"ע עכ"לה"ט, *וכפן עניא ולא ידע, דתמהני על רבינו, הרי בירושלמי מפורש דלר"א בכה"ג לא קני מדמעורב השבולת; והשבני רבינו הנ"ל יפה כ' ידידי הרב נ"י לר' בא בש דס"ל דלת"ק נמי צריך לזכות עכ"פ בשבולת א', וא"כ לר"א לא מהני זכוי שבולת ובעי זכוי כל הגדיש, אבל קושיתי היא לר"ב שכ' דלת"ק א"צ לזכו' כלל, מדעשי אינו זוכה כזוכה, ע"כ היינו כר"ל שם בירו' א"כ אפשר לומר לר"א דהעני יגביה הגדיש לזכו' בשבולת, וגם לר' בא א"י שורש טעם, ואמאי לר"א לא מהני הקנין לקנות השבולת, ומה בכך דמעורב, ומהר"א פורקאן כ' "כדאיתא" חילוק בקניי' זאת בקדושין, עכ"ל ולי העני נעלם מקומו בקדושין, עכ"ל רבינו הצדיק, *ואני כעניי הי' נראה דאליבא דר"א לא פליגי כלל ר"ל ור' בא, ולכ"ע לדידי' צריך לזכו' בכל הגדיש, וכדקאמר מתני' בהדיא, "מזכה להעני בכל הגדיש", ומה שתמה רבינו על הסברא, ומאין יצא למהר"א פורקאן, אני כאין עיני' אגשש שכמדומה נתכוון מהר"א פורקאן לירושלמי [קדושי' ד"א וע'] בסוגיא דמשחרר חצי עבדו, וסברא זאת לפע"ד לא רחוק' היא, וכבר מצינו דוגמת' [בח"מ ס"ר ס"א] בהגה שם, ובח"מ [סי' רמ"א ס"ד], דהרי ש"ג יכול לזכות בעני מכל שבולת ושבולת: תוי"ט שם, רבנן ס"ל דעשו שאינו זוכה כזוכה כלעיל סי' ט, וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל ק"ל לפ"ז סוגיא דגיטין [ד"ל ע"א] דלא מוקי כעולא דיחידאי הוא והא רבנן דמתני' נמי סברי כר"י ולא הוה יחידאי, וצ"ע, עכ"לה"ט, *ואנא אשכחנא דכבר רגש בי' דילא ברמ"ז ותרוצו את"מכהנ דחוק למעיין שם, ולפע"ד, דבלא"ז ק' אירושלמי, איך מדמי מתני' דהכא להא דבכורו', דהתם באמת תליפין ביד כהן, משא"כ הכא אכתי אין תליפין ביד עני, אע"כ דעדיף הכא מהתם כיון דכל עיקר הענין הוא לטובת העני, שלא יאכל טבל, איכא נמי סברא קלא לומר דעד גופא ניחא ליה בהכי, דאע"ג דאם יעשה כר"א אין העני מפסיד, עכ"פ ניחא לעני לבלי להטריח לב"ב הרבה בדבר שהוא לטובתו, ובכה"ג כ"ע מודו כמ"ש תו' [ב"מ די"ב,א ובכורו' ד"ית, א], ואי"ל לפ"ז למה לא הביא הירושל' הך דב"מ הנ"ל דבנו מלקט אחריו, נ"ל משום דגם להתם לא דמי לגמרי, דהתם נהנה השני ממה שנעשה כזוכה, משא"כ הכא הרי יכול לעשו' כר"א, רק דאיכא הכא אחריותא למעליות' שיבוא גם חליפיו לבסוף ליד העני, להכי ניחא לירושלמי לאתויי' סייעת' ממתני' דבכורו' ולא מברייתא דב"מ: ס"ד כ' הר"מ בפי' המשנה דאף לרבנן עכ"פ חייב ממדת חסידות כשיבוא לביתו, וכ"כ בפ"ט הט"ו ממ"ע, וכ' עלה רבינו הנ"ל ותמיה לי טובא הרי אמרי' להדי' ר"פ הזרוע, דקאמ' מזיק מתנו' כהונה פטור, ומקשי ממתני' דעני הי' באותה שעה, משמע דבעשיר חייב ומשני מדת חסידו' שנו כאן, ופי' רש"י הא דעשיר בעי שלומי, לאו בב"ד אלא ממדת חסידו' עכ"ל, משמע להדי' דעני גם ממדת חסידו' פטור. וצ"ע עכ"לה"ט, ולפע"ד גם בזה כבר הרגיש הכ"מ, ותי', דרמב"ם ס"ל דקאי מדת חסידו' אעני עכ"ל, וצריך פי' לדבריו, דר"ל דהך דתני עני הי' באותה שעה, לאו לדיוקא הא עשיר הי', חייב, דבאמת עני ועשיר שוין רק תנא אשמעי' דטעמא דפטרינן לי' בדיני אדם, אינו רק מטעם חלם, דעני הי' באותה שעה,

וסרי

פ"ו בית שמאי אומרים, הבקר*א) לעניים הבקר א) ׳בית הלל אומרים אינו הפקר עד שיופקר אף לעשירים, כשמיטה ג), כל עומרי השדה

תפארת ישראל

פ"ו א) אם הפקיר רק לעניים, הו"ל הפקר ופטור ממעשר, דילפינן ממתנות עניים כלקט וכו׳: ב) דבשביעית הכל מופקר גם לעשירים: אזלי

ר"ע מברטנורא

פ"ו בית שמאי אומרים הבקר לעניים. מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים דין הפקר יש לו ופטור מן המעשר דכתיב בלקט ופאה (ויקרא י"ט) לעני ולגר תעזוב אותם מה תלמוד לומר תעזוב אותם למד על עזיבה אחרת דהיינו הפקר שהיא כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים (ג): אף לעשירים כשמטה. דכתיב (שמות כ"ג) והשביעית תשמטנה ונטשתה למד על נטים: אחרת דהיינו הפקר שהיא כשביעית

עיקר תוי"ט

א) הבקר כמו הפקר. שבניהם הבי"ת והפ"א ממוצא השפה ומתחלפין: (ג) ולא"ג דדרשינן מתעזוב עזב לפניהם בריש פ"ד. מ"מ שמעינן מיניה נמי להך. דכולה בכלל תעזוב. ועי"ל דמאותם דרים שהוא מיותר

חידושים

וסדי באמת עשיר היה, להכי ראוי לו לשלם, ככל עשיר הבא לגאת יד"ש: מ"ז כ׳ הר"ב ודוקא דקאי גביה כלעיל סי׳ ל׳, וכ׳ עלה הגאון רבינו הנ"ל ואפי׳ שכחו אח"כ גם הבעה"ב לא הוה שכחה, משום דבשעה שהתחיל גם שכחה לגבי פועלים, צריך שיהיה שכוח מבעה"ב, ולא זכתה לו שדהו, כך מבואר בפ"ק דב"מ, ומה שסיים הר"ב דבבעה"ב בעיר הוה שכחה, משמע דשכחת פועלים לחוד הוה שכחה, אף דלא שכחה בעה"ב כלל, ולשון הסוגיא לא משמע כן, דאמרי׳ סתם אבל בעיר אפי׳ זכור ולבסוף שכוח הוה שכחה, משמע דעכ"פ בעינן שישכח גם בעה"ב בסוף, וכ"כ בשעה מקובלת בשם הר"ן ומהר"י אבוהב והפוסקים כולן, וכרמב"ם פ"ה מת"ע, ודלא כפ"ח בסמ"ח שכ׳ כר"ב, וכ׳ דהא דנקט לבסוף שכוח לרבותא דשדה ימי׳, ואפתמיפתי׳ כל הפוסקים הנ"ל:

הלכתא גבירתא כללא דפ"ה

ס"א. המגדיש תבואתו ע"צ לקט, אפילו בשוגג ואפילו מין בשא"מ, קנסוהו שכל הנוגע בא"ך מופקר לעניים ופטור ממעשר, ורק אם הרוח פיזר השבלים על שדה שלא לוקט הלקט שמנה אומדים לקט שראויה לעשות ויתן כך להעניים והוא חלק מ"ה מהזרע: **מ"ב.** שבולת מחוברת שנשכחה, אם נקצרת עם הקמה שייכ׳ לבעה"ב: שבולת לקט שנתערבה בטבל והעני רוצה דוקא שבולת, יטול הבעה"ב מהתערובות ג׳ שבלים, ויאמר על א׳ מהן, אם זו לקט מוטב, ואם לאי יהיו תרומה ומעשרות שלה כולן בב׳, ואם הב׳ גופה לקט, יהיו תרומ"ע של א׳ בהג׳, ונותן הראשונה להעני. והב׳ וג׳ לכהן, והכהן יפריש על א׳ מהן ממק"א המעשרות שחייב עליה: **מ"ג.** מותר בעה"ב להרביץ שדהו במים, כדי שלא יתערב האבק בשבלים, כשהפסדו הוא יותר מהפסד הלקט, וישום הפסד הלקט ויתן לעניים: **מ"ד.** עשיר שנוסע בדרך ואין עמו מזונות, מותר במתנות עניים, וא"צ לשלם רק לכשירצה: **מ"ה.** החליף תבואתו על מתנות עניים, חייב בתרומ"ע על מה שנתן להעניים ולא על מה שקבל מהם: ב׳ עניים שקבלו שדה באריסות שיטול בעה"ב חצי התבואה, והם חצי הב׳, מותר כל א׳ מהן ליתן מעשר עני שלו לחבירו, אבל שניהן אסירין בלקט, שכחה ופאה שמהשדה; במד"א בזכי שניהן בהתבואה במחובר, אבל באמר הבעה"ב, כך וכך ממה שתקצר יהיה שלך, אז מותרים שניהן גם בלקט שכחה ופאה שמכל השדה, ורק המעשר עני יתני ול"ז כלעיל, דמחזכו בתבואה אחר שקצרו, הו"ל כבעה"ב: **מ"ו.** המוכר שדהו עם קמתה. מותר המוכר בכל מתנות עניים שבה, ולא הלוקח; אבל במכר רק הקמה, שניהן אסורים בהן אסור להתנות עם הקוצר על מנת שלא יניח ללקט מתנות עניים רק בנו ובני ביתו של פועל; וכ"כ אסור לבעה"ב לעכב שום עני מללקט ולסייע לאחר, או לעכב כולן, בהפצו שילקט הוא ויחלק ביניהן: **מ"ז. שכחה** אינו רק בששכחו׳ כל אדם שראה אסיפת העמרים: ואם גרמו העניים שיהיה שכחה אינה שכחה: **מ"ח.** המפנה עמרים מהשדה למקום ב׳, ומשם למקום ג׳ ומשם לגורן, אם היה א׳ מהמקומות הללו מוחזר לעשות כהשבלים גמר מלאכה, אז יש שכחה כשיוליך לשם, ולא כשיוליך משם להגורן; אבל באין מוחזר המקום לגמר מלאכה, אז אין שכחה כשיוליך לשם, ויש שכחה כשיוליך משם לגורן:

השדה של קב קב, ואחד של ארבעה קבין ושכחו, בית שמאי אומרים אינו שכחה ג) ד) ובית הלל אומרים שכחה ז): **ב** העומר שהוא סמוך לגפה ה), ולגדיש, לבקר, ולכלים ו), ושכחו, בית שמאי אומרים אינו שכחה ובית הלל אומרים שכחה ז): **ג** ראשי שורות ח)
העומר

תפארת ישראל

ג) *אזלי לטעמיי' לקמן מ"ה, דג שכח', אבל ד' אינו שכחה, ואית להו הכא רואין כאילו נחלק' לד': ד) דלית להו רואין: ה) גדר אבני' בלי טיט; וי"א דר"ל שהניחו במקום הגפת הדלת: ו) כלי מחרישה שבשדה: ז) ובירושל' אמרי' דבשה"ג שנזכר במשנה כ"ע לא פליגי דאינו שכחה ולא גרע מהך דלקמן מ"ח בהניחו סמוך לקמה וכו' אלא פלוגתייהו בעומר שהחזיקו להוליכו לעיר, דאע"ג דמודו בה ב"ה במתני' דלקמן דאינה שכח', ה"ס דבעינן שיהא נשכח מכ"ע ולא מצד ד"א, ומדהחזיק בו להוליכו לעיר, אמרינן דעי"ז שכח, דסבר שכבר פינה כל העמרי' מהשדה, משא"כ הכא שהניחו בצד דבר מסויים, אע"ג שהחזיק להוליכו לעיר אף פ"כ הי' לו לזכרו ע"י המקום המסויי', ומדשכחו כשכח' מכ"ע דמי [כנ"לפעד פי' הירושל' ולרמ"ל פ"ה ממ"ע ה"ט דדוקא כשנטלו להוליכו לעיר כבר זכה בה ב"ב, משא"כ כשהניחו אח"כ בצד דבר מסויים, גלי דעתיה שלא היתה נטילה ראשונה על מנת להוליכה לעיר] ויש אומרים דפליגי הכא בלא החזיק בו להוליכו לעיר:

*אמר הקורא הדל אבר בהרים, שנה במשנה חמורו' פה מלחמי' בשערים, ורבותינו נסיכי השרים, במלחמות תנופה נסקרים, ואיך הזבוב בשטף נהרים, נשתה כף רגל להרים, דהמשניות ג' ד' לא נתפרש לנו מהתורים, כפי מסת עניות דעת התולדה בתורים, דכמה שיטות יש כאן שיטת הר"מ דבמ"ג רק ב' כבות מקס, דבשכח ראשי שורו' אז העומר שכנגדו מוכית, ובעומר שהחזיק בה וכו' מודו, וכ"כ שיטת הרא"ד וסר"ב, ותמוה דשכח א' למאן קתני לה, אי מודו בה לכללינה בסיפא, ואי פליגי בה לכללינה במ"ב, ולמה קתני לה סתמ' כב"ש, ותו דבירושל' משמע דראשי שורו' אין כאן שכחה יליף מקרא, וא"כ ל"ל עומר שכנגדו להוכית, ותו דלפניהם ואחריהם דרישא אינו דומה ללפניו ולאחריו בסיפא, יע"ש ובתוי"ט ותו ק' לר"ב במ"ד דקא' והלו הן וכו' ולא מפרש לה עד בסיפא ביחיד שעימר, וכ"כ לר"ש דמפרש דרא"ש שורו' לאוד ועומר שכנגדו לאוד, פכ"פ ק' דמפרש במ"ד יחיד שעימר דמיירי בעומר שכנגדו מוכית, וכלישנא דמתני' לא משמע הכי. ועוד כמה דקדוקי' לפי כ"א מהשיטות, אשר נלאתי להאריך בהם, ואני בעניי אפרש כפי קט שכלי בעזרת היושבי בשמי' החונן לאדם דעת: ח) *ר"ל ראשי שורות, או עומר
שכנגדו

ר"ע מברטנורה

כשביעית מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים (ג): **ב** לגפה. גדר אבנים סדורות זו על זו בלא טיט: ולכלים. כלי המחרישה: בית שמאי אומרים אינו שכחה. פלוגתייהו דב"ש וב"ה בעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם שב"ש אומרים אינו שכחה שהרי זכה בו: ובית הלל אומרים שכחה. והא דתנן לקמן במתני' העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו מודים ב"ה לב"ש שאינו שכחה זהו כשלא הניחו אצל הגפה או אצל הגדיש (ה). פירוש אחר ב"ש אומרים אינו שכחה אפילו בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה דהואיל והניחו אצל דבר המסויים עתיד לזכרו ובית הלל אומרים שכחה כל זמן שלא החזיק בו ומודים בית הלל שאם החזיק בו ואחר כך שכחו שאינו שכחה כדאמרינן בסמוך: **ג** ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח. לקמן בסמוך מפרש לה:
שנים

עיקר תוי"ט

איתה: (ג) וב"ה מתעזב אותם מיעוט זה לעניים ולא לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים לעשירים. וב"ש תשמטנה ונטשתה זה לעניים ולעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים. ירו': ד) בש"א טעמא דב"ש שהוא יכול לחלקן לעמרים של קב קב ולעשות ממנו שורה. הואיל ועומרי השדה קטנים שאין בכ"א וא' כ"א קב וכן עומרי השדה של ב' קבין ואי' של ד' קבין וב"ש לטעמייהו דאמרי בפרקין ג' לעניים וד' לבעה"ב. וב"ש לית להו רואין. ירו': (ה) הר"מ וטעמא דכשלא הניחו אצל
א'

העומר שכנגדו מוכיח ט), העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכחו, מודים שאינו שכחה: ד ואלו הן ראשי שורות י), שנים שהתחילו יא) מאמצע השורה זה פניו לצפון. וזה פניו לדרום. ושכחו לפניהם יב) ולאחריהם יג), את שלפניהם שכחה יד). ואת שלאחריהם אינו שכחה טו).
יחיד

ר"ע מברטנורה

ד שנים שהתחילו מאמצע שורה. של עמרים זה הפך פניו לצפון וזה הפך פניו לדרום: ושכחו לפניהם. לאחר שהתחילו לעמר דלגו עומר ושכחוהו הוי שכחה דקרינן ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): ולאחריה' אינו שכחה. אם כשהפכו פניהם זה לצפון וזה לדרום והתחילו לעמר נשאר עומר אחד ביניהם ושכחוהו: אינו שכחה. לפי
שפניהם

תפארת ישראל

שכנגדו מוכיח. או עומר שהחזיק, אף דכולהו דמי לעומר שהניחו גבי גפה ושאר דבר מסוים, אפ"ה באלו ג' מודו ב"ש וב"ה שאינה שכחה, וראשי שורות ועומר שכנגדו מוכיח מפר' במ"ד: ט) °ר"ל בהיו כאן י' על י' שורות עמרים, דאפשר למנות השורות מצפון לדרום או ממזרח למערב, ועימר שור' אחרונה א' מצפון לדרום ושכח עומ' א' מהאמצעיי', ככוכב גדול הזה הנרשם באמצע שיטה המערבי' ☜ את העומר שבצדו למזר', ככוכב הגדול שבשיטה הסמוכה לה שנשכחה ג"כ מצפון לדרום, מוכיח עליו שאינה בבל תשוב מדאפשר לו לשוב אל העומר השכוח כשיעמר השורה ההיא ממזרח למערב, ולכן הו"ל כאילו לא התחיל עדיין בשיטה ההיא, ואין שכחה קודם שהתחיל לקצור, ואע"ג דאין עומר מציל את העומר כלקמן (מח)? שאני הכא, דשורה חדשה היא שלא התחיל בה עדיין: י) °דכתיב כי תקצור קצירך ושכחת משמע דוקא בשכבר התחיל לקצור ואח"כ שכח, ולא בשהניח עומר שבראש שיטה ובדעתו לקחתו והתחיל בעומר שבצדו, ואח"כ שכח הראשונה, אינה שכחה,

מערב
ד א
צפון
דרום
ב
ו
מזרח
ה ג

וכמו כן כתיב לא תשוב לקחתה, שמע מינה שכבר דלג עליה, לאפוקי עומר שבסוף שיטה: יא) °לעמר או לקצור: יב) °העומרי' שבכל חצי השורה. יג) °ר"ל העומ' הממוצע בין שני גבות הקוצרי': יד) דאע"ג דאותו עמיר שנשכח למשל בסוף השורה בצפון, הו"ל לגבי אותו שפניו לצפון, כעומר שבסוף שורה שלא הגיע אליו עוד, עכ"פ לגבי אידך שהלך לדרום, הו"ל כאילו כבר הגיע אליה, מדסמך א"ע לקצור לדרום על סמך שחבירו יקצור כל חצי שורה שלצפון. טו) °דהעמיר הממוצע ביניהן, כיון דשניהן לא הגיעו אליה עוד, ולא דלגו עליה, הו"ל היא כבראש שיט', וכ"ש יחיד ששכח עמי' שבראש שיט' והיינו דקרי לי' ראשי שורות ולא ראש שורה. א"נ משום דיש כאן ב' שורות א' לזה שלצפון וא' לזה שלדרום, והשתא מפרש
מהו

עיקר תוי"ט

ט' מדברים הללו אע"פ שבכולן אינו שכחה הואיל והחזיק בו להוליכו לעיר אבל כשהניחו אצל דבר מסוים אע"פ שהחזיק כבר להוליכו לעיר הוי שכחה שסוברים דשכחת ע"י עצמך ולא כשיש דבר הגורם השכחה ע"י שהחזיק בו ולא הניחו אלא דבר מסוים גרם לו ששכחו. תוי"ט ופ"ע: ו) שכנגדו מוכיח. פי' המשנה כך. העומר השכוח ראש שורה שכנגדו מוכיח אם שכוח הוא או אינו שכוח. הר"ש:
פירוש

יחיד שהתחיל בראש השורה טז), ושכח לפניו יז) ולאחריו יח), שלפניו אינו שכחה ושלאחריו שכחה יט), מפני שהוא בבל תשוב, זה הכלל ט) כל שהוא בבל תשוב, שכחה, ושאינו בבל תשוב, אינו שכחה כ): **ה** שני עומרים שכחה, ושלשה אינם שכחה, שני צבורי זתים י) וחרובין שכחה כא), ושלשה אינן שכחה, שני הוצני פשתן כב), שכחה כג), ושלשה אינן שכחה. שני גרגרים כד), פרט, ושלשה אינן פרט, שתי שבלים לקט, ושלשה אינן לקט

לקט

ר"ע מברטנורה

שהניחם סמוכו זה על זה ומתוך כך נשכח (ז): יחיד שהתחיל מראש השורה. השתא מפר' להא דתנן לעיל ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח כגון שיש כאן עשר שורות של עשר עשר עמרין מסודרין בשורות מצפון לדרום והתחיל לעמר בראש שורה אחת ושכח עומר אחד לאחריו הוי שכחה' כיון שעבר ממנו ועמר עומר הסמוך לו קרינן ביה לא תשוב לקחתו אבל אם שכח עומר אחד או שנים בסוף השורה דהיינו לפניו והניחם וחזר והתחיל לעמ' מתחלת שור' שנייה לא הוי שכחה דלא קרינן ביה לא תשוב שאני אומר דעתו לעשות שורה אחרת מאותה שהניח ממזר' למערב והיינו דתנן העומ' שכנגדו מוכיח שהעומרים [של] שורות אחרות מוכיחים על אלו שהניח שלא שכחן שראויין להתחשב עמהן בשורה אחרת (ח): **ה** הוצני פשתן. כמו שנעקר הפשתן מן השדה נקרא הוצני שעומד כמו הוצן (יא): שני גרגרים. ענבים:

אלו

תפארת ישראל

מאו עומר שכנגדו מוכיח, יחיד וכו': טז) °ר"ל התחיל לקצו' או לעמר ולא שכח העמיר שבראש השיט': יז) °ר"ל אח"כ שכח עמי' שבסוף השיט': יח) °ר"ל שדלג על א' מהאמצעיי': יט) אם לא שעומר שכנגדו מוכיח: כ) זה הכלל היינו לאתויי קרן זוית [כך כ' תוס' (ב"מ י"א, א) ונ"ל דה"פ דאם הי' כאן י' על י' עמרי' כצורה הנ"ל, ועימר שורה א ג, ושכח מלעמר עמיר ב אז יש חילוק, דאם אחר ששכח מלעמר עמיר ב, התחיל לעמור שוב שורה ה ו, הו"ל עומר ב שבזוית, כשכח לאחריו, והו"ל שכחה', אבל אם אחר ששכח לעמר עימור ב, חזר ועימר שורה ד ה, הו"ל עומר ב שבזוית כשכח לפניו, ואינו שכחה]: כא) אבל בשכח ב' גרגרי זיתים אינן שכח', מדלא נג"מל עד שיהיו צבורי' [כספ"ה], אבל בשכח ב' אילנ' זיתי', הו"ל שכח' [כפ"ז סמ"א]: כב) °ר"ל גבעול פשתן כמו שנעקרו: כג) °ודוקא כשזרען לאכל הזרע אבל שאר פשתן שזרען לבגדים לא שייך בו שכח', מיהו קמ"ל דהוצני פשתן הו"ל גמר מלאכ' וא"צ אגוד [ע' שפ"ה]: כד) ענבי'.

אבל

עיקר תוי"ט

(ז) פי' לפירושו דושכחת משמע שלא ע"י אחר שעמך וכמ"ש במ"ב. ולפי' זה ואלו הן ראשי שורות אסיפא קאי וכ"כ הר"ב בד"ה יחיד כו'. ועתיו"ט: (ח) ולפניו דשכח לא הוי דומיא דלפניהם דרישא דהתם שלפניהם לאחר שהתחילו דלגו עומר ושכחוהו. ואלו שכח לפניו שהניח עומר א' או ב' בסוף השורה ואין כאן דלוג בשורה א. ומ"מ כולה מתני' דלוג אשמעינן ברישא אשמעינן דאע"ג דכשדלגו כמה שלפניהם הוי שכחה. מ"מ הדלוג שהניחו בין שניהם לא הוי שכחה. וסיפא אשמעינן שאם היו שורות הרבה ויחיד קוצר אם דלג אחר שהתחיל הוי שכחה. אבל כשהניח בסוף השורה והתחיל באחרת אע"ג דהוי כעין דלוג שהרי דלג משורה לשורה מ"מ לא הוי שכחה משום דהעומר שכנגדו מוכיח שהניחן לראש שורה ממזרח למערב. ועתוי"ט בשיטת הר"מ: ט) זה הכלל. לאתויי קרן זוית תו' ב"מ די"א: י) צבורי זיתו' דייק הא זתים לא. מה בין צבורים לזתים, צבורים גמר מלאכה. זתים אין גמר מלאכה. הר"ש ועי' רפ"ז: (יא) ומיירי כשהזריעו ואז הוא אוכל אדם כדאיתא בב"ב דנ"ג אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה.

כסף

לקט (כה) אלו כדברי בית הלל. ועל כולן בית שמאי אומרים שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית(כו): ו העומר שיש בו סאתים (כז) ושכחו, אינו שכחה (כח). שני עומרים ובהם סאתים, רבן גמליאל אומר לבעל הבית וחכמים אומרים לעניים. אמר רבי גמליאל וכי מרוב העמרים יפה כחו של בעל הבית או הורע כחו. אמרו לו יפה כחו (כט). אמר להם ומה אם בזמן שהוא עומר אחד, ובו סאתים ושכחו, אינו שכחה. שני עמרים ובהם סאתים, אינו דין שלא יהו שכחה. אמרו לו לא, אם אמרת בעומר אחד. שהוא כגדיש (ל) תאמר בשני עמרים שהן ככריכות: ז קמה שיש בה סאתים ושכחה, אינה שכחה (לא). אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים (לב), אפילו היא של טופח (לג), רואין אותה כאלו היא ענוה (לד) של
שעורים

תפארת ישראל

כה) אבל לעניין שכה' אפי' ג' אינן שכח' מדלא נג"מל עד שיעשה עמרי': כו) *דכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהי', הו"ל ג', וב"ה דס"ל ב' לעניי', דרשי לעני ולגר תעזוב, הו"ל ב': כז) ר"ל שיכול לדוש מהעמי' ההוא סאתי' גרעי': כח) מדאינו יכול להגבי', דאע"ג דאין סאתי' כבדי' כ"כ עכ"פ נפח קשה למשא ולפיכך א"א לומר בה לא תשוב לקחתה [אבי עי' ב"מ ד"פ, ע"א]: כט) דהרי ב' שכה' ג' אינו שכח': ל) וכתיב עומ' ולא גדיש: לא) דמקיש קמ' לעומ': לב) אילו היו הגרעיני' טובי': לג) שנעשו הגרעיני' נכומו' דקו', כטופח שהוא מין זרע דק: לד) שבולת מלא' וטוב':
שלא

ר"ע מברטנורה

אלו כדברי בית הלל. וטעמייהו משום דכתיב (ויקר' י"ט) לעני ולגר תעזוב אותם חד לעני וחד לגר הרי שנים ובית שמאי אמרו שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית דכתיב (דברים כ"ד) לגר ליתום ולאלמנה יהיה הרי שלשה לעניים (יב): ו העומר שיש בו סאתים אינו שכחה. דכתיב (שם) לא תשוב לקחתו עומר שאתה יכול להגביה כלו כאחת ולשאת אותו על כתפו יצא זה של סאתים שאי אתה יכול להגביה כלו כאחת: אמרו לו יפה כחו. כדאמרינן שתים שכחה שלשה אינן שכחה: לא אם אמרת בעומר אחד שהוא כגדיש. דין הוא שעומר אחד שיש בו סאתים לא יהיה שכחה מפני שהוא כגדיש ואין שייך שכחה בגדיש: תאמר בשני עמרים שהם כמו שאר עמרים קטנים: ככריכות. כאגודות קטנות: ז קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה. דילפינן שכחת קמה משכחת עומר מה עומר שיש בו סאתים אינו שכחה אף קמה שיש בה סאתים אינה שכחה ושכחת קמה ילפינן לה מקרא דכתיב (שם) ושכחת עומר בשדה לרבו' שכחת קמה: טופח. מין קטנית דק מאד וקורין לו בערבי גיל"באן ובקמה של שעורים איירי שנשתדפו ונעשו דקות כטופח ואפי' הכי רואים אותם כאלו הן גסין כשאר שעורים ואם כשנחשוב אותן גסים כשאר שעורים יהיה בהן סאתים אף על פי שעכשיו הם שדופות אין בהם סאתים לא הוי שכחה ואין לפרש דשל טופח ממש יחשבו כאלו הם כשעורים הגסים אלא בשעורים שנשתדפו ונעשו כטופח דהכי אמרינן בירושלמי רואים את השדופות כאלו הן מלאות: ענוה של שעורים. ענוה בוי"ו כמו ענבה בבי"ת כלומר גרגירי שעורים:
הקמה

עיקר תוי"ט

כסף משנה: (יב) כלומר דב"ה סברי כיון דכחד קרא כלול יתום ואלמנה כחדא וקרי להו עני לומר דבעינן
כוי

שעורים: ח הקמה לה) מצלת את העומר ואת הקמה לו), העומר[יג] אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה, אי זו היא קמה שהיא מצלת את העומר לז)[יד], כל שאינה שכחה, אפילו קלח אחד: ט סאה תבואה עקורה וסאה[טו] שאינה עקורה לח), וכן באילן, והשום והבצלים לט) אינן מצטרפים לסאתים אלא של עניים הם מ), רבי יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע מא), אינן מצטרפין, ואם לאו הרי אלו מצטרפין:

תבואה

תפארת ישראל

לה) שלא שכחה שסמוכה לעומר או לקמה השכוח: לו) דלא דמי קמה לגפה וגדיש [מ"ב]; מיהו קמה של מין אחר או שהייך לאדם אחר, שהיה בעל השכחה הפועל ללקוט הקמה ההיא, בין כך או כך אמ"ל על קמה או עומר השכח: לז) *וה"ה קמה: לח) *ונוגעים זה"ז ושכח שניהן: לט) *דב' מינים אינן מצטרפי' אפי' שניהן מחוברים, וי"א דה"נ באחד תלוש וא' מחובר איירי וקמ"ל הדין בג' מינין, תבואה, פירות אילן, ירק: מ) וקמ"ל אף לרבנן דר"ג לעיל מ"ז דאפי' בשניהן עקורי' עכ"פ מדהן בב' כריכות אמ"ל ושניהן לעניים, וכ"ש הכא בשזה א' מחוברת, אפ"ה סד"א נחלק, דהתם כל סאה אגודה לבדה, להכי אמ"ל להצטרף לחברתה, משא"כ הכא הרי סאתים שמונחים יחד ואינן אגודים מצטרפין ואינה שכחה, וה"נ הכא, קמ"ל: מא) *שיש לקט או פרט ביניהן, אבל

פאה

ר"ע מברטנורה

ח הקמה מצלת את העומר. קמה שלא נשכחה שהיתה בצד עומר ששכחו מצלת על העומר דלא הוי שכחה דכתיב (שם) כי תקצור ושכחת עומר עומר שסביבותיו קציר הוי שכחה ולא עומר שסביבותיו קמה: ואת הקמה. אם שכח קמה והיו ראשי שבלים שלה מחוברים לקמה אחרת שלא נשכחה זאת הקמה שלא נשכחה מצלת על הקמה השכוחה המחוברת אליה ולא הויא שכחה: העומר אינו מציל. אם היה עומר שכוח או קמה שכוחה בצד עומר שאינו שכוח אין העומר שאינו שכוח מציל לא על העומר ולא על הקמה השכוחה: ט עקורה. תלושה ושאינה עקורה מחוברת לקרקע אינן מצטרפין לסאתים ונימא דלא הוו שכחה אלא אם שכחן הוו שכחה ודוקא בשכח שניהם דאם שכח עקורה ולא שכח שאינה עקורה היתה שאינה עקורה מצלת על העקורה שאצלה: וכן באילן. סאה פירות תלושין אצל סאה מחוברין אין מצטרפין והוו שכחה: והשום והבצלים. סאה קמה של שום וסאה קמה של בצלים אין מצטרפין לסאתים קמה אי נמי סאה שום עקור וסאה שום שאינו עקור וכן סאה בצלים עקורים וסאה בצלים שאינן עקורין אינן מצטרפין (טז): אם באת. כגון שיש לקט בין סאה לסאה וכן בכרם יש פרט בין סאה לסאה אבל בפירות האילן לא משכחת רשות עני באמצע דאין לקט ופרט באילן (יז) ואין הלכה כרבי יוסי:

שנתנה

עיקר תוי"ט

הוי שכחה. וב"ש סברי אדרבה להכי פרטינהו בקרא תניין לומר דב' הוי שכחה: יג) העומר. בתוספתא רבה רשב"ג נלמוד בק"ו שהעומר יציל הקמה דמה קמה שיפה כח העני בה (דהיינו בפאה) הרי היא מצלת את העומר עומר שרע כח העני בה אינו דין שיציל את הקמה א"ל [רבי] מה לקמה מצלת את העומר שרע כח העני בה יציל עומר את הקמה שיפה כח העני בה: יד) העומר. הר"ת פ"ה כ' וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוחה אפי' קלח אחד הרי זו מצלת ט' וכ"ל דתנא עומר דפתח ברישא נקט וה"ה לקמה. תוי"ט: טו) וסאה. ודייק ביכו' הא אם היו שתיהן עקורות לבע"ה כר"ג דאמר לעיל ב' עומרים ובהם סאתים לבע"ה: (טז) משום דשום ובצלים דומיא דפירות האילן דמקצתן של הפירות באילן ומקצתן תלוש ובאילן אחד צריכין לומר דאשמעינן בתבואה ובפירות אילן ובירק. ותנא תרי מיני ירק לאשמעינן דבכל ירק הדין שוה. תוי"ט: (יז) ותימא דמשכחת לה בפאה דשייך באילן אלא דכיון

דהמחובר

י תבואה שנתנה לשחת מב), או לאלומה מג), וכן באגודי השום מד), ואגודות השום והבצלים מה), אין להן שכחה, וכל הטמונים בארץ, כגון הלוף והשום והבצלים רבי יהודה אומר אין להם שכחה מו), והחכמים אומרים יש להם שכחה מז): יא הקוצר בלילה, והמעמר מח), והסומא, יש להם שכחה מט) אם היה מתכוין ליטול את הגס הגס, אין לו שכחה נ),

אם

ר"ע מברטנורה

י שנתנה לשחת לקצור בעודה לחה להאכיל לבהמה: לאלומה. לקצור כדי לאסור בה עומרים אחרים כמו מאלמים אלומים (בראשית ל"ז): אגודי השום. שומין שלקטן כדי לאגוד בה שומים אחרים: ואגודות השום והבצלים. אם בכהן אין שכחה דדרך שומין ובצלים שעושין מהן אגודות קטנות וחוזרים לאוגדים בחמש או שש מאלו הקטנות ואגודה אחת ועל אותן הקטנות קאמר דלא הוי שכחה משום דהוי כמעמר למקום שאינו גמר מלאכה דאמרינן לעיל בסוף פרק גדיש דלא הוי שכחה: הלוף. רמב"ם אמר שהוא מין ממיני הבצלים: רבי יהודה אומר אין להם שכחה. דכל הטמונים דכתיב שדך מה שדה בגלוי פרט לטמון: וחכמים אומרים יש להם שכחה. כתיב שדך דמשמע גלוי וכתיב קצירך דמשמע נמי גלוי הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ומרבינן את הטמון ופירוש טמון דבר שהנאכל ממנו הוא טמון תחת הקרקע כמו הלפת והבצל והשום והלפת וכיוצא בהן (יח) ואין הלכה כרבי יהודה: יא הקוצר בלילה והמעמר. בלילה: והסומא. בין ביום בין בלילה: אם היה מתכוין ליטול הגס הגס: כיון דמתכוון ליטול הגסין

אפילו

תפארת ישראל

פאה לא, דמחובר מקיל, ואע"ג דגם פאה חלקן של עני עכ"פ אין העניי' רשאין ליטלה בלי דעת של ב"ב, כפ"ד מ"ה כך נ"ל; ומכ"ש שכחה, ששכח עומר באמצע, קודם לב' השאי' ששכח אח"כ מהגדדי', אין השכח' מפסק' ביניהן, אדרבה מצרפתן, מדכול' מין שכח': מב) מזומנת למאכל בהמה בעודה לח': מג) שזימנה לקשור בה עמרים אחרים: מד) שזימנן לאגוד בומין אחרי': מה) אגודות קטני' שחוזרין ואוגדין אותן לאגודו' גדולות, דמדלא הוו לגמר מלאכ' אינו שכח' כספ"ה: מו) דילפינן משדך דבגלוי: מז) דקצירך נמי משמע בגלוי, והו"ל מעוט אחר מיעוט לרבו: מח) בלילה: מט) *דאע"ג דמסתבר דהשכיח' גרמ' לו שלא רא' הדקין ושכחן, והו"ל כשכח מחמת ד"א פ"ה מ"ז; נ"ל דשאני התם דלא הו"ל למיסק אדעתי' לחפש תחת הקש, משא"כ הכא, מדידע שהשיכה הוא, בוודאי ימשש היטב, ומה שנשאר שכח מלחפש, וכשכח' מנ"ע דמי: נ) *לדקין שלא התכוון להם [כ"כ רכ"מ פ"ה ממ"ע, ולא ידענא האיך יתישב לפי' הירושל' שכ' בפירוש אפי' דקין אין להם שכח'; וגם פירוש' בעצמו תמוה דמה אפי'; הדרבה בדקין וודאי אין שכח', דהרי לא נתכוין לעמרם כלל, וכי ס"ד שמי שפי' בדעתו לעמר חצי שדה, שיהי' חצי שדה שנשאר שכח'; ודברי הר"ש והתוי"ט המוסין אחד יע"ש. אמנם לפמ"ש לעיל סימן מ"ט, דבידע מעיקרא שאפשר שישכח ע"י הד"א לא מחשב שכח מחמת ד"א, ה"כ בלה ידע מעיקרא שאפשר לו לשכח ע"י הד"א, הו"ל כשכח' מחמת ד"א, דדמי לתפוהו בקש, א"כ הכא בכיפא בלא סמך על הראיי' כ"א על המשמוש שהתכוון ליטל הגס הגס, בוודאי לא הו"ל למיסק אדעתי' שיפשפש במשמושו בין גדולים לקטנים, ואם אעפ"כ טעה במשמושו, כשכח' מחמת ד"א דמי, דהיינו ע"י המשמוש בתובן. ולא הוה שכח'; וזהו פירש הירושל' ולא סוף דבר גסין [ר"ל לא ששיה

כאן

עיקר תוי"ט

שמחובר מקיל כדלעיל לפיכך אין רשות העני מועלת בו שלא להצטרף שיהיו שנים: (יח) וטעמא דר"י דלא אמרינן מעוט כו' לרבות אלא כשאין יא למעט ושכאן איכא למעט עלים הטמונים בראויים

פאה

אם אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטול, יש לו שכחה נא) :

פ"ז

ר"ע מברטנורה

אפילו דקין אין להם שכחה (יט): על מנת מה שאני שוכח אני נוטל יש לו שכחה. דמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל:

פ"ז

תפארת ישראל

כאן גסין ודקין, והוא היה מתכוון ליטול רק הגסין, דכה"ג וודאי לא טעה במשמושו כלל, ולא מחשב שכחה מחמת ד"א כלל, רק שכח' ממש היא מה ששכח בגסין] אלא אף דקין [ר"ל דמיירי שהתכוון ליטול גם גסין שבדקין, דכה"ג שפיר הי' אפשר לומר, דמסתבר דאפי' במשום היטב אפשר שיטעה איזהו גם שבדקין, אפ"ה אין שכח' בגסין; וקאמ' הירושל' הטעם] „דכי מאחר שדרכו לבחון גסין אפי' דקין [ר"ל דאפי' לבחון בין גסין שבדקין, נמי לאו אורחא שיטע', ואדרבה דרכו לבחון היטב] „להכי אין שכח' [דלא ידע מעיקרא שאפשר שישכח ע"י המשמושו והו"ל כתפוהו בקש, כנלפע"ד פי' המשנה חמורה זאת, וכא"י פוקח עורים; ולפ"ז] לפעד"נ דאפי' בגסין אין שכח', כדמשמע סתמא דמתני', ורב"א פי' שלקט כל השדה והתכוון ליטול הגסין ולהניחן לבד ואפ"ה אין שכחה אף בדקין, דטרדת נטילת הגסין לצד אחר, גרם ששכח בדקין, והו"ל כשכח' מחמת ד"א: נא) דמתנה ע"מ שכ' בתורה:

פ"ז

יכין ובועז

קלא לאכילה ועתוי"ט: (יט) כ"ס בירו. א"ל הכ"מ פי' הרא"ש אם היה מתכוין ליטול הגסין ולהניח הדקין אין לו שכחה אפילו לדקי' מאחר שלא נתכוין לדקין:

פ"ז

חידושים

מ"ב כר"ש שניא קושית הירושל' והתנן העומר שסמוך לגפה שהוא תומר לעניי', ותני לה במקולי ב"ש בעדיו', וכ' הר"ש לא מלאנוה בעדיות, ופלוגתא בעומר של ד' קבין בנויי' שם עכ"ל, וכ' עלם רביט הגדול הגאון מהור' עקיבא שליט"א, וז"ל לפנינו שנויי' היא בעדיות פ"ד מ"ד, ואולם ק' אירושלמי אמאי לא פריך נמי מעומר של ד' קבין, שהיא בעדיות במשנה הקודם למשנה דגפה וביותר ק' דתחלה פריך פירוש' ממשנה דהפקר לעניי' ואח"כ ממשנה דגפה, והשמיט בבא האמצעי דא' של ד' קבין למפרך מנה, ול"ע עכ"להט "נאום תרגא דיומא, לא שמי', בוודאי קושית רבינו חזק' היא עד מאוד, ומאן גבר וכר נגר דיפרקינ' לחזק בדק הבית אשר הכה בידו שגדולה לרסיסי' ואדיא לגזיזי' וקם והניח בלע"ג, אולם רוח בטני הלקתני להלדיק דברי הירוש' הקדושי', ואומר דל"מ הי' נ"ל דלהך גי', להכי לא מייתי הירוש' הך מתני' דא' של ד' קבין, משום דהך מלתא דב"ש תלי' במ"ה דג' שכח' ד' אינה שכחה בירוש' הכא והתם מתמרי ב"ה לעניי' וא"כ כיון דדייקינן מהך מתני' דא' של ד' קבין, הא ג' אפי' מפורדין אינן שכח' לב"ה, דלב"ש הו"ל שכח' כמ"ה להכי לא מחשב לב"ה תומר מכל לד, מדמשתמע מהך מתני' לב"ה נמי קולא לבע"ב בג' מפורדין, מצא"כ מתני' דגפה וודאי הוא תומר לב"ה לב"ב מכל לד; ובני הבתו' סמופלג החרון ב"ה ברוך יצחק שליט"א תי', לפמ"ש רמ"לא פ"ה סי"ז ממ"ע, למה דקיי"ל דעומר שהוא יתר מד"ק אינו שכח', א"כ אם שכח ג' עומר', אף דקיי"ל ג' אינן שכח', עכ"פ אם א' מהג' עומרי' יתר מד' קבין, לא מלטרף להדי אינך ב', והו"ל אינך ב' שכח', לפ"ז כ"כ בא' בת ד"ק, לב"ש דאינן שכח' א"מא, ולב"ה דהו"ל שכח' מלטרף, א"כ לא מלי ירושלמי לאקשויי מנה, מדאינם שלא לב"ש מכל לד, דאיכא נמי תומר לב"ש לענין לירוף, מצא"כ מתני' דגפ', אם היו כמה עמרי' אלל גפה, אפי' בלא לירוף אינן שכח' לב"ש, מדמונחי' כולן אלל גפה, ודו"ק: **מ"ב** אינן שכח', כ' עלה רבינו הגאון אא"מו זלוק"ל, נהי דבהחזיקתו אינו שכח', הכא דהניח אלל דבר מסויים, לא סמיך אהזקה, והרי בעתיד לזכור מלד ד"א כעומד אלל גת וכדומ'. הו"ל שכח' כר"פז, ורק בסמוך לקמ' מחובר מללת עליה כמ"ה הכא: **מ"ד** עממיי' דרכנן כלעיל סי' מ"ז וכ' עלה רבינו הגאון אא"מו זלוק"ל והקשו תר [כ"ק דפ"ו א'] דהו"לל בלשון רבוי, וכ"ל דכ' בלשון מעוט לרבו' הפחות מכולם, וברבוי אחר רבוי כ' בלשון רבוי למעט טובה, והא דכ' רש"י פ' לו זאת תורת העולה, הרי ג' מיעטין, נ"ל דבטפי מכ' מיעוטי כוט

חידושים

שאין למעט, כרש״י [הוריות ד״ג, א׳], והא דתשע כהנים [סנהדרין ד׳ ע״ו] דהו״ל מיעוט אחמ״ע, התם במרוחקין ובחד לישנא, וכבר בשב״א, עכלה״ק [*קרא עניא אבבא, מיץ חלב יוציא חמאה, דבהא יתישב נמי מה דאמרינן [יומא ד״ס ע״א] ג׳ מיעוטים בדם למעוטי ממשילה ומומחה ופגול דהתם ליתנהו בחד לישנא, אע״ג דרק ב׳ מהן מקורבין, אמנם הלשונות השנתי שקופים אטומים, דמשמע מדברי קדשו דע״ל זצוק״ל, דבתרי מיעוטי לא בעינן מרוחקים, דאפי׳ במקורבים הו״ל מיעוט אחמ״ע דלרבות, א״כ לא ופרכת [פסחים דפ״ג, ב], הוא ולא מכשיריו, לבדו ולא מילה שלא בזמנה, וכ״כ [ביצה דכ״ח] הוא ולא מכשיריו, לכם ולא לעכו״ם, וכ״כ [יומא דפ״א, א] דרש שמה בעצם היום הזה למעוטי כל חד וחד לד״א, ואמאי ולהוי מיעוט אחמ״ע לרבות, וכ״כ [יומא דס״ג, ב] דמקשי לה׳ לרבות מברייתא דדריש לה׳ להוציא, וק׳ מה אצטריך הש״ס לדחוקי בתרוצה, הו״ל לה׳ לרבות, מיהו התם כיון דעל פתח לרבות ולה׳ לרבות הו״ל כרבוי אחר רבוי דלהוציא, או הו״ל איפכא דלה׳ להוציא, מיהו כיון דאשה להוציא ולה׳ להוציא הו״ל כמיעוט אחמ״ע דלרבות, וכ״כ ק׳ לפ״ז מכמה סוגיות בש״ס, ועכ״פ צריכים אנו לדברי תוי״ט כאן ונמצא בתלמוד, דכל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן במעוטי יתירי, וצ״ל ראיה [בכורות ד״ו] כל היכא דאיכא וכו׳ ולא מוקמינן בלאוי יתירי, ועיין מ״ש עוד בעץ אבו״ת על ח״מ כי שם הארכתי בסי׳ קכ״ב, ועיין תו׳ [יומא ד״ס] ד״ה תרי, ועיין תוי״ט פ״א דערלה מ״ב ד״ה ר״י, שכ׳ דמיעוט אחמ״ע לרבות, דמיעוט הראשון מיעט הכל, והשני מיעט המיעוט הראשון, ועי״כ שריבה, וה״ה רבוי אחר רבוי שהוא למעט, דהרבוי הראשון ריבה הכל, ובא רבוי השני ומיעט הרבוי ההוא שלא יהא הרבוי השני כללי, ובספרי הנ״ל נתקשיתי עליו, ע״ש]: מ״א כ׳ הר״ב בשם כסי׳ נ״א וכ׳ רבינו הגאון אאמ״ו זצוק״ל אף דבדבר שבממון תנאו קיים, התם בידע וקמחיל [בב״ב דקכ״ו, ב], *[הנה קול עלה נדף, ה״ה בלא ידע ומסתמא מחל, [בב״מ ד״ל] מתנה בפני ב״ד שיטול כל מה שמפסיד ע״י שיחזיר אבידתו], וכ׳ רבינו הגאון מהו׳ עקיבא שליט״א וז״ל ק״ל אר״ב מה צריך לטעמא דמתנה ע״מ שכ׳ בתורה, לו יהא דבעלמא תנאו קיים, הא תנאי שייך בעושה מעשה גיטין וקדושין ומתנה, דשייך להתנות דאם לא יקיים התנאי נבטל המעשה, שמקדש ומגרש ונותן רק על תנאי כך וכך, אבל הכא שם ני מתנה ומה שייך לתלות הקצירה על תנאי, דאיך שייך אם לא יקיים התנאי לא יהא הקצירה קצירה, וד׳ יאיר עיני, עכלה״ק [*ואם כה יאמר מאורן של ישראל מה יפלפל השועל שלא ראה אור כמוני אישות בריה שאין לה עינים וכבר רציתי לומר דמתניתין קמ״ל דבד״א דלא להוי שכחה מדגלי דעתו מקודם, והדעת מכרעת כן, מדנקטה מתני׳ דוקא שכחה — . אולם א״א לומר כן, דגם בירוש׳ נקט כר״ב, אמנם על רבינו הנ״ל גדלה עלי מדורת התימה למה תמה על הר״ב ולא התמיה על ש״ס בבלי כ״פ [מכות ד״ד] ע״מ שלא תשמיטני שביעית, ע״מ שאין לך עלי אונאה, וכ״כ [ב״מ ד״ל] מתנה בפני ב״ד, ושם [דנ״ד] מתנה ע״מ להיות כשואל, וכ״כ [ב״ב דקכ״ו] פלוני בכורי לא יטול פי שנים, דחשיב ליה התם מתנה עמשכב״ת, והרי ע״כ כבר הלוהו וכבר מכר וכבר הציל וכבר שמר, והרי הוא בנו ודאי, ומה דהוה איך יהפכו ללא הוה? ואת״ל בכולהו איכא קצת זכות לשכנגדו, וגם במתנה עם ע״ה איכא קצת זכות דליפק עליה קלא דאינש מהימנא הוא [בגיטין דנ״ב] מאן לימא לן דהכא נמי לאו הכי, כגון דקיימו עניים הכא ורוצים לזכות בפיאה ולקט, אבל הבעה״ב לא היה רוצה לקצור, כ״א כשיתרצו העניים ע״מ שעכ״פ מה שישכח יהיה שלו, או שנתן להעניים מעות בתנאי זה [ולהכי נקט נמי שפיר „שכחה". דהו״ל ספק, שאינו רגיל לשכוח] דאע״ג דיכול להתנות ע״ד שלא בא לעולם [בח״מ ר״ס] הכא מתנה עמשכב״ת הוא, או נ״ל דאי לאו מתנה עמשכב״ת, ה״א אע״ג דודאי נתחייב בשכחה מדכבר קצר, וכ״כ כשהוא בנו, ודאי יש לו פי שנים, עכ״פ מדלא רצה האב להודות שהוא בנו רק בתנאי זה, וכ״כ לא רצה לקצור, רק על תנאי, סד״א מדמתנה קריה רחמנא [בב״ב דקכ״ד] והו״ל כמחל בכור בפירוש באלו חלקו ע״מ שיודה הלה בחצי חלק האחר, קמ״ל דעכ״פ מתנה עמשכב״ת הוא, השיבני רבינו הגאון הנ״ל, וז״ל בשמיטה אכ״ל דה״ק אם תרצה להשמיטני יהיו המעות פקדון, ובאונאה י״ל דה״ק כשירצה לוקח שיחזיר לו האונאה והמקח קיים לא יהיה מקח למפרע ויתבטל המקח [*ואתהפך כתולעה הנדרסת, דתמיהני על דברי קדשו הרי באונאה ע״כ מיירי נמי כשהמתאנה רוצה שיתבטל המקח שנתאנה יותר משתות, והמתאנה סומך על תנאו ורוצה בקיום המקח, דהכי מיירי ברייתא [ב״מ דנ״א, ב] דקאמר בד״א בסתם אבל במפרש חפץ זה שאני מוכר במנה יודע אני ששוה ר׳, ש״מ דלענין ביטול מקח נמי מיירי, וצ״ע] ובמציל שמתנה לפני ב״ד, י״ל שאינו מתנה רק הודאה, שאינו רוצה להיות כפועל בטל וניחא ליה טפי בעבידתו ומצילא מניח לו שכרו משלם, וכ״כ אני נבוך תמיד בע״מ שאין לך עלי אונאה, היה נ״ל יותר דאינו דרך תנאי, רק שאומר שאינו רוצה נמכר רק בזכות זה, ומשקבל עליו הלה, הו״ל כאומר אין לי עליך אונאה.

יב״כ

פ"ז כל זית שיש לו שם א) בשדה אפילו כזית הנטופה בשעתו ב) ושכחו

תפארת ישראל

פ"ז א) רוצה [אבי ולפי מ"ש ע"ר זצוק"ל בסי"ז, נכלל במלת שם גם גנאי ומלת שם ר"ל פרסום (עי' הלכה גבירתא) וכי"א בסי' ו' דבין שהוא שם לשבח בין שהוא שם לגנאי אינו שכחה, ורק בשם לגנאי גנאי גמור בעינן כבישני דשיפא, משא"כ בשם לשבח אפי' אינו שבח גמור כזית הנטופה בשעתו]: ב) ר"ל אפי' אין לו שם רק מפני שנוטף שמן לפעמי' ולא עכשיו [אבי ואע"פי דנטיפה בשעתו נמי לא

ר"ע מברטנורא

פרק ז כל זית. כזית הנטופה בשעתו. על שם שהוא נוטף שמן קרוי נטופה

חידושים

זכ"כ בשמיטה אינו רוצה להלוות רק בזכיי' זו והלוה מקבל עליו, ואעפ"כ לא מצי מסלק לוה נפשי' מזכות שזכתה לו תורה, וככתוב [דנ"ז] בכותב דו"ד אין לו בנכסיך, דג"כ מקרי מתמשכב"נת, אם עכו תיצק להכריסה כשל הורה, אף דאינו לשון תנאי, מדלא התנתה היא עמו, כתו' ר"פ הכותב, ועמד לנגדי תו' שם [דנ"ו] בע"מ שאין לך עלי שאר כו"ע, דהקשו הא לר' מאיר בעי תנאי כפול, ולפי הנ"ל אינו תנאי כלל, רק שמקדש בגרעון חיוב זה שאינו מקבלו עליו, ומדהתרצת היא בכך, הוה מהני אולא דמתנה עמשכב"ת, אולם שמית ידידי הרב ני' מבני בכורי, באמת עמדתי בזה ומצאתי קצת ישוב, רק שאין מקום להאריך, עכ"להם:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו.

מ"א. אין בשום דבר דין הפקר עד שיופקר לכל אדם; **אע"ג** דכל עומרי השדה קב קב, והעומר הנשכח הוא יותר מזה, אפ"ה לא אמרינן דמדגדול יותר הו"ל כגדיש, אלא כל שאין בעומר הנשכח ב' סאין הו"ל שכחה: **מ"ב.** עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר, והניחו אח"כ בשדה ושכחו אינו שכחה; ורק אם אחר שהחזיק בה כלעיל טלטלה שם ממקום למקום אף שהניחו אח"כ סמוך למקום המקויים ככותל או גדיש, וכדומה ושכחו, אף דס"ל מדהניחו אצל מקום מסויים שוב יזכיר א"ע, אפ"ה הוה שכחה: **מ"ג וד'**: ב' שפינו עמרים שעומדים בשדה שורות עורות, והתחילו שניהן לעמר מאמצע שורה, זה פניו לצפון וזה לדרום, ושכחו עמרים לפני זה או לפני זה באותה שורה, הר"ז שכחה, אבל בשכחו עמרין לאחריהן, דהיינו העמרים שבין ב' גבי המעמרים, אינה שכחה, מדשכחו קודם שהתחילו לעמר; אבל יחיד שהתחיל לעמר, ואח"כ שכח ועימר עד סוף השורה, מה שלאחריו שכחה דהרי שכח באמצע העימור, אבל העומר שבסוף, שהניחו והתחיל שורה שניי', עכ"פ לא אמרינן ששכחו, רק התכוון לעשות שורה אחרת לרוחב השדה מכל העומרים שבסוף השורות שיעמר, דהרי העומר שישאיר בסוף שורה שנייה שסמוכה לשורה זו שעימר מוכיח, כי לכך נתכוון לעשות שורה חדשה לרוחב השדה; וכן הדין בשכחת קמה: **מ"ה.** ב' עומרים אפילו מונחים סמוכים, שכחה, ורק ג' סמוכין, הו"ל גדיש ואינן שכחה; וכן הדין בצבורי זיתים או צבורי חרובין, או בגדולי פשתן שזרען לאכול שמן שבזרע שלהן. וכן ב' גרגרים שנשרו, שמונחים יחד, פרט, ג' אינן פרט; וכן ב' שבלים שנשרו ומונחים יחד, לקט, ג' אינן לקט: **מ"ו.** עומר שיכול לדוש ממנו סאתיים גרעינין הו"ל כגדיש, ואין בו שכחה: אבל ב' עומרים שיש בכל א' מהן סאה, או סאה ומחצה, ומונחין סמוכין, אין מציל, ויש בהן שכחה: **מ"ז.** וכן קמה ששכחה. — ואע"ג שהגרעינים דקין משערין שלולי היו טובים היו בהן כאתיים. אין שכחה: **מ"ח.** עומר או קמה ששכחן, וסמוכים לקמה, ואפילו רק לשבולת א' שלא נשכח, כולן אינן שכחה; אבל כשזה או זה סמוכים לדבר תלוש שלא נשכח, אז השכוח הוא שכחה: **מ"ט.** אע"ג דסאתיים יחד בתלוש, או סאתיים יחד במחובר אינן שכחה אפ"ה סאה בתלוש וסאה במחובר סמוכים זל"ז אמ"צ, בין ששניהן תבואה, או פרי אילן או פרי אדמה, הרי הן שכחה: **מ"י.** כל שהתכוון שיהיו הגדולים לא לאכילת אדם, או שהתכוון לפנותן למקום שלא יהיה שם נגמר מלאכה (כבפ"ה), כגון לאגדן שם שוב לאגודות אחרות גדולות או קטנות מאותן שאגד בשדה, ומשם יפנן לגורן, אין בהן שכחה, מכאן לאותו מקום: **יש** שכחה אפילו בפירות הגדלים טמונים בקרקע, כראשי לפתות וצנינות, ואינו כחפרו בקש (פ"ה מ"ז) **מי"א.** המפנה עמרים מהשדה בלילה, או שפינן סומא, ישנן בשכחה, דלא דמי לחפרו בקש, דהכא ידע מתחלה שיש כאן דבר שאפשר שישכח על ידו; רק כשהתכוין ליטול רק עמרים גסין ובינונים ולהשאיר עמרים קטנים, ושכח מהן תלינן שחשב במשמושו בלילה שאיתו שהשאיר הוא מהקטנים, ולהכי אין שכחה גם בגסים ובינונים: **אפילו** בהתנה קודם קצירה שקוצר רק על תנאי שמה שישכח לא יהיה שכוח, לא תימא דגרוי כמתכוון בתחלה לקצור רק אותן שלא ישכח, אלא אפ"ה הוה שכחה מדמתנה עמשכב"ת

ושכחו. אינו שכחה ג), במה דברים אמורים בשמו ובמעשיו ד) ובמקומו ד), בשמו, שהיה שפכוני ה), או בישני ו), במעשיו שהוא עושה הרבה, במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה ז), ושאר כל הזתים ח). שנים ט) שכחה י) ב, ושלשה אינן שכחה. רבי יוסי אומר אין שכחה לזתים יא): ב זית ג) שנמצא עומד בין שלש שורות יב), של שני מלבנים יג) ושכחו

תפארת ישראל

לא נריך, כבישני לי"א בסי' ו דאיני שכחה מ"מ כאן דהא דאינו שכחה אינו מצד גריעות', רק מצד חשיבות להכי בעי עכ"פ כזית הנטופ' בשעתו]: ג) דמפני שמשובח, אף ששכחו יחזור ויזכרו: ד) או או [אבי וה"ק כד"א דבים לו שם, דהיינו פרסום אינו שכחה, באם הפרסום הוא או מצד שמו הנקרא לו, או מצד מעשיו או מצד מקומו]: ה) שופך שמן הרבה: ו) *י"א זית ביש ורע, וי"א שמביש חבריו בזתיו הגדולי': ז) ולא הוה כעומר הסמוך לגפה [פ"ו מ"ג] דבלא ההזיק בה להוליכו לעיר לכ"ע הוה שכחה? דשאני הכא דמסייע נמי שיש לו שם עג זה שעומד במקום מסוים וכמלבנות ושורות לקמן סי' טו. ונ"ל עוד דנקט בשמו ובמקומו, בכל חד ב' אופני' בין שהוא מהמת שבחו בשמו שהוא שופכני ובין שהוא בשמו לגנאי שהוא ביש ורע; וכ"כ במקומו, לשבח שעומד בצד הגת שמצויים שם בנ"א לשמרו, ולגנאי שעומד בצד הפרצה, שהעוברי' דרך מצויי' שם, ופרצה קורא לגנב, בכל גווני [לא כנ"ל] הוה שכח' [אבי דאפשר דאדרבה כין דעומד בצד פרצה כל דעתו על מקום זה לשמור אותו מגנבי'] והא דנקט גת שהוא מקום דריכת הענבי', ולא נקט בית הבד, שהוא מקום כבישת הזיתי'? ה"ט משום דרק גת היו רגילי' לבנותו בשדה סמוך לכרמי' וגינות; אבל בתי הבדי' עשו בחצר תוך העיר כדמוכח בכ"ב [פ"ד מ"ד ומ"ט]; ועי' מ"ש שם במהדורא תניינא סי' יט: ח) *אף שהן בזמן ומקום שהן חשובי' מאד; וכ"כ אם כל אילני הגן שופכני וכו': ט) ב' אילנו': י) אבל זיתי' תלושי' דוקא ב' לבורי' הו"ל שכח' [עי' פ"ו סי' כ"א]: יא) אפילו אין להם שם רק מדחשובין מצד הזמן והמקום ולעיל [פ"ו מ"ה] דלא כר' יוסי: יב) שיש ג' שורו' זתי', ובכל שורה ג' אילנו': יג) שיש ב' רווחי' בין הג' שורו': לאילן

ר"ע מברטנורה

נטופה אעפ"י שאינו נוטף בכל שנה הואיל והטילו לו שם זה על שהוא נוטף בשעתו אם שכחו אינו שכחה כדכתיב (דברים כ"ד) ושכחת עומר בשדה עומר שאתה שוכחו לעולם יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן: שפכוני. שזיתיו שופכין שמן הרבה: בישני. שהוא מבייש כל שאר אילנות מרוב השמן שיוצא ממנו יותר מחבריו (א): שהוא עושה הרבה. זיתים מרובים: שנים שכחה. בהא מתניתין פליג הלל דאמרי לעיל שנים לעניים: רבי יוסי אומר אין שכחה לזיתים. לא אמר רבי יוסי אלא בזמן שבא אדריאנוס קיסר והחריב את כל הארץ ולא היו זיתים מצויין אבל בזמן שזיתים מצויין מודה ר' יוסי דיש שכחה לזיתים וכן אם שהיו כל זיתיו נטופה או שפכוני או בישני יש להם שכחה: ב שלש שורות של שני מלבנים. שלש שורות של אילני זיתים

עיקר תוי"ט

(א) וא"כ היינו שופכני אלא דאיכא אתרא דקרי ליה שופכני ואיכא אתרא דקרי ליה בישני. ול' הרמב"ם שמבייש שאר אילנות מרוב זתים שהוא עושה וא"כ היינו במעשיו שהוא עושה זתים הרבה ונ"ל שמבייש מתמת שעוש' זתים גדולים. תוי"ט: ב) ב' שכחה. ל' הר"ש באילן עצמו קאמר בשכח שני זיתי אילן. וכפ' דלעיל מ"ה שכתב הא זתים לא. הייט זתים תלושים דטעמא הוא התם משום שאין גמר מלאכה אם בתלוש אבל במחובר לא. ג) זית. ל' הר"מ ולמה אמרו זית בלבד מפני שהיה חשוב באותו זמן

ישכחו יד) אינו שכחה טו). זית טז) שיש בו סאתים ושכחה אינו שכחה יז). במה דברים אמורים יח) בזמן שלא התחיל בו, אבל אם התחיל בו אפילו ו) כזית הנטופה בשעתו יט), ושכחו. יש לו שכחה כ). כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו כא), רבי מאיר אומר משתלך המחבא כב).
ג איזהו

תפארת ישראל

יד) לאילן המלעי שבשורה האמלעי': טו) °י"א מדמבוס' מכל לד הו"ל כהפוהו בקש פ"ה מ"ז, וק"ל דע"כ התם טעמא משום דעניי' חפוהו, דאל"כ לאשמעינ' חפשו הרוח אע"כ דבחפהו הרוח, מדהו"ל נמיסק אדעתי' ביתחפה מהרוח הו"ל כקולר ומעמ' בליל' דהוה שכח' כשפ"ה וא"כ ה"נ הו"ל למיפק אדעתי' ביתכם' והו"ל שכח'? ואפשר דאורחא דמלתא נקט התם, וכן משמע בירושל' שפ"ה אמנס כ"ל טפי פי' הר"ש, דטעמא דהכא מבוס דמסויים בכפל, ממלבטת ושורו', וכן נשמע בירוש' הכא; ולפ"ז שפי' סמך תנא הך משנה למשנה א', ה"ט מדדמו אהדדי; דאע"ג דבמשנה א' סגי במסויים בדבר א'? והכא צריך מסויים בכפל? התם נמי מסויים בכפל, דיש לו בשוי שלו גם שם של שוי שלו [אבי ולא קשה משמעשיו ומבמקומ' דלא מסויים רק בחדא, ואפ"ה לא הוה שכח' די"ל דהיכא דמסויים מלד עלמו כע"י מעשיו או ע"י מקומו לא צריך שיהי' מסויים בכפל, מבא"כ בלא הוא מסויים ע"י שמו שנקרא לו, לא הוה כמסויים ע"י עלמו, ועוד דגם שם הפרסום שיש לו מלד מעשיו או מקומו הוא ככפל]: טז) אילן זית: יז) כלעיל [פ ו מ"ו]: יח) אבבא דזי' הנטופי קאי: יט) °אפי' נוטף עתה: כ) אם אין בו סאתים: כא) °בשכח בראשו ויש לב"ב תחת האילן זתי' שלא שכחן, מאילן לאותן שבראשו, ואף דעמיר אינו מציל קמה כפ"ו מ"ח, כ"ל דהכא מדמונחין הזתים תחת האילן מוכח דעדיין רולה להביר הנשארי' מהאילן ואפשר דדמי לעומר שכנגדו והו"ק ועמ"ש בס"ד [פ"ו אות י]: כב) °הוא אדם שהולך עם מקלות להבוט ולהרעיד האילנו' להפיל ע"ז הזיתים

ר"ע מברטנורה

זיתים ובין שורה ראשונה לשניה ערוגה מרובעת כדמות מלבנות התבואה שבין הזיתים דתנן לעיל בריש פ"ג וכן בין שורה שניה לשלישית ושכח אילן האמלעי שבשורה האמלעית אינה שכחה שהאילנות שסביביו הסתירוה ודמי לחפוהו בקש או עמדו עניים כנגדו דתנן לעיל דאינו שכח'(ד): בד"א. אמתניתין דלעיל קאי דר דתנן כזית הנטופ' בשעתו ושכחו אינה שכחה (ה) במה דברים אמורים בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו ושכחו הרי זו שכחה עד שיהיה בו סאתים: כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. אם נזכר בעל הזיתים מן הזיתים ששכח באילן בעוד שיש לו זיתים תחתיו יכול לחזור וללקטן ולא חשיבא שכחה מה ששכח בראש האילן אלא לאחר שלא נשארו לו זיתים תחת האילן: רבי מאיר אומר משתלך המחבוא. כלומר משבדק המלקט בכל מחבואי הזיתים אז הוי הנשאר לעניים כשאין לבעל

עיקר תוי"ט

זמן. ועתוי"ט: (ד) והר"ש מפרש דמלבנים מל' לבינה שכל שורה רחוקה מחברתה שיעור ב' לבנים דהיינו ו' טפחים שכל לבונה ג"ט כדאיתא בב"ב פ"ק מ"א ט' ומיירי כשאורך השורה כשיעור ב' מלבנות וידוע היה לכן שיעור המלבן ולא בהויר שבין שורה איירי. אינו שכחה כיון שעומד בין שורות דמי לבדים שעומרים מעורבבין דתני בתוספתא שאינו שכחה עד שיגמר כל סביביו, (ה) כ"כ בתוספתא ולפ"ז אם התחיל באין בו סאתים שוין נטופה ושא"נט דתרווייהו יש לכן שכחה. ובלא התחיל ואין בו סאתים חלוקי' דשא"נט הוה שכחה ונטופ' אין לו שכחה. והיכא דיש לו סאתים אדרבה חלוקים בהתחיל דנטופה אין לו שכחה ושא"נ יש לו שכחה. ובלא התחיל שוין שאין לו שכחה כר"ש ועתוי"ט: ו) אפילו כו' לגמ"מ

ג איזהו פרט כג), הנושר בשעת הבצירה, היה בוצר, עקץ כד) את האשכול הוסבך בעלים, נפל (מידו) לארץ ונפרט, הרי הוא של בעל הבית כה), המניח את הכלכלה כו), תחת הגפן, בשעה שהוא בוצר כז) הרי זה גוזל את העניים, על זה נאמר (משלי כ"ב) אל תסג גבול עולים כח): ד איזוהי עוללת כג), כל שאין לה לא כתף ולא נטף כט), אם יש לה כתף או נטף, של בעל הבית, אם ספק ל) לעניים לא), עוללת

תפארת ישראל

הזיתים הנשאין מן העלין ואם שכח להשיר אילן א' אם יש לבע"ב תחתיו אז גם אותו שבאילן אינן שכחה; אבל קודם שהלך המשנה, אף שאין זתים תחת האילן אין אותן שבאילן שכחה, דלא אסח דעתי' מינייהו, דעל המשנ' סמיך; ולת"ק הו"ל כשכחה בעה"ב ולא פועל, דאי לא קאי בעה"ב התם הו"ל שכחה [כלעיל פ"ה מ"ז]: כג) שאמר' תורה ששייך לעניי': כד) ר"ל והתך גרגר מהאשכול: כה) שלא נפרט דרך בצירה [וכפ"ד מ"י]: כו) סל: כז) שיפול הפרט לתוכו: כח) *כלעיל פ"ה מ"ו, דשד"א לא זכו עניים עד שיפול לארץ: כט) השרביט האמצעי שבאשכול, תלויין בה אשכולו' קטנו', ומדדחוקי' זב"ז הן שוכבים כ"א בכתף חבירו, וכ"כ בסוף השרביט מחוברו' הגרגרי' בשרביט האמצעי ומדדחוקי' שם נראי' כנוטפו', ולולי מסתפינ' נ"ל, דכשהגרגרי' רבים ועומדי' תכופי' בהאשכו', אז האשכו' מחודד בראשו, ונראה כאילו נוטף הגרגר שבראשו, וכשאינן רבי' ותכופי' בהשרביט, אז הגרגרים עומדי' בעיגול, כל א' לבד, ואינו נראה כנוטף [אבי ואמר בסיפא אם יש לו כתף או נטף, לאשמעינן דרישא כתף ונטף יחדיו מיירי]: ל) ספק אם עומדי' לפופי' כראוי: לא) אי"ל דהו"ל כספק לקט לעיל [ספ"ד]; ליתא דהתם קמה בחזקת חיוב קיימא, לכשיתהוה ממנה לקט צריך ליתנו לעניים [כחולין קל"ד,א]; אבל הכא מאן יימר שהי' שם עוללות? והממ"עה? אלא נ"ל דכיון שאין לו כתף ונטף כראוי, עכ"פ עוללות הוא נגד שאר האשכולות [וכן מוכח מדלא מייתי לה בסוגיא דחולין שם] [אבי ול"מ נ"ל דהו"ל כאן ספק מחמת חסרון ידיעה דלא מחשב ספק כש"ך בי"ד סי' ק"י בכללא

ר"ע מברטנורה

לבעל האילן זיתים תחתיו אבל כל זמן שלא בדק המלקט בכל מחבואי הזיתים אע"פ שאין זיתים תחתיו יכול לחזור וללקט ואין הלכה כרבי מאיר: ג איזהו פרט האמור בתורה (ויקר' י"ט) ופרט כרמך לא תלקט: עקץ. התך (ז): האשכול בעלים. נקשר ונאחז בעלין ועל ידי כך נפל ונפרט: הרי הוא של בעל הבית. שלא נפרט דרך בצירה: המניח כלכלה בשעה שהוא בוצר. נותן סל תחת הענבים שיפול הפרט לתוכו: הרי זה גוזל את העניים. דפרט בבצירתו זכו בו עניים קודם שיגיע לארץ: אל תסג גבול עולים. מפורש לעיל בפרק ה': ד איזו היא עוללת האמורה בתורה (שם) וכרמך לא תעולל: כתף. השרביט האמצעי של האשכול מחוברים בו אשכולות קטנות הרבה וכשהן שוכבים זה על זה כמשאוי שעל כתפו של אדם הוא נקרא כתף וכשהן מפוזרים בשרביט אחד לכאן ואחד לכאן אין כאן כתף: נטף. הן גרגרים של ענבים המחוברים בסוף השרבי' שרגילים להיות תלוים שם ענבים הרבה ועל שם שענפיו נוטפות למטה נקרא נטף ולשון מקרא קורא לאשכול שאין לו לא כתף ולא נטף עולל לפי שהוא לפני שאר אשכולות כעולל לפני האיש: אם ספק. שנראי' האשכולו' הקטנו' התלוים בשרבי' כאלו שוכבות זו על זו ואין שוכבות יפה דהשתא הוי

עיקר תוי"ט

כרכא דכיפא נקטינן דהכא לאו דוקא. תוי"ט: (ז) כמו פסק תאנים מתאנתו. הר"ב. ול' הר"מ פוסק טוא

עוֹלֶלֶת שֶׁבָּארְכֻּבָּה (לב), אִם נִקְרֶצֶת (לג) עִם הָאֶשְׁכּוֹל (י), הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת (לד), וְאִם לָאו הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. גַּרְגַּר יְחִידִי (לה), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֶשְׁכּוֹל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עוֹלְלוֹת: ה הַמֵּדֵל בַּגְּפָנִים (לו) כְּשֵׁם שֶׁהוּא מֵדֵל בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כָּךְ הוּא מֵדֵל בְּשֶׁל עֲנִיִּים (לז), דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּשֶׁל עֲנִיִּים (לח): ו כֶּרֶם רְבָעִי (לט),
בית

ר"ע מברטנורה

הוי ספק אם יש לה כתף אם לאו: שבארכובה. יהוך של זמורה שתלויין בה אשכולות הרבה (ח) והבוצר קוצצה והיא נקראת ארכוב' (ט) ופעמים שיש בה עוללת עם האשכולות: נקרצת. נקצצת נחתכת ודוגמתו שנינו ביומא קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו. ובמקרא (ירמיה מ"ו) קרץ מצפון בא: גרגר יחידי. כגון אשכול שאין לו אשכולות קטנות שוכבות זו על זו אלא הגרגרים מחוברים בשרביט עצמו: ר' יהודה אומר אשכול. דכתיב (ישעיה י"ז) ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים. שנים שלשה גרגרים עוללת יותר מכאן אשכול (יא): וחכמים אומרים עוללות. דלא חשיבי הגרגרים השוכבים זה על זה להקרא כתף והלכה כחכמים: ה המדל בגפנים. כשהגפנים תכופים זה אחר זה עוקר מאותם שבנתים והאחרי' מתוקנים בכך: כן הוא מדל בשל עניים. אע"פ שיש בהם פאה או עוללות (יב) של עניים כך מדל בשלה כמו בשלו קסבר עניים דין שותף יש להם וכשם שהשותף כמו שהוא מדל בשלו כך מדל בשל חברו אף עניים כן: רבי מאיר אומר בשלו הוא רשאי. קסבר עניים דין קונה יש להם בחלקם וכשם שהמוכר לחברו י' אשכולות אסור ליגע בהן אף בשל עניים כן והלכה כרבי יהודה: ו כרם רבעי. הנוטע כל עץ מאכל (יג) בשנה
הרביעית

תפארת ישראל

בכללא דיני ס"ס אות לד]: לב) הוא הענף שבה תלויין האשכולו', ואם בענף גופי' תלויו' עוללו': לג) נחתכת: לד) *דהוה כשבולת שמגעת לקמ' פ"ה מ"ב: לה) *שהגרגרי' תלויין בשרביט האמצעי עצמו, ויש להן כעין כתף ונטף כך כ' הר"ש; וקי"ל א"כ היינו אם ספק לעניי' לעיל? ול"מ הי' נ"ל דה"פ, שאין הגרגרי תלוי' באשכו' אלא שגדלי' גרגרי' יחידי' בהזמור'; וס"ל לר"י דדוקא באשכול צריך כתף ונטף, אבל גרגר יחידי, הרי אין גרגר סמוך לו שיכתף א"ע עליו [אבי ואולי יחידי ר"ל היחיד בגדלו וטובו כמו כמספד על היחיד זכריה י"ב, י' וירמי' ו' כ"ו; ובדח"זל יחיד בדורו. כן י"ל לולא ד"ק של רבותינו ז"ל]: לו) כשהגפני' תכופי', עוקר מבנתיי', והנשארים משביחי' על ידי זה: לז) בעולל' ופא', דעניי' דין שותף יש להן ולהכי רשאי הבע"הב להתעסק בשל העניי' ככל נכסי שותפי': לח) דס"ל דין לוקח יש להם ואין המוכר רשאי ליגע בנכסי לוקח שלו, דאולי לא ניח"ל בזה. כך כ' הר"ב; ותמוה מה שותפו' יש לבע"הב בהעוללו', ומה שותפו' יש להעניי' בהאשכולו', הרי חלק כל א' מבורר לעצמו? ובל"ז הרי הירושלמי דחה טעם זה? אלא נ"ל דפלוגתיי' דלר"י הו"ל כמשיב אביד' לעניי' מדמרווחין עי"ז עוללת שבלא העוללו' שמדל; ולר"מ אסו' מדאיכא דניח"ל ברבוי הענבים אע"ג שלא יהיו מובחרים כל כך [ועיין ב"מ פ"ו מ"ג]: לט) *לאו דוקא כרם, דה"ה כל
עץ

עיקר תוי"ט

כוא קלה הדבר ר"ל כרת העוקץ: (ח) פי' בזמורה תלויות אשכולות: (ט) פי' סיחור נקראת רכובא מלשון ארכוב' הנמכרת עם הראש: י) עם האשכול, דהוה כמו שבולת שראשה מגיע לקמה במ"ב פ"ה: (יא) וכגון שהגרגרים זה ע"ג זה ועשויין כעין כתף ונטף. הר"ש: (יב) ואע"ג דדין פאה בסוף אם שנית בתחלה ג"כ דין פאה יש לה כדתנן בפ"ק מ"ג. ועתוי"ט: (יג) ואגן כרם תנן, ובגמרא פ' כ"ש.
חד

בית שמאי אומרים אין לו חומש מ) ואין לו ביעור מא), בית הלל אומרים יש לו מב), בית שמאי אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות מג), והעניים פודין לעצמם מד), ובית הלל אומרים כולו לגת מה): ז כרם שכולו עוללות רבי אליעזר אומר, לבעל הבית, רבי עקיבא אומר, לעניים. אמר רבי אליעזר (דברים כ"ד) כי תבצור כרמך לא תעולל, אם אין בציר, מנין עוללות מו)

אמר

תפארת ישראל

עץ מאכל, פירות שנה ד' מנטיעתו, מעלה אותן או דמיהן לירושלי' ואוכלן שם כמעשר שני; רק נקט כרם רבעי מדבעי למנקט נמי פלוגתיי' בפרט ועוללו': מ) כשפודן א"צ להוסיף חומש מלבר, כבמע"ש: מא) א"צ לבערו מהבית כמע"ש ושאר מעשרות כשמבער המעשרות בערב פסח של שנת ד' וז' בשמיט' [כמע"ש פ"ה מו]: מב) דיליף קדש קדש ממעשר, ואע"ג דהו"ל ב"ש לקולא ולא נקט לה בפ"ו דעדיות י"ל כד אתשיל בבה"מד לענין סיפא אהשיל וקולא לב"ה ולא שייך לומר דהו"ל עכ"פ חומרא לעניים דהרי אין שייך לעני מיוחד [וע' חולין ל"ב] [אבי ועי' ר"ש לעיל פ"ו מ"ב בשם הירושלמי, דכל היכא דאיכא קולא מצד וחומרא מצד לא תני לי' בהדי מקולי ב"ש]: מג) ה"ה בפא' ושכח' דכחולין חשוב: מד) להעלו' הדמי' לירושלי': מה) דממון גבוה הוא כמע"ש וכולו לבעלי'. מו) ושיעור בציר ג' אשכולות שעושין רביעי', ור"ל צריך שיהיו שם ג' אשכולו' באינן עוללות

ר"ע מברטנורה

הרביעית מעלה הפירות לירושלים ואוכל שם בקדושת מעשר שני או פודה אותם ומעלה הדמים לירושלים דכתיב (ויקרא יט) ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים ודרשינן הלולים כמו חלולים אמר רחמנא אחליה והדר אכליה (יד): ב"ש אומרים אין לו חומש. אף על פי שטעון פדיון כמעשר שני אין הבעלים מוסיפי' את החומש דלא כתבה תור' בו חומש: ואין לו ביעור. אינו חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית: וב"ה אומרים יש לו. חומש ויש לו ביעור בית הלל ילפי קדש קדש ממעשר מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור וב"ש לא ילפי קדש קדש ממעשר: יש לו פרט ויש לו עוללות. דכחולין חשבי ליה: והעניים פודין לעצמן. מן הפרט והעוללות שלקטו ואוכלים אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: וב"ה אומרים כולו לגת. משום דילפי ממעשר (טו) וסברי להו מעשר שני ממון גבוה הוא הלכך אין לעניים חלק בו ודורכים העוללות עם שאר היין והבעלים מעלים הכל לירושלים (טז): ז שכולו עוללות. שאין בכל הכרם אשכול שיש לו כתף ונטף: אם אין בציר. וכמה שעור בציר שלשה אשכולות שעושים רביעית:

סמר

עיקר תוי"ט

מד תני כרם רבעי דאין רבעי נוהג אלא בכרם וחד תני נטע רבעי דנוהג רבעי בכל אילנות. ודעת הר"מ והר"ב כמ"ד נטע: (יד) הוציאהו לחולין ע"י פדיון רש"י והר"ש כתב אחליה לקדושתיה והדר אכליה: (טו) דבכרם רבעי כתיב (ויקרא י"ט) קדש הלולים לה' ובמעשר כתיב (שם כ"ז) קדש לה'. וא"ת נ"ל הלולים למשמע דאחלי' כו' תיפוק ליה מהך ג"ש. וי"ל דאי מג"ש לא הוה ידעינן דפדיון רבעי נוהג אלא בזמן שמעשר שני נוהג ולא בשנה ג' ושבית א"נ ה"א מאי חזית דגמרת ממעשר נילף מהביכורים. תופס דמיו. אבל מאחר דגמרי מהלולים שאינו תופס דמיו גמר ממעשר. תו' קידושין דנ"ד: (טז) אי נפדה ויעלה הדמים ויהבינן בירוש' כמעשר הר"ת ולב"ש תנן פודין וה"ה נמי מעלין היין או הפירות עצמן

וכ"ל

*) [ומש"כ לעיל בכפא"י ולא נקט כו'. לפנינו נקט לה בפ"ד מ"ה וצ"ע. מהרי"ז]

אמר לו רבי עקיבא (ויקרא י"ט) וכרמך לא תעולל. אפילו כולו עוללות (מז) אם כן למה נאמר כי תבצור, לא תעולל, אין לעניים בעוללות קודם הבציר. ח המקדיש כרמו עד שלא נודעו בו העוללות (מח), אין העוללות לעניים: משנודעו בו העוללות, העוללות לעניים (מט). רבי יוסי אומר (יט) יתנו שכר גידוליו להקדש (נ), איזה היא שכחה בערים (נא), כל שאינו יכול לפשוט את ידו (נב) וליטלה, וברגליות (נג) משיעבור הימנה (נד):

פ"ח

תפארת ישראל

עוללו': מז) °ולר"א קמ"ל הך קרא, דאפי' קודם הבציר לא יקטפם ב"ב והיינו כדדריש רע"ק מכי תבצור שהעניים לא ילקטו קודם הבציר: מח) שהענבי' קטני' עדיין: מט)* דאין מקדיש דבר שאינו שלו, אף לר"ע לעיל, של עניים הן, רק שלא יקחום קודם הבציר: נ) מדמשביחין בקרקע הקדש. ולת"ק פטירי, מדכבר נתחייב' הקרקע להעולל', וא"לה"ק לר' יוסי אמאי שני בשיתן שכר גידולין להקדש, הרי מה שגדל אח"כ מהקדש כולו אסור [כפסחים כ"ו,ב]? י"ל התם באין שם תערובו' היתר, משא"כ הכא הרי מה שגדל מקודם שהקדיש כולו היתר [ומי' הרמ' פ"ט מ"ה, ודו"ק]: נא) בגפנים שמודלו' ע"ג עצי' כעל ערש רעננה: נב) במקום שנזכר אף שעדיין עומד אצלו: נג) פי' שטוחי' ע"ג ארץ: נד) °דכל גפן חשוב את כאומן ושורה בפ"ע, ואסור לשוב לאומן כשעבר ממנו אף שיכול לפשוט ידו לראשון, וצ"ל דה"ט, דבשלומא בערים, הוא מצרפן שיהי' כולן כאילן א', והע"ג דגם באילן א' משעבר ממנו הו"ל שכח', וכשכח' פומר באומן א' [פ"ו מ"ד]? הכא שאני, דבערים מחמת מדמוכחים עליו גפנים רבי' מעורבים דרך המלקט לאחר שגמר לקיטתו לבחון ולחפש אח"כ שמא מונח עוד אשכול נסתר תחת העלי' וכירושלמי

ר"ע מברטנורא

אמר לו רבי עקיבא וכרמך לא תעולל אפילו כולו עוללות. ורבי אליעזר אמר דלא תימא הואיל ואין לעניים בעוללות קודם לבציר יזכה בהם בעל הבית לכך נאמר וכרמך לא תעולל (יז): ח משנודעו העוללות. שניכר מה הוא עוללות ומה הוא אשכול: העוללות לעניים. שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (יח): יתנו שכר גדולין להקדש. מה שמשביחין כל שעה בתוך קרקע של הקדש (יט) והלכה כר' יוסי: בערים. כרם שהגפנים שלה מודלות על גב כלונסות ועלים לשון אף ערשנו רעננה (ש"ה א'): כל שאינו יכול לפשוט. כלומר לאחר שעבר מעליה אם במקום שנזכר אינו יכול לפשוט ידו וליטול קרינא ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): אבל רוגליות. הגפנים העומדים ע"ג קרקע שדורכים עליה ברגל: משיעבור ממנה. הוי שכחה דכל גפן וגפן מן הרוגלית חשיבא כאומן בפני עצמו ואסור לשוב מאומן לאומן (כ):

פ"ח

עיקר תוי"ט

י"ל דלהכי נקטי ב"ה כולו לגת. כלומר ובלא"ה כשהן עוללו' דלעניי' אין בע"ה חייב לבצו' אותן: (יז) יחי' וא"ת מנ"ל לר"א למדרש דאין לעניי' בעוללו' דהא איצו מפרש לקרא דכי תבצור וגו' לאם אין בציר וכו'. וי"ל דס"ל דודאי גופיה דקרא לענין אם אין בציר ס' הוא דאתא. מ"מ ממילא שמעינן דאין לעניים בעוללות וכה"ג אשכחן בפ"ק דברכות אות י"ב: (יח) ואע"ג דר"ע שהלכה כמותו מחבירו אמר לעיל שאין לעניים בעוללות קודם לבציר איכא למימר דאע"ג דאין לעניים לבא בכרם לקחת העוללות קודם שיבצר הבע"ב מ"מ ס"ל נמי כיון שנודעו שהן עוללות גם לבעה"ב אין לו בהן כלום ואינו יכול להקדישן. תוי"ט: (יט) רי"א כו'. ות"ק סבר דא"ל ליתן כיון דכבר נתחייב הכרם בעוללות. הר"ש: (כ) ופי' אומן שורה כדלעיל פ"ד מ"ס. ותימא דהא קי"ל במ"ד פ"ו דכפלג ועובר זה בגל חשוב. ול"מ מאומן לאומן אלא

אף

תפארת ישראל

ובירושל׳ הכא, לפיכך כל שעדיין יכול לפשוט ידו לשם, לא הו״ל שכח׳. ואע״ג דלא קיי״ל כר״מ [פ״ו מ״ב] דאמר דסמך על חיפוש המאב׳? י״ל דזה דוקא כשהמחבא אינו המלקט בעצמו, דנשבא המחבא כבר עבר משם המלקט. אבל כשהמלקט בעצמו דרכו לחפש אחר גמר לקיטתו, לא גרע משכח בע״הב ולא פועל, דאם הבע״ב עומד שם זכתה לו שדהו [כפ״ה, ל׳]. וכ״ש הכא שהמלקט עצמו עומד אצל העריס. אבל ברגליות כל גפן מונח לבדו, ואין דרכו לחפש על כל נעלם אחר שעבר ממנו, וחו״ל ככל עומר ששכחו, דאפילו באומן א׳, משעבר ממנו הו״ל שכחה:

כ״ח

עיקר תוי״ט

סף באומן עצמה. אבל לשון הירו׳ שכל רוגלית ורוגלית אומן בפ״ע. והרא״ש מסיים בו ואסור לשוב מאומן לאומן. ול״נ לסיים בלשון אחר ואסור לשוב באומן כשעבר הימנו. תוי״ט:

פ״ח

חדושים

מ״ח שכר גדולין להקדש כ׳ רבינו הגאון אאמ״ו זצוק״ל, ואע״ג דקדושת דמי׳ אינו מפקיע משעבוד, זהו כמשועבד שממכות, משא״כ הכא דאין הקרקע משועבד להעוללו׳ רק לעניים, אז אפי׳ קדושת דמי׳ מפקיע משעבוד [ועיי׳ ת״מ ססק״יז] וכ״כ אשכחן פ״ה דמעשרו׳ מ״ה בקונה שדה בסורי׳ מעכו״ם, דאדני צריך לעשר מה שנתוסף ביד ישראל, וא״א קמי קמי דמטי בטל בלא נפסק הקלות, וכתו׳ ב״ק [ד״ק ע״ב] שכ״להש °ולפ״עד בנו ותלמידו, נ״מ הי׳ נראה דדוקא בלא בלא תאמרי׳ קמי קמי דמטי בטל, ומהערב מיד בשלו, דבלא יש בילה, משא״כ בלא בינה. מיהו י״ל מדים שם גם שרף לא שנהפרי כו״ל שפיר כתעריכות לא בלא׳

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ז.

מ״א. אפילו אילן זית שחשוב, אפ״ה בשכח מללקט פירות א׳ מאילנותיו ואפילו יש בו כמה סאין, הו״ל שכחה; ורק במפורסם האילן תהוא בין בשמו שיש בפירותיו שום ענין מיוחד ובין שמפורסם במעשיו שעושה פירות הרבה יותר מהראוי; או שמפורסם מחמת מקומו שעומד במקום מסוכן, אז אפילו כל מין אילן אינו שכחה, ואפילו אין בו ב׳ סאין; ואל״כ רק נ׳ אינן שכחה ולא ב׳: **מ״ב.** נ׳ שורות אילנות, שבכל שורה נ׳ אילנות, וכל א׳ רחוק מחבירו לכל צד ו׳ טפחים, ושכח האמצעי אינו שכחה [**ודברי** הרמב״ם (פ״ה הכ״ה ממתנות עניים) שכתב נ׳ שורות מג׳ רוחות, ואף שיש בכל שורה רק ב׳, אין שכחה להאמצעי; וכן פירש הר״ש נ׳ שורות מג׳ רוחות; וק׳ בשלמא ג׳ רוחות פני, מדהו״ל ע״ז מסוים, דזה הטעם כ׳ הירושלמי; אבל מנ״ל לרמב״ם דסגי בב׳ בכל שורה? והרי בש״ס (ב״מ כ״ה, א׳, וב״ב פ״ג, ב׳) משמע דכל שורה היינו נ׳? וצ״ע] [**אבי** ול״מ נ״ל דשאני הכא בפאה דמדרשא דלעני ולגר תעזוב אותם ילפינן דאשנים קפיד קרא כלעיל פ״ו מ״ה. ועוד דע״כ צ״ל דלפירוש זה דרמב״ם בהחיבור שלו (עי׳ בפירושו כאן) מה שהזכיר אעפ״י שאין בכל שורה מהן אלא ב׳ זיתים, הוא פירושו של מלות שני מלבנים הנזכרים במשנה, דאל״כ הרי חסר בהרמב״ם התנאי דהמשנה שצריך שתהיה רחוקה מחברתה כשיעור ב׳ לבינים או ערונות, אע״כ דשיעור ב׳ לבנים לא באויר שבין השורות איירי, וכמ״ש הרמב״ם בפירוש המשנה, רק הזית עצמו קרא מלבן, ואולי מטעם שהיו עושין העפר סביב שרשו כעין מלבן, ועי׳ ר״ש שפירש נ״כ דמלבן לא באויר השורות מיירי]: **הא** דאמרינן לעיל דאפילו ביש באילן כמה סאין שייך בי׳ שכחה, היינו בשכח האילן, כגון שהיה לו ה׳ אילנות, ושכח, והיה סבור שאין לו אלא ד׳; אבל בשכח שיש לו פירות על אילן א׳, או ביש באילן ההוא ב׳ סאין אין לו שכחה. (ועי׳ רמב״ם הנ״ל הכ״ב והכ״ד ורכ״מ שם הכ״ב וכ״ד): **והא** דאמרינן דאילן מפורסם אין בו שכחה, זהו רק בלא התחיל בו; אבל בהתחיל בו וחזר ושכחו, הו״ל שכחה: **אילן** ששכחו ומונחים תחתיו קצת מפירותיו שלא שכחן אינן שכחה (ויש לרמב״ם ולראב״ד לכל א׳ פירוש אחר בזה): **מ״ג. פרט** שייך לעניים, היינו נרגרי שנשרו מידי הבוצר מעצמו ולא בנשרו מחמת שאירע לו איזה דבר: **אסור** לב״ב להעמיד סל תחת אילן כדי שישיר לתוכו מדגזול ע״ז לעניים: **מ״ד. עוללות** שייך לעניים, היינו שנרגרי האשכול אינן עומדים צפופים שאין כל גרגר שוכב על כתף חבירו; וגם ע״ז אין האשכול מחודד בראשו כאלו גרגרים שבראש השרביט, מנטפים משם; ואם יש חדא לטבותא, שייך לב״ב; ובספק אם ישנם בו תרתי, ה״ה לעניים; עוללות שבענף שתלויין בו האשכולות, אם נחתכים עם האשכול ה״ה לב״ב, ואם לאו לעניים: כל גרגר שנדל יחידי הו״ל עוללות: **מ״ה.** נפנים העומדים תכופים מאד, ומדמעכב נדולן, להכי צריך לנתק נפנים שדוחקין חבריהן, אז אם יש ביניהן עוללות, מנתק בגפני העוללות כמו שמנתק

פ"ח מאימתי כל אדם מותרין בלקט א), משילכו הנמושות ב) בפרט ועוללות, משילכו העניים בכרם ויבאו ג) ד), ובזתים, משתרד רביעה שניה ד) ה),

אמר

תפא"ת ישראל

פ"ח א) °ה"ה שכח' ופאה, רק נקט הראשון, דכשמתחיל לקצור נתחייב בלקט ואחר שמתחיל חייב בשכח', ופא' נותן בסוף השדה: ב) °ר"ל אחר שהלכו הנמושות, והן הזקני' שהולכי' לאט ושחוח, ומלקטין כל שבולת יחידי, ונקראין נמושו' שממשמשין במקלות והולכין, וי"א לקוטי בתר לקוטי, ונקראין נמושות, שמשו והסירו הכל, דאח"כ כבר נתיאשו העניים, ומסתבר כפי' קמא דהי כפי' ב' היינו משילכו עניי' ויבאו, למה שני תנא בלישני' [אבי ולא הוכיח ע"ר אא"מו זצוק"ל הכ"מ דע"כ הפי' א' עיקר דהוא מר"י, והפי' הב' מר"ל, והלכה כר"י [כיבמות ד"לו, א] די"ל דשאני הכא דר"י ור"ל לאו בדינא פליגי ולא אפליגו רק בפירוש תיבות נמושות, וכת' הכ"מ בשם הרשב"א על הרמב"ם שפסק בפ"ה מה' מת"ע הי"א, באמת כר"ל. ועי' ירושלמי דמסיק כע"ד דנמושות זקני'. מיהא בענין קושית ע"ר, נ"מ נראה לתרץ כמ"ש ע"ד בסי' ג' והוא מירושלמי כאן, דלהכי תנא בסיפא משילכו עניי' ושני בלישני' ולא תני נמושות, שמפני שכן חביבין הם בא"ס לאלתר]: ג) ר"ל אחר שכבר הלכו העניי' שלקטו תחלה וחזרו לביתם, ושוב באו אחרי' ולקטו גם הם אחריהם, אח"כ מה שהשאירו השניי' הרי הוא הפקר לכל אדם אפי' לעשירי', ולא תנא הכא נמושו' דמדחביבי ענבי' אזקים משכימין ובאין: ד) °המטר השני, ונקרא רביעה ע"ש שמוליד הארץ, א"נ ע"ש שמרבין ומשביע העפר, וזמנו עד כ"ג במרחשון. ולא תני נמושו', דאין הולכין אז דימי נהו הש׳

מוסף

ר"ע מברטנורה

פ"ח מאימתי. הנמושו'. אית דמפרשי זקני' ההולכי' על משענת' (ב). ואית דמפרשי לקוטי בתר לקוטי (ג) שמאחר שילכו בשדה אחר לוקטים או הזקנים הללו שמאחרים ללכת ללקוט אחר הכל כבר נתיאשו העניים מאותה שדה וכל הנמצא בה אחר כך הוא הפקר לכל בין לעניי' בין לעשירי': רביעה שנייה. המטר נקרא רביעה מפני שהוא רובע

את

עיקר תוי"ט

א) בלקט. לשון הר"ש פ"א ממ"ע שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם כל זמן שהעניים תובעים אותם פסקו העניים לבקש ולחזור עליהם הרי הנשאר מהן מותר לכל אדם שאין גופן קדוש כתרומה ואינו חייב ליתן להן דמיהן שלא נאמר בהן ונתן לעניים אלא תעזוב אותם כו' והרי אין כאן עניים. מאימתי כל אדם מותרין בלקט כו'. ול' רש"י בתענית ד"ו לפי שיודעין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלוהו. והתנא נקט לקט שהוא הנושר אחת אחת ואין נלקטים מהעניים כולו כמו שכחת קמה ועומר וכן פאה. ועוד דבכולהו שייך לומר דנלקטין והוצאל לכולם שם לקט: (ב) מלשון לא ימושו (ישעיה נ"ט) שממשמשין והולכין: (ג) לא ימיש (שמות י"ג) שנועלין ומשין הכל מלפניהם. רש"י ב"מ דכ"א: ד) ויבאו. כלו' שלקטו וחזרו ובאו פעם שניה דהשתא מסהי דעתייהו דעניים. רש"י: ה) שניה. ולא תנינן נמושות מפני

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

בשלו [ונ"ל דעכ"פ לא ינתק של עניים כדי להשביח גפנים שלו (כפ"ה מ"ג)] [**אבי** כונת **ע"ד זצוק"ל** הב"מ בשאין הפסד הבעה"ב הוא יותר מהפסד העוללות דאל"כ מנתק וישום הפסד העניים ונותן להם כחכמים שם, ועי' הלכתא גבירתא שם, ורמב"ם המ"ע פ"ד ה"ח; והתימה שלא הזכיר הרמב"ם דין דמדל בחיבורו, ואולי שסמך על מ"ש בפ"ד ה"ח, והוי יודע דהשמת הפסד לעניים הזכירה רק ע"ד זצוק"ל כפי דמשמע מירושלמי, משא"כ ברמב"ם שם לא הוזכר ממנו כלל]: **מ"ו**. אילני רבעי אפילו שיש בו עוללות כולו לבעלים וצריך להוסיף בו חומש כשפודהו, וצריך לבערו כולו בערב פסח של שנת ד' וז' בשמיטה כמעשרות: **מ"ז**. כרם שכולו עוללות כולו לעניים: **מ"ח**. המקדיש כרמו עד שלא נודע בו עוללות **שבו** כולו קדוש; ואם **משנודעו**, ה"ה לעניים ויתנו שכר גדולן להקדש: שכחה בערים, **היינו** בשנזכר **שכחתו** רק במקום שא"א לו לפשוט ידו ולטלו; ובשטוחים הגפנים בארץ, **מיד שעבר** ממנו ה"ז שכחה:

אמר רבי יהודה והלא יש שאינן מוסקין(ה) את זיתיהם אלא לאחר רביעה שניה. אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא בארבעה אסרות(ו): ב נאמנים(ז) על הלקט ועל השכחה ועל הפאה(ח) בשעתן(ט), ועל מעשר עני בכל שנתו(י). וכן לוי נאמן לעולם(יא), ואינן נאמנין

תפארת ישראל

ה) מוסק בזתי', כקוצר בתבוא', כבוצר בענבי', הורה בתאני', גודר בתמרי', כיון לשון קוצר ממחובר: ו) הם ב' פונדין, ופונדין הוא לב' סעודו', וכיון שאינו מוצא ב' סעודו' לו, וב' סעודו' לאשתו בשביל פרנסתו לבד שוב אינו יוצא: ז) *עיי' ע"ה: ח) לומר שהתבוא' לקט וכו' שיפטו' הקוצ' אותה מהן מלעשרן: ט) בעת קציר: י) *בכל שנת ג' וו' בשמיט', דמדהוא מרובה אין הב"ב מתלקו בפ"א. ואיל"ה"ק ויסי' נאמן בשנת ג' וו' לומר לקט שכח' ופא' הוא, במגו דבעי אמר מעשר עני הוא? ואי"ל מדהכך נתגין בשבלי' משא"כ מעשר עני ניתן אחר שנתמרח, להכי אין נאמן מזה לזה. ליתא דהרי במ"ג משמע דגם בממורח נאמן בכולן? י"ל כיון דלקט שכחה ופאה רק דבר מועט הוא, רגיל לאכלו מיד, ולהכי אין נאמן עליהן רק בשעתן. ואע"ג דיש לו מגו, מגו במקום עדים הוא, דלגן שהדי שאיש אומר אמת [אבי נסתפקתי אם אמרינן ג"כ מגו שיכול אחר לסמוך באכילת איסו' על מגו של זה הטוען, דדלמא נאמן רק לגבי דידי', לא שיסמוך אחר על דבריו מכח מגו, שגן הכא שנאכל על דברי העני בלי הפרשת מעשר בשנת ג' וו' משום דנאמין לו שהוא לקט מגו דאי בעי אמר מ"ע, די"ל דכיון דטענה בעצמ' גרועה יוא ולא מחזקינן אותה לאמת רק מכח מגו, תו לא הוה כעד א' דנאמן באיסורין להתיר אפי' אתחזיק איסורא היכא שהוא שלו משום דבידו לתקנו [ובה"ש גיטין דכ"ד, ב', חילוק ד' וש"ך י"ד קכ"ז ס"ק כח]. הדע דהרי בעמי ע"ה מיירי דאינו נאמן על מעשר. מיהא ממה דאמרי' בכתובות די"ג,א', דבנסתר' מודה ר"י דנאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו דאי בעי אמר' לא נבעלתי, מוכח להדי' דסמכינן באיסורין על מגו אפי' להתירו לאחרי']: יא) *ר"ל מדמעשר ראשון נוהג בכל שנה', להכי לעולם נאמן ט"ס

ר"ע מברטנורא

את הארץ ומולידה ומצמיחה כזכר הרובע את הנקבה והיא מתעברה ממנו לשון במתך לא תרביע (ויקרא י"ט). פי' אחר רביעה על שם שהמטר משכיב העפר ומרבילו תרגו' רובץ רביע' וזמן רביע' שניה בשנ' ביכור' הוא בכ"ג במרחשון (ו): שאינן מוסקין. מסיק' בזיתים כמו קוצר בתבוא', בוצר בענבי' אורה בתאני' גודר בתמרי' כך מוסק בזיתים: ולא יהא מביא בארבע' איסרו'. דהיינו שני פונדיונים שהפונדיון שני איסרין ותנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון דהיינו מזון שתי סעודות וכיון שאינו מביא זתים שוה ארבעה איסרות דהיינו מזון שתי סעודות לו ושתי סעודות לאשתו אף הוא אינו יוצא ללקוט ואין הלכה כרבי יהודה: ב נאמנים. העניים לומר חטים הללו של לקט שכחה ופאה הן ופטורין מן המעשר. בשעתן. בשעת הקציר: בכל שנתו. בשנה שלישי' ובשנה ששית שמעשר עני נוהג בהן: ובן לוי נאמן לעולם. דמעשר ראשון נוהג בכל שנה וכיון דאמר של מעשר ראשון הם לא חיישינן שמא לא הפריש מהן תרומת מעשר דבי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה

עיקר תוי"ט

מפני שהוא לינה. ואין יוצאין אלא בחורים. ירו'. ולפי' דנמושות לקוטי כו' הטעם כשהוא לינה שוב אין הולכים הלוקטים מפני הלינה שאיל ודבר מועט נשאר. תוי"ט: (ו) אבל בפ"ק ופ"ג דתענית מפרש ש'

נאמנין יב) אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן יג): ג נאמנים על החטין ואין נאמנין על הקמח, ולא על הפת יד), נאמנין על השעורה טו) של אורז, ואין נאמנים, עליו טז) בין מבושל, בין חי יא) נאמנין על הפול ואין נאמנין על הגריסין יז) לא חיין ולא מבושלין, נאמנין על השמן לומר של מעשר עני הוא, ואין נאמנין עליו לומר של זיתי ניקוף יח) הוא יט): ד נאמנין על הירק חי, ואין נאמנין על המבושל, אלא אם כן היה לו דבר מועט, שכן דרך בעל הבית להיות מוציא מלפסו כ):

אין

תפארת ישראל

ע"ה שהן של מעשר ושהפרים תמ"ע ממע"ר שניתן לו, דלא חשידי עליה כמו דלא חשידי ישראל ע"ה עת"נ, ואף דאין ליתן מתנות לכהן ולוי ע"ה [כחולין דק"ל ע"ב], באין חבר שרי, כתו' שם ד"ה מניין, ותו' שם [דק"ד מ"ב]: יב) ע"ה בכל הנ"ל: יג) כדמפרש במ"נ: יד) דאין דרך ליתן מתנת עניים הנ"ל בקמח ופת, ואע"ג דבאמר שחנתי והפיתי נאמן, אפ"ה א"נ במגו, מדהו"ל מגו במקום עדים: טו) *נר"מ ר"ל שבולת, דלא נהגו ליתן אפי' מעשר עני באורז נדושת; ולר"ש ר"ל נרעין בקליפתו: טז) על אורז מטקה: יז) *פולין שחונים: יח) שהלא העני מהלקט *שכח' ופאה: יט) דמדהן שוטטים א"א לעשות מהן שמן ואינו נאמן במגו כלעיל: כ) *מאלפסו כששכח לעשר מקודם;

דירק

ר"ע מברטנורה

תרומה גדולה (ז) כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר: אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן. שהנים לתת להם כן ולא על דבר שאין רגילים לתת להם כיוצא בו ולקמן מפרש ואזיל: ג נאמנים על החטין. לומר של מעשר עני הם (ח) שניתן לי אבל אין נאמני' לומר קמח ופת זה של מעשר עני שניתן לי קמח (ט) ופת דאין דרך לחלק מעשר עני קמח ופת: שעורה של אורז. אית דמפרשי שבולת של אורז שלא היה דרכה לחלק אורז של מעשר עני אלא בשבלים ואית דמפרשי שעורה של אורז קודם שנכתש במכתש והוסרה קליפתו [שעורה קורא לו (י)] ולאחר דישה בעודו בקליפתו דרך לחלקו לעניים: גריסין. שמחגן ברחים של גרוסות: נאמנים על השמן. שדרך לחלק מעשר עני בשמן: ואין נאמני' לומר של זיתי נקוף הוא. זיתי נקוף ממתנות עניים הן שחובטים ומנקפים בזית להסיר הזיתים שנשארו מן המסיק' ונקוף לשון כנוקף זית ואין העני נאמן לומר שמן זה הוצאתי מזיתי נקוף (יב) ושפור מן המעשר לפי שאין רגילין לעשות שמן מזיתי נקוף (יג) אבל עני האומר קמח זו או פת זו מלקט שכחה ופאה שלקטתי. ושחנתי קמח ואפיתי לחם נאמן שדרך העני לעשות לחם מלקט שכחה ופאה: ד נאמני'. העניים על הירק חי לומר של מעשר עני הוא דירק חייב במעשר מדרבנן (יד): דבר מועט. נאמנים אף על המבושל דפעמים שבעל הבית שכח מלעשר ומעשר מן המבושל מתוך הקדרה: מלפסו. הקדרה או הפרור שמבשל בה:

יאן

עיקר תי"ט

מ' ט: (ז) ירושלמי ור"ע ישראל ע"ה שאין נאמנין על שאר מתנות כדלקמן בריש מסכת דמאי: (ח) אין כ"ל דס"ה בלקט שכחה ופאה. וכ"כ בסוף המשנה לפו"פ. ויתכן דבריפא דאיכן נאמנין דאי מעבר עני רבותא וסיפא דנאמנין הוו איכך רבותא. תוי"ט: (ט) דאם אמר שטחנו קמח נאמן ואין להאמינו במיגו דאי בעי אמר שטחנו קמח דמאחר שאין דרך לחלקו כלל קמח ופת הוי כמו עדים ואין מגו במקום עדים. הר"ש: (י) לפי שהוא כשעורים שאין נאכלין בקליפתן: יא) חי הוא הדבר שאינו מבושל תרגום לא תאכלו ממנו נא לא תיכלון מיניה כד חי. הר"ת: (יב) כדתנן במסכת חג"ה פרק ג': (יג) לפי שאי אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט. הר"ת. ובירו' מקום שנהגו להיות מוסקים זיתי נקוף והוא עני נאמן לומר שמן זה של זיתי נקוף הוא: (יד) הטעם לחלק למה חייבו חכמים רק במעשר ולא בפאה דהואיל

ה אין פותחין לעניים בגורן כא) מחצי קב°ז) חטים, וקב שעורים. רבי מאיר אומר חצי קב, קב וחצי כוסמין, וקב גרוגרות כב) או מנה דבילה כג). רבי עקיבא אומר פרס כד), חצי לוג יין כה), רבי עקיבא אומר רביעית כו), רביעית שמן, רבי עקיבא אומר שמינית כז), ושאר כל הפירות אמר *אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות כח):

מדות

ר"ע מברטנורה

ה אין פותחין לעניים בגורן. כשמחלקים מעשר עני (טו) בגורן אין נותנים לכל עני ועני פחות משעור זה דכתיב (דברים כ"ו) ואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שבעו: דביל׳. תאנים יבשים לאחר שנדרסים בעיגול קרויין דבילה ושוב אין נמכרים במדה אלא במשקל להכי תני מנה (דכולהו) (נ"ל דבלה) ומנה הוא משקל מאה דינרי׳ והדינר משקל שש מעים ומשקל המעה ט"ז גרגירי שעורה: פרס. חצי מנה וכל המדות האמורות במתני׳ הלכה כת"ק והלכה כאבא שאול ולא נאמרו דברי׳ הללו אלא למחלק מעשר עני בגורן אבל המחל׳ מעשר עני בתוך ביתו מחלק כפי רצונו (יז) ולא נתנו בו

תפארת ישראל

דירק חייב במעשר מד"ס, ולא בפאה, דהריוח מועט לעני, ולא ירצה להמתין עליה, להפסיד ע"י זה מתנו׳ אחרות, והלך הפא׳ ע"י זה לאיבוד: כא) *כשמחלק מעשר עני בגורן שאין מצוי שם מאכל יתן לכל עני כדי שביעה, כמפורש במשנה, משא"כ לקט שכח׳ פאה, הדין לבוז [כרפ"ד] וכ"כ בנותן בביתו יתן כמה שירצה [אבל דוקא בשדה מחוייב ליתן לעני כדי שבעו שאינו מוצא שם ליקח]: כב) תאנים יבשים: כג) °תאנים יבשים לאחר שנדרכו בעיגול, נקרא דבילה [וסי׳ ה׳נ׳ד׳, ת׳אנים ג׳רוגרות ד׳בילה] ונמכר במשקל, ומנה הוא משקל ק׳ דינר, ודינר ו׳ מעין, ומשקל המע׳ ט"ז גרעיני שעור׳ נמצא שדינר הוא משקל קווינט ומנה כ"ה לאטה [ועי׳ מ"ש בס"ד שבועות פ"ו סי׳ ב׳]: כד) חצי מנה: כה) °היפה הוא ג׳ סאין, סאה ו׳ קבין, קב ד׳ לוגין, לוג ו׳ ביצי׳ [סי׳ג׳ו׳ד׳ו]: כו) רביעית הלוג: כז) שמינית הלוג: כח) ודוקא בגורן אבל במחלק בביתו נותן כמה שירצה, שהרי בעיר יש הרב׳ שיתנו לו, וכל הנך שעורי׳ דמתני׳ היינו מדצריך שיתן לו כדי שביע׳, וכדדייק בירושלמי דכתיב ואכלו בשעריך ושבעו תן להם כדי שביע׳. ונ"ל דהיינו כדי שביעה ליום א׳, והיינו ב׳ סעודו׳, כדמוכח בעירובין [דפ"ט,א] דאמר הכל שעורי דמשנתינו וכן לעירוב, והרי בעירוב בעינן כדי שיעור ב׳ סעודו׳. [ואילה"ק מלעיל במשנה א׳ דמצריך ר׳ יודא כדי ד׳ סעודות, דהיינו ב׳ סעודו׳ לו וב׳ סעודות לאשתו. הכא נמי נבעי שיהנו לו כדי ד׳ סעודו׳ לו ולאשתו. וכ"כ ק׳ לקמן במ"ז, דאין נותנין לו רק כדי ב׳ סעודות? י"ל במשנה א׳ דמיירי בלקט שכח׳ ופאה שדינן לבוז, להכי אף דלפעמי׳ גם נשי׳ יוצאו׳ כדמוכח לעיל [פ"ד כא], עכ"פ אין רגילות הנשי׳ לצאת לשדה להתקוטט ולבוז בין אנשי׳, ולכן אם אין יכול העני ללקוט ב׳ סעודות [לו] וב׳ לאשתו שהו יוצא אלא רואה נעסוק במלאכה אחרת כדי לפרנס גם אותה. משא"כ הכא שבעה"ב

מהלכ

עיקר יו"ט

דמשו"ל ודיש מכניסו לקיום יש ריוח מועט לעניים ואם ימתינו על הפאה יפסידו במקום אחר מלקוט ולהביא מתנות אחרות. הר"ש: (טו) דאילו בלקט שו"פ הדין לבוז כדתנן רפ"ד. אבל במ"ע כתיב (דברים כ"ו) ונתת לגר וגו׳: טז) קב. אודיעך בכאן שעור כל מדה מהם ושמור אותו תמיד בכל המשנה. ובתחלה אומר כי במדה שיש בתלת ד׳ אצבעות על ד׳ אצבעות ורומה ב׳ אצבעות ושבעה עשיריות מאצבע. ויהיה זה האצבע שיעורו בו מהאצבעות היד הגודל. וזה המדה אשר יש בתלת זה השיעור שזכרנו בשום תבנית הוא נקרא לוג והרובע ממנו הוא נקרא רביעית וחצי הרובע שמינית. ויש בקב ד׳ לוגין. הר"מ: (יז) שאינו מצוה ליתן כדי שבעו אלא בשדה שהרי אינו מוצא שם ליקח. הר"ש:

מילתיה

תפארת ישראל

מחלק להעניי' בגורן וכ"כ לקמן במ"ד בעני העובר ממקום למקום גם האשה באה שפי לתבוע חלקה. גם אין לתמוה על חילופי השיעורי' במשנתינו במין א' יותר מבחבירו, ומה החילוק כבשן המלאה [אבל כלו' מאחר דהוא כדי שביעה] בין מין למין ? די"ל דיש חלוק בין מיני' הללו דיש מהן שהן לעצמן לסעודת היום כחטין ושעורין וכוסמין, ויש מהם ללפת בהן הפת, כדבילה ויין ושמן, ויש שהן באין רק לקנוח של ב' סעודו' כגרוגרו' ; והרי בדברי' שהן ללפת משערינן כדי ללפת ב' סעודות [כעירובין כ"ט, ב], ודברי' שהן לקנוח משערי' לב' שיעורי קינוח, וכדאמרי' התם אתרוג א', אגוז א'. ולהכי הודעתנו משנתינו בכל מין ומין השיעור הראוי ממנו לפי מה שהוא, אם להסעוד' עצמה, או ללפת או לקנוח. ואי"להק דעכ"פ חיטין ושעורין וכוסמין שהן כלן מין תבואה, וצרכי' לסעודה עצמה, היך יהי' די' בחצי קב לב' סעודות, ובשעורין יהיה צריך קב לב' סעודות, ובכוסמין קב וחצי? ואי"ל משום דשעורין לא חזי לאדם [כפסחים ד"ג, ב], לכן משערינן כדי להחליפו בעד ב' סעודו' של חטין, והרי שעורין הן תמיד בשווי החצי מחיטין [ככתובו' ס"ד, ב'], ואפשר דכוסמין נמי לא חזי כל כך לאדם, והן בשווי השליש מחיטין, זה ליתא, דע"כ גם שעורין וכוסמין חזי למאכל אדם, כדאשכחן [שבועו' כ"ב, ב'] פת חטין ופת שעורין וכוסמין, וכ"כ יוצאין במצה משעורין וכוסמין [כפסחי' ל"ה, א'] אלא וודאי חזו שפיר לאדם, רק רובם נצרכי' לבהמה ? ותו הרי ע"כ שיעור השעורין והכוסמין שהזכירה משנתינו, אינו כדאי להחליפן בב' סעודו' של חיטין, אלא דהשעורין הללו הן בעצמן כדי ב' סעודו', דהרי בעירובין שם אמרינן אשעור, דמתני' וכן לעירוב והרי בעירוב צריך שיהי' בהן בעצמן כדי שיעור ב' סעודו' ? **אלא** כ"נ דבשעורין וכוסמין דלא חזי כל כך למאכל אדם, אין לוקחין ממנו רק הסולת היותר נקי ושאר הקמח מניח בהסובין ; ושיערו חכמים דמקב שעורין וכ"כ מקב וחצי כוסמין יצא מכל א' סולת נקי כפי השיעור שיצא מחצי קב חטין שאין בהן כל כך הרבה פסולת; ור"מ ס"ל דדוקא בכוסמין שפסולתן מרוב' להכי גם שיעורן מרובה, אבל שעורין שאין פסולתן מרובה כל כך ויכול לאכול גם קמח הגס שבו, ולהכי משערינן גבי' כבחיטין, דהיינו חצי קב. **אמנם** ק' דהכא קאמרי' דחצי קב חיטין הוא כדי שיעור ב' סעודות והרי חצי קב הוא שיעור י"ב ביצים, נמצא מגיע לכל סעודה כדי ו' ביצים ; ולקמן [מ"ז לד] חזינן דשיעור ג' ביצים הוא כדי סעודה ? י"ל דהתם מדנותן לו פת אפוי סגי בכשיעור ו' ביצים לב' סעודו', אבל הכא שנותן לו חטין, וכי חטין כוסס, להכי צריך שיתן לו כפול משיעור הנ"ל כדי שיהי' רובע הקב עבור הוצאות אפייה ושכר טרחתו, וכמו שהנחתום מרוויח רובע הקב מה"ט [כלקמן לד] וישאר לו רובע הקב שהוא ו' ביצים כדי ב' סעודות. **ואי"להק** דהכא אמרי' דחצי קב הוא כשיעור ב' סעודות, והרי בכתובו' [פ"ה מ"ח] אמרי' דנותן מזונו' לאשה לכל השבוע ב' קבין חיטין או ד' קבין שעורי' וחצי קב קטנית וחצי לוג שמן וקב גרוגרת או מנה דבילה וכו' והן אמת הא דלא נקט התם כוסמין היינו מדאינן מצויין כ"כ כחיטין ושעורין וגם יין לא נקט התם, מדאין פוסקין יין לאשה, וכדאמרי' התם בש"ס [דס"ה,א]; והכי לא נקט קטנית, דמדאין עושין ממנו פת, וגם אין ללפת הפת ולא לקינוח להכי נכלל בשאר פירו' דתני גבייהו כדי שימכרם ויקח בעדם ב' סעודות [ואשאר פירות וודאי לא קאי מה דקאמרי' בעירובין שם וכן לעירוב, דהרי בעירוב צריך שיהי' בהדבר עצמו שמניח כדי ב' סעודות]; **אבל** ק' אי הכא לב' סעודו' צריך חצי קב, הי' צריך התם י"ד סעודו' של שבוע שלימה לפה"ס ג' קבין וחצי ? דוכי ס"ד דשאר מיני טיבול המעטי' שנותן לה התם טפי מהכא ישלים

ו מדה זו כט), אמורה בכהנים ובלוים ל) ובישראלים, היה מציל לא), נוטל מחצה לב) ונותן מחצה, היה לו דבר מועט לג), נותן לפניהם והן מחלקין ביניהם: ז אין פותחין לעני העובר ממקום למקום, מככר בפונדיון,
מארבע

תפארת ישראל

ישלים לה המזונות שפוחתת לה התם ספי מהכא? י"ל דדוקא הכא שצריך ליתן להעני כדי שביע' מבלי שיצטרך להטריח בטחינה ואפיי' לכן נותן לו חצי קב שלם כדי שיהי' רובע לטרחתו; אבל התם באשה אינו מנכה לה שכר טחינה ואפיי', דהרי הן המלאכות שהאשה עושה לבעלה וכ"ש לעצמה [ככתובות פ"ה מ"ה] להכי סגי לה בב' קבין לשבוע שהן מ"ח ביצים, והוא כדי ט"ז סעודות, ויהי' לה כל סעודה כשיעור ג' ביצים; ויהי' מהן י"ד סעודות לה וב' סעודות לארחי ופרחי וכדקאמר התם בש"ס. והא דהכא מצריך קב גרוגרת לצפת ב' סעודות וכ"כ רביעית שמן לצפת ב' סעודות והתם סגי בקב גרוגרת וב' רביעיות לכל השבוע? ה"ס, משום דהא פליג הכא ר"ע וס"ל דסגי בחצי קב גרוגרת לב' סעודות, וכ"כ בשמינית שמן לב' סעודות; ע"כ פלוגתייהו דלת"ק מצריך כדי לצפת ב' סעודות ברווח מגרוגרת ושמן, ולר"ע ס"ל כיון דבשעת הדחק סגי בהאי שיעור, לסכי גם העני צריך להסתפק בהכי אבל התם בכתובות דאיירי בעני שבישראל וכמפורש התם במשנה ומתפרנס משלו כיון דהבעל נמי מסתפק בהכי, מודה ת"ק לרע"ק דגם היא צריכה להסתפק בשמינית שמן לב' סעודות, א"כ חצי לוג הו"ל כדי ח' סעודות, והרי יהיב לה נמי קב גרוגרת, שהוא כדי לצפת ד' סעודות בשעת הדחק ועוד נותן לה קב קטנית דהוא ג"כ כדי לצפת ב' סעודות בשעת הדחק, נמצא בין הכל יש בכדי לצפת ט"ז סעודות י"ד לה וב' לארחי ופרחי, וכש"ס התם. ונ"ל דהיינו נמי פלוגתייהו דת"ק וחכמים ביין, דלחכמים כדי שביעה שצריך ליתן להעני היינו ברווח, רביעית בכל סעודה ולרע"ק סגי כדי שביעה בשעת הדחק, דהיינו שמינית בכל סעודה. מיהו בשאר מיני פירות שאינן לסעודה, וגם לצפת לא חזיין וגם לקנוח לא חזיין, בכל כה"ג משערינן כדי שיקח בהן ב' סעודות]: כט) דאין פותחין משיעורים הנ"ל: ל) *קמ"ל אף שיש להן תרומה ומעשר, אפ"ה אין פותחין לו מעשר עני משיעור הנ"ל: לא) שרוצה לעכב קצת ממעשר עני שנותן, לקרוביו העניי' שאינן כאן: לב) ומצניעו לקרוביו: לג) והעניים הרבה כאן שכשיחלקו לא יגיע לכל
א'

ר"ע מברטנורה

בו חכמים שעור: ו מדה זו. דאין פותחין לעני אמורה בכהנים לוים וישראלים כל אחד מהם שמחלק (יח) מעשר עני בגורן לא יפחות מזה השעור: היה מציל. שאין רוצה לחלק לעניים שבאו כל מעשר עני שבידו ורוצה להציל ממנו לקרוביו העניים: נוטל מחצה. ומצניע לצורך קרוביו ונותן מחצה לעניי' שבאו ואם לאחר שנטל מחצה והצניע לצורך קרוביו היה לו דבר מועט כלומר שלא נשאר לו כדי לתת לכל אחד מן העניי' שבאו כשעור הקצוב לעיל במתניתין נותן לפניהם מה שנשאר בידו והן מחלקין ביניהם: ז מככר בפונדיון. ככר הנמכר בפונדיון כשהחטי' נמכרי' ארבע סאים בסלע וארבע סאין הן כ"ד קבין שכל סאה היא ששה קבין והסלע הוא ד' דינרי' וכל דינר ששה מעין נמצא הסלע כ"ד מעין נמצאו כ"ד קבין לכ"ד מעין קב לכל מעה והמעה שני פונדיונים הרי הככר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב אבל מפני שהחנוני רוצה להשתכר ליציאת האפייה והטחינה אי אפשר שימכר הככר שהוא
חצי

עיקר תוי"ט

(יח) מיצטריך כהנים ולויה. דסד"א שכיון שיש להם תרומות ומעשרות. לא נתחייב לתת להם מתמעשר
עני

מארבע סאין בסלע (לד). לן, נותנין לו פרנסת לינה (לה) שבת. נותנין לו מזון שלש סעודות (לו). מי שיש לו מזון שתי סעודות. לא יטול מן התמחוי (לז), מזון ארבעה עשרה סעודות (כ). לא יטול מן הקופה (לח), והקופה נגבית בשנים (לט) ומתחלקת בשלשה (מ): **ח** מי שיש לו מאתים זוז (מא), לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני (מב). היו לו מאתים חסר דינר (כב), אפילו אלף

תפארת ישראל

א׳ כשיעור הנ״ל: לד) סלע הוא ד׳ דינרין, ודינר ו׳ מעין, ומעה ב׳ פונדיון, ופונדיון ב׳ איסרין, ואיסר ח׳ פרוטות [סי׳ דוּבּבּ ח]; וכשנמכר ד׳ סאין בסלע, נמצא מדסלע כ״ד מעין, וד׳ סאין כ״ד קבין, הו״ל קב למעה, ככר בפונדיון הו״ל לפ״ז חצי קב, רק מדהנחתם מוציא הוצאו׳ ורוצה ג״כ להרויח, אינו עושה הככר בפונדיון רק מרובע הקב, והוא כדי ד׳ ביצי׳, והוא שיעור ב׳ סעודו׳, ליום ולילה: לה) מטה כרים וכסתות: לו) שחייב בשבת: לז) קער׳ שמחזירין הגבאין בכל יום אצל הבעלי בתים, שיתנו לתוכה תבשיל לעניי עולם: לח) *שחוזרת מע״ש לע״ש לאסוף ממון לעניי העיר המכובדי׳: לט) דאין עושין שררה על הצבור פחות מב׳: מ) *מדהיא כדיני ממונו׳, לחלק לכל עני לפי רוב בניו והצטרכותיו, ולפיכ׳ דיני ממונו׳ בג׳: מא) מאתים זוז ועוד כלו׳ עוד מעה כרמב״ם כאן, ומשקלו ששית (1/6) קווינט כסף נקי [ועי׳ מ״ש בס״ד בפירושנו פ״ו דשבועות] נמצא ר׳ זוז הוא ט״ז לאטה וחצי כסף נקי והוא לכל היותר י״א ר״ט בקירובנ וכזמן הש״ס הוה סגי בהכי לפרנס א״ע בהן וככך סגי לי׳ לשנה לכסות ומזונות, ומ״כ דלהכי תקנו ר׳ זוז לבתול׳, שלא תצטרך לצדק׳ שנה התמימה; ורמז למקבלי צדקה, דצדקה בגמטרי׳ קצ״ט, מיהו ר׳ זוז דנקט לאו דוקא, דה״ה סחורה מטלטלין וקרקעו׳ כל שאינן לתשמישו ששוין ר׳ זוז, וכדמסיק היו ממושכנין וכו׳: מב) לקט הני שהן הפקר, ואפשר שלא יטלם עני

ר״ע מברטנורה

חצי קב בפונדיון כפי הערך שמוכרים התבואה בשוק ארבע סאים בסלע לפיכך לא יהיה הככר הנמכר בפונדיון אלא רובע הקב בלב׳ וכשמחלקי׳ תבואה לעני בגורן ועליו לטחון ולאפות אין פוחתין מחצי קב אבל כשנותני׳ לו ככר אפוי לא יהיה אלא רובע הקב שהם שש ביצים והכי מפורש בפרק כיצד משתתפין בעירובין: פרנסת לינה. מטה וכרים וכסתו׳ (יט): מזון שלש סעודו׳. שחייב אדם לאכול בשבת שלש סעודות: לא יטול מן התמחוי. לפי שהתמחוי מתחלק בכל יום שהגבאי׳ מחזירים על פתחי בעלי בתים בכל יום ולוקחי׳ מהם תבשיל לצורך העניי׳ והכלי ששמי׳ בו את התבשיל נקרא תמחוי: לא יטול מן הקופ׳. לפי שקופה מתחלקת מערב שבת לע״ש: נגבית בשנים. לפי שממשכנים על הצדקה ואין עושים שררה על הצבור פחות משני׳: ומתחלק׳ בשלש׳ לפי שהיא כדיני ממונו׳ (כא) ודיני ממונו׳ בשלש׳: **ח** מאתים זוז. קים להו לרבנן שאלו מספיקים לשנה

עיקר תוי״ט

פני כדי שוכפן קמ״ל. תוי״ט: (יט) גמרא שבת קי״ח. ופרש״י שהרי סעודה של לילה בכלל ככר הוא: כ) י״ד סעודות. ולא חשבו סעודת מוצאי שבת מפני שלא נצטרך אליה בשביל שאכל במנחה ביום השבת והוא השלמת ג״ס של שבת הר״מ. ופרש״י ואע״ג דאמרינן לעולם יסדר אדם שולחנו במ״ש. ה״מ למאן דאפשר ליה: (כא) בב״ב דף ח׳ שמחלקים אותם כפי צורך העני ורוב בניו ומפרש התם דאלו בתמחוי אף בגביותם צריך ג׳ לפי שתכף לגביותה מחלקין אותה ואין לטרוח ולבקש השלישי דאלו מצד הגבוי בין תמחוי בין קופה אין כאן דין לפי שאינם כנדב׳ לבו והתו׳ בשם רבינו חננאל כתב לפי שאינו ידוע שיעור של כל אחד אלא: כב) חסר. לפי שדינר שיעור חשוב ולכך כשחסר אפילו אלף נוטל וכן נמצא במדת הלת הוי נשה

אלף ־ג) נותנין לו כאחת מג), הרי זה יטול, היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו מד), הרי זה יטול, אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו מה): ט מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם, הרי זה לא יטול מו). וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל, אינו נפטר מן העולם מז) עד שיצטרך לבריות, וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל, אינו מת מן הזקנה ־ה) עד שיפרנס אחרים משלו, ועליו הכתוב אומר, ((ירמי' יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו מח), הכן דיין שדן דין אמת לאמתו מט) ־ו).

וכל

תפארת ישראל

עני. ומכ"ש צדקה, שתובע חלקו ומתבזה טפי ומפסיד נ"כ לעניי' דעלמא: מג) וכ"ש בנותן לו א' אלף זוז: מד) שעשה הכלי' והבתים והסחורה או הקרקעות אפותקי לאשתו, ואפי' עוד יושבת תחתיו: מה) היפים, וה"מ כשאינו נוטל רק לקט שכח' ופא' שהן הפקיר, אבל בנוטל צדקה מגבאי, אפי' לקט וכו' אין מניחין לו ללקט, עד שימכר כלי תשמישיו היפים: מו) לקט שכח' ופא' וצדק' דטבין חמשין דעבדין מר' דלא עבדין: מז) ולא אמר מהזקנה כבכיפא? דמהפסיד לעניי', ענשו שלא יצריך ימי', משא"כ בסיפא שונא מתנו' יחי': מח) ר"ל שיהי' ד' עמו עד שעניים יבטחו גם בישועתו להם: מט) ר"ל דלפעמי' אף שהדין אמת, הוא כי שמה שהרוויח זה או שהפסיד זה מאהבה או שנא' ועי"ז הוא עלול להכשל בדין מפני אהבת או שנאת אדם להבא שירע או ייטב לו. אבל זה שבוטח בד' ואינו ירא משום הפסד שיתגלגל לו ע"י שידין דין אמת, יהי' ד' בעזרו

ברגל

ר"ע מברטנורה

לשנה אחת לכסות ולמזונות: או, לכתובת אשתו. ואפילו היא יושבת תחתיו: ואת כלי תשמישו. כלים יפים שמשתמש בהן בשבתו' וברגלי' והני מילי כשבא ליטול לקט שכחה ופאה ואינו נוטל מקופה של צדקה שמתפרנס בצנעה ואינו נוטל ממה שביד גבאי אבל אם נוטל מקופה של צדק' אז אין מניחין אותו ליטול אפילו לקט שכחה ופא' עד שימכור כלי תשמישו (כד): ט מי שיש לו חמשי' זוז וכו'. דחמשי' דעבדין טבין כמאתי' דלא עבדין: וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל וכו'. כגון שדוחק עצמו במלאכ' ומתספק במעש' ידיו כדי שלא יתפרנס מאחרים אבל אם אין מעשה ידיו מספיקי' לו ומסגף עצמו בחיי צער קרובין למיתה על זה אמרו כל הצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו (כו) על נפשיה לא חייס כל שכן על אחרי':

סליק מסכת פאה:

עיקר תוי"ט

נשה כדיגר כג) א"א. וה"ה נמי לדיני המשנה דלעיל כשחסר לו מזון כ"ס: (כד) כ"כ הר"ש. ופי' שאם מתפרנס מקרוביו ע"י מ"ע שמצילין מהגורן לביתם לתת לקרוביהם כדעיל. וכא ליטול לשו"פ אין מוחין בידו כואיל ומילי דהפקר הן: ואין מחייבין אותו למכור כו. אבל אם נוטל מהגבאי ויהיה בכלל עניי העיר אז אפילו לקט וכו' אין מניחין אותו ליטול שלא ימעיט מתנות שאר עניים. תוי"ט: כה) הזקנה. לעיל תנא אינו נפטר מן העולם משום דא"ל ליטול ונוטל וזה לפי שתובע שלא יהיה לו פרנסה כל ימי חייו לכך אומר במדות עונש שאינו נפטר מן העולם כי שנים רבות לא יחיה וגם כי ימות אינו נפטר כו'. והכא דצריך ליטול ואינו נוטל ובטחונו בקונו לכך אומר במדת שכרו בזקין ושאינו מת כו. תוי"ט: (כו) וכיפה מראה כתב דר"ל לבקש תחבולות להמציא לו ממון דרך הלואה וכיוצא בזה: (כז) לאמתו. בגמרא פ"ק דשבת כל דיין שדן דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. כתבו התוספות לאפוקי דין מרומה. וקשה דכתיבת אמת הוי סגי ומאי לאמתו. וי"ל דאע"פי שידון שדיין דין אמת אם מצטרף לזה אהבת הדיין לזכאי או שנאתו לחייב לא הוי לאמתו בית יוסף ונימוק כגון אריה בפרשת יתרו כתב שכך פירושו לאפוקי דין שודא דדיינא שהדבר הזה אינו תולה באמת

רש

וכל מי שאינו לא חיגר(נ) ולא סומא ולא פסח(נא)(כח), ועושה עצמו כאחד מהם. אינו מת מן הזקנה(נב), עד שיהיה כאחד מהם, שנאמר (משלי י״א) ודורש רעה תבואנו. ונאמר (דברים ט״ז) צדק צדק תרדוף(נג), וכל דיין(כט) שלוקח שחד ומטה את הדין, אינו מת מן הזקנה, עד שעיניו כהות, שנאמר (שמות כ״ג) ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים וגו׳:

סליק מסכת פאה:

תפארת ישראל

נ) *ברגל א' וראייתי מפ"ג דזבי' מ"ג: נא) *בב' רגליו ועושה א"ע כך מדהוא עני כדי שירחמו עליו; ואפ"ה נענש מדמתמעט בכבוד שמי' כאילו ברא בעל מום יותר בעולם, והרי הרואה בריות יפות צריך ליתן שבח לשמו ית' וזה כפוי טוב'. ותמוה למה לא נקט חגר ופסח יחדו והפסיק ביניהן עם סומא? וי"ל דאסמך חגר לסומא לאשמעינן סומא דומיא דחגר, דהיינו אף שעושה א"ע סומא רק בעין א' אפ"ה נענש: נב) גם הכא נקט מן הזקנה דבזקנה מצויין כל אלה ע"י רפיון כחו וחולשת אבריו, ומדכפל חורא חדד לסכינא [כשבת ל"ב,א]: נג) מייתי ב' ראיות מב' קראי, דהיינו על ב' דברי דקא' מקמי הכי, דהיינו דיין, והעושה א"ע חגר וכו' אלא דחשיב הראיות ממטה למעלה, דהראיה לדיין הוא מדכתיב צדק צדק תרדוף, מדכפל מלת צדק, היינו דין אמת לאמתו:

עיקר תוי"ט

רק באומד ומחשבה ואין זה לאמתו וכן דין של שיקול הדעת כו' שזה לא הוי רק כאשר פסק דין אמת ברור. ופי' זה אמת ברור ע"כ. ול"נ דפי' לאמתו ולא לשוחדה קאמר והיינו והיה ה' מבטחו אינו מצפה לתשלום גמול כו' ושפיר קרי ליה נטיה כיון שאינו פוסק מצד דרך האמת אלא מצד השוחד תוי"ט: כח) פסח. פי' בשתי רגליו כענין שנאמר (שמואל ב' ד') במפיבושת נכה רגלים ויפסח: כט) וכל דיין כו'. להכי הסמיכם בבא זו כאן. כדי ללמוד ממי שאינו חגר כו' על וכל דיין דה"נ דיין שלוקח שוחד ועושה עצמו כאלו אינו רואה האמת ומחייב הזכאי והה"נ כשמזכה הזכאי ע"י השוחד שג"כ אינו רואה האמת במה שהוא אמת ולכך עיניו כהות. תוי"ט:

חידושים

מ"א כ' הר"ב דכבר נתיאשו העניי' כלעיל סי' ב, וכ' עלה רבינו הגאון מהר' עקיבא שלי"טא, וז"ל אף דאיכ' עניי' דלא ידעי מזה, והוה יאוש שלא מדעת, מ"מ הנך מעיקר' מיאשי, דסברי דהנך דקיימי הכא, שקלו לה, ש"ה רפ"ב דב"מ, וק"ל מ"מ יש לעניי' קטני' חלק בזה, ולגבייהו הוי יאוש שלא מדעת כסוגיא שהם, ועיי' תו' [ב"ב דקמ"ג,ב] ד"ה ואם אמר, דבמה דאין מפסידין ולא בא לידן גם קטני' מחלו יעויין צ"ע, עכ"לשון [*ויונת האמת בחבלי בת, פה קדוש יאמר על זה "ועדיין" צ"ע, מה צ"ע? לפע"ד א"צ לפנים וודאי הוא כר"בעשו, דהרי רז"ל אמרו [פסחי' ד"כ] למעות יתומי' אין בהן סי' ברכה, מ"ט, יתמי לאו בני מחילה נינהו, ואפ"ה אין איסו' בדבר, ואדרבה ב"ד מצווין על כך [כב"מ ד"ע] דיהבינן להו לגברי השייך ככסי', וק' מ"ש מתמרי דשדי זיקא דאסר' מה"ט [בב"מ דכ"ב]? וכ"כ דהכל לאגלי גפא ולפרסא ולטרזינא אפי' מיתמי, וכ"כ כופין לאפטרופי לצדקה [בב"ב ד"ח,א] וכ"כ באפטרופי דלביש ומכסי יתמי [בגיטי' דנ"ב,א], דבכולם לא אמרי' יתמי לאו בני מחיל', וא"ל דמש"ה מקלינן בכולהו, דאיכא להו הנא' ליתמי, ליתא דעכ"פ צריכי למחול בשביל הך הנא', והרי יתמי לאו בני מחיל', וא"כ אדרבה, ק"ו הוא, מה במעו' יתמי, שהקרן כמו הוא שלהם, אפ"ה לא אסרינן הרווח מטעם דלאו בני מחילה, מכ"ש בפאה ולקט דגם הקרן לא זכו בהם יתמי עדיין מכ"ש שאין לאסרו מה"ט, אע"כ דודאי היכא דבעינן לאפקועי מרשותי' דיתמי, צריך שיהי' קצת הנא' ליתמי, אבל היכא דליכא פקוע מרשותייהו אדרבה איכא כמי מדת חסידות, דכופין עליה [כב"ח קע"ד] וכי הכא בפאה שלא ירויחו הם ע"י הפסד

אל

חידושים

של אחרים, בכה"ג אפי' לא ירויחו כלל ע"י זכוי של אחרים, אפ"ה ל"א יתמי לאו בני מחילה, דא"א מחילתם כלל אם היו גדולים; מיהו בירושלמי הכא משמע, דלא משום יתום נגעו בה, דאל"כ למה צריך קרא, לעני וגו' תעזוב, ולא לעורבים ועטלפים: מ"ד מוציא מלפניו, וכ' עלה רבינו הנ"ל, וז"ל וסיים הרמב"ם בחבורו, ומתוך שיכול לומר ב"ב נתנו לי, יכול לומר בשלתי ממתנות עניים, ותמיה לי הא בלא"ה נאמן בשלתי, כמ"ש הר"ב ור"ש, ודוחק לומר דהרמב"ם פליג ע"ז, ולא מצאתי מי שהעיר ע"ז, עכלה"ט [אמר הבקי, קטין חריך שקא, הירושלמי כ' כר"ש ור"ב, דנאמן אכולהו, וגם הר"ת בפי' המשנה כ' כן ובאמת לא זכיתי להבין מנ"ל לרבינו דמ"ש הרמב"ם בחבורו מתוך שיכול לומר וכו' קאי רק אירק מבושל, ומטעם מגו, לפע"ד אכל הנזכרים לעיל קאי, וכן דייקא לשון הרמב"ם, דאי אירק לחוד קאי, הול"ל מתוך שיכול לומר מבושל ניתן לי, יכול לומר אני בשלתיו, וכ"כ ממה דסיים הרמב"ם ממתנות עניים, ש"מ דאכולהו דלעיל קאי, דלבתר מה שהזכיר הרמב"ם כל הדברים שהעני נאמן עליהם, קאי דמתוך שיכול לומר ב"ב נתנו לי, יכול לומר נמי בשלתיו, ר"ל לא מטעם מגו, רק נקט האי מתוך, לאפוקי הך שאין העני נאמן עליהם כאורז וגריסין וכדומה, ודו"ק]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

מ"א. משפסקו גם עניים החלשים מללקט בשדה תבואה מותר כל אדם בלקט ש"פ; ובכרם אחר שעזבוהו כת השניה מהעניים; ובזיתים אחר כ"ג חשון: מ"ב. בשעת הקציר ובציר נאמנים העניים על פירות שבידן, לומר שהן לקש"פ, כדי לפטרן ממעשרות. ובשנת ג' וו' בשמיטה נאמנים לומר שהן מעשר עני ובן לוי ע"ה נאמן בכל השנים לומר על פירותיו שהן מעש"ר שקבל: מ"ג. וכל הנך נאמנים רק במה שרגילין לקבל, כגון חטין [נ"ל ה"ה שאר ה' מיני תבואה, רק אורחא דמלתא נקט], או על שבולת של אורז, ועל פולין; ואין נאמנים על קמח או פת או אורז מנוקה או פולין טחונים. נאמנים על השמן לומר שהוא מעש"ר ועני אבל לא שהוא מלקט ש"פ: מ"ד. נאמנים על ירק חי אפילו מרובה, ועל מבושל כשהוא מועט שהוא מעש"ר או מעש"ע, אבל לא שהוא לקש"פ: מ"ה. כשמחלק מעש"ע בגורן שאין מצוי שם בנ"א אחרים לפרנס העני, אם המעש"ע שמחלק הוא החטין יתן לכל עני חצי קב (הוא כגודל י"ב ביצים); ואם שעורין יתן קב; ואם כוסמין קב וחצי; ואם גרוגרת קב; ואם דבילה מנה (הוא י"ב לאסה); ואם יין חצי לוג; ואם שמן רביעית הלוג; ואם מחלק שאר פירות שאינן ראויים לסעודה, יתן בכדי שיכול ליקח בערכן ב' סעודות חטין: מ"ו. ואפילו מחלק המעש"ע ללוי וכוהן עניים אף שיש להם ג"כ תרומה ומעש"ר לא יפחות להן מהמעש"ע משיעור הנ"ל; ורק אם יש לו קרובים עניים שאינן כאן, רשאי להציל החצי ממעש"ע שיש לו, והשאר יחלק לעניים שעומדין לפניו; ואם אין מספיק לכ"א כשיעור הנ"ל, נותן להם ומחלקין ביניהן: מ"ז. עני שבא לעיר, נותנין לו לחם כגודל ו' ביצים, דהיינו כב' סעודות; ואם לן נותנין לו מטה כר וכסת; ואם שבת כאן נותנין לו ג' סעודות הנ"ל: עני שבעיר אם יש לו ב' סעודות ליום לא יתנו לו מהקערה שהגבאים מחזירין בכל יום אצל הב"ב שיתנו הב"ב לתוכן מתבשילין לחלק לעניי עיר. ואם יש להעני מזון י"ד סעודות לשבוע, לא יתנו לו הגבאין מהקופה שמחלקין בכל ע"ש לעניים מכובדין בכדי פרנסת השבוע; והקופה נגבית מהב"ב בב' ומתחלקת בג': מ"ח. מי שיש לו ר' זוז, או שויין לא יטול לקש"פ, וכ"ש צדקה; ואם חסר לו זוז א' מהנ"ל, אפילו אלף נותנין לו כאחת רשאי ליטול: היו לו מטלטלין או קרקעות בשווי ר', ומשוכנים לבע"ח או אפילו לכתובת אשתו, דאפשר שלא יבא לידי גובינא, אפ"ה רשאי ליטול, וביש לו כלים יפים והן לתשמישו, ולא מעות בעין מותר בשכחה ופאה, אבל לא לקט *) וצדקה: מ"ט. ביש לו במו"מ נ' זוז, הו"ל כיש לו ר' זוז בעין בלי מו"מ ולא יטול: מ"י. שא"צ ליטול ונוטלו ענשו הוא שיצטרך ליטול. ומי שצריך ליטול ואינו נוטל, זה שכרו שיתעשר ויפרנס אחרים, והיינו מדבטח בד'. וכן דיין שבוטח בד' ואינו חושש לשנאת הנתחייב בדינו, כך שכרו: המראה א"ע כבעל מום כדי שירחמו עליו ליתן לו צדקה, זה ענשו שיתהוה בעל מום, מדמיק בכבוד ד' וכ"כ דיין שעושה א"ע כאינו רואה אמיתית הדין, ענשו שיאבד אור עיניו:

*) ע"ש ופי' במפרשי המשנה.

סליק מסכת פאה

מַסֶּכֶת דְּמַאי

פ"א הקלין שבדמאי א׳

השיתין

תפארת ישראל

פ"א דמאי הוא תבוא' של ע"ה, נוטריקן דא מאי, ר"ל מה זה? מעושר או לא; דנהי דרוב ע"ה מעשרין הן, ולא קיי"ל כר"מ דחייש למיעוטא, הכא דהפירות מתחלתן בחזקת איסור טבל היו [כתו' יבמו' דקי"ם ע"א] ואיכא נמי מיעוט דשכיח דאין מעשרין, [כתוס' שבת די"ג א] גם רבנן מודו דאמרי' סמוך מעוט דשכיח לחזקה מד"ס להחמיר [ככ"י רפ"טז דיבמו'], ואע"ג דגבי רוב מלוין אזל שהיס' מזמהין ל"א סמוך מיעוט דאין מומחין לחזקת איסור אמ"הח [כחולין ד"ג] התם אין המיעוט מצוי, ואדרבא הרוב מצוי [כתו' בכורות ד"כ ע"ב]. משא"כ הכא דהמיעוט שכיח חיישינ' מדרבנן; מיהו לא חשידי אה"נ מדהיא במיתה ואף דתרומת מעשר נמי במיתה, ואפ"ה חשידי עלה? עכ"פ אין מפורש בה מיתה כבת"ג [כרש"י נדרי' דפ"ד, א] וגם קסבר ע"ה, ללוי הוא דפקיד רחמנא ליתן המ"ע [כרש"י בכורות די"א,ב] ולא לדידי: [ודלא כר"ב כאן שכ' דת"ג בשני דמדאו' חטה א' פוטר הכרי, להכי נזהר בה וכמדומ' פי' כן ע"פ סוגיא דשבת [די"ג,ב] ונראה' אין משם ראי' כלל למעיין שם, ואדרבא תו ק"ל נמי מפהם פ"ת מ"ב דלוי נמי נותן את"מע אע"כ כדכרים] מש"ה הקונה מע"ה א"צ להפריש ת"ג, ומעשר ראשון ומעשר שני, או מעשר עני בשנתו, מפרישן מדכל טבל במיתה [כיבמו' דפ"ו] מיהו מדאין בהם שום קדושה, מפרישן והן שלו דהמע"ה, והמ"ע מפריש ממעשר ראשון ונתנו לכהן [כסוטה דמ"ח] ולא אמרו שימכרנה לכהן, דמדאית באכילתן עון מיתה, חיישי' אדמשהי לה למכרה אתא לידי תקלה [כרש"י שם] או כתוס' [יומא ד"ט], דמדהיא רק חלק ק' מהתבוא' לא חששו כ"כ לפסיד' של הקונה; מיהו בטי"ד סי' של"א כ' שימכרנה לכהן: א) שהקילו חכמים בהן שהקונה אותן מע"ה, א"צ לעשרן, דמדגדלין בהפקר, איכא ס"ס ס'

ר"ע מברטנורה

פ"א הקלין שבדמאי. שהקלו חכמים על הפירות הללו הנזכרי' במתניתין שלא לעשרן דמאי לפי שהזקתן באי' מן ההפקר משום דלא חשיבי ואי' בהו תרי ספיקי ספק באים מן ההפקר ופטורי' מן המעשר ואפילו אם תמצא לומר שבאים מן השמור וחייבים במעשר שמא נתעשרו. ודמאי הם התבואה והפירות הנקחי' מעמי הארץ שהם חשודים על המעשרות והשבר הלוקח פירות מעמי הארץ צריך להפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני בלבד אם היא שנת מעשר שני (א) אבל תרומ' גדולה לא נחשדו עמי הארץ עליה לפי שהיא במיתה ואין לה שעור שחטה אחת פוטרת כל הכרי והכל נזהרי' בה ומעשר ראשון ומעשר עני אין צריך להוציא מן הדמאי אף על פי שעמי הארץ חשודי' עליה' לפי שיכול בעל הפירו' לומר ללוי או לעני הבא"י ליטול המעשרות הבא ראיה שאין פירו' הללו מעושרי' וטול דקי"ל בכל דוכתא המוציא מחבירו עליו הראיה אבל בתרומ' מעשר ליכא למימר הכי שהאוכל טבל שלא הורמו ממנו מתנו' כהונ' חייב מיתה ומשום הכי מפרשינן לה לתרומ' מעשר (ב) ומעשר שני נמי כדי שלא לאכלו בטומאה

עיקר תוי"ט

א) מסקנא דלכ"ע רוב עמי הארץ מעשרין הן הנהך לא גזרו בלאו ואפ"ה חבי למיעוט הכא דשכיחי פ"כא והיו הרבה נכבלים, תו' . ודמאי דא מאי: (ב) ולא פורש מה ישבה גם אם יתנגם לכאן או ישכרנס

השיתין ג) והרימין ד) והעוזרדין ה) ובנות שוח ו) ובנות שקמה ז) ונובלות התמרה ח) והגופנין ט) והנצפה י), וביהודה, האוג יא) והחומץ יב) (שביהודה) והכסבר יג) ג. רבי יהודה אומר כל השיתין פטורים, חוץ משל דופרה יד), כל הרימין פטורין חוץ מרימי שקמונה טו), כל בנות שקמה פטורות חוץ מן המוסטפות טז): ב הדמאי יז) אין לו חומש יח) ואין

תפארת ישראל

ס' לקמן ע"ה מהפקר וס' עישרן, ועוד דמדלא חשיבי, ודאי עישרן הע"ה, אבל אסהם ממשומר וודאי חייב לעשרן; וי"א דגם בוודאי פטור מלעשרן [כברכו' ד"מ, פ"ב]: ב) ווילדע פייגען: ג) בראמבעער: ד) שפירלינג: ה) תאני' לבני' שגדלים ביער: ו) פרי התאנה המורכב' בערמון: ז) י"א תמרה שנפלה מאילן קודם זמנה, וי"א מין תמרי' שאינן מתבשלין באילן לעולם; רק שמרככין אותן אחר שנתבשלו: ח) מין ענבים שמתבשלין בקושי: ט) צלף, קאפערן בל"א: י) *האהנבוטען ואע"ג דבפ"א דפאה מ"ה תנן דחייב בפאה, ובנדה פ"ו מ"ו תנן כל שחייב בפאה חייב במעשר? הכא לא פטירי רק משום ס"ס, משא"כ בוודאי חייבי': יא) קודם שבשלו נשכי' אין יינם מחמיץ, ומסתמ' נעשה מתמד, והוא מים ששופכין על סרגני' וזגי', ולהכי פטו': יב) קאריאנדער: יג) נוטריקן דו פרי, אילן שעושה פירות ב"פ בשנה: יד) שם מקום: טו) שמתבקעו' באילן דמדהשיבי חזקתן ממשומר באו: טז) ר"ל מעשר שני של דמאי וה"ה רבעי של דמאי [מע"ש פ"ה, מ"ג] ומשכה"ל בקנה מע"ה פירו' בשנת ד' ואמר דהן של ג', דפשוט דכמו דחשוד הע"ה על מעשרו' חשוד ארבעי. מיהו מלקמן סי' כב משמע דאינו חשוד אמע"ש וראוי רק לאכלו בטומאה, אבל לא שלא להעלותו, א"כ ה"ה ברבעי: יז) כשפודהו; דמדאין חומש

מעכב

ר"ע מברטנורה

בטומאה או שלא לאכלו חוץ לירושלים: השיתין. תאנים מדבריו': רימין. פירש הערוך פולגרא"קי בלעז: ועוזרדין. בערבי זערו"ר ובלעז סורבי"ש: ובנות שוח. תאנים לבנים המגדלות משלש שנים לשלש שנים ומתגדלים ביערים: ובנות שקמה. תאנה המורכבת בערמון: ונובלות תמרה. תמרי' שאינם מתבשלין באילן ותולשין אותם ומניחים אותם זה על זה עד שיתבשלו ויש אומרים נובלות תמרה תמרי' שהפילתן הרוח קודם בשול: גופני'. ענבים שמניחין אותן בגפן בסוף הבציר ובקושי מתבשלים: הנצפה. צלף שקורין קאפר"י בלע"ז: האוג. פרי אדום שקורין לו בלעז קורנ"אלו. ורמב"ם אומר שהוא אילן שעושה כמין אשכלות אדומות אדומות וקורין לו בערבי סומא"ק ולא היה זה הפרי השוב ביהודה: והחומץ. בתחלה לא היה היין שביהוד' מחמיץ לפי שהיו מביאים ממנו נסכים וכל החומץ שביהודה לא היה בא אלא מן התמד לפיכך החומץ שביהודה פטו' אבל לאחר שבטלו נסכים והחומץ בא מן היין החומץ חייב בדמאי אף ביהודה כמו בשאר מקומות: והכסבר. כזרע גד (שמות י"ו) תרגו' ירוש' כבר כוליאנד"רו בלע"ז: דופרא. שטוען פירותיו שני פעמים בשנ' דו בלשון יון שנים: שקמונה. שם מקום: המוסטפו'. שנתבשלו באילן עד שנתבקעו מאליהן שכל אלו חשובים הן וחזקתן שאין באין מן ההפקר ואין הלכה כר' יהודה: ב הדמאי אין לו חומש. הפודה (ד) מעשר שני של דמאי אינו נותן את החומש משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם הלכך קרן דמעכב בדאורייתא איתא

בדרבנן

עיקר תוי"ט

שמכרנה לו. ודעת הרמב"ם דנותנה לכהן. והר"ש כפ"ג דחלה מ"ט כ' או מוכר לו היתר לפי חשבון: ג) והכסבר. מלאפסיק שביהודה בין חומץ לכסבר ש"מ דכסבר לאו ביהודה הוא אלא בכל מקום. וכ"פ כר"מ וכר"ש כאם פירו' דגם כסבר ביהודה: (ד) היינו הבעלים:

ואין לו ביעור(יח), ונאכל לאונן(יט) ונכנס לירושלים ויוצא(כ). ומאבדין את מעוטו בדרכים(כא), ונותנו לעם הארץ(כב) ויאכל כנגדו(כג), ומחללים אותו כסף על כסף(כד), נחשת על נחשת(כה), כסף על נחשת(כו), ונחשת על הפירות(כז), ובלבד שיחזור ויפדה את הפירות(כז), דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים

תפארת ישראל

מעכב בדאו', בדמאי אפי' לכתחלה ר"ל [כב"מ כ"ד]: יח) ר"ל לבערו מהבית עם שאר מעשרו' בערב פסח של שנת ד' וז' בשמיטה [כמע"ש פ"ה מ"ו]: יט) עי' בכורי' פ"ב י: כ) °ונפדה שם, דקליטת מחיצ' מד"ס [כב"מ דנ"ג]. מיהו דוקא טבל של דמאי אף שנג"מל למעשר מותר להוציאו מירושלי'. אבל מעשר של דמאי כבר קלטוהו מחיצ' ואסור להוציא [כירושל' פ"ג דמע"ש מ"ו. וכן פסק הרמב"ם פ"ב ממע"ש ה"ט וי"א]: כא) °דמע"ש וודאי, אסו' לאבד כרפ"ב דמע"ש, משא"כ מע"ש דמאי מותר לאבדו, ונקט מעוטו, דאם מרובה לא ירצה לאבדו, אבל מעוטו טורח לו להעלותו. ובדרכים ר"ל בשביל טרח' הדרכי', או דבדרך נוח לאבדו, בשיניחו וילך, כך נ"ל: כב) לאכלו בירושלים, אף דחשוד לאכלו בטומאה: כג) כנגד מה שנתן לע"ה, יאכל מנכסיו בירושלים בטהר': כד) ובודאי אסור, כ"ה כשהן מב' מלכי' והשני חריף טפי: כה) משא"כ בודאי דוקא מדוחק שרי: כו) ומותר לחזור ולפדו' הפירו': כז) *ר"ל וזה דוק' כשהיה דעתו מתחל' לחזור ולפדו' הפירו', אבל בהי' דעתו כשחללן להעלו' הפירו' גופייהו, צריך להעלותן

ר"ע מברטנורה

בדרבנן חומש דלא מעכב בדאורייתא יאכל: ואין לו ביעור. בסוף שלש שנים שחייב לבער כל מעשרותיו דכתיב (דברים כ"ו) בערתי הקודש מן הבית ולא תקנוה רבנן בדמאי: ונאכל לאונן. דמעשר שני של ודאי אסור לאונן דכתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו ומעשר שני של דמאי לא גזרו בו: ונכנס לירושלים ויוצא. ונפד' ונאכל חוץ לירושלים מה שאין כן בוודאי שהמחיצות קולטות ואין יכולין לפדותו ולהוציאו חוץ לחומה לאחר שנכנס ובדמאי לא גזור: ומאבדים מעוטו בדרכים. אם היה מעשר שני של דמאי בדרכי' במקום גדודי חיה ולסטים אפילו היה דבר מועט ויכול להביאו בלא טורח ובלא הפסד אינו חושש לו ומניח אותו ליאבד בדרך במקום שהוא שם. ורמב"ם פירש דאם בשעה שמוליך מעשר שני של דמאי לירושלים נאבד ממנו מעט בדרך אינו חושש לו מה שאין כן בודאי שצריך שיעלהו כולו או דמיו ולא יפסד ממנו כלום בדרכים: ונותנין אותו לעם הארץ. לאכלו בירושלים ואף על פי שהוא חשוד לאכלו בטומאה מה שאין כן בודאי שאין מוסרין אותו לעם הארץ לפי שאינו נזהר לאכלו בטהרה: ויאכל כנגדו. כנגד מה שנתן לעם הארץ לוקח מנכסיו ואוכל בטהרת מעשר בירושלי': ומחללי' אותו כסף על כסף. אם יש לו כסף מעשר שני של דמאי והוא צריך לו יכול לחללו על כסף חולין מה שאין כן בודאי שאין מחללין כסף על כסף אלא בסלעים של שני מלכים שיכול לחלל זה על זה אם השני חריף אבל של מלך אחד לא דלאו דרך חלול הוא ובדמאי שרי: כסף על נחשת. אפילו שלא מדוחק אבל של ודאי מדוחק אין שלא מדוחק לא: ויחזור ויפדה את הפירות גרסינן. ולא גרסינן ובלבד שיחזור ויפדה (ה). והכי קאמר ויכול לחזור ולפדו' את הפירות אם ירצה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינו יכול

עיקר תוי"ט

(ה) אבל בתו' קיימו הגירסא ופירשו די"ל כך מחללין כסף על כסף הש' לחזור ולפדות אותו הכסף על דבר אחר וכן נחשת על הפירות דומיא כמו שפירש כסף על כסף ובלבד שיפדה פי' בלבד שיהא דעתו

דעתו

אומרים יעלו הפירות ויאכלו בירושלים(כח): ג הלוקח(כט) לזרע, לבהמה(ל), קמח לעורות(לא) שמן לנר, שמן לסוך בו את הכלים פטור מן הדמאי(לב), מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי(לג). חלת עם הארץ(לד) והמדומע(לה)(ג), והלקוח בכסף מעשר שני(לו), ושירי המנחות(לז) פטורין מן הדמאי(לח). שמן ערב(לט)(ט) בית שמאי מחייבין, ובית הלל פוטרין(מ):

ד הדמאי

תפארת ישראל

להעלותן: כח) אפי' הי' דעתו מתחלה לפדותן: כט) תבוא' מע"ה: ל) להאכיל לבהמה. מיהו בקנה לאדם ונמלך להאכיל' לבהמה, גם בדמאי חייב לעשר [כחולין ד"ז,ב]: לא) לעבדן: לב) דלא גזרו רק לאכילה וסיכת אדם. מיהו טבל וודאי אסו' לזרעו [כפאה פ"א מ"ו]: לג) °דמשם עד סוף א"י לא כבשו עולי בבל, ופטו' אפי' בוודאי, רק דבוודאי גזרו במקומו' הקרובות לא"י. ומיירי בשדה עכו"ם, דבשדה ישראל אפי' בסורי' חייב כספ"ו מי"א, והיינו לר"מ דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר ורק דיגון עכו"ם פוטר, כספ"ד מ"ע [ומנחו' דס"ו], ור"ל דאילו למ"ד יש קניין, גם בא"י שכבשו עולי בבל פטו' ממעשרו' במה שקנה מעכו"ם עכ"ל רביט, הגאון אא"מו זצוק"ל ואנן קיי"ל דבא"י אין קניין לעכו"ם וכו' ובסוריא יש קניין. וי"א דאפי' שדה שבא"י ביד ישראל בז"הז פטו' ממעשרות מדאו' [י"ד של"א א', ב', ג']: לד) שגיבל לו חבר בטהר' ונתנה לכהן: לה) שנתערב לע"ה תרומ' בפחו' מק' חולין, ומכרה לכהן: לו) חבר שלקח פירות מע"ה, אפילו במעו' מע"ש של וודאי: לז) עם הארץ שהביא מנח' ונקמלת ושיריה נאכל לכהנים: לח) °ודוקא כשיאמר הע"ה עשרתי': לט) באלנאס מ) °דאף דסיכה כשתיי', עכ"פ מדלא שכיח ל"ג בדמאי:

עירובי

ר"ע מברטנורא

יכול להעלות ולפדות' אלא מעלה הפירות לירושלים והלכה כחכמים: ג הלוקח לזרע. לקח התבואה לזרע' פטור מדמאי דאלו טבל ודאי אסור לזרוע: ולבהמה. לקח מתחלה להאכיל לבהמה פטור מן הדמאי אבל לקח מתחלה לאדם ונמלך עליה לבהמה חייב לעשר בדמאי: וקמח לעורות. לעבד בו עורות: מכזיב ולהלן. כזיב הוא סוף המקו' שכבשו עולי בבל ומשם ולהלן כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל ולא נתחייבו בדמאי אלא הארצו' שכבשו עולי בבל בלבד הלכך מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ולא חיישינן שמא מפירו' הארץ שכבשו עולי בבל הוליכו לשם שחזקת חול' לארץ פטור עד שיודע לך שהוא חייב וחזקת ארץ ישראל חייב עד שיודע לך שהוא פטור: חלת עם הארץ. שתקן לו גבל הבר (ו) ורוצה ליתנה לכהן חבר פטור מלעשר: והמדומע. עם הארץ שנפלה לו סאה של תרומה לפחות ממאה סאין של חולין שנעש' הכל מדומע כלו' עירוב תרומ' ונותן הכל לכהן פטור מעעשר דמאי: והלקוח בכסף מעש'. שלקח דמאי במעו' של מעש' שני בין במעו' מעש' שני של דמאי בין במעו' מעש' שני של ודאי פטור מלעש': ושירי מנחות. שהקומץ למזבח והשירי' נאכלי' לכהנים ולא חיישינן שמא הביא עם הארץ דבר שאינו מתוקן (ח) שמן ערב. שמן אפרסמון ויש מפרשים שמן זית מעורב עם

טור

עיקר תוי"ט

דעתו מתחלה כשיתלו נתנה על הפירות לתצר ולפדות הפירות אז מותר אבל אם היה אז דעתו להעלותן ונמלך לפדותן צריך להעלותן: (ו) וביכו' פליגי רבי הושעיא ורבי יוחנן. דרי"א בשעת הגזרה על הדמאי לא גזרו על דברים הללו ולר"א אימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן: ז) והמדומע. שתרומה שמה דמעה מל' הפסוק מלאתך ודמעך: (ח) היינו אליבא דר"א אבל לר"י לא גזרו וא"צ לעשר ולא חיישינן וטעמא דר"י דכל לכהן לא גזרו וכעין דאי' ספ"ה. תוי"ט: ט) שמן ערב. ולשון הר"ב דעיקרו למשחה ולא לאכילה דהתיר. כלו' אע"ג דסיכה נמי כשתיה כדלקמן מ"ת לא

פטור

ד הדמאי מְעָרבין בו מא) ומשתתפין בו מב) י׳. ומברכין עליו מג), ומזמני עליו מד), ומפרישין אותו ערום מה), בין השמשות מו), הא אם הקדים מז) מעשר שני לראשון אין בכך כלום מח), שמן שהגרדי מט) סך באצבעותיו חייב בדמַאי נ), ושהסורק נותן בצמר, פטור מן הדמַאי נא):

פ"ב

תפארת ישראל

מא) ערובי תחומי׳ וחצרות: מב) *שתופי מבואו׳, ואף דפשוט דדינו שוה לערובי חצירו׳, קמ"ל הא לגלויי דמערבין דרישא ר"ל אפי׳ תחומין, דאסמכוהו אקרא, אפ"ה שרי; ואף דלא חזי לי׳, עכ"פ מגו דמפקר נכסי והוה עני דפטור מלעשר דמאי, ומה שהקשה הגאון מהר"י חאגיז זצוק"ל, דאטו בשופטני עסקינן שיפקיר כל נכסיו כדי לזכות במעט פרוסת דמאי? נ"ל דה"ט משום דמלאו׳ אפי׳ הפקר בינו לבין עצמו מהני, כנדרי׳ [דל"ה] וה"מ סי׳ רע"ג, ורמג"א [סי׳ רמ"ו סק"ט], א"כ לא מפסיד מידי. אמנם לתוס׳ עירובין [ד"ל, ע"ב] לא אצטריכן להך טעמא רק לסומכס, אבל לרבנן, בל"ז מערבין מדחזי עכ"פ לעניי׳, דהרי מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה: מג) *בהמ"ז, ולא מחשב בוצע ברך ועמ"ש פ"ז דברכו׳ סי׳ ב, ולר"ש ר"ל ברכת המוציא: מד) *הף דזימון בעי קביעו׳, כ"כ רבינו הגאון אא"מו זצו"קל; עוד י"ל דקמ"ל דאף דבזימון מוציא אחרי׳ ידי חובתן; ובכולהו טעמא משום מגו הנ"ל: מה) כשמפריש המעשר ות"מע; מדא"ל ברכה מדהו"ל ספק דדבריהם; ואע"ג דיו"ט שני נמי הוא רק דדבריהם ומברכין הכא שאני דרוב ע"ה מעשרין הן [כשבת כ"ג, א׳]: מו) בע"ש, דס׳ חשכה מעשרין הדמאי: מז) בתבואה שקנה מע"ה: מח) *אף שמפסיד הכהן עי"ז בתרומת מעשר, ונ"ל דמדל"ק ומותר להקדיס וכו׳ ש"מנ דעכ"פ לכתחילה אסור. וי"א דמלת הא היינו דכאן מתחיל משנה ה׳ [אבי עי׳ הג"ה דומה לזה בסמ"ע ח"מ סי׳ מ"ג סקנ"ג] ואין נראה דספי שי׳ ראוי להתחיל משנה ה׳ עם בבא דשמן: מט) וועבער: נ) דסיכה כשתיי׳: נא) קצת יש לדקדק

ר"ע מברטנורה

מור ואהלות ובשמים: ד מערבים בו. ערובי תחומין וחצרות: ומשתתפין בו. שתופי מבואות ואף ע"ג דלא חזי ליה מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה הוי עני וחזי ליה דהא תנן מאכילין את העניי׳ דמאי השתא נמי חזי ליה: ומברכין עליו. ברכת המזון (יא): ומזמנין עליו. ואף על גב דאכל בעבירה דלאו עני הוא מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה: ומפרישין אותו ערום. כשבא להפריש ממנו תרומת מעשר ומעשר שני יכול להפריש והוא ערום דלא בעי ברוכי דאלו בעי ברוכי הא בעינן והיה מחנך קדוש (דברים כ"ג) וליכא: בין השמשות. של ערב שבת דספק חשיכה מעשרין את הדמאי ואין מעשרין את הודאי: ואם הקדים מעשר שני לראשון. שהפריש מעשר שני של דמאי קודם שהפריש מעשר ראשון כדי ליטול תרומת מעשר שבו אין בכך כלום מה שאין כן בודאי דתנן ככל מצותך אשר צויתני (שם כ"ו) הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות: הגרדי. האורג: חייב בדמאי. שעל גופו הוא נותנו וסיכה כשתיה: ושהסורק. הצמר במסרק נותן על הצמר הוי כשמן לסוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי:

פ"ב

עיקר תוי"ט

תמיד כמו אכילה ושתיה עלמה: י) ומשתתפין כו. נקט בתוף לגלויי אמערבין דכין בחצירות וכין בתחומין. דהו"א דוקא בחצרות שאינו אלא תקנת שלמה אבל תחומין דאף למ"ד דרבנן סמכוהו אקרא׳ תמיר קמ"ל שתוף דג"כ תקנת שלמה הוא: (יא) דטעונה כוס (וכ"ב ברכת הנהנין דמותר בדמאי ופרפ"ז דברכות) תוי"ט:

ס"נ

תפארת ישראל

נדקדק למה הפסיק תנא פה קולי הדמאי שמערבין בו וכו', בין סיכת שמן ערב לסיכת גרדי וסורק שבינהן מעניין סיכה? נ"ל דהפסיק ביניהן לאשמעינן שאין משמעות סיכה זו כא דבשמן ערב אפילו בסכו לעונג הגוף פטרו בה; וסיכת הגרדי אף בסכו להרטיב על ידן גם חוטי האריגה, אפ"ה מדגופו נהנה ממנו חייב; דלא דמי לשמן ערב דלא שכיח:

פ"ב

חידושים

מ"א כ' הרב ואיכא פ"ס כלעיל סי' א', וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל וכ"כ הר"ש משמע דבוודאי חייב לעשר, והיינו כר"ל בירושלמי, וכן משמע [ברכות ד"מ] אבל בחבורו פי"ג ה"א פה"מע, חזר בו, וכ' דאפילו אמר הע"ה שאינו מעושר פטו' והיינו כר"י שם, עכ"להט [אמר לעירי הרגלים, ולפמ"ש לעיל סי' י, נ"ל דרמב"ם ס"ל דבפאה נמי ביהוד' פטור וכרתוי"ט הכא: תוי"ט שם ד"ה דמאי, תקנו רבנן שיתן תמ"ע לכהן, וכ' עלה רבינו הנ"ל, וז"ל [בסוטה דמ"ה] פי' רש"י דלהכי לא ימכרנה לכהן, דלמא משהי לי' ואכיל ליה, ובטוי"ד של"א כ' דימכרנה לכהן, ולענ"דנ דצריך ליתנה בחנם [מב"ק דקט"ו, כ'] דמוקי ברייתא די' חביות טבל בדמאי, וקתני סיפא ובשמן לא יעשה כן משום הפסד כהן, ואם איתא דרשאי למכרו, מה הפסד לכהן וכ"כ [מסוכה דל"ה, ב] דטעמא דב"ש דיוצא באתרוג דמאי, מדאי בעי מפקר נכסיו, ולתו' שם ע"א ד"ה אתיא, טבל לא מקרי לכם מדיש לכהן שותפות, אם כן מדצריך לדמאי טעמא דאי בעי מפקיר, שמע מיני' דאי"י למכרה לו, ושוה לכהן שותפות עכ"להט, *ואני ברי' קלה, לפעד"נ נ"מ, דכמו דחשבינן לעבד שברת חוב שיצא לחירות, מטעם דתרומה שכית' ליה בזול (בגיטין די"ב, ב' ותו' שם ד"ה השבתוני) כ"כ הכא היינו הפסדו והיינו שותפתו, ואדרבה נ"ל ראי' דמוכרו לכהן (מבכורות די"א, ב') דס"ל לר"ש דמאי, ואי דמחוייב ליתנו לכהן בחנם, מאי איכא בין ר"מ לת"ק, וכן פי' רש"י התם להדיא, ואף דמסיק דבת"ב מיירי, היינו משום דמרות עכו"ם פטור מת"מע, אבל מי גרע ע"ה דרוב מעשרין משמא החליף עכו"ם, ודו"ק. השיבני רבינו הני' לעיל וז"ל ידידי! נהי דאפשר לקרותו קנא פסידא דכהן אבל משום דישראל לא ימצא קונים רק בזול לא מקרי כולו שלו? וכי ישראל שירש אתרוג תרומה מאבי אמו כהן לא נקרא כולו שלו? [*לולא דברי רבינו הי' נ"ל דאין כוונת תו' שיהא דינו כשותף ממש, שיהא מחוייב ליתן לו התרומה בעלמה, דהרי תו' כ' נמי דלוי הוא שותף, אף דוודאי א"ל ליתנו ממש ללוי, ותו אי דינן של שבט כשותף א"כ בזרע טבל לחייבו ליתן לשבט חלקם כשאר שותף, ותו דבל"ז דברי תו' אינן מדוייקי' לכאור', דא"כ עכ"פ כהן שיש לו טבל יהא יוצא בו, דהרי מפריש' לתרומ' ושיא שלו, וא"כ כיון דכהן נפק, ישראל נמי נפק [כתו' סוכה דל"ה, ב ד"ה דאי] ותו ישראל נמי אפשר דנפיק ביה כשיתן לכן פעותיו [כגיטין ד"ל ע"א] אע"כ דכוונת תו' דאי לאו קרא דלא תאכל עליו חמץ, סד"א דפלה עדיף מאתרוג מטעם שותפות, דהוא ס"ד דמאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה, וס"ד נמי דלא אמרי' מגו דנפיק כהן נפק ישראל, להכי צריך קרא במצה, אבל באמת בלא שותפו' לא נפק באתרוג מדאין בו היתר אכילה כמ"ש רש"י שם, מיהו גם בל"ז כבר כ' שם הר"ן בשם הרמב"ן, דרק בדמאי לתרומ' ממאה לא נפק, מדלא חזי לכהן אי לאו מגו, כנלפע"ד לולא דעת רבינו] ומ"ש ידידי הר"ב נ"י מבכורו' די"א, נ"ל דבכל ספק דבלא תקנה מחוייב לעשר מספק, הדרא לדינא דהממע"ה, משא"כ בדמאי דהוא מעיין תמידית וכך תקנו מ"ל בתחלת התקנה ליתן לכהן בחנם, עכ"להט [*והנה קול עטת תלונה. ק"ל א"כ למה פתס ר"ש וקאמר דמאי, הרי אין דינו כדמאי לפי דברי רבינו?]: מ"ג ושירי מנחות פטורי', כ' עלה רבינו הנ"ל ק"ל מ"ש שייר תוספות בכורי' דפטו' מדמאי, וצ"ע עכ"להט *[ואני טרחו' נפלאתי על רבינו, דהרי תוספו' בכורי' כבכורי', דפטו' אפי' מוודאי, ולא נקט בפ"ב דבכורי' דמאי, רק נאשמעי' דעטור בכורי' אפי' בכה"ג חייב, כמבואר בירושלמי סוף בכורי', וכ"פ רמב"ם מפ"ב מבכורי' ה"ית, אמנם תמהני אהרמב"ם דפי"ג ממעשר סי"ד, כ' דתוס' פטור מדמאי, השיבני" רבינו הנ"ל, וז"ל אני בתומי תמהתי ברבינו הרמב"ם פי"ג ממעשר, וכמ"ש מפכ"ת נ"י בעלמו, גם מסתימת הר"מ והר"ש משמע דס"ל דהתם דוקא מקט דמאי, והירוש' דאמר תני פטו' מדמאי, היינו דבברייתא תנא כן ופליג אמתני', וקיי"ל כסתם מתני' עכ"להט, *וק"ל על רבינו הרי מתני' דהכא דשייר לתו' בכורי', משמע דס"ל כברייתא ונמה נבשבש ולא ניחא ספי דלא נקט בפ"ב בבכורי' דמאי, רק לאשמעי' דפיטור בכורי' אפילו בכה"ג תגיב וכלעיל; אמנם בני פכ"ת החרוץ ר' ברוך יצחק שליט"א הקשה דאפי' אבכורי' גופא ק' מ"ט שיירי' ברישא אדתני נמי מכזיב ולהלן, והרי גם זה פטו' אפי' מוודאי, וצ"ע:

פ"ב ואלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום א), הדבילה והתמרים והחרובין, האורז והכמון ב), האורז שבחוצה לארץ כל המשתמש ממנו ג) פטור ד): **ב** המקבל עליו להיות נאמן ה), מעשר את שהוא אוכל ו), ואת שהוא מוכר ז) ואת שהוא לוקח ז) ואינו מתארח אצל עם הארץ ח) רבי יהודה אומר אף המתארח אצל עם הארץ ט) נאמן, אמרו לו על עצמו אינו נאמן י), כיצד

תפארת ישראל

פ"ב א) אפי' מכזיב ולהלן, דחזקתן מא"י באו וחייבי' במעשרות מד"ס: ב) קיממעל: ג) אפילו בא"י ומה"ט לא נקט סתם פטור: ד) האורז שמח"ל ניכר הוא דשל א"י לבן ביותר, משא"כ אורז שבח"ל סביב א"י אדום הוא וכ"כ בירושלמי, משא"כ שאר מינין שבאו לא"י אתו לאחלופי: ה) ולא יהיו פירותיו דמאי: ו) משדהו: ז) אפי' ע"מ למכור: ח) שיתעכב כאורח בביתו דחשדינן ליה שיבוא לאכול אצלו, ובבאו עדי' שקבל בפני ג', ושהתנהג בכל אלו ל' יום סגי: ט) והאומר שלא אכל אצלו, או שאכל ועישר מה שאכל: י) כ"ל דה"ק הרי נאמן על עצמו, ר"ל

ר"ע מברטנורה

פ"ב ואלו דברים: בכל מקום. אפילו מכזיב ולהלן (א) אם לקחן מעם הארץ דידוע שמא"י באו דמוכרי שאין דוגמתן אלא בארץ ישראל: והאורז שבחוצה לארץ כל המשתמש ממנו פטור. אפילו בארץ ישראל דמוכר טפי ולא אתי לאחלופי באורז של א"י אבל שאר דברים הנזכרים במתניתין איכא מנייהו בארץ ישראל דדמו לאותן שבחוץ לארץ אלא דהנהו דחשיבי הרבה לנושאם מתוך חשיבותן למקומו' שאין כיוצא בהן בעי עשורי דידוע שמארץ ישראל הן (ב): **ב** להיות נאמן. על המעשרות ולא יהיו פירותיו דמאי מכאן ואילך. את שהוא לוקח. על מנת למכור דאלו על מנת לאכול הא תנא רישא מעשר את שהוא אוכל: ואת שהוא מוכר. מפירות קרקעותיו: על עצמו אינו נאמן. שהרי הוא אוכל דבר שאינו מתוקן (ד) כשהוא מתארח אצל עם הארץ ור' יהודה סבר שאינו

עיקר תוי"ט

(א) ל' הר"מ בין בא"י בין בח"ל. וא"כ פירות א"י שיצאו לח"ל חייבין בח"ומ: (ב) ואין רצונו באלו סמינים כל המין אלא חלק ידוע מאותו המין שלא ימצא כמוהו אלא בא"י בלבד וע"כ יתחייב בו דמאי בכל מקום שהוא. הר"מ: ג) שהוא כו'. וצריך שיקבל עליו דברים אלו וכשיעשה עדים שקיבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד הרי זה נאמן. הר"מ: (ד) שאינו נאמן שיאמר כי מה שאכלתי עמו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א

מ"א. כל פרי שמסתמא מהפקר הובא, הקונה אותו מע"ה, **פטור** מלעשר דמאי, **דמדלא חשיבי מסתמא** עשרן; ואלו הן שיתין רימין, **עוזרדין** ובנות שוח, נובלות התמרה, גופנין ונצפה; **ביהודה גם אוג וחומץ** וכסבר: **מ"ב.** כשפודה **מע"ש** דמאי להעלות הדמים לירושלים, א"צ להוסיף חומש, **או** לבערו בע"פ בשנת ד' וז', ומותר לאונן, **ושבל** למע"ש שלו נכנס לירושלים ויוצא ויש נפדה, **ומותר** לאבדו בידים, ונותנו [לע"ה] שמאמינו שיאכלנו בירושלים, **ורק** בשיאכל החבר כנגד שוויו בירושלים, **ומחללין בו** כסף אכסף, **ונחושת** אנחושת, ונחושת אפירות; משא"כ הכל במע"ש של **ודאי**: **מ"ג. דוקא** בקנה דמאי למאכל אדם או לסיכת גופו **חייב** לעשר, **ולא** בקנה לזרע או למאכל בהמה או קמח **לעיבוד** עורות, או לסוך בו כלים או שמן לנר: שדה עכו"ם שקצר **ע"ה** תבואתו דוקא מכזיב ולפנים חייב בדמאי, **ולא** שמשם ולחוץ. חלת ע"ה שמביא לכהן או שנתערב לע"ה תרומה בחולין פחות מק' ומוכרו לכהן. **או** שירי מנחה שהביא **הע"ה**, **פטור** מדמאי: באלזאם שלסיכה פטור מדמאי, דהלא שכיח ל"צ **בו**: **מ"ד. שבל** דמאי מותר **לעשותו** ערוב תחומין וחצרות ושתופי מבואות; והאוכלו מברך לפניו ולאחריו, **ומצטרף** לזמון, **ומפריש** מעשרותיו ערום, דמדהוא ספק א"צ ברכה, **ומפריש** מעשרו ביה"ש של ערב שבת, **ורשאי** להקדים לו פריש **בו מע"ש** לראשון: שמן דמאי **שהאורג** סך בדי לרכך בשר אצבעותיו **שלא יתקשר** באריגתו, חייב בדמאי, אבל שמן שסך להרס"ב צמרו כשימוות **פטור** מלעשר דמאי:

כיצד יהא נאמן על של אחרים יא): ג המקבל עליו להיות חבר יב) ח) אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש יג), ואינו לוקח ממנו לח יד), ואינו מתארח ח) אצל עם הארץ טו), ולא מארחו אצלו בכסותו טז), רבי יהודה אומר אף לא יגדל בהמה דקה יז), ולא יהא פרוץ בנדרים יח) ובשחוק יט), ולא יהיה מטמא

תפארת ישראל

ר"ל מה שאוכל או מוכר בביתו, אמרי' דאינו נאמן עדיין עד שיביא עדי' שעישר הכל, והאיך נאמינו על של אחרים, ר"ל על הע"ה שהתארח אצלו, שהוא ודאי אינו מעשר, והאיך נאמין לזה כשיאמר שעישר מה שאכל, והרי רגלים לדבר שאכל מה שאינו מעושר: יא) דבכל דוכת' אשכחן דנאמן טפי על של עצמו מעל של אחרי' [כחגיגה פ"ג מ"ה ומכשירין פ"ו מ"ג]: יב) כ"ל דחבר נקרא אדם שרשאין הפרושי' להתחבר אליו מדנזהר לעניין טהרות, שלא יהיו בגדיו ומאכליו בחזקת טומ', ואפי' ת"ח א"כ על זה, עד שיקבל וירגיל א"ע ל"י, מיהו א"צ הת"ח לקבל בפני ג': יג) דאסו' לגרום טומ' להולין שבא"י; מיהו אנן קיי"ל דמות': יד) משא"כ יבש נאמן ע"ה שלא הוכשר, אבל א"כ שלא נסמ' דאינו בקי בזה; ולאא"מו הג"זצוקל, נאמן שלא הוכשר מס"ם, ולהכי א"כ אטומ' במנו, מדא"כ דלא הוכשר רק מס"ם ולא מל"ע, עכ"להט: טו) אפי' אצל ע"ה שכבר קבל להיות נאמן על מעשרו', שמא יתטמא אצלו: טז) דבגדו כמדרס לפרושים, שמא ישבה עליהן נדה ומטמ' בהיסט, משא"כ מע"ה גופי' דאינו מטמ' רק במגע, יכול להזהר: יז) דאסו' לגדלן בא"י שמא ירעו בשדו' אחרי': יח) לנדור הרבה שמא יעבור: יט) דמרגיל לזנות דשחוק וקלות רחם

ר"ע מברטנורה

שאינו מפסיד נאמנותו בכך ואין הלכה כרבי יהודה: ג להיות חבר. לענין טהרות דהיים פרוש ויהיו בגדיו ומשקים שלו טהורים ואפי' תלמיד חכם אינו נאמן לענין טהרות עד שיקבל עליו דברי חברות אלא אם כן היה זקן ויושב בישיבה והמקבל עליו דברי חברות צריך להרגיל עצמו שלשים יום ואחר כך יהיו בגדיו ומשקים שלו טהורים ואין קבלת דברי חברות בפחות משלשה חברים אלא אם כן היה המקבל ת"ח שאין צריך בפני שלשה (ו) ולא עוד אלא שאחרים מקבלים לפניו: לח ויבש. דאין מוסרים טהרות לעם הארץ שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: ואין לוקח ממנו לח. אבל יבש לוקח ממנו שלא הוכשר לקבל טומאה כל זמן שלא בא עליו משקה ונאמן עם הארץ לומר הפירות הללו לא הוכשרו (ז) אבל אינו נאמן לומר הוכשרו אבל לא נטמאו: ולא יתארח אצל עם הארץ. שלא יטמא ויבא ויטמא טהרות: ולא מארחו. לעם הארץ אצלו בכסותו. דכסות עם הארץ טומאתו חמורה מטומאת עם הארץ עצמו דחיישינן שמא (ישבה) עליהן אשתו נדה ובגדי עם הארץ מדרס לפרושים אי נמי לכך אמרו לא מארחו אצלו בכסותו דממגע עצמו יכול ליזהר טפי ממגע כסותו: אף לא יגדל בהמה דקה. שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל שלא ירעו בשדות אחרים: ולא יהא פרוץ בנדרים. שסופו לבא לידי חלול: ולא יהא פרוץ בשחוק. דשחוק וקלות ראש מרגילין את האדם

ט"ט עיקר תוי

עמו היה מעושר מפני שהוא נוגע בעדותו הר"מ: ח) חבר. נקרא ת"ח וכן יקראו לת"ח חבריא וקראו בזה השם כי חברתם זה לזה חברה נאמנות כי היא חבורה לשם שמים הר"מ: (ו) לכאורה נראה דא"צ דזקן ות"ח דת"ח אע"פ שא"צ בפני ג' צריך להרגיל עצמו ל' יום אבל הזקן א"צ גם לזה אלא שא"א לו' כן עי' בכורות ד"ל ועי' בתוי"ט: (ז) דהא דאין ע"ה נאמן לומר שלא נטמאו אע"פ שהוא ישראל ישנו בתורה ובמצות. לפי שאין בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות הלכך לענין שלא הוכשרו נאמן שאין זה צריך לשום בקיאות לדקדק תוי"ט: ח) ואינו מתארח. הייט אפי' עישר את פירותיו לפניו:

והא

מטמא למתים כ) ומשמש בבית המדרש, אמרו לו לא באו אלו לכלל כא) ד הנחתומים כב) לא חִיְּבו אותם חכמים להפריש, אלא כדי תרומת מעשר וחלה כג)[י] החֶנְוָנִים אינן רשאין למכור את הדמאי כד), כל המשפיעין במדה גסה כה), רשאין למכור את הדמָאי כו), אֵלו הן המשפיעין במדה גסה, כגון הסיטונות כז)[יא] ומוכרי תבואה כח): ה רבי מאיר אומר את כט) שדרכו להמַּדֵד בגסה[יב] ומדדו בדקה, טפְלה דקה לגסה

תפארת ישראל

ראש מרגילין לערוה: כ) ר"ל אינו חושש להטמא למתים אף באין צורך: כא) דמה זה לטהרות ור"י סבר מתוך שמתנהג בפרישות באלו, מחזקינן לי' נמי שיזהר לענין טהרות נ"כ: כב) נחתום חבר שקנה דמאי: כג) *והלוקח ממנו יפריש מעשר שני, משום דהשוטרים מכריחין לנחתומים למכור בזול; וצ"ל דלא פרוייה הנחתום רק שא"צ להפריש מע"ש, אבל פכ"פ צריך לקרוא שם למעשר ראשון ולמעשר שני בשנתו, וכלקמן [פ"ד מ"ג] דהרי לא מפסיד מידי בקריאת שם; מיהו במוכר לע"ה חייב בכל: כד) מדמשתכר הרבה, חייבוהו גם במעשר שני: כה) שמוכרים הרבה ביחד: כו) מדדרכם לתת מדה גדושה ואינן מרויחים הרבה: כז) *סוחר גדול בלח: כח) סוחר גדול ביבש. כט) דבר שדרכו וכו':

ופטור

ר"ע מברטנורה

האדם לערוה: ומשמש. תלמידי חכמים בבית המדרש: לא באו אלו לכלל. דאין ענינם נוגע לטהרות ואין הלכה כר' יהודה: ד הנחתומים. נחתום חבר שלקח תבואה מעם הארץ שהיא דמאי לא חייבו אותו חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר. שהיא אחד ממאה אבל לא מעשר שני מתוך שסוטרי המלך ונוגשיו חובטים אותם בכל שעה ואומרים להם מכרו בזול לא הטריחו עליהם חכמים במעשר שני שטרחו מרובה שצריך לאכלו בירושלים ודוקא כשמוכר לחבר שהלוקח יפריש מעשר שני אבל אם מוכר (ט) לעם הארץ חייב להפריש מעשר שני קודם שימכור: החנונים. שמוכרים מעט מעט בחנות אינן רשאין למכור את הדמאי הואיל והן משתכרים הרבה עליהם מוטל לתקן אי נמי מפני שרגילין למכור לתינוקות שלא אכלו התינוקות דבר שאינו מתוקן: כל המשפיעים. שמוכרים בשפע הרבה ביחד: במדה גסה. לקמן מפרש כמה היא מדה גסה: רשאין למכור את הדמאי. דרך המוכרים הרבה ביחד להוסיף על המדה ולכן נקראו משפיעים שנותנין מדה גדושה ומוסיפים על המדות ומשום הכי לא הטילו עליהם להפריש את הדמאי אלא על הלוקח מהם: סיטונות. הם הסוחרים הגדולים הקונים תבואה מבעלי התבואה ומוכרים אותה לחנונים במדה גסה: ה את שדרכו להמדד בדקה ומדדו בגסה גרסינן. טפלה דקה לגסה. ופטור כשהוא מוכר בגסה ולא אמרינן כיון דדרכו למוד בדקה חייב אף כשמודד בגסה (יג):

ובלא

עיקר תוי"ט

(ט) והא דתנן לעיל דאין חבר רשאי למכור לע"ה. אפשר לומר דחבר דהכא לאו דוקא אלא נאמן למעשרות ועוד י"ל דאתיא אליבא מ"ד דמותר לגרום טומאה ט': י) תרו"מ וחלה. ולקמן בריש פ"ה מפרש דהכא במוכרים במדה דקה עסקינן ותתרי מפני דחנונים הוא תרו"מ: יא) סיטון. בלשון יון חטין ומשום שקונה הרבה חטין ביחד קורא לו סיטון רשב"ם ופ"ז נקרא כל סגר גדול סיטון: יב) בגסה. פי' גירסא המהופך. כל הדברים שדרך בני אדם למכור בגסה מותר לו למכרן דמאי אע"פ שהוא מודד בדקה וז"ש טפלה דקה לגסה. ואם הדבר נמכר מתה שדרך למדוד במדה דקה אינו מותר למכרו דמאי אפי' נמדוד בגסה בת"ב שר"מ הולך אחר דבר שנמכר שר"מ: (יג) דר"מ הולך אחרי המדידה היאך היא ולא אחר

דבר

לגסה ל), את שדרכו להמדד בדקה ומדדו בגסה, טפלה נסה לדקה לא), אי זו היא מדה גסה ביבש, שלשה קבין, ובלח, דינר לב)ד), רבי יוסי אומר סלי תאנים, וסלי ענבים וקופות לג) של ירק, כל זמן שהוא מוכרן אכסרה לד) פטור:

פ"ג מאכילין את העניים דמאי א), ואת האכסניא דמאי ב), רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי ג), גבאי צדקה ד) בית שמאי אומרים נותנין את המעושר לשאינו מעשר ה), ואת שאינו מעושר למעשר ו) גמצאו

ר"ע מברטנורה

ובלח דינר. מדה היא בה מה שהוא שוה דינר לפי שלא היתה מדה ידועה ללח שהשער משתנה תמיד לכך שערו בדמים: אכסרה. לא במדה ולא במשקל אלא לפי האומד פטור דהוי כמוכר בגסה ואין הלכה כרבי יוסי:

פ"ג מאכילין את העניים דמאי. אפילו הן חברים וצריך להודיען והרוצה לעשרן יעשרן: ואת האכסניא. חיל של מלך ישראל העובר ממקום למקום ומוטל על בני המקום לפרנסם מאכילין אותם דמאי בזמן שהיא עוברת אבל אם לנו שם בלילה חייבים לתקן (א): רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי. עניים היו ואין הלכה כר"ג דכיון דחייב במזונותיהן נמצא פורע את חובו בדמאי: ואת שאינו מעושר למעשר. ונותנין לו ביותר מכדי מעשרותיו ונמצאו כל האדם אוכלים מתוקן וב"ש לטעמייהו דאמרי אין מאכילין את העניים דמאי

תפארת ישראל

ל) ופטור: לא) וחייב לעשר: לב) מה ששוה דינר, ודינר ו' מעין, [ומעה וזוז שוין] ומעה כסף משקל ס"ז שעורים: לג) פאססער מלאות ירק: לד) לפי האומד:

פ"ג א) *אפי' להבריס, ואפי' בקביעות, לחכמים דסיפא: ב) *אפי' לחיל מלך ישראל שחייב לזונם, ומכ"ש שאר אורחים, מיהו בלנו האורחים, לכ"ע חייבים, ולהכי פלגינהו לעניים ואורחים בתרי בבי: וטעם דפטור, הוא כדי להקל מלות לדקה והכנסת אורחים, ומש"ה יודיעם, דברצו יעשרו, ולהכי תני מאכילין ולא העניים אוכלין: ג) *ולא הוה מעשה לסתור, דמרישא משמע דוקא בתורת לדקה מותר להאכיל דמאי? די"ל דה"נ מיירי בחין מתוייב להן מזונות, ועניים היו, וקמ"ל דלא נזריך אפו בחייב להן מזונות דאז אסור להאכילן: ד) *שמפרנס בקביעות: ה) דרק שעודה א' שרינן ברישא: ו) ונותנין לו

עיקר תוי"ט

דדבר הנמכר מה שהוא: יד) דינר. ביאורו שהם זוזים מכסף ומשקל כל זוז בשה פשר כפורים הר"ם וזוז שכתב ר"ל מעה:

(א) איכא מ"ד ביתו'. ועי' בסוף פ"ק דעירובין:

מיתנא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. פירות שנכרין שהן מא"י מתעשרין דמאי בכל מקום, כגון דבילה השמינה, ותמרים הגדולים, וחרובין פשוטים והאורז הלבן ביותר, וכמון הגדול (וי"נ השוה), אורז שאינו לבן, ניכר שמח"ל הוא, ולפיכך אפילו בקנהו בא"י פטור מדמאי: מ"ב. המקבל עליו לפני ג' לעשר מה שאכל ומה שמוכר ומה שקונה לשוב למכרו, ושלא להתארח בעיכוב אצל ע"ה, ויש עדים שנוהג כך ל"י, הר"ז נאמן על המעשרות: מ"ג. כ"ב הרוצה שיהי' בני ביתו יאכליו טהורות משאר חבר, יקבל בפני ג' שלא ליקח מע"ה מאכל לח ושלא להתארח אצל ע"ה תם שלא לארהו בכסותו וביש עדים כנ"ל נאמן: מ"ד. נחתום חבר שקנה דמאי, שהרווחתו מיעם בפקודת שוטרי עיר, א"צ להפריש רק תרמ"ע וחלה, ומעש"נ יפריש הקונה; אבל חנוני שהרווחתו מרובה, צריך להפריש הכל כשאר קונה דמאי: כל המוכר במדת גסה הרבה ביותר, כגון יפון בלח כשמוכר שוה דינר, ומוכר תבואה ביבש כשמוכר ג' קבין מותרים למכור לחבר דמאי:

מ"ה. כשמוכר סלי תאנים וענבים וירק בלי מדה. פטור מדמאי (ולרמב"ם חייב):

נמצאו כל דאדם אוכלין מתוקן, וחכמים אומרים גובין סתם ומחלקין סתם ז), והרוצה לתקן יתקן: ב הרוצה לחזום עלי ירק ח), להקל ממשאו, לא ישליך עד שיעשר ט), הלוקח ירק מן השוק י), ונמלך להחזיר יא), לא יחזיר עד שיעשר ז), שאינו מחוסר אלא מנין יא), היה עומד ולוקח יב, וראה טוען אחר יפה ממנו, מותר להחזיר מפני ש"א משך יג):

ג המוצא

תפארת ישראל

ט טפי כדי לעשר: ז) ר"ל שאין לעשות כן, וא"ת ולמה לא יעשר כדברי ב"ש, דשויות טוב אל תקרי רע? י"ל דבשיעשו כן תפסד הצדק' מדצריך ליתן להמעשר טפי כמש"ל, וגם הפסד שיפסיד העני כשלא יהי' כ"כ בקופה ותמחוי ממעושר, מיהו לר' יהודה [פ"ה מ"ה] לא יתנו לעני א' ממעשר ומשאינו מעשר, דשמא יפריש מזה על זה: ח) לחתוך הירק מהקלחים [פי' ומלק ויחזום]: ט) שמא ימצאהו ע"ה, ומיירי בנאגד כבר, דנתחייב במעשר, דבהופקר מקודם פטור ממעשר: י) מע"ה, וכ"ל דהאי לוקח לא ל' קניין, רק ר"ל נטל: יא) דמדשומתן ידוע, כבר קנינהו במשיכה או בהגבהה, ומודיע לקוני' תוכן שעישר, שלא יפרישו אח"כ מפטו' על החיוב או איפכא, בהוכן אגודות עצמן שיקנה ממוכר זה, ועפ"ה מ"ז [ועי' מ"ש בחידושי' בסוף פרקן מ"ב]: יב) שבורר לו אגוד יפה: יג) דמשיכתו לא היתה ע"ד לקנות, וקמ"ל אף דמדאו' מטו' קונות עכ"פ הכא הם

ר"ע מברטנורה

דמאי (ב): והרוצה לתקן יתקן. שלא הותר הדמאי לעניים אלא כשאוכלין אכילה אחת אצל בעל הבית אבל הפירות שבאו לידם חייבים הם לעשרן דמאי דיקא נמי דקתני מאכילין את העניים דמאי ולא תני העניים אוכלין דמאי כ"כ הרמב"ם (ג): ב לחזום. לכרות ולחתך ואין לו דומה במשנה: להקל ממשאו. שלא יכבד עליו: לא ישליך עד שיעשר. שמא ימצא עם הארץ ויאכל אותם כשאינם מתוקנים ונמצא זה נותן מכשול והני מילי בירק הנאגד דאי בשלא נאגד אכתי לא אתחייב במעשר (ד): הלוקח ירק מן השוק. ונטל אגודות ירק בידו ששומתן ידועה כך וכך אגודות בפרוטה ולאחר שנטלן נמלך עליהן להחזירן למוכר: לא יחזיר עד שיעשר. ויתן לו דמי המעשר שהוא מפריש דמכי אגבהינהו נעשו שלו ונתחייב עליהם לעשרן (ו): שאינו מעושר אלא מנין. האי מעושר הוי פירושא מחוסר כלומר כבר קנה אותם בהגבהה ולא היה מחוסר אלא למנותן שכבר היה ידוע כך וכך אגודות בפרוטה: היה עומד ולוקח. ולא נטלם בידו ולא הגביהם: טוען אחר. משאוי אחר של ירקות:

נא

עיקר תוי"ט

(ב) מימרא אמר רב הונא תנא בש"א אין מאכילין: (ג) ובחיבור הרמב"ם נראה שחזר בו ואין לחלק בין אכילה אצל בעה"ב לאכילה בביתו. וכן בת"ח מוכיח מסגנו' דכ"ם דאמרינן מינו דאי בעי מפקיר לנכסיה והרי בביתו אוכל אלא ע"כ דאין לחלק: (ד) מסיים הר"ש דתנן בפ"ק דמעשרות ירק משיאגד. וקודם לכן כי משליך הרי מפקירו ופטור מן המעשרות: ה) ונמלך. תור בעלתו שתרגם איענך אמלכינך: (ו) לטעמיה אזיל שפסק כמ"ד פ"ק דקדושין שכל שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה ועיין בתוי"ט: ז) עד שיעשר. בירו' ולא נמצא עושה תקלה לבאין אחריו פי' שיקבלו הכל דמאי ויפרישו מנה שתקן זה שהוא פטור על השאר שהוא חייב ומבני עושה אותו גמור לפניו ויקבעם נתוך פירותיו:

ג המוצא פירות יז) בדרך יח) ונטלן לאוכלן, ונמלך להצניע יט) לא יצניע עד שיעשר כ). ואם מתחלה נטלן בשביל שלא יאבדו כא), פטור, כל דבר שאין אדם רשאי למכרו דמאי כב), לא ישלח לחבירו דמאי כג), רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו כד),כה): ד המוליך חיטים לטוחן כותי כו), או לטוחן עם הארץ, בחזקתן למעשרות ולשביעית כז), לטוחן עכ"ום, דמאי כח). המפקיד פירותיו

תפארת ישראל

הם אמרו והם אמרו, הם אמרו לעשר דמאי, והם אמרו דבכה"ג לא יהיו מעות קונות: יד) *שהוקבעו למעשר: טו) ר"ל להניחן במקום מוצנע שבהפקר, ולא ירצה לאכלן. דלהשליכן אסור [כעירובין דס"ד,ב]: טז) ולא נתכוון לזכות בהן: יז) כמוכר במדה דקה: יח) במתנה במדה דקה, ואפי' לחבר: יט) *אבל בדמאי דקיל, חיים שמא ישכח מלהודיעו; וכ"ל דוקא במתנה דלא שכיח, וגם וודאי נזהר להודיעו כדי שלא להכשילו, אבל במכיר' מוד' ר"י דאסו' כלקמן פ"ה מ"ח: כ) קודם שגזרו עליהן שיהיו כעכ"ום: כא) ולא חשידי לאחלופי: כב) דשמא החליפם בתבואת ע"ה שהיו אצלו לטחון ולראב"ד אין זה החשש, דא"כ הו"ל ס"ס? אלא החשש הוא שמא החליפה הנכרי עם שלו וס"ל להראב"ד דמירוח נכרי אינו פוטר. ול"מ מסתבר כרמב"ם דאי כראב"ד בבא דמפקיד יותר דהרי הוא כטוחן? ותו למה שני בלישני' למנקט ברישא דמאי, ובסיפא כפירותיו? ותו דא"כ במאי פליג ר"ש, והרי גם לת"ק דקאמר כפירותיו, דמאי הם? ואי פליג לקולא דרק חיישינן שמא גם ע"ה הפקיד, למה לא פליג נמי בטוחן, ודוחק לומר דבאמת ר"ש בתרתי פליג, וס"ל דרק לשמא החליף בשל ע"ה אחר חיישי', והו"ל ספק דרוב ע"ה מעשרין, ואי משום קו' הראב"ד דהו"ל ס"ס, י"ל דהו"ל ס' הרגיל להחליפן [אבי אנא"ק של ע"ר אא"מו הגאזו"קל הכ"מ י"ל בענין הקושיות על הרא"בד כמ"ש הרא"בד בעצמו בהשגותיו בשם הירושלמי וז"ל הכא את אמר דמאי והכא את אמר וודאי, ומשני כאן, כלו' ברישא דקתני דמאי, קופה בקופות, דמתיר' שלא יכוין במלאותם, וכאן בסיפ' דקתני כפירותיו ודאי, בפירות בפירות, דאינו מתירא להחליף; מיהא ע"ר זצוק"ל נרא' דמיאן בזה משום קושית הרא"ש כאן, דמנ"ל דבמפקיד וודאי החליפם שמא לא החליפם והמע"ה, בענין קושית הראב"ד על הרמ"בם דהוה ס"ס, ל"מ כ"ל לתרץ, לפמ"ש תו' כתובו' [ד"ט,א, ד"ה ואב"א] דשם אונס חד ולא הוה ס"ס, וכש"ך י"ד סי' ק"י דיני ס"ס אות יפ, א"כ ה"נ

ר"ע מברטנורה

ג לא יצניע עד שיעשר. דאסור להוציא מידו דבר שאינו מתוקן: שלא יאבדו. ולא נתכוון לזכות בהן: שאין אדם רשאי למכרו דמאי. כגון במדה דקה דאמרינן בפרקין דלעיל: לא ישלח להברו דמאי. בדקה אבל שולח לו בגסה כיון שרשאי למוכרו בגסה: רבי יוסי מתיר. לשלוח להברו ודאי אפילו בדקה ובלבד שיודיעו ומודה ר' יוסי שבדמאי אסור בדקה ואין הלכה כר' יוסי: ד לטוחן כותי. לכותי שטוחן התבואה: הרי הן בחזקתן. דלא חשידי שמא החליפו אלו המתוקנים באחרים שאינן מתוקנין: לטוחן עכו"ם דמאי.. דעכ"ום חשוד להחליף ולבתר דאשכחי יונה בראש הר גריזים לכותים שהיו עובדים

עיקר תוי"ט

יח) בדרך. ונקבעו למעשר: ט) לשמור ולגנוז כמו והצנע לכת: י) עד שיעשר. וכ"ש אם יאכלם בעצמו. שלא יאכל עד שיעשר דהא בהוקבעו למעשר עסקינן כמ"ש. אלא קמ"ל דאף להוציא מתח דבר שאינו מתוקן אסור: יא) שיודיענו. כי הוא מותר לו לשלות טבל ולהודיע למי שישלחנו שהוא טבל

פירותיו אצל הכותי, או אצל עם הארץ, בחזקתן למעשרות ולשביעית, אצל העכו"ם כפירותיו כג), רבי שמעון אומר דמאי כד): **ה** הנותן לפונדקית כה), מעשר את שהוא נותן לה כו) ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שחשודה
להלוף

תפארת ישראל

ה"כ לא הוה ס"ס דהו מעשר חד, מיהא ל"ע מרבינו המגיד פ"ג מהל"ב, ה"ב דכ' דמש"ה פסק הרמב"ם דפתוי קטנה לאו אונס הוא משום קובית התו' שהזכרתי דס"ס הוא, אע"כ דפתוי קטנה לאו אונס עי"ש, אלמא דלרמב"ם אפילו ס"ס משם א' הוא ס"ס, והנה הכ"מ בהל' מעשר פי"א הי"ג תי', דמאה' דקיי"ל דרוב ע"ה מעשר' ואפ"ה אחמור רבנן לחוש למיעוטא אחמור בהו נ"כ לחוש לס"ס, והקשה הגאון מהר"עק זצ"ל בתו' ר"עק' דלרמב"ם דמירות עכו"ס פוט' הוי נמי ס"ס, ספק לא החליפן וספק החליפן בשל נכרי דהא פשיטא דנכרים מביאים נ"כ לטחון, ול"נ לתרץ קושית הגאון הנ"ל, דאין זה בכלל ס"ס, דכיון דאמרת את"ל החליפן, הרי הטונה באת"ל זה שיש בו דררא דאיסור טבל, ואיך תאמר תו שהוא של עכו"ס שלא התחיל לחול עליו שם טבל, ועוד דלפי כללא דקיי"ל ש"ך בי"ד ק"י קיצור דיני ס"ס אות י"ב, ומג"א ס' תל"ט סק"ג, דצריך שיהי' ספק אחד מתיר יותר מחבירו, והרי כאן אין ספק א' מתיר יותר מחבירו, דבשלמא באם נאמר את"ל ספק החלי[פן] בשל ע"ה דלמא עישרן, אז התיר הספק האחרון יותר מהראשון, דהם נאמר דלא החליפן אין כאן שום איסור, ואם נאמר דהחליפן בשל ע"ה יש כאן איסור ואפ"ה עכ"פ נוכל להתירו בספק דשמא עישרן, משא"כ באם נאמר דהחליפן בשל עכו"ס, מה לי אם נאמר שלא החליפן ואין כאן מציאות לאיסור טבל, מה לי אם נאמר דהוא של עכו"ס ואין כאן מציאות לאיסור טבל, בין כך ובין כך לא נכנסת לאיסור טבל העומד לנגדינו כאן לפתוח בו פתח להיתר כדרך כל ס"ס, ודו"ק]:
כג) °דאף דחשיד להחליפן בשלו הרי פירות נכרי פטירי, דיש קנין לנכרי להפקיע ממעשר:
כד) דשמא גם הע"ה הפקיד אצלו, והחליפן בהם: כה) בעלת אכסניא: כו) לבשל ולאפות.
דמורה

ר"ע מברטנורה

עובדים אותה כותי הרי הוא כעכו"ס: אצל העכו"ס כפירותיו. ופירו' של עכו"ס פטורי'(יב) מן המעשר וריפא מפני שדרך בני אדם להוליך קופות רבות של חטים ולהניחן אצל הטוחן חיישינן שמא נתחלפה קופה זו בקופות אחרות של ישראל שהן דמאי אבל פירות ליכא למימר שמא החליפן בפירות של ישראל אלא שמא החליפן העכו"ס בפירותיו לפיכך הרי הן כפירות' של עכו"ס. ורבי שמעון סבר דאף בפירות חיישינן שמא נחלפו בבית העכוס בפירות של ישראל אחר שכנס שיסבר' זה הפקיד פירותיו ביד העכו"ס כך יש לחוש שמא ישראל אחר מן החשודי' על המעשרות הפקיד גם כן בידו ונתחלפו אלו באלו ואין הלכה כרבי שמעון: **ה** פונדקית. שומרת הפונדק והולכי דרכים מתאכסנים אצלה: מעשר את שהוא נותן לה. דאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן (יג): ואת שהוא נוטל ממנה. דאע"ג דעם הארץ אינו חשוד להחליף כדאמרן לעיל הפונדקי' חשודה להחליף שהיא מתכוונת לטובה
ונותנה

עיקר תוי"ט

שבל ואינו חושש ר"י שמא אם נחבל לו ישנה נו ולא יודיענו. הר"ת. ומזה מובן השבש שמודה ר"י שבדמתי אסור דמשום שקיל יש לחוש שלא יודיעט: (יב) מיירי במפקיד חולין מתוקנים: (יג) ול"ע דלעיל במותן שבומ"ז שנחשד להחליף בשל ישראל נמי הוי לן למיחש כזה. ואפשר כיון שיד השבות"ז באמצע והחבר אינו
תוספ

להחלוף כז), אמר רבי יוסי אין אנו אחראין לרמאים כח). אינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד: ף הנותן לחמותו כט), מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה לחלוף את המתקלקל כט) טו). אמר רבי יהודה ל) רוצה היא בתקנת בתה ובושה מֵחֲתָנָהּ. מודה רבי יהודה בנותן לחמותו שביעית, שאינה חשודה להחליף לא), להאכיל את בתה שביעית לב):

פ"ד

תפארת ישראל

כז) *דמורה היתר לאחלופי, מדסרחה בשבילו, או דלטובתו מתכוונת להחליף רע בטוב: כח) לחוש שמא תחליף ותאכל טבל: כט) *ובפונדקית לא קתני המתקלקל, דאפי' לא נתקלקל על ידה, מחלפת, כדי להרגיל אצלה בנ"א; ולבאור' יש להוכיח כתו' דפונדקי' ברישא חשידא ליתן לו רע תחת טוב דאל"כ ל"ל תו למתני חמותו, אי תרוויי' חד טעמ' נינהו? מיהו לרש"י דבפונדקי' נמי חשודה ליתן טוב תחת רע, י"ל דנקט סיפא משום שביעי', דבפונדקי' נקט מעשר דוקא, דבשביעי' אסו' כלל ליתן לה, ובחמותו נקט מעשר דוקא, הא שביעי' מותר לגמרי]: ל) *טעמי' דת"ק קאמ': לא) כלו' כשנתן לחמותו בשנת שביעי' ספיחי שביעי' שמהפקר המותרי' [כשביעי' פ"ט סי' י' וסי' יד.] לא חיישינן שהחליפתן במשומר בשביעי', אפי' נתקלקל מה שנתן לה חתנה: לב) דר"י לטעמי' דשביעי' חמיר להו לעם הארץ טפי ממעשר [כבכורו' ד"ל ע"א]:

פ"ז

ר"ע מברטנורה

ונותנה משלה שהוא יותר יפה לחבר ואומרת בלבה ראוי שאאכיל משלי שהוא חם ויפה לחבר ואני אטול את שלו הקר והנרוע: אין אנו אחראין לרמאים. כלומר אין אחריות הרמאים עלינו לשומרם שלא יאכלו דבר שאינו מעושר לפי' אינו מעשר מה שהוא נותן לה ואם תקחנו הפונדקית לעצמה ותאכלנ' כשאינו מתוקן אין לחבר מזה כלום ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל בלבד ורבי יוסי סבר דלגזל היא מתכונת (יד) ואין הלכה כרבי יוסי: ף המתקלקל. פת או תבשיל שנתקלקל: אמר רבי יהודה. בירושלמי מפרש דקמייתא נמי מלתיה דרבי יהודה היא והכי קאמר משום שהיא חשודה להחליף את המתקלקל דברי ר' יהודה שרבי יהודה אומר רוצה היא בתקנת בתה וכו': בנותן לחמותו שביעית. בנותן לה לאפות ולבשל בשנה השביעית: שאינה חשודה להאכיל את בתה שביעית. דחמירא להו שביעית ואפי' אם יתקלקל לא תחליפנו בפירות שביעית והלכה כרבי יהודה:

פ"ד

עיקר תוי"ט

מלי"א ליד ישראל לא הוי בכלל כו'. תוי"ט: (יד) ובהא פליגי דרבנן סברי דלטובה נתכוונת אבל אי ידעינן דלגזל מתכוונת מודו רבנן: טו) להחליף את המתקלקל. וגבי פונדקית לא תני שמתקלקל לפי שאכסנאי תמיד סומך על הפונדקית לפיכך חוששת ביותר רש"י:

פ"ד

חידושים

פ"ב הקשה רבינו הגאון אא"מו זצו"קל, איך יעבר קודם שבלכה, שמא המוצא יפרים מפטור אחיוב או להיפך כשפ"ה, ואת"ל דהו"ל ס"ס, דשמא יפרים מיניה וביה, או שמא ילך לאכול במקומו [*אמר שאזוב אשר בקיר, בנו ותלמידו, ול"מ הי' נ"ל כיון דסך תששא שיפרים מחיוב ע"הפ אינו רק כשימצא אבר אח"כ, והרי הוא יתום נמי שמא השליכם חבר ועשרם מקודם, כמו דאמרי' (ב"מ דכ"ת, א) כחששא במצא פשאן כפ"הב תרומה של מק"ת לפיכך על סמך זה, כע"כ עושה אותן תו"מ על מקום אחר כך נ"ל נולא דברי פ"ר זצו"קל] עכ"פ במחזיר למוכר בסיפא, דלירושלמי משקעו בכרי [*אמר הכנס בן פ' קלא מפרשי' לירושלמי, ועיי' מ"ב לעיל סי' יא] וי"ל מה מהני לר"ש בזורי (ר"ה ד"יג) דאין

פ"ט

חידושים

נילה ביבש? וה"ל מדר"ש רק לכתחילה קאמר כדמוכח שתם, והכא מדאין תקנה כדיעבד דמי (כ"ד ססק"ח) עכ"לה: ובירושלמי הקשה למה צריך המשליך לעשר, להוי כמוכר במדה גסה, ותשני המלקט מלקט א' א', והו"ל כקונה בדקה, והקשה הרא"ש, מה צריך לזה, הרי דוקא במוכר לחבר פטור בגסה (כלעיל פ"ב כ') והכא שמא ימצא ע"ה, ותי' רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, דמתני' איירי בשוק דרוב חברים, ויכול לתלות שימצאם חבר, והמוצא חבר יעשר, אף שהוא יתלה שנפל מא' מהרוב, ר"ל מחבר, מ"מ אין חזקת חבר שאין מוציא מתח"י שאין מתוקן מוציא מידי וודאי טבל (כפסחים ד"ט א') עכל"הט, *איברא לפי דברי ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצו"קל, כנ"ל בל"ז נק"מ דהתם בוודאי מוכרם לע"ה, משא"כ הכא איכא ס"ס כנ"ל: מ"ד כ' הר"ב כלעיל כג, הקשה רבינו הגאון אא"מו זצו"קל, דא"כ הו"לל בהדיא פטור, ותו אדרבה, הרי סתם ספ"ה דדמאי דמעשר משל ישראל על של עכום, אלמא דאין קניין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר, ולהכי נ"ל דסתם כאן כפירותיו, משום דלא פסיק' מילתא דפעמים פטור, דמודה ר"מ דדיגון עכו"ם פוטר (כמנחות דס"ו) משא"כ בפירות דא"ל דיגון או בא"ידגן מישראל חייבים, עכ"להט, וכ' רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל, והראב"ד מפרש כפירותיו ר"ל שמחוייב לעשר וודאי, והקשה הרא"ש על זה, דלמה יהיה וודאי, דלמא לא החליפן, ותמיה לי מאד על רמ"בם ורא"ש ור"ב, הא סוגי' ערוכה (ספ"ק דברכות) דקא' אמתני' דהכא אר"א, לספרים כעל"פ, כי פליגי ליתן לכהן, ת"ק סבר וודאי אחלפינהו ובעי ליתנן לכהן, ור"ש ס"ל דמאי, הרי מפורש כראב"ד, דכפירותיו ר"ל דמחוייב לעשר וודאי, וצע"ג [*ודנתי לפני רבינו הנ"ל, הרי ר"מ סתם ס"ל דדיגון עכו"ם בשל עכו"ם חייב, כמ"ש ג"כ רש"י התם, להכי איצטרי' לפרש, דלהספרים כעל"פ, מיהו רמב"ם ור"ב אזלי לשיטתי' (וכפ"א מהל' תרומו' הי"א) דדיגון עכו"ם בשל עכו"ם פטו' (וכ"כ הכ"מ פי"א ממעשר הס"ו) ולשטתי' אף כלהספרים פליגי], והשיבני רבינו הנ"ל, עכ"פ לרא"ש קשי', דהרי כל עיקר קושיתו, רק אי נימא דדיגון עכו"ם חייב והיינו כר"א התם ואיך מקשה שמא לא החליפם, והממ"עה]. אמנם הקשה כראב"ד, דלמה בטוחן עכו"ם חייבים הרי הו"ל ס"ס, ס' לא החליפם וס' עישרן אותו ישראל האחר, ותי' הכ"ס מאחר דקיי ל, רוב ע"ה מעשרין, ואפ"ה חייבי' למעוט' חייבי' נמי נגד ס ס וכ' עלה רבינו כנ"ל ויש לעיין בירוש' ריש מכלתן וכר"כ שם, דהקלין שבדמאי משום ס"ס ומהני? ונ"ל דהכא בכל גוונא כי' שעה א' מחוייבי' במעשר, משא"כ התם ס' אחד שמא הפקר הן, ולא חל עליהן שם מעשר מעולם אח"ז רב בא לידי שער המלך, ומ"כ שכ"כ בפ א מהיו"ט ה"ב, עכ"להט *נומתי לפני רבינו, א"כ במס נפרנס מסגה שלימ' (פ"ב דמכשירין מ"י) והרי התם איכא ס"ס מעלי', דאף דספק ממיעוט שלכתיהם, לא מצטרף לס"ס, דמיעוט לגבי רוב כלית' דמי (כש"ך י"ד רל"ג פק"ו) עכ"פ כל"ז היכא ס"ס, ס' נפלו קודם שראו פני הבית, וס' מעושרין וכם ס זה איכא שפיר למימר שמא לא חל עליהן שם מעשר מעולם, ודוחק לומר דעכ"פ ת! עליהן שם מעשר בדיעבד, וכמעשר ראשון שהקדימו בשבל', אע"כ שאין כל ספיקות שוין, והשיבני רבינו הנ"ל וז"ל ימתול ידידי הרב ני' לעי' כמ"ל פ"י.ז ממעשר ה ט מ"ש לתרץ בזה, ולפנד"כ דהתם אף אם ננקט כדברי הראשונים דרמ"ל דמתני' דמכשירין לעניין אכילת ארעי איירי, עכ"פ כיון דבספק אם עישרן קמה, כוס אזלינן לחומר' לעניין אכילת קבע, דאז ליכא ס"ס, וכיון דנעשה ס' זה לחומר' הוה כוודאי איסו' כמ"ש פוסקי' כעין זה בספק דאורייי' וע"י גלגול הוה דרבנן, משא"כ בקלין שבדמאי, דמכח ס"ס נפטרו פירות אלו לגמרי, ולא דנין בהם כלל עניין חומר' ע"י ספק א'

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א. מאכילין דמאי לעניים או לחיל מלחמה אפילו של מלך ישראל, ולכולם צריך להודיע, דלכשירצו יעשרו:

מ"ב. המנתק ירק מראשי לפתות ומשליך עלין, כדי להקל משאו, יעשר הירק מקודם מדנתחייב כבר במעשר, ובכה"ג לא מהני הפקרו: לקח ירק מע"ה ונמלך להחזיר [לא יחזיר עד שיעשר. ואם לא משך] א"צ לעשר: מ"ג. מצא פירות שהוקבעו למעשר והגביהן לאכלן ונמלך להניחן במקום מוצנע, מדאסור להשליך אוכלים, חייב לעשר מקודם: וכשלא הגביהן לזכות בהן רק להצניען כנ"ל, פטור מלעשר: כל מה שאסור למכור דמאי אסור ליתן במתנה דמאי: מ"ד. הנותן תבואה לטוחן ע"ה או הפקידן בידו, אין חוששין שהחליפן; אבל בטוחן עכומ"ז או כותי חיישינן שהחליפן, ויעשר דמאי; ובהפקידן בידו יש חזקה שהחליפן בפירותיו, ויש בזה ג' חילוקים: א) אם הפקיר והוחזר חולין מתוקנים פטור מלעשר דדיגון עכומ"ז פוטר (ולראב"ד עכ"פ חייב מד"ס); ב) ואם טבל שנגמ"מ למעשר חייב לעשר דמאי; ג) ואם טבל שלא נגמ"ל, חייב לעשר וודאי כשיוחזר ויגמר מלאכתו ע"י ישראל: מ"ה. הנותן לפונדקית עיסות ולבשל, מעשר מה שנותן ומה שמקבל דחיישינן לאחלופי: ולהכי בשביעית אסור ליתן לה:

מ"ו. אבל בנתן כך להמותו (לא) חיישינן לאחלופי למעשר (או) [ולא] לשביעית:

פ"ד הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות, ושכח לעשרן, ושואלו בשבת א), יאכל על פיו, חשכה מוצאי שבת א), לא יאכל ב) ב) עד שיעשר ג) ג. לא מצאו, אמר לו ד) אחד שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הן, אוכל על פיו ה). חשכה מוצאי שבת, לא יאכל ה) ח) עד שיעשר ו). תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה ז) ה), רבי ישמעון
שזורי

ר"ע מברטנורה

פ"ד הלוקח פירות. בשבת יאכל על פיו. דאימת שבת עליו שמתיראים לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול: תרומת מעשר של דמאי. להכי נקט תרומת מעשר דעמי הארץ נחשדו עליה דסברי אינה במיתה כל זמן שלא הופרש מעשר ראשון אבל תרומה גדולה לא נחשדו עליה ותרומת מעשר הויא אחד ממאה וכשחזרה למקומה לפחות
ממאה

תפארת ישראל

פ"ד א) דירא לשקר בשבת, וה"ה ביו"ט: **ב)** *על סמך הגדה דשבת: **ג)** דאע"ג דנאמן באמיר' דשבת, אפ"ה גזריה באכילה דחול אטו אמיר' דחול; ורק בשבת משום עונג שבת ל"ג. ומה"ט רק בשכח מלעשר הקילו ולא לכתחילה. **מיהו** אם הי' נזכר קודם שבת, רק לא הי' לו פנאי להפריש, אומר מע"ש שאני עתיד להפריש וכו' [כלקמן רפ"ז] ומדנקט עד שיעשר [ול"ק יעשר מה שיאכל] משמע כרמב"ם דגם על אכילתו בשבת חייב לעשר כ"כ ע"ר **אא"מו** רבינו הגאון זצו"קל. ונ"ל דלפ"ז כוונת המשנה לא יאכל כלל אפי' **דבר** אחר עד שיעשר: **ד)** בשבת: **ה)** *סתם מתני' ר"מ דחשוד לדבר, לא דנו ולא מעידו: **ו)** הא דפלגינהו לב' בבי ? **נ"ל** דקמ"ל דדוקא בלא מצאו למוכר שואל לאחר, אבל ביש המוכר כאן לא יסמוך על אחר, דהמוכר נזהר טפי מלהכשילו, ותנא רישא לרבותא דמוצאי שבת שלא יאכל אע"ג דבעל הפירות בעצמו א"ל כן ותנא סיפא לרבותא דשבת, דבשבת אפי' על פי אחר מותר לאכל. [אבי אע"ג דיש לומר לכאו' אדרבא, דאחר וודאי אינו משקר דאין אדם חוטא ולא לו, וכלקמן מ"ו, מכ"מק כוונת ע"ר זצו"קל, דעכ"פ אם הוא במקום שגם הבעל הבית נאמן, דהיינו בשבת, וודאי יותר סברא להאמין לבעה"ב עצמו שלא שייך אצלו לומר שאומר בדדמי, מלהאמין לאחר דאף דאימת שבת עליו, מכ"מק דילמא בדדמי אמר, ומשום זה אין אימת שבת עליו וכמו דאמרינן גבי מת במלחמה דדלמא בדדמי אמרה פט"ו דיבמו' מ"א; מיהא הרמב"ם פי"ב מהל' מעשרות ה"א, כתב סתם וכן אם אמר לו אחד שאינו נאמן, מעושרין הן אוכל על פיו ומדלא הזכיר הרמב"ם לשון המשנה „לא מצאו", משמע דאפי' לכתהילה יכול לסמוך על הגדת האחר כמו על הגדת דבע"הב, דהא קאמר וכן ולשיטה זו י"ל דלהכי פלגינהו התנא לב' בבי, לומר דאפי' באחר דאכ"ל אין אדם חוטא ולא לו, אפ"ה במ"ש לא יאכל על פיו, ובמ"ש רק משום חיי נפש דאין מכיר שום אדם בעיר התירו]: **ז)** לג"ש של חולין שהופרשה מהם
דדוקא

עיקר תוי"ט

א) מוצאי שבת. ר"ל ליל ראשון אחר ש"ק אבל בין השמשות אוכל הר"מ: **ב)** לא יאכל כו'. על הכל על שאכל בשבת. ועל הנשאר שלא סקלו והאמינוהו אלא לצורך אותו שבת הר"מ: **ג)** עד שיעשר. ר"ל תרומת מעשר ומעשר שני המתחייבי' לדמאי הר"מ: **ד)** לא יאכל. כסתם מתני' פ"ד דבכורות כל שחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו: **ה)** למקומה. ידו' תרומת מעשר של דמאי שחזר' למקומה מדמעת
של

שׁוּרִי אוֹמֵר אַף בְּחוֹל. שׁוֹאֲלוֹ וְאוֹכְלוֹ עַל פִּיו ח) ז): ב הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ ט), וְהוּא אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעַשְׂרוֹת, אוֹכֵל עִמּוֹ בְּשַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה י), וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעַשְׂרוֹת יא). וּבִלְבַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ מְעוּשָּׂרִין הֵן, וּבְשַׁבָּת שְׁנִיָּיה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָיָיה יב). לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר יג) ח): ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין אָדָם צָרִיךְ לִקְרוֹת שֵׁם לְמַעְשַׂר עָנִי שֶׁל דְּמַאי יד), וַחֲכָמִים אוֹמְרִים קוֹרֵא שֵׁם וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ טו): ד מִי שֶׁקָּרָא שֵׁם טז) י) לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר יא) שֶׁל דְּמַאי יז), וּלְמַעְשַׂר עָנִי שֶׁל וַדַּאי

תפארת ישראל

ח) דדוקא קודם שהופרש המיקל בה, ובאופרשה יודע שהאסור' ואימת דמוע עליו: ט) דא"ל יאסר עליך כל הנאה לי, אם לא תסעוד אצלי: י) של נשואי בחור לבתולה אפי' בימי החול שנז' ימי המשתה והקילו משום איבה: יא) ק' דכבר אמר שאינו מאמינו? וכ"ל דלעיל ר"ל שבעיני החבר הוא בכלל ע"ה שאינן מעשרין, והכא ר"ל שאף להגדתו בעישור הבואה זו, אינו מאמינו, שהרי צריך לשאלו וכדמסיק, או כ"ל דר"ל אף שנם הע"ה אינו מאמינו לחבר שיעשר, ולפיכ' אינו חושש להכשילו, כדאשכחן בטהרו' [פ"ח מ"ב] דגם ע"ה הי' חשש לבלי להכשיל לחבר: יב) °כ"ל דר"ל דאע"ג דזה שנאה יתיר' שהנודר אוסר א"ע מלהנות מהנדור משא"כ בריפה אפילו לא נדר ממנו רק אכילה או שאר דבר א': יג) *ולא מהני אימת שבת רק בין מוכר ללוקח, דהו' ל כדיעבד: יד) °דנהי דחשוד הע"ה על מע"ר ומע"ש, ה"ט משום דבמע"ר יש בו ת"מ שאסו' לזרים, וירא להפריש מע"ר, דעי"ז יפסיד להפריש המ"ע, וכ"כ מע"ש טריח' לי' מלתא להעלותו לירושלים, אבל מעשר עני, דגם בהפרישו לא נאסר לעצמו, לכן מפרישו הע"ה מדגם טבול למעשר עני במיתה: טו) °לדבריו דר"א קאמרי, לסברתך עכ"פ הי' ראוי שיקרא שם, לומר מעשר עני בצפונו או בדרומו, דלא טריח' מלתא כלל, מיהו לדידן וודאי חשיד ע"ה עלה, וצריך חבר להפרישו, רק שהעני הוא המוציא: טז) °קודם שבת: יז) שאמר תרומת מעשר של כרי זה יהיה בצפוני

ר"ע מברטנורה

ממאה חזרה ומדמעת: שואלו ואוכלו על פיו דכיון דאחר שנקרא לה שם תרומה אימת דמוע על עם הארץ וירא לשקר והלכה כרבי שמעון שזורי: ב המדיר את חבירו שיאכל עמו. דאמר ליה קונם מה שאתה נהנה לי (ז) אם אין אתה סועד אצלי: שבת הראשונה. של סעודת נשואין לבחור שנשא בתולה התירו לו לאכול עמו משום איבה: ג אין צריך להוציא שם למעשר עני של דמאי. דלא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני שהם יודעים שפירות הטבולים למעשר עני הם במיתה מפרישים אותו ולוקחי' אותו לעצמן: וחכמים אומרים אף על פי כן קורא לו שם. שהרי אינו מפסיד כלום בזה (ט) דאינו צריך להפריש וליתן לעני משום דעני הוא בזה מוציא מחבירו והמוציא מחבירו עליו הראיה: ד מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי

עיקר תוי"ט

ו) על פיו. פי' שמפרישה החבר או העם הארץ בפניו לפי שיודע שלא נאמינהו תפלש למקומה כנ"ש שמהם הופרשה. שואלין את העם הארץ אם כבר תיקנה לעצמו בנתנא שלא היה צריך לתרומת מעשר זאת ואין כאן דימוע: (ז) ר"ל תסעוד: ח) לא יאכל. אף על פי שא"ל מעושרין הן. דלא דמי ללוקח דלעיל. דכשככר לקח והרי הן שלו התירו לו שיסמוך בשבת על פיו אבל הכא לא התירו לו שיאכל עם ע"ה על פיו אלא בשבת הראשונה מפני דרכי שלום. תוי"ט: (ט) האריך להפליא דהכי גרים מכילתין מפרש דע"ה חשודין על מ"ע. עד דמסיק מפי' הירו' דהגן נדבריו דר"א קאמרי דמבכרית דלא נחשדו. ועיין בתוי"ט: י) שקרא שם. ר"ל נערב שבת: יא) לת"מ. כ' הר"ש ולאני ת"מ של

ודאי[יח], לא ישלם בשבת[יט], ואם היה כהן או עני למודים לאכול אצלו, יבאו ויאכלו, ובלבד שיודיעם[כ]: ה האומר למי שאינו נאמן על המעשרות, קח לי ממי שהוא נאמן[כא][יג], וממי שהוא מעשר, אינו נאמן[כב]. מאיש פלוני[כג], הרי זה נאמן, הלך ליקח ממנו[כד], ואמר לו לא מצאתיו, ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן, אינו נאמן[כה][יד]: ו הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן[כו], מי כאן מעשר. אמר לו אחד אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן[טו], הלך ליקח ממנו, אמר לו מי כאן

תפארת ישראל

בצפון או בדרומו. ונקט דמאי שבדמאי מקיים הישראל המעשר לעצמו, ולהכי מפריש הוא הת"מע לכהן, משא"כ בוודאי, רגיל הלוי להפריש הת"מע לכהן. ולא תני ת"ג של וודאי מדאין רגיל להשהותה עד לאחר הגורן: יח) דאינו בדמאי הרי א"צ ליתנו לעני כמ"ג ולא תני מע"ר של וודאי דהרי אין הלוי יכול לאכלו בשבת, מדאסו' להפריש ת"מע דהו"ל כמתקן מנא: יט) °ר"ל הכהן והעני. דאף דבקרא שם מע"ש מותר להפרישן, אסו' להוליכן בשבת: כ) שלא יסברו שמאכילן משלו, והו"ל כמאכיל אורחיו תרומו' ומעשרו': כא) °שנאמן ואינו מוכר פירות ע"ה אחר, בחזקת מעושרי', או ר"ל דס"ק שנאמן לומר אמת כשישאלוהו אם עישר: כב) דמדהוא עצמו חשוד, והוא לא אמר לו ממי יקח, מצי לאשתמוטי למימר בעיני הוא נאמן: כג) ר"ל אם א"ל קח לי מאיש פלוני: כד) נקיט הכי, לאשמעינן דאפי' ידע המשלח שהלך ליקח מהנאמן וטרח אבתרי', אפ"ה אינו נאמן שלקח מנאמן אחר: כה) °ואינו נאמן במגו, דירא שיתגלה: כו) דאף דהחשוד אינו מעיד, עכ"פ משום חיי נפש הקילו מדאינו מכיר אדם שם:

שירא

ר"ע מברטנורא

דמאי. שיאמר תרומ' מעש' שאני חייב להפריש מפרי זה יהא מונח בצפונו או בדרומו ולא הפרישה ותרומת מעשר של דמאי דנקט לפי שהישראל קורא לה שם ונותנה לכהן ולוקח המעשר לעצמו אבל תרומת מעשר של ודאי אין הישראל קורא לה שם אלא הוא נותן מעשר ללוי והלוי מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן: לא ישלם. כדי ליתנה לכהן (יב) או לעני שבחצר ושבמבוי שאסור ליתן מתנות לכהן ולעני בשבת אבל בלמודים לאכול אצלו כלומר הרגילי' לאכול על שלחנו שרי ובלבד שיודיעם שהם של תרומת מעשר או של מעשר עני שאם אינו מודיעם והם סבורי' שמשלו הוא מאכילם הוה ליה כמאכיל אורחיו תרומה ומעשרות שהוא אסור: ה אינו נאמן. דאפילו ימצא שלקח ממי שאינו נאמן מצי לאשתמוטי ולומר בעיני היה נאמן אבל כי אמר ליה מאיש פלוני. לא מצי לאשתמוטי דהא אינו רשאי ליקח מאחר: ו איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. אף על גב דלא היה ראוי להאמינו כיון שהוא עצמו חשוד קולא הוא שהקלו באכסנאי משום חיי נפש ודוקא כשאין מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם לא יטול אלא מהמומחה: מי כאן

מוכר

עיקר תוי"ט

של ודאי ומסיק משום דלאו אורחיה לשהותה ורגילין להפרישה לאלתר אפי' קודם שהביאה לבית. ודלא תני מעשר ראשון של ודאי נמי שאע"פ שקרא בו שם אין בו תועלת לתנו ללוי בשבת זה שאינו יכול לקרות שם ולהפריש בשבת תרומת מעשר דהוה כמתקן מנא. תוי"ט: (יב) דאין אסור אלא שקרא בו שם מע"ש בהפרשה אלא בהולכה לכהן. ואין כל המתנות שוים בזה. ועי' במ"ו פ"ק דביצה: יג) שהוא נאמן. לענין איסור כל ישראל בחזקת פירות שם שאינם אוכלים דבר איסור. והכא במכילתין לענין מעשרות ותרומה איירי: יד) אינו נאמן. וא"ל נהימניה במגו דאי בעי אמר שמצאו ולקח ממנו. דאין זה מגו טוב דמסתייא שימצא בדאי אם יבוא אותו פלוני

וישאלנו

כאן מוכר ישן כז), ואומר לו מי ששלחך אצלי כח), אף על פי שהן כגומלין זה את זה הרי אלו נאמנין כט): ז החמרים שנכנסו לעיר. אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן, אינן נאמנין ל), רבי יהודה אומר נאמנין לא):

פ״ה

תפארת ישראל

כז) *שירא שיאכילהו חדש, או מדתבוא׳ ישנה טובה יותר: כח) וכגון שהזכיר לו שם האדם: כט) משום חיי נפש: ל) דגומלין זל״ז, דחבירו ישבחו בעיר אחרת: לא) *משום חיי בני עיר, שיביאו להם תבוא׳; ולת״ק דוקא כרישא חייש לחיי נפש, משום שהקונה נכרי בעיר; ועוד שהמוכר הראשון לא ידע אם ירצה קונה זה ליקח ישן, וגם מוכר השני לא ידע זה; אבל הכא הרי נסעו שניהן יחד בדרך ועשו קנוני׳ זו:

פ״ה

ר״ע מברטנורה

מוכר ישן. שירא שמא יאכילוהו חדש (טו) קודם שיקריב העומר ורוב עמי הארץ אין חשודים על החדש והוי כדמאי דרוב עמי הארץ מעשרים הן הלכך לא החמירו עליהם כל כך דנימא שהם גומלים חסד זה לזה תעיד אתה עלי ואני אעיד עליך: ז החמרים. המביאים תבואה ממקום הזול למקום היוקר: אין נאמנים. דודאי גומלים זה את זה ומשבח של חבירו בעיר זו כדי שישבח חבירו את שלו בעיר אחרת: ר׳ יהודה אומר נאמני׳. הואיל ורוב עמי הארץ מעשרין הן כדמאי הקלו משום חייה׳ של בני העיר שיהיו מוכרי תבואה ופירות רגילין לבא שם (עז) ואין הלכה כר״י:

ס״ה

עיקר תוי״ט

ומאלו זה בשלהו. תוי״ט: (טו) כת׳ כתובות כ״ד האריכו לקשות והעלו כפרש״י ז״ל. שלי חדש ואינו ישב כל נרכו של חבירי ישב ויבן דאע״פ שמגרע שלו ומוסיף להשבית של חבירו אינו נאמן להחזיק את חבירו בחזקת מסוכן שאינן אלא מערימין: (עז) טעמייהו דרבנן מלויין שם להתפרנס מעיר אחרת. ירו׳:

חידושים

מ״א הקשה רבינו הגאון אא״מו זצו״קל, אמאי נאמר לו אחר א״נ במ״ש, הרי אין אדם חוטא ולא לו (כפ״ג דקדושין דס״ג) ואפי׳ חשוד נאמן על של אחר [כי״ד קי״ט ס״ז, דלא קיי״ל כר״מ דהחשוד לדבר לא דנו ול״מש בשל אחרי׳ רק לעדות ממון אינו נאמן משום אל תשת רשע עד או בחשוד בפריצות אינו נאמן בעדות ערוה. דהו״ל נוגע בעדות, דהכ״ל שכיחה לי׳ או פריצא לי׳ כש״ך שם] וצ״ל התם בקדושין לא מתנגד חזקה, דשמא באמת קדשה, משא״כ הכא מעיד לסלק חזקת טבל, ומה״ט נמי באומר שהוא אחוב דמיתנה, אף דאפי׳ ע״א מפסולי עדות נאמן על זה מדאינו מעיד על גוף החליצה, הו״ל רק גלוי מילתא בעלמא, אפ״ה שיכם עלמו א״נ, ואמאי לא נימא אין אדם חוטא וכו׳, ע״כ דהתם נמי חזקת זיקה, מדמוחזק באחי, ומה״ט א״נ בשחיטה (כי״ד סי׳ ב׳) מדהו״ל חזקת אמ״הת [*ולא זכיתי לשבין ש״ך שם סק״כ דאף בשחיט׳ בשל אחרי׳ נאמן] או דבשהיט׳ הו״ל כמעיד ע״ע ששחט יפה עכ״לה״ט; ובדומ׳ לזה כ׳ רבינו הגאון מהו׳ עקיבא שליט״א, וז״ל, כ׳ במחנה אפרים הל׳ עדות סי״ב, דנהי דחשוד נאמן על אחרי׳, מ״מ הכא אין ע״א נאמן דהתחזיק אסורה ואין בידו לתקנו. וק״ל הא בהשה רבה אבעיי׳ דלא אפשטי אי ע״א נאמן באתחזיק אסורה, ולפשוט מהכא דא״נ אע״כ דלא מחשב אתחזיק אסורה, מדרוב ע״ה מעשרין, רק חששו חז״ל למעוט דשכיח, מכ״פ ע״י הרוב נסתלק החזקה. ודי שיהי׳ ע״י המיעוט כפלג׳ ופלגא, כסמוך מעוט לחזקה והו״ל פלגא ופלגא עכ״לה״ם [*אמר הקטע, הכלל שהבית במחנה אפרי׳, יתד הוא שלא תמוט, דכ״כ הרא״ש (בגיטין דנ״ד) בי״ד כללו שהביא שם בענין ע״א נאמן באיסורי׳, אולם לולא מסתפינא להכנים ראשי לקדר בין ההרים, מבתרות קרניים נ״ל להצדיק דברי צדיק מעיקרא ע״ר הא״מו הג״צוקל, דבהשבה רבה ניכא למפשט מהכא דה״כ ק׳ למה נקט מתני׳ דכ״ל אחר שאינו נאמן, אפי׳ נאמן נמי א״נ, אפ״כ דוקא אינו נאמן, דא כל תרתי,חבור׳ וגם אתחזיק

בשירה

חידושים

המדרש. והכ"ל בע"א כשר?: **מ"ג** כ' עלה רבינו הגאון **מהר' עקיבא** שליט"א, וז"ל אמרי' בש"ס (מכות ד"ז) טעמא דר"א, דע"ה מפריש מ"ע משום דמחוכא הוא (ותיבת דידי שבתוי"ט ט"ס) ופרש"י דר"ל מדאין בו איסור אכילה אלא גזל, ואיהו אגזל עניי לא חייש עכ"ל, ולתו' יומא (דכ"ה,ב) אף דע"ה לא חשיד אגזל, הכא לא חשיב ליה גזל, מדהוא ממון שאין לו תובעין, ועוד כל כמה דלא הופרש לא חשיב ליה גזל, עכ"ל, ולפי תרוצם ב' ק' מהכא, דכיון אדרבה מה"ט איהו מפריש מ"ע שלא יהא גזל? **ואולי** י"ל דתוס' ס"ל **כפירוש** סוגיא דמכות, כנדרים (דפ"ד, ב') דטעמא דר"א דלא נחשד על מ"ע, דאילו בעי מפקיר נכסי' **והוה** עני ושקיל ליה, ולית ליה פסידא, וזה **פי'** דמחוכא הוא, ר"ל שבידו להפקיר נכסיו, אלא טעמא דרבנן **שכיח** במכות, דבנדרי' אמרי' דטעמיי', דאירתת להפקיר, דלמא זכי בי' אחרינא, ובמכות אמרי' טעמא דרבנן **דטריחא** לי' מלתא [*ואנא בעניותא לא ידענא מה צורך לרבינו לדחוק בזה, דהרי תו' שם לא הזכירו דאיירו **במעשר** עני, ודלמא באמת אמעשר עני א"צ שום טעם, דבל"ז אפי' יפרישוהו אינו גזל, מדלאו בעי מפקיר נכסי' כנדרי' הנ"ל, ורק אמעשר ראשון קאמרי, דבי' לא שייך האי טעמא, להכי קאמרי, הלא דאין **לו** תובעין, ועוד שלא הפרישוהו, דהכי כל כמה דלא מפריש מעשר אינו חייב בת"מע כרש"י **בכורות** (ד"א,ב): כ' עוד רבינו הנ"ל וז"ל, הנה בסוגיא דנדרים תמיה ליה הא ע"י הפקר לא חזי ליה, דהא לא תלקט **להוסיף עני על שלו**, ועיין תוי"ט פ"ה דפא' מ"ג, א"כ הדר הו"ל גזל? ואף אם נדחוק דע"ה לא ס"ל דרשא דלא תלקט, מ"מ עכ"פ הו"ל להש"ס לומר דה"ט דרבנן, דס"ל דנחשדו, וצע"ג עכ"לה"ט [*ולפ"עד העבד ישראל, ל"מ אין זה מהדוחק ומ"ש רש"י (נדר' דפ"ד סוף ע"א] דכל שלא נכתב בפי' לא נייח ע"ה, ועל כרחך אפי' רבנן ס"ל הכי, ומדס"ל דחשיד **אטבל** דמעשר עני, א"כ כמו דלא ס"ל לע"ה דלא תוכל לאכל בשעריך, דקאי גם **אטבל** דמעשר עני, והיינו **על** כרחך מדאינו מפריש, כ"כ איכ' למימר נמי דלא דריש לא תלקט מה"ט, ומצי שפיר להפקיר, רק **דירא להפקיר** כמ"ש הש"ס, אמנם עוד נ"ל לתרץ דסוגיא **דנדרים ס"ל** כירושלמי שהביא תוי"ט פ"ה דפאה **מ"ה** ד"ה שקבלו, דהיכא דהפקיר הכל, תו לא מקרי בעל השדה, וכן נ"ל בכל מקום שמכיר הש"ס אי בעי מפקיר כפ"ז דברכו' דמזמנין עליו, וכ"כ פ"ג דעירובין דמערבין וכו' ובשאר דוכתי, בכולהו ק' למה לא מחלק הש"ס בין מי שאכל דמאי משדה שלו, או שקנה דמאי, דבאכל דמאי משדה שלו אין מזמנין עליו, וצע"ג כלאחרן; **השבני** רבינו הנ"ל וז"ל כפלאתי! וכי יאמר מעכ"ת דכולהו הך סוגיי פליגי אהסיא דחולין, **דלא** כפסק הלכה, וכל עיקר הדיני' שייכי רק בלוקח מע"ה ולא בע"ה עצמו, עכל"הט: **מ"ד** לא יעלה וכו' וכ' עלה רבינו הגאון **אא"מו** זצוק"ל, וז"ל ואף דאיתא בבריתא גם **להוליך** שרי, כפ"א דביצה **מ"ו**, שאני הכא, דלא הותר בבריתא מג"ע, רק מדקרא שם מע"ש, אך ק"ל **מ"ש** דגזרו דאסו' להקדיש בשבת, גזירה משום מכיר', דהו"ל כמי כמוציא מרשות הדיוט לרשות גבוה, כפ"ה דביצה מ"ז, טפי הו"ל **למגזר** במוציא באמת מרשות לרשות, כנותן מתנה לחבירו ביו"ט דשרי כפ"א דביצה? **ונ"ל** כיון דמכר א"א בלא פסוק דמים באמירה, לא דמי למתנה, דאפשר ליתן מיד ליד בלי אמיר', ומה"ט גם באמירה שרי, משא"כ בהקדש: ומ"ש הר"ב כלעיל סי' ב, כ' עלה רבינו הגאון מהר' **עקיבא** שליט"א וז"ל מכאן נסתר לכאו' שיטת הר"ש וטוי"ד סי' של"א דמותר **למכור** ת"מע של דמאי, דא"כ מה בכך שחושבין בכותן **להם** משלו, ולמה יגרע זה ממכירי' ממש, עכ"לה"ט [***ולולא** מסתפינא עדיין אינו מוכרח, דעכ"פ גונב דעתו, דסבר שמאכילו חולין שהוא יותר מתרומה והרי זה אסור [כחולין ד' צד,א]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד:

מ"א. לקח פירות **מע"ה ושכח** לעשרן והגיע שבת **או** י"ט, הר"ז שואל להמוכר **או** לע"א **אחר אם** עשרן המוכר, דאימת שבת וי"ט עליו, ולא ישקר; ואעפ"כ במו"ש צריך לעשר גם על מה שאכל בשבת, משום גזירה שבת אטו חול: **ת"מע** של דמאי שנתערבה בחולין פחות מק', אף בחול שואלו להמוכר ע"א נאמן, דאימת דמוע על הע"ה: **מ"ב.** ע"ה שהדיר לחבר אם לא יאכל אצלו בז"י המשתה וכדומה, הר"ז שואלו עם עישר, ואוכל אצלו; אבל אח"כ אסור אפילו בשבת, דאין אימת שבת רק על מוכר: **מ"ג.** הקונה דמאי מע"ה, קורא שם למעש"ר שיהיה במקום פלוני טהכרי, ומפריש משם תרו"מע; ואח"כ מפריש משם מע"שנ ומעלהו; ואם הוא שנת ג' וו' קורא שם למעשר עני וא"צ ליתנו לעני: **מ"ד.** מי שקרא שם לתר"מע או למ"ענ קודם שבת, אע"פי דבכה"ג רשאי להפרישן בשבת ולהאכילן לכהן ועני שבביתו אחר שיודיען שהן תרומה, או מ"ענ, עכ"פ לא יוליכה לו בדרך הרחוב: **מ"ה.** אמר לע"ה שיקנה לו פירות מהנאמן על מעשרות, א"נ. שבא"ל שיקנה מפלוני הנאמן, נאמן, אף שא"ל שקנה מנאמן אחר א"נ: **מ"ו.** נכנס לעיר שאינו עירו, ושאל מי כאן נאמן על מעשר, והשיב לו אי אני נאמן רק איש פלוני נאמן, הר"ז נאמן; ואפילו כשקנה מנאמן

פ״ה הלוקח מן הנחתום א), כיצד הוא מעשר, נוטל כדי תרומת מעשר ב) וחלה ג), ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן, הרי בצד א) זה מעשר, ושאר מעשר ד) סמוך לו, זה שעשיתי מעשר ה) עשוי תרומת מעשר ב) עליו ו), והשאר ז) חלה, ומעשר שני בצפונו או בדרומו ח), ומחולל על המעות ט):

ב הרוצה

תפארת ישראל

פ״ה א) *שמוכר דמאי במדה גסה, ופטור מת״מע וחלה, דדוקא במוכר בדקה, דמשתכר הרבה, חייב כפ״ב מ״ד והכא איירי שקנה לחם מהנחתום הבר [ועי׳ פ״ד מ״ה]: ב) *ר״ל א׳ מק׳; ולא שיפריש ת״מע מיד דאף דת״מע א״צ מוקף רק מד״ס [כתו׳ גיטין ד״ל ע״ב] ומכ״ש בדמאי; עכ״פ לתרום ממוקף עדיף טפי, ואם יפרישנה השתא לא יהא מן המוקף סמוך למעשר כשיפרישנה אח״כ באמת ויאמר שתהי׳ תרומת מעשר; ותו דכשיפריש יקדים ת״מע למעשר, רק כוונת מתני׳, שיסמן מקום: ג) *אם הקונה בע״ב, אז שיעו׳ חלה א׳ מכ״ד, ואם פלטור א׳ ממ״ח: ד) *עוד ט׳, ולהכי לא קאמ׳ כפשוטו, א׳ מי׳ שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר, והר״ז ת״מע עליו, נ״ל דזהו כדי למעט בירור המעשר שלא יתנה ללוי, בכל מה שיכול, ולא ירא׳ כאוכל מעשרותיו להדיא: ה) בתחילה: ו) ויתנו לכהן: ז) חלק מ״ח שהפרשתי ולהכי לא קאמ׳ בפירוש וחלק מ״ח, דמדכבר הפריש המעשר תו אינו חייב חלק מ״ח, דהרי מהמעשר אינו חייב חלה: ח) של בתרו״מע שכבר קבע לו מקום ודו״ק: ט) וא״צ להוסיף חומש [וכ״ל דכל דקמ״ל מתני׳ הוא. דהרי חלה חייב וודאי להפריש, ות״מע ספק אם חייב להפרישו, וכדקאמרי׳ בירושלמי, כדין הוא שתקדים חלה; ואם יפריש ת״מע תחלה, יש לחוש שמא הפרישו כבר הע״ה נמצא חייב להפריש

ר״ע מברטנורה

פ״ה הלוקח מן הנחתום. כשהנחתום מוכר במדה גסה הלוקח ממנו חייב לתקן מה שהוא לוקח והנחתום פטור והא דתנן לעיל בפרק ב׳ שהנחתומים חייבים להפריש כדי שעור תרומת מעשר וחלה התם איירי במוכר במדה דקה שמפני שהוא משתכר הרבה הטילו עליו לעשר אי נמי מפני התינוקות שלוקחים ממי שמוכר בדקה כדי שלא יאכלו טבלים הטילו עליו לתקן. מדה גסה ודקה מפורשים לעיל ספ״ב: נוטל כדי תרומת מעשר. דהיינו אחד ממאה וכדי חלה אחד ממ״ח ולא שיפרישם מן הככר שלקח מן הנחתום אלא קובע להם מקום ומניחם מחוברים במקומם: אחד ממאה ממה שיש כאן. מכל מה שיש כאן משמע אף עם כדי שעור חלה שהפריש עשוי מעשר ונמצא מפריש מעשר אף מן החלה: ושאר מעשר. דהיינו עוד תשעה סמוך לו הרי קבע מקום לכל המעשר ואותו האחד שקראתי לו שם מעשר תהא עשוי תרומת מעשר על התשעה הסמוכי׳ לו: והשאר חלה. א׳ ממ״ח שהפרשתי חלה: מעשר שני בצפונו או בדרומו. קובע לו מקום ואחר כך מחללו

עיקר תוי״ט

א) הרי זה. פי׳ זה שאחד ממאה יהי׳ בצד זה מעשר ושיעו קביע׳ מקו׳. ב) ת״מ. לפי שבשהפרש׳ כתב ת״מ בלבד אבל במעשר א״צ להפריש דכיון שקרי׳ שם ונטל תרומתו הוי כלוי שמפ״ס שלקח מסוי׳ לאחד

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ד.

ה׳ ושאל לו על מי שאינו חשוד על שביעית, והשיב לו פלוני ששלחך אצלי, אע״ג שנראו כגומלין ו״לו אפ״ה נאמן: מ״ן וכל זה באמירה בעיר תקילו לו משום חיי נפש; אבל מוכרי תבואה שבאו יחד לעיר, והעידו זה״ז שהוא מעשר, והאחד חזר והעיד על חבירו שנאמן על שביעית, שניהן א״צ דחיישינן לגומלין.

ב הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת י), נוטל אחד משלשים ושלש ושליש יא) ג), ואומר אחד ממאה יב) ממה שיש כאן יג), הרי זה בצד זה חולין יד), והשאר טו), תרומה על הכל טז), ומאה חולין שיש כאן יז) הרי זה בצד

תפארת ישראל

להפריש חלה מת"מע שיפריש; ואם יפריש חלה תחלה, יש לחוש שמא לא עישר הע"ה ונמצא יש בהחלה שיפריש, הת"מעש שחייב, ונמצא שמפריש מפטו' על החיוב; לכן זה תקנתו קמ"ל מתני' שיפריש שניהן כא' דהרי שניהן ניתנין לכהן]: י) *דרשאי גם הישראל ליתן הת"מע לכל כהן שירצה [כגיטין דל"א] והרי שיעו' תרומ' ב' ממא' לבינוני, ושיעו' ת"מע א' מק': יא) ר"ל מכל ל"ג סאה ושליש נוטל סא' א', דכדי להקל טורח המדיד' אינו נוטל ג' סא' מק', רק יחלק כל הכרי שהוא ק' סאה לג' חלקי', ויהי' כל חלק ל"ג סאה ושליש, דהוי"ל כל חלק ק' שלישיות, ויקח מכל חלק סא', שהוא ג' שלישיות: יב) בכל החלק: יג) בסאה שהפרשתי: יד) *ר"ל שליש א' מהג' שלישיות שהפרשתי יהי' חולין; וצ"ל דדוקא צ"ל כן, דאל"כ מדמפריש ת"ג ות"מע יחד, חיישי' שמא יקדים ת"מע לת"ג, להכי יאמר כן להיכיר', וזה כל מה דקמ"ל במתני' דהכא; ולרב"א ה"ט דצ"ל כן, מדצריך להפריש ת"ג מאומד, ות"מע צריך מדידה, ובאומר „והשאר", הוי כמאומד [וצ"ל עוד דמה"ט צריך לחלק הכרי של הק' סאה לג' חלקי', שיהי' בכל חלק ל"ג סאה ושליש, כדי שיפריש סאה שלימה להכהן שמעורב בה הת"ג והת"מע, ועי"ז לא יוכל לבוא להקדים הת"מע לת"ג; אבל אילו הי' נוטל ג' סאין מהכרי ק' סאה, הרי מדאין איפה שמחזקת ג' סאה הי' מצוי בזמן המשנה, מדאין נזכרת רק במדבר בזמן התורה, הי' צריך ליטול הג' סאה, סאה סאה לבד, ויש לחוש שפיר שכשיטול סאה ראשונה, מיד יטעה לומר שתהי' תמ"ע ויקדים הת"מע לת"ג. וכ"כ לרב"א יתישב נמי שפיר דלהכי מפריש סא' א' שמעורבת בה הת"ג והת"מע, דבמעורבין שייך שפיר שתהי' הת"ג מאומד, משא"כ כשמפריש ג' סאין אחת אחת. והיינו דקמ"ל הנך ב' משניות, דברישא קמ"ל כיצד יעשה ויאמר כשמחוייב להפריש ת"מע וחלה כאחת; והכא קמ"ל כיצד יאמר כשירצה להפריש ת"ג ות"מעש כאחת, שאינו רשאי לומר הרי סאה זו ת"ג ומעשר בעד כרי זה, משום דאינו רשאי להפרישם ביחד באמת, משום דכל שאינו בזא"ז גם בבת אחת אינו, כקידושין ד"נ ע"ב, והרי לענין הקדמ', אין ת"ג מאוחרת לת"מע, אף דבדיעבד מהני ודו"ק [ועי' תרומו' פ"ג מ"ו]; מלבד שיש לחוש בכה"ג שיקדים לקרוא שם ת"מע לת"ג [אבי ועי' תו' גיטין דמ"ב,א', ד"ה הא]: טו) *ב' השלישיות האחרות מאותן ג' שלישיות סאה שהפרשתי: טז) יהיו תרומ' על כל ק' שלישיו' שבחלק: יז) *ר"ל השליש הנשאר, שהוא חלק המאיי מהכל:

ר"ע מברטנורה

מחללו ואינו צריך להוסיף חומש: **ב נוטל אחד** משלשים ושלשה ושליש. היינו שליש ממאה וסאה שנוטל יש בהם ג' שלישים שנים מהם לתרומה שהיא תרי ממאה ואחד לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה ואומר על אותה סאה שנטל אחד ממאה שיש כאן בין הכל דהיינו שליש אותה סאה: הרי הוא בצד זה חולין. פירוש ישאר חולין כמו שהוא עתה בשבלו בצד שני שלישים שעמו והשאר דהיינו שני שלישים יהיו תרומה על הכל: מהחולין שיש כאן. דהיינו השליש שאמרתי עליו שישאר חולין: הרי זה בצד זה מעשר: ושאר

מעשר

שאר

עיקר תוי"ט

אחד ממאה שזה יפריש אח"כ וה"ל יותר. תוי"ט: ג) כל"ג ושליש. שחולק כסאה לג' חלקים ומכל חלק נוטל

בצד זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו יח), זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו יט), והשאר חלה כ) ה), ומעשר שני בצפונו ו) או בדרומו (א) ומחולל על המעות: ג הלוקח מן הנחתום, מעשר מן החמה עד הצוננת, ומן הצוננת על החמה כא), אפילו מטפוסין כב) הרבה כג), דברי רבי מאיר, רבי יהודה אוסר, שאני אומר חטים של אמש היו משל אחר

תפארת ישראל

יח) שאר הט' שליש"ים יהיו סמוכי' לו; ולא אמר כפירוש ושאר הט', דמדכבר נטל הת"ג אין חייב עוד ט' שלימי' למעשר: יט) על הט' שליש"ים מעשר, ונותן הסאה להכהן בעד ת"ג ות"מע: כ) ר"ל ואם רוצה להפריש ת"ג ות"מע וחלה כא', נ"כ רשאי, רק דלא נקט בכ"הג ברישא שיפריש ה' למא', דהיינו ב' לת"ג וא' לתמ"ע, וב' לחלה שנתנית א' ממ"ח; משום דאז לא יהי' החשבון מצומצם, דהרי חייב הלה מל"ז הנשארי', טפי מב'; ואע"ג דגם בהמעשר נקט חשבון שאינו מצומצם כמש"ל סי' יח, התם להומרא לא דק, דהרי רשאי להוסיף במעשרי' כתרומות פ"ד מ"ה; אבל הכא אי יפריש ה' שלימי' לק' יהי' לא דק לקולא, דהרי חייב טפי: כא) דכיון דבוודאי מהני בדיעב' בהפריש מהרע על יפה, בדמאי שרי אפי' לכתחיל': כב) דפוסין שעושין בהן הלחם א"נ נ"ל דדפוס היינו חותם שהי' לכל נחתום כמה מהן לסמן בו ככריו [כרפ"ב דב"מ]: כג) *אף שהדפוסין הלוקים, לא חיישי' שמא הי' מהן ממעושר, דנחתום מחד נב"א זבן:

ודוקא

ר"ע מברטנורה

מעשר. דהיינו עוד תשעה סמוך לשליש זה אותם עשרה שליש"ים יהיו מעשר על המאה שליש"ים ולאו דוקא עשרה אלא מעט פחות כפי המגיע לשניים של תרומה: זה שעשיתי מעשר. היינו השליש שקרא עליו שם מעשר תחלה עשוי תרומת מעשר על תשעה השליש"ים ולא שליש שלם אלא חסר דבר מיעט ולהכי קאמר מהחולין שיש כאן דמשמע ולא כל החולין ומתני' אתיא כאבא אלעזר בן גומל דאמר בסוף פרק כל הגט כשם שיש לו לבעל הבית רשות לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר ואיהו נמי שרי להפריש תרומת מעשר באומד בעין יפה בפרק כל המנחות באות מצה הלכך (ד) אותו שליש שהוא מפריש משלם אף על פי שהיה ראוי להיות חסר מעט בעין יפה הוא מפריש ושרי: ג ומן הצוננת על החמה. אע"פ שהוא מעשר מן הרע על היפה סבר לה כר' אלעאי דאמר התור' מן הרע על היפה תרומתו תרומה ובדמאי התירו אפי' לכתחלה: ואפילו מדפוסים הרבה. לא חיישינן שמא אתמול קנה הנחתום תבואה ממי שהוא מעשר והיום ממי שאינו מעשר ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב דנחתום מחד גברא זבין אף על פי שהוא עושה מדפוסים הרבה: רבי יהודה אוסר. כשטניהם של אמש או שניהם של היום מודה רבי יהודה לר' מאיר דאפי' מדפוסים הרבה שרי דלא חיים לדפוסי' (ז) אבל אחד של אמש ואחד של היום אפי' מדפוס אחד אסור שאני אומר וכו':

רבי

עיקר תוי"ט

שכל עשירית העשירית וכ' העשירית בן אחד מל"ג ושליש ועיין בתוי"ט: ד) כלומר דעכשיו אין אנו צריכין לשום חסר דבר מועט כיון דכלא"ה מהני כאבא אלעזר: ה) והשאר חלה. כיון הרוצה להפריש תרומה ות"מ וחלה כאחת כמה בן א' מפרי"ך וסי' הר"ש א' נ"כ' סייע ב' שאים מאה. ב' מהן ת"ג וא' ת"מ וב' לחלה שהיא א' ממ"ח אלא דבך אין החשבון מכוון: ו) בצפונו. שבן דרך בני אדם בהוספת יד ימין נוטל מה שכנגד ימיני והיא שמאלו של אותו דבר לכך מקדים צפונו תוי"ט: (ז) כי הנחתום בעצמו אפשר שיפש' מעיסה א' מינים הרבה מן הלחם בדפוסים מתני' זה מזה. הר"מ

אחר, ושל היום היו משל אחר (כה) רבי שמעון אוסר בתרומת מעשר (כט) ומתיר בחלה (כו): ד הלוקח מן הפלטר (כז) מעשר מכל טפוס וטפוס ח) דברי רבי מאיר (כח), רבי יהודה אומר מאחד על הכל (כט), מודה רבי יהודה, בלוקח מן המַנפּל (ל), שהוא מעשר מכל אחד ואחד (לא):

ה הלוקח

ר"ע מברטנורה

רבי שמעון אוסר בתרומת מעשר. דאפי' שניהם של היום או של אמש כיון דבשני דפוסים הוא אמרינן מתרי גברי זבין את התבואה ושמא האחד עישר והאחד לא ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב: ומתיר בחלה. דבחלה כולי עלמא מודו אפילו של אמש בשל היום ואפי' משני דפוסים דאי נמי מתרי גברי זבין לא חיישינן שהרי אלל הנחתו' מתחייבת בחלה שהוא גלגל את העיסה והלכה כרבי שמעון: ד פלטר. הוא הלוקח מן הנחתומי' ככרות הרבה בבת אחת ומוכרן אחר כך בשוק אחד אחד: מעשר מכל דפוס ודפוס דברי רבי מאיר. דסבירא ליה לר' מאיר פלטר מתרי תלתא נחתומי זבין ואנו אומרים דפוס זה קנה מנחתום אחד והשני מנחתום אחר ור' יהודה סבר פלטר מחד נחתום זבין ואף על פי שהם משני דפוסים כולן מנחתום אחד הן הלכך אם כולן משל אמש או משל היום מעשר מאחד על הכל כדין נחתום: מנפול. קונה מן פלטרין הרבה ומוכר לאחרים וכיון שהוא רגיל לקנות מאנשים הרבה הלוקח ממנו מעשר על כל אחד

תפארת ישראל

כד) ודוקא בא' מאמש וא' מהיום, ואפי' מדפוס א', אבל בשניהן מיום א' אפי' מדפוסי' הרבה לא חייש ר"ש, ולתוס' [ב"מ כ"ו, א] דוקא בב' לריעותא אוסר ר"ש, דא' מאמש וא' מהיום והם ג"כ מב' דפוסי': כה) אפי' שניהן מיום א' חיישי' בב' דפוסין: כו) דלא חיישי' לב' דפוסי' ולאמש והיום, מדהיוב חלה בגלגול אלל נחתום א' הוא: כז) הוא הקונ' מנחתומין הרבה והוזר ומוכר לבעלי בתים [כך מוכח לפ"ד ממנהו' [ק"ג, ב] ודלא כרש"י [ב"מ כ"ו, א] דפי' דהפלטר מוכר לנחתומין, ובמכ"ר נהפך הוא]: כח) דשמא זה קנה מנחתום שעישר, וזה מאינו מעשר, ורבי מאיר לטעמי' דחייש למיעוט פלטירין שקונים מנחתומין רבים, כך נראה לי: כט) ס"ל דפלטר מחד נחתום זבן, ודינו כנחתום: ל) מאנאפאלא הוא בלשון רומין

מי שנותן לו רשות מהמלכות שימכור הוא לבדו ליהידי' הסחור' או הלחם וכדומ', ולו מוכרחי' הכל למכור כדי שימכור הוא להיחידי' ולכן הוא קונה מפלטרין הרבה: לא) ר"ל מכל טפוס וטפוס: *אמר המחבר הינא בקיר, משנה ה' היא משנה חמורה, וצריכה לפני ולפנים; דלפי הך תרוצא דירושלמי שתפסו רבותינו המפרשים, דבדמאי סקילן דאפי' היכא יש בילה, א"כ ק"ל מ"ש מתיכו' דאין ביל', ומ"ש גרוגר' דמהני ביל', והר"ש נדחק דדוקא בדורס בגרוגרת יחד יש בילה, וק"ל א"כ בחתיכת דבילה דרישא נמי לשני כש"ג? ותו דורס מאן דכר שמי'? ותו ק' בדברי ר"י, מ"ש מתנה מרובה ממועטת? ורבותי פרשו, אימתי בזמן שכל אחד נתן לו מתנה מרובה, אבל בנתן א' מהן מתנה מועטת, וניכר דלמלם, שמא למלם ג"כ מלעשר, ותמהני דמלת „אימתי", יהי' איירי במתן כל אחד ואחד, „ואבל בזמן" וכו', יהי' איירי במתנת א' מהנותנין; ומה שסמך הל"כ כפירושו אירושלמי, אינו מוכרח לפע"ד למעיין שם: ואא"מו רבינו הגאון זצוק"ל, פירש מלתא אלבשייהו יקירת, דס"ק ר"י דדוקא בנתנו כ"א מתנה מרובה, דמדניכר דוותרני' הם, לא קמצו ג"כ מלהפרים המעשרות, דהי"ל דשמא הא' הוסיף כדי שיפרים המקבל, ליתא, דמדאין; שנתן מרווית עי"ש עדיף לי' טפי שיפרים בעלמו, דשמא ישכח או יפשע המקבל, וגם שלא להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן, משא"כ בנתנו כ"א מתנה מועטת, דניכר קמלנות, שמא אחד נתן מעט משום שככר עישר, ושני משום קמלנות, עכ"לשו ודפ"תח; ואני בעניי לפום נמלא בחכמה, אפרש כיד ד' הטובה עלי דשמהאיר

עיקר תוי"ט

ברי"ש: ח) וטפוס. כמו דפוס לפי שהיו עבין הלחם כדפוס הר"מ:

פלחי

ה הלוקח מן העני לב), וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבילה לג)(פ), מעשר מכל אחד ואחד, ובתמרים ובגרוגרות בולל ינוטל לד), אמר רבי יהודה אימתי בזמן שמתנה מרובה לה) אבל בזמן שמתנה מועטת לו) מעשר מכל אחד ואחד: ו הלוקח מן הסיטון לז), וחזר ולקח ממנו שניה, לא יעשר מזה על זה, אפילו מאותו הסוג לח), ואפילו מאותו המין לט), נאמן הסיטון לומר משל אחד הם מ): ז הלוקח מבעל הבית מא), וחזר ולקח ממנו שניה, מעשר מזה על זה מב), אפילו משתי קופות, אפילו משתי עיירות

תפארת ישראל

לב) שמחזיר על הפתחים: לג) חתיכות דבילה, והעני רוצה לתקנם: לד) *דס"ל דבדמאי אפי' ביבש יש בילה, ומדקבל תמרים רבים מכל א', א"כ כשיפרים אחר שיבללם, א"א שלא יתרמי מהפטור והחיוב יחד, ויעשר מהם על הפטור והחיוב, משא"כ ברישא דלא קבל רק חתיכה א' מכל ב"ב, דאפי' יהיה הנותן וותרן, לא יתן חתיכות הרבה, רק חתיכה א' גדולה ועבה, לא אמרי' יש בילה, דאפשר שיפרים מחתיכה פטורה על החייבת או איפכא: לה) *שקבל העני מתנה מרובה, ומפרים לפ"ז תמרים הרבה, אז שייך לומר, דלא סגי שיתרמי מפטור וחיוב יחד: לו) *שלא קבל רק מתנה מועטת, דאז לא יפרים כשיעשר, רק תמרה א' או ב', שוב הו"ל כחתיכת פת ודבילה, דלא אמרי' בזה יש בילה [כך נלפע"ד שבשלה במשנה נגד דעת רבותי]: לז) סוחר גדול ומסתמא זבן, ומוכר שוב במדה גסה: לח) אותה כלי ואפי' לר"י לעיל בפלטר שכ"פ בסיטון מודה דמסתמא זבן: לט) שחמתית או לבנה: מ) מדקאמר דנאמן שמ"כ דבע"ה מיירי, ואע"ג דאינו נאמן לומר שקנה ממי שמעשר רק משום כדי חייו [כפ"ד כו] אפ"ה נאמן לומר דמשל א' הן, מדהו"ל ס"ס, ספק שאמר אמת, ואת"ש שמב' לקח שמא שניהן עשרו או שניהן לא עשרו: מא) *מהגדל בשדותיו, ומיירי שמוכר במדה גסה, או שהוא ע"ה שאינו מעשר: מב) מיהו אין מעשר ממין על שאינו

ר"ע מברטנורה

אחד ואחד והלכה כר' יהודה: ה הלוקח מן העני. המחזיר על הפתחים: פלחי דבילה. חתיכות של דבילה: בולל ונוטל. דורס התמרים או הגרוגרות ומערבן יחד והן נבללים ומתערבים ונמצא מפריש מן החיוב דקסבר יש בלילה בדבר היבש אבל פרוסות של לחם ופלחי דבילה אין נבללין ואתי לפרושי מן הפטור על החיוב: בזמן שהמתנה מרובה. בזמן שהכל נותנין מתנה מרובה שכל המתנות שוות אז מועלת בלילה: אבל בזמן שהמתנה מועטת. כלומר שמתנה אחת מעוטה מחברתה לא מהניא בלילה דדלמא כל חד וחד לא מתרמי דידיה וחיישינן שמא מן הרוב מפריש על המועט כך נראה פירוש משנה זו בירושלמי (י): ו סיטון. סוחר הלוקח תבואה מבעלי בתים הרבה ביחד ומוכר לאחרים במדה גסה: לא יעשר מזה על זה. דשמא מה שלקח ממנו בשניה מאדם אחר קנאו ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב: ואפי' מאותו הסוג. כלומר מאותה קופה ודומה לו במסכת כלים הסוגים הגדולים: ואפילו מאותו המין. דשניהם שחמתית או שניהם לבנה: ואם אמר הסיטון דמאדם אחד קנה נאמן: ז מעשר מזה על זה. דכלו משוער או כלו אינו מעושר ובלבד שיהיה במין אחד ובתוך שנתו שאין תורמין

עיקר תוי"ט

פ) פלחי דבילה. כשנתייבשו ודרוסות בעיגול מתעגל לפלחים שיש בפלח כמה דבילות הר"ש ופלח מלשון פולח ובוקע: (י) והרמב"ם מפרש בד"א. לפי שאמר שזה שנתן מתנה גדולה איש נדיב הוא ועכ"פ הוציא המעשרות

עיירות, בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק מג), בזמן שמביאין לו מגנותיו, מעשר מד) מאחת על הכל, ומגנות אחרות יא) מעשר מכל אחד ואחד מה): ח הלוקח טבל משני מקומות מו), מעשר מזה על זה מז), אף על פי שאמרו מח) אין אדם רשאי יב) למכור טבל מט) אלא לצורך נ): ט מעשרין משל ישראל על של עכו"ם נא), משל עכו"ם על של ישראל, משל ישראל על של
כותים

תפארת ישראל

שאינו מינו או מחדש אינן: מג) וקנה וחזר וקנה ממנו: מד) הלוקח: מה) דשמא משנים קנה, וא' עישר וא' לא עישר: מו) והודיעו לו המוכרים שקונה ודאי טבל: מז) *קמ"ל דלא חיישי' שמא מוכר א' מירחן לאכילה, דחייבים לעשרן מדאור', וא' מירחן למכרן דפטירי ממעשר מדאו', והו"ל כמפריש מפטור על החיוב, קמ"ל דעכ"פ „הלוקח" פירות גמורים, בין כך וכך פטור מדאו' [כרמב"ם רפ"ב ממעשר, ולראב"ד אפי' בלקחן קודם מירוח פטור] והו"ל כמפריש מפטור אפטור ואע"ג דאפשר דמפריש מחד דרבנן אתרי דרבנן; או איפכא; והרי קיי"ל [מגילה פ"ב מ"ד] דלא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן? י"ל התם ודאי וודאי הוא; משא"כ הכא ספק וספק הוא, וכיון דספק דרבנן לקולא, אין נחלק בין חד ספק לתרי ספיקי, ודו"ק, דכיון דגם חד ספק דרבנן הו"ל הספק האחר שנוסף עליו כליתא לגמרי: מח) *דבמכרו לו טבל מעשר מזע"ז, היינו רק בדיעבד שכבר מכרו לו; אבל לכתחילה הרי עכ"פ אין אדם וכו'; קמ"ל: מט) אפילו לחבר, דאסור להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן: נ) *בנתערב לחבר חולין מועטים בטבל מרובה, דאע"ג דבטלי חולין ברוב, עכ"פ כיון דאין בילה בינם, א"א לעשר מניה וביה, שמא יפריש מפטור על החיוב, ולהכי צריך לתקן הטבל ממקום אחר [כך נ"ל פי' הר"ש, ואי"ל דלהכי לא בטלי חולין בטבל, מדקיי"ל דאזלינן בתר מבטל, [כמנחות דף כ"ג, א] והרי אפשר לטבל שיעשה חולין, והו"ל מב"מ, ובכה"ג אפי' רבנן דר"י מודו דלא בטל (כר"ן נדרים דנ"ב, א'), ליתא ממ"ש הכ"מ פי"ה מהל"ס הי"ז בשם ר"י קורקס, דדוקא לענין טומאה אמרי' דנאפשר להיות כמותו לא בטל] אבל בנתערב טבל מועט בחולין מרובים, כיון דרק מדרבנן לא בטל, מדהו"ל דשיל"מ [כנדרים דנ"ח] אבל מדאו' בטל, א"א להפריש מטבל אחר דהו"ל כמפריש מחיוב אפטור, ועדיף טפי להפריש מניה וביה: נא) *דקיי"ל אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע
ממעשר

ר"ע מברטנורה

תורמין משל שנה זו על שנה אחרת: ומגנות אחרות מעשר מכל אחת ואחת. דבעלי הגנות שמא זה עישר וזה לא עישר: ח משני מקומות. ששני המוכרים הודיעוהו שהוא טבל: אלא לצורך. כגון שנתערב לחברו חולין מועטין בטבל מרובה (יג) שאין לטבל זה תקנה עד שיעשר עליו ממקום אחר ודוקא לחבר (יד) מותר למכור טבל אבל לא לעם הארץ ועם הארץ שנתערב לו חולין בטבל כילד הוא עושה הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ממקום אחר ומעשר לו: ט משל ישראל על של עכו"ם. האי תנא סבר אין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מן המעשר ורבי מאיר היא ואינה הלכה דקיימא לן יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מן המעשר דכתיב (ויקרא כ"ה) והארץ לא תמכר לצמיתות הא אם נמכר למותר היא (טו): על של כותים.
פירות

עיקר תוי"ט

המעשרות. וזה שנתן מתנה תוספת אינו כילי הוא ולא עישר לכך לא יתערב הכל שמא יפרים מדמאי על וודאי: יא) ומגנות אחרות. אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שניה הר"מ: יב) אין אדם רשאי. שאין רשאי להוציא מידו בלתי מתוקן דשמא לא יודיע ללוקח: (יג) דאי איפכא טבל מועט בחולין מרובין נתבטל ברוב מדאור' ולא נתחייב אלא מדרבנן. ואם יתקן בטבל ודאי ממקום אחר יפריש מן החיוב על הפטור: (יד) ה"ה לנאמן על המעשרות: (טו) ולר"מ קמ"ל קרא שלא תוכל למכרה לחלוטין להפקיע מן המעשרות:
דהרשיה

כותים נב), משל כותים על של כותים, רבי אליעזר אוסר משל כותים על של כותים נג): י עציץ נקוב נד), הרי זה כארץ, תרם מהארץ על עציץ נקוב, מעציץ נקוב על הארץ, תרומתו תרומ' נה), משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום נו), מן הנקוב על שאינו נקוב, תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות נז): יא תרם מן הדמאי יח) על הדמאי נח), מדמאי על הודאי, תרומה ויחזור ויתרום נט) כ),
מן

תפארת ישראל

ממעשר (רמב"ם פ"א מתרומו']: נב) · קמ"ל דודאי אין נזהרי' אלפני עור ומוכרי' טבל: נג) *דזמנין דעישר א' לנפשי' ונמלך למכר; וכ"ש דפליג ר"א ברישא דליכא ס"ס כבסיפא, דשמא שניהן לא עישרו, ואת"ל שא' מהן לא עישר, י"ל שמא גם השני לא עישר מיהו ת"ק לא חייש לנמלך, מדלא שכיח שיהי' נמלך; ועוד דרוב תבוא' של עובדי אדמה, היא כדי למכר': נד) זאפי' טאפף בל"א מנוקב כדי שורש קטן, והוא פחות מכזי', ומלאו עפר והגדל בו טבל מדאו': נה) ואפי' לכתחיל' תורם הכי: נו) דאף דתרם מפטור אחיוב, עכ"פ שלא יזלזל בתרומ', להכי יתנה לכהן, וא"צ להוציא עליה ת"ומע, דמדאו' שאינו נקוב פטור: נז) דמדהפרים מחיוב אפטו', הו"ל התרומ' טבל דאו'. מיהו לא יתרום מני' ובי' דלמא אתו למיכל השריים לזרים (תוס' יבמות דפ"ט,ב) ת"ל דלהכי לא קתני ממקום אחר, משום דבדיעבד גם מני' ובי' מהני: נח) נ"ל דעל כרחך היינו שהרם תרומת מעשר, דאי בת"ג הרי לא נחשדו ע"ה עליו (כסוטה דמ"ח); ומיירי שקנה שניהן מב' בנ"א: נט) דשמא א' עישר, וא"צ לתקן התרומ', דרוב ע"ה מעשרין:
פ"ו

ר"ע מברטנורה

פירות הכותים ודאי טבל מוכרים אותן דאף על פי דכשאוכלין פירותיהן עשורי מעשרי כשמוכרין אינן מעשרין דלא הייסי על לפני עור לא תתן מכשול (טז): רבי אליעזר אוסר משל כותים על של כותים. דזמנין דמעשר לנפשיה ונמלך ומוכרו ושמא האחד מעושר והאחד לא ונמצא מפרים מן הפטור על החיוב (יז) ובזמן הזה הכותים עשאון כעכו"ם גמורים לכל דבריהם: י עציץ נקוב. כלי שמשימין בתוכו עפר וזורעי' בו אם נקוב כדי שרש קטן שהוא פחות מכזית הרי הוא כארץ ופירותיו טבל גמור דאורייתא: תרם מן הארץ. אפי' לכתחל' נמי מצי לתרום ומשום סיפא נקט לשון דיעבד: תרומה ויחזור ויתרום. דמן הפטור על החיוב הפרים ולאו תרומה היא הלכך יחזור ויתרום ומכל מקום כיון שקרא לה שם תרומה נותנה לכהן דלא ליתי לזלזולי בתרומה ואין צריך להוציא עליה תרומת מעשר כמו בסיפ' משום דמדאורייתא לאו טבל הוא אבל מן הנקוב על שאינו נקוב דמן החיוב על הפטור הפרים התרומה הוי טבל דאורייתא (יח) הלכך לא יאכל עד שיוציא עליהם תרומה ומעשרות: יא מן הדמאי על הדמאי. דלמא האי מעושר והאי לא מעושר: תרומה. ואין צריך לתקן את התרומ' כיון דספק הוא ורוב עמי הארץ מעשרין הן: מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל. דהוי
דומה

עיקר תוי"ט

(טז) דדרשינן ליה כפשטיה ומשום גזל הכהן נמי לא חיישי דהוה ממון שאין לו תובעים ועוד דלא הוברר חלקן. הר"ש: (יז) וכ"ש דמהאי טעמא פליג על משל ישראל על של כותים. תוי"ט: (יח) ואסור אף לכהני' כדתנן במ"ב פ"ח דתרומות ונדרש מפסוק כן תרימו גם אתם לרבות כהנים ולוים: יט) מן הדמאי. ת"מ כדמאי וכודאי אף ת"ג בכלל להכי תנן סתמא. כ) ויחזור כו'. שהרי אפשר שא' מהן טבל אבל אם תרם מעליו שא"נ על שא"נ תרומתו תרומה לפי שמכניסם בערך אחד ותיוכן מדרבנן תוי"ע:
פד

מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תֶאֱכֵל עד שיוציא כא) עליה תרומות ומעשרות כז):

פ"ו

ר"ע מברטנורה

דומה דמפריש מן הנקוב על שאינו נקוב מן החיוב על הפטור שאם הדמאי מעושר נמצאת התרומה טבל דאורייתא הלכך לא תאכל:

פ"ו

עיקר תוי"ט

כא) עד שיוציא. השע"הב ואח"כ יתנגה לכהן:

חידושים

מ"א כ' הר"ב כשי' א, וכ' עלה רבינו הגאון מה' עקיבא שליט"א וז"ל ק"ל כיון דמיירי בנאמן חבר כדמוכח בירושל' דמוקי במוכר במדה גסה, והיינו ע"כ דרצה לאוקמי אפי' בנאמן חבר, א"כ אמאי צריך לוקח להפריש חלה, כיון דבגלגול העיסה הי' אצל נאמן, עליו אל החיוב להפריש, והוא דהוי חבר, לא נחשד, וצע"ג, עכ"לה"ט [*אמר המעתיק, אשר לא ראה אור, כמדומ' הבין רבינו דקושית הירושלמי פ"ב דדמאי ד"ה ע"א, אדמקשי מתני' דהתם אדהכא, דאינו רק מהפרשת ת"מע. ואהא לבד משני הירוש', דהתם בדקה והכא בגסה, ולפע"ד אי אפשר לומר כן, דא"כ אדמוקי הכא בגסה, טפי הו"ל לאוקמי הכא בע"ה, אלא ע"כ משום דגם ע"ה אינו חשוד בחלה (כירושלמי פ"ד דחלה ד"י ע"ב) דאפי' בסורי' לא נחשדו ע"ה אחלה, וכ"כ נמי הר"ש פ"ה דחלה מ"ו, וכ"פ הרמ"בם פ"א מבכורי', א"כ אי הוה מוקי למתני' דהכא בע"ה, א"כ הוה קשיא, עכ"פ למה חייב הלוקח בחלה להכי מוקי לה במוכר בגסה, או בחולין טמאי', דמדאזלי חלה ות"מע לאור, לא חייבוהו למוכר להפריש לת"מע וחלה, וכ"כ כ' בפשיטות רכ"מ רפ"ו מהל' בכורים, דתירוץ הירושלמי קאי גם אחלה, ובהא נ"ל לתרץ מ"ש רש"י, (ב"מ דנ"ו, א) דפ"רשי שם לת"ק דמ"ג דלקמן דמיירי בע"ה, וק' דהרי ירושלמי הנ"ל מוקי בנאמן חבר, אע"כ רש"י הוכיח דמ"ג לא איירי חבר, מדלא הזכיר ת"ק שם בדבריו רק מעשר ולא חלה, ש"מ דרק בע"ה מיירי, דאי במוכר בגסה, או בככר טמ' גם מחלה הי' המוכר פטור, כירוש' הנ"ל; השבני רבינו הנ"ל וז"ל ונפלאתי, הרי רק דמאי מותר למכר בגסה, והכא כיון דבגלגול עיסה הוטבלה לחלה, הו"ל כמוכר טבל וודאי עכ"לשט [*ולי אני אפטרופא נ', כיון דלא פי' משנה א' לאיזה צורך מותר למכור טבל, א"כ אין לך צורך יותר מזה, משום כדי חיין דנאמנים שרו רבנן שימכור טבל הטבול לחלה לחבר, ורק בדקה אסו' משום תקנת.] :

מ"ג כ' הר"ב כלעיל כד, וכ' עלה רבינו הנ"ל וכתו' (ב"מ דנ"ו, א) כ' דדוקא בב' לריעות' אוסר ר"ש, כשהן צוננת על חמ' ודפוסי' הרבה: מ"ה בולל ונוטל, כ' הרא"ש בדמאי הקילו דאפי' ביבש יש בילה, וכ' עלה רבינו הנ"ל, דהיינו דוקא במעשר מדמאי על דמאי, דמדאו' תרוויין פטירי, וגם הוה כעין ס"ס, ספי' שניהן מעושרין, ס' שניהן אינן מעושרין, משא"כ בדמאי שנתערב במעושר לא סמכי' אבילה, דיש לחוש שמעשר מפטו' לחיוב, ובזה מתורץ קו' הטורי אבן (ר"ה ד"יג, ב') ד"ה כיצד עושה עכל"הט, ובתשו"ת הגאון זצו"קל הרי מ"ד הכא שבולל ונוטל היינו שמעשר כפי כל התערובו' כאילו כולו הי' חיוב, דאל"כ מה מהני דיש בילה, דעכ"פ אין למה שיפריש על החיוב, כל כך כפי שחייב באמת; וא"כ ה"נ בנתערב דמאי בחולין גמורי', אם יעשר כדי כל התערובו', ליכ' למיחש למידי, דהרי מפריש מתערובו' פטו' וחיו' עלתערובו' פטור וחיוב? ובפיר סקבה כטורי אבן: מ"ח תו' חדשי' ד"ה תוי"ט וכו' וסיים אפי' טבל מועט מותר כ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל דבר זה נסתר מסוגי' ערוכה (מנחות דל"א,א) פעם א' נתערב לי טבל בחולין ושאלתי את ר"ט, וא"ל לך קח מהשוק ועשר עליו, קסבר מדאו' ברובא בטל, ורוב ע"ה מעשרין הן, והו"ל כתורם מפטו' אפטו' הרי דוקא בלוקח דמאי דאכ"ל רוב ע"ה מעשרין הן, אבל מעט לקות א"י להפריש ע"ז, וע"כ צ"ל כתו' שם, דהא דלוקח אחר מרות פטור מדאו', מ"מ דמי לחיוב נגד טבל דבטל ברובא, עכ"פ מפורש דטבל שנתערב ברוב, א"י להפריש מלקות עליו: מ"ט תוי"ט על של כותי', וטעמא דס"ל כותי' גרי אמת, כ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל לא ידעתי מה צריך לזה הא אף גרי אריו' הן מ"מ לא גרע מנכרי, והרי מבנתינו ס"ל מעשרי' משל ישראל אשל נכרי, עכל"הט [*ויאמר הסריס הן אני עץ יבש, דלפע"ד ע"כ תנא דידן ס"ל גרי אמת הן, דהרי אף דרישא ס"ל אין קניין לעכ"ום, ע"כ מיירי דלא אדגון ביד עכ"ום, דליכא תנא דס"ל תרתי אין קניין ואין מרות עכו"ם פוטר (כתוספות מנחות

דל"א

חידושים

דל"א, א', ד"ה קסבר) וא"כ נ"ל דנקט כלל כותיי', הרי מת"ל חייב תבואה שלהן בין שהן גרי אריות או גרי אמת, הכ"פ לא חיישי אלפני עור, אע"כ לאשמועי' פלוגתא דרבנן ור"א קמ"ל, דלא ניחא שמא עישר כותי א' לנפשי', ולהכי השיר קמ"ל ב' בבא, משל ישראל על כותים לרבותא דרבנן, אף דאי ה' מוציא מוודאי דשמא עישר הכותי ואכל כהן טבל אפ"ה שרו רבנן, וקמ"ל מכותי על כותיי' לרבותא דר"א, אף דהוה ה' מוציא מספק, אפ"ה אוסר ר"א, וק' באמת מ"ש דרבנן, הרי בכל דוכתי קיי"ל אין ה' מוציא מידי וודאי, (כפסחים ד"ט, א', ונדה דט"ו, ב') אע"כ דפירות כותיי' לא חשבו ה', דמיירי בממורחין וראו פני הבית כבר, ונתחייבו בוודאי, ואין ה' עיבורן מוציא מידי וודאי חיובן לגבי פירות כותיי' גופייהו, וא"כ לגבי פירות ישראל הו"ל כוודאי וודאי, ואי כותים גרי אריות הן, מה מהני שממורחין כבר בידם, הרי וודאי פטירי, דהא האי תנא ס"ל מרוח עכו"ם פוטר, וליכא למימר דבמרחן ישראל ברשות כותי מיירי, דהרי אפי' בכה"ג פטור (כתו' בכורות די"א, ב') אע"כ דבאמת ס"ל גרי אמת הן; אבל אין להקשו' דהכ"פ של כותי לקוח הוה, ולקוח פטור מדאו' כלעיל סי' תז, דנ"ל דשל ישראל נמי מיירי בהוא לקוח ודו"ק: מ"י כ' הר"ב כסי' נו, וכמו כך כה"ג וכ' עלה רבינו הנ"ל וזה לשונו ולא ידעתי למה לא קאמר כפשוטו, דמדאינו נקוב מדרבנן, לגבי דרבנן הוה מחויב על החיוב, והו"ל תרומה מדרבנן, וכיון דמדאו' הו"ל תפטור אחיוב, להכי לא נפטר נקוב בתרומה זה, ואולי י"ל דמדינא הו"ל קריאת שם בטעות דהי' כך לדעתה לתפטר הנקוב, והרי לא נפטר: מי"א מדמאי על דמאי, כ' הר"ב כלעיל ס' נט, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל וק"ל בסוגיא (דמנחות דל"א) שהבאתי לעיל מ"ח נמי ניחא שמא הדמאי שיקנה יהי' תמעושר, והוה פטור גמור, או מאינו מעושר ויהי' חיוב גמור, אע"כ מדשניהן שוין דפטירי מדאו' מעשרין מזע"ז, וה"נ ניחא הכי, ול"ע שכלה"ע [*ואנא כוניתא בעלמא הוא דחזינא, דהכא איכא תקנתא לעשר מתוכו, משא"כ התם דליכא תקנתא אחרינא, במקום הפסד ל"ג בה רבנן, כדמרינן התם (ד"ל ע"ב) דאף דבכל דמאי לא מהני דברי ע"ה, אפ"ה בתרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, סומך אדברי ע"ה לאכלן בלי מעשר כלל, משום הפסד חולין, וכמ"ש רש"י התם, תכ"פ הכא דלא חיישינן שמא יפריש מפטור אחיוב, משום הפסד חולין, וכ"כ אשכחן בכמה דוכתי דקא' הש"ס שאני התם דאיכא הפסד חולין (כפסחים דע"ו, ב') כ"כ הכא לא העמידו דבריהם במקום הפסד:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א. הקונה דמאי, א"צ ליתן ת"נ, רק קורא שם למעש"ר, ומפריש משם תרומ"ע ונותנו לכהן, והמעש"ר שאין בו קדושה א"צ ליתנו ללוי, ואח"כ קורא שם למעשע"נ, וגם א"צ ליתנו לעני; ואם הוא שנת מעש"ש מפרישו או פודהו לעצמו; ואם קנה לחם דמאי יכול להפריש תרמ"ע וחלה ביחד, דהיינו שיסמן בהככר בשום מקום שבו חלק ק' לתמ"ע, ובצדו חלק כ"ד לחלה, ויאמר, חלק ק' זה יהיה למעש"ר ושאר הט' שלמעש"ר יהיו סמוכים להחלק הק' בהככר וחלק ק' הנ"ל יהיה לי לתרמ"ע, ומעש"נ יהיה בצד אחר בהככר, ומחולל על המעות; וחלק הכ"ד שסימנתי יהיה לחלה, ונותן התמ"ע והחלה לכהן, ואוכל פתו: **מ"ב**. ולא לבד בדמאי כ"א גם בטבל וודאי רשאי להפריש ב' מתנות ביחד, כגון שיש לו ק' סא' טבל, והוא רוצה להפריש ת"נ ותמ"ע ביחד כיון דשניהן לכהן, יחלק הכרי לג' חלקים ויהיה כל חלק ק' שלישי סאה, וכיון דת"נ הוא ב' מק', ותמ"ע הוא א' מק', להכי יקח מכל חלק כנ"ל סאה א', דהיינו ג' שלישי סאה, שיהיה ב' שלישיים מהסאה לת"נ, והשליש דנשאר לתמ"ע; ויאמר על הסאה שלקח, שליש מסאה זו שלקחתי, יהיה עדיין חולין, וב' שלישיים הנשארים מהסאה, יהיו ת"נ על הק' שלישיות סאה שלפני; אולם שלישית הסאה שאמרתי שיהיה חולין, הרי עכשיו שכבר הפרשתי ת"נ, השליש ההוא, ועוד ט' שלישיות סאה המונחים סמוך לזה השליש בהכרי של ק' שלישיות יהיו מעשר על כרי זה; וחוזר ואומר, זה השליש שבסאה שעשיתיו מעשר יהיה תרמ"ע על הט' שבצדו, ונותן אותה סאה לכהן לת"נ ותרמ"ע. ואם ירצה יפריש עמם ביחד גם חלק כ"ד לחלה [ואולם כ"ז אינו חשבון מדוקדק]: **מ"ג**. אע"נ דבדמאי מותר להפריש תרמ"ע מהרע על היפה, ולפיכך רשאי להפריש מלחם צונן על לחם חם וכדומה, אפ"ה בקנה ב' לחמים מנחתום א' צונן וא' חם אסור לעשות כן אפילו היה של אתמול יפה משל היום, דשמא של אתמול קנה מאחר והיום מאחר, וא' מעשר, וא' מהן לא עישר: **מ"ד**. ובשניהן חמין או שניהן צוננין אפילו בקונה מפלטר שקנה מנחתום מעשר מזע"ז, [ולא חיישינן בשניהן צוננין שא' מאתמול וא' משלשום] מידו בקנה ממנפל שקונה מהרבה נחתומים, אפילו בשניהן חמין לא יעשר מזע"ז]: **מ"ה**. פרוסות של עני שקבל כמה בנ"א, וכן הקונה אותן ממנו, מעשר מכל פרוסה לבד; ורק בקבל תמרים או שאר פירות קטנים, מכל א' הרבה, הר"ז בוללן יפה, ומעשר מכל התערובות: **מ"ו**. סיטון מסתמא מרבים זבן, ולפיכך הקונה מאחר וקונה ממנו מעשר מכל קנייה לבד ואפילו ב' הקניות היו בכלי א' ובמין א' אצל הסיטון, אבל הסיטון נאמן [לומר] שלקח מאדם א': **מ"ז**. לקח מבע"ב כמה פעמים הר"ז מעשר מזע"ז, אפילו הם מב' כלים ומב' עיירות.

ודוקא

פ"ו המקבל שדה מישראל, מן העכו"ם, מן הכותי א) יחלק לפניהם ג) ב). החוכר שדה מישראל ג). תורם ונותן לו ד). אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שנותן לו מאותו השדה ומאותו המין, אבל אם נתן לו משדה אחרת או ממין אחר ה). מעשר ונותן לו ו): **ב** החוכר שדה מן העכו"ם

תפארת ישראל

פ"ו א) ליתן לב"ב מהלק שליש ורביע מהתבואה׳: ב) °דכדי שלא ימנעו מלקבל שדו׳ בא"י, הקילו אמקבלי׳ שא"צ לתרום ולעשר על חלק של ב"ב, וחולק הכרי לפניהם, כדי שידע הב"ב שחלקו טבל הוא, מיהו במקבל מנכרי א"צ לחלק בפניו: ג) מקבל שדה בדבר קצוב: ד) °מדדרך להפריש התרומ׳ בגורן מיד, וב"ב ששכרו קצוב אינו מצוי שם, ולהכי מפרישה ומנכה לו מחכורו, אבל לעשר אינו רשאי לעשר חלק חבירו, דהרי חבירו יכול בעצמו להפרישו: ה) שזרע מקצת השדה ממין אחר כשיעור חכירתו: ו) וכ"ש תרומה דקודם למעשר בין במקבל בין בחוכר. וטעמו, דבשלמא בנותן לו מהשדה שחכר ממנו ומאותו המין, לא מחזי כפורע חובו מהמעשר, משא"כ בהדא לריעותא שהיא מין אחר אפי׳ מאותו שדה, או אותו המין אבל

ר"ע מברטנורה

פ"ו **המקבל** שדה. למחצה לשליש ולרביע כדרך האריסין: יחלק לפניה׳ והינו צריך לעשר (א) חלק בעל השדה אבל מניח לפניהם חלק שכר הקרקע כשאינו מעושר ולא חייבו חכמים למקבל שיעשר על חלקו של בעל השדה ויתן לו מה שפסק עמו כשהוא מעושר מפני ישוב א"י כדי שלא ימנעו מלקבל השדות באריסו׳: החוכר. מקבל השדה בדבר קצוב כך וכך כורין לשנה בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט: תורם ונותן לו. אבל לא מעשר דכל חוכר על מנת כן יורד לשדה שיתן לו חכירתו מפירות הגדלים בשדה בטבלם ומיהו משום דאין להשהות התרומה דאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן נתרמה משום הכי תורם ונותן לו ומסתבר דמנכה לו התרומ׳ מחכירתו דמאי שנא תרומ׳ ממעשר אמר ר׳ יהודה אימתי. בגי לחוכר שיתרום לבד והינו מעשר כשנותן לו חכירותו מאותו שדה ומאותו המין (ג) אבל אם נתן לו משדה אחרת אף מאותו המין או ממין אחר אף מאותה שדה כגון שזרע מקצת השדה מין אחר כשיעור חכירתו חייב אף לעשר דדמי לפורע חובו אי נמי אין דעת (המחכיר) לקבל פירות טבולים אלא כשפורע לו מאותה השדה ומאותו המין: **ב** החוכר שדה מן העכו"ס. קנס קנסו חכמים

עיקר תוי"ט

(א) אונו רוצה לומר אבל לתרום צריך דא"כ אין בין מקבל לחוכר אלא הש"ל גם מעשר וכל המתנות:

ב) **לפניהם.** והחלוקה תהיה בפני בעל השדה שיודע במה שנתן לו הוא טבל הר"מ: (ג) דאדעתא דהכי יורדים החוכרים ומעיקרא בשל רבות המחכיר גדלים אין זה פורע ומ"ט נמי לא הוי כמוכר טבל לע"ה

הלכתא גבירתא. כללא רפ"ה.

ודוקא בגדל חכל בגן הבעה"ב, אבל בקנה הבעה"ב משאר נננים לא יעשר מזע ז: מ"ח. לקה טבל וודאי מבי מקומות [אף שאסור למכור טבל], יעשר מזנ"ז: מ"ט. קנה (מע"ה) [מישראל] ומהכומ׳ ז ומכותי, מעשר מזע"ז, דקיי"ל אין קנין לעכו"ם ז בא"י להפקיע ממעשר: מ"י. עציץ נקוב בשוליו מעט פחות מכזית, תורמין מהגדל בתוכו על הגדל בארץ, ולהיפך. ואם תרם משאינו נקוב על הנקוב, תרומה ויחזור ויתרום מהנקוב על עצמו. ואם תרם מהנקוב על שאינו נקוב, הרי האינו נקוב פטור, לפיכך התרומה שתרם כיון שנקרא עליה שם תרומה, הרי היא קדושה ואעפ"כ לא יאכלנה הכה׳ עד שיפריש ממנה תרומה ומעשרות כמשאר טבל: מ"א. תרם מדמאי על דמאי או על וודאי, תרומה יחזור ויתרום, ואם תרם מן הוודאי על הדמאי, תרומה היא ואעפ"כ לא יאכלנה הכהן עד שיפריש עליה הרומ"ע כלעיל:

העכ"ום. מעשר ונותן לו ז). רבי יהודה אומר. אף המקבל שדה אבותיו א) מן העכ"ום ח). מעשר ונותן לו ו): **ג** כהן ט) ולוי שקבלו שדה מישראל א), כשם שחולקין י), בחולין כך חולקין בתרומה יא). רבי אליעזר אומר אף המעשרות שלהן יב). שעל מנת כן באו יג): **ד** ישראל שקבל מכהן ט) ומלוי. המעשרות לבעלים יד). רבי ישמעאל אומר. הקרתני טו) ו) שקיבל שדה מירושלמי, מעשר שני של ירושלמי. וחכמים אומרים. יכול הוא הקרתני לעלות ולאכלו בירושלים: **ה** המקבל זתים לשמן טז), כשם שחולקין בחולין

תפארת ישראל

אבל משדה אחר, צריך ליתן לו חולין מתוקני' דאל"כ מהזי כפורע חובו ממעשר: ז) ומכ"ש תרומ', ואף למ"ד יש קניין לעכ"ום בא"י להפקיע ממעשר, אפ"ה חייב, כדי שימנעו מלהכרה, וימכרנה לישראל, וקנסו רק בחכרה, דדמי לפורע חובו מחלק כהן, ועוד דהפן עכ"ום בחכירו' טפי מקבלנו': ח) שגזלה מאבותיו: ט) או: י) הב"ב והארים: יא) ובמעשרו', רק נקט תרומ', מדנפרשת ראשונה: יב) *התרומ' לכהן והמעשר ללוי; ובמלת מעשרו' נכלל נמי תרומ' בהרבה מקומו', מיהו אפשר דלעיל נקט תרומה לרבותא, דאפילו תרומה שנתנה בעוד שלא נעקר הגורן, וכל התבואה עדיין שיא בשדה המוכר, אפ"ה נוטל המקבל חלקו בהתרומ'; ור"א נקט מעשרו' לרבותא, דאפי' המעשרו', שרגיל המקבל ליתן בביתו, אפ"ה צריך ליתנו להנותן: יג) ירדו לשדהו: יד) בהא כ"ע מודו, דמעשרו' שיורא שייר: טו) *בן כפר שחוץ לירושלי': טז) ישראל מכהן או לוי, ומכ"ש איפכא

ר"ע מברטנורה

הכמים לחוכר שדה מן העכ"ום שיהא מעשר (ד) מה שנותן לו כדי שלא יהא שום ישראל חוכר שדה ממנו ותשאר בורה בידו ומתוך כך יצטרך למכרה לישראל בדמים מועטי' ובמקב' באריסו' לא קנסו שיותר הפן עכ"ום בחכירות מבאריסו': שדה של אבותיו. שגזלה העכ"ום מאבותיו וקנסוהו שיצטרך לעשר כדי שידחוק עצמו ויקננה מן העכ"ום שמתוך שהיא חביבה עליו שהיתה של אבותיו לא יניח לקבלה מן העכ"ום ביותר מן הראוי לה וכשיכבד עליו המעשר יקננה וכותיה דר' יהודה קיימא לן דלא פליג תנא קמא עליה: **ג** כשם שחולקין בחולין כך חולקים בתרומה. כשנוטל בעל השדה מחצה ושליש ורביע ממה שהוציאה השדה נוטל גם כן מחצה ושליש ורביע מן התרומה והמעשרות המוטלות עליה ונותנן הוא לכל כהן ולוי שירצה: אף המעשרות שלהן. אם המקבל כהן כל התרומ' שלו ואם לוי הוא כל המעשר שלו: שעל מנת כן. ירדו לקבל שדה זו באריסות ואין הלכה כרבי אליעזר אע"ג דעל מנת כן ירדו במה קנו (ה): **ד** המעשרות לבעלים. בהא אפי' רבנן דפליגי עליה דר"א מודו דכיון דשדה של בעלים מקום מעשר שיורי שייריה: הקרתני. לשון קריה כלומר האיש היושב בקריה בכפרים שכן דרך בני הכפרים לקבל שדה מבני הכרכים: יכול הוא הקרתני וכו'. הלכך כל אחד נוטל חלקו במעשר שני וכן הלכה: **ה** המקבל זיתים לשמן. ישראל שקבל זיתים מכהן או מלוי (ו): כשם שחולקין בחולין כך חולקים בתרומה. ואע"ג דלעיל גבעלים הכא שאני דלא קבל קרקע

עיקר תוי"ט

לע"ה: (ה) כתב הר"מ וזה העיקר בידינו מה ש"הכ דברים ו' לא תכרות ולא תחנם ובא הקבלה לא תתן להם חנייה בקרקע ולפיכך נדחק אותם שלא יחכרו אותה ממנו עד שיצטרך למוכרה: (ה) ורבנן סתמו בהתנה שהמעשרות שלהם דהו"ל כאומר לו תלוש מקרקע ותקנה לך. וכהכי קני: ו) הקרתני. שדה בכהן טמא שהוא שותף עם הטהור דאפ"ה חולק עמו דהרי יוכל למוכרו לטהור. אבל הכא אי רבאי למטר חוץ לירושלים: (ז) וכ"ש איפכא וסתמא תנן:

מ: מס

בחולין כך הולקין בתרומה יז), רבי *יהודה אומר ישראל שקבל מכהן ומלוי זתים לשמן למחצית שכר יח), המעשרות לבעלים יט): ך בית שמאי אומרים, לא ימכור אדם את זיתיו כ) אלא לחבר כא), בית הלל אומרים אף למעשר כב), וצנועי בית הלל כג) היו נוהגין כדברי בית שמאי כד): ז שנים שבצרו את כרמיהם לתוך גת אחת, אחד מעשר ואחד שאינו מעשר,

המעשר

ר"ע מברטנורה

קרקע אלא אילנות ורבנן לא עבדי זיתים (ח) כקרקע: או למחצית שכר. שימכר השמן ויחלקו הריוח לאמצע: המעשרות לבעלים. דר' יהודה עביד זיתים כקרקע ואין הלכה כרבי יהודה: ך לא ימכור אדם זיתיו. זיתים שנתלשו מן האילן ולא הוכשרו לקבל טומאה כגון שעדין לא הזיעו זיעת המעטן שהיא מכשירתן לקבל טומאה: אלא לחבר. לפרוש המוחזק לטהרות ולא ימכרם למי שאינו חבר שלא ידרוך אותם בטומאה: אף למעשר. אף למי שלא קבל עליו אלא לעשר אבל לא קבל עליו להיות מוחזק לטהרות יכול למכרם דכיון דאכתי לא הוכשרו אימור שמא יאכלם קודם שיזיעו ואע"ג דרוב זיתים אין עומדין לאכלן כך בעלילה כל דהו דמצינן לתלות תלינן. ורמב"ם מוקי פלוגתייהו דבית שמאי וב"ה דב"ש סברי אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. וב"ה סברי מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י: וצנועי בית הלל. ותיקין המדקדקים במצות שהיו בבית הלל: ז אחד מעשר. נאמן על המעשרות: ואחד אינו מעשר. אינו נאמן על המעשרות:

המעשר

תפארת ישראל

איפכא; [אב"י ובזה מתורץ קושית הכ"מ פ"ו דמעשר הח"י עי"ש] שקבלו אילני זיתים, שיעשום שמן ויתן לבעה"ב חלקו: יז) *ולא דמי לדלעיל, מדהרבה טרח בשמן, ומדחשוב הוא לא מחל המקבל [אב"י ועוד דכיון דכאן איירי שלא קבל ממנו הקרקע לעובדו ולשומרו, אלא רק האילנות אחר שגדלו הזיתים ללקטם ולעשותם בבית הבד, וכמ"ש ע"ר זצוק"ל הכ"מ באות פ"ז, שקבלו אילני זיתים, ובאות י"ט, דזיתי' דינם כשדה, וכרא"ש בשם הירושלמי, הטעם כאן פשוט דהאילנות אינם כקרקע, ועי' ר"ש כאן, ואפשר שע"ר זצוק"ל לא בחר בזה הטעם לאשמועינן, דדוקא בזיתים הדין כן, כרמב"ם פ"ו ממעשר הח"י]: יח) [אבי ועי' כ"מ פ"ו ממעשר הח"י שכתב [כהר"ב] או למחצית שכר]: יט) דזיתים דינן כשדה: כ) תלושין ולא הוכשרו לק"ט עדיין: כא) דאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י: כב) *אעפ אינו נזהר בטהרות, [ואסור] (דמותר) לג"ט לחולין שבא"י, דס"ס הוה, שמא יאכלם כך, ושמא לא יטמאן, ולא דמי לפ"ב מ"ג, דהתם ביבש שהוכשר איירי, מיהו אפי' בהוכשר קי"ל דמותר לגרום טומאה לחולין [אבי ואפי' לטמא בידים מותר כהלכתא גבירתא כאן מ"ו]: כג) מדקדקים במצות: כד) *הקשה אחי הגאון מוה' אליעזר זצוק"ל בספרו משנת ר"א וז"ל אף דבעושה כב"ש חייב מיתה [כברכות די"א, א] ? אפשר התם אחר בת קול [כיבמות די"ד, א] ועיי' תו' ברכות [דנ"ב, ב] ועיי' ט"ז [א"ח רסקפ"ד] ות"ל מ"כ בס' אורחת חיים דדוקא לאחר מיתת בית הלל אסור לנהוג כב"ש שלא יאמרו דב"ה חזרו בהם משא"כ בחייהם, ועכ"ל דהיכא דב"ה מודים דשרי רק דלא הטריחו שאני, כדמוכח [שבת דף י"ח ויבמות דט"ו] עכלה"ם, ולפעד"נ דהכא שב ואל תעשה שאני, ועמ"ש פ"א דברכות מ"ג בחידושים שם:

ר"ל

עיקר תוי"ט

(ח) משמע דה"ה אם קיבל לשמן. ומהרמב"ם משמע דדוקא לשמן תנן:

ואף

המעשר מעשר את שלו, וחלקו כה) בכל מקום שהוא ט): **ח** שנים שקבלו שדה באריסות כו), או שירשו או שנשתתפו, יכול הוא לומר לו טול אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני, אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני כח), אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים, טול אתה יין ואני אטול שמן כט): **ט** חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ ל), יכול הוא לומר לו טול אתה חטים יא) שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני, אתה יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני כח), אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים, טול אתה הלח יב) ואני אטול את היבש לא): **י** גר ועכו"ם שירשו אביהם עכו"ם, יכול הוא לומר לו טול אתה עכו"ם ואני מעות, אתה יין ואני פירות לג),

ואם

תפארת ישראל

כה) ר"ל וגם על חלק חבירו מפרים עכ"פ בתורת דמאי: כו) °ומיירי בהוכרו החלקי' ואח"כ נתערבו, ובכה"ג אף בדרבנן כדמאי אין ברירה: כז) וא' חבר וא' ע"ה: כח) °דמדלא הלקו יש ברירה בדרבנן: כט) °דבכה"ג הו"ל כמחליפין ואין ברירה והו"ל כמוכר שאינו מעושר: ל) °לעיל קמ"ל דא"צ לעשר חלק הע"ה, והכא קמ"ל דמותר ליתן לחלקו פירו' המוכשרי' לק"ט, ולהכי מייתי הכא בשיפא לח ויבש [ועי' לקמן סי' לב] [אבי לדעתי נ"ל ס' לא] ולרמב"ם לעיל מיירי בשניהן חברי', וקמ"ל דשופין אמדת סדום, אף שנהנה א' כשיקח חלק הקרוב לביתו: לא) °לא היינו שהוכשר, ויבש, היינו שלא הוכשר, דלח ויבש נ"כ כב' מינין דמי, כ"כ ע"ר אא"מו רבינו הגאון זצ"וקל: לב) °ואף דבב' מינין הו"ל חליפי אסורי הנא', י"ל מדירושה

גר

ר"ע מברטנורא

המעשר מעשר את שלו. מתקן האי מכל מה שגדל בכרם של שניהם: וחלקו בכל מקום שהוא. בירושלמי מפרש דהכי קאמר והלקו של חבירו דהיינו של זה שאינו מעשר בכל מקום שהוא דמאי הוא ומשום דאין ברירה (ט) הייפינן שמא חצי חלקו של המעשר ביד חבירו שאינו מעשר וחצי חלק חבירו בידו הלכך אף על פי שכבר תקן החצי מכל מה שגדל בכרם חייב לתקן בתורת דמאי חצי חלק חבירו שבידו: **ח** טול אתה חטין שבמקום פלוני. הכא מיירי שחלקו שדה בקמותיה וענבים המחוברים בכרם הלכך יש ברירה ואמרי' זהו חלקו המגיעו והמעש' מעשר את שלו ודיו ולעיל איירי שחלקו בתלוש והתם אין ברירה דכל קלח וקלח של שותפים הוא וצריך לעשר דמאי על חלק חבירו שבידו(י): אבל לא יאמר לו טול אתה חטין ואני שעורים. דליכא למימר הכא זהו חלקו המגיעו אלא הוו כמחליפים זה לזה ונמצא זה המעשר מוכר חלקו למי שאינו מעשר: **ט** חבר. הנאמן לטהרות ואין צריך לומר למעשרות: שירשו את אביהן עם הארץ. ופירות שהניח הוו דמאי ובחזקת טמאים: טול אתה הלח. שהוכשר לקבל טומאה ואני היבש שלא הוכשר לקבל טומאה לפי שאסור להבר למכור לעם הארץ לח ויבש כדתנן לעיל בפרק שני: **י** טול אתה עכ"ום ואני מעות. אע"ג דחלופי עכו"ם ויין נסך אסורים בהנאה הכא שרי עד שלא באו ליד

מבים

עיקר תוי"ט

(ט) ואף דלקמן בפ"ה מ"ד קי"ל דבדרבנן היינו לר' אושעיא דס"ל הכי אבל הר"מ מפרש דמיירי שחלקו הענבים והפרים מחלקו מעברותיו ואח"כ נתערבו הענבים ודרכו ביחד א"כ אין זה ענין לדין ברירה: (י) ולפירוש הר"מ אין צריכין לחלק בזה. אלא דלעיל מיירי בנתערב אחרי שכבר חלקו. והכא מיירי שעדיין לא חלקו ולא הפרים המעשר כלום: יא) טול אתה. לפירוש הר"ב כ"ג בקמותיה ובענבים במחוברים דוקא. יב) טול בו'. שיבש והיפכא פשיטא שלא יאמר שכל שהוכשר לטומאה הוא בחזקת

טמא

ואם משבאו לרשות הגר אסור: **יא** המוכר פירות בסוריא לג), ואמר משל ארץ ישראל הן, חייב לעשר, מעושרין הן נאמן לד), שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, משלי הן לה) חייב לעשר לו), מעושרין הן נאמן יד) שהפה שאסר הוא הפה שהתיר לז), ואם ידוע לח) שיש לו שדה אחר בסוריא, חייב לעשר לט):

עם

תפארת ישראל

גר את אביו אינו רק מד"ס, שלא יחזור גר לסורו, מהפקירא קא זכי [ול"ם נ"ל דכולהו הנך משניות צריכי; דנקט משנה ז' דבהוכרו ולבסוף נתערבו לא אמרי' ברירה [ועי' תוס' תמורה ד"ל ע"א ד"ה ואידך]. ונקט משנה ח' דבהיו מעורבין מתחלה, והן מין א', אפי' הוא ודאי טבל, אמרי' נמי ברירה ורשאי להוציאו מתח"י בעודו טבל, אף דגם לחבר אסור למכור טבל [כלעיל פ"ה מ"ח]. ונקט משנה ט', לאשמעינן דכשהן מינין מחולקין, אפי' הוא דמאי דשמא עישרו אביו הע"ה, אפ"ה אסור להוציאו מתח"י בלי מעושר, וקמ"ל משנה י' דבירושת גוי, אפי' הן ב' מינין, ומחזי כחלופי איסורי הנאה, אפ"ה אמרי' גבה ברירה]: לג) *היא ארץ זיריען לפונית מזרחית לא"י, שכבשה דהמע"ה, ואע"ג דכל כבוש רבים דינו כא"י לכל הדינין, כיבוש סוריא שאני, דשלא כהוגן הי', מדכבשה קודם כבוש כל א"י, והיבוסי ישב עוד בירושלים, לפיכך רק בקצת דינין הוה כא"י, וחייבת במעשרות: לד) אע"ג שאמר מא"י הן עכ"פ מדרוב פירות הנמכרין שם מח"ל הם, אית לי' מגו, ונראב"ד מה"ט פטור משום דרוב הגדלים בסוריא של נכרי הם, ולא גזרו על פירות סוריא, רק כשגדלים בשדה ישראל: לה) משדה שבסוריא: לו) מדגזרו שם אדמאי: לז) *קמ"ל דלא אמרינן דמגו גרוע הוא, דירא פן יודע לנו שיש לו שם שדה: לח) *גם בלא הודאתו: לט) דליכא מיגו, דמסתמא משדהו הוא:

יקנה

ר"ע מברטנורה

משום דירושת גר את אביו אינה מן התורה אלא מדברי סופרים (יג) ולא דמי לחבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ דאפילו קודם שבאו לידו אסיר לומר לו טול אתה חטים ואני שעורים דהתם הויא ירושה דאורייתא והוי כאילו בא לידו: **יא** סוריא. הם ארצות שכבש דוד שלא היו מארץ ישראל כגון ארם נהרים וארם צובה ולפי שעדיין לא נכבשה כל ארץ ישראל לפיכך לא קדשו בקדושת הארץ אף על פי שהיה כבוש של רבים ובמקצת דינים היא כארץ ישראל ובמקצת דינים היא כחוצה לארץ והקונים פירות בסוריא אינו חייב להפריש מהן דמאי לפי שרוב פירות הנמכרים בסוריא מח"ל הן באים הלכך כי אמר מעושרין הן נאמן מגו דאי בעי אמר של ח"ל הן והיה נאמן כדתנן בפ"ק מכזיב ולהלן נאמן השתא נמי כי אמר של א"י הם ועשרתים נאמן שהפה שאסר כשאמר של א"י הם וחייבים במעשר הוא הפה שהתיר כשאמר עשרתים וכי היכי דמהימנינן ליה במאי דאסר כשאמר של א"י הם נהמניה נמי במה שהתיר כשאמר עשרתים: משלי הן. מן השדה שיש לי כאן בסוריא חייבים לעשר דבפירות של סוריא גזרו על הדמאי כשידוע שגדלו שם: ואם ידוע שיש לו שדה. אין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר דכיון שידוע שיש לו שדה מסתמא משדהו הביא הפירות ולא היה נאמן לומר מח"ל הם באים הלכך כי אמר עשרתים אינו

יאמן

עיקר תוי"ט

שמא ביד פ"ה ועיין בתוי"ט: (יג) לפי שאין ביניהם קורבה וחכמים הקנו כדי שלא יחזור לסורו: יד) מעושרין הן נאמן. ולא אמרינן דכיון שיש לו שדה שם מיגו גרוע לומר דמשל ח"ל הן:

שנמצא

יב עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודת ירק, קח לי גלוסקן אחד מ), לוקח סתם ופטור מא), ואם אמר שלי זה, וזה של חבירי, ונתערבו, חייב לעשר. ואפילו הן מאה מב):

פ"ז

תפארת ישראל

מ)וקנה החבר ב', א' לו וא' לע"ה: מא)מלעשר אותה שנותן לע"ה, דבדרבנן יש ברירה, כך פי' בבבלי, [עירובין דל"ז] ובירושלמי פי' דמיירי שקנה החבר לע"ה רק אגודה א' מחבר חבירו המוכר במדה גסה, וקמ"ל דאף דמכיר החבר המוכר, שהקונה ג"כ חבר הוא, ומותר למכור לו דמאי, עכ"פ מדהודיעו שלצורך ע"ה קונה, וודאי עישר המוכר, ואף דאסור למכור לע"ה לח ויבש, הכא בלא הוכשר מיירי, דשרי כלעיל סי' כב, או נ"ל דבכדי מן שרי [כסוכה ד"לט, ב']. מב) לא אמרי' דבטל, מדיש תקנה, כפ"ג מ"ב:

פ"ז

ר"ע מברטנורא

נאמן דליכא מגו: **יב** עם הארץ שאמר לחבר קח לי. כגון שהיה החבר הולך לשוק לקנות ירק לעצמו ואמר לו עם הארץ קח לי ג"כ אגודה של ירק ולקח חבר שתי אגודות סתם ולא פיר' זו לי וזו לעם הארץ פטור מלעשר אותה שנותן לעם הארץ דיש ברירה כשנותנה לעם הארץ שזו היא אותה שלקח מתחילה לצרכו ואין חבר מחליפה בשלו (טו). פירוש אחר מן הירושלמי עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודת ירק והמוכר חבר הוא ויודע שזה שלוקח בשביל ע"ה הוא לוקח ולא לקח החבר לעצמו כלום פטור האגודה הזאת ממעשר דמאי כיון שהמוכר חבר ויודע שלצורך ע"ה הוא קונה אינו מוכר לו אלא אם כן עישר דהכי אמרי' לעיל פ"ב שאסור למכור לעם הארץ אא"כ עישר תחילה אבל אם קנה החבר אחת לעצמו ואחת לעם הארץ ונתערבו חייב לעשר דשמא מה שמכר לו לעצמו אינו מעושר שהמוכר לחבר אינו צריך לעשר והקונה עליו מוטל לעשר כדאמרן לעיל פרק ב': ואפילו הן מאה. ואפי' נתערבה אחת שלו במאה של עם הארץ: גלוסקן. ככר לחם יפה:

פ"ז

עיקר תוי"ט

(טו) שנמצא מוציא מת"י דבר שאינו מתוקן:

הדרושים

מ"ד. אף למעשר, וכ' עלה רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל, נ"ל דאתיא אפי' כמ"ד אסור לג"ש לחולין בבה"ז וכפ"ב לעיל, ואפ"ה שרו ב"ה, דהא דאסור למכור לע"ה לח ויבש, היינו בתלוש, מיהו הכא במחובר מיירי דאתקב"ע, ואפ"ה חייבי' למעשר, כמ"ש פ"ה דמעשרות מ"ג, דבהגיע לעונת המעשרות [כרפ"א דמעשר] אסור למכור לע"ה, והרי גם במחובר מסתמ"ל הגעה לעונת המעשרות [כקדושין דס"ב] פ"י הנאי, [נאום אסקופה הנדרסת כן משמע נמי פ"ה דמעשר מ"ה, דגם במחובר שייך הגעה לעה"מ] ועמ"ש פ"ב דתרומות, תמא"כ לטומאה מהוסר תרתי, תלישה והכשר, דאינו מקבל הכשר במחובר כרמ"י פ"ט דחולין (דקי"ח): מ"ז כ' הר"ב כלעיל סי' כ"ה, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל הכי אמרי' בירושל', ומשמע כרש"י (גיטין דמ"ז, ב') דאי אין ברירה, כל חטה וחטה חצי חולין וחצי טבל ודנא כשר שכ' שם דאי אין ברירה, חיישי' שמא הוחלפו חלק של זה בזה: שם כ' תוי"ט כלעיל סי' טו, וכ' עלה רבינו הגל"ל וז"ל ועי' תו' בתמורה סוגא בתוי"ט שם פ"ז מ"ג: מ"י כ' רהוי"ט כלעיל סי' לב, וכ' עלה רבינו הגל"ל וק"ל איך יחזור לסורו, והרי אעפ"כ לא יירש, דמיד שנתגייר כקטן שנולד דמי, אא"כ מצאתי שהק' כן בתו' יבמים (קדושין די"ז) ותרצו שיעשה בדין ויחשוב שאז יירש, ולפ"ז י"ל דהשתא דתקנו דגר יורש, א"כ בחזר לסורו, אוקמוהו אד"ת ולא יירש, ואף דאפשר דבחזר לסורו אחר מיתת אביו י"ל כבר זכה בנכסיו בשעת מיתת אביו, ונעשה צמוט, מ"מ בחזר לסורו בחיי אביו, י"ל דאינו יורש, ולא מצאתי גלוי לדין זה, ובכל"ש

חידושים

*אמרה התולדה הדרה בעקרי בתים, תמהני פה קדוש יאמר דבר זה? וכי ס"ד שלא לומר כן, הא אפי' קטן שנתגייר ע"ד ב"ד אמרי' [כתובות די"א,א] ישבינן לי' דאזל ואכל בגיותא, מכ"ש דמומר לע"ג ואת"ל הכא שאני דזכה כבר, או התם שאני דממון ישראל הוא, עכ"פ מדהוא בכלל מורידין ולא מעלין (בח"מ תכ"ה) לא יהא ממונו חמור מגופו (בב"ק קי"ט,א')? והכא ליכא טעמא מזרע' מעליא דהרי נשתמד ואי נימא דכוונת רבינו בשנתן ירושתו מתנה לישראל, דבכה"ג ליכא למימר ישבינן לי' דאכיל בגיותא, עכ"פ כיון דמד"ת אין להגר שום זכות בהנכסי', רק כשהיה מתנהג כישראל עשו חכמי' שאינו זוכה כזוכה א"כ כשחזר לסורו בשעת מיתת אביו, הופקע זכותו, ואחרי' שזכו נכסי הגוי זכו, ולא עדיף מהך דתשובו' הרא"ש [כלל י"ז סי' י"ח] שאין האומר יכול להעביר ירושתו מאביו, מכ"ש לאמו, אף דמומר אילו הי' מתנהג כישראל הי' יורש מד"ת, כ"ש זה דרק מצד תקנת חכמים הי' ראוי לירש; אולם גם קושי' ת"י לא זכיתי להבין, דל"מ הי' נ"ל דכוונת הש"ס דחשבו שיחזור לסירו, ר"ל דאי נימא לי' דאין יורש לאביו גוי, ואסור לגזול אחיו הגוי שיורש לאביהם [בב"ק קי"ג,ב]; או דכאם זכה ישראל בירושה לא מפקינן מני', ע"כ יחזור לסורו, ואז ידינוהו עכ"ום שירש, אבל לא שנדינוהו אנחנו שירש, או נ"ל דכוונת הש"ס שמפני לער ממונו יאמר בדת יהדות. תדע דאל"כ גם כשבאו לרשותו נמי לבתר מה"ט שמא יחזור לסורו? אע"כ דהא לא יאמר בדת יהדות, משום דהוא גורם לעצמו שלקח היי"נ וע"ז, ועמ"ש פ"י דשביעית סי' מ"ד; [השבני רבינו הגאון הנ"ל וז"ל אתמהה הרי להדיא איתא ברמ"בם וח"מ רפ"ג דמומר יורש קרוביו, וגם הא נ"מ שנתגייר והוליד בנים וחזר לסורו בחיי אביו, דאם נדינהו כמומר ניתנין לבניו כמו במומר בש"ע שם, אבל אי נימא דבכה"ג לא תקנו חז"ל וקם אדינא דאינו יורש לאביו נכרי אין לבניו שייכו' בזה, עכ"להט [*ואני בעניי לא זכיתי להבין, ועדיין כר אדא הוכחה כאן, וכי ת"ר הרמ"בם יסתור גמ' ערוכה (ב"ק קי"ט) הנ"ל, אלא דכבר כ' בת"הד (סי' במ"ט) הובא בב"י שם דרמ"בם איירי בחזינן בי' לד הרהור תשובה, או בהומר בקטנותו, וכן מסתבר לפע"ד, מדעיקר ראיית הרמ"בם מדקאמ' הש"ס (בקדושין שם) אקרא כי ירושה לעשו נתתי הר שעיר, ודלמא ישראל מומר שאני, א"כ דומי' דבני עשו בעינן, דאנוסי' דמעשה אבותיהם בידיהם (בחולין די"ג, ב') וכן משמע נמי ל' הרמ"בם שכ' ואם ראו ב"ד לקנסו, הרשות בידם עכ"ל וכי ס"ד שלא לקנסו, אע"כ דריבא איירי באינו נראה לקנסו, מדמהרהר תשובה או שהי' אנוס כנ"ל, ומכ"ש אי נימא כאידך פי' של ת"הד, דטעמי' דרמ"בם רק כדי לפתוח לו פתח לשוב, אבל מצד הדין אין שום מומר יורש, א"כ נמי דוקא התם, דאילו הי' ישראל הי' יורש מצד ד"ת, משלו נתנו לו פתח לשוב, אבל הכא אפי' הי' מתנהג כישראל אין הממון שלו כלל, רק חכמים נתנו לו מתנה כשהוא מתנהג כישראל מצד הפקר ב"ד הפקר [יבמות פ"ט,ב'] והשתא שהומר, ואחרי' זכו בהירושה, וכי ס"ד שנשתדל בממון אחרי' כדי שישוב? אמנם מ"ש רבינו דיש נ"מ היכא דיש לו בנים שהורתן ולידתן בקדושה, ל"מ הי' נ"ל כיון דלא פליג רבנן בתקנתייהו דאפי' אין החשש שיחזור לסורו, דהגר לדיק תמים, ולא יחזור לסורו בשביל שום אבוד ממון שבעולם, אפ"ה זכה בירושה, וה"ה במת הגר קודם מיתת אביו דליכא תו למיחש שיחזור לסורו, משום לא פלוג, זכה בקבר ומנחיל לבניו, א"כ ה"ה בחזר לסורו דהו"ל כמת (כסמ"ע שם סק"יב) כבר זכו הבנים בהירושה, דכיון דשויוהו רבנן לאביהם לגבי הא מלתא כבן שיורש לאביו, אפי' כאין לחוש שיחזור לסורו, א"כ ממילא הושוו הבנים כבני בנים יורשים לגוי, אפי' היכא דאזל החשש שיחזור לסורו:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו

מ"א. חבר שקבל שדה מישראל, עכו"ם או כותי, שיעבוד חבר השדה, ויטול חלק מהתבואה הגדילה, א"צ לעשר החלק של בעלים; ורק אם הבעלים ישראל יודיענו שהוא טבל [אבי ובחלוקה בעלמא לפניהם סגי]. **אבל** בחוכר דהיינו שלוק' החוכר כל הגדולי', ונותן לבעלי' מניין מדות קבועי' בין שתעשה השדה הרבה או מעט, בזה יש חילוק, דאם חכר מישראל ונותן לו חכורו מהגדל באותה שדה ממין אחר, או אפילו מאותו מין אבל משדה אחרת, צריך החוכר לעשר מה שנותן בהכורו, דאל"כ הו"ל כפורע חובו מתרו"מע: **מ"ב.** ובחכר מעכו"מז, או שמקבל שדה של אבותיו שהיא השתא ביד עכו"מז [אבי אז אינו חייב מן הדין רק מצד קנסא] קנסוהו שיעש' ניתן חכורו [אבי שנותן לבע"הב], כדי שיטרי' לחזו' ולקנות' [אבי ועוד דבשדה עכו"ם ממילא יצטרך העכו"ם למוכרו לישראל, כיון שלא יהיה לו חוכר ישראל]: **מ"ג.** כהן או לוי שקבלו כנ"ל שדה מישראל, רשאי הישראל ליתן תר"ומע שמחלקו לכל מי שירצה: **מ"ד.** וישראל שקבל כנ"ל שדה מכהן או לוי, התר"ומע שמכל השדה שייך לבעלים; אבל קרתני שקבל שדה מירושל' חולקים כל המתנות, ואפי' מע"ש: **מ"ה.** אם קבל ישראל מכהן ולוי, אפילו קבל שדה זיתים לעשותן שמן, שמטריח המקבל הרבה, אפ"ה כל

המעשרות

פ"ז המזמין את חבירו שיאכל אצלו, והוא אינו מאמינו על המעשרות א) אומר מערב שבת ב) ב) מה שאני עתיד להפריש מחר ג), הרי הוא מעשר ד), ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר ה), עשוי תרומת

תפארת ישראל

פ"ז א) יל"א מיירו בהדירו, דנהדירו מותר לאכל כל שבת ראשונה כפ"ד, א"נ התם מיירי בסעודת נשואין; ואף דאינו מתארח אצל ע"ה כפ"ב, כ"ל דבהזמינו שרי מדרכי שלום: ב) דבלא התנה מע"ש, אסור להפריש בשבת, דדוקא בס' חשכה מעשרין הדמאי: ג) ממה שאוכל וממה שאשתה; ואע"ג שעדיין אינו ברשותו, בדמאי מתנין אפי' אדבר שאינו ברשותו: ד) ואת"נ לא נחשדו: ה) *יהי' למחר עשוי

ר"ע מברטנורה

פ"ז המזמין את חבירו. אומר מערב שבת וכו' והיכא דהתנה מערב שבת מותר להפרים בשבת אבל לא התנה אסור דתקן ספק חשכה מעשרי' את הדמאי הא ודאי חשכה לא והכא מיירי בהזמינו חברו ולא הדירו דאי הדירו (א) הא אמרינן לעיל פרק ד' אוכל עמו בשבת ראשונה אע"פ שאינו מאמינו על המעשרות אי נמי התם בשבת ראשונה של בחור שנשא בתולה והכא בשאר שבתות: הרי הוא מעשר. ותרומה גדולה אינו צריך להפרים דלא נחשדו עמי הארץ עליה כדפרשי' בפ"ק ועל אחד ממאה שמפרים למחר אומר הרי הוא מעשר ראשון ושאר מעשר דהיינו תשעה שהוא חייב עדין (ג) כדי שיהו עשרה למאה

עיקר תוי"ט

(א) ואין להקשות דבלא הדירו איך אוכל אצלו והתנן בפ"ב שאינו מתארח אצל ע"ה די"ל דהכא בפי [למצוה] תקנה למי שרוצה לאכול מתוקן ואע"פ שלא קיבל עליו להיות נאמן. א"נ מיירי ביתוד עדים. תוי"ט: ב) אומר מע"ש. כי בדמאי אדם מתנה על הדבר שאינו ברשותו. הר"ש: (ג) משער באומד כמה שיעור

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז

המעשרות לבעלים [אבי דברי ע"ר וזצוק"ל צודקים בודאי בשאר אילנות אבל בזיתים לא זכיתי להבין דבריו למה לא פסק כת"ק דהוא סתמא דמתני' נגד ר"י, דהולקים כל המתנות בין קבל ישראל מכהן ולוי או איפכא, וכרמב"ם פ"ו דמעשרות הח"י]: מ"ז. מותר למכור זיתים אף שהוכשרו, אף למי שאינו נזהר בטהרות, דחולין מתוקנים שבא"י מותר לטמאן בידים; ולטבל שבא"י מותר לגרום טומאה [עי' רמב"ם סוף אוכלין ורכ"ם שם, ועי' נדה דמ"ז, א', דחלה בזה"ז דרבנן ודו"ק]: מ"ז. חבר וע"ה שדרכו ענביהן בגת א', וקבל החבר למשל ר' מדות יין, הרי בלח בלח יש בילה [כר"ה י"ג, ב'], ולהכי דיינינן כאילו יש בר' מדות שקבל ק' שלו וק' של הע"ה, וכן בר' שקבל הע"ה; ולהכי תרומ"ע נותן על ר' שלו בכל מקום שהן בחלקו ובחלק של הע"ה; ואח"כ מפריש דמאי שבק' שבחלקו שהן של הע"ה: מ"ח. חבר וע"ה שירשו אי נשתתפו או ארסו שדות יחד, רשאי לומר לע"ה טול חלקך משדה זו, ואני אטול חלקי מאותו מין בשדה אחר, ואז א"צ לעשר חלק הע"ה, אבל לא יאמר לו כן במין אחר מהמין שקבל הע"ה: מ"ט. ואפילו בירשו החבר והע"ה דמאי, דוקא בשהב' חלקים הן מין א' א"צ לעשר חלק ע"ה, ולא בשהן ב' מינין; מיהו לענין טהרות, הרי קיי"ל מותר לגרום טומאה וכו' כלעיל, ולהכי אפילו בב' מינין אין חשש: מ"י. מיהו גר ועכומ"ז שירשו מאביהן עכומ"ז, ויש בהירושה גם דברים האסורים לישראל כע"ז ויי"נ, לפי שירושת גר לאביו הוא רק מד"ס, לפיכך גם במין בשא"ס מותר לומר לאחיו טול אתה איסור ואני אטול היתר כנגדו: ורק כשבא כבר האיסור ביד הגר אסור להחליפו עם אחיו: מי"א. ע"ה שאמר על פירותיו בסוריא של א"י הן, חייב הקונה לעשרן; ובאמר אבל עשרתים נאמן במנו דאמר של ח"ל הן, או של סוריא משדה עכומ"ז, דפטור מלעשרו. וכ"כ באמר משדה שלי בסוריא הן, חייב הקונה לעשרן; ובאמר אבל עשרתים, נאמן במנו כנ"ל; ורק בידוע לנו שיש לו שדה בסוריא, כסתמא משדהו הביא, וא"צ במגו: מי"ב. דוקא מאכל שלו לא יתן לע"ה עד שיעשר, אבל בקנהו מיד לע"ה [אבי כלו' שקנהו מיד בתחילה לע"ה], א"צ לעשרו מקודם ואם קנה ב' ככרות אי אגודים א' לו וא' לע"ה, כיון דדמאי מדרבנן, אמרי' יש ברירה וא"צ לעשר חלק של הע"ה. ורק בבירר מקודם איזהו שלו ונתערבו, הרי שלו וודאי חייב מדאור', ואינו יודע איזהו שלו, אמרי' בדאור' אין ברירה, ובפרט כשהיה האיסור מבורר מעיקרא [כתוס' תמורה ד"ל, ע"א]; ולהכי אפילו הרוב הוא של ע"ה לא בטל שלו ברוב, מדיכול לתקן:

תרומת מעשר עליו, ומעשר שני בצפונו או בדרומו, ומחולל על המעות: ב מזגו לו את הכוס ו), אומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס, הרי הוא מעשר ז), ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו, ומעשר שני בפיו ח) ^ה^), ומחולל על המעות: ג פועל שאינו מאמין לבעל הבית ט), נוטל גרוגרת אחת, ואומר זו ותשע הבאות אחריה עשויות מעשר, על תשעים שאני אוכל, זו עשויה תרומת מעשר עליהן, ומעשר שני באחרונה, ומחולל על המעות, וחושך גרוגרת אחת י), רבן שמעון בן גמליאל

תפארת ישראל

עשוי וכו': ו) *בשבת, וה"ה לכשיאכל יאמר נ"כ מה שאני וכו' רק נקט כוס הקידוש שקודם לאכילה; ואע"ג דכבר אמר כן אתמול, היינו רק כדי שעי"ז יהי' מותר להפריש בשבת; אבל אעפ"כ מפני שאתמול עדיין לא הי' היין והמאכל מבורר לפניו, להכי היום אחר שנתבררו שניהן לפניו, צריך לחזור ולומר: ז) *מעכשיו ולכשאשתה דבלא מעכשיו הו"ל טבל למפרע, ובלא אמר לכשאשתה, הרי הו"ל מדומע; וכיון דדמאי מדרבנן אמרי' יש ברירה, וק"ל הרי מפסיד כהן מדעושה תמ"ע שיורי טסות, דאסור [כא"ה ק"ע]? ואי"ל הרי אמרי' בירושלמי, דמה שמשייר מאבד בידים, כדי שלא לבייש הע"ה; עכ"פ לפע"ד הרי צריך לשלם לכהן מה שהפסידו, ואי יפריש משיורי כוס, הפסידו דמי תרומה הראוי לאכילה? ודוחק לומר דמיירי שהי' התמ"ע פחות מכ"ד שבלוג, דמותר לאבדו [כפי"א מ"ח דתרומות]? ונ"ל דה"ט מדבל"ז אינו ראוי לאכילה, דתרומת ע"ה טמאה היא, ואף דכל מפרים לאיבוד לא הוי תרומה [כב"ק קפ"ו] הכא בחולין כמאי' שאני, וב"ה שהאיר עיני הכהים במשנה חמורה זאת: ח) *בפי הכוס, דהכוס עגול וקטן אינו נוח לכוון רוחו"ר לצפון ודרום: ט) *על המעשרות; ואילה"ק הרי מלאוכל מה"ת פטור ממעשרות, כרפ"ג דמעשר? י"ל דהכא מיירי במושכר לדבר שנגמר מלאכתו דאז אינו אוכל מה"ת והוא התנה עמו שיאכל, דהו"ל כלוקח וחייב במעשר כסוף מ"א שם: י) *נמנע מלאכל א' מכדי שבעו, כנגד אותה שהפריש לתמ"ע, שאסורה לזרים, ויתנה לכהן, ולהכי

ר"ע מברטנורה

למאה (סומך) [נ"ל מודד] לו האחד ואחר כך אומר זה האחד שעשיתי תחלה מעשר עשוי תרומת מעשר על תשעה הסמוכים לו: מעשר שני. יהיה בצפונו או בדרומו ומחולל יהיה על המעות ונמצא למחר שאין צריך להפריש כי אם תרומת מעשר בלבד ואוכל ושותה את השאר: ב מזגו לו את הכוס. ביום השבת: אומר וכו'. ואין די לו במה שהתנה מערב שבת אבל צריך לחזור ולומר בשבת כשבא לאכול ולשתות מה שאני עתיד לשייר מן הכוס (ד) וכו' בירושלמי פריך אם כשאומר מעכשיו תהא תרומה הרי הכל מתערב יחד ונעשה מדומע ואם כשאומר לכשאשתה הא לא הוי תרומה אלא לאחר ששתה ונמצא שותה טבל ומשני כשאומר מעכשיו ולכשאשתה תהא תרומה ונמצא שלא שתה טבל וגם לא היה מדומע: בפיו. בפי הכוס: ג שאינו מאמין לבעל הבית. על המעשרות: וחושך גרוגרת אחת. נמנע (ו) מלאכול גרוגרת אחת כנגד אותה של תרומת מעשר שהפריש שלא יהא

עיקר תוי"ט

שיעור אכילתו ומחשב בלבו להתחת שבפניו ושיפריש כזה למחר: (ד) וה"ה למה שיאכל שצריך שיהא שירוב נשפטיו בשבת בשעה שמפריש לו אחר זו. וכו': ה) ומע"ש בפיו. בכוס לא שייך שוני הא' בצפוני פי' והוא יותר קביעת מקום בפיו: (ו) תלמון ולא חשכה את בנך:

לנך.

גמליאל אומר לא יחשוך, מפני שהוא ממעט מלאכתו של בעל הבית יא), רבי יוסי אומר לא יחשוך יב), מפני שהוא תנאי בית דין יג): ד הלוקח יין מבין הכותים יד) ח) אומר

תפארת ישראל

ולהכי חושך, שלא יגזל לבעה"ב, שאומר שעישר פירותיו כבר; ולעיל בהזמינו א"צ למנוע, דמדהזמינו מסתמא ניחא לי' לבעה"ב שיפרים; יא) אלא יקנה גרוגרת אחת ויאכלנה: יב) אין ר"ל כלא יחשוך דר"ג, דר"ג קאמר אינו רשאי לחשך; ור' יוסי ה"ק א"צ לחשוך [אבי כת"ק וא"צ לקנות גרוגרת כרשב"ג דיכול לאכול כל הק' ויפרים א' לתמ"ע והכל משל בעה"ב]: יג) שתהי' התמ"ע משל בעה"ב [אבי לכאורה הרי גם ר"ג אומר שתמ"ע משל בעה"ב, אלא שאמר שיקנה א' ההכר לק' מהשוק לאכול לעצמו, וכנגד זה אמר רבי יוסי שיכול להשלים אותו הא' ג"כ מבעה"ב] [וק' א"כ לר' יוסי האיך אוכל ק' גרוגרות, והרי כבר מנ"ם הי' חייב להפרים א'? י"ל דתנאי ב"ד דקאמר ר"ל הכי תקנו שלא יהי' צריך להפרים תרומ"ע מגרוגרת היתר', וכמו שתקנו מאכילין עניים ואכסניא דמאי (רפ"ג)] [אבי ול"מ מקודשת מרן רבן של ישראל זצוק"ל הייתי אומר שבאמת מתקן ב' מאות, הא' לו והב' לבעה"ב, ומהמא' שלו מפרים א' לתמ"ע, ואח"כ יאכל א' כנגדה מהצ"ט המתוקנים דבעה"ב, נמצא דמפסיד הבעה"ב ב' גרוגרות, א' שנעשה לתמ"ע על צ"ט דפועל, וא' שנעשה לתמ"ע על צ"ט דבעה"ב, שכל זה הוא תנאי ב"ד, ואי"ל א"כ טפי הוה עדיף שיקנה לו בעה"ב גרוגרת מתוקנת מהשוק לאכול, י"ל דבזה וודאי לא ישמע לנו בעה"ב, לעשות עצמו חשוד ובפרט שאז צריך לומר ממי קנה כלעיל פ"ד מ"ה, ובזה מובנים לי דברי ראב"ד בהשגותיו לרמב"ם פ"ט דמעשרות הי"א, וז"ל תנאי ב"ד הוא שאותה הגרוגרת שיתן לכהן תרומ"ע שלא ימעט אותה ממאכלו, ויאכל חלפיה משל בעה"ב משל תשע שנשארות לו, ועי' ברמב"ם שם ובפירושו כאן וגם דבריו צריכין לפרש או כדברי ע"ר זצוק"ל, או כפמ"ש]: יד) מדלא קאמר במשנתינו בסיפ' ומחולל על המעות, וכדקאמר בסוף משנה א', ש"מ דמשנתינו בשבת מיירי; דהיינו שקנה בע"ש ושכח לעשר והגיע שבת; ואע"ג דלעיל בע"ה מצריכין שיקרא שם קודם שבת והרי הכא לא קרא שם קודם שבת? י"ל הכי אמרינן [ברכות מ"ז, ב] דכותי עדיף מע"ה, דע"ה חשוד אמעשרות אבל לא כותי, דלא חשיד במה דכתוב בתורה בפירוש, וכל מצוה שהחזיקו בהן כותים, הרבה מדקדקין בו יותר מישראל [כחולין ד"ד, א]; ולפיכך לעצמן וודאי מעשרין אלא דחשידי אלפני עור לא תתן מכשול; והכא מיירי שקנה מכותי מביתו, ואינו יודע אם עשאו לעצמו או למכרו, ומה"ט נמי קא' הלוקח יין מבין הכותים ולא קאמר הלוקח יין מכותי וכדקאמר לעיל (רפ"ג) המקבל

ר"ע מברטנורה

יהא גוזל את בעל הבית: לא יחשוך. ויקנה גרוגרת אחת ויאכל שאם לא יאכל מרעיב עצמו וממעט מסעודתו ונמצא ממעט בכך מלאכתו של בעל הבית שלא יוכל לעשות מלאכה: לא יחשוך מפני שהוא תנאי בית דין. שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית ומעשר שני משל פועל הלכך חייב בעל הבית ליתן לו (ז) הגרוגרת שהפרים לתרומת מעשר: ד הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו על יינן

עיקר תוי"ט

(ז) ולכך רשאי לאכול ואינו ר"ל שנתחייבו לבע"ה שיתן לו ט' דמכיון שהוא ע"כ לא ישמע לנו לפטר פירותיו דמאי: ח) מבין הכותים. דאלו ישראל אינו רשאי למכור טבל אלא לצורך וכיון דלא שכיח לא בעי למתניה הכא

אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש טו) **הרי הן תרומה, ועשרה מעשר** טז) **ותשעה מעשר שני** יז) **מיחל**

תפארת ישראל

המקבל מכותי? אלא דהכא בקנה מביתו מיירי ולא ידע הקונה עם לעצמו עשאו או למכרו; א"כ דמיירי דוודאי עשאה כותי לעצמו, ואפ"ה משום לא פלוג גזרו שיעשר כל מה שקונה מהכותיין; מיהו בין כך ובין כך לא גרע מה שקונה מכותי כל כך כמה שקונה מע"ה [אבי שכונה דהנקנה מכותי עכ"פ אינו גרע כמו הנקנה מע"ה, לענין שיהי' צריך לקרות שם קודם שבת] וא"כ מדאיירי שאומר כן (בשבת), לפיכך אסו' לומר שהמע"ש יחולל על המעות בשבת דדוקא לעיל בהזמינו הע"ה, כיון שכל מה שמשייר נשאר אצל הע"ה, לפיכך רשאי לומר בשבת, שהמע"ש יהי' מחולל על המעות שקבעתי אתמול לכך, דאינו אלא מספר שחללו כבר אתמול; אבל הכא שנשאר השיור אצלו, למה חללו בשבת, והרי מצי לחללו למחר [אבי דבלא טעמא דנשאר השיור אצלו, הי' מותר לפדות בשבת כמו שמותר לקרות שם לכתחילה בשבת, דאין תורמין ואין פודין הכל משום גזירת מקח וממכר, כבילה [דף לג, א] ואם מותר לקרות שם לתרומה בשבת משום דהנקנה מכותי קיל מהנקנה מע"ה. הע"פי שאיסור הפרשת תרומה נזכר להדיא במשנה שם, כ"ש דפודי', דאיסור פדי' לא נזכר שם, ועי' א"ח של"ט ס"ד]; ושכח להפרים עד בי"הש [*אבי כאן צריך הגה וצ"ל, או יש לפרש דמיירי ששכח להפרים עד בי"הש], והרי מדייק וודאי טבל אסו' להפרים או לקבוע מקום למעשרות בע"ש בי"הש, אבל לקרא שם שרי; וצ"ל (לפ"ז) דלהכי נקט כותיים דבגוונא אחרינא א"א שקנה טבל, דהרי אין מוכרין טבל אפי' לחבר כפ"ה מ"ה; או דקמ"ל אף דיש קלת ס', דזמנין דמתקן לנפשי' ונמלך למוכרו אפ"ה לא יפרים בי"הש: טו) לאחר שבת על ק' לוגין שיש כאן; דדוקא במפרים רק כדי אכילתו מותר להפרים בשבת אחר שקרא שם מע"ב, כלעיל במשנה א', ולא במפרים על כל הגוד, וכ"ש הכא שגם לא קרא שם מע"ש [אבי ואפי' לפי מ"ש ע"ר זצוק"ל לעיל סי' י"ד דקנה מכותי קיל ממה שקנה מע"ה טז) וא"צל וחד מהן ת"מע, דהא בטבל וודאי לא נשאר מעש"ר בידו, דיתנו ללוי ויפרים הוא התמ"ע (הנמא): יז) ולא יחללו עדיין, מדלא קבע לו מקו': ר"ל

ר"ע מברטנורא

יינן ויהיה יינן ודאי טבל והכא איירי בלוקח ערב שבת בין השמשות או בלוקח מבעוד יום ושכח להפריש עד בין השמשות ואז אסור להפרישה דתנן בספק חשכה אין מעשרין את הודאי הלכך אסור לקבוע לו מקום דקביעות מקום חשוב כהפרשה ואסור בין השמשות ומשום הכי לא קתני בסיפא ומעשר שני נחולל על המעות דכיון דאינו רשאי לקבוע לו מקום בצפונו או בדרומו אי אפשר לחללו אבל לקרות שם דאמר שאני עתיד להפריש שרי דכולי האי לא גזר בין השמשות: שאני עתיד להפריש. פי' אחר שבת הכא לא קתני שאני עתיד להפריש למחר כדקתני לעיל גבי המזמין את חבירו דדוקא כשאינו מתקן אלא מה שאוכל ושותה התירו להפריש למחר ממותר אכילתו ושתייתו הנשאר בשולי הכוס אבל לתקן את כל הכלי בשבת לא התירו והכא אינו קורא שם לתרומת מעשר כמו בשבא של דמאי וכדלעיל גבי המזמין את חבירו משום דגבי דמאי דמעשרן והן שלו קורא שם לתרומת מעשר כדי לתקן את המעשר ולאכלו אבל כאן שהוא טבל ודאי צריך ליתן המעשר ללוי והלוי יקרא שם לתרומת מעשר: ועשרה מעשר ראשון ותשעה מעשר שני. לאו דוקא

°) הערה אני העתקתי כמו שמצאתי בכי"ק של ע"ר, שני' הפירוש הא' בב"י אצל הפירוש הב' הנדפס מכבר, וע"כ הוצרכתי להגי' המלות „או יש לפרש", דלכאורה הפירוש הב' סותר לפירוש הא', מיהא במהומה שכח רבינו להעביר קולמס על פירוש הב' ונדפס וחזר ממנו במהדורא בתרא

מיחל יח) ושותה יט): **ה** היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו כ), והוא בבית המדרש

ר״ע מברטנורה

דוקא שהרי לאחר שהפרים נמצא ב׳ לוגין לתרומה גדולה ונשאר נ״ח לא יהיה המעשר אלא י׳ לוגין פחות חומש ומעשר שני שמנה לוגין ושמנה עשירית וחומש עשירית: ומיחל ושותה. מתחיל ושותה פירוש אחר מחג ושותה מיחל כמו מיהל לשון שנאך מהול במים (ישעיה א׳) וסתם מתני׳ אתיא כר׳ מאיר דאמר אף בדאורייתא יש ברירה וזה שנשאר בשולי הכוס הוי כאלו הופרש מתחלה ואינה הלכה אלא קיימא לן דבדרבנן יש ברירה אבל בדאורייתא אין ברירה הלכך בודאי טבל לא יאכל ולא ישתה עד שיפרים: **ה** והוא בבית המדרש.

נפרב

תפארת ישראל

יח) *ר״ל מתחיל, והייט שלא ישת׳ כל היין שבנוד, על דעת לשייר כדי תרומ׳ ומעשר, דזה הוא כמו כפרשה בשבת (כרא״ש בילה פ״א סי״ג) אלא מתחיל לשתות מהיין, ומשייר יותר מכדי תומ״ע [ובזה מיושב אגלי מה שהקשו רבותינו דהרי א״ל להפרים י׳ מע״ר וס׳ מע״ש, דכבר נחסרו ע״י הת״ג שהפרים? ולפי דרכינו מיושב שפיר, דבאמת לריך להניח יותר ממה שחייב]. [אבי וא״כ האי דקאמר מתחיל ושותה הוא ע״י מה שאמר י׳ מע״ר וס׳ מע״ש ואף דקובע כל הי׳ למע״ר וכל הס׳ למע״ש, מכמ״ק כיון דגם חולין מעורב בו, תו לא הוה כמו הפרשה בשבת, ואע״ג דהמרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין (כעירובין ד״נ, ע״א, ומנחות דנ״ד, ב), מכמ״ק כיון דכותי מסתמא כבר עישר, כמ״ש רבינו לעיל סי׳ י״ד להכי מותר לכרבו׳ במעשרות דתו לא הוה כטבל מעורב בו, והכי עפי עדיף לעשות, מלקבוע מעשר בשיעור מצומצם ולהניח למחר יותר משיעור מעשר, כדי שלא יהי׳ כמפרים בשבת, דדלמא ישכח למחר ויניח רק כשיעור שהתנה, ואז הוה כמפרים]; וי״א דמיחל ר״ל מוזגו במים, והמוה דמה קמ״ל בזה, וכ״ל דהא קמ״ל, מדעל כרחך נ״ל ברירה, א״כ הו״ל דמוע למפרע? נהכי יערבו במים, ותתבטל עי״ז התרומה (כי״ד קנ״ד) ולא אמרי׳ דהו״ל כמבטל איסור לכתחילה? דהרי כך תיקון שתייתו, למזגו במים, וכטהינת חטין שהתלי״ע׳ (י״ד פ״ד): יט) *כ׳ רבינו הגאון אאמ״ו זצוק״ל, ואף דרק בתרומת ח״ל אוכל והולך ואח״כ מפרים (כבילה ד״ט), או בדמאי, דשניהן מדרבנן, משא״כ הכא טבל דאו׳? נ״ל דבהתנה קודם אכילה או קודם שבת [אבי פי׳ לעיל סי׳ יד, פי׳ א׳ וב׳] יש ברירה אף בדאו׳ [כתוס׳ גיטין דכ״ה], אמגם רק לצורך שבת [אולם בש״ס (מכות י״ט סע״ב) פי׳ רבינו יאודה, דהאי תנא ס״ל דלא בעינן ראשית ששיריה ניכרין, וא״כ בל״ז מתורץ קו׳ ע״ר האמ״ו הגזצוק״ל. ודו״ק [אבי ולפי פי׳ א׳ דסי׳ יד ממילא ניחא], ולתוס׳ תמורה [ד״ע ע״א] היכא דלא הי׳ האיסור מבורר מעיקרא אף בדאו׳ יש ברירה [ועמ״ש בס״ד חגיגה פ״ג סי׳ לג; ואילה״ק לתו׳ מאחין שחלקו שמחזירים זל״ז ביובל (כגיטין כ״ה, א)? י״ל דלתו׳ התם הוי רק בשעה הוא האיסור, דמסתמא תולה בבירורו שאח״כ] [אבי סברת התו׳ דתמורה בשם מורו מהר״ר מעולם לא זכיתי להבין, דכמה וכמה ברירות ישנם בש״ס שהם כן, כמ״ש ע״ר ולא הוברר האיסור מעולם, ואפ״ה אין ברירה כמו כתוב לא״ו שתנ׳ בפתח תחילה גיטין דכ״ה, א: וכן אם בא חכם למארם עירובין דל״ו, ב, ובילה דל״ז, ב; ועי׳ תו׳ גיטין דכ״ה, ב, ד״ה דברי, דהיכא שמברר דבריו ומתנה בפירוש ואומר שאני עתיד להפרים, אמרינן יש ברירה; אח״ז ראיתי בתו׳ סוטה דה״י, א, ד״ה לחזר ותלאן, דלתו לסברא דמורי מהר״ר, ופה הובא ג״כ דברי ע״ר זצוק״ע, דהא דב׳ לוגין שאני עתיד להפרים הוא כלא הוברר מעולם: ועי׳ ר״ן נדרים ר״פ השותפין דמ״ה, ב]: כ) *לרמב״ד [פ״א ממעשרות] דכל תרומת פירות מד״ס, חוץ מדגן תירוש

ויאכל

המדרש או בשדה (כא), אומר שתי תאנים שאני עתיד להפריש, הרי הן תרומה ועשר מעשר ראשון, ותשע מעשר שני (כב). היו דמַאי (כג), אומר מה שאני עתיד להפריש ט) (למחר) (כד), הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו, ומעשר שני בצפונו או בדרומו, ומחולל על המעות: ך היו לפניו שתי כַלְכָּלוֹת (כה) של טבל, ואמר מעשרות (כו) י) זו בזו, הראשונה מעוּשֶׂרֶת (כז) יא), של זו בזו ושל זו בזו, הראשונה

ר"ע מברטנורה

בערב שבת ומתיירא שמא יקדש עליו היום ולא יוכל לעשר: ך כלכלות. סלים: מעשרות זו בזו. מעשרות שאני צריך להפריש מכלכלה זו יהיו מונחים בחברתה: הראשונה מעושרת. ומפריש מן השניה המעשרות של שתיהן: של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת. אבל השניה אינה מעושרת דמיד כשאמר של זו בזו נתקנה הראשונה ונפטרה מן המעשרות וכי הדר ואמר של זו בזו נמצא מפריש מזו שכבר נפטרת על זו שהיא חייבת ואין מפרישין מן הפטור על החיוב (יב) ולא אמר כלום (יג) ונוטל מן השני' המעשרו' של שתיהן:

מעשרותיהן

תפארת ישראל

ויזהר [דלא כרמ"בם פ"ב מתרו', דהכל דאו'], נ"ל דקמ"ל הכא בתאנה אף דהו"ל מדרבנן, והו"לל אוכל והולך ואח"כ מפריש עכ"פ הכא, מדאפשר יקרא שם עכ"פ קודם שבת, ונ"ל עוד לפ"ז, דקמ"ל משנה א' וב' דבמאכל ע"ה צריך לקרות שם לתר"מע קודם שבת; וקמ"ל משנה ג' דאפי' בדמאי בפירות דמעשרן רק מד"ס, צריך שיקרא שם קודם אכילה; וקמ"ל מ"ד בכותי צריך לקרות שם לתרומ', אבל גם בשבת מדוודאי כבר הפריש הכותי הכל לצורך אכילת עצמו; ורק משום דמה שמפריש לתר"מע הרי ישאר אצל הישראל ויכול להלל המע"ש למחר, להכי לא יחללו בשבת; וקמ"ל תו משנה ד', דאע"ג דבתאני' גוף התרומ' מד"ס, ואפי' הן ג"כ דמאי דהו"ל תרי דרבנן, אפ"ה צריך לקרות שם מקודם; ואפי' הם וודאי טבל, כיון דתרומת פירות מד"ס, מהני קריאת שם שמע"ש: כא) בע"ש בין השמשו', וא"א לו לילך לביתו ולעשרם: כב) נ"ל דהכ' נמי צריך לקבוע מקום לומר שהמע"ש יהי' בצפונ' או בדרומ' ומחולל על המעות, דמהשתא ע"ש הוא וקבע לו מקום כבר, רשאי לחללו; רק דאסיפא סמיך ולא חש להאריך. א"נ דרק בסיפא שהוא דמאי, וכשהוכשר הרי כבר נטמא המע"ש ביד הע"ה צריך לפדותו ככל מע"ש שנטמא; אבל הכא שהמע"ש טהור, א"צ רק לקבוע לו מקום: כג) *שא"צ ליתן ממנו רק ת"מע; ונ"ל דקמ"ל דאף דאיכא תרתי, תרומ' דרבנן ודמאי דרבנן, אפ"ה צריך לקרא שם תחלה: כד) *לא גרסי' למחר, אלא כלעיל סי' טו: כה) סלים: כו) *הוא שם כולל לתרומ' ומעשרו': כז) נ"ל דקמ"ל דמותר לאכול הראשונ' אף שלא הופרש עדיין ת"ומע שלה מהשניי'; וגם לא הופרש מהמוקף [אבי דמשום כבוד שבת א"צ מהמוקף דאל"כ אפילו ירק צריך מהמוקף.

בחולין

עיקר תוי"ט

ט) להפריש. ל"ג למחר לפי מ"ש הר"ב לעיל לחלק בין שאינו מתקן אלא מה שאוכל למתקן את כל שנאד. דאי גרס א"צ לחלק בשבי הלא הו"ל לחלק בין ודאי לדמאי ועיין בתוי"ט: י) מעשרות. הושאל שם מעשרות לכלל המתנות ובכללן גם התרומה יא) מעושרת. בהך קמייתא ליכא חידוש שהר"מ מבוס סיפא נקטה הר"ב: (יב) ר"מ היא דאמר אינו תופס אלא לשון ראשון כדאי' במס' תמורה: (יג) וא"ל דהא במפריש מפטור על החיוב תרומתו תרומה אלא דיתעור ויתרום. וא"כ איך קאמר ולא אמר כלום. דבאני התם שהפרים והתרומה ניכר' לכך תרו"ת כדי שלא לנזולי בתרומה אבל הכא שלא

הראשונה מעושרת כח) **מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה** כט)**, קרא שם** ל)**: ז מאה טבל מאה חולין** לא)**,** נוטל

תפארת ישראל

כחולין ד"ז א]: כח) אבל שניי' לא דמדתפס לשון ראשון, נשארה הראשונה והו"ל כמפריש מפטור אחיוב, ואי"ל א"כ הול"ל תרומה ויחזור ויתרום כלעיל פ"ה מ"י, הכא שאני שלא הופרש ממש התרומה, ליכא למיחש לזלזולי, ונקט הך משנה הכא, מדדמי' להנך משניות דלעיל, דבכולן אוכל והולך קודם שהפריש המעשרות; ואע"ג דרק בחיוב מדרבנן כשל ח"ל או דמאי אמרי' דאוכל והולך ואח"כ מפריש, היינו בגוף אחד כבלק [בינה ס, א], משא"כ הכא בגופין מחולקין, כבר מופרשים ועומדין הן, להכי גם בטבל ודאי' רשאי לאכול המתוקן; א"כ היכא דקרא שם מקודם כמשנה ד', גם בוודאי מותר לאכול ולהפריש אח"כ: כט) *ר"ל ואם אמר, מעשרותיהן יהיו, כל מעשר של כלכלה בחברתה: ל) *ולא יפריש עליהן ממק"א, ואף דכל שאינו בזה אחר זה [דא"כ יהיה כמפריש מפטור אחיוב] גם בב"א הינו, (כקדושין דנ"א)? ואי"ל דזה דוקא היכא שהראשון מונע את השני מלחול [כהו' גיטין ד' מ"ג, א ד"ה הא] משא"כ הכא כל א' מונע את עצמו בעצמו, דמדהוא כשר א"א שיעשה תרומה; והו דאפשר נמי שיחולו שניהן בזה אח"ז, כשלא יפרישן זע"ז, עכ"פ בהך גוונא שמפרישן מזע"ז, הא' מגע על חבירו, דמלעשה א' תרומה על ב', א"א שוב שתעשה ב' תרומה על א'? נ"ל דבאפשר למפלגי שאני, (כעירובין ד"כ ע"א) והכא נמי אמרינן דשייר בכ"א כדי תומ"ע של חברתה.

*אמר ספנד ישראל מ"ז שיא משנה חמורה, אשר גם לא מלאה היונה הפוסחת מנוח לכף רגלה כנס הים הגדול דברי רבותינו המפרשים נ"ע והי' קולר הבגתי לנעורת, וכל דבריהם כגחלי אש, אותר אני לבדי עפר ואפר ההת דהרות אבירים ולא זכיתי להשקיט למאון נפשי היבשה בכל פרושי רבותינו ז"ל, דק"ל א' כל רבותינו מודי' דמתני' מיירי בטבול רק לתמ"ע, וכן מוכרח, מדנוטל רק ק"א, ואי בטבול גם לת"ג, הו"ל ליטל ק"ג, ותמוה למה באמת לא נקט מתני' בטבול לת"ג? ב' שיפא דלא שפסיד כלום, מלתא בלא טעמא, דא ך תלוי זה באם שטבל מרובה י' ממעשר? ג' מ"ש דנקט תולין סתם, ומ"ש מילתא דנקט תולין מתוקנים? ד' לישנא דמתני' דקא' נוטל מאה וא' משמע שש נטלם כצירוף יחד, ומשפטם א, ורבותינו המפרשי' עשו פירוד בין הדבקים, ביטול ק' לשם טבל וא' לשם תרומת מעשר, ומפני כל הגער הזה לנפשי העלובה, בהרתי השתופף לפרש ע"ד הרא"ב ד, כי פתח הרחיב ד' לנו, ובעזרו הייתי, בא"י זוקף כפופים: לא) *ר"ל אם ק' טבל הטבול רק למעשר ולתמ"ע נתערב עם ק' חולין, והרי נאסר התערובות ע"י תמ"ע שבו שאסור לזרים, ואם יפרישו מהתערובות, שמא מהחולין יפרישו, ויהיה מפטור על החיוב ואין לו פרנסה ממקום אחר

ר"ע מברטנורה

מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה. המעשרות המחוייבות לשתי כלכלות הללו יהיו של כלכלה בחברתה הרי קרא שם מעשרות שתיהן כאחד ומפריש מזו על זו ומזו על זו דבכל אחד שייר טבל כדי מעשרו' חברתה אבל אינו מפריש עליהן ממקום אחר דהרי קרא שם וקבע מעשרות כל אחת מהן בחברתה. פירוש אחר ועיקר מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה קרא שם. ומפריש מאיזו מהן שירצה דהכי מפרשינן למתני' מעשרותיהן מאיזו מהן שירצה יהיו מעשרות כלכלה בחברתה: ז מאה טבל ומאה חולין. שנתערבו נוטל מאה ואחד. נוטל מאה להפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני כדין כל טבל ואחד נוטל מן המאה (דלשם) [של] חולין לתרומת מעשר כאלו היה טבל שבחולין נעשית כטבל עצמו (יד) לענין תרומת מעשר בלבד אבל לא לענין מעשר ראשון ומעשר שני וכמלא זה מג"ד ע"י

עיקר תוי"ט

יתרשה ול' ניכרת אין כאן בית מיחש כלל: (יד) ואמתני' דבתי כלכלות נמי קאי מדלא תני בהשא חולין אלא המעשרות:

נוטל מאה ואחד לב), מאה טבל מאה מעשר לג), נוטל מאה ואחד לד), מאה

תפארת ישראל

אחר להפריש משם על כל התערובו', והי"ל להק מפ"ג דהלא מ"ע דאין לו פרנסה ממקום אחר מוציא הת"מע מהתערובו'? דהתם בלא מיירי כמ"ש שם סימן ל, דאע"ג דכל טבל שמשהו מדים לו מתירין היינו עד שיפריש כפי חיובו [רמב"ם פ"ח ה"ג ממעשר] משא"כ הכא ביבש מיירי, דאין בילה ביבש רק בדמאי (כפ"ה לד): לב) *דבק"א שנוטל, וודאי יש א' של הטבל, ואז אחר שיפריש מצ"ט הנשארי' ט' למע"ר וט' למע"ש, הותרו פ"א הנשארי' ממ"נ, דאם חולין הם, הרי מותרים, ואם מהטבל הן, כולן או מקצתן, הרי הותר הטבל בכל מקום שהוא ע"י א' טבל שבק"א שנטל שיהיה זה הא' לת"מע על הצ"ט שנשארו, ומהצ"ט הפריש ג"כ המע"ר והמע"ש כראוי; ואת"ל שמא אותן ט' שיפריש והט' שיפריש למע"ש, יהיו כולן או מקצתן מהק' חולין שנתערבו, ונמצא מפריש מפטו' על החיוב? י"ל הרי אם אלו שהפריש הן חולין, ע"כ שיש כנגדן טבל בהק"א שהפריש, ויהי' המעשר והמע"ש בהק"א שהפריש. ואע"ג דמהק"א ההם א"א ליתן ללוי הט' מעשר, דהרי התרימת מעשר שהפריש מעורב שם? עכ"פ אין הלוי מפסיד כלל עי"ז, מדקיבל חלופיהן מהצ"ט שנשארו אצל הבעלי'; והרי מעשר כיון שהופרש מותר לזרי'. מיהו פשוט שבמע"ש יאמר שיהיה מחולל על המעות בכל מקום שהוא בין בהצ"ט או בהק"א; ואותן ק"א שנטל, מדמעורב בהן א' של תרומת מעשר, ימכרם לכהן בדמי תרומ' חוץ מדמי א', שהוא ת"מע שחייב מק' טבל שלו; מיהו מה יעשה כהן בק"א אלו שקבל, דשמא טבל הן ולא הופרש מהן הת"מע עדיין? פליגי בירושלמי, אי צריך כהן להפריש עליהן ממקום אחר, או דסגי לי' בקריאת שם, לומר ת"מע שבכרי זה יהי' בצפונו או בדרומו, דמדאין הפרשתו רק מספק, דשמא חולין הוא, סגי בהכי; וה"ה אם הי' הטבל שנתערב טבול גם לת"ג, הי' צריך להפריש ק"ג, כדי שיהיו נחשבי' ב' היתרים לת"ג וא' לת"מע, והא דלא נקט תנא הכי, ה"ט משו' סיפא, וכמו שיתבאר; והא דנקט ק' טבל? ה"ה בפחות, כגון נ' טבל וק' חולין, נוטל ק' וא', שאז יהי' הא' שנוטל יותר מהק' וודאי מהטבל ויוכל לחשבו לת"מע על נ', הטבל, אלא דרצה למנקט מספר שלם שנוטל מאה שלימה, ואגב זה דנקט ק' טבל, נקט נמי ק' חולין, וה"ה בהי' חולין פחות מזה כגון שהי' ק' טבל וא' או ב' חולין, נוטל כדי החולין שנתערב וא' יותר כדי הת"מע שחייב מק' הטבל, ומוכר להכהן מה שנוטל חוץ מהת"מע שחייב. עוד י"ל דלהכי נקט הכא שיהי' ק' חולין אגב סיפא בנתערב ק' טבל בק' מעשר, דהתם צריך שיהי' בשניהן ק', כדי שיהי' בטבל כל כך מעשר כשיעור הת"מע שחייב על הק' מעשר; ואגב זה נקט גם בכך דהכא בק' ק' ודו"ק: לג) *שנתערבו, והרי חייב מתערובת זה, י' ת"מע מן הק' מעשר, ואחד ת"מע מק' טבל, וא"א להפריש כל הי"א מהתערובו' הזה, שמא יפריש כל הי"א, מהטבל, והרי אין בהטבל רק י' מעשר, וא"כ הא' הי"א שיתן מהתערובו', הוא מהחולין, ואיך יהי' חולין ת"מע על המעשר? : לד) *דבק"א שנוטל, וודאי יש א' מהטבל, כשיעור ת"מע שחייב מק' הטבל, ואחר שיפריש מע"ר ומע"ש מהנשאר, אז מותרי' פ"א שבידו, ממ"נ, אם טבל הם הרי הפריש כל הצורך, ואם מעשר הן, א"כ הק"א שנטל כן הטבל, ובק' טבל יש י' מע"ר, שיוכלו להיות

ר"ע מברטנורה

ע"י תערובות זו אחת בלבד שמפריש מן החולין וטבל דאיירי ביה הכא הוא שהורמה ממנו תרומה גדולה אבל לא הורמו ממנו מעשרות ולא תרומת מעשר: מאה טבל ומאה מעשר. לא הורמה מן המעשר הזה תרומת מעשר ונתערבו

מאה חולין מתוקנין טז) מאה מעשר לה), נוטל מאה ועשר לו), מאה טבל תשעים מעשר לז) תשעים טבל ושמונים מעשר לח), לא הפסיד כלום לט) זה

תפארת ישראל

להיות ת"מע על ק' מעשר שיש לו, ואחר שמפריש הת"מע על המעשר, הרי הותר לזרי'; והק"א שבטל נותן ללוי, תחת ק' המעשר שחייב לו, והלוי מוכר הק"א לכהן בדמי תרומה, חוץ מדמי י"א תמ"ע שחייב לכהן: לה) *שנתערב החולין בק' מעשר הטבול לת"מע; וכ"ל דחולין מתוקני' ר"ל דמתחלה הי' להם שם אחר ואח"כ נתקנו להיות חולין, והיינו, שהיו תחלה מעשר, ומשניטל מהן הת"מע נתקנו להיות כחולין, וס"ד דבכה"ג הרי הכל מעשר, ויכול ליטול מהתערובות הת"מע שחייב ותו לא, קמ"ל דמשנתקן המעשר דינו כשאר חולין, שאינו נעשה עוד ת"מע, כספרי שהביא הר"ש פ"ב דתרומו' מ"ה, ונקט הך רבותא הכא ולא ברישא מדהכא איירי שנתערב במעשר וקמ"ל אף דקודם שנתקן המעשר הי' פשוט שיכול להפריש ת"מע מזה על זה, או דמדנתערב במעשר, משמע טפי דנתערב בבית לוי איירי דמלוי אלא חולין כי הך: לו) *דאז יהיה בוודאי בק"י שנוטל, י' מק' המעשר, ויהיו אלו י' נחשבי' לת"מע על ק' המעשר וימכור להכהן אלו הק"י שנטל, בדמי תרומה, חוץ מי' ת"מע שחייב לכהן, והותרו הל' הנשארי' ממ"נ, כלעיל וה"ה בהי' החולין מתוקני' פחות או יותר מק' והמעשר פחות או יותר מק' נוטל תמיד כפי שיעור החולין וכפי שיעור הת"מע שחייב מהמעשר, רק נקט ק' ק' אגב אידך: לז) *או: לח) שנתערבו: לט) דלעיל הפסיד למכור לכהן בדמי תרומה, משא"כ הכא, בנתערב ק' טבל וצ' מעשר, הרי אינו חייב ת"מע רק י', ולהכי מטל מהתערובו' הזה י', ונותנן לכהן, והותר התערובו' לזרי' ממ"נ, דאי י' שנטן לת"מע, הי' מצ' המעשר, הרי ממעשר רשאי לעשות ת"מע, ואי מהטבל נטלם הרי מדיש בהטבל י' מעשר, רשאי לעשותם תמ"ע; וכ"כ בנתערב צ' טבל ופ' מעשר, שחייב לתת $8^9/_{10}$ לת"מע, דהיינו ח' בעד הפ' של מעשר, ועוד $^9/_{10}$ מן הט' של מעשר שיש בצ' טבל, לכן נותן לכהן $8^9/_{10}$, והשאר מותר לזרים ממ"נ דאם מהמעשר נטלן, הרי מעשר רשאי לעשות ת"מע, ואם מהטבל נטלן, הרי מדיש בצ' טבל ט' מעשר, רשאי הוא לעשות $8^9/_{10}$ מן הט' לת"מע; *וכ"ל דמשו' הך בבא, לא נקט נמי ברישא בטבל הטבול לת"ג, דא"כ לא הוה מצי למתני

ר"ע מברטנורה

ונתערבו נוטל מאה של טבל להפריש מהן המעשרות כדפרישית לעיל ונוטל אחת מן המאה של מעשר שהם נעשים כטבל עצמו להתחייב בתרומת מעשר ונשארו צ"ט מפרים מהן תרומת מעשר לפי חשבון שהם עשר פחות עשירית של אחד ואם לא נתערב המעשר בטבל לא היה מפריש אלא עשרה לתרומת מעשר שבהן השתא מפני שנתערבו בטבל מפריש י"א פחות עשירית נמצא מפסיד אחד פחות עשירית: מאה חולין מתוקנין ומאה מעשר. ראשון שלא נטלה תרומתו שנתערבו נוטל מאה לשם מעשר ראשון כדי להפריש מהן עשרה לתרומת מעשר שבהן ועשרה נוטל מן המאה חולין מתוקנין כאלו הן הם מעשר ראשון דעשרה נוהם לתרומת מעשר ונמצא מפסיד עשרה והא דלא אמרינן הכי כשנתער' עם טבל להזקיק הטבל להפריש ממנו עשרה לתרומת מעשר כמאה של מעשר משום שכך הוא הדין שכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו הלכך המעשר חוזר להיות כטבל ואין הטבל חוזר להיו' כמעשר: מאה טבל ותשעים מעשר וכו' לא הפסיד כלום

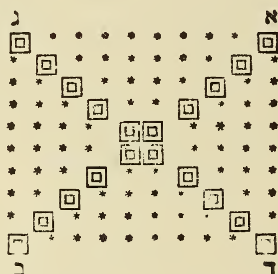
עיקר תוי"ט

טז) חולין כו'. הטבל כשיוצא ממנו ת"ג ות"מ וגם שאר מעשרות יקרא חולין מפני שהקדושה נטלה ממנו

זה הכלל כל זמן שהטבל מרובה (מ), לא הפסיד כלום: ח מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין (מא), ואמר שורה החיצונה אחת מעשר (מב), ואין ידוע איזו היא (מג), נוטל שתי חביות (יט) לוכסן (מד), חצי שורה החיצונה

תפארת ישראל

למתני סיפא, ק' טבל בג' מעשר לא הפסיד כלום, דוודאי הפסיד, דהרי אז אין בהטבל מעשר, כשיעור ת"מע שחייב מהג' מעשר, דהרי אחר שיטול ב' ת"נ מק' טבל לא יהא חייב לתת מעשר מצ"ח טבל הנשארים, רק $9\frac{4}{5}$ שהוא $9\frac{40}{50}$ והרי הוא מחוייב ליתן תמ"ע מכל התערובו' $9\frac{49}{50}$, דהיינו' בעד הג' מעשר, ועוד $\frac{49}{50}$ שהוא חלק עשירי' מן $9\frac{40}{50}$ מעשר שחייב מצ"ח הטבל—; וא"כ שמא כל $9\frac{49}{50}$ ת"מע שיטול יהיו מהצ"ח טבל, והרי מדאין בטבל רק $9\frac{40}{50}$ מעשר, נמצא שאותן $\frac{9}{50}$ שחייב עוד לתרומת מעשר, יקח מהחולין, ואיך יהיה לתרומת מעשר? ודו"ק: מ) *שיהיה במעשר שבטבל כשיעור ת"מע שחייב מהמעשר שבטבל: מא) מסודרי' י' על י' שורות כזה:

ר"ע מברטנורה

כלום דכיון דאיכא בטבל עשרה יתרים דיינינן ליה כאלו יש לו פרנסה ממקום אחר (טז) וכל טבל שנתערב בחולין אם יש לו טבלים אחרים שיכול להפריש על זה התערובו' ממקום אחר אינו מפריש אלא לפי חשבון של הטבל בלבד והכא שהטבל יותר עשר על [המעשר] השבינן כאלו הם ממקום אחר ומפריש מהן לפי חשבון של טבל בלבד ואינו מפסיד כלום: כל זמן שהטבל מרובה. והוא שיהיה מרובה עשר (יז) והכי איתא בירושלמי: ח עשר שורות של עשר עשר כדי יין. מסודרים בארץ שבכל ענין שתמנ' בין ממזרח למערב בין מצפון לדרום תמצא עשר שורות של עשר עשר שהן מאה כדות: שורה החיצונה אחת מעשר. הבית אחת שבשורה החיצונה קבעתי מעשר על כדות אחרות שיש לי: ואין ידוע איזו היצונה. שהרי יש כאן ארבע שורות חיצונות לארבע רוחות: נוטל שתי חביות באלכסון. אחת למקצוע דרומית מזרחית ושניה לה במקצוע מערבית צפונית שכל חביות שבמקציע נמנית לשתי רוחות וימלא משתיהן חבית אחת ותהיה מעשר (יח): חצי שורה החיצונה אחת מעשר. ואם אמר חבית אחת שבחצי שורה החיצונה בה קבעתי מעשר על

מב) ר"ל אחת מד' שורו' החצונו' יהי' מעשר על ס' שורו' האחרו' [כך משמע בירושל' ודלא כר"מ ור"ב]: מג) *ר"ל דמיירי שבכה על איזה שורה אמר [דאי"ל שאמר תהלה סתם, ומשום אין ברירה, הא ליתא, דהרי הכא שלא שתה קודם הפרשה א"צ לבירור למפרע מהשתא], ומדשכח, יש כאן חשש משום חבית א' ת"מע שבשורה ההיא שאסור לזרים: מד) *ר"ל שנוטל אחת

עיקר תוי"ט

מתנו ות"מ הייט בהולאת ממנו כל הת"ומ הר"מ: (טז) וכו'ה מתני' כשא"ל פרנסה ממק"א ועיין בפ"ג דתלה מ"ו: (יז) ולהכי בעינן עשרה. דהא מטוס דדיינין ליה כאלו יש לו פרנסה ממק"א היא וכל שיש ט עשרה חלקים יתרים. שיש לנו להפריש מהן א' לת"מ עשירית מעשרה הלכך דיינינן ליה כפרנסה ממק"א וכפחות מזה לא נוכל לדיינו כך. תוי"ט: (יח) כל התנ"ד הזאת בבבל תרומת מעשר שיש בו. תוי"ט: יט) חביות. פתח בכד וסיים בחבית לומר לך בייט כד פייט חבית כדאיתא בב"ק:
תלי

החיצונה אחת מעשר מה) ואין ידוע אי זו היא מו), נוטל ארבע חביות מארבע זויות מז), שורה אחת מעשר ואין ידוע אי זו היא, נוטל שורה אחת לוכסן מח). חצי שורה אחת ב) מעשר ואין ידוע אי זו היא, נוטל שתי שורות לוכסן מט). חבית אחת מעשר ואין ידוע איזו היא נ), נוטל מכל חבית וחבית נא):

סליק מסכת דמאי:

תפארת ישראל

א' מקרן א, וחבית א' מקרן ב, או א' מקרן ג, וחבית א' מקרן ד, דאז בין שהי' אומר משורה זו או זו מתקיים דבורו, ומוכר נ' חביות אלו לכהן בדמי תרומה חוץ מחבית א' מהב' שחייב לת"מע, כך הי' נ"לפעד, ולרמ"בם יערבם, וימלא משתיהן חבית אחד, ותמה עליו רכ"מ האיך יוצא ידי חובתו? יע"ש; וכולה מתני' דז' וה' מיירי שאין לו מעשר אחר דא"לכ לא הי' מפסיד כלום, דהי' עושה להמעשר הבוא תמ"ע על י' חביות אלו, ואפי' הם במקום אחר דהרי ת"מע א"צ מוקף בשעת הדחק: מה) *ר"ל שהיו ה' שורו' הצונות מאלו היוד שורות חולין, וה' שורות האחרות היו טבל, ואמר שחצי שורה דהיינו ה' חביות יהיו מעשר על נ' של טבל, ויש לחוש להאי חבי' ת"מע שחייב מה' חביו' מעשר: מו) *ששכח איזה ה' שורות הצונות הם הטבל גם שכח איזה חצי שורה חיצונה פירש תחלה, וה"ה באמר שחצי שורה הצונה א' תהי' מעשר על מ' חבית טבל שיש לו במקום אחר: מז) ר"ל מאותן חביו' המסומני' א, ב, ג, ד, לוקח מכ"א חצי חבי' לת"מע, ומוכרם לכהן חוץ מדמי חצי חבי' א' שחייב לת"מע: מח) דהיינו י' חבי' באלכסון מאות א עד ב, או מאות ג עד אות ד, דאז מאיזה שורה שיהי' מעשרו. כבר נטל ממנה ת"מע, ומוכרם כולם לכהן כנ"ל: מט) *דהיינו שורה באלכסון מאות א עד ב, ושורה באלכסון מאות ג עד ד, מכ' חביו' אלו, לוקח מכ"א חצי חבית לת"מע, ומוכרן כולן לכהן כנ"ל, דאז מאיזה חצי שורה שאמר, כבר לקח ת"מע ממנה: נ) *שהיו כולן חולין, ורק שורה א' הי' טבל, ואמר על חבית א' שיהי' מעשר, וא"י איזה שורה ואיזה חבית: נא) *הלק הכ' מהחבי', בכדי ת"מע שחייב, ומוכר כל העשירו' לכהן חוץ מעשירית א' שחייב לת"מע; [כך נ"ל פי' המשנה ע"פ הירושל', וכ"מ מר"ש]:

סליק מסכת דמאי:

ר"ע מברטנורה

על כדות אחרות שיש לו: ואין ידוע איזו. חצי שורה מארבע שורות החיצונות: נוטל ארבע חביות מארבע זויות. מפני שיש בכל זויות משתי חצאים שבשתי שורות החיצונות הסמוכים לה וממלא מארבעתן חבית אחת ותהיה מעשר: שורה אחת מעשר וכו'. ואם אמר חבית אחת שבשורה אחת מאלו עשר שורות בה קבעתי מעשר ואין ידוע באיזו שורה היא: נוטל שורה אחת באלכסון. כלומר נוטל עשר כדות משורה אחת ממקצוע דרומית מזרחית עד מקצוע מערבית צפונית או ממקצוע דרומית מערבית עד מקצוע מזרחית צפונית וממלא מכל העשר חביות חבית אחת ותהי' מעשר ומפני מה נוטל באלכסון ואינו נוטל שורה אחת כלה ביושר ממזרח למערב או מצפון לדרום דכשהוא נוטל באלכסון בין שתמנה השורות כולן ממזרח למערב בין שתמנה אותן מצפון לדרום נמצא נוטל חבית א' מכל שורה ושורה מה שאין כן אם היה נוטל שורה א' באורך ממזרח למערב או מצפון לדרום:

סליק מסכת דמאי:

עיקר תוי"ט

ב) חצי שורה אחת מעשר. לשון הר"מ ואם אמר חבית אחת מחצי שורה אחת מעשר ולא ייחד איזו חצי שורה יקח עשרים חביות י' על אלכסון אחד ועשר על אלכסון אחר השוכב עליו וממלא לוקח חבית מכל חצי שורה מן השורות ואח"כ יוציא מכולם חבית אחת:

חידושים

בי"ב כ' הירושל' מפרשה להמשנה דלעיל ז, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל הקשה
עוד בירושל', ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת, אר"ש פשייר ר"מ חולין, כההיא דתנינן
מטלטלין תרומה טהורה עם הטמאה (פכ"א דשבת), לא דמי? תמן טמאה לצורך טהורה, הכא חולין לצורך
טמאה, ומשני, דאתי פס יציאתו מהכוס יהי' קדוש, עכ"ל הירושל', ומזה ק"ל אמ"ש (מג"א ש"ח סק"ז)
דאם מוקצה בידו רשאי לטלטלו יותר, א"כ מה הקשה הירושל' דמטלטל ת"ט, הרי מדכבר הוא בידו,
מותר לטלטלו ולהניחו על השולחן, ואף לאבן עוזר (סי' רס"ו) דרק היסירה רק בכלי במלאכתו לאיסור,
מדמותר לטלטלו עכ"פ לצורך גופו ומקומו, הא מ"מ דעתו שם, דשבת הים מעות בידו, אם שכח
המעות בכים, דלא נעשה הכים בסים דמותר לטלטלו עם המעות לצורך מקומו מש"ה מותר ג"כ כאם
הוא בידו, ע"ש, וה"נ הטוס לא הוה בסים ביהש"מ, מדהי' בו ג"כ היתר, ר"ל יין חולין, גם הרי מוצגו
בשבת, ומדלא הוה הטוס בסים, מותר כשהוא בידו, ומה מקשה הירושלמי ונ"ע עכלה"ט [*ותמהני על
רבינו, דדברי המג"א לאו דל"ל הוא, דכך הוכיחו תוס' [ביצה ד"ג, ב ד"ה אבל] ור"ן שם, אמנם רבינו
הגדול אשר עינו רואה כל הגולם, איך אפשר דלשתמיט לי' דברי הרא"ש כאן, שפי' במסקנ' הירוש' דקאמר
דעם יציאתו מהכוס יהי' קדוש וז"ל הרא"ש ולא יהי' תרומה, ומאז והלאה אינו מטלטל הכוס, אלא מניחו
על השולחן, עכ"ל, מלשון זה מוכח דס"ד דמקשן הי', שיטלטל הכוס גם אחר סילוק שתייתו, מדאל"כ
ליזהר מטלטול הטוס על השולחן, גם בלי צורך שתיי', ופ"ז משני במתנה שלא יהי' תרומה עד שיסתלק
מלטלטל עוד הכוס; או נ"ל דס"ד דמקשן הי' תיכף אחר גמר שתיי' קודם שיניחו על השולחן עושהו
תרומה מעיקרא, והשתא מקשי שפיר והרי מטלטל תרומה טמאה ולא דמי לנסך דרמג"א, דהתם המוקצ' כבר הוא
בידו, משא"כ הכא, מדעושהו תרומה בעודו בידו, הו"ל כלוקח המוקצ' בידו, וגדול' מזו מצאנו דאפי' כשהמוקצ'
כבר בידו כ' רמג"א רס"ז סקי"ט בשופר בביה"ש, שצריך שלא יביא א"ע לידי כך] והא תשני דעם סלוקו מהכוס,
ור"ל כשסילק ידו ממנו מקדישה לתרומה, ומאז והלאה אינו מטלטלו עוד, ואילה"ק לירושלמי, איך יסתלק
מהכוס לגמרי, הרי צריך לשפכו שלא יכשל בו הע"ה, כדמצריך ירושל' לעיל לפרר הלחם מה"ט? י"ל
דהכא מדהוה שיורי כוסות, גם הע"ה אינו שותהו, ושיפכו לבהמה מלתא דל"ש, ואילה"ק הרי גם בל"ז
ירושל' זה הוא דלא כבבלי (ביצה דכ"א, ב) דמסיק התם דשיורי טסית דידן מותר לטלטל מדחזי לתרנגולים,
ודגים דאסורי הנאה ניניהו, נמי שרי לטלטל אם כבר נעשו, דהו"ל כגרף של רעי, א"כ הך שיורי כוס
דתרומת יין טמא, מדקיי"ל ביין תרומה שנטמאה, כב"ש (ב"ק קט"ז, א) דתשפך הכל, משום דבכל דוכתא
חיישי' לתקלה (כרכ"מ פי"ב מתרומות הי"ב), א"כ הו"ל אסורי הנאה דהוה כגרף של רעי ושרי לטלטולי
[ולא דמי לתרומה טמאה פכ"א דשבת דאסור לטלטל, דהתם בינש מיירי; דחזי להסקה, נ"ל דדוקה יין
תמים, משא"כ שאר איסורי הנא' , אף דהוה נמי שיורי כוסות, לא מאים (ועי' א"ח תמ"ו) *ואגב אפרש
עוד הירושל' שהניחו הרא"ש טלו מוקשה, דהירושל' הקשה עוד מלוקח יין מכותי', דחיים ר"י ור"ש לקביעת
סעוד, ולמה לא ניחש ה"נ לקביעת הכוס ותשני הכל מודים בכוס שהוא על אתר, ותמה הרא"ש, מה
מקשה בשלמ' ביין כותי', שמא יבקע קודם שיפרים לאחר, משא"כ הכא אם יבקע קודם שתייתו אין
חשש כלל, ואם אח"כ הרי כבר הפרים, ונ"ל ע"פ מ"ד (פסחים דפ"ו, ב) השותה טכו בב"א הרי זה
גרגרן, א"כ מקשה שפיר שמא יבקע בין שתיי' לשתייה, גם בל"ז איכא למיחש שמא יבקע אחר גמר שתיי',
קודם שיפשה תרומה כשיסתלק ממש כלעיל, ומשני מדהוא על אתר, ר"ל על אותו מקום, ורק זמן
מועט שוהה ביניהם ליכא למיחש]: וכשהצעתי דברי לפני רבינו הנ"ל, השיב על תרוצי קמא על
קושיתו ברמג"א, וז"ל פי' ידידי הרב נ"י בהרא"ש לא מחוור לי, דהא הרא"ש כ' מקמי הכי וז"ל אין תרומה
קודשה עד שישתה ואיך נעקל דבריו, דר"ל עד שיסתלק מלטלטל הכוס [*תמהני ארבינו וכי כך אמרתי
דמ"ש הרא"ש עד שישתה ר"ל עד שיסתלק מהכוס, אני לא אמרתי רק מדלרא"ש עיקר מה דחדת לן
התרבן, הוא שלא יטלטל הכוס אחר שעשהו תרומה, ש"מ דהמקשן הי' סבור, דאף שצריך להקדים התרומ'
אחר גמר שתייתו כמ"ש הירושלמי מקמי הכי, עכ"פ עוד יטלטל הכוס ע"ג השולחן גם אח"כ, ע"ז קא'
הרא"ש אין תרומה קודשה עד גמר שתייתו ומאז והלאה אינו מטלטלו] ; ותו אין מכוון פירוש ידידי עם
ל' הירושלמי, עם יציאתו מהכוס, דסילוק מהכוס לא מקרי יציאתו, אלא יציאת היין מהכוס לפיו או
לשפיכה [*ולפענ"ד הכנס מליצו הרבה דוגמתו בל' חכמים, יצא ולא יצא ויוצא ידי חובתו, כולן לשון סילוק
ה"נ ר"ל משיסתלק השותה מהכוס] ; ותו לפירושו א"כ מה מקשה הרא"ש בתר הכי, דלא שייך הכא חשש
בקוע כלל, ולפירושו דתר הא יש חשש בקוע בין שתייתו לזמן סלוקו מטלטול הכוס [*תמהני ארבינו,
וכי א בלבד מ' הרא"ש, הרי ה"ה דהוה מצי למימר דיתבקע בהמצע שתיי' או כתרוצי הנ"ל, אלא דשתיכה
הרא"ש

חידושים

הרא"ש טוה, דלא כ"ד דמקבן נמיתה נבקיעה בזמן קצר מאוד כזה, גם אפשר דקו' כרא"ש טוה רק על דברי הר"ש שכ' בתירוץ הירושל' וז"ל דמפ"ש עד שבת הו"ל כעל אתר]: **אלא** וודאי ברור דשוות הרא"ש דאין תרומה קדושה עד שבת ואח"כ אינו מטלטל הכוס למקום אחר אלא מניח מיד לפניו על השולחן, וזה לא מקרי טלטול אלא כזורקו מידו, וא"כ גם נג"ז ק' המג"א דהא מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה, מדהמוקצה בידו [*ובעניי לא הבנתי ד"ק דברי זה פשוט דלא חידש לן התרצן שלא תהי' קדושה רק אחר גמר שתייתו, דזה כבר הוכיח הירושל' מקמי הכי, דאי הקדישה קודם גמר שתיתו הו"ל מדומע, רק גם לפי דברי רבינו, עיקר מה דחידש לן התרצן הוא שלא טילטלו שום טלטול אחר כ"א להניחו על השולחן, ואם זה כוונת רבינו, ק' דמלבד שזה לא הזכירו לא הירושל' ולא הרא"ש (דהרא"ש לא כ' „מהם והלאה" רק „מאז ולהלאה", דהזמן קאי ורק בזמן פליג המקבן וזין זה במשמעות דבריהם כלל, ק' נמי כל הדקדוקי' דבתר דידי קאתי מרבא ורבנא, גם מדידי' אדידי' ק' דא"כ לאיזה ענין וטעם כ' הרא"ש „ואין" „התרומה קדושה" „עד שישתה"? וק' נמי קו' האחרת שהקשה רבינו מקו' הרא"ש, דשמא יבקע בעת שמושיבו על השולחן?] וכן פי' מהר"א מפדואה בירושל', דכל זמן שהיין בכוס הכל חולין [*שהוא ע"י מגי דעת קדשו, מה למהר"א מפדואה לדברי הרא"ש? הרי הם רחוקי' זמ"ז כרחוק מזרח ממערב, דע"כ וע"כ פליגי בפי' הירושל', דהרא"ש קאי' ומאז והלאה אינו מטלטל הכוס ולמהר"א מפדואה אינו קדוש עד שישפוך היין מהכוס, ואחר שהוריק היין למה לא יטלטל הכוס, הרי בלא הי' עליו כמוקצה בבי"ה וניטל מעליו בשבת מותר לטלטל הכלי (כמג"א ש"ח סק"ג), והא הי' נימא דס"ל למהר"א בהניח כלי תחת הנר ונפל לתוכו, ותוך עכו"ם ונטל הנר, אסור לטלטל הכלי כמו שנסתפק מג"א (ש"ט סק"ט) עכ"פ הרי הכוס אינו שלו, והוא הניח לשם מוקצה שלא מדעת בע"ב, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו (כמג"א שם)? אמנם גם לדברי מהר"א מפדואה מיושב שפיר קו' רבינו אמג"א, דס"ד דמקבן דא"א להזהר מבל' יטלטל הכוס על השולחן גם אחר שתייתו, ע"ז משני דלא יקדש עד שילא היין מהכוס בשפכו]; **ובאמת** לא זכיתי להבין כוונת הרא"ש דלדידי' הו"ל לירושלמי לשנות בקיצור דאינו מטלטלו רק מניחו על השולחן, וה' יאיר עיני [°ולדברי העני מדעת דברי הירושלמי הם ממש דברי הרא"ש, כולם מתאימות והכול' אין בהם]; ותו ק"ל לירושל' אף לפי דברי מפכ"ת, דהתם שיטלטלו השולחן הנה והנה הא מדלא הי' שם בי"הש לא נעשה בסיס [*נקט רבינו דלא נעשה בסיס, דאל"כ אפי' לצורך גופו ומקומו אסור כמ"ה ש"י ס"ז] וא"כ למה לא יטלטל הכוס אשולחן לצורך מקומו? דבהגם למה לו לטלטלו, וצ"ע [*אמר הגל, תמהני הרי להדיא אמרי' (שבת דמ"ג, א) באפרוחי' שעלו לכל דנעודן עליו אסור לטלטלו, אף שלא היו עליו ביה"ש, וכ"כ תו' (שם דמ"ה, ב ד"ה יב) דאפי' בהניח עכו"ם מוקצה בכלי שלא לדעת ישראל נעשה בסיס? וא"ל דהכא שאני הי' הסיוהר תוך הכוס, והשקה שם מהכוס בתוכו המוקצה ממילא, לא הו"ל כהונח ממש לדעת, ליתא דהרי התו' הוכיחו מאפרוחים (סוכ' דמ"ג) דלא במשום הגבורי' אע"ג שהביצים' הניחו האבני' שלא לדעת התגרי', ש"מ אפי' הונח שלא לדעת אסור, ואפיכא לחלק דהכא לא הונח המוקצה שם כלל, רק ממילא נתהוה, עדיף מהך דביסוסי' אמנם לא ידענא מה צורך לרבינו לדחוקי, הרי בלא"ה לא נעשה הכוס בסיס, דהכלי אינו שלו וכנ"ל ותו מתו"כ תו' (ביצה ד"ב, א ד"ה וב"ה) דאפי' במניח העלמית אסבלה, מדאין דעתו להניחם שם כל היום לא הוה בסיס (וכמג"א ש"ט סק"ז) ותו מדדעתו להסליקו לא נעשה בסיס [כמג"א רס"ו סק"ב] ה"ל הרי ע"כ יצטרך לשפוך היין שלא יבטל הע"ה וכנ"ל והוי בלא נעשה בסיס, מותר לטלטלו בצריך למקומו (כא"ח סכי' ש"ח) **אמנם** נ"ל כיון דאפשר לעשותו תרומ' אח"כ. הו"ל כטלטול שלא לצורך:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

מא. ע"ה חשוד רק על תרו"מ ולא על מ"ע ולפיכך חבר שהזמינו ע"ה בע"ש שיאכל אצלו בשבת, יקרא שם בע"ש, אף שאין המאכל והמשקה נידון ברשותו, בדמאי הקילו, ולהכי יאמר בע"ש, מה שאפריש למחר יהיה מעשר, ושאר המעשר הראוי ממאכל זה, יהיה סמוך לו, והמעשר שיהדתי תחלה יהיה תרמ"ע על המעשר שבצדו, והמע"ש שאהיה הרב יהיה ביד המעשר שאפריש, ויהיה מחולל על מעות שבכיסי: **מ"ב.** ואף על פי שכבר אמר כן לפני שבת, אפ"ה כשהביאו לפניו המאכל והמשקה בשבת חוזר ואומר כאתמול; דלא אמר כן אתמול, רק כדי שלא יהא נראה כמחלל מעשר בשבת · ולאחר שסעד ישפוך כעס שקבע ית"מע, על הארץ בלא"ד יד שלא לביזוי הע"ה: **מ"ג.** ואפילו בתרומת פירות דרבנן, כשהן דמאי צריך לקרוא שם קודם שיאכל. ולפיכך ע"ה שהתנה עם פועל דבר שיאכל מפירות שכבר נגמ"ל למעשרות בשנה שעושה בהן מלאכה, יאמר

הפועל

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

הפותל קודם שיאכל כנ"ל ויפריש משל בעה"ב פרי א' לתרומ"ע ויתנה לכהן: מ"ד. אמנם כותי בחד מלתא גרע מע"ה במה שמוכר לאחרים חשיד גם אתרומה דלא חש אלפני עור לתמכ"ש; ובחד מלתא עדיף מע"ה דמה שצריך לאכילת עצמו לא חשיד גם אמעשרות, ואפ"ה גזרו רבנן שהקונה אפילו מתוך ביתו צריך לעשר הכל משום לא פלוג; ואפ"ה מדלא חשיד כע"ה, לפיכך הקונה מתוך ביתו שהכין הכותי המאכל והמשקה לצורך עצמו, אם שכח הקונה לעשר קודם שבת, אז גם בשבת רשאי לומר כלעיל, רק צריך לקרוא שם גם לתרומה: מ"ה. ואם יש לו טבל דרבנן בע"ש, ואינו אצלו להפריש מיר, רשאי ג"כ לקבוע מקום לתרומה ומעשרות מע"ש ולומר אז כנ"ל, וא"צ לחזור ולומר כן בשבת כמשנה ב', דבשלמא התם לא היה בע"ש ברשותו, ולא אמר בע"ש, אלא כדי שלא יהא נראה כמפריש בשבת, כשיחזור ויאמר כן בשבת כשיבא לרשותו; משא"כ הכא הרי גם בע"ש כבר היה ברשותו, ובשיקבע אז מקום ויקרא שם סגי: מ"ו. ב' סלים עם פירות טבל, ואמר מעשרות של זו בזו, מותר לאכול הראשונה, אע"ג שלא הפריש עדיין התרומ"ע מהשניים; ואם אמר של זו בזו, ושל זו בזו, מותר לאכול רק הראשונה, אבל לא השנייה דהרי הפריש אח"כ מהפטור על החיוב; ואם אמר תרומ ע של כל א' יהיה בחברתה, אסור להפריש על כל א' ממקום אחר, רק כמו שאמר, ואסור לאכול משניהן עד שיפריש אכל א' מחברתה: ולא אמרינן בכה"ג כל שאינו בזא"ז אפילו בבת א' אינו? דשאני הכא די"ל דשיורא שייר בכל א' בכדי הצריך לפרוש על חבירתה [אבי ועי' תו' גיטין דמ"ב, א', ד"ה הא, דהיכא דאין הראשון מינע את השני מלחול כמו בב' אחיות שמונעים קידושין הראשונים מלחול קידושי שנייה, לא אמרינן כל שאינו ע"ש, ודו"ק]: מ"ז. ק' טבל הטבול למעשר ותמ"ע שנתערב בק' חולין, ימכר להכהן מהתערובות ק"א בדמי תרומה חוץ מדמי א' מהן שצריך ליתנו לכהן בתרמ"ע מתערובת זה, והרי בק"א אלו שיתן לכהן, ודאי יהיה בהן א' של טבל, שרשאי לעשותו תרמ"ע על ט' מעשר בכל מקום שהוא, ורק כדי שלא יפסיד הלוי ט' מעשר שחייב לו מהק' טבל, לכן יתן לו ט' מצ"ט שלו; ואח"כ יאמר דהמעש"נ שחייב מהטבל, יהיה נפדה בכל מקום שהוא על מעות. ואם נתערב לו ק' טבל כנ"ל וק' מעשר הטבול לתרמ"ע, ג"כ א"צ ליקח מהתערובות רק ק"א, אבל יתנם ללוי שחייב לו י' מעשר מהטבל, וק' המעשר, שהם יחד ק"י מעשר ומהם חייב הלוי להכהן י"א תרמ"ע ולפיכך ימכור הלוי להכהן ק"א שקבל בעד דמי תרומה, חוץ מי"א שחייב לו; ואח"כ יתן ט' מצ"ט שלו בתורת מעשר כראוי; ואח"כ יפרה המע"ש בכל מקום שהוא כלעיל. ואם נתערב ק' מעשר הטבול לתרמ"ע עם ק' מעשר שכבר נפרש ממנו תרמ"ע, דהוי כחולין ממש, הרי מדחייב הלוי מתערובת זה י' תרומ"ע לכהן, להכי ימכר להכהן ק"י מתערובת זה, שבוודאי יש בהן י' מעשר הטבול לתרומ"ע, ורשאי לעשותן תרמ"ע על המעשר שלו, והכהן לא ישלם רק ק' בדמי תרומה, ויפדה המע"ש כנ"ל, ואז מותר הצ' הנשארים. ואם בהטבל הטבול למעשר ולתרמ"ע, יש בתוכו מעשר יותר מהתרמ"ע שחייב מהמעשר כגון שנתערבו פ' טבל כלעיל בס' מעשר הטבול לתמ"ע, הרי יש כהטבל ח' מעשר ומס' המעשר אינו חייב רק ו' תרמ"ע, יקח מהתערובות $^{68}/_{10}$ ויתנן להכהן, והיינו כפי שחייב להכהן, ו' תרמ"ע מהס' מעשר ועוד $^{8}/_{10}$ תרומ"ע מהפ' טבל, שמעשר שלהן הוא ח' ותרמ"ע של הח' הוא $^{8}/_{10}$ וכשיתן כך להכהן הותר השאר ממ"נ, אם אותן $^{68}/_{10}$ שנתן להכהן היו כולן או מקצתן מהטבל, הרי מדיש בהטבל ח' מעשר הרי רשאי לעשותן תרומ"ע על כל המעשר; ואם אותן $^{68}/_{10}$ היו מן הס' מעשר, ג"כ רשאי לעשות כולו תרומ"ע; ולפיכך אח"כ יתן מהתערובות ס' מעשר ללוי, ויפדה המעש"נ בכל מקום שהוא ומותר התערובות לכל: מ"ח. היו לו י' שורות של י' י' כדי יין, ואמר ששורה חצונה א' תהיה מעשר על צ' טבל הנשארים, ושכח איזה מד' שורות החיצונות עשא' מעשר, נוטל ב' חביות בב' הקרנות המתנגדים, שיהיו לתרומ"ע, דאז כל א' מב' החביות שייך לב' שורות, ורשאי לעשותה תרומ"ע על הט' מעשר הנשארים, ונותן איזה ט' שירצה ללוי ומותר הכל הנשאר. ואם היה מי' שורות אלו רק ה' טבל למעשר ולתרמ"ע וה' שורות האחרות היו חולין [או שרצה לקיימן בטבלן] ואמר הצי שורה מה' החיצונות יהיה מעשר על הה' שורות ואינו יודע על איזה חצי אמר, יתן להכהן ד' חביות מד' הזוית לתרמ"ע, ובשאר יעשה כלעיל. ואם אמר שורה א' מעשר ושכח על איזה שורה מהי' שורות אמר כך, יתן לתרמ"ע שורה א' באלכסון מזוית לזוית, דאז יקח מכל שורה שיהיה בין לארכה ובין לרחבה. ואם אמר חצי שורה א' מהי' שורות יהיה מעשר על נ' חביות שבה' שורות, ושכח באיזה חצי שורה אמר כך, הר"ז נוטל ב' שורות באלכסון. ואם אמר חצי חבית א' תהיה מעשר על ה' חבית שבצדה, ושכח כנ"ל, אז צריך ליתן מכל הבית וחבית חלק כ' לכהן, ומוכר כל הספיקות לכהן חוץ מחלק כ' א' שחייב ליתן לכהן לתרומת מעשר, מדהוא חלק עשירי מהחצי חבית שהוא מעשר:

סליק מסכת דמאי

פ"א החטים והזונין א), אינן א) כלאים ב) זה, בזה ג). השעורים ושבולת שועל ג), הכוסמים ד) והשיפון ה) הפול ו) והספיר ז), הפורקדן ח) והטופח ט). ופול הלבן י) והשעועים יא) ד), אינם כלאים זה בזה:

ב הקשות

תפארת ישראל

פ"א °כלאים הינו רק בב' מינין שמשוני' ז"מז, בגם או מרא' או טעם, כפיר"ב במ"ס (וסי' שבט) ודבר זה מסור לחכמי' (כירושל' פ"ק דכלאי' ורמ"בם רפ"ג) דיש מאן דומין כמין א' ואסרום, ויש שדומין לב' מינין והתירום: א) °קוה וויילען, מין חיטין גרועי', ואף דלא חזו למאכל אדם, שייך בהם איסור כלאים, מדדרך לזרען למאכל יונים, מש"ה לא דמו לקוצים דשרו: ב) °ומותר לזרען בעירוב; ולהכי הפסיק בזוג קמא, לאשמעינ', דכולה פרקין זוגי זוגי קתני; מיהו דוקא בכלאי', מדהו"ל הגרעינין ניכרים, משא"כ בעיס' לחלה, בנשכו ב' עיסות יחד, הכל מצטרף עם השעורין חוץ מחיטין, ואין הכל מצטרף עם החיטין חוץ מכוסמין, מיהו בלש כמה מיני עיסות יחד לגוף א', וכל שכן בעירבן קמח, הכל מצטרף (י"ד שכ"ד): ג) האפער: ד) דינקעל: ה) ראגגען: ו) באהנען: ז) ליסרען, והן מין קטניו' שחורו': ח) מין ערבזען: ט) קורטמאן: י) ווייסע באהנען: יא) וועלשע באהנען:

במכנס

ר"ע מברטנורה

פ"א **החטין** והזונין. קורין לו בערבי זואן: אינן כלאי' זה בזה. לפי שכשהשחיתו דור המבול את דרכ' היתה הארץ גם היא מזנה את פירותיה והיו זורעים חטים ומוציאה זונין הלכך לא הוי כלאים עם החטים אבל עם שאר מיני תבואה הוי כלאים ואע"ג דלא חזי למאכל אדם מכל מקום כיון שמוליכים אותו ממקום למקום למאכל יונים הוו כלאים (ג): השעורים ושבולת שועל. כל השנויין במשנה זוג זוג אינם כלאים זה בזה אחד מזוג זה ואחד מזוג זה הם כלאים זה בזה והא דאמרינן במנחות הכוסמין מין חטים ושיפון מין שעורים הני מילי לענין חלה שמצטרפין זה עם זה לשעור חלה אבל לענין כלאים הוו כלאים זה בזה: ושבולת שועל. שעורים מדבריים ובלעז אוי"נא: כוסמין. בלשון לעז אשפי"לטא: שיפון. בלעז סי"גלא ומשום דכוסמין ושיפון דמי להדדי אינם כלאים זה בזה: והספיר. יש אומרים ליורקל"א בלעז. ורמ"בם פירש שקורין לו בערבי מא"ש: הפורקדן. רמב"ם פירש שהוא זרע דק שקורין לו בערבי ג'לבא"ן: וטופח. הוא קטנית שגרגריו עגולים לבנים וקורין לו קורטמא"ן ואני שמעתי שטופח הוא שקורין לו גילבאן: והשעועים. קורין לה בערבי לובי"א: אינם כלאים זה בזה. אם זרע כל אחד עם בן זוגו:

הקשות

עיקר תוי"ט

א) החטים כו'. כדי לסדרות בשנים זוגות זוגות לכך הפסיק בזוג קמא ותני עלה אינן כלאים זה בזה: ב) כלאים. כתיב שדך לא תזרע כלאים הייתי אומר אפי' שני מיני חטים או שעורים וכן לגבי בהמה אפי' שור שחור על גבי לבן וכן לגבי בגדים פירש בבגדים צמר ופשתים יחדיו מה זה לא זה ממין זה ולא זה ממ"ז אף כלאים שאסרתי לך בכל מקום לא זה ממין זה ולא זה ממ"ז. ירוש' (ג) דהלכ"ס לא היו אוסרין אלא באותו מקום בלבד כבסוף פ"ב: ד) והשעועים. מפני שמשעשעת את הלב ומשכחת את בני מעים. ירוש'. כלומר שמשמחת את הלב ומשלשלת מלבון ועיניו השע (ישעיה ו) ישע את כנית תרגם ושוע:

ב יב) הקשות יג) ומלפפון יד) אינם כלאים זה בזה, רבי יהודה אומר כלאים, חזרת טו) וחזרת גלים טז) עולשין יז) ועולשי שדה יח), כרישין יט) וכרישי שדה כ) כוסבר כא) וכוסבר שדה כב) חרדל כג) וחרדל מצרי, ודלעת המצרי כד) והרמוצה כה), ופול מצרי כה) והחרוב כו) אינם כלאים זה בזה: ג הלפת כז) והנפוץ כח), והכרוב כט) והתרובתור ל), התרדים לא) והלעונים לב), אינם כלאים זה בזה, הוסיף רבי עקיבא השום לג) והשומנית לד). הבצל לה) והבצלצול לו), והתורמוס לז) והפלסלוס לח), אינן כלאים זה בזה: ד ובאילן לט), האנסים מ) והקרוסתמלין מא)

והפרישים

תפארת ישראל

יב) *במשנה א' תני מינין הנעשין קמח, והשתא נקט מיני ירק: יג) גורקען: יד) ליטראָנען קירבים: טו) מטעררעטטיג: טז) הזרת הגדל בהרים: יז) ענדיוויען: יח) שגדל בלי זריעה: יט) קרעססען הגדלי' בגינ': כ) שגדל בלי זריע': כא) קאָריאַנדער: כב) זענפט: כג) מעלאָנע מתוקה: כד) מעלאָנע מרה, וממתקין אותה ברמץ, והוא אפר חם: כה) שמינקבאָהנען: כו) מין קטניות ומדשרביטיו דומין לחרובין, קוראין אותו חרוב, אבל בלשון יחיד כדי להפריד ביניהן לחרובין ממש: כז) ריבען: כח) שטעקריבען ומדעלי שניהן דומין אינן כלאי' זב"ז: כט) קרויט: ל) קעפים, קרויט: לא) מאַנגאָלד קרויט: לב) מעלטע קרויט: לג) קנאָבעל: לד) שום מדברי ואינו מחובר מחלקי' כשאר שום, רק כולו גוף א'; ואפ"ה אינו כלאים עם שאר שום מדטעמן שוה: לה) צווּיבעל: לו) בצל מדברי וטעמן שוה: לז) פייגעבאָהנען: לח) ווילדע פייגעבאָהנען: לט) השתא נקט כלאי אילן: מ) בירן: מא) *הכא פי' ר"ב מין אגסי' קטני', ופ"א דמעשר פי' מין תפוחי' קטנים, ואפשר שזה שם כולל לב' המינין:

קוויטטען

ר"ע מברטנורה

ב הקשו'. קשואין שקורין בערבי פאקו"ס ובלעז קוקומברו"ס: והמלפפונו'. נקראי' בערבי פיי"אר ובלעז ניסרול"י: רבי יהודה אומר כלאים. ואין הלכה כרבי יהודה: חזרת וחזרת גלים. ההשא הגדלה בגנים והשא הגדלה בהרים: עולשים של גנים ועולשי שדהי ונקראי' בערבי הנדב"י: כרישין. של גינה וכרישי שדה והם הנקראי' בערבי פורא"ת ובלעז פורו"ש (ה): כוסבר. כך שמו בערבי כולי"נדרו בלעז תרגו' ירושלמי כזרע גד כבר זרע כוסבר: והרמוצה. דלעת מרה שממתקים אותה ברמץ כלומר באפר חם שיש בו רשפי אש לפיכך קורין לה רמוצה (ו): ופול המצרי. פאסול"י בלעז: והחרוב. מין קטנית וקורין לו הרוב לפי שתרמיליו שהזרע בתוכו הן דקים ועקומין כחרובין והוא ממין פול המצרי: ג והנפוץ. הוא מין לפת ועליו דומים לעלי הלפת הלכך לא הוו כלאים: והתרובתור. מין כרוב שקלחים שלו דקים: תרדין. בערבי סילק"א ובלע"ז בלי"טי: לעונין. בערבי קס"ף ובלעז ארמולא"ש: השומנית. שום מדברי והוא קטן מן השום הגדל בגגים: בצלצול. בצל מדברי קטן משאר בצלים לפיכך נקרא בצלצול: פלופלוס. מין תורמוס הוא ותורמוס מין קטנית ידוע מר מאד שבולקים אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקנוח סעודה: ד אגסים. בערבי אנא"ס ובלעז פירא"ש: קרוסטומלין. מין אגסים קטנים הדומים לעפלים שקורין מולי"ן:

פריסים

עיקר תוי"ט

(ה) הם דומים קצת לבצלים ולבומים בפיותם ירוקים עדיין שלא נתייבשו עדיין: (ו) פירשו דר"ל פי' דלעת מרה ואותו המין שהוא כך וטומנין ברמץ בה עסקינן והי' היא רמוצה ועיין בתוי"ט:

ספרישים

והפרישים מב) והעוזרדים מג) ו) אינם כלאים זה בזה, התפוח והחזרד מד), האפרסקים מה) והשקדין מו), והשזפים מז) והרימין מח), אף על פי שדומין זה לזה, כלאים זה בזה: ה הצנון מט) והנפוץ נ), החרדל והלפסן ט), ודלעת יונית עם המצרית, והרמוצה, אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה נא): ו הזאב והכלב, כלב הכופרי נב) והשועל, העזים והצבאים, היעלים נג) והרחלים, הסוס והפרד, הפרד והחמור, החמור והערוד נד), אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה נה): ז אין מביאין אילן באילן נו) ט) ירק בירק נז), ולא אילן בירק, ולא ירק באילן, רבי יהודה מתיר ירק באילן נח) י): ח אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה נט),
אין

תפארת ישראל

מב) קוויטטען: מג) מין פרי עץ: מד) תפוח יערי: מה) פפירזיכע: מו) מאנדעלן ב' מינין אלו גרעינן שוה: מז) פרי מורכב מזית ורמון, וי"א הוא הנקרא פפלוימען: מח) מין פפלוימען ואפשר הפפלוימען הסגלגלין, ושזפין הן פפלוימען ארוכין, ובזמנינו אין א"י מגדלת פפלוימען, אבל הרכב' הרי גם בח"ל אסו', וכריש דמאי פירשנו רימון בראמבערען: מט) רעטטיג: נ) אנדארענקרויט: נא) *מדרחוק טעמן ביותר וי"מז: נב) הוא קטן ודומה לשועל: נג) געמזע: נד) חמור מדברי: נה) *לרמ"בם דוק' להרבע', הם כלאים ולא להנהגה: נו) *הכא מפרש דמה דאסרי' לעיל כלאי אילן, זהו דוקא להרכיבם יחד, אבל להסמיכן שרי; וקיי"ל דהרכבה אפי' בח"ל אפי' ע"י עכ"ום אסו' (י"ד רצ"ה) אבל סרק בסרק או שחורו' ולבנות ממין א', שרי, ואפ"ה נוהגין להחמיר, מדלא בקיאינן במינן: נז) מין בא"מ: נח) *וה"ה איפכ' וטעמיה משום דאין מתאחין, וה"ה איפכא; ולת"ק עכ"פ מדיונקי זמ"ז, הוה כלאי': נט) עץ תאנה יערי כורתין גזעו ושרשיו שבארץ נקרא
סדין

ר"ע מברטנורה

פרישי'. הם חבושים בערבי ספרג"ל ובלעז קודונ"יים: עוזרדים. בערבי זערו"ר ובלעז עורבא"ש: חזרד. תפוח יערי תרגום וכפתור וחזור: אפרסקי'. בלעז פירשא"ס וכשהן קטנים דומין לשקדים: שזפין. הרכיב זיתים על רימון נפיק מנהון שזפין: רמון. בערוך פי' פולדאק"י בלעז: ה הצנון והנפון. אע"פ שהפרי והעלים דומין זה לזה הן כלאים זה בזה לפי שאין טעם הפרי דומה שהלכו בזה אחר טעם הפרי (ח): לפסן. פירש בערוך מרוי"ו בלעז: ו כלב כופרי. כלב שמגדלים בני הכפרים והוא קטן ודומה לשועל: היעלים. מין חיה ואנו מתרגמינן יעלא: ערוד. חמור הבר: ז אין מביאין אילן באילן. אין מרכיבין אילן מאכל באילן מאכל מין בשאינו מינו או אילן סרק באילן מאכל אבל אילן סרק באילן סרק כיון שאין שום אחד מהם עושה פרי כמין אחד חשוב ושרי: ירק בירק. מין בשאינו מינו: ר' יהודה מתיר ירק באילן. ואין הלכה כרבי יהודה: ח שקמה. אילן תאנה שגדל ביערים: סדן של שקמה. לאחר שנחתך ונשארו שרשיו בארץ נקרא סדן
ואין

עיקר תוי"ט

ו) הפרישים. פרישין בל"א קוטי"ן עוזרדין בל"א שפייארלינ"ג: (ח) שאיל וטעם הפרי זה רחוק מטעם פירי זה ביותר הר"ש מהא"ב לפת ונפן דמ"ג שאין ריחוקן ריחוק גדול שקילו מפני דבר אחד שבם דומין כו דמיון גדול עד שיראו כב' גוונין ממין א' שאין הולכים בכלאים אלא אחרי מראית עין אלא א"כ טעם פירי זה רחוק מטעם פירי זה ביותר. תוי"ט בשם הר"ש: ט) אילן באילן. אע"ג דכבר תני לה במ"ד חזר כאן לפירושו דהא דאיתא כלאים שאילו היינו דוקא בהרכבה דהא לזרוע ב' מיני אילנות מותר: י) רי"ם ירק באילן ה"ה איפכא דמאי שנא ושמא דר"י סובר דדוקא כשפי' בהרכבה הן מתאחין ומשם

אין מרכיבין פִּיגָם[ס] על גבי קדה לְבָנָה[סא]. מפני שהוא יָרָק באילן. אין נוטעין יחור[סב] של תאנה לתוך החצוב[סג], שיהיה מקירו[סד], אין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיח[סה], שתהא[סו] זוֹרֶקֶת מימיה לתוכו. מפני שהוא אילן בירק. אין נותנין זרע דלעת לתוך החלמית[סז], שתהא משמרתו[סח](יב), מפני שהוא יָרָק בְּיָרָק: ט הטומן לפת וצנונות תחת הגפן[סט](יג) אם היו מקצת העלין מגולין[ע], אינו חושש לא מִשום כלאים[עא], ולא מִשום שביעית[עב], ולא מִשום מעשרות[עג], וניטלין

תפארת ישראל

שדין ועי' לקמן (פ"ג מ"ד): ס) רויטעקרויט: סא) וויסען ליטענבוים: סב) ענף: סג) מין עשב ששרשיו נוקבין ויורדים בעומק בשוה, ובהם תיחם יהושע א"י, והוא חם ביותר, גזמעל רעבען בל"א: סד) ר"ל שיהי' לקורה ולצל על החצוב, או שהוא לשון מקררו: סה) ראטהע ריבע: סו) האבטיח: סז) פאפפעל קרויט: סח) *שטבע החלמית מרטיב לזרע שבלעה ושומרו עד שישרש בארץ: סט) בטמנו אגודות של לפת או צנונות איירי, דגלי דעתי' דלא רצה בהשרשה, דאל"כ חייב בכולן (כתו' שבת ל"ג) חוץ משבת, דאפי' נתכוון לזרען, בלא השרש שרי ליטלן (מג"א סי"א סק"כב); ואע"ג דמותר לערב גרעין זרעי' עם גרעין אילן ולזרעם יחד במפולת יד (כרמב"ם פ"א מכלאי' ה"ו), עכ"פ גרעין זרע עם זרע גפן אסור לזרען יחד: ע) רק משום שבת נקט מגולין דאל"כ א"א ליטלן מבלי שיזיז עפר ממקומו: עא) משום זורע כלאי', או הוסיף מאתיי' תחת הגפן: עב) *בטמנם בשביעי', לא יהיה כזורע ומותרי', ואפי' הוסיף ספיחין בטמינתו: עג) דאינו חייב לעשר מה שהוסיף בטמינתו

ר"ע מברטנורה

ואין נוטעין ירק לתוכו דהוי ירק באילן: פיגם. עשב שקורין רו"דא בלעז: קידה. מין אילן של בשמים תרגום קדה קציעה וכתיב (תהלים מ"ה) מור ואהלות קציעות כל בגדותיך: חצוב. מין ירק ששרשיו יורדים בעומק הארץ ביושר ואינם נוטי' לכאן ולכאן ובו תחם' יהושע את הארץ(יא): מקירו. לשון קור שטבע התאנה מקררת החצוב שהוא חם ביותר. פירוש אחר שתהיה עליו צל לשון קורה; מימיה לתוכה. שהאבטיח לח ומלא מים: החלמית. בערבי כוב"זא ובלעז מלו"וא: ט הטומן לפת וצנונות. כדי שיהיו נשמרים תחת הקרקע שלא כדרך שתילה גלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשתן כגון שטמן אגודה של לפת ואגודה של צנונות יחד: אם היו מקצת עלין מגולין. משום שבת נקטיה דאם היו כל העלין מכוסין אי אפשר ליטלו אם לא שיזיז עפר בידים: לא משום כלאים ולא משום שביעית. לא משום זורע כלאים ולא משום זורע בשביעית אי נמי אפילו הוסיף מאתים משום כלאים שרי דלאו דרך זריעה ואם היה בששית ונכנסו לשביעית והוסיפו ספיחי' כדרך שמוסיפים שבעלים בתלוש (יד) אין בהם משום ספיחי שביעית: ולא משום מעשרות. אינו חייב לעשר כשיתלוש אותם ממקום שהטמינם דכתיב (ויקרא כ"ז) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ והאי לאו זריעה היא:

וניטלים

עיקר תוי"ט

על ידיכן פרי או ירק משונה אסרה התורה משום כלאים אבל ירק ואילן שאינם מתאחין להשתנות אע"פ שיונקים זה מזה לא אסרה התורה. תוי"ט: (יא) כי אם שחוצב ומחלק הארץ ביושר לחלקים שוים נקרא חצוב: יב) משמרתו. החלמית מרטיב הזרע ושומרו עד שיהא הזרע נשרש בארץ: יג) תיה"ג. שהוא רך ובודאי יעברו שרשי הלפת וצנונות בו אפ"ה מותר: (יד) דרגילות הוא שמתוספים מתחת לאלוה"ת

ניטלין בשבת[עד]. הזורע חטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים[עה*] רבי יהודה: אומר אינו כלאים[עו], עד שיהו שני חטים ושעירה, או חטה ושתי שעורים, או חטה וכוסמת[עז].

פ"ב

תפארת ישראל

בטמינתו, דלאו זריע' היא: עד) דלאו תולש הוא, ואוחז בעלין ומוציאן, ואף דמטלטל להעפר, הו"ל טלטול מהלך לצורך דבר המו', והיינו שנגע באיסור, דשרי, ואפי' נתכוון שישאר שם כל השבת, לא הו"ל הגנון בסיס לעפר, דאדרבה העפר משמש לגנון (מג"א שם): עה) °לענין מלקות: אבל לעניין איסו' כל ב' מינין אסו' עכ"פ מדרבנן אף שלא במפולת יד, כשזרען סמוכים אסורים ממראית עין (רמ"מ ספ"ד מכלאי'): עו) *פלוגתייהו' בליפנא דקרא, שדך לא תזרע כלאים, לת"ק אפי' באינו זרוע נקרא שדה, ולר"י צריך שיהי' זרוע מלבד הכלאי', מיהו בכרם כע"ע, דבאינו זרוע לא מקרי כרם. וקיי"ל כת"ק [י"ד רל"ז] וג' מדריגות יש, להרכיב אילן אסור גם בח"ל מדאוריי'. וכלאי כרם אסור בח"ל רק מד"ס אפי' באכיל', מיהו דוקא בזרע תרלן וב' מני יזרעי' יחד במפולת יד, אבל מותר לזרען סמוכי' בח"ל וא"ל הרחק ביניהן [שם סס"רלו] וכלאי זרעי' אפי' במפולת יד, שרי בפי' לכתחלה בח"ל (רל"ז) וכל מקום שאסור לזרוע אסו' לקיים, אבל פירות כלאים מותרים אפי' בא"י חוץ מכלאי כרם, דבא"י אסור באכילה מדאורייתא, ובח"ל מד"ס. מיהו מותר לנטוע ענף במורכב:

ר"ע מברטנורה

וניטלים בשבת, דכתלושים דמי ואוחז בעלים המגולין ומוציאן ואף על גב דמזיז עפר ממקומו טלטול מן הצד לצורך דבר המותר והיינו נוגע בדבר האסור מותר: עד שיהיו שני חטים ושעורה. טעמא דרבי יהודה משום דכת' (ויקרא י"ט) שדך לא תזרע כלאי' וכשר דקרקע בלא זרע לא אקרי שדה ומשמע לא תזרע כלאים בהדי שדך שנזרע כבר וכן (דברים כ"ב) לא תזרע כרמך כלאי' לא תזרע כלאים דהיינו שני מיני זרעים בהדי כרמי ולא מחייב בכלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ואין הלכה כרבי יהודה דקרקע אע"פ שאינה זרועה קרוי שדה אבל אינו כרם בלא חרצן הלכך הזורע חטה ושעורה כאחד חייב משום כלאי זרעים ואינו חייב משום כלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד:

פ"ב

פ"ב

פ"ב

עיקר תי"ט

לתלושית סקרקע אפי' כשמונחים בחלון: טו) ה"ו כלאים. לחיוב מלקות אבל לענין איסור אפי' בלא זריעה כאחת יש איסור והסור לקיימן כדמוכח להלן: טז) רי"א כו'. כה"ג פליגי בפ' בתרא לענין כלאי בגדים דלר"י תכיפות הוה חיבור ולרבנן אפי' שתי תכיפות:

פ"ב

חידושים

מ"א. כ' הר"ב דלשיעור חלה מצטרפין, וכ' רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל אף דתנן פ"ג דתרומות מ"ו, דכל שהוא כלאים בחבירו, לא יתרום מזה"ז זהו דוקא בתרומה דנתני' בגרפינין, משא"כ חלה מדעיסותיהן דומות מפרים מזה"ז, ומ"ל דבחלה נמי דוקא בגילושו יחד מצטרפות [כ"כ תו' מנחות ד"ע ע"ב, ור"ש ורא"ש] ומזה תמוה לי דברי רש"י (פסחים דל"ה, א) תנא כוסמין מין חיטים, לענין תרומה, ולא בתרומה כל שהוא כלאים אין תורמין מזה"ז, ול"ע עכ"להט. *ואני הנה אני בא בפרוזבוסי, דלפע"ד פי' נכון, דרש"י סמך א"ע, מדבל"ז קשה דכ' כללי דנקט בפ"ב דתרומות סתרי אהדדי, וקאמר פל מין חיטין א', משמע אפילו כוסמין וחטין, וקאמר בתר הכי כל שהוא כלאים אין תורמין

פ"ב כל סאה שיש בו רובע(א) ממין אחר, ימעט(ב). רבי יוסי אומר יבור

תפארת ישראל

פ"ב א) רובע הקב, והוא א' מכ"ד לסאה: ב) *קודם שיזרע ימעט המין המעורב או יוסיף על הסאה, וכ"כ במלא כלאי' בשדהו סגי בממעט כך (י"ד רצ"ז ס"ח); ואף דהו"ל מבטל איסור לכתחילה, דהרי רובע מדאורי' ולוקה עליו (כרמב"ם פ"ב מכלאי'), וכ"ל טעמו משום דשיעורים הלכתא ומחילן הלמ"מ (סוכ' ד"ה,ב), וליכ' למימר דהרובע בטל ברוב מדאו', דהרי מדניכר כל גרעין במקומו לא שייך ביטול (י"ד סק"ט)? ואע"ג דבב"ד אזלינן בת"ר אף שניכר המיעוט? התם לא שיהא גוף החולק בטל, רק דעתו ודבורו, וזה לא ניכר? י"ל זהו בניחא לי' שיזרע בתערובה

ר"ע מברטנורה

פ"ב כל סאה שיש בה רובע. הקב דהיינו אחד מכ"ד לסאה שהסאה ששה קבין: ימעט. אותו מין אחר המעורב בו עד שיהא פחות מרובע ויתבטל (א) בתוך הסאה ומותר לזרוע

עיקר תוי"ט

(א) דדבר תורה חד בתרי בטל אלא דחכמי' אמרו מפני מראית העין והם אמרו דפחות מרובע לסאה מתבטל: ב) **ימעט.** או מוסיף על סאה או פוחת מרובע ואף דכל האיסורין ברבה עליהם מזיד אסור הכא האיסור אינו אלא מראית העין:

הזרע

חידושים

ותם על זה, אלא על כרחך שאין למדין מהכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ (כעירובין ד"כ,א) ע"כ הך כללא דכל שהוא כלאים ל"ד, והך כללא קמא דכל מין חיטין א', דוקא, דאי' כימא איפכא, וכללא קמ' רק בשחמתית ולבנה איירי, א"כ למה לי' להך כללא קמא כלל, דשחמתית ולבנה אינן כלאי', ותו מדמתחיל אין תורמין ממין אשא"מ, וקא' בתר הכי כל מין חיטין א', ונקט כמו בפסחי' דכוסמין מין חיטי' ש"מ דכוסמין וחטין ככללי בכללא קמא, ויצא מכללא דסיפא דאף שהן כלאים עכ"פ מהן מין א' תורמין מזע"ז; [השבני רבינו הג"ל א"א לומר כן דכללא קמא דוקא וכללא בתרא ל"ד, אימא איפכא, וטפי נראה דכללא בתרא קאי אכל מה דתני מקמי הכא, ומפרש לה דעכ"פ בעי' שלא יהי' כלאים ז"בז, ותו דכיון דליכא דאין תורמין ממין אשא"מ נפקא לן מק"ו מתירוש ויצהר, ע"כ דכוסמין וחיטין יש אתה דרך דתורמין, א"כ כימא פרכא על הק"ו חטים בכוסמין יוכיח:

הלכתא גבירתא· כללא דפ"א

מ"א· יש מין א' נפרד לצורת הרבה, ורק באלו זוג זוג, אין בזוג כלאים; **בתבואה**, חטין וזונין; שעורים ושבולת שועל; כוסמין ושיפון· — **ובקטנית**, פול וספיר; פורקדן וטופח; פול לבן ושעועים: **מ"ב· ובירקות**, קישות ומלפפון; חזרת וחזרת גלין; עולשין ועולשי שדה שגדלין בלי זריעה; כרישין וכרשי שדה כנ"ל; כוסבר וכוסבר שדה כנ"ל; חרדל וחרדל מצרי; דלעת מצרי ודלעת שלא נאכל עד אחר שיטמינה ברמץ חם; פול מצרי וחרוב: **מ"ג· לפת** ונפוץ; כרוב ותרובתור; תרדין ולשנין: **מ"ד· ובאילן**, אגסין וקרוסתמלין; פרישין ועוזרדין; **ואלו** הזוגות אף שדומין ז"לז, הוה כל זוג כלאים, **באילן**, תפוח וחזרד; אפרסקין ושקדים, שזיפין ורימין: **מ"ה· ובירקות**, צנון ונפוץ; חרדל ולפסן; דלעת יונית ומצרית ורמוצה: **מ"ו· ובבע"ח**, זאב וכלב, שועל וכלב כופרי; עז וצבי; יעל ורחל; סוס ופרד; וחמור ופרד; חמור וערוד; כל זוג מהנך, אף שדומה א' לחבירו, יש בו כלאים: **מ"ז·** הרכבת אילן באילן מין בשא"מ או ירק בירק, וכ"ש ירק באילן או אפכא, כולן בשא"מ אסור אף בח"ל, ואפילו על ידי עכ"ומו: **מ"ח·** ומה"ט אסור ליטע ירק בסדין, ולא יחור תאנה בחצוב, ולא זמורה באבטיח, ולא זרע דלעת בחלמית: **מ"ט.** אע"ג דלזרוע גרעון זרע עם זרע אילן רק בשאר אילנות שרי, ולא בזורע גרעון עם זרע גפן; אפ"ה מותר לטמון אגודות ירק תחת גפן, כל שלא התכון לזריעה; ואפילו הושרשו והוסיפו במקום שנטמנו לא מקרי זריעה לעניין כלאים, **שביעית, מעשרות**; ואם מקצת עלי האגוד מגולה. מותר להוציאן מהטמנתם כשלא הושרשו: **זֶרַע** חטה ושעורה כאחת לוקה; אבל בזרען רק סמוכין פטור ואסור: **שלש** מדרגות הן: **הרכבת** אילן גם בח"ל אסור מדאור', אבל הפירות מותרים; **כלאי כרם** דוקא במפולת יד אסור לזרען בח"ל מד"ס, וגם הפירות אסורים מד"ס; אבל מותר לזרען סמוכין בח"ל. והפירות מותרים; **וכלאי זרעים** אפילו במפולת יד מותר לזרען בח"ל, והפירות מותרים:

יבור ג), בין ממין אחד בין משני מינין ד), רבי שמעון אומר לא אמרו אלא ממין

תפארת ישראל

בתערובת משא"כ הכא שנתערב ממילא וגם לא ניחא ליה כלל בתערובתן, דמי טפי להטין שהתליעו דשרי לשהן מה"ט מדלא ניחא ליה שיתשבשו (כי"ד פ"ד סקי"ד); והרי משפלן קודם שיבוא לכלל איסור כדי שלא יעשה איסור בזריעה אינו רק מד"ס מפני מראית עין, שיחשבו אח"כ כשיראו אותן גדלין, שבכוונה זרען, ובממעט שאינו ניכר כ"כ; מיהו בניחא ליה שיזרע בתערובת אפי' חטה א' בכרי אסו' מד"ס [אבי דברי ע"ר אא"מו זצוק"ל שכ"מ, צריכין ביאור, א'] מ"ש דליכא למימר דהרובע בטל ברוב, לכאו' מוקשה, דהרי כ' לפני זה דהוא משיעורין דהם הלמ"מ, וא"כ איך שייך תו להקשות, דיהי' בטל ברוב, דהרי הלמ"מ מסרה לנו להדיא, דכאן שיעור האיסור הוא רובע ולא יהי' בטל, וי"ל דכונת ע"ר דגם בלא טעם דהוא הלמ"מ ג"כ לא שייך ביטול: ב'] מ"ש ע"ר, דאינו בטל מדניכר כל גרעין במקומו, כונתו על מ"ש הש"ך י"ד סי' רצ"ט ס"ק א' בשם הלבוש, דבשלמא בב"ח, דג"כ שם כמו כלאים היתר בהיתר שע"י תערובתם נאסר, ואפ"ה שייך בו ביטול, דהתם טעם הבשר או החלב נתערב ונתפשט בכולו ואין כאן מקום מיוחד לאיסור, והוה כאילו נאבד מן העולם, משא"כ גבי כלאים, שיש לו מציאות במקומו ולא נתפשט, מיהא לפ"ז קשה תיבת ביבש, דג"כ יש להאיסור מציאות במקומו, ואפ"ה אינו בטל, אע"כ כמ"ש הש"ך שם, דשאני היכא שהאיסור רק מחמת שיתן טעם, דשם שייך ביטול, משא"כ כלאים שהוא גזרת הכתוב לאסו' בלא טעם, בזה לא שייך ביטול; ומה שהראה ע"ר מקום לי"ד סי' ק"ט, לא ידעתי כוונו; ועי' עוד בר"ן שבת פ' כלל גדול, במשנה המוציא מרשות לרשות, שכ' דאין עונשין מהלכה למ"מ, ולא קשה מזה אדברי ע"ר לעיל דכ' בשם רמב"ם, דלוקין אכלאים דרובע דהוא הלמ"מ דכונת הר"ן דוקא באם עיקר האיסור הוא רק הלמ"מ, משא"כ בכלאים דעיקר האיסור מפורש בתורה ורק השיעור דרובע הוא הלמ"מ, תדע דהרי נלקה על אכילת שיעור מאיסורי תורה, והרי שיעורן הלמ"מ, אע"כ כדאמרן, וצל"ע דברי רתוי"ט בזבחים פי"ג מ"ו ד"ה ר"א, דתמה על הרמב"ם דפסק במנסך מי חג בחוץ פטור, מדניסוך המים בחג לאו דאו', אלא הלמ"מ, דמ"ל מפורש בתורה, מה לי הלמ"מ, שהרי שתים [כלו' אנוכי ולא יהי' במכות כ"ד, א'] מפי הגבורה שמענו, ולמה לא יהא חייב על מה שהוא הלמ"מ כעל דאו', דהכל נמסר לנו רק מפי משה; ואני לא זכיתי להבין ד"ק, דודאי שאני ושאני, היכא דמשה כתב ע"פ הגבורה המצוה להדיא בתורה, והיכא דלא נרשה לכותבה בתורה רק למוסרה בעל פה בתואר הלמ"מ, דהיל' דלא כתבה משה בהדיא, בודאי לשכי לא צוה אותו הקב"ה לכתבה בתורה, כדי שלא יענשו שב"ד העובר עליו, וכמו שמוכחתי מהר"ן דשבת להדיא, דאין עונשין מהלמ"מ, ועי' מ"ש עוד חי"ה לקמן פ"ט, מ"א]:

ג) דמלהוזקק לברור יברר הכל, ואע"ג שיוסיף על המין המבטל, אעפ"כ מדצריך לעשות מעשה לבטל הר"ל כמקיים התערובות בטנה; אבל בהיי מתחלה פחות מרובע, א"ל: ד) שגי ברובע; ואפ"ה נמי קאי; ולא דמי לחלב ודם שנתערבו בקדיר', שכל א' מסייע לבטל חברו [כו"ת

ר"ע מברטנורה

לזרוע ולא מיאשי משום זורע כלאים: יבור. מכיון שהוזקק למעט יסיר הכל משום דמיחזי כמקיים כלאים מכיון שהתחיל לברור אם לא היה בורר את כולו אבל שהלתו פחות מרובע שרי ואין הלכה כר' יוסי: בין ממין אחד. בין שאותו רובע ממין אחד בין ממינין הרבה: צריך למעט: לא אמרו אלא ממין אחד דאין

שני

פסי

מִמִּין אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כֹּל שֶׁהוּא כִלְאַיִם בִּסְאָה. מִצְטָרֵף לָרוֹבַע ה):

ב בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים ו) תְּבוּאָה בִתְבוּאָה, וְקִטְנִית בְּקִטְנִית, תְּבוּאָה בְקִטְנִית, וְקִטְנִית בִּתְבוּאָה. בֶּאֱמֶת אָמְרוּ זֵרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין ז), מִצְטָרְפִין אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בַּנּוֹפֵל לְבֵית סְאָה ח). רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ לְהַחְמִיר

ר"ע מברטנורה

שני מינין מלטרפין לשעור רובע: וחכמים אומרים כל שהוא כלאים בסאה. איכא בין חכמים לת"ק כגון סאה שעורים שיש בה רובע שבולת שועל וכוסמין לת"ק לריך למעט. לחכמים אין לריך למעט דאין שבולת שועל מלטרף לכוסמין כיון דלא הוי כלאים בסאה של שעורים והלכה כחכמים: ב במה דברים אמורים תבואה בתבואה. תבואה במין תבואה או בקטניה הוא דאמרן ברובע לסאה ימעט אבל זרעוני גינה שנתערבו בתבואה או בקטנית: אחד מעשרים וארבע בנופל מהן לבית סאה. חטין כלומר כשעור הזרע שזורעים מהן למקום שזורעין בו סאה של חטין ושעור המקום שזורעים בו סאה של חטין הוא חמשים אמה על נ' אמה ואין זורעים בו מזרעוני גינה אלא קב וחצי לפי שהן דקין וכקב וחצי מהן יש בהן כדי לזרוע מקום שזורעים בו סאה של חטין נמצא לפי חשבון זה שאם נתערב בסאה אחת של תבואה או של קטנית או של זרעונים אחד מארבעה ועשרים של קב וחצי מזרעוני גינה שהוא אחד משטה עשר בקב חייב למעט הלכך אם נתערב בסאה תבואה כבילה וחצי זרעוני גינה שהוא אחד מכ"ד בקב וחצי קב ימעט: כשם שאמרו להחמיר. דזרעונים דקים אוסרים בשעור מועט באחד מארבעה ועשרים בנופל מהן לבית סאה כך אמרו להקל דזרעונים גסים שצריך מהן הרבה לזרוע בבית סאה אינן אסורין בסאה חטין אלא אחד מארבעה ועשרים בנופל מהן לבית סאה כגון זרע פשתן שצריך שלש סאים לבית סאה

תפארת ישראל

וססי' נ"ח: התם רק משום טעם האיסור הוא, וכיון שטעם האיסורים משונה זמ"ז לא נרגש זה וזה, משא"כ הכא הזריע' מאינו מינו נאסר. מיהו הא דקאמר דב' מיני' מצטרפין, היינו רק לענין הרובע, אבל לא לענין הסאה וחז"ק [אבי ול"מ נ"ל, דבשלמא דם וחלב הם שני שמות, משא"כ הכא שם איסור כלאים אחד הוא, דהאי פירשה התורה איסור זה המין בפ"ע ושל זה המין בפ"ע, רק כללה הכל באיסור דשדך לא תזרע כלאים ועי' בסי' ה']: ה) ר"ל בנתערבו ב' מינין כשבולת שועל וכוסמין, בסאה שעורי', והרי שבולת שועל אינו כלאים בשעורי', להכי לחכמי' א"מב, ולת"ק מצטרף, ולר"ש אפילו בשניהן כלאים בסאה א"מב, וכ' פ"ר רבינו אא"מו הגאון זצוק"ל וז"ל, וכ"ל דת"ק ור"ש לשטתייהו בפ"ב דערלה דכל דשעורן שוה מצטרפי' אף בשמות מחולקים, משא"כ לר"ש שם, וכ"כ נ"ל דהא' מכ"ד לסאה דנקט היינו כשיעור חלה פ"ב דחלה מ"ז עכ"להט: ו) *דצריך רובע לסאה: ז) *ר"ל אותן שנרעיני זרען אינו נאכל, רק הפרי או העלין הצומחים מהזרע [אבי וכון של זרעונין הוא כון המקטין כמו איסון בת עין] כזרע כרפס ולפת, אם נתערבו בתבואה; ולסימנא בעלמא נקט שאינו נאכל, דכל כה"ג זרע דק הוא: ח) ר"ל אם נתערב חלק כ"ד משיעור שצריך לזרוע מהן בבית סאה, בסאה תבואה, הר"ז מצטרף להיו' כלאים דבית סאה הוא נ' על נ' אמה, ועל אותו מקום זורעים סאה תבואה, מיהו זרעוני גנה שהן דקין זורעין על מקום כזה קב וחצי, דכל גרעין וגרעין צריך לגידולו רווח לבד, ולפיכך כשגרעוני הסאה הם רבי' צריך רווח למקום זריעתן יותר ממקום שצריך לזרוע גרעינים גסי' שאין בהן רק מעט בסאה ולהכי מדצריך בתבואה

להחמיר ט) כך אמרו להקל י). הפשתן יא) בתבואה. מצטרפת אחד מעשרים וארבע בנופל לבית סאה יב): ג היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים. ימתין לה עד שתתליע יג) ויופך יד) ואחר

תפארת ישראל

בתבואה בתבואה א׳ מכ״ד לסאה, סגי בזרעוני׳ גנה בסאה תבואה, א׳ מכ״ד מקב וחצי, והוא ביצה ומחצה: ט) בזרעוני׳ דקים, דאפי׳ בפחו׳ מרובע ימעט: י) *בזרעוני׳ גסי׳ יותר מתבוא׳ דצריך מהן טפי מסאה לנ׳ על נ׳, כפשתן וכו׳: יא) דמדהוא גם זורע מהן ג׳ סאה לנ׳ על נ׳ [כך פי׳ הר״ב ע״ד הר״ש. ותמוה מאד בזה מכחים המפורסם ועיני ראו ולא זר שזרע פשתן ליינזאמען בל״א הוא קטן הרבה והרבה מקטניות ותבואה? ולפיכך אין לנו לפרש רק כהרמב״ם דבבא דפשתן דברי ת״ק היא וקמ״ל דזרע פשתן אע״ג שאינו נאכל והוא דק, הוא נזרע בדוחק, וזורעין ממנו ג׳ סאה במקום שהוא נ׳ על נ׳. ובזה יתורץ מה דק׳ להר״ב דאי דנקט פשתן מדהן זרע גדול, א״כ מ״ש פשתן דנקט טפי מאפונין הגמלני׳ שגדולי׳ הרבה והרבה מתבואה וקטניות, אע״כ כהרמב״ם דדברי ת״ק הוא וקמ״ל דזרע פשתן יוצא מכלל של שאר זרעוני גנה [אבי דברי רבינו מאורן של ישראל זצוק״ל הכ״מ הם קצרי׳ ועמוקים וזאת היא כוונתם, א) לפי׳ רבינו דהפשתן בתבואה חוזר לדברי ת״ק, א״כ צריכין לומר, הא דאמ׳ ר״ש כשם שאמרו להחמיר כך אמרו להקל, ר״ל בזרעוני׳ גסי׳ ביותר, לא בפשתן, ולא פירשו רבינו, דממילא שמעית לה מסי׳ י׳; מיהו ה״ה דהוה יכול רבינו לשיטתו לומר דסיפא דהפשתן בתבואה הוא ג״כ מדברי ר״ש, וכמו שפירש ע״ר, דפשתן אע״פ שהוא דק, מכ״מ נזרע בדוחק, וזהו שאמר ר״ש, כך אמרו להקל; ולא פי׳ רבינו כן, משום דטפי עדיף ליה לאוקמי הך סיפא כת״ק, דקיי״ל כוותי׳, וכן פסק הרמב״ם בחיבורו פ״ב דכלאים, ול״מ הייתי אומר, דהך סיפא הוא דברי הכל בין לת״ק בין לר״ש, ועי׳ בפי׳ המשנה לרמ״בם כאן, דפירש האי כשם שאמרו להחמיר, ר״ל שאין ב׳ מינים מצטרפי׳ להחמיר כמ״א אליבא דר״ש, כך אין מצטרפין להקל, ועי״ש; ב) מה שפירש רבינו דפשתן יוצא משאר זרעוני גינה, אין כונתו הקדושה, דרמ״בם פי׳ כן, דהרמ״בם כ׳ בפירושו לכאו׳ בהיפוך, וז״ל שזרע פשתן אינו מן הקטנית, אבל הוא כזרעוני גינה, רק כונת רבינו לאחוז בכלל בשיטת הרמב״ם דהך סיפא דהפשתן בתבואה הוא חוזר לדברי ת״ק, אבל בפרטיות הפי׳ כבש לו רבינו דרך סלולה בעצמו, דאדרבה דלת״ק זרע פשתן יוצא מזרעוני גינה, וזה לא מפני שזרעוניו גסין, אלא מפני שנזרע בדוחק, וטעמו ונימוקו עמו לנטות בזה מהרמב״ם בפירושו, דהרי הרמ״בם בעצמו בחיבורו, שחיבר כנודע אחר פירוש המשנה שלו, חזר מדבריו ופסק בפ״ב דכלאים ה״ה, דבפשתן רק בג׳ רביעים בכל סאה, אז צריך למעט, לפי שב״ס, זורעין בו ג׳ סאה פשתן, הרי להדיא דהוציא הרמ״בם זרע פשתן מזרעוני גנה, וכמ״ש רבינו, ועי׳ מ״ש עוד בזה אי״ה בהלכתא גבירתא]: יב) דבים ג׳ רובע מהן, בסא׳ תבוא׳, ימעט: יג) *ר״ל עד שיתפשטו שרשים מהחטין כתולעי׳ דקים, והוא ג׳ ימים בקרקע לחה, וביבשה צריך טפי: יד) *והא דנקט לא יאמר והול״ל לא יזרע ואח״כ יופך? נ״ל דקמ״ל דאפי׳ אם בשעת זריעה

ר״ע מברטנורה

סאה הטין אין צריך למעט עד שיתערב מהן שלש רביעים בסאה והיינו דקתני הפשתן בתבואה מצטרפת אחד מארבעה ועשרים בנופל מהן לבית סאה וכיון דנופל מהן שלשה קבין לבית סאה דהכי אמרינן בירושלמי נמצא שאין צריך למעט עד שיתערב מהן שלש רביעים של קב בסאה וכן הלכה: ג עד שתתליע. ושיעורה הוי כשתהא בארץ שלשה ימים בקרקע לחה וביבשה צריך יותר: ויופך. יהפוך הקרקע במחרישה

ואחר כך יזרע, אם צימחָה, לא יאמר אזרע יג) ואחר כךְ אוֹפֵךְ, אלא הוֹפֵךְ ואחר כךְ זורע יד), כמה יהא חורש כתלֻמֵי טו) ד) הרביעָה טז), אבא שאול אומר כדי שלא ישַׁיֵּיר יז) ה) רובע לבית סְאה יח): ד זרועה ונמלךְ לנוטעה כ),

לא

תפארת ישראל

ורישה גלי דעתי' להפוך אח"כ אפ"ה אסו'. מיהו מדנקט הכי דוקא גבי אם צימחו, נ"ל דדוקא בשכבר צמחו אסור הכי, אי מדכבר צמחו דלמא ממלך, ואי מפני מראית עין, דהרוא' שכבר צמחו רוא' שזורע שם זרע אחר; הא אם רק התליעו, דהרואה שזורע שם מין אחר לא רוא' שכבר זרוע שם מין אחר שכבר התליע; וגם מדלא צמח עדיין, לא חיישי' לממלך, רשאי לומר אזרע ואח"כ אופך; ולפ"ז מה דנקט במשנה ד' זרוע' ונמלך לנטע' לא יאמר וכו' מיירי בכבר צמחו; וראייתי, דהרי בגומם עד פחות מטפח שם באמת מותר לזרוע ואח"כ משרש, ע"כ טעמ' משום דבגומם כה"ג תו ליכא חשש מראית עין ולא חשש נמלך; ומרתוי"ט לא משמע כן שהרי כ' דלמחה לרבותא נקט [אבי וכן כתוב להדיא בתוס' כדברי ע"ר וכן משמע מירושלמי, ולא קשה מרישא, דאפי' באם התליע הופך ואח"כ זורע, דשם נקט התנא הדין בסתם דאפי' בהתליע הופך ואח"כ זורע, אבל אם ניחא לי' לזרוע תחלה ומגלה דעתי' להדיא בשעת זריעה, שהוא רוצה להפוך, אז דוקא אם צמחה צריך להפוך תחלה, לא בהתליע, וגם רב"א מצאתי שספק בע"ר זצ"וקל, וראיתי להרב מהר"י פרענקל שהתקשה מרישא ונכנס בדחוקים ולפמ"ש בשיטת ע"ר זצוק"ל ניחא]: טו) יהפוך הקרקע במחריש', דאז לא יצמחו שוב החטין: טז) פורכא בל"א, והוא תל גבוה שנעשה בין שורות המחרישה, וי"א שהן רוחב השורות העמוקות בעצמן: יז) שא"צ להפוך במחריש' כל הקרקע, רק מניח תלמי' רחבי' כאותן שעושי' אחר שירד רביע' ראשונה ואע"ג שישאר טפי מרובע לסאה, כיון דאינו אסו' רק מד"ס, דלא תזרע כתיב, וזה לא ניח"ל בתערובתו, להכי בהופך וגלי דעתי' כך, ליכא תו משום מראית עין: יח) *קרקע שאינו מהופך: יט) במקום א' וי"א אפי' ע"י צירוף הרבה מקומות שאינן מהופכין, לא יהי' רובע לסאה וכן מסתבר לפע"ד דמי עדיף מנתערב גרעיני סאה עם גרעיני רובע, דימעט כרים פרקן, אף שהגרעיני הרובע נדלין מפוזרין בהרבה מקומות: כ) *לרמב"ם [כלאי' פ"א ה"ו] דמותר לערב גרעיני זרעים עם זרע אילנות לזרען כא'. מכ"ש לזרוע זרעי' אצל אילנות א"כ ע"כ הכא בנטועה בגפני' מיירי, דאילו בשאר אילנו' רק לרבינן ז"בז אסור; מיהו הראב"ד שם הוכיח מירושלמי דאף שאר אילנו' אסור לזרוע אצלם

זרעונים

ר"ע מברטנורה

במחרישה בשביל שלא יצמח הזרע: כמה יהא חורש. שלא תאמר שהוא צריך לחרוש תלמים תלמים קטנים סמוכים זה לזה אלא כתלמי הרביעה כתלמים שדרך בני אדם לחרוש אחר שתרד הרביעה שחורשים תלמים גדולים: כדי שלא ישיי' רובע לבית סאה. שלא ישאר בארץ מקום (ה) שאינו מהופך אלא פחות מכ"ד בקרקע שהוא חורש דהיינו רובע קב לבית סאה ואין הלכה כאבא שאול: ד זרועה ונמלך לנוטעה. שהיתה זרועה תבוא' (ו) ונמלך לנטעה

נפנים

עיקר תוי"ט

ג) אזרע. ואע"פ שצמחים ניכרים שם שבודאי יהפוך כולם אפ"ה יהפך מתחלה. תוי"ט: ד) כתלמי תלם הוא בקע שעושה המחרשת בעוביה בארץ. והוא מלבון על תלמי שדה הובע: ה) ישייר. יש לפרש בכל שבי' סאה רובע במקום א' וי"ל דכשתלטרף מה שאינו חרוש לא יעלה לרובע כר"ש (ו) לדוגמא נקיט וה"ה קטניות וזרעוני גינה והוא מושאל לירק:

פיפר

לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא **הופך**[כא] ז) ואחר כך נוטֵעַ, **נטוּעת** ונמלך לזורעה, לא יאמר אזרע ואחר כך אֲשָרש[כב] ח), אלא **משָׁרש** ואחר כך **זורע**. אם רצה גומם[כג] עד פחות מטפח[כד] וזורע, ואחר כך **משָׁרש**: **ה** היתה שדהו זרועה קַנבּוס[כה] או לוף[כו], לא יהא זורע ובא על **גביהם**[כז] שאינן עושין אלא **לשלש שנים**[כח]. תבואה שעלו בה ספחי אֶסטִים[כט], וכן מקום הגרנות[ל] שעלו בהן מינין הרבה, וכן תַלְתָּן[לא] שהעלתה מיני עֲשָׂבים, **אין** מחייבין אותו לנכש[לב], אם נָכֵש או כיסח[לג], אומרים

תפארת ישראל

זרעוני', [ורכ"מ שם יישב קושיתו] ועי' לעיל (פ"א מ"ח). אבל א"ל דלרמ"בם מיירי הכא בשאר אילנו', ואפ"ה אסור מחשש הרכבה דגם מירק ואילן אסו' [כפ"א מ"ז]; ליתא דהרי רק בגזע, אבל במרכיב תוך השרשי' מותר (כי"ד רנ"ז) והרי הכא אינו זורע או נוטע ע"ג הגזעין רק על השרשי': כא) לאחר שהשליש: כב) *לעקור שרשי הנטיעו': כג) כורת שאילנו': כד) שלא ישייר טפח ממעל לקרקע: כה) בלשון לאטינא מלת קאנאבים הוא האנף: כו) מין בצלי': כז) *אף אחר זמן והיפוך כנ"ל: כח) נ"ל דר"ל אף שהנהו רואין שצומחין לאחר, יש מהן שאינן מתליעין עד ג' שני', ואף שיהפך יחזור ויצמח, ואילה"ק עכ"פ מה שזרע השתא ע"ג יגמר בשנה זו ויתלשו מיד קודם שיצמח הקנבוס בסוף הג' שני'? נ"ל דג' שני' דקאמ' אין ר"ל ג' שני' דוקא, אלא ר"ל יש מהן מאחרין ויש מקדימין לצמוח תוך הג' שני', והיינו כדברינו ה"נ לחיישינן שאחר שיהפוך במחרישה שוב יתליע הקנבוס גם בשנה זו ויצמח בתערובו': כט) ווילדעקרויט שעושין ממנו אינדיג; וספיחי' הן גרעיני הזרע שנפלו בשעת קצירתו, שחוזר וצומח בין התבואה שנזרע שם אח"כ ונקט ספיחי מדמצוי טפי, אתה שיהי' זרע האסטים מעורב בתבואה בשעת זריעה: ל) שדשין שם מיני הרבה: לא) *פענכעל רגיל לצמוח בינו מינין הרבה: לב) *לעקור התערובו' עם השורש, מדנתערב ממילא, וגם לא ניחא ליה תערובתן, דלמאי קשין למיני' שלו, ומקלקלין מקום הדישה להכי דינו כשי' ב: לג) *ר"ל אפי' רק חתך עלי' התערוב', ושייר השרשים

ר"ע מברטנורה

גפנים: גומם. לשון גוממו עם השופי דפרק גיד הנשה כלומר כורת הגפן סמוך לקרקע שלא ישייר גבוה מן הקרקע טפח: **ה** קנבוס או לוף. שניהם שלש אין התלעה וההרישה מועלת בהן לפי שמתקיימים בארץ שלשה שנים ואינן מתליעין: אסטים. לבנו דומה לתכלת וקורין לו בערבי ני"ל ובלעז אנדי"קו ורגילים שכורתי' אותו וחוזר וצומח ומה שצומח פעם שנייה נקרא ספיח אי נמי מה שצומח מן הזרע הנופל משעת קצירה קרוי ספיח (ט): מקום הגרנות. שדשים בו תבואה וקטניות: תלתן. בערבי חולב"א ובלעז פינגרי"קו: אין מחייבין אותו לנכש. דבלאו הכי סופו לעקרם (י) לפי שהאסטים קשה לתבואה והעשבים קשים לתלתן כשנזרע למאכל אדם ומקום הגרנות נמי קשים לו הזרעים שמחלידים את הקרקע ומלקים אותה ולא חזי תו למקום דישה: ואם נכש או כסח. דהשתא גלי דעתיה דניחא ליה בקיום הנשארים שהרי עקר הכל חוץ מזה אומרים לו עקור את הכל מפני שהוא נראה כמקיים כלאים: נכש. שעקר הצמחי' בידיו עם השרש: כיסח. שחתך העלים והשרש נשאר בארץ תרגום לא

עיקר תוי"ט

ז) הופך. פי' לאחר שהתליעה: ח) אשרש. כנגד מחלת שורש ועניינו לכרות השורש ולעקור אותו כולו ושרשך אהרן חיים: (ט) לפי שהוא נספח אל קציר השנה שעברה מלשון ונספחו אל בית יעקב ישעיה י"ד. הרמב"ן: (י) פ"ה. דאין מחייבין אותו לעקור דליכא איסורא שהרי הוא לא זרע אלא

אומרים לו עקור את הכל, חוץ ממין אחד לד): ו הרוצה לעשות שדהו משר משר לה) מכל מין לו), בית שמאי אומרים שלשה תלמים של פתיח לז), ובית הלל אומרים מלא העול השרוני לח), וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו לט): ז היה ראש תור החטים מ), נכנס[כ] בתוך של
שעורים

תפארת ישראל

הפרשי': לד) °דאל"כ נראה כניחא לי' במה שמשייר, והו"ל כמקיים כלאים, דדוקא במ"א לעיל שנתערב קודם זריעה, א"ל לברור הכל, משא"כ הכא שכבר הגיע שעת איסור, עוקר הכל, כ"כ ע"ר אא"מו הגאון זצוק"ל ואי"ל הק הרי במשנה ג' שכבר זרוע והפ"ה א"ל לעקור הכל? י"ל התם אף שכבר זרוע, עכ"פ בשעה שעוקר אין כאן עוד כלאי' ואי"ל דכמו במוצא כלאים בשדהו סגי בממעטו עד פחו' מחלק כ"ד (כי"ד רצ"ז ס"ח) ה"נ מלת הכל לאו דוקא אלא ר"ל כל מה שמחוייב לעקור, דהיינו עד שלא ישאר רובע לבית סאה. ליתא דיש לחלק הרבה דשאני הכא דניכר מתחלה כדי לקיים הנשאר, להכי לעקור הכל ממש צריך [וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מכלאי' ה"ין]: לה) °בשטחה ארוכה, אבל מרובעת נקראת ערוגה: לו) כל משר ממין אחר: לז) °ר"ל מניח רווח בין משר למשר ג' תלמי', כאותן שעושה מי שרוצה לפתח ולשדד אדמתו דשיעור שלשתן יחד ב' אמו' כך מניח בין ראשי המשרים. והא דלא קאמר ב' אמות, הא קמ"ל דאף שאח"כ מתקצר הרווח והולך בין המשרים, עד שלא יפסיק לבסוף בין המשרים רק כ"ש, שרי, דתו אינן בערבוביא, והא דלקמן מ"י צריך להפסיק בין ב' מינין בית רובע? צ"ל דהתם בין ב' שדות גדולות בעי טפי. א"נ להכי נקט הכא משר דהיינו ערוגה ארוכה, דסגי בהכי. משא"כ לקמן דמיירי בקרחת דהיינו ערוגה מרובעת צריך מרחק רובע. והיינו משום דערוגות ארוכות הן הולכין מתחלת השדה עד סופה, ואין לנו לחוש רק שלא יהיו נראים ב' ראשי הערוגות מעורבים. להכי סגי בהכי. משא"כ התם שכל השדה בין לארכה בין לרחבה עשוי ערוגות מרובעות, אי לא יניח רווח גדול מכל הצדדי' לכל ערוגה וערוגה, יהי' נראי' כמעורבים כל המינין: לח) ואעפ"כ שיעורו דב"ש כפים מדב"ה דאם לא כן הו"ל חומרי דב"ה וקולי ב"ש והרי לא חשבינן בעדיות פ"ו: לט) כרוחב עול שחורשי' בו בעמק, והוא רחב מאותו שחורשי' בהר: מ) תור הוא הכשיט זהב
משולש

ר"ע מברטנורה

לא הזמר לא הכסח: ו משר משר. ערוגות ערוגות וכל ערוגה ממין אחד לבדו: ג' תלמים של פתיח. כלומר מניח בין משר למשר ריוח שלש תלמים של מחרישה מלשון יפתח וישדד אדמתו (ישעיה כ"ח) ובירושלמי מפרש שהם שתי אמות רוחב על שתי אמות אורך ואח"כ מיצר והולך אם ירצה עד שלא ישאר ביניהם בסוף המיצר אלא כל שהוא שהרי בכך הם נראים שלא נזרעו בערבוביא: העול השרוני. כמלא רוחב העול שחורשים בו בשרון דהיינו בבקעה שהוא רחב מן העול שחורשים בו בהר: וקרובים דברי אלו וכו'. ששעור שלשה תלמים של פתיח קרוב להיות שוה למלוא העול השרוני: ז תור. הוא שם תכשיט של אשה שצורתו משולשת כלומר בעל שלש זויות לשון תורי זהב נעשה לך (שה"ש) ועל שמו קורין קרן זוית המחודדת (יא) ראש תור ואם
קרן

עיקר תוי"ט

אלא מאליהן באו ומשום מקיים כלאים ליכא משום דקשה להו עשבים ודוקא היכא דניחא ליה תיובתו חכמים שלא יחשדוהו שזרעם. ר"י בשו': (יא) ור"ל מכל איזה תבנית שתהיה בין משולש בין מרובע או אחר תבנית. הר"מ: יב) נכנס. דמן התורה לא נאסר אלא כשזורע במפולת יד ורבנן אסרו כל מקום
שיש

[מ ב כלאית ל"ס שייך לאית ל"ת ומאות ל"ת לאות ל"ס]

שעורים מא) מותר, מפני שהוא נראה כסוף שדהו מב), שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין מג), שלו חטים ושל חבירו חטים מותר לסמוך לו תלם של פשתן מד), ולא תלם של מין אחר מה) *רבי שמעון אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין מו), רבי יוסי אומר אף

תפארת ישראל

משולש שבראש הכנים, והושאל על שם ערוגה משולשת: מא) ר"ל אם קרן ערוגת החטין נוגע לרוחב ערוגת השעורי': מב) *דהרי נראי' מובדלים וליכא ערבוביא דדוקא כשסמוכין ב' המינין ארכו של ערוגה זו אצל אורך ערוגה אחרת צריך שיהיה המשולש שמרחיקים ז"מ רחב בראשו כמלא עול הפרוני, וכמשנה ו': משא"כ הכא שאורך ערוגה זו נגד רוחב הערוגה האחרת סגי גם בשמרחק המשולש בראשו הוא פחות מזה אבנם טעם כל היתירים הללו, הייט משום דהתורה לא אסרה כלאים רק כשזרען במפולת יד, ורק חכמי' אסרו גם שלא במפולת יד משום מראית עין. ולהכי נמי התירו בכה"ג נוונא, בשניכר שחשש בעל השדה לאיסור כלאי', ומשלך נתנו לך [אבי עי' מ"ש בסי' נד אי"ה]: מג) *מותר לסמוך לחיטין שלו מין אחר כאותו שלחבירו דנראה כאילו גם זה שייך לשדה חבירו, והרי בין ב' מינין של ב' בנ"א א"צ הרחקה, מדכתיב „שדך" לא תזרע כלאים, כ"כ הרמב"ם בפ"ג מכלאים, ומה שהקשה הראב"ד שם דזהו רק לר"ש פ"ז מ"ה דדרש כרמך, נ"ל דרמב"ם לטעמיה אזל דפסק שם פ"ה ה"ח באמת הלכה כר"ש, ורכ"מ נדחק ליישב הרמב"ם יע"ש]: מד) °דהרואה יודע דתלם א' פשתן לא חזי לכלום, ורק לבדוק שדהו עושה, והו"ל כזורע להשחתה, מיהו באמצע שדהו אסו' לזרעו, דהו"ל מראי' עין טפי, וכירושלמי. והא דנקט שלו ושל חבירו מין א', דאי של חבירו מין אחר, לא הוי מצי למנקט בסיפא, ולא של מין אחר, דהרי מין של חבירו מותר להסמיך, כסי' מ"ד: מה) אפי' התכוון לבדוק שדהו, עכ"פ הרוא' אינו יודע. מו) מותר, [ור"מ ור"ב כ' אסור, וק"ל מירושלמי דמייתי הר"ש דר"ש לקולא קאי, וכן מוכח לע"ד, דהרי בכ"מ נקט הפשוט קודם, כמו א' עצם שיש בו מוח וא' עצם וכו' (כפסחים דפ"ה, א'), וא' יבנה וא' כל מקום וכו' (ר"ה כ"ט, ב') ובפרט בדאיכא פלוגתא (כרש"י סוכה ד"כ) א' גדולה וא' קטנה (וכתו' כתובו' ד"כ, ב') א' חדשות [אבי והו' זכתי' ד"לב, ב' והוסיפו שם דסיכא דסליק מאינו פשוט, אז אפי' קאי אקרא נקיט שאינו פשוט] רק היכא דנקט בין בין, אפי' קאי אפלוגתא, נקט לרוב שאינו פשוט קודם (כסמ"ע סע"ב סק"ז) וכדאשכחן נמי (פסחים כ"ו, ב) לא שנא לאבידה בין לצרכה ובין לצרכו. אמנם מצינו נמי איפכא (ביצה ל"ב, ב') ועי' עוד (חולין ק"ו, ב')

דנקיט

ר"ע מברטנורה

קרן זוית של שדה שהיא זרוע חטים נכנסה בתוך שדה של שעורים מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו וניכר שלא נזרעו בערבו' מותר לסמוך לו מאותו המין. מותר לסמוך אצל שדה חטין שלו (יג) המין של שדה חברו ואין נראה ככלאים בשדהו משום דנראה כסוף שדה חבירו: מותר לסמוך לו תלם של פשתן. שהרואה יודע שלא זרעוהו שם אלא כדי לבדוק שדהו (יד) אם טובה לזרוע בה פשתן אם לאו לפי שאין אדם עשוי לזרוע תלם אחד של פשתן שאין לו בו שום תועלת אבל של מין אחר דאדם עשוי לזרוע ממנו תלם אחד בלבד אפילו לא זרעו אלא לבדוק שדהו אסור שהרואה אומר לצרכו זרעו כדי ליהנות בו: אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. אסור לסמוך תלם אחד שהרואה אינו יודע דלבדוק שדהו הוא עושה.

מותר

עיקר תוי"ט

שיש מראית העין ולפיכך פירשו על כמה דרכים. ר"מ: (יג) ובלבד שיסמכהו לשדה חבירו. הר"ש: (יד) ונמצא כזורע להשחתה. הר"מ:

דעיקר

אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן(מו): **ח** אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע(מח), אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע

ר"ע מברטנורא

מותר לבדוק בתלם של פשתן. שהכל יודעים שאין מתכוין לקיים הפשתן אלא לבדוק שדהו אם הוא יפה לפשתן והלכה כת"ק: **ח** חריע. כרכום יערי וקורין לו בערבי אלקורטו"ם ושני מינים הללו דהיינו חרדל וחריע הן מזיקין לתבואה ואם לא שבעל השדה זרעם ורוצה בקיומם לא היה מניח לאדם אחר שיזרע אחד משני אלו המינים סמוך לתבואה שלו הלכך נראה כמקיים כלאי' בשדה (טו): אבל סומכים לשדה ירקות. שאין מזיקין לירקות והרואה אומר של אדם אחר הם ובעל הירקות אינו מקפיד עליהן אם הן סמוכים לירקות שלו לפי

תפארת ישראל

דנקים בין נתרי גוונא. אבל ק"ל מה מקשי (במ"ק ד"ב, א') כשתא מעין שיצא בתחלה דלא אתא לאנפולי מבקין. כ"ש מעין שלא יצא מתחלה ומאי קושיא הרי אשכחנא טובא דכוותי' דנקיט שאינו פשוט קודם? וי"ל [אבי כצ' דוודאי היכא דאפשר לתרץ פירושי' בכל אחד מהבין רבותא בפני עצמו, טפי עדיף וכדמתרץ שם הגמרא באמת, דאפילו מעין °לא יצא בתחלה בית הבעל נא] ועי' (ב"מ דט"ו) בתרוי' ע"ש בין בשטרי הלואה בין בשטרי מ"ומ, והרי מ"ומ רבותא טפי דעביד איניש דזבין ליומא]: לז) °דבפשתן ליכא משום מראית עין: אסרא עניא אבבא, בלעינא קולפא טבא, טבא מ"מ לא מתבאר נאבוז נתרי זמרא חביבא, כראוי נרעיה תגרא דפסיק שדי בגובא, ואין אופין פת עבה, בכירה שהסיקוה בקש וגבבא. דהנה הר"מ והר"ב פי' דלהכי אין סומכין חרדל וחריע לתבואה, דמדמזיקין לתבואה ש"מ דרוצה בקיומן, וק"ל היכא איירי אי באמצע שדהו אפי' פשתן אסור כלעיל סי' מ"ב, ואי בזרע חרדל וחריע בין תבואה שלו לתבואת חבירו, מאי אריא חרדל וחריע, אפי' כל מידי דלא מזקי נמי אסור, כלעיל סי' מ"ו, ואי"ל דמשום סיפא נקט חרדל וחריע דשרי בירקות, באמת קשה מ"ש ירקות משאר מיני דאסור, ואי דמיירי דשדה חבירו ג"כ חרדל וחריע, ושלו תבוא' אסור לסמוך בינייהם תלם חר"וחר, ליתא דמלבד שרמב"ם בפ"ג מכלאים כ' דמיירי בזה תבואה מב' צדדי', לישנא דמתני' לא משמע שיש בצד התלם, שדה של חר"וחר? ורה"יו"ט כ' דמתני' מיירי בזרע אחר חר"וחר בשדה חבירו, והקשה דעכ"פ למה לא תני חטית ופולה דג"כ מזיקים לתבואה כמ"ש, ואי משום הא ל"ק לדידי, די"ל דעכ"פ חטית ופולה מזיק לתבואה טפי מחר"וחר, ולעיל רבותא קמ"ל והכא רבותא קמ"ל, עכ"פ הא ק"ל הרי גם מין אחר אסור לזרוע בשדה חבירו, דהא אי יסיבנא לרפיו"ט סברתי' דמותר לזרוע כלאים בשדה חבירו עכ"פ הרואי' יסברו שבעל השדה בעצמו זרען, ולדידי' אסור אם לא סמוך לכמין חבירו כס' מד, והמחוור מהפירושים, הם דברי רבינו הרא"ש, דמתני' מיירי בשלו ושל חבירו תבואה, ואסור לזרוע בינייהם תלם חרדל וחריע, דמדלא מזקי לתבואה, אמרינן דלקיימן זרען, משא"כ בירקות בסיפא, חר"וחר מזיק לירקות, הרואה יודע דרק לבדוק שדהו זרען, עכ"ל ולדברי רבינו נ"ל דנקט חר"וחר ברישא, אף דכל המינים אסורים, רק משום סיפא נקט חר"וחר דבירקות מותר, אמנם תמהני על כולם דהרי בירושלמי קא' בפירוש דמתני' מיירי במקיף ח"וחר לתבואה אבל לסמוך שרי, ולכן הקטע יוצא בקב שלו לפרש כפי קצת שכלי ע"ד הירושל' כפי אשר חנני ד': לח) °ווילדער זאפראן, וקאי אמתני' דלעיל דמיירי בשלו ושל חבירו, ה"נ מיירי דשל חבירו תבואה ומקיף לו חרדל וחריע בשדותיו סביב, והו"א דשרי, אע"ג דכל הקפה במין א' סביב למין אחר, אפי' מרחיק כראוי אסור, כר"ב מ"י, זהו בהכל של אדם א', אבל הכא דהן של ב' בנ"א הו"א דשרי כמ"ש לעיל סי' מד בשם הרמב"ם מדלא כתיב ארצך לא תזרע כלאי', ש"מ דב' בנ"א א"צ הרחקה בין שדותיהן, קמ"ל דאפ"ה הכא אסורי' לסמוך

עיקר תוי"ט

(טו) דעיקר קפידא אקיום כלאים אבל אזריעה ליכא קפידא דנמתכוין לבדוק קיימינן אלא שמשום שמזיקין יאמרו הרואים שלקיומן זרען:

וחריע מט), וסומך נ) לַבּוּר נא) ולַניר נב) ולנַפָּה נג) ולדרך נד), ולגָדר שהוא גבוה עשרה טפחים נה), ולחריץ

תפארת ישראל

לסמוך זא"ז מפני הרואים, דמדמזקי הר"וחר לתבואה, יאמרו דשל אדם א' הן, דלולא כן הי' מוחה בחבירו לסמוך אצל שלו, כדפסקי' באמת (בח"מ קנ"ה של"א) דצריך להרחיק כרישין מבצלי' ד"ט: מט) *דמדלא מזקי שרי לסמוך מב' בנ"א: נ) ב' מיני תבואה אם יש ביניהן בור או ניר וכו': נא) מקום שלא נהרש ורחב וארוך כשיעור בית רובע, דהיינו י' אמות והומש על י' אמות והומש, ואפי' אח"כ מסמיכין יחד שרי: נב) ארץ הרושה שארוך ורחב כבית רובע ואפילו אם בסוף מסמיכין יחד שרי (כרמב"ם פ"ג ה"ט); וקמ"ל דכל שיש בית רובע ביניהן, בין שהוא בור או ניר מפסיק: נג) אבני' סדורו' כחומ' בלא טיט: נד) מדנקט סתמא, משמע כל דרך ואפי' של יחיד ששיעורו ד' אמות רחבו (כפאה רפ"ב); ואע"ג דבבור וניר צריך שיהיו ברוחב ואורך בית רובע, וכלעיל? הכא מדהולכים שם אדם ובהמ' יש היכר שפיר גם ברוחב ד' אמות, דמדלא זרען יחד במפולת לא אסור רק מדרבנן משום מראית עין, ולהכי כל שיש היכר שרי, וכדשרינן לבשל בשר בחלב שקדים ומניח שם שקדים (י"ד פ"ז) [אבי דברי ע"ר אא"מו הכ"מ זצו"קל אינם צריכים היזוק, דכך כ' הר"ש והר"ב בהדיא, דאפי' דרך יחיד מפסיק, אבל מ"ש ע"ר דמדלא זרען יחד במפולת לא אסור רק מדרבנן, באמת כן כ' הכ"מ ברמ"בם פ"ד דכלאים הט"ז, דגם בזרעי' צריך מפולת יד אבל דבריו צ"ע ממ"ש בעצמו שם פ"ה ה"א, דבכלי זרעי' אפי' בלא מפולת יד אסו' מדאו' וכמו שהעיר אא"מו רבן של ישראל זצו"קל בעצמו בגליון הרמ"בם שלו והוכיח כן מרמב"ם פ"א, ה"ב שם דלוקה במנכש ומחפה, אלמא דאפי' שלא במפולת אסור מדאו', ואני אביא עוד ראי' מפורשת מרמ"בם פ"ג הט"ז עי"ש ודו"ק; ועי' הלכתא גבירתא פ"א מ"ט] מיהו שביל אפי' של רבים דרחב טפי מד' אמות, אפ"ה כיון דאינו עשוי רק להילוך בני אדם ולא לבהמה לא מהשב הפסק עד שיהא ארכו ורחבו כשיעור בית רובע, דאז לא גרע מבור וניר, ונחל ושלולית דמפסיקין לפאה (כרפ"ב דפאה) לרתוי"ט הכא מדלא קתני להו תנא הכא בכלאים, ש"מנ דבכלאים אינן מפסיקין. ואיל"הק לדבריו הרי אמת המים שעמוק טפח זורעים בתוכו ג' זרעונים (כפ"ג מ"ב) מכ"ש בב' עבריה, וק"ו בן ק"ו נהל ושלולית שמפסיקין? י"ל התם בזרעונים מיעוטים; משא"כ בין ב' שדות גדולות צריך הפרש גדול (ועי' מ"ש בס"ד פ"ג סי' ג). ול"מ כ"ל דנהל ושלולית דמפולשין בין ב' השדות וודאי מפסיקין; רק כל הני דנקט תנא במשנתינו מיירי באינן מפולשין, וכדבעינן למימר לקמן, ונקטינהו תנא לרבותא דאפ"ה מפסיקין: נה) ר"ל חומה גבוה י"ט, ושיעור עובי' לא הזכיר תנא משום דסגי בכ"ש; וליבא למימר דרוחב ד' שנזכר אצל הרין אגדר נמי קאי, ליתא דממ"נ, אי רוחב גדר היינו עוביה, וכי גרע מאילן המיסך, דסגי בעובי כ"ש (וכלקמן פ"ד מ"ד); ואי רוחב

ר"ע מברטנורה

לפי שאינן מזיקין להן: וסומך לבור. אם יש בתוך שדה של תבואה מקום בור שאינו הרוש וזרוע בית רובע או יותר סומך שם זרע אחר וכן סומך אצל ניר והוא מקום הרוש: ולגפה. גדר אבנים סדורות כעין חומה בלא טיט: ולדרך. אם דרך היחיד מפסקת בין שתי שדות מותר לזרוע מין א' בזו ומין א' בזו (טז): מיסך

עיקר תוי"ט

(טז) מפורש בפ"ב דפאה ארבע אמות:

ולחריץ שהוא עמוק עשרה [נה] ורחב ארבעה [נו], ולאילן שהוא מיסך על הארץ [נז], ולסלע שהוא גבוה עשרה [*] ורחב ארבעה [נח]: ט הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת [נט] מכל מין, עושה כ"ד קרחות לבית סאה [ס],

מקרחת

ר"ע מברטנורה

מיסך על הארץ. שאין שפתו גבוה מן הארץ שלשה טפחים אם יש תחתיו זרע מותר לסמוך מבחוץ זרע אחר דכגדר דמי: ולסלע. לא איצטריך לאשמועינן דאין לך מחיצה גדולה מזו אלא לאשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבעה רוחב דבפחות מכאן אין שמה מחיצה להפסיק (יז): ט קרחת. מקום פנוי שאינו זרוע כשהוא מרובע (יח) קרוי קרחת (יט) כמו בקרחתו דהיינו שנמרט השער והמקום חלק: עשרים וארבעה קרחות לבית סאה. ובכל קרחה זורע מין אחד ובית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה וכשאתה עושה בו כ"ד קרחות נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב כיצד אם תעשה מהחמשים על חמשים כ"ה קרחות תהיה כל קרחה עשר על עשר קח אחת מהן כדי שישארו כ"ד קרחות ותחלקנה לכ"ד רצועות נמצאת כל רצועה שני טפחים ומחצה רוחב על אורך עשר שכל אמה היא בת ששה טפחים הרי ששים טפחים לעשר אמות תן כל רצועה מאלו לראש כל קרחה נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחי' ומחצה אורך על עשר אמות רוחב:

מקרחת

תפארת ישראל

רוחב גדר היינו גבהו, הרי בהדיא תנינן דצריך גובה י"ט. ונ"ל עוד דמשו"ה הפסיק עם דרך בין גפה לגדר, היינו דלא תימא דשיעור גובה דתני גבי גדר אגפה נמי קאי; אלא גפה מדאין שאבני' שלה מחוברי' ודבוקי' יחד בטיט וסיד כגדר בנוי, מסתמא מניחין הרבה ביחד בעובי כבגל, ומדעב הרבה א"צ גובה י"ט: נו) טפחי': נז) אם זרוע תחת האילן מותר לסמוך בתוך זרע אחר, אם מפסיק ביניהן שפתו שאינו גבוה מן הארץ ג' טפחים: נח) *מיהו חקק סלע דנתהווה ממילא צריך רוחב ד', משא"כ גפה וגדר דבידי אדם סגי בעובי כ"ש [אבי ולא קשה מאילן שהוא מיסך דג"כ נתהווה ממילא וסגי בכ"ש כמ"ש ע"ר זצוק"ל לעיל סי' כ"ה, דהתם האילן מיסך סביב כל הזרע שנזרע תחתיו ומבדילו ממה שבחוץ, משא"כ הכא ועי' מ"ש ע"ר בחידושיו כאן] ונ"ל עוד דהא דלא תני תנא בכל המפסיקין הללו שיעור המשך כמה, דליכא למימר דכולהו מיירי במפולשין בין ב' השדות, דהרי בור וניר בבית רובע סגי להו במפסיקין רק בהמשך י' אמות וחימש, אף שאח"כ ב' השדות דבוקות וסמוכות יחד, כלקמן סי' ע"ג, אלא שיעור המשך המפסיקין הללו הם כבור וניר, דהיינו באורך י' אמות וחומש אע"ג שאח"כ ב' המינין סמוכין יחד שרי: נט) ערוג' מרובעת קודם שנזרע' נקרא' קרחת: ס) בית סאה הוא נ' על נ' אמות אם תחלקו לה' קרחת אורך על ה' קרחת רוחב, יהי' הכל כ"ה קרחת, ויהי' אורך כל קרח' י' אמו' אורך על י' אמו' רוחב, וכל אמ' בת ו' טפחי', קח א' מקרחת שרחבה ס' טפחי' על ס' טפחי' וחלקה לרחבה לכ"ד רצועות, יגיע לכל רצועה י' אמות אורך, על רוחב ב' טפחי' ומחצה, תן רצועה א' לכל קרח' מכל הכ"ד קרחות, א"כ יהי' כל קרח' י' אמו' אורך, על רוחב י' אמו' וב"ט ומחצה:

ר"ל

עיקר תוי"ט

(יז) הואיל ולא נעשה לשם גדר שאינו נעשה לשם גדר סגי בגבוה עשרה ורוחב כ"ש. תוי"ט: (יח) דאלו ארוך היינו משך: (יט) ועל שם שמתחלה קודם הזריעה חלק השדה לחלקים קורא קרחת בין כשאחרים בלתי זרועים ובין שנזרעים:

מקרחת לבית רובע סא). וזורע בתוכה כל מין שירצה סב). היתה קרחה אחת

תפארת ישראל

סא) ר"ל וזה שיעור בית רובע הקב [כך פי' הר"ש והר"ב ולפי פי' זה א"א שיהיו הכ"ד קרחות על מקום שהוא נ' על נ' אמה דעל מקום כזה א"א לעשות כ"ד קרחות שיהיה כל א' בארכה י' אמות וב' טפחי' והאי על רוחב י' אמות? אלא הכ"ד רובע יהיו ד' קרחת ברוחב על ו' קרחת באורך, וא"כ מדכל קרחה ארכה י' אמות וב' טפחים והאי על רוחב י' אמות, יהי' מקום כל הכ"ד קרחות ס' אמה אורך על רוחב מ"א אמה וד' טפחים, או ס"ב אמה וג' טפחים אורך על רוחב מ' אמה שכשתרבע מקום זה או זה ברבוע שוה הצלעות יהיה נ' על נ' אמה דהיינו בית סאה, וה"ה בעושה כל הכ"ד קרחות, כל א' מרובע ממש, דהיינו י' אמות והומש על י' אמות והומש דזהו שיעור בית רובע כמ"ש הרמב"ם הכא שרי רק מדהוא רק רובע בקירוב להכי לא נקטו הכי. ואי"להק דעכ"פ למה לא נקטו הר"ש והר"ב כפשוטא, שיחלק הבית סאה של נ' אמה על נ' אמה לכ"ד הלקי' ויהיה באמת כל חלק י"ב אמות ומחצה אורך על רוחב ח' אמות ושליש? י"ל דא"כ לא יהיה כל א' רבוע שוה הצלעות רק רבוע ארוך, ור"מ לא התיר רק בקרחת, דהיינו ערוגה מרובעת, משא"כ ערוגה העשויי' רבוע ארוך, מסר שמו, כלעיל מ"ו; ואע"ג דשיעור הקרחת דנקטו רבותינו ארכו ב' טפחים יתר על רחבו, עכ"פ כיון דהוא רק פורתא, לא חשיב, ונקרא שפיר רבוע שוה הצלעות, ונ"ל עוד דמה"ט לא סגי לי' לתנא למתני שעושה כ"ד קרחות לבית סאה, ול"ל תו למתני מקרחת לבית רובע, אלא קמ"ל דלא תימא דנ' על נ' אמה יחלקום לכ"ד חלקים, אלא דא"כ ע"כ שיהיה כל קרחת רבוע ארוך, וכהא"ג לא שרי ר"מ, להכי סיים מקרחת לבית רובע, דהיינו שיהיה ארכו כרובע ורחבו כרובע בקירוב, והרי אם יהיה כל א' רבוע ארוך לא יהיה נקרא קרחת: והא דלא סגי לי' למנקט עושה כל קרחת מבית רבוע ול"ל למנקט שעושה כ"ד קרחת לבית סאה? נ"ל דאתא למעוטי דהוא יתר מבית סאה, כגון סאה ומחצה אסו' לעשותן ל"ו קרחות סמוכין זל"ז, או סאתיים אסו' לעשותן מ"ח קרחות סמוכין דע"י רבוין מאד מחזי כמעורבין. אבל בפחות מבית סאה כגון חצי סאה שרי לר"מ לעשותו י"ב קרחות וכן שליש סאה מותר לעשותו ח' קרחת, דכל שהשטח הנזרע הוא מועט יותר, קיל טפי (כלקמן פ"ג סי' ג'). ועוד נ"ל דמדלא הזכיר התנא סדר הקרחות, כמה קרחות יהיה באורך וכמה ברוחב, ש"מ דלא"ל דוקא ו' קרחות אורך על ד' קרחות רוחב, אלא ה"ה ח' אורך על רוחב ג', או י"ב אורך על רוחב ב', וכ"ש בעומדים כל הכ"ד קרחות בשורה א' דשרי, דכל בכה"ג מתמעט העירבוב טפי למראית העין]. מיהו הא דשרי ר"מ כ"ד קרחות לבית סאה, לאו דוקא, דכ"ש פחות מכ"ד קרחת לפחות מבית סאה דשרי לר"מ, ורק כ"ד דנקט היינו שלא יוסיף על כ"ד קרחות דוגמת ערוגה דלקמן רפ"ג, דרק ו' מינים שרי ולא יותר; דכשיוסיף על מניין כ"ד יהיה כל קרחת קטן מרובע ועי"ז יתהווה תערובות; וגם לא יהיה כל קרחת גדול מרובע, דלו מחזי כשדה, וכדקאמר בחרדל מדמתני כשדה חרדל; וה"ה בשאר מיני זרעים רק בקרחת רובע ס"ל דמותר להסמיכן]: סב) דס"ל לר"מ

דמדבן

ר"ע מברטנורה

מקרחת לבית רובע שהרי יש בסאה עשרים וארבעה רביעיות של קב תן אותם לעשרים וארבעה קרחות הרי לכל קרחה בית רובע: כל מין שירצה. ולא מצריך ר' מאיר הרחק כלל דכיון דמרובעות הן נראות מפורשות ומובדלות זו מזו: היתה. בתוך שדה תבואה

קרחת

אחת או שתים סג). זורעם חרדל סד) כג שלש לא יזרעם חרדל. מפני שהיה נראית כשדה חרדל סה) דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות סו) עשר אסורות סז) כב). רבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו כל שדהו בית כור סח). לא יעשה בתוכה חוץ מקרחת אחת סט):

י כל

תפארת ישראל

דמדכן מרובעות נראות מופרשו' וא"ל הרחק: סג) באמצע שדה תבואה, בהיא בית סאה או פחות או יותר: סד) °ומ"ח דלא כר"מ: סה) בתוך שדה תבואה; מיהו דוקא חרדל, אבל שאר זרעי', אפי' ב' קרחות מחזי כשדה, דרק בקרחת רובע מתיר: סו) °דעושה בבית סאה כ"ה קרחות, ה' על ה', וזורע בשורה ראשונה ושלישית וחמישית, בכל אחת מהן קרחת א' ג' ה', דהו"ל יחד ט' קרחות זרועות, ומניח שורה ב' וד' פנויות; ואי"ל יזרע י"ג קרחות, דבשורות ב' וד' יזרע נמי קרחת ב' וד', ואף שינגעו בזויות בקרחות שבשורות א' ג' ה', יותרו בראש תור כמ"ז? י"ל דאין היתר ראש תור, רק בין שדה גדולה לקטנה [כך פי' רש"י שבת דפ"ה,ב'].ותמוה והרי אין לך קטנה בקטנות טפי מהך דלקמן (רפ"ג) ואפ"ה שרי בהו ראש תור? אלא כ"ל דה"ט דאסו' משום דקרחת האמצעי' שבשורה ב' וד', יהי' לפ"ז תבוס מכל הצדדי', דאפי' נגד הקרנות יהי' ב' ראש תור סוגר נגד כל קרן וקרן]. מיהו אפ"ה מקילי הכא רבנן טפי מבשאר דוכתי דבעינן בהו בכל תבואה ותבואה הרחק רובע (וכמ"י); ורק הכא דכל השדה עשוי רבועיי' רבועיי', סגי להו לרבנן בריחוק י' על י' אמה. אולם מדמצרכו מרחק י' אמות גם בים כמה רבועי' בהבית סאה, א"כ כ"ש דפליגי אדר"מ דמיקל בקרחת א' או ב' של חרדל לזרעו בלי הרחק כלל, דלרבנן צריך הרחק רובע: סז) דצריך הפסק כשיעור קרח' בין מין למין: סח) הוא ל' סאה: סט) ר"ל דמדלא קאמר לא יעשה אותה רק קרחה אחת? ש"מ דאין ר"ל שיזרע כל הבית כור רק מין א' דמהיכא תיתא נימא כן, והרי וודאי יכול

נזרוע

ר"ע מברטנורה

קרחת אחת של בית רובע או שתי קרחות: זורעם חרדל. דאינו נראה כשדה חרדל בתוך שדה תבואה אבל שלשה קרחות נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה (כא) לפי שאין רגילות לזרוע מן החרדל שדה גדולה ושאר מינים אפילו שלשה קרחות אינן נראין כשדה כיון ברגילין לזרוע מהן הרבה ביחד: וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות. ארישא קאהדר דקאמר רבי מאיר דזורע כל כ"ד קרחות מכל מין שירצה וחכמים אוסרים לסמוך מין אצל מין אחר אלא עושה לבית סאה כ"ה קרחות דהיינו חמש שורות וכל שורה מחמש קרחות (כב) וזורע קרחה ראשונה ומניח שנייה שאצלה בורה וזורע שלישי' ומניח רביעי' בורה וזורע חמישית ומניח שורה שנייה כולה בורה וזורע משורה שלישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית ומניח שורה רביעית כולה בורה וזורע משורה חמישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית הרי תשע קרחות זרועות לבית סאה: עשר אסורות. שצריך שיהא מפסיק בין כל קרחת וקרחת כשעור קרחות דהיינו בית רובע בקירוב והלכה כחכמים: בית כור. ל' סאים וטעמא דרבי

אליעזר

עיקר תוי"ט

כ) חרדל. ומתניתין דלעיל דלא כר"מ: (כא) אבל בפחות מכן לא. והיינו לענין כלאים אבל לענין פאה הוי כל ערוגה כשדה בפני עצמו כדלעיל במס' פאה פ"ג מ"ב: כב) עשר אסורות. היינו אמאי לא יהיו אפי' י"ג מותרות והיינו הג"ס מראשונה. וב"ד מהשניה והג"ס מהשלישית וכו' ועיין בתוי"ט באריכות: (כג) לאו בדוקא קאמר שהשורות הנזכרות א"נ לחלקם:

י כל שהוא בתוך בית רובע ע), עולה במדת בית רובע עא), אכילת הגפן כה) והקבר והסלע, עולין במדת בית רובע עב), תבואה בתבואה בית רובע עג) ירק בירק עד) ו׳ טפחים עה), תבואה בירק ירק בתבואה, בית רובע עו),

רובע

תפארת ישראל

לזרוע בבית כור ס׳ כמה מינים כשירחיק בין מין למין בית רובע? ודוחק לומר דרא"בי פליג אמשנה דלקמן דקאמר' בפירוש תבואה בתבואה בית רובע? אלא ה"ק דאפי' בבית כור שכולו זרוע ממין א׳, ויש באמצעיתו קרחת ס׳ ממין אחר סמוך להמין שחולה לו סביב מותר, אבל טפי מקרחת ס׳ אסור; אבל במרחיק בין מין למין בית רובע וודאי דגם לרא"בי שרי. ולרבנן אפי' קרחת א׳ אסור לעשות בתוך השדה כשהוא סמוך למין אחר, בין באמצע בית סאה או באמצע בית כור ויותר: ע) בתוך הקרחות המפסיקות לרבנן בין כל מין לחבירו: עא) אפי' נקעין מלאין מים שאינן ראויין לזריעה: עב) *ר"ל אם היה בקרחות המפסיקות הנ"ל, גפן, שצריך להרחיק ממנו זרע, כדי עבודתו, דהיינו ו׳ טפחים לכל צד, או שהיה שם קבר, דמדאסור בהנאה, ג"כ לא חזי לזריעה, או שהיה שם סלע שאינו גבוה י׳ (דאל"כ הו"ל מחיצה) דג"כ לא חזי לזריעה, אפ"ה עולין למדת בית רובע, להיות הפסק בין מין למין: עג) *ר"ל אם זורע ב׳ שדות גדולות מב׳ מיני תבואה, מרחיק ביניהן כשיעור רובע מרובע, והוא י׳ אמות וחומש אמה על י׳ אמות וחומש, בין שהרחיק כשיעור הזה בהתחלת השדות, בין שהרחיק באמצע השדות, ובהתחלתן ובסופן סמוכים ומקורבים יחד, שרי; ודוקא באין מין א׳ מקיף לחבירו מד׳ רוחותיו, דבמקיפו הו"ל תכוף, ולא מהני הרחקה כלל; מיהו נ"ל במקיפו באופן שאין הרוחות נוגעות זב"ז רק בראש תור, שרי, כדמוכח בפ"ג: עד) ב׳ שדי ירקו' מב׳ מינים שמרעו זא"ז: עה) *א"צ להרחיק ביניהן רק ו׳ טפחים על ו׳ טפחים בין בתחלת השדות בין באמצען כלעיל: עו) *מיהו כל זה בב׳ שדות, אבל בשורה א׳ ירק סמוך לשדה תבואה א"צ

רק

ר"ע מברטנורה

אליעזר בן יעקב לא אתפרש: י כל שהוא בתוך בית רובע. כגון נקעים מלאים מים אף על פי שאינן ראויים לזריעה עולים למדת בית רובע ליחשב הרחק בין מין ומין: אכילת הגפן. מה שהגפן תופסת ואוכלת סביבותיה דהיינו כדי עבודתה עולה למדת בית רובע להשלים עשר אמות וב׳ טפחים ומחצה אורך על עשר אמה רוחב דאמרינן לעיל שהוא שיעור בית רובע שצריך להפסיק בין מין למין וכן הקבר נמי עולה וכן הסלע ובסלע שאינו גבוה עשרה (כד) מיירי דאי גבוה עשרה הוי מחיצה ומפסיק בפני עצמו: תבואה בתבואה בית רובע. היתה שדהו זרועה חטין ורוצה לזרוע בה שעורים צריך להרחיק בית רובע ובלבד שלא יהיו חטין מקיפים את השעורים מארבע רוחות דהתם לא מהניא הרחקה עד שיהא פתוח מרוח אחת: ירק בתבואה בית רובע. ודוקא במרובע הוא דבעינן הכי אבל אם רצה לעשות שורה של ירק בתוך שדה של תבואה עושה אורך שורה של עשר אמות ומחצה על רוחב ששה טפחים שהחמירו במרובע טפי מבשורה והכי אמרינן בירוש׳:

רבי

עיקר תוי"ט

(כד) ר"ל בסלע שאינו גבוה י׳ אע"ג דרוחב ד׳ דאי רוחב ד׳ וגבוה י׳ כו׳: (כה) אביה"ג. יתר לא שנו אלא אכילת הגפן הא גפן עצמה לא למה מפני שהיא אסור בהנייה. וכוי הקבר אסור בהנייה קבר אין איסורו ניכר ועבו"ס אין איסורה בהנייס. אלא כר׳ ישמעאל דאמר אין עבודה לגפן יחידי. והא דקרי ליה אכילה. לפי שנראה נאכלת סביבותיו שאסור לזרעה:

ופ"

רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים: **יא** תבואה נוטה על גבי תבואהעו), וירק על גבי ירקעז), תבואה על גבי ירקעח), ירק על גבי תבואהעח), הכל מותרעט), חוץ מדלעת יוניתפ), רבי מאיר אומר אף הקשותפא), ופול המצריפב), ורואה אני את דבריהם מדבריפג):

פ"ג

ר"ע מברטנורה

רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים דהכא לא מתמריק במרובע ששי תבורה (כו) ואין הלכה כרבי אליעזר: **יא** תבואה נוטה על גבי תבואה. כגון שזרעו כהלכתן אלא שהשבולים מתוך גדלן נכפפים ונוטים זה על זה וכן כלן: חוץ מדלעת יונית. שעלין שלה ארוכים ומתפשטין ביותר וכשהן נוטין ע"ג תבואה או ירק הן מסתבכין ומתקשרין יותר מכל שאר ומחזו כלאים: ופול המצרי. פסו"לי בלע"ז: ורואה אני את דבריהן מדברי. שאין בהן מסתבכין ומסתבכין כדלעת יונית וכן הלכה שהכל מותר חוץ מדלעת יונית:

פ"ג

תפארת ישראל

ירק ו' טפחי' על ו"ע (כרמב"ם פ"ג דכלאי' ה"ג): עז) שהרחיקן זמ"ז כדינן לעיל, רק מחמת גידול, נכפפו השבלים ונוטים זע"ז; וא"ת כיון דתבואה בתבואה בית רובע וכלעיל, א"כ היכא אפשר שיהיו השבלי' ארוכים כ"כ שיכפפו זע"ז? י"ל דמיירי הכא שמרוחקים רק במקום א', ואח"כ מקורבים: עח) נ"ל דקמ"ל אע"ג דבכלאי הכרם אסו' כה"ג (כלקמן פ"ו מ"ד) אפ"ה בכלאי זרעי' שרי: עט) שעליה מתפשטין ומסתבכין ביותר: פ) ברבוי נקרא קשואין, גורקע בל"א: פא) שמינקבאהנען: פב) *רק הך קבלתי מרבותי וה"ה לי לחזור בי; ואע"ג דמסתבך דלעת יוונית, הרי גם קישות ופולין מסתבכין? ואפ"ה כיון דרק משום מראית עין נאסר סיבוך, לפיכך כל שאינו מסתבך מאד כדלעת אין לאסור:

פ"ג

עיקר תוי"ט

(ס) ומ"כ לא פליג אלא ארוחב אבל באורך ס"ל כמי י' אמות ומחצה. וכיוצא בזה אשכחן בסוף פ"ג דתנן ו"ט רחב ולא תנן לאורך בכמה ופירשה בתוספתא עשר א' ומחצה:

פ"ג

חידושים

פ"ח כ' תוי"ט כלעיל כ"ט וכ' עלה רבינו הגאון מהר עקיבא שלי"טא ז"ל שגגה ממני דבדי דתוי"ט בזה דהא גם בגנה בעי רוחב ד' אלא דאין שיעו' לעודי והני בכ"ה, וה"כ בהלע מהני עודי כ"ש דחבו ל, ומה"ת לומר דהלע גרע, והרי הר"ב כ' דקמ"ל אפי' הלע וכו', דה"ד דהלע עדיף מגדר, ואיך יהא דגרע מגדר, וכ"כ גם הר"ש דקמ"ל דאפי' הלע, בפחות ודי' לא שמה מחיצה להפסיק (כעירובין דט"ז, א') הרי מתחלתי להתם דמיירי בגדר ש"מ דדינא הוא, ומעולם לא שמענו דהלע גרע ובעי עודי ל, ת"עג עכ"להט [*ויעל כוונת תינוק שבמנא בגד הטיסה הנקיים, ויאחר גלה עלי' מחרות הסימא, דלפי דברי רבינו, רוחב ד' דנקט מתני' גבי הלע קאי אהמשך הפסק כותל שבין ב' מיני הזרעי', חס לא מצאנו, דבכל מקום שמכר מלא רוחב בבנין, קאי אעודי ולא אהמשך כפ"ק דעירובין רוחב קדם טפח, וכ"כ הכא פ"ז מ"ב כותל שבין ב' חצירו' גבוה י' ורחב ד' דבכולן ר"ל עודי ד' (חוץ מאצל דבר רק ומטילטל) וכן ידוע בלשון, דג' מרחקים יש לכל גוף, כקראים אורך ורוחב ועבה, וכ"א הוא עובי גוף [והשיבני רבינו כ"י ז"ל לעד"כ הכא בקורה שמונח מכותל לכותל לאצל ממזרח למערב, הוא ודאי יותר מטפח, שפיר שייך לקרוא לעובי שמצפון לדרום, בשם רוחב, וכ"כ בכותל שבין ב' הגינות. ע"כ שהפסיק בכל משך החצירות דהמשכתא הוא יותר מד"ט, שפיר שייך לקרוא לעובי שלמעלה מצפון לדרום בשם רוחב, משא"כ הכא דשווך לגדר דמיירי לסמוך אצד הגדר, דהכי כמשך ד', ואם יהי העובי מצפון לדרום נ"כ ד' או שכיבן יותר אין מקים לקרוא לזה או לזה בשם רוחב עכ"להט; ואני בעניותי לא

ידעתי

הידושים

ידפתי דברי קדשו, רק כפי מ"ש תלשון בנ"א בג' מרחקים הנ"ל] ותו ק"ל דלפי דברי רבינו דסתם אר"ש, ותדמייתי ר"ש ראיה מעירובין, ע"כ דס"ל דהכא בפרוץ מרובה על העומד מיירי, דאל"כ מאי ראיה מייתי מעירובין, אע"כ דהר"ש ה"ק דכמו דהתם בכותל פחות מהמסך ד', ופרוץ מרובה עה"ע, גם נגד העומד אסור ה"נ הכא, ומזה מוכיח הר"ש דהכא ביש בהמסך כותל ד' מיירי ולהכי אף דפרוץ מרובה מותר נגד העומד, ותמוה דתלבד דמתני' לא הזכיר מפרוץ ועומד כלל, בל"ז ק' דהו"ל למנקט נמי דבעומד מרובה על הפרוץ גם נגד הפרוץ מותר, כדנקט לקמן בכלאי כרם פ"ד מ"ג וד' [השיבני רבינו נ"י ודאי מתני' לא מיירי כלל מדין פרוץ, רק במפולם ובדין מחילה שמפסיק בין ב' מינין, רק דהר"ש מייתי ראיה דמחילה לא מפסיק רק במסך ד', כמו בעירובין דפרוץ מרובה ע"ע אינו פועל רק במקום הפרוץ גם לא מקרי מחילה, אבל לא גרע ממפולם ממש, ודל הפרוץ מהכא, לא יהיה מחילה כלל רק מקום העומד, לשתרי לזרוע נגדו, אע"כ דלא מקרי מחילה מפסיק נה, כותב ד' עכלה"ע] ותו ק"ל ארבינו דאי כותב ד' אגדר נמי קאי והיינו המסך, למה הזכירו כותב ד' רק במילעתא וסיפא, ולמה לא כייל סלע וגדר בחד בבא, ולפע"ד נ' כרמב"ם פ"ג הע"ו דמחילה דמתני' לאו בפרוץ ועומד מיירי, רק במפולש ומבדיל המחילה בין ב' המינין, ורק בגדר בעי בעובי כ"ש אבל בסלע לריך עובי ד"ע, ומה שהקשה רבינו דמעולם לא שמענו דסלע גרע מגדר, ת"ש כותל סוכית, פ"ז דאהלות מ"א ותוי"ט שם, דמדלא נעשה בידי אדם, לא עדיף כמחילה אחריתא, כ"כ התוי"ט שם, וכ"כ פי"ב דנגעים מ"ב א' בסלע לא הוה מחילה מה"ע, וליכא לאקשויי מאילן המסך על הארץ במתני' דידן, דחשיב ליה מחילה נ"ל דבסלע שאני דלית בה תפיסת ידי אדם כלל, משא"כ באילן; וכתדומה גם הר"ש הזר בו מלאוקמא מתני' בפרוץ מרובה, ושרותב ד' קאי נמי אגדר, במ"ש אח"כ וז"ל ומיהו לא יתכן וכו' יע"ש [השיבני רבינו הנ"ל וז"ל מ"ש ידידי הרב נ"י מפ"ז דאהלות, נתכוון במ"ש בתוי"ע והמגדל כ' בן סלע וכו' וכ"ל דהייטו דמש"ה לא קתני אם אין בו פ"ט, דבעולה תאליו בודאי ליכא חלל באמצע, ותי דאי בעומד מאליו לא הוה מחילה גם בעובי ד' לא מהני, וזה לא מצינו דבעומד מאליו בעי מחילה מעולה ביותר, ועי' (בעירובין ע"ו, א') קס"ד כמו דפליגי בלחי פליגי נמי במחילה ה"ש וכו' ובמסקנא פליגי דמ"ש לחי משום הכירא, הרי אף אי משום מחילה, יש לחלק דבלחי דקה כ"ש, לא מהני עומד מאליו, אבל בעושה סוכתו בין אילנות וכדומה דבעי' מחילה רחב ד' מהני גם בעומד מאליו אע"כ דלענין זה אין לחלק עכלה"ע [*שבתי ולאה מה דמסיק התם דבמחילה כ"ע מודו, דאע"ג דעומד מאליו, שמה מחילה, ואילה"ק ממ"ש מתני' דאהלות י"ל נהי דמחילה לא הוה מחילה מיהו הוה להפסיק בין אויר ר"ה לרה"י:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. כל תערובת זרע שחלק כ"ד ממנו הוא ממין אחר, אסור לזרען יחד עד שימעט המתבטל או יוסיף על המבטל; ואפילו היה המתבטל מב' מינין שהן כלאים זב"ז מצטרפין לא' מכ"ד; וכ"כ במוצא כלאים בשדהו סגי במיעט המתבטל עד שיעור כך: מ"ב. בד"א בב' מיני תבואה או ב' מיני קטניות, או תבואה וקטנית שנתערבו, שבכולן צריך מהן סאה לזרוע על מקום נ' על נ' אמה; אבל בשאר זרעונים דקים שיש שזורעין מהן רק קב בנ' על נ' אמה, ויש שזורעין מהן יותר מסאה על מקום שהוא נ' על נ' אמה, בכל הנך אין משערין בשיהיה המתבטל חלק כ"ד מהמבטל, רק משערין בהלק כ"ד ממה שזורעין מאותו מין על המקום שנזרע שם המבטל, בין שהנתבטל הוא ממין שזורעין ממנו הרבה או מעט על מקום כזה משערין כל מין כמינו [אבי ולרמב"ם פ"ב דכלאים ה"ד, בזרעוני גינה דמתניתין אין זורעין מהן קב בבית סאה, רק אדרבה סאתים בבית סאה, ולהכי רק חלק כ"ד דהיינו חצי קב צריך למעט]: מ"ג. שדה זרוע הטין ונמלך לזרעה שעורין ימתין ג"י כדי שיכה החטין שרשים ויחרוש לעקור השרשים ואח"כ יזרע שעורין [אבי ולרמב"ם הפירוש שיתליע שיפסיד בארץ]. ואם כבר צמחו החטין יחרוש לעקרן ואח"כ זורע השעורין, וא"צ לחרוש כל השדה, אלא עושה תלמים רחבים כחורש קודם מטר הראשון בתחלת השנה לרכך הקרקע: מ"ד. שדה זרועה ונמלך לנטעה [לרמב"ם רק בגפנים אסור לזרוע], יחרוש כנ"ל ואח"כ יטע, וה"ה בנטע ונמלך לזרוע, ישרש ואח"כ יזרע, ורק בכה"ג רשאי לגום האילנות עד פחות מטפח לקרקע ויזרע ואח"כ ישרש: מ"ה. שדה זרוע קנבוס או לוף, ורוצה לזרוע במקומו מין אחר, לא מהני חרישתו מקודם לעקרן, ואסור לזרוע שם מין אחר עד אחר ג' שנים, מדיש בגרעיני זרע שלהן שיצמחו תוך ג' שנים: תבואה שצמחה ביניה ספיחי סטים, או עשבים שצמחו בין תלתן, אפילו הן חלק כ"ד א"צ לעקר ולמעט, דהכל יודעין שנזרע שלא בכוונה מדמפסיד לתבואה; ורק בהתחיל לעקור צריך לעקור הכל חוץ ממין א' שלא יחשדוהו דניחא ליה במה שהשאיר: מ"ו. רוצה לזרוע הרבה מינים סמוכים בערוגות, כל ערוגה מין אחר ירחיק ראש כל ערוגה מראש חברתה (ד' על ד') [ב' על ב'] אמות, אף שמשם ואילך מתקצר הברחק אף שלבסוף נוגעים זב"ז שרי: מ"ז. וכן ערוגה משולש וא' מזויותיה נתעת בהמשך

פ״ג ערוגה^א) שהיא ששה טפחים על ששה טפחים, זורעים^ב) בתוכה חמשה זרעונים ^ג)

ארבעה

תפארת ישראל

פ״ג א) *אף דבכל דוכתא, מלת זרעונים כולל כל דבר שנזרע, הכא דוקא בירקות מותר לזרוע

ארבע

ר״ע מברטנורה

פ״ג ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים. מפורשת למטה בסוף הקונטרס: [לא זכינו לראות מגילת הספר הזה וגנוז וז״ע במסכת שבת פ״ט: זורעים בתוכה חמשה זרעונים. ויש בה כדי להפרים ביניהם הפרש ארבוי ולא הוי ערבוב:

עיקר תוי״ט

א) ערוגה. לשון מגבי סוא מערוגות מטעה יחזקאל י״ז: **ב)** זורעים כו׳. כדתנן בפ״ט דשבת כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח. ושם פרשתיו בס״ד: **ג)** זרעונים. זה השם זרעונים כולל

לכל

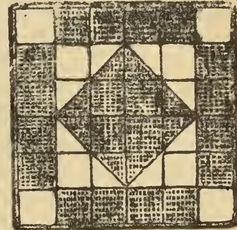
הלכתא גבירתא. כללא דפ״ב

חבירתה שטמין אחר שרי, אע״ג שאין ראשי ב׳ הערוגות מרוחקים זמ״ז ב׳ אמות. ולא עוד אלא גם אם שדהו זרוע חטין, ולחבירו זרוע בצדו שעורין, מותר לבעל החטין לזרוע שעורין סמוך לחטין שלו בלי הרחק, אם רק יהיו שעורין שלו סמוך לשעורין של חבירו, מדנראה ערוגה שעורין שלו כאילו גם היא שעורין של חבירו; והיינו מדאסרה התורה רק נמפולת יד ולא בזורען סמוכים, דאסור רק משום מראית עין שיחשבו שזרען במפולת יד; והכא שיחשבו שהוא של חבירו, אין כאן חשד [אבי ומכאן ק״ל על מ״ש רב״י בא״ח סי׳ רמ״ד בשם המגיד והר״ן שלא התירו חכמים מפני הטעם שתולין באריסות אלא כשהאמת כן, משא״כ כשהבעלים נוטלים כל הפירות מחזי להו לאנשי כשכיר יום, והרי כאן, אף דבאמת הוא שעורין שלו אפ״ה מתירין, משום שיחשבו שהוא שעורין של חבירו, ואמאי לא נימא ג״כ, דכיון שיחקרו ויראו שהוא שלו יחשדוהו שזרעם במפולת יד, כמו שיחשדוהו שם שהעכו״ם אצלו שכיר יום, וי״ל דעכ״פ כאן כיון דיש חלק אחד מהשעורין שהוא באמת של חבירו, לא יחקרו עוד ויחשבו שגם הנשאר הוא של חבירו לא של בעל החיטין, משא״כ בשבת שאין שם שום צד באמת מטה שיטעו לחשוב שלקחח באריסות], וכ״כ בזורע להשחתה, כגון שזורע ערוגה של פשתן בין חטין שלו לחטין של חבירו, דהכל ידעין דרק לבדוק שדהו רצה אם ראוייה לפשתן, ומדהערוגה בין ב׳ השדות, וודאי התרצו שניהן לבדוק הקרקע כנ״ל; אבל באמצע שדהו אסור אפילו רק תלם א׳, דאילו לבדיקה היה זורעה לבסוף: **מ״ח.** אסור לזרוע חרדל וחריע אצל שדה תבואה של חבירו, אע״ג דמין אחר היה מותר להסמיך, עכ״פ בהנך מדמזיקים מאד לתבואה, יחשבו שלולי שהיה של חבירו לא התרצה שזורע סמוך לו דבר המפסידו אלא יחשדוהו ששניהן שלו הן. אבל מותר לסמכן אצל שדה ירקות של חבירו מדלא מזקי אהדדי: **מותר** לזרוע ב׳ מינים סמוכים כשמפסיק ביניהן שדה בורה או ניר, כשזה או זה י׳ אמות וחומש על י׳ אמות וחומש, והוא בראש או באמצע ב׳ השדות, אף שבשאר מקום סמוכים יחד; או בשיפסיק ביניהן אבנים מסודרים זע״ז כגדר אף שאינו גבוה י״ט, [אבי דכיון דאינם מרובקים יחד בטיט וסיד מסתמא מניחין הרבה ביחד בעובי כבגל] או כשמפסיקין דרך שלאדם ובהמה שרחבו ד׳ אמות; או גדר (בנוי) גבוה י״ט [אבי ועוביו כ״ש]; או חריץ שעמוק י״ט, ומדאין בחריץ הפסק בין הגידולין ממש, להכי צריך רוחב ד״ט; או כשמפסיק ביניהן ענפי אילן הם שולשלין למטה עד פחות מג׳ טפחים מהקרקע; או בשמפסיק ביניהן סלע שגבוה י״ט ומדאין ההפסק נעשה בידי אדם צריך רחבו [אבי והיינו עוביו] ד׳ טפחים; וכל המפסיקין הללו בהמשכן רק י׳ אמות וחומש, ומפסיק רק במקום א׳ בין ב׳ השדות ואח״כ סמוכים לגמרי [אבי אם שגם רתוי״ט ד״ה ולסלע נראה שפי׳ כע״ר דרוחב דסלע היינו עוביו; ל״ם הייתי אומר דרוחב ארבעה הנאמר במשנה אחר חריץ קאי נמי אגדר, ורוחבו של גדר היינו המשכה שלו, וכן הרוחב דסלע ג״כ המשכה שלו שהוא ג״כ ר״ט, נמצא דשיעור רוחב דגדר וסלע שוין, דהיינו שיעור המשכתן, וכן ראיתי אח״כ להגאון מהרע״ק זצוק״ל שכ׳ כאן בחידושים כן, ותמה על התוי״ט]: **מ״ט.** אם רצה לעשות כמה ערוגות מרובעות סכמה מינים על מקום שהוא נ׳ על נ׳ אמה, אסור לעשות יותר מט׳ ערוגות באלו, דהיינו ג׳ לארכן וג׳ לרחבן, שיהיה כל ערוגה בית רובע, באופן שיהיה כל ערוגה רחוקה מחברתה בכל צד קרוב לי׳ אמות פחות רובע: **מ״י.** ואפילו יש בבית רובע המפסיק בין ב׳ מינין מקום שא״א לזרען מחמת עצמן, כגון נקעים מלאים מים או קרקע אבנייה; או שא״א לזרעו מחמת איסור, כגון קבר או גפן והמרחק שצריך להרחיק ממנו זרע, אפ״ה נחשבים בכלל הבית רובע: הזורע ב׳ מיני תבואה בשדות גדולות סמוכות צריך להרחיק ביניהן בית רובע; וכן הוא ההרחק בין תבואה לירק; אבל בין ירק לירק סגי בסרחק ו״ט על ו״ט: **מי״א.** בהיה המרחק בין ב׳ המינים כראוי, ואח״כ גדלו וסכך מין א׳ על חבירו מותר; חוץ מדלעת יוונית שמסתבך ביותר ומחזי כמעורב; ולפיכך כשנסתבך יעקר מלפניה:

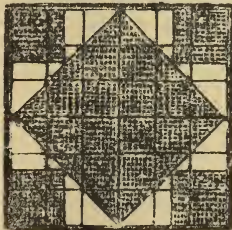
ארבעה בארבע רוחות הערוגה ג) ואחד באמצע. היה לה גבול גבוה טפח

הפארת ישראל

לזרוע ה' מינין בערוגה, וכדמסיק במשנה ב', מדאין זורעין מהן רק מעט מעט: ב) °מניח בכל רוח טפח ע"ע בכל זוית פנוי, וזורע ד' טפחים האחרים ברוחב טפח, וכן בכל רוח ורוח ואף שד' מינים שבד' רוחות נוגעים זה את זה בקרנות, הרי נגיעה בראש תור מותר, כלעיל פ"ב מ"ז: ג) דהייט כצורה זו

ונמצא שיהיה זרוע כ"ד טפחים, שהם ב' שלישי' מהל"ו טפחי' של כל הערוגות ובלבד שיהא הירק שבאמצע מובדל כדי יניקה, שהוא טפח ומחצה, מכל מין שברוחות, או שיגע בהן בראש תור, ואע"ג דבפ"ב מ"י אמרינן ירק בירק ו' טפחים, שהם בשדה גדולה, משא"כ הכא בנזרע מעט, במרחיק שיעור יניק' ליכא ערבוב, מיהו טפי מה' מיני', אע"ג שמרחיקין זה מזה שיעור יניקה, אסו', מדאו"ל ערבוב, ואסמכוה אקרא, שנאמ' כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח, צמחה חרי, וזרועיה תרי, ותצמיח חד, הו"ל ה' מינין וה"ה שיכול לזרוע ביותר כתמונה זו ויהיה נ"כ רק ה' מיני', אבל ירויח שיהי' זרוע כ"ז טפחים [והיינו כש"ס פרק רע"ק בשתירץ שימלא הקרנות], אלא הא קמ"ל דאפילו בתמונה א' שזכרנו שרי, ולא אמרינן דהזרוע באמצע הו"ל חבוש, מדמוקף רק מד' ראשי תור [ועפ"ב סי' ע"ג]:

ונפ

ר"ע מברטנורה

ארבע בארבע רוחות הערוגה. ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן ובאמצע אינו זורע אלא גרעין א' כדי שיהיה הגרעין שבאמצע רחוק נ"ט מן הזרוע שבכל רוח דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה (ד) ואע"פ שאצל הקרנות שברוחות הזרעים קרובים זה לזה ואין ביניהם הרחקה נ"ט ויונקים זה מזה אין כאן בית מיחוש דאכלאים בלבד קפיד קרא דלא להוי ערבוב (ה) וליניקה לא חיישינן כדתנן היה גדר בנתים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דינקו מהדדי. וכאן יש היכר גדול שרוח זו זרוע לפון (ו) ודרום ורוח זו זרוע מזרח ומערב אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות אין היכר ואי מקרבי הוי ערבוב הלכך צריך הרחק כדי יניקה (ז)]:

ב כל

עיקר תוי"ט

לכל שנזרע אבל בכאן הכונס לזרעיה מיוחדים והם הזרע של מיני ירקות וכדתנן בריש מתני' דלקמן. הר"ש: (ד) וא"ת יזרעו ס' מינין בערוגה ד' בד' קרנות. וד' באמצע כל רוח. וא' באמצע דכל אחד רחוק מחבירו נ"ט. וי"ל דכולי האי הוי ערבוב. עוי"ל דהשתא יכול לזרוע הרבה מכל מין שברוח. תו'. וכתבו עוד דאע"ג דבערוגה שהיא ו' על ו' יש באלכסונה שבעה דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה. ויכול לזרוע בד' קרנות ובאמצע. ותירץ ר"י דהא מקרא ילפינן ואין להעמיד המקרא במנין זה שאינו שיעור לא ליניקה ולא לשום דבר: (ה) שלא אסרה תורה אלא במפולת יד וקרא דסכא דקפיד אערבוב אינו אלא אסמכתא: (ו) ומ"מ צריך שיניח קצת להפריש ביניהן כפרש"י בגמרא. (ז) ושיעור נ"ט הייט עם מקום הזרעים. וכ' הר"ש והא דתנן לעיל בפ"ב ירק בירק ו"ט היינו בשדה גדולה

טפח ד) ח), זורעין בתוכה שלשה עשר ה), שלשה ט) על כל גבול וגבול ו), ואחד באמצע ג), לא יטע ראש הלפת בתוך הגבול, מפני י) שהוא ממלאהו ז), *רבי יהודה אומר ששה יא) באמצע ח) יב): **ב** כל מין זרעים אין זורעים בערוגה ט), וכל מין ירקות זורעין בערוגה ט), חרדל ואפונים השופין י), מין זרעים, אפונים הגמלנים יא) מין יָרק יב).

גבול

תפארת ישראל

ד) *וגם ברחב הגבול טפח: ה) *דמדהשתא הו"ל הערוגה עם הגבול ח' על ח' טפחים, גם כשיזרע בה י"ג מינין ליכא ערבוב: ו) *דמניח טע"ט שבקרן, וזורע טע"ט, ומניח טפח ומחצה וזורע טפח, ומניח טפח ומחצה וזורע טפח, ומניח טפח שסמוך לקרן, דהו"ל יחד ח' טפחים, וזרוע מהן ג"ט וכן לכל רוח על הגבולים סביב, דהו"ל יחד י"ב מינין על הגבול, ומכ"ש דמותר למלאות כל הרוח כלעיל סי' ב', רק דקמ"ל דהכא מדליכא ערבוב מותר גם להרבות במינין; ודוקא בשהגבול גבוה ג"כ טפח, וכדמסיק במשנה ג'; אבל בכל שטח שוה ח' על ח' אסור להרבות טפי מה' זרעונים: ז) *אף דמרחיק שיעור יניקה, מדאיכא מינין הרבה מתערבב, משא"כ ברישא דליכא רק ד' מינין שרי: ח) *גם ברישא פליג דס"ל דבערוגה וע"ז זורעין בה ו' מינין: ט) ה' מינין: י) באהגען קטנים: יא) באהגען גדולים: יב) ושאר מיני זרעים וירקות ידועים, רק הזכיר הנך ב', דסד"א להיפך, להכי קמ"ל דאינו כך:

וזרע

ר"ע מברטנורה

ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה. הא דתנן לעיל חמשה זרעונים בערוגה. וי"ג מיני זרעונים שיש להם גבול טפח הני מילי במיני ירקות שדרך לזרעם ערוגות ערוגות אבל מיני זרעים שדרכן לזרוע מהן שדה גדולה (יג) לא משום דמחזי ככלאים: אפונים השופים. אפונים חלקים שנראין כאלו הן משופין בכלי שמשפין ומחליקין

ט

עיקר תוי"ט

גדולה שיש בה ירק הרבה אבל הכא דאין זורע מכל א' וא' אלא מעט לא חיישינן ודכותה אשכחן נמי שבועה בית רובע דאמרינן בירושלמי שרשאי לזרוע ה' מינין בב"ר א' דבכ"מ שאין זורע מכל מין ומין אלא מעט לא חיישינן אלא ליניקה: ח) גג"ט. וגם ברחבו טפח כדאיתא בגמרא שבת דף פ"ה מדר"י דאמר לקמן מ"ג רוחב הפרסה וכתבו התוס' דאע"ג דר"י לקמן לא מיירי אלא לענין הפסק נראה לגמרא דלא שנא לגבול דה"ה נמי בשיעורו טפח: ט) שלשה כו'. ותימה שלי"ב זרעים צריך י"ב מרחקין וכל מרחק ג"ט הם ל"ו ט' ואין בכל הגבולים סביב כ"א כ"ח ט' לשתים לכ"א ח"ט ולב' לכ"א ו"ט. ולכן צ"ל שעל כל גבול הוא זורע ג'. וכך יכול לעשות שמניח טפח הסמוכה לקרן וזורע מין א' ומניח ג"ט וזורע. ומניח עוד ג"ט וזורע ונמצא שיש עוד טפח פנוי בקרן השני וכן הוא עושה לכל גבול וגבול. ונמצא שיש בין מין ומין ג"ט שעור הרחקה מלבד באותן שסמוכות לקרנות שאין ביניהם הרחקה לפי שאין צריכין שיש היכר בדרך שנזרעין שזה נזרע לצפון ודרום וזה מזרח ומערב כדכתב הר"ב ברישא. שהרי כתבתי שרוחב הגבול טפח ונמצא שזורע באורך טפח ויש היכר בזריעתן כמ"ש. משא"כ ברישא שאם יזרע ט' הוי ערבוב כמ"ש התוס' לפי שאין כאן היכר ועוד שלא יוכל לזרוע מכל מין כ"א גרעין א'. הוי"ט: י) מפני כו'. והרחקת ג' טפחים לא מהני דאכתי הוי נר' מעורבב ואע"פ שאין יונקין זה מזה. אבל בערוגה פשוטה דרישא רשאי ליטע אפי' ראש לפת באמצע לפי שאין כאן אלא ד' מינין לד' הרוחות לא נראה כערבוביא כנ"ל. תוי"ט: יא) ששה דרש זרע זרעה זרעיה זרועיה. כלו' דתני למכתב זרע דמשמע חד וזרעה משמע תרי וזרעיה משמע תלת וכתיב זרועיה הרי ד' וכתיב תוציא צמחה תוציא חד וצמחה חד כמו לת"ק הרי שית. וכי תימא קרא ו' זרעונים בערוגה בת ו"ט דקים ליה לר"י דשית בשית לא ינקי. כי היכי דלרבנן דה' בו' טו'. ולא אתברר כמה הוא שיעור הרחק לר"י ופתוי"ט: יב) באמצע. ור"י פליג [בין בסיפא] בין ברישא והכי איתא בירושלמי: (יג) כלומר יותר מערוגה ולא שדה גדולה ממש דהא ממ"ש

נפיל

גבול שהיה גבוה טפח יג) ונתמעט יד), כשר טו), שהיה כשר מתחלתו התלם טז) טו) ואמת המים יז) שהם עמוקים טפח יח), זורעים לתוכן שלשה זרעונין, אחד מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע יט): ג היה ראש תור ירק כ) נכנס לתוך שדה ירק אחר, מותר, מפני שהוא נראה כסוף שדהו כא), היתה שדהו זרועה ירק, והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר כב) רבי ישמעאל אומר עד שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד ראשו כג) יז)' *רבי עקיבא אומר כד) אורך ששה טפחים,

ורוחב

תפארת ישראל

יג) חסר כה י"ג מימין כנ"ל : יד) נעשה כמוך מטפח : טו) וא"צ לעקור מה שזרע כבר, ואסור לזרוע בו לכתחלה עד שיגביהו טפח : טז) שורטא: יז) *שיבשו מימיו: יח) ורחבן ו' טפחי' : ועמוקי' רבותא נקט, אע"ג דאותו שבאמצע נראה חבוש דאיכא למ"ד בירושלמי דאסור, ואע"ג דלא קיי"ל הכי, אפ"ה קמ"ל רבותא גם אליבי': יט) *ובלבד שירחיק המינין שיעור יניקה ז"מז : כ) *קרן זוית מערוגה מחודדת של ירק, וקמ"ל דבירק שנזרע מעט מעט, שרי בראש תור אפי' בשדה גדולה ושדה קטנה ועי' לעיל פ"ב ס"ז : כא) וליכא ערבוב כפ"ב מ"ז : כב) *והרחיקן כדינן כפ"ב סי' מ"ח : כג) פתוח מב' צדדיו : כד) צריך שיהיה התלם הזרוע אורך וכו', ור' ישמעאל נמי מצריך הכי, רק לר"ע א"צ מפולש וי"א דבהרחקה פליגי, דלר' ישמעאל צריך שיהי' התלם המפסיקן מפולש : ולרע"ק סגי שיהי' המרחק במקום א' וע"ו טפחי': ולר"ש סגי באורך ו' על רוחב טפח : ואע"ג דלעיל (פ"ב מ"י) כבר תני לה כרע"ק, באמת הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת : א"נ התם בשדה גדולה והכא:

ר"ע מברטנורה

בי העגים : פירוש אחר אפונים [תפוסים קטנים] גמלונים גסים וגדולים לשון ארמי קורין לדבר גדול גמלונא : גבול . כמין אמבטא של מים מגובל (יד) שעושין סביב לערוגה לדריסת רגלי אדם : שהיה גבוה טפח . [כשזרעו בו שנים עשר מיני זרעונים] ונתמעט מותרים הזרעונים שגדלים בו אפילו לאחר שנתמעט ואין צריך לעקור משום מקיים כלאים כיון שהיה כשר מתחלתו בשעת זריעה ומיהו אינו יכול לזרוע בו [בתחלה] לאחר שנתמעט עד שיעמידנו על גובה טפח : אחת מכאן . בשפת התלם לרחבו ואחת בשפה האחרת ואחת באמצע התלם והולך וזורע כל מין עד שיהו מרוחקין זה מזה טפח ומחצה (טז) ושהן עמוקין טפח לרבותא נקט משום דבירוש' איכא מאן דאסר דמחזי כערבוב : ג' ראש תור . קרן זוית מחודדת נכנסת לתוך שדה אחר כתורי זהב של שכפים אשה שיש לכן שלש זויות מחודדות : שהוא נראה כסוף שדהו . וניכר ולא מחזי ככלאים : מפולש . פתוח משני צדדיו כמו מבוי מפולש שפתוח משתי רוחות : רבי עקיבא אומר אורך ששה טפחים . לא בעינן מפולש אלא שיהא התלם הזרוע אורך ששה טפחים אף על פי שזרע אחר מקיפו משלש רוחותיו שרי (יח) :

ורוחב

עיקר תוי"ט

לעיל כתב שאין רגילות לזרוע מן החרדל שדה גדולה . תוי"ט : (יד) נראה דגרס של ולא גבול : (טו) התלם . ורוחב התלם ו' וכן בהא"מ זורעים . לרוחבה של אמה שהיא כמו כן ו' וכשיבשו המים דחזי לזריעה . הר"ש : (טז) הר"ש ולטעמיה אזיל שפי' לעיל דשהרחקה הוא טפח ומחצה וכ"עת הר"מ . אבל הר"ב שסובר כרש"י שצריך ג"ט הנה ברוחב ו' לא יוכל לזרוע כ"א ג' גרעינין ולכן אני אומר שלפום רהיטא העתיק לשון הר"ש . תוי"ט : יז) ועד ראשו . שתי הקצוות כ"א ראש וסוף : (יח) כלומר שבפי' הוא הזרע האחר שנזרע בתלם אף ע"פ שמקיף בג' רוחות זרע השדה כיון שהוא שלש ובנגד הד' אין בו זרע שעכביו אינו הכוש . סוי הפסק . ועתוי"ט בשם הר"ש :

וצריך

ורוחב מְלוֹאוֹ (כה). רבי יהודה אומר רוחב כמלא רוחב הפרסה (כו): ד הנוטֵעַ שתי שורות של קישואין שתי שורות של דלועים, שתי שורות של פול המצרי (כז), מותר. שורה של קישואין, שורה של דלועים, שורה של פול המצרי, אסור (כז), שורה של קשואים שורה של דלועים שורה של פול המצרי ושורה של קשואים, רבי אליעזר מתיר (כח) וחכמים אוסרין (כט):

נוטע

תפארת ישראל

והכא רק בשורה א' שבאמצע שדה ירק פלוני: כה) רחבו כארכו: כו) ר"ל טפח: כז) אף דהרחיק כדינן, דמדליה' רחבי' נראה כאילו נזרעו במפולת יד, משא"כ ב' שורו' וכו' נראה כל א' כשדה שלימה: כח) דס"ל דהב' שורות קשואין אע"ג שאינן סמוכות מצטרפות ומחשבו כשדה קשואין, והרי בכה"ג מותר ליטע באמצע השדה שורה דלועין ושורה פול המצרי, וכלעיל (מ"ג) במרחיקן כדינן (כלעיל פ"ב מ"ז): כט) *מדאין ב' השורו' סמוכי'; מיהו בסמוכו' שרי

ר"ע מברטנורה

ורוחב מלואו. היינו ששה טפחי' (יט) שהוא שעור רוחב תלם ור' ישמעאל נמי בעי רוחב התלם במלואו אע"ג דלא פירש למלתיה דכיון דרבי עקיבא דמיקל ולא בעי מפולש בעי רוחב מלואו כ"ש ר' ישמעאל דמחמיר. ורמב"ם פירש רוחב מלואו שיהיה רחבו (כעמקו): רוחב פרסה, והיינו טפח והא דקאמר רוחב פרסה ולא קאמר רוחב טפח משום דמפיק לה מקרא דכתיב (דברים י"א) והשקית ברגלך כגן הירק שצריך להיות בין ירק לירק מקר' להנחת הרגל דהיינו רוחב פרסה והלכה כר' עקיבא ובפרקין דלעיל דתנן ירק בירק ו' טפחים התם מיירי בין שדה ירק לשדה ירק אחר שצריך להרחיק זה מזה ששה טפחים והכא מיירי בבא ליטע שורה אחת של ירק בתוך שדה כדתנן בהדיא והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר הלכך מפסיק בתלם רחב למר כדאי' ליה ולמר כדאית ליה: ד שתי שורות של קשואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של פול המצרי מותר. דכל שתי שורות נראית כשדה בפני עצמה ואיכא הכירא ואין כאן ערבוב והוא דאיכא תלם מפסיק בין מין למין אבל שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי אסור אף ע"ג דתלם מפסיק בין כל מין ומין לפי שבשלשה מינים הללו עלים שלהם מתפשטים ומתערבים זו עם זו וכשאין שם אלא שורה אחת מכל מין ומין נראין כאלו נזרעו כולן יחד במפולת יד ומיחזו ככלאים ואין הפסקת התלם ניכרת בהן: ושורה של קשואים רבי אליעזר מתיר. קסבר הואיל ואיכא שתי שורות של קשואין אעפ"י שאינן סמוכות זו לזו חשבינן להו כאלו הן סמוכות ויש כאן שדה של קשואין ושורה של דלועין ושורה של פול המצרי הוי כאלו נטועות בשדה של קשואין וסגי להו בהרחקת תלם כדתנן לעיל היתה שדהו זרוע ירק והוא מבקש ליטע בתוכו ירק אחר וכו': וחכמים אוסרים. לפי שאין שתי שורות של קשואין סמוכות זו לזו (כ) לא חשיבי כשדה של קשואין ומחזו ככלאים ויש כאן ערבוב ואין הפסקת התלם מועלת בהן והלכה כחכמים:

ה קישות

עיקר תוי"ט

(יט) וצריך לחלק בין תלם סתם דהכא לתלם של פתיח במ"ו פ"ב: (כ) ומשמע דכי נסמכו מיהו שתי השורות של קשואין שרי וא"כ הא דתנן ברישא ש"ש של דלועים ש"ש של פול. לאו דוקא אלא כי שוא ש"ש של קשואין נמי שרי אפי' א' של דלועי' וא' של פול דהא איכא שדה ורשאי לסמוך ירק אחר בהפסקת תלם תוי"ט:

בצלים

ה נוטע אדם קישות ודלעת נ) לתוך גומא אחת נא), ובלבד שתהא זו נוטה לצד זו וזו נוטה לצד זו; [ונוטה שער נב) של זו לכאן ושער של זו לכאן, שכל מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין נג)]: ו היתה שדהו זרועה בצלים נד)(כא), ומבקש ליטע בתוכה שורות של דלועים נה)(כב), רבי ישמעאל אומר עוקר שתי שורות נו) ונוטע שורה אחת נז), ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות נו), ועוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת נז), רבי עקיבא אומר עוקר שתי שורות נו) ונוטע שתי שורות נח), ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות, ועוקר שתי שורות ונוטע

תפארת ישראל

הרי לזרוע בלדן, א' של קשואי' וא' של דלועין בהרחיקן כדינן לעיל אע"ג דסתר בזה דיוקי דרישא וסיפא אהדדי, דברישא מדויק דבכה"ג אסור, ובסיפא מדויק איפכא והו"ל נעשה דיוק דרישא כמפורש בסיפא ואסור, וכדאמרינן בכל דוכתא? הכא בדרבנן אמרי' דיוקא דרישא לאו דוקא ודיוקא דסיפא דוקא: נ) *דעליהן מתפספסים, וקישות ודלעת, לא זו אף זו קתני' ועי' ספ"ב, ומכ"ש שאר מינין: נא) וא"צ הרחק: נב) ענפים: נג) *שיהשוב הרואה שזרען יחד במפולת יד, דהו"ל איסור דאו'; אבל בשהפה שער א לכאן ושער חבירתה לצד אחר, הרי נראה שהקפיד שלא יתערבו בסופן, ודאי כן הקפיד שלא יתערבו בזריעה. ולכאורה הים נ"ל דוקא בגומא קטנה שזורע בה ב' מינים מופסין, אבל גומא ארוכה כתלם ואמת המים (לעיל מ"ב) כיון שהגדולים שם הרבה לא מהני בה הפיכת שער, דמדרבו חיישינן לעירוב; אולם בש"ע (רל"ז סל"א) לא חילק בכך; מיהו בירושלמי משמע כדברינו: נד) *ה"ה שאר מינים: נה) *ומדצריך לעקור הבצלים לנטוע במקומן דלועין, תמיר ספי ממתני' דלעיל, ולא סגי בהיתר של ב' שורות: נו) כל שורה הוא ד' אמות: נז) נשתיירו ב' אמות בורות לכל צד: נח) וא"ל רק

ר"ע מברטנורה

ה קישות ודלעת. שהעלים שלהן מתפספסים ומתערבים זו עם זו וכל שכן שאר מינים: זו נוטה לצד זה. דאע"ג דאין הפסק של תלם מועיל להן הטיית העלים זו לצד זה וזו לצד זה מועיל להן הואיל ומה שאסרו חכמים בכלאים לא אסרו אלא מפני מראית העין: ו עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. שעיר השורה אין פחות מד' אמות רוחב וכשעוקר שתי שורות של בצלים שהן ח' אמות ונוטע באמצען שורה אחת של דלועי' שהיא ד' אמות נשתיירו ב' אמות בורות מכאן וב' אמות בורות מכאן: ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות. שהן שמנה אמות רוחב ועוקר שתי שורות שהן כמו כן ח' אמות וזורע באמצע: שורה א' של דלועין שהיא ד' אמות נמצא בין שורה ראשונה של דלועין לקמת הבצלים שתי אמות בורות (כג) וקמת הבצלים ח' אמות. ושתי אמות בורות בין קמת הבצלים לשורה שניה של דלועים הרי בין שורה של דלועים לשורה של דלועים י"ב אמה וכן לעולם: רבי עקיבא אומר עוקר ב' שורות ונוטע שתי שורות. קסבר שאין צריך להפסיק בין שתי שורות של דלועים לקמת הבצלים אלא התלם כדתנן לעיל בפרקין בשאר ירקות יבין שורות של דלועים לשורות של דלועים מפסיקין

עיקר תוי"ט

כא) בצלים. ויחד נצלים מפני שאפשר שכן היה המנהג אללם. הר"ת: כב) של דלועים. ולא דמי למתני' דלעיל שיכול ליטע ב"ש בק"ש וכ"ש בד"ל וכ"ש בפ"ה. דהאי שורה מב"ש ועוד דכיון תבא לעקור שמור עפי כדאשכחן בירו': (כג) כלו' ותנן לעיל בפ"ב מ"ח דבור הוי הפסק: ושבעא

ונוטע שתי שורות, וחכמים אומרים אם אין בין שורה (לט) לחברתה (לט) י"ב אמה לא יקיים את הזרע של בנתיים (מ) ז דלעת בירק, כירק (מא). ובתבואה, נותנין לה (מב) בית רובע (מג). היתה שדהו זרועה תבואה, וביקש ליטע לתוכה שורה של דילועין, נותנין לה לעבודתה ששה טפחים (מד), ואם הגדילה (מה) יעקר מלפניה, רבי יוסי אומר נותנין לה (מו) עבודתה ארבע אמות, אמרו לו התחמיר זו מן הגפן (מז), אמר להן מצינו שזו חמורה מן
הגפן

תפארת ישראל

רק הפסק תלם כפ"ב סי' ע"ו: לט) של דלועי': מ) זהו ממש דעת ר' ישמעאל, דב' אמו' שורות מכאן ומכאן, וח' אמות בצלי' באמצע הן י"ב אמות, רק דלהחכמים לא בעו שורו' רק תלם א' כשאר ירקות, ואעפ"כ מצרכי להרחיק שור' מחברתה י"ב אמות, מדעליהן מתפשטו' ביותר ויהי' ערבובי': מא) וסגי לי' בו' טפחי' לכל צד: מב) לדלעת לכל צד: מג) הוא י"א וב' טפחי' ומחצה אורך על רוחב י"א: מד) דשורה דלא מערבא, קילא מדלעת יחידית; מיהו אורך ההפסק צריך י"א ומחצה: מה) עלי השורה ונכנסו לתוך הו' טפחים: מו) לשורה דלעת בתבואה: מז) דכל שאינו כרם, סגי לה בו' טפחים, והרי כלאי כרם חמור מכלאי זרעי'
לענין

ר"ע מברטנורה

מפסיקין שמונה אמות של קמת הבצלים בלבד: וחכמים אומרים אם אין בין שורה לחברתה י"ב אמה וכו'. חכמים כרבי ישמעאל סבירא להו שצריך שיהיה בין שורה של דלועים לחברתה י"ב אמה מיהו רבי ישמעאל מצריך הפסק שתי אמות שורות בין שורה של דלועים לקמה של בצלים וחכמים מתירים לסמוך שורה של דלועים אצל קמה של בצלים ולא מצרכינן אלא תלם אחד בלבד כשאר ירקות אבל י"ב אמה בין שורה של דלועין לחברתה בעו חכמים לפי שהדלועים עלין שלהן רחבות ומתפשטות הרבה כדי שלא תראה כל השדה מעורבב בבצלים ודלועים והלכה כחכמים: ז דלעת בירק. הבא ליטע דלעת אצל ירק עבודתה כירק דהיינו ששה טפחים. אבל אם בא ליטע דלעת בתבואה צריך להרחיב לה בית רובע כשעור עבודת התבואה שהוא עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמות והוא מקום זריעת רובע הקב: שורה של דלועים נותנים לה עבודתה ששה טפחים. וקילא שורה מדלעת יחידית דדלעת יחידית בתבואה צריכה בית רובע לפי ששורה מוכרא בפני עצמה וליכא ערבוב כמו בדלעת יחידית וששה טפחים דתנן הכא הוי שעור רוחב אבל שעור אורך לא אתפרש במתניתין ובתוספתא פירשו דצריך שיהיה שעור האורך עשר אמות ומחצה: ואם הגדילה. השורה ונכנסו הענפים בתוך ששה טפחים יעקור מלפניה כל הענפים שנתפשטו ונכנסו בתוך שעור זה: נותנין לה עבודתה. של שורות הדלועים ארבע אמות שצריך להרחיק ארבע אמות מן התבואה: התחמיר זו מן הגפן. דתנן לקמן בפרק ד' הנוטע שורה של חמש גפנים בית הלל אומרים אינו כרם ואינו נותן לה עבודת הכרם ארבע אמות אלא ששה טפחים והכא נמי בשורה של דלועים אין להחמיר וליתן לה ארבע אמות דאין להחמיר בכלאי זרעים יותר מבכלאי הכרם (כד): מצינו שזו חמורה מן הגפן. אף על גב דאיסור כלאי זרעים קיל מאיסור כלאי הכרם מכל מקום הא אשכחן דלגפן יחידית כשבא ליטע אותה בתבואה נותנין לה עבודתה ששה טפחים ולדלעת יחידית נותנים
לה

עיקר תוי"ט

(כד) וטעמא דכלאי כרם אסורים בהנאה וכלאי זרעים מותרים אפילו באכילה כדתנן בפ"ח:

הגפן, שלגפן יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים, ולדלעת יחידית נותנין לה בית רובע מח), רבי מאיר אומר משום רבי ישמעאל, כל שלשה דלועין לבית סאה, לא יביא זרע לתוך בית סאה מט), רבי יוסי בן החוטף אפרתי אמר משום רבי ישמעאל, כל שלשה דלועין לבית כור לא יביא זרע לתוך בית כור נ):

תפארת ישראל

לענין אכילה והנאה: מח) ר"ל הרי מודים אתם לי שכשכבר היה גפן נסוע ובא לזרוע בצדה תבואה סגי במרחיק ו"ט, וכשהי' דלעת יחידית נסוע, צריך להרחיק בית רובע; א"כ ה"ה כשהיתה התבואה כבר זרוע, ובא ליטע בצדה גפן או דלעת, חמור' דלעת מגפן: מט) *דס"ל דדלעת יחידית צריך שליש בית סאה בתבואה, ולא סגי ברובע: נ) דס"ל דדלעת יחידית צריך שליש בית כור [כך פירשתי ע"ד הר"מ והר"ב. אבל יש לדקדק דא"כ למה הזכירה המשנה ג' דלועין, הלא הו"ל דלדלעת יחידי' צריך שליש בית סאה למר ושליש בית כור למר? ואי משום דבעי למנקט מנין שלם; הו"ל למנקט דלדלעת א' נותנין ב' קבין למר וי' סאין למר? ותו ק' ל"ל דנקט כל ג' דלועין לבית סאה צריך בית סאה, הו"ל כל ג' דלועין צריך להתרחק מהן בית סאה? וכל זה הכרעני לומר ל"מ דר"מ ור' יוסי רק בשים ג' דלועין יחד אמרו למלתיי', ופליגי בהא את"ק דס"ל דבשורה של דלועין מרחיק רק ו"ט מהן ובדלעת יחידית צריך להרחיק רובע; ואינהו ס"ל דאדרבה כיון דעלי דלועין מתפשטין מאד, א"כ כ"ש כשיש שורה של ג' דלועין מתפשטין טפי וטפי ולא סגי במרחיק רובע, אלא צריך למר בית סאה ולמר בית כור. ומה"ט צריך נמי תנא למנקט כל ג' דלועין לבית סאה למר, וכל ג' דלועין לבית כור למר; לומר לך דדוקא כשכל הג' דלועין נסועים בתוך הרווח ההוא. אמנם בית רובע ובית סאה ובית כור שבמשנתינו, היינו דלת"ק משערין כאילו הדלעת יחידית עומדת באמצע הבית רובע, שהוא י' אמות וחומש בקירוב (כפ"ב סי' ס"ב), א"כ צריך הרחקה ממנה לכל צד ה' אמות ועשירית אמה; וכ"כ לר"מ משערינן כאילו הג' דלועין עומדים סמוכים באמצע בית סאה, שהוא נ' על נ' אמה, ויהי' א"כ צריך להתרחק מהם לכל צד כ"ה אמה; ולרבי יוסי בן החוטף משערין כאילו הג' דלועין עומדים סמוכים באמצע בית כור, שהוא רפ"ד אמה על רפ"ד אמה (כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מעירוכין ה"ב) א"כ צריך להרחיק מהם לכל צד קל"ז אמה והוא קצת תימה שיתפשטו גידולי דלועין כל כך הרבה! ואפשר שזהו שדחק לרבותיט לפרש דגם ר"מ ור' יוסי בן החוטף בדלעת יחידית אמרו למלתיי'; ולהכי לת"ק צריך להתרחק, ממנה $5\frac{1}{10}$ אמה לכל צד, וכמש"ל; ולר"מ צריך להתרחק ממנה $\frac{1}{6}$ סאה לכל צד, דחשבינן כאילו הדלעת עומדת בתוך ש"ש סאה אורך על ש"ש סאה רוחב; וכיון דסאה הוא

פ"ד

ר"ע מברטנורה

לה בית רובע שהן עשר אמות ושני טפחים ומהלך על עשר אמות מפני שהיא מתפשטת והולכת מרחוק הרבה נמי אין לתמוה אם לשורה אחת של גפנים נותנים לה עבודתה ששה טפחים ולשורה של דלועין נותנין לה ארבע אמות: כל שלשה דלועין לבית סאה. רבי מאיר פליג אתנא קמא דאמר שלדלעת יחידית בתבואה נותנים לה בית רובע וסבר איהו דנותנים לה שלישית בית סאה ורבי יוסי בן החוטף אפרתי סבר שלישית בית כור ואין הלכה כדברי כולם אלא כתנא קמא בלבד. ודלעת השנויה במתניתין היא דלעת יונית בלבד שעלים שלה רחבים ומסככים ומסתבכים טפי אבל דלעת מצרית עם שאר דלועים דינן כשאר ירקות:

פ"ד

תפארת ישראל

ר על ר אמה, יהי שלישית שהם כ"ט על כ"ט בקירוב; ומדהסביבן כאילו הדלעת עומד באמצען נמצא שצריך להתרחק ממנה י"ד אמות וחצי על י"ד אמות וחצי בקירוב ולרבי יוסי בן החוטף הסביבן כאילו עומדת באמצע שלש כור. וכיון דכור הוא ע"ה אלף אמה מרובעי׳, א"כ יהי׳ שלש בית כור כ"ה אלף אמה, ואם נעשה מהם רבוע, יהי׳ קנ"ט אמה על קנ"ט אמה בקירוב. דאם נכפיל 159 פעם 159 יצא 25281, והיינו הקירוב לסך כ"ה אלף שאמרנו; נמצא להר׳ יוסי צריך להתרחק ממנה 54½ אמה לכל צד]:

פ"ד

חידושים

מ"א הקשה הירושלמי דגם בשפה בין הגבולים יזרע חמש מינים כרישא, ותירץ מפני שהגבול ממעט, ונתקשו קמאי מה תשני בזה, ותי׳ אא"מו רבינו הגאון זצוק"ל ת"ל וכ"ל ע"פ מ"ש ר"ש דכשי לגובה גבול לא תשני כראש תור, עכ"פ מצטרף טפח גובה הגביל למרחק טפח ומחצה, והני במרוחק מתחתית הגבול חצי טפח, א"כ בשלומא ברישא דליכא זריעת גבול (דערוג׳ בחרב׳ שכינו) אפשר שפיר לזרוע בה ה׳ מיני׳, משא"כ בשזורע על הגבול, נתמעט׳ הערוג׳ עכ"פ חצי טפח מכל צד, ולא נשתייר רק ה׳ טפחי׳. ולא אפשר לזרוע בה ה׳ מינין:

הלכתא גבירתא· כללא דפ"ג

מ"א· **ירקות** שאין דרך לזרען רק מעט מעט, מותר לזרוע מהן אפילו ה׳ מינים בערוגה שהיא ו׳ על ו׳ טפחים, והיינו שורה א׳ של טפח על טפח ממין א׳ בכל רוח מד׳ רוחות הערוגה, ומין א׳ שמחזיק ח׳ טפחים באמצע, שיגע בד׳ השורות החיצונות בראש תור, או שירחיק בין מין למין טפח ומחצה שיעור יניקה, אבל ביותר מה׳ מינים, אף שמרחיקין כנ"ל, אסור מדנראין מעורבין בערוגה קטנה כזו· **ואם** היה לערוגה הנ"ל סביב גבול גבוה טפח ורחב טפח, דהשתא ערוגה זו ח׳ על ח׳ טפחים, מותר לזרוע בה גם י"ח מינין, דהיינו ג׳ על כל גבול וגבול שמרוחק כל א׳ מחבירו טפח ומחצה כנ"ל וו׳ באמצע, ולא יטע לפת [וכ"ש דלעת] על הגבול, מדיש בהגבול הרבה מינין והמקום צר מתערבב בכולו [ונ"ל דהא בשטח שוה ח׳ על ח׳ טפחים אסור לזרוע טפי מה׳ מינין]: **מ"ב·** ודוקא בירקות הדין כך, ואפילו באפונים גדולים; אבל מיני זרעים כגון חרדל ואפונים קטנים אורז ודוחן וכדומה, אין זורעין בערוגה כזו רק בהרחק י"ט זה מזה וכלעיל· **גבול** שאמרנו שצריך שיהיה גבוה טפח ורחב טפח אט כשזורע הי׳ כך ואחר שזורע נתמעט גבהו או רחבו, מותר· **גומא** ארוכה עמוקה טפח ורחבה ו"ט, אף שלפעמים מתמלאת מים ונראת כקרקע שוה, פ"ה זורעין בתוכה ג׳ מיני זרעונים [וכ"ש ירקות] א׳ על הדופן מכפנים מכאן, וא׳ מכאן, וא׳ באמצע, ובלבד שירחיק זה מזה טפח וחצי שיעור יניקה: **מ"ג·** כל נגיעת ראש תור מותר בירק וזרעונים כמו בתבואה [כפ מ"ז] ומותר לזרוע שורה א׳ ירק באמצע שדה ירק ממין אחר כשירחיק ביניהן ו׳ על ו׳ טפחים, אע"ג שבשאר מקום סמוכין זה לזה: **מ"ד·** מותר לזרוע קשואין ודלועין ופול המצרי, כל א׳ מב׳ שורות [דהיינו ח׳ אמות] כשירחיקן ו׳ על ו׳ טפחים מהדדי, אע"ג שכל הג׳ מינין עליהן מתפשטין מאד; אבל כשכל א׳ מהג׳ מינין הוא רק שורה א׳ [דהיינו ד׳ אמות] אפילו מרחיקין מהדדי ו׳ על ו׳ טפחים, אסור מדעליהן רחבין ומתפשטין בערבוביא; ורק כשיש ב׳ שורות ממין א׳ יהא מותר לזרוע בכל צד שורה א׳ ממין אחר: **מ"ה·** נוטע אדם בגומא אחת ב׳ או אפילו ד׳ מינין, ואפילו מקישות ודלעת שעליהן מתפשטין ובלבד שיטה ענפים כל א׳ על שפת הגומא לצד אחר [ונ"ל דלעיל במ"ב מיירי בלא הטה הענפים כל א׳ לצד אחר]: **מ"ו.** שדה זרוע מין ירק ובא לזרוע באמצעו דלועין שעליהן מתפשטים, הרי זה עוקר באמצע כשיעור ד׳ אמות וזורע דלועין בב׳ שורות אמצעיות, ומניח בצדן מן הירק כשיעור י"ב אמות, וחוזר ועוקר ירק כשיעור ד׳ אמות, וזורע בין ב׳ אמות האמצעיות, וחוזר ומניח כשיעור י"ב אמות ירק וכו׳ כלעיל וכן עד סוף שדהו, באופן שיהיה בין שורה של דלועים או לשורה של דלועים האחר י"ח אמות [חוץ מב׳ התלמים של אמה אמה שמכאן ומכאן] דאל"כ הדלועים שמכאן ומכאן יבליעו הירק שבנתיים [ונ"ל דהא בשיש ב׳ שורות דלועין באמצע שדה ירק, ותו לא, מותר כשירחיקם זה מזה ו׳ על י׳ טפחים, וכמשנה ד׳]: **מ"ז·** מותר לזרוע ג׳ שדות מב׳ מיני ירק כמוכים, ואפילו א׳ מהן שדה דלעת, מיהו בכל גוונא ירחיקן זה מזה ו׳ על ו׳ טפחים: אבל שדה תבואה ובצדה שדה ירק או דלועין צריך שירחיק זה מזה י׳ אמות וחומש על י׳ אמות וחומש· בד"א בב׳ שדות, אבל שדה תבואה שמסמיך לה שורה [הוא ד׳ אמות] ירק או אפילו שורה דלועין, א"צ להרחיקן זה מזה רק ו׳ על ו׳ טפחים; וכ"כ בב׳ שורות א׳ של תבואה וא׳ של ירק או דלועין; או א׳ של מין ירק זה וא׳ מין ירק אחר; או שדה של ירק ובצדה שורה של מין ירק אחר, בכולן ס.י בהרחקת ו׳ על ו׳ טפחים. ובאחת מהן דלועת ונתפתבכו יעקר מלפניו עד שיראו מ ירוקים מהדדי·

פ״ד קָרַחַת הכרם א), בית שמאי אומרים כ״ד אמות, ובית הלל אומרים שש עשרה אמה. מְחוֹל הכרם בית שמאי אומרים שש עשרה אמה, ובית הלל אומרים שתים עשרה אמה. ואי זו היא קָרַחַת הכרם, כרם שחרב ב) א) מאמצעו ג), אם אין שם שש עשרה אמה ד) לא יביא זרע לשם ה), היו שם שש עשרה אמה נותנין לו עבודתו ו), וזורע את המותר: ב אי זו היא מְחוֹל הכרם, בין כרם לגדר ז), אם אין שם שתים עשרה אמה לא יביא זרע לשם ה), היו שם שתים עשרה אמה ח), נותנין

תפארת ישראל

פ״ד א) מפרש ואזיל: ב) *ונקרחו גפניו: ג) *ואפי׳ אין גפני׳ רק מב׳ צדדי הקרח׳: ד) כב״ה דד״א שסמוך לגפנים מכאן ומכאן ככרם דמו, דהו״ל עבודת הכרם, מדצריך כשעור הזה לעגלות ושוורי׳ להחרישה, ובאמצע צריך ד״א שיעור שדה מצד זה, וח׳ אמות שיעור שדה מצד האחר ואם נשאר פחות מח׳ אמות בנתיים, הדין פלגא להכי ופלגא להכי ובטלי לגבי כרם, ולב״ש צריך ט״ז באמצע, ח״א לשיעור שדה להכי ולהכי: ה) *אפי׳ מעט באמצע לכתחילה אסור, ובדיעבד אינו מקדש כפ״ז מ״ז: ו) ד׳ אמו׳ לכל צד: ז) מקום פנוי שבין כרם וכו׳ עשוי למחולות הנשים כשלהי מסכת תענית: ח) כב״ה, ד״א סמוך לכרם הו״ל עבודת הכרם, וד״א שסמוך לכותל עשוי לדוושה, לחזק יסודי׳ הכותל, וצריך שישאר ד״א שיעור שדה, וא״ל ט״ז אמות מדקדק בצד א׳ יש בה איסור וכל הנך אמו׳ בת ו׳ טפחי׳:

היינו

ר״ע מברטנורה

פ״ד קרחת הכרם ומחול הכרם מפרש להו ואזיל: בית שמאי אומרי׳ כ״ד אמו׳. אם קרחת כ״ד אמו׳ מותר לזרוע לשם פחות מכאן לא יביא זרע לשם: שחרב מאמצעו. ויש גפנים כל סביבות הקרחה שהיא שש עשרה אמה על שש עשרה אמה וכן אם הלכה הקרחת על פני רוחב הכרם שאין גפנים אלא משני צדי הקרחת: אם אין שם שש עשרה אמה. כדברי בית הלל לא יביא זרע לשם אפי׳ באמצע האמצעית דארבע אמות שבצד הכרם מזה וארבע אמות שבצד הכרם מזה הוו עבודת הכרם דעבודת הכרם ארבע אמות כדמסק לקמן לפי שהיו בוצרים בשוורים ובעגלות ובעת החרישה חורשים אותה בשוורים הלכך אותן ארבע אמות ככרם דמו ואם נשארו בנתיים שמנה אמות חוץ מאותן ארבע לכל צד לא בטלי לגבי כרם ומותר לזרען בציר משמנה אמות הוי פלגא להכא ופלגא להכא בטל לגבי כרם וככרם דמו ואסור לזרוע בהן משום כלאים ולבית שמאי לא חשיב שדה פחות משמנה אמות הלכך כ״ד אמות בעינן ארבע לעבודת הכרם מכאן וכנגדן מכאן פשו להו שש עשרה הוי ח׳ להכא וח׳ להכא איכא שדה ולא בטלי: ב מחול הכרם. מקום פנוי בין כרם לגדר סביב כמו מחולת הנשים (ב) כשמרקדות בסביב לשון אז תשמח בתולה במחול (ירמיה ל״א): אם יש שם י״ב אמה. כדברי בית הלל נותן ד׳ אמות לעבודת כרם וזורע השאר אבל אם אין שם י״ב אמה לא יביא זרע לשם. דארבע אמות דלהדי כרם עבודת הכרם וארבע אמות דלהדי כותל כיון דלא מזדרעי מפני תקון השביל (ג) כדי שיהלך האדם על גבי קרקע סמוך לכותל ויהיה העפר כתוש ויתחזקו יסודותיו

אפקורי

עיקר תוי״ט

א) שחרב. והוא גזור מחלת קרח הוא (ויקרא י״ג): (ב) כ״כ הר״ש סביב כמו מחולות. דעת המפרשים המקום הפנוי הוא סביב כל הכרם בין הגדר לד׳ רוחותיו. וה״ה אם אינו אלא מצד אחד ולשון הר״מ. עזיבת הגדר: (ג) כדתנן במ״ד פ״ב דב״ב:

ולהר״מ

נותנין לו עבודתו ט) וזורע את המותר: ג רבי יהודה אומר אין זה י) אלא גדר הכרם יא), ואי זה הוא מחול הכרם יב), בין שני הכרמים יג) ואי זה הוא גדר יד)(ה) שהוא גבוה עשרה טפחים, וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה טו): ד מחיצת הקנים, אם אין בין קנה לחבירו שלשה טפחים טז), כדי שיכנס הגדי, הרי זו כמחיצה יז) וגדר שנפרץ יח) עד עשר אמות, הרי הוא כפתח יט), יתר מכן, כנגד הפרצה אסור, נפרצו בו פרצות הרבה כ)(ו), אם העומד מרובה ז) על הפרוץ כא), מותר, ואם

תפארת ישראל

ט) היינו מרחק ד' אמות: י) מחול הכרם שאמרת: יא) ובים יותר מד"א, זורע המותר: יב) שצריך יב"א: יג) שכרם א' במזרח וכרם א' בדרום, ולת"ק זה נמי כקרח' כרם, אבל מקום שבין ב' כרמים, א' למזרח וא' למערב כעל"פ דהיינו קרחת: יד) מלתא אחרית' קאמר' שתמא דמתני', איזה גדר שמפסיק, שיכול לסמוך כרם מצד זה וזרעים מצד זה. ול"מ הי' כ"ל דס"ק איזהו גדר הכרם דפליגי בה דלת"ק צריך בינו לכרם י"ב אמה, ולר"א סגי בד' אמות, זהו דוקא כשגבוה י"ט אבל בנמוך מזה לכ"ע הו"ל כליתא וסגי בד"א: טו) טפחי' דמדאין ההפסק בולט, צריך שיהיה הרוחב טפי, משא"כ עובי גדר סגי בדק כ"ש (וכמ"ד) ובין בחריץ או בגדר כשיש בכל א' שיעור הראוי לו, מותר ליטע כרם סמוך לו מכאן ולזרוע סמוך להפסק מצד האחר: טז) דהו'ל כלבוד מהלמ"מ: יז) אף בפרוץ מרובה על עומד: יח) והעומד ד"ט או יותר. משא"כ בקנים מיירי דאין בעומד ג"ט: יט) ואפי' נגד הפתח מותר: כ) פחותות מי"א ויתירו' מג"ט: כא) כשנצרף כל העומדי' ופרוצי' יחד. וה"ה בפרוץ כעומד, ואי"להק מדאמרי' (עירו' ט"ו,ב) דדייקי מתני' כותי' דר"פ דפרוץ כעומד מותר

ר"ע מברטנורה

אפקורי מפקר להו ואמצעיות אי איכא ד' אמות השיבי ואי לא בטלי לגבי כרם והכא לא בעינן שם עשרה שאין האסור אלא מצד אחד. וכל הנך אמות באמה בת ששה טפחי': ג אין זה אלא גדר הכרם מקום שבין גדר לכרם גדר הכרם הוא ואפילו אין שם אלא שם אמות (ד) מרחיק ארבע אמות וזורע את המותר: ואיזהו מחול הכרם. שצריך י"ב אמות. מקום שבין ב' כרמים ות"ק סבר מקום שבין ב' כרמים ככרם שחרב באמצעו היא נדון ובירושלמי מוכיח דלא אמר ר' יהודה איזהו מחול הכרם בין שני הכרמים אלא כגון שאין שורות הכרמים שוות זו לזו כגון דכרם של צד זה של מחול שורותיה מן המזרח למערב ושבצד אחר מן הצפון לדרום דאם היו מכוונים מודה רבי יהודה דנראה כקרחת הכרם ובעי ט"ז אמה ואין הלכה כרבי יהוד': איזהו גדר. המפרים בין הכרם שיכול להניח כרם מצד זה ולזרוע מצד אחר וכן חריץ: ד ג' טפחים. דכל פחות מג' כלבוד דמי (ה) והוא שעור כדי שיכנס הגדי: הרי הוא כמחיצה. ומותר לסמוך גפנים מצד זה וזרעים מצד זה: נדון כפתח. ואפילו כנגדו מותר לסמוך אבל יותר מעשר לא חשיב הפתח וצריך הרחקה כנגד המקום הפרוץ

עיקר תוי"ט

(ד) ול' כר"מ ארבע אמות ומחלה: ה) איזהו גדר. א:ב שהזכירו מפרש ליה ותנא גדר מפרש חריץ. כר"ש: (ה) ודבר זה הלכה למשה מסיני. כר"מ: ו) הרבה. שנפרץ במקומות הרבה פרצות פחותות מעשר ויתירות מג"ט. כר"ש: ז) מרובה. שתהיה מדת העומד מן הקיר יותר ממדת כל המקומות הפרוצות בו כשיהיו נכללות. כר"מ: שפי

ואם הפרוץ מרובה על העומד, נגד הפרצה אסור(כג): ה נוטע שורה של חמש גפנים, בית שמאי אומרים כרם(כג), ובית הלל אומרים אינו כרם(כד), עד שיהו שם שתי שורות(כה)ח), לפיכך הזורע(ט) ארבע אמות שבכרם

ר"ע מברטנורה

הפרוץ: ואם הפרוץ מרובה על העומד אסור כנגד הפרוץ. אבל כנגד העומד מותר אם הוא רחב ארבעה אבל פחות מארבעה אף כנגד העומד אסור: ה בית שמאי אומרים כרם. וצריך להרחיק ממנה ארבע אמות כדי עבודת הכרם: אינו כרם עד שיהיו ב' שורות. ואין צריך להרחיק אלא ששה טפחים כגפן יחידית: הזורע ארבע אמות. כלומר בתוך ארבע

תפארת ישראל

מותר, והיינו מתני' דהכא וקשה והרי דיוקא דמשנתינו הוא לאיסור, מדקתני דיוקא דרישא וסיפא אהדדי, וכלל בידינו דבכה"ג אמרי' נעשה דיוקא דרישא כמפורש בסיפא (כקידושין ד"ס,ב' ועי' תוס' ב"מ ל"ד, א'); וא"כ ה"נ נימ' דפרוץ כעומד הו"ל כפרוץ יותר מעומד דאסו'? י"ל דמצינו נ"כ רישא דוקא וסיפא לאו דוקא כי הכא (ובפסחי' י"ט,ב) [אבי ועי' מ"ש ע"ר זלקו"ל הכ"מ לעיל פ"ב סי' כט]: כב) ובעומד פחות מד"ע ויתר מג"ט, והפרוץ מרובה, אף נגד עומד אסו': כג) ואסו' לזרוע תוך ד"א: כד) וא"צ להרחיק רק ו"ט: כה) ובכל שור' ג' גפני' או יותר דלחקא באחת יוצאת זנב שגי בה' (כמ"ו); דאל"כ צריך ב' שורות של ג' ג' [ואי לאוכיח מכאן דזנב היינו כזה ⁘, דאי כזה ⁙, ל"ל הגפן שתי שבשורה התחתונה? די"ל דס"ל דב' שורות של ג' ג' א"צ שיהי' גפן כנגד גפן מכוונ' אלא אפי' עומד בנתיים, כזה ⁖⁖ ורק באחת יוצאת זנב צריך שיהיו מכוונים (כי"ד רצ"ו ס"מ) [אבי ועי' רמב"ם ור"ב, דהביאו' קרא דפן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם, דרק כרם נאסר מהזרע תוך בודה שלו דהיינו ד"א, ובזה תרצתי קושית הרמ"בן על השאלתות, הובא בר"ן פ"ק דר"ה בשיטה, ולנטועה מנ"ל, דפסק דאין רבעי נוהג לח"ל כרם רבעי [דקיי"ל כוותי' בח"ל, דכל התיקל בארץ וכו] אלא בכרם, אבל בגפן יחידית לא, והקשה הרמ"בן, הרי בכלאי' נמי לא בעינן כרם שלם, דכל שזרע חטה ושעור' וחרצן חייב, אלא וודאי אפי' בגפן יחידית נוהג כרם רבעי; והנה מלבד דהקושיא היא קושיא עצומה מרפסן איגרי ועושה לרבינו בעל שאלתות כטועה ח"ו בהלכה פשוטה דהזורע חטה ושעורה חרצן חייב, הגדל עוד יותר מזורת התמיה, דגם רבינו בעל המאור והרשב"א ר"פ כיצד מברכין כ' כשאלתות; זאת לא זאת אלא שגם רב"י בטוי"ד סי' רצ"ד פסק כשאלתות, אף שלפני זה כ' וז"ל, והרמ"בן הק' עליו וכ' דאפ' בגפן יחידית נוהג רבעי, ולא הזכיר שום תירוץ על קושיא העצומה דרמ"בן [ובש"ע הזכיר שתא כרם ולא התעורר רבינו הרמ"א לחלק עליו בשם הרמ"בן, ש"מ דאהדווי' אודי לי', והוא תימה, ורבותינו המפרשים שתקו שם], לכן נ"ל להצדיק דברי צדיק מעיקרא רבינו בעל השאלתות, דוודאי הזורע חטה ושעורה חרצן חייב על כלאי כרם, אבל לענין עבודת כרם אינו מקדש בגפן יחידית, דא"צ הרחק אלא

עיקר תוי"ט

ח) **שתי שורות**. וכהר"מ וכמה יהיה בכל שורה ג' גפנים או יותר והשתא הא דתנן שתים כנגד שתים וא' יוצאה זנב היינו כי הוו ה' ונטועים בכה"ג הוא דהוי כרם. אבל כי לא נטוע כה"ג צריך ו' ג' לכל שורה:
ט) **הזורע כו'**. קידש לב"ש ש"ש וכגון הזרע חוץ לכרם שהוא נטוע ה' על ה' דהיינו ה' שורות בכל שורה ה' ולב"ש מקדש אותה שורה חיצונה של צד הזרע כשזרע בעבודת הכרם שהוא ד"א. ולב"ה קידש:

שבכרם^כו^, בית שמאי אומרים קידש שורה אחת^כז^, ובית הלל אומרים קידש שתי שורות^כח^: ו השׂוטע שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב^כט^, הרי זה כרם. שתים כנגד שתים ואחת בינתים^ל^, או שתים כנגד שתים ואחת באמצע^לא^, אינו כרם עד שיהו שתים נגד שתים ואחת יוצאת זנב^לב^: ז הנוטע שורה אחת בתוך שלו, ושורה אחת בתוך של חבירו^לג^, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע^לד^, וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים

תפארת ישראל

אלא ו' טפחי' ורק כרם שלם בעינן, כדילפינן מקרא דתבואת הכרם, וכיון דמאן דתנא כרם רבעי יליף לה בגז"ש דתבואת הכרם, א"כ שפיר כ' השאלות דאינו נוהג כרם רבעי אלא בכרם שלם ודו"ק]: כו) ר"ל חוץ לד"א של עבודת הכרם שחוץ לכרם: כז) ואע"ג דהוה ב"ש לקולא וב"ה לחומרא, כבר נשנה בעדיות (פ"ה מ"ב): כח) דמה שאסר תורה הזרע והכרם, שורה א' מקרי כרם: כט) *ג' גפני' נטועי' בשור וב' כנגדן כזה וי"א כזה: ל) כזה וי"א כזה: לא) כזה וי"א כזה; וצ"ל דנקטינן דאי כפרושה קמא שאין האלכסוני שוין, לא שייך לשון בינתיים; אבל לדינא לא פליגי: לב) *הא תו ל"ל? וצ"ל דקמ"ל דאפי' יש ג"כ א' בנתיים או באמצע, עכ"פ מדים ללקט בה ב' כנגד ב' וא' יוצאה זנב הרי זה כרם, כלקמן ריש פ"ה (וכ"מ אח"כ בסוף הדבי'): לג) *אע"פ שדרך וכו': לד) דרך הרבי' זה היינו שביל הרבי' שצריך שלא יהיו השורות מרוחקי' ה"א, ואל"כ אינן מצטרפי'. וצ"ל דנקט דרך היחיד לרבותא

ר"ע מברטנורה

ארבע אמות של עבודת הכרם: ב"ש אומרים קידש שורה אחת. דכי אמרה תורה (דברים כ"ב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם שורה אחת מקריא כרם: ובית הלל אומרים קידש שתי שורות. דלא נקרא כרם פחות משתי שורות הלכך ותבואת הכרם דאמרה תורה דקדשה שתי שורות משמע: ו ואחת יוצאת זנב. כגון ג' גפנים נטועות בשורה אחת ושתים בשורה שנייה כנגד שתים מן השלש (י): ואחת בנתים. שהשתים כנגד שתים והאמצעית כנגד אויר (יא): ואחת באמצע. כגון גפן שנטועה וארבע גפנים לארבע רוחותיה (יב): ז שורה אחת בתוך שלו ושורה אחת בתוך של חבירו. ומיירי כגון ששורה אחת של שתי גפנים ושורה אחת של שלש ואפי' רבי שמעון דאמר לקמן גבי המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו לא קדש דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הכא מודה דמצטרפין לאסור הזרעים כיון דאיכא שלו ושל חבירו (יד): ודרך היחיד ודרך הרבים. שאין אחד מהם רחב שמנה אמות ברוחב שמנה אמות (טו) אמרי בשלהי פרקין דאית

עיקר תוי"ט

ו הפירוש מצומצם וג' שכנגדן בשורה שניה. ידו: (י) כזה: (יא) כזה: (יב) כזה לפר"ח ואחת יוצאה זנב כזה ואחת בנתים כזה ואחת באמצע כזה וע"פ צורה של פר"ח י"ל שם כל הכרמים בארץ ישראל: יג) עד כו'. הא תו למה לי. ואפשר לי לפי דשני צורות היינו אותה של פר"ח ואותה של הר"ב שתיהם ראוין להקרא בשם זנב. ואחת מהן היא יותר ראויה. ואלו לא תני השנה אלא ס"א דשתי הצורות הוו כרם. ואשמעי' דודאי אותה היותר ראויה היא בכלל כרם ולא האחרת. והתנא בתוך שבכל שבימיו היה ידוע והפירוש אינו אלא הצורה היותר ר[illegible]. תוי"ט ותו"ח תי' דאתי לאשמועינן אפי' היה א' בנתים או באמצע וגם א' יוצא זנב דהוי כרם ועל דרך זה י"מ לקמן כרם שנטוע ערבוביא: (יד) והיינו כשהזרעים שם שלו: (טו) לא נ"ח כדרך הרבים דט"ו דפחות. אלא שביל שהרבים לבניה כר"א

טפחים לה), הרי אלו מצטרפות לו), גבוה מעשרה טפחים לז)[טז], אינן מצטרפות, רבי יהודה אומר אם ערסן מלמעלה לח), הרי אֵלו מצטרפות לט): ח הנוטֵעַ שתי שורות מ), אם אין ביניהם שמנה אמות, לא יביא זרע לשם מא), היו שלש מב), אם אין בין שורה לחבירתה מג), שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם מד), רבי אליעזר בן יעקב אומר משום חנניה בן חכינאי אפילו חרבה האמצעית

תפארת ישראל

רבותא דס"ד דדוקא דרך הרבים הוי מפסיק משום דלשניהן רשות להלוך בו, אבל דרך היחי' שאין לו חלק בא' מהשורות הו"א דמפסיק קמ"ל: לה) °וזרע תוך ד"א של שורה שלו: לו) דאף דאין אדם אוסר מה שאינו שלו, הכא הזרע וגם קצת מהכרם משלו הוא: לז) °ר"ה גבוה רק י"ט ונקט גבוה מי' לרבותא דר"י בעירסן וכו': לח) שהשכיב ועירב ראשי הגפני' ממעל לגדר, ועירס לשון עריס': לט) °אפי' גבוה יותר מי"ט, וה"ה בחריץ לעיל (מ"ג) והכי קיי"ל: מ) של ב' ב' גפנים אפי' אין א' יוצא זנב: מא) דחמור תוכן מחוצה להן, דסגי במרחיק ו"ט, ובין ביניהן ח"א חוץ ממקום הגפנים, מרחיק אמה בת ו"ט מכאן ומכאן וזורע את המותר: מב) ג' שורות של ב' ב': מג) °ר"ל בין השורה של ב' זו לשורה של ב' שבצדה, א"נ דר"ל בין שורות החיצונות (כל זה מהר"ש): מד) °קמ"ל הכא אף דע"י מרחק השורות זמ"ז, לפי' בתרא הנ"ל קמ"ל הך בבא לאשמעינן דדוקא באיתנהו לכל הג' שורות צריך מרחק בין ב' החיצונות ט"ז אמה, הא בחרבה האמצעי' סגי בשמרחיק מכל שורה ו' טפחים, ודלא כרא"בי דפליג ובלבד שיהיה ח' אמות בין ב' השורות הנשארים. ולפי' קמא קמ"ל בהך בבא, אף דלא גרע מב' שורות של ג' ג' (לעיל מ"ה). סד"א התם יש בין כל גפן לגפן שבצדו מרחק שוה, אבל הכא ע"י גודל המרחק שיש בין כל שורה של ב' לשורה ב' שבצדה, ניכר שהן ג' שורות של ב' ב', ולא ב' שורות של ג' ג' [דבכה"ג הי' פשוט דהו"ל כרם כשי' כ"ה, ורווח שביניהן כקרחת]

הפ"ה

ר"ע מברטנורה

דאין מצטרפות: הרי אלו מצטרפות. להיות קרויין כרם וצריך להרחיק ארבע אמות: אם ערסן מלמעלה. שהעלה ראשי הגפנים על גבי הגדר ומתערבין אותם שבצד הגדר מזה עם אותם שבצד הגדר מזה. ועירסן הוא לשון איזהו עריס דתנן לקמן בריש פרק ו' כלומר שעשה להן עריס: ח הנוטע שתי שורות. של שתי גפנים ואין בהם אחת יוצאה זנב: אם אין ביניהם שמנה אמות לא יביא זרע לשם. דמצטרפין להיות כרם אבל רחוקים שמנה חוץ ממקום הגפנים אין מצטרפים (יט) והרי הן כגפן יחידית ומרחיק ששה טפחים משורה זו וששה טפחים משורה זו וזורע ששה אמות שבאמצע: בין שורה לחברתה ט"ז אמה. דכיון דאיכא שלשה שורות הוי ככרם גדול והמקום שבין כל שתי שורות מהן נדון כדין קרחת הכרם שהוא שש עשרה אמה אבל חרבה השורה האמצעית. לדברי תנא קמא לא בעינן ביניהם שעור קרחה כיון דלא נשתייר כרם ולא דמי לכרם בן ארבע וחמש שורות דכי חרבה האמצעית אכתי נשאר כרם הלכך בעי המקום המוקרח ט"ז אמה: רבי אליעזר בן יעקב אומר. אפילו חרבה השורה האמצעית. מאחר שהיה כבר כרם אף עתה דין כרם

יש

עיקר תוי"ט

כר"א: טז) גבוה מעשרה. דוקא נמוך מעשרה מצטרפות דאי גבוה י' אינן מצטרפות. והא דתנן גבוה מי' לרבותא דר"י אם ערסן כו': (יז) דלעיל לענין תולה לה והכא לענין תוכה. וזה שאמר בירו' אר"ש

התמירו

האמצעית מה), ואין בין שורה לחבירתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם, שאילו מתחלה נטען מו) היה מותר בשמונה אמות: **ה** הנוטע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה מז), מותר להביא זרע לשם מח), אמר רבי יהודה מעשה בצלמון באחד שנטע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה, והיה הופך שער מט) שתי שורות לצד אחד נ), וזורע את הניר נא), ובשנה האחרת היה הופך את השער למקום אחר, וזורע את הבור נב), ובא מעשה לפני חכמים והתירו, רבי *מאיר ורבי שמעון אומרים, אף הנוטע את כרמו על שמנה (שמנה) אמות מותר נג):

פ"ה

תפארת ישראל

אפ"ה גם בג' שורות, רווח שביניהן כקרחת, מיהו כאין שם רק ב' שורות של ב' ב' או אם יש מרחק בין שורה לחברתה ח' אמות אפי' מתחילה היו ג', כהנ"ל, דינן רק כגפן יחידית דהוי כו"ה: מה) *ומכ"ש בחרבה א' מהיצונות, שהשתיירו ב' שורות ביחד: מו) *ר"ל רק ב' שורות: מז) ר"ל כל שורה רחוקה מחברתה ט"ז א': מח) בריחוק ו"ט מהשורה; מיהו דוקא בנטען מתחלה ב' שורות של ג' ג', לכ"ע הוי במרחק כל שורה מחבירתה ט"ז אמות; הא בקרחת שבכרם, שיש כרם מכאן ומכאן, וגם מתחלה היה במקום הקרחת נפני כרם, צריך לב"ש מרחק כ"ד אמות, כריש פרקין: מט) ר"ע ראשי הענפים: נ) אלו כלפי אלו: נא) המקום הפנוי שמצד זה וזה, זרע בריחוק ו"ט מהשורה: נב) ר"ל הקרקע שלא היתה זרועה אשתקד: נג) ולא בעינן ט"ז א' רק בהיה מתחלה כרם וחרב ולא בהיה מתחלה כך:

פ"ה

ר"ע מברטנורה

יש לו וצריך ט"ז אמה: שאילו מתחלה נטען. כלומר שאם לא הגיעו לעולם לכלל כרם ולא היה נוטע מתחלה אלא שתי שורות לא היה צריך להיות ביניהן אלא שמנה אמות כדאמרינן לעיל עכשיו שנטען שלש והגיעו לכלל כרם אע"פ שחרבה אמצעית ולא נשארו אלא שתים הרי הן ככרם שחרב באמצעיתו וצריך ט"ז אמה ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב: **ה** הנוטע את כרמו ט"ז אמה. שכל שורה של גפנים רחוקה מחברתה ט"ז אמה: מותר להביא זרע לשם. ואין צריך להרחיק אלא ששה טפחים מן השורה כעבודת גפן יחידית: צלמון. שם מקום: הופך שער שתי שורות. כרם גדול היה שכל שורה רחוקה מחברתה ט"ז אמה ולא היה רוצה לסכך גפנו ע"ג תבואתו והיה מצרף השורות שתים שתים וראשי הגפנים *היינו השער של כל שתים שתים הופך לצד אחד אלו כלפי אלו ונשאר המקום פנוי מצד זה ומצד זה וזורע אלא שמניח ששה טפחים ולשנה אחרת עושה להפך שכך היה דרכם מקום שזורעים בו שנה אחת לשנה אחרת מניחים אותו בור בלא חרישה ובלא זריעה (יח): אף הנוטע את כרמו על שמנה שמנה אמות מותר. קסברי כיון דרחוקות השורות שמנה אמות הוה ליה כגפן יחידית ומניח סמוך לשורה ששה טפחים וזורע את השאר ולא בעינן שש עשרה אמה אלא בכרם חרב אבל בנוטע מעיקרא כי מרחקי שמנה אמות דיו וכן הלכה:

פ"ה

ליקר תוי"ט

שתמיד שבכה יותר מעולה לה. ומעתה דריחוק ח"א דאין שדה פתוח מד"א כדלעיל ר"פ: (יח) אבל ולא משום איסור. הר"ש והר"י אתא לסיומי לת"ק:

פ"ה

חידושים

מ"ד כ' הר"ב כלעיל סי' כב, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל וכ"כ הר"ש, והוכיח כן מעירובין דע"ז גבי ג' מדות במחילות, ונפלאתי מאד דאדרבה, משם מוכח בהיפוך, דלשנויי (דרבה) [דרבא] דקא' מדקיפא רשב"ג וכו' ממילא למה דקיי"ל כרבנן, דגם למעלה בנ"ע לא הוה לבוד, ה"נ הוה מקום חשוב לזרוע נגד העומד, וכ"ת א"ל בריטב"א בכ"כ להדי' בשם הר"י והראב"ד דלדידן דקיי"ל כרבנן גם בנ"ע מותר לזרוע נגד העומד, עכלה"ע, *ולולא מסתפינא הי' נ"ל דסברת הר"ש, דבל"ז ק', למה הפסיק התם בהך פלוגתא אי ברייתא כרבנן או כרשב"ג בין מה דמקיל ובתר מקמי הכי ולבתר הכי לאכוחי אי פרוץ כעומד מותר או אסו' אע"כ דהך נמי בהא איי', דהא דנייד רבא מלאוקמי' ברייתא כרבנן, היינו טעמא, דמסתבר לי' טפי לתיתי' מדקיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג, אליבא דרב הונא דאוקמי' לעיל לברייתא דרישא אגב סיפא נקטי', משא"כ לדידן דקיי"ל דפרוץ כעומד מותר, וע"כ סיפא אגב רישא נקטי' וודאי מסתבר נמי טפי מדרישא רבנן סיפא נמי רבנן ולאלק בשיעור מקום, ולאוקמי' כולה כרבנן דהלכתא כוותיי':

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

מ"א. כרם גדול שנעקרו גפניו באמצע, אם רווח זה הוא ט"א, מותר לזרוע באמצע, כשירחיק מהגפנים ד"א לכל רוח; וכשהרווח הוא פחות מט"א אסור לזרוע כלל באמצע, רק שאינו מקדש מה שהוא חוץ מד"א מעקרי הגפנים: **מ"ב**. והרווח שבין נדר לכרם אם הוא י"ב אמות מותר לזרוע הח"א שסמוכים לנדר; ובפחות מזה אסור לזרוע שם כלל, רק שאינו מקדש מה שחוץ מעקרי גפנים, וכנ"ל: **מ"ג**. ודוקא בנדר שגבוה י"ט ורחב ד"ט בהמשך [ראי"ל בעובי, דהרי גם מחיצת קנים מפסיק (וכמ"ד)]; אבל בפחות מזה בגובה או ברוחב, כאינו דמי, ומרחיק ד"א מהגפנים וזורע. וגדר הנ"ל או חריץ שעמוק י"ט ורחב ד"ט משפתו לשפתו, הו"ל הפסק בין כרם לזרע, ומותר להסמיך גפנים מזה וזרע מזה: **מ"ד**. גדר סגי אפילו כשהוא מקנים, ורק כשאין הקנים מרוחקים זה מזה ג"ט, ואפילו כשכל הרווחים שבין הקנים יחד מרובה על הקנים, אפ"ה מפסיק. **מיהו** אפילו נדר אבנים שנפרץ במקום א', אם עד י"א מחשב כפתח, ומותר להסמיך הגפנים להזרע אפילו נגד הפתח; ואם יתר מי"א אסור להסמיכן נגד הפתח, רק מרחיק שם ד"א מזה לזה; וביש פרצות הרבה בהגדר, וכל א' יתר מפחות מנ', (ופחות מי"ט*), אז אם הפרוץ מרובה על העומד צריך להרחיק נגד כל פרצה ד"א, ואם פרוץ כעומד, אפילו כנגד הפרצה מותר להסמיך; ואם פרוץ מרובה על העומד, ויש עוד ריעותא שהעומד פחות מד"ט, אז גם נגד העומד אסור להסמיך: **מ"ה**. שורה אפילו של ק' גפנים, א"צ להרחיקן מזרע רק ו"ט מכל צד, כמנפן יחידית; אבל מכרם צריך להרחיק הזרע ד"א לכל צד; וכרם היינו ב' שורות של נ' ג' גפנים נטועים מכוונים זה כנגד זה; ולפיכך כרם שעשוי שורות רבות, וזרע תוך ד"א משור' נאסרו ב' שורות גפנים אף שהשורה החיצונה היא חוץ מהד"א מהזרע, וכ"כ הזרע שהוא תוך הד"א מהכרם אוסר כל הזרע שתוך ד"א שלו אף שהוא חוץ מד"א מהכרם: **מ"ו**. ב' גפנים נגד ב' וא' יוצא זנב כזה ** * ** ג"כ דינו ככרם משא"כ בתואר אחר דינם כגפן שא"צ להרחיק מהזרע רק ו' טפחים [אבי רבינו הכ"מ זצוק"ל החלים כפי' הרמב"ם וכ"כ הרט"ז בי"ד רצו סקי"א] ורק כשבתואר יש ללקום ב' נגד ב' וא' יוצא זנב כזה ** * ** וכדומה דינו ככרם [אבי זה הכרעת רבינו מצד דעתו הגדולה ואולי דייק לה מיתורא ** * ** דמתני' בסוף מ"ו, עד שיהיו ב' נגד ב' וא"ז, דל"ל אע"כ דאשמעינן, דהיכא דאיכא תרתי א' באמצע וא"ז דהוי כרם, וכתי' חדשים]: **מ"ז**. שורה א' בשדה שלו ושורה הב' בשל חבירו מצטרפות להחשב כרם ואסור כל א' לזרוע תוך ד"א משורה שלו ואפילו מפסיק ביניהן נדר שאינו גבוה י"ט או שמפסיק ביניהן שביל הרבים שאינו ח' אמות, או אפילו דרך יחיד שאין לשניהן רשות לילך שם, אפ"ה מצטרפים [ונ"ל דאעפ"כ לא נאסרו גפני חבירו]; [אבי וכ"כ הרתוי"ט להדיא כאן דצריך שיהיו הזרעים שלו באם יהיו הזרעים נאסרים, והוא מוכח מעצמו, דא"ל דכונת הר"ש והר"ב בהא דכתבו, דבאם הוא שלו ושל חבירו, אדם אוסר של חבירו, דהכונה באם רק שורה א' דגפנים הוא שלו, אע"פ שאין הזרעים עצמם שלו, דא"כ אמאי אמר ר"ש לקמן פ"ז, מ"ד במסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו דאין מקדש דבר שאינו שלו, הרי התם נמי הוא שלו ושל חבירו, אע"כ דכונת הר"ש והר"ב שהזרעים הנאסרים צריכים שיהיו שלו; ועי' לקמן בפ"ז שם, דקיי"ל כר"ש, וע"כ קבע ע"ר זצוק"ל הלכה כאן אליבא דר"ש] אבל במפסיק ביניהן גדר שגבוה י"ט, אמ"צ רק בשערם ב' השורות יחד על ראש הנדר [אבי לא זכיתי להבין מפני מה פסק ע"ר זצוק"ל כר"י נגד הת"ק, והרמב"ם בפירושו כ' דלא קיי"ל כן ובחיבורו פ"ז דכלאים ה"ה נ"כ לא הביאו, ואולי סמך ע"ר זצוק"ל על כתם משנה דפ"ה, מ"נ, ועי"ש מ"ש ע"ר שם בענין שער כותש ומ"ש בהגהות שלי, ועי' ברתוי"ט כפ"ב דשבת וסוף בכורים, ולפ"ז נוכל לומר דר"י לא פליג את"ק]: **מ"ח**. ב' השורות שאמרנו צריך שלא יפסיק ביניהן ח"א, ואז אע"נ שחוצה להן סגי במרחיקן מהזרע ד"א, אפ"ה ביניהן לא יזרע כלל אבל במרוחקין זה מזה ח"א או יותר; אינו מצטרף להחשב כרס, ומרחיקן מהזרע ו' טפחים מכל צד וזורע בין בפנים ובין בחוץ; היו ג' שורות של ג' ג' [אבי זהו דעת הרמב"ם בחיבורו על פי הירושלמי עי' רתוי"ט כאן; אמנם בהפירוש כ' ע"ר,

דסגי

*) נ"ל ופחות מי"א מיהו לאו דוקא הוא דהפי' כתב י"א נמי שרי רק בלא יהא יותר מי"א

פ״ה כרם שֶׁחָרַב, אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט עֶשֶׂר גְּפָנִים לְבֵית סְאָה א) וּנְטוּעוֹת כְּהִלְכָתָן ב), הֲרֵי זֶה נִקְרָא כֶּרֶם דַּל ג), כֶּרֶם (דַּל) שֶׁהוּא נָטוּעַ עִרְבּוּבְיָה ד), אִם יֵשׁ בּוֹ לְכַוֵּן שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ ה), הֲרֵי זֶה כֶרֶם ו) וְאִם לָאו אֵינוֹ כֶרֶם ז), רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הוֹאִיל וְהוּא נִרְאֶה כְּתַבְנִית הַכְּרָמִים ח), הֲרֵי זֶה כֶּרֶם: **ב** כֶּרֶם שֶׁהוּא נָטוּעַ ט) עַל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת י), רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר

תפארת ישראל

פ״ה א) *ר׳ על ר׳ אמה: ב) *ב׳ נגד ב׳ וא׳ יוצאת זנב, ואין זמ״ז פז״א, ולא פחות מד״א לר״ש במ״ב [כך כ׳ הר״ש והר״ב. ותמהני שלא הוזכר תנאי זה במשנה, והרי אפשר שלא יהיה כך? וגם הרמב״ם [פ״ז מכלאים ה״ח] ובש״ע [רצ״ו סל״ח] לא הזכירו שצריך שיהיה ביניהן מרחק כזה]: ג) *ודינו ככרם דדוקא כשנטען מתחלה בכוונה ב׳ כנגד ב׳ וא׳ יוצא זנב סגי בה׳ גפנים שיחשב כרם; אבל הכא שמתחלה לא היו נוטעים ב׳ נגד ב׳ וא׳ יוצא זנב, רק היו נוטעים בערבוביא אע״ג דגם בכה״ג הוי סגי בתחלה במכוונים בו ה׳ גפנים ב׳ נגד ב׳ וכו׳ וכדמסיק, עכ״פ בשתא שחרב צריך שישאר כשיעור ב׳ כרמים, דהיינו ב׳ פעמים, ב׳ נגד ב׳ וא׳ יוצא זנב; וכולן יהיו רק תוך בית סאה ולא יותר דאל״כ נותן לכל א׳ מגפניו כדי עבודתו ו״ט וזורע את הנותר [כך משמע מלשון המשנה וגם מפי׳ הר״ש והר״ב דהי׳ גפנים צריך שיהיו כתואר ב״פ ב׳ עד ב׳ וכו׳. אולם מרמב״ם (פ״ז מכלאים ה״ה). וגם מש״ע (רצ״ו סל״ח) מדהזכירו נמי דסגי בב׳ שורות של ג׳ ג׳ משמע דסגי בשנשארו בהד כרם דהיינו פ״א ב׳ נגד ב׳ ואחד יוצא זנב מתוך הי׳ גפנים: ד) שאין הגפנים מכוונים בשורה: ה) ר״ל שהגזעין מכוונים, אף שאין הענפים מכוונים: ו) ובעי פז״א ביניהן כקרחת רפ״ד: ז) וסגי במרחיק ו״ט: ח) דהיינו שורות שורות אפי׳ בערבוביא: ט) *כגון ג׳ שורות או יותר משל ג׳ ג׳: י) בין שורה לשורה:

ר״ע מברטנורה

פ״ה כרם שחרב: עשר גפנים לבית סאה. שיש בקרקע של בית סאה עשר גפנים לא פחות מכן: ונטועות כהלכתן. דהיינו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב ואין רחוקות זו מזו ט״ז אמות ולא פחות מארבע אמות (א): כרם דל. שגפניו מועטים ואעפ״י כן דין כרם יש לו ואין זה קרחת הכרם דאותו חרב מאמצעו וזה נחרב מכל צד: ערבוביא. שאין הגפנים מכוונים בשורה: אם יכול לכוין. בכל הכרם שתים כנגד שלש כגון שיביא חוט ומותח ומוצא הגזע מכוון שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב אע״פ שהנוף אינו מכוון הרי זה כרם אבל אם מוצא הנוף מכוון והגזע אינו מכוון אין זה כרם: כתבנית הכרמים הרי זה כרם. ובעי הרחקה ט״ז אמות ואין הלכה כרבי מאיר: **ב** כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות. שאין בין שורה לשורה ארבע אמות: אינו

וחיצוניות

עיקר תוי״ט

(א) ואליבא דר״ש דמתני׳ דלקמן דסא לרבנן הוי כרם אפי׳ בנטועות בפחות מד״א. ועיין בהארך ומודה דהגמ׳

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ד.

יסגי בשירה של ב׳ ב׳] הרי זה כרם גדול להבי כשאין הפסק בין שורה לחברתה פ״ז אמות אסור לזרוע ביניהן כלל [וכ״פ״ד]: כל שיש ג׳ שורות, אפילו אין שורה מרוחקת מחברתה ד״א, ואפים האמצעים באיתה, הוה״ל כרם [ונ״ל דוקא באין ב׳ החיצונות מרוחקין זה מזה ח״א]: ב״מ. היו כל שורות הכרם מרוחק זה מזה ח״א, הרי זה מרחיק מכל שורה ו׳ טפחים וזורע, מדדינן יהידית ולא ככרם; ודוקא בין השורות, אבל חוצה להן צריך להרחיק הזרע ד״א, מפני מראית עין שיחשבו שגפני הכרם מקורבין תוך ח״א, כמורגל בכרמים:

אומר אינו כרם, וחכמים אומרים כרם, ורואין את האמצעיות כאלו אינן יא): ג חריץ שהוא עובר בכרם עָמוֹק עשרה ורחב ארבעה, רבי אליעזר בן יעקב אומר אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו, הרי זה נראה כבין שתי כרמים יב), וזורעים בתוכו, ואם לָאו יג) הרי הוא כגת, והגת שבכרם עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, רבי אליעזר אומר זורעים בתוכה *וחכמים אוסרים, שׁוֹמֵרָה שבכרם יד) גבוה עשרה ורחבה ארבעה, זורעין בתוכה טו), ואם היה שַׁעַר כּוֹתֵשׁ טז), אסורין יז):

תפארת ישראל

יא) והצונות מצטרפות להיות כרם: יב) *של ב' בנ"א, והיינו כרע"ק לעיל (פ"ג מ"ג) ואע"ג דלעיל (פ"ד מ"ג) א"צ מפולש? התם רק להחשיבו הפסק ולא שיהא הוא עצמו כמופסק כי הכא: יג) דחסר שיעור עמקו או רחבו או שאינו מפולש: יד) תל גבוה לשומר הכרם: טו) אפי' לרבנן, דמדאין אויר כרם מקיפו, לא דמי לגת: טז) שנסתבכו הענפי' יחד ממעל לשומירה: יז) *ק' פשיטא והרי אפי' בזרע כבר קידם (כפ"ז מ"ג) מכ"ש שאסור לכתחילה לזרוע תחת הענפים המסובכים? ול"מ הי' נ"ל דכותש אינו כערים, דלא כהר"ש ורשוי"ט, דערים היינו שמונחים הענפים כסכך ממעל לשום דבר, אבל כותש היינו שמסובך הירק עם הענפי גפנים, ואסו' משום דכל עיקר שהיתר בריאה היינו רק מדאין אויר הכרם מקיפו, משא"כ במסובכים יחד, אח"כ מצאתי שגם הרמ"בם (פ"ז מכלאים הכ"ב) פי' כותש שמגעים הענפים בירק, וכן העתיק בש"ע (רל"ו סכ"ב), וכן כדברינו יש לפרש נמי בפאה (פ"ב מ"ג) [אבי וכן ספי הרמ"בם בפירוש המשנה כאן, המנם מה שהקשה ע"ר זצו"קל הכ"ת מן פ"ז מ"ג, נ"מ י"ל דשאני כאן כיון דהשומר מקום גבוה ומובדל מקרקעת שאר הכרם להכי אצטריך לאשמעינן כאן דלכתחילה פר"ש אסו, תדע דהרי לעיל פ"ד מ"ג באמת לא קיי"ל כר"י דבהי הגדר גבוה מיוד ועירבן

ר"ע מברטנורה

אינו כרם. ומרחיק ששה טפחי' וזורע את השאר דכיון שאין יכול (ב) לחרוש בשוורים ביניהם אין שם כרם עליו: וחכמים אומרים כרם. דרואים את האמצעיים כאלו אינם ומצטרפים החצונים אם יש ביניהם ריוח הראוי להם לפי שדרך בני אדם ליטע שורות רצופות הרבה ביחד ואותן הראוין להתקיים ולהעשות כרם ישארו כרם והשאר יהיו לעצים הלכך אלו האמצעיים הנטועים בתוך הריוח הראויים להיות בין שורה לשורה רואים אותם כאלו הם עצים בעלמא והחצונים מצטרפים להיות כרם: ג וזורעים בתוכו. דחשיב הפסק ורשות אחרת כיון דעמוק עשרה ורחב ארבעה ומפולש אבל פחות מעשרה או מד' או אפילו עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש אלא שהכרם מקיפו משלש רוחות אין זורעים בתוכו שהרי היא כגת שנחלקו בה רבי אליעזר ורבנן לקמן ורבי אליעזר בן יעקב סבר כרבנן דאסרי לזרוע בגת: שומרה שבכרם. תל גבוה שהשומר עומד עליו לשמור הכרם ורואה למרחוק: זורעים בתוכה. ובהא לא פליגי רבנן על רבי אליעזר לפי שהיא גבוהה ואין אויר הכרם מקיפה אבל בגת שאויר הכרם מקיפה אסרי רבנן וכן הלכה: ואם היה שער כותש. שהשריגים של הגפנים שהן קרויין שער היו מתערבים ומסתבכים למעלה ע"ג השומר' זה על זה כעלי במכתש (ג):

עיקר תוי"ט

(א) [illegible] הספיקה יודה דכן הלכה: (ב) דצריך לחרישת שוורי' ד"א כדלעי' פ"ג: (ג) וכתב הר"ש [illegible] ר"י בפרק דלעיל מ"ו את ערסן. יגבר עיזה סוה שהיכה לשום ושמה ערסן בידי [illegible] הופע.

ד גפן שהיא נטועה בגת, או בנקע יח), נותנין לה עבודתה יט) וזורע את המותר כ), רבי *יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות כא), לא יביא זרע לשם כב), והבית שבכרם זורעין בתוכו כג): ה הנוטע ירק בכרם או בקיים כד), הרי זה מקדש כה) ארבעים וחמש גפנים כו), אימתי, בזמן שהיו נטועות

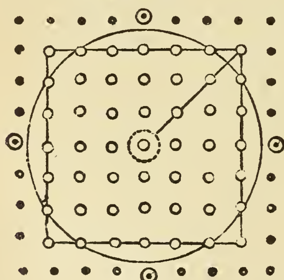
ר"ע מברטנורה

ד נקע. בקעים שבשדות כמין גומות: נותנים לה עבודתה. ששה טפחים שזו היא עבודת גפן יחידית: וזורע את המותר. ולא אמרינן דמחזי ככלאים כיון שהגפן והזרעים בתוך הגת או בתוך הנקע: אם אין שם ד"א אסור. כדין מחול הכרם דפרקין דלעיל דבעינן ארבע אמות לעבודת הכרם (ד) ואין הלכה כרבי יוסי: והבית שבכרם. שמסביבות הבית יש גפני': זורעי' בתוכו. ולא אמרי' הואיל והגפני' מקיפים אותו מארבע רוחותיו אין המחיצות מועילו' (ה): ה הנוטע ירק בכרם. פירוש משנה זו פרשתי למטה בסוף זה הקונטרס (ו) בשלטים

תפארת ישראל

למעלה דמצטרפות, כרמב"ם בפירושו ובחיבורו פ"ז ה"ה, וכמו דלא קיי"ל לעיל דמצטרפות, ה"ה כאן לא תחשב ככרם אחד לענין שיאסר זרע מתחתיו שיהי' מקודש, ואי"ל דהא דבעל חבירו מיירי שהאי? דהרי גם הם הצירוף לענין שלו, שיהי' נאסרים רק הזרעים שלו, גם אין לחלק בין תוך עבודה דכרם לבין שאם העירוס חוץ לעבודה, דזה אינו, דמ"ש זה מזה, הרי שניהם מקדשים, וכלקמן פ"ז מ"ג]: יח) גומא: יט) ו' טפחי': כ) בהגומא, ול"א תגומא מצרף לגפן ולהזרע: כא) *ר"ל כל רוח הגת: כב) *וכיון דל"א הגי במרחיק ו"מ [אבי ועי' רכ"מ פ"ז דכלאים הל"ה דפירש דצריך הרחקה ד"א]: כג) אף דגפני' סביב מבחוץ, דכיון דמקורה אין כאן הערובות כגג ואפי' סוככים הגפנים על גג הבית שרי מה"ט: כד) *או אפי' נטע הירק ואח"כ הגפן, והוסיף הירק חלק ר' ממה שגדל בהיתר והענבים כבר היו גדולי' כפול הלבן: כה) נאסר בהנא': כו) *ר"ל אפשר שיאסרו מ"ה גפני' ולא יותר, דבנטועי' ט' על ט' שורה, וכל גפן רחוק מחבירו ד"א לכל צד כזה

צורה א'

והירק נטוע אצל הגפן האמצעי, הנה ירק זה אוסר כל גפן שבט"ז א' שלו סביב, ואם שעשה עיגול סביב להמרכז מקום הירק, שיהי' ממקום הירק ט"ז א' לכל רוח, לא יהי' תוך העיגול כ"א מ"ה גפני', דהרי ד' שורו' החצונות, היו חוץ להעיגול, נשאר ז' על ז' שורות שאמצעיות, שהן מ"ט גפני', ומהן לא יאסרו רק מ"ה גפני', וד' גפני' שבזווית חוץ לט"ז א' מהירק, דהרי כלל בידינו, כל אמה בריבוע, אמה וב' חומשין באלכסון, ומדים מגפן לחבירו ד' אמות, נמצא אלכסון שמגפן לחבירו, ה' אמות וג' חומשין וא"כ מהירק שבמרכז עד הגפן שבזווית, שיש ג' אלכסוני, והוא ג' פעמי' ה' אמות

עיקר תוי"ט

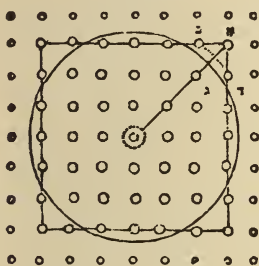
טעם מחילה תוי"ט: (ד) ותימה דא"כ צריך שיהיה יותר מארבע אמות דצריך שיהיה רחוק ד"א. וכ"מ יהס"ג, אין זה במשמע לשון הר"ב. ועיין בתוי"ט: (ה) וכאלו לגיר הכרם מקיף הארץ שבבית ונרע המותר. ובהד' תוי"ט כם מקרא (ישעיה ה"ב) ובכפי כלאים שהבאו בית שייחבדלין בו את הכלאים: (ו) גם התוס' יו"ט

נטועות על ארבע ארבע, או על חמש חמש כז), הרי נטועות על שש שש

תפארת ישראל

ס' אמות וג' חומשין שהן יחד ס"א וד' חומשין, לכן באמת נראה בציור הזה, שד' גפנים שבזוית נפלו חוץ לעגול, מדהן ממקום הירק יותר מס"ז אמה, ולא יאסרו, נשארו מ"ה גפנים שבתוך העגול שנאסרו, ואילה"ק עכ"פ הו"ל לאסור עוד ד' גפנים בשורה ט' במקום שנוגע שם העיגול האמצע בהגפן המסומן בהציור כתמונה זו ⊙, דהרי ד' גפנים הללו עומדים בקצה הס"ז אמה מהכרם? י"ל כיון שנזע הגפן עומד חוץ להס"ז אמות, אע"ג שנופו בקצה הס"ז אמה, אינו נאסר. ואילה"ק עוד הרי כבר תנינן (פ"ד מ"ה), דאינו אוסר [אבי מקדש] הירק בכרם רק ב' שורות, דהיינו ח' אמות והכא אמרי' דאוסר עד ס"ז אמות? י"ל התם היינו בנטע הירק חוץ מהשורות; משא"כ הכא דהירק מוקף מהשורות לכל צד, הו"ל כקרחת הכרם לעיל רפ"ד דצריך שיהיה ס"ז אמות רווח בין הירק לכרם: כז) *אף דכשנטועין על ה' ה' אמות, לא יאסרו מן ז' שורות הפנימיות רק ל"ז גפנים, דהרי לא נאסרו רק אותן גפנים שתוך ס"א מהירק, והרי כשנטועין על ה' ה' אמות יפול מהז' שורות הפנימיות, ג' לכל קרן חוץ לעיגול, כאשר תראה בציור ב' כזה דמדהשתא כל גפן רחוק מחבירו ה' אמות, א"כ לפי הכלל שאמרנו לעיל, יהי' כאן, אלכסון שמגפן לחבירו ה' אמות וי' חומשין, נמצא ב' האלכסונים שמהירק עד הגפן שעל נקודת ג, הוה ב"פ ה' אמות וי' חומשין, שהם יחד י"ד אמות; ומפני שהירק אוסר עד ס"ז אמות סביב, לפיכך אוסר עוד ג' אמות מאלכסון שבין הגפן שעל נקודת ג להגפן שעל נקודה א; ולפ"ז אמצעית האלכסון שבין גפן ג לגפן א, הוא חוץ לס"ז אמות שנאסרו, דהרי אמצעית האלכסון הזה הוא יותר מב' אמות ומחצה

צורה ב'

לגפן א וכ"כ יותר מב' אמות ומחצה לגפן ג, והרי לא נאסר מאותו אלכסון רק ג' אמות. נמצא אמצעית האלכסון הזה, הוא חוץ לס"ז שנאסרו, ומכ"ש שב' הגפנים ב' ד' עומדים חוץ לס"ז שנאסרו, שהרי ב' גפנים אלו עומדים ממש מכוונים מול אמצעית האלכסון שבין גפן ג' וא' ורחוקים יותר מהירק שבאמצע, לפיכך יפול חוץ לעיגול הנאסר ג' לכל קרן וקרן, ולא הי' ראוי לאסור רק ל"ז גפנים? עכ"פ בין ד' אמות לה' אמות שעו אינשי, ויחשוב הרואה שכרם הנטוע על ד' ד' אינו אוסר רק ל"ז גפנים, מש"ה משום לא פלוג, אסרו גם בכה"ג מ"ה גפנים, ומה"ט צריך תנא למנקט ברישא מנין הגפנים שנאסרו, ולא אסתגי לי' למימר על כל אופני נטיעות שנזכרו במשנה דמקדש ס"ז אמה לכל רוח, וכמו דקאמר באמת בסיפא? אלא רק משום נטיעה על ה' ה', צריך למינקט ברישא שנאסרו מנין מ"ה גפנים, להודיענו דגם בנטועים על ה' ה' נאסרו מ"ה גפנים, אף שח' גפנים שהן חוץ להס"ז אמה, והיינו משום גזירה ה' אטו ד', שאין ניכר ההבדל שבין זה לזה:

דבין

עיקר תוי"ט

פירש מצנה כאשם שגה ולא כאיר לפולם. והרוצה להשכיל נראות מטותם כי טוב יפה בכתו לסטול עאריטה בדבר התוי"ט ·

נכים

שש כח), או על שבע שבע, הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח, עגולות ולא מרובעות כט): ו הרואה יָרָק בַּכֶּרֶם, ואמר כשאגיע לו אֲלַקְּטֶנּוּ, מותר ל), כשאֶחזור אֲלַקְּטֶנּוּ, אם הוסיף במאתים (ז) אסור לא):
ז היה

תפארת ישראל

כח) דבין ו' לד' לא טעו אינשי, כדתני' (ר"ה דכ"ד) ע"א אומר גבוה ב' וא' אומר ג' אמרינן חד מנייהו טעי, א' אומר גבוה ג' וא' אומר ה' עדותן בטילה, כך נ"ל: כט) ובנטועות על ח' ח' אמות אף לחכמים ספ"ד דאסרו לזרוע, עכ"פ אינו מקדש: ל) אפי' הוסיף ר' קודם שהגיע לשם מדלא התעלל ללקטו ותורה הקפיד' רק בדניחא לי', דכל שדך לא תזרע, דומיא דזריעה: לא) מדהתעלל ללקטו, ושיעור לידע אם הוסיף חלק ר', משערין בכמה זמן יתיבש כל ליחות שבו משנקצר, ואם למשל יתיבש בק' שעה לגמרי, יתיבש בחצי שעה חלק ר' מלחותו, וכ"כ מוסיף בחצי שעה חלק ר', ואסור. ומה שהקשה בעץ חיים הרי קשואים ודלועים לא יתיבשו עד ימים רבי'? ובמחכ"ר לא דק דאנן רק בעלי שסביב להפרי משערינן להרמב"ם והראב"ד וכשנתיבשו חלק ר' באותו זמן לגדלו יחד בהכרם נאסר הפירות עם העלין, ואפי' גזעי הגפני' נאסרו [אבי אלוף בינה וחכם להבין דברי חכמים וחדותם, דקושית רבינו ע"ח הוא, דהרי אנן קשואים אבטחים ודלועים ושאר פירות כדומה להם, שיש להם ליחות רב הנסיון מעיד לכאו' כנגד קבלת חז"ל, לפי פי' הרמ"בם והרא"בד כאן, דהרי אלו פירות כשנעקרים בעודם קטנים אפי' בכמה ימים לא יתיבשו ונשאר להם כמותם ואיכותם בלי גרעון ופחת, ואלו היו בארץ היו גדלים כמלא שאין לשער תוספת הגידול כנגד מה שאנו רואין שיעור היבוש באותו הזמן, ואין להם יחוס זה עם זה? ועל זה תירץ רבינו ע"ר וזוק"ל הכ"מ, דבפירות כאלו יש עדיין לשער בעלין שלהם, דבעלין יש יחוס שוה בזמן בין תוספת הגידול כשהוא מחובר בארץ להפיחות ע"י היבוש כשהוא נעקר ונתלש, ואע"פי דכ' הרמ"בם רואין אם נתתך ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ בכמה זמן ייבש, והרי מלשון זה משמע, דבדבר שאינו ירק משערינן בהפרי עצמו, דאי בעלין משערינן, מה לי ירק מה לי תבואה, הרי תמיד בירק, דהיינו בעלין משערינן? י"ל דכונת ע"ר, דעכ"פ באבטיחים ושאר פירו' רב הליחו', דא"א לשער בהפרי עצמו משערינן בהעלין, או י"ל דכונת ע"ר, דבכל הפירות משערינן בעלין, והא דחילק הרמ"בם בין ירק לתבואה, לא חילק רק כדי לאשמעינן דבכל מיני הצמחין הדין כן, לא לומר שבירק משערינן בעלין ובהתבואה בהפרי עצמו דלא
פלוג

ר"ע מברטנורה

ו כשאגיע לו. אע"פ שהוסיף מאתים עד שלא הגיע לו מותר מאחר שאינו מתעלל בכלאים אבל כשאחזור אסור משום דנתעלל ונתיאש ודכוותה גבי מחילת הכרם שנפרצה (ז) דכשנתיאש ולא גדרה קדש אבל לא נתיאש שמתעסק כל שעה לגדור ולא הספיק עד שהוסיף מאתים לא קדש וכיצד משערין אם הוסיף מאתים רואי' כשהותכי' ירק זה או מין של תבואה זו מן המחובר בכמה זמן יבש שלא תשאר בו לחה הגע עצמך שיבש במאה שעה אם נשתהא בארץ חצי שעה משהגיע לו ולא לקטו הרי הוסיף מאתים ואסור שכשם שהוא יבש מלחותו בכל חצי שעה חלק ממאתים כשהוא בתלוש כך מוסיף בחצי שעה חלק ממאתים כשהוא במחובר (ח):
ז עם

עיקר תוי"ט

(ז) כרים כ"כ. והטעם משום דכתיב לא תזרע כרמך כלאים דומיא דזריעה דניחא ליה. תוי"ט:
(ח) והטעם נ"ל שכן זה שעורו לענין ביטול כדתנן במ"א פ"ב דערלה וע"ש בפי' הר"ב. תוי"ט:

ז היה עיבר בכרם, ונפלו ממנו זרעים או שיצאו לב) עם הזבלים או עם המים לג), הזורע וסיערתו הרוח לד) לאחריו לה), מותר לו), סיערתו הרוח לפניו לז), רבי *עקיבא אומר אם עשבים לח) יופך לט), ואם אביב מ) ינפץ מא),

ואם

תפארת ישראל

שלנו, ובתוך מחלוקת שם ורקמת דבריו העמוקי' הוסיף רבינו בסוף דבריו עוד ראי' לזה, דע"ש שאנו משערינן בהעלין שכל לדון על הפרי, דהרי קיי"ל דאפי' נזמי הגפנים נאסרי', וא"כ קשה א אגזע אותה קושיא של רע"א האשבטיה, דאיך תאסר הגזע לפי מה שמשערינן בהפרי, דהרי גזע אפילו לימים רבים אינו מתיבש, מאחר שהוא עץ קשה ויבש, אע"כ, דהשיעור דחלק א' הוא יוצא לדון על כל הצמח, ומשערינן שמיד מצד תוספת דכלאים באותו החלק מהצמח שאתיבש יותר מהר, ובפרט שיש עוד טעם לזה, מאחר שידעינן שבהטבע הצמחים והבע"ח — שהם בעלי התחברות והתאחדות פנימי בכל חלקיהם, אָרגאַניסע וועזען בל"א — התנקי' של כל דבר תלוי' ומאוחדי' אצו בתו; וא"כ היש שכל לומר שדנין על הפרי ע"י מה שמשערינן בעלין כנ"ל; ועי' מה שהשי' הראב"ד לשער ע"י משקל]: לב) הזרעי': לג) כשמזבל או משקה השדה: לד) להזרעי' לתוך הכרם: לה) ועי"ז לא מדע לו עד שהוסיף ר': לו) *ועכ"פ חייב לעקרו כשיראה, דאל"כ יאסר: לז) שנודע לו: לח) *אם המתין מלעקרו עד שנלתח: לט) יחרוש להפוך השרשים: מ) שכבר גדל הזרע קצת: מא) *הזרע מהשבלים, והקשין לא החיבי או שיאסרו, כך ל' הרמב"ם בפירושו; אבל בחיבורו (פ"ה מכלאים) פסק דגם הכא הקשין אסורים; רק הכא נקט הכא ינפץ, מדעדיין רכין ולחין, אין נוחין לשרפן, רק נוח טפי לנפצן ולקברן. ואי' להק לרמב"ם הרי כל הנשרפין לא יקברו (בסוף תמורה)? וי"ל כיון דרק מד"ס אסור כן, דלמא חפר לנו ויסנה מהן, הכא דלא אסר ל"ג, ובפרט דמהן רכין ירקב מיד [אבי דברי רבינו מאורן של ישראל זצ"קל צריכים ליתוב. א) ת"ש שלרמב"ם מנפץ וקוברן, ברמב"ם לא כתב רק ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו, והאפשר דלקברן דכי ע"ד לאו דוקא, אלא הכוונה דמתילא ע"י הנפילה על הארץ שם נכנסין תוך חרולי האדמה ומתקברין שם ונרקבין, או י"ל שע"ר פי' האי כדי להשחית של הרמב"ם, שר"ל שקובר אותם אחר הנפילה, ועי' הר"ש שכתב על שיטת רבי יוחנן בירושלמי שבוא שיטת הרמב"ם בחיבורו, שדרכו לקבר יקבר ושדרכו לנפץ ינפץ, דמזה משמע דלר"י רק לנפץ ובזה די; ב) מה שהקשה ע"ר מתמורה, כונתו הקדושה, דלע"ג דאמרינן שם נהדים אתרומ' טמאה וערלה וכלאי כרם דהן הנשרפין את שדרכן לשרף ישרף ואת שדרכי לקבור יקבר — מ"מ זה עכנו אמר רבי יוחני לגביה בירושלמי, דהכל אסור וינפץ הוא במקום קבורה, והרי

זה

ר"ע מברטנורה

ז עם הזבלים או עם המים. כשמזבל כרמו או כשפותח אמת המים להשקות הכרם פעמים יש עמהם זרעים וכל הני שלא בכוונה מרעי הרי דלא הזרע כרמך בכוונה משמע: סיערתו הרוח. שהיה עומד בשדה וזרע והוליכה רוח סערה את הזרע בכרם: לאחריו מותר. דשלא בכוונה היה: (ס) ולא ראה שהוליך הרוח את הזרע לתוך הכרם: ולפניו אסור. אם סערתו הרוח לפניו וראה אסור: כיצד יעשה אם עשבים יופך. יחרוש ויהפך שרשי העשבים ושוב לא יצמחו: אם אביב. שכבר צמח הזרע אלא שלא הביא שלים: ינפץ. הזרע מן השבלת

והקשין

עיקר תוי"ט

לט) יחרוש לעקור כשורשים ואם קיימין פרי וס קיס יוד מ.

והזרע

ואם הביאה דגן מב) תדלק מג) יא): **ח** המקיים קוצים בכרם, רבי אליעזר אומר קדש מד), וחכמים אומרים לא קדש. אלא דבר שכמוהו מקיימין מה), האֵרוּס מו) והקיסוס מז) ושושנת המלך מח), וכל מיני זרעים מט) יב) אינן כלאים בכרם נ). הַקִּנְבּס נא), רבי

תפארת ישראל

זהו בעלמו הוא שיטת הרמ"בם? י"ל דעכ"פ קשה, כיון דכוונת המשנה במה שאמרה ואת שדרכה להקבר יקבר, היינו משקין שא"א בשריפ' וכפר"שי שם, א"כ אמאי כאן באביב שהוא דבר גוש יקבר, יותר ראוי לשרפו?]: מב) שהביא שליש: מג) ונאסר הכל; ונקט בכל חד, השהת' כי אורחי' ועלי הגפנים עם הענבים, אם כבר נעשו כפול הלבן בין כך וכך ישרפו כל שהן תוך ד"א רק נקט הנך חלוקים בהתבואה משום דרק בהתבואה יש חילוק זה (ועי' ספ"ז) [אבי כלו' שכבר מטעה שמכיר אותם הזרעים כאיזהו מקום הם מונחים כגון שעשו עשבי', והוא מקיימן עד שיעשה הגפן כפול הלבן אזי מיד מקדש, וא"ל להיות הזרעי' אביב או דגן, אלא משום דלענין אופן איבוד וביעור הזרעים יש חילוק בין עשבים לאביב ודגן, להכי נקטה המשנה הילוקים אלו]: מד) מדמקיימין אותן בערביא למאכל גמלי': מה) באותו מקום, ובאמת בערביא מודו: מו) איגנווער וי"א קרויזעמינגע: מז) עפאקרויט: מח) *איננה ראוזע שלנו הגדילה באילן, וזאת מין זרעי' היא ונ"ל שהיא הנקראת אצלינו פויסטראזע, ואין לה ריח: מט) *כקטניות ופולין וכדומה מיני זרעים: נ) *מדאו', דדוקא תבואה וירקו' אסו' מדאו' בכרם, וכ"כ קנבוס ולוף מדכתיב כרמך כלאי', זרעי' הדומי' לכרם, ואלו יש להן אשכולו' כגפני' (כמנחו' ד"טו,ב) אבל שאר ירקות רק מדרבנן אסו', ועמ"ש בספרי בתי כלאי' סי' ל"ח ול"ט; אבל כל מיני זרעים, דהיינו שרק הפרי נאכל ולא העלין, מותר לכתחיל' לזרען בכרם [י"ד רנ"ו ס"ב]: נא) האנף:

ר"ע מברטנורה

והקשין מותרין (י) והדגן אסור: ואם הביאה דגן תדלק. והכל אסור: **ח** רבי אליעזר אומר קדש. שכן בערבי"א מקיימין קוצים בכרם כדי שירעו גמליה' ומאחר שמקצת בני אדם מקיימי' אותם בשדותיהם הוו כלאים בכל מקום דשפיר קרינן בו אשר תזרע דמשמע מה שבני אדם נוהגים לזרוע ורוצים בקיומן: לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימים. באותו מקום כגון קוצים בערבי"א לפי שלשם מקיימים אותם אבל בשאר מקומות שאין מקיימים אותן מותר והלכה כחכמים: הארוס. מין ירק שעליו רחבי' ונותנין אותו בתבשיל וקורין לו בערב"י סוסנב"ר: והקיסוס. אדר"א בלע"ז שמדלין אותו על האילנות ועל החלונות: ושושנת המלך. רו"זין בלע"ז: וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם. מן התורה אבל מדרבנן הוו כלאים דהכי מוכח במנחו' (דף ט"ו): קנבים. קנאפ"ו בלע"ז ובערבי' קונ"ב

מדדומה

עיקר תוי"ט

(י) וסייט כרבי אושעיא בירו'. אבל הר"מ פסק כחטרו כר' יוחנן דהכל אסור בהנאה ודתנן ינפץ תי' בירו' משום דיותר ראוי לקבורה בעודו אביב ולא משהוא ראוי לשריפה ותנן בפ"ז דתמורה כלאי הכרם שדרכו לשרף ישרף שדרכו לקבר יקבר: יא) תדלק. שזה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה ותרגומו דלמא תתוקד הר"מ. ואם ראה אותן וקיימן הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכים להם. הר"מ. ושיעור הביאה דגן היינו שליש: יב) מיני זרעים. דכתיב כרמך לא תזרע כלאים זרעים הדומים לכרם וכקנבוס ולוף תולין אשכולות כמין ענבים לשכי כוי כלאים. רש"י במנחות דט"ו. והר"מ בפ"ה נתן טעם. שנגמרים עם תבואת הכרם. ופי' הכ"מ שכמו שהכרם אינו ניתר עד שלש שנים מטעם ערלה וקנבוס ולוף עושין לג' שנים כדלעיל פ"ב פ"ס:

רבי טרפון אומר אינו כלאים וחכמים אומרים כלאים גט. והקינרס גג) כלאים בכרם:

פ״ו

תפארת ישראל

גג) מדלועה לעגבי׳: גג) דיסטעלן, והוא דרדר שנזכר בתורה:

פ״ו

ר״ע מברטנורה

קונ״ב: וחכמים אומרים כלאים, והלכ׳ כחכמי׳: הקינרס. בערבי כרפו״ס ובלעז קרד״ו והוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג׳) וקוץ ודרדר תצמיח לך:

פ״ו

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ה.

מ״א. אע״ג רבל ב׳ נגד כ׳ נקרא כרם, זהו בנטעים כתחלה כך, או שנטועים כל הגפנים בערבוביא ויש בין כולן לכוין ב׳ נגד ב׳ וכו׳, אבל כנעקרו כמה גפנים מהכרם כאן ובאן, והנשארים נטועים רחוקים זה מזה, צריך שישאר ב׳ פעמים ב׳ נגד כ׳ ואחד יוצא זנב, וכולן יהיו תוך ג׳ על ג׳ אמה, ובפחות ממספר הזה, או ביותר מהמרח זו א״צ להרחיק הזרע מכל גפן רק ו״ט ולא ד״א כבכרם: מ״ב. כרם שגפניו עשוי׳ שורות רבות וכל גפניו מקורבים ו״לז תוך ד״א, אם יש בו ב׳ שורות, שבכל שורה יש ג׳ גפנים שרחוקים ז״מז ד״א, דאין האמצעיים באינן ודינו כברם; וה״ה ביש בו כ׳ נגד ב׳ וכו׳ במרחק בזה, רואים האמצעיים באינן׃ מ״ג. חריץ שמפולש כאמצע הברם ועמוק י״ט ורחב ד״ט, מותר לזרוע כתובו סמוך לגפנים, ורק שלא יסמכו הגפנים על הירק שבתוך החריץ; ואם אינו מפולש, אפילו עמוק י״ט ורחב ד״ט אסור לזרוע בתוכו, אא״כ יש בין ב׳ שורות הגפנים שבב׳ שפתי החריץ ט״ז אמה, ואז דינו בקרחת [רפ״ד]. וכן תל או בימה שככרם שגבוה י״ט ורחב בראשו ד״ט מותר לזרוע על גגו, רק שענפי הגפנים שעומדים למטה תוך הד״א מהירק לא יגעו בחירק שבתל [אבי ורברי הרמב״ם בפ״ו רכלאים הכ״ב, הם במעט כחידה סתומה ופותר אין אותה וז״ל שומרה שככרם אם גבוה עשרה ורחבה ארבעה מותר לזרוע בראשה ירק, ובלבד שלא יהיו השריגין נוגעין בה כדי שלא יראה הירק כתוך הכרם מלמעלה, כר״א במרובעת, אבל אם היתה השומירה מגולה צריכה שיהיה בתוכה חלל ר״ט, כדי שתהיה מופלגת מן הארץ וצריבה עפר על ראשה מלמעלה ג״ט; ואם נפרש, ששומרה הוא תל בעלמא וכמו שפריש הר״ב וכמו שנראה מהר״ש שפי׳ שומרה כעין סלע גבוה וכו׳ וכמו דמשמע קצת מל׳ הרמב״ם כפירוש המשנה ח״ל מקום גבוה יעמוד שם הצופה, אין לרברי הרמב״ם האלו המעתקים בקצת מהירושלמי, פירש, דקשה: א) למה מחלקינן בין מרובע לעיגול; ב) מהו מכוון כמת שאמר שיהיה כתובה חלל ד״ט, הרי הוא תל סתום; ג) ואיך תלוי עם החלל הזה מה שאמר עליו כדי שתהיה מופלגת מן הארץ, ראם החלל, ר״ל רוחב החלל על גג השמיר׳, היינו דין דרישא במרובע, דג״כ צריך רוחב ד״ט, ועוד דאין לרוחב שום תלי׳ עם ההפלגה מן הארץ, שהיא נפעלת ע״י הגובה, לא ע״י הרוחב, ואם נאמר דהחלל היינו חלל מנוקב פנימי תוך השומירה, א״כ מה אמר כדי שתהיה מופלגת מן הארץ, הרי כלא זה מופלגת ע״י גובה י״ט; ר) הג״ט עפר שעל ראשה שלא הוזכר על זה שום טעם ל״ל; ה) ועוד דמאתר דבגראה צריך ג״ט עוד על השומירה של י״ט דהו״ל ביחד גובה י״ג טפחים, א״כ הו״ל בקיצור, שצריכה שתהיה גבוה י״ג טפחים, ולמה הגביל שיעור הגובה בדרך תמוה וזר כזה, שיהיו על השומירה ג״ט עפר, מה לי עפר או שאר דבר, דכל קפידא הוא רק שתהיה גבוה י״ג טפחים, יהיה באיזהו אופן שיהיה, מלבד רשיעור י״ג טפחים כעצמו הוא דבר שאין לו שחר? ואני כחפשי אמתחת דברי רבותינו ז״ל, לבלי להיות תורת דין זה התומה נתגה, ראיתי להג״ה כי״ד סי׳ רצ״ו סנ״ב, שפירש מלת שומירה שר״ל בית דירה שעושים לשמר השדה, ולפ״ז קיםר התמיהות משתריין, דבאמת שומירה הוא תל וסלע שעליו עומד השומר וצופה למרחוק גם יש בתוכו לפעמים חלל, שיכול לכנס בתוכו בבנקיקי סלעים מפני גשמים ורוחות, וכשהיא מרובעת, דאז הוא מקום ניבר ומובדל בפני עצמו, ואינו מתערב בערבוביא עם שאר הברם [עי׳ לעיל פ״ב מ״ו] אזי כגבוה י״ט ורחבה ד״ט סגי, משא״כ באם היא עגולה דאינה מוכרתה ומובדלה כ״כ בהיכר מראית עין משאר הכרם, אזי צרבינן שאר היכרים דהיינו שתהיה בתוכה חלל ד״ט, וע״י החלל הזה הגג שלמעלה, שהוא זורע עליו כאילו הוא מוכרת ומובדל לגמרי מארץ הכרם, וזה שאמר הרמב״ם כדי שתהיה מופלגת מן הארץ, משא״כ באם השומירה סתומה ואטומה, או כיש לה חלל פחות מד״ט גם הגג נחשב בארץ הכרם עצמו ואסור לזרוע עליו, ומה שאמר שצריך עפר על ראשה ג׳ טפחים, הכוונה או שיהיה לה להגנה ובכוי סביב על הגג כעין מעקה גובה ג״ט עפר, [עי׳ פי׳ רב״א שכתב מלשון כיסוי] והוא ג״ב להבדיל הירק למראית עין מענפי הגפן, או שיהיה המקום בהגג שעליו זורעין מכוסה בכיסוי עפר של ג ט, והזריעה הוא על הכסוי הזה לטעם שיהיה נראה שהזרעים אינם יונקים מהשומירה העולה מארץ הכרם אלא מעפר אחר וכן הוא שיעור פילוש שרשי הזרעים לקמן רפ״ז.—ורבותינו מפרשי המשנה ובתוכם ע״ר וצוק״ל לא הוצרכו להזכיר מכל זה, שהם מיירים משומירה דמתני׳ שהיא מרובעת, שאינה צריכה לתנאי דחלל ד״ט ושיהיה עפר בראשה ג״ט. ועי׳ כפי׳ רב״א שכתב שבשומירה עגולה צריך להיות חלל ד׳ אמות והוא כנגד הרמב״ם

יהש״ע

פ"ו איזהו עָרִים א), הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה שֶׁל חָמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ בְּצַד חָרִיץ שֶׁהוּא עָמוֹק עֲשָׂרָה טפחים ורחב ארבעה, נותנים לו עבודתו ארבע אמות ב), בית שמאי אומרים מודדין ארבע אמות מעקר הגפנים לשדה, ובית הלל אומרים מן הגדר לשדה ג), אמר

תפארת ישראל

פ"ו א) *ערים, הן גפני' מודלין ושוכבי' ע"ג גדר או ע"ג כותל יחרין, כש"נ מטה וערים', ופליגי ב"ש וב"ה לקמן בהרחקתו, ולהכי בעי איזהו ערים דפליגי בה: ב) אפי' לב"ה פ"ד מ"ה, דצריך ב' שורו', התם דוקא באינן מודלין: ג) *דצריך להרחיק ד"א גם מהגדר שמודלו' עליו, ואפי' לאחורי הגדר [כך הוכרה' לפרש דבין באותו צד שבגדר שהגפנים שם, ובין באחורי הגדר, ס"ל לב"ה דמודדין הד"א מהגדר; דאי נימא כהרמ"בם (פ"ח מכלאים ה"ג וש"ע רל"ו) דב"ה רק באחורי הגדר ס"ל דמודדי' הד"א מהגדר, א"כ יהי' ב"ה לחומרא נגד ב"ש ולא נשנה בעדיות? אע"כ כדברינו דגם באותו צד שבגדר שהגפנים שם ס"ל לב"ה דמודדין הד"א מהגדר, והו"ל בכה"ג ב"ה לקולא (יכהרא"בד); ולפיכך י"ל כד אתשיל בי מדרשא אמקים הגפני' הוא דאתשיל (וכחולין כ"ב, ב) וע' הר"ש כאן; ויש לכוון דברינו יפה בהירושלמי

ועי"ש

ר"ע מברטנורד

פ"ו איזהו ערים. שנותנים לו עבודת ד' אמות כעבודת הכרם אע"פי שאינו אלא שורה אחת וערים הוא שמסרגים קנים כמו ערס כדרך שמסרגים את המטות ומדלין עליה שריגי הגפנים והלכתא דבית הלל קבעי דאמרי לעיל בפרק ד' אינו כרם עד שיהיו שם שתי שורות ובערים מודו דבשורה אחת נמי הוי כרם: מן הגדר ולשדה. כגון אם היו הגפנים נטועים למזרחה של גדר והזמורות עולים על הגדר אם בא לזרוע למערבה של גדר (א) אין מונים ד' אמות מעיקרן של גפנים שהן להלאה מן הגדר אלא צריך להרחיק ד' אמות מן הגדר ששריגי הגפנים מודלות עליו וזו

מקולי

עיקר תוי"ט

(א) וגם הר"מ בחבורו כתב כן. והקשה הראב"ד דמאי צריך הרחקה מאחורי הכותל שהרי הכותל בין הגפנים והזרע. ותי' הכ"מ דבאני הכא שהגפנים ערוסים על הכותל תור הגדר להיות כאלו הוא

עיקר

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה

והש"ע, ונראה שהאיש האלדי הזה לא רצה לפרש מספר ארבע דמתני' ארבע טפחים, דא"כ ארבעה צרכינן לומר וכדאשכחן לרבותינו ז"ל שדקדקו תמיד מאד בלישון המספר, אם הוא לזכר או לנקיבה, עי' רי"ף פ"ב דשבת גבי ופתילות הבגד שקפלה, ובברכות פ"ג שאכלו גבי עד היכן ברכת הזימון, וגמרא קידושין רפ"א גבי האשה נקנית בג' דרכים; ולהכי מפרש דמתני' מיירי בשומירה עגולה ומפרש דרחבה ארבע, ר"ל ארבע אמות: **מ"ד.** גפן שנטוע בגומא שבכרם, או שמוקף גדר גבוה י"ט ורחב בהמשך ד"ט, צריך שיהיה רוחב המקום דע"ד אמות, ואז מרחיק הזרע מהגפן י"ט ובש"ע סי' רצ"ו סנ"ה כ' דלכתחילה ירחיק מהגפן ד"א; ולא הבנתי אמאי, והרי כיון שהרווח הוא דע"ד אבות מ"ש משאר גפן יחידי דסגי בהרחק ו"ט. אבי ל"ם הייתי אומר דדברי הש"ע מיוסדים על אדני פז דברי הרמב"ם פ"ז הכ"ה, והוא סובב הולך על קוטב דברי התוספתא פ"ד דכלאים דאמרי' שם ר"נ ובית דינו התקינו שיהיו מרחיקים ד"א מעיקר גפנים לגדר, דנחמיר ביה כאילו הוא כרם, עי' רכ"מ שם; **מ"ז.** דאה ירק בכרמו ומיד הלך לעקרו אף שהיה הדרך רחוק מאד עד שביני ביני הוסיף הירק חלק ר' ממה שהיה תחלה, כיון שלא התעצל מותר הירק והכרם; אבל כשהתעצל אפי' ע"י שהיה לו לעשות דבר נחוץ קודם שיעקר הירק, אם הוסיף הירק חלק ר' משעה שראהו נאסר: **מ"ז.** כל שנזרע ירק או תבואה בכרם שלא ברצון בע"הב, בין שנעשה מבילא או באדם אחר כל שכשנודע לבע"הב מיהר לעקרו, אפי' הוסיף חלק ר' משעה שראהו הכל מותר; כל הירקות כלאים בכרם; אבל רק כשרוב תושבי אותו המקום רגילין לקיימן, אפי' מקיימין אותן למאכל בהמה או למלבוש. אירוס וקיסום ושושנת המלך אינן כלאים בכרם ולרמב"ם מדהוא מין זרעים, ואין כלאים בכרם רק ירק, ולראב"ד זרעים וירק שניחן אסורים והנך שרי מדאין מקיימין אותן; אבל קונרס וצמר גפן יקנבום כלאים בכרם:

אמר רבי *יוחנן בן נורי טועין כל האומרים כן ד), אלא אם יש שם ד' אמות מעקר גפנים ולגדר ה), נותנין לו את עבודתו וזורע את המותר ו), וכמה היא עבודת הגפן, ששה טפחים לכל רוח ז), רבי עקיבא אומר שלשה: ב ערים שהוא יוצא מן המדרגה ח) ג), רבי *אליעזר בן יעקב

תפארת ישראל

ופ"ה]: ד) *ר"ל כפו בשמועתי, שמעו דב"ה פליגי ד"א בין גדר נפלה וסברו משום נב"ה ערים חמור וסגי בשורה א', וגם היא, אלא ה"ק ב"ה אם יש וכו' [ולפ"ז ריב"נ ליה לי' חומרא בערים; ואל שתמה סברי גם לפי הרע"ב נ"ל כן, וחז"ק; וכן משמע נמי מלשונו. ואפשר עוד דריב"נ וודאי מודי בחומר דערים, ורק במדידה מגדר פליג, וכ"ה דמשמע השומע וטעה (כרפי"ז דאסלו') דמשמע דב"ה ס"ל שההסור רחוקה מהכותל ד"א מותר לזרוע סמוך לגפני' (דהיינו במרחק ו"ט), והשב דה"ע מלמודדין מהכותל הד"א של הרחקה, והיינו משום דהכותל מחשב קנה הכרם; וא"כ גם באחורי הכותל שאין שם גפני' ג"כ צריך להרחיק ד"א מהכותל; אמנם טעה, דלא היא, דלאו משום דמודדין הד"א מהכותל, אלא דמה"ט כשהגפני' רחוקי' מהכותל ד"א מותר לזרוע סמוך להן (דהיינו במרחק ו"ט), משום דלאו אין דין שורה הגפנים כערים, וה"נ להרחיק מהם רק כמגפן יחידי; אבל לעולם גם ב"ה מודו דהד"א שבערים מודדין מעקרי הגפני']: ה) ר"ל הגי בשמרחיק מהגפני' ו"ט, מדאין דינן כערים והר"ב פי' שמרוחקי' הסור ד"א מהכותל מותר לזרוע בין השורה להגדר; ע"כ נ"ל דכוונת רבינו שמותר לזרוע שם כנגד הרווח שבין גפן לגפן, במקום שאין הגפן מסכך על הזרע שתחתיו, דאל"כ הרי נאסר (כפ"ז מ"ד). א"נ נ"ל דהר"ב ס"ל דלריב"נ לא מיירי שמדלין הגפנים על הגדר, דא"כ אף ביש ד"א בין גפני' לגדר אסו' לזרוע ביניהם תחת הגפני' כפ"ז מ"ב. ו) דבאין ד"א בין גדר לגפני', אסו' לזרוע שם, דמדהמקו' צר, הו"ל כגת ונקע פ"ה מ"ג [והר"ב לשטתי' אזיל דס"ל דריב"נ לא ס"ל חומרא בערים טפי מבשאר שורה של גפני': מיהו לדברינו לעיל דריב"נ נמי מודה בחומרא בערים, י"ל משום דכשמקורבין תוך ד"א לכותל לא מחשבו ערים דהו"ל ככרם דצריך להרחיק ממנו הזרע ד"א]: ז) לאו דברי ריב"נ היא, דא"כ הרי קיי"ל כר"עק מתביהו שלא ב"ה היא, ולהכי הכי קיי"ל: ח) מדריגה הוא של גבוה שגפני' נטועי' עליו ומונחים

ר"ע מברטנורה

מקולי ב"ה שמאי וחומרי ב"ה: טועים האומרים כן. דלעולם לא אמרו ב"ה כן דערים של שורה אחת של גפנים כרם ונצריכה שירחיקו ממנה לשדה ארבע אמות ולא הזכיר דין ארבע אמות בערים אלא לענין זה שאם יש ארבע אמות מעיקר גפנים לגדר שהן דולה עליה נותנין לו את עבודתו ששה טפחים כמו שנותנין לגפן יחידית וזורע את המותר עד הגדר ואם אין ארבע אמות מעיקר הגפנים עד הגדר לא יביא זרע לשם מידי דהוה אגפן שהיא נטועה בגת או בנקע דאמר ר' יוסי בפרקין דלעיל אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם ורבי יוחנן בן נורי ור' יוסי אמרו דבר אחד (ב) והכי מפורש בהדיא בירושלמי: רבי עקיבא אומר ג' טפחים. היא עבודת גפן יחידית ואין הלכה כרבי עקיבא: ב ת המדרגה. מקום גבוה עשוי כמין מדרגה. אם

עיקר תוי"ט

עיקר הגפנים: (ב) ולעיל מ"ד כתב דאין הלכה כר"י וכ"כ במ"ז דלקמן: ג) וזה לשון הר"מ בפירוש המשנה גפנים שהיו נטועים במדרגה גבוהה והערים שלבן יוצא ומסכך על השדה:

יעקב אומר אם עומד בארץ ובוצר את כולו, הרי זה אוסר ארבע אמות בשרה(ט), ואם לאו אינו אוסר אלא כנגדו(י), רבי אליעזר אומר אף הנוטע אחת(יא) בארץ ואחת(יב) במדרגה, אם גבוה(יג) מן הארץ עשרה טפחים אינה מצטרפת עמה, ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה(יג):

ג המדלת

ר"ע מברטנורה

אם. כשהוא עומד למטה בארץ. יכול ללקט הענבים התלוין בערים רואים את כל הערים כאלו הוא מקום עקר הגפנים והרהן ואוסר ארבע אמות בשדה לכל רוח משפת הערים ולחוץ וחזקה לכתחלה הוא דאסור לזרוע אבל אינו מקדש אלא ששה טפחי' מידי דהוה אמותר פסקי ערים לקמן בפ' (ז'): ואם לאו. שאינו יכול ללקט כל הענבים עד שיעלה במדרגה או בסולם אין אסור לזרוע אלא תחת הערים בלבד והוצה לו מותר ואפילו בתוך ד' אמות של עקר הגפנים של ערים הואיל ועומדים על המדרגה וכן הלכה: אף הנוטע שורה אחת בארץ. ושורה אחת במדרגה. משתי שורות שצריך כדי שיחשבו כרם והשתא לא מיירי בערים אלא בב' שורות של גפנים שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב: אם המדרגה גבוה עשרה. אין שתי שורות מצטרפות להיות כרם אלא דין גפן יחידית יש לכל שורה ושורה והלכה כרבי

תפארת ישראל

ומונחי' על ערים של קנים שבולט מראש התל תסכך ע"ג שדה שלמטה ונ"ל דה"ה בהיו שגפני' עומדי' בארץ במישור וראשן מונח על ערים, אם יכול ללקט הענבי' כשעומד בארץ צריך להרחיק מקצה הערים ד"א; רק נקט שעומדין במדריגה משום חידוש שאינו יכול ללוקטן כשעומד בארץ, וזה שייך רק בעומדי' במדריגה דרק בכה"ג נוכל לומר שגובה התל מצטרף להרחק. [ומכאן נ"ל לכאורה ראי' להראב"ד (כלאי' פ"ח ה"ג) דחולק על הרמב"ם שאוסר גם אחורי הכותל (כלעיל סי' ג), דאי נימא דגם אחורי הכותל אסור א"כ למה נקט הכא שהשורה נטועה על תל, טפי הו"ל למנקט בערים שבמשכה שערוסי' על הגדר, דנמי דיכא הכי שאחורי הגדר, אם עומד בארץ ובוצר וכו' אע"כ דבכה"ג אפי' בעומד בארץ ובוצר, אפ"ה הרי לזרוע סמוך לכותל, והיינו מדהכותל מפסיק. וגם תמוה בזה דברי הרמב"ם פ"ח מכלאים דהם (ה"ג) פסק רבינו דצריך להרחיק ד"א מאחורי הכותל אף שהגפני' עומדי' רק בעבר השני; והם (ה' ז') פסק בגינה קטנה שגפני' ערוסי' על כותליה סביב מבחוץ דאם יש בתוך הגינה כמלא בוצר וסלו מכאן ומכאן מותר לזרוע בתוכה ירק; וק' וכי גרע גינה שגפני' מסבבי' אותה מבחוץ, מאחורי הכותל יחידית הנ"ל דצריך להתרחק ממנה ד"א, כ"ש הכא שהגפני' מקיפין סביב, וודאי צריך בתוך הגינה יותר מד' אמות, ואז לא יהא רשאי לזרוע רק הנותר מהד' אמות? וגם על הראב"ד שם ק' של שם (ה"ז) וז"ל מטעותו הראשון הוא זה; ור"ל כמו שטעה הרמב"ם שם (ה"ג), כ"כ טעה הכא; וטפי הו"ל להקשות הרמב"ם דידי' אדידי' וכמ"של? וע"כ נ"ל דכותל יחידי שיוכל לבוא מהגפני' להכותל בלי שום הפסק, וכגון שיקיף בהלוכו מהגפני' לעבר השני, ודאי מגרע גרע מגינה שכותלה סביב, מפסיק סביב בין הגפני' לרוח הגינה]: ט) דבכה"ג רואין כאילו הערים השוכך, נטוע למטה, ומרחיק מכנגדו ד"א, מיהו בדיעבד אינו אוסר רק ו"ט, כך כ' הר"ב אבל לרמב"ם אסור בדיעבד: י) למטה, אבל תונה נה מותר אפי' תוך ד"א מעיקר הגפני', דגובה התל מצטרף להרחק: יא) שורה א' גפנים: יב) המדריגה: יג) וצריך ד"א ככרם ואי"להק הרי בכה"ג אפי' אחן ב' השורו' כאינו עומד על קרקע שוה, הרי אין מרוחקי' זה מזה רק י"ט והרי כל שאין בין גפן לגפנו ד"א לא

תיחשב

ג המַדְלֶה את הגפן על מקצת אפיפירות יד), לא יביא זרע אל תחת המותר טו), ואם הביא לא קדש, ואם הלך החדש טז) אסור יז), וכן המַדְלֶה על מקצת אילן סרק יח): ד המַדְלֶה את הגפן על מקצת אילן מאכל, מותר להביא זרע אל תחת המוֹתָר יט), ואם הלך החדש, יחזירנו כ), מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז, והראהו גפן מודלה על מקצת תאנה, אמר לו מה אני להביא זרע אל תחת המותר, אמר לו מותר, והעלהו משם לבית המגנייה, והראהו גפן שהוא מודלה על מקצת הקורה וסדָן של שקמה כא)[ז], ובו קורות הרבה כב) אמר לו תחת הקורה זו אסור כג) והשאר מוּתָּר כד):

איזהו

תפארת ישראל

מיחשבה השורה ככרם (כפ"ה מ"ב)? י"ל ס"ק דהי"ם של גובה הגדר מצטרפין להד' אמות שצריך להרחיק שבין ב' השורות: יד) *קנים ארוכים שתי וערב קודם שהשכיב הגפנים עליהן נקרא אפיפיירות, ואח"כ נקרא ערים: טו) אף שאין שם הזמורות: טז) שגדלו השריגים ומלאו האפיפירות: יז) מה שנזרע תחת המותר, אף שלא הוסיף חלק ר' אחר שהלך החדש קנסוהו. והר"ב כתב דדוקא כשהוסיף חלק ר' נאסר; וק' א"כ פשיטא, ותו א"כ תחת עץ מאכל בסיפא נמי: יח) דינו כאפיפירות לאסור תחת המותר: יט) דלא בטל לגבי גפן: כ) יחזיר הענפים לצד אחר קודם שיוסיף חלק ר' והזרע מותר: אבל באילן סרק אף שלא הוסיף חלק ר' אסור ואינו מועיל שיחזיר: כא) *שתאנים מדבריות גדלין בו, ולא חשיב כאילן מאכל; והסדן של שקמה היינו קודם שנכרת מהמחובר, אבל אחר שנכרת ממחובר נקרא קורה; וכאן מיירי שהיו כמ' קורות כרותות מונחות על הסדן שהוא מחובר עדיין; והגפן מודלה על מקצת הסדן ועל מקצת א' מהקורות (כך פי' רבא"ו): כב) שנטעו באלה, אבל אין גפן מודלה עליהן: כג) אף שהגפן מודלה רק על מקצתה, אפ"ה גם תחת המותר אסור: כד) ר"ל תחת הקורות שאין הגפן מודל עליהן מותר אף שנטעו כולן אהדדי דעכ"ם

כל

ר"ע מברטנורה

כרבי אליעזר (ד): ג אפיפירות. עצים או קנים (ה) ארוכים שתי וערב ומדלים עליהם שריגי הגפנים ומשכיבים אותן בהן כשהן ארוכות הרבה ואם הדלה הגפן על מקצת האריג אסור לזרוע תחת המותר ואע"פ שאין עליו זמורות ואם זרע לא קדש: ואם הלך החדש. שגדל הגפן והוציא שריגים ומלא כל האפיפירות: אסור. הזרע שנזרע תחת המותר אם הוסיף מאתים לאחר שהלך החדש עליהן: וכן המדלה גפן על אילן סרק. דינו כדין אפיפירות לפי שאדם מבטלו על גבי גפנו והוי כאלו כולו גפן אבל אילן מאכל שאין אדם מבטלו על גבי גפנו אותו מותר שאין הגפן מודלית עליו חשוב בפני עצמו ולא הוי כגפן ומותר להביא זרע לשם: ד יחזירנו. למקום שהיה תחלה ויזרע המותר (ו): עזיז. שם מקום: אמר לו מותר. שאין אדם מבטל תאנתו מפני גפנו: בית המגניא. שם מקום: סדן של שקמה. גזע של אילן שקמה והוא אילן תאנה הגדל ביערים וחותכין ממנו קורות לבנין: תחת קורה זו אסור והשאר מותר. שאני רואה כל קורה וקורה

כאילן

עיקר תוי"ט

(ד) והמפרש מדהתנן ר"א אומר משמע דבא לחלוק וא"כ כראב"י לא ס"ל הכי ומשנת ראב"י קב ונקי תוי"ט: (ה) ובייטי ערים אלא בהעצים והקנים עצמן הן נקראים אפיפירות הר"מ: (ו) והלך החדש דהכא לא סרי שנו הלך החדש דלעיל דהתם פירוש בהלך על מה שנזרע כבר ומתוי"ט: ז) וש"ש וכו'. כלו' חד הקורות

תשל

ה איזהו אילן סרק, כל שא״נו עושה פירות, רבי מאיר אומר הכל אילן סרק, חוץ מן הזית והתאנה כה), רבי יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלמות הרי זה אילן סרק: **ו** פסקי ערים כו), שמנה אמות ועוד כז), וכל מדות שאמרו חכמים כח) (בכרם כט) אין בהם ועוד, חוץ מפסקי ערים, אלו הן פסקי ערים, ערים שחרב מאמצעו, ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן ל) אם יש שם לא) שמנה אמות לא יביא זרע לשם לב), שמונה אמות ועוד, נותנין לו כדי עבודתו לג) וזורע את המותר: **ז** ערים שהוא יוצא מן הכותל מתיך הקרן, וכלה לד), נותנין לו עבודתו

תפארת ישראל

כל ענף הו״ל כאילן בפ״ע: כה) דחשובי׳ ולא בטלי: כו) מפרש ואזיל: כז) *ר״ל ועוד מעט, והוא טפח של ד׳ גודלים: כח) *באמות, אבל במדות אשכחינן ועוד, בפ״ז דמנחו׳ מ״ב ופ״ד דתרומו׳ מ״ז וכירושלמי הכא [וצ״ע לפע״ד הו׳ פשטי׳ דמ״ח,ב דמדלא מקשי ירושל׳ נמי מהא פ״ת דל״נ שם ועוד]: כט) ל״ג ליה לפי ירושל׳ הנ״ל: ל) שהיא תחלה שורה של י״א גפני, וניטל הגפן האמצעי, ונעשו ב׳ עריסין ואין ערים פחות מה׳ גפני׳: לא) בין ב׳ העריסין: לב) כלעיל פ״ד מ״ח: לג) לר״י ב׳ נורי במ״א, סגי להרחיק ו״ט, ולת״ק שם רשאי לזרוע רק שעוד, דאף דלדידי׳ ערים ככרם, לאו לגמרי ככרם הוא, דקרחת הכרם צריך טז״א, ופסקי ערים סגי בח״א, וכמו כן הזורע דבר אחר בכרם מקדש, ובמותר פסקי ערים מו׳ טפחים ואילך לא מקדש: לד) *ר״ל ב׳ כתלי׳ סמוכין ז״לז כמין גא״ם, וה׳ גפנים נטועין בזוית כזה [diagram] ; ר״פ פי׳ שהכותל יצר, וג׳ גפני׳ עומדי׳ בקנה זה

ר״ע מברטנורה

כאילן בפני עצמו (ח): **ה** הכל אילן סרק. דסבר ר׳ מאיר כל שאר אילנות אדם מבטל אצל גפנו ורבי יוסי סבר דכל מין שרגילין ליטע ממנו שדות שלימות חשובים הן ואין אדם מבטלן מפני גפנו והלכה כת״ק דאילן שאינו עושה פירות הוא דבטיל לגבי גפן: **ו** פסקי ערים. מפרש לה ואזיל: שמונה אמות ועוד. כלומר מוסיף עוד על שמונה אמות דבר מועט והיא ששית אמה דהיינו טפח (ט): שחרב מאמצעו. כגון שנטע י״א גפנים בצד הגדר וחרב גפן האמצעי ונעשו שני עריסין שאין ערים פחות מחמש גפנים: שמונה אמות ועוד נותנין לו עבודתו לר׳ יוחנן בן נורי דלא חשיב ערים כרם נותן ששה טפחים לזה וששה טפחים לזה וזורע את המותר למאן דחשיב ליה כרם צריך שיתן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה ואינו יכול לזרוע אלא אותו ועוד תיהו אפי׳ מאן דחשיב ערים כרם לאו לכל מילי מדל׳ בעי בפסקי ערים ט״ז אמה כמו בקרחת הכרם ועוד דהזורע ד׳ אמות בכרם מקדש והזורע מותר פסקי ערים מששה טפחים ואילך לא מקדש כדלקמן: **ז** ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה. כגון חמש גפנים הנטועות בצד גדר ואין מחזיקות את כל הגדר אלא שלש בראש הקרן מזה ושתים בראש הקרן השני מזה ובאמצע הכותל אין שם גפנים אלא בשני זויות הכותל עומדת: נותנים לו עבודתו. ששה טפחים מכאן וששה טפחים

עיקר תוי״ט

תמצא שדן של שקמה היה. ובס״א בתוך שדן ופי׳ שקמה עיין מ״ב מ״ח פ״א תוי״ט: (ח) כן הוא בתוספתא ותימה שהרי אילן מאכל הוא ומאי צריך לאשמעי׳ עמתא. ואולי שכיון שהיא מין תאנה מדברית לא חשיב כאילן מאכל. תוי״ט: (ט) לכוון הכ״מ ושיעור טפח הנזכר בכל הש״ס ובו יהיה השיעור תמיד. הוא ד׳ אצבעות

בידיתי(לה) וזורע את המותר(לו), רבי יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם(לז): **ח** הקנים היוצאים מן העָרִיס, וחס עליהם לפסקן(לח), כנגדן(לט) מוּתָּר(מ). עשָׂאָן כדי שיהלך עליהן החדש, אסור: **ט** הפֶּרַח היוצא מן העָרִיס(מא), רואין אותו כאילו מטוטֶלֶת(מב) תלויה בו, כנגדו(מ), אסור(מג), וכן בדליות(מד), המותֵחַ זמורה מאילן לאילן, תחתיו אסור

תפארת ישראל

זה של כותל, וב' בקצה השני, מיהו לשון "וכלה", משמע טפי כרמב"ם, דהיינו שבזוית מתאחדי' אליה ב' השורות ואפשר עד דמלת וכלה לא קאי אקצה כל שורה שכנגד הזוית, אלא אב' קצוות האחרות, שכל א' מהן כלה באמצע הכותל, וקמ"ל כרמב"ם (עי' סי' לו) שאעפ"כ מותר לזרוע רוח הנשאר סמוך לכותל דהיינו בין ב' הכתלי': לה) ו"ע: לו) לרמב"ם אפי' בין ב' הכתלי', ולהר"ש אפי' אין אורך הכותל המפסיק בין הגפני', ד"א: לז) לטעמי' פ"ה מ"ד דאף שדומה כגפן יחידי' הכותל מצרפן להחשב ככרם, כמו דהתם הגומא מצרפן עם הירק: לח) ולא כדי שיהלך עליהן החדש: לט) תחתם: מ) *דלא דמי לאפיפירות, דהתם עשאן שיהלך עליהן החדש; ואפ"ה קמ"ל הכא, דאף שאין העריס גדל מהקרקע כאילן תאנה וסדן שקמ' (במ"ד) אפ"ה בעשאו שיהלך עליו החדש אסו' לכתחיל': מא) שגדל הגפן ופרח מהלאה לעריס: מב) זענקבלייא של הבונים שמורידים בחבל לראות את החומ' ישרה: מג) ואפילו בלא שפרח חוץ לעבודת הגזע, דתוך ד"א מן הגזע, הרי אפי' אין שם פרח אסו': מד) גפן יחידות המודלות

ר"ע מברטנורה

טפחי' מכאן וזורע שאר הכותל ואף על פי שאין אורך הכותל ארבע אמות: ר' יוסי אומר אם אין לה ארבע אמות וכו'. ר' יוסי לטעמיה דאמר בפרקין דלעיל גבי גת ונקע אם היו שם ארבע אמות והכא קמ"ל דלא תימא דוקא בגת ונקע שסתומים מארבע רוחות הוא דמצריך רבי יוסי ד' אמות אבל אכל כותל שאינו מוקף מארבע רוחות אימא לא. ואי אשמועי' בהא (ה"א) בהא מצריך ר"י ד' אמות משום דיש כאן (ה') גפנים בין שני קרנות של כותל אבל גבי גת ונקע שאין שם אלא גפן יחידית אימא לא צריכא ולעיל כתבנו דאין הלכה כר' יוסי: **ח** הקנים היוצאי' מן העריס. שבולטין חוץ לסדר העריס: וחס עליהן לפסקן. שלא הניח שם מתחלה שדעתו להדלות עליהן הגפן אלא מפני שחס עליהן בלבד: כנגדן מותר. לפי שאינן חשובים מן האפיפירות הלכך מותר לזרוע תחתיהן: כדי שיהלך עליהן החדש. שידלה על גבן שריגי הגפן כשיצמחו ויגדלו: **ט** הפרח היוצא. מלשון הפרחה הגפן (שיר ו) כלומר מה שגדל מן הגפן יוצא ובולט חוץ לעריס: מטוטלת. הוא הברזל שהבונים מורידים בחבל למטה על פני החומה לראות בו את הבנין (אם) החומה ישרה ובו משערים את הזרעים המכוונים תחת הפרח והכא מיירי כגון שגדלו ומרחו העריס יותר מעבודתו ופרח לחוץ דבתוך עבודתו אפילו אין שם פרח אסור: וכן בדליות. וכן משערין בגפן יחידית המודלית על גבי כלונסות שאינה עריס אם פרחה חוץ לששה טפחים ששם עבודתה: המותח זמורה אסור. תחת הזמורה אבל מן הצדדים מכאן ומכאן מותר(י):

ספקה

עיקר תוי"ט

אלכסונות כגודל או שם בצלע אחר תחת הגודל ושני השיעורים שוין: (י) ובלבד שלא יהיה בתוך עבודת עיקר הגפן הר"ש:

אסור מה), סְפָקָה בחבל מו) או בגמי מז), תחת הספוק מותר, עשאה כדי שיהלך עליו החדש אסור מח):

פ"ז המבריך את הגפן בארץ א), אם אין עפר על גבה ב) שלשה טפחים לא יביא זרע עליה ג), אפילו

תפארת ישראל

המודלות ע"ג כותל, ופרחה חוץ לעבודתה, אף שפרח רק מיחידי ולא מערים שהוא ככרם: מה) ובהוסיף ר' גם בדיעבד אסו' (כפ"ז מ"ז): מו) שלא הי' הזמור' מגיע לאילן וקשר זמור' בחבל: מז) כאטש: מח) דהי"ל כאפיפרו' (לעיל מ"ג):

פ"ז א) *השכיב ראש ענף הגפן בארץ ועברה הענף תחת הארץ חוץ לו"ט מהגזע, רתוך ו"ט הרי נאסר מה שנזרע ע"ג, מהגפן: ב) ע"ג הענף: ג) שלא יכנסו שרשי הזרעי' בגפן, והו"ל כמרכיב', אבל מהצד לא משתרשי ומותר לזרוע, מיהו דוקא גפן שעלו רך ושפיר איכא למיחש להרכב' מירק שע"ג; אבל בהבריך ענף של שאר אילן, דאע"ג דאין דין כלאים בירק

ר"ע מברטנורה

ספקה בחבל. שלא היתה הזמורה ארוכה שתגיע מאילן לאילן וקשר בראשה חבל או גמי להאריך אותה כדי שתספיק עד האילן. תחת הזמורה אסור תחת הספוק מותר. אבל אם עשה הספוק כדי שיהלך עליו החדש אסור. לזרוע תחתיו:

פ"ז **המבריך** את הגפן בארץ. שעוברת ההברכה חוץ לששה טפחים דבתוך ששה טפחים אפילו יש עפר על גבה שלשה טפחים אסור משום עבודת גפן יחידית: לא יביא זרע עליה. אבל מן הצד מותר דזרעים לצדדים לא משתרשי אלא שעושין העפר תיחוח ומלקין יסודות הכותל (א) כשנזרעים אצלו אבל אין השרשים שלהן הולכין מן הצד וטעמא דלא יביא

עיקר תוי"ט

(א) וכדתנן בפרק לא יחפור מרחיקין את הזרעים מן הכותל כו' הולך לפרש כן: כדלעת

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז:

מ"א. אף דלא נקרא כרם רק בשיהיו ב' שורות של ג' ג', או ב' נגד ב' וא' יו"ז, אפ"ה שורת א' של ה' גפנים שערוסים ע"ג גדר שגבוה י"ט ורחב ד"ט, דינו ככרם, ואוסר זרעים שתוך ד"א מתם ואפילו הזורע תיך ד"א מאחורי הגדר; אבל ההרחק' מגפנים שאינן כרם סגי בו"ט: **מ"ב.** גפנים שבראש התל וערוסי' על ערים שבולט מהתל על אויר שתחתיו, אם אדם שעומד למטה יכול ללקט מהענבים שע"ג הערים הו"ל כאילו הגפנים נטועים למטה, וצריך להרחיק מהזורע ד"א מכנגד שפת הערים' סביב; ובא"א להעומד מלמטה ללקט הענבים שבערים, אסו' רק לזרוע תחת הערים: **אם** ג' גפנים עומדים בשורה למטה, וכנגדן ג' גפנים בשורת שומדים למעלה על תל, אם אין התל גבוה י"ט מצטרף הגובה של תל זה לד"א שצריך בין שורות שיחשבו יחד כרם להרחיק מהן הזרע ד"א וכשהוא גבוה י"ט א"מצ השורות: **מ"ג.** גפן השטוח על ערים של נבעולין או של אילן סרק, ואין השריגים ממלאין כל שטח הערים, לא יזרע תחת המותר, רק בדיעבד שכבר זרע שרי; ואם אחר שזרע התפשטו הגדולים ממעל להזרע, אז אפילו לא הוסיף חלק ר' אסו' מדקנסוהו: **מ"ד.** אבל במודלה הגפן על אילן מאכל מותר לזרוע תחת המותר, ואם התפשטו אח"כ שריגי הגפן ממעל להזרע, יחזיר השריג ממעל להזרע קודם שיוסיף חלק ר' ומותר: **מ"ה.** אילן סרק היינו שאין מינו עושה פירות כלל: **מ"ו.** שורות גפנים של ערים, שחרב באמצע, ונשארו ה' גפנים בקצה א' מהכותל מכאן וה' גפנים בקצהו האחר, אם נשאר באמצע רווח ח"א וטפח, הר"ז מרחיק ו"ט מזה ומזה וזורע באמצע; ואם נשארו רק ח"א אסור לזרוע באמצע, ורק בהרחיק ו"ט מזה ומזה מותר בדיעבד: **מ"ז.** ערים שעומד בזוית ב' כותלי' כזה [figure] , אין דינו כערים ומותר לזרוע שם בכל מקום אפילו בין הגפנים, רק שירחיק מכל גפן ו"ט: **מ"ח.** ערים שבולט ממנו נבעולין שאין הגפן מתפשט עליהן ובעל הערים חס על הנבעולין לבלי לקצוץ מה שא"צ להגפן, מותר לזרוע תחת מותר הנבעולין, ורק אם לא פסקן כדי שיתפשט עליו השריג כשיגדל, אסור לזרוע תחתיו אף שעדיין המותר הוא ריק: **מ"ט.** ענף שמגפן שבולט להלן מהערים, אפילו רק גפן יחידי מונח בערים, אסור לזרוע תחת הענף, אפילו התפשט הענף להלן מעבודת הגזע. וכן בטתח הזמורה מאילן לאילן אסור לזרוע תחתיו. ואם לא היה הזמורה ארוכה, וסיפקה ע"י שקשר בה חבל כדי לקשרו באילן אחר, מותר לזרוע תחת החבל; ורק בשספק החבל כדי שילך עליו החדש אסור:

אפילו הבריכה ד) בדלעת ה) ב) או בסילון ו) . הבריכה ז) בסלע ז) אף על פי שאין עפר על גבה , אלא שלש אצבעות , מותר להביא זרע עליה , הארכובה שבגפן ח), אין מודדין לה ט) אלא מן העיקר השני י) : **ב** המבריך שלשה גפנים ועקריהם נראים יא), רבי אליעזר בר צדוק אומר אם יש ביניהם יב) מארבע אמות ועד שמונה יג), הרי אלו מצטרפות יד) ג), ואם לאו אינן

תפארת ישראל

בירק סמוך לאילן אפ"ה הרי אסור נהרכיבו (כפ"א מ"ח) אפ"ה מותר לזרוע ירק ממעל להשרשי', דמדעלו קשה לא ינקבוהו שרשי הירק : ד) תחב ראש הגפן כלעיל : ה) *בהדלעת שמונח' תוך הקרקע והדלעת יבשה , דבלחה בל"ז נאסר גפו מדלעת : ו) רעגנע של חרס , אפ"ה אסור לזרוע ע"ג : ז) קשה , דאכ רך שרשי הזרעי' מנקבים ויורדים : ח) גפן שעקמוה וכפפוה לתוך הקרקע , וחוזרת ויוצאת : ט) ו"ט : י) וה"מ כשלא ניכר איה מקום השורש של גפן וכגון שכפף כל גזע הגפן וטמנו בקרקע , וראש הגזע בלבן יצא במקום אחר ; אבל בניכר גם הגזע , צריך להרחיק הזרע גם מהגזע ו"ט : יא) *שהיא ג' גפנים בשורה א', וכפף שלשתן , וכסה אמצען של הגפנים בעפר , והניח עקריהן מגולה ונראה , ועי"ז ג' הגפני' נראי' כב' שורות של ג' ג' גפנים , דדינן ככרם כפ"ד מ"ה : יב) בין גפן לגפן ומכל גפן להזמורה שעלה ממנה : יג) לא פחות מד' אמות ולא יותר על ח"א : יד) להיות ככרם להרחיק ד"א :

וסני

ר"ע מברטנורה

יביא זרע על הגפן המוברכת אפילו תוך לעבודתה לפי שהגפן רך ונכנסים שרשי הזרעים בגפן והוי הרכבת ירק באילן אבל שאר אילנות שאינן רכין שרי : אפילה הבריכה בדלעת או בסלון . שתחב הגפן בתוך הדלעת או בתוך הסלון אסור משום דשרשי הזרעים נוקבים ומפלשין עד הגפן כשאין על גבה שלשה טפחים עפר . ומשום זרעים בדלעת לא מתסר כגון שהדלעת יבשה : סלון . צנור ומרזב וסלון אחד הוא ובסלון של חרס דוקא מיירי דבסלון של מתכת אין צריך עפר ג' טפחים : הבריכה בסלע . קשה דסלע רך (מתפלש) ונפתח מן השרשים : הארכובה שבגפן . גפן עקומה ונכפפת ע"ג קרקע וחוזרת ונזקפת כמין ארכובה עקומה כשבאים למדוד ששה טפחים שהוא עבודת גפן יחידית מודדין מן העקר השני ממקום שהוא חוזר וזוקף והני מילי כשאין העקר הראשון נראה אלא דומה כאלו היא נטועה במקום כפיפתה אבל אם העקר ראשון נראה וניכר שהוא שרש הגפן העקומה אין מודדין אלא מן העקר הראשון : **ב** המבריך ג' גפנים . דרך המבריך כשיוצאין שתי זמורות מגפן אחת חופר בארץ ומשכיב הזמורה תחת הקרקע באותה גומא ומוציא ראשה מצד אחד ונעשית גפן נמצא משלש גפני' עושי' ששה והוא הדין דהוי מצי למתני (המרכיב) (צ"ל המבריך) שתי גפנים משלש דבהכי הוו כרם דהא איכא שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב : ועקריהן נראין . שלא השכיב כל הגפן בקרקע (דאם כן לא) (צ"ל דאל"כ) הוו שלש עושים שלש גפני' אלא שהניח העקר ועשה מגפן אחת שתי גפנים : אם יש . בין גפן לגפן . לא פחות מארבע ולא יותר משמנה מצטרפים ואף על פי ששתים יונקות משורש אחד

עיקר תוי"ט

ב) בדלעת . שיבשה והר"ב שכתב משום זרעים בדלעת כו' דהדלעת יבשה הוי ליה לפרש כן משום הגרעם הגפן עצמו תוי"ט : ג) מצטרפות . להיות כרם ואם לאו ח"מ ודינו כגפן יחידית בעבודתן ו"ט בר"ש :

כלומר

אינן מצטרפות טו), גפן שיבשה, אסורה טז) ואינה מקדשת יז), רבי מאיר אומר אף צמר גפן יח) אסור, ואינו מקדש יט), רבי אליעזר בר צדוק אומר משמו, אף על גבי הגפן כ) אסור ואינו מקדש: ג אֵלו אוסרין ולא מקדשין, מוּתָר חרבן הכרם כא) מוּתָר מְחוֹל הכרם כב), מותר פסקי עָרים כג)

מותר

תפארת ישראל

טו) וסגי בו"ס: טז) לזרוע תוך ו"ס ואפי' בקיץ דכל הגפני' רטובי' וניכר עי"ז שזו יבישה הוא אפ"ה אסור מפני מראית עין מדיש נפנים שנשרו עליהם גם בקיץ: יז) בדיעבד מותר הנזרע: יח) *אילן שגדל בו בוימוואָללע, אם זרעו בכרם, ואינו אילן ממש, רק קלח עשב גבוה כאילן: יט) דאינו מין ירק כך פי' הרמב"ם; ול"ם הי' נראה דה"ק דכמו בגפן שיבשה חיישי' למראה עין ואסור ואינו מקדש, כ"כ אסו' לזרוע ירק אצל קלח צמר גפן, דמדדמי לגפן חיישי' למראית עין, ואסור ואינו מקדש. ולכאור' עוד נ"ל דהא דקאמר ראב"צ משמו בסיפא אף ע"ג גפן וכו' נמי מיירי אפילו יש ע"ג ג"ט, אפ"ה אסור משום מראית עין שיחשבו שאין ע"ג ג"ט עפר, וקצת משמע כן בירושלמי וכן מפי' הגאון רב"א זצוק"ל [ותמהני על הר"ב שפי' דברי ראב"צ דהיינו בשאין ע"ג עפר ג"ט, וודאי פשיטא דהלכה כסתם משנה שבריש' דאסור לעשות כן ואפ"ה אינו מקדש מדרק חשש בעלמא הוא] [אבי דברי הר"ב הם מעותקים מפי' המשנה לרמב"ם, ול"מ נ"ל דלרבותינו בזרע ע"ג הברכה בפחות מג"ט עפר ע"ג, לא נרע מתחת הגפן חוץ לעבודתה, דג"כ מקדש כמ"ג]: כ) בזרע ע"ג גפן המבורכ' בקרקע, ואין ע"ג ג"ט: כא) *קרחת הכרם שצריך טו"א (כפ"ד מ"א), ולא הי' כ"כ, והרחיק ד"א מהגפנים לכל צד, וזרע באמצע: כב) *דצריך יב"א (כפ"ד מ"ב) ולא הי' כ"כ, וזרע בריחוק ד"א מהכרם: כג) *דצריך ח"א וטפח (כפ"ו מ"ו

ר"ע מברטנורה

אחד השכינן כשתי נפנים: גפן שיבשה אסורה. אסור לזרוע בתוך עבודתה משום מראית העין ואם זרע אינה מקדש ולא מבעיא בחורף שאסור לזרוע תחתיה דאיכא למיחש למראית העין שכל הגפנים נראים כיבשים (ד) אלא אפילו בקיץ דנכר שהיא יבשה אסור משום דגם בקיץ איכא גפנים שנושרין עליהן ונראים כיבשים והן אינן יבשים: צמר הגפן. מין שקורים קיטו"ן ואילן שלו דומה לגפן אסור ואינו מקדש לפי שאינו מין זרעים (ה): אף על גבי הגפן. אם זרעו על גבי גפן המבורכת בקרקע ואין על גבה עפר שלשה טפחים אסור ואינו מקדש ואין הלכה כרבי מאיר ולא כרבי אליעזר בר רבי צדוק שאמר משמו: ג אלו אוסרים. המקום לזרוע בו: ולא מקדשי'. שאם זרע אין הזרע טעון שריפה: מותר חרבן הכרם. כגון הא דתנן לעיל קרחת הכרם ט"ו אמה אם לא היה שם אלא ט"ו אמה וזרע שבע אמות לא קדש. וכן מותר מחול הכרם. י"ב אמה אם לא היו שם אלא י"א אמה והרחיק ד' אמות מן הכרם וזרע את המותר לא קדש: מותר פסקי ערים. דתנן בפרקין דלעיל אם יש שם (ח') אמות לא יביא זרע לשם ואם הרחיק ששה טפחים מכאן וששה טפחים מכאן וזרע את המותר לא קדשו. ופסקי ערים דנקט לרבותא ואע"פ שיש ערים מכאן וערים מכאן

עיקר תוי"ט

(ד) כלומ' ובאמת יש כאן עדיין לחוש שסברי בימי הקיץ יתוזרו לכמות שהיו. אלא אפי' בקיץ דניכר שהיא יבשה שסברי כל שאר הגפני' לאיש כם ואלו היו בזה הגפן ליתה היתה נראית לזה כשאר שנפרים הפ"ס נגזין משום דגם בקיץ איכא גפנים כו'. וגזרינן בכל גפן יבשה משום מראית עין. כך פירוש דברי הר"ב. תוי"ט: (ה) כלומר כשזרע צמר גפן בכרם אינו מקדש לפי כו'. הר"מ:

[בתפ"י כאות י"ט מתיבת וקצת עד זצוק"ל שייך קודם ולכאורה]

מותר אפיפירות כד), אבל תחת הגפן כה) ועבודת הגפן כו) וארבע אמות שבכרם, הרי אלו מקדשות: ד המסכך את גפנו ו) על גבי תבואתו של חבירו. הרי זה קדש כז), וחייב באחריותו כח), רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו כט): ה אמר רבי יוסי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ל), ובא מעשה לפני רבי עקיבא, ואמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו לא): ו האנס שזרע את הכרם לב) ויצא מלפניו לג), קוצרו אפילו במועד לד),

עד

תפארת ישראל

מ״ז) ולא הי׳ כ״כ, וזרע בריחוק ו״ט מכל לד: כד) דאסור לזרוע תחתיו (כפ״ו מ״ג): כה) כזמור׳ שנמשכ׳ חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיו: כו) תוך ו״ט: כז) *כמו בשלו כסי׳ כ׳; וה״ה בזורע תחת הגפן וכשיפא: כח) *לשלם לו היזקו, ואפי׳ למ״ד דפטור בגרמי, הכא קעביד מעשה; כט) *ולא דמי לנותן חלב ודם בקדירת חבירו? שאני כלאי׳, דכרמך כתיב, ולא של חבירך, ולתו׳ (יבמות דפ״ג,ב) כלאי׳ שאני דאסורו תלוי במחשבה, כלעיל פ״ה סי׳ לא, ואי״לה״ק מעושה מלאכה במי חטאת׳, אפי׳ לא נגע בהן, רק שסקל כנגדן, נאסרו אפי׳ רק ע״י היסח דעתו (בגיטין דנ״ג, ב), נלפע״ד דהתם ע״כ במסר ט לשמרן מיירי, דאל״כ היכי ס״ד דלחייב בדיני שמים בהיסח הדעת, ובכה״ג הו״ל כשלו: ל) שהכל הפקר: לא) ודוקא הפירות אבל זמורות גופייהו שאינן הפקר נאסרו, וכ״כ בגפן שסככו דרישא, נאסר הגפן, וכירושלמי: לב) שגזל כרם וזרעו: לג) שהוחזר לבעליו: לד) *אע״ג דחה״מ אסור כל מלאכה שאינו דבר האבד, והרי האנס א״א שיאסרו, שאינו שלו, ואף שיוסיף ר׳ אל בעה״ב, לא יהא נאסר, דהרי לא ניחא לי׳ כפ״ה סי׳ נ״א, ולא דמי לכשאחזר אלקטו פ״ב מ״ו, דהתם מחמת עצלותו ניחא ליה שיתקיים עד שיחזור, משא״כ הכא מהמת איסור מלאכת מועד הוכרח להניחו, ואינו נאסר, וכמוצא חמץ בביתו ביו״ט שאינו עובר

בב״ש

ר״ע מברטנורה

מכאן. וכל שכן בפרים אחד: מותר אפיפירות. דתנן בפרקין דלעיל לא יביא זרע אל תחת המותר אם הביא לא קדש: אבל תחת הגפן. כגון זמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה: ועבודת הגפן. ששה טפחים שהם עבודת הגפן יחידית: ועבודת הכרם. ארבע אמות: ד ה וחייב באחריותו. לשלם לו את תבואתו ואפי׳ למאן דלא דאין דינא דגרמי שאני הכא דקא עביד מעשה בידים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. ולא דמי לשאר אסורים שבתורה כגון הנותן חלב ודם בקדירת חבירו או בשל בשר בחלב של חבירו דאוסרן דשאני כלאים דכתיב בהו (דברים כב) לא תזרע כרמך כלאים דמשמע כרמך ולא כרם אחר ורבנן אמרי לא תזרע כרמך אין לי אלא כרמך כרם אחר מנין ת״ל כלאים מכל מקום (ז) ואין הלכה כר׳ יוסי (ור״ש) ולא כר׳ עקיבא: בשמיטה אין לו בהם קנין גמור שהכל הפקר ואינו חשוב כשלו. ן האנס. שגזל כרם וזרעו: ויצא מלפניו. שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרוע: קוצרו אפי׳ במועד. ואף על פי שאינו דבר האבד שאין אר׳ אוס׳ דבר שאינו שלו אעפ״י כן מפני מראית העין התירו לקצור במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם אי נמ׳ אם הוא ירא שמא יוסיף מאתים במועד אז הוי דבר האבד דאף על גב דהאנס לא אסרי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ״מ אם

הסיפו

עיקר תוי״ט

(ו) את גפנו. כתבו התוס׳ סוף פרק כסרל דה״ס הזורע כססיא עובדא דמייתי בסיפא אלא נקט מסכך משום רבותא דס״ק דאף במסכך אסור: (ז) ירושלמי. אגראה טעמא מדלא כתיב כלאים בכרמך וכתיב כרמך

עד כמה הוא נותן לפועלים, עד שְׁלִישׁ(לה), יָתֵר מכאן קוצר כדרכו והולך, אפילו לאחר המועד(לו), מאימתי הוא נקרא אֲנָס(לז), משישקע(לח): ז הרוח שעלעלה את הגפנים על גבי תבואה(לט), יגדור מיד(מ) אם ארעו אונס, מותר(מא), תבואה שהיא נוטה תחת הגפן, וכן בירק(מב), מחזיר ואינו מקדש(מג). מאימתי תבואה מתקדשת(מד). משתשריש(מה)

וענבים

תפארת ישראל

בב"י (כפסחי' ד"ו,א'), מדלא ניחא ליה בעיכובו (כתו' שם דכ"ט,ב,)? י"ל דעכ"פ מראית עין איכא, דיסברו דניחא ליה: לה) י"א שליש יותר מהראוי ליתן, וי"א שליש שוי כרמו: לו) ואע"ג דבימי יוסף ר' א"פ כיון דאנוס הוא מותר וכלעיל פ"ה מ"ו ומ"ז: לז) ר"ל אימתי יהי' חשוב כאילו השדה שלו שיאסר: לח) °שנשכח שם בעליה, אז נאסר מדאו', אבל בייאוש לחוד, אסור רק מד"ס: לט) °ר"ל שהרוח כפף הגפני' ע"ג התבוא', כלומר שהיא כפופה בטבע, דתרגום של צלע עלעא. וי"א דר"ל שהרוח שיער קומת הגפני' ע"ג התבואה, דתרגום של רוח סערה, הוא רוח עלעלה: מ) כ"ל דר"ל ישירם, ויחזקם בגדר, דמדכבר נכפפו ע"י הרוח, לא יועיל השדה עד שיחזי' בגדר, ולרמב"ם שפי' שעלעל' שברה, ר"ל לא שנשתברו לגמרי, דא"כ לא מקדשי, רק ר"ל שנפשחו ועודן תלויין באילן, ומדאין בהן עוד תועלת משנפשחו, ואעפ"כ יאסרו התבואה, קאמר מתני' שיגדד [וגרס בדלית] ר"ל יחתוך הגפני' משרשם: מא) °כפ"ה ס' לא: מב) שנטה תחת גפן: מג) *אם לא החזירו. ואי"להק ממסכך גפנו במ"ד דנאסר, התם מיירי כששורש התבואה תחת הגפן, משא"כ הכא מיירי בנטו רק ראשי השבולת, אבל אי"ל דהתם בידים והכא ממילא, דעכ"פ כיון דלא החזירו לא גרע משערו הרוח פ"ה מ"ז, דמקדש. כך נראה לפע"ד: מד) בתוספ'ר': מה) כשהושרשה, וי"ג משתשליש, ור"ל דבלקטה קודם שהביאה שליש, לא נאסר, דעדיין אינה

תבואת

ר"ע מברטנורא

הוסיפו מאתים לאחר שחזרה לבעלים קדש דלא גרע מלכשאחזור אלקטנו או שערתו הרוח לפניו דתנן לעיל שקדש: עד שליש. אית דמפרשי עד שליש בשכר הפועלים שאם לא מלא פועלי' אלא בשליש יותר על שכרו הראוי יתן כדי שיעקור הכלאים מיד. יותר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכו אף על פי שהכלאים משהוי בכרם. ואית דמפרשי עד שליש ממה ששוין פירות הכרם ותבואת השדה יתן לפועלים כדי לעקור הכלאים מיד יותר משליש שווי פירות הכרם ותבואת הזרע לא יתן אלא ימתין עד שיקצור כדרכו: מאימתי הוא נקרא אנס. כלו' מאימתי נקרא הכרם על שם האנס להחשב כשלו לאסרו בזריעה: משישקע. שם הבעלים מן הכרם ויקרא על שם הגזלן מאותה שעה תהיה הכרם חשובה כשלו ויקדש כל מה שיזרע בה: ז הרוח שעלעלה. ששערה. רוח סערה מתרגמינן רוח עלעלה: יגדור. כמו גודר בתמרי' כלומר יחתוך וילקוט (ח): וכן בירק. (הנוטה) תחת הגפן. יחזיר. התבואה והירק למקומו: ואינו מקדש. אם לא החזיר אינו מקדש דהא דתנן לעיל תחת הגפן אוסר ומקדש היינו כשעיקר התבוא' תחת הגפן אבל כשעיקר התבוא' עומדת חוץ לגפן ונוטה תחת הגפן אינו מקדש: משתשרים. משעה שיתפשטו שרשיה בקרקע

ואית

עיקר תוי"ט

כרמך כלאים שלא סמך כלאים לכרמך ש"מ דבכל מקום אסור כלאים. תוי"ט: (ח) כן פירש הר"ש גם לגי' דיגדור בבני רישי"ן וגי' הר' מ' בבני דלתי"ן מלשון גודו אילנא. וקשה דהכא תנא יחתוך ובסיפא יחזור. ונראה דה"ע כמ"ש הר"מ בפירושו שהענפים נשברו ונעקרו. וכלומר דלא נעקרו משרשיהן מן האילן דא"כ אין כאן עוד קידוש כלל. אלא שלא נשברו ולא נעקרו לגמרי. אבל אין להם תקנה להעמידם

בנטיה

וענבים משיעשו כפול הלבן מו), תבואה שיבשה כל צרכה, וענבים שבשלו כל צרכן, אינן מתקדשות מז): ח עציץ נקוב מח), מקדש בכרם מט), ושאינו נקוב אינו מקדש, ורבי שמעון אומר זה וזה אוסרין נ), ולא מקדשין נא) המעביר עציץ נקוב נב) בכרם נג) אם הוסיף במאתים נג) אסור נד) יא):

פ"ח

תפארת ישראל

תבואת הכרם: מו) וויש"ע באהע"ז, ובעקר התבואה והירק מקודם, הכל מותר דאין זה וזה נאסרי' מדאו' עד שיהי' תרתי לריעותא, שהתבואה כבר הושרשה, והגפנים כבר עשו ענבי' כפול הלבן, וכנזרעו סמוכי', ועמדו יחד עד שיעורן הנ"ל, אז נאסרו כרגע; וה"ל שיוסיף חלק ר' רק בהי' בא' או בשניהן תחלה גידול יותר, אז אין הגידול היתר נאסר רק בשהוסיף גידול איסו' חלק ר' דאל"כ בטל בר"א; אבל מדרבנן בהשרים התבואה סמוך לסמדר, התבוא' אסורה והסמדר מותר; ובהיו בהגפן ענבים כפול, והתבואה לא השרים, שניהן מותרים: מז) דשוב אינו נקרא מלאת זרע ותבואת הכרם, רק ענבי' ודגן מקרו. מיהו לכתחיל' אם ביטל א' מהן כל צרכו אסו' ליטע או לזרוע נגדו המין השני [רמב"ם פ"ה מכלאי' הי"ג; וכ"מ בי"ד סרצ"ו. וממשנתינו משמע דאפי' כבשלו שניהן כל צרכן, אסו' לקיימן לכתהילה, רק דאין מקדשין זל"ז]: מח) שניקב כפי שיצא שורש קטן, ותבואה או ירק מושרשים בו: מט) בהניחו תוך עבודת הכרם והוסיף העציץ ר': נ) לכתחילה: נא) בדיעבד: נב) שנשאו תחת הגפני': נג) בשעה שהעבירו הוסיף חלק ר': נד) העציץ, אבל הגפני' לא נאסרו מדלא הניחו בארץ

ר"ע מברטנורה

ואית דגרסי משתשלים כלומר משתבוא שליש דרחמנא אמר (שם) ותבואת הכרם ופחות משליש לא מקרי תבואה: וענבים משיעשו כפול הלבן. שאם זרע תבואה או ירק בכרם שלא הגיע ענביו להיות כפול הלבן. ועקר הזרע קודם שיגיעו הענבים להיות כפול הלבן הרי זה לא קדש. וכן ענבים שנעשו כפול הלבן וזרע בצדן תבואה או ירק ולקט הזרע קודם שישרש או קודם שיבא שליש למאן דגרים משתשלים הרי זה לא קדש: תבואה שיבשה כל צרכה וענבים שבשלו כל צרכן. ונטע גפן בצד התבואה שיבשה כל צרכה או זרע בצד (הענבים שבשלו) כל צרכן אינן (מתקדשות). דאמר קרא (דברים כ"ב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם אינו מקדש עד שיהיה שם מלאת זרע ותבואת כרם ותבואה וירק שלא השרישו או שלא הביאו שליש לא הגיעו לכלל מלאת זרע וכן לאחר שיבשו שוב אין קרויין מלאת זרע וענבים קודם שיגיעו להיות כפול הלבן או לאחר שבשלו כל צרכן אין קרויין תבואת כרם (ס): ח עציץ נקוב. שיש בו נקב כדי שרש קטן וזרע בתוכו: מקדש בכרם. אם הניחו בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם מקדש כאלו נזרע בארץ: אוסרין ולא מקדשין. לא יביא זרע לתוכו לכתחלה ואם הביא לא קדש דלא הוי כזורע בארץ ואין הלכה כרבי שמעון: המעביר עציץ נקוב בכרם. עציץ נקוב שיש בו תבואה שהביאה שליש (י) והעבירו בכרם שיש בו ענבים כפול הלבן ולא הניחו בארץ אלא העבירו תחת הגפני' בלבד אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו חלק ממאתים על מה שהיו תחלה אסור הזרע שבעציץ אבל הגפנים לא קדשו כיון שלא הניחו בקרקע

עיקר תוי"ט

בנמיי"ס שיסה אותם מפ"ג התבואה וחותכין אותן ממקום שנשברו ונעקרו ח"ם הר"ב וילקט דשייך בגפנים בשונאים על התבואה ולא שייך זה בתבואה. (ס) אלא ענבים והעים סר"מ: (י) היינו לגי' משתשלים אבי' משתשרים ה"נ דטותם שיש בו תבואה שהשרישה: יא) אסור. בפסחים דכ"ה א' רבא תרי קראי כתיבי

תפארת ישראל

בארץ ולרמב"ם [ספ"ה מכלאים] בלא הוסיפו בארץ לא נאסר כלל רק אסור להעבירו:

פ"ח

ר"ע מברטנורה

בקרקע (יב). ולעיל בפרק כרם שחרב פירשנו כילד רואין אם הוסיף אחד ממאתים:

פ"ח

עיקר תוי"ט

בתיבי כתיב הזרע וכתיב המלאה הא כילד זרוע מעיקרא בהשרשה זרוע ובלא הוסיף אין לא הוסיף לא: (יב) הכי משמע דירו' דלכ"ע כורעים נאסרים אע"ג דהגפנים לא נאסרו. וליסנא דמתני' נמי מוכחא דלא קדשו הגפנים דהא תנן אסור ולא תני קידש ועיין בתוי"ט בשיטת הרמב"ם ז"ל:

פ"ח

הידושים

מ"ז כ' הר"ב כסי' מה וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל, למאי דאמרינן פסח ס (דכ"ה,א') זרוע מעיקרא בהשרשה, זרע וכו' בפרות שליש, [נ"ל דר"ל שאין נאסר בתוסיף חלק ר', רק בשהביאה התבואה כבר גם שליש כבא] מכ"א' דלא פליגי הנך גי', דלגי' מתחברים מיירי בזרע התבואה תוך הכרם, ולגי' מתשלים מיירי במעביר עציץ נקוב בכרם, דהיינו זרוע ובא, ... בירושלמי משמע דלכ' הגי' מהני' מיירי בזרע בכרם, ופליג ... דלהגי' משתרש ס"ל דלגבי הבא מקרי זרוע מעיקר', ולגי' משתלים, ס"ל דלא מקרי זרוע מעיקרא, רק היכא דנזרעו התבואה והכרם בזמן א', משא"כ בקדם א' לחבירו, דהוי הראשון בהיתר, מקרי לגבי שניהן זרוע ובא, יע"ש:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז

מ"א. כפת זמורה מהגפן לתוך הארץ אם אין עפר ע"ג בגובה ג"ט, אסור לכתחילה לזרוע ע"ג אפילו רחוק הרבה מהגזע [ובדיעב' מותר (ודלא כר"ב (במ"ג) [במ"ב] ואפי' הניח הזמורה שתחת הקרקע תוך סילון חרס וכהוטח אסור, ורק בשהניח הזמורה תוך סלע [קשה], סגי בשיש עפר ע"ג גובה ג' אצבעות: אם הבריך כל גזע הגפן תוך הקרקע, וראש הגזע הזר וצמח ויצא במקום אחר, א"צ להרחיק הזרע ו"ט, רק ממקום שחזר ויצא ראש הגזע; מיהא בנשאר קצת מהגזע מגולה במקומה הראשון, צריך להרחיק גם ממנה ו"ט להזרע: מ"ב. הבריך ג' גפנים שבשורה א', וחזרו ויצאו ג' הראשין כנגד ג' הגזעין המגולי', נחשבים כב' שורות של ג' ג', ולהכי אם יש בין כל א' וא' לחבירו לא פחות מד"א ולא יותר מח"א, הרי דינן ככרם, ואם לאו דינן כגפן יחידי, וא"צ להרחיק הזרע מכל א' רק ו"ט: גפן שיבש, אפילו בקיץ שכל שאר הגפנים רטובים, וניכר שזה יבש, אפ"ה צריך להרחיק זרע ממנו, ו"ט; ובדיעבד מותר: צמר גפן, אע"ג שיש מדינה שהוא גבוה שם כאילן, תם שמו נקרא בשם אילן, אפ"ה מין ירק היא שמקיימין אותו, ומקדש כשנזרע סמוך לגפן: מ"ג. אלו אסור לעשות ומותרים באכילה, הנזרע בקרחת שאינו רחב טז"א, או במחול שאינו רחב יב"א[רפ"ד]ובזה ובזה הרחיק הזרע ד"א מהגפני' מכל צד; וכ"כ ערים שנפסק באמצע, ואין בריוח שביניהם ח"א וטפח, והרחיק הזרע ו"ט מכל צד [כפ"ו מ"ז] דכ"כ מותר אפיפירות [פ"ו מ"נ]; כולן בדיעבד מותרי'. אבל בזרע תחת שריגי הגפן, אי תוך ו"ט מהגפן, או תוך ד"א מהכרם. אפילו בדיעבד אסיר בהנאה: מ"ד. המסכך גפנו ע"ג תבואת חבירו או של חבירו על שלו, וכ"ש בששניהן של חבירו, אין אדם אוסר רק שלו ולא של חבירו ודלא כהר"ב [אבי ורמב"ם בפירושו, דחזר בו בחיבורו]: מ"ה. וכ"כ בזרע כלאים בכרמו בשביעית, לא נאסרו הפירות, מדמופקרי', ואע"ג דגם הוא יכול לזכות בהן, אפ"ה בשעת גידולן עדיין לא זכה בהן; אבל נוף הגפנים נאסר [אבי שאין הזמורות הפקר, כ"כ הר"ש; מידא כפי מה דמוכח מרמב"ם כלאים פ"ח הי"א ותו' פסחים דכ"ה, א', ד"ה עיקרן, אינם נאסרים רק העצים שגדלו אחר שנתהווה, לא שהיו כבר מקודם, ובזה מתורץ לדעתי תמיהת הגאון מהר"עק זצוק"ל בתו' רע"ק על רבינו פנחס בספר כתובה שכ' דאף העצים מותרים; והוי יודע דגם מ"ש הרמב"ם פ"ה דכלאים ה"ז דקשין ועצים אסור, כוונתו על אלו שנתהוו באיסור]: מ"ו. גזל כרם וזרעו כלאים והוחזר לבעליו, קצרו אפי' בחוה"מ; דאע"נ דגם כשיוסיף ר' אחר שהוחזר, לא נאסר, דאנוס הוא מחמת איסור קצירה במועד אפ"ה יש חשש מראית עין מכלאים; ובקצירה במועד ליכא מראית עין מדהותר מכללו, — ועוד דהרי רואין הכלאים שמחמתו הוכרח לקצור במועד. מיהא א"צ ...ן רק כשירצו הקוצרים רק עד שליש יותר מהראוי; אבל כשירצו טפי, מניהן עד לאחר המועד, ומדאנוס הוא מותרת התבואה והכרם. אמנם משנשקע ממנו שם בעל הכרם, גם אנס אסרו: מ"ז. רוח שסיער הגפנים על זרע שרחוק מהם כדינו, יסיר מיד הגפנים מעל הזרע ויקשרם בגדר שלא ישובו להכפף על הזרע; וכל שהי שמעוכב מלהסירן לא נאסרו; וכן תבואה או ירק שנכפף תחת הגפן, כך דינו. כלאי כרם דאו' אינו רק בב' לריעותא שענבי הגפן הגיעו לגודל פול והזרע כבר השריש, ונמשך האיסור עד שעה שנגמרו שניהן; אבל מה שגדל יחד קודם לכן או אח"כ בזה ובזה אין בו כלאים מדאו'. אבל מד"ס גם בחדא לריעותא אסור ועי' מה שהארכנו בזה בס"ד בקונטרס בתי כלאים]: מיהו תבואה שיבש' כ"צ או ענבים שנגמרו כל צרכן

פ"ח כִּלְאֵי הכרם א) אסורין מלזרוע ומלקיים ב), ואסורין בהנאה ג), כִּלְאֵי זרעים ד) אסורים מלזרוע ה) ומלקיים, ומוּתָּרין באכילה, וכל שכן בהנאה ו), כִּלְאֵי בגדים מוּתָּרין בכל דבר ז), ואינן אסורין אלא מללבוש ח), כִּלְאֵי בהמה ט) מוּתָּרים לגדל י) ולקיים יא) [ג] ואינן אסורים אלא מלהרְבִּיעַ יב) כִּלְאֵי בהמה יג)

אסורים

תפארת ישראל

פ"ח א) *ר"ל אפי' גרעין אחד של מין אחר בכרם, אפי' בח"ל, ונ"ל דבח"ל אפי' ב' מינים של ירק או תבואה עם גפן, מותר לקיים; דהרי אפי' לכתחילה מותר לזרען ע"י נכרי קטן (כססרל"ו) מכ"ש דמותר לקיימן כשאינו יודע איך ומי זרען. וכ"כ גרעין א' של תבואה או ירק בכרם או עם חרצן אפי' במפולת יד אף על גב דאסור בא"י לזרען, אפ"ה כיון דבא"י אינו לוקה רק על ב' גרעיני תבואה או ירק עם חרצן במפולת יד, להכי כל שאין ג' גרעיני כאלו במפולת יד. מותר בעצמו לזרען בח"ל; וכן משמע מהרמב"ם ומש"ע [י"ד ססרל"ו]: ב) ברואה אותם ונתיאש מלעקרם נאסרו: ג) *אבל אינו לוקה, עד שיזרע חרצן במפולת יד עם ב' מיני תבואה שהן כלאים זב"ז, או עם ב' מיני ירק שהן כלאים זב"ז, או עם קנבוס ולוף, וכ"ש גרעין תבואה וירק וחרצן במפולת יד, וזה דוקא בא"י ולוקה ב' משום כלאי זרעים ומשום כלאי כרם: ד) *כל ב' מיני זרעים שרוצה בקיומן אפי' אינו מאכל אדם: ה) *דוקא בא"י: ו) וה"ה במרכיב אילן באילן וכ"ש ירק באילן או אילן בירק מותרים הפירות [י"ד רנ"ה]: ז) *ר"ל לארגם ולקיימם: ח) *ה"ה העלאה דרך מלבוש: ט) *בהמה הנולד מב' מינים: י) *לגדלם בביתו: יא) *למלאכתו: יב) *אבל מותר להכניס לדיר א' זכר ונקיבה מב' מינים וא"ל להפריש' כשירבעו זע"ז: יג) *ר"ל שא' אביו סוס ואמו המור, וא' איפכא, וניכר ע"י אזנים וזנב וקול, באין דומין זל"ז באלו ג' וכ"ש סוס עם חמור:

ר"ע מברטנורה

פ"ח **כלאי** הכרם אסורים מלזרוע. אבל אינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע שני מיני זרע שהן כלאים זה בזה ויזרעם בכרם (א) דהכי משמע קרא (דברים כ"ב) לא תזרע כרמך כלאים לא תזרע שני מיני זרעים שהן כלאים בתוך כרמך ואם זרעו בכרם לוקה שתים משום כלאי זרעים וכלאי הכרם: ומלקיים. אם רואה אותם ומתיאש מלעקרם אסור אלא שאינו לוקה אלא אם כן עושה מעשה: ואסורין בהנאה. דכתיב (שם) פן תקדש תוקד אש מלמד שהן טעונים שרפה ואסורים בהנאה (ב): אלא מללבוש. והוא הדין להעלות עליו דכתיב (ויקרא י"ט) לא יעלה עליך: אלא להרביע. להכניס כמכחול בשפופרת אבל מותר להכניס לדיר ולהעמיד זה אצל זה שני מינים זכר ממין זה ונקבה ממין אחר: כלאי בהמה אסורים

יב

להרבעה

עיקר תוי"ט

(א) כלומר עם החרצן יזרעם במפולת יד כדלעיל פ"ק: (ב) נ"ע דסברא הוא כיון דלשריפה קיימא היינו כדי שלא יהנה ממנו: ג) לגדל ולקיים. כלומר לגדלן ולקיימן לעצמו שיהנה בהם. אבל בלגדל לחוד הוה משמע דמורה שגידול הותר לו ולא שיהנה בהם. ואי תנא לקיים ה"א לאחר שגדלו ע"י עכו"ם

אבל

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז

רק לכתחילה אסור לזרען יחד, ובדיעבד מותרים באכילה: מ"ח. עציץ נקוב ובו זרע שהושרש שהעביר תחת גפנים שבו ענבים כגדל פול והוסיף גידול הזרע חלק ר', אף שאסור לעשות כן, בדיעבד אם לא הושיב העציץ, שניהן מותרים. ולר"ב גם בלא הושיבו בארץ, נאסרו הזרעים ולא הענבים; אבל עציץ שאינו נקוב אפילו הושיבו באו"ץ, והוסיף חלק ר' שניהן מותרים

אסורים(יד) זה בזה(טו): **ב** בהמה עם בהמה וחיה עם חיה(טז), בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה(יז), טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה(יח), אסורין לחרוש ולמשוך(יט) ולהנהיג(כ): **ג** המנהיג סופג את הארבעים(כא), והיושב בקרון סופג את הארבעים(כב), ר' מאיר פוטר(כג). והשלישית שהיא קשורה לרצועות(כד), אסורה(כה):

ד אין

תפארת ישראל

יד) *להרכיב' או למלאכה יחד: טו) *ולוקה: טז) ה"ה עוף: יז) *מיהו כל שמיניהם שאסורין או שמאי' הו"ל לרמב"ם מד"ס, וחלק עליו רא"ש: יח) *ר"ל שאפי' שהטהור' הסור' בהקרון והטמא' שפיל' במשיכת המשא, או שהוא איפכא: וכן צריך לפרש כל הנך עם שבמשנתינו: יט) *משא ועגלה: כ) *מלהפרש יחד ולהנהיגם כשקשורים יחד אפי' בלי משא: כא) *אפילו אינו יושב בקרון: כב) *דישיבתו גורמת שהלך: כג) *להיושב, דלאו מידי עביד, והל' כחכמי': כד) בב' סוסים קשורים בקרון, וקשר חמור ברצועות הסוסים ולא בקרון: כה) *אילה"ק דכבר תנא לה רישא אחד המנהיג? נ"ל דקמ"ל דאחת מושכת ואחת מנהגת מצטרף למלקות, ומשו"ה נקט נמי שלישית ולא שניים דקמ"ל, דאפילו אם אותו שקשר ברצועה ולא בקרון, כי' השלישי', דאז אינו קשור נגד המשא כלל, אפ"ה

דאפילו אם אותו שקשר ברצוע' ולא בקרון, כי השלישי', דאז אינו קשור נגד המשא כלל, אפ"ה

ר"ע מברטנורה

זה עם זה. כגון הנולדים מן הסוס שאביהן חמור עם הנולדים מן החמור שאביהן סוס ואמותיהן אתיא כמאן דאמר אין חוששין לזרע האב דלמאן דאמר חוששין כל מיני פרדות אחד הן (ד) ומותרים זה בזה. ובירושלמי רצו להוכיח שאסור לרכוב על פרדה מקל וחומר ומה אם בבגדים שאתה מותר ללבוש זה על גבי זה אתה אסור בערובתן בהמה שאתה אסור להנהיג זו עם זו לא כ"ש שאתה אסור בערובתה ומקשינן והכתיב (שמואל ב' י"ג) וירכבו איש על פרדו וינוסו אלל בני דוד כשהרג אמנון ומשנינן אין למדין מן המלוכה (ה) ותו מקשינן והא כתיב (מלכים א' א') והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי ומשנינן ההיא בריה מששת ימי בראשית הויא ומיהו חזינא להו לרבנן קשישי קמאי דקמן שרוכבין לפניהם על פרדות ואין מוחה בדבר (ו) אלא שמזהירים שלא להנהיג יחד שתי פרדות דשמא אחת מהן נולדה מחמור ואביה סוס והאחרת מסוס ואביה חמור: **ב** בהמה עם בהמה וחיה עם חיה וכו'. אף על גב דלא תחרוש בשור ובחמור (דברים כ"ב) אמר רחמנא. ילפינן שור שור משבת דהוא הדין לכל בהמה חיה ועוף (ז): ולמשוך ולהנהיג. למשוך את שדרכו למשוך ולהנהיג את שדרכו להנהיג. גמל אורחיה במשיכה וחמור אורחי' בהנהג' (ח) ומיהו בין בגמל בין בחמור חייב בין מושך בין מנהיג: **ג** והיושב בקרון. חייב הואיל ואגב מחמתיה חשיב כאלו מנהיגן: רבי מאיר פוטר. היושב בקרון דלאו מידי קעביד ואין הלכה כרבי מאיר: והג' שהיא קשורה לרצועות. אם שני סוסים קשורים בקרון וקשר שם חמור אף על גב דלא חמור קאזלי אסור

עיקר תוי"ט

אבל לגדלם הוה דומיא דזריעת כלאים וליתסר הלכך צריכי תרוייהו תוי"ט: (ד) שבשניהם יש שני צדדים: (ה) פי' שהם שוקעין עצמן לדבר הלכה. שאומרים אין לנו עסק אלא בתורה אבל לא במלוכה פ"ח: (ו) וטעמא משום דק"ו מעיקרא פריכא דאף בכלאי בהמה הוקא יחדיו כתיב ולאו חוכא דף על ב' בהמות שהם שני מינים מותר לישב עליו הרא"ש בסוף מס: (ז) בסוף פ"ק דב"ק. ושם פסיק דטמאה עם טמאה וטע"ט אינן אסורין לחרוש ולמשוך כי אלא מדרבנן: (ח) והר"מ מפרש למשוך בהם בעגלה או סאכן וכדומה לו ולהנהיג שיקשרם ביחד ויוליכם וה ענין שאמר הכתו' יחדיו ר"ל לחבר ביחד וליחדו

ד אין קושרין את הסוס לא לצדדי הקרון[כו] ולא לאחר הקרון[כז] ולא את הלובדקים[כז] לגמלים, רבי *יהודה אומר כל הנולדים מן הסוס אף על פי שאביהן חמור, מותרין זה עם זה[כח], וכן הנולדים מן החמור אף על פי שאביהם סוס, מותרין זה עם זה. אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור, אסורים זה עם זה: ה הפרוטיות[כט] אסורות[ל], והרמך[לא] מותר, ואדני השדה[לב] חית

תפארת ישראל

אפ״ה מצטרף ולוקה; ואע״ג דבמשנה לא קאמ׳ רק אסו׳, ע״כ אסור ולוקה קאמר׳, דארישא קאי והאי גרע מאילו שניהן קשורים יחד בחבל ומנהיגם דלוקה [כרמ״בם פ״ט מכלאי׳ ה״ז] וכן מוכח נמי מסוף משנה ה׳ ודו״ק]: כו) שקשורי׳ בו בקר, מפני שהסוס דוחף לפעמי׳ העגלה: כז) *חמור לוד הוא ערוך וחזק ודוחף גם הוא לעגלה: וגמלי׳ לרבות׳ נקט, אע״ג דגמלי׳ חזקים טפי מלובדקים אפ״ה חיישינן שיסייע, וכ״ש לסוס ובקר: כח) ולא אמרי׳ דהוי לד סוס ומשמש בגד אב, דאין חוששין לזרע אב דאף דלמ״ד חוששי׳ אף לזרע האב, אפ״ה כל פרידו׳ שאבותיהן שוות, וגם אמותיהן שוות מותרות זו בזו מדיש ב׳ צדדי׳ שוין בכ״א; משא״כ בא׳ אביו ואמו סוס, וא׳ אביו חמור ואמו סוס אסור, מדאין בכ״א ב׳ צדדי׳, והלכה כר״י: כט) הן פרדות בעודן בילדותן, דג׳ סימני׳ יש בפרדות שאמן סוס, אזניו קצרו׳, וגם זנבו קצר, וקולו דק, וכשאמו חמור הכל להיפך, אולם בעודן בילדותן א״א לעמוד על שמגיה אם אמה סוס או חמור: ל) זה עם זה: לא) הן מיני סוסי׳ הטנים קלי מרוץ, וקמ״ל דאף שדומין לחמור אפ״ה מותרים עם סוסים אחרים ולא חיישי׳ לאחשופי: לב) *בר נש דטור, נ״ל דר״ל וואלדמענש הנקרא אורנגאוטאנג והוא מין קוף גדול בקומה וצורת אדם ממש, רק

ר״ע מברטנורה

אסור ולא חזינן לחמור כמאן דליתיה: ד אין קושרין סוס בצדי הקרון. כשהבקר מושכת בקרון אין קושרין סוס בצדו או אחריו של קרון כדי שילמוד למשוך לפי שפעמים הסוס שאחר הקרון דוחף את הקרון ומנהיגו בגופו: לובדקים. חמור של לוד והוא גדול ועריך משאר חמורים ודומה לגמל: אף על פי שאביהן חמור מותרים זה עם זה. שאביו של זה חמור ואביו של זה חמור וקמשמע לן דלא אמרינן אהי לד סוס ומשמש בגד חמור ולד חמור משמש בגד סוס דכיון דאמותיהן שוות אין חוששין לזרע האב (ט): אבל הנולדים מן החמור עם הנולדים מן הסוס אסורים זה עם זה. כיון שאמו של זה ממין החמורים ואמו של זה ממין הסוסים דבתר זרע האם אזלינן והרי הן שני מינים והלכה כרבי יהודה: ה הפרוטיות. מין פרדות שאין אדם יכול לעמוד (עליהן) ולברר על ידי סימנים איזה מהם אמו חמור ואיזה מהם אמו סוס שלכך אסורין זה עם זה: והרמך מותר. שכולם מין אחד והם מ ובלשון ערבי קורין לסוסיא נקבה רמ״ך והוא לו בני הרמכים: אדני השדה. חיה הגדלה בשדות וכמין חבל גדול יוצא מן הארץ שגדלה בו הוא היא ושמה ידוע והוא ידעוני הכתוב בתורה ומחובר בטבורו באותו חבל היוצא מן הארץ וצורתו צורת אדם בפרצוף וידים ורגלים ואין

עיקר תוי״ט

יהודה כל אחד דקן שיהיה או להרישא וזולתה : (ט) ולעיל במ״ב מפרש דלמ״ד חוששין דכל שיש פרדות מותרין . וצ״ל דודאי למ״ד חוששין כולן מין א׳ שסובר כיון שבשניהם יש שני צדדין השוין כמין א׳ כי אם שיש בזה יש כמו כן בזה . אבל ר״י שסובר דפרדות שאמותיהן בלתי שוות אסורי׳ ה״א דכמו שאמם לצדדי׳ פלאם כמו כן חוששין לזרע האב וכי נמי יש שני צדדים לכל אחד כו׳ כוס אמינא דניחוש לגל לד ולד שימשמש בגד האב שאינו שוה קמ״ל דסבת ר״י דאין חוששין כלל לזרע האב ונגמן דליכא

חיה לג), רבי יוסי אומר מטמאות באהל כאדם. הקוּפָד לד) וחולדת הסניים לה), חיה. חולדת הסנָיִים רבי יוסי אומר בית שמאי אומרים מטמא כזית במשא. וכעדשה במגע לו): ך שור בר לז) מין בהמה. ורבי

ר"ע מברטנורה

ואין כל ברי' רשאה לקרב אליו (י) כי הוא הורג וטורף כל הקרב אליו וכשרוצים לצוד אותו יורים בחצים בחבל עד שנפסק וצועק בקול מר ומת מיד ואליו רמז באיוב (ה') כי עם אבני השדה בריתך: מטמא באהל כאדם. דכתיב (במדבר י"ט) וכל אשר יגע על פני השדה באדם שגדל בשדה: הקופד. שרץ שגופו מלא קוצים וכשאדם נוגע בו כופל עצמו ומכניס ידיו ורגליו בבטנו ונעשה ככדור וקורין לו בלעז אריצ"ו: חולדת הסנאים. חולדה הגדלה בסנה: כזית במשא. דמספקא להו אם מין חיה ומטמאה נבלתו בכזית ומטמאה נמי טומאה חמורה במשא לטמא אדם לטמא בגדים כנבלת בהמה (יא) ספקא או מין שרץ הוא ומטמא בכעדשה אבל אינו מטמא במשא כנבלת בהמה אלא במגע כשרץ ואין הלכה כרבי יוסי לא באדני השדה ולא בחולדת הסנאים: ך שור הבר. שור הגדל במדבר: מין בהמה. וחלבו אסור (יב) ואינו טעון כסוי דסברי רבנן עיקרו מן

תפארת ישראל

רק שזרעותי' ארוכי' ומגיעין עד ברכיו ומלמדי' אותו לחטוב עצים ולשאוב מי' וגם ללבוש בגדי' כבן אדם ממש, ולהסב על השולחן ולאכל בכף ובסכין ובמזלג ובזמנינו אינו מצוי רק ביערות גדולות שבאמצעי' אפריקא; אולם כפי הנראה הי' מצוי גם בסביבות א"י בהרי לבנון ששם גם בזמנינו יש שם יערות גדולות מארזי לבנון המפורסמי' להכי נקרא בר נש דטור; ורבותי' פירשו שהוא חי' בצורת אדם ומחובר לארץ בחבל שיוצא מטיבורו, ומסוכן מאד [ועי' במעשה טובי'] וכשנפסק החבל מיד מת, ואולם הגם שאין לתמוה שאינו נמצא בספרי הטבע, כי כמו כן נמצא בתחתית ארץ עצמות מכמה ברואי' שאבד זכרם כעת כמאמוט וכדומה ואולי לרוב הסתכנות', ביערו' הקדמוני' מהארץ; וגם אין לתמוה האיך דבר חי יגדל מהקרקע? י"ל דהרי מצינו דוגמתו (חולין פ"ט מ"ו) בעכבר שגדל מארץ; ועי' מ"ש בס"ד בפירושינו שם. אבל יש לתמוה מאין לוקחת פרנסת' באכיל' ושתיי', והרי אין לנו שום בע"ח בת קיום שא"צ אכילה, והוא כדי להשלים ע"י האכילה מה שנשחק מהיסודות שהגוף מורכב מהם, שישחקו את עצמן כל רגע, ורק עי"ז יושלם החסרון. ודוחק לומר שלוקח' פרנסתה מיניקת טבור' מהארץ, דהרי לא ברא הקב"ה שום דבר בעולם לבטלה, וא"כ ל"ל פה ועינים וכמ"ע? ואף שהשמעטטערלינג חי ואינו אוכל, כי נברא בלי פה, אבל באמת הרי אינו בן קיום ורק יום א' הוא חי ואחר שהזדווגו והניח' הנקיבה ביצה ימותו שניהן. ואם סמיכתן על הירושלמי שאמר שהיותו בטבורו, אולי באמת כך הוא, אבל חבל הדבק בארץ מאן דכר שמיה? מיהו ת"ק ס"ל דאע"ג דדומה לאדם בפרצופו ואבריו, אפ"ה כשמת דינו רק כשאר נבילות, וא"מט באהל. והא דנקט' הכא היינו מדאיירי הכא בכולה פרקן מב' מיני' שדומין ז"לז לענין כלאים נקט נמי הא כ"מ לענין טומאה: לג) *ואינו מטמ' באוהל: לד) שטאכעלשווין: לה) אילטיז שגדילה בסנה, ולי נראה שהוא אייכהערנכען שדומה לעכבר גדול: לו) מספקא לי' אם מין חי' הוא, ומטמאה במשא בכזי' או שרץ הוא ויהי' נכלל בשם חולד שאמרה תורה ומטמ' רק במגע אבל אפי' בכעדש': לז) ווילדער אָקס:

וחלבו

עיקר תוי"ט

דליתא תוי"ט: (י) כמ"ש כתב: (יא) דחיה בכלל בהמה כדאי' בפ' בהמה המקשה: (יב) כ"כ הר"ש

וטעמא

ורבי יוסי אומר מין חיה לח), כלב מין חיה לט), רבי מאיר אומר מין בהמה, החזיר מין בהמה, הערוד מ), מין חיה מא), הפיל מב) והקוף מג) מין חיה מד), ואדם מותר עם כולם למשוך ולחרוש ולהנהיג מה):

פ"ט

תפארת ישראל

לח) וחלבו מותר, וטעון כסוי דם, והו"ל כלאים עם שור בייתי: לט) *נ"מ לנוכר כל חיה שברשותו; והלכה כת"ק: מ) ווילדער עזעל: מא) לפיכך אסור עם חמור בייתי, דאע"ג דממין א' הן ורק מב' סוגין, אפ"ה מדזה בהמה וזה חי' אסור כלעיל משנה ב': מב) עלעפאנט: מג) אפפע: מד) ול"ם הי' נ"ל דכל המינים דנקט הכא במשנה וקאמר נבייהו אי שהן מין חי' או בהמה, היינו מדיש בהן בייתות ומדבריות והמדבריות ודאי חיה הן, ופליגי בהבייתות אם הן מין בהמה והו"ל כלאים עם המדבריות: מה) *למשוך היינו שהאדם הולך לפני הבהמה ומושכה אחריו במתג; ולחרוש היינו שהולך בצד הבהמה ומדריכה במרדע; ומנהיג היינו שהולך אחרי הבהמה; וקמ"ל דבכל ענין מותר (תס"ד); והייט מדכתיב לא תחרוש בשור וחמור לאפוקי עם א' מהן:

פ"ט

ר"ע מברטנורה

מן הישוב היה אלא שברח למדבר ונעשה שור בר: מין חיה. וטעון כסוי. וחלבו מותר קסבר עקרו מן המדבר היה וסימנים שמנו חכמים להכיר בין בהמה לחיה בשאר חיות נאמרו חוץ משור הבר ואין הלכה כרבי יוסי: כלב מין חיה. נפקא מינה לכותב כל חיה שברשותו לאחר או למקדיש כל חיה שברשותו (יג): רבי מאיר אומר מן בהמה. ואין הלכה כרבי מאיר: ערוד. חמור הבר: ואדם מותר עם כולן. דכתיב (דברים כ"ב) לא תחרוש בשור ובחמור אבל אתה חורש באדם ושור באדם וחמור:

ס"ס

עיקר תוי"ט

ומשמע דאלו לענין כלאים לא נ"מ דכל ב' מינים אפי' שניהם מין בהמה או חיה אסורים כדתנן במ"ב לענין לחרוש וכ"ש לענין הרבעה והש"ך בס' כל"ז השיג על הר"ב בזה דנ"מ דלרבנן מותר שור הבר עם השור כדפסק שם בש"ע ולר"י אסור. ת"ח: (יג) ה"ה באדני שדה נמי האי נ"מ:

פ"ס

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ת.

מ"א. אפילו גרעין א' ירק או תבואה בכרם אסור לזרוע ולקיים, ואסור בהנאה רק בא"י [אבי ולרץ פ' ראשית הגז אפילו איסורא ליכא, והובא (בש"ך) [בט"ז] י"ד רצ"ו סק"ב, וטעות מ"ש שם פ' כל גנות] כלאי זרעים אסור מלזרוע ומלקיים רק בא"י, ומותר אפילו באכילה, כלאי בגדים מותרים לעשות ולהגות מהן, ואסור רק ללבוש [אבי עי' לקמן פ"ט סי' י"ד] הנולד מב' מיני בע"ח מותר לקיימן בביתו ולהשתמש בהן, ואסור רק להרביע ב' מינים. ב' נולדים כאלו שא' אביו סוס וא' אביו חמור אסור להרביען או לעשות בהן מלאכה יחד: **מ"ב.** כל ב' נפי' מבהמות חיות עופות ודגים טמא או טהור, אסור לחרוש או למשוך או להנהיגן קשורים יחד, אפילי א' עיקר בהמלאכה והשני רק קשור וטפל לחבירו: **מ"ג.** המנהיגן או יושב בקרון חייב מלקות: ואפילו א' מושכת בקרון וא' קשורה ברצועות חברתה לוקה: **מ"ד.** קרון שנמשך מבקר אסור לקשור סוס או כלב (באחורי ואפי' בצדדי הקרון), [בצדדי הקרון ואפי' באחוריו]: פרידות רק כשאבותיהן שוות ואמותיהן שוות מותרות זע"ז, אבל כשאין אמותיהן שוות אע"ג שאבותיהן שוות לוקה בשמושן או בהרביען יחד; ובשאמותיהן שוות ולא אבותיהן, אסור ואין לוקה, דלזרע אם ודאי חוששין, ולחשש זרע אב יש ספק: **מ"ה.** פרידות בילדותן שאין ניכר איזה אמו סוס ואביו חמור, ואיזה להיפך, אסורים זע"ז: מין סוס קטנים אע"ג שדומין לחמור, מותרים עם סוס, ולא חיישינן לאחלופי: בר נש דטור, אע"ג שדומה לאדם, אעפ"כ רק חיה הוא ואסור במלאכה עם כל מין, והמרביעו חייב סקילה, ובמת אמ"ט באהל: שטאכעלשוויין, או אייכהארן, וי"א אילטיז מיני שרצים הם, ומטמא, רק במגע ולא במשא: **מ"ו** שור הבר אינו כלאים עם שור בייתי; וכ"כ כלב בייתי עם מדברי שניהן מין חיה ואינן כלאים; אבל חזיר בייתי עם מדברי, זה בהמה וזה חיה והו"ל כלאים; ערוד עם חמור בייתי זה חיה וזה בהמה; וכ"כ פיל וקוף שיש בכל א' בייתי ומדברי, תבייתי בהמה והמדברי חיה ולפיכך הם כלאים זב"ז: **מי"ו** אדם מותר למשוך משא עם כל מין:

פ"ט אין אסור משום כלאים אלא צמר א) ופשתים ב), ואינו מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים ג) ב, אין הכהנים לובשין לשמש בבית המקדש אלא צמר ופשתים. צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן ד) זה בזה, אם רוב מן הגמלים מותר ה), ואם רוב מן הרחלים אסור, מחצה למחצה אסור, וכן הפשתן והקנבוס ו) שטרפן זה בזה ז):

ב השיריים

ר"ע מברטנורה

פ"ט אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים. דכתיב (שם) לא תלבש שעטנז צמר ופשתים שעטנז כלל צמר ופשתים פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. צמר ופשתים אין מידי אחרינא לא. צמר הוא צמר רחלים ואילים בלבד דכתיב (מלכים ב' ג'). ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר אין לך קרוי צמר סתם אלא צמר אילים (א) אבל שאר צמר צריך ליתן שם לווי צמר גמלים צמר ארנבים צמר עזים: ואינו מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים. דכתיב (ויקרא י"ג) והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים: אין הכהנים לובשים לשמש במקדש אלא צמר ופשתים. דבבגדי כהנים (ג) כתיב שש ובד והוא פשתן שעולה בד בבד כלומר קנה יחידי מכל גרעין ואין שני קנים עולים מגרעין אחד ובאבנט כתיב תכלת וארגמן ותולעת שני. ותכלת צמר צבוע כדם חלזון. וארגמן צמר צבוע בצבע אדום ששמו ארגמן והוא לאכ"א בלעז. ותולעת שני, צמר צבוע בצבע אדום שקורין כרמי"זי: שטרפן, שערבן: מותר. לערב עמהן פשתן לפי שצמר רחלים נתבטל ברוב של גמלים (ד) וכן פשתן וקנבוס. שנתערבו והרוב מן הקנבוס מותר

תפארת ישראל

פ"ט א) *הוא צמר רחלי' ואילי' לבד: ב) *הוא הצומח מארץ מכל גרעין בד א': ג) יש מבגדיהן שהוא צמר לבד, ויש פשתן לבד, ויש שניהן יחד: ד) שערבן דבלא ערבן אפי' כל הבגד מצמר גמלים וחוט צמר מצד א' וחוט פשתן אחד, אסור ללבשו: ה) לערבן בפשתן, דנתבטל צמ' רחלי' ברוב, דהרי ביבש ביבש היכא דליכא חשש שכשיבשלם יתן טעם, כמין במינו, אפי' מד"ס סגי ברוב, א"כ הכא דלא שייך ביטול וטעם, נמי סגי ברוב, מיהו צמר בפשתן, מדתערובתן עושה האיסור, לא מבטלי זל"ז (כי"ד רנ"ט) ולא דמו לבו"ה דמבטלי זל"ז, דהתם ע"י טעם לבד נאסר, ומדנתבטל ליכא טעם, משא"כ כלאים ממשתן נאסר ולא שייך ביטול כ"כ ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל [וכ"כ תו' ע"ז דס"ה, ב' ד"ה בגד וכ"כ פסקי תו' סוף תמורה]: ו) האנף פלאכם בל"א: ז) אזלינן בתר רובא [ותמוה דהכא, וכ"כ בנגעים (פי"א מ"ב) קאמר צמר גמלים וצמר רחלים; והרי אמרינן (חולין קל"ז, ב') דבלשון חכמים צ"ל רחלות? ואת"ל דבמכוון נקט הכא לשון רחלים, לאשמועינן דרק בזכרים איירי, שצמרן קשה ואפשר שיתערבו יפה עם צמר גמלים שג"כ שערותיהן קשין קצת; אבל שער נקיבות, אם גם מעורב, עכ"פ כיון שהוא רך מנכר במקומו, ולא בטל, ומה"ט לא נקט הכא דצמר רחלים שנתערב עם שער עזים, מדזה שערן קשה טפי, ואפשר ללקטן, ובכה"ג

עיקר תוי"ט

(א) ירו' כלומר אלים וכרים וצמר מוסב על שניהם. ושניהם מין א' אלא שאילים זכרים וכרים נקבות: צ"ופ. ב) כמ"ש פי"א דנגעי' תנן דבגדי' צבועי' אינן מטמאין בנגעים ולענין כלאים בין לבנים בין צבועים: (ג) ר"ל כהנים הדיוטי' ולהכי נקט בתר הכי אבנט דאלו בבגדי כה"ג איכא נמי מעיל אפוד וחשן: (ד) וילפינן ליה בפ"ק דחולין די"א מאתרי רבים להטות דכל האסורים בטלים ברובא דאיתא

קמן

ב השיריים ח) והכלך ט) אין בהם משום כלאים י) אבל אסורים מפני מראית העין יא) הכרים יב) והכסתות יג) אין בהם משום כלאים יד) ובלבד שלא יהיה בשרו

תפארת ישראל

וככה"ג כל דמנכר במקומו לא בטל (כי"ד סי' ל"ט) עכ"פ קשה לי מדתנינן (שבת פ"ה מ"ד) אין הרחלים יוצאות רעונות? ואת"ל דדוקא כשאין נ"מ בין זכרים לנקבות, אזי בלשון חכמים נקרא רחלות; משא"כ התם בפ"ה דשבת, תני ברישא רחלות יוצאו' שחוזות, מדמיירי רק בנקיבות; ובסיפא להכי תני רחלים יוצאו' חנונות מדמיירי רק בזכרים שמצוי תולעי' בראשיהן; ליתא דאדרבה בש"ס התם (שבת נ"ד, ב') לפי כל האוקימתות אמרינן דמיירי רק בנקיבות, ואפ"ה קרי להו רחלים? ולא סגי ליה לתנא למנקט הכי אפי' בלשון מסורס, רחלים יוצאות? ונ"ל דבל"ז קשה אמאי אסור הרי אית לה צער מהתולעים וכל צער' שרי בבהמה (כשבת נ"ג, א')? ואת"ל דשאני הכא דיש להוש דלמא נפל ואתא לאתויי; ליתא, דא"כ פשיטא, אע"כ דמהזקו בחוטס שלא יפול וא"כ אמאי אסור משום טלטול שלא לצורך, הרי לצורך הוא שלא תצטער הבהמ'? אע"כ צריך לומר דמיירי שאין לה צער כ"כ; והיינו דקאמר רחלים, דהיינו שחזקי' כזכרי' אינו רשאי להוציאן בו; אבל בהוחלש כחה שיש לה צער טובי' רשאי להוציאו בו]: ח) *משי שדומה לפשתן: ט) משי שדומה לצמר: י) עם צמ"ופ: יא) היינו שיריים עם צמר וכלך עם פשתן, או אפשר דגם שיריים עם כלך נמי אסור, אבל שיריים עם פשתן, כלך עם צמר, הרי ליכא למיחש מידי. ורב"א פי' דשירייס הוא מין שדומה לפשתן, וכלך הוא מין דומה לצמר, ואסור משום מראית עין לתפרס יחד וכן משמע מהרמ"בם (רפ"י מכלאי') ולדידן שמשי מצוי מותרי' (י"ד רל"ח), ואי"להק מחלב של נכרי וסתם יינם, דאף דבז"הז נתבטל הטעם דבשבילו נאסרו, ואפילו הכי אסורים גם השתא, מדנאסר במנין, נ"ל דכיון דבמשי מלתא דל"ש למטעי בה, ל"ג בה רבנן (כתי' רט"ז א"ח של"ט סק"ג) וה"ה כשטעם האיסור ידוע לא הוי כנאסר במנין (רמג"א ס"ס תק"ז): יב) מאטראטץ שמציע תחתיו: יג) *שמניח תחת מראשותיו: יד) *בארגוי' מכלאי' מותרי', דלא אסר' תור' רק דרך לבישה, ואף דמדרבנן אסור אפילו תחתיו.

ר"ע מברטנורה

מותר להביא צמר ולערב עמהם: ב השיריים והכלך. מינים של משי הן (ה) והכלך גדל בכרכי הים ותבניתו כתבנית הזהב והוא רך ביותר ודומה לצמר (ו): אבל אסורים. דאתי לאחלופי בצמר ופשתים. ומפני שלא היו מצויין ביניהם לא היו מכירים בהן ואתי לאחלופי הלכך אסורים מפני מראית העין אבל האידנא שהמשי מצוי בינינו והכל יודעים ומכירים בו אין אסור שום מין של משי בצמר או בפשתים וכן הקנבוס שרי בין בצמר בין בפשתים שהכל מכירים בו (ז): הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים. לפי שהן לשכיבה והתורה אמרה (ויקרא י"ט) לא יעלה עליך אבל אתה מותר להציעו תחתיך והני מילי כשהן קשין ורקנים ונתונים על גבי אצטבא אז הן מותרין כשאין בשרו [נוגע] בהם אבל אם הם רכים או מלאי' או אפי' רקני' ומונחים על גבי מטה (ח) אפילו

עיקר תוי"ט

קמן. ובמידי דיכש בישש מין במינו אפי' מדרבנן א"צ יותר. וכתר שמא הזלינן מין כמינו ואפי' אית לתד שם טוי כדאיתא בפ"ב דפכ"ומז: (ה) וידמו כאלו הם צ"ופ מפני שבאחד מהמיני' שהם חלק כמו פשתן והשני יש בו יבשות והוא שעיר כמו שלמד: (ו) הוא לשון הר"מ וכפ' ב"מ כתב פי' אחר: (ז) אינו מוסב על והאידנא אלא בא לומר דהקנבוס שרי לעולם שהכל מכירין בו: (ח) ירו' ופי' הר"ש ממס, של תבלים שנשקע תחתיו ולדי הכר שולים עליו אבל נסרים של פן קשה ואיש נשקע מגע

בשרו נוגע בהםס)**, אין עראי לכלאים**טו)**, ולא ילבש כלאים אפילו על גבי עשרה, אפילו לגנוב את המכס**טז)יא)**: ג מטפחות הידים**יז) **מטפחות הספרים**יח)**, מטפחות הספג**יט)**, אין בהם משום כלאים, רבי אליעזר אוסר**כ)**. מטפחות הספרים**כא) **אסורות משום כלאים**כב)**: ד תכריכי המת**כג) **ומרדעת**

תפארת ישראל

תחתיו, ה"מ ברכים, והכא מיירי בקשים וגם אין תחתיהן כבר דבר רך (דגם רך מלד ד"א אסור) וגם אין בשרו נוגע בהן, ובכה"ג אפי' לכתחלה מותר, מיהו דוקא באריג קשה, דברכי' הו"ל דאו', כשהן על הגוף, ולהכי תחתיו אסורים מדרבנן. ולפיכך כשהן אריג קשה מותר רק תחתיו ולא עליו. וגם צריך שלא יהא בשרו נוגע בהן. ודוקא בשניכר בהן הכלאי' דאל"כ אסור כלקמן סי' כ"ה, משא"כ לבדין דאפי' ברכין הו"ל רק מד"ס, בקשין מותר לגמרי ואפי בשרו נוגע בהן, ואפי' בלבישה שרי (י"ד ש"א): טו) בלובשו דרך ארעי: טז) °ממוכס גזלן. ולטור (י"ד ש"א) לדידן שרי, דקיי"ל כר"ש דבר שאינו מתכוון שרי, וה"ה בלובשו להראות מדתו להקונה כמ"ה דשרי: יז) לנגבן: יח) °מענטעלכער של ס"ת ומפות שלה (רע"ז סק"יא) וה"ה מפות לפרוש על השולחן שבבה"כ, או על שלחן שאוכל עליו (שם): יט) °לנגב כל הגוף אחר רחיצה, או לנגב הכלים: כ) °מדנכרך על היד ומתחמם בה, והכי קיי"ל (י"ד ש"א ס"ט): כא) °בגד רך שמניח ע"ע המתגלח: כב) °ודוקא ביש לו בית ראש דהו"ל בגד רך דרך מלבוש, ובאין לו בית ראש מותר, מדאינו מתכוון להנאת הגוף כלל, רק להציל בגדיו מלכלוך (שם רע"ז סק"י): כג) וא"ת הר"י הווי לי' לועג לרש דאסו' (כברכות י"ח, א')? וי"ל דזה דוקא במטת גלית

ר"ע מברטנורה

אפילו עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם לפי שהכסתות והכרים על בשרו: אין עראי לכלאים. דלבישת עראי לבישה היא (י): אפילו על גבי עשרה ואף על פי שאינו נהנה מן הכלאים: ואפילו לגנוב בו את המכס. ראיתי לקצת מרבותי שפירשו כגון במקום שהיהודים פורעים מכס ולובש כלאי' כדי שלא יכירו שהוא יהודי. ולי נראה לגנוב את המכס לפי שאין אדם נותן מכס מבגדים שהוא לובש וסתם משנה זו (סברה) דבר שאין מתכוין אסור ופליגא אאידך סתמא דתנן מוכרי כסות מוכרי' כדרכן (יב): ג מטפחו' הידים. שמנגבים בהם כשנוטלים את הידים: מטפחות הספרים. שנותנים על גבי ס"ת: ומטפחות הספג. שמנגב בהם כל גופו לאחר שרחץ: רבי אליעזר אוסר. מטפחות ידים לפי שפעמים מחמם בה ידיו ומטפחות ספרים פעמים שמשימם בחיקו ומתחמם ומטפחות הספג פעמים שרוחץ את רבו ומתעטף בה והלכה כרבי אליעזר: ומטפחו' הספרי'. המגלחי' בני אדם ופורשים עליהם מטפחת כדי שלא יתלכלכו בגדיהם: אסורות משום כלאים. דבהא מודה תנא קמא לפי שיש להן בית ראש ולובשי' אותו דרך מלבוש והכי מוכח בירוש': ד תכריכי המת. שהמת נקבר בהם אין בהם משום כלאי' דכתיב (תהלים פ"ח) במתים חפשי כיון שמת אדם

עיקר תוי"ט

ס) נוגע בהן. דאז חיישינן שמא יכרך ט' כמ"ש הר"ב מ"ד: י) ובריש התכלת מייתי לה ומשמע דאיירי בטלית קטנה אע"פ שאין הגדול יוצא בה ערוי. הר"ב: יא) לגנוב א"ה. ובמכס שאין לו קצבה מיירי או במכס העומד מאליו דאי בסתם מכס בלי כלאים אסור דדינא דמלכותא דינא. הר"ש והר"ב נפרוש לפרק הגוזל בתרא: (יב) והר"מ לא פי' דפליגי וכן בחבורו פסק לתרוייהו. וכתב הכ"מ בטעמו דסבא שהאי דכיון שהוא לובש ממש הרי עובר על לא תלבש שעטנז אבל מוכרי כסות שאינם לובשים

ומרדעת של חמור כד) אין בהם משום כלאים כה). לא יתן המרדעת על כתיפו אפילו להוציא עליה זבל כו): **ה** מוכרי כסות מוכרין כדרכן כז), ובלבד שלא יתכַּוְנו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים כח). והצנועים מפשילים במקל לאחוריהן כט): **ו** תופרי כסות תופרין כדרכן ל), ובלבד

תפארת ישראל

ציצית ששקולה כנגד כל המצות; ליתא דהרי גם ללמוד או להתפלל אצלו, כל שלא לצורך זיכוי נשמתו אסור [י"ד שד"ס סס"ז וי"ז]? גם א"ל דהכא בכלאי' גם בחי דומי' דמת שאינו נהנה מהלבוש, כגון מוכרי כסות שלבשו להראו' מדתו להקונה שרי (כסי' טז); א"כ הכא נמי במת שאינו נהנה מהלבוש שרי [ועי' תוס' נדה ס"א, ב']; ליתא, דהכא שמלבים המת לכבודו, הרי בחי כה"ג אסור? אלא נ"ל דכל לועג לרש אינו בדבר שאין המת מחוייב דא"כ כ"ש דהו"ל להוש לכבוד חי בכה"ג שלא לעשות מצוה בפניו כשהוא פטור בהא. וכגון ללבוש תפילין וציצית בפני אשה, והרי כבוד חי עדיף מכבוד מת, דהרי מעבירין מת מפני הכלה (כתובות יז, א')? אע"כ דרק בשאין החי או המת יכול לעשות המעשה שעושה החי איכא לועג לרש; ומה"ט גם מעשה חול שאינו לצורך המת, כגון לאכול או לשתות בפניו אסור [י"ד שד"ס סקט"ו]; א"כ במלבישו כלאי' דליכא ה"ט, וגם עוד אין הוכח' מזה שהחי אסור בו, שרי; וכן בכל ל"ת; משא"כ עשה אסור: כד) *ואסטעל, והוא קשה: כה) *מותר ליסב עליהן כשאין בשרו נוגע בהן [כלעיל סי' יד], ואין צריך תנא לפרש כן מדאין רגיל ליסב פרוס על החמור, משא"כ בכרים הנ"ל שישן עליהם צריך להתנות כן, ודוקא בניכר הכלאי' בהן, דאל"כ גם לחמור לחוד אסור, שמא יקח ממנו טלאי לבגד (שם ס"ח): כו) *דלא שרינן בקשין רק בהצעה, דהו"ל תרי דרבנן, ולא בהעלא' דאסו' ברכי' מדאו': כז) ולובש להראות מדתו להקונה: כח) *ואף דגם דבר שאינו מתכוין אם הוא פסיק רישא אסור [שבת ק"ג, א'] זהו במלאכה ולא בהנאה [כר"ן חולין דרנ"א,א] מיהו כל שלבשו דרך מלבוש, אפי' אינו להתחמם, רק לשאר הנאת הגוף אסו' כלעיל סי' כב [ט"ז שם סק"א] ומה"ט במוכס [לעיל מ"ב] אסור שיש לו הנאה מהלבישה בשעה שלבשו שיחשוב המוכס שהוא בגד שעל גופו, שלא יתן מכס בעדו; משא"כ הכא אין לו הנאה מהלבישה עצמה בשעת ליבושו: כט) *מחמירין ע"ע להתרחק מכלאי' ונותנין הכלאי' במקל שבכתף רחוק מהגוף: ל) *אף שמוכח

ר"ע מברטנורה

אדם נעשה חפשי מן המצות (יג): ומרדעת חמור. היא קשה יותר מכרים וכסתות הלכך אפי' בשרו נוגע לא חיישינן שמא תכרך נימא על בשרו ודוקא כשהכלאים נכרי' ונראים בה אבל בגד שאבד בו כלאים לא יעשנו מרדעת לחמור דחיישי' שמא יקח ממנו טלאי לבגדו הואיל ואין הכלאים נכרים: **ה** מוכרי כסות מוכרים כדרכן. לובשים בגדי כלאים להראות לקונה מדת ארכו ורחבו ובלבד שלא יתכונו להנאתן ואף ע"ג דאם מתכוין איכא איסורא דאורייתא כי לא מתכוון שרי לכתחל' (טו) וכן הלכה: והצנועי'. המחמירי' על עצמן: מפשילי' במקל. נותנים המקל על כתפיהם והכלאים מונחים בקצהו ואין כתפיהם נוגעות בכלאים: **ו** תופרין כדרכן. מניחין הכלאים על הברכים ועל

עיקר תוי"ט

שמת אלאמעלים עליהם מותר אם אינו מתכוין: (יג) ואינם חייבים שחיים לנהוג בהם איסור ולא שום מטה ממצות שכתוב כגון ציצית ותפילין ומזוזות ודומה לאלו כר"ס: יד) על כתיפו. וטעמא משום דלא שרינן מפני שהוא קשה אלא בהצעה שהיא מדרבנן אבל לא בהעלאה שהוא מדאו': (טו) מסיים הרא"ש ופליגי

ובלבד שלא יתכונו מפני החמה(לא), ובגשמים מפני הגשמים והצנועים תופרים בארץ(לב): ז הברסין והברדסים(לג), והדלמטיקיון(לד), ומנעלות חפינון(לה), לא ילבש בהן עד שיבדוק(לו), רבי יוסי אומר הבאים מחוף הים וממדינת הים אינן צריכים בדיקה, מפני שחזקתן בקנבוס(לז), ומנעל של זרב(לח), אין בו משום כלאים(לט): ח אין אסור משום כלאים(מ) אלא טווי וארוג, שנאמר לא תלבש שעטנז. דבר שהוא שוע(מא), טוי ונוז(מב), (יז). רבי שמעון

תפארת ישראל

שמונח על ברכיהם: לא) מכאן מוכח כרבי אבינה בירושל' דאסור ליקח בילה או קדרה רותחת במפה כלאי' אפי' לא דרך מלבוש, דמ"ש המימות חמ' מחמימות אש: לב) שמניחי' הכלאי' על הארץ ותופרי', והיינו כשיושב ההייט על הארץ ותופר, וה"ה במניחו על השולחן ותופר; ולא דמי למטפחות לעיל דקיי"לן דאסו' מדים שם משמוש ידי' מכלאי"? התם שוהין ידיו במקום א' בהכלאי'; אבל הכא בכל תחיבה ותחיב' ידיו זזין משם ולהלן ואין שוהין במקו"א: לג) שניהן מלמר לכסות בהן המטה, אלא שאלו דקי' ואלו עבי': לד) ביינקליידער של למר. לה) מנעלי' מפסולת הלמר: לו) שמא פשתן מעורב בהן, וה"ה כל בגדי' שקונה מעכ"ום, וה"ה בחייט עכו"ם, מיהו בנתן להחייט חוטי קנבוס, לא חיישי' לאחלופי', דאומן לא מרעי אומנתי' מדאפשר לעמוד על הדבר, דפשתן כבה מהר, משא"כ חוט קנבוס הולך ושורף, ועוד דחוט קנבוס כשנתנתק, שערותיו ארוכין משל פשתן [י"ד ססי' ש"ב] מיהו באינו נותן לו קנבוס אסו', דלא מרעי אומנתו כשימלא אח"כ שהוא פשתן, דמל"ל הייתי סבור שהוא קנבוס (ט"ז שם): לז) °דהפשתן שם ביוקר יותר מקנבוס והכי קיי"ל (שם ס"ב): לח) פאנטאפפעל, שמניח על זאהלע שלו בגד למר שיהא נוח לדרוס עליו: לט) °דעור שתחת הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף, והכי קיי"ל (שם ש"א ס"ג): מ) °מדאו': מא) סרוק במסרק, ולא נקטי' ברישא? מדאין עושין אפילו לבדין עד שיסרקו הפשתן, ורק בסיפא נקטי', כדי לפרש הנוטריקן דקרא: מב) °רבו הפרושי' והידוע' במשנה ש לרש"י [נדה ד"כ, א]

ר"ע מברטנורא

ועל השוקים כשהן תופרים: ז הברסין והברדסין שניהם עשויין מצמר ומכסים בה את המטות אלא שאלו דקין ואלו עבין: דולמטיקיון. בתי שוקים שקורין קלצי"ש בלע"ז: מנעל הפינון. מנעל שעושות מפסולת הצמר: עד שיבדוק. שמא יש פשתן מעורב בהן: הבאים מחוף הים וממדינת הים. מחוף הים שהוא במדינת הים: שחזקתן מן הקנבוס. משנה זו נשנית בראשונה בזמן שלא היה הפשתן מצוי בכל מקום אבל בזמן הזה שהפשתן מצוי בכל מקום כולם צריכים בדיקה הלכך הלוקח בגדים תפורים מן העכ"ום בזמן הזה לא ילבוש עד שיבדוק יפה: ומנעל של זרב. מנעלים של עור ומחופים בפנים בלבדים או בצמר עב ומגיעות עד הירך כעין אותם שקורין בורוקי"ש בלעז ובערבי כופ"ב ולפי שעשויין לחמם הרגל קרויים של זרב כמו יזורבו נצמתו (איוב ו): אין בו משום כלאים. אין חוששים שמא כשתים מעורב בהם (טז): ח שוע טווי ונוז. שוע סרוק במסרק. ושוע

תלק

עיקר תוי"ט

ופליגי אסתמא דלעיל מ"ב: (טז) ולא ידענו טעמא מאי דאין חוששין, ולמה נאמר שיהיו עושי שמנעל כבוא פריש למנוע אפי' חוט אחת של פשתן. והר"מ בחבורו כתב מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב ומותר לפי שעור הרגל קשה הוא ואינו נהנה כשאר עור הגוף ומפרש הכ"מ דפי' זרב היינו שבימות החמה לובשים אותו ויש בו פשתן ולפעמים משימין גו צמר כדי ללבשו בימות הקור ומה שכתב אין לו עקב לאו דוקא אלא דפרשו כך הוא: יז) שוע טווי ונוז. תימא דפתח בטווי וארוג וסיים בנוז טווי. וכתו' הקשה ג"כ על סי' הא'

*שמעון בן אלעזר אומר, נלוז ומליז(מג) הוא את אביו שבשמים עליו:
לבדים

תפארת ישראל

אין כלאים דאו' עד שיהא הצ"ופ מעורב ושוע וטוה וארג, שהכל ביחד, ולדידי נוז ר"ל ארוג (ובויקרא י"ט, י"ט) כ' רש"י נוז שזור. הר"ש שם אפי' שוע טווה ושזור [ר"ל ב' חוטין ממין א', צווירנען בל"א] כ"א לבדו, ואח"כ חברם יחד ע"י אריגה או קשירה או תפירה, שם דאו', ולדידי נוז היינו שזור, ומהדיו דקרא ר"ל שחיבור שע"י אריגה קשירה תפירה שאח"כ, ומסבר כר"ש מדאיצטרך רחמנא להתיר הכלא בציצית, שהוא צמר, בבגד של פשתן, ולרמב"ם אפי' לבדין שאין בהם רק שוע לחוד הוה דאו' כשמעורב צמר פשתן, וגם ברמב"ם יש גרסות שונות, והר"ב בשם רבותיו הביא פי', דשוע וטוה צריך להיות כ"א לבדו, ונוז היינו שארגן אח"כ יחד, ומהדיו דקרא אצטריך לקשירה ותפירה דנמי אסור, והיינו דלא כר"ש הנ"ל דס"ל עכ"פ דגם בשוע וטוה יחד אסור מדאור'; ומה שהקשה התוי"ט לר"ב א"כ נוז לאריג ל"ל, מיהדיו נפקא? נ"ל דאצטריך נמי למסמך נוז ליחדיו, דרק האריג צריך שיהי' מב' המינים יחדיו, משא"כ השוע והטוה וכה"ל, ולישנא דמתני' משמע כר"ב מדפסח בטווי ואריג, ושייס גם בשוע, אע"כ דברישא נקט טוה דעד הטווי' צריך שיהי' כ"א לבדו. ואריג נקט, דהאריג צריך שיהי' מב' המינין יחד, ונקט אריג וה"ה שאר חבורי ומש"ה סיפא מפרש המקרא, כל מה שצריך אלל שעטנז, שיהי' שוע טוה ונוז כך נ"ל; ואנן קיי"ל (סי' ש') כיון שנתחברו צמ"ופ יחד בין ע"י טווי' או אריגה, או בדלת או שפרם יחד, ואפי' בנתפרו יחד ע"י תפר וקנבוס הו"ל שעטנז דאו', מיהו בנתחברו יחד ע"י שוע לבד, הו"ל לבדין וס"ל לרוב פוסקי' דלאו דאו' (ש"ך רסי' ש'); ומותר לתלות צמר בבגד פשתן [שם ס"ב] וכן מותר לכרוך חוט פשתן סביב בגד צמר או אפכא, ולקשור ראשי החוט יחד מדאפשר להוציא הבגד בלא התרת הקשר (שם): מג) *ר"ל עקום הוא ומעקם אחרים. ור"ל ר"ש דורש ג"כ נוטריקון במלת שעטנז. שעט (ולובש) נז ועקום, שחוטא בא

ר"ע מברטנורה

חלק. היינו חלק מתרגמינן גבר שעיע: נוז. שזור דהיינו ב' חוטין שזורין יחד ועיקר כלאי מן התורה שיהיה הצמר סרוק וטווי ושזור לבדו. וכן הפשתן סרוק וטווי ושזור לבדו ואחר כך יהיו ארוגים יחדו או מחוברים יחד בשתי תכיפות דהוו כארוג ומשום הכי איצטריך קרא למשרי כלאים בציצית לפי שחוטי התכלת שזורים הם דכתיב פתיל תכלת טווי ושזור וכן חוטי לבן וכשמתחברים יחד בשתי תכיפות הוו כלאים גמורים דאורייתא והא דתנן הכא אין אסור משום כלאי אלא טווי ואריג שנאמ' ודברים כ"ש לא תלבש שעטנז לאו למדרש אריג משעטנז דאריג מיחדו נפקא דדרשינן מינה דאף שתי תכיפות הוי חבור ולא מייתי שעטנז אלא משום טווי ודאיתי לאחד מרבותינו שפי' שוע טווי האמור לבד והפשתים לבד ונוז כלומר ואח"כ נוז דהיינו שניהם ארוגים יחד והכי מתיישב לישנא דמתניתין שפיר טפי והכי משמע בירושלמי ופירושים הרבה מצאתי לרבותי בפירוש שוע טוו ונוז וכולהו אית להו פירכא לבר מהאי דלית ליה פירכא: נלוז ומליז. עקום ומעקם דרכי אביו שבשמים עליו לשון אל ילוזו מעיניך (משלי ג'):

ט הלבדים

עיקר תוי"ט

באר בדברי הר"ב דמתניתין משמע דאריג הוי נוז כדתנן של וכו'. והתוי"ט דע"כ לא למדרש כל שעטנז קאתי הוי. ויל"ה המאי תני אריג. וי"ל דכמו דתני טוי משום דמנוטריקון נפקא ה"נ תני אריג דמיחדו נפקא. ושוע ונוז דכתיבי בהדיא לא צריך לאתנויי בהם ברישא ועיין בארוכות: ודל"ח.

ט לְבָדִים (מד) אסורים (מה), מפני שהם שועים. פיו של צמר בשל פשתן (מו) אסור מפני שהם חוזרין בְּאָרִיג (מז), רבי יוסי אומר משיחות (מח) של ארגמן אסורות (מט), מפני שהוא מולל עד שלא קושר (נ). לא יקשור סֶרֶט (נא) של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו, אף על פי שהרצועה (נב) באמצע (נג): י אותות הגרדין (נד) ואותות הכובסין (נה) אסורות משום כלאים. התוכף תכיפה אחת (נו) אינה חיבור (נז).

ואין

תפארת ישראל

שם הנאה, ועי"ז הטאו גדול שמעקם רחמי הקב"ה מעליו ח"ו: מד) פלים: מה) מד"ס: מו) *ר"ל שפה של צמר בבגד של פשתן, אע"ג שאינן ארוגים או מחוברים, רק מדובקים יחד ע"י דבק וכדומה; ובירושל' גרסי' פיף של צמר. ילי"ם פי' נ"ל פי' דמתנית' דר"ל בגד פשתן שעשה נקבים סביב כמו שעושין לכיסין, ומכניס בהנקבים חבל של צמר, כדי שיכול לפתחו ולסגרו סביב גופו, והרי אח"כ קושר ב' ראשי החבל יחד, לפיכך לא גרעי נקבי' שהם מב' תהיבו' מהט דבקשר ראשי החוט יחד לכ"ע אסור כלקמן סי' ס' [ועי' י"ד סי' ש' ס"ד]: מז) ר"ל דומים כארוגי' יחד: מח) חבלים: מט) להגור בהם בחוזק על הלוק פשתן: נ) *ר"ל קודם שקושרו במתניו, רגיל לתפור החבל בחלוק בתפירת ארעי [כמו קורע מתוך המלל] שלא ינתק החבל מההלוק: נא) חגור: נב) של עור: נג) *מדפונשי' ב' הראשים יחד כשיקשרם לפניו; מיהו בא"א שינפו יחדיו בקשר, מותר, ומה"ט מותר לתפור עורו' התפורים בפשתן תחת בגד צמר [שם סי' ש' ס"ה]: נד) *אורגי' שרושמין בתפירת חוט בצמר שם הבעלי' בבגד פשתן: נה) *תחיב' א' במחט עם הוט: נו) לטומ' ולהזי':

בא'

ר"ע סברטנורה

ט הלבדים. צמר טרוף בלא שזיה ואריגה ועושין ממנו בגד ואם טרף צמר ופשתים יחד ועשה מהן בגד אסורים מדרבנן דדוקא מן התורה הוא מצריך שלשתן שוע טווי ונוז אבל מדרבנן בחד מנייהו סגי או שוע או טווי או נוז והכא כיון שהם שועין אסורים מדבריהם: פיו של צמר בשל פשתן. האורגים אחר שמשלימים הבגד רגילים לעשות על שפתו (ג') וד' חוטין עב כדי שיתקיים הבגד והוא קרוי פיו ואם הבגד של פשתן אסור לעשות פיו של צמר: מפני שחוזרין לאריג. מסבבין את האריג פ"א דומין לאריג: משיחות של ארגמן. יתירים וחבלים של צמר צבוע ארגמן: אסורות. לחגור על גבי חלוק של פשתן: מפני שהוא מולל עד שלא קושר. שדרכן לחבר במלילה החגור של צמר עם החלוק של פשתן קודם שיקשר בה מתניו: לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן. שלא יעשה אדם חגורות של צמר וחגורות של פשתן ויקשרם זה בזה: אף על פי שהרצועה באמצע. כגון רצועה של עור שמשיחות של פשתן בראשה אחד ומשיחות של צמר בראשה האחר וכשהוא חוגר בה קושר שני ראשים של צמר ושל פשתן זה בזה דאי לאו הכי פשיטא דשרי שהרי מעשים בכל יום (יח) דבגדים של צמר משימים תחתיהם גורות שלאים שהם תפורים בפשתן: י אותות הגרדים. דרך האורגי' והכובסים לרשום שם הבעלי' על הבגד במעשה רוקם כדי שלא יתחלפו של אחד בשל חבירו ואם הבגד של צמר והאותות של פשתן או איפכא אסור משום כלאים: תכיפה א'. תחיבה אחת שתחב המחט בבגד פעם אחת בלבד: אינו חבור. לטומאה ולטהרה ואם נטמא אחד מהם לא נטמא חבירו

ואם

עיקר תוי"ט

(יח) והרא"ב במס' נדה כתב דכן שרי עפ"ל.

והקופס

אין בה משום כלאים נט), והשומטה בשבת פטור נח), עשה שני ראשיה לצד אחד נט), חיבור ס), ויש בה משום כלאים ס), והשומטה בשבת חייב סא), רבי יהודה אומר עד שישלש סב), השק והקופה סג) יט) מצטרפין לכלאים סד):

נשלמה מסכת כלאים:

תפארת ישראל

נז) בא' צמר וא' פשתן: נח) אפי' ע"מ לתפיר, והא דלא נקט והעוש' אותה בשבת פטור? רבות' קמ"ל דלא מבעי' בעושה בשבת דפטור דהרי לא עשה מלאכה שלימ' בת קיום; אלא אפי' השומט', שהביטול הי' ביטול שלם, דהרי נתפרדו החלקי' זמ"ז לגמרי, אפ"ה פטור. א"נ עושה אותה פטור, כבר נשמע מרישא דקאמר אינה חיבור: נט) שהעביר המחט פ"א וחזר ותחבו, ונמצאו ב' ראשי החוט נג"א: ס) *אפי' אין ב' הראשי' קשורי' יחד ובקשר ב' הראשי' יחד אפי' בתחב פ"א אסור, וי"א אפי' ב' תכיפות צריך שיקשור, אבל בתכיפ' א' אפי' קשר ב' ראשי החוט מותר, ואילה"ק א"כ למה הצריכ' תורה להתיר כלאי' בציצי', שג"כ ליט רק תכיפה א' דהתם מלהן חוטין הרבה לא במהרה ינתק [ס"ז שם סק"ד] ולפעד"נ דבל"ז נ"ק דהא דהתיר' תורה כלאי' בציצית, לא משום הבגד רק משום החוטין, דהתכל' צמר' ושאר החוטין פשתן, וקשרן יחד בב' קשרי' דודאי הוו חיבור והארכנו בזה בס"ד בקונטרס בתי כלאי' שלט: סא) *מיהו דוקא בקשר הראשי', דמלאכ' תפור בעי' [ס"ז שם]: סב) שיכנים ויוציא המחט עם החוט ג"פ: סג) *של גרדים: סד) *דאם חתיכת בגד צמר מחובר לשק, וב"ד פשתן לקופה, ותפרן יחד בב' תפירות, נ"א דכ"ש בטל לגבי כלי; וה"ה שאר כלי ואפי' בנ"א שתפורי' במלבושיהם יחד אסור [כססי' ש']:

נשלמה מסכת כלאים:

ר"ע מברטנורה

ואם הזה על אחד מהם לא הזה על חבירו: ואין בה משום כלאים. אם אחד של צמר ואחד של פשתן וחברם בתכיפה אחת: והשומטה בשבת. על מנת לחזור ולתפור פטור ולא הוי כקורע ע"מ לתפור שתי תפירות דחייב: עשה שני ראשי' לצד א'. כגון שהעביר המחט פעם א' ולא העביר כל החוט והעביר המחט פעם שנית ונמצאו שני ראשיה לצד א' וקשרן דאם לא קשר שני ראשי החוט יחד אינו מתקיים: עד שישלש. שיכנים ויוציא ויחזור ויכנים שלשה פעמים ואין הלכה כר"י: השק והקופה מצטרפין לכלאים. אם חתיכת בגד צמר מחוברת לשק והתיכת בגד פשתים מחוברת לקופה וחברן יחד בשתי תכיפות מצטרפות אף על פי שהן מחוברות לשני כלים ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואינן חבור וה"ה אם מחוברים לשאר כלים דהוי דיק כמו שק וקופה:

נשלמה מסכת כלאים:

עיקר תוי"ט

יט) והקופה. שהוא ג"כ דכך ללובשו:

הידושים

ס"א פי' מ"ש לעיל סי' ה' וכ' עוד ע"כ רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל, ומה שהקשה ש"ך סי' רל"ט מ"ב למו"פ דאין מבטלין זל"ז, מבו"א שנתערב יבש ביבש דבטל. ובמתה"כ ליתא דהרי לא משכח"ל יבש ביבש בנו"א, כ"א חתיכה בשר שבלעה חלב שנתערבה בשאר חתיכות, ובכה"ג לא ק' אכלאים, דהותרו מפיקלא כ"א בפ"ע, והווית האיסור מכח התערובות, משא"כ בנו"א כגוונא דלעיל, שכלה"ע: *ומה שהקשה רבינו בשם מהר' ששאל שאסם ז"ע בנתבטל צמר בגמר גמלי' דמוכר לערט בפשתן, מ"ש מפש שאפא'

שאפאו עם צלי, שכ' הר"ן בשם הרי"ף נדרים דנ"ב דלא בטיל, דמלים תקנה מיד, כהשה"ג דשיל"מ לא בטל אפי' באינו מינו, וכ"כ ק"ל מי"ד סי' ל"ט ס"ו הלב שנתבטל במי' מותר ליתנו לבשר, ומ"ש מפת שאפאו עם צלי עכ"לה ולפ"עד מדסקה' הר"ן גופי' בדומה לזה, הסברא דליה, בחולין דרל"א, דמ"ש פת הנ"ל מדגים שעלו בקערה, דמותרו' בכותח, ותירץ דפת הנ"ל שאני, דאף דריחא לאו מלתא, עכ"פ מדגרנא יסברו דממשות מעורב בו: **תוי"ט** ד"ה אם רוב וכו' כ' דצמר בצמר גמלים הו"ל היכא דהיכא מ"כח דאזולי' בתר שמא אף דאית לי' שם לווי, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' **עקיבא** שלי"טא וז"ל ול"נ דהכא לא תלי בזה, דאף בא"מ ראוי שיבטל, רק מחשש שכשיבטל יתן טעם. וזה לא שייך הכא: **מ"ב** כ' הר"ע כלעיל סי' כב וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל ואיני מבין כראוי דבלאו בית ראש נמי לתסר מדהוא על גופו דרך העלאה, ות"ש ממרדעת על כתיפ' דאסור אפי' להוציא זבל עליו כמ"ד, ול"ע עכ"לה והקשה יוצא בקב שלו דלפעד"נ ממ"ד (יבמות ד"ד, ב) דבעינן העלאה דומי' דלבישה דאית בה הנאת הגוף, דדוקא בלבישה אפי' בלא הנאת הגוף אסור, משא"כ בהעלאה דוקא במתכוון להנאת הגוף, ומה"ט מוכרי כסות כשאין לובשין רק מעלין על גופן, שרי באין מתכוונין להציל מחמה וגשמים, א"כ דוקא מרדעת דמתכוון בהעלאה להנאת הגוף שלא יתלכלכו בגדיו ויתלכלך גופו עי"ז [והיינו דקאמר מתני' אפי' להוציא עליה זבל ר"ל אפי' הנא' שאינה דרך תמוס אסו'] או שמתכוון שלא ידחק המשא לכתיפו משא"כ מטפחת הספרים כשאין לו בית ראש אינו מלבוש, וכשמעלהו עליו אינו להנאת הגוף כלל רק להציל בגדיו מטפרודית הספרו', להכי שרי; ומה"ט אוסר בירושל' לאחוז ביל' תמ' [וכ"כ קדירה חמה] בטפטנ, מדמתכוין שלא יכווה, אף שאינו דרך מלבוש, אסור מדהוה העלאה להנאת הגוף, הו"ל הנא' דומי' דלבישה: **מ"ח** שלא יתכוונו, כ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל ומ"מ בעינן דלא להוי **פ"ר**, כתו' בשבת דכ"ט, אבל הר"ן דחולין דרל"א כ' להתיר אף בפ"ר, ועת"ם בשבת **פ"ש** מ"ג:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט

מ"א. רק צמר כבשים ופשתן שנתחברו אסורים בכלאי בגדים; ורק בזה או בזה שייך טומאי' **נגעי'; ורק מזה או** מזה אי משניהן יחד נעשו בגדי כהונה; **מוכי צמר שנטרף** עם רוב מוכי צמר גמלים, **אם נעשה מהן** בגד מותר לתפרו **בחוטי** **פשתן**; וכ"כ מוכי **פשתן שנטרף** ברוב מוכי קנבוס, אין בו כלאים עם צמר; **ואע"ג** דבזה **ובזה יש** לו מתירין לתפרו במינו אפ"ה **שרי**; וכ"ש באין לו תיקון, כגון שנתערב מוכי צמר במוכי **פשתן** אע"ג דב' אלו אינן בטילים זב"ז, דלא דמי לבו"ח **שבטלין זב"ז**, דהתם רק משום **טעם** נאסר, וכשנתבטל אין כאן **טעם**; משא"כ צ"ופ מפשתן המחובר נאסר ומה יועיל **שיוסיף** מין א' או כשיטעם מין **אחר, הרי עכ"פ** **נשאר צ"ופ** יחדיו; אפ"ה רשאי לבטל א' מהן ברוב צמ' גפן או גמלים. ומותר אה"כ לתפרו בהמין **שלא** נתבטל **כיהו חוטי צמר וחוטי פשתן אין בטלין** בשום אופן; **מ"ב**. מין משי **שדומה** לפשתן, **וכן מין** צמר **שגדל** **בארץ**, אסורים מד"ס, זה עם צמר **וזה** עם פשתן **מפני** מ"ע; והי"ה דאסורים זב"ז **מה"ט**: כרים וכסתות **שמכלאי'** כל שאינן רכין **שיכפפו** תחתיו מותר לישב עליהן כשאין בשרו נוגע בהן, דרק רכים ועליו, אסורים מדאו'. **אבל** רכים עליו, או קשים אפילו תחתיו אסורים רק מד"ס, ולפיכך קשים תחתיו דהוה ב' **דרבנן** **שרי** לכתחילה. **שלש** מדריגות יש בלובש כלאים; **א) במתכוון** להנן, **אפילו** מוכח **שלובשו ארעי**, כגון גדול **שלובש** בגד **של** קטן, לכ"ע אסור; **ב) ובמתכוון** להטעות **שיחשב** המוכס **שהוא** מלבושו, לרמב"ם **אסור** ולטור **שרי**; **ג) אבל** באין **מתכוון** להגן רק להראות מדתו להקונה, **או חייט שתופר** כלאים **שמונח** על ברכיו, לכ"ע **שרי**:
מ"ג. האנדטוך אי מענטעלכען של ס"ת או מטפחת לגנב כלים, אע"ג **שאין** מתכוון בהן כלל להגן, **אפ"ת** כדידיו הערומים **שוהין** עליהן, **הרי בשרו** נוגע בהן אסורים מד"ב: מטפחת עם בית ראש **שלובשו המסתפר**, אע"ג **דאינו לובשו להגן על בשרו**, רק להגן משערות הנושרי', והרי כל להציל לא מחשב בגד וככלים **פס"ז מ"ז** אפ"ה **מדיש לו בית ראש** ולבשו כבגד והוא רק אסור מד"ס: **מ"ד**. תכריכי מת מותרים **מכלאים**, דבכל **ליה** ליכא לועג לרש: **ואטטעל** שאינו רק להכפף תחת היושב, הרי הרוכב אין **בשרו** נוגע בו **בשהוי**, מותר. **ודוקא** בניכר בו הכלאים, דאל"כ חיישינן שיקח ממנו טלאי לבגדו **כשישכ' שהוא כלאי'**. מיהו אע"ג **שהוא קשה אסו'** מד"ס **להעלותו** על גופו כלעיל: **מ"ה**, אע"ג דמוכרי כסות מותר ללבוש הכלאים כדי להראות מדתו **להקונה** כלעיל; אפ"ה אם מתכוון בשעה שלבשו גם להגן מחמה וגשמים, אסור **ולא מחשב** כו"ז **נורם; והצנועין** חוששי' שמא ישכח כרגע **ויתכוון** להנאתו, ולהכי מפשיל הבגד במקל **לאחוריו: מ"ו**, וכ"כ **חייט אף שאינו** לובשו בשעה שתופר, רק מניחו על ברכיו, אם מתכוון גם להגן ע"ע **אסור**; ומה"ט הצנוע מניח הכלאים על דבר אחר בשעה שתופרו: **מ"ז**, מינים **שנמכרים** בחניות מתוקנים, כגון מכסאות המטה בין דקין בין עבי', ומיני מכסיים, ומנעלים, כל **אלו** מצמר הן, כשיקנום צריך לבדקן אחר חוט פשתן, **שלא התערב** בם: **אע"ג** דגם כלאים **שאינו רק** דשרי תחתיו, היינו רק כשאין בשרו נוגע בהן; עכ"פ כשעור האדם קשה במקום הגניחה **הכלאים שתחתיו. או אפילו** נוגע הבשר בכלאים שרי, להכי מותר **להניח** זאהלע רכה מכלאים תחת עור **הקשה**
שהוא

שהוא קשה: **מ"ח**. מדאו' אין איסור כלאים רק בשיהיה כל א' מהב' מינין שוע, דהיינו סרוק, טוה, ונוז דהיינו ב' חוטים שזורי' לחוט א', וכשנתחברו כך יחד אסור, אבל מדרבנן אסור אפילו שיהיה בכל א' מהב' רק שוע: **מ"ט**. ולפיכך הוט, הוא קפלוש שהוא רק שוע, ונקרא לבד, אם תפרו בחוט פשתן שהוא שוע טוה ונוז, עכ"פ כיון שבהלבד אינו רק שוע, אסור רק מדרבנן, אבל כשא' מהן אינו אפילו שוע, כגון שתופר עורות כבשים עם צמר שעליהן בחוט פשתן שהוא שוע טוה ונוז, אע"ג שנתפס שער הצמר בין תחיבת הפשתן, אפ"ה שרי אפילו לכתחילה: כים צמר שיש בשפת פיו נקבין שמכנים בהן חבל פשתן לסגרו, או איפכא, אם קישר ב' קצה החבל יחד, הו"ל כב' תחיבות ואסור: **אסור** לחגור חבל פשתן על בגד צמר או איפכא, מדרגיל לתפור החגור בהבגד. חגורה שקצהו א' מצמר, וקצהו השני מפשתן, ורצועה של עור מחברן באמצע, אסור לחגור בו, מדפוגשין ב' הראשין יחד כשיהגור: **מ"י**. **אותות** פשתן בבגד צמר או איפכא שעושה הגרדי, או שעושה הכובס, אע"ג שאינו כ"כ לקיום כמעשה הגרדי, שכשיחזירו הכובס לבעליו יסיר האות, אע"ג שאין כוונתן להנן לא הו"ל כאינו מתכוון ואסור: חיבר בגדי צמר ופשתן בחוט קנבוס, או בגד צמר בחוט פשתן או איפכא, בתחיב' א' אינו חיבור לטומ' ולהזי' ולכלאים, והעושה או שמטי בשבת פטור; ורק במחוברין בב' תחיבות, או בתחיבה א' וקשורים ב' קצוות החוט יחד, הו"ל חיבור לכל הנ"ל, והעושה ושומטו בשבת, חייב: שק וקופה שתפר בא' מהן מטלית פשתן, ובחבירו מטלית צמר, לא אמרינן דבטל המטלית לגבי הכלי, וכאינגו דמי, אלא אפ"ה אסור להברן יחד:

נשלמה מסכת כלאים

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית

פ"א עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעיתא), בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפריב), ובית הלל אומרים עד העצרתג), וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלוג): **ב** איזהו שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאהה) אם ראוין ד) לעשותו) ככר דבילהז) של

ר"ע מברטנורא

פ"א עד אימתי חורשי' בשדה האילן. לקמן מפרש אי זהו שדה אילן: ערב שביעית. שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ ולקמן ילפינן לה מקרא: כל זמן שהיא יפה לפרי. כלומר שהחרישה יפה לפרי הוי מתקן הקרקע לצורך הפרי של ששית ולא לצורך שביעית: עד העצרת. דעד העצרת יפה לפרי ותו לא. מן העצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית ובשדה לבן שאין בו אילן עד הפסח (א). ומשנה זו היא משנה ראשונה ואינה הלכה דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת בשדה אילן והתירום ומותר לחרוש עד ראש השנה של שביעית (ב): ב לבית סאה. קרקע שהוא חמשים אמה על חמשים אמה: ככר דבילה. התאנים היבשים עשוין במעגלה כעין ככר לחם

תפארת ישראל

פ"א א) ר"ל בשנה ששית: ב) של ששית:

ג) °בשדה אילן, ובשדה לבן עד הפסח, ואף דמה"ת מותר בעבודת קרקע ואילן עד ל' קודם ר"ה דשביעית, וגם רק בזמן שבהמק"ק אסור אח"כ, חכמי' גזרו אפי' באין בהמק"ק על ב' זמני' הללו, משום דאח"כ נראה כחורש לשביעית, מיהו ב"ד שלאחריהן כשראו שיש הפסד גדול עי"ז, שהקרקעות מתקלקלים נמנו והתירו הכל עד ר"ה באין בהמק"ק, ואף דכבר נאסר במניין ואין יכול לבטל דברי ב"ד הראשוני', הכא שאני דמעיקרא כך תקנו שכל ב"ד שיראו צורך לבטל יבטלו התקנה [וכמ"ק ד"ג, ב] ואף דלהוסיף מחול על הקדש דאו' [לרוב פוסקי', וכרכ"מ פ"א משביתת עשו' ודלא כרמב"ם שם [עכ"פ במוסיף מעט שני [וכתו' מ"ק ד"ד, א]: ד) ובי"ש מחמרי: ה) קרקע שהיא נ' על נ' אמו' ופשוט דב' סאה הכא ובמשנה ה', אין ר"ל שהג' אילנות עומדי' על גבול הנ' אמה, והשאר באמצע במרחק שוה, אלא אפי' עומדי' כולם סמוכי' רק בריחוק ד"א, אפ"ה משערי' כאילו עומדי' כולם באמצע רבוע של בית סאה וחורשי' כל הרבוע בשבילן סביב. ולאפוקי כשקצ' מהם עומדים חוץ להרבוע של הבית סאה אז אין מצטרפין. אבל אין רשאי לשער כאילו כל האילנות עומדי' בגבול הבית סאה וליתן כל הרווח מנ"א, אלא משערין כאלו הן באמצע הבית סאה: ו) °כל אחד אע"ג שבאמת אינן עושין, רק שגזעי עבין וחזקי' וענפיהם רבי' שראוין לעשות כן. כ"כ הר"ש ולר"מ פ"ג משמיט' שני בכולן יחד ראויי' לעשות ככר וגם רבינו אלי' ווילנה פי', שיהו כולן ראוין לעשות ככר: ז) תאני' יבשי' דרוסי' בעיגול

עיקר תוי"ט

(א) וכ' התוס' בפ"ק דמו"ק דעצרת יותר מדברי ב"ש דלעולם ב"ש לחומרא לבד אותן דבעדיות: (ב) משום דסברי כר' ישמעאל דלקמן דמפיק קרא לדרשא אחריתא. וס"ל דאיסור ערב שביעית הלכתא גמירי לה וכי גמירי הלכתא בזמן שבית המקדש קיים. הר"מ והר"ש: ג) כדברי אלו. לפרושי מלתייהו דב"ש פירש ואי דמלתייהו דב"ה מפורש; ד) אם ראוין. אע"פ שאינן עושין כדמוכח לקמן דמשער בתאנים. הר"ש פירש

של ס' מנה באיטלקי ח), חורשים כל בית סאה בשבילן ט), פחות מכאן אין חורשין להן אלא מלא האורה י) ה) וסלו יא) חוצה לו יב) : **ג** אחד אילן סרק ו) ואחד אילן מאכל, רואין אותן כאלו הם תאנים יג), אם ראוין לעשות ככר דבלה של ששים מנה באיטלקי יד), חורשים כל בית סאה בשבילן, פחות מכאן אין חורשים להם אלא לצרכן כא) : **ד** היה אחד עושה ככר דבלה ושנים אין עושין טו), או שנים עושין ואחד אינו עושה, אין חורשין להם אלא לצרכן, עד שיהיו משלשה ועד תשעה טז), היו עשרה, ומעשר ולמעלה, בין עושין בין שאינן עושין יז) חורשין כל בית סאה בשבילן,

שנאמר

תפארת ישראל

בעיגול ככר לחם: ח) משקל ס' מנה באטליא דמנה ק' דינרי', ודינר ו' מעין ומעה ט"ז שעורו' בינונית. ולפמ"ש בס"ד [שבועו' פ"ו סי' ב] שהם רביעי מעדני מלך, דל"ו שעורו' הם קווינט שלם, א"כ יהי' משקל ככר דבילה של ס' מנה כמשקל מ"ח פפונד וכ"ד לאטה: ט) עד עצרת: י) המלקט הפירו': יא) כל שמאסף לתוכו הפירו': יב) °ר"ל כשמעמיד הסל אצד חוץ, דאז צריך רווח טפי, משא"כ מעמיד הסל בינו לאילן. וכל שחוץ מרווח זה דינו כשדה לבן, ואינו חורשו רק עד הפסח: יג) דגם בסרק עכ"פ מתעב' הגזע ע"י חרישה. ושיערו בתאנה, לקולא, מדפירותיה גסין ורבי': יד) ומשערין לפי גודל האילן. טו) °ר"ל שאין כ"א ראוי לעשות ככר, ולר"מ הנ"ל סי' ו', ר"ל ב' אינן ראויין לעשות כ" שלים ככר: טז) יש להן דין א', דט' נמי אם א' אין ראוי לעשות חלק הט' מהככר, אף שחסר רק מעט [כך הוכיח הרא"ד מירושל' פ"ג משמיטה] אין חורש רק לצורכן, ולר"מ הנ"ל דככר לכ"א בעיא א"כ וודאי בג' עושין סגי, רק ר"ל דאף בט' בעי ג' עושין: יז) אף שאין ראויין לעשות, שהן דקין או שעומדין בין החולות:

אריבה

ר"ע מברטנורה

לחם קרוים ככר דבלה: באטלקי. במנה של איטליאה של יון ולפי שהיה כך בימי משנה משערים בו והמנה מאה דינרים והדינר שש מעות ומשקל כל מעה י"ו שעורות בינונית: פחות מכאן. מככר של ששים מנה אין חורשים כל בית סאה אלא תחת האילן לבד וחוצה לו כמלא אורה וסלו. המלקט תאנים קרוי אורה כמו גודר בתמרים ובוצר בענבים: וסלו. הסל שנותן בו מה שהוא ליקט ושאר השדה חשוב שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח: **ג** אחד אילן סרק. שאינו עושה פירות ונטועין שלשה לבית סאה: אם ראוין לעשות. רואין כל אילן ואילן בפני עצמו אם אילן של תאנה כיוצא בו היה עושה ככר דבלה ולמה שערו בתאנה על שפירותיה גסין ועושה הרבה: (ז): לצרכן. מלא אורה וסלו חוצה לו: **ד** עד שיהיו משלשה ועד תשעה. כלומר דין זה שאמרה היינו מג' ועד ט' (ח) אבל אם היו עשרה או יותר אף על פי שאינן עושין חורשין:

שנאמר

עיקר תוי"ט

ה) האורה. מלשון וארוה כל עוברי דרך [תהלים פ']: ו) אילן סרק. בירו' פריך כיון דאין פרי שרי נראה כמתקן שדהו לצורך שביעית. ומשני דעד זמן זה מעבה הקורות: (ז) פירוש לפרושו דאית ביה תרתי לטיבותא שפירותיה גסים וגם עושה הרבה פירות דאלו אתרוג גס ואינו עושה הרבה ותאנים עושים הרבה ואינם גסים ירו' : (ח) משמע דהי איכא ט' ולא יותר ויש בהן א' שאינו עושה ככר אין חורשין לכ"א אלא צרכו. וכ"כ הר"ש. תימא דאם נשארו ח' ואי נמי ג' שכ"א עושה ככר למה לא יחרוש כל הבית סאה בשבילם כמו אם אין בבית סאה אלא ג' בלבד והר"מ מפרש פ' אחר ע"ש:

יחורשין

שנאמר (יח) בחריש ובקציר תשבות, אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית (יט), אלא חריש של ערב שביעית, שהוא נכנס לשביעית (כ), וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית (כא), רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות. יצא קציר העומר (כב): **ה** שלשה אילנות של שלשה אנשים, הרי אלו מצטרפין, וחורשין כל בית סאה (ט) בשבילן (כג), וכמה יהא ביניהם (כד) י', רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיהא הבקר עובר בכליו (כה): **ו** עשר נטיעות (כו) מפוזרות בתוך בית סאה (כז), חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה (כח) יא,

היו

תפארת ישראל

יח) חרישה קאי דמש"ה אין חורשין: יט) דכבר נכתב, ומה"ט נמי א"א דקאי אשבת בראשית: כ) וה"ק קרא בחריש דששית, שחרישתו בזמן היתר רק שקצירהו בזמן איסור, ובקציר, ר"ל אם הקציר בזמן היתר, רק שהחרישה בשביעית הי', תשבות: כא) וה"ה ספיחי שביעי' דאסירי: כב) *ס"ל אשבת קאי קרא, וקמ"ל קרא, מה חריש רשו'. דהרי ליכא שום חרישה דמצוה, דאפי' לעומ', במצא חרוש אינו חורש, אף וכו', יצא קציר העומ' דצריך לשמ', דוחה שבת: כג) עד עצרת וככל הנך דלעיל, ומה דקאמר בירושלמי הכא עד ר"ה, היינו למשנה אחרונה וכסי' ג' לעיל: כד) *בין אילן לאילן, וקאי אכולהו בבי: כה) ר"ל ד"א, דבפחו' מזה למיעקר קיימי [ועי' עירובין פ"ב מ"א] אבל בטפי סד"א וודאי שרי: כו) ילדות: כז) *ר"ל שנחלק הב"ס לי' חלקים שוים, ובכל חלק נטע אילן אחד: כח) *מה"למס, ואפי' אינן ראויי' לעשות ככר; רק שאין מרוחקין ז"מז פחות מד' אמות; ולא גזרו בהו כבשאר אילנות כסי' ג' וכמ"ד, דמדהן רכי', נפסדי' כשלא יחרישום, [*כך נ"ל, ותמוהי' דברי רבינו רש"י וצוק"ל תענית ד"ג ע"א דיהיב טעמא להלמ"מם] מיהו בפחות מי', אינן צריכי' לכל הב"ס, וביות' מי' למיעק' קיימו

ר"ע מברטנורה

שנאמ' בחריש ובקצי' תשבות. חרישה קאי דתנן אין חורשין להן אלא לצרכן. ומנין שאין חורשין כל הבית סאה שנא' בחריש ובקצי' תשבות ואם אינו ענין לשבת בראשית שכב' נאמ' (שמות כ') ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ולא לשמטה שכב' נאמ' (ויקרא כ"ה) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמו' כרמך תנהו ענין לאסו' ב' פרקים של ערב שביעית מפסח לשדה לבן ומעצרת לשדה אילן והכי קאמ' קרא בחריש שקצירו אסו' ואיזה זה חריש של ערב שביעי' שנכנס לשביעי' תשבות ובקצי' שחרישו אסו' ואיזה זה קצי' של שביעית שיוצא למוצאי שביעית כמו תשבות שספיחים שגדלו בשביעית או שעב' וזרע בשביעית אסו' לקצרם בשמינית: ר' ישמעאל אומ'. לעולם בשבת משתעי קרא כפשטיה ואתא לאשמועינן מה חריש רשות שאין לך חריש של מצוה אף קצי' דאמ' רחמנא תשבות בקצי' של רשות יצא קצי' העומ' שהוא מצוה דבעינן קצירה לשמה שזה דוחה את השבת: **ה** הרי אלו מצטרפין. ונחשבין כאלו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן: וכמה יהא ביניהן. בין אילן לאילן: כמלא בקר וכליו. למד בקר עם העול והיינו ד' אמות אבל פחות מכאן למעקר קיימו ואין חורשין בשבילן: **ו** נטיעות. ילדות ולזקנות קרי אילן והכא קמ"ל דאף על גב דשלש אילנות לבית סאה קרוי שדה אילן וחורשין כל בית סאה

עיקר תוי"ט

ט) וחורשין כו'. י"מ עד העצרת אבל בירושלמי קאמר בהדיא עד ר"ה הר"ב: י) ביניהם. קאי נמי אדלעיל מ"ב וכ"כ הר"מ: יא) עד ר"ה. לשון הר"ב הלכה למשה מסיני דחשה התורה על ממונן שאם לא יחרוש להו מתיכשות דאין כחן יפה כזקנות:

היו עשויות שורה(כט), ומוקפות (יב) עטרה (ל). אין חורשין להם אלא לצרכן (לא):
ז הנטיעות והדלועים (לב), מצטרפין לתוך בית סאה (לג). רבן שמעון בן גמלאל אומר כל עשרה דלועים (לד), לבית סאה, חורשין כל בית סאה עד ראש השנה: ח עד אימתי נקראו נטיעות(לה), רבי אליעזר בן עזריה אומר עד שיחולו(לו). רבי יהושע אומר בת שבעה שנים, רבי עקיבא אומר נטיעה כשמה(לז). אילן שנגמם(לח), והוציא חליפין(לט). מטפח(יג) ולמטה(מ) כנטיעה(מא). מטפח ולמעלה, כאילן, דברי רבי שמעון:

פ"ב

תפארת ישראל

קיימו, ולרמב"ם אפי' ביתר מי' שרי: כט) שאינן מפוזרו' רק עומדי' בשורה' זא"ז כשור' או מוקפו' וכו': ל) °גדר, ותוך הגדר פחות מב"ס, וי"א דפי' עטר' שעומדו' בעיגול: לא) °כמלא אורה וסלו לכל א', והשאר דינו כשדה לבן: לב) אפי' דלעת מצרית שאינו גדול' כאילן: לג) והו"ל כי' נטיעו', ודוק' אם הנטיעו' הן הרוב: לד) ודווקא בדלעת יוונית שהן גדולות כאילן: לה) דאף שאין עושין כלל חורשין כל הב"ס בשבילן עד ר"ה: לו) שיחללו ויפדו הפירות בשנת ד', ואם לא נפדו, עד שיעשו חולין בלא פדיון בשנת ה': לז) בת שנה: לח) שנכרת, גזעו: לט) שילאו ענפי' משרשיו: מ) בלא נשאר מהגזע טפח ממעל לארץ אז כנכרת כולו דמי [כבלאי' מ"ב מ"ד], ולהכי שפיר פסק הרמב"ם כר"ש מדסתם משנה כוותי' [ועתוי"ט. ובתוס' חדשים רצה להביא ראי' מב"ב (ד"פ, ע"ב), ואינו מוכרח]: מא) לחרישה בשביעית ולערלה:

פ"ב

ר"ע מברטנורא

סאה בשבילן בנטיעות ילדות אין חורשין עד שיהיו עשרה: שורות. שנטועות במקום אחד כחומה ואינן מפוזרות: אין חורשין אלא לצרכן. משום דכשמפוזרות נראה כחורש לצורך האילן אבל היכא דקיימו במקום אחד נראה כמתקן את הארץ לצרך שביעית ולא לצורך האילנות: שורה. תרגום חומה שורה: עטרה. גדר סביב: ז הנטיעות והדלועים מצטרפין לבית סאה. בדלעת יונית דווקא קא איירי במתניתין שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין. וצריך שיהיו הנטיעות רבות על הדלועי' כגון שהיו הנטיעו' ששה והדלועים ארבעה מצטרפין לעשרה וחורשים כל בית סאה בשבילן: רשב"ג אומר. אפילו היו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן לפי שהן כנטיעות והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ח עד שיחולו. עד שיצאו לחולין בשנה הרביעית על ידי פדיון ואם לא פדאן בשנה הרביעית עד שיעשו חולין מאליהן בשנה החמישית: נטיעה כשמה. בת שנתה קרויה נטיעה והו לא פ"ה כשמה כל זמן שבני אדם קוראים לה נטיעה ואין קוראים לה אילן והלכה כרבי עקיבא: שנגמם. שנחתך: חליפין. גדולים לשון גזעו מחליף: כנטיעה. בין לענין חרישה בין לענין ערלה והלכה כר' שמעון:

פ"ג

עיקר תוי"ט

יב) ומוקפות. או מוקפות קתני: יג) מטפח. לשון הר"מ אם כרתו אותו עד שלא נשתייר ממנו על פני הארץ אלא פחות טפח יהיה הצומח בו כנטיעות ואם הוא יותר מטפח יהיה הצומח בו כאילן ע"כ:

פ"ג

חידושים

מ"ד כ' רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, וז"ל תמוה דב' עושין מיותר, דמק"ו דא' עושה שמעי' לה ואת"ל א' עושה קא משמע לן לרבותא דהיתר דכדי לרכב, וב' עושין נקט לרבותא דאיסור יותר מלרכן, עכ"פ סו"ל בקצור א' או ב' עושין? וי"ל דקמ"ל אפי' א' עושה כשיעור כל השלשה. אפי' כלרכן אסור. תמהני וכי אפשר לומר כן, הרי בפירוש אמרינן סוף מ"ג פחות מכאן, ר"ל שאין כאן ג', אלא

חידושים

ב' או א' שעושה או שחזק כל כך עד שראוי לעשות כפי השיעור הקצוב לו , חורשין כפי צרכו ; אם כן כל שכן כשעושה כפי השיעור הקצוב לו ולחבירו , דרשאי עכ"פ לחרוש לו כפי צרכו ? וצ"ל דפ"ב הוא , וכצ"ל אפ"ה שפי מצרכן אסור : מ"ו כתב הר"ב דנקט ילדות לאשמעינן דאף על גב דבזקינו' בג' לב"ס סגי , בילדות צריך י' , וכתב על זה רבינו הגאון מו"ה עקיבא שליט"א וז"ל ולא ידעתי אמאי נקט לאשמעי' חומ' ולא לאשמעי' קולא , דמותר לחרוש עד ר"ה , והכי ליהשא כולה סוגי' ודו"ק , עכלה"ט . *ולפע"ד הכיי ואזוב אשר בקיר , הי' ל' , דאם באמת תרתי איתנהו , קולא יחומרא לגבי ילדו' וכ"כ איפכא בזקנו' , וכדמוכח בתוספתא , עכ"פ הוכיח הר"ב דמתני' רק חומרא קמ"ל, דהרי הך מתני' הלכה קדומ' והלמ"מ היא, כמ"ש רש"י [תענית ד"ג, א], א"כ קשי' [קו' תו' מ"ק ד"ג,ב], דהרי לאשמעי' קולא לא אצטריך הלמ"מ, דמה"ת לתסור אע"כ לדיוקא דזקנות אסיר' מקודם וכמ"ש הש"ס, ואי לכך דיוק' לחוד, שפי הו"ל לאשמעי' דזקנו' אסירה וממילא משתמע דילדו' מותרו' עד ר"ה ? אע"כ משום דבילדו' נמי איכא חומרא,והיינו דקמ"ל : מ"ח כ' הר"ב כלפיל ל"ע וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל הרמב"ם פ"י מהל' כ"ר בערל' פ' כחכמי', דאינו חייב עד שיגמום מהארץ , ובפ"ג מהל' שמיטה פ' כר"ש, דמטפח ולמע' כנטיע' ובירוש' משוה להדדי, וצ"ע, עכלה"ע.* אמר קטין חריך שקא, לפע"ד לא לגמרי הושוו שם בירושל', דהרי לר"ש הו"ל מדאו' ולראב"י רק מדרבנן אסו' משום מראי' עין , וכמ"ש מהר"א מפולקאן , רק דיש דמיון לב' הדינין אהדדי, וכיון שכן , דלאו הא בהא תלי' נ"ל דרמב"ם ס"ל, דמדלא פליגי הכא רבנן אר"ש , מ"מ דאף רבנן דפליגי אראב"י , מודו הכא, דאף באינו שוה לקרקע , כל שאינו גבוה טפח לא מחשב אילן, כבכל דוכתא, וכדאשכחן [כלאים פ"ב מ"ד, וגם סוטה דמ"ד, ב'] בגפן שאינו גבוה טפח דאינו מקדש לזרעי', כ"כ הכא בשביעי' כארע' סמיכת' דמי', משא"כ בערל' ה"ט משום דגם אילן שאינו גבוה טפח חייב בערלה , וא"כ כל שנגמם ונשתייר מזקינה פחות מטפח, אכתי לא נתבטל שם אילן שמקודם ממנו , ולהכי דוקא בנגמם שוה לארץ , חייב בערלה בהדר נכים :

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א. הללמ"מס הוא שבזמן שביהמק"ק אסור בעבודת קרקע ואילן תוך ל"י לפני ר"ה של שביעית ; ומד"ס אסרו בשדה תבואה מפסח של שנת ששית ואילך , ובשדה אילן מעצרת הנ"ל ואילך . מיהו באין מקדש מותר הכל עד ר"ה : מ"ב . שדה אילן שאמרנו , היינו שיש ג' אילנות עבים ומרובה בענפים כל כך עד שיכול כ"א לעשות שליש ככר דבילה במשקל ס"ז פפונד וח' לאטה , אז משערין כאילו עומדין באמצע הבית סאה שהוא נ' על נ' אמה , וחורשין סביבם כל הבית סאה ההוא שעומדין בתוכו ; אבל באין כל א' עושה או לא יכול לעשות כשיעור הנ"ל , אין חורשין לכל א' מהן רק סב"ב כל א' כמלוא המלקט הפירות שבו וסלו שעומר חוצה להמלקט . ושאר הרווח דינו כשדה לבן שנחרש רק עד הפסח : מ"ג . אפילו בג' אלני סרק משערינן בגדלם וחזקתן כבאילני תאנה כנ"ל , דביש בהן כשיעור הנ"ל , מותר לחרוש הב"ס שעומדין בתוכו : מ"ד . ואפילו א' או ב' מהג' יש בהן כשיעור ואפילו א' מהג' עושה בעצמו ככר . והב' עושה נ"כ ככר , ובהשלישי אין בו כשיעור לעשות שליש ככר , אסור לחרוש לכל א' מהן רק סביבו כנ"ל ; ואם הם ד' , סגי בשיכול כ"א לעשות רביעית ככר , וכן בה' חמישית ככר , וכן בו' וכן בז' עד ט' אילנות , סגי בשיכול כל א' לעשות תשיעית ככר ; אבל כשהן י' או יותר , ומרוחקים כנ"ל , אז אפילו כל א' מהן אינו עושה כלל וגם אינו ראוי לעשות , מותר לחרוש כל הבית סאה שעומדים בתוכו עד (ל"י לפני ר"ה) [עצרת] : וכמו חריש של ששית שנכנס לשביעית אסור , כ"כ [קציר] של שביעית שנכנס לשמינית אסור, דוץ (מחריש) [מקציר] העומר שמותר : מ"ה. ג' אילנות , היינו אפילו הן של ג' בנ"א ; מיהו בכל גוונא צריך שלא יהיה ביניהן פחות מד"א , דאז מדאינו יכול לחרוש ביניהן , למעקר קייכו : מ"ו . וכל זה באילנות זקנים ; אבל באילנות רכות כשהן עשרה בב"ס , הללמ"מס , שמותר להרוש כל הב"ס עד ר"ה , אפילו אינן ראויין לעשות כנ"ל ; ולא גזרו בהו רבנן כבזקנים , דמדהם רכים וא"י קרקע אבניי' , יהיו נפסדים אם לא יחרשום יותר משנה תמימה ; מיהו רוקא במפוזרות תוך הב"ס א' הנה וא' הנה ; אבל אם עומדים בשורה או עומדות בעיגול, וכ"ש כשיש גדר סביבם ברווח שהוא פחות מב"ס אין חורשין , לכל א' מהן , רק כפי הצריך להמלקט ולסלו שעומד הוצה לו : מ"ז . אם יש ו' נטיעות וד' דלועין אפילו מצריות שאינם גדולים כיוונית , מצטרפים יה"ל כי' נטיעות ; אבל שוה בשוה וכ"ש בהרוב דלועים אמ"צ : מ"ח . ורק תוך שנה ראשונה משנשרש נקרא נטיעה אילן שנכרת גזעו והנשאר ממנו בקרקע הוציא ענף , אם נשאר מהגזע ממעל לקרקע גבוה טפח , דינו כאילן , ובפחות מטפח , הרי הדין הענף כנטיעה :

פ"ב עד אימתי חורשין בשדה הלבן א) ערב שביעית, עד שתכלה הליחה ב), כל זמן שבני אדם ב) חורשין ליטע במקשאות ובמדלעות ג), אמר רבי שמעון נתת תורת כל אחד ואחד בידו ד), אלא בשדה הלבן עד הפסח ה), ובשדה האילן ו) עד עצרת ז): **ב** מזבלין ח) ומעדרין במקשאות ובמדלעות ט) עד ר"ה וכן

תפארת ישראל

פ"ב א) *שאין בו אילנו' וצלים, ומראה השדה ע"י זה לבן [והגר"א כ' דמיירי שכבר זרועה וחורש בין הערוגו'; ולא ידענא מה הכריח לרבינו לומר כן דהרי פשוט שאפילו אין כאן זרוע מותר לחרוש עד זמן הקבוע; וכן מוכח דהרי ר"ג וב"ד נמנו והתירו להרוש בין בשדה לבן או אילן עד ר"ה אף שאין כאן זריעה כלל, וכוונת החורש כדי שתרטב השדה בגשמי', או כדי שיגדלו עשבי שדה שנאכלים וגדלים בלי זריעה. וכן מוכח נמי מדקאמר במשנה כל זמן שהורשי' ליטע וכו'; אלמא בשאינו זרוע עדיין מיירי]: ב) *שנתיבש' הקרקע מלהלוח ימות הגשמים, והוא כל זמן וכו': ג) *בערוגו' הקשואי' ודלועים שצריכים רטיבו' יתיר', שעוד יתבשלו קודם שביעי', אף שהוא רוצה לזרוע דבר אחר: ד) *דמדאין כל הקרקעו' שוין, יטע' כאומדנתו: ה) *דמדזורע' אחר חרישה, צריך לחלוח רב, מש"ה אחר פסח תו לא נראה כרוצה לזרעה מיד, רק יחשבו הרואי' שהרש' לשביעי': ו) *מדכבר נטוע א"צ קרקע לחה כ"כ: ז) נ"ל משום דבעצרת כבר נגזר על פיר' האילן היאך יהיו, ולא תועיל לו בין יחריש או לא יחריש, ולפיכך נראה כוונתו שחורש לשביעי': ח) מיסטען: ט) *חופר סביב קלחי הקשואין שכבר נטען, וה"ה חורשין: י) *דכל דלצורך פירא מותר עד ר"ה, משא"כ לצורך קרקע או לצורך האילן, דוקא מה שבשביעי' גופא מד"ס, מותר בתוס' שביעי'; ומדאו' לא נאסר בשביעי', רק חזק זב, ר"ל *חרישה, *זריעה, *קצירה, *זימור, *בצירה ולרמב"ם

ר"ע מברטנורה

פ"ב עד אימתי: שדה הלבן. שדה של תבואה וקטנית שאין בו אילן (א): הליחה. לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים: מקשאות ומדלעות. קשואי' ודלועים (ג) אבל משם ואילך מחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית: נתת תורת כל אחד בידו. זה אומר כלתה ליחה בתוך שלי וזה אומר לא כלתה ליחה בתוך שלי: אלא בשדה לבן. שעתיד לזרעה אחר החרישה וצריך שתהא רוב ליחה קיימת אין חורשים אלא עד הפסח: ושדה אילן. שהיא נטועה כבר אין צריך שתהא רוב ליחה קיימת שאין חורשין אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעומק הקרקע הלכך חורשים בה עד עצרת וכל המשניות הללו דחויות הן כדאמרינן לעיל בפ"ק שר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח ועצרת ובטלום ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית: **ב** מזבלין. מכניסין להם זבל: מעדרים. חופרים בעקרי האילנות (ד) שכל דבר שהוא לצורך פירות של ששית מותר בתוספת שביעית ודבר שאינו אלא לצורך תקון האילן אסור אלא אם כן הוא דבר שאפילו בשביעית עצמה אין אסורו אלא מדברי סופרים ובתוס' שביעית לא גזור:

בית

עיקר תוי"ט

(א) כלומר ואין כאן צל שרש. ובפ"ג דפאה כתב ע"א לפי שהתבואה כשמתבשלת מתלבנת: ב) כל זמן שבבני אדם. יכו' לא סוף דבר בשיש לו מקשה ומדלעת אלא אפי' מאחר שב"א עתידין ליטע במקשאות ומד' מותר: (ג) הכוונה לומר שב"א נוטעים במקשאות כו'. אבל פי' מקשאות מקום זריעת קשואים: (ד) לאורה בכל אילנות קאמרי דק"ו דהיינו דאוים להקרא אילנות. אבל כדדייקינן בפיר

של

וכן בבית השלחין יא) מיבלין יב) מפרקין יג) מאבקין יד) מעשנין טו) עד ר"ה רבי שמעון אומר אף נוטל הוא את העלה טז) מן האשכול בשביעית יז): ג מסקלין יח) עד ר"ה, מקרסמין יט), מזרדין כ) מפסלין כא) עד ר"ה כב), רבי יהושע אומר כזירודה וכפיסולה של חמישית, כך של ששית כג), רבי שמעון אומר כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן כד) רשאי אני בפסולו כה): ד מזהמין את הנטיעות כו), וכורכין

תפארת ישראל

[ולרמב"ם חרישה מד"ם]: יא) *ר"ל קרקע עיפ' ולמאה שאין די לה בגשמים, ולא חזי לקשואי', וזרועה ממין אחר אפ"ה כיון שהותר במקשאות הותר לכל [וכלעיל סי' ג] דכיון דגם בשביעית עצמו מדרבנן הוא הקילו: יב) חותכי' יבלת שבאילן: יג) להקל העלי' מעל האילן: ד) לכסות באבק שרשי' המגולי': טו) להמית בעשן, התולעי' שבאילן: טז) היינו מפרקין דת"ק: יז) *אפי' בשביעית, משום דאין האילן משביח עי"ז, רק שומרו שלא יתקלקל, והגאון רב"א זצוק"ל כ' דר"ש לא פליג את"ק, אלא ס"ל דדוקא עלה שסמוכ' לאשכול ומזקת ע"י להאשכול מותר לתלשה, מדמוכה שאין כוונתו רק להאשכול ולא להשבית האילן; ותורת אמת היתה אתו, דכן מוכח בהירושל', ע"ש: יח) *מסירין האבני' מעל השדו', ומיירי במחוברו' האבנים דמהוי כמתקן השדה; אבל בתלושי' אפי' בשביעית שרי, ועי' בזה לקמן פ"ג מ"ז [ירושלמי]: יט) *כורת הענפי' היבשי', והיינו כזימור בגפן, מלשון זמורות: כ) *ממעיט ענפים שרבו: כא) מסיר הפסולת מהאילן: כב) *דכל אלו בשביעי' גופא מד"ס הן: כג) שנכנס לשביעי', דאפי' בשביעי' מותר: כד) דהיינו עד ערלת: כה) מיהו במסקלין מודה ר"ש, מדלא מוכח דלעבודת קרקע הוא, דלמא לשמושי פירא, והכא פלגינ' למסקלין לבבא בפ"ע ברישא: כו) *אילן רך שנקלף ועי"ז הוחלש, מדביק שם זבל, וחוזר ומתחזק ומשביח ולפי' הר"מ ור"ב שמושחין

ר"ע מברטנורה

בית השלחין. שאין די לה במי גשמים וצריך להשקתה תרגום והוא עיף (בראשי' כ"ה) והוא משלהי: מיבלין. חותכין היבלת מומין הטלדין באילן: מפרקין. העלין מעל האילן להקל מעליו: מאבקין. שרשים המגולים מכסים אותן באבק: מעשנין. תחת האילן להמית התולעים הגדלים בו: אף נוטל את העלין. בשביעי' עצמה ות"ק לא אמר אלא מפרקין את העלין בתוספת שביעית לבד ואין הלכה כר' שמעון: ג נוסקלין. מסירין את האבנים: מקרסמין. כמו מכרסמין בכ"ף לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ') כלומר כורתים וחותכין הענפים היבשים מן האילן: מזרדין. הענפים הלחים כשהם מרובים רגילים לקצץ ומניחין מקצת מהן וזהו זירוד: מפסלין. שנוטל את הפסולת וי"מ מפסלין לשון פסל לך (שמות ל"ד) שחותכים כל הענפים שבאילן כדי שיתעבה: כזירודה וכפיסולה של חמשית וכו'. ת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית ורבי יהושע סבר כשנת חמשית כן ששית מה חמשית נכנסת לששית כך ששית נכנסת לשביעית וכמו שמזרדין של חמשית בששית כך מזרדין של ששית בשביעית: ר' שמעון אומר. מערלת ואילך שהוא נאסר בעבודת (האילן) נאסר נמי בזירוד ופיסול ושלש מחלוקות בדבר והלכה כת"ק: ד מזהמי' את הנטיעות. כשקליפ' האילן נושרת מדביקים שם זבל להבריאו כדי שלא ימות האילן וי"מ מזהמין שמושחים האילנות בדבר שריחו רע כדי שיברחו התולעים (ה) מן

עיקר תוי"ט

של כרתך דמתני' דוקא קבואין ודלופין תני לה ועיין בארוכה בת"ט: (ה) ואע"ג דנשמעינהו ממתני' כ' בעשנין כו' י"ל דס"א דדוקא עישון שאינה עבודה בגוף האילן הוא דשרינן בתוספת שביעית קמ"ל דאף זיהום

וכורכין אותן (כז) וקוטמין אותן (כח) ועושין להם בָּתים (כט), ומשקין אותן (ל) ו) עד ראש השנה. רבי אליעזר בר צדוק אומר אף משקה הוא את הנוף בשביעית, אבל לא את העיקר (לא): **ה** סָכין את הפַּגים (לב) ומנקבים אותם (לג), עד ראש השנה (לד). פני ערב שביעית שנכנסו לשביעית (לה), ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית, לא סכין ולא מנקבין אותן (לו). רבי יהודה אומר מקום שנהגו לסוך אינן סכין, מפני שהיא עבודה. מקום שנהגו שלא לסוך, סכין (לז).

רבי

תפארת ישראל

שמזהמין האילן, להרחיק ע"י ריחו את התולעי', ק"ל הרי זיהום כי הך אוקמו אילני הוא, ואפילו בשביעי' שרי כע"ז ד"נ ע"ב): כז) *כורכו במטלית להגינו מחמה וצנה וישביח; ואי"ל א"כ הו"ל אוקמי אילנא דשרי [וכע"ז הנ"ל]? י"ל כל שמעכב היזק שבכללות הטבע כצנה וחמה ורוח הו"ל כאברויי אילנא ודו"ק: כח) *אבשפילטן, שובר ראשי השרביטי', א"נ משים אפר כירה בין שרשיו להשביחו: כט) *סוכה ע"ג לשמור האילן מצינה, מגשמי' יתירי', או מסער' שלא ישיר הפירו', א"נ גדר סביבו גבוה אמ' ממולא עפר, להשביח האילן: ל) *שופך מי' בראש האילן וירד על הגזע; וכולן מדרבנן בשביעי', ומדהאילן רך ועלול להפסד, לא גזרו בתוס' שביעי': לא) המצריך עכ"פ שנוי: לב) *יונגע פייגען סכן בשמן במחובר, שיגמר בשולן מהר: לג) כדי שירדו הגשמי' לטובי הפרי, ותתבשל מהר: לד) *לר"א בירושלמי, דוקא ברוצה לתלשן קודם ר"ה של שביעית שרי, דאל"כ אסו' לסוכן, וכדמסיק בסיפא דמתני', ולר' יוחנן ה"ק מתני', הא דאמרי' ברישא סכין, דוקא בפגין של ערב שביעי' וכו' אבל של שביעי' שיצאו וכו', והרמ"בם פ"ג משמיט' פ' כר"א: לה) *ר"ל אותן שאף שיסוכן לא יתבשלו עד שביעי': לו) *לא אלו בששית, ולא אלו בשמיני': לז) *ר"י פליג רק אאותן שיצאו

מו'

ר"ע מברטנורה

מן הריח או שימותו: וכורכים. י"מ שכורכים דבר סביב האילן בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה. וי"מ כורכים הענפים זו עם זו וקושרין אותם למעלה בראשיהם שלא יהיו נטושי' על הארץ: וקוטמין אותן. י"מ לשום בשרשיהם אפר תרגום אפר קטמא וי"מ שובר הראשי' כמו נקטם ראשו: ועושים להם בתים. רגילים לעשות לאילן גדר אמה סביבותיו וממלאים אותו עפר וי"מ שעושים לו סכה מלמעלה להגן עליו מן החמה או מן הצנה: על הנוף. של האילן אבל לא על העיקר שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים ואין הלכה כרבי אליעזר בר' צדוק אלא אסור להשקות האילן בשביעית בין על הנוף בין על העיקר: **ה** סכין את הפגים. פירות שלא נגמר בשולן סכין אותן בשמן כשהן מחוברים לאילן למהר בשולן ופעמים שמנקבים אותן ומשימין שמן בתוך הנקב אי נמי מנקבים הפגים כדי שיכנסו בהם גשמים ויתבשלו מהרה: פגי ערב שביעית. פירות שאין מתבשלים עד תשרי של שביעית (ז) אין סכין ואין מנקבי' אותן בששית מאחר שאין נגמר בשולן עד שתכנס שביעית ואפי' במקום שנהגו שלא לסוך אסר תנא קמא. ורבי יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוך למקום שלא נהגו לסוך דבמקום שלא נהגו לסוך לא מחזיא סיכה עבודה ושרי:

רבי

עיקר תוי"ט

זיהום שהוא בגוף האילן נמי שרי: ו) ומשקין אותן. לשון הר"מ שופכים מים על ראש האילן וירד על גוף האילן כולו וישקהו: (ז) כלומר שאין דרכן להתבשל עד תשרי:

רבי שמעון מתיר באילן (לח) מפני שהוא רשאי בעבודת האילן (לט): ו אין נוטעין ואין מבריכין (מ) ואין מרכיבין (מא) ערב שביעית (מב), פחות משלשים יום (ט) לפני ראש השנה, ואם נטע או הבריך או הרכיב, יעקור, רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת (מג), רבי יוסי ורבי שמעון אומרים לשתי שבתות (מד): ז האורז (מה) והדוחן (מו) והפרגין (מז) והשומשמין (מח), שהשרישו לפני ראש השנה (מט), מתעשרין לשעבר (נ), ומותרין

תפארת ישראל

' לז' [וכדמוכח בתוספתא] מיהו לר"א הנ"ל סי' ל"ד דת"ק אוסר לגמרי אותן שמן ו' לז', א"כ ר"י מיקל במקום שלא נהגו לסוך, ולר' יוחנן דאותן שמן ו' לז' מתיר ת"ק לגמרי, א"כ ר"י מחמיר בנהגו לסוכן: לח) ר"ל אילן מלא פירות שילאו מז' לח', מותר בעבודו' האילן גופי', אף שפירותיו עדיין קדושי' עד ט"ו בשבט של ח': לט) דילפינן מקרא דמשילא' שביעית, אף שהפירות קדשי כשביעית אפ"ה עבודת אותו אילן מותר: מ) כופף ראש הזמור' וסומכה בארץ: מא) מרכיב ענף מאילן לאילן אחר שהוא מינו: מב) *אפי' באין בהמק"ק, מדנראה כנוטע בשביעית: מג) *ונקט הרכבה ברבותא, דאפי' הרכבה שאינו נוח להשתרש ולהתאחו' יחד סגי בהכי, ומכ"ש בנטיע' והברכ': מד) וכל שיעורי דמתני' חוץ מל' יום דתוס' שביעית: מה) רייז: מו) הירזע: מז) מאָהן: מח) מין לייכזאמען: מט) *מיירי בכל השני': נ) *ר"ל כסדר מעשרו' של שנה שעברה שהשרים בו, דבשני' אבדה בשמיט' נותני' מעשר ראשון ומעשר שני, ובשנת גו, מע"ר ומעשר עני:

מדהשרים

ר"ע מברטנורה

רבי שמעון מתיר באילן. שהוא מלא פירות שביעית לעשות בו מלאכה במולאי שביעית (ח) מפני שהוא רשאי בעבודת האילן אף על פי שהפירות קדושים בקדושת שביעית והלכה כתנא קמא: ו מבריכין. כופפים זמורת הגפן בארץ ומכסים אותה בעפר: מרכיבים. מביאים ענף של אילן ומרכיבין אותו על גב אילן אחר שהוא ממינו: פחות מל' יום. בגמרא במסכת ראש השנה מוכיח דהנך ל' יום דקליטה לת"ק וג' ימי' דרבי יהודה ושתי שבתות דרבי יוסי ורבי שמעון צריכין קודם ל' יום דתוספת שביעית דבעינן שתקלוט הנטיעה קודם תוספת שביעית וכלהו ס"ל דתוספת שביעית ל' יום הלכך לתנא קמא דאמר אין קליטה פחותה משלשים יום צריך ל' דקליטה ול' דתוספת לרבי יהודה דאמר בשלשה ימים הויא קליטה צריך ג' דקליטה ול' דתוספת לדברי רבי יוסי ורבי שמעון דאמרי שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ול' לתוספת ופירוש קליטה שתהא הנטיעה נקלטת ונאחזת בשרשיה בארץ והלכה כרבי יוסי ורבי שמעון: ז האורז בלע"ז רי"ש: ודוחן. מילי"ו: והפרגין. כעין רמון מלא זרע והזרע שלו מקשקש בתוכו וקורין לו בערבי כשכ"ש ובלע"ז פפאוור"ה: והשומשמין. כמין זרע ארוך ובא"י ממנו הרבה וקורין לו בערבי סומס"ם: מתעשרי' לשעבר. כמעשר שנה שעברה אם היתה שנה ראשונה ושניה של שמטה מעשר

שני

עיקר תוי"ט

ח) כל עבודות הצריכות לאילן כדתניא בת"כ שבת שבתון יהיה לארץ כיון שיצאה שביעית אע"פ שפירותיה שמיטה מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן אבל פירותיו אסורים עד ט"ו בשבט הר"ש:
ט) משלשים יום. ודבר זה אסור לעולם אפי' בזמן הזה מפני מראית העין שמא יאמר הרואה בשביעית נטען הר"מ:

לשון

ומותרין בשביעית נא), ואם לאו י), אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה נב): **ח** רבי שמעון שזורי אומר פול המצרי שזרעו לזרע כתחלה נג), כיוצא בהן נד) רבי שמעון אומר אפונין הגמלונין נה), כיוצא בהן יא), רבי אליעזר אומר אפונין הגמלונין, משתרמלו יב) לפני ראש השנה נו): **ט** הבצלים הסריסים נז) ופול המצרי נח) שמנע

תפארת ישראל

נא) מדהשרים בששית, אין בהם קדושת שביעי' וכל הנך יליף להו מקרא בת"כ: נב) *מדהשרישו או, דאף דלעניין מעשרות אילן אזלינן בתר חנטה, ובירק בתר לקיטה, ובתבואה וזתים בתר שליש בשולן, מ"מ באלו המינין, דאינן מביאין שליש כאחת, גם אין נלקטי' כאחת, אזלי' בתר השרשה, מדנשרשי' כולן כא' כשנזרעי' יחד, ומדמעשרו' אלו המינין מד"ס, יש כח לחכמי' לקבוע זמן כמו שירצו [ונ"ל דהא דצריך להכפיל ולומר ואם לאו, והרי כבר מדיוקא דרישא שמעינן כן; היינו כדי דנידק לומר דווקא בוודאי השרישו אבל בספיק' אמרינ' נעשה כסיפא כדאמרי' בכל דוכתא דק' דיוקא דרישא וסיפא אהדדי [כקידושין ד"ה, ב]; וכן י"ל בכל מקום דהכפיל תנא לומר ואם לאו, היינו שלא נטעה לומר דספיקו כוודאי דמי]: נג) *ר"ל לא שנמלך, רק תיכף כשזרען לא הי' דעתו לאכלן ירק, רק שישהו בארץ להרבות זרע, דאז נ"כ אינן נלקטי' כאחד: נד) ואזלי' בתר השרשה, וכזרען לירק אזלינן בתר לקיט': נה) גראָסע באָהנען: נו) שנתקשו ונעשו כמונחים בכים לפני ר"ה, אזלינן בתר שעת תורמל: נז) שאָלאָטטען בל"א, מין בצלי' שאין עושין זרע, כשאר בצלי' שכשירצה שיהיו לזרע, יניחם בארץ זמן הרבה, עד שיוציא קלחים אשר בראשן זרע; אבל אלו הבצלים הן מין פירות שהן עצמן הן הזרע כקטנית ופולין וכדומה, שזורע הפרי עצמו, והיא מתרבת מתחת לארץ או שמצמחת ירק ממעל לארץ שבו פירות הרבה: נח) שזרען לאכלן ירק ולא

ר"ע מברטנורה

שני ואם ג' מעשר עני: ומותרים בשביעית. כיון שהשרישו בשנה ששית לפני ר"ה (י) של שביעית אין בהם קדושת שביעית: ומתעשרין לשנה הבאה. כשנת לקיטתן כיון דבאותה שנה השרישו ואם היא שנה שביעית אין מתעשרין כלל ויש להן קדושת שביעית אף על גב דבאילן אזלינן בתר חנטה ובירק בתר לקיטה ובתבואה וזיתים בתר שליש כלומר כשיביאו שליש בשולן אז נתחייבו במעשרות מכל מקום באורז ודוחן ופרגין ושומשמין דאין לוקטים אותם כאחד ואין מביאים שליש בשולם כאחד (יא) אין הולכים בהם אלא אחר השרשה דבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעים אותם: **ח** פול המצרי. פאשול"י בלע"ז: שזרעו לזרע. כדי להוציא ממנו זרע לזרוע ולא לאכילה: כיוצא בהם. בתר השרשה כאורז ודוחן בין לענין מעשרות בין לענין שביעית ודוקא שזרעו לזרע אבל זרעו לירק אזלינן בתר לקיט' כירק: הגמלונין. הגסים: משתרמלו. שהוקשו ונעשו כמין כיס ודוגמתו בתרמילו שהוא כיס של רועים: **ט** הבצלים הסריסים. שאין עושים זרע כשאר בצלים: ופול המצרי. שזרעו לירק דאי זרעו לזרע הא תנן לעיל דאזלינן ביה בתר

עיקר תוי"ט

(י) לשון הר"מ ואמר ר"ה אין הכונה על ר"ה של שנה בשנה שביעית אבל בוא ר"ל וכו': (יא) אגב ריוס לוקטין מעט ולמחר מעט ונמלאו חדש וישן מעורבים יחד. וה"ל מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש אזיל בהו בתר השרשה וכו' ומעשרות של אלו מדרבנן ויכולת בידם לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד רש"י בר"ה דף י"ג: (יב) משתרמלו. כלומר אימתי הם כיוצא בהם בזמן שתרמלו לפני ר"ה

שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה (נט), מתעשרין לשעבר (ס), ומותרים בשביעית, ואם לאו, אסורין בשביעית. ומתעשרין לשנה הבאה(סא), ושל בעל(סב) (יג) שמנע מהם מים שתי עונות(סג), דברי רבי מאיר, וחכ"א שלש: י הדלועין שקיימן לזרע, אם הקשו לפני ר"ה(סד), ונפסלו מאוכל אדם, מותר לקיימן בשביעית(סה), ואם לאו אסור לקיימן בשביעית(סו)(יד), התמרות שלהם(סז), אסורות בשביעית(סח)(טו), ומרביצין בעפר לבן(סט). דברי רבי שמעון. רבי

אליעזר

תפארת ישראל

ולא להמתין להן עד שיגדלו זרע וכלעיל מ"ח ולרכ"מ [פ"ד משמיט' הי"ז] בפול המצרי בעי תרתי שזרעו לזרע ושמנע מהם מים: נט) °בלא השקה אותן ל' יום קודם ר"ה, וגם לא השקן אח"כ: ס) °מדכתיב באספך מגרנך ומיקבך, מה גרן ויקב שמסתפק במי גשמי' ומתעשר לשעבר אף כל מין כה"ג מתעשר לשעבר, ילאו ירקות שאין מסתפקים וצריך להשקותן, אבל הנך במנע מהן מי השקא' ל"י קודם ר"ה, הו"ל כמסתפק בגשמים ודינן כגורן ויקב: סא) °דמדהשקן תוך ל"י, כשהגיע ר"ה עדיין לחלוחי' ההשקא' קיימת, והו"ל כהשקן בשביעי'. מיהו דוקא הנהו דדרכן למנוע מהם מים קודם לקיטתן, אבל בשאר ירקו' אפי' מנע מהן מי', בטל' דעתו ודינן כירקו' למיזל בתר לקיט': סב) ליטנא דמתיבותא וייבוב, ור"ל שדה לחה בטבע', שנוח' לצמוח וא"צ להשקות' כ"כ הרבה השקאו': סג) ב' זמני' שרגיל להשקות'. והוא זמן ארוך יותר מל"י: סד) °שנעשו כעץ עד שאם יעקצן במחט לא יתאחה עוד הנקב. סה) לזרע, אע"ג שפירות שביעי' צריכין ביעור, ואיסור לקיימן לזרע, הנהו לא היו פירות שביעי' מעול', מדהוקשו לפני ר"ה: ס) °שפירות שביעי' שחייבי' בביעו' אסורי' להניחן לזרע: סז) פרחים מדלועין שהוקשו: סח) כספיחי שביעית ולא דר"ל דאסור לגמרי, אלא דדינן כשאר ספיחי שביעית שהן קדושים כקדושת שביעית וכלקמן רפ"ט: סט) מפקין שדה לבן בששית ובשביעית כדי שיצאו ירקות לשנה שלאחריהן:

מפקין

ר"ע מברטנורה

בתר השרשה אפי' לא מנע מהן מים: שמנע מהם מים ל' יום. יצאו מתורת ירקות הגדילות על כל מים ונעשו כשדה בית הבעל שמסתפקת במי גשמים הלכך מתעשרין לשעבר: ושל בעל. שדה שהיא בעמק ומלוחלחת ואין צריך להשקותה ומ"מ צירק צריכה השקאה מש"ה קתני שמנע מהם מים שתי עונות זמן השקאתה שרגילין להשקותה קרי עונה והלכה כחכמים: י הוקשו. כתיבשו ונעשו קשין(יד): אסור לקיימן בשביעית שפירות שביעית אסור להניחן לזרע: התמרות. העלין קודם שיפתח דומה לתמרה וכמוהו נקטס ראשו ועלתה בו תמרה בפ' לולב הגזול פי' אחר תמרות כעין לולבי גפנים: מרביצין בעפר לבן. כלומר משקים שדה לבן (טז) וכן הלכה שמשקים שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית ולא עוד אלא שמשקים אותו בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית:

ממרסין

עיקר תוי"ט

ר"פ: יג) ושל בעל. ליטנא דמייתבותא דכתיב (ישעיה מ"ב) כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמא דמיתותב עלם עם בתולתא יתייתבון בגוויך בניך גמ' ריש מ"ק: (יד) מפרש בירו' כילד הוא בודק עוקצו אם מתאחה אסור. ואם לאו מותר. פי' עוקץ כדלעת במחט אם מתאחה הנקב עדיין לא סוף ואסור ואם אין מתאחה מותר. הר"ש: טו) אסורות בשביעית. כלומר אסורות כספיחי שביעית דפ"ט:

(טז) כרפ"ק דמ"ק כתב הר"ב דשרי אפי' בבית הבעל:

וכירו'

אליעזר בן יעקב אוסר, מטרסין באורז ע) בשביעית, רבי שמעון אומר אבל אין מכסחין עא) :

פ"י

תפארת ישראל

ע) *משקין שדה אורז, ומדצריך מי' רבי' מש"ה נקרא ממרס, ומשום דאם לא ישקהו יפסד לגמרי, להכי התירו השקא' שהוא מד"ס, דבמקו' פסיד' ל"ג רבנן; ואי"להק שדה אורז בשביעי' היכ' משכח"ל, הן לא נזרע ולא נאסוף תבואתינו? וי"ל דמיירי בגדלו הרבה ספיחי' בשדה אורז שקצרוה בששית: עא) *לקטוס העלין מהשבולת להשביח', דהו"ל כאברויי אילנא, משא"כ במ"ב אקמויי אילנא הוא כסי' י"ז :

פ"ג

ר"ע מברטנורה

ממרסין באורז. משקין עפר האורז ומערבין אותו במים כמו נתנו לממרס ביומא: אבל לא מכסחין. שאין חותכים העלין של האורז (יז) תרגום לא תזמור לא תכסח והלכה כר' שמעון:

פ"ג

עיקר תוי"ט

(יז) וכיוצ' פריך אדר"ש דמ"ב שאמר אף נוטל הוא את העלה מן האשכול ומשני לה דנטילת עלין של אשכול אינו אברויי אילנא אלא אוקמי אילנא כאדם המציל מן הדליקה דאוקמי בעלמא הוא אבל גבי אורז אברויי אילנא הוא ואסור הר"ב:

פ"ג

חידושים

מ"ב כ' רתוי"ט ד"ה מעדרין, וא"ת למה לא התירו עידור גם באילנות כמו זיבול, הרי לר"מ גם חרישה מד"ס וכו' והקשה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל ק"ל איך אפשר לומר כן בטעמ' דמתני', הא מתני' זו דס"ל תוס' שביעי' אסו' אף שלא בזמן המקדש ע"כ דס"ל דתוס' נפקא מקרא בחריש ובקציר תשבו' דקאי אשביעי', לומר חריש של ע"ש שנכנס לשביעי' וכפ"א מ"ד, וא"כ הרי מפורש דחריש דששית לשביעי' אסור מ"הת. וכן הרמב"ם ריש הל' שמיט' כ' מ"ע לשבות מעבודת הארץ ואילן בשביעי' שנא' ושבתה, ונא' בחריש ובקציר תשבות, וא"כ הרי מפורש דאסור מ"הת, את"כ מצאתי שתמה כן הפ"ת בסמ"ס, ולי ק' עוד ארמב"ם הנ"ל וכן הרא"ה בחינוך הביא עשה דשביעי' מקרא דבחריש והרמב"ם בפ"ב פ' דתו' שביעית הלכה ורק בזמן המקדש, וזה כר' ישמעאל דבחריש וקציר לא קאי אתו' שביעי' אלא לאורויי מה חריש רשו' וכו' יצא קציר העומ' בשבת, דמותר, וכדפ' הרמב"ם פ"ז מתמידין, וא"כ קרא דבחריש קאי אשבת, ואיך הביאו הרמב"ם אשביעי', וצע"ג עכ"להט *קרא עניא אשבת, הרי [במ"ק ד"ד,א] מסקינן דר"ג וב"ד ס"ל דתוס' שביעי' הלכה היא, ומנ"ל לרבינו דמתני' דהכא דהיא של בת הקודמין סוה ס"ל דמדאו' אסו', ואדרבה א"כ הדרא תו קו' הש"ס לדוכתא וכי ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו דהוה ס"ל דאו', וליכא לתרוצי כתי' הש"ס, מעיקרא כך התנו כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל, דהרי הם אמרו דאו', ותו אחר שהחליטו ע"פ רוב הדור הקודם דלא כר"ע דס"ל הלכה, איך יבוא דור האחרון וחדש: לעלמן הלכ' למ"מס שלא קבלוה מב"ד הקודמין, ובאיזה ענין היו מכריעין דבר זה? אמנם לפע"דנ כמ"ש פ"א ב', דבת הקודמין נמי הוה ס"ל דתו' שביעי' הלכה, וגם הא צ"ל דגם לבת הקודמין רק בזמן המקדש אסור מב"למסם, דאל"כ הדרא תו קו' הש"ס לדוכתי', אם הדור הראשון קבלו הלמ"מס דאסור אף שאין בהמק"ק, האיך יבא ב"ד שלאחריהן ויאמר שלא קבלו כך, אלא שהדור הראשון גזרו ב' גזירו', הא' שיהי' אסור אף באין בהמק"ק, ועוד גזרו על פסח ועצרת, וכפשטא דשמעתתא [דמ"ק ד"ד,א'] וקרא דבחריש וקציר דנקטה מתני' הקודמה פ"א מ"ד אסמכתא בעלמא הוא, וכמפורש בירושלמי להדי' ריש שביעי', א"י מתורץ קו' רבינו, דהרי איסור תחילה דנקט' מתני' הכל מד"ס, ומש"ה ל"ק נמי ארמב"ם שהזכיר רפ"א שנא' בחריש' ידוע שכן דרך רבינו לכתוב לרוב שנא', אע"ג שאינו רק אסמכתא כפ"ד מאיסורי ביא' פ"ד הי"ב, שנא' והזרתם ושם לעיל ה"ע כ' ה"ה דר"מ ס"ל ושת מד"ס, וכ"כ פ"ס ממ"א ה"מ ושם פ"יא ה"ס וכ"כ שם פ"טו כמה פעמי' לענין בטולי ק"א ור' וס', וכ"כ שם ספ"יז ועוד הרב'; אמנם מ"ש התוי"ט דלרמב"ם חריש' בשביעי' מד"ס אף דאמת הלמ"מס הוא וכר"י י' נטיעות וכו' הלמ"מס, וגם הרמב"ם לא כ"כ רק שלא לקי עלה, רק כוונתו לפ"ד הר"מ כל שאינו מפורש בתורה הו"ל ד"ס ככ"מ ריש איסות.

ואף

חידושים

ואף שיש לחלק בין זיבול שהוא ד"ס גמור לחרישה שהוא דאוריי', עכ"פ מדהשתא שאבהמק"ק כ"ז מד"ס לא הו"ל לחלק כ"כ, כנ"ל כוונת רתוי"ט השבני רבינו וז"ל מ"ש ידידי הרב ני' דכת הקודמין נמין ס"ל הלכה וכפשטא דשמעתא דמ"ק, במהכ"ת פשטא דשמעתא שם בהיפוך, דאמרי' התם ר"ג וב"ד מדאו' בטיל וכו' הלא אר"א ר"ג וב"ד סברי כר"י וכתבו תו' בס וז"ל וודאי מדאו' בטיל וכו' הרי דפליגי בדינא אי הוה דאו' [*לא זכיתי להבין דברי קדשו, כמדומ' דרבינו הבין דתו' ה"ק דר"ג וב"ד בטלי דלא להוי דאו', ולפענ"ד כוונת תו' להרך, דעכ"פ אמאי סמך לבטל גזירת הקודמין, ואהא כ' תו' דמתוך ההלכה גופא סמכו לבטל, דמש"ה קבלוה ביחד עם נסוך מים וכדמסקו תו' להדי', אבל וודאי הכל רק אסמכת' וכמ"ש שם רש"י אדר' יוחנן דאסמכת' דאו' מלא] וכ"מ מרמב"ם רפ"ג משמיטה, דלא היה גזירה מעולם רק לאסור כשבהמק"ק מפסח ועצרת ואילך [ולא הבנתי א"כ איך מקשה הש"ס האיך ר"ג וב"ד בטלו דברי ב"ד חבירו, הרי קמאי ל"ג כלל בכה"ג, ולא מחשב ביטול דברי ב"ד חבירו, וכדאמרי' [גיטין דל"ו, ב] דאי לדרי' תיקון מבטלינן] וכ"מ לשון הר"ב ריש שביעי' וז"ל ולקמן יליף לה והיינו במ"ז, מקרא דבתריש ובקציר, ומתני' למוד גמו' ולא אסמכתא [*תמהני הרי בירוש' קאמ' בפירוש דאסמכת' לאוד היא?] וכן ממ"ש הר"ב דמשנה זו אינה הלכה, ואי נימא דמשנה ראשונה תקנתא הי' והתנו שיהא כח ביד ב"ד לבטל, ור"ג וב"ד בטלוהו, לא שייך לומר ואינה הלכה, דהא ההלכה לא הי' איסו' בשאין בהמק"ק [ולא הבנתי כלל ד"ק, וכי אתקנה לא שייך לומר ואינה הלכה? ואדרבה מכאן ראי' לדברי, שב"ד הקודם גזרו אף הזמן שאין בהמק"ק] גם אף לפי ההלכה אין חוזר לקושייתו, דהא מ"מ מהך די' נטיעות חורשים מבואר דחרישה אסור בשביעי' אלא דתו' שביעי' בזקינו' הוא רק באין בהמק"ק, אבל בשביעית עצמה לא משמע שיש חילוק בין זמן לזמן, לומר דבבהמק"ק אסור חרישה בשביעי' ובאין בהמק"ק מותר, א"כ אף אם נ:ק: כמעכ"ת הרב ני' מ"מ ק' דהרי מההלכה ג"כ נשמע דחרישה אסור בשביעי' [°כבר נתיישב לפע"ד לפמ"ש לעיל, רק דקצרתי דברי כשדנתי לפני רבינו] ומ"ש ידידי הרב ני' דרמב"ם נקט הקרא דרך אסמכתא, לענ"ד לא מצאנו דנקוט הרמב"ם כמו יהודא ועוד לקרא, דתחלה נקט הטעם דשבתה ואח"כ האסמכתא? [°לענ"ד גם זה מצאנו לרוב היכא דקרא העיקרי אינו מפורש להדי', מביא אח"כ האסמכת' כרפי"ב מאיסורי ביא' ובפ"א מבית הבחירה ה"ג ועוד הרבה] ומ"ש מעכ"ת דאל"כ הדרא קו' הש"ס לדוכתא וכי ב"ד יכול לבטל וכו', ליתא דאי פליגי בדינא ליכא קו' כלל, דתורה נתנה רשו' לחלוק בדינא כפי הנראה לכל א', ורק בענין תקנה אין לבטל [°ותמהני דעכ"פ אחר שכבר הסכימו הקודמין דלא כר"ע, היאך יחדשו האחרוני' נומר הלמ"מ אתמהה?]: מ"ו הקשה הקשה כברזל ה"כ אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל למה בנטע יעקר, מ"ש מחרישה פ"ד מ"ב, דבחרש אפי' בשביעי' גופא, מותר לב"ה, ול"ג בה רבנן כי הכא, ונ"ל דבנטע שאני דמתקיים טפי [כרש"י גיטין דנ"ג סע"ב], אמנם ק"ע, דהכא החמירו בנטע טפי מחרישה, ובתו' שביעית איפכא, דנטיעה מותר ונוטע עד ל' יום קודם ר"ה, וחרישה אסור מפסח ועצרת, ונ"ל דדוקא בהדא לרעותא החמירו, להרוש וליטע בזמן איסור לאכל בשעת היתר, או לחרוש בזמן היתר לאכל בשעת איסור, משא"כ ליטע בשעת היתר לאכל בשעת היתר, כנטע בתו' שביעית, דטעם לזמן מרובה, ואין הפירות לשביעית, מותר, ע"כ תד"ק [°ועתוי"ט מ"ו ד"ה פתות, שתי' על זה שלא החמירו בנטיעה כבחרישה, משום דתו' שביעית אינו מפורש רק בחרישה, בחריש ובקציר תשבות, א"נ משום דחרישת האילן נראה טפי שעושה לתקן שדה ולא לתקנת האילן, וכתב עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, תירוץ קמא שכ' בשם הפירוש, דברי תו' הם, פ"ק דר"ה ד"ט ד"ה ומותר, והר"ש כתיב מכ לתן, דהה לתרוגם והעלה לעיקר כאידך תרוצא:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. בזמן המקדש הורשין שדה תבואה רק עד פסח של ששית: מ"ב. אף בזמן המקדש, מותר לזבל ולחפיר סביב קשואין ודלועין ובשדה יבישה שאין מסתפקת בגשם, עד ר"ה של שביעית; וכ"כ מותר עד אז לחתוך יבלת מאילן, ולהסור עליו שרבו ביותר, ולכסות שרשיו באבק, ולעשן תחתיו להמית תולעי'; דכל הנך אסירי גם בשביעית רק מד"ס, ולהכי בששית במקום פסידא ל"ג: מ"ג. וכ"כ מותר מה"ט עד אז להסיר האבנים חקבועים על שרשי אילן, וכורתין ענפיו היבשים ולהמעיט ענפיו שרבו ביותר, ולהסיר הפסולת מגזעו: מ"ד. וכ"כ מותר לטוח זבל על הגזע במקום שנקלף, ומותר לכרכו במטלית לרגינו מצנה וחמה, ולקטום ראשי שרביטיו, ולעשות גדר קטן ונמוך סמוך לשרשיו ולמלאותו עפר להשביח האילן ע"י זה, ומשקין גם לעיקרו, הכל עד ר"ה של שביעית: מ"ה. וכ"כ סכין בשמן פגי תאנים שלא נתבשלו עדיין, ומנקבין אותן, כדי שימהרו להתבשל

פ"ג מאימתי מוציאין זבלים לאשפתות א) משיפסקו עוברי עבירה (נ"א עובדי עבודה ב). דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר משייבש המתיק ג), רבי יוסי אומר משיקשור ד): ב עד

תפארת ישראל

פ"ג א) *לנברו במקום א' בשדה בשביעי', שמשם חוזר ומפזרו אח"כ בשדה בשמיני': ב) °ה"ג, והיינו העכ"ום שעובדין שדותיהן; אבל קודם לכן לא, שלא יחשדוהו שמזבל' לשביעי' [מיהו אם שלו הוא בדם בעל שפוסקים לעבוד מקודם אף שהגוים מזבלין עדיין בית השלחים, אפ"ה מותר להוציא זבלו לשדה בעל, מדיודעין בני עירו שאין לו שלחין, ואפ"ג דבשבת אסור עכ"ום לעשות מלאכת מחובר לישראל אע"ג שקצץ ואין ישראל דר שם, דחיישי' לאורחין, א"כ ה"נ ניחש לאורחין [כא"ח סי' רמ"ד] י"ל התם המלאכ' גופ' דאו', משא"כ הכא זבול בשביעי' מד"ס, ולי °נרא' דהכא תברא הברא אית לי', ומדבני עירו יודעין שאין לו שלחין יודיעו לאורחין, משא"כ התם מאן ידע קיני' דבלגע'): ג) °ר"ל שיתיבש כל הלחלוח שיש בבקועי השדה, שנותן מיתוק לשדה, דאז לא יועיל הזיבול עוד לשנה זו, וי"א דר"ל משיתיבש הזבל וכן מסתבר לענ"ד מיהו לקמן [פ"ט מ"ו וודאי בליחות הגשמי' שבקרקע או שבהעשבי' מיירי: ד) *משיתיבש הזבל ויתקשר יפה

ר"ע מברטנורה

פ"ג מאימתי מוציאים זבלים לאשפות. דרך עובדי אדמה לכנוס הזבל למקום אחד בשדה ועושה שם אשפה גדולה עד שהוא מפזרו בשדה לזבלה: משיפסקו עוברי עבירה. לעבוד את הארץ בשנה השביעית וקודם שיפסקו עוברי עבירה אסור שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא (א) ולזבל שדהו הוא מוליא ויש ספרים שכתוב בהם עובדי עבודה והיא היא: משייבש המתוק. משיהיה יבש הזבל שנותן מתיקה (ב) לפירות: משיקשר. כשמתחיל להתיבש מתעבה ונעשה קשרים וקרושים דבריהם להיות בוים ובירושלמי מפרש משייבש המתוק שדקין שבבקעה כשהמטר יורד מתמלאים מים והינם מתיבשים אלא לאחר זמן ונקראים מתוק על שם מתקו של רגבי

עיקר תוי"ט

(א) ירו' מעתה אפי' משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני מראית עין שיאמרו לתוך בית השלחין הוא מוליא. שאף משפסקו ע"ע בשדה הבעל רגילים להוליאם לבית השלחין. ומשני יודעים הם בני עירו אם יש לו בית השלחין אם אין לו. ולא חשו לעוברין ושבין מפני מראית העין: (ב) כלומר הזבל נקרא מתוק ע"ש שנותן הס' וכן קודם שייבש וכו' לעולם נקרא מתוק. וטעמא דבריותא משום דמשייבש אין מזבלי' הארץ לעבודה וניכר שהוא עבנו לאוצר ולא לזבל ועיין מ"ז פ"ט במפרש הר"ב בע"א. מזבלין

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

הכל עד ר"ה הנ"ל, אבל פני ששית שנכנסו לשביעית, ושל שביעית שיצאו לשמינית, אסור לסוך או לנקבן: מ"ו. אפילו מהמ"ז אסור ליטע ולהבריך ולהרכיב, תוך מ"ד יום קודם ר"ה של שביעית, דהיינו י"ד יום לקליט' ול"י לתוס' שביעית, ואם עשה כך, יעקר האילן, ובלא עיקר, הפירות מותרים: מ"ז. אורז ודוחן ופרגין וכן כל מיני קטניות, כשנגמרו לפני ר"ה ותניחן במחובר, הרי דינן כפירות שנה שעברה בין לענין מעשרות ובין לענין שביעית: מ"ח. וכן פול המצרי. וכולן דוקא בשזרען לזרע, אבל בשזרען לאכלן ירק, אזלינן במעשר ובשביעית בתר שנת לקיטתו: מ"ט. בצלים הסריסים שאינן עושין זרע, אלא זורעין הפרי והוא מתרבה, וכ"כ פול המצרי אע"ג שזרעו לירק, אם מנע מהן מלהשקותן ל' לפני ר"ה, הרי דינן כשנה שעברה למעשר ולשביעית. מיהו כשנגדלו בשדה שמסתפקת בגשמים ואעפ"כ ישקוהו לתרבות ירק, צריך שימנע מהם מים זמן יותר מל"י, דהיינו ג' זמנים שרגיל להשקותן, או דינן כפירות שנה שעברה: מ"י. כל הירקות שהניחן מששית בהקרקע לזרע, ונתקשו קודם ר"ה של שביעית אף שאינן ראוין לאכל אדם, אין בהם דין שביעית, ואפ"ה דלועין שנתקשו כנ"ל שאין בהן דין שביעית, אם הוציאו פרח בשביעית, יש בהפרחים דין שביעית: מותר לרבץ שדה תבואה בששית ובשביעית: ספיחי אורז מותר להשקות בשביעית, אבל אסור ללקט עליו המרובים ביותר, שהו"ל אשבוחי נדוליו דאסור [כע"ז ד"נ ע"ב]:

ב עד כמה מזבלין ה) ג), עד שלש שלש אשפתות לבית סאה ו), של עשר עשר משפלות ז), של לתך לתך ח), מוסיפין על המשפלות ט), ואין מוסיפין על האשפתות י), רבי שמעון אומר אף על האשפתות יא): ג עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה יב), יתר מכאן יג), מחציב יד) ד), דברי רבי שמעון וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה טו) ה) או עד שיגביה שלשה, עושה אדם את זבלו אוצר טז), רבי מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה יז) היה לו דבר מועט יח), מוסיף עליו

תפארת ישראל

ספה, דלא חזי לזיבול השתא, עד שיחזור ויתגלגל בי"הנ: ה) *בזמן המותר כמ"א לכל מר כדאית ליה: ו) שכל אשפה של עשר וכו': ז) *קופו' של זבל, טרא"ג בל"א, משא"כ בפחות מזה נראה כמזבל שדהו: ח) שכל משפל מחזיק לתך והוא ט"ו סאין והוא נ' שיעורי חלה: ט) ליתן באשפ' יותר מי' משפלות: י) יותר מג', דמחזי כמזבל: יא) דמדצבורין לא מחזי כמזבל: יב) סיום מלת' דר"ש היא דלר"ש שרי ג"כ ג' אשפתות לב"ס מ"מ; מיהו לא יפחות מג' משפלות לאשפה: יג) אם הוסיף על ג' אשפות קטנים: יד) *ר"ל מניחן סמוכין בעיגול כרגלי הצובה, והוא כלי בת הרבה רגלים אבל לא יניחם בשורה, דאז ספי נראה כמזבל שדהו: טו) שיעמיק או יגביה מקום הנחת האשפה ג"ט, כדי שיהא ניכר שאין כוונתו לזבל השדה: טז) להניח כל הזבל באשפה א', ואפי' ק' משפלות: יז) מיהו באין שם רק ל' משפלות דהיינו כשיעור ג' אשפתות בנ"ל, כ"ע מודו, דהשתא בג' מקומות מותר, במק"א לא כ"ש: יח) שאין לו זבל בביתו, להוציא

ר"ע מברטנורה

רגבי נחל (איוב כ"א): ב משפלות. קופות שמוציאין בהם זבלים שכל משפל מחזיק לתך שהוא משאוי של חמור והלתך חצי כור ט"ו סאין: מוסיפין על המשפלות. נותן באשפה אחת משפלים כמו שהוא רוצה ואין מוסיפין על האשפות לעשות יותר משלש אשפות בבית סאה שלא יראה כמזבל את השדה: ר' שמעון אומר אף על האשפתות. מוסיפין כיון שיש צבור גדול במקום אחד לא מחזי כמזבל ואין הלכה כרבי שמעון: ג יתר מכאן. משלשה (אשפות) מותר והיינו דרבי שמעון דרישא והשתא אתא לאשמועינן דברי רבי שמעון אפי' אין עשרה משפלות ובלבד שלא יהיה בה פחות משלשה דאע"פ שיש מעט זבל באשפה וסד"א דמודי רבי שמעון דאם מוסיף האשפות נראה כמזבל קמשמע לן דלא מחזי כמזבל הואיל ואינו מפוזר: עד שיעמיק שלשה. שיעמיק מקום האשפה או יגביה משאר הקרקע שלשה טפחים שיהיה ניכר דלכנוס הזבל למקום אחד הוא עושה ולא לזבל את השדה: עושה אדם את זבלו אוצר. אותם שלשה אשפות של שלשים משפלות יכול לעשות אותם אשפה אחת ולהוסיף עליהם כמו שירצה דלא תימא כי היכי דאסור יותר משלשה אשפות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משעור שלשה אשפות במקום אחד: ר' מאיר אוסר. בירושלמי מוכח דביותר מכשיעור בלבד אוסר רבי מאיר אבל בכשיעור השתא בשלשה מקומות מותר במקום אחד לא כ"ש ואין הלכה כרבי מאיר: היה לו דבר מועט. שאין

עיקר תוי"ט

ג) מזבלין. אמתני' דלעיל קאי למר כדאי' ליה ולמר כדאי' ליה הר"ש: ד) מחציב. נ"א מותר. וגם נר' מחציב יש לפרש כן מלשון הצובה שהם רגלי הקנקן ויש קנקנין שיש להם הרבה רגלים כ"מ: ה) עד שיעמיק שלשה. בפ"ק דמ"ק. פריך והלא כשיעמיק נראה כעודר, ומשני חד אמר כגון שהעמיק קודם לכן וח"א זבלו מוכיח עליו. וכתבו כתו' דליכא למיחש להא דמאן דחזי החפירה לא חזי ליה לזבל בכתפיו

עליו והולך יט) רבי אלעזר בן עזריה אוסר כ) עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע כא): ד המדייר שדהו כב), עושה סהר כג) לבית סאתים כד), עוקר שלש רוחות כה) ומניח את האמצעית, נמצא מדייר ח) בית ארבעת סאין כו), רבן שמעון בן גמליאל אומר בית שמונת סאין כז) ט), היתה כל שדהו בית ארבעת סאין, משייר ממנה מקצת מפני מראית העין כח), ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כט) כדרך המזבלין ל): ה לא יפתח אדם מחצב לא) בתחילה לב) לתוך שדהו לג),

עד

תפארת ישראל

להוציא בפ"א כשיעורים הנ"ל: יט) מעט מעט כשיזדמן לו לאחר שפסקו עוברי עבירה: כ) דשמא לא יזדמן לו אח"כ ומחזי כמזבל שדא: כא) שאינו ראוי לזריעה: כב) שמעמיד דיר לצאנו בשדהו, ועי"ז היא מזדבלת, ואף דבפ"ד מ"ב אוסר לדייר בשביעית, הכא מיירי באינו מתכוין לזבלה, רק שאין לו מקום אחר לצאנו: כג) ר"ל גדר סביב הצאן: כד) ק' על נ' אמה: כה) כשנתמלא זבל, עוקר ג' דפנות ומעמידן מצד אחר לאמצעית: כו) סאתים מכל צד למחיצה אמצעית: כז) *ר"ל (סאה) [סהר] מכל צד לסהר הראשון: כח) שיחשדוהו כמזבל שדהו: כט) ר"ל אחר שנתמלאו הסהרים מוציא הזבל לאשפתות: ל) ג' אשפתות לב"ס וכמ"ב: לא) *שטיינברוך בל"א, והוא סלע מחובר לא יחצוב משם אבנים לבנין אם היה המחצב מכוסה בעפר: לב) ר"ל בלא נטל משם קודם שביעית: לג) דסקול אסו' כפ"ב מ"ג, דמחזי כמתקן

ר"ע מברטנורה

שאין לו להוציא בפעם אחד כשיעור המפורש לעיל מוציא אותו מעט ומוסיף עליו והולך (ו): רבי אליעזר בן עזריה אוסר. שמא לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל שדהו עד שיוציא עשר משפלות כאחת או עד שיעמיק ג' או יגביה שלשה. שכיון שאותו מקום משונה משאר השדה לא מחזי כמזבל וכן אם נתנו על הסלע שאינו ראוי לזריעה: ד המדייר שדהו. לשון דיר של בהמות שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו אלא שם ואינו מתכוין לזבל שדהו בענין זה ודעתו להכניס הזבל לאשפות אחר כך: סהר. כמו סחר (ז) היקף של מחיצה סביב הצאן: עוקר שלשה רוחות. כשנתמלאה הסהר זבל עוקר מן הסהר שלשה רוחות וזוקפן לצד אחר של אמצעית ומדייר שם כמו כן בית סאתים ועושה אשפות בתוך שדהו שלשה אשפות לבית סאה כדאמרן: נמצא מדייר בית ארבעת סאים. סאתים מצד זה של מחיצה אמצעית וסאתים מצד אחר ואשמועינן מתניתין (ח) דשרי לדייר בית ד' סאין קודם שיעשה ממנה אשפות אבל טפי לא שלא יאמרו לדייר שדהו מתכוין: מפני מראית העין. שלא יהא נראה כמתכוין לזבל שדהו אם עושה את כלה סהר: כדרך המזבלין. שלשה אשפות לכל בית סאה ואין הלכה כרשב"ג: ה מחצב. מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים לבנין אם היה מכוסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה

עיקר תוי"ט

שבחפירה: (ו) היינו דכשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ע"ב והא תנקם להוציאו בתוך שדהו בשביעית הרי זה מוסיף עליו משפסקו ע"ע. והא דקתני עד כמה מזבלין כו'. היינו שיעור כמה אשפות לבית סאה וכמה משפלות לאשפה. אבל בתחלה כשמוציא אינו מוציא עשרה משפלות בפ"א. לכך אפי' אין לו בביתו שיעור כזה אפ"ה כשאי להוציא אותו מעט שיש לו ויוסיף עליו כשיהיה לו. ועיין בתוי"ט: (ז) ורפי"ת בה"א מתחלף בשניהם מוצא הגרון: (ח) בירו' מקשה אמתני' ב' פ"ד שדה שנדייר' לא תזרע בת"ש. ומשני מתני' ברוצה להעמיד צאן בתוך שדהו. ופי' הר"ש דלהעמדה בעלמא עושה הסהר ואח"כ מאסף כל הזבל ועושה אשפות כו': ט) בית ש"ס. היינו שמתיר לעשות סהר מכל צד מצדדי הסהר הראשון

עד שיהיו בו שלש מורביות (לד) שהם שלש על שלש על רום שלש (לה), שיעורן עשרים ושבע אבנים (לו): ו גדר (לז) שיש בו עשרה אבנים, של משאוי שנים שנים (לח) הרי אלו ינטלו (לט). שיעור גדר עשרה טפחים. פחות מכאן (מ), מחצב, וגוממו עד פחות מהארץ טפח (מא) במה דברים אמורים (מב) מתוך שלו. אבל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה יטול (מג). במה דברים אמורים (מג) בזמן שלא התחיל בו מערב שביעית, אבל אם התחיל בו מערב שביעית מה שהוא רוצה נוטל (מד): ז אבנים שזעזעתן המחרישה (מה) או שהיו מכוסות ונתגלו, אם יש בהם שתים של משאוי שנים (לח), הרי אלו ינטלו (לט). המסקל את שדהו (מו), נוטל את העליונות

תפארת ישראל

כמפנה השדה לזריע': לד) *ר"ל שיהי' קודם שביעי' מגולה מאותו סלע כדי לעשו' ממנו ג' שורו', שיכטען בל"א: לה) *ר"ל כל שורה יהי' ג' אמות אורך על ג"א רוחב ברום ג' אמות: לו) לג' השורות, וכל אבן אמ' על אמ' ברום ג' אמות: לז) שעומד בשדה: לח) כ"א משוי ב' בנ"א דאז מוכח דלבניין נוטלן, והקילו בגדר ספי מבמחצב, משום דמחצב הוא מקרקע עולם, ומחזי ספי כמתקן קרקע לזריעה; אבל גדר, שאבניו תלוש ולבסוף חבור הוה, ליכא למגזר כ"כ וסגי בהכי: לט) אפי' הקטני', דמדהיו האבנים ככר בבניין סגי בהכי, וא"ל ג' שורות כלעיל: מ) שהי' הגדר פחות מגובה י"ט, או שהי' פחות מי' אבני', או שהי' כל אבניו כל א' וא' פחות ממשא ב' בנ"א: מא) *ר"ל מניח ספה מהגדר ממעל לארץ, שלא יהי' ראוי לזריעה וכ"ש במניח טפי דשרי: מב) שלא יפתה ושלא יגוס פחות מטפה לארץ: מג) דהרי לא יתכוון לתקן שדה חבירו: מד) אפי' בשלו: מה) שכשיהרו' יזדעזעו, ומדהו"ל כמטולט' ככר דאז מוכח שהניחן שם שישתמר עד שילטרכ' לבניין, משא"כ מחצב מחובר מתחלת הבריאה ומדלא חברו בבניין בקרקע, להכי קילא כמי מגדר, וסגי בב': מו) *אבני' מטולטלו' לגמרי, ורולה

ר"ע מברטנורה

בתחלה בשביעית שהרואה אומר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרוע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין: עד שיהא בו שלש מורביות. שיהיו נגלים ונראים מאותו מחצב קודם שביעית שלש שורות של אבנים שכל שורה מהם שלש אמות אורך ושלש אמות רוחב ברום שלש אמות (י) שנמצאו שם ט' אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג' וכן בכל שורה ושורה הרי עשרים ושבעה אבנים לשלש שורות ובהכי ניכר שלצורך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו: ו של משאוי שנים שנים. שיש בכל אחת מהן משאוי שני בני אדם: הרי אלו ינטלו. כלן ואפילו הקטנות שבהן (יא) ולא מתחזי כמפנה הגדר לעשות מקומו שדה: פחות מכאן מחצב. ואינו נוטלו כלו אלא גוממו ומניח מן הסלע בארץ טפח כדי שלא יהא ראוי לזריעה: בד"א. האי דלא יפחות מחצב והאי דגוממו: מה שהוא רוצה יטול. דלא מחזי כמתקן שדה כיון דלאו דידיה הוא ואפילו בשלו נמי לא מחזי כמתקן שדה אם התחיל לטול מערב שביעית: ז שזעזעתן המחרישה. ואפילו לא זעזעתן אלא שעתידה לזעזען הוי כאלו זעזעתן: הרי אלו ינטלו. כלן אגב אותם שתים: המסקל שדהו. שמסלק האבנים

עיקר תוי"ט

שראשון הר"מ: (י) לפי שהאבנים ארוכות קורין להן מורבית כמו מורביות של תאנה במס' תמיד פ"ב שר"ש: (יא) דהלו גדולות אפי' א' ואפי' מונחת בארץ ואפי' ג' נטלות על הכתף תנן לקמן במ"ט דכאות

העליונות ומניח את הנוגעות בארץ מז) וכן גרגר יב) של צרורות מח), או גל של אבנים מט), נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ, אם יש תחתיהן סלע או קש הרי אלו ינטלו נ): ח אין בונין מדרגות נא) ע״פ הגאיות נב) ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן לשביעית, אבל בונה הוא בשביעית משפסקו גשמים, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית, ולא יסמוך יג) (נ״א יסבוך) בעפר נג), אבל עושה הוא חייץ נד) יד. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה נה) הרי זו תנטל נו): ט אבני כתף נז), באות מכל מקום נח), והקבלן נט) מביא מ״מ ס). ואלו הם אבני כתף
כל

תפארת ישראל

וראוי בהם לבניין: מז) *דאז לא מחזי כמפנן לזריע'; ומיירי כאין בהן ב' של משא ב' בכ״א: מח) גל אבני' קטני': מט) גדולות: נ) כולן, דמדמפסיק דבר הרי ניכר שאינו מפנה לזריעה. נמצא שיש בשיקול ה' חלוקי דיני' א) מחצב שמחובר שימי בראשית, מפורש דינו במשנ' ה'. ב) גדר שהי' תלוש וחברו בבניין, מפורש במשנה ו'. ג) אבן תלוש שנתחבר ממילא, מפורש ברישא דמשנה ז'. ד) אבן מטולטל לגמרי מפורש בסיפא דמשנה ז'. ה) אבני כתף מטולטלות, מפורש דינן במשנה ט'. נא) טרעפפע: נב) עמק ששואבי' משם מי' להשקו' השדו': נג) *כשבונה המדרגו' או סוכר מקום יציא' המים, לא יתן עפר וטיט בין האבני' אפי' בשביעי', דנראה טפי כצריך להשקו' מיד: נד) סותם באבני' בלא עפר: נה) בשעה שבונה החייץ: נו) אפי' קטן, דגדרו מוכיח דלאו מפנן לזריעה, וגם משדה חבירו נוטלן ואין כאן משום גזל: נז) כבדו', דמוכח דלבניין מצטרכי: נח) אפי' משדה שלו: נט) המפורס' לקבל לבנו' בנייני', וי״א שקבל שדה באריסו' וצריך לאבנים לבניין: ס) ואפי' קטנות, דלא הו״ל

ר״ע מברטנורה

האבנים מן השדה לשון סקלו מאבן (ישעי' ס״ב): ומניח את התחתונות הנוגעות בארץ. דבכהאי גונא לא מחזי כמתקן שדה: גרגיר של צרורות. גל של אבנים קטנות: אם יש תחתיהן סלע או קש. לא מחזי כמתקן כיון דאין המקום ראוי לזריעה: ח אין בונין מדרגות. מעלות על פי הגאיות שלא יחליקו בירידתן לקחת המים שנתקבצו בעמק באותן הגומות דנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית: לא יסמוך בעפר. אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים לא יתן עפר וטיט בין האבנים משום דמחזי טפי שהוא מתכוין להשקות מהן שדותיו: אבל עושה הוא חייץ. אבנים סדורות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט: כל אבן. שבשדהו אפילו קטנה אם כשהוא בונה הגדר או הבנין יכול לפשוט ידו וליטלה ולבנות בה הרי זו תנטל שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה ולא לתקן השדה לזריעה: ט באות מ״מ. אפילו מתוך שלו דמידע ידיע דלבנין קבעי להו ולא לתקן את השדה: והקבלן. שקבל שדה באריסות מביא מ״מ ואפילו מאותה שדה שהוא אריס בה אפילו אבנים קטנות שאין (שדה זו חשובה כשלו וי״מ והקבלן שדרכו לבנות בנינים בקבולת שאין) כונתו אלא לקבץ אבנים מביא (מ״מ (טו)
ואפילו

עיקר תוי״ט

דבאות מכל מקום הר״ב: יב) גרגר. מלשון שנים שלשה גרגרים [ישעיה י״ז]: יג) יסמוך. נ״א יסבוך. אם בא להיות סוכך מקום יציאת המים מלשון נאחז בסבך בקרניו (בראשית כ״ב) הר״ש: יד) חייץ. מלשון והוא בונה חייץ (יחזקאל י״ג): (טו) ואפי' פחותות מא״כ ואפי' אבנים גדולות
הר״ש

כל שאינה יכולה להינָטל באחת יָד, דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר אבני בְתַף כשמן, כל שהן נטלות שתים שלש על הכתף סא) : י הבונה גָדר בינו ובין רשות הרבים מותר להעמיק סב) עד הסלע סג) מָה יעשה בעפר סד), צוברו ברשות הרבים ומתקנו סה). דברי רבי יהושע, רבי עקיבא אומר כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים, כך לא יתקנו סו), מה יעשה בעפר, צוברו בתוך שדהו, כדרך המזבלים סז), וכן החופר בור ושיח ומערה סח) :

פ"ד

תפארת ישראל

ה"ל כשדה שלו: סא) והא דאמרן לעיל משנה ו' דצריך שיהי' כל א' משא ב' בנ"א, היינו דאז רשאי ללקט גם הקטנות מדמוכח דלבניין בעי להו: סב) לחפור: סג) ולא חיישי' שימלך לזרעה, דלאו אורחא לזרוע סמוך לר"ה, משא"כ בינו לחבירו אסו': סד) *דאם מפנהו מיד לשדה מחזי כמכשירו לזריעה, או כמזבלה: סה) *לר"ה, ר"ל מר"ה מותר לפנותו לשדהו, דר"ה מוכיח דרק לבלי יוזקו בנ"א מוליאו לשדהו: סו) ר"ל כ"כ לא יקלקל ע"מ לתקן ולרב"א מלת מתקנו ר"ל מניח העפר בר"ה במקום שיש גומ' בר"ה, דבזה יהי' תקון לר"ה שיהי' המקום שוה וע"ז פליג ר"עק, דאין מתקנין בר"ה, דאיכא דניח"ל בהגומא: סז) ג' אשפתות לב"ס: סח) בשאר שני' לא יפנהו לר"ה י"מ לפנות אח"כ:

פ"ד

ר"ע מברטנורה

ואפילו משדה) שלו: רבי יוסי אומר כו' והלכה כרבי יוסי: י להעמיק עד הסלע. ולא חיישינן דלמא ממלך וזרע ליה (טז) שאין דרך בני אדם לזרוע סמוך לר"ה אבל בינו לבין חבירו חיישינן דלמא ממלך וזרע ליה ואסור: צוברו בר"הר. ואח"כ נוטלו משם ומתקן את ר"הר כמו שהיה: כשם שאין מקלקלים ר"הר כן לא יתקן, כלו' לא מבעיא לצבור עפרו לרשות הרבים שהוא אסור אף על פי שיסירנו אחר כך שהרי מקלקל הוא לשעה אלא אפי' לתקן אסור כגון אם היו אבנים או עפר מפוזרים בר"הר לא יצברם במקום אחד אלא יסלקם לגמרי מר"הר והיינו דקאמר כשם שאין מקלקלין ר"הר לצבור עפרו לר"הר אע"פי שדעתו לסלקו מיד כך לא יתקן לצבור אבנים או עפר המפוזרים בר"הר ולשים אותם בגדי ר"הר לפי שעה אלא יסלקם מיד לגמרי מכל ר"הר ויוציאם ליס או לנהר: מה יעשה בעפר. אליבא דר"ע: צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים. שלשה אשפות לבית סאה: וכן החופר בור שיח ומערה. בשאר ימות השנה פליגי בה ר' יהושע ורבי עקיבא לר"י צוברו בר"הר וכלבד שיסלקנו אחר כך ויתקן רשות הרבים כמו שהיה ולר"ע אע"פ שדעתו לתקן אסור אלא צוברו ברשותו והלכה כר"ע:

פ"ד

יקר תוי"ט

כר"מ וכר"ש: (טז) היינו דלמא ממלך ואינו מעמיק עד הסלע וזרע ליה דאילו על הסלע אין ראוי לזרוע:

פ"ד

חידושים

מ"י כ' רבינו הגאון אא"מו זצו"קל וז"ל ק"ל כיון דעד הסלע דוקא, דאז מוכר דאין כוונתו לזרוע שם כפ"א דערלה מ"ג, [ער"תויט] א"כ הו"לל דכפתות מזה אסו' [או חייב להעמיק עד הסלע], וי"ל דמשום דנקט ר"ה, נקט לשון מותר לדיוקא, דדוקא בר"ה מותר, אבל בר"הי אפי' מעמיק עד הסלע אפ"ה אסו', דעכ"פ בתחלת חפיר' לא מוכר שיעמיק אח"כ [גם דלמא ממליך מקודם]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג

מ"א. אסור להוציא זבל לשדהו בשביעית כדי לפזרו משם בשמינית עד שיהא הזבל יבש ומקושר כרובי

מ"ב. וגם בכה"ג אסור רק כשיעשה מהזבל בשדהו ג' גלין, שיהיה כל גל וגל ק"ן סאה ווהוא כגודי

כ"א

פ"ד בראשונה היו אומרים, מלקט אדם עצים ואבנים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו את הגס הגס, משרבו

תפארת ישראל

פ"ד א) ה"ק מלקט אדם משדהו הגס, כשצריך לדבר הנלקט, כמו שמותר ללקט משד' חבירו

ר"ע מברטנורה

פ"ד בראשונה כדרך שהוא מלקט מחבירו את הגס הגס. הכי מפרשא מתניתין בירושלמי בראשונה היו אומרים מלקט אדם בתוך שלו את הגס הגס כדרך שמלקט בשל חבירו בין גסין בין דקין ואע"ג דעצים ועשבים כשמלקטים אותן מתוך השדה מתקן השדה לזריעה כשמלקט הגס כלומר העצים והעשבים הגסים ומניח את הדקין תלינן דצריך לעצים הוא ולאו לתקן את הקרקע קמכוין כדרך דתלינן במלקט בשדה חברו בין דקין בין גסין דלא עבד איניש לתקן שדה חברו (א)

ומידע

עיקר תוי"ט

(א) כדברינן בפרקין דלעיל מ"ו סד"ה:

מכפא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

כ"א אלף ות"ר ביצים; וגם בכה"ג אסר להוסיף על ג' גלין כאלה על נע"נ אמה, **או** להפחית מדה **של כל** גל; דבמוסיף בזה או פוחת מזה נראה כמזבל שדהו: **מ"ג.** רק אם מניח הזבל על סלע שאינה **ראוי** לזריעה או שהגביה הקרקע שתחת הזבל ג"ט או העמיקו ג"ט, רשאי להמעיט מדות הזבל שבכל גל, וגם להרבות גלי הזבל כמו שירצה: אין צריך להניח כל הק"ן סאה שבגל ביום א', אלא רשאי להביאו לשם מעט מעט, בשדעתו להשלים עליו לכשיעו': **מ"ד.** מותר להעמיד עדרו בשדהו, ולעשות גדר קנים סביבם, עד ק' על נ' אמה, אם לא מתכוון לזבל השדה; וכשיתרבה הטנוף במקום זה, מותר לו לעקור ג' רוחות מהגדר ולהעמידן בצד האחר מגדר האמצעי שהניח, נמצא שעי"ז יהיה מזובל ר' על ר' אמה; ומשם מוציא הזבל, ועושה ממנו ג' גלין כלעיל משנה א'; ורק אם כל שדהו הוא רק ר' על ר' אמה, אז ישייר קצת מלהעמיד שם עדרו, שלא יחשדוהו שעשה כן כדי לזבל שדהו: **מ"ה.** אסור להתחיל בשביעית לחצוב אבנים משדהו, שלא יחשדוהו שמפנה השדה לזריעה; ורק אם כבר קודם שביעית חצב שם אבנים ג' על ג' בגובה ג', שהם יחד כ"ז אבנים, שיהיה כל א' אמה על אמה ברום אמה, או שכל אחד מהם גדול יותר מזה, אז מותר לחצוב משם אבנים כל מה שירצה: **מ"ו.** הי' בשדהו גדר אבנים ישן בגובה י"ט או יותר, והוא נצרך להאבנים לבניין; אז אם יש בהגדר י' אבנים או יותר, שכל אחד מהן הוא משא ב' בנ"א או יותר, אז מותר ליטול משם כל האבנים שבגדר; אבל בשאין בהגדר גובה י"ט, או שאין בו י' אבנים גדולים כשיעור הנ"ל, אז גוממו ומניח רק טפח שסמוך לקרקע. מיהו בהתחיל קודם שביעית, לא גרע ממחצב, וגומר ליקח כולן בשביעית; וכ"כ בהיה הגדר בשדה חבירו. דלא יחשדוהו כחוטא ולא לו לתקן שדה חבירו לזריע', מותר להתחיל בשביעית ליטל משם כל האבנים: **מ"ז.** אבנים שבשדהו שנתקעו שם קצת מעצמן, וכשעבר בצדן עגלות המחרישה, נזדעזעו ממקומן, או שהיו מכוסות בעפר ונתגלו, דאלו לא נתגלו היה אסור לחפור ולהוציאן; והרי אלו הנך גוונא לא דמו לגדר דלעיל, דהכא שלא בכוונה הניחו שם, וגם לאבנים מטולטלות לא דמי, דהרי מחוברין עדיין קצת בקרקע, לפיכך כשצריך להן לבניין מותר ליטול כולן, אם יש בהן ב' אבנים של משא כ' ב' בנ"א. אבל אבנים קטנים מטולטלות שמונחין בשדהו וצריך להם, וכן בגל של אבנים שמונח שם, נוטל העליונים ומניח הנוגעות בארץ; ואפילו במונחים שם גל צרורות שכולן מעפר ארץ הם וצריך להם, שרי במניח הצרורות התחתונות ונוטל העליונות. מיהו במונחים האבנים או הצרורות על הסלע או על הקש, מותר ליטל כולן: **מ"ח.** יש שחמור ששית משביעית, דבששית אסור לבנות סדרגות בכבש היורד לתוך העמק שנתכנסו שם מי גשמים, דמחזי כמתקן להשקות שדהו בשביעית, אבל בשביעית מותר, מדמתקן להשקות משם שדהו בשמינית; ואעפ"כ לא יתן עפר בין האבנים, מדנראה כרוצה להשקות מיד שדהו, רק יניח האבנים זה בצד זה כתמונת מדריגה. ומותר ליטל לזה אפילו אבנים קטנים כל שמונחין סמוכים למקום המדרגה כדי פישט ידו, דאז לא נראה כמסקל שדהו: **מ"ט.** ואם אינו **רוצה** ליטל משדהו אבנים לבניין **רק הגדולות**, אז כל שאינו ליטל רק ב' או ג' ביחד, רשאי ליטלן **אפילו** משדהו **וכ"כ** מי שמפורסם שהוא מקבל בתים לבניין מותר ליקח אפילו אבנים קטנים גם משדהו: **מ"י.** הבונה כותל ביתו, מותר לחפור שם עד הסלע ולא מחזי כחופר שם לזרוע. והעפר שמוציא משם צוברו בשדהו כדין המזבלין בריש פרק. וכן החופר בור שיח או מערה בחצר לכינוס מים לשתיי' או לכבים' דמותר בשביעית, צובר העפר בשדהו כנ"ל.

משרבו עוברי עבירה(ג) התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה. וזה מתוך של זה שלא בטובה(ד), ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות(ו): **ב** שדה שנתקוצה(ה), תזרע במוצאי שביעית, שנטיבה(ו) או שנדיירה(ז), לא תזרע במוצאי שביעית(ח), שדה שנטייבה(ט), בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית. ובית הלל אומרים אוכלין(י), בית שמאי אומרים אין אוכלין

תפארת ישראל

חבירו גם הדק כפ"ג מ"ו, דבתרוייהו חד טעמא דלא מחזי כמתקן השדה: ג) שלקטו דקי' ואמרו גס' לקטנו: ד) °דאנק, או שאר הבטחת טוב' כגון לקט בשלי ואלקט בשלך, דמדלא יחזיק לו בעל השד' טובה למלקט, לא ילקט הדקי': ד) דוודאי אסור: ה) °שניטל הקוצים התלושין שבשדה בשביעית [וכירושל'] אבל מחוברים מדאסור מדאו', לא תזרע במוצאי שביעית [תו' גיטין דמ"ד, ב']: ו) °מלת נטייב' כולל חרישה וזריעה, וי"א דנטייב' היינו שנחרשה ב"פ ובגזירת המלכו' שט, שגזרו מס אקרקעו' ומשום בשעמי' היו משהכני'עי"ז למות בתפים, או משום דשביעי' בזה"ז מד"ס, התירו חכמי לחרוש פ"א ולזרוע בשביעי' כדי נתינת המס ולא יותר וקמ"ל מתני' רבותא, אפי' בשעת היתר חרישה, מדלא התירוהו רק לחרוש פ"א כדי שיהי' נעניי' לשלם המס, אם חרש ב"פ, להשביח שדהו בתבואה'הרב עבד מש"הקנסיהו, ומכ"ש בחרש פ"א בשעת איסור: ז) שעשה דיר לבהמות בכל שדהו והתכוון לזבלה ולא שייר מקלת [כפ"ג מ"ז]: ח) משום קנסא: ט) °ותמוה הרי אפי' ספיחי שביעית שגדלו בלי חרישה אסורים באכילה משום עוברי עבירה, שזרעו בלנעה ואמרו שספיחין הן [וכפ"ט מ"א] וא"ל דהכא מיירי בספיחי שבית שנכנסו לשביעי' דמותרי' לר"ש רפ"ט, דהרי נטייבה קתני, וכיון שכבר גדל בששית איך יחרוש ע"ג, וכ"ל דהכא בשדה אילן שנחרש מיירי, או בירקות שאינן נזרעין, דלא גזרו על ספיחיה [כרמב"ם פ"ד משמיטה] [א"נ דמיירי במה שהחזיקו רק עולי מצרי' דל"ף דאסור בעבודה אפ"ה הספיחים מותרי' [כרמב"ם פ"ד משמיט', ב"]

ר"ע מברטנורה

ומידע ידיע דלעניים הוא לריך: משרבו עוברי עבירה. שהיו מלקטין בשדותיהן בין דקים בין גסים והן אומרים בגסים לקטנו: שלא בטובה. שאין חברו מחזיק לו טובה דהשתא ודאי לא התירו למלקט הדקין כיון שאין חברו מחזיק לו טובה (ב) על זה: ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות. שיאמר לו לקוט משדי היום ואתן לך מזונותיך דפשיט' דאסור: **ב** שנתקוצה. שנלקטו קוצים בשביעית: שנטייבה. שנחרשה היטב שכל העולם חורשים פעם אחד והוא חרש שתי פעמים ומתניתין איירי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסים על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מהתבואה למלך ואם חרש שתי פעמים קנסוהו רבנן דחרישה א' התירו ולא שתי חרישות (ג): או שנדיירה. שעשו ממנה דיר לבהמות שעשה בה סהר כדאמרינן בפרקין דלעיל ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי לזבל בו השדה: לא תזרע למוצאי שביעית דקנסינן

עיקר תוי"ט

ב) משמע דמשרבו פו"פ התקינו שיהא זה מלקט כו' כדרך שהיה מלקט מתוך שלו דהיינו דוקא גסין. ופשמא דתקנתא דאע"ג דמלקטין שלא בטובה אפ"ה סואיל וזה מלקט בשל זה וזה בשל זה אי מלקטין הדקין נראה כמתקן: (ג) וכתבו התוס' בפרק זה בורר וא"ת ומשום ארנונא התירו לחרוש ולזרוע דהוי איסור דאו'. וי"ל דמיירי בזמן הזה שהוא דרבנן. א"נ י"ל דפקוח נפש הוא שגואל להם המלך מס ואין להם מה יפרעו ומתים בתפיסה והכי איתמר כירו' משום חיי נפש:

אוכלין פירות שביעית בטובה[י]. ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה[יא]. רבי יהודה אומר חלוף הדברים. זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל: ג חוכרין נירין מן העכו"ם בשביעית[יב], אבל לא מישראל[יג] ומחזיקים ידי עכו"ם בשביעית[יד], אבל לא ידי ישראל. ושואלין בשלומן[טו] מפני דרכי שלום: ד המדל בזתים[טז] בית שמאי אומרים יגום[יז], ובית הלל אומרים ישרש[יח], ומודים במחליק[יט], עד שיגום[כ], אי זה הוא המדל אחד או שנים, המחליק, שלשה זה בצד זה. במה דברים אמורים, מתוך שלו, אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש[כא]:

ה המבקיע

ר"ע מברטנורא

דקנסינן ליה בדני יותר מבנתקולה: בטובה אסור דאין מחזיקין טובה לבעלים דרחמנא אפקרינהו: חלוף הדברים. דב"ש לקולא ואין הלכה כר' יהודה: ג חוכרין נירין. יכול ישראל לקבל עליו בכך וכך כורים לשנה שדה העכו"ם שהרשה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית ואף על פי שגורם לעכו"ם לחרוש בשביעית. נירים לשון נירו לכם ניר (ירמיה ד'): ומחזיקים ידי עכו"ם. אם מצאו חורש יכול לומר לו יישר כחך וכיוצא בזה: ושואלים בשלומן. ואפי' ביום חגם: ד המדל בזיתים. כשהזיתים מקורבים זה לזה יותר מדאי נוטל א' ומניח ב' או נוטל ב' ומניח אחד כדי שיגדל ויתעבה (ד). מדל לשון שליפה והסרה וי"מ לשון דלדול ודלות שמדלדל שדהו מן הזיתים: יגום. גומם ומקצץ האילן ומשאיר השרש בארץ ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד את האדמה: ומודים במחליק. כגון אם נוטל שלשה זיתים זה בצד זה שמחליק פני הקרקע יותר מדאי יאמרו לעבודת קרקע הוא מתכוין ואסור: מתוך של חברו אף המחליק ישרש. דלא עביד איניש שיתקן קרקע חבירו

וידוע

תפארת ישראל

הכ"ו]. י) °להחזיק טובה לבעל השדה, כשאוכל פירות האילן שבו דהו"ל כאוכל מהשמור: יא) °כ' ע"ר רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל דלהכי הזכירו שלא בטובה, לאשמעי' דלא התירו בטובה, רק אם היא כשלא בטובה, שאין בע"ב מקפיד על החזקת טובה באוכל שלא בטובה. ולב"ות הי' נראה דמדמורגל דכל מי שיחזיקו לו טובה ישיב המטיב נומר לאשר היטב לו, שלא הי' צריך להחזיק לו טובה, בעבור שחושב טובתו רק קטנה עד שאינה ראוי' להחזיק טובה עליה, וזה מדרך הכבוד. וקאמר ב"ה, דאפי' לא ישיב לו המטיב כך, ג"כ מותר: יב) לזרעה אחר שביעי', ואף שעכו"ם עי"ז הורשה בשביעי': יג) שחרשה בעבירה: יד) במצאו חורש מותר לומר לו יישר חילך: טו) אפי' ביום חגן: טז) בנוטל א' או ב' אילנות מבין השאר, מדלדיך לעלים: יז) °כרתן בשוה לקרקע, ולא יפרשן מדעי"ז יתעבו וישבחו הנשארי': יח) °מדאינו עושה מעשה בגוף האילן שמשביח, ל"ג רבנן, ולהכי לא דמי לזירוד ופיסול דלא שרי רק עד ר"ה [כפ"ב מ"ג]: יט) שנוטל הרבה אילנו' במקום א': כ) דאל"כ מחזי כמתקן קרקע גופה לזריעה: כא) וא"ל לגום דא"א להסדו דל"צ לתקן קרקעו של חבירו:

מבקע

עיקר תוי"ט

(ד) וצריך לחלק בין מדל לזירוד ופיסול דפ"ב מ"ג דלא שרינן אלא עד ר"ה ואל"ל דמה לי שמזמר וכורת מקצת מהאילן כדי שיגדל הוא או שכורת אילן אחר כדי שיגדל השני. ונראה כפי' הר"מ שהמדל בזיתים הוא שיכרתם לסיות עצים לאש ואפשר שגם הרב סובר כן אלא דמדל דעלמא פירשו דהוא כך אבל אס"כ כאן דצריך שלא יעשה בשביל שיעבה ויגדל אלא שיכרות לעצים. תוי"ט;

ה הַמְבַקֵּיעַ כב) בזית כג), לא יחפהו בעפר כד), אבל מכסה הוא באבנים או בקש כה). הקוצץ קורות שקמה כו), לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש. אין קוצצין בתולת שקמה כז) בשביעית, מפני שהיא עבודה כח). רבי יהודה אומר ו) כדרכה כט) אסור, אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעל הארץ ל): ו הַמְזַנֵּב ז) בגפנים לא) והקוצץ קנים לב), רבי יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח לג) רבי *עקיבא אומר קוצץ כדרכו, בקורדם או במגל ובמגירה לד), ובכל מה שירצה. אילן שנפשח לה), קושרין אותו בשביעית, לא שיעלה לו) אלא שלא יוסיף: ז מֵאֵימָתַי אוכלין פירות האילן בשביעית לז).
הפגים

תפארת ישראל

כב) מבקע עצים מהאילן דלא דמי לזירוד ופיסול דאסו', דהתם מתכוון להשביח האילן משא"כ הכא אי' מתכוון רק ליטול עצים להסק'; ואי"ל לאסור משום מראית עין? י"ל דמיירי במבקע עצי מג"א שבאילן דבכה"ג מוכרח שלא להשביח האילן קנלו [כמ"ק ד"י, ע"ב] במפלת דיקלא: כג) במקום הבקוע, דמשביח האילן: כד) דבזה אינו אלא שומרו שלא ייבש: כה) שקוצץ כל גזעו והוא חוזר וגדל: כו) בתולה שלא נכרת עדיין, משא"כ ריסא, קורות שקמה היינו שנקצצה כבר כמה פעמי' וחזר וגדל: כז) שמתעבה' עי"ז: כח) למט' מי"ט: כט) עי' ספ"א: ל) *נ"ל דמזנב היינו כמו מזמר, דאל"הה היכא שרי ר"ע, אף שכוונתו לעצים, עכ"פ איכא משום מראית עין? ועוד הרי דבר שאין מתכוון אם הוא פסיק רישא אסור לכ"ע [כשבת דק"ג, א] והרי עי"כ ישביח הגפן ע"י מלאכ' דאו', ולא דמי למבקע שהוא מד"ס, אלא זומר הוא שחותך ראש הגזע, ומזנב קוצץ הענפי' מהצד, לענ"ד שצריך: לא) *לא יקצוץ הענפי' שסמוך לקרקע טפח, דמחזי כקוצץ הגזע והו"ל כזומר; ואע"ג דלעיל [מ"ד] בזיתים לכ"ע שרי לגום סמוך לארץ? י"ל התם שורש הזיתים שמניחו בארץ מעכב המחריש ולא מחזי כמתקן קרקע לזריע', משא"כ הכא שגפנים ושרשיהן דקין ואין מעכבין המחרישה להכי כשגוממן סמוך לארץ מחזי כמתקן הקרקע לחרישה: לב) נ"ל דהך בקורדם וכו' ד"ה היא, דלרי"הג נמי שרי בהכי: לג) שנסדק: לד) שיתדבקו השברי': לה) דלאכלה כתיב ולא להפסד, ואוכלן קודם שהגיעו, היינו הפסד:

ר"ע מברטנורה

וידוע דלעצים הוא מכוין: ה לא יחפהו. הביקוע בעפר שהרי הוא מתקן בכך שהעפר נעשה טיט ומשביח האילן: באבנים ובקש. דהוי כמושיב שומר שלא ייבש: בתולת שקמה. שלא נקצצה מעולם: מפני שהיא עבודה. שהיא משובחת בכך: כדרכה אסור. שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוי כעין זמיר לגפנים: אלא מגביה עשרה. שאין דרך לעולם לכרתה אלא למטה מעשרה: או גומם מעל הארץ. שאין דרך לכרות אותה כך והלכה כרבי יהודה: ו המזנב בגפנים. מקטע זנבות הגפנים כדי שיתעבה הגזע ויגדל ויגבר כחו וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבו ויוסף כחן: ירחיק טפח. מן הקרקע ושוב לא מיחזי כעבודה (ח): שנפשח. נסדק כמו (איכה ג׳) ויפשחני: לא שיעלה. שיתחברו סדקיו: אלא שלא יוסיף. ליסדק: ז מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית. משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד
ואם

עיקר תוי"ט

ה) המבקיע כו' פי' לקחת ממנו עצים הר"ם: ו) רבי יהודה אומר. ולת"ק לית ליה שהוא עבודה אלא שיעורא אחרינא כגון משלשה ולמעלה אסור דהוי כגמי' דבני מעלי לה ועד הארץ ודאי קשה לה מכאן ואילך לא מקפי קפי ילה עלוי מעלי לה: ז) המזנב. פירש הר"מ כשלא נתכוון לזמר: (ח) אף כי בזיתים בעי"ד שרי לגום נראה דבזרע בזיתים מעכבין יותר כמחרישה מבורת גפנים. בשם הפירוש.
התאנים

הגפים לו) משיזריחו לז), אוכל בהם פתו בשדה לח). ביחלו לט) כונס לתוך ביתו וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייב במעשרות מ): ח הבוסר מא) משהביא מים מב), אוכל בו פתו בשדה לח), הבאיש מג), כונס לתוך ביתו, וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע ט) חייב במעשרות מד): ט זתים משיכנסו רביעית לסאה מה), פוצע מו) ואוכל מז) בשדה, הכניסו חצי לוג מח) כותש וסך בשדה, הכניסו שליש מט), כותש בשדה יא) וכונס לתוך ביתו, וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע, ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות נ), כך עונתן לשביעית נא): מאימתי

תפארת ישראל

לו) תאנים רכים: לז) *משיאדימו בקטנותן: לח) אבל להכניס לביתו לא, דדוקא מעט שרי דלהפסד מועט לא חששו [כביצה ל"ו, א]; אבל כשיאכל הרבה מהן בביתו לא, דהרי כשיניחן עוד מעט באילן יהיו גדולים ומשעמין שפי נמצא יש כאן הפסד גדול. ונ"ל דבשדה דנקט אורחא דמלתא קאמר דכל שהוא מועט אינה מסריח בו לכנסן לביתו: לט) שהתחילו להתבשל: מ) כשביארנו וכפ"ק דמעשרות: מא) *ענבים רכים שגדלו כבר כפול לבן: מב) שבושלן ויוצא משקה: מג) שהתחילו להתבשל, וסימנו כשנראה החרצנים מתוך הקליפה: מד) כשהבאיש: מה) שמסאה זתים יוכל לסחוט רביעית הלוג שמן: מו) *לשון פצע ר"ל שמכה אותן עד שיתפצעו ויתרככו ויתמתקו עי"ז: מז) אבל לסיכה לא חזו עדיין: מח) שנתבשלו כ"כ שכשסוחט סאה זתים, יצא חצי לוג: מט) שגדלו שליש גדולן, א"כ שכשיסחטן יצא שליש ממה שראוין להוציא כשיתבשלו יפה: נ) כמפורש בפ"ק דמעשר: נא) לאכלן אז אע"ג שהכניס הרבה

ר"ע מברטנורה

ואם אוכלן קודם בשולן היינו הפסד: הפגים. פגי תאנים כדכתיב (ש"ה ב') התאנה חנטה פגיה: משיזריחו. יאדימו וזהו התחלת בשולן: אוכל בהם פתו בשדה. אבל ללקט ולהכניס לבית אינו רשאי עד שיגמרו: ביחלו. שגדלו הרבה ודומה לו וגם נפשם בחלה בי (זכריה י"א) ובירושלמי יליף לה מדכתיב (ויקרא כ"ה) תהיה כל תבואתה לאכול וכתיב (שם) מן השדה תאכלו את תבואתה בשתי תבואות הכתוב מדבר אחת מן הבית ואחת מן השדה: ח משהביא מים. שבושלו ויוצא ממנו משקה: משהבאישו. משיקראו בושה והיינו כשהתחילו להתבשל ונתבשלו (י) עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה: ט רביעית לסאה. שמסאה זיתים יכול להוציא רביעית הלוג שמן: פוצע. דרך הזיתים לפצען כדי למתק מרירותן: ואוכל בשדה. דדבר שדרכו לאכול הוא אבל לסוך לא חזו ואין שכין אלא בדבר שדרכו לסוך: הכניסו חצי לוג. שנתבשלו עד שהוא יכול להוציאו חצי לוג מסאה: הכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שעתידים להתגדל אי נמי שמוציא מהן עכשיו שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה: כך עונתן לשביעית. ואין אוכלין מהן בשביעית עד שיגיעו לעונת מעשרות המפורש בפרק קמא דמעשרות דדוקא תאנים וענבים וזיתים רגילים לאכול קודם בשולן לפיכך התירו לאכול מהם

עיקר תוי"ט

ט) שני שבוע. אסיפא קאי ביחלו כונס כו' כדתנן בפ"ק דמעשרות התאנים משיבחילו וכ"כ הר"ש: (י) וליכא דקרא (ישעיה ה') ויקו לעשות ענבים ויעש באושים משמע דבאושים ענבים רעים הם וכפרש"י שם. ולפיכך כתב הר"מ והביא על זה הענין שם באשה מפני שהוא קרוב להטעם ולהשחית כשיאחו כלומר דענבים טובים יקראו בשם בושה כשהגיעו לכלל זה מהטעם הנ'. אבל עיקר שם באשה הוא על ענבים רעים כנז': יא) כותש בשדה כו'. אורחא דמלתא נקט שכן דרך לכותשם בשדה וכ"כ הר"ש

י מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית (נב), בית שמאי אומרים כל האילן משיוציא (נג), בית הלל אומרים החרובין משישלשלו (נד), והגפנים משיגרעו (נה), והזתים משינצו (נו), ושאר כל אילן משיוציא (נג). וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות, מותר לקצצו (נז) (יג). כמה יהא בזית ולא יקוצנו (נח), רובע (נט). רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הזית (ס):

פ״ה

ר״ע מברטנורה

מהם בשדה בשביעית קודם שיגיע לעונת המעשרות אבל לא בשאר פירות: י אין קוצצין את האילן בשביעית. משום דלאכלה אמ׳ רחמנא ולא להפסד ואני שמעתי כיון דאפקרינהו רחמנא לפירות אם יקצצם הוי גוזל את הרבים (יב): משיוציא. תחלת העלין בימי ניסן: משישלשלו. משיתחילו להכביד ולתלות כעין שלשלת: משיגרעו. משיעשו גרעינים פי׳ הבוסר כשיגדילו הענבים ונעשה כפול הלבן נקרא גרוע: משינצו. משיגדל עליהן הנץ כמו הנצנים נראו בארץ (ש״ה ב) כשיגיעו לשיעורים הללו אסו׳ לקצצן בשביעית: מות׳ לקצצו. ואין כאן משום הפסד הפרי או משום גזל דאידך ליתא שכב׳ הפרי ראוי לאכילה ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא אם הוא מעולה בדמים שדמיו יקרים לעצים יות׳ מלאילן: וכמה יהא בזית, לאו אשביעית קאי אלא שיהא אסו׳ לקוצצו משום קוצץ אילנות טובים כדכתיב (דברים כ׳) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות: רובע. הקב משום דחשיב יות׳ משאר אילנות דאלו בדקל מותר לקוצצו עד דטעין קבא:

פ״ה

תפארת ישראל

הרבה מהן לביתו, ומקמי הכי כלל וכלל לא, דרק תאנים ענבים וזיתים דרך לאכול מהן מעט בשדה גם קודם שנתבשלו יפה משא״כ שא׳ פירות גם מעט מהן אסו׳ קודם שנתבשלו יפה: נב) *דלאכל׳ כ׳ ולא להפסד; ובדלא טעין קבא מיירי או דדמי עליו שוין יות׳ מפריו או בצריך למקומו, או שיש לו שאר הפסד בקיומו [כב״ק ד״צ, א] דאז לא עדיף משהיטת בהמה עוברה, דכל שיש בו צורך אדם, אין בו משום צע׳ בע״ח, ובלא הנהו גווני גם בלא שביעית אסו׳ לקצצו, עכ״ל ע״ר הגאון אא״מז זצוק״ל: נג) עלים: נד) שיגדלו עליו כעין שלשלות: נה) גרוע גדול כפול הלבן: נו) משיגדל הנץ, בליטהע בל״א: נז) דכיון שכב׳ נתבשל הפרי, אינו להפסד: נח) בשא׳ שני׳ מיירי ומשום בל תשחית [כב״ק דצ״א, א] כך פי׳ רבותינו, אולם מירושלמי מוכח שלעיל קאי, וה״ק דהא דקאמרינן לעיל משינצו בזיתים, היינו שיהי׳ באילן הזית רובע קב זתים, ובכל פ׳ יהי׳ כן בראשו; וכן פי׳ רב״א; ולפ״ז צ״ל דהא דמקשה בב״ק הנ״ל ממשנתינו, היינו מדמדמי איסו׳ קציצת אילן דאסו׳ רק במקום שיש הפסד, לאיסו׳ קציצת אילן דאסו׳ נמי רק שיש הפסד: נט) *הקב, ובשאר אילן צריך קב, מדלא השיב כ״כ: ס) *אם הוא אילן הטוב, כזית הנטופי כפ״ז דבפא׳ אז בפחות מרובע סגי, כך נ״ל:

פ״ה

עיקר תוי״ט

הר״מ: (יב) זה פירש הר״מ ותמיהני למה מפרש טעם אחר ממה שאמרו בגמ׳ לאכלה ולא להפסד ועיין בתוי״ט: יג) מותר. פי׳ לעצים וכ״כ הר״ב:

פ״ס

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ד.

מ א. בראשונה התירו חכמי׳ ללקט מישדהו בשביעי׳ רק אבנים הגדולים כשצרי׳ להם לבנין, ומשדה **חבירו** אפילו אבנים קטנים; ורק כשראו חכמים שלקטו משדותיהן גם קטנים והתנצלו שחושבים **לגדולים** אסרו

פ"ה בנות שוח א), שביעית שלהן שניה, שהן עושות לשלש שנים ג), רבי יהודה

תפארת ישראל

פ"ה א) ביזו' קאמר שהוא מין אילן תאנה שבכל שנה גדלין עליו תאנים חדשים, אבל אין נגמר גידולן עד שנה שלישית מחנט'. ועכ"פ גם כבר בשנה ראשונה ושניי' לגידולן כבר ראויין לאכילה [כן מוכח לע"ד מהירו' שם. מדבעי כילד יודע שהפרי הוא משנה שלישי', והוצרך לתרץ שקושר על התאנה כל שנה חוט; ול"ל כולה האי, נטעמי'? אלא ודאי כדאמרן]: דמדאזלינן באילן לעניין מעשר ושביעית בתר הנט', א"כ התאנים שנגמר גידולן בשני' כבר חנטו בשביעית [ולפע"ד דמדקאמ' במתני' סתמ', משמע דכל השנות שוח שבהאילן נוהג בהן קדושת שביעית, והיינו משום שרוב השנות שוח שבהאילן הם מאותן שחנטו בשביעי', דמהכ"ת יקלקל בעל האילן, קודם שיגמר כל גידולן, להכי גזרו בהמיעוט של שנה א' וב' אטו הרוב שהן מאותן שחנטו בשביעי'. וכן משמע מהירושלמי הנ"ל ודו"ק [ובהא יתורץ נמי מה דקשה אמאי נקט תנא באופן איסו', דהיינו בחנט' בשביעי' דאסורי' בב'. ולא נקט אופן דהתיר' דהיינו בהנטו בחמישי' מותרים בשביעי', כאשר באמת פי' כרמב"ם

ר"ע מברטנורא

פ"ה בנות שוח. תאנים לבנות המגדלות מג' שנים לג' שנים: שביעית שלהם שנה שניה של שמטה דפירות החונטים בשביעית אין נגמר בשולן עד שנה שניה של שמיטה שהיא ג' לחניטה ואז נוהג בהן דין שביעית

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

אסרו מללקט משדותיהם גם גדולים, ורק התירו שילקט כ"א משדה חבירו, אע"ג שעי"ז גם חבירו שוב ילקט בשדה של זה; רק לא יחזיקו טובה זל"ז, וכ"ש שלא יתן מזונות להמלקט: מ"ב. הסיר הקוצים התלושים משדהו בשביעית או סיקל אבנים באיסור משם בשביעית, מותר לזרעה בשמינית; אבל בנחרשה או נזבלה בשביעית, אסור לזרעה בשמינית: שדה שנזרעה בשביעית או שנחרשה והוציאה ספיחים, אם הוא מקום שספיחיו מותרים [כפ"ו מ"א] גם הנך פירות מותרים: המלקט מפירות אילנות של חבירו בשביעית מותר להחזיק טובה לבעל השדה אע"ג דהפקר הם: מ"ג. עכומ"ז שחרש שדהו בשביעית, מותר לישראל לחכרה אז ממנו לזרעה בח'; אבל מישראל שחרשה אסור לחכרה לזרעה בח'. וכ"כ ישראל שרואה עכומ"ז שחורש או זורע שדהו בשביעית מותר לברכו בהצלחה, ומותר גם לברכו ביום חגו; וכל זה אסור בישראל עבריין: מ"ד. הקוצץ אילן א' או ב', מותר גם לשרשן; אבל בקצץ ג' או יותר, צריך לקצץ רק סמוך לקרקע: ורק בקצצן משדה חבירו אפילו הרבה מותר לשרשן, דאין לחשדו שהוטא לתקן שדה חבירו באיסור: מ"ה. הכורת נזעי אילני פרי להסקה לא יחפה מקום הקציצה בעפר, דנראה כמתכוון שיחזור ויצמח, רק באבנים או בקש; ואפילו באילן סרק שאין הפסד כ"כ כשישאר מקום קציצתו מגולה, אפ"ה מותר לכסותו באבנים וקש: שקמה שלא נכרת עדיין, אם רצה לכרתו בתחלה בשביעית, צריך לשנות, לכרתו סמוך לקרקע, או להניח מנזעו י"ט ממעל להארץ: מ"ו. הקוצץ זנבות גפנים, או קוצץ קנים, קוצץ*) בכל כלי שירצה, דלא מחזי כמתקן שדה: אילן שנסדק, לא ידביק החלקים זל"ז, אבל מותר לקשרן שלא יוסיף להתבקע; מ"ז. פירות שגדלו בשביעית שמותרים באכילה, זהו רק בשלא יפסיד הרבה שבח הפרי ע"י אכילתו, ולכן תאנים רשאי לאכול מהן רק מעט כדרכו בעודן במחובר, כשכבר התחילו להתאדם קצת, ואע"ג דכשישארו באילן ישביחו יותר, הפסד מועט הוא, ואין רגילין לחוש לו גם בשאר שנים: אבל הרבה לא יאכל מהן, רק עד שכבר התחילו להתבשל, דהרי אז חשיבו גמור גם לענין מעשר בשאר שנים: מ"ח. וכ"כ ענבים מה"ט מותר לאכול מהן רק קצת כשיש בהן קצת שרף, אבל לא הרבה, עד שיהיה הגרעינין נראין מתוך הקליפה, מדאז הוא עונתן למעשר: מ"ט. וכ"כ זיתים אסור לאכול מהן גם מעט, עד שיהיה גדולים כ"כ שאפשר לכבוש מסאה מהן רביעית הלוג; ואם הבשילו קצת יותר עד כדי לכבוש מסאה חצי לוג מותר גם לסוך מהן מעט, כדרכו בשדה; ורק כשהגיעו לשליש גידולן כעונתן למעשרות [מעשרות פ"א מ"ג]; אז מותר לאכול ולסוך מהם הרבה כמו שירצה; וכן כל הפירות לא יאכל מהן אפילו מעט, רק עד שיגיעו לעונת המעשר אז אוכלן כמה שירצה: מ"י. וכן אילן פירות, החרובין משישלשלו, וגפנים משינרעו, וזיתים משיניצו, ושאר אילנות משיוציאו תחלת הפרי, אסור לקצצן, מדמפסיד פירות שביעית; ורק קודם לכן, או אחר שהגיעו הפירות שבהאילן לעונת המעשר מותר לקצצו. וזיתים שאמרנו משיניצו היינו רק כשיהיה באילן פירות שכשיתבשלו יהיה בהן רובע הקב; דאל"כ מותר לקצצו:

*) [א"כ נ"ל כדרכו ובכל כלי וכו', דהלכה כר"ע. כ"מ]

יהודה אומר הפרסאות ג) שביעית שלהן מוצאי שביעית, שהן עושות לשתי שנים, אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח ד) *): ב הטומן את הלוף ה) בשביעית, רבי מאיר אומר לא יפחות מסאתים, עד גובה שלשה טפחים ו), וטפח עפר על גביו, וחכמים אומרים לא יפחות מארבעה קבים, עד גובה טפח, וטפח עפר על גביו, וטומנו במקום דריסת אדם ז): ג לוף שעברה עליו שביעית ח) ב), רבי אליעזר אומר אם לקטו העניים את עליו ט),

לקטו

ר"ע מברטנורה

שביעית דבתר חנטה אזלינן: פרסיות. מין תאנים העושים משתי שנים לשתי שנים ואין הלכה כר' יהודה: ב הטומן את הלוף. מין ממיני הבצלים שרגילים לטמון בארץ: לא יפחות מסאתים. משום דמחזי כזורע עד שיטמין מהם סאתים בחפירה אחת על גובה ג' טפחים שלא יהיו מפוזרים אלא יהיה גובה הכרי והצבור שלשה טפחים וטפח עפר על גבי הכרי: וטומנו במקום דריסת האדם. כדי שלא יצמח והלכה כחכמים: ג לוף שעברה עליו שביעית. ונכנסה עליו שמינית שהוא מתקיים זמן מרובה בארץ במחובר: אם לקטו עניים את עליו לקטו. דעלי הלוף יש להן

ביעור

תפארת ישראל

שרמב"ם [שמיטה, פ"ד] והרי כחו דהיתרא עדיף? וכן קשה באמת אופן ההיתר תחלה לקמן בבצלים [פ"ו מ"ג]? אע"כ מדבעי לאשמעי' דבר חדש, שכל הבנות שוח שבאילן אף משנה א' וב' כולן דין בהן קדושת שביעית]: ג) מין תאנים שעיקר גדולן בפרס, אבל נוטעין אותן גם בא"י: ד) תמוה כיון דבאילן אזלינן בתר חנטה, מ"ש מבנות שוח? ותו במה פליגי ר"י ורבנן? ונ"פ מ"ש לעיל ל"ק כלל, דודאי כמו בבנות שוח לעיל כ"כ בפרסיות, דבשניהן בעוד שגדלין באילן הפירות שחנטו בשביעית, כבר גדלו באותו האילן גם הפירות שחנט' אחר שביעית; ולפיכך ר"י גזר גם בפרסיות לאסור בהאילן בשנה ב' כל הפירות שבו, אף אותן שחנטו אחר שביעית, דגזר הנך אטו הנך, כמו בבנות שוח לעיל; ורבנן דוקא בנות שוח שמצויין בא"י גזרינן, אבל פרסיות שעיקר גידולן בפרס, ואינן מצויין בא"י, ס"ל מלתא דל"ש דלא גזרו בה רבנן [כבילה י"ס, א]; אבל הנך פרסיות שודאי חנטו בשביעית, ודאי לכ"ע שביעית שלהן בשניה, מדאזלינן בכל אילן בתר חנטה: ה) מין בצלים שאחר שנגמרו ונתלשו רגילין לטמנן בקרקע כדי לקיימן לזמן מרובה: ו) שיהיה סאתים לוף לצבורים וגובה הכרי ג"ט, דאל"כ מחזי כזורע בשביעית: ז) שלא יצמח: ח) *שהיה גדל משביעית לשמינית, ואף דבירק אזלינן בתר לקיטה, הכא מיירי שעקרוהו עם עליו סוף שביעית והניחוהו במקומו וחזר ונשרש שם והוסיף גדולים בשמינית, והרי עלי השביעית חייבים בביעור, ומיירי שכבר כלו לחיה בשמינית: ט) *בשביעית אחר הביעור, דס"ל להאי תנא עניים אוכלים אחר שביעור ולא עשירים, ואף דספיחי שביעית אסורים להכל כפ"ט מ"א? י"ל דהתם היינו רק בשהיה תחלת גדולן בשביעית

אבל

עיקר תוי"ט

א) אלא בנות שוח. ולא נתפרש הטעם למה לא אמרו כמו כן בפרסאות דכיון שחנטו בשביעית שיהיה לפירותיהן דין שביעית כשנגמרו בח"ש ולמה יהיה להם דין ירק דבתר לקיטה כדלעיל במ"ז פ"ב. תוי"ט. וביכו' מבואר הטעם דרק במקצת מקומות עושות לב' שנים. ת"ח. ב) לוף כו'. וא"ת בירק אזלינן בתר לקיטה כדלעיל בפ"ב בפי' מ"ז וא"כ האי לוף דלקטו בשמינית אין עליו תורת שביעית. ותירץ דמתני' איירי דעקרוהו עם עליו סוף שביעית ועקרוהו במחרופות כדינו במשנה דלקמן והניחוהו במקומו וחזר ונשרש והוסיף גדוליו בשמינית ולפיכך צריך לעשות חשבון עם העניים. הר"ש:

דכשעוקר

לקטו י), ואם לאו יעשה חשבון עם העניים יא), רבי יהושע אומר אם לקטו העניים את עליו. לקטו, ואם לאו, אין לעניים עליו חשבון יב): ד לוף של ערב שביעית יג) שנכנס לשביעית יד), וכן בצלים הקיצונים טו), וכן פואה טז) של עידית יז), ב"ש אומרים עוקרין אותן במארופות יח) של עץ יט), ובית הלל אומרים בקרדומות של מתכת כ), ומודים בפואה של צלעות כא) שעוקרין אותה

תפארת ישראל

אבל הכא מיירי שהלוף הזה כבר יצא הקלח משפית לשביעית, דאז העלין שגדלו בשביעית בקלח הזה מותרי' להכל קודם ביעו' כפ"ד סי' ט' ולאח' הביעו' מותרים רק לעניים [ועי' פ"ו מ"ג]: י) ואין לעניים עתה חלק בעלים שגדלו בה: יא) *למשל לוף הזה שהה בארץ ו' ז' ח', מגיע לעניי' שליש העלין, וכ"כ תמיד מחשב לפי זמן ההית' נגד שנת האיסו': יב) *דס"ל אף לאח' זמן הביעו' גם עשירי' יאכלו, והרי זכה בע"ב בהן; [כך כ' הר"ש; וא"כ אין כן הלכה, דהרי קיי"ל דכל מין אח' שכלה מהשדה צריך לבערו מהבית ולשורפו ואסו' גם לעניים [עי' רמב"ם ורא"ד פ"ז משמיטה, ה"ג]? וכל"ז ק' דמ"ש הך דהכא מבצלים, שנכנסו לז' שאסורי' [כפ"ו. מ"ג]? א"כ הכא שעברה עליו שביעי', הו"ל תחלתו וסופו בהית' ובכה"ג יש ביטול בגידולין [כפ"ו, סי' כו]: יג) שכב' נגמ' כל בישולו בערב שביעית: יד) *והוא מות' להכל באכילה קודם ביעו', דדוקא ספיחי' שתחילת שתילתן בשביעית היו, אסרו חז"ל אבל הכך כבר נגמ' בשולן קודם שביעי': טו) *המיוחדו' לקיץ א"כ הנזרעים בקין, וכבר נגמרו בהקיץ שקודם שביעית וכולן נוח לעקרן ע"י שנוי: טז) *מין צבע, פארבער רעטהע בל"א: יז) הגדילה בשדה שמינה, שנ"כ נוח לעקרה: יח) שפאטען: יט) ולא של ברזל, דמחזי כעובד הקרקע: כ) *נ"ל דבכל דוכתא לא חייסי ב"ה לרואי' בשביעית, מדהות' דבר זה בזמן שביעית לכל, כולם יודעים דבהית' עושה, מיהו במרא של ברזל גם ב"ה מודה דאסו', דעכ"פ בעי שינוי קצת, כדמוכח להלן: כא) הגדל בצדדי השדה, א"כ בין הסלעים שאין דרך לזורע שם דבר

ר"ע מברטנורה

ביעו' ועקרו אין לו ביעו' כדתנן לקמן בפ"ז הלכך אם לקטו עניים את עליו בשביעית לקמו ואם לאו ונכנסו לשמינית וגדלו העלין נמצאו גדולי שביעית ושמינית מעורבין יחד: יעשה חשבון, וישער כמה גדל מהן בשביעית ויתן לעניים דרבי אליעזר סבר כר' יהודה דאמ' לקמן עניים אוכלים אח' ביעו' ולא עשירים: רבי יהושע אומ' אין לעניים עמו חשבון, דסבר כרבי יוסי דאמ' לקמן אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אח' הביעו' והלכה כר' יהושע: ד לוף של ערב שביעית. שנשלם מערב שביעית ולא הוסיף למחים בשביעית (שאם הוסיף) אסו' לעקרו (ג) משום הפסד פרי: הקיצונים. י"מ שנזרעו בקיץ וי"מ מיוחדת לקיץ שהן יבשות מאד: פואה של עידית. הגדילה בשדה שמינה: פואה. צבע אדום שקורין רוי"א בלע"ז: במארופות של עץ. כמר' שחופרים בו את הקרקע: של עץ. ולא של ברזל שלא יראה כעובד את הארץ: בקרדומות של מתכות. ולא חיישינן דלמא מחזי כעבודה: בפואה של צלעות. כמו סלעות בסמ"ך פואה הגדלה בין הסלעים כיון דאין דרך לזרוע שם לא מחזי כעובד את הארץ פ"א צלעות כמו ולצלע המשכן (שמו' כ"ו) כלומ' צדי השדה שאין דרך לזרוע שם: ה רבי

עיקר תוי"ט

(ג) דכשעוקר כשנוי לא ימלט שיפסיד מקלת הפרי. ולפמ"ש לקמן דכל הספיחים אסורים באכילה, ש לפרש דכשעוקרה יאינו רשאי לאוכלן שוי כאלו כפסידו בידיה ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד, תוי"ט

אותה בקרדומות של מַתֶּכֶת: ה מֵאֵימָתַי מוּתָּר אדם ליקח לוּף כב) במוצאי שביעית כג), רבי יהודה אומר מִיָּד כד), וחכמים אומרים משירבה החדש כה): ו אֵלּוּ כלים שאין האומן רַשַּׁאי למכרם ו) בשביעית כו), מחרישה וכל כליה, העול והמזרה כז) והדֶּקֶר כח), אבל מוכר הוא מגל יָד כט) ט) ומגל קציר ל) ועגלה לא) וכל כליה, זה הכלל כל שמלאכתו מיוחֶדת לעבירה

תפארת ישראל

דבר אחר, מקומו מוכח דאינו עובד השדה: כב) *עלי לוף, דעיקר הלוף א"ל ביעור: כג) *מהחשוד על השביעי' ולא יהי' העלים צריכי' ביעור כשיכלה להי' מהשד': כד) *דלאותן שנזרעו בשביעי' ליכא למיחש, דהרבה מעניש' ב"ד לזורע בפרהסי', גם לאותן שהיו בארץ משׁשית לשביעית ליכא למיחש, דבמביא מהטמון בארץ מיירי, ומדא"א לעקרו בשביעי' בפרהסי' כ"א בשנוי אפי' לב"ה כשי' כ, הלכך לא שכיח שיעקר בשנוי כדי לטמנם עד מוצאי שביעית, אבל בלא היו טמוני' בשביעי', וקנה בשביעי' גוזה מהחשוד, וודאי חיישי' שמא משביעית הם ואמר שמהטמוני' מששית הביא, כך נ"ל פי' המשנה החמורה הזאת: כה) ר"ל מפסח של א' ואילך, שכבר מצוי אותו שגדל בא' והיינו ככל ירק [כפ"ו מ"ד]: כו) *למי שחשוד לעבוד האדמה בשביעית: כז) וואורפשויפעל לזרות בגורן: כח) פפלוגאייזען להרוש: כט) האקקמעססער לקטוף כמלא יד: ל) האנדזענזע: לא) *וואגען, דבכל אלו נוכל לתלות שרוצה לקצור מעט מספיחים המותרים, שהן

ר"ע מברטנורה

ה רבי יהודה אומר מיד. ואף על גב דבשאר ירקות מודה רבי יהודה דאסור עד שיעשה כיוצא בו בלוף הואיל וצריך לעקרו לב"ש במארופות של עץ ולבית הלל בקרדומות של מתכות ואין דרך לעקרו בשביעית אלא על ידי שינוי (ד) הלכך במוצאי שביעית לא שכיח דאסורא ומשום הכי מותר מיד אבל ירק שלא גזרו שלא לתלשו כי אורחיה שכיח נמי דאסורא בשמינית לפיכך אסור עד שיעשה כיוצא בו: משירבה בו החדש. בירושלמי מפרש דהיינו מן הפסח ואילך (ה) והלכה כחכמים: ו שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית. למי שהוא חשוד על השביעית אבל למי שאינו חשוד שרי דאינו קונה אלא להצניע עד [אחר] שביעית: מזרה. שזורין בו התבואה בגורן (ו): דקר. כמין יתד של ברזל שקורין קולטר"ו בלע"ז והוא עשוי לחפור בו את הקרקע לשון וידקור את שניהם (במדבר כ"ה): מגל יד ומגל קציר ועגלה. מותרין שמא הוא (רוצה) לקצור מן ההפקר ולהביא בעגלה למאכל ביתו ואין אסור אלא להביא הרבה לעשות אוצר (ח): היוצר

עיקר תוי"ט

תוי"ט: (ד) ומסיק בירו' דבטמון אנן קיימינן ואמרינן דאין דרך לעקור בשינוי של איסור כדי לטומנן עד מוצאי שביעית. אבל בשביעית עצמו חיישינן שמא יביא מן האיסור הואיל ועכשיו קונין ממנו פוקר האיסור ויאמר מן הטמון הבאתי. הר"ב: (ה) שיוכל למצוא לוף הרבה כזה גדלים בהיתר: ו) שאין רשאי כו'. אמר הכתוב (ויקרא י"ט) ולפני עור לא תתן מכשול ר"ל למי שסגרה עיניו שתאוה ויצה"ר לא תעזור אותו להוסיף בעורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם לשון הר"מ: (ו) כלומר דוקא בגורן דהיינו הרבה אבל כשיזרה מעט לא יזרהו במזרה כלל תוי"ט: (ח) דהא לאכלה כתיב. וכתב הר"מ וזה שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקציר כדרך שקוצר בכל שנה ואם קצר כדרך הקוצרים לוקה כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר או שקצר לעבודת הארץ אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל והך מגל יד כו'. והך מגל יד דקציר לאו לענין תבואה וקטנית דדרך לקוצרם דהנך אסור לקוצרן כדלעיל מ"ד. אלא דתלינן שיקצור העשבים שאין זורעים אותם רוב האדם כגון הפיגום דרפ"ט תוי"ט בשם הר"מ: ט) מגל יד. היא תמש קטן שיקטוף כמלא היד ומגל קציר ידוע הר"מ. ור"ל שבות

לַעֲבִירָה, אסור. לֶאסוּר וּלְהֶתֵּר, מוּתָר לג) : ז היוצר לג) מוכר חמש כדי שֶׁמֶן לד), וחמשה עשר כדי יין לה), שֶׁכֵּן דרכו להביא מן ההפקר, ואם הביא לו) יותר מִכָּאן מוּתָּר לז) י), ומוכר לעכ"ום יא) בארץ לח), ולישראל לו) בחוצה לארץ לט) : ח בית שמאי אומרים לא ימכור לו פרה חוֹרֶשֶׁת בשביעית מ), ובית הלל מתירין, מפני שהוא יכול לשחטה מא) מוכר לו

פירות

תפארת ישראל

שהן כהפקר, ולהביא לביתו : לג) ונ"ל דה"ט דתלינן בהיתר, מדאזלינן בתר רובא דהיתיר' שבעולם: לג) טעפפער: לד) כדים לשמן: לה) המיוחדי' ליין, דרק שיעור מועט כזה הכי אורח' להביא מהפקר משום דיד כל אדם שוה לזכות בפירו' אלו של הפקר לא יגיע לכל א' רק מעט ולא הייש' שיקח כולם לשמן, דאינן ראויי' לכך, דמעפר אחר נעשים: לו) החשוד: לז) *למכור לו כלי' ותלינן שמהפקר הביאם [כך פי' הר"ש והר"ב; ותמה רתוי"ט שלא הביא הרמ"בם דין זה [שמיטה פ"ח, ה"ה] ? ואני תמה יותר על פי' זה, דכיון שאם הביא החשוד יותר מזה תלינן שמהפקר הביא ומותר למכור לו כלי' יותר מהשיעור; א"כ כ"ש כשקונה סתם נתלה שלהפקר קונה או לשנה הבא' כמו באינו חשוד; אמנם הרמב"ם [פ"ד משמיט' הכ"ד] הביא דגם חבר שזוכה מהפקר, לא יביא מההפקר לביתו רק ה' כדי שמן וט"ו כדי יין, משום השדא; ושיים ואם הביא יותר מזה מותר. וא"ב י"ל דמשום קושיתנו הנ"ל מיאן הרמב"ם לפרש דאם הביא יותר מזה וכו' דלהוי קאי אחשוד כברישא; אלא אחבר שמביא מהפקר קאי; וה"ק תנא, אע"ג דחבר שהביא יותר מזה מותר, דתלינן שמהפקר מביא, אפ"ה בחשוד לא תלינן. ולפ"ז יפה הביא הרמב"ם הדין בחבר (פ"ד) ולא בחשוד (פ"ח): לח) *כלי' האסורי' למכו': לט) *שאין שם דין שביעית, ול"ח שיחזור וימכרם לחשוד בארץ, דהו"ל לפני דלפני ואף דלישראל אפי' לפני דלפני אסור [כתו' ע"ז דט"ו] עכ"פ אין מחזיקין איסור ממקום למקום [כנדה ד"ג] כ"כ ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצ"וקל: מ) נקט חורשת, דרוב בכ"א אין לוקחין לחרישה רק שורים, אבל פרות מיהדין לגדל וולדו' ולחלב, ומותר למוכרם; אבל פרה דמשנתנו היינו במיוחדת לחרישה כגון שיודעין שהיא עקרה ושלמקו שדיה: מא) *ולא אמרי' בכה"ג הדמי' מודיעי', והרי דמי חורשת יותר הם מדמי שחוטה, דאפ"ה תלינן לקולא, דשביעית המיר' להו לאנשי [בכור' ד"ל, ע"א] דאע"ג דזה חשוד הוא; אפ"ה כיון

דלא

ר"ע מברטנורה

ז היוצר. אומן העוש' כלי חרס מוכר אפי' להשו' על השביעית ה' כדי שמן וט"ו כדי יין וליכא למיחש שמא רוצה כלם ליין שניכרים הן אותם של יין מאותם של שמן שהעפר שעושים ממנו כדי יין אינו דומה לעפר שעושים ממנו כדי שמן : ואם הביא יותר מכאן מותר. ולא חיישינן שמא מן המשומר דשביעית הביא: ומוכר לעכ"וס בארץ. ולא חיישינן שמא יחזור העכ"וס וימכרם לישראל החשוד : ולישראל בחוצה לארץ. ולא חיישינן שמא יוליכם בארץ א"כ שמא יכנים לתוכן יין ושמן של שביעית שהביא מארץ ישראל דלא החמירו חכמים כ"כ : ח שהוא יכול לשחטה. ובכל דהוא דמצינן למתלי תלינן (יב) ובית שמאי סברי דאין דרך כלל לשחוט פרה העומדת לחרישה:

אפילו

עיקר תוי"ט

שהוא מגלה סתם והיינו תרמא : י) מותר. למכור לו כלים לפי מה שהביא ולא נתבדוהו שמא הביא מן המשומר באוצר פירוש : יא) ומוכר כו'. תיקון דברי זאת המשנה מוכר לעכ"ומז בארץ יותר מכן ולישראל בח"ל : (יב) ולא דמי לכלים דלעיל שאין אדם מוכר דהתם ליכא למיתלי הר"ש :

מוכר

פירות(מא) אפילו בשעת הזרע(מב), ומשאיל לו סאתו, אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן(מג), ופורט(מד) לו מעות אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים(מה), וכולן בפירוש(מו) אסורין: ט משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית(מז), נפה(מח) וכברה(מט)(יד) ורחיים(נ) ותנור(נא), אבל לא תבור(נב) ולא תטחן עמה, אשת חבר משא"ת לאשת עם הארץ(נג) נפה וכברה(נד) ובוררת וטוחנת(טו) ומרקדת עמה(נה)(טז), אבל משתטיל את המים(נו), לא תגע אצלה(נז),

שאין

תפארת ישראל

דלא ידעינן בוודאי דלאיסו' בעי להו, מהכ"ת נחזיקינהו לאסור', והו"ל כמוכר בשר כשר למותר דלא חיישינן שמא יבשלו בחלב: מב) *ותלינן לאכילה, ורק בהורשה פליגי ב"ש מדאין דרך לשהות חורשה: מג) ול"ח דלמדד בגורן רוצה: מד) מחליף: מה) דתלינן בהיתר: מו) דלאיסו' בעי להו: מז) *לאכלן אחר הביעור: מח) *זיעב לקמח: מט) *זיעב לנקות התבוא', ולא זו אף זו קתני, אף שכבר' אינו תיי נפה כ"כ אסר כנפה, כך נ"ל: נ) אנדמיהלע: נא) דבכולן תלינן דלהיתר' צריכא להו: נב) לא תברור אם מסתבר טפי שהוא מאיסו', ורישא נמי הכי מיירי, ואפ"ה תלינן בהיתר' משום דרכי שלום: נג) החשוד' אמעשרו' וטומא': נד) *ואף שעכ"פ יטמאן הע"ה, אפשר בטבילי', תשא"כ תנור חרס א"א להשאיל, דהרי בנגע' צריך שביר', וכ"כ רחיי' מדהוא גדול טריח' מלתא למטבל', גם א"א לנקותו יפה מקמח הטמא: נה) דרוב ע"ה מעשרין: נו) בעיסה: נז) *לסייע' בגלגול, דהרי אז כבר הוכשר העיס' לקבל טומ' מכלי ע"ה, ואף דקיי"ל דחולין מתוקנים שבא"י מותר לטמא בידים, עכ"פ לחולין הטבולין לתרומה ולחלה, דוקא לגרום טומ' מותר, ולא לטמא

בידים

ר"ע מברטנורה

אפילו בשעת הזרע. ולא אמרינן ודאי לזריעה הוא לוקח דתלינן לאכילה הוא רוצה: שיש לו גורן. ולא חיישינן שמא מודד להכניס לאוצר דאיכא למתלי דלטחינה הוא מודד: ופורט לו מעות. מחליף לו מעות בפרוטות: אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים. וכמלא מסייע ידי עוברי עבירה דאמרינן שמא לשאר צרכיו הוא צריך: וכולם. אם פי' שלדבר אסור רוצה אותם אסור: ט החשודה על השביעית. לאכול פירות שביעית אחר הביעור בלא ביעור: נפה. שאני אומר לספור בה מעות היא לוקחת: כברה. שאני אומר לכבור בה את החול: רחיים. דשמא לטחון בהן סממנין: תנור. שמא ליבש בו אונין של פשתן: ולא תטחן עמה. שאסור לסייע ידי עוברי עבירה: ובוררת וטוחנת עמה. ולא אסרו הכא באשת עם הארץ החשודה על המעשרות כדאסרו בחשודה על השביעית משום דרוב עמי הארץ מעשרים הן: אבל משתטיל המים. בעיסה לא תגע עמה לפי שמשנתגלגלה הוטבלה לחלה (יז) וקא מיטמא מחמת כלים טמאים שהרי הוכשרה לקבל טומאה וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה:

וכולן

עיקר תוי"ט

יג) מוכר כו'. ובהא מודו ב"ש דאין דומה לפרה דאין דרך לשחוט כמ"ש הר"ב: יד) נפה וכברה. נפה היא אשר יניפו בה הקמח לסולת ממנה הסובין והיא כמו כברה אבל כברה היא לתבואה ונפה היא לקמח הר"מ: טו) ובוררת כו'. והא דלא תני במתני' גבי שביעית משום דשמעינן לה מכללא דבוררת וטוחנת עמה א"כ יגיל עליו רעו כדאמרינן בפרק לא יחפור הר"ש. והתוס' בשלהי פ"ה דגטין כתבו עוד תירוץ אחר ע"ש: טז) ומרקדת כו'. משום דבעי למיתני אבל משתטיל מים קתני נמי מרקדת אע"ג דברישא לא קתני לדיכא דריקוד תוי"ט: (יז) והחמירו משתטיל המים שאז תתגלגל אע"ג דלא מחייבא בחלה עד שתתגלגל תוס' גיטין ועיין בתוי"ט באריכות:

ומלו

שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה, וכולן(נח) לא אמרו(יח) אלא מפני דרכי שלום(נט), ומחזיקים ידי עכו"ם בשביעית(ס), אבל לא ידי ישראל, ושואלין בשלומן(סא) מפני דרכי שלום:

פ"ז

תפארת ישראל

בדים, והרי משתגלגל תתחיל טבולה לחלה: נח) אמתחלה לחוד קאי: נט) *וכ"מ שהוזכר כל מה שהוכל: ס) לברכו כשחורש: סא) אפילו לעוברי עביר, בכל עת, אף דשלום שמו של הקב"ה, ואגב גררא נקט לי הכא:

פ"ז

ר"ע מברטנורה

וכולן לא אמרו. לא התירו להשאילן כליה ולסייען בלא שעת עבירה עצמה אלא משום דרכי שלום: מחזיקין ידי עכו"ם. אגב גררא דדרכי שלום תנא ליה הכא ומפורש לעיל בפרק ד:

פ"ז

עיקר תוי"ט

יח) וכולן כו'. בית' תפר' דלא קאי אך אטוחנת דע"ש אלא אמתני' המשאלת אבל לכולהו דלעיל ומ"ש לא קאי ומש"כ הבית' סדו' וכמ"ש הר"ב דכפה תלינן לספיר כו' ולא תלינן שיכפה לטחינה וכן בלן ולכד של סיתר וכהנהו דתלינן בהמפרקין דלעיל אטך אלא דהכא איירי בידוע שאין לה פירות של היתר לאיתלו' בה והכן תליות לא הוי נאמרות כהנהו דלעיל ואי לאו תפרי ד"ש לא הוה הדינן להו ואי לא הוה לן לאיתלי כלל לא הוה טעם דה"ש כל כך להתיר לסייע ידי ע"ה שהוא בכלל לפני עור כו' ותוקה השני' תנפה וכבהו מועיל ד"ש עם אליה כל דהו משום דבהו איך עפי ד"ש. הר"ש:

רל

חדושים

מ"ד *מ"ש הר"ב דבלא תוסיף סלוף נמחי' בשביעי' איירי, דאי בתוסיף נמחי', אסור לעקרו בשמי', תדא"ש לעקרו בשנוי אם לא שיפסיד ספרי, וכ"כ התוי"ט וה"רש ותיך יעקתיו אירושלמי, ותמסני דא"כ אך דידי' אדידי', כמ"ש הר"ש ותוי"ט והר"ב במ"ס דתוס"ט לר"י מותר מיד תדא"א לעקרו בשביעי' ב"ש בשנוי, שלכן לא שביח לאיסור', והוא נ"כ מהירושלמי, וק' דעכ"פ שוה שאי לוף הוא מחוטן שהוסיפו נמחי' בשביעי', לאסור לעקרן בשנוי. וע"תוי"ט ותו"ק, והנה מלבד שאר מה שיש לדקדק במשנה זאת אשר ע"ל כולם מבוארי' באות כד ל"ח מרבותי הי' נ"ל, דכל עיקר דבר זה שתמך הר"ש עליו יתדותיו דהוסיף נמחי' אסו' לעקרו בשנוי הוא ממ"ש בירושלמי ת"ל ר"י בשם רבי לא תפתר שעקרן עד שלא נמחו, וע"א פי' הר"ש ככ"ל, ועכ"פ הי' מזיק הר"ש לשבש הגי' שבפנינו בידו, וכמ"ש והר"א מפורקאן בד"ה ר' בון וכו' דמ"ש קודם דברי ר' בון, הפסקא לוף של ע"ש, אין זה מקומו, והעמידו הר"ש להפסקא זאת קודם ר"י בשם רבי, גם מ"ש ר"י בשם ר' לא תפתר, מלת לא אין לו פי', אם לא שנאמר דשם הכס סיא, אמנם לפע"ד ל"נ שהכל נכון, דר' חזקי' פתר עד"ה [ופי' הירושלמי דברי ר"ח] לוף של ע"ש שעברה עליו שביעי' וכו', והקשה ר' בון ע"ז, דא"כ נקט פלוגתיי' לענין מעשר עני, דהכי תריה וכו' [אלמא דגם בתם תפי ידיכנו ה"ל כנעקר] ומשני ר"י בשם רבי, לא, תפתר שעקרן וכו' ור"ל דהך דבני דבריי' עי' עני ר"ל שעקרן לגמרי קודם שנמחו, כך נלפ"ע:

הלכתא גבירתא · כללא דפ"ה ·

ס"א · בנות שוח, והן מין תאנים שאע"ג שנגמר' לאכילה, אפ"ה הן גדלין והולכין עד סוף שנה שלישית, של הפירות שלהן בשנה ב' משמיטה יש בהן דין פירות שביעית: ס"ב · הטומן מין בצלים בשביעית וכן כל כיוצא בהן, לא יפחות מלטמון פחות מד' קבין, ובגובה טפח, ויכסן בעפר גובה טפח ע"ג, וטומנן במקום דריסת אדם שלא יצמח, ושלא יחשידוהו שמתכוון שיצמחו: ס"ג · לוף ששית שנכנס לשביעית ועקרוהו בשביעית עם עליו, ושוב נשרש שם מעצמו, ונתוסף בהעלין בשמינית, אין בהן קדושת שביעית אף שכלו לחיה מהשדה בשמינית, דמדתחלתן וסופן בהיתר יש ביטול בגדולין: ס"ד · אפילו פירות שנוח לעקרן בשנוי, כגון לוף ובצלים הקיצונים ופואה שהוא מין צבע, כשהיה א' מהן מששית שנכנס לשביעית, אפ"ה א"צ לשנות כ"כ מאד לעוקרן במארופות של עץ, רק בשינוי מעט סגי שיעקרן בקרדום, אבל במרא מתכות כדרכן אסור: ס"ה · אפילו עלי לוף שגזרו גביי' לתלשן בשביעית בשינוי וכדאמרן, והרי מה"ט אין מצוין כל כך בשמינית מיד שכלה לחיה פירות שביעית בשמינית, דמי יפריח בהן כל כך, אפ"ה אסור ללקחן מחשש לבל

לבערו

פ"ו שלש ארצות לשביעית א), כל שהחזיקו עולי בבל ב) מארץ ישראל ועד כזיב, לא נאכל ג) ולא נעבד ד). וכל שהחזיקו עולי מצרים ה) מכזיב ועד הנהר ועד אמנה ו),
נאכל

תפארת ישראל

פ"ו א) חלוקו' בדין שביעי': ב) *דהיינו מא"י וכו': ג) *מ"ש הר"ב לא נאכל בנעבד בעביר', הקשה רבינו מאורן של ישראל אאמ"ו הגאון זצוק"ל מב"ה פ"ד מ"ב, ופי' הוא ז"ל לא נאכל אחר ביעור, ולפע"ד י"ל עוד דלא נאכל אספיחין קאי דאסור לאוכלן אף קודם ביעו' כפ"ד סי' ס' אולם הרמב"ם בפירושו כאן כ' כהר"ב. ובחיבורו [פ"ד משמיטה, הכ"ו] פי' כדברינו, דלענין ספיחי' מיירי [ועמ"ש בס"ד לעיל פ"ד סי' ט'] ולפע"ד מוכח דאספיחין קאי, מדנקט לא נאכל ואח"כ לא נעבד: ד) משום דעד שם גם עולי בבל כבשו: ה) *דהיינו מכזיב וכו' וכזיב כ"ל שהוא אכזיבה הנזכר ביהושע [י"ט, כ"ט] בערי אשר, וכ"כ נזכר עם עכו בשופטי' [א', ל"א]: ו) *ר"ל כזיב באמצע ומכזיב ועד הנהר מצד א',
ומכזיב

ר"ע מברטנורה

פ"ו שלש ארצות לשביעית. חלוקות לענין דין שביעית: **כל שהחזיקו עולי בבל.** עזרא וסיעתו כשעלו מבבל: **לא נאכל ולא נעבד.** שעבודת הארץ היא אסורה בשביעית ואם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גידולים. פ"א ועיקר לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית: **מכזיב ועד הנהר ועד אמנוס.** כזיב משוך כלפי הצפון לצד מזרח ורצועה יוצאת מעכו שיושבת ברבועה של ארץ ישראל במקצוע צפונית מזרחית ואותה רצועה משוכה כלפי צפון והולכת עד כזיב ורצועה אחרת משוכה מעכו כלפי מזרח וזה הנהר האמור כאן ואלו השתי רצועות כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל: **ועד אמנוס.** הוא הר ההר(א) הכתוב בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי תתאו לכם הר ההר מתרגמינן בירושלמי טורי אמנוס והוא בצפון של ארץ ישראל לצד מערב
אלא

עיקר תוי"ט

(א) ז"ל הר"מ יש מי שקורא אמנה ויש מי שקורא אמנוס. ומ"ש והיא אמנה רומז לפסוק תשורי

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה

לבערן אחר שכלו כנ"ל, עד אחר הפסח של שמינית, דאז תלינן דשל שמינית הוא: **מ"ו. החשוד בעבודת** קרקעו בשבועית, אין מוכרין לו מחרישה וכל כליה והשל והמזרה והדקר, מדמיוחדין רק למלאכת איסור; אבל כל המיוחד גם להיתר, כגון מגל יד ומגל קציר ועגלה שמכניסין בה התבואה מהשדה, שאפשר שצריך להן להביא ספיחים המותרים, מותר למכור לו: **מ"ז.** מותר למכור להחשוד ה' כדי' הנאותין לשמן, וט"ו כדי' הנאותין ליין, שכשיעור זה מותר כל אדם ללקוט פירותיהן מהפקר בשביעית; מיהו אע"ג שלכתחילה לא יביא יותר מהפקר, אפ"ה אם הביא יותר מותרים באכילה, רק שאינו מצוי שיביא יותר: **מיהו** מותר למכור לעכומ"ז אפילו בא"י כלי' הנ"ל כפי שצריך, וגם לחשוד מותר למוכרן עכ"פ בח"ל, ולא חיישינן שיחזור וימכרן לחשוד בא"י, מדהו"ל לפני דלפני דל"ח לה [י"ד סקנ"א]: **מ"ח.** מותר למכור להחשוד פרה הנאותה לחרישה, דתלינן דרובן לשחיטה זבנו; ומה"ט מותר למכור לו פירות בזמן הזריעה, ותלינן ברובן לאכילה קונים; וכ"כ מה"ט מותר למכור לו סאה למדידה אע"ג שיודע שיש להחשוד פירות שביעית, תלינן דנצרך לו להיתרא; וגם מלוה, ומחליף לו מעות סלעים על פרוטים, אע"ג דמסתבר דצריך כמטבעות קטנות לשלם לפועליו שעבדו בשדהו, ותלינן בהיתרא; ורק כשברור לו שצריכים להחשוד לאיסיר, אסור בכל הנך: **מ"ט.** ואפילו אשה החשודה לשביעית מותר להשאיל לה נפה וכברה ורהיי' ותנור בשביעית, אע"ג שאשה אין לה עסקים רבים בהיתרא תלינן בהיתירא, אבל לא תבור ולא תטחן עמה [מדאפשר לה להשמט מזה ואפשר דמה"ט רק אשה מותרת להשאיל, מדהכי אורחה]. וכ"כ מותר להשאילן לאשת ע"ה החשודה על המעשרות ולטמא חלה, וגם בוררת וטוחנת עמה, מדאין כאן עוד עבירה; ורק כששופכת מים לתוך הקמח ללוש, מפסקת מלסייע לה, מדנטבלה אז לחלה, שתטמא אותה אשת הע"ה. וכל המותר כאן הוא רק מדרכי שלום להרביתה בעולם, ולהכי באפשר ימנע א"ע גם מהמותר. עכומ"ז החורש בשביעית מותר לפרוס בשלומו ולברכו בהצלחת מלאכתו; אבל לא לישראל עבריין:

נאכל אבל לא[ג] נעבד[ז], מן הנהר ומאמנה ולפנים[ח], נאכל ונעבד[ט];

ג: עושין

תפארת ישראל

ומכזיב ועד אמנה, מ"ד ב': ז) דעד שם כבשו עולי מצרים אף שלא נכבשו מעולי בבל: ח) *עיי' בציור: ט) הנה הרע"ב תפס לעיקר בעל כפתור ופרח, דעכו וכזיב ואמנה שלשתן במערב א"י, ועכו באמצעי' מערב, ממוצע בין נחל מצרי', שהוא הנהר הנזכר במשנתינו שהוא דרומית מערבי' לא"י, ובין אמנה הוא הר ההר שבאלה מסעי, שהוא צפונית מערבית לארץ ישראל, וכן ראיתי במפת הארץ אשר לפנינו, דעכו הנקר' בלשונם אקרא או פטאלמיום, וכזיב הוא אכזיב הנקרא ניב בלשונם, והר אמנה הנקרא בלשונם תאנע האר, שלשתן במערב א"י, אמנם עכו סמוך לכרמל שהוא באמצעי' א"י, ולשון ים מפסיק בין כרמל לעכו, ומעכו ולצפון בכמו ז' פרסאו' הסמוכים הוא כזיב, אמנם רחוק להלן לצפון שם צור וצידון, והר ההר לצפוני יותר מכולן, ונהר מצרי', הוא שיחור, הנקרא בלשונם זיכאר הוא בקצה גבול מערבי' דרומי' מא"י, וכדי להצדיק ולהבין דברי חז"ל אשר מפיהם אנו חיים, ועל דבריהם בחוק הורה ד' הוגה כל היום, ולהבין תעלומו' דבריהם הקדושים לולות עמל מיניו לנו, והחלב שינקנו משדי אם שפך לארץ כמרירה כ"שם סוף ברכות, אשר אם לא יהי' אפשר ליישב דברי קדשם, אזי אלפי עדי עדיות השטחים יתבטלו, ורבבות שערי תרוצי' לא ננעלו, והרי חז"ל גיטין אמרו להדי' דעכו בצפון, כמבואר שם ד"ז ע"ב, גם בתוס' שם ד"ב, א"ל דעכו חצי' א"י וחצי' ח"ל, וכ"כ בירושלמי כאן, וליישב הכל, נ"ל להציור כזה, וכפי הציור הזה,

עכו במקצוע צפוני' מערבי' מא"י, ואעפ"כ היא ממוצע באמצע גבול מערב, מפני הרצוע' היוצא' מאמנה לכזיב, ואותה הרצוע' כבשו גם עולי בבל, אבל מכזיב עד אמנה וכ"כ מה שהוא נגד כזיב מעכו ולדרום, עד הנהר, כבשו עולי מצרי' ולא עולי בבל, אמנם על הרצועה שמעכו לכזיב, יהיו ב' שבילי' אחד לצד מזרח של הרצוע', הוא השביל שהזכירו חז"ל גיטין שם, שההולך מעכו לכזיב, לימינו הוא ח"ל, ושביל ב' הי' במערב הרצועה, והוא השביל שהזכיר הירושל' והתוספת', שההולך מעכו לכזיב, כשמאלו הוא ח"ל, ולפ"ז יש ליישב נמי מלת "לפנים" שבמשנה הקדושה, שתמה הר"ש והר"ב דהו"לל "ולחוץ" דר"ל לצד ח"ל, ולפי דברינו א"ל הכל מיושב, דהרי לפי התוספת' שי' מצד שמאל לרצוע ח"ל

ר"ע מברטנורה

אבל שיש הבדל וגם זו לא כבשו עולי בבל שלכך נאכל לאחר הביעור לאידך לישנא אם נעבד בשביעית נאכל דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ולא נעבד לענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן: מהנהר ומאמנוס ולפנים. כך כתוב בכל הספרים וטפי הוה ניחא אי הוה גרסינן ולחוץ ואפשר לפרש בדוחק מהנהר ולפנים מתחלת הנהר ולפנים לצד הנהר חוצה לארץ. וכן מתחלת טורי אמנוס ולפנים לצד ההר קרויה לפנים:

ג סוריא

עיקר תוי"ט

תשורי מראש אמנה (פ"ה ד') וכן פרש"י שם שאמנה שם הר הוא: ב) אבל לא כו' והקשו התוספו' אבל בתלוש עושין כדאי' בסוגיא דסמוך דאלת"ה א"כ לתני ארבע ארצות לשביעית ויש לסוריא

יין

ב עושין בתלוש י) בסוריא יא), אבל לא במחובר יב). דשים ג) וזורין יג) ודורכין יד) ומעמרין יג) אבל לא קוצרין יג), ולא בוצרין טו) ולא מוסקים טז), כלל אמר ר׳ *עקיבא כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל יז), עושין אותו בסוריא יח): ג בצלים יט) שירדו עליהם גשמים וצמחו, אם היו העלין שלה

תפארת ישראל

ח״ל, א״כ מה שאמרה המשנה מן הנהר ואמנה ולפני׳, ר״ל לפני׳ מכזיב ושביל, דהיינו בין א״י לים הגדול, זהו לא כבשו גם עולי מצרים והוא ח״ל גמור ולפ״ז גם דברי התו׳ ריש גיטין שזכרנו שכ׳ שקצת מעכו הי׳ ח״ל, כ״ל ג״כ שהוא קצת העיר שהי׳ לפנים מהשביל לצד הים הגדול, ונתיישב הכל על נכון ת״ל: י) לדוש ולזרות וכו׳ אבל החשוד או נכרי למ״ד אין לנכרי קניין בא״י: יא) *זיריען, ועפ״ו בדמאי סי׳ לב: יב) לקצור ולבצור וכו׳ דמדסמוך לא״י גזרו במחוב׳ שלא יעזבו א״י להשתקע בסוריא מדקשה שמיר׳ השמיטה, ואעפ״כ הקילו שם בתלוש כדי שיסמכו עליהן עניי א״י להתפרנס שם בשביעי, מיהו דוקא בשמור אסו׳ אבל במופק׳, אפי׳ בא״י מות׳ לקצו׳ ולבצו׳ כדרכו פירות אילן, אבל רק בשנוי [רמב״ם פ״ד משמיטה, ה״א]; הוץ מספיחי תבואה וזרעים דאסו׳ כפ״ט סי׳ י״ג, והא דאצטרך לפרש דשין וכו׳? נ״ל דקמ״ל מדסד״א דתלוש היינו רק לישה ואפי׳ שנעשין בבית, אבל דישה ואינך שנעשין במקום נדולן במחוב׳ אסו׳; קמ״ל: יג) בתבואה: יד) *ענבי׳, והקשה רתוי״ט דתני מלאכת התבוא׳ שלא כסדר, ועוד דהפסיק ביניהן דריכת הענבי׳ ולפע״דנ דלא זו אף זו תני, ל״מ לדוש ולזרות שבצנעה, אלא אפי׳ דריכת ענבים דהו״ל פרהסי׳, דבין ענולין לזגין ר״ה, כסוף טהרות, ומכ״ש עימו׳ בתבואה דהוה פרהסי׳, אפ״ה שרו: טו) קוצר הענבים: טז) קוצ׳ הזיתים: יז) מדאו׳, כגון מלאכה בתלוש בא״י, דשם רק מד״ס צריך שנוי: יח) אפי׳ כדרכו; א״כ ה״פ כל שמות׳ בא״י במופק׳, מות׳ בסוריא אפילו במשומ׳: יט) של שביעית שנכנסו לח׳ [ומהרמב״ם פ״ד משמיטה ה״כ משמע דמיירי במונחי׳ תלושין על הקרקע; רק דמר׳ חניכ׳ דקאמ׳ להתלש לא

ר״ע מברטנורה

ב סוריא. ארם נהרים וארם צובה שכבש דוד ואינה כארץ ישראל לכל דבר מפני שכבשה קודם שכבש ארץ ישראל כלה ובקצת דינים עשאוה כארץ ישראל ובקצתן כחוצה לארץ: עושים בתלוש. אפילו אצל החשודים ואלו בארץ ישראל תנן לא תבור ולא תטחון עמה: אבל לא במחוב׳. כגון מסיקה קצירה ובצירה ודוקא בשמור אבל במופק׳ אפילו בארץ מות׳ דתניא בת״כ מן השמו׳ אי אתה בוצר אבל אתה בוצ׳ מן המופק׳ וטעמא דגזו׳ בסוריא במחוב׳ כדי שלא יהיו מניחים את ארץ ישראל והולכים ומשתקעים בסוריא ובתלוש התירו כדי שימצאו העניים שבארץ ישראל קצת ריוח בסוריא שהיא קרובה להם ולא יצטרכו לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ: כל שכיוצא בו מות׳ בארץ ישראל. מדאורייתא כגון תלוש אע״ג דמדרבנן אסו׳ בלא שינוי עושים אותו בסוריא כי הורגיה ואינו צריך לשנות אי נמי הכי קאמ׳ כל שכיוצא בו מות׳ בארץ במופק׳ עושים אותו בסוריא אפילו בשמו׳ אבל במחוב׳ אסו׳ מדרבנן בארץ אפילו במופק׳: ג בצלים שירדו עליהם גשמים. בצלים של ששית שנכנסו לשביעית וירדו עליהם גשמים וצמחו. אם השחירו העלין בידוע שגדלו והוסיפו ואתו גדולי שביעית ומבטלים העיק׳ אע״פ שהוא מרובה

עיקר תוי״ט

דין לעצמו: הר״מ והר״ש: ג) דשים. כו׳. שלא כסדר מלאכתן הם שנויים דעימור קודם הדישה והזריה. ועוד

שלהן שחורין (כ) אסורין (כא) ד), הוריקו (כב) הרי אלו מותרין (כג), רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אם יכולין להתלש בעלין שלהן (כד) אסורין, וכנגד כן מוצאי שביעית (כה) מותרין (כו): ד מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית (כז), משיעשה כיוצא בו (כח), עשה הבכיר (כט) הותר האפל (ל) ו, רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד (לא): ה אין מוציאין שמן שרפה (לב) ופירות שביעית (לג) מהארץ לחוצה לארץ אמר רבי שמעון שמעתי בפירוש שמוציאין לסוריא (לד) ואין

תפארת ישראל

לא משמע כן]: כ) דונקעלגרין: כא) *דכידוע שהוסיפו בז' ונאסרו לאח' ביעו': כב) בר"ה של ז' כבר הוריקו ונעשו געלבליך: כג) דהולכים וכמשי' וכתלושין דמי: כד) שהעלי' חזקי' כ"כ שכשיאחזן יוכל לעקו' הבצלי': כה) ר"ל שנעקרו בששית ונטען בז' ולאח' שגדלו מעט חז' ועקרן ונטען בח': כו) *דאע"ג דאין ביטול בגדולין כמו ברישא, הכא שאני, דתחלתן וסופן בהית': כז) ולא יחוש שמא משביעי' הוא ונלקטו בשביעית, ואסורים לאח' ביעו'; אבל כיודע שנלקטו בח' מותרי', דבירק אזלינן בת' לקיטה. וי"א דירק שנלקט כולו בשביעית לא אזלינן גבי' בתר לקיטה: כח) שכב' גדלו של ח' [עפ"ה מ"ה]; ועוד דכיון שיש כאן היתר' לפנינו אין מחזיקין איסו' ממקום שהי' גדל בארץ למקום שקונה אותו: כט) מקום ששדותיו ממהרי' לבשל פירות: ל) מקום שמאחר' להתבשל ואע"ג דבו שפיר יש לחוש שהוא של שביעית שעב', דאי של ח' הרי עדיין לא נגמ', אפ"ה הוא מות', דתלינן שמבכי' הביאום: לא) שהרב' ירק הביאו לשם מבכי', א"נ מדממהר לגדל: לב) תרומה שנטמא דלשריפה בא"י קיימי: לג) שצריך ביעו' בא"י: לד) מדקילו טומאתו מח"ל

ר"ע מברטנורה

מרובה אבל אם הוריקו העלין או הולכים וכמשין ולאו מארעא קא רבו: אם יכולין ליתלש בעלין. דרך בצלים כשנגמרים יוצאין מעצמן מן הארץ ונוחין לתלש ואם העלי' חזקים וכשאוחז בהן יכול לתלוש הבצלים מן הארץ או ש"מ שגדלו בשביעית: כנגד כן למוצאי שביעית מותרים. לאו בבצלים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית מיירי דלא מקילי' בהו כולי האי שגדולי שביעית כל שהוא יעלו את האיסו' אלא סיפא נמי איירי בבצלים של ששית שעקרן בששית וחז' ונטען בשביעית ולאח' שגדלו מעט בשביעית עקרן וחז' ונטען בשמינית ומתוך שכבר גדלו בששית לא הוסיפו כי אם מעט בשביעית ונאסרו וכשחזרו והוסיפו מעט בשמינית הז' אותו היתר' ובטל איסו' המועט שגם של ששית מסייע לבטלו אחר שסוף גדולו היתר' ואין הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס: ד משיעשה כיוצא בו. ממה שנזרע במוצאי שביעית יש גדול כיוצא בזה דתלינן ביה אי נמי מפני שרבה ההית' על האיסו' ונתבטל (ה): הבכי'. מקום שממהר' לבכר פירותיו יות' משא' מקומות: הות' האפל. דתלינן שממקום הבכי' הביאום: מוצאי שביעית מיד. לפי שהיו מביאים ירק מחוצה לארץ והיה רבה על ירק שבארץ ישראל ואני שמעתי הטעם לפי שבשנים או שלשה ימים עושה כיוצא בו: ה שמן שריפה. שמן של תרומה שנטמא מתוך שלשריפה עומד קרי ליה שמן שריפה ומעלה עשו לשרפה בארץ כדאשכחן בקדשים פסולים שהן נשרפים במקומן וכן פירות

עיקר תוי"ט

ועוד דדריכה שהיא בענבים מכניס בין מלאכות שבתבואה: ד) אסורין. משום גדולי שביעית ויאכלם בקדושת שביעית. א"נ אסורים אפילו באכילה כדין ספיחים: (ה) ואע"ג דבירק אזלינן בתר לקיטה מ"מ חיישינן שלא יהא מן הנלקט בשביעית הר"ב: ו) האפל. פירוש מקום שאפל דתלינן כמ"ש הר"ב ויטמא

ואין מוציאין לחוצה לארץ: ו אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ (ה), אמר רבי שמעון שמעתי בפירוש שמביאין מסוריא (ו) ואין מביאין מחוצה לארץ:

פ"ז כלל גדול (א) אמרו בשביעית (א), כל שהוא מאכל אדם (ב) ומאכל בהמה (ב) וממין הצובעים (ג), ואינו מתקיים (ד) בארץ (ה), יש לו שביעית (ו) ולדמיו שביעית

יש

תפארת ישראל

מח"ל שלא גזרו על אויר' [כגיטין ד"ח, א]: **לה)** *דשמא ירד כהן אחריו להביאה לא"י, **ויתטמ'** הכהן מח"ל; מיהו וודאי שהיא תרומה טמאה, מדנטמ' מח"ל [כפ"ק דשבת ט"ז, ב']:

פ"ז א) *משום דגדול עונש שבת ושביעי' להכי תנא גבייהו כלל גדול, דשבת גם בתלוש, ושביעי' נוהג גם במאכל בהמה ובמין צבעים [שבת סח, א] משא"כ פ"ק דפאה ופ"ק דמעשר **דלא** חמירי כ"כ **לא** נקט גדול: **ב)** או או: **ג)** *דגם בצבעי' נוהג שביעי', דכתיב לכם **לכל** צרכיכם: **ד)** אם אינו וכו': **ה)** ר"ל אם מניחו מחובר בחורף, ירקב ויכלה לחי' מהשד' ומשום היוב ביעו' נקט הכי: **ו)** *ר"ל להיות לאכלה ולא לסחור' ולא להפסד; וכ"כ לדמיו, ר"ל במכרן באופן שרשאי למכור [כמשנה ג'], שביעי' תופס דמיו, לקח בפירות בשר אלו ואלו מתבערים, לקח בבשר דגי' יצא בשר ונכנסו

ר"ע מברטנורה

פירות שביעית צריכים ביעור בארץ דכתיב (ויקרא כ"ה) בארצך תהיה כל תבואתה ואין הלכה כר' שמעון: ו אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. לפי שהתרומה כהנים מחזירים אחריה לבית הגרנות חיישי רבנן שמא יהיו הכהנים מרדפים אחריה ויצאו חוצה לארץ להביא את התרומה (ז) ואין הלכה כרבי שמעון:

פ"ז כלל גדול. ולדמיו שביעית. אם מכרן וקבל הדמים שלהן יש בדמיהן קדושת

עיקר תוי"ט

(ז) ויטמאו. בשם הפירוש:

א) כלל גדול. לפכי תני גדול ולא כלל אמרו כדתנן במ"ד פ"ק דפאה ובמעשרות פ"ק משום דגדול עונשו של שביעית יותר משל מעשר דאלו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ומעשר ופאה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו

מ"א. ג' ארצות הלוקות בריני שביעית; א) כל א"י שהחזיקו עולי בבל, דהיינו מהירדן שבמזרח עד כזיב שבמערב א"י לאסורי' הספיחים וגם אסור בעבודת קרקע בשביעית. ב) וכל שהחזיקו עולי מצרים ולא עולי בבל, דהיינו מכזיב ועד הנהר לדרום, ומכזיב ועד אמנה לצפון [וה"ה גלעד וכל עבר הירדן], שם ספיחים מותרים אבל אסור בעבודה. ג) אבל כל שלא החזיקו אלה ואלה, אבל כשיכבשם לע"ל יהיה דינם כא"י, דהיינו מהנהר ואמנה לפנים לצד הים הגדול [וכ"ש כל ח"ל שחוץ מד' גבולים שזכרנו], אין שם דין שביעית בקרקע כלל: **מ"ב.** בסוריא יש דין שביעית רק מד"ס, ולהכי כל מלאכה שבתלוש של ספיחים או של פירות אילן שמותר בא"י עכ"פ מדאו', כגון מדישה ובציור ומיסוך, ואילך, מותרי' בפירות סוריא אפילו מד"ס; וכל מלאכה שבמחובר בספיחים וכדומה שאסור בא"י מדאו', אזגם בסוריא אסור עכ"פ מד"ס [אע"ג דספיחים עצמן מותרים בח"ל ובסוריא]: **מ"ג.** בצלים של ששית שנשארו בארץ לתוך שביעית, אע"ג שירדו עליהן בשביעית, אם עלין שבהן ירוקים כמראה אתרוג, מששית הן ומותרין ככל פירות ששית; אבל כשהעלין דונקעל גרין, מגדולי שביעית הן ואסורים כשאר ספיחי שביעית; אבל הבצלים עצמן נשארו בהיתירן: **מ"ד.** אם בשמינית כבר גדל ירק במקום שדרכו לבכר גדולו, מותר לאכול מין ההוא שמוכר החשוד על השביעית, גם אם הוא ממקום שמאחר להתבשל ותלינן לקולא, שאינו משביעית שאחר הביעור: **מ"ה.** אין מוציאין אפילו תרומה שכבר נטמאה, או פירות שביעית לאחר זמן הביעור מא"י לח"ל, דתרומה טמאה צריך שרפה רק בא"י, ושביעית אחר הביעור, צריך לבערו רק בא"י: **מ"ו.** וכ"כ תרומת ח"ל שנטמאה שם מאויר ח"ל ומעפר', אסור להכניסה לא"י להסקה שם לכהן. גזירה שמא ילך הכהן לח"ל להביאה משם, ויתטמא גם הוא:

יש לו ביעור ז) ולדמיו ביעור. ואיזה ח), זה עלה הלוף השוטה ט) ועלה הדנדנה י), העולשין יא) והכרישין יב) והרגילה יג) ונץ החלב יד) ימאכל בהמה, החוחים טו) והדרדרים טז) ב), וממין ג) הצובעין ספיחי אסטיס יז) וקוצה יח), יש להם שביעית ולדמיהן שביעית יש להם ביעור ולדמיהן ביעור: ב ועוד, כלל אחר אמרו, כל שאינו ד) מאכל אדם (ה ומאכל בהמה (ו וממין הצובעין. ומתקיים בארץ יט). יש לו שביעית ולדמיו שביעית כ), אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור כא). ואיזה, זה עקר הלוף השוטה ועקר

תפארת ישראל

שכנסו דגי', בדגי יון, ביין סמן, האחרון אחרון נתפס, ופרי עצמו לעולם אסור: ז) לבערן אחר שכלה לחיה מהשדה: ח) במאכלי אדם?: ט) אפי' שוטה שגדל בלי זריעה ולא חזי כ"כ לאכילה: י) קרויזעמינצע: יא) *ענדיוויען, וי"א קירבעל וי"א וועלשע סלאטין: יב) שפאניסער לויך: יג) בארצעלקרויט: יד) וואלפסמילככרויט, ונקט הך לרבותא, אף דלא חזו כ"כ לאכילה, וכ"כ במאכל בהמה, ובצובעין, נקט הך דלא חזו כ"כ לבהמה ולצבע וכ"ש שאר מאכלי אדם או בהמה או צבע אם אינו מתקיים. וכולהו מיירי שגדלו במקום שאין דרך לזרוע, דאל"כ אפילו ספיחים אסורים כלקמן [פ"ט מ"א]: טו) דערנער: טז) *דיסטעלן, דחזו רק לגמלי': יז) *ווידעקרויט שנעשה ממנו אינדיג, וכ"ל דנקט ספיחי' לרבותא אף שאין צובעין יפה [ועי' רש"י ב"ק דק"א ע"ב]: יח) מין צבע: יט) *ר"ל או דחזי למאכל אדם וכו' רק שמתקיי' ואינו כלה לחי' בחורף, מש"ה אין לו ביעור. וי"ס גרסא אחרת כל שהוא מאכל אדם וכו'; ולפי הך גי', הך מתקיים בארץ דקא מסיים הכא, אכולהו ב' קאי: כ) *דמדמה חזו להסקה רק לשאר צורך אדם, כגון לרפוא' ומלוגמ' וכדומה

ר"ע מברטנורה

קדושת שביעית: יש לו ביעור. כשכלה להיה חייב לבער: עלה לוף שוטה. אצטריך למתני לוף שוטה משום דתנן בפרק ב' דעוקצים עלה לוף שוטה אין מטמא טומאת אוכלים שד"א ס"ד לא ליחול עלייהו קדושת שביעית קמשמע לן: הדנדנה. בערבי נענע ובלע"ז מינטו"א: העולשין. הרי גווני עולשין הן עולשי גינה ועולשי שדה ובשאר שנים דשכיחי עולשי גינה עולשי שדה לא חשיבי אוכל ואין מטמאין טומא' אוכלין והכא קמ"ל דבשביעית דלא עולשי גינה מצויין עולשי שדה חשיבי ומטמאים טומאת אוכלין ושביעית נוהגת בהן: והכרישין. נמי הרי גווני נינהו כרישי גינה וכרישי שדה וכרישי שדה אצטריך לאשמועינן: הרגילה. הם הנוגלוגות בלע"ז וירדולגו"ש: ונץ החלב. פרחים לבנים כחלב פי' אחר עשב הוא כשנחתך יוצא ממנו חלב: החוחים והדרדרים. מיני קוצים הן: אסטים. הוא שצובעין בו כמין תכלת וקורים לו בערבי ני"ל וקוצרים אותו והוא צומח וחוזר וצומח לכך קורהו שתנא ספיחי אסטים: וקוצה. מין ממיני הצבעים יש אומרים שהוא אלעצפור בערבי: יש להם שביעית. קדושת שביעית נוהגת בהן שלא להפסידם ושלא לעשות בהם סחורה: ויש להם ביעור. כשיגיע זמן הביעור צריך לבערם ולקמן בפנים מפורשים דיני הביעור: ב עקר. שרש:

עקרבנין

עיקר תוי"ט

ופירש במאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא. גמר' שבת פ"ז: ב) ודרדרים. הר"א כתב הרכים והע"ג דלעבין ולונאה דרפ"ח כתבו נראה דאף לכאן חפרש כן: ג) וממין כו'. בגמ' בב"ק דק"א אחר שי"ח לאכלה כמו שהנאתו וביעורו שוין ופרש"י שבשעת הנאתו כלה יוצא העולם. ומיני צבעים כמי שבשעת רפיחת סירס כלה השורש וקולט הצבע כמנה דהנאתן וביעורן שוה: ד) כל שאינו. שמאל

וחיים

יעקר הנרדה, והעקרבנין[כא] והחלבצין[כב], ותבוכריא[כג], וממין הצובעין תפואה והרכפא[כד], יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעור[כה], רבי מאיר אומר דמיהן מתבערין עד ראש השנה[כו]. אמרו לו להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן: ג קליפי רימון[כז] והנץ שלו קליפי אגוזים[כח] והגלעינין[כט], יש להם שביעית[ה] ולדמיהן שביעית[ל], הצובע צובע לעצמו[לא] ולא יצבע בשכר, שאין עושין סחורה בפירות שביעית, ולא
בבכורות

תפארת ישראל

וכדומה ואין דינן כעלי' ס' כ"ו: כא) מין עשב: כב) האזענקאהל: כג) ווילדע קירבים וכולן משתקיימין בארץ, ואין כלין בחורף לחיה בשדה. מיהו באינו מאכל אדם ומאכל וכו' וגם אינו מתקיים לא הביא דוגמ' להן, משום דרבים הם; ואם אעפ"כ יחדם למאכל אדם, מחשבתו משוה להן אוכל [כדלקמן פ"ה, מ"א] ועי' ראב"ד [פ"ז משמיט', ה"ד]: כד) מיני עשבי' לצבע שמתקיימין בארץ: כה) ר"ל במכרן אינו חייב לבער דמי שקבל, מדאינו כלה לחי': כו) *ר"ל חייב לבערן קודם ר"ה של ח', דאז זמן ביעו' של אלו, וכ"ש שחייב לבערן אחר ר"ה; וטעמי' משום דדמים לא מנכרי, ואתו לאחלופי בשאר דמי שביעי': כז) גראנאטאפפעל; והנץ הוא כעין פרח שבראשו: כח) כל שכן חזו לצביע': כט) *גרעיני שאר הפירות דחזו להסקה ואעפ"כ אין דינן כעלי' דאין בהן קדושת שביעי' [כסוכ' ד"מ ע"א], דהנך שאני, מדהן תוך הפרי שהוא מאכל וגם שומר להמאכל [כעוקצין פ"ב מ"ב] להכי החמירו בו [עכ"מ] והר"ב כתב שהן מאכל בהמה, והר"ש כ' שיש בהן מעט שמן: ל) ולא פי' התנא שא"צ ביעור? משום דפשיט' דהרי קליפין וגרעינין אינן כלין בחורף; והר"ש כ' מדאינן עיקר הפרי אין בהן חיוב ביעור: לא) *באותן שא"צ
ביעור

ר"ע מברטנורה

והעקרבנין. רבותי מפרשים עשב הגדל אצל הדקל ואני שמעתי שהוא עשב שעליו שלו דומים לעקרב: והחלבצין. השרשים של כן חלב האמור למעלה: ותבוכריא. קורין לו בערבי כנג"ר: תפואה. בערבי פו"ה ובלע"ז גרוי"א: הרכפא. שרשים שתחת הקרקע ושולקין אותן ושותין מימיהן ומי שיש לו תולעים בבטנו ימותו: אין להם ביעור. לפי שמתקיימים בארץ ולא כלה לחיה מן השדה לפיכך אין צריך לבערו מן הבית: דמיהם מתבערים עד ר"ה. ה"ק דמיהם צריך שיתבערו מן העולם קודם ר"ה של שמינית וה"ה דהוה מצי למתני מתבערים אחר ראש השנה שאם ישנן לאותן דמים בעולם אחר ר"ה של שמינית חייב לבערם בקדושת שביעית: קל וחומר לדמיהן. ורבי מאיר סבר מחמיר אני בדמיהן יותר מבהן עצמן דפרי עצמו מנכר ולא אתי למעבד ביה סחורה אבל דמים לא מנכרי ואתי למעבד בהו סחורה ואין הלכה כר"מ: ג והנץ שלו. פרח שעל הפטמא: וקליפי אגוזים. כל הני צובעים בהן: והגלעינים. גרעיני פירות כגון הגרעינים שבזיתים שעושים מהן שמן וגרעיני תמרים שראוין למאכל בהמה: צובע לעצמו. דכתיב לכם לכל צרכיכם: שאין עושים סחורה בפירות שביעית. ובביעם
בבכור

עיקר תוי"ט

ואית לצבעים יש להם כו' כ"כ הר"מ. ומפרש דמתקיים בארץ לא קאי אלא אמין הצובעים אבל שאינו מאכל אדם ובהמה אע"פ שאינו מתקיים אין להם ביעור כו'. וכ"ה כל שהוא מאכל אדם כו' ולגי' ז מתקיים בארץ אכולהו קאי: ה) שביעית. ולענין ביעור כתב הר"מ בפ"ז דאין להם ביעור ולא לדמיהן והכ"מ יהיב טעמא ומפר' דלהסק' קיימי ובכל גרעיני פירות וכיון דעיקר הפרי ראוי למאכל אדם חלה קדושת שביעית עליהם. אבל לפי פי' הר"ב דוקא בהני דראוים לבהמה או לצבוע הם
פנוי

בבכורות לג) ולא בתרומות לג) ולא בנבלות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים לג), ולא יהיה לוקח לד) ירקות שדה לה) ז) ומוכר בשוק. אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו לו), לקח לעצמו והותיר מותר למכרן לז): ד לקח בכור לח) למשתה בנו. או לרגל, ולא צריך לו, מותר למכרו לט) צדי חיה עופות ודגים מ), שנזדמנו להם מינים טמאין, מותרים למכרן מא)

רבי

תפארת ישראל

ביעור כלמיל: לב) דלמא משהו להו ואתי לידי תקלה, להשתמש בבכור או להאכיל תרומה לזר; מיהו שחוט מותר למכרו, רק לא באטליז: לג) *ה"ה כל האסור מן התורה, אפי' רק באכיל' [חוץ מחלב טהור'] אם הוא דבר המיוחד למאכל, אסור מדאו' למוכרו לעכו"ם, לצורך אכילה דוקא [ש"ך י"ד סק"ז סק"א, ולפ"ת אפי' שלא לצורך אכילה] וסתם יינם אף דמד"ס, אסור לסחור', ויש מתירין, ויש להחמיר [י"ד סי' קכ"ג ס"א] [ומה שהקשה רתוי"ט מדאמרי' בבכורו' [ד"ו, ב'] דלמ' לעולם חלב אסו' משום אמ"הת, ואפ"ה הרילי חלב דדוד הביא להם לסחור'; ומאי קו' הרי מדאסו' מהתור' אסו' לעשות בו סחור'? ובמחב"ר דמי גרע הלב שבבית, מלייד שנזדמן לו דברי' טמאי' דשרי למוכרן [כמשנה ד']; דדוקא במעכבן להשמינ' אסו' [כרמ"א, קי"ז בי"ד], אבל פשוט שרשאי למלחן כדי שיתקיימו, ולהוליכן אפי' למקום רחוק במקום שיש קונים; וה"נ הלב שאינו מתקיים כשהוא בעין מותר לעשות ממנו גבינה, ולהוליכן למחנה שמצוי שם קוני'] ועי' במ"ש בהדושי' בשלהי פרקין: לד) *בשביעי' וה"ה לוקט: לה) שאינן נזרעי', דאל"כ כל הספיחין אסורין כפ"ט סי' י"ג: לו) דאז לא מהזי כלקטן לסחור': לז) אפי' הוא עצמו, מיהו בכל אותן שרשאי למכרן, עכ"פ המעות דמי שביעי' הן וצריך ביעור מה שיקנה מהן: לח) בעל מום דמותר לזרי': לט) *אבל לא ביותר ממה שנתן כשלקחו: מ) *ל"ד נייד, דה"ה כל אדם [ש"ך שם סק"ו] וה"ה לגבותם בחובו: מא) אבל לא יתכוים

כדי

ר"ע מברטנורה

בשכר היינו סחורה: לא בבכורות ולא בתרומות. דלמא משהי להו לגביה ואתי בהו לידי תקלה ודוקא בבכור חי גזרו אבל שחוט שרי למוכרו אפילו מדרבנן ובלבד שלא ימכרנו באטליז: ולא בנבלות ולא בטרפות. דמאחר דכתב רחמנא טמאים הם מה צריך לומר תו וטמאים יהיו לכם אלא אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואם תאמר הרי חמור הרי גמל וסוס ופרד שאני האי דלמלאכתן הן גדלים ולא אסרו לעשות סחורה (ו) אלא בדבר העומד לאכילה וכל דבר שאסורו מן התורה אסור לעשות בו סחורה אבל דבר שאסורו מדבריהם אין אסור לעשות בו סחורה אלא סתם יינן דאף על גב דאסור מדבריהם אסור לעשות בו סחורה: ולא יהא לוקח. כלומר לוקט ומוכר בשוק דנראה כסחורה אבל כשבנו מוכר על ידו. פירוש בשבילו אע"פי שהוא לקטן למכרן לא מחזי כסחורה: לקח לעצמו. לאכול והותיר מותר למכרן אפי' הוא עצמו: ד לקח בכור. בעל מום דמותר לזרים: מותר למכרו. ובלבד שלא ימכרנו אלא בדמים שקנה אותו שלא ישתכר בו: מותרין למכרן. דהא כתיב גבי נבלה (דברים י"ד)

או

עיקר תוי"ט

שמן נראה דתנא נקיט שביעית וה"ה ביעור: (ו) מכלשון ולא אסרו משמע דרבנן הוא דאסרי וקשה דהרי ממקרא הוא נדרש. וצ"ל דאע"ג דמדאו' אסור לעשות בהן סחורה מדכתיב יהיו אפ"ה מדכתיב נמי לכם לומר שלכם יהיו נשאר האיסור וההיתר מסור לחכמים לפרש לנו באיזה דרך אסור ובאיזה דרך מותר תוי"ט: ז) ירקות שדה. לפמ"ש (פ"ה מ"ד) דכל הספיחים אסורים הכא בירקות שאין דרך

גבי

רבי יהודה אומר, אף מי שנתמנה לו לפי דרכו, לוקח ומוכר, ובלבד שלא תהא אומנותו בכך. וחכמים אוסרים מג) י): ה לולבי זרדים מג) והחרובין מד) יש להם שביעית ולדמיהן שביעית מה) יש להם ביעור ולדמיהן ביעור, לולבי האלה מו) והבטנה מז) והאטדין מח), יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעור מט) אבל לעלין יש ביעור, מפני יא) שנושרין מאביהן נ): ו הורד נא) והכפר נב) והקטף נג) והלוטם נד) יש להם שביעית ולדמיהן שביעית נה), ר' שמעון אומר אין לקטף שביעית, מפני שאינו פרי

תפארת ישראל

כדי להשמינם [שם ברמ"א]: מב) *לחכמי' לייד מותר לכוון לטמאי' משא"כ לת"ק והלכה כת"ק: מג) *לולב הוא העלים קודם שנפתחו מכפליהן, וזרדין הוא שפיירלינגבוים: מד) באקסהארן: מה) מדחזו לאכילי: מו) אייכע: מז) פיסטאציען בוים: מח) ווייסדארן: מט) דאינן כלין לחי' בחורף: נ) *ר"ל מהגזע, וכלין לחי' בחורף: נא) רוזע: נב) ליפרעססען; וי"א געווירץ נעלקען: נג) באלזאם: נד) מירטהען וי"א פיניאלען וי"א לירקעלבוים: נה) וה"ה יש להן ביעור

ר"ע מברטנורה

או מכור לנכרי (ח) הא לא אסרה תורה אלא לקיימן לעשות בהן סחורה אבל בנזדמן מותר: ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה. אף על פי שאינו צייד אלא שמצא עופות טמאים כמו כי יקרא קן צפור ופליג אתנא קמא דאמר ציידי דוקא: נתמנה. נזדמן לשון וימן המלך (דניאל א'): וחכמים אוסרים. למי שאינו צייד ואפילו אין אומנותו בכך וטעמייהו דרבנן הוא לפי שהציידים שצריכים ליתן מס למלך מאומנותם (ע) התירו להם למכור חיה עופות ודגים טמאים כדי שיוכלו לפרוע למלך המס שעליהם אבל שאר כל אדם לא והלכה כר' יהודה: ה לולבי זרדין. לולבי אילן ששמו זרדתא: לולבי האלה. לשון כאלה וכאלון (ישעיה ו') בערבי באלו"ט ובלע"ז גלנד"י: בטנה. מלשון בטנים ושקדים בלשון ערבי פאסת"ק: ואטדים. מין ממיני הקוצים שצומחים בו גרעינים שחורים קשים והן נאכלים: אבל לעלים. של כל אלו יש ביעור דאף על גב דלולבים אין נושרים ואין אני קורא בהם ולבהמתך ולחיה כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית מ"מ העלים נושרים בן ממקום הבורן ולענפים שהם מחוברים בו קרי אביהן וכיון שהם נושרים יש להם ביעור: ו ורד. שושן: והכופר. הוא שקורים לו בערבי אלחנ"א וי"א שהוא בושם שקורין גרופו"לי: והקטף. אילן אפרסמון (יב): לוטם. תרגום לוט ולטו' י"א שהוא ליטוב"ר בערבי פניול"ש בלע"ז: יש להם שביעית ולדמיהם שביעית. וה"ה דיש להן ביעור (יג) ולדמיהן ביעור ואף על פי שלא נזכר במשנה: מפני שאינו פרי. ודינו כעלים דאין להם קדושת שביעית משום דהגאתן

עיקר תוי"ט

בני אדם לזרען דאין לחשוב שנזרעו בשביעית מותרין ולהכי תנן יר"ש משמע הגדלים מאליהם בשדה: (ח) הוה ליה למנקט קרא דלכם דמייתי בגמ' כדלעיל אלא דנקט פסוק מרוות דמפורש כתוב לאמר המכירה דמותר': (ע) ולמאי דכתבינן דמדאו' אסור אלא במסור ביד חכמים. איכא למימר דמשום מס המלך נמי כח בידם לומר שהתורה לא אסרה בכי הא א"נ משום חיי נפש תוי"ט: י) וחכמים אוסרין. חכמים היינו ת"ק וי"ל דלייד במכוין לצוד טמאים א"ב דלחכמים שרי הואיל ומחמת אומנותו נתחייב מס למלך רשאי לכוין הטמאים כדי שיוכל' לפרוע המס. ולת"ק אע"פי דלייד הוא לא התירו לו אלא בנזדמן תוי"ט: יא) מפני כו'. משא"כ לולבים דאין נושרין: (יב) היינו שאינו עושה פרי, וכ"ש לכל אילן שאינו עושה פרי ושרף יוצא ממנו, אבל באילן העושה פירות קטפא דפירי יש לו שביעית אבל קטפא דגווזא או דעלים אינו פרי אף לת"ק נאין לו שביעית. תוי"ט: (יג) כ"כ הר"ב מדלא תנן

פריו): ז ורד חדש שכבשו בשמן ישן), ילקט את הוורד), וישן בחדש), חייב בביעור). חרובים

תפארת ישראל

ביעור ולדמיהן ולהרמב"ם אין להם ביעור וכלעיל ס' ל'. וע"כ דס"ל להרמב"ם דגם הך אינן כלין לחי' מהשדה: נו) °ודיקן כעלים דאין להן שביעי' מדהנאתן אחר ביעורן, לא דמו למאכל, ואף בעלי' דמשתן [קין בל"א] דעשוי להאיר, עכ"פ עיקר עלי' להשקה: °אמר התינוק שינוק משדי אמו, שהוכה בחיק רבותינו ז"ל, אני ברי' קלה, נגדא שומתא, גם במשנה חמורה כזאת מ"ג, רבותינו ז"ל אשר מימיהם אני שותים במלחמות תשפה נלחמים, וכל אף דבריהם לא ימתיק מרירתי, להוי כדין או כדין כדכד אור שמשותיהן רב תעלום מכח עיני הטרוטות, ולא מצאתי די הספק רעבון נפשי האומללה, בכל בית נכאת וגרי של רבותינו ז"ל שתני לחמי ומימי לגמרי ופשתי ושקויי, דהנה הר"ב ז"ל תפס פי' הר"ש, והר"ש ז"ל הניח פירושו בעצמו בנ"ע, והתוי"ט תפס פי' הר"מ ז"ל וגם בזה לא נחה דעת עני ואביון כמוני, דקשיא דיוקא דרישא וסיפא אהדדי, דברישא משמע דוורד ישן בשמן ישן חייב בביעור, ובסיפא משמע איפכא, מלבד שאר הדקדוקים והקושיות שאזכור מה שות לגלגל הפירוש, והנה הקטע יוצא בקב והינו נקי, וקליו ותמוריו על ראשו, ואע"פ שאני איני כדאי, דלו עיני למרום, ופקחת שפתי היה מעשה, רחושו מרחשי, שפתי לפני מקור החכמה ית"ש, ומגברא דהיא לי' בפיגא, גליא לדרפי' והוא נאודה בהכרה ולד' שיבועה לפרש כיד ד' הטובה עלי: נז) וורד שביעי' בשמן ששית או ורד שמינית בשמן שביעית קודם זמן הביעור: נח) °קודם זמן ביעור ואז אין השמן צריך ביעור אף שהיה בוורד בכדי נ"ט בשמן, ואף להנך תנאי דפליגי לקמן פ"ט מ"ה דאין הטעם כמבוער, עכ"פ הכא מדסלקו לוורד בשעת היתר דהיינו קודם זמן הביעור דהו"ל התירא בלע [כע"ז דמ"ו, א] כ"ע מודו דהטעם כמבוער, ולהכי הו"ל לחייב השמן בביעור [ומזה נ"ל ראי' לא"ח סתמ"ז ס"ב ודו"ק] וה"ה בוורד ח' בשמן ז' ילקט הוורד לאכילה קודם עצרת של שנת ח', דאז הוא זמן ביעור של זיתי שמן של שביעית (כפסחים נ"ג, א): נט) °וורד ז' בשמן ח' או וורד ו' בשמן ז': ס) °דאע"ג דקיי"ל כר"ג פ"ט מ"ה, דגם בשילקו בשעת איסור, הטעם הו"ל כמבוער, עכ"פ הכא וורד ישן בשמן חדש, טעמו חזק ביותר כמ"ש הרמב"ם, ובדקיי"ל [בי"ד סל"ה] דכל דבר חריף אינו כנ"ט בר נט, ה"נ מה"ט הו"ל כממשות, ואף דגם בממשות קאמ' בירושלמי פ"ט מ"ה, דבשהתחיל לבער מקצת האוכל, הו"ל הנשאר כמבוער, וכן פסק הרמב"ם (פ"ז משביעי' ה"ו), נ"ל דזהו דוקא בשכבר מונח באוצר וביער מקצתו, משא"כ הכא שכבשו לאחר זמן ביעור, הו"ל כחולק אוצרו קודם שביערו, דאז

ר"ע מברטנורה

דהנאתן אחר ביעורן והתורה אמרה לאכלה דומיא דאכילה שהנאתן וביעורן שוה יצאו עלים דהנאתן אחר בעורן ות"ק סבר דקטפו זהו פריו (יד) והלכה כר"ש: ז ורד חדש שכבשו בשמן ישן. ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית ילקט את הורד קודם שיגיע זמן הביעור והכל מותר אבל ורד של שביעית שכבשו בשמן של שמינית וכבר הגיע זמן הביעור של הורד חייב לבער את הכל כדקתני סיפא דשביעית אוסרת מין בשאינו מינו בנותן טעם (טו): וחרובין

עיקר תוי"ט

תק דאין להם ש"מ דיש לכן ואכ כ"ה לעיל מ"ג. ולהר"מ נראה דה"ה הכא דאין להם כדלעיל: (יד) והר"ש כתב דכ"ע ס"ל דהנאתן וביעורן שוה ומאן דשרי משום דבטל אגב השן: (טו) הכי משמע בירו' והתוי"ט האריך לשפלה ומסיק ונראה כפי' הר"מ שמפרש ורד חדש בשמן ישן ורד דשביעית שכבשו בשמן דששית ילקט מפני שלא יכנס בה הורדין ישעמם בשמן שהשמן ישן והורד חדש אא"כ יניחהו זמן רב. וישן בחדש ורד דשביעית בשמן דשמינית ואז יכנס בו כח הורד וטעמו מיד ומפני זה חייב לבער השמן ופי' הר"מ כי הורד הישן נותן כח וטעם יותר מהר מן החדש והשמן החדש נוח לקבל טעם יותר

חרובים חדשים שכבשן ביין ישן סא), וישנים, בחדש סב) חייבין בביעור סג), זה הכלל כל שהוא בנותן טעם, חייב לבער סד) מין בשאינו מינו, ומין במינו כל שהוא סה), שביעית אוסרת כל שהוא(*) במינה, ושלא במינה בנותן טעם סו):

פ"ח

ר"ע מברטנורה

וחרובין חדשים וכו'. הכא מיירי בבא לשתות היין אחר זמן הביעור דבכל ענין חייב לבער ואם לא נשתהו החרובים ביין עד זמן הביעור ילקט החרובין והיין מותר כמו בורד (טז) והכי תניא בהדיא בתוספתא: זה הכלל וכו'. בכל אסורים (*) שבתורה מיירי דבכלן במינו במשהו ומין בשאינו מינו בנ"ט ואינה הלכה: השביעית אוסרת בכל שהוא במינה. לאחר הביעור. אבל קודם הביעור אין בהם קדושת שביעית שיהא אסור להפסידה ולעשות בהם סחורה עד שיהא בהם בנ"ט בין במינה ובין שלא במינה: ושלא במינה. אפי' לאחר הביעור בנותן טעם:

פ"ח

תפארת ישראל

דאז ודאי כ"א ואחד חייב בביעור; מיהו ורד ישן בשמן ישן וא' מהן שביעית לאחר הביעור מדליכא רק טעם פשוט, תליא בפלוגתא דלקמן אי טעם כמבוער או לא: סא) חרובי שביעית ביין ו': סב) חרובי ז' ביין ח': סג) *אף שכבשן בשעת היתר, עכ"פ כיון דטעם חרובין ביין נקלט בחוזק, יותר מוורד בשמן וכמ"ש הרמב"ם, להכי הו"ל טעם חרובין שביין כאוצר בפני עצמו, ולא סגי בשמבער החרובי' עד שיבער גם היין: סד) היינו מין בשאינו וכו': סה) אף שאין טעמו חזק, דהו"ל כעין וורד הדש בישן אפ"ה דינו כשביעית, מדהוא מין במינו: סו) אע"ג דכבר תנא לה, כ"ל דקמ"ל דדוקא שביעית אוסרת וכו', ר"ל דוקא ממשות או טעם חזק שהוא כממשות, אבל טעם פשוט לחוד של שביעית הו"ל כמבוער וכר"ג לקמן פ"ט מ"ה, ולפ"ר רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל, קמ"ל דבמינו אפי' סילק הממשות קודם ביעור אפ"ה סו"ל במשהו, וכ' עוד דהיינו דוקא לאסור לאחר ביעור בלא ביעור, מדיש תקנה להפקיר, א' מדאכילת איסור חמיר טפי, אבל לענין לאכלה ולא לסחורה ולא להפסד, כ"ל דסגי בס' אפילו במינו עכלה"ט:

פ"ח

עיקר תוי"ט

יותר מהישן: (טז) ותמוה דמשנתינו משמע דבענין אחד שנאן לורד וחרובין אלא שדינם משתנה כו' וכל"מ מפרש דחרובין ביין יכנוס בו טעם החרובין מיד ומפני זה של שני הדרכים חייב לבער: (יז) ר"ל זה הכלל לאתויי כל איסורים: יח) ב"ש. תימה למאי הדר תני לה והרי זה הכלל ללמד על עצמו של שביעית בא כדתני חייב לבער. וכ"ל דלענין גדוליו היא שאם לקח בצל שבית ונטעו בשביעית והוסיפה כל שהוא אותו כ"ש מבטל את העיקר ומחייב כולו בביעור. תוי"ט וע"ע:

פ"ח

הידושים

מ"ב *תוי"ט ד"ה ולא בנבילות, הקשה אמאי דרלה הש"ס להוכיח (בכורות ד"ו) דחלב (אסור) [מותר] מחריג' חלב דדוד, ומקשי ודלמא לסחורה, וק' הרי אסור לסחורה, וכ"ל ע"פ אשר נשאלתי מי"כ התו' המופלג מהר' נטע רייבענהיים שליט"א אם יש למחות ביד הישראלים הקונים ארנבים מתים, את עורם ואת בשרם, ותוזרים ומוכרים לפעמים הבשר לבד והרי הפ"ח אוסר בכה"ג, והשבתי כל דבר שאין מפורש בתורה אמרינן הנח ליישראל מוטב וכו', (כר"נ בילה ד"ל), וה"נ קרוב הדבר שלא ישמעו, דהגיד לא ירצה למכור העור בלי הבשר, מדמשביח הבשר כשהוא בעור, והישראלים כל עיקר מסחרם הוא העורות, ויש בהם נ"כ חיי נפש, ולהכי בכל כה"ג ודאי כדאי רע"ז לסמוך עליו דמתיר בענין מכירת התייפי', אף דרבים חולקי' עליו; מיהו אם מזדמן לו לקנות כ"כ בעל, עד שבעד העור לבד יקבל יותר מתה שנתן, אז גם הרוצה לנהם

יד"ש

חידושים

יד"ם מותר לקנות ולמכור אח"כ הבשר לבד דהרי הקנייה בהבלעה היה וגבי כדתנן אפי' מכירת מע"ש בהבלעה [רמב"ם הל' בכורות, פ"ו, ה"ח], ואי משום מכירת הבשר לבד, הרי רפ"ח בקו"א סי' י"א מתיר למכור הדם לנכרי, ואע"ג דאית רפ"ח מאלו ואלו מתערבין באמה וכו' ונמכרין לגננין לזבל, אינה מכרעת לפע"ד, דהרי כשאינו מוכר לצורך אכילה מותר, כש"ך סק"ב, עכ"פ לית דין צריך בשש, דדם הו"ל כנזדמן דמותר למכרו אפי' לצורך אכילה, ואי"ל דוקא דם פרי, דבטל לגבי בשר, משא"כ הכא את בשרו את הטפל לבשרו זה עורו [כב"ק דמ"א, ב'] ואפי' שוה יותר מבשרו הו"ל טפל, כמע"ש פ"א מ"ג), ליתא, דעד כאן לא פליג רפ"ח הרפ"ז בענין נחירת התיישים רק מדמכוון גם להאיסור, דאל"כ לא היה נותר מדילא שכרו בהפסדו, ואי בעניי הבאתי ראיה לדבריו מב"ב (דע"א, ב') חמור מניקה למאי חזיא, והרי חזיא לסחורה, אע"כ מדקפיד ואמר מניקה, מכוון לחלב ואסור, מיהו משמע דהיכא דלא מכוון, גם רפ"ח מודה דשרי, אף דעור טפל לבשר, וה"נ כיון דמרויח בעור לבד, א"צ לכוון גם להאיסור, הו"ל האיסור כנזדמן, ולפ"ז מתורץ קו' רתוי"ט, דכמו דמותר למכור הדם, כ"כ אף א"נ דחלב אסור מה"ת, עכ"פ היה נמי מותר למכרו לנכרי, מדהו"ל כנזדמן, וכיון דנמי היה מותר למכרו, היה מותר ג"כ לתתו במתנה לגר הלגא, ואף לבתר מ"ש הב"ח דדוקא אותו ישראל שנזדמן לו מותר למכור, אבל ישראל אחר אסור לקנותו ולחזור למכרו, והרי מתנה הו"ל כמכירה דאי לא דעביד וכו' [כב"מ דע"ז, א], כ"ל דהכא שאני דעכ"פ מדאין מקבל המתנה יכול לתבעו בב"ד, הדר הו"ל כגנאו נתונו מנכרי דשרי מטעם דהו"ל כמציל מידם, וה"נ הכי, ובל"ז נמי נוכל לומר דקושי' הש"ם ולמא לסחורה, כ"ל למכרו שלא לצורך אכילת אדם רק לבהמה, דשרי:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

ס"א. כל **גדולי** שביעית שמיוחד למאכל אדם או למאכל בהמה או לצבע; אפילו שנאכל לאדם או לבהמה או שנצבע רק ע"י דחק; כגון במאכלי אדם, עלי לוף שוטה שגדל בלי זריעה, ועלי קרויזע מינצע, ועלי קירבעל, קרעססע, ובארצעל קרויט, או וואלפסמילך קרויט, דכלן נאכלים לאדם רק ע"י דחק; ובמאכל בהמה חוחים ודרדרים, ג"כ רק ע"י דחק חזו רק לגמלים; ובמיני צבע, ספיחים של ווייזע קרויט, או קוצה, ששניהן אין צובעין בהן רק בדוחק, דמדהן ספיחין אין צובעין יפה, אפ"ה יש בכולם ובדמיהן דיני שביעית; ואם כשישהן בקרקע בחורף יתרקבו, צריך לבערן ונם דמיהן כשיכלה לחיה מהשדה: **ס"ב.** אבל כל שאינה מיוחד לחד מהנך ג', אפילו כלה בחורף בקרקע, או שמיוחד לחד מהנך ג' אבל אינה כלה בחורף בקרקע, וכגון עיקר לוף השוטה ועיקר קרויזע מינצע, ועקרבנין, והאזענקוהל, או ווילדע־קירבים, שכולן חזי לאדם או לבהמה אבל אינן כלין בחורף לחיה; וכ"כ במין הצובעין, רכפא ופואה, ג"כ אינן כלין בשדה בחורף, כולן יש בהן ובדמיהן דין שביעית, אבל אין בהן ובדמיהן דין ביעור: **ס"ג.** קליפי רמונים ופרח שבראשן, וקליפי אגוזים, שכולן מין צבע; וכ"כ גרעיני כל הפירות אע"נ דלא חזו רק לחסק', אפ"ה אין דינן כעצים שאין בהן דין שביעית; דגרעינין מדהן תוך הפרי או שומר לפרי חמירי טפי, בכל הנך יש בהן ובדמיהן דין שביעית, אבל אין בהן ובדמיהן דין ביעור, מדאין כלין בחורף. כל מין צבע שאין צריך לבערו, רשאי האדם שיש לו ממנו לצבוע בו לצורך עצמו, אבל לא לאחר בשכר; והיינו מדאסור לעשות סחור **בגדולי** שביעית, או בבכור חי אפילו הוא בע"מ, או בתרומה, או בכל דבר האסור באכילה ומיוחד לכך: ורק בהזדמן בביתו א' מהנך מותר למוכרו: וכן הלוקט בשביעית ירקות שדה שגדלין בלי זריעה, שמותרין באכילה, אסור למכרן; ורק באכל מהן והותיר, או שלקט, ובא א' מבני ביתו שאינו חייב לזונו ומכרו, הדמים מותרים, רק שצריכין ביעור בזמנו: **ס"ד.** וכן בכור בע"מ שלקחו מכהן לצורך סעודת עצמו, ונמצא שאין צריך לו, מותר שוב למכרו; וכן מי שצד בהמה חיה ועוף טמאים, או קבלן במתנה או שלמום לו בחובו, כיון שלא במתכוון באו לידו מותר שוב למכרן: **ס"ה.** לולבי שפיערלינג בוים, והם העלין בעוד שגדלין באילן כפולים כעלי לולב, בעוד לא נתפשטו העלין; וכ"כ לולבי אילן הרובין, אלו ב' מיני לולבים מאכל בהמה הן, ולהכי יש בהן ובדמיהן דין שביעית וביעור; וכ"ש בעלין שלהן שכבר התפשטו, שהן מקדימין יותר להכלה בחורף. אבל לולבי אייכע, ולולבי אילן איסטאציען ולולבי ווייסדארן בוים, יש בהן ובדמיהן דין שביעית אבל לא ביעור מדאינן כלין בחורף; אבל לעלין שלהן יש להן ולדמיהן דין שביעית וביעור, מדנושרין מהאילן וכלין בחורף: **ס"ו.** הוורד והכפר והלוטס, שכולן מיני ריח, יש להן ולדמיהן דין שביעית [וביעור]; אבל קטף, והוא באלזאם, מה שיוצא ממנו מהגזע ועלים ועיקרין, אין לו שביעית, ורק היוצא ממנו מהפרי, יש בו שביעית: **ס"ז** וורד שביעית שכבשו בשמן ששית, יוציא הוורד קודם זמן ביעור, והשמן א"צ ביעור; אבל וורד שביעית שכבשו בשמן שמינית, אסור השמן מדכבר עבר עליו זמן הביעור. מיהו הרובין של שביעית שכבשן בין ביין ששית או ביין שמינית אסור היין לאחר הביעור, מדטעם חרובין חזק מאד, לא נחשב כטפל; וכן כל שביעית שנתערב, במין בשא"מ בטל בס', ובמין במינו אסור אפילו באלף:

פ"ח כלל גדול א) אמרו בשביעית, כל המיוחד למאכל אדם, אין עושין ממנו מלוגמא ב) לאדם, ואין צריך לומר לבהמה ג), וכל שאינו מיוחד למאכל אדם, עושין ממנו מלוגמא לאדם ד), אבל לא לבהמה ה), וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, חשב עליו ו) למאכל אדם ולמאכל בהמה ז), נותנין עליו חומרי אדם ח), וחומרי בהמה ט), חשב עליו לעצים, הרי הוא כעצים כגון הסיאה י) והאזוב יא) והקורָנית יב): **ב** שביעית ניתְּנה לאכילה ולשתיה ולסיכה יג), לאכול דבר שדרכו לאכול יד), ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוך דבר שדרכו לסוך, ולא יסוך יין וחומץ טו), אבל סָך הוא את השמן טז), וכן בתרומה ובמעשר שני יז), קל מהם שביעית
שנתנה

תפארת ישראל

פ"ח א) ערפ"ז: ב) ערווייכענדעס פפלאסטער: ג) דכ' לאכלה ולא להפסד: ד) דכ' לכם לאכל', דוק' המיוחד לכם יהי' להכל' ולא להפסד: ה) דכ' ולבהמתך וגו' תהי' תבואת' לאכל, הראוי לאכילתה לא יהי' למלוגמתה: ו) *בשעת לקיטה: ז) *ר"ל לשניהן: ח) לאסור למלוגמ': ט) דאסו' לשנותן מברייתן ולשלקן, מדדרכו להאכל חי מבהמה: י) ווילדער ראָסמארין: יא) איזאב וי"א מאיראן: יב) ליטווערקרויט, אלו ג' אינן מיוחדין לשום דבר והולכין בתר מחשבתו: יג) במיוחד לזה או לזה לא ישנה: יד) אם חי חי ואם מבושל מבושל, מיהו מאכל שנתקלקל מותר לזרקו: טו) *אף דאינו להפסד דהרי זילוף עדיף משתיי' [כב"ק דף קט"ו, ב'] נ"ל דעכ"פ מדמיוחד טפי לשתיי' אסור לשנותו דכיון דמיוחד לדבר אחר זהו הפסדו: טז) אף דעומד גם לאכילה: יז) ניתנו רק לאכילה וכו':
משא"כ

ר"ע מברטנורה

פ"ח כלל גדול. מלוגמא. תחבושת ורטיה ופירוש מלוגמא מלא לוגמא שדרך אדם ללעוס מלא לוגמיו חטים או תאנים ונותן על גבי מכתו: אין עושים ממנו מלוגמא. דכתיב (ויקרא כ"ה) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מה שהוא מיוחד לכם דהיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למלוגמא אבל מה שאינו מיוחד לכם יהיה בין לאכלה בין למלוגמא הלכך כל שאינו מאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם: עושין ממנו מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה. דכתיב (שם) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא: חומרי אדם. שאין עושין מהן מלוגמא: וחומרי בהמה. שאסור לשלקן (ג): הסיאה. עשב שקורין לו בערבי, צידר"א ואיזוב צעת"ר בערבי ובלע"ז איספ"ו: וקורנית. בערבי חש"א ובלע"ז שדריע"א: **ב** לאכילה ושתיה וסיכה. בענבים וזיתים מיירי שיש בהם אכילה ושתיה וסיכה: לאכול דבר שדרכו לאכול. אע"ג דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד אין מחייבים אותו לאכול דבר שאין דרך בני אדם לאכלו כגון תבשיל שנתקלקל ולא חיישינן אם הולך לאבוד וכן דבר שאין דרך בני אדם לאכלו אלא על ידי תיקון ובא הוא לאכלו כמות שהוא בלא תיקון כגון לאכול תרדין חיין או לכוס חטין חיין אין שומעין לו: וכן בתרומה וכן במעשר שני. לא נתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה:
שנתנה

עיקר תוי"ט

א) כ"ג. עיין ברים פירקין דלעיל: (ג) והטעם כתב הר"ת וז"ל לא ישנה פירות מברייתן כדרך שאדם משנה בתרומה ומע"ש דבר שדרכו לאכול חי לא יאכלנו מבושל כו' לפי שאין שולקין אוכלי בהמה:
שנתנה

שנתנה להדלקת הנר יח) [ג]) : ג אין מוכרין פירות שביעית לא במדה [ד]) ולא במשקל ולא במנין יט) , ולא תאנים [ה]) במנין , ולא ירק במשקל כ) , בית שמאי אומרים אף לא , אגודות כא) [ו]) , ובית הלל אומרים את שדרכו לאגוד בבית כב) [ז]) , אוגדין אותו בשוק כג) , כגון הכרשין ונץ החלב כד) : ד האומר לפועל הא לך איסר זה . ולקט לי ירק היום , שכרו מותר כה) [ח]) , לקט לי בו ירק היום כו) , שכרו אסור כז) [ט]) . לקח מן הנחתום ככר בפונדיון , כשאלקוט
ירקות

תפארת ישראל

יח) מדא"כ תרומה רק בטמאה מותר להדליקו, ובמע"ש רק בטהורה מותר להדליק. ולרב"א מע"ש בין טהור בין טמא אסור להדליקו : יט) *כדי שימכר בזול, להיכירא דשביעית ; ואע"ג דבל"ז אסור לסחורה, עכ"פ בלקט לעצמו והותיר מותר [כפ"ז מ"ג] : כ) *קמ"ל אע"ג דזה שנוי, דתאנים אורחייהו למכור במשקל וירק במנין , אפ"ה אסור : כא) אף בלא מנין אסור למכור אגודות רק ימכר הירק שלא אגוד , כדי לשנות מדרך סחורה בשאר שנים : כב) *אם כשרוצה להביאן לאכילת ביתו נמי אוגדן : כג) *ר"ל אז מותר לאגדן למכר בשוק, דאז אין שאגוד דרך סחורה ; א"נ ה"ק כדרך שאגדן לצורך ביתו , מותר לאגדן למכור בשוק , דקשר בית מבוגה הוא : כד) עפ"ז ס' יב, יד : כה) דמדאינו דמי שביעי' רק דמי שרהא, אינו נתפס בקדושת שביעית, ולא דמי לנוגע בשכר דאסור [כפ"ז מ"ג] ? שאני הכא דהו"ל כשכרו ללקוט מציאות, ואפי' למ"ד המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו , הכא לא נתכוון לזכות לעצמו כלום , ולא מכר לו כלום [תוס' ע"ז דס"ב, א] ; ומיירי הכא בספיחים המותרים כפ"ט, י"ג : כו) דהו"ל לשון מכר : כז) *ר"ל נתפס בקדושת שביעית :
דירקות

ר"ע מברטנורה

שנתנה להדלקת הנר . מה שאין כן בתרומה טהורה אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר ובמעשר שני כתיב (דברים כ"ו) ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטהור מותר לבער ובשביעית בין בטמא בין בטהור מותר : ג לא במדה ולא במשקל ולא במנין . כדי שימכרו בזול אי נמי מתוך שאין מוכרים אותן כדרך שמוכרים בשאר שנים יזהרו בהם קדושת שביעית ולא אתי לזלזולי בהו : אף לא אגודות . שלא ימכור כדרך שמוכרים בשאר שנים : ונץ חלב , מפורש בפרקין דלעיל : ד שכרו מותר . ואין בו קדושת שביעית ואע"ג דשביעית תופסת דמיה האי לאו דמי שביעית הוא : לקוט לי בו ירק . לשון מכר הוא דמשמע לקוט לי שוויו ירק אבל לקוט לי לשון שכירות הוא ולא לשון מכר : ככר בפונדיון . לא שאמר לו אתן לך פונדיון רק ככר שוה פונדיון : כשאלקט ירקות
שדה

עיקר תוי"ט

ג) שנתנה להדלקת נר . דכתיב (ויקרא כ"ה) תהיה כל תבואתה לאכול . תהיה אף להדלקת הנר . ספרא : ד) לא במדה . הא דמותר למכור כתבו התו' פ"ק דר"ה דהמלקט ע"מ לאכול והותיר מותר למכור ואפשר דלוקח ע"מ לאכול לא חשיב סחורה אא"כ לוקח בזול ע"מ למכור ביוקר שקונה להרויח וכתב הר"ת בהדמים יש לאן דין קדושת שביעית : ה) לא תאנים כו'. אשמעינן דאע"ג דרגילות התאנים לשוקלן וכו' וה"א דכשמשנה ומנאן שני וכן בירק דדרך למנותן אגודות וה"א כי משנה ושוקלן שרי קמ"ל דאין מותר למכור כאגו שדרכים אפילו בשינוי מכדרכו אלא מוכר אכשר' כלומר באומד. תוי"ט: ו) בש"א אף לא אגודות . כלומר אע"פ שרוצה למכור שלא במנין אלא אכשרה : ז) בבית . פי' את שדרכו לאגוד כשרוצה אותן לבית מותר לשוליכן אגוד למכור . הר"ש : ח) שכרו מותר . וא"ת ומ"ש מנוגע בשכר במ"ג פ"ז . וי"ל דדוקא בדבר מרובה דבנוגע רויחי ספי ודמיא לסחורה קנסו רבנן. ועיין בתוי"ט : ט) שכרו אסור . ר"ל בהוא דמי שביעית ואסור לנהוג בו אלא כמנהג דמי שביעית . הר"ש :
ולא

ירקות שדה כח) אביא לך כט), מותר, לקח ממנו סתם ל), לא ישלם לו מדמי שביעית, שאין פורעים חוב מדמי שביעית לא): ה אין נותנין לא לבייר לב) ולא לבלן לג)י) ולא לספר לד) ולא לספן לה), אבל נותן הוא לבייר לשתות, ולכולן הוא נותן מתנת חנם לו): ו תאנים של שביעית, אין קוצין לז) אותן במוקצה לח), אבל קוצה אותן בחרבה לט), אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה מ), ואין עושין מא) זיתים יב) בבד מב) ובקוטב מג), אבל כותש הוא ומכניס לבודידה מד), רבי שמעון אומר אף טוחן הוא בבית הבד ומכניס לבודידה מד): ז אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו לידי פסול מה), רבי

תפארת ישראל

כח) דירקות נינה הרי ספיחי' הן ואסורי'; ונקט רק הכא כן, משום דפועל רגיל לומר כך, כדי שלא יחשדו בעה"ב: כט) ר"ל תיכף כשלקח הככר א"ל כן: ל) ר"ל לקח הככר בהקפה: לא) דהו"ל כסחורה: לב) ברוננען מאכער; חופר בארות לרחוץ ולכבס במימיו; אבל חופר באר מים לשתייה שרי, דמ"ש מירקות לעיל; א"כ איירי הכא בשככר חייב לו, וכלעיל: לג) מחמם מרחצאות: לד) למגלחו: לה) למוליכו בספינה, אף דהנך נ' הנאת הגוף הן אסור, מכ"ש שאר אומנין: לו) שלא לשם שכר, אף שיודע שעי"ז לא יתבע ממנו שכר אף דבעלמא מתנה דינו כמכר [כמגילה כ"ו, ב'] הכא שאני, דהרי גם מכירה שרי [כפ"ז מ"ג] ורק סחורה אסור; וא"כ מתנה נמי לאו סחורה הוא; וכן מוכח מלקמן [פ"ט מ"ט]: לז) לא יחתכם: לח) שניידעמעססער; המיוחד לכך: לט) *חרב, משום שנוי: מ) מולטער, דגם בתלוש צריך שנוי: מא) *לשון מיעוך וסחיטה, כמו עשו דדי בתוליהן: מב) פרעססע: מג) *עץ כבד שמשימין על זיתים הנכתשים, קעלטערבוים: מד) פרעססע קטנה: מה) כשיטמא השמן, ילטרך לשרף הירק ויפסידו [ונ"ל דה"ה איפכא, דהיינו

ירק תרומה בשמן שביעית; דאע"ג דאין לאסור משום דמביא התרומה לידי הפסד כשיגיע שעת הביעור שילטרך לבער התרומה מהעול'; ליתא, דהרי השמן המובלע בהירק מחשב כמבוער [כלעיל פ"ז, מ"ז], וא"כ אין לריך לבער הירק, מיהו אפ"ה אסור, דלענין לאכל ולא להפסד מחשב

ר"ע מברטנורה

שדה אביא לך מותר. משום דמתנת חנם יהבי זה לזה לפי שירקות שדה מלויין: לקח ממנו בסתם. בהקפה כדרך מוכרים בחנות: לא ישלם לו מדמי שביעית. דהוי כסחורה: ה בייר. חופר בורות ומספיק מים לבני העיר לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמישו: ולא לבלן. מחמם מרחצאות: ולא לספר. שכר התספורת: ולא לספן. שכר הספינה: ולכולם. לכל הני דתנינן במתניתין יכול ליתן מתנת חנם שלא לשם שכר ואע"פ שיודע שבשביל שנתן לו מתנה לא יתבע ממנו שכר: ו במוקצה. כלי המיוחד לקוץ בו תאנים קרוי מוקצה: בחרבה. סכין לשון חרב וטעמא משום דכתיב (ויקרא כ"ה) ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך הבוצרים (יא): עריבה. שלשים בה את העיסה: ובקוטב. עץ גדול וכבד וברא שו אבן גדולה שנותנים על הזיתים בבית הבד נקרא קוטב: בודידה. בית הבד קטן כעין עריבה: רבי שמעון אומר כו' והלכה כרבי שמעון: ז שלא יביאנו לידי פסול. שאם נפסל בשביל שמן של תרומה. ישרף הכל

עיקר תוי"ט

י) ולא לבלן. מסיים הר"ש ולא לשאר אומנין ומשנתינו נקטה אלו לרבותא דבלן וספר הנאת הגוף טופין לו וספן דבר שאי אפשר ביעבור הנהל אלא ע"י ספינה וה"א דשרי: (יא) והטונה כדי לשנות ושלא יתפסק בפירות שביעית כדרך שיתעסק בשאר השנים: יב) ואין עושין. מלשון ושם עשו דדי בתוליהן יחזקאל

רבי שמעון מתיר מו), ואחרון אחרון נתפָּש בשביעית, והפֶּרי עצמו אסור מז): ח אין לוקחים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית, ואם לקח יאכל כנגדן מח), אין מביאין טו) קיני זבים מט) וקיני זבות, וקיני יולדות מדמי שביעית, ואם הביא יאכל כנגדן, אין סכין כלים טז) בשמן של שביעית נ), ואם סך יאכל כנגדו: ט עור שסכו בשמן של שביעית, רבי אליעזר אומר ידָלק נא) יז), וחכמים אומרים יאכל כנגדו יח), אמרו לפני רבי עקיבא אומר היה רבי אליעזר עור שסכו בשמן של שביעית, ידָלק, אמר להם שתוקו, לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו נב):
ועוד

תפארת ישראל

מחשב השמן המובלע כאיתני' בעינא, ושמא יטמא הירק ויצטרך לשרפו עם השמן המובלע: מו) *לטעמיה דס"ל דאפי' קדשים מות' להביא לידי פסול [כפסחי' דל"ח, ב]: מז) לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערים, לקח בבש' דגי' יצא בשר ונתפס דגי' וכו' כלעיל פ"ז סי' ו': מח) כפי דמים שנתן יאכל משא' פירות בקדושת שביעית. דדמי שביעית נתנו רק לאכילה: מט) *קן הוא ב' תורים או ב' בני יונה, א' חטאת וא' עולה, והמוה מ"ש דנקט הנך קרבנות ולא עולה חטאת ושלמים ואשם דשכיחי טפי, ואת"ל דקינים לרבותא נקט, אע"ג דאיכא בהו חטאת העוף שכולה נאכל לכהנים, אפ"ה כיון דמשולחן גבוה קזכו, לא אכל מדמי שביעי', או משום שכל דבר שבחובה אין בא רק מן החולין, ושביעית שיש בה קדושה, אינו חולין; עכ"פ ק' דהרי בל"ז אית' בקינין נמי עולה שאינה נאכל, ולפיכך לא עדיף קיני' משאר קדשים שאין אימוריהן נאכלים, טפי הו"ל למנקט דאין מביאין מדמי שביעית חטאת עוף, וצ"ל דרבותא קמ"ל בקינין, אף דאתו לתקן הגוף לאכילת קדשים וסד"א מדאתו לצורך אכילה, שרי להביאן קמ"ל: נ) *דדוקא סיכת אדם מות': נא) *ה"ה בכלי' שסכן במ"ח: נב) דמיקל בה

ר"ע מברטנורה

הכל ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו: ורבי שמעון מתי'. להביא קדשים לבית הפסול ואין הלכה כרבי שמעון: והאחרון אחרון נתפס בשביעית. כיצד לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בשביעית לקח בבש' דגים יצא בשר ונתפס דגים לקח בדגים שמן יצאו דגים ונתפס השמן וחייב לבע' הפירות והשמן נמצא אחרון אחרון נתפס. והפרי של שביעית עצמו אסו' לעולם ומפקינן לה מדכתיב (שם) כי יובל היא קדש מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה (יג) אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין ת"ל (שם) תהיה בהווייתה תהא: ח יאכל כנגדן. כנגד אותם דמים יקנה משלו דברים לצורך אכילה (יד) ויאכל בקדושת שביעית: קיני זבים וקיני זבות. שתי תורים או שני בני יונה שחייבין להביא הזבים והזבות והיולדות: ט שתוקו לא אומ' לכם מה שרבי אליעז' אומ' בו. רבי עקיבא קבל מרבי אליעז' רבו דמיקל טפי בסיכה וכשאמרו לו שהיה

עיקר תוי"ט

(יחזקאל ע"ז) והוא ענין מיעוך ומתיחה: (יג) ודין היובל ודין השמיטה בפירותיהן שוין לכל דבר: (יד) מסיים הר"מ. מלבד פירות שביעית: טו) אין מביאין. דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין: טז) אין סכין כלים. דהא דתנן לעיל דשביעית נתנה לסיכה ר"ל לסיכת אדם לא לסיכת עורות וכלים הר"מ: יז) רא"א ידלק. מסתברא דאף בכלים ס"ל דידלקו אלא דכי אמר למלתיה בעור אמורה: יח) יאכל כנגדו. מסתברא דטעמא לא הוי אלא משום קנסא וכמו שמצינו בסוף פ"ק דמע"ש

י ועוד אמרו לפניו, אומר היה רבי אליעזר האוכל פת כותים (נג) כאוכל בְּשַׂר חזיר (נד). אמר להם שתוקו. לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו (נה): יא מרחץ שהוסקה בתבן או בקש של שביעית מוּתָּר (כ) לרחוץ בה (נו), ואם מתחשב הוא (נז), הרי זה לא ירחוץ:

פ"ט

תפארת ישראל

כה ספי ולא רצה לגלות: נג) *אף קודם שגזרו שיהיו כעכו"ם פתן אסור, מדהחרי' אותן עזרא בס' כהני' בשופרו' וס' ס"ת וס' תינוקו', כשבטלו בניין ב"המק: נד) ל"ד אלא חייב מכות מרדות: נה) *אבל לכתחילה אסו' להסיקן כפ"ט מ"ז: נו) שהרוחץ אדם חשוב, וילמדו אחרי' להקל עפי [ונ"ל דלהכי בלשון התפעל דקמ"ל דרשאי הוא לחשוב א"ע כחשוב להחמיר ע"ע ולא הו"ל כיוהרא כספ"ק דברכות, דהכא שאני דכמה שאין רוחצין איכא בשוקא [כפסחים דנ"א, ב]:

פ"ט

ר"ע מברטנורה

שהיה רבי אליעזר אומר ידלק אמר להם שתוקו שאיני רשאי לפרש כמה היה רבי אליעזר מיקל בו והלכה כחכמים: י כאוכל בשר חזיר. לאו דוקא שאין האוכל פת כותי לוקה מן התורה אלא מכות מרדות מדרבנן (יט): מה שרבי אליעזר אומר בו: דמיקל בו ספי: יא ואם מתחשב הוא. אם אדם חשוב הוא שבני אדם למדים ממנו צריך להחמיר על עצמו:

פ"ט

עיקר תוי"ט

דמע"ש: (יט) משמע דלאחר שגזרו על הכותים שיהיו כעכו"ומז לכל דבריהם איירינן. והתו' כתבו שגזרו על פתן נפי שהיו מבטלין מבנין ב"המ בימי עזרא כדאמר בפרקי דר"א: כ) מותר. אע"ג דתבן וקש של שביעית אסור כדתנן לקמן סה"פ. ולשון הוסק בדיעבד קאמר דמותר לרחוץ בה. ועי"ל דלכתחלה נמי מותר להסיק בהן מרחץ משום דלורך אדם הוא וכדתנן גבי מלוגמא כ"מ:

פ"ט

חידושים

פ"ב שדרכו לסוך, כ' ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל וז"ל ק"ל מ"ש סיכה לכלי' דאסו' כמ"ש ומ"ש שביע' דמותר כפ"ז מ"ג, ואת"ל שמן דחזי לאכילת אדם שאני [*והגה קול עלה נדף, לפלפה שמו כתוב מארץ קול בנו ותלמידו, ומה יענה הרמב"ם פ"ס מ"ס משמיט' דפ' דשביע' מותר אפי' במאכלי אדם? ול"מ הי' נ"ל כיון דהיתר שביע' ילפי' מלכם לכל צרכיכם בירושלמי רפ"ז דשביעי', א"כ צבע יופי הוא לבוש הוי עפי הנאת הגוף ומחשב עפי לכם מסיכת המנעל שאינו אלא צורך המנעל שלא יקרע מהר, וריכוך הפעור, אימו אלא שומר ומציל הרגל מצער, והללה אינו הנאה'] עכ"פ ק"ל כיון דבגד שצבעו בקליפי שביעי' ידלק [כב"ק דק"א], א"כ למה יצבע והרי יהי' אסו', ונ"ל דבב"ק מיירי בצבעו לאח"ז איסורו, דדמי לקליפי ערל', משא"כ בצבע בשביעי' קודם ביעו' הו"ל בזמן היתר כקדם ביטול לאיסו' לעיל פ"ז [*אמר ב"ות כדברי ע"ר הגזוק"ל כתב ג"כ רכ"מ (הל' שמיטה פ"ז הי"ג) דבצבעו קודם זמן ביעור הו"ל כמבוער; אולם לפע"ד באותו שא"ל ביעו' מותר לצבוע כפ"ז סי' ל']: כ' הרב בסי' י"ח דבמע"ש רק בשהו' מותר, וכ' עלה רבינו הגאון מה' עקיבא שליט"א וז"ל ותמהני הרי במע"ש כ' ואכלת, ושתיי' וסיכה ילפינן דמותר, דשתיי' בכלל אכילה וסיכה כשתיי', אבל הבער' לאו בכלל אכילה היא, ומהא דכתיב לא בערתי בטמא אין לדייק דבשהו' מותר, די"ל דאצטריך דלא נימא דנהוי כתרומה, דבטמא' וא"א באכילה הותר בהבער', ולא מצאתי גלוי לדין זה דמע"ש שהו' מותר בהבער' בש"ס ופוסקי', זולת בר"ש ור"ב כאן של"ע, אמ"כ מצאתי מפורש ברש"י [יבמו' דע"ג, ב] דכתב להדי' דהקרא דלא בערתי ממנו בטמא אתי' להוציי דלא נימא דמשום טומ' הותר ההבער', יע"ש עכ"להט, [*ויען הסרים הן אני עץ יבש, דלפע"ד כוונת הר"ש ור"ב דע"ש אשמעתא מע"ש טהו' דמותר בהדלק' בשעת בעורו, דהרי פשטא דקרא דלא בערתי ממנו, אבעת בעורו קאי, ואע"ג דשלא בשעת בעורו אינו מותר כ"א באכילה שתיי' סיכה, עכ"פ בשעת בעורו דמותר לאבדו ולשרפו, והשבתתו בכל דבר, וכ"כ הרמב"ם (פי"א ממע"ש וג"ר) וז"ל

שרפו

הידושים

שרפו ונשרפו וכו' ואז ודאי מותר נמי להדליק, והדרשה הכי שפיר טפי דבהדי דשריף ליה מתהנה מניה, משא"כ כשהוא טמא אי אפשר בהדלקה: [השבני רבינו הנ"ל אם כן למה נקט הר"ב קולא שביעית ממע"ש, במע"ש טמא, הרי ממע"ש טהור נמי ק"ל, דהיינו שלא בשעת בעורו? שכלה"ע, *ולפענ"ד משום דבשביעית נמי איכא גוונא דאסור בהדלקה, במיוחד רק לאכילה כמו שביעית, דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד, אלא על כרחך ה"ק מתני', בשביעית איכא גוונא דמותר בהדלקה, משא"כ מע"ש טמא ותרומה טהורה ליכא גוונא דשרי בהדלקה, אבל מע"ש טהור דומה לשביעית דאיכא נמי גוונא דשרי בהדלקה בשעת בעורו, להכי לא תני הר"ב לתנקפי': מ"ג לא אגודות, וכ' עלה רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל וז"ל ק"ל אפי' שלא באגודה ליתסר לב"ש, דהרי לב"ש גם לאכל בטובה אסור מדדמי למכירה כפ"ד מ"ב, וי"ל התם שהמלקט יחזיק טובה לבעל השדה, זה אסור, דרחמנא אפקרי', אבל מי שתלשו וזכה בו כבר, ודאי נלקט והותיר מותר למכרו ומה"ט צריך להבליע דמי אתרוג בלולב דשמא לקטו הע"ס נמכרו:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

מ"א. גדולי שביעית שמיוחד לאכילת אדם, אסור לעשותו מלונמא או רטייה לשום בריה, מדכתיב לאכלה ולא להפסד; והמיוחד למאכל בהמה, מותר למלוגמא ורטיה לאדם ולא לבהמה, ובאינו מיוחד למאכל אפילו לבהמה, אפ"ה אם חשבו למאכל אדם דינו כמאכל אדם, ואם לבהמה דינו כמאכל בהמה, ובחישב שיהיה להסקה דינו כעצים שאין בהם דיני שביעית: מ"ב. שביעית לא ישנה ממה שמיוחד, אם לאכלו חי או מבושל, לאדם או לבהמה, לשתות, או לזלף, או לסוך בו; ולהכי לא יסוך יין וחומץ, מדמיוחדים רק לשתייה, וכן בתרומה ומע"ש לא ישנה אותן ממה שמיוחדים: ורק להדליק נר משמן מותר בשביעית ואסור בתרומה רק בטהור, ובמע"ש רק בטמא: מ"ג. לקט שביעית לצורך עצמו והותיר מותר למכרו, רק לא ימכור במדה משק' או מניין; ואפילו בנו שמוכר ליקוט אביו צריך לשנות שלא ימכרנו במדה וכו'; וכגון תאנים שדרך למכרן במשקל, וירקות שדרך למכרן במנין, ישנה *); ורק בשדרך לאגדן לצורך ביתו, כגון כרישין ונץהחלב, מותר לאגדן גם כשימכרם: מ"ד. מותר ליתן לפועל שכר טרחה שילקט ירקות שדה שאינן אוע"ם או פירות אילן, ואין בהדמים דין שביעית, דשכר טרחה הוא, אבל באמר לו לקט לי בו שביעית, הו"ל כקונה ממנו והו"ל דמי שביעית, ורחמנא אסר לאכלה ולא לסחורה, ואם קנה, יש בו ובהמעות דין שביעית. וכ"כ בלקח מאדם להם או מאכל, ואמר [בשעת לקיחה] אלקט היום פירות ואביא לך בו, מותר, אבל בלקח סתם, אסור לשלם חובו מפירות שביעית מדהו"ל סחורה: מ"ה. אין משלמין מגדולי שביעית, לחופר בורית ובארות לרחיצה ולכביסה ולא למחמם מרחץ, ולא למגלח, ולא לספן או לשאר אומן; אבל במתנת מותר גם להם ולא מחזי כשכר, אע"ג דבלא היו אומניו לא היה נותן להם: מ"ו. פירות אילן אע"ג שמותרין לכל, לא יאספן כדרכן, כגון תאנה לא יחתכם מהאילן בסכין המיוחד לכך רק בחרב; וענבים לא ידרוך בגת רק בעריבה; וזיתים לא יכבש בבד גדול ובכלים המיוחדים לכך, רק בבד קטן, והכל כדי לשנות בהן: מ"ז אין מבשלין ירקות שדה בשביעית בשמן תרומה, שמא ישאר לאחר הביעור ויפסיד התרומה שנבלע בהירק, ואם בישל יאכל מיד: אם לקח בפירות שביעית בשר בשניהן יש כל דיני שביעית, לקח בבשר דגים, יצא בשר ונכנס דגים וכו', אבל הפירות עצמן תמיד נשארו בקדושת שביעית: מ"ח. אין לוקחין בשביעית ודמיו דבר שאינו ראוי לאכילה, כגון עבדים קרקעות ובהמה טמאה, ואפילו קני זבים וזבות ויולדות, אע"ג שיש בהן חטאת שנאכל; ואם לקח בהן חד מהנהו יאכל כנגדן, וכ"כ לא יסוך בהן בלים כדי לחזקן; ואם סך יאכל כנגדו: מ"ט. ואפילו עור שסכו כדי לרכבו שלא יכאיב לגופו כשישתמש בו לשט"ח או ללביש, אפ"ה לא הוה כסיכת גופו ואסור; ואם סך יאכל כנגדו: מ"י. פת כותי, עכשיו אסור כפת עכו"ם: מ"יא. מרחץ שהוסק בתבן וקש של שביעית, אע"ג שאסור בהסקה [כפ"ט מ"ז] אפ"ה בהוסק מותר לרחוץ בו בחנם אבל לא בשכר. [ולדמב"ם אפילו בשכר מותר, ויפה הקשה על זה הראב"ד חרי הו"ל סחורה שאסור? ומה שתירץ רכ"ם [בפ"ת משמיטה] דלא אסרו סחורה רק במידי דאכילה מדכתיב לאכלה ולא לסחורה, הכמוה לי הרי משנה ערוכה בידינו [פ"ז מ"ג] הצובע צובע לעצמו ולא בשכר]; אבל אדם שמתחשב בו ויהיה לו כבוד כשירחץ במרחצו, לא ירחץ, דחנם דידיה כשכר דמי:

*) עי' נפנים וצ"ע:

פ"ט הפיגם א) והירבוזין השוטים ב), והחלגלוגות ג), כוסבר שבהרים ד), והכרפס ה) שבנהרות, והגרגר ו) של אֶפר ז), פטורין מן המעשרות ח) ונלקחין מכל אדם בשביעית, שאין כיוצא בהם נשמָר ט). רבי יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין, שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה י), רבי שמעון אומר כל הספיחים מותרין יא) חוץ מספיחי כרוב, שאין כיוצא בהם בירקות שדה יב), וחכמים אומרים כל הספיחין אסורין יג):

שלש

תפארת ישראל

פ"ט א) רויטעקרויט: ב) ווילדער ספארגעל: ג) בארזעלקרויט וי"א ערדבעערען וי"א בייפוסקרויט: ד) קאריאנדער שגדל בהר, אבל של גינה חשוב: ה) פעטערזיליען: ו) אירינא: ז) הגדל באחו: ח) בכל השנים: ט) *והרי שמור אסור לאכל ואלו בהפקר גדלי', והפקר פטור ממעשר וגם ספיחי שביעית ושגדלו בהפקר מותרי'; מיהו קדושת שביעית יש בהן, ואסור ליקח מהן מע"ה יותר מג' סעודות, דהו"ל כדי חייו ליום א', דביותר מג"ס, אף בדברים שא"צ ביעור, חשוד עכ"פ הע"ה לקנות בהן עבדים קרקעו' ובהמ' טמא' וכדומ' [כתו' סוכ' דל"ט, א]: י) *דאינן חשובים כ"כ שלא יפקירן: יא) ליקח מחשוד, דמסתמא היא מהפקר: יב) *ר"ל אינו גדל בהפקר כשאר ירקות: יג) חוץ מספיחים שאין דרך לזרען; והכי קיי"ל, ואסרום משום רשעים שזרעו בסתר ואמרו שהם ספיחי' [עי' רמב'

ר"ע מברטנורה

פ"ט הפיגם עשב שקורין רוט"א בלע"ז: והירבוזין. אספרג"י בלע"ז והשוטים הם אספרג"י של שדות אותן שאינן של גנות: והחלגלוגית. בערבי רגל"א ובלע"ז וירדולאג"ש: וכוסבר. קולינד"ר בלע"ז ודוקא של הרים אבל של גינה חשוב הוא: וכן כרפס של נהרות דוקא אבל לא של גינה: כרפס. אפיי"ו בלע"ז: גרגיר. אורינ"א בלע"ז: שבאפר. הגדל באחו אבל של גינה חשוב הוא: פטורים מן המעשר. בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיוצא בהן נשמר שאין נחשבין בעיני בעליהן ומפקירן אותן והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים י"ד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר לפי שאינו מעשר מעשרותיו יצא הפקר נקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: ונלקחים מכל אדם בשביעית. לפי שאין דרך לשמרן; דכל דבר שדרך לשמרו אסור לקנות אותו מעם הארץ בשביעית שהוא חשוד לשמור הפירות ושלא להפקירן והלוקח מן המשומר אפילו כחצי איסר (א) אסור וכל הנך דמתני' שחזקתן שאין משמרין אותן מותר ליקח מהן מעם הארץ כדי מזון ג' סעודות בלבד ולא יותר (ב) שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ אף על פי שהפירות הן מן ההפקר יותר ממזון שלש סעודות מפני שהוא חשוד לאכול הדמים ואינו נוהג בהם קדושת שביעית: שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה. להביאם מן המשומר ואין הלכה כר' יהודה: כל הספיחים מותרין. לקחת מכל אדם דמחזקינן להו שאינם מן השמור: חוץ מספיחי כרוב. שחזקתן מן השמור לפי שאין כיוצא בהם בירקות שדה שאין גדילים כמותן במדבר (ג) ואין הלכה כרבי שמעון:

שלש

עיקר תוי"ט

(א) וכתב התוי"ט הכי תניא בסוכה דף ל"ט ולא ידעתי טעם דנקטי בכחצי איסר והרי הפרוטה היא הפחותה שבמטבעות וה"ל להזכיר: (ב) התירו לו כדי מזונו כדאי' במס' הנז' ושלש סעודות הן מזון יום השבת: (ג) נ"ל דשדה דתנן במתני' ודנקט הר"ב ברישא מדבר קרינן ליה:

אין

ב שלש ארצות לביעור יד) יהודה ועבר הירדן טו) והגליל. ושלש שלש ארצות לכל אחת ואחת טז). גליל העליון, וגליל התחתון, והעמק. מכפר חנניה ולמעלן. כל שאינו מגדל שקמין, גליל העליון, ומכפר חנניה ולמטן כל שהוא מגדל שקמין, גליל תחתון, ותחום טבריא, והעמק יז). וביהודה יח) ההר, השפלה, והעמק

תפארת ישראל

רמב' שמיט' פ"ד ה"כ]: יד) ר"ל חלוקות זמ"ז לעניין ביעור, דכל מין שכלה מארץ שלקטו, אף שמצוי אותו מין עדיין בארץ אחרת, חייב לבערו: טו) לא עבר הירדן שבגלעד; אלא העבר האחר שבא"י; [כך משמע מפי' הר"מ והר"ב כאן, שהרי פירשו דשפלת לוד והר שלה ומבית חורן עד הים, הם הג' במערב הירדן; והרי ידוע דלוד ובית הורן עד הים כולן במערב הירדן הן, והם א"י ממש [ועיין יהושע י"ח י"ד, ומע"ש פ"ה מ"ב ומגילה ד"ד, א] אמנם בירושל' [שביעית פ"ו ד"י ע"ב] אמרינן דמזרח עבר הירדן אע"ג דכתיב גביה האל רש שיהיה כהולין, וגם לא כבשוהו עולי בבל, אפ"ה יש בו דין שביעית מד"ס, רק שספיחיו מותרין, וכן פסק הרמב"ם [פ"ד משמיט' הכ"ח]; ולעניין בכורים [עפ"א דבכורי' מ"י]. א"כ עבר ירדן שנזכר כאן, הוא מזרח הירדן; ולפ"ז לוד ובית הורן שזכר התנא, אינו פי' של ג' שבעבר ירדן; וכן פי' הגר"א זצוק"ל, שלא פי' התנא הג' שבעבר ירדן מדמפורשים כבר ביהושע (ט"ו); רק הנך ג' שזכר התנא לוד והר המלך ובית הורין, הן הג' שבחלק בנימין, ומשום דחלק בנימין מובלע בתוך חלק יהודה להכי לא מני לה תנא לארץ בפ"ע, רק דשפלת לוד של בנימין נכלל בשפלת דרום של יהודה, והר המלך של בנימין נכלל בהר של יהודה, ובית חורין של בנימין נכלל בעמק של יהודה; וגם רמב"ם [פ"ד משמיטה] ס"ל כך דעבר הירדן דקאמ' תנא, היינו עבר מזרחי של ירדן, ות"ל שכך מצאתי בתוספתא דמכילתן (פ"ז) דקאמ' בפי' איזה הר שבעבר הירדן וכו' השבון וכו' דיבון וזמות בעל, ובעל מעון וכו' והרי הנך כולן הן שכבשן משרע"ה במזרח ירדן, כמפורש סוף מטות [במדבר ל"ב, ג']: טז) *ר"ל דהשתא הוה ט' ארצות חלוקות לביעו', כ"כ הירוש', ולרש"י [פסחי' דנ"ב, ב] רבותא קמ"ל אף שיש ג' לכל אחת ואחת, שכלים פירותי' קוד' לחבירת', אפ"ה כולן אחת הן, וכ"כ הר"מ הכא, וכ"מ בבבלי שם: יז) ר"ל תחום טברי' הוא העמק הנ"ל אלו ג' הם ג' של גליל: יח) ר"ל ג' ארצות שביהודה הן, ההר וכו' דיהודה לא הר' נקרא

ר"ע מברטנורה

ב שלש ארצות. בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין ביעור וביעור האמור בכל מקום בשביעית הוא שכל זמן שאין נמצא בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית חייב לבער אותו המין מן הבית מיד כגון אם לקט תאנים ועשה מהן גרוגרות אינו יכול לאכול מאותם גרוגרות אפילו בשנת השביעית אלא כל זמן שנמצאים תאנים מחוברות לאילן וכשכלו התאנים מן האילנות חייב לבער (ד) הגרוגרות שבביתו או לאכלן כולן מיד או להפקירן עד שלא ישאר מהם בביתו דכתיב (ויקרא כ"ה) ולבהמתך ולחיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית והשתא קאמר שארץ ישראל כולה נחלקת לשלשה חלקים לענין ביעור וכל חלק וחלק ממנה נחלק לשלשה חלקים: כל שאינו מגדל שקמים גליל העליון. שהשקמים אין גדלים אלא בשפלה וסימן לדבר כשקמים אשר בשפלה (מלכים א' י'): ותחום טבריה. הוא העמק אלו השלשה הם מהגליל: ההר והשפלה והעמק

עיקר תוי"ט

(ד) אין רצוני לומר שיפרסם או יזרקם לים המלח (כדעת כמה רבוותא) אלא בדעתו כדעת התו' טר דאין

והעמק יט), ושפלת לוד כשפלת הדרום כ), והר שלה כהר המלך כ), מבית חורון ועד הים, מדינה אחת כא): **ג** ולמה אמרו שלש ארצות, שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה כב), רבי שמעון אומר לא אמרו ה) שלש ארצות אלא ביהודה, ושאר כל הארצות כהר המלך כג), וכל הארצות ו) כאחת לזיתים ולתמרים כד): **ד** אוכלין על המופקר כה) אבל לא על

תפארת ישראל

נקרא עבר הירדן, מדלא הי' הירדן במזרח יהוד' אלא ים המלח הי' במזרח חלקו, כמבואר ביהושע בגבולי א"י: יט) והשפ' מפרש ג' שבעבר הירדן, שפלה וכו'. כ) דכ"ז שאוכל ביה אוכל בזה: כא) אלו ג' שבעבר הירדן [ועי' לעיל סי' ע"ו]: כב) *שבג' ארצותיה, ולירושל' הכ"ל אג' ארצות שבכ"א קאי מתני': כג) דשם רבוי פירו': כד) °דאע"ג דאין הי' שביהוד' גדיל' פירו' שבגליל, בשביל פירו' אלו מתרחקי' החיות: כה) °אוכלי' מה שבבי', במצוי מין זה עדיין במקום הפקר בין במחובר בין בתלוש בכלה

ר"ע מברטנורא

והעמק. הם שלשה חלקים של ארץ יהודה: שפלת לוד והר (שלה) לוד ומבית חורון עד הים הם שלשה חלוקות של עבר הירדן ושפלת לוד כשפלת הדרום דכל זמן שאוכל בשפלת (הדרום) אוכל בשפלת (לוד) והר של שפלת לוד אוכלים בו כל זמן שאוכלים בהר המלך: מבית חורון ועד הים מדינה אחת. וכל זמן שלא כלה לחיה מאחת מן המקומות שבימיהם יכולים כל אנשי הגבול ההוא לאכול על ידי המקום האחד שלא כלה בו לחיה מן השדה: **ג** ולמה אמרו ג' ארצות. הואיל ושלשה ארצות בכל אחת הרי כאן תשעה ארצות למאי הלכתא אמרו שלשה ארצות לביעור והו לא: שיהיו אוכלים. ביהודה עד שיכלה האחרון שבג' ארצותיה וכן בגליל וכן בעבר הירדן אבל אין אוכלים ביהודה על ידי אותן שבגליל ולא בגליל על ידי אותן שביהודה דגמירי דאין חיה שביהודה מתרחקת לצאת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה: ושאר כל הארצות כהר המלך. ושאר כל הארצות שבא"י אוכלים ע"י הפירות המצויים בהר המלך והוא היה רב הפירות ואחרון מכל שאר הארצות שבארץ ישראל: וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. כל הארצות שבארץ ישראל אוכלים זיתים ותמרים ע"י ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל ואין הלכה כרבי שמעון: **ד** אוכלים על המופקר. אוכלים ממה שבבית ע"י שמצוי מאותו המין במקום המופקר אבל אם פסק וכלה אותו המין ממקום המופקר אע"פי שנמצא ממנו במקום השמור בבתים או בגנות חייב לבער כדאמרן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית:

עיקר תוי"ט

דאין פירות שביעית לא בכלל הנשרפים ולא בכלל הנקברים אלא כשהגיע זמן הביעור דהיינו כשכלה כגו ארץ והרב כדתנן מחלק כו' ומוציא על פתח ביתו ומפקיר כמ"ש הר"ב מ"ח: ה) לא אמרו כו'. ר"ש פליג את"ק דס"ל דדין ג' ארצות כן יהודה כו'. ובכל ארץ מהן שלש אלא דלענין שביעית כל ארץ אחת היא. ואמר ר"ש דאדרבה לא אמרו ג"א אלא כארץ אחת אבל זאת הארץ היא יהודה בלבד אמנם שאר ארצות כו': ו) וכל כו'. סובר ר"ש דלזו"ת מתרחקים כו' גמירי כו' וכשהן גדולים ולפיכך מתרחקים (ועיין בת"ח ששינה ע"ז הפי' ומסיק קים להו לרבנן דפירות הללו כלים בכ"א בשוה). ומדכר"מ נ' דזאת הכנה דוכל הארצות דברי הכל היא:

על השמור כו), רבי יוסי מתיר אף על השמור ז), אוכלין על הטפיחין כז) ועל הדופרא כח) אבל לא על הסתווניות כט), רבי יהודה מתיר, כל זמן שבכרו ל) עד שלא יכלה הקיץ: ה הכובש שלשה כבשים לא) בחבית אחת לב), רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון לג), רבי יהושע אומר אף על האחרון לד), רבן

ר"ע מברטנורה

רבי יוסי מתיר אף על השמור. ואין הלכה כרבי יוסי: אוכלים על השפיחים. על מה שמשימים העופות בשפיחים שהן כלי חרס הבנויים בכותל אשר שם צפרים יקננו ואוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו המין בשפיחים: ועל הדופרא. אילן שעושה פירות שתי פעמים בשנה אוכלים בראשון עד שיכלה האחרון שבמינים: אבל לא על הסתווניות. אין אוכלין בענבים על ידי הענבים הגדלים בימות הסתיו: רבי יהודה מתיר. לאכול בענבים על ידי הסתווניות כל זמן שבכרו קודם שיכלה הקיץ ואין הלכה כרבי יהודה: ה הכובש ג' כבשים. שלשה מיני ירק: בחבית אחת. של חומץ או של ציר כדי שיתקיימו שלשה מיני הירק יחד: רבי אליעזר אומר אוכלים על הראשון. וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כלם ואפילו אותן שלא כלו שאותו מין שכלה נתן טעם באותן שלא כלו ואסרן דתנן לעיל בפרק ז' שביעית אוסרת במינה במשהו שלא במינה בנ"ט: רבי יהושע אומר אף על האחרון. על שם מין הכלה אחרון יאכל משלשתן אף על פי שכבר כלו השנים לחיה שבשדה וטעמא דר' יהושע הואיל ואלו שכלו בלועים מטעם אותו שלא כלה דאמר קרא (ויקרא כ"ה) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית והאי קרא יתירא הוא דהא דרשינן לה מן ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית וכו' אלא קרא לכבושים הוא דאתא והכי קאמר מן השדה תאכלו את תבואתה אם יש בשדה מקצת מן הדבר הנכבש בבית שהטעם הבלוע בדבר הנכבש יש במינו עדין בשדה שעדין לא כלה אע"פ שעיקר הפרי כלה אעפ"כ תאכלו את תבואתה והינו

זקוק

תפארת ישראל

כו) *שכלה מהפקר, אבל מצוי עדיין באילן שבחצר שאין היה מצוי שם: כז) פאנעלקרוג קדירה שבכותל ששם צפרים יקננו, אוכלין בביתו במצוי מין זה עדיין בשפיחים ממה שהביאו הצפרים, אף שאינו בשדה: כח) *אילן העושה ב"פ פירות בשנה, אף שאינן מצוי, אוכלין עליו: כט) *ווינטערטרויבען, המתבשלין באילן בסתיו: ל) *שהתחילו להתבשל קודם שכלה הקיץ של שביעית, אף שלא נגמר בשולן עד הסתיו של שמינית, רשאי בשמיני, לאכול עליהן אותן שנגמרו לגמרי בקיץ, כל זמן שאותו מין בסתוניות מצוי בשדה עדיין: לא) ג' מיני ירק: לב) בחומץ או בציר: לג) דכלה מין א' נאסרו כולן, מדנתנו טעם זב"ז דהרי הוא מין במ"מ, וא"כ הכא ליכא רק ב' מיני היתר וא' איסור, הרי לא נתבטל בס' [כלעיל ספ"ז]: לד) דדוקא בהוא בלי תערובות חייב בביעור, משא"כ הכא אותו

שכלה

יכר תוי"ט

ז) השמור. ותימה דלת"ק שמור היינו מה שבבתים ומה שבגנות ואי אמרת אף על השמור א"כ זמן הביעור אימתי כו'. וי"ל בזה שאמר ר"י ה"ק לא כדברי ת"ק שאוסר על כל שמור. אלא מצינו שרשאי לאכול אף על השמור ותפסת מועט כו' והיינו בכגון מחובר באילן והאילן במקום שמור הוא עומד מ"מ הואיל והפירות עדיין במחובר אוכלים עליהם. תוי"ט:

ור"ס

דבן גמליאל אומר כל שכלה מינו מן השדה"), יבער מינו מן החביות לה), והלכה כדבריו לו), רבי שמעון אומר כל ירק אחד לביעור לז), אוכלין ברגילה לח)') עד שיכלו סגריות לט) מבקעת בית נטופה מ): ך המלקט עשבים להים מא), עד שייבש המתוק מב) והמגבב ביבש מג)'א), עד שתרד רביעה שניה מד), עלי קנים ועלי גפנים מה), עד שישורו מאביהן מו), והמגבב ביבש מז).
עד

תפארת ישראל

שכלה מעורב בטעם מאותו שלא כלה: לה) וטעמו שבלוע בחבירו כמבואר הוא לעיל [פ"ז מ"ז]: לו) היינו כב"ה מעשר שני [פ"ה מ"ו] דטעם כמבואר: לז) ואף שכלו שלשתן, אם מין ירק אחר לא כלה, אין צריך לבערן: לח) בארנעלקרויט והוא חלגלוגות ועומד ימים רבים בשביל ליחות שבה: לט) *הרגילה הגדילה מסוגר תחת הארץ: מ) ארץ לחה מאד ולכן מתקיים שם זמן רב: מא) א"צ לבער עד וכו': מב) *שנתייבש לחלוחית שבקרקע מגשמי שביעית, דשוב אותן הנשארים בשדה בשמינית לא חזו לחיה: מג) *לקט עשבים שדרכן לאכל יבשים א"צ לבער עד וכו': מד) *ר"ל גשם השני והוא כ"ג במרחשון בשנה ח', דתו לא חזו יבשים שבשדה לחיה: מה) א"צ לבער עד וכו': מו) שיפלו מהגזע, דתו לא חזו לחיה: מז) מעלי קנים וגפנים, א"צ לבער עד וכו':
כל

ר"ע מברטנורה

זקוק לבער (ח): כל ירק אחד הוא. לא נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו אלא אף על פי שכלתה כלו מן השדה הואיל ואיכא שאר ירקות שלא כלו אוכל על ידי שאר ירקות ולא יבערם מן החבית עד שיכלו כל הירקות כלן מן השדה והלכה כרבן גמליאל דכל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואוכל את השאר: ך המלקט עשבים לחים. אוכלן בלא ביעור עד שייבש לחלוחית הארץ הממתק את הפירות משם ואילך חייב לבערן: המגבב ביבש. המלקט בעשבים יבשים אוכלין בלא ביעור: עד שתרד רביעה שניה. שהיא בשנה בינונית בכ"ג במרחשון משם ואילך חייב לבער: מגבב. תרגום לקושש קש לגבבא: רביעה. על שם שהמטר רובע את הארץ ומולידה כזכר זה שרובע את הנקבה. פ"א שמרביץ העפר ומשכיבו תרגום רובץ רביע: ועלי גפנים. לחים אוכלים בהן כל זמן שנמצאים באביהן כלומר במחובר לאילן: שישרו. שיפלו: והמגבב ביבש. בעלי קנים וגפנים יבשים אוכל עד שתרד רביעה שניה ואחר כך יבער:
בכלן

עיקר תוי"ט

(ח) ור"א דורש לסברתו מהאי קרא ופירושו דסובר דאי לאו האי קרא ה"א דאותו המין דוקא יבער ולא יותר אעפ"י שטעם האיסור מעורב בהן דלא דמי איסור דביעור לשאר אסורים דהא שרי לעניים וה"א דנחשבים כמבוער כיון שאין כאן אלא הטעם ור"י סובר דודאי הטעם חשיב כמבוער והאי קרא אתי לאסור אף גוף אותו שכלה הואיל ומעורב בהן הטעם מן המותרין וה"ק כו': ט) ר"ג אומר כו' לשון התוי' ר"ג סבר מחשבות של כל אחד שכלה מן השדה אסור אבל הטעם הוא כמבוער. ור"ל דאתיא ליה נמי מקרא דדריש ר"י וס"ל דאי לאו האי קרא ה"א דאף הטעם אוסר והכל יבער ושוה לשאר אסורים לאסור בטעמו קמ"ל כך קרא מן השדה תאכלו שכל זמן שהמין בשדה אעפ"י שיש בו בלוע מן האיסור לית לן בה ואתה אוכל מן הבית. תוי"ט: י) אוכלין ברגילה כו'. רגילה מפורש בפ"ז וז"ל הר"מ רגילה הוא עשב חלגלוגית ויש בו ליחות הרבה ובשביל זה תעמוד ימים רבים ואם פסקה ממקום אחד נמצאת באחר שיהיה יותר לח ממנו ונסתרת מן הארץ וכשהם רואין ביבש בבקעת בית נטופה יודעים שכבר יבשה בכ"מ ולא נשאר ממנו כלום מפני שזו הארץ לחה מאד ובשביל זה נקראת בית נטופה שהיא ארץ רבת ליחות ועשב הזה עומד ימים רבים על הארץ והוא הסגריות: יא) והמגבב ביבש. אוסף העשבים
בלחים

עד שתרד רביעה שניה, רבי עקיבא אומר בכולן מח), עד שתרד רביעה שניה: ז כיוצא בו, המשכיר בית לחבירו עד הגשמים, עד שתרד רביעה שניה. המודר הנאה מחבירו עד הגשמים, עד שתרד רביעה שניה. עד אימתי(יג) עניים נכנסין לפרדסות מט), עד שתרד רביעה שניה נ). מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית נא), משתרד רביעה שניה נב): ח מי שהיו לו פירות שביעית, והגיע שעת הביעור נג), מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד נד), ועניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא עשירים נה).

דברי

תפארת ישראל

מח) כל הנזכרי' במשנ': מט) °בשאר שנים ליטול לקט שכחה ופאה, ולא ניחוש להיזק הצמחים בדריסת רגלם, והשתא נמי דקאי אשנה שמינית נמי, ונכנסי' ללקוט פירות שביעי' שעדיין נשארו שם באילנות. והא דנקט עניים אורחא דמלתא נקט: נ) דאחר רביעה שנייה כבר נתרכך הארץ על הזרע, ושבידרוך שם מזיק לבע"ה בדריסת רגליו: נא) דמדראויין למאכל בהמה אסורי' בסחור' ובהפסד: נב) דהו לא חזו אותן שבשדה לחי', והא דקאמר נהנין ושורפין, והרי הוי סגי למימר שורפין? נ"ל דקמ"ל כראב"ד ורמב"ן [עי' לקמן סי' נ"ד] דאחר זמן הביעור א"צ לאבדו אלא רק מפקירו ויכול כל אדם וגם הוא עצמו לזכות בו וליהנות ממנו; והיינו דקאמר הכא נהנין ושורפין, דקודם זמן הביעור רק ליהנות ממנו שרי, אבל לא לשרפו; אבל משהגיע זמן הביעור יכול ורשאי ליהנות ממנו או לשרפו: נג) המבואר במ"ב, שכלה לחי' לפי הארצות מיהו בסתם, אוכל בענבי' עד הפסח, ובזיתי' עד עצרת, ובגרוגרו' עד החנוכה, ובתמרי' עד פורים, וכולן של שנת ח', ולהכי גם בסתם בהגיע א' מהזמני' הנ"ל מחלק וכו': נד) לבני ביתו וקרוביו ואוהביו, ולרמב"ן מוציא הנשאר ומפקירו, מיהו גם הוא יכול לחזור ולזכות בין הזוכי, ו לרמב"ם צריך לאבד הנשאר ולבערו מהעולם: נה) °ר"ל עניים ועשירים לאו דוקא, רק ר"ל מי שאין הפירות בשדה שלו. וזהו עני והוכל .

ר"ע מברטנורה

בכולן. בין עשבים בין קני' וגפנים(יב) בין לחי' בין יבשים ואין הלכה כרבי עקיבא: ז עניים נכנסים לפרדסות: בשאר שני שבוע ליטול לקט שכחה ופאה וכן נכנסים לגנות במוצאי שביעית: עד שתרד רביעה שניה. מפני מותרות פירות שביעית שנשארו בה: בתבן ובקש של שביעית דסתם תבן וקש חזי למאכל בהמה ויש בו קדושת שביעית ואסור לשרפו וליהנות בו הנאה של [אבוד] משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד אבל כשנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית(יד): ח והגיע שעת הבעור. זמן בעור הפירות לפי מקומם כדתנן לעיל שלש ארצות לבעור ובברייתא שנינו אוכלים בענבים עד הפסח בזיתים עד העצרת בגרוגרות עד החנוכה בתמרים עד הפורים וכלן של שנה השמינית וזמנים הללו בסתם שאין ידוע אם כלה לחיה מן השדה אם לאו אבל בידוע הכל לפי מה שכלו: מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. מאנשי ביתו ואח"כ מחלק לשכניו ולקרוביו ומיודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול: ועניים אוכלים אחר הביעור אבל לא עשירים. דכתיב (שמות כ"ג) ואכלו אביוני עמך

עיקר תוי"ט

כלחים נקרא מלקט. וסיכסים נקרא מנגב לקושש קש תרגומו לגבבא גילי. הר"ש: (יב) כלומר בין עלי קנים בין עלי גפנים: יג) עד כו'. ואין בעה"ב מוחה וטעמא דבארץ ישראל לא קפדי אדריסת הרגל לזרעים עד אותו זמן כדאיתא במרובה. הר"ש: ול"ד לנדרים פ"ח דשאני דסתם לענין היתר כל אדם במתנות עניים. תוי"ט: (יד) ירו' וטעמא משום דכל כלה לבהמתך מן הבית אלא שאם היה זה כמין מכמן

דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים(נה) **אוכלין אחר הביעור**(נו)**:** **ט** מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה, או שניתנו לו במתנה(נז) **רבי אליעזר אומר יִנָּתְנוּ** לאוכליהן(נח)**. וחכמים אומרים אין החוטא נשכר**(נט)**.**

אלא

תפארת ישראל

ואוכל, אחר הביעור, אבל בעל השדה שזכה גם הוא בהפקר משדה שלו, זהו עשיר ואסור לאכלן אחר הביעור, מיהו בביעור כולן חייבי', רק דלר' יהודה רק אדם אחר רשאי לחזור ולזכות במה שביער והפקיר הבעל השדה כך כ"ל וכ"מ בתוספתא, ובפי' החומש לרמב"ן: נו) °מדקיי"ל כר' יוסי דנמוקו עמו, להכי רמב"ם לשטתיה לעיל סי' כד, גרס הכא אין אוכלין: נז) היינו שנאספו בהיתר, וירשם זה או נתנו לו במתנה, והגיע זמן הביעור: נח) °ר"ל לכל מי שירצה לאכול מהן, ואף הוא ובני ביתו מותרים לאכל מהן, אבל לא יאכלם הוא לבדו, דס"ל כב"ש פ"ד מ"ב דאין אוכלי' פירו' שביעי' בטובה, ואם יאכלם הוא לבדו, יחזיק טובה למוריש ולנותן; ואע"ג דגם ב"ש לא אסרו רק בשמחזיק לו טובה, אבל באינו מחזיק לו טובה מותר הוא בעצמו לאכלן. וכ"ש הכא במוריש, שכבר מת וא"א שיחזיק לו טובה? י"ל דגם ב"ש לא התירו רק כשהזוכה לקטן בעצמו משדה של חבירו, אז כשלא יחזיק לו טובה מותר הוא עצמו לאכלן. אבל הכא שמידי המזכה בעצמו קבלן הזוכה, דמי טפי למו"מ וסחורה, ולהכא אפי' כשלא יחזיק לו טובה אסור. ובאמת הוה מצי למנקט פלוגתיי' אם מותר ליתן במתנה פירות שביעית אפילו שלא בטובה או לא; אלא איידי דבעי למנקט מה יעשה מי שנפלו לו בירושה, דהרי ע"כ מת, אפ"ה מחמיר ר"א, נקט נמי מתנה; א"כ נקט מורים לרבותא דר"א ומתנה לרבותא דרבנן: נט) °ר"ל לדידי מותר לאכלן לבדו, דכב"ה ס"ל דאוכלין פירות שביעית אפי' בטובה, אלא לדידך דס"ל אסור לאכל בטובה, א"כ הוטא הוא המקבל מתנה הזה, דקבל מתנה שלא הי' רשאי לקבלה, והרי

עכ"פ

ר"ע מברטנורא

עמך ויתרם תאכל חית השדה אביוני עמך ולא עמך: אחד עניים ואחד עשירים. קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך והלכה כר' יוסי: **ט** ר' אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן. אע"פ שפירות הללו בהיתר נלקטו לאכלן בקדושת שביעית מכל מקום סבר ר' אליעזר דאסור לזה שנתנו לו פירות הללו לאוכלן לבדו אלא יתנו שיאכלם הוא עם אחרים דר' אליעזר לטעמיה דסבר כבית שמאי דאמרי לעיל פ"ב אסור לאכול פירו' שביעי' בטובה כלומר להחזיק טובה למי שנותן לו פירות שביעית דרחמנא אפקרינהו הלכך זה שנתנו לו פירות שביעית במתנה או נפל לו בירושה אסור שיאכלם לבדו שלא יחזיק טובה למי שהורישם לו או שנתנם לו במתנה אלא יאכל אותם עם אחרים כדי שלא יהא אוכל פירות שביעית בטובה: וחכמים אומרים אין החוטא נשכר. חכמים לדבריו דרבי אליעזר קאמרי ליה לדידן מותר לאכול פירות שביעית בין בטובה בין שלא בטובה אלא לדידך דאמרת אסור לאכול פירות שביעית בטובה היכי קאמרת ינתנו לאוכליהן ושריית למי שנתנו לו פירות שביעית במתנה לאכלן עם אחרים והלא מליט חוטא נשכר

שאוכל

עיקר תוי"ט

שנתאן בשדה לחיה שיש לה שתאכל ממנו. אבל הואיל וזה המין נתבטל ככר ונסרח ממנו בשדה א"כ אילו היה זה שבבית ג"כ בשדה ככר היה עבר ובטל מן העולם ולא היה לה לחיה שתאכל ממנו. שוב אין לו לכלות מן הבית כיון שלא נחסר לחיה כלום במה שהכניס זה לביתו: טו) א"ע ואע"ש. עניים כל שלקטו הפירות משדות אחרים מן ההפקר. עשירים היינו בעלי השדות עצמם שלקטו אותם מן

השדות

אלא ימכרו לאוכליהן, ודמיהם יתחלקו לכל אדם(ס). האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה, חייב מיתה(סא):

פ"י

תפארת ישראל

עכ"פ ירויח, שיאכל גם הוא עמהם, והן יחזיקו לו טובה ג"כ על שנתנן להן: ס) °כ"ל מדלא קאמר „והדמים" יתחלקו, אלא ר"ל דמיהן של האוכלין, דהן יחלקו המעות למי שירצו, כדי שלא יחזיקו מקבלי המעות טובה למקבל המתנה שחטא [וק' א"כ למה יחייבם יפקיר הפירות עצמן ככל פירות שביעית בשעת הביעור? ואין לומר דחיישי' שיחזיקו לו הזוכים טובה על שהפקירן, דא"כ מ"ש משאר פירות שביעית דלא חיישי' כן? ודוחק לחלק דהכא דחטא קנסי' לי' גם בהא; במורים מה אכ"ל? מיהו י"ל דהקשו לו לר"א רק במקבל מתנה, דהו"ל לומר כן] ובירושלמי פליגי אי מיירי בפירות שנלקטו בהיתר או באיסור: סא) דסד"א בשביעית כ' לאכלה ולא לשרפה, ואם יתן חלה גורם שתשרף אם הטמא, קמ"ל:

ר"ע מברטנורה

באוכל אותן עם כל בני אדם והדין נותן לפי דבדין שימכרו לאוכליהן שיפרע אותם מה שהן שוין כדי שלא יהא חוטא נשכר והדמים יתחלקו לכל אדם ואין הלכה כרבי אליעזר: האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. דלא תימא אין חלה בשביעית משום דכתיב לאכלה ולא לשרפה וחלה אם נטמאת טעונה שריפה קמ"ל (טז) דראשית עריסותיכם אמרה תורה מאיזו עיסה שתהיה חלה תרימו:

פ"י

פ"י

עיקר תוי"ט

השדות שלהם בהפקרם כ"מ בשם הרמב"ן. והא דאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמחזיק בהם בשלו אבל אחר שהפקיר והוציאם מרשותו אם חזר וזכה בהם להכניס לתוך ביתו אוכל והולך עד שיכלו. ידו': (טז) כן פי' הר"מ לפי' והר"ש מתמיה דגמרא פ"ק דבכורות כ' מלדורותיכם דגבי חלה ופרש"י לדורותיכם כתיב בחלה משמע אפי' בשביעית וכתיב מראשית עריסותיכם וגו':

פ"י

חידושים

מ"ח הקשה התוי"ט דהכא פ' הר"ב כר"ג ולעיל ספ"ז פ' דשביעי' אוסר בנ"ש, וכ' שלה רבינו הגאון מהו' עקיבא פלימ"א ז"ל לק"מ דכתם דאכו' לסחורה וכדומה, אבל מ"מ איתו חייב בביעו', ועי' במעשר שני פ"ו מ"ה בתוי"ט ד"ה התבשיל, הרי דבג' מקומו' כתב התוי"ט לדמות קדושת שביעי' לביעו', וליתא וכמ"ש:

פ"י

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט.

מ"א. כפיחי שביעית שאינן מאילן, אסורים לכל אדם בשביעית מד"ס; וירק בירקות שגדלין במקום הפקר בלי זריעה מותרים; וכגון רויטעקרויט, ווילדער שפארגעל, בארצעל קרויט, פעטרוזיליען שגדל מעצמו אצל הנהר, וכסבר שגדל בעצמו במקום הרים, ואורינא שגדל באחו, כל אלו אין בהן קדושת שביעית, ופטורים מתרומה ומעשר: **מ"ב.** ג' ארצות הלוקות לענין ביעור; **יהודה, ועבר הירדן, והגליל.** ואע"ג שיש ג' ארצות בכל א', דהיינו שאין כלין לחיה שהשדה לכל הג' שבכל א' בזמן א' בשוה, אפ"ה אוכלין בכל הג' עד שיכלה לחיה בכל הג' שבכל א' דכל הג' שייכי' אהדדי, ונחשבים רק לא'; ואלו הן בכלל ג' שבגליל, **גליל העליון** [והוא מכפר חנניא ולמעלה, כל שאינן מגדלין שקמין]; **וגליל התחתון** [והוא מכפר חנניא ולמטה כל שמגדל שקמין]; **והעמק**, הוא בתחום טבריא. ואלו הן הג' **שביהודה, ההר**, ובו נכלל הר (המלך) [לוד]. **והשפלה** שבדרום יהודה, בו נכלל שפלת לוד; **והעמק***) היינו מבית חורון עד הים הגדול [מיהו ג' שבעבר הירדן לא חשב התנא, משום דלא נ"מ בזה מידי, דהרי כל הג' נחשבים רק א'; ובשלמ' ביהודה וגליל שסמוכין ג' אלו לג' שבחברתה, והרי חלוקין ג' אלו מג' שבחברתה, להכי צריך התנא לסמן יפה עד היכן גבול של כל א', שלא יאכלו בג' שבזו על ג' שבחברתה: אבל ג' שבעבר הירדן שכולן נדונין כא', והירדן מפסיק ביניהן לירודה וגליל, ל"ל לתנא לסמנן [והיינו ראי' לרש"י בפנים בסי' מ"ז]: **מ"ג.** מיהו לחרובין וזיתים ותמרים כל א"י כמדינה א', ואוכלין בכל א"י זתים עד עצרת

*) [נ"ל והעמק בו נכלל מבית חורון]:

פ״י שביעי משמטת את המלוה א), בשטר ושלא בשטר ב), הקפת החנות ג) אינה משמטת ד), ואם עשאה מלוה ה) הרי זו משמטת, רבי יהודה אומר הראשון הראשון משמטת ו). שכר שכיר, אינו משמט, ואם עשאו מלוה ה) הרי זו משמטת, רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת

תפארת ישראל

פ״י א) דאינו רשאי לתבעו חובו לאחר שעבר עליו ערב ר״ה של שמינית, דשביעית אינה משמטת רק בסופה [כערכין דכ״ח, ב]: ב) ר״ל אפי׳ בשטר ששעבד נכסיו, ואפי׳ פירש אחריות נכסים בפירוש בשטר, אפ״ה לא הו״ל כיש לו משכון דאינו משמט: ג) *שלוקח פרוסה פרוסה ואינו קובע זמן לפרעון, רק כשיצטרף סך מה, פורע הכל: ד) *מדאין דרך המלוה לנוגשו: ה) שחישב עמו וקבע זמן לפרעון: ו) פעם ראשון

ר״ע מברטנורה

פ״י שביעית משמטת את המלוה. המלוה את חבירו ועברה עליו שביעית אחר ההלואה אינו יכול לתבוע הלואתו מחברו דכתיב (דברים ט״ו) שמוט כל בעל משה ידו: בשטר. שכתב לו שטר באחריות נכסים ושעבד קרקעות על המלוה דמחזי כמי שמשכן קרקעות אלו (א) אעפ״כ שביעית משמטתו: הקפת החנות. שקנה ממנו באמנה: אינה משמטת. דאין זה חוב ואין זו דרך מלוה: ואם עשאה מלוה. שחשב עם הקונה וזקפן עליו במלוה: הראשון הראשון משמט. אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח שניה הראשונה נעשית מלוה ומשמט׳ ולא השניה חזר ולקח שלישית ראשונה ושניה נעשו מלוות ושביעית משמטתן ולא השלישית וכן לעולם האחרונה אין שביעית משמטתה וכל האחרות שביעית משמטתן הואיל והיה ראוי שיתן מעות הראשונה קודם שיקח השניה בהקפה ולא נתן נעשית ראשונה מלוה וכן לעולם ואין הלכה כרבי יהודה: כל מלאכה שפוסקת

עיקר תוי״ט

(א) והמפינן דאפי׳ כשפירש בהדיא לא מהני לומר דלכך פירש כדי שיהיה כמו משכון. ושלא בשטר היינו

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ט.

שבשנת ח׳ ותמרים עד פורים שבשנת ח׳ [ולחרובין אין זמן קבוע, אלא כל שנמצאים בשום מקום בא״י, אוכלים בכל מקום עליהן]: מ״ד. אוכלין על פירות שגדלין עדיין במקום הפקר ולא על פירות שגדלין עדיין בחצירו; וכ״כ אוכלין בפירות שבביתו על מין כזה שעדיין מצוי בקני העופות שבכותל ביתו מבחוץ; וגם על המצוי עדיין באילן שבשדה, אע״ג שהפירות הללו תם שגדלו בזה האילן פעם שנייה בשנה זו; אבל לא על פירות שאינן מתבשלין באילן רק בסתיו: מ״ה. כבש ג׳ מיני ירק ביחד בכלי, כל מין מהן שכלה בשדה יבערנו, והאחרים אע״ג שיש בהן טעם מאותו שכלה מותרים [והא דנקט ג׳ ולא ב׳? קמ״ל דאע״ג שכלו ב׳ מותר הג׳ ולא אזלינן בת״ר איסור]: מותר לאכול בארצעל קרויט עד שיכלה מבקעת הנטופי; דשם הקרקע לחה ומתקיים שם זמן מרובה, אע״ג שכלה בשאר מקומות כולם: מ״ו. מותר לאכול ירקות לחין עד שיתיבש לחלוחית הקרקע מגשמי שביעית, דאז מה שיש מהן בשדה, כבר נתיבש ולא חזי לחיה, וצריך ביעור. וירקות שדרך לאכלן יבשים מותר לאכלן עד שתרד רביעה שנייה בשנת ח׳, דהיינו בכ״ג חשון, דאז ע״י רבוי הגשמים כבר נתלחלחו ולא חזי לחיה בהשדה: מ״ז. ואלו שזמנן עד כ״ג חשון, דהיינו רביעה שנייה, המשכיר בית לחבירו עד הגשמים; והנודר הנאה משום דבר עד הגשמים; ועניים מותרים לכנס לפרדס בלי רשות הבעלים ליטול פירות שביעית בשנה ח׳, עד כ״ג חשון, מדאח״כ מפסידין לזרע בדריסת רגלן; וכ״כ רק אחר כ״ג השון של שנת ח׳ מותר להנות ולשרוף תבן וקש של שביעית, אבל קודם לכן רק נהנין מהן ולא שורפין, מדאסור להפסיד גדולי שביעית, ותבן וקש מיוחדין לבהמה *)ולשכיבה ע״ג: מ״ח. כשיגיע זמן ביעור, מחלק לעצמו ולב״ב ולאוהביו מזון ג׳ סעודות מפירות ושאר גדולי שביעית, והשאר מוציאו לחוץ ומפקירו שיטלו מי שירצה לאכלו עד שיכלה בשדה בכל א״י [ולרמב״ם צריך לבער הנשאר מהג׳ סעודות, מהעולם]: מ״ט. אם קבל פירות שביעית במתנה או ירשן, מותר לאכלן ככל פירות שביעית שאספן מהפקר: מ״י. עיסת שביעית חייבת בחלה, אע״ג שכשתטמא יצטרך לשורפה

*) [עי׳ בירושלמי שם וברמב״ם פ״ה הלכה כ״ג ודע״ג].

שפוסקת בשביעית ז), משמטת ח), ושאינה פוסקת בשביעית, אינה משמטת:
ב השוחט את הפרה וחלקה בראש השנה ט), אם היה החדש מעובר י), משמט יא) בג, ואם לאו אינו משמט. האונס והמפתה והמוציא שם רע יב) וכל מעשה בית דין יג), אין משמטין. המלוה על המשכון יד) והמוסר שטרותיו
לבית

ר"ע מברטנורה

שפוסקת בשביעית. אם שכר שכיר זה ממלאכות הפוסקים בשביעית כלומר ממלאכות שאסור לעשותן בשביעית כגון חרישה וקצירה ועבודת קרקע נעשה שכר זה בשביעית כמלוה ושביעית משמטתו ואם לאו שהשכר זה שחייב לו היה משאר מלאכות שאין אסורות בשביעית לא נעשה כמלוה ואין שביעית משמטתו ואין הלכה כר' יוסי: ב השוחט את הפרה. בשנה שביעית וחלקה ביום ראשון של שני ימים טובים של ראש השנה אם היה אלול המעובר' נמצא דיום ראשון שנתחלקה היה חול והיה יום אחרון של אלול של שנה השביעית ושביעית משמטת בסופה דכתיב (שם) מקץ שבע שנים תעשה שמטה: האונס והמפתה. שנותנים חמשים שקל: והמוציא שם רע. שנותן מאה: וכל מעשה בית דין. ממון שכתבו עליו פסק דין חייב אתה ליתן לו: אין משמטין. שכיון שפסקו בית דין על הממון כגבוי דמי וכאלו הגיע לידו: המלוה על המשכון. דכתיב (דברים ט"ו) ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך פרט לזה שיש לאחיך בידך (ג): והמוסר שטרותיו
לב"ד

תפארת ישראל

ראשון אינו משמט, וכשלקה פ"ב נשמט הראשון, וכפעם ג' נשמט ב' וכן לעולם: ז) ר"ל אם שכירתו מעבודת קרקע שאסור בשביעית: ח) דהו"ל כמלוה: ט) בא' דר"ה דא': י) שהי' אלול מעובר, והו"ל א' דר"ה, ל' של אלול דשביעי': יא) דשביעי' משמטת בסופה ובירושלמ' מוקי לבבא זו כר"י לעיל במשנה א' דהקפת חנות ג"כ ראשון ראשון משמט, ולפי זה הקשה הראב"ד להרמב"ם [שמיטה פ"ט ורכ"מ] שהביא דין זה להלכה והרי רק דברי ר"י היא ולא קיי"לן כוותי'; וי"ל דרמב"ם ס"ל דמדמקשי ש"ס בבלי [שבת קמ"ח, ב] מהך מתני' לר' יוסף, ש"מ דבבלי פליג אירושלמי בהא וס"ל דהך בבא ד"ה היא, דלא דמי להקפת חנות לעיל דהתם הדרך להלוות מעט מעט, ואין דרך לנגש' לפרעון; אבל ליקח בשר אצל טבח הדרך לשלם מיד [כיומא דפ"ז, א] ולפיכך מדלא שילם מלוה הוה, וניתן לתבוע מיד, ואע"ג שהשתא י"ט וא"א שיפרע, הרי יכול ליתן משכון, ולפיכך יש בו משום לא יגוש ומשמט, והרי בכל מקום דפליגי ירושלמי ובבלי, קיי"ל כבבלי, מדהוא בתרא: יב) אונס ומפתה נותן נ' שקל, ומש"ר נותן ק' וקודם שתבעו בדין אינן משמטין, מדאי מוד' מפטר: יג) פסק דין משנכתב אינו משמט, דכגבוי דמי: יד) מירושלמי משמע אפי' קתא דמגלי על אלפי זוזי; וי"ל כיון דמוקא' הכי בירושל', דאפי' הי' המשכון מחט; ש"מ דשמואל לטעמו [ב"מ פ"ב, א'] דאמר שקתא אבד אלפי זוזי, אבל אנן דלא קיימ"ל התם הכי, גם הכא לא קיי"ל כוותי':

שהם

עיקר תוי"ט

פי"ט שכתב סתם ולא פי' בו באחריות: ב) משמט. ול"ד להקפת חנות ושכר שכיר דהקפת חנות דרך להקיף שנה ושנתים ובסוף נופל תוכו ואין דרך לנגשו. וכן השכיר דרכו לקבץ שכרו ביד שוכרו ואינו תובעו לתתם לו אבל הם בידו כפקדון או כשלוה עד אחר שביעית דאין שביעית משמטתו אבל המוכר חפץ לחברו ולא קבע לו זמן לפרעו אחר שביעית ה"ל כאלו הלוהו ושביעית משמטתו וה"ה דהשוחט את הפרה וחלקה כר"ס ב"י ח"מ סי' ס"ז סי"ט: (ג) ושאני משעבוד קרקעות דקי"ל מלוה קונה משכון משום ולך תהיה צדקה. ואף דהקרא שלא בשעת הלואתו כתיב מ"מ אלים שעבודיה דבשעת
הלואה

לבית דין טו) אינן משמטין: ג פרוזבול טז) אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגומר. התקין הלל פרוזבול יז): ד זהו גופו של פרוזבול יח). מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני ה) הדיינים שבמקום פלוני יט) שכל חוב שיש לי ו) שאגבנו כל זמן שארצה. והדיינים חותמין למטה או העדים כ): ה פרוזבול המוקדם כא)
כשר

תפארת ישראל

טו) *שהם יגבו חובו בזמנו, ולא יצטרך הוא לנגוש ללוה: טז) אם נכתב פרוזבול: יז) *נוטריקון, פרוז ר"ל תקנה, ובול ר"ל לעשירים, שלא יפסידו ושלא יחטאו, ומדלא היו כל ישראל בא"י בזמן בית שני, והו"ל שמטת כספים מד"ס הי' כח ביד הלל לבטלה: יח) כך כתוב בו, שאמר המלוה לדיינים מוסרני וכו', וקיי"ל דאפי' שלא בפני דייני' יוכל לומר לב' עדים הוו עלי סהדי שמוסרני שטרותי לב"ד פלוני וכו' וא"צ למסור באמת השט"ח לב"ד, ואפי' חובות שבע"פ יכול למסור בכה"ג, גם א"צ כתב, אלא שאומר כך בפני ב"ד או עדים, וזמן כתיבת הפרוזבל עד סוף שנת ו' לרא"ש, ולרמב"ם מדאין שביעי' משמט רק בסופו, כותבו גם בשביעי' עצמו; מיהו י"א דאין שמיט' נוהגת בזה"ז, וכן נוהגי' [ח"מ סס"ז]: יט) ונקט תנא רק שם ב' דייני' להודיע שצריך להזכיר כל שמותם, אבל באמת צריך להזכיר שם כל א' מהג'; וכן דרך התנא בכל מקום להזכיר ב' והם ג' [כמנחות פ"י מ"ג, ופרה פ"ג מ"י]: כ) לפני מי שאמר לפניהם כך: כא) שכתבו בכסלו, וכתב זמנו
בתשרי

ר"ע מברטנורה

לב"ד. דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך פרט למוסר שטרותיו לב"ד שב"ד יש להם זה החוב אצל אחיו: ג פרוזבול. פרוז תקנה בול עשירים דכתיב (ויקרא כ"ו) ושברתי את גאון עוזכם ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה תקנה לעשירים שלא יעברו על השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ותקנה לעניים שימצאו מי שילוה להם והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן דכתיב (דברים ט"ו) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ורבנן הוא דתקינו שמטת כספים בזמן הזה ומשום הכי היה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים (ד): ד זהו גופו של פרוזבול. עקרו ושרשו: והדיינים חותמים למטה או העדים. להכי קתני הדיינים או העדים ללמדך שיכול העד להיות דיין (ז) או הדיין עד דבדרבנן עד נעשה דיין ופרוזבול דרבנן הוא:

ה פרוזבול המוקדם. שזמנו מוקדם שנכתב בכסליו וזמנו הכתוב בתוכו מתשרי קודם כשר
מפני

עיקר תוי"ט

הלואה דלא משמט ליה תוס': (ד) ומפרש ר"ת דהך שמיטת קרקע לאו בעבודת קרקע אלא בשדות שחוזרות לבעליהן דבזמן שהיובל נוהג שמשמט קרקע שביעית נוהג שמשמט' כספי' ובבית שני לא נהגו יובל לפי שלא היו כל יושביה עליה ובפ"ק ר"ה פירשו דבבה"ש נהגו יובל והלל לדורות הבאי' תיקן דיודעים כי שהבית עתיד ליחרב: ה) איש פלוני ופלוני. בגיטין דף ל"ב פליגי ר"נ סבר דדוקא תני תרי לאשמעי' דבב"ד של ב' סגי הכא. ורב ששת סבר דהכא נמי בעינן ג' ותנא אטו כי רוכלא ליחשב וליזיל: ו) שיש לי. בגמ' הגי' שיש לי אצל פלוני: (ז) ואע"ג דטעמא דפרוזבול הוא משום דכל שביד ב"ד כגבוי דמי. וכמי להעיד בקבו לפניהם אפ"ה כי חתמו דיינים נעשו דיינים דעד נעשה דיין תוי"ט:
והמאוחר

כשרים[כב], והמאוחר פסול[כג][ח], שטרי חוב המוקדמים פסולין[כד] והמאוחרין כשרים[כה], אחד לוה מחמשה, כותב[כו], פרוזבול לכל אחד ואחד[כז], חמשה לוין מאחד. אינו כותב[כח], אלא פרוזבול אחד לכלם:
י אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע[כט], אם אין לו, מזכה הוא לו[ל], בתוך שדהו כל שהוא[לא]. היתה לו שדה ממושכנת בעיר[לב], כותבין עליה פרוזבול

ר"ע מברטנורה

מפני שהורע כחו של מלוה בכך דפרוזבול אינו מועיל אלא להלואות שלפניו דמכי מסרו לב"ד הרי הן כגבויות ושוב אין משמיטות הלכך הלואות הבאות אחריו שלא נמסרו לב"ד משמיטות נמצא דמפסיד במה שהקדים זמנו אבל פרוזבול המאוחר פסול שאיחר זמנו והוא הלוה בנתים וכשמוציא פרוזבול זה ורואים בית דין הזמן סבורים שאותן הלואות קדמו לפרוזבול ונמצא גובה שלא כדין: שטרי חוב המוקדמים פסולים. כגון דקאי בניסן וכתב בשטר זמן תשרי שלפניו פסולים משום דגובה שלא כדין מן הלקוחות שבין תשרי לניסן וקנסינהו רבנן דלא ליגבו בשטר זה מן הלקוחות כלל ואפי' מניסן ולהלן גזירה שמא יגבה מאותן שבין תשרי לניסן שלא כדין ומיהו לא הוי השטר פסול מחמת שהעדים שחתמו בו הוו רשעים שחתמו על שטר מוקדם בשקר דמצו העדים למימר אנחנו על עיקר המלוה חתמנו ולא על הזמן שלא באנו להעיד שנכתב ונחתם ביומו (ט): והמאוחרים כשרים. דהורע כחו של מלוה שאינו טורף לקוחות אלא מזמן שכתוב בשטר: כותבין פרוזבול לכל א' וא'. שכל מלוה ומלוה צריך שימסור שטרותיו לב"ד ויכתוב לו פרוזבול הלכך כשחמשה לוין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול אחד שאין כאן אלא מלוה אחד ואף ע"פ שהלוין מרובין כשיהיה למלוה פרוזבול אחד על כלן דיו: ך אלא על הקרקע. אלא א"כ יש לו קרקע ללוה שאז חשוב החוב כגבוי ביד ב"ד ולא קרינא ביה לא יגוש: (י): אם אין לו. ללוה ומלוה יש לו מזכה לו מלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל דהו וכותבין עליו פרוזבול ואפילו החוב מאה מנה משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חובו כגון דגבי והדר גבי עד דמשלים כל חובו: היתה לו. ללוה שדה ממושכנת בעיר בין שאחרים משכנו אותה לו בין שמשכן הוא לאחרים

תפארת ישראל

בתשרי שלפניו: כב) דהרי הורע כח מלוה עי"ז דאינו מועיל לשטרו' שנעשו אחריו: כג) °שכתבו בתשרי וכתב זמנו בכסלו, ואולי ילוה בימי ויסברו ב"ד שלא ישמיטן שביעי' מדפרוזבל מאוחר לשט"ח ויגבה שלא כדין, ומשום קנסא פסלוהו לגמרי: כד) דהרי יגבה שלא כדין מהלקוחו' שלקחו מלוה קודם להלואתו, ופסלוה לגמרי משום קנסא. אבל לא משום שהעדים רשעי' שחתמו שקר? די"ל לא העדו רק על ההלוא', והכי קיי"ל נמי דאין מעלין משטרות ליוחסין מה"ט [ככתובו' דכ"ה,ב] דאמנה שבשטר הן מעידין: כה) מדהורע כחו של מלוה עי"ז: כו) °הסופר: כז) לכל מלוה ומלוה: כח) כלומר אין צריך לכתוב: כט) שיהי' ללוה, דאז הוה כגבוי: ל) ר"ל מזכה מלוה ללוה: לא) °ואפי' החוב ק' מנה, עכ"פ אפשר דגבי והדר גבי כל שעה שיפדהו: לב) בין שמישכן הלוה לאחרי', הו

עיקר תוי"ט

ח) והמאוחר פסול. טעמא נמי משום קנס כמו גבי שט"ח המוקדמין: (ט) יחו'. והר"ן בשם הר"ז כתב דבזמן הזה מאי דעשו עדים. וכ' הריב"ש דצריך ב"ד שגדול להחמיץ הדין. תוי"ט: (י) שכל מה שיוכלו חכמים לתקן כדי שלא יצא נראה שעוקרים דבר מהתורה התקינו. הרמב"ם. ולאפוקי מטלטלין דאינן חשובין כל כך כגבויים כמו קרקע דקרקע אינה נגזלת (ואי' להגיע א"צ אין רגילי' נפטות נמי שאין לו קרקע ובמילתא

פרוזבול, רבי חוצפית אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו לג), וליתומים יא*) על נכסי אפוטרופין לד): ז כוורת דבורים לה), רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע לו), וכותבין יג) עליה פרוזבול לז), ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת לח) חייב, וחכמים אומרים אינה כקרקע, ואין כותבין עליה פרוזבול, ומקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור לט) יד): ח המחזיר חוב בשביעית מ), יאמר לו מא) משמט אני, אמר לו מב) אף על פי כן, יקבל ממנו מג) שנאמר

תפארת ישראל

שו אחרים אצלו: לג) *אפי' על נכסי מלוג שאינן באחריותו רק שאוכל פירותיהן: לד) *הואיל ואפוטרופוס לוה, אף שלא לצורך עצמו לוה, אפ"ה כותב על נכסיו; והא דאמרינן [גיטין ל"ז, א] דיתומים א"צ פרוזבול, היינו בשהי' אפוטרופים שלהן מלוה: לה) במחוברת בטיט כעל"פ דהו"ל כקרקע ובמונחת ע"ג יתדות כעל"פ דאינה כקרקע, כי פליגי במונחת ע"ג קרקע ואינה מחוברת ואעפ"י שאין מקום הכוורת שייך לבעל הכוורת: לו) ונקנית בכסף שטר וחזקה: לז) אפי' אין לו קרקע כלל: לח) חלת דבש שבתוכה, הו"ל כתולש ממחובר: לט) *אבל אסור מד"ס: מ) *ר"ל אחר שביעית, דאין שביעית משמט רק בשעה האחרונה: מא) מלוה ללוה: מב) לוה למלוה: מג) ולא עוד אלא שמותר לפשוט ידו לקבל

ר"ע מברטנורה

לאחרים כותבין פרוזבול: כותבין לאיש על נכסי אשתו. כגון קרקע של נכסי מלוג שהוא אוכל פירות (י): על נכסי אפוטרופין. שצריך לצורך היתומים והיתומים אין להם קרקע: ז כוורת דבורים וכו'. כשהיא מחוברת בטיט הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלים ואינה כקרקע לא נחלקו אלא במונחת על גב קרקע ואינה מחוברת בטיט: ר' אליעזר אומר הרי היא כקרקע. ונקנית בכסף בשטר ובחזקה כקרקע (יב): וכותבין עליה פרוזבול. אם יש ללוה כוורת כאילו היה לו קרקע: ואינה מקבלת טומאה. כדרך שהקרקע המחובר אינו מקבל טומאה: והרודה. מחלות דבש שבתוכה בשבת חייב חטאת כתולש דבר ממקום חבורו דכתיב (שמואל א' י"ד) ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו חייב חטאת ואין הלכה כר"א: ח המחזיר חוב בשביעית. בסוף שביעית דהיינו בשמיטתה שאין שביעית משמטת אלא בסופה שנאמר (דברים ט"ו) מקץ שבע שנים (טו): אמר לו אעפ"כ. אמר לו הלוה אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך (טז): יקבל ממנו. ולא עוד אלא שמותר לו שתהא ידו פשוטה לקבל בשעה שאומר לו משמט אני

עיקר תוי"ט

ובמילתא דלא שכיח לא תקנו. תוי"ט בשם הפי') (י) לאו בדווקא הוא אלא אפי' אינו אוכל פירות כגון שניתן לה קרקע ע"מ שאין לבעלה זכות. כן מוכח בירו' והוי דומיא דסיפא. תוי"ט בהשמטות. ב"ה: יא) וליתומים וכו'. דתקנה זו לטובת עניים תקנוה כמו כן שימצאו מי שילוה להם. ולפיכך אמרו כשיש לאפוטרופוס שלוה לטובת היתומים קרקע שכותבין עליו פרוזבול הואיל והוא לוה (דאלו לוה אביהם אין כותבין על נכסי אפוטרופו') אע"פ שלא לצורך עצמו לוה: (יב) וקונה על גבה מטלטלים ושאר דיני הקרקעות: יג) וכותבין כו'. סד"א דלא סמכה דעתיה דמלוה עליה מאחר שהיא מטלטלת א"נ אשמעינן אע"ג שאין הכוורת ללוה אלא הדבש: יד) פטור. ר"ל פטור ממיתה וחייב מלקות עכ"פ. כר"מ ור"ל מכות מרדות: (טו) וז"ל הר"ש בשביעית ביום אחרון של שביעית א"נ בשמינית דשעה אחרונה של שביעית משמטת: (טז) ודבר תימה היא דאם יקבל בפרעון א"כ אינו משמט ומאי מהני שאמר משמט אני ואינו עושה כן ובגמ' כשהוא נותן לו אל יאמר לו בתוכי אלא יאמר לו כן ובמתנה אני

שנאמר וזה דבר השמיטה(מד), כיוצא בו. רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני, אמרו לו אף על פי כן יקבל מהם שנאמר וזה דבר הרוצח: ט המחזיר חוב בשביעית(מה), רוח חכמים נוחה הימנו. הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו. לא יחזיר(מו) לבניו(מז) ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו(מח) כל המטלטלים נקנין במשיכה(מט) וכל המקיים את דבריו(נ) רוח חכמים נוחה הימנו(ג.יט):

נשלמה מסכת שביעית

תפארת ישראל

לקבל המעות בשעה שאומר משמט אני: מד) בדיבור א' סגי. מיהו אעפ"כ אינו רשאי לומר לו שרוצה לפרוע, רק צריך הלוה שיאמר לו אעפ"כ אני במתנה נותן לך המעות אלו [ח"מ סי' ס"ז]: מה) ר"ל שאומר אעפ"כ כנ"ל: מו) א"צ להחזיר להם כשמת הגר: מז) *שלא יחזור לסורו, ואי"להק מה יועיל שיחזור לסורו הרי עכ"פ יהי' דינו כישראל מומר, ואי"ל שיטעה שדינהו אז כעכו"ם' כעין סברת תו' [קדושין די"ז ב], הרי גם עכו"ם אינו יורש לגר, ודוחק לומר שיטעה בתרתי, וצ"ל דר"ל בעבור צערו על איבוד ממונו, ימאס בדת יהודות, ולא שיחשוב לירש השתא, או כ"ל דר"ל שירש אז בכת עכו"ם, [ודברי רתוי"ט כאן ד"ה לא יחזיר תמוהים, יע"ש] מיהו דוקא בהיתה הורתו ולידתו שלא בקדושה, חששו לזה, אבל בהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, אין רוח חכמי' נוחה שיחזיר, דאז טפי איכא למיחש, מדדמי לישראל, ואם יחזיר לא ידינוהו כישראל גמור ויפטור אשת אחיו בחליצה או ייבם במקום אח אחר שהורתו בקדושה, כמרדכי פ"ק דקדושי ולרש"י בקדושין די"ז, ב. הוה דינא איפכא, דבלידתו בקדושה מדדמי לישראל, רוח חכמים נוחה שיחזיר והכי קיי"ל [ח"מ קכ"ז]: מח) ובלא משך אפי' נתן מעות יכולים לחזור בהן: מט) °אפי' בלא נתן מעות וגם לא משך, אבל בנתן מעות ולא משך צריך לקבל מי שפרע (כרפ"ג דב"מ: נ) °דתניא הן צדק יהיה לך שיהיה הן שלך צדק ולאו שלך צדק:

ר"ע מברטנורא

אני: שנאמר וזה דבר השמטה. כלומר דבור בעלמא שמוציא מפיו שהוא משמט דיו. ובדבור ראשון שאמר משמט אני סגי ואין צריך שיאמר וישנה שנאמר וזה דבר אין לך אלא דבור ראשון וכן וזה דבר הרוצח: ט המחזיר חוב בשביעית. לוה שאומר למלוה אעפ"כ ומחזיר לו מעותיו רוח חכמים נוחה הימנו: לא יחזיר לבניו. אינו חייב להחזיר לבניו אם מת הגר: ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. ודוקא לבניו שנתגיירו עמו משום דעכו"ם יורש את אביו מן התורה דכתיב (דברים ב') כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר ואם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמא יחזרו לסורם שיאמרו אם היו עכו"ם היו יורשים אביהם והיו צריכין להחזיר להם אבל אם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדוש' דמעולם לא ירשו את אביהם מן התורה ולא היתה ירושה ראויה להם לעולם אין לחוש בזה שמא יחזרו לסורם והמחזיר להם אין רוח חכמים נוחה הימנו (יח): כל המטלטלין נקנין

נשלמה מסכת שביעית:

עיקר תוי"ט

אף כי ניתן לך תר"פ יז) לא יחזיר כו'. דאע"ג דמד"ס גר יורש את אביו כמ"ש סר"ב פ"ו דדמאי דוקא אביו עכומ"ז. אבל באביו גר לא תקנו. גמ' קידושין דף י"ז: יח. וליכא אסורא אלא אין חכמים מחזיקים לו טובה שלא הצריכוהו לכך: יט) וכל וכו' נוחה הימנו. בלא נתינת דמים איירי שאם נתן כדמים לא סגי דאם חוזר בו דאר"ת נוחה הימנו אלא שעומד במי שפרע כדאי' בפ"ד דב"מ:

נשלמה מסכת שביעית:

ר"ע מברטנורה

נקנין במשיכה. וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור בו ואע"פ שנתן המעות אין המעות קונות עד שימשוך החפץ הנקנה ואעפ"כ המקיים את דבריו ואינו חוזר בו ואפילו לא משך רוח חכמים נוחה הימנו דהכי תניא איפת צדק והין צדק (ויקרא י"ט) שיהא לאו שלך צדק והין שלך צדק:

נשלמה מסכת שביעית

חידושים

מ"א בשטר, כ' ע"ז רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל, וז"ל אף דשטר חוב הילך [כח"מ ספ"ח] מ"מ לענין שמיטה צריך שיהי' כגבוי, משא"כ הילך אינו רק שעבוד ולא כגבוי, והו"ל שפיר אשר יהי' לך את אחיך תשמט ידך, דב"ח מכאן ולהבא גובה [כפסחים דל"ב]: מ"ו תוי"ט ד"ה וליתומים, כ' דכתוב אביהם ולא הניח קרקע, דגובה עכ"פ מתקנת הגאונים ממטלטלי כיון שהאפטרופס לא גוה, אין כותבים אנכסיו, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל הול"ל כפשוטו, דמשעבד לו אביהם מטלטלי בפירוש, או מטלטלי אג"ק ומכר אח"כ הקרקע, דבכה"ג אפי' מדינא דש"ס גובה ממטלטלי דיתמי: מ"ז כ' הר"ב כלפיל סי' ל"ט וכו' עלה רבינו הנ"ל וז"ל תמוה דזה לא כס"ד דש"ס ב"ב דפליגי בתלוש ולבסוף חברו, א"כ מיירי דוקא במחובר בטיט ולמסקנא גם ר"א ס"ל דכתלוש דמי, וטעמא דר"א מקרא ויטבל ביערת הדבש, וקאי הכל אדבש, ומיירי אפי' בתלוש לגמרי, ולרבנן דלא דרשי כן אפי' במחובר בטיט הו"ל כתלוש, ול"ש עכלה"ט [*ואני האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד, דדברי הר"ב ז"ל ממקום קדוש יהלכו, דכ"כ מתש פירוש' כאן, ופירוש' נקט הכי בתר הך דרשא דיער הדבש, ש"מ דגם לפי הך למודה דיער הדבש, פליגי רק במונח על גב קרקע, ולא במונח על גב יתידות, ופליגי אם הכוורת מחשב כמחובר או לא, דקרא דיערת הדבש, בדבש בכוורת מיירי, וכן כתב הרשב"ם [ב"ב דף ס"ו, ב'] וז"ל מ"ש דר"א דחשיב לכוורת מחובר דכ' וכו' ובדבש במקום גדולו מיירי וכו' והו"ל מחובר אפילו אין הכוורת מחובר ממש בקרקע, עכ"ל, הרי דבבלי וירוש' בחד שיט' אזלי ולא פליגי כלל, ומ"ש רבינו דמחובר בטיט במסקנא הו"ל לרבנן כתלוש, לא הבנתי דוודאי דהדבש הו"ל כתלוש אבל הכוורת תלוש ולבסוף חברו בטיט במקומו לקבלת טומ' ופרוזבל דינו כקרקע כבכל דוכתי כתו' [שבועות דמ"ב, ב] בשאל בית ונשרף שמי' דהו"ל כקרקע, וכ"כ הרא"ש [חולין דע"ז, א] וכ"כ בדוכתי טוב' לענין קנין כסף שטר חזק', תלוש ולבסוף חברו הו"ל כקרקע ורק בע"ז כגון בית שנעבד כתב הש"ך [י"ד קמ"ה סק"ג] דדוקא אילן, דיש לו שורש בקרקע הו"ל כמחובר, אבל בית כתלוש דמי ונאסר, ובציגור אף דקיי"ל דחקקו ולבסוף קבעו כתלוש דמי, התם ה"ט דאע"ג דכמחובר דמי, עכ"פ מדחקקו מעיקרא והי' עליו תורת כלי, לא מתבטל תו שם כלי מינה, וכ"כ רשב"ם ב"ב להדיא, ומכ"ש לענין פרוזבל, דבהשאיל לו מקום קלח כרוב סגי [כגיטין דל"ז] ובחברו בטינא ע"כ הושאל לו המקום: *השבני יפה כ' ידידי הרב נ"י מירוש' מוכח כדבריו, עכ"ז מדברי ראשונים כולם לא משמע כן, תו' ב"ב [דס"ה, ב] כ' דלטעמא דאתקיש ליער קאי אדבש שבתוך הכוורת, ולא חיישי' בחיבור הכוורת [*ולא אבין זו הראי', דלמא לא חיישי' שיהא מחובר ממש, אבל עכ"פ צריך שיהי' מונח ע"ג קרקע] וכ"מ מהרמב"ם פכ"א משבת וכן בא"ח (שכ"א סי"ג) משמע דלרבנן אפי' במונח איתדות אסור בשבת משום שבות, וכ"כ מתו' שבת [דמ"ג, ב] ד"ה דחשיב מדלא תרצו דמיירי במונח איתדו', מזה כ' דס"ל דבמסקנא מיירי ר"א אפי' במונח איתדו', וכן מוכח מפרוזבל, דאלו במונח ע"ג קרקע, לרבנן כותבין פרוזבל כדאיתא בפ' השולח דהסיא דעציץ נקוב מיירי במונח אסיכי [*לפע"ד אין מזה ראי' די"ל דהכא מיירי בלא השאיל לו מקום לכוורת כמ"ש רשו"ם] וכ"כ גם' בשם אלי', ואה"נ אף דבירושל' כ' דמיירי במונח עג"ק, הא ע"כ בבלי לא ס"ל כן, ומ"ש ידידי הרב נ"י דבכמה דוכתי מוכח דתלוש ולבסוף חברו הו"ל כמחובר, ימחול לי מה בכך דכוורת כמחובר מ"מ מדלא דרשי יערת דבש הו"ל הדבש כפת הדבוק לתנור [כתו' ב"ב שם] [*לפע"ד כבר יישב היטב קו' ע דפת לא רביתי' בתנור, משא"כ בדבש] ומ"ש מעכ"ת מכ"ש בפרוזבל דבהשאיל לו מקום סגי, זה מודינא דפרוזבל כותבין ואפי' בלאו טעמא דכוורת כמחובר, רק משום קרקע השאול לו, ומה"ט אפי' במונח אקרקע לאו חיבור וא"כ מאי ראי' שמביא ידידי הרב נ"י, אני אומר דפרוזבל מיירי ע"כ במונח אסיכי ופלוגתיי' אם הכוורת כיער, ופלוגתא דתולש בשבת מיירי בכל גווני, ודברי הירוש' קשין בסברא כיון דאטו דנין מקרא דיערת דבש, דהדבש הו"ל כיער א"כ מה הפרש בין מונח ע"ג קרקע או ע"ג יתידו' [*לפע"ד

מוכיח

חידושים

מוכיח הירושל' משקלא שלא מדכתיב והנה דבש ע"פ השדה , משמע דהוה על מחובר לארץ] ואולי נעלם
מהמ' דירושל' מה אנן קיימין לא אזלא אליבא סוגי' דמקודש דיליף מיערת דבש :

הלכתא גבירתא. כללא דפ"י.

מ"א. תיכף כששקעה החמה בליל שקודם ר"ה של שנה שמינית, נשמט כל מלוה בשטר או שבע"פ בין שהלוה בשביעית או קודם שביעית, כל שכבר הגיע זמני לפרוע, ואין המלוה רשאי לתבוע חובו: הקפת החנות שלא הוקבע זמן לפרעון, אינו משמט רק בקבע לו זמן פרעון קודם ר"ה של ח', נשמט [וי"א דגם בשצירף החנווני כל מה שזה חייב לו, וכתב כן בפנקסיו נשמט] [ח"מ ס"ז סי"ד]: אפילו שכר שכיר, שיש מצוה ביומו תתן שכרו, אפ"ה לא הוה כקביעת זמן פרעון ואינו נשמט; רק בקבע זמן פרעון בפירוש קודם ר"ה ח' נשמט: מ"ב. לקח ממנו מאכל ביום א' דר"ח, אם היה אלול מעובר נשמטת ההלואה כשתשקע החמה באותו יום, אע"ג שבר"ח אסור לשלם, עכ"פ הרי יכול לתבעו שיתן לו משכון, כבכל זמן פרעון שאירע בשבת [כח"מ ע"ג ס"ז] והו"ל בלא ינש: ג' שקל שחייב כבר ב"ד לאונס או מפתה, או ק' של מש"ר, וכן כל חיוב שחייבו ב"ד, וכתבו פסק דין, הוה כגבוי ואינו נשמט, ואם לאו נשמטין; וכן המלוה על המשכון. (אפילו) [ואם] אינו שוה כדי חובו, משמט עכ"פ מה שהמלוה יתרה על המשכון; וי"א דאף מה שהמלות יתר על המשכן אינו נשמט [ח"מ ס"ז ס"ינ]; וכן המוסר שטרותיו לב"ד קודם ר"ה ח', שיגבום הם, אינו נשמט: מ"ג. כשראה הלל הזקן הנשיא, שנמנעו העם להלוות למאן דדחיקא לי' שעתא ובאין לידי חטא, תיקן פרוזבל שלא תשמט שביעית: מ"ד. וזה נוסחתו, שהמלוה אומר בפני ב' [וי"א בפני ג'] קודם שקיעת החמה שקודם שנת ח' הנני מוסר כל חובותי שבשטרות ושבע"פ, לפלוני ופלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שאגבה אותן כל זמן שארצה, והן כותבין וחותמין לו שכך אמר; וי"א דאף בלי כתב מהני, כל שמעידין שכך אמר לפניהן [ח"מ ס"ז ס"כ]; וא"צ למסור השטרות לב"ד, רק באמירה לחוד סגי: מ"ה. פרוזבול המוקדם, דהיינו שכתבו בכסליו וכתב זמנו תשרי שלפניו, כשר, מדהורע כחו על חובותיו שבין תשרי לכסליו; אבל בכתבו בתשרי והזכיר זמן כסליו פסול, דהרי יטרוף שלא כדין מהחובות שבין תשרי לכסליו, שלא עליהן, יש כח בפרוזבול; משא"כ בשט"ח הדין איפכא, מוקדם פסול דיטרוף מלקוחות שקודם ההלואה שלא כדין, והמאוחרין כשירין: אם א' לוה מחמשה, צריך לכל מלוה פרוזבול לב"ד; אבל ה' לוין מא', סגי בפרוזבול א' לכל החובות: מ"ו. אין כותבין פרוזבול רק בשיש קצת קרקע ללוה, ואפילו אין נוף הקרקע שלו, רק שיש לו זכות להניח שם שום דבר באין מוחה, או שאין לו קרקע, אבל מי שחייב לו יש לו קרקע, או להערב בהלואה זו יש לו קרקע, או שאין ללוה אבל המלוה זיכה לו קצת קרקע משלו, אפילו שלא בפניו, כל שלא מיחה הלוה, מזכה לו המלוה, וכותבין עליו פרוזבול, וכותבין על איש הלוה, אפילו רק על סמך נכסי מלוג של אשתו, וכ"ש על נכסי צ"ב שלה, ועל יתומים על סמך נכסי האפוטרופס; אבל יתומים המלוין א"צ פרוזבול: מ"ז. אע"ג שאין נוף הקרקע של הלוה אלא שהשאילו או השכירו לו, כותבין עליו פרוזבול. ואם לא השאילו או השכירו לו, אבל חיבר שם שום כלי בטים, או שתקע בקרקע יתידות והעמיד עליהן עציץ נקוב דדינו כמחובר כותבין עליו פרוזבול; אבל עציץ שאינו נקוב או כוורת שהעמידו ע"ג יתירות הנ"ל אין דינן כקרקע, לקנות בכסף שטר וחזקה, ואינה בקרקע לפרוזבול, והרוד' מכוורת כזה דבש בשבת, וכן התולש מעציץ [שאינו] נקוב כזה בשבת, פטור [ויש מחייבין [רק] בשל עץ, ויש מחייבין רק בשל חרס]: מ"ח. לוה שהחזיר חוב אחר שנשמט משביעית, יאמר לו המלוה, כבר פטור אתה מדנשמט משביעית, ואם השיבו הלוה אעפ"כ אני רוצה ליתן לך מתנה, רשאי המלוה לקבלן, ורשאי המלוה להעירו שחפץ שיענהו הלוה כן, כגון שרק בשפת רפת יאמר שהחוב משומט; והמחזיר חוב אחר שנשמט, הוא אהוב לחכמים; וי"א שבזה"ז שאין יובל נוהג, אפילו מד"ר אין שמיטת כספים נוהג, וכן נוהגין. ונ"ל דכיון דיש מחלוקת אף זמן השמטת הו"ל ספק דרבנן ולקולא:

נשלמה מסכת שביעית

פ"א חמשה לא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתן תרומה, החרש א), השוטה ב) והקטן ג), והתורם את שאינו שלו ד), נכרי שתרם את של ישראל אפילו ברשות ה), אין תרומתו תרומה ו) [ד]: **ב** חרש המדבר ואינו שומע, לא יתרום ז), ואם תרם תרומתו תרומה ח), חרש שדברו בו חכמים בכל מקום ט), שאינו לא שומע ולא מדבר י):

קטן

תפארת ישראל

פ"א א) שאינו שומע ולא מדבר: ב) *שמאבד מה שנותנו לו או לן בבה"ק, או יוצא יחידי בלילה, או מקרע כסותו, ורגיל בחד מהנך דרך שטות, ולרמב"ם ה"ה ברגיל בדבר אחר דרך שטות: ג) *אפי' בן י"ג ויום א' או בת י"ב ויום א', רק שלא הביא ב' שערו' לא יתרום, אבל בדיעבד תרומתו תרומה; ואפי' בן י"ב לזכר, ובת י"א ויום א', בלי ב' שערו' ויודעין לשם מי תרמו, ג"כ בדיעבד תרומתן תרומ' [כמ"ג]; רק הכא מיירי שאינן בן י"ב ויום א' או בת י"ב ויום א', דאז אפי' הביאו ב' שערו' וגם יודעין לשם מי נדרו לא מהני [ועי' י"ד רל"ג וש"ך]: ד) *שלא ברשות בעלי', ואפ"ה בחרש משלו הו"ז תרומ': ה) שעשאו שליח, ואין שליחות לעכו"ם: ו) עיין בדיבור [דמ"א] דילפינן כולהו מקראי: ז) דאינו שומע הברכה: ח) דברכות אין מעכבות: ט) *בכל מקומו, והכא ר"ל חרש שדברו במשנה ה' דלא מהני בדיע' היינו שאינו וכו': י) *אפי' פקח ונתחרש דינו כשוטה [כא"הע קכ"א ולא כר"ב

פי' מברטנורה

פ"א חמשה לא יתרומו. תנינא לרישא כו דאמר ר' יהודה קטן שלא הביא שתי שערות תרומתו תרומה קמ"ל דאין תרומתו תרומה (א): החרש והשוטה והקטן כו'. שלשה מחד קרא נפקא דכתיב (שמות כ"ה) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו אל בני ישראל פרט לעכו"ם מאת כל איש פרט לקטן אשר ידבנו לבו פרט לחרש ושוטה שאין בהן דעת להיות נודבין וקטן לא מצי ממעיט מאשר ידבנו לבו דאיכא קטן שהגיע לעונת נדרים שיש לו דעת להיות נודב. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם פרט לתורם את שאינו שלו ושוטה המאבד מה שנותנים לו (ג) קרוי שוטה: אפילו ברשות. של ישראל שעשאו ישראל שלוחו לתרום אין תרומתו תרומה דכתיב (במדבר י"ח) כן תרימו גם אתם גם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית: **ב** לא יתרום. לכתחלה דצריך להשמיע לאזניו כשיברך (ה): חרש שדברו בו חכמים בכ"מ וכו'. לאו כללא הוא דהרי בפרק אין דורשין חגיגה תני חרש ומדבר ואינו שומע בכלל ובפרק מצות חליצה לענין חליצה: שאינו שומע ואינו מדבר. שנולד חרש נתמעטו מוחו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לא פ"ה לא שידבר:

ג ר"ס

עיקר תוי"ט

(א) ישיאל לפרושי מתני' בהש"ג דאח"כ אי קאי על לא יתרומו א"כ כיוא דיוקא ה' לא יתרומו הא אחרים אפי' לכתחלה תורמים ואי קאי על ואם תרמו את"ת משמע נמי הא אחריני אם תרמו בדיעבד הוי תרומתו תרומה תוי"ט: (ב) ידו. ושם קרא בתרומת המשכן כתיב דילפינן מינה תרומה בשפה ודאקרי נמי תרומה כדכתיב ואני נתתי לכם את משמרת תרומתי הר"מ: (ג) וכן שיוצא יחיד בלילה ושלן בבה"ק ושמקרע את כסותו העושה אחת מאלו הוא שוטה: ד) אין תרומתו תרומה משום דעכו"ם אינו בכלל עם שמצוים לתרום לפיכך שלוחו אין שלו ושנאו בבנא נפני עבריה: (ה) ישמיע כת"ס לת"ג פ"ב דברכות דפסק הלכה כחותו דסתם נמי לרתחלה מתם וצריך להשמיע לאזניו:

ר"ס

ג קטן שלא הביא שתי שערות. רבי יהודה אומר תרומתו תרומה יא) רבי יוסי אומר אם עד שלא בא לעונת נדרים יב), אין תרומתו תרומה, ומשבא לעונת נדרים תרומתו תרומה: ד אין תורמין זיתים על השמן, ולא ענבים על היין יג), ואם תרמו. בית שמאי אומרים תרומה עצמן בהם יד), ובית הלל אומרים אין תרומתן תרומה טו): ה אין תורמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה טז), ומן ההפקר טז), ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו יז), ולא

תפארת ישראל

כר"כ כאן]: יא) *בדיעב' ודוק' כשהגיע לחנוך: יב) עונת נדרי' הוא בן י"ג שנה ויום א' ובת י"ב ויום א' [כרמ"בם פ"יא מנדרי']; ושנה מקודם בודקין ביודעין לשם מי נדרו, נדריהן קיימי': יג) אפילו יש בהזתים כ"כ שמן כפי שיעו' שחייב, עכ"פ כתיב כדגן מהגורן, צריכין שיהיו שניהן גמורי': יד) כפי התרומה שחייב ליתן מהזתי' ודינן ככל דמוע תרומ' בחולין דבאין ק"א ימכרו לכהן: טו) מדהתכוון גם על השמן: טז) *אפי' העני שהן שלו, עכ"פ הו"ל מפטו' על החיוב, וכ"כ הפקר פטו' מת"ומע והיינו בהפקיר קודם שנגמר מלאכתן למעשר [ועי' מ"ש פאה פ"ד סי' לח]: יז *דייקא, שנטל תרומה שלו דהיינו ת"מע, אבל לא ת"ג, ומשכח"ל בהקדימו לוי לכהן ונטל המעשר בשבלי' דפטו' מת"ג, אבל בלא ניטל גם ת"מע רשאי לעשות מה שיש בו מהחיוב בת"ג, שיהי' ת"ג על שאר תבואה שחייבת ת"ג [כך כ' הראב"ד פ"ה מתרומו' הי"ג] הולם בספרי שהביא

ר"ע מברטנורה

ג ר"י אומר תרומתו תרומה. בדיעבד דלית ליה לר' יהודה הך דרשא מאת כל איש פרט לקטן: עד שלא בא לעונת נדרים. הזכר בן י"ב שנה ויום אחד והנקבה בת י"א שנים ויום אחד ומאותה עונה ואילך אם תרם תרומתו תרומה והלכה כר' יוסי: ד אין תורמין זיתים על השמן. מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום על הזיתים ועל השמן ולפטור השמן בתרומת הזיתים דכתיב (שם) כדגן מן הגורן מן הגמור על הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור: ואם תרם ב"ש אומרים תרומת עצמן יש בהן. כלומר אין כאן תרומה אלא על הזיתים בלבד אבל לא על השמן: וב"ה אומרים אינה תרומה. הואיל ונתכוין לתרום גם על השמן אין כאן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן והרי הוא כאלו לא תרם כלל: ה אין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן הפאה. מי שיש לו כרי של טבל אינו יכול להפריש עליו תרומה מלקט ושכחה ופאה שבידו שאלו מתנות עניים הן ואינו יכול לתקן טבלו במתנות עניים (ז): ההפקר. דכתיב (דברים י"ד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הפקר שידך וידו שוין בו: ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו. אין תורם ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שבידו ואצטריך לאשמועינן היכא שהקדימו בן לוי לכהן בשבלים שהוא פטור מתרומה גדולה (ח) ודוקא

עיקר תוי"ט

(ו) רי"א כו'. כפ"ב דמגילה מ"ד כתבתי בשם התו' כשהגיע לחינוך וה"נ דטותיה ומש"ה תנן שלא הביא ב' שערות דמשמע דכסמוך להן מיירי אבל הר"ש מוכיח דהכא בכל קטן קאמר. ומשום ר"י נקט. פירוש: (ז) וכן פי' הר"מ. ודבר תימה הוא דמאי קמ"ל שאין פוטר עצמו מחובו בשל אחרים וכו' פי' הירו' דכעני עצמו שיש לו פרי של טבל מיירי. ואין תורמין מהן משום דהוו מפטור על החיוב: (ח) וכ"א של הר"מ. שלא נטלה תרומתו. ומפרש שלא יעשה אותו מעשר ראשון ת"ג אא"כ תוב כמה יש ט מן

ולא ממעשר שני יח) והקדש יט) שנפדו. ולא מן החיוב על הפטור כ), ולא מן הפטור על החיוב. ולא מן התלוש על המחובר. ולא מן המחובר על התלוש כא), ולא מן החדש על הישן כב), ולא מן הישן על החדש, ולא

תפארת ישראל

שהביא הר"ש משמע דרביי' קרא שמותר לעשות כולו ת"ג, ובניסלו שניהן פשיט' דלא, דהו"ל מפטו' אחיוב: יח) ר"ל אפי' נפד', אפ"ה מע"ש ממון גבוה הוא, ואפי' הקדיש המע"ש בשבלי' דפטו' מת"ג, ומכ"ש בהפריש כבר ת"ג ממנו: יט) בנתמרח ביד גזבר דפטור מת"ומע, ומכ"ש בהפרישן מקודש שנפדו: כ) *שלא הביא שליש [דהיינו כל שזורע' ואינה מצמחת, וסימן לזה בנותן פרי למים ושוקעת רובה, אז הביאה שליש [כירושל' פ"א דמעשר מ"ג. ומה שהקשה רתוי"ט מדקאמר בבלי [ר"ה י"ג, א] ומי קים להו לרבנן שהביאה שליש. והרי שפיר קים להו ע"י סי' הנ"ל ? נ"ל דקאני התם דבשעת שבאת שליש עדיין מחובר הי' ואם גם יבדקו א' מה מהני להנך שלא נבדקו לזה צריך בקיאת חכמים ; וירושלמי קמ"ל דגם במקום שאין מצוי' חכמים, כל אדם יכול לידע כשיתלוש ויבדק הגרעיני'] : כא) *וה"ה ממחובר על מחובר דלא, אבל באמר ממחובר לכשיתלש, דבריו קיימי' [כקדושין דס"ב]: כב) ר"ל מפירו' שנה

זו

ר"ע מברטנורה

ודוקא שנטלה תרומתו אבל לא נטלה תרומתו יכול לתרום דתניא בספרי מנין לבן לוי שרצה לעשות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה מניין שעושה ת"ל (במדבר י"ח) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה מכאן שאם רצה לעשותו תרומה לאחרים עושה יכול אף לאחר שנטלה תרומתו יהא עושה אותו תרומה לאחרים ת"ל (שם) את מקדשו ממנו בזמן שקדשו בתוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים אין קדשו בתוכו אין עושה אותו תרומה לאחרים: ולא ממעשר שני והקדש שנפדו. האי תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא והיכא דלא נפדו פשיטא דאינו יכול לתקן טבלו בממון של גבוה אבל היכא דנפדו סד"א דיכול לעשותן תרומה גדולה על טבלו וכי תימא הא נמי פשיטא דחולין גמורים הוא אצטריך היכא דהקדימו בשבלים (ט) דפטור מתרומה גדולה כדפרישית במעשר ראשון: והקדש שנפדה. נמי איצטריך כשהקדיש טבל ומרחו הגזבר ואח"כ פדאו דפטור מן התרומה: מן הפטור על החיוב. כגון מפירות שלא הביאו שליש (י) שהן פטורין מן המעשרות על הפירות שהביאו שליש שהן חייבין במעשרות: ולא מן התלוש על המחובר. דכתיב (שם) והרמותם ממנו שלא יתרום מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש (יא) וממנו משמע שהתרומה והחולין שניהם שוין: מן החדש על הישן. מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו דכתיב (דברים י"ד) היוצא השדה שנה שנה אבל שדה שעושה שני גרנות בשנה כגון שדה בית השלחים תורמים ומעשרים מזה על זה ·

ולא

עיקר תוי"ט

מן הת"מ ומה שיאמר הוא שרשאי לעשות ת"ג על כריו. והוא תימה דמאי קמ"ל פשיטא בא"א לבן לוי לשלם חוב ת"ג שעליו מת"מ שכבר נתחייב לתתה לכהן. ואפשר דקמ"ל דכיון שבשעה שתרם לא חישב בדעתו שיפרים תחלה הת"מ שבו לפיכך אח"ת כלל לפי שנמצא תורם מן הת"מ שבו על הטבל ובמזיד איירי כמ"ש בפ"ב מ"ב תוי"ט: (ט) ותימה לי מנין דהא במע"ר קראי דרשינן בפ"ז דברכות. ואולי מסברא מפני ששם מעשר אחד הוא ואפי' תרומה ילפינן ממעשר כמ"ש לקמן. תוי"ט : (י) ומרן יודע שהביאה שליש כל שזורעה ומצמחת בידוע שהביאה שליש כשם סירושלמי ועיי' בתוי"ט · (יא) ולפי זה מן המחובר על המחובר נמי לא וקשיא אמאי לא תני לה. תוי"ט:

לפי

ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ כב), ולא מפירות חוצה לארץ יב) על פירות הארץ כג), ואם תרמו אין תרומתן תרומה: ו חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה, האלם כד) יד) והשכור כה) והערום והסומי, ובעל קרי. לא יתרומו כו), ואם תרמו תרומתן תרומה כז) טו): ז אין תורמין לא במדה טז) ולא במשקל ולא במנין כח), אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול

תפארת ישראל

א על של אסתקד, ושדה שעשתה ב' גרנות בשנה א' מעשרי' מז"עז: כג) *ר"ל אפי' ח"ל שבגבולי א"י שחייבי' בת"ומע מתקנת נביאי' או החכמי' כסוף מסכת ידי', וה"ה משל סורי' אשל א"י או איפכא: כד) שומע ואינו מדבר: כה) שאינו יכול לדבר לפני המלך: כו) אלם וערום ובעל קרי [עפ"ג דברכות מ"ד] לא יכלו לברך, ושכור וסומא שמא יתרמו מרע איפה: כז) *דברכו' אינן מעכבו'. וכן בתרם מהרע על היפה, בדיעבד תרומתו תרומה [כפ"ב מ"ו]. ומה שכופל שלא יתרומו, כדי לחזק הדברי' שלא יתרמו לכתחיל' בשום פני', כ"כ הר"מ, ומה"ט נ"ל דלא כייל הכא חרש שבמ"כ שמדבר ואינו שומע, ולתני ו'? משום דאיהו עדיף מהנך ה', דעכ"פ יכול לברך ולברור היפה: כח) *אף דיש שיעו' לת"ג מד"ס כפ"ד מ"ג, מ"מ יפריש שיעו' ההוא באומד, ואם

ר"ע מברטנורה

ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ. דכתיב (ויקרא כ"ז) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ גלי קרא במעשר וה"ה לתרומה (יב) וכן אין תורמין מפירות הארץ על פירות שבסוריא ולא מפירות שבסוריא על פירות שבארץ: ו חמשה לא יתרומו. מגילא למעוטי מדרבי יהודה דאמר קטן שתרם תרומתו תרומה (יג): האלם. והוא ששומע אלא שנשתתק מחמת חולי לא יתרום לפי שאינו יכול לברך וכן הערום אינו יכול לברך דכתיב [דברים כ"ג] ולא יראה בך ערות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוה: ובעל קרי. נמי בזמן התקנה מקמי דבטלוה לטבילותיה לא הוה מצי לברך דתנן בעל קרי מהרהר בלבו: והשכור והסומא. אינם יודעים לברור מן היפה ואנן בעינן שיהא התורם בורר ותורם מן היפה דכתיב [במדבר י"ח] מכל חלבו את מקדשו. ושכור מקרי כל שאינו יכול לדבר בפני המלך מחמת שכרותו: ז אין תורמין לא במדה. דכתיב [שם] ונחשב לכם תרומתכם במחשבה אתם תורם כלומר מאומד ואי אתה תורם לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ואע"ג דהאי קרא בתרומת מעשר הוא דכתיב. אם אינו ענין לתרומת מעשר שהרי נתנה בו התורה שיעור מעשר מן המעשר וצריך שימדוד כדי שיתן השיעור הראוי. תנהו ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בה תורה שיעור: אבל תורם הוא את המדוד. שמודד הוא את טבלו או מונה ושוקל את טבלו ומכניסו לתוך ביתו וכשמפריש התרומה גדולה ממנו מפריש מאומד ולא

עיקר תוי"ט

(יב) לפי שענין א' כולל אותם והאי שיוציא מזה מה שהוא חייב בו מן החוב. הר"מ: יג) מפירות ח"ל. שנתחייבו בתקנת נביאים או תקנת חכמים כמ"ש סוף ידים: (יג) משום דה"א דלעיל מ"א לא אימעיט אלא דר' יוסי אילטריך תו הכא. תוי"ט: יד) האלם. וא"ת אמאי לא כליל בהדי הנך ה' חרש המדבר ואינו שומע ולתני ששה ואמאי תני לה במ"ב באפי נפשה. וי"ל דהואיל ולעי' בעי לפרושי פלוגתא דר"י ור"י בקטן תני נמי פירושא דחרש שנשנה קודם לקטן תוי"ט: טו) ואם תרמו תרומתן תרומת. לפי שאין הברכות מעכבות וכן אם תרם בדיעבד מן הרע על היפה ת"ת: טז) לא במדה כו'. ואע"ג דחכמים נתנו בו שיעור כדתנן במ"ג פ"ד מ"מ יפסק כדין תורם ולא יתרום במדה כו' אלא אומדו ומפריש כדעתו

השקול ואת המנוי. אין תורמין בסל ובקופה, שהם של מדה כט), אבל תורם הוא בהן חציין ושלישן ל), לא יתרום בסאה חציה, שחציה מדה לא): **ח** אין תורמין שמן על זתים יז) הנכתשין לב), ולא יין על ענבים הנדרכות, ואם תרם, תרומתו תרומה לג), ויחזור ויתרום לד) יח), הראשונה לה), מדמעת בפני עצמה לו), וחייבין עליה חומש לז), אבל לא שניה לח): **ט** ותורמין שמן על זיתים הנכבשים לט), ויין על ענבים לעשותן צמוקין. הרי שתרם שמן על זתים

תפארת ישראל

ואם יפחת או יוסיף אין בכך כלום: כט) *אפי' לא מדד הכרי, עכ"פ הרואה אומר שתורם במדה: ל) ר"ל לפי אומד חצי' וכו': לא) ר"ל מדים סא' שיש בה סי' איזה מקום חצי' אף שבזו אין בה סי', איכא למיחש לרואי': לב) ר"ל שנכתשו ועומדי' להוציא מהן שמן ולא נג"מל. ועשי' יג: לג) °ולא דמי לה.עיל מ"ד דהתם איכא גזל השבט שמטריח לכהן: לד) ר"ל לאחר שידרוך הזתים והענבי', מיהו מדאו' מד"ם והרי לאחר שהפרים התרומ' הראשונה, הזיתים והענבים הללו טבולין הן למעשרות ולת"מע, להכי לא יאכל הכהן להתרומ' השניי', עד שיוציא עליה ת"מע ומעשרות, ויאכל הכל בקדושת תרומ': לה) שהיא התרומה הגמורה מדאו': לו) °בנפלה לפחות מק', נעשה הכל דמוע, ואסור לזרי', וימכר המדומע לכהן חוץ מדמי תרומה שבו: לז) באכלה זר בשוגג חייב קרן וחומש: לח) דבנתערב' בחולין לאחר שהפרים עלי ת"מע ומעשרו', בטיל' ברוב: וגם בנתערב' בחולין קודם שהפרים עליה ת"מע ומעשרות, הרי יכול להפרישן עליה גם השתא: לט) °בחומץ או במים לאכלן כך, דהו"ל נגמר' מלאכתן: דבשע'

ר"א מברטנורה

ולא ימדוד ולא ישקול ולא ימנה: אין תורמין בסל ובקופה שהם של מדה. שהרואה אומר במדה הוא תורם: אבל תורם הוא בהן חציין ושלישן. דכיון דאינו ממלא אותן ליכא למגזר: שחציה מדה. שיש בסאה פעמים סימנין עד מקום חציה ואיכא למגזר דלמא אתי לתרום במדה: **ח** הזיתים הנכתשים. רגילים היו לכתוש הזיתים במכתשת להוציא שמן: תרומה תרומה. גמורה היא מדאורייתא: ויחזור ויתרום. מדרבנן לאחר שיעשה כתישת אותן הזיתים ודריכת הענבים יחזור ויוציא תרומה שנית כשיעור הצריך לשמן וליין שלא: הראשונה מדמעת. אם נפלה לפחות ממאה חולין נעשה הכל מדומע ואסור לזרים וימכר ככל לכהן (יט) דתרומה גמורה היא מדאורייתא: וחייבין עליה חומש. זר האוכלה בשגגה משלם קרן וחומש כדין כל זר האוכל תרומה: אבל לא שניה. לפי שאינה אלא מדרבנן לפיכך אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומה(כ)ומעשרות ממקום אחר דמדאורייתא הוא טבל גמור ואי קשיא מאי שנא הכא בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דתרומתו תרומה ויחזור ויתרום ומאי שנא לעיל גבי התורם זיתים על השמן וענבים על היין דאין תרומתו תרומה וי"ל דהתורם זיתים על השמן איכא פסידא לכהן לפיכך אין תרומתו תרומה אבל בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דליכא פסידא לכהן תרומתו תרומה אלא מדרבנן הוא דגזור דיחזור ויתרום: **ט** זיתים הנכבשים. זיתים מלוחים וכבושים ביין או בחומץ כדי שיתקיימו ואשיהו דבר שנגמרה מלאכתו הלכך תורמין מן

עיקר תוי"ט

בדעתו כשיעור דלקמן תוי"ט: יז) א"ת וכו'. שזה דומה לתורם מדבר שנגמ"מ על דבר שלא נגמ"מ: יח) ויחזור ויתרום. לא אתפרש אם יתננה שתיהן לכהן בלא דמים ומשום קנסא. או שיתן לכהן השניה בדמים כמו ברפ"ג: (יט) חוץ מדמי תרומים שבה כדין מדומע ועיין בתוי"ט. ר"ל ת"מ דמדאו' כבר נתקנה

זתים לאכילה, וזתים על זתים לאכילה, ויין על ענבים לאכילה, וענבים על ענבים לאכילה, ונמלך לדורכן, אינו צריך לתרום(מ): י אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו(מא) על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו. ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ואם תרמו תרומתן תרומה(מב):

פ"ב

תפארת ישראל

מ) דבשע' שתרם שפיר תרם: מא)*התבואה שנתמרחה בכרי: מב)°והא דבמ"ד אמרי' דאינ' תרומה', תי' בירושלמי דהתם איכא משום גזל השבט, אי משום טרחא דכהן, דצריך לעטר הענבים והזתים, ואי משום דצריך אומד רב לתרום מהזתים והענבי' כפי שיעור שחייב מהיין והשמן, ובמה לא יפרים כפי שיעור זה, משא"כ הכא מיירי במרוח כרי וכדומה, שא"צ לכהן להטריח הרבה לגומרן, גם בא"א שיטעה להפרים פחות משיעו' חיובו, עוי"ל דהתם בתרומת תירש ויצהר [ודגן וכדומה שהן דאו'] משא"כ הכא בתרומ' דרבנן: והא דאמרי' במ"ח תרומ' ויחזור ויתרום, תי' בירוש', דמ"ח מיירי בנאבד תרומ' הראשונה ומשום גדר מי חטאת נגעו בה שלא יתבטלו, אבל כשיקבל הכהן תרומה אחרת, יצטרך לטהר אם הסיח דעתו משמירת גופו מטומאת מת, דצריך הזאה [כזבחים דל"ט] כך נ"ל פי' הירושלמ', דא"כ הרי הזאה אינ כ"א בטומ' מת, דהו"ל מלתא דלא שכיחא לגבי כהן כפ"ק דיומא, שמוזהר שלא לטמ' רק לז' קרובים ולמת מצו' ולמלתא דלא שכיח' לא עביד רבנן תקנתא. ותמהני ארמב"ם פ"ה מתרומו' דשתם להנך ב' משניות כך דמ"ח ודמ"י ואין א' מנושאי כליו שהעיר בזה, דמ"ח רק בנאבדה ראשונה מיירי ול"ע]:

ר"ע מברטנורה

מן השמן: עליהן דדוקא שמן על זיתים העומדים לאכילה שמן וכן יין על ענבים העומדות לידרך הוא דאסור לתרום אבל יין על למוקים ושמן על זיתים הנכבשים שרי וכשהוא תורם מן השמן על הזיתים הנכבשים ומן היין על הצמוקים תורם לפי השמן הראוי שיצא מן הזיתים הנכבשים ולפי היין הראוי שיצא מן הצמוקים: אין צריך לתרום. הואיל וכי קא תרם שפיר קא תרם שהרי בשעה שהיו עומדות לאכילה: י אין תורמים מדבר שנגמרה מלאכתו. מדבר שנתמרח בכרי: על דבר שלא נגמרה מלאכתו. שלא נתמרח בכרי דכתיב (במדבר יח) כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מן הגמור על הגמור ולא מן הגמור על שאינו גמור ולא משאינו גמור על הגמור: ואם תרם תרומתו תרומה. ודוקא בשאר פירות אבל התורם מן הזיתים על השמן או מן הענבים על היין הא אמרינן לעיל דאין תרומתו תרומה (כא) משום דאית ביה פסידא לכהן כדאמרן:

פ"ב

עיקר תוי"ט

בתיקנה מת"ג שהדפיס סיא תרומה מדאו' (כ"א) וה"נ התורם שמן על הזתים שאע"פ שה"ה צריך שיחזור ויתרום כדלעיל מ"ח וחד מהרי נקט:

ס"ב

חידושים

מ"ד כ' הר"ב דטעמ' מדכו"ל משאינו גמו' על גמו' כסי' י"ג, וכ' עלה רבינו הגאו' מהו' עקיבא שליט"א וז"ל אע"ג דבכה"ג בדיעבד תרומתו תרומ', הכא שאני דהוי פסיד' דכהן. והמ' לו הר"ב, דאימא דמיירי הכא בזתי' שנכבשין דנגמר מלאכתן, ואפ"ה לא הוה תרומ' משום פסידא דכהן, וצ"ע עכלה"ט. [°אמרה האיבות נרי' שאין לה עיני' המהני דברי מרן דלא על הר"ב הלונתו כ"א על הירושל' כדמוכח ממ"ש סי' מ"ג, ולפי דברי רבינו א"כ מכ"ש דמה"ט זיתי כבוש הזיתי שמן דלא להוי תרומ', והא ליתא

חידושים

[כפ"ג מ"ו]? אע"כ דמשום הפסד כהן נאמר אסו' רק לכתחיל' ולא דלא להוי תרומה כלל, עד דאיכא תרתי, משא"כ גמו' על גמו' והפסד כהן, תדע דהכי דמטמא' אטהור' פ"ב מ"ב י"ל מדתרומה שמאה לא הכית ל"ג בה רבנן, כירוש', אבל תורם מרע איפה וודאי איכא הפסד כהן, ואפ"ה בדיע' תרומתו תרומ' כהפ"ב אע"כ דתרתי בעינן], השבני רבינו וז"ל דברי ידידי הרב נ"י מה שהקשה הירוש' מטמאה אטהורה הא הוי מגמור על גמור? [*לפע"ד דמטמאה אטהורה נמי חשב תרתי לריעותא כיון דאפי' בליכא הפסד כהן, אסור כשהוא מכאן טמא, דהוקש גורן ליקב מה יקב א"א שיהי מקצתו טמא אף גורן אף שאפשר, דכיון אפשר משא"א כמ"ש הירושלמי פ"ב על תורם מטהו' אטמא] ותו הא בתורם מהרע איפה ג"כ ב' לריעותא, דהא בעצמותו אסור מ"ה לתרום מהרע, אף בכהן מוחל אהפסדו, ומה לי ריעותא דמאיט גמו' אגמו' ומה לי ריעותא דרע איפה? [*תמהני דשאני ושאני, דלפע"ד משום הך תרוצא שימחול הכהן אהפסדו באמת תי' הירושל' תירוצא אחרינא דבמאיט גמו' אגמו' צריך אומד רב ושמא יטעה כלעיל סי' מ"ב] א"נ בשביל שהוא גרוע ואינו שוה כ"כ בדמי' לא מקרי הפסד כהן, אלא במתוסר מעשה דריכה ובעיטה דאף דבזתים על שמן אם ירצה הכהן לאכל הזתים או למכרן יהי' ההפסד רק בשווי מ"מ אם ירצה הכהן לעשות' שמן יהי' לו טורח [°תמהני דמ"מ אי מחיל הפסד ממונו או הפסד טרחה גופו, דאף דמסתמא צער' דגופא לא מחל אינו משא"כ צער' דממונא (בסוף פ"א דב"ק) עכ"פ במחל להדיא מ"מ הא מהא, וכדמוכח פ"ט דטהרו' מ"ד יע"ש] משא"כ מהרע דבעצמותו כמו שהוא, ראוי ואין מתוסר מעשה, ואין לדמות כל הענייני' זה"לז, ורק מטמאה אטהורה דימה הירושלמ' דהוי הפסד כהן, זה גרוע מהפסד דטורח, ומ"ש ידידי נ"י דא"כ זיתי כבש אזיתי שמן לא להוי תרומה, לע"ד הפסד טורח שייך רק בזתי' אשמן, דאם הי' נותן מהשמן עצמו לא הי' לכהן טורח, אבל מזיתים על זתים אם הי' נותן לו מזיתים האחרים ג"כ צריך טורח זו אם רוצה לעשותן שמן, עכלה"ט: ב' כר"ש אבן דרב מנא שתירץ בירושל' דצריך אומד לתרום מהזיתים כשיעו' שחייב על השמן כלעיל סי' מב, והקשה הר"ש א"כ זיתים אזיתים לשתרי וכו', וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל תמיה לי דברי הך טעמ' רק למה הכא אפי' בדיע' אין תרומתן תרומה, לזה יהיב טעמא משום דתרם לפי הזתים ולא לפי השמן, ובאמת זתים על זתי' בדיע' תרומתו תרומה, אבל לענין לכתחיל', בלא"ה אסו' לתרום מדבר שלא נג"מ על שלא נג"מ, וללע"ד עכלה"ט [סואני בעניי לא זכיתי להבין ד"ק, דאיך נחשוד ח"ו להר"ש, השכח אכ"ד דברי עצמו, אמנם הר"ש סמך על מה שכ' מקמי הכי, דלרב מנא, הך דדבר שלא נגמר' מלאכתו, בשאר פירות מיירי, והכא מקשי הר"ש השתא, דלטעמא דרב מנא זתים אזתים נמי לשתרי בדיעבד, יאמאי בני תנא בלישני' ונקט דבר שלא נגמרה מלאכתו, מדמשני בלישני' משמע דבשאר פירו' דוקא מיירי, והרי בזתי' נמי דינא הכי, וזה ברור לפע"ד: ב"ה ולא מן המחובר, כ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל נ"ל אף שנתייבש כל צרכו ול"צ עוד לקרקע הו"ל מחובר, ולא הוה תרומ', כדמוכח (פסחי' דל"ג,א), כדמוקי שם באאמין במחובר, ופירש בנתייבש כ"צ כתבו' רשב"א סוכה בב"י א"ח רסי' תס"ז, ואפ"ה אמרי' שם דלא הו"ל שעת הכושר, ומ"מ יש לדחות די"ל דהתם ס"ל דעומד לתלוש לאו כתלוש דמי' אבל למה דקיי"ל כרבה פ"ו דשבועות דעומד לתלוש כתלוש, י"ל גם לענין תרומה כן, אח"ז ראיתי תו' [סנהדרין דט"ו,א] ד"ה בערו, דס"ל בפשיטות דאף למ"ד עומד לקצור כתלוש דמי, אעפ"כ לענין תרומה לא הוה כתלוש:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. ה' לא יתרומו, ואם תרמו נשאר הכל בטבלו ואלו הן. א) חרש שאינו שומע ואינו מדבר; ב) שוטה, שמאבד מה שיש לו, או לן בביה"ק, או יוצא יחידי בלילה לבלי שום תכלית, או מקרע כסותו דרך השחתה, וכלן ברגיל בהן דרך שטות, וה"ה ברגיל בדבר אחר דרך שטות; ג) וקטן פחות מבן י"ב ויום א' וקטנה פחותה מבת י"א ויום א', אף שהביאו ב"ש. ד) והתורם תרומה מכר של חבירו נגד רצונו [ואם משל עצמו, קדוש], ה) ועכו"ז שתרם אפילו כרשות בעלים: **מ"ב.** חרש שדברינו בו בכל מקום, היינו שהוא בלי דיבור ושמיעה] אבל השומע ואינו מדבר רק לכתחילה לא יתרום ובדיעבד מהני: **מ"ג.** קטן בן י"ב ויום א' וקטנה בת י"א ויום א' ויודעים לשם מי תרמו, רק לכתחילה לא יתרומו, ובדיעבד הוה תרומה, אפילו לא הביאו ב' שערות: **מ"ד.** אם תרם מדבר שצריך הכהן לטרוח הרבה בהתרומה שיקבל, כדי לגמור מלאכתו, כגון זיתים שיחדו הבעלים לכבשן לשמן, או ענבים שיחדו לדרכי' ליין, וכ"ש שבלין שכולן מיוחדין לדישה, אין תרומתו תרומה [וא"ת הרי ע"כ קרא דספרי דיליף כן מדכתיב כדגן מן הגורן, וכמ"ש הכ"מ רק אסמכתא בעלמא הוא, שהרי רבינו הרמב"ם אשר כן [פ"ה מתרומות הי"ח] שכ' שהוא רק גזירה, וא"כ כיון דמדאורייתא הו"ל תרומה, היכא מצו רבנן לאפקועי קדושה מהתרומה שתהיה מותרת לזר? וי"ל דמטעם הפקר ב"ד הפקר [כיבמות מ"ט ב'] יה"ל כתורם

מהפקר

פ״ב אין תורמין מטהור על הטמא א), ואם תרמו תרומתן תרומה. באמת אמרו ב) העגול של דבילה ג) שנטמא מקצתו ד), תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו וכן אגודה של ירק ה), וכן ערימה ו) ב). היו

תפארת ישראל

פ״ב א) °דמדירא שלא יגע הטהו׳ בטמא, יפריש שלא מהמוקף, אף דבאמת שגי אפי׳ בהפסק כלי [כרתוי״ט פ״ד דטב״י] או הפסק פחות מכביצ׳ [כספ״ב דחלה]וכקו׳ הא״מ״ו הגזל׳וקל? גזירה שמא ירחיק יותר מזה; מיהו רק ת״ג וחלה מדאו׳ צריך מוקף משא״כ ת״מע רק מד״ס צריך מוקף [כתו׳ גיטין ד״ל ע״ב ד״ה וכי, ודלא כרתוי״ט כאן]: ב) ברוב דוכתא דתני הכי, הלמ״מס הוא: ג) תאני׳ דרוסים יחד בעגול: ד) °ולא חשיבי חבור וגוף א׳ לעניין טומ׳, דמיירי במחוברי׳ במי פירו׳ דאינן חבור [כפ״ג דטבו״י]: ה) אע״ג דאינה גוף א׳ מדביל׳: ו) °כרי תבוא׳, אע״ג דאינ׳ תפוס׳ א׳ כאגודת ירק; ומה״ט שרי דבהנך ג׳ ליכא גזירה

ר״ע מברטנורה

פ״ב אין תורמין מטהור על הטמא. גזירה שמא יתרום שלא מן המוקף משום דמספקי שמא יגע הטמא בטהור ויטמאנו ואנן בעינן שהתורם יתרום מן המוקף (א): באמת אמרו. כל היכא דתנינן באמת אמרו כאלו היא הלכה למשה מסיני אבל לאו דוקא הלכה למשה מסיני שהרי בפרק קמא דשבת שנינו באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקות קורין ומדרבנן היא: העגול של דבלה. אף על פי שהדבלות מדובקות זו בזו בתוך העגול אינן חשובות חבור לענין טומאה ואם נגעה טומאה באחת מן הדבלות לא נטמאה האחרת: וכן אגודה של ירק וכן ערימה. וצריכי דאי אשמועינן עגול הוה אמינא עגול שכלו גוף אחד תורם. אגודה שאינו גוף אחד אימא לא תורם. ואי אשמעינן אגודה הוה אמינא אגודה שהכל תפוסה אחת תורם ערימה שאיני תפוסה

עיקר תוי״ט

(א) שפ״ק דחלה. וסכא כת״ג. אבל ת״מ לא בעינן. מ״כ פ״ב דבכורים: ב) ערימה. פי׳ פ״ ימוי׳

הלכתא גבירתא. כללא דפ״א.

אהפקר קודם שנגמר מלאכתו, דהרי הפקר פטור מתרומה [כפרקן מ״ה]: מ״ה. אלו שאם תרמו אין תרומתן תרומה, התורם מלקט שכחה ופאה, או מתבואה שהפקיר קודם שנג״מל למעשר, או ממעש״ר שניטל תרו״מעש שלו אע״ג שלא ניטל תרו״ג שבו, וכגון שהקדים הלוי ליטל מעש״ר שלו בשבלי׳ קודם שיתחייב בתרומה, או בתרם מתלוש על מחובר או איפכא, או ממחובר על מחובר, או ממע״ש אפילו נפדה, או מתבואה שהוקדשה ופרח׳ הגזבר ונפדה, או מתבואה שלא הביאה שליש בישולו, או מתבואה נמורח על תבואה שלא הביאה שליש, או מפירות שנה זו על פירות שנה חברתה, או מפירות ח״ל ואפילו סוריא וכדומה שחייב בתרומה מד״ס, על פירות א״י או איפכא, וכדומה: מ״ו. ה׳ לא יתרומו, ורק בדיעבד הוה תרומה: אלם, ערום, בעל קרי, מדאינן יכולין לברך; וסומ׳ ושכור, שמא יתרומו מרע על יפה דאסור לכתחילה [כפ״ב מ״ו]: מ״ז. אע״ג דיש שיעור קבוע לתרומה [כפ״ד מ״ג] אפ״ה יפרישו באומד, בין בשהכרי מדוד שקול או מנוי או לא; ואפילו כשהכרי אינו מדוד, לא יתרום בכלי המדה, שלא יחשדוהו שתרם במדה, אבל רשאי לתרום בכלי מדה באומד חציה או שלישיתה, רק שהמדה לא תהיה מסומן בשנתות לחציה או שלישה: מ״ח. אין תורמין [שמן] על זיתים אפילו שנכתשו כבר, וכ״ש כשרק עומדין לכתשן, להוציא שמנן; וכן אין תורמין [יין] על ענבים שנדרכו כבר, וכ״ש כשרק עומדין לדריכה; ורק בדיעבד הו״ל תרומה, ורק שאח״כ כשיהיה עשויין שמן ויין, צריך לחזור ולתרום [מנה ובה]. הראשונה אם נתערבה בפחות מק״א אסור כל התערובות לזר ויאכל זר בשגג חייב קרן וחומש; אבל שניה לא: מ״ט. תורמין שמן על זיתים הנעדים לאכלן אף שדרך לכבשן מקודם ועדיין לא נכבשו, וכ״כ יין על ענבים של אכילה אף שכוונתו לעשותן צמוקים ולא נצמקו עדיין; ואם התכוון תחילה שיהיו לאכילה, ותרם עליהן משמן ויין, ונמלך אחר שכבר תרם עליהן משמן ויין, א״צ לחזור ולתרים: מ״י. אפילו מדבר שא״צ כהן להטריח הרבה בגמר מלאכתו, לא יתרום ממנו. וכ״ש לא יתרום מהנג״מל על שלנג״מל, ואם תרם מהני:

היו שני עגולים, שתי אגודות, שתי ערמות, אחת טמאה ואחת טהורה, לא יתרום מזה על זה, רא"א תורמין מן הטהור על הטמא: **ב** אין תורמין מן הטמא על הטהור ז), ואם תרם, שוגג תרומתו תרומה ח), ומזיד לא עשה כלום ט) [ג], וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל י), היה מפריש עליו והולך יא), שוגג מָה שעשה עשוי, מזיד לא עשה כלום, רבי יהודה אומר אם היה יודע בו בתחלה יב), אף על פי שהוא שוגג לא עשה כלום יג): **ג** המטביל כלים יד) בשבת טו), שוגג ישתמש בהם, מזיד לא ישתמש בהם טז), המעשר טו) והמבשל בשבת [ה], שוגג יאכל יז), מזיד

תפארת ישראל

גזירה דמוקף, דמוקף ועומד הוא: ז) *משום פסידא דכהן ובתוספתא מפרש משום רע היפה: ח) דוקא בהי' לו שעת הכושר שהגיע לעונת המעשרות קודם שנטמא, אבל בנטמא מקודם, אפי' בשוגג אינה תרומה: ט) שאין השיריים מתוקנים, אבל תרומה הוה: י) *מע"ר הטבול לתמ"ע, שהי' טמא: יא) *שעשה למעשר זה תמ"ע אמעשר אחר, או שעשאו ת"ג אטבל אחר, רק דבכה"ג צריך לנכות התמ"ע שבו שחייב לכהן [כך כ' רתוי"ט. אבל א"א לומר כן, דהרי בל"ז ק' ל"ל דנקט וכן בן לוי וכו', הו"ל למנקט וכן ישראל שהי' לו טבל והי' מפריש עליו והולך ת"ג? אלא ע"כ דבת"ג א"א להפריש עליו והולך, מדצריך מוקף, וכן כ' הגאון רב"א זצוק"ל; ור"ל דבבא דרישא דבתרומה גדולה מיירי שבאמת הקיפו, אבל סיפא דמפריש עליו והולך היינו וודאי בריחוק מקום, וזה א"א בת"ג], וקמ"ל הך בבא, דאע"ג דשהה זמן מרובה לא אמרי' ודאי נודע לו שנטמא הכרי, ומשקר לומר על המזי' שהוא שוגג; יב) שהמעשר טמא, ואח"כ שכח: יג) *דלר"י שכחה כפשיעה: יד) טמאים: טו) דאסור בשבת דהו"ל כמתקן מנא: טז) עד מוצאי שבת מיד: יז) המעשר בשוגג מותר לאכלו מיד; אבל המבשל בשוגג אסור

ר"ע מברטנורה

הפוסה אחת אינו תורם צריכי: ר' אליעזר אומר תורמים. לכתחלה מן הטהור על הטמא דלא גזר רבי אליעזר שמא יבוא לתרום שלא מן המוקף ואין הלכה כר' אליעזר: **ב** אין תורמין מן הטמא על הטהור. משום פסידא דכהן: ואם תרם שוגג תרומתו תרומה. ודוקא שהיתה לה שעת הכושר והגיעה לעונת מעשרות קודם שנטמאה דמדאורייתא תרומה מעליותא היא אבל אם נטמאת קודם שהגיעה לעונת מעשרות לא הויא תרומה מדאורייתא ואם תרם אפילו שוגג אין תרומתו תרומה: מעשר טבל. מעשר ראשון שלא נטלה ממנו תרומת מעשר: היה מפריש עליו והולך. היה מפריש מזה על שאר מעשרותיו (ד): אם היה יודע בו בתחלה. שהוא טבל או שהוא טמא אע"פ שבשעה שתרם היה שוגג ששכח שהוא טבל או שהוא טמא. הוי שוגג קרוב למזיד: לא עשה ולא כלום. ואין הלכה כרבי יהודה: **ג** המטביל כלים בשבת. שאסור להטביל כלים טמאים להעלותם מידי טומאתן בשבת מפני שנראה כמתקן כלי: המעשר. שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת מפני שהוא מתקן: והמבשל בשבת. בשוגג יאכל אותו תבשיל למוצאי שבת אבל לא בשבת עצמו ובמזיד לא יאכל

עיקר תוי"ט

ג) ומזיד לא עשה כלום. דאפי' ההיא גריוא הדר לטיבליה ור' נתן ב"א אמר לפ"כ לתקן השיריי' אבל תרומה הוי כיון דאשה רבה. ופסק הר"מ כר"נ: (ד) כ"כ הר"ש ולפירושם נראה דבמעשר טבל טמא מיירינן. אבל בדברי הר"ב דמפרש בדר"י שהוא טמא או שהוא טבל משמע דדינא דטבל לחוד ולא לענין טומאה מתניא. וקשה דא"כ אמאי לא עשה כלום הרי כתב במ"ה פרק דלעיל בשם ספרי דכשמקדשו נתוטו עושה ממט ת"ג ואין לחלק בין ת"ג לת"מ ועי' בתוי"ט שהאריך: ה) המוה"ם. תדמנאן נסו

מזיד לא יאכל[יח] הנוטע בשבת, שוגג יקיים, מזיד יעקור[יט] [ו], ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקור[כ]: ד אין תורמין ממין על שאינו מינו, ואם תרם אין תרומתו תרומה, כל מין חטים אחד[כא], כל מין תאנים[כב] וגרוגרות ודבלה[כג] אחד, ותורם מזה על זה[כד], כל מקום שיש כהן תורם מן היפה, וכל מקום שאין כהן, תורם מן המתקיים, רבי יהודה אומר לעולם הוא תורם מן היפה[כה]:

ה תורמין

תפארת ישראל

אסו' לאכלו עד מוצאי שבת [רמב"ם פ"ו ופכ"ג משבת; ודלא כהר"ב הכא]; וא"ל להמתין במוצ"ש בכדי שיעשה, רק בעשה נכרי מלאכה בשבת בשביל ישראל דחיישינן שיאמר לו ישראל שיעשה בשבת כדי שיהנה מיד במוצ"ש; אבל ישראל שעשה מלאכה אפילו במזיד בשבת, מותר עכ"פ לאחרים מיד במוצאי שבת, דאין חוששין שיאמר ישראל לחבירו שיחלל שבת [א"ח רסי' שי"ח]; ונקט מעשר ומבשל? מדאמרי' [גיטין דנ"ג, ב] דר"מ בדרבנן קנים שוגג אטו מזיד, ובדאו' לא, ור"י קנים בדאו' ובדרבנן לא, להכי סתם הכא רבי, ל"ש מעשר דהו"ל דרבנן ול"ש מבשל דהוא דאו', לא קנסינן שוגג אטו מזיד; שנות אליהו. ול"נ דנקט דרבנן לרבותא דמזיד, ונקט דאוריי' לרבותא דשוגג ודו"ק. והא דכייל תנא מעשר ומבשל בחד בבא, והרי בין בשוגג ובין במזיד לא דמו כלל [כסי' י"ז וסי' י"ח]. טפי הו"ל למכלל מטביל ומעשר בחד בבא, דדמו ממש לגמרי בין בשוגג ובין במזיד? י"ל דה"ט משום דבמעשר ומבשל שייך שפיר לומר בתרוויי' יאכל ולא יאכל, משא"כ במטביל הרי צ"ל ישתמש ולא ישתמש בדינו: יח) מעשר במזיד לא יאכל בשבת רק במוצ"ש; ומבשל במזיד הוא לא יאכל עולמית אבל אחרים אוכלים במ"ש: יט) *משא"כ בישול א"א לעקור, ואע"ג דיכול להטיל המבושל לים, לא רצו חכמים להפסיד גוף המותר, רק לבטל מעשה האיסו'; היכא דאפש', וקמ"ל דאע"ג דכל נטיע' אינו קולטת עדיין עד אחר י"ד יום, ואז יהי' זמן היתר [כר"ה ד"ט,ב'] אפ"ה כיון דאפשר, צריך לבטל מעש' הנטיעה שהוא האיסו': כ) *דנחשדו ישראל אשביעית טפי מאשבת לומר אמזיד שהי' שוגג: כא) אפי' שחמתי' ולבנה: כב) *נמי איכא שחורי' ולבנים: כג) *תאנה יבישה נקרא גרוגרת וכשנדרסו בעיגול נקרא דבילה; ותורמין ג"כ מכל א' אחבירו: כד) ר"ל מותר לתרום ג"כ מגרוגרת אתאנים ודבילי': כה) דכתיב בהרימכם

חלבו

ר"ע מברטנורה

יאכל הוא. אבל אחרים אוכלים למוצאי שבת דכתיב (שמות ל"א) ושמרתם את השבת כי קדש היא, היא קדש ואין מעשיה קודש: ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקור. שנחשדו ישראל על השביעית (ז) ולא נחשדו על השבת: ד כל מין חטים אחד. ואע"ג דאיכא שחמתית ולבנה: וכל מין תאנים אחד. ואף על גב דאיכא שחורות ולבנות: תאנים. בעודן לחים קרויין תאנים וכשיבשו קרויין גרוגרות וכשנדרסין בעגול קרויין עגול דבלה: תורם מן היפה. מן התאנים על הגרוגרות דתאנים יפים מן הגרוגרות: תורם מן המתקיים. מן הגרוגרות על התאנים דגרוגרות מתקיימי טפי: לעולם הוא תורם מן היפה. דכתיב (במדבר י"ח) בהרימכם את חלבו לעולם בעינן חלבו ואי פסיד יפסד ואין הלכה כרבי יהודה:

ה תורמים

עיקר תוי"ט

בבא ש"מ דמעשר במזיד אסור לעולם כמו המבשל ואע"ג דמבשל עביד איסור דאו' ומעשר לא עביד א"ד פיהו בפ"ב דבילה מוקמינן להמעשר בדאית ליה פירי אחריני והמבשל משום אסורא דשבת: ו) יעקור. משא"כ בבישול שא"א לעקור הבישול וכן במעשר שכבר ניתקן מן התורם: (ז) גמ' פרק הנזקין ופרש"י איכא למיחש מתוך שהדבר ניכר אתי למשרי נטיעה בשביעית. והר"מ כתב א"ת בשוגג יקיים יאמר

המזיד

ה תורמין בצל קטן שלם ולא חצי בצל גדול כו), רבי יהודה אומר לא כי, אלא חצי בצל גדול כז), וכן היה רבי יהודה אומר תורמין בצלים מבני המדינה על הכופרים כח), אבל לא מן הכופרים על בני המדינה, מפני שהוא כט) מאכל פוליטיקין ל): ו ותורמין[ט] זיתי שמן לא), על זיתי כבש לב), ולא זיתי כבש על זיתי שמן, ויין שאינו מבושל על המבושל לג), ולא מן המבושל על שאינו מבושל, זה הכלל, כל שהוא כלאים בחבירו, לא יתרום מזה על זה אפילו מן היפה על הרע לד), וכל שאינו כלאים בחבירו, תורם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה, ואם תרם מן הרע על היפה, תרומתו תרומה לה)[יא],

תפארת ישראל

חלבו ממנו, להכי היפה עדיף ול"ח לפסידא דכהן וקיי"ל כת"ק: כו) °דשלם מתקיי' טפי, ובאין שם כהן מיירי, וי"א אפי' ביש שם כהן, שלם עדיף: כז) לטעמי' אזל: כח) אף דבני כופרי מתקיי' טפי, דבני מדינה עדיפי טפי: כט) דבני מדינה: ל) עדעללייטע, מזה מוכח דהם חשובים טפי מכופרי': (לא)°זיתי מלאי' שמן העומדי' לאכילה [ודלא כמשמע מר"מ ור"ב שכתבו שעומדי' לעצור שמן, דא"כ הו"ל שלא נגמר מלאכתן כפ"א מ"י: לב)°שאינן שמנים כ"כ, והינן נאכלי' כ"א ע"י כבישה במי מלח וחומץ, וטעמי' מדה"ל מהיפה אמתקיים משא"כ איפכ' לא: לג) דאינו מבושל עדיף טפי לשתיי' ומבושל מתקיי' טפי[כלקמן פ"יא מ"א]: לד)°ואפי' בדיעב' אינו תרומה, מדהו"ל ממי' אשאינו מינו: לה)°דוקא במזיד, אבל בשוגג לא דתרומה בטעות הוא, ודינה הפוך מתורם מטהו' אטמ' כך כ' הגאון בעל לחם שמים. ותמהני מאד דמ"ש מקישות ונמצא מרה, אבטיח ונמצא סרוח ר"פ דלקמן, דאפי' שוגג אמרי' דתרומ' ויחזור ויתרום? ורק ביין וחומץ אמרי' שם דאינה תרומה כלל, היינו משום דהן ב' שמות לא נתכוון זה אלא ליין ולא לחומץ והו"ל

ר"ע מברטנורה

ה תורמים בצל קטן שלם. לפי שהוא מתקיים (ח): ולא חצי בצל גדול. אף על פי שהוא יפה ממנו: רבי יהודה אומר לא כי רבי יהודה לטעמיה דאמר לעולם הוא תורם מן היפה: מבני המדינה. טובים לאכילה מן הכופרים הבצלים של בני הכפרים אבל של בני הכפרים מתקיימים יותר: מפני שהוא מאכל פוליטיקין. בצלים של בני המדינה הוא מאכל לאנשים חשובים והם יפים יותר מאותן של בני הכפרים: פוליטיקין. בני פלטרין של מלכים: ו תורמין זיתי שמן. העומדים להוציא שמן: על זית כבש. זיתים שאין עושים שמן וכובשים אותן ביין או בחומץ לקיים אותן לאכילה וזיתי שמן יפין מזיתי כבש הלכך מפרישים מזיתי שמן על זיתי כבש דהוה ליה מן היפה על הרע: ויין שאינו מבושל. יפה לשתיה מן המבושל: כל שהוא כלאים בחברו לא יתרום מזה לזה. דאמר קרא (במדבר י"ח) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן אמרה תורה

חוץ

עיקר תוי"ט

במזיד שוגג הייתי: (ח) וא"כ הך פלוגתא פירושא דפלוגתא דרישא הוא והוא דוחק. והר"מ מפ' דהך מתני' דבצל פלוגתא באפי נפשה ובין אין שם כהן או יש פליגי בשלם וחשוב הי מינייהו עדיף. ועיין תוי"ט ט) ותורמין כו'. כל זה מדברי ר"י דתורם מן היפה. הר"ש: (י) גמ' רפ"ט דבכורות. ואמרינן אשכחן תירוש ויצהר דכתיב חלב בכל חד תירוש ודגן דגן ודגן מנ"ל. ק"ו מה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה"ז אמרה תורה תן חלב כו' תירוש ודגן דגן ודגן שהם כלאים לא כ"ש. ואותן שהתחילו בתרומה מדרבנן שקט כעין יהור': יא) ת"ח. דכתיב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם כו' משמע הא אם לא תרים

חוץ מן הזונין נו) על החטים, שאינן אוכל, והקישות נז) יב) והמלפפון נח) מין אחד, רבי יהודה אומר שני מינין נט):

פ"ג

תפארת ישראל

ומ"מ טעות גמור, משא"כ מרס ומתוקן שיהן קישות מקרו, והרי לקישות נתכוון וכך כתבו תוס' חלוק זה [יבמות דפ"ט, א' ד"ה קישות] ועי' מ"ש בס"ד לקמן [פ"ג סי' ו'], ואע"ג דקי"ל דהקדש טעות אינו הקדש [כנזיר רפ"ה] תרומה שאני דרביי' קרא אפי' במזיד, וכ"ש בשוגג [כיבמות דפ"ט, ב']: נו) וויקען אף שבות מיני תמין אינו מאכל אדם: נז) גורקע: נח) ציטראגען קירבים: נט) דאזל לטעמיה [כלאים פ"א מ"ב]·

ר"ע מברטנורה

תורה תן חלב לזה וחלב לזה: חוץ מן הזונין. בערבי זואו"ן ובלעז ויצ"א ואינו אוכל אדם ומקיימים אותו ליונים: הקישות. בערבי פאקו"ס: והמלפפון. בערבי כייא"ר: מין אחד. ותורמין מזה על זה: שני מינים. ואין תורמין מזה על זה, ואין הלכה כרבי יהודה:

פ"ג

פ"ג

עיקר תוי"ט

מן כמובחר משאו הפה ואם אינו קדוש כביאת הפה למה גמרא יבמות דף פ"ט: יב) והקישות כו'. וס"ל פליגי לענין כלאים פ"ק דכלאים ולשון הירו' ר"י כדעתיה ורבנן כדעתהן דתנינן התם הקישות ומלפפון אינן כלאים זה בזה ר"י"א כלאים:

פ"ג

חדושים

מ"ב כ' הר"ב בסי' ח, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא, וז"ל תמוה דאם קודם שונת המעשרות שבפ"א דמעשרות מ"ב, הא אף שנטמא אח"כ, כיון דבשעת תלישה הי' טמא, לא הי' לו שעת הכושר, ואם לענין עונת גמר מלאכה, הא אף קודם לזה אם נטמא אחר תלישה, והי' רגע א' טהור מקרי הי' לו שעת הכושר, ול"ע, והר"ש כ' כגון דנפל עליו מי' במחובר, ותלשה העמ' בעוד' משקה טופח עליו, דחל עליו ההכשר והטומא' בב"א, עכלה"ש, *ולי אני העני, אין ספק אצלי דכוונת הר"ב לעונת המעשרות דפ"א דמעשרות, דוגמת עונת המעשרות דנקט התם פ"ה מ"ג ומ"ה במוכר שדהו לנכרי', ומה שהקשה רבינו הרי לא הי' שעת הכושר, נ"ל דחשיב לי' הר"ב שעת הכושר מדאפשר לחול עליו שם תרומ' [כקדושין דס"ב,ג] באומר פירות ערוגה זו יהיו תרומה על פירות אלו כשיתלשו, בהביאו שליש כבר, דבריו קיימין, והרי ידוע דעונת המעשרות שבפ"א שם, הוא זמן הבאת שליש, דהיינו כשזורעת ומלמתם, וטלאו מחד קרא נפקא כירושל' שם, רק שבמינין ההם נתנו חכמי' סי' מתי זמן הבאת שליש שלהן, משא"כ תבוא' וזיתים, אמנם ק"ל מת"ד (פסחי' דל"ג,א') דקא' דאחמיץ במחובר אבל אחמיץ בתלוש, מאי וכו', הרי דלא מפיק רק אחמיץ בתלוש ולא מפליג במחובר בין שליש לפחות משליש, וכן תו' [מנחות דל"ה,ב] כ' כהר"ש כאן יע"ש: מ"ו תורמין וכו' וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל ק"ל לרמב"ן (ב"י א"ח סי' תכ"ה) דזיתים וענבים כשאר פירות, שאין חייבין מדאו' רק אחר שנעשו תירוש ויצהר, וכ"כ רבינו יונה (ברכות דת"ה,א) ד"ה כל שעבולו במשקה ולכאורה ראי' מפורשת לזה מירושלמי ספ"ג דחלה בסוגיא דטבל מדרבנן בטל ברוב, והא תנן כיוצא בה וכו' א"ר מנא קיימת בשמן של זית מסק הרי לכדיא דהזיתים עצמן רק טבל דרבנן, וכ"כ מהרש"א חי' אגדה יומא דע"ו, ב' א"כ אין תורמין זיתים על שמן נולא הפסד כהן (כפ"א מ"ח) וכ"כ תורמין משמן אזיתים הנכבשי' (כשם מ"ט), הרי מפרים מחיוב אפטור או איפכא דאפי' בדיעב' אין תרומתו תרומה ול"ע עכלה"ש *ועלי גדלה מדורת התימה, דעד שתמה רבינו ארמב"ן ודעמיה, ספי הו"ל לרמויי אמתני' פ"א מ"י, דבתרס משלא נגמר מלאכתו אמגמר מלאכתו תרומתו תרומה, ואמאי, הרי דבר שלנגמ"ל מדאו' פטור ומפרים מפטור אחיוב או איפכא, ואדמקשה מענבי' איין וזיתי' אשמן, ספי איכא לאקשויי מיין איין קודם שיקפה, ומשמן אשמן קודם שירד לעוקה [פ"א דמעשרות מ"ז] אע"כ כיון דתלוי ביד אדם להביאו לכלל חיוב לא מחשב מפטור על החיוב, סדע מדלא מלא הירושלמי שום דוגמא לפרש לעיל פ"א מ"ה דאין תורמין מפטור

פ"ג התורם קישות א) ונמצאת מרה, אבטיח ב) ונמצא סרוח, תרומה ויחזור ויתרום ג). התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ

ר"ע מברטנורה

פ"ג התורם וכו' בשוגג איירי ואפילו הכי יחזור ויתרום דהוי קרוב למזיד משום דהוה ליה [למטעמי'] (א): וכמצאת של

תפארת ישראל

פ"ג א) גורקע: ב) מעלאנע: ג) *אפי' בתרם בשוגג, ול"ד לתורם מטמא אטהור [פ"ב מ"ב] דהכא פשע דהו"ל למטעמיה מקודם [כיבמות דפ"ט, א] ואף דטבל אסור בטעימה אפי' לכהן, וטועם ופולט לא הותר רק בתענית [כברכות די"ד, א וריב"ש רפ"ח] נ"ל כיון דתרומת ירק לכ"ע מדרבנן [כרמב"ם פ"ב דתרומות ה"ו] א"כ אוכל והולך ואח"כ מפריש, כתרומת ח"ל [כבכורות דכ"ז, א] ואה"ל דזהו דוקא בתרומת ח"ל, ולא בתרומת דרבנן בא"י [כחולין (ד"ג, א ק"ד, ב)] עכ"פ כל ספק איסור שרי למטעמי' [כרט"ז י"ד ל"ח סק"ב] והרי הכא מדהו"ל ספק אם ראוי

עיקר תוי"ט

(א) גמ' ר"פ הא"ר. ופי' התו' כלו' יפריש על מה שהוא טועם מיניה וביה כדי שיטעום ותו לא פ"ב דבלא"ה

חידושים

אחיוב, רק מלא הביא שליש אהבבית שלים, דבידי שמים תלי', וכ"ש בא"א כלל לבוא לידי חיוב בלקט ופאה ומעשר, ואף דאפשר למתביל עלה, לאו מלום להתבולי עלה, גם אז פנים חדשות באו לכאן: שם ב' הר"ב העומדים להוציא שמן, וכ' עלה רבינו הנ"ל וק' הא הוי דבר שלנגמ"ל ול"ע עכלה"ט, *ואקוד על אפי לפני ד', כי סליגו עיני הערוטות, כעין הגבר המכהס חמס בכנפיו וכאשר הערתי סי' לא, אמנם לאשר גם הר"ש כ' כן, נ"ל דכוונת רבותינו דר"ל שראוין להוציא שמן, אבל מיירי ביחדם לאכילה: ולכן דקדקתי' וכתבתי ודלא כמשמע מהר"ב וכו':

הלכתא נבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. התורם מטהור על טמא, רק בדיעבד הו"ל תרומה; ורק הלממ"ס הוא, דבמכונסי' כמה נתיי יחד כגון ענול דבילה, או אגודה ירק, או אפילו כרי תבואה, וטמא המכונס מצ"א, מותר לתרום מצד הטהור על צד הטמא שבהמכונס; אבל אסור לתרום מטהור על טמא מב' אגודות וכדומה: **מ"ב. התורם** מטמא על טהור, רק בשוגג שלא ידע שהוא טמא, הו"ל תרומה, אבל במזיד, אפילו סבור שמותר לתרום מטמא על טהור, אז מה שהרים הוא תרומה, אבל השריים לא נתקנו, ויחזור ויתרום מטהור. ואפי' בכרי מעשר טבל טמא שעשאו תרומ"ע על מעשר אחר, או שעשאו ת"ג על טבל אחר, אע"ג שהיה המעשר אצל הלוי זמן מרובה שעי"ז שכח שהוא טמא, לא אמרי' דשכחה כפשיעה [כב"מ ל"ו, ב'] אלא אפ"ה בשוגג הוה תרומה: **מ"ג.** וכ"ש אף דאסור לטבול כלי בשבת רק מד"ס, וגם נצרך להשתמש בו בשבת, אפ"ה רק בטבלו בשוגג מותר להשתמש בו בשבת ולא במזיד; וכ"כ אף דהאיסור לעשר בשבת הוא רק מד"ס, ונצרך יותר טבלים בשבת מ־צריך לאכלו, אפ"ה רק בעישר בשוגג מותר לאכלו בשבת, ולא במזיד. ורק במבשל בשבת, דעשה איסור דאורייתא, אם בשוגג אסור לו ולכל אדם עד מוצ"ש מיד, ואם במזיד אסור לו לעולם, ולאחרים עד מוצ"ש מיד; ורק באפשר לבטל מעשה האיסור לגמרי כגון שנטע אילן במזיד בשבת חייב לעקרו: **מ"ד. התורם** ממין על מין אחר, אינה תרומה; ורק מין מכמה סונין, במראה או בגידול, כגון חיטין שחמתית ולבנת, או שא' מהן נתייבש או נתמ־ך כגון תאנים, גרוגרת ודבילה, תורם מזה על זה. כשיש כאן כהן תורם לו מן הטוב יותר, ואם אינו כאן, תורם לו מן המתקיים טפי: **מ"ה.** ואפילו ביש כאן כהן תורם מן השלם ולא מן המחותך אף שהמחותך עדיף טפי, מדבשלם יש תרתי שמהודר טפי וגם מתקיים טפי אצל הכהן [ובזה"ז שהתרומה טמאה ונשרפת, אפ"ה יש נ"מ בזה בהמעשר ללוי [ולעני]]: **מ"ו.** אפילו אינו יפה וטוב מצ"ע, רק ־א"צ בו מעשה והאחר צריך תיקון, כגון זיתי שמן שמרוככי' כבר ויכול לאכלן כמו שהן, וזיתי כבש שנאכלים רק אחר שנכבשו בחומץ או במי מלח; או יין מבושל, ושאינו מבושל, בכל גוונא כשיש כאן כהן תורם מהיפה על המתקיים ולא איפכא; מיהו כל שהוא כלאים בחבירו, אפילו מן היפה על הרע לא יתרום; ורק באינן כלאים זב"ז ותרם מן הרע על היפה, בין במזיד או בשוגג. הוה תרומה; חוץ מזונין וחיטין, אע"ג שאינן כלאים זב"ז, אין תורם מזע"ז, דבתרם מזונין על חיטין, גרע טפי מתורם מרע על יפה, דזונין אינן מאכל אדם; ומה"ט בתרם מחיטין על זונין, הרי נותן לכהן טבל; לפיכך בין כך וכך אינו תרומה כלל.

חומץ [ד] אם ידוע [ה] שהיתה של חומץ עד שלא תרמה, אינה תרומה [ו], אם משתרמה החמיצה, הרי זו תרומה, אם ספק, תרומה ויחזור ויתרום [ז], הראשונה אינה מדמעת [ג] בפני עצמה [ח], ואין חייבין עליה חומש [ט], וכן השניה: **ב** נפלה אחת מהן לתוך החולין, אינה מדמעת, נפלה שניה למקום אחר, אינה מדמעתן, נפלו שתיהן למקום אחר, מדמעות כקטנה שבשתיהן [י]: **ג** השותפין שתרמו זה אחר זה [יא] רבי עקיבא אומר תרומת שניהם תרומה [יב], והכמים אומרים תרומת הראשון תרומה, רבי יוסי

אומר

תפארת ישראל

דאוי לאכילת אדם, הו"ל ה' הכל, ואפי' לדעת האוסרי' בכה"ג [יו"ד ס"ד סמ"ב ושאר אחרוני'] עכ"פ איסור דרבנן הוי למטעמיה [כתובו' נ"ל סע"ז] ובהא מתורץ קו' תו' יבמות דפ"ט, א: ד) והו"ל ב' מינים: ה) השתא: ו) *והא דלא קאמר ברישא נמי בכה"ג דבידע אינה תרומה, ובפרט קישות מרה, הרי וודאי מברייתה היתה מרה, ונימא דלא להוי תרומה, תי' בירושלמי דקישות מרה ואבטיח סרוח, ספק אוכל נינהו דאפשר דחזי לאדם, ואז הו"ל כתורם מרע איפה [פ"ב מ"ו] דאפי' במזיד תרומתו תרומה ומספק חוזר ותורם: ז) *ונותן שניהן לכהן, והכהן ישלם הראשונה שהיא הגדולה, דמדהו"ל ספק המע"ה, וכ"ל דהכהן צריך להפריש מתרומ' הראשונה תומ"ע מינה ובה, דשמא חומץ היתה, והו"ל ה' הכל: ח) *אתורם קישות נמי קאי, בנפלה לפחות מק', נותן לכהן שיעו' מה שנפל בלבד, והשאר מותר דדמוע מד"ס, דמדאו' ברובא בטל וספק דרבנן לקולא [כתו' נדה דמ"ז, א], כ"כ אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל: ט) באכלה זר: י) דביש ק' נגד התרו' השניי', שהיא היא הקטנה שבשניהן, נוטל מהמדומע כשיעור ב' התרומות ונותנן לכהן, והשאר מותר: יא) *דלמשל שהיה הכרי ל' סאה, והפריש זה סאה וזה סאה: יב) *דמדלא הרשו זל"ז, לא

היה

ר"ע מברטנורה

של חומץ כו'. בהתורם מן החומץ על היין אין תרומתו תרומה דיין וחומץ שני מינים הן: אם ספק. על שלא תרמה התחילה או לאחר שתרמה התחילה: תרומה ויחזור ויתרום. ונותן שתיהן לכהן וכהן נותן לו דמי הראשונה שהיא גדולה מן השניה שהשניה מתמעטת כפי מה שעולה תרומה הראשונה ולפי שהכהן הוא המוציא מחברו ואנן קיימא לן בכל דוכתא המוציא מחבירו עליו הראיה לפיכך אינו לוקח בלא דמים אלא הקטנה וצריך שיתן לו דמי הגדולה שהיא הראשונה (ב): הראשונה אינה מדמעת בפני עצמה. אם נפלה לפחות ממאה של חולין אין נעשית מדומע דשמא אינה תרומה אלא השניה היא תרומה וכן השניה אינה מדמעת בפני עצמה שמא הראשונה תרומה ולא השניה: ואין חייבים עליו חומש. זר שאכל הראשונה או השניה לבדה אינו משלם חומש כדין שאר אוכלי תרומה בשגגה: **ב** מדמעות כקטנה שבשתיהן. כשיעור השניה שהיא קטנה שבשתיהן ואם יש בחולין מאה כנגד הקטנה אין נעשים מדומע אלא נוטל מן החולין כשעור אלו השתי תרומות שנפלו בהן ונותנן לכהן והשאר חולין כמו שהיו: **ג** תרומת שניהם תרומה. היינו דתרומת כל אחד מהן הויא תרומה ותליא חולין (ד)

נמצא

עיקר תוי"ט

דלא"ה א"א דטבל אסור לכהן: (ב) ידו'. וק"ק כיון דמשלם הכהן הראשונה א"כ לא נתן תרומה תמנה ועיין בתוי"ט: ג) א"מ. אלא יוציאנה מאותן חולין שיעור זה שנפל בהן בלבד. ועל שם שהתרומה נקראת דמע כדלק' מ"ו קראו למעורב ממנו מדומע: (ד) שהרי כשתרם כל או"א כבר נתקנו החולין ונעשו חולין ומיהו לאו חולין גמורין הן שהרי לא נתקנו אלא מת"ג ועדיין טבולין למעשרות וש"ע:

שני.את

אומר יג) אם תרם הראשון כשעור יד, אין תרומת השני תרומה. ואם לא תרם הראשון כשעור טו), תרומת השני תרומה טז) ד): ד במה דברים אמורים

תפארת ישראל

פי' לכ"א רשות להפריש כ"א מחלקו, והו"ל סאה שתרם כ"א חצי' תרומה וחצי' חולין [הטבולי' למעשרו'] והו"ל מדומע, לכן יתנו שניהן לכהן, והכהן ישלם לכ"א החצי, והכהן יפרים מעשרו' על החציין השניים מנה וכה: יג) מפרש דברי חכמי': יד) ר"ל כבינוני א' מנ' וי"א כשיעו' שתרם חבירו, דאז הרי גלי בתרא דעתי', דניחא לי' בהך שעורא: טו) שתר' בעין רעה או יפה שלא כתרומת השני: טז) המשנה תמוה דמאי עדיף שני מראשון? וצ"ל דר"ל אף תרומת השני תרומה [אח"כ מצאתי שגם רכ"מ פ"ד מתרומו', כ"כ ת"ל] אמנם ק"ל אמאי בלא תרם כשיעור תרומת השני, תרומת שניהן תרומה, ממ"נ אם תרם הראשון בעין רעה, א"כ הו"ל דרק חציו תרומ' דהיינו התרומ' שמגיע מחצי חלקו בהכרי, וחצי השני מתרומתו יהי' חולין, וכ"כ תרומ' שהפריש השני יהי' כך, ומשום שכ' התרומו' מדומעין הו"לל שיתנו שניהן לכהן, והכהן ישלם לכל א' חצי התרומ' שקבל ממנו? ואת"ל אין ה"נ עכ"פ ק' בהפריש ראשון בעין רעה, נהי דלא דמי לשליח שהוסיף או פיחת מדעת בעה"ב בשוגג דתרומתו תרומ' [כלקמן מ"ד]; דהת' עשאו שליח בפירוש, ומדלא פירש לו באיזה שיעור יפריש גלי אדעת' שמרוצה בכל שיעור שיפריש; משא"כ הכא, עכ"פ הו"לל הכא בהפריש הראשון בעין רעה, הו"ל להשני רק להוסיף על תרומ' שהפריש הראשון, כפי שירצה הוא להפריש, וכלקמן רפ"ד? ואת"ל התם מיירי דבשעה שתרם המקלת הי' בדעתו להפריש אח"כ מה שהחסיר בתחלה; אבל הכא כשתרם הראשון הי' בדעתו לבלי להפריש עוד והו"ל תרומ' בטעו'. עכ"פ ק' וכי גרע זה מתורם בטעות מטמא על טהור דתרומתו תרומ' [כפ"ב מ"ב]? ואת"ל התם היינו רק בתרם בשלו, משא"כ הכא שתרם בשל חבירו, כיון דתרם השני שלא כשיעור תרומת הראשון, גלי אדעתי' דלא הוה ניחא"ל שיהי' הראשון שלוחו כלל, לפיכך אין התרומ' שתרם בעד חלקו תרומ' כלל; עכ"פ ק' בהפריש הראשון בעין יפה, אמאי צריך השני להפריש שוב תרומ' שלימ' על חלקו, נימא דחצי תרומ' הראשו' שהפריש הראשון בעד חלקו של שני יהי' תרומ' כפי שיעור עין רעה, והשאר יהי' חולין, וימכר לכהן, והכהן יחזיר כפי השיעור הזה דמים להשני? וי"ל כיון שאותו מותר שהוסיף הראשון בחלקו של שני נעשה דמוע, הרי הפסיד הראשון להשני, דדמי דמוע הוא בזול יותר מדמי חולין מתוקני', לפיכך לכה"ג שיפסיד לו, וודאי לא עשאו שליח. ולא דמי לשליח שהוסיף עשרה בשוגג דהרומתו תרומ' [כפ"ד מ"ד] דהתם עשאו שליח בפירוש, ומדלא אמר לו באיזה אופן יפריש, הו"ל

ר"ע מברטנורה

כמלא כשתרמו שניהם מכ' סאין זה סאה וזה סאה שלא קדשה תרומה כי אם חצי סאה בשל זה וחצי סאה בשל זה כל אחד כפי חלקו: אם תרם הראשון כשיעור. אחד מנ' כשיעור שנתנו חכמים תרומתו תרומה והלכה כרבי יוסי דלפרושי מלתייהו דחכמים קאתי ואית דמפרשי אם תרם הראשון כשיעור מה שתרם חבירו אחר כך תרומתו תרומה דחזינן דהוה ניחא ליה להאיך בתראה במה שתרם הראשון שהרי היתה דעתו מסכמת עמו בשיעור התרומה. ופירוש ראשון נראה בעיני עיקר: ד במה דברים אמורים. הא דפליג רבי עקיבא

עיקר תוי"ט

ד) תרומת השני תרומה. פי' אף תרומת השני תרומה כן כתב בכסף משנה פ"ד מה"ת ה"ד כ"ש תימס

אמורים יז) בשלא דבר יח), אבל הרשה את בן ביתו, או את עבדו, או את שפחתו, לתרום יט), תרומתו תרומה כ), בִּטֵּל כא), אם עד שלא תרם בִּטֵּל, אין תרומתו תרומה, ואם משתרם בִּטֵּל, תרומתו תרומה. הפועלים אין להן רשות לתרום, חוץ מן הדורכות כב), שהן מטמאין את הגת מיד כג): ה האומר תרומת הכרי זה בתוכו, (כד ומעשרותיו בתוכו, (כד תרומת מעשר זה בתוכו, רבי שמעון אומר קרא שם כה), וחכמים אומרים עד שיאמר בצפונו

תפארת ישראל

שא"ל כאילו אמר לו שיפריש כפי שיאמדנו וכמש"ל]: יז) דגם תרומת השני תרומ': יח) שלא הרשהו ב' לראשון: יט) *ר"ל אפי' בן ביתו שאין לו חלק בפרי, ואפי' עבד מחשב בן ברית; ומכ"ש שותף: כ) בין שהוסיף או פיחת בשוגג מדעת משלחו [כלקמן פ"ד מ"ד]: כא) שאמר בפירוש שמבטל שליחות' הזה: כב) *ר"ל פועלי' חבירי' שעושין בגורן אבל ב"ב ע"ה אין להם רשות לתרום רק פירות הדרוכות כענבי' וזיתי', דבכה"ג ודאי ניחא לבעלים ע"ה שיפרישו הפועלים בטהרה קודם שיטמא הגת מנגיעת בעלים ע"ה; ואע"ג דענבי' דרוכו', הו"ל שלא נגמ"ל, ואסו' לתרום עליהן לא מן הדרוכו' ולא מן היין [כלעיל פ"א מ"ח]? אפ"ה כיון דהכ' שעת הדחק הוא, דיש לחוש שיטמאן הע"ה, כל שעת הדחק כדיעבד דמי [רטו"ז י"ד של"א ב'], והרי בדיעב' תרומתו תרומ' כמבואר במשנה שם [והר"ש והר"ב כ' דבאמ' לא יפרישו עדיין התרומ', רק יקחו משם קצת ולגמרו בטהר' כדי שיפרישו התרומ' בטהר' מהדבר שלקחו; ותמוה דא"כ פשיט'?]: כג) ר"ל מיד כשיבא ב"ב אינו נזהר מליגע ומטמא' הגת, לכן ימהרו פועלי' להפריש קודם שיבא, אף שלא הרשה: כד) *או או: כה) ואינו רשאי להפרישן כ"א מפרי זה, ואף דהרי לא קבע מקום, והרי בעינן שירי' נכרי' בשעת קריאת שם. עכ"פ מדאמ' בתוכו, הרי שירי' נכרי' סביב אמצעיותו.

דבעי'

ר"ע מברטנורה

עקיבא לעיל ואמר תרומת שניהם תרומה (ה): בשלא דבר. שלא נטל רשות מחבירו לתרום אלא תרם מדעתו: אבל הרשה. שנתן ב"ה רשות לתרום תרומתו תרומה: בטל. אם לאחר שמינה שליח לתרום בטל שליחותו לאחר שהלך השליח מלפניו: חוץ. בעלים ע"ה שהשכירו פועלים חברים כדי להפריש תרומה בטהרה (ו) רשאים לתרום עד שלא יגעו בו הבעלים ע"ה ויטמאו את התרומה מפני שהן מטמאים את הגת שהבעלים עמי הארץ מיד כשהתחילו הדורכים לדרוך והלכו בגת שתי וערב אינם נזהרים יותר מליגע בגתן ומטמאים אותה לפי שהם חושבים שמיד כשהתחילו לדרוך הפרישו החברים תרומה גדולה הילכך מפרישים החברים הדורכים מן היין כדי שיעור תרומה הצריכה לכל הגת (ז) מיד כשהלכו בה שתי וערב. שאם יבואו בעלים ויטמאו הגת קודם שיגמרו יש כאן יין מזומן. להפריש על הכל בטהרה: ה קרא שם. וצריך לתרום ולעשר מתוכו ואינו יכול להפריש עליו ממקום אחר ואף על גב דרחמנא קרייה לתרומה ראשית ובעינן שיהיו שיריה ניכרים כיון דאמר בתוכו משמע באמצע הכרי תהא התרומה והא איכא סביביו שהם שיריה ניכרים: עד שיאמר

בצפונו

עיקר תוי"ט

(ה) תימה לי אמאי מפרש אליבא דר"ע דודאי דאף לרבנן שייכא להך בד"א תוי"ט (ובת"ח פי' דע"כ קאי על תרומת הא'. וא"כ לרבנן א"צ הרשה): (ו) כלומר שלכך השכירו חברים כדי שעי"כ יכולים להפריש בטהרה אבל א"צ שהשכירום כדי להפריש דהיינו הרשה: (ז) אבל עכשיו אין תורמין דא"כ הוי כתורם מן היין על הענבים שבגת ואין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נג"מ

דהוי

בצפונו או בדרומו כו) רבי אליעזר בן חסמא אומר, האומר תרומת הכרי ממנו עליו, קרא שם כז), רבי אליעזר בן יעקב אומר האומר עשור מעשר זה עשוי תרומת מעשר עליו, קרא שם כח): ך המקדים כט) תרומה לבכורים ל), מעשר ראשון לתרומה, ומעשר שני לראשון, אף על פי שהוא עובר בלא תעשה לא), מה שעשה עשוי לב) ס). שנאמר מלאתך לג) ודמעך לד) לא תאחר לה): ז ומנין

תפארת ישראל

כו) דבעי' מקו' מסויי', א"נ כ"ל דס"ל דלא דרשי' מראשית ששיריה ניכרין [כעירובין ל"ז, ב'] אלא דרשינן ממלת ראשית שתהי' התרומ' ניכרית; ולהכי דוקא באמר בצפונ' או בדרומ' אבל בתוכה הרי אין התרומה ניכרית בשום גבול: כז) דלא בעי ששיריי' נכרי': כח) *אר"ש פלי' דס"ל באמר ת"מע בכרי, קרא שם, אף שלא הפריש עדיין המעשר, וקאמ' איהו דוקא באמר כן אמעשר שכבר הופרש, קרא שם [ומ"ש הר"מ ור"ב דקיי"ל כת"ק, ק"ל הרי מבנת ראב"י קב ונקי, ואי"ל דזה ליתא בחולק ארבי' דהרי הרי"ף [שבועו' דס"ת] לא כ"כ, וכ"כ רתוי"ט פ"ב דכלאי' מ"ט, וכ"כ הרא"ש בה"ק הלכות טומ' [דכ"ת ע"ב] ד"ה לא יטמא, ועיין תבו' חו"י סל"ד [דל"ד ע"ב], וצ"ל [כתו' כשבו' דכ"ג, ב] דהיכא דלא מסתבר טעמי' אין הלכה כמותו]: כט) להפריש: ל) *ומשכח"ל דאמר שיהי' תרומ' לכשיתלשו, ודו"ק: לא) המפורש לקמן במשנה: לב) *אף לרבא [תמור' ד"ד, ב'] דכל דאמר רחמנ' לא תעביד, אי עביד לא מהני, הכא שאני דהפקי קרא דלהני, אבל אי"ל דלהכי מהני מדאין המעשה אסו' מנ"ע רק מצד הזמן, כשוחט בשבת דשחיטתו כשיר' [כת"ק דחולין וערטו"ז ח"מ סר"ח]; ליתא, דהכא אינו אסור מצד הזמן עצמו רק מדהקדימו, והו"ל שפיר כאסור המעש' מנ"ע: לג) *היינו הבכורי' שנתנין רק ביבש, משהתחיל הפרי והשבלים להתמלאות בביכור: לד) *זהו תרומה ומעשרו' [כתו' תמור' ד"ד, א'] שניתן גם בלא כשמן ויין: לה) *להקדים האחרוני', ואפי' לא הקדי' ממש, רק בקריאת שם אסו', ולהר"ב הך שנאמר דקאמר תנא, אעובר בל"ת קאי, ולבאו' הי' כ"ל דאמה שעשה עשוי קאי, דדייק כן מדכתיב לא תאחר, דספי הו"ל לא תקדים, דהרי קודם שיאחר הקדוש שלא כדין כבר הקדים המאוחר שלא
כדין

ר"ע מברטנורה

בצפונו או בדרומו. אע"ג דבתוכו משמע באמצעיתו לא הוי מקום מסויים והרי הוא כאלו לא אמר כלום עד שיאמר בצפונו או בדרומו וכן הלכה: תרומת הכרי ממנו עליו קרא שם. דלא בעינן שיריה ניכרים: עשור מעשר זה וכו' רבי אליעזר בן יעקב פליג ארבי שמעון (ה) דאמר תרומת מעשר זה בתוך הכרי קרא שם וקאמר דתרומת מעשר זה בתוכו קודם שהופרש המעשר לא קרא שם אבל לאחר שהופרש המעשר אם אמר תרומת מעשר עליו קרי' שם ולית הלכתא כחד מנייהו אלא כחכמים בלבד: ך שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר. הכי קאמר אע"פ שהוא עובר בלא תעשה שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר. אע"פ כן מה שעשה עשוי. מלאתך אלו הבכורים שמתמלאים בבכור ודמעך זו תרומה (י) ומעשר ראשון נמי יש בו תרומת מעשר: לא תאחר לא תשנה הסדר (יא):
ז זה

עיקר תוי"ט

דהני ענבים דרוסות סן וכדתנן במ"ת פ"ק: (ח) כלו' אבל בת"ג ס"ל כר"א חסמא: ט) מה שעשה עשוי. דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני דאי ס"ד לא מהני אמאי לקי הכי אמר אביי. ורבא אמר לא מהני מידי ומאי דלקי דעבר אמימרא דרחמנא ופריך ממתני' לרבא ומשני ש"ס דת"ק מכל מעשרותיכם תרימו: (י) לכך קרא לתרומה דמע לפי שנוהגת בלח. ובכורים אינו אלא ביבש שפרי אין מביאין בכורים אלא מפירי כדתנן בסוף מכילתין: (יא) לא תאחר ממלאתך ודמעך
חי

ז ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה, זה קרוי תרומה וראשית, וזה קרוי תרומה וראשית. אלא יקדמו הבכורים שהן בכורים לכל לו), ותרומה לראשון, שהיא ראשית לז), ומעשר ראשון לשני שיש בו ראשית לח):
ח המתכוין לומר תרומה, ואמר מעשר, מעשר ואמר תרומה, עולת ואמר שלמים, שלמים ואמר עולה, שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה, שאיני נהנה יב) לזה ואמר לזה, לא אמר כלום, עד שיהיו פיו ולבו
שוין

תפארת ישראל

כדין? אע"כ דלהכי נקט לא תאחר מדבעי לאשמעי' דמהני הקדמ', דאל"כ הרי הקדמתו המאוחר לא אהני מידי, והיכא משכח"ל לא תאחר, הרי ע"כ יקדים המוקדם; ואת"ל דאתא קרא דלא תאחר לאשמועי' דאע"ג דלא הועילו מעשיו אפ"ה חייב מלקות; א"כ בלא תקדים הוה מצי לאשמעינן כן? ותו דהרי מדקיי"ל בטלו ולא בטלו כר"י [מכות ט"ו ב'], א"כ אי נימא דהכי לא אהני מעשיו, עדיין לא ביטל העשה דיכול עדיין להקדים המוקדם ולקיים העשה, והאיך אפשר לחייבו מלקות? ואע"ג דלרב' [תמור' ד"ה, א'] אע"ג דלא אהנו מעשיו, אפ"ה לקי מדעבר אמימר' דרחמנ'? זהו במתקן העביר' במעשה שלא הי' מחוייב בה קודם שעבר הלאו כאונס שגירש שיתקן חטאו כשיחזור לנשא', והרי קודם שגרש לא הי' חייב לנשא', אבל הכא מה שאיחר המוקדם מעשה קוף בעלמא הוא, והיינו להקדי' המוקד' אכתי אכתפי' דמרא רמי כמקודם ולמה ילקי', אע"כ אתא לאשמעינן בדכתב לא תאחר דמזה שמעי' דהקדמתו מהני, ולפיכך שפיר שייך לא תאחר. והיינו דקאמ' תנא שנאמר לא תאחר, ולא כ' לא תקדים, מזה שמעי' דמה שעשה עשוי. אמנם מהש"ס [תמור' ד"ה, ב'] לא משמע הכי ודו"ק. מיהו בהקדים מעשר שני לראשון כגון שהי' לו ק' סא' טבל הטבול למעש"ר, והי' לו להפריש תחילה י' למעש"ר, ואח"כ ט' למעש"ש והוא הקדים והפריש תחלה י' למעשר שני, ואח"כ ט' למעש"ר, אפי' עשה כן בעוד התבוא' בשבלי' אפ"ה חייב להפריש מהי' מעש"ש א' למעשר ראשון, קודם שיאכל המעש"ש [ואפשר נמי דאסו' כמדומע, מהמת תרומת מעשר שבו — רק שנתבטל בכל הי' —]. אבל בהקדים מעשר ראשון לת"ג, יש חילוק, דאם הקדימו בשבלי' פטו' מת"ג, ואם הקדימו בכרי חייב להפריש מהמעשר ת"ג [ביצה י"ג,ב]: לו) ר"ל לשון בכורי', תחלה משמע, א"כ מדכתיב בתור' קודם לשאר מתנו': לז) ר"ל דכ' בה ראשית: לח) דבמע"ר יש תמ"ע שדינה כתרומ':
נקט

ר"ע מברטנורה

ז זה קרוי תרומ' וראשית. בכורי' קרויין תרומה דאמר מר ותרומת ידך (דברים י"ב) אלו בכורים דכתיב בהו (שם כ"ו) ולקח הכהן הטנא מידך וקרויין ראשית ראשית בכורי אדמתך (שמות כ"ג). תרומה קרוי' תרומה את משמרת תרומתי (במדבר י"ח) וקרויה ראשית דגנך (דברים י"ח): בכורים שהן בכורים לכל. לשון בכורים דריש לכך קרינהו רחמנא בכורים אי נמי משום דכתיב בפרש' כי תבא עד שלא נלטוו על התרומות: שיש בו ראשית. דבמעשר ראשון יש בו תרומת מעשר והתרומה קרויה ראשית לפיכך דין הוא שיקדים ראשון לשני: ח עד שיהיו פיו ולבו שוין. דכתיב (שם כ"ג) מוצא שפתיך תשמור וכתיב (שמות ל"ה) כל נדיב לב הא כיצד
בעינן

עיקר תוי"ט

מי שראוי להקדים אלו החוקים מקצתם על קצתם הר"מ: יב) שאיני נהנה לזה. כלומר ממה של
זה

שוין(לט) (יג): ט הנכרי והכותי תרומתן תרומה(מ), ומעשרותיהן מעשר(יד) והקדשן הקדש, רבי יהודה אומר אין לנכרי כרם רבעי(מא), וחכמים אומרים יש לו(טו), תרומת הנכרי מדמעת(מב), וחייבים עליה חומש(טז) ורבי שמעון פוטר(מג):

פ"ד

תפארת ישראל

לט) נקט כאן ג' ענייניס תרומ' קודש וחולין לאשמעינן דבכולן הדין שוה דלא אמרי' דברי' שבלב אינן דברי' רק כשיודע מה שדיבר, ולא בטוע' בדבורו [כר"ן שבועו' דרל"ז,א']; מיהו בדברים שבלב בלי דבור, רק בתרומ' וקדשי' דבריו קיימי' [שבועות דכ"ו,ב], ובאין שדיבור סותר למחשבתו, דנתכוון לומר פת חטין יאסר עלי ואמר פת שעם, בכל דבר דבריו קיימי': מ) *בהפרישו על שלהן, דקיי"ל אין קניין לעכ"ום בא"י להפקיע מת"ומע [כרמב"ם פ"א מתרומו'] ואף דקיי"ל תרומת עכ"ום פוטר מדאו', גזרו חכמי' שלא יתלו ישראל נכסיהן בנכרי כדי לפטו' ממעשרו', להכי תרומת עכ"ום אינו פוטר; מיהו בהפרים עכ"ום אשל ישראל אפי' בשליחותו, הרי אין שליחו' לעכ"ום: מא) *לאסו' פירו' נטיעותיו בשנה ד' קודם פדיון, אבל ערלה יש לכן: מב) בנפלה לפחו' מק', נאסר טרי': מג) מחומש, אבל מודה דמדמעת:

ר"ע מברטנורה

בעינן גומר בלבו ומוציא בשפתיו: ט העכ"ום והכותי שתרומתן תרומה. אם הפרישו תרומה מן התבואה שלהן (יד) אבל אם הרם העכ"ום משל ישראל בשליחותו אין תרומתו תרומה כדדרשינן מכן תרימו גם אתם (במדבר י"ח) מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית: וחכמים אומרים יש לו. והלכה כחכמים תרומת העכ"ום מדמעת. אם נפלה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע ואסור לזרים וחייבין עליה חומש. זר שאכלה בשגגה משלם קרן וחומש: ור' שמעון פוטר. מחומש אבל מודה הוא דמדמעת (טו) ואין הלכה כרבי שמעון:

פ"ד

פ"ד

עיקר תוי"ט

זה דוגמא לדבר בפ' וישלח למי אתה פרש"י של מי אתה: יג) שוין. ודוקא כששפתיו וגבו מכהישין זא"ז אבל לא מכחישין זא"ז חשבי בתרומה וקדשים: (יד) מדבריהם גורס גזירה משום בעלי כיסין שלא יהיה זה סחמון של ישראל ויתלה אותו בכותי כדי לפוטרו. הר"מ: טו) ר"א הר' וחכ"א. משמע דערלה לכ"ע יש לכן דאם ערלה אין כאן רבעי כמי אין כאן. וטעמו דר"י לא ידוס דסבר דיש קנין לעכ"ום בא"י לספקיע הגבהו דסא איפכא שמעינן ליה במנחות. אלא לא קאמר ר"י הכא אלא בסוריא הר"ש: (כז) וכן ויניכו בתרו' ח"ל דמ"ג פ"ו:

פ"ד

חידושים

מ"א תרומ' ויחזור ויתרום, כ' עלה רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל וז"ל. ק"ל למה יחזור ויתרום יתבל עליו קודש שבא ליד כהן (כנדרים דנ"ט)? [*אמר בו"ת ובכה"ג ליכא לתרוצא כתו' הט"ז י"ד הכ"ג סק"ב שהקשה ג"כ כה"ג אהך דפ"ה מ"ט והי' דלא מהני שאלה רק במתחרט על עיקר ההפרשה ולא מתחרט בפסד התערובות או משום יראת עונש, דהכי הכא איכא הרעה מניה וביה משום בנמלא' מרה וסרוח; וליכא למימר דהאי כבר ליד כהן מיירי, דא"כ הוי"ל למתני' לאפלוגי מנה זכה באם ידוע גופא], ואת"ל כיון דפשע אין להתיר בחרטה [כי"ד רכ"ח] רק בפתח [כי"ד ר"ח], ומיירי בלא מלא פתח, עכ"פ ק"ל באכל ספק תרומה בסיפא למה פטור מחומש, נימא כיון דתשלומיו קודש וא"י כהן למחול כרפ"ז הוי"ל ס' דאורייתא לחומרא, וי"ל דא"א ס' דהוי לחומרא רק מלהקל לכתחילה ולא לעונשו, אא"כ בכרת והיקבא איסורא כאבא פלאי רפ"ד דכריתות [*אמר בו"ת תדע דכל הממע"ה דלא אמרי' דהוי"ל ס' גזל, הע"פ

פ״ד המפריש מקצת תרומה ומעשרות א), מוציא ממנו תרומה עליו ב, אבל לא למקום אחר ג, רבי מאיר אומר אף מוציא

תפארת ישראל

פ״ד א) שלא הפריש מהכרי, כל התרומה שחייב עליו אבל הי׳ בדעתו להפריש אח״כ השאר שחייב מזה הכרי עליו: ב) ר״ל מותר להוציא השאר ג״כ מהכרי דטבל הוא שמעלה, ולא מה שכבר מתוקן: ג) דאסור לעשות לזה הטבל המתוקן במקצת, לתרומ׳ על טבל אחר אבל מכרי אחר שכולו טבל, על כרי

ע׳ מברטנורא

פ״ד המפריש מקצת תרומה ומעשרות. כגון שהיה לו מאה סאין טבל והוציא מהן סאה תרומה ובדעתו להפריש עדין השאר חוזר ומוציא מאותו הכרי עצמו עד שישלים שני סאין כשיעור התרומה דהטבל הוא שיעלה בידו ולא מה שכבר מתוקן: אבל לא למקום אחר. אם יש לו מאה סאין אחרים

חידושים

דגב חזקת ממון מהני נגד ה׳ דאו׳, חוץ היכא דאיכא נמי ה׳ איסור׳ שמ״ע בס׳ חלה (חולין קל״ד, א), ובס׳ לקט לקט בהס ה״ס דקמה בחזקת תיובתא היא ודו״ק]: **מ״ח** לא אמר כלום, כ׳ עלה רביט בגאון מהו׳ עקיבא שליט״א משמע דמסימן שבך הי׳ דעתו, ואפי׳ אחר יכול לסמוך אדבורו ואכלה א׳, ואשתהם בתוך, ולא מקרי אתחזיק האסור׳ רק היכא דאף לפי דברי העד הנה להתיר כאיסו׳ מכאן ולהבא מודה הוא דמעיקרא אסו׳ הי׳ וכהאי דריש גבי גיטין בפ״ב דאתחזיק אסור׳ דא״א, אף לפי דברי השליח, אבל הכא דלפי דברי המעיד דטעה בדבורו מעולם לא הי׳ אסו׳, וכתבו׳ מיי׳ הל׳ איסור ה״ג: **מ״ט** ע׳ כר״ב בסי׳ מג, וכ׳ עלה רבינו הנ״ל והו׳ יתמיה [יומא דכ״ה ד״ה עזרה] כתבו דמדוקא ריקא עכ״ום ושפחה, ואח״כ נקט רק עכ״ום והבק טותי, ש״מ דכותי מודה ר״ש דמדמע; וכו׳ משמע דהל׳ ר״ש ש״ג דתרומת נכרי אינה מדמעת:

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ג ·

מ״א. התורם ונמצא אח״כ שהתרומה מקולקלת לגמרי, אם ידע שבשעת הפרשה היתה מקולקלת, אינה תרומה כלל; ואם ידע בוודאי שנתקלקל אחר שתרם, הר״ז תרומה דאין אחריותו עליו; ואם מסופק אם היה כך או כך, הר״ז תרומה ויחזור ויתרום מספק ולפיכך בין זו או זו שנפ״ה לפחות סק׳ חולין, נותן לכהן מהתערובות רק כשיעור שנפל והשאר מותר, דדמיע מדאו׳ בטל ברוב ורק מדרבנן אסור, והכא הו״ל ספק דרבנן; ומה״ט באכלה זר חייב רק בקרן ולא בחומש: **מ״ב.** ואפילו נתערבו שניהן לאיש א׳, כל א׳ בתערובות אחר, כך הדין בכל א׳ מהתערובות: ורק בנפלו שניהן לתערובות א׳, א״צ ק״א רק נגד השניה הקטנה מהראשונה [ונ״ל דעכ״פ צריך ליתן כפי שניהן לכהן, מדכבר נקרא עליהן שם תרומה]: **מ״ג.** שותפין שתרם א׳ מהן כרי השותפות, וחבירו שלא ידע זה, שיב תרם שנית, אם ידעינן שדרכן לסמוך זע״ז בהפרשת תרומה, רק תרומת הראשון תרומה, ולא של שני שבטעות נתרמה; ובמסופק אם רגילין לסמוך זע״ז, אם תרם הראשון כבינוני א׳ מנ׳, או שתרם כשיעור שתרם חבירו, הוה דינו כדלעיל, מדהו״ל כסומכים זע״ז; ובלא תרם כשיעור הנ״ל, תרומת שניהן תרומה, וימכרו לכהן כל א׳ תערובתו חוץ מדמי התרומה שחייב כל א׳ מהן מחלקו: **מ״ד** מיהו ברשה לשום אדם להפריש תרומה, אפילו אדם שאין לו שום הנאה ושייכו׳ בתרומה זו, כגון עבדו ושפחתו הכנעניים, והוסיפו או גרעו [בשוגג] מדעתו של בע״הב, אפ״ה מדהרשן סתם תרומתן תרומה. ואם ביטל הרשאתו, אם קודם שתרמו, אין תרומתן תרומה, ואם אח״כ תרומתן תרומה. הפועלין חברי׳ ששכרן בע״הב ע״ה לאסוף תבואתו ולעשותה כרי, אפ״ה אין רשאין לתרום אם לא הרשן הבע״הב בפירוש, חוץ כששכרן לדרוך ענביו, מסתמא ניח״ל לבע״הב שיתרמו הן מיד תרומה בטהרה, אפילו לא נגמר עדין מלאכתן שיתהוו יין, משום דמיד שנדרכו אפשר ומצוי שיתטמאו מידי ע״ה: **מ״ה.** האומר תרומת כרי זה, או מעשר כרי זה, או תרו״מע כרי זה, יהיה בתוכו, לא אמר כלום, עד שיציין המקום, כגון בצפון או בדרום הכרי: **מ״ו.** המקדים תרומה לבכורים, או מעש״ר לתרומה, או מע״ש למעש״ר, אע״ג שעבר על לאו, דבריו קיימין: **מ״ז.** סדר הקדמתן ז״לו מדאור׳ הוא וילפינן כן מקרא: **מ״ח.** התכוון לומר תרומה ואמר מעשר או איפכא, או התכוון לומר עולה ואמר שלמים או איפכא, או שנדר שאיני נכנס לבית זה ואמר אחר, הרי בין בתרומה או בקודש או בחולין צריך שיהיה פיו ולבו שוין, ואל״כ אינו כלום: **מ״ט.** עכ״ומ וכותי שבא״י שהפרישו תרומה, אם על של ישראל, אפילו עשאו שליח לא מהני, ואם על שלו על דעת ישראל, הר״ז תרומה, אבל אין חייבין עליה חומש כיון דמחוח עכ״ום פוטר. וגם יש בפירותיהן דין ערלה ורבעי:

מוציא הוא למקום אחר תרומה ומעשרות: **ב** מי שהיו פירותיו במגורה ד), ונתן סָאה לבן לוי וסָאה לעני ה), מפריש עד שמנה סְאין, ואוכלן, דברי רבי מאיר ו), וחכמים אומרים אינו מפריש אלא לפי חשבון ז):

שיעור

תפארת ישראל

כרי זה שמקצתו טבל, רש"י; ולרמב"ם [פ"ג מתרומה] גם זה אסור; אבל מאותו מקצת שהפריש לשם תרומה, יפריש ממנו התרומה, שחייב לאותו מקצת: ד) ר"ל באוצר: ה) *שיהיו ב' הסאין מע"ר ומעשר עני על ח' סאין שיאכל אח"כ מהאוצר, ואע"ג דלא הי' צריך ליתן להעני רק $\frac{9}{10}$ סאה לא הקפיד עמו ונתן לו סאה שלימה: ו) *נ"ל דר"מ לטעמי' דאית לי' ברירה בכה"ג [כתו' סוכה דכ"ג, ב] ולולי שהפריש לבן לוי ולעני כל המחוייב ליתן מהמגורה זה, פשיטא שהכל שבמגורה הותרה לזרים; אבל זה לא הפריש רק מה שראוי ליתן מי' סאין, והרי יש באוצר כמה סאין יותר, ולהכי ס"ל ברירה, וכשיאכל הח' סאין, הוברר למפרע שההפרשה של ב' סאין עליהן הי', והו"ל מאז ככל חולין שהופרש ממנו המעשר, שא"צ שיהי' המעשר קיים בשעת אכילת החולין: ז) *נ"ל דס"ל כדקיי"ל [ביצה דל"ח

ר"ע מברטנורה

אחרים של טבל אינו יכול להפריש עליהן מאלו שהוציא מקצת תרומתן (א) דלגבי אחרים תלינן דלמא מן המתוקן הוא מוציא עליהן ולא מן הטבל שבו ור"מ שרי אף למקום אחר. ואין הלכה כרבי מאיר: **ב** במגורה. באוצר כדכתיב (חגי ב') העוד הזרע במגורה: ונתן סאה לבן לוי. מתני' איירי בפועל חבר הבא לסעוד אצל בעל הבית ואינו מאמינו על המעשרות וראה הפועל את בעל הבית נותן ממגורתו סאה לבן לוי וסאה לעני. רבי מאיר אומר דאותו פועל יכול לאכול מן המגורה שמנה סאים. דמסתמא בתורת מעשר ראשון נתן ללוי ובתורת מעשר עני נתן לעני והרי יש כאן ח' סאים מתוקנים ומעט יותר (ב) ואע"פ שלא ראהו מפריש תרומה גדולה לא נחשדו עמי הארץ על התרומה: וחכמים אומרים. לא הפריש בעל הבית אלא לפי חשבון סעודה זו שרוצה הפועל לאכול אצלו והשאר מתנה בעלמא הוא דיהיב ללוי ולעני הלכך אין הפועל יכול לאכול אצלו עד שיכלו ח' סאין כדברי ר"מ. אלא אותה סעודה שהיה לו לאכול אצלו ותו לא. פירוש אחר ונתן סאה לבן לוי וסאה לעני והלכו להם וכשבא להפריש שמנה סאין מן המגורה ולאכול אותם על סמך השני סאין שנתן לבן לוי ולעני אינו יודע אם אותן שני סאין קיימים אם לאו ר' מאיר אומר מפריש שמנה סאין ואוכלן על סמך אותן שני סאין שנתן לבן לוי ולעני בחזקת שהן קיימים. וחכמים אומרים אינו מפריש אלא לפי חשבון שקיימים אם כל השני סאין קיימים מפריש עליהן ח' סאין ומעט יותר ואם אין קיימים אלא חציין אינו מפריש עליהם אלא ארבע סאין לפי חשבון מה שנמצא מהן קיימים כך מפריש עליהם ולא יותר (ג) והלכה כחכמים:

פין

עיקר תוי"ט

(א) וכ"ה ממקום אחר. וזה גי' הר"ת. ופירושו שצריך שיוציא התרומה שעל זה שהפריש מיניה וביה ולא יפריש עליו ממקו"א: (ב) וז"ל הר"ת. דבדיוק החשבון אינו טעון לתת לעני אלא תשע עשיריות מהסאה ויפריש ג"כ אותן ח' סאין ועשירית סאה: (ג) כלומר ואינו יכול לסמוך שכולם בחזקת קיימים אלא צריך שיתברר לו כמה קיימים ולפי מה שנתברר לו שקיימים כך יפריש עליהם. ול"ד לדתנן בסוף פ"ב דגיטין המניח פירות כו' מפריש עליהן בחזקת שהן קיימים דהתם הפירות אצלו נשארים ואין כאן שום שנאכלו אלא שמא נאבדו ולהא לא חיישינן דלא שכיח אבל הכא שנותנם לאחרים ללוי ולעני יש

לחוש

ג שיעור תרומה עין יפה ח) אחד מארבעים ד) בית שמאי אומרים משלשים ט) ה), והבינונית מחמשים ו), והרעה משׁשים ז), תרם י) ועלה בידו אחד מששים יא) תרומה ואינה צריך לתרום, חזר והוסיף חייב יב) במעשרות יג), עלה בידו מששים ואחד, תרומה ויחזור ויתרום כמות שהוא למוד יד), במדה ובמשקל ובמנין טו), רבי יהודה אומר אף שלא מן המוקף טז): **ד** האומר לשלוחו צא ותרום, תורם כדעתו של בעל הבית יז), אם אינו יודע דעתו של בעל הבית, תורם כבינונית, אחד מחמשים, פיחת עשרה יח) או הוסיף עשרה יט), תרומתו

תפארת ישראל

דל"ה, א] בלאו' אין ברירה, א"כ רק אז כשניטל הא' שאין מהאוצר לאכל, מתקיים ההפרשה, ולהכי צריכין הב' שאין שיהיו קיימין אז, להיות למעשר על א' שאין שנוטל, ומש"ה אינו מפריש לאכול מהאוצר רק לפי חשבון מה שלא נאכל עדיין מהב' שאין שנתן, ובלא נשאר מהן רק חציין, אינו אוכל רק ד' שאין: ח) נדיב לב: ט) ומזה תלמד כמה שיעור עין רעה ובינוני לדבריהם: י) בינוני או נדיב: יא) מדחייב לתרום מאומד, טעה: יב) ההוספה: יג) דאין שם תרומ' אלא אהוספה: יד) ר"ל רגיל, דמוסף על מה שהפריש מקודם עד שיהי' יחד כשיעור עין יפה או רעה, כפי מה שרגיל ליתן: טו) אותה ההוספה רשאי ליתן במדידה: טז) *דבהוספה א"צ מוקף; ולשון מוקף, ר"ל שיהי' תוך היקף מקום א' וסמוך: יז) בעין יפה או רעה: יח) שהי' ג"כ בינוני והוא נתן ממ' שחשב שהבע"ב עינו יפה: יט) א' מס' שחשב שבע"הב עינו רעה כך כ' הר"ב, ול"מ הי'

ר"ע מברטנורה

ג עין יפה אחד מארבעים. מי שהוא נדיב לב ותורם בעין יפה מפריש א' מארבעים: והבינונית אחד מחמשים. לאו דברי בית שמאי נינהו אלא תנא קמא קאמר לה ומעין יפה דב"ש אתה למד לדבריהם עין רעה ובינונית אע"ג דלא תני לה במתניתין: ועלה בידו א' מס'. כגון שתרם מאומד ועלה בידו א' מששים והוא עין רעה: חזר והוסיף חייב במעשרות. דכבר נפטרו ואין שם תרומה אלא על מה שמוסיף הלכך התוספת הזאת הויא טבל גמור וחייבת במעשרות: מששים ואחד. כגון שהיו בכרי ששים ואחד סאין ועלה בידו סאה אותה סאה תרומה: ויחזור ויתרום. **כמ** שהוא למוד [אם הוא רגיל] לתרום אחד מששים יפריש עדין אחד מששים בסאה ואם הוא רגיל לתרום אחד מחמשים נמצא דנשארו עדין י"א סאין שלא נתרמו: במדה ובמשקל. כלומר אותו מותר שהוא תורם מותר לתרום במדה ובמשקל ובמנין. דלא אמרו לתרום מאומד אלא בתחלת התרומה: אף שלא מן המוקף. דסבר ר"י אין צריך לתרום מן המוקף. אלא בתחלת תרומה. ואין הלכה כרבי יהודה: מוקף קרוב וסמוך ובאותו מקום עצמו: **ד** כדעתו של בעל הבית. לפי שיש תורם בעין יפה ויש בעין רעה. ויש בבינונית: פיחת עשרה. ותרם מארבעים: או הוסיף עשרה. ותרם מששים:

תרומתו

עיקר תוי"ט

לחוש שמא נאכלו: ד) מארבעים. דכתיב (יחזקאל מ"ה) זאת התרומה אשר תרימו ששית האיפה מחומר החטים וששיתם האיפה מחומר השעורים וחומר ל' סאין ואיפה ג' סאין נמצא ששית האיפה חצי סאה וששיתם היינו ב' ששית על חד ששית הוי סאה ומחלה לב' חומרים לחומר חטים ולחומר שעורים הוי אחד מארבעים וכו': ה) מל'. דרשו ב' ששית מחומר דהיינו סאה מל' סאין: ו) מחמשים. דכתיב (במדבר ל"א) וממחצית ב"י תקח אחד אחוז מן החמשים כל מה שאתה אוחז הרי הוא כזה מה זה מנ' אף מה שאתה אוחז במקום אחר מנ' והיינו מדה בינונית שהיא ברוב בני אדם: ז) משׁשים. דרבינן נמי ששית

האיפה

תרומתו תרומה, אם נתכוון להוסיף, אפילו אחת אין תרומתו תרומה כ) ח): **ה** המרבה בתרומה רבי אליעזר אומר, אחד מעשרה כא), כתרומת מעשר, יתר מכאן יעשנה כב) תרומת מעשר כג) למקום אחר כד), רבי ישמעאל אומר מחצה חולין ומחצה תרומה כה),

רב

תפארת ישראל

היה צ"ל דאשיפא נמי קאי, דקאמר דשליה שאינו יודע דעת בעה"ב תורם בבינוני, ועלה קאמ' אם פיחת עשרה כגון שאח"כ נודע שהבעה"ב עינו יפה, או הוסיף עשרה שנודע אח"כ שהבעה"ב עינו רעה: כ) מדידע דעת ב"ב והוסיף במזיד נתבטל כל השליחות: כא) יוכל ליתן, וכל תרומתו פטור ממעשרות: כב) לאותו מותר: כג) דהרי אותו מותר טבול למעשר והלוי אינו רשאי לאכלו, דהרי מדומע עם התרומה, לכן יעשנו הישראל לאותו מותר, תמ"ע על המעשר שחייב ליתן דגם הישראל רשאי ליתן תמ"ע; [והר"ב סתר דברי עצמו, שכ' שהישראל יעשנו תמ"ע ואחרי כך כ' שיתן לו הלוי תחתיו חולין]: כד) *המשנה תמוה למה לא יעשהו תמ"ע על מעשר שחייב מכרי זה? וצ"ל ע"פ מ"ש רש"י [מנחות דל"א, א] בנתערב חיוב מועט בפטו' מרוב', א"א לתקנו מטבל, דהו"ל כמפרים מחיוב על הפטו' מדנתבטל מדאו' ברוב במינו, רק יתקנו מדמאי דרבנן, א"כ הכא א"א שיעשה לאותו מותר להתמ"ע על מעשר שחייב מהנשאר בידו דממ"כ אם אותו מותר הוא פחו' מהתרומ', א"כ נתבטל המותר ברוב מדאו', ואיך יפטור בו המעשר דאו' שחייב, וא"א שיעשהו להמותר לתמ"ע כ"א על דמאי, דג"כ חיובו מד"ס, ואי המותר יותר מהת"ג, א"כ כיון שהת"ג הו' עשירי' הכרי, יהי' המותר נמי יותר מהתמ"ע שחייב מכרי זה; ומ"ש הר"מ והר"ב דלהכי לא יעשה להמותר לת"ג על מקום אחר, משום דת"ג צריך מוקף, ג"כ קשה, הרי יוכל להסמיכו לכרי טבל, ואפי' נגיע' א"צ, רק שיהיו סמוכין וכלעיל רפ"ב, אלא צ"ל דלהכי א"א דהרי מדאו' אין ברירה איזהו תרומ' ואיזהו מותר, א"כ אף שיגביהם, התרומה שהוא הפטור מפסיק בינים, וגרע טפי מאלו היו מרוחקי' בלי הפסק, דאפשר שיתקרבו וכל הראוי לבילה אין בילה מעכב בו: כה) יכול לעשות דלפטר ממעשרות:

דגם

ר"ע מברטנורה

תרומתו תרומה. דכיון דבאחד משעורי חכמים תרם יכול למימר ליה אנא להכי אמדתיך: ואם נתכוין להוסיף. שהיה יודע דעתו של בעל הבית ובמתכוין הוסיף אפילו אחד. אין תרומתו תרומה: **ה** אחד מעשרה. יכול להרבות ולהפריש תרומה הואיל ואשכחן נמי תרומה במקום אחר שהיא אחד מעשר. ואם רבה יותר אין שם תרומה על אותו רבוי. והוא חולין הטבולין למעשר ומדומע בתרומה וזו היא תקנתו שיעשנו תרומת מעשר למקום אחר ויתנהו ללוי (ס) שיעשנו תרומת מעשר על מעשר שכל שלו והלוי יתן לו חולין כנגד אותו רבוי והא דקאמר יעשנו תרומת מעשר למקום אחר ולא אמר יעשנו תרומה למקום אחר. לפי שאין תורמין שלא מן המוקף. אבל תרומת מעשר מפרישין אותה שלא מן המוקף: מחצה חולין ומחצה תרומה. דסבר יכול אדם לעשות חצי כריו תרומה דכתיב (דברים יח) ראשית דגנך דיו לראשית שיהיה

כדגן

עיקר תוי"ט

האיפה מחזיר חטים לחודיה ושתי האיפה חצי סאה והי' חלק ח' מחומר שהוא ל' סאין. **ח) אין תרומתו תרומה.** דאיכא פסידא לבע"ה דאי פיחת דכשיעור הוי תרומה. וא"כ נמצאו חולין שהוסיף הם מדומעים עם התרומה. וכן אם פיחת נמי את"ת לפי שאם נאמר דכשיעור הוי תרומה נמצא שמקצת מתוקן ומקצת טבל מדומעין זה בזה הר"ש: (ט) עוד י"ל דפי' הר"ב בפ"ה דדמאי למתניתא כר' אליעזר ב"ג דישראל רשאי לתרום ת"מ (ופי' זה יתכן גם לכ"א יעוי' ני' הר"ש. פ"ח) ופי' יעשנה לא

כולם

רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים עד שישייר שָׁם חולין (כו): ו בשלשה פרקים משערין את (יא) הכלכָּלה (כז), בבכורות (כח), ובסיפות (כט), ובאמצע הקיץ (ל). המונה משובח (לא) והמודד משובח ממנו. והשוקל משובָּח משלשתן (לב) (יב):
ז רבי

תפארת ישראל

כו) דגם כשתייר רק קצת חולין סגי: כז) *הסל שמודדי' בו לעשר, ישערו כמה פירו' מחזיק; ונקט לשון משערין לא תדקאי רק אתרו"מע שניתן רק באומד, אלא משום דשייך אכולהו ג' מדה משקל מנין, כ"ל: כח) כשהפירו' בכירות, הן מלאי' וגסין: כט) בסוף הקיץ כבר נתיבשו ונמקו: ל) ונ"ל כרשת"ל דכולהו לענין ת"ג איירי שניטלת באומד, ובתאני' איירי שרגילין להצמק, ולפיכך מדהיו רגילי' לתרום תאני' בכלכלה, והוא סל, לפיכך כשרצה לתרום כרי תאני' הי' צריך לשער המניין או המדות או המשקל שיש בתאני' שבכרי, וכמה מהם תחזיק הכלכלה באופן שבתחלת הקיץ שהתאני' גסין ורטובי' יהי' מנין התאני' שבכרי או מדתן מעט ופחות ממה שיהי' מהן שם בסוף הקיץ, אבל כשיתרום במשקל יהי' משקלם בתחילת הקיץ יותר ממה שיהי' ממנו בהכרי ובהכלכל' בסוף הקיץ; דלמשל בתחלת הקיץ שהתאני' גמורי' וגסי' וישער שצבור התאני' הוא ק' סאה, וישער שהכלכלה מחזקת סאה א', א"כ לפי אומד זה צריך להפריש מצבור התאני' ב' כלכלות, דהיינו א' מנ'; ובסוף הקיץ שנתיבשו התאני' ויחזיק הסל ב' סאין, אם ישער שיש בהצבור ק' סאה א"צ להפריש רק סל א'; וה"ה במשער במנין הפירו' יחזיק הסל בתחלת הקיץ פחות מהמנין שיחזיק בסוף הקיץ; ולהכי כך קצבו חכמי' ג"פ לשער הכלכלה ג' פעמי' בקיץ; ואע"ג דגם ביני ביני מצטמקין הפירו', כל שיעורי חכמי' כך הוא, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת, ובפרט, משום דכל השיעורים הללו מדרבנן דמדאו' חטה א' פוטרת כל הכרי כהרמ' תרומ': לא) מן המפריש באומד אף דגם במונה יש גדולי' וקטני', עכ"פ א"א שיטעה רק במשהו ומדשעורו רק מדרבנן דמדאו' חטה א' פוטר' כל הכרי לא גזרו בה כ"כ: לב) מיהו ת"ג ניתן רק באומד כמה במדות או כמה במנין, או כמה במשקל יש בכרי שרוצה לתרום, וכן צריך לאמוד
ג"כ

ר"ע מברטנורה

כדגן (י) [ראשית היא תרומה] ודגן הוא השיריים: עד שישייר שם חולין. לא בעינן רק שיהיו שיריה ניכרין. והלכה כר"ט ור"ע: ו הכלכלה. הסל שמודדים בו להפריש המעשרות ותרומת מעשר שאין מפרישין אותן אלא במדה ובמשקל. כדתנן ואל תרבה לעשר אומדות. אבל תרומה גדולה אין מפרישים אותה אלא מאומד כדתנן לעיל: משערין את הכלכלה. לידע מה שיכנסו בה מן הפירות: בבכורות. בזמן שהפירות בבכוריהן הן במלואן והכלכלה מכילה מהן פחות ממה שהיא מכילה מהן בסוף הקיץ. שכבר התחילו להצטמק והן צנומות דקות: ובאמצע הקיץ. שהן מבושלות ואינם מצומקות הכלכלה מחזקת מן הפירות יותר ממה שמחזקת מהן כשהן מבוכרות במלואן ופחות ממה שהיא מחזקת מהן בסוף הקיץ כשכבר נצטמקו. הלכך משערין בג' זמנים הללו: ובסיפות. פירות שבסוף הקיץ: המונה משובח. מן המוציא באומד: והמודד משובח וכו'. ודוקא במעשרות ותרומת מעשר אבל לא בתרומה
גדולה

עיקר תוי"ט

טלם אלא אותו המותר תוי"ט: (י) ירו'. דיו כלפי ר"ט ור"ע אמרי תוי"ט: יא) משערי'. לאהמפריש דלא יפריש במדה בזמן אחד על זמן אחר היפה ממנו מפני דמעשר מן הרע על היפה (סיום דברי בס לחד מפי' הר"ש ולא לפי' הר"ב. ב"ד): יב) משלשתן. פי' מן המודד והמונה והאומד. וכר"מ כי אין מפרישין מאומד לת"מ ולמעשר לכך כתב שם משובח מכולם ושכר כביצת סינו' (ופי' משלשתן
כמו

ז **רבי** אליעזר אומר תרומה עולה באחד ומאה [נג] יג) רבי יהושע אומר במאה ועוד [נד], ועוד זה אין לו שיעור, רבי יוסי בן משולם אומר, ועוד קב למאה סאה [נה], שתות למדמע [נו] יד): **ח** רבי יהושע אומר תאנים שחורות מעלות את הלבנות [נז], והלבנות

תפארת ישראל

ג"כ בחומד זה התרומ' עלמ' שיתרום; והא דקאמ' בירושלמי דמוכ' משובח מן התורם מאומד, ר"ל שכוא משובח מן התורם מאומד שתהי' התרומ' חלק נ' מהכרי, בלי אומד מניין או מדות או משקל של הכרי והתרומ', אלא לריך שיאמיד כמה במניין או כמה במשקל או כמה מדות יש כאן; והיינו דקאמ' הכא המונה וכו' לא שבאמת מונה, רק ישער המניין; א"נ מה דקאמ' המונה קאי רק אהשל דאותו לבד רשאי למדוד או וכו' ולא הכרי שמפרים ממנו התרומ': נג) בנפל' סא' תרומ' לק' חולין דהו"ל יחד ק"א, נותן סא' לכהן והשאר מותר, ואפי' כשהתרומ' עדיין ביד ישראל, ולא אכל עדיין מהחולין דמלי למתשיל עלה [דבאכל מהחולין א"א למתשיל, דא"כ אכל טבל למפרע], אפ"ה אינו כדשיל"מ דלא בטל אפי' באלף, דמדלאו מלוה לאתשולי עלה אינו רגיל למתשיל: נד) דבנפלה בל"ט ומשהו סגי: נה) דלריך שיהיו החולין ל"ט סאה וקב: נו) ר"ל שהוא שתות של סא' שנפלה, וממילא בנפל יותר או פחות, משער לעולם בשתות: נז) בנפלה תאנה לבנה של תרומה בק' תאני' חלין לבמי' וחלין

ר"ע מברטנורה

גדולה כלפרישית: **ז** תרומה עולה באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה למאה סאין של חולין שהם בין הכל אחד ומאה נוטל אחת מהן ונותנה לכהן והשאר חולין כמו שהיו: במאה ועוד. אם נפלה סאה של תרומה לתוך תשעה ותשעים סאין של חולין ומשהו יותר מתשעים ותשעה וזה המשהו אין לו שעור. הואיל ויש כאן מאה ועוד משהו נוטל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר חולין כשהיו: קב למאה סאה שתות למדמע. אם נפלה סאה של התרומה בנ"ט של חולין בקב יותר שהקב הוא שתות לסאה של תרומה מדמעת. שהסאה ו' קבים. אז נוטל סאה אחת והשאר חולין כשהיו. אבל אם היו החולין פחות מתשעים ותשעה וקב. הכל מדומע וימכרו כלם לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי סאה של תרומה שבה והלכה כרבי אליעזר שאין תרומה עולה בפחות מאחד ומאה. דסתם לן תנא כותיה בכמה דוכתי. והכל מודים שאין התרומה עולה במאה בלבד. וכ"ש בפחות ממאה דכתיב בתרומת מעשר (במדבר י"ח) מכל חלבו את מקדשו ממנו דבר שאתה תורם ממנו אם נפל לתוכו מקדשו והיינו אחד ממאה דממאה סאין מפרישין עשרה למעשר ראשון ומאותן עשרה סאה לתרומת מעשר ואמר רחמנא שאם חזרה אותה סאה לתשעים ותשעה מקדשתן ונעשה הכל מדומע: **ח** תאנים שחורות מעלות את הלבנות. תאנה של תרומה. שחורה או לבנה. שנפלה למאה תאנים של חולין חציין שחורות וחציין לבנות. כולן מלטרפים לבטלה שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד (טו). ואם שחורה נפלה מעלה אתת

אן

עיקר תוי"ט

כמו בשלמתן): יג) עולה כו'. אפי' כשעדיין ביד הישראל כו' ואי בעי הוי מיתשיל עלה כו' להוי כדבר שיש לו מתירין כו' ומתרץ ספ"ז דנדרים דכיון דליכא מצוה שישאל על ההפרשה לא אתי לאתשולי עלה: יד) שתות. ויבאר לך (שלא תטעה לומר שגם אם יש באותו קב חלק ממאה תרומה שתעלה כמו שהפי' הוא במאה וא' סאה אלא) הקב הטבף לריך שיהיה כולו חולין כדי שיהיה שתות סאה של תרומה הר"ש: (טו) ואף כי אין מבטלין איסור לכתחלה כמפורש בפ"ה מ"ט ה"מ להרבות בהיתר אבל בכה"ג שאינו מרבה בהיתר אלא משנה האיסור מכמות שהיה ומפרידן כדי לערבם יחד בכה"ג נ"ל דשרי לבטל לכתחלם וכ"א

והלבנות מעלות את השחורות. עגולי דבילה לח) הגדולים מעלים את הקטנים לט), והקטנים מעלים את הגדולים. העגולים מעלים את המלבנים מ), והמלבנים מעלים את העגולים רבי אליעזר אוסר מא) ורבי עקיבא *אומר, בידוע מה נפלה, אין מעלות זו את זו, וכשאין ידוע מה נפלה, מעלות זו את זו: ט כיצד מב) חמשים תאנים שחורות וחמשים לבנות, נפלה שחורה, שחורות אסורות, והלבנות מותרות. נפלה לבנה, לבנות אסורות ושחורות מותרות. בשאינו ידוע מה נפלה. מעלות זו את זו. ובזו רבי אליעזר מחמיר ורבי יהושע מיקל: י ובזו טז) רבי אליעזר מיקל ורבי יהושע מחמיר. בדורס ליטרא קציעות מג) על פי הכד מד), ואינו
יודע

תפארת ישראל

והגין שחורי', מצטרפין לבטלה, ואי"לק היך יצטרף מה שאינו בכלל הספק, תירץ אא"מו רבינו הגאון זצו"קל, דמדהו"ל תרי דרבנן דתרומו' פירו' דרבנן [כרש"י בילה ד"ג, ב] ודמוע נמי דרבנן, דמדאו' ברובא בטל [כתו' נדה דמ"ז, א] הם אמרו והם אמרו, דבכה"ג בטל, מדאי בעי דרס להו יחד עד שלא יהי' ניכר בין שחורו' ללבנות, ואף דאין מבטלין איסו' לכתחל', כל כה"ג שאין מרבה בהיתר, רק שמשנהו ממה שהי' תחל', שרי, וכ"ל ראי' מלקמן פ"ה מ"י, דמותר לטחנן כדי שיותירו ולא מחשב מבטל איסו' לכתחיל', ול"מ הי' כ"ל דמיירי בנפלה תאנה למגור' שיש בה כ' שחורות וכ' לבנות, ואינו יודע אם שחור' או לבנה נפלה, ומדהו"ל ספק דרבנן הקילו בה. ור"ע רק מפרש דברי ר' יהושע: לח) תאני' הנדרסי' יחד בעיגול: לט) דבנפל עגול קטן של תרומה בין עגולי חולין גדולים וקטני', מצטרפי' לבטלה, דביש בעגולין יחד כדי ק' נגד התרומה, בטלה: מ) תאני' הנדרסי' יחד ברבוע כלבינה: מא) כ"ל דס"ל אפי' אינו ידוע איזה נפלה, כיון דבין שהית' שחור' או לבנה לא נתבטל', אין מצטרפי': מב) דברי ר"ע הן: מג) *תאני' יבשים של תרומ', וליטרא חצי לוג [כירושל' פ"י מ"ח וע"ש]: מד) של חולין:
באיזה

ר"ע מברטנורה

מן השחורות ואם לבנה מעלה אחת מן הלבנות והשאר חולין כשהיו: עגולי דבלה. דבלת תאנים הנדרסים בעגול גדולים מעלים את הקטנים אם יש שם חמשים עגולים קטנים וכ"ה עגולים גדולים ואחד מן הגדולים כשנים מן הקטנים ונפל לתוכן עגול קטן של תרומה. מסייעות כולן לבטל וכן עגולים ומלבנים. עגולים הם הנדרסות בעגול מלבנים תאנים הנדרסות בצורת רבוע כמין דפוס שעושים בו הלבנים מרובעות: ור' אליעזר אוסר. אם שחורה נפלה השחורות אסורות ואם לבנה נפלה הלבנות אסורות וכן בגדולים וקטנים: ועגולים ומלבנים. הדומין לאותה שנפלה אסורים: בידוע מה נפלה. שחורה או לבנה אין מעלות לפי שיכול לאכול האחרות. וכיון דמותרות הן אין מסייעות לבטל אבל אם אין ידוע אם שחורה נפלה או לבנה נפלה כיון דכלן בספק איסור. מעלות זו את זו והלכה כרבי עקיבא: ט כיצד. לפרושי מלתיה דרבי עקיבא קאתי: ובזו רבי אליעזר מחמיר. בהא דתנינן לעיל אבל במאי דבעינא למימר לקמן הוי איפכא: י בדורס ליטרא קציעות. ליטרא של תאנים יבשים של תרומה: על פי הכד. של חולין, והרבה כדין יש. ואין ידוע באיזה כד דרסה ובכל כד יש מאה ליטרות של חולין. אפילו
אין

עיקר תוי"ט

ור"א אוסר. פירוש: טז) ובזו כו'. והטעם כתבו התו' וכתים דע"ג דלא דמי דבשחורו' אינן ראויין להיות
כספק

יודע איזו היא מח). רבי אליעזר אומר רואין אותן כאלו הם פרודות, והתחתונות מעלות את העליונות מו) יז). רבי *יהושע אומר לא תעלה עד שיהיו שם מאה כדים מז): **יא** סאה תרומה שנפלה על פי מגורה מח), וקפאה מט). רבי אליעזר אומר אם יש בקפויו נ) מאה סאה יט), תעלה באחד ומאה נא), רבי יהושע אומר לא תעלה, סאה תרומה שנפלה על פי מגורה, יקפיאנה נב). אם כן נג) למה אמרו תרומה עולה באחד ומאה, כשאינו ידוע אם

תפארת ישראל

מה) באיזה כד, ובכל כד יש ק' ליטרין: מו) *אף שאין התחתונו' בכלל הספק אפילו הכי כיון דתרומת פירות מדרבנן ומדאורי' גם תרומה דאו' בטלה ברוב, הו"ל תרי דרבנן, ואין צריך שיהיה עם התחתונות ק', רק משום היכיר' שלא נקל גם בתרומ' דאו' להתיר' בביטל ברוב [כך נ"ל]; וכ"כ תוס' [ב"מ דפ"ה, א' ד"ה הכא] דתרומ' תאנה דרבנן; ולפ"ז מה דאמרינן בתאנה [ביצה ד"ג ב'] כ"ש הכא דאו' ? ע"כ צ"ל דר"ל דתרומ' עיקרו דאו']: מז) *וטעם של ר"א, דשחורו' אינן ראויין להיות בספק דמוע בלבנות לעולם, דניכרות הן, משא"כ תחתונו' ועליונות, ממין א' הן וראויין' להתערב, ולר"י אדרבה, שחורות ולבנות מעורבו' הן, משא"כ תחתונו' ועליונו', חילוק מקומות אין שם תערובו' עליו, כ"כ ע"ר אאמ"ו הגזלוק"ל: מח) אוצר: מט) הסיר מה שלמעלה באוצר: נ) *שניהן במשמע, האוצר שנקפה והתבוא' שקפא', ור"ל ששתיהן מצטרפין, כך נ"ל: נא) *לטעמי' במ"י, ואף דהכא אינן מעורבו' דהא קפא' והסיר התרומ', אפ"ה מצטרפי מדהיו תחלה מעורבין, הרי איכא הכירא שפיר [כלעיל סי' מ"ו]: נב) ר"י קא' לה, וה"ק כיצד יעשה יקפיאנה עד שידע שלא נשאר מהתרומ' כלל, ואז תחתית האוצר מותר: נג) דמהני קפוי: שאינו

ר"ע מברטנורה

אין כאן מאה כדין שרי רבי אליעזר. ואף על פי שיודע הוא שהליטרא של תרומה היא בפי הכד ואינה מעורבת עם החולין רואין אותן כאלו נפרדו ממקומן. ונתערבו החולין בתרומה ועולין באחד ומאה. ורבי יהושע סבר. כיון דאינה מעורבת אין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות אלא השולים מותרים והפומים אסורים עד שיהיו שם מאה כדין ויתבטל פי חבית זה במאה פומין והלכה כרבי יהושע: **יא** מגורה. אוצר שאוגרים בו התבואה: וקפאה. הסיר מה שלמעלה תרגום ויצף הברזל (מלכים ב' ו') וקפא ברזלא (יח): אם יש בקפוי תעלה באחד ומאה. מפרש בירושלמי דהכי קאמר אם יש בקפוי עם מה שתחתיו אחד ומאה תעלה ורבי אליעזר לטעמיה דאמר התחתונות מעלות את העליונות. וקמ"ל דאע"ג דקפאה וגלי דעתי' שלא נתערבה עם התחתונות. אף עפ"כ התחתונות מסייעות לבטל: ורבי יהושע אומר לא תעלה. רבי יהושע לטעמיה דאמר לעיל שאין התחתונות מסייעות לבטל: סאה תרומה. סיומא דמלתיה דרבי יהושע היא. והכי קאמר כיון דלא תעלה, כיצד יעשה יקפיאנה. יסור מה שצף למעלה ומעט סביב לה. עד שידע שהסיר כלה, והשאר הכל חולין: א"כ למה אמרו. מתניתא פריך על מלתיה דרבי יהושע. אם כן באיזה מקום אמרו תרומה צריכה א' ומאה. כיון שיש תקנה

עיקר תוי"ט

בספק דימוע שבעולם השחורות ניכרות מתוך הלבנות וטעמא דר"י דכאן לא שייך לומ' אם היה רוצה היה דורסן ומערבן כיון דדרוסות ועומדות הן. כ"ד): יז) מעלות כו'. אע"פ שאינן בספק דימוע שקילו דתרומת פירות דרבנן. תוספות שם: (יח) ופירוש הפסוק כשט על פני המים ולא הסיר. ותכמים שבאילו מלה ארמית זאת למסיר מה שלמעלה: יט) מ"ם. בגירסת הר"ב ל"ג מאה סאה. ומיהו גם אותו גי' יש לתקן ע"פ

אם בלולות הן, או נד) לאין נפלה: **יב** שתי קופות ושתי מגורות נה) שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהם, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, מעלות זו את זו נו), רבי שמעון אומר, אפילו הם בשתי עיירות [כ] מעלות זו את זו: **יג** אמר רבי יוסי, מעשה בא לפני רבי עקיבא בחמשים אגודות של ירק, שנפלה אחת מהן נז) לתוכן, חציה תרומה נח), ואמרתי לפניו תעלה, לא שהתרומה תעלה בחמשים ואחד, אלא שהיו שם מאה ושני חצאים נט)[כא]:

פ"ה

תפארת ישראל

נד) שאינו ידוע: נה) ובכל א' נ' סאה: נו) ואותה סאה שמעלה, מעלה מזו או מזו, או חצי' מכ"א, שיהו דוקא קופות מטלטלות, דמתטלטלות פעמים שמתערבות יחד אבל ב' מגורות דוקא בבית א' מטלטלות: נז) אגודה א' כיוצא בהן: נח) מלי איירי בין שהי' ידוע איזה חצי' תרומה, או שידע וחזרו ונתערבו, או שאמר חצי אגודה זו תרומה ולא בירר עדיין איזה; דעכ"פ אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון [כפ"ה מ"ה]: נט) דאין התרומה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, והרי יש כאן ק"א חציין נגד החצי תרומה והרי גם אם הי' רק ק' חצאין כבר היתה התרומה בטילה:

פ"ה

ר"ע מברטנורה

תקנה בקפוי ומשני בשאין ידוע אם נבללה הסאה במגורה. אחר שנפלה על פי המגורה. אי נמי מתחלה אין ידוע להיכן נפלה. והלכה כרבי יהושע: **יב** שתי קופות. בכל אחת חמשים סאה: ואין ידוע לאיזו מהן נפלה. ושתיהן אסורות מספק מסייעות זו את זו לבטל. ואם רצה להעלות סאה מזו מעלה. מזו מעלה. מחצה מזו ומחצה מזו מעלה ושתי קופות אפילו הן בשני בתים. ואין ידוע לאיזו מהן נפלה סאה של תרומה. מעלות זו את זו. מפני שדרכן להתפנות. וכן מטלטלות ממקום למקום. ופעמים שמתערבות זו עם זו. אבל שתי מגורות שאינן מטלטלות בזמן שהיתה בבית אחד. מעלות זו את זו. ואם הן בשני [בתים] אין מעלות זו את זו: רבי שמעון אומר אפילו הן בשתי עיירות. ואין הלכה כרבי שמעון: **יג** שנפלה אחת מהן. אגודה אחת כיוצא בהן ואינה נכרת מביניהן. ואותה אגודה היתה חציה חולין. וחציה תרומה: שהיו שם מאה ושני חציין. עם החצי של תרומה שבה. ואשמועינן רבי יוסי שאין האגודה שחציה תרומה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה. ולא אמרינן שהאגודה כלה תדמע. כיון שהיא תרומה מעורבת בחולין:

פ"ה

עיקר תוי"ט

ע"פ פי' הר"ב וה"ק אם יש בקשוי וגם מה שתחתיו מאה סאה. תוי"ט: כ) עיירות. בעל כף נחת פי' קופות גדולות הרבה עשויות למדה והוא מלה ערבית אבל לפי' הר"ב נראה כפשוטו ל' עיר לפי שכן רחוקים אין מתערבין. תוי"ט: כא) מאה ושני חצ'. לא שצריך ק"ב שהרי בא' ומאה עולה להתמתיר שבמ"ז אלא שכך היה המעשה תוי"ט:

פ"ה

חידושים

מ"א כ' רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל וז"ל רמ"א אף מוליא למקום וכו' כצ"ל הדפ תדל"ק בקיצור ר"ש מקיר אע"כ בתרתי פליגי, לת"ק לא ממקום אחר דהו"ל כמפריש מחיוב אפטור, דמדאו' גם חטה א' פוטר הכרי [כע"ז דע"ג], ומכ"ש דלא למק"א דמלבד שמא דאמרן, כיון דבדאו' אין ברירה במה יפול מתקנתו שנתקן, והו"ל מספק' גמור אחיוב, ור"מ לשיטתי' דס"ל יש ברירה, לז"ק אף למק"א ומכ"ש ממק"א דאין חטה א' פוטר' הכרי רק מדרבנן, משא"כ הכא היה טורחו להוסיף:

פ"ה סאה תרומה טמאה א) *שנפלה לפחות ממאה חולין, או למעשר ראשון או למעשר שני, או להקדש, בין טמאין בין טהורין, ירקבו ב),

ואם

תפארת ישראל

פ"ה א) *אף דאסורה גם לכהן עולה בק"א: ב) *דהרי אסורה באכילה גם לכהן, ולא אמרי'

ר"ע מברטנורה

פ"ה סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין. דתרומה טמאה נמי עולה באחד ומאה (ב): ירקבו. דאי אפשר לכהן לאכלה משום תרומה טמאה.

וכא דלא תנן ידלקו. משום דחיישינן דלמא אמדליק להו אתי בהו לידי תקלה ואתו למיכל מנייהו. משום דמדוע קיל להו לאינשי. ולא מזדהרי ביה כולי האי (ג):

ואם

עיקר תוי"ט

א) טמאה. דטמאה אסורה באכילה בעשה כדילפינן בפרק הערל דף פ"ג: (ב) כדלקמן מ"ד: (ג) וכא דגמ'' פ"ח מפ' הכ"ב גבי שמן דראוי להדליק כשנדמע ונטמא. וגמ' ערוכה הוא בספ"ק דפסחים דא מסקינן פ"ה כמו ליה בכלי מאום דלא חיישינן או לידי תקלה והכא בדבר יבש כו' ולא מטמאים

בכלי

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

מ"א. **כרי** שהפריש ממנו מקצת תרומתו, מותר גם לאחר זמן מרובה להפריש משם גם שאר תרומתו, ולא בדאו' אין ברירה ושמא מפריש מהמתוקן כבר, כיון שלא פירש בתחלה שיהיה בהכרי קצת מתוקן; ואפ"ה לא יפריש מכרי זה תרומה על כרי אחר שכולו טבל, רק איפכא שרי: מ"ב. הפריש מקצת תרומ"ע שחייב מכרי אסור לאכול מקצת מהכרי על סמך התרומ"ע שהפריש, רק כשבצעת אכילתו עדיין התרומ"ע שהפריש עדיין קיימין כולן, דאל"כ אסור לאכול רק כפי השיעור שקיים מהן: מ"ג. שיעור תרומה מדאורייתא אפילו גרעין א' מכרי, ומד"ס חלק מ' מנדיב, וחלק נ' מבינוני, והלק ס' מקמצן; ואפילו נדיב או בינוני שתרם ועלה בידו א' מס', וחזר והוסיף, שניהן תרומה, אבל הכהן אסור לאכו' מההוספה עד שיפריש ממנו המעשרות של ההוספה; ובפיחת מס' חייב להוסיף עד כשיעור שרגיל, ותוספה זו רשאי לתנו במדה, משקל או מניין, רק מהמוקף: מ"ד. שליח תורם כשיעור דעת משלח, מ' נ' או ס', ובמסופק בדעתו, תורם א' מנ', ואו אפילו מע' בדעת משלח, מהני, ורק בהתכוון להוסיף אינו תרומה; ובהתכוון לגרוע, הוה תרומה ויוסיף: מ"ה. המרבה בתרומה, אם שייר רק קצת הולין מהני: מ"ו. בג' פרקים בשנה משערין כמה יחזיק הסל שמפריש עמו התרומה, בבכורות, ובקיץ, ובסיפות, בין כשמפריש במדה, משקל או מניין; והמשער כשמפריש במניין עדיף מהמפריש משיעור החלק; והמפריש לפי שיעור המדה, עדיף מהמפריש לפי שיעור המניין, שיש בהן גדולים וקטנים; והמפריש לפי שיעור המשקל משובח משלשתן: מ"ז. תרומה ותרומ"ע בטלים בק' ועוד מעט; וכשנתבטל צריך להפריש מהתערובות כפי השיעור תרומ"ע שנתערב ונותנו להכהן: מ"ח. תרומה שנתערבה בהרבה גופים שיש בהן תמונות נפרדות, הרי כמו שלא נאסרו רק אותן הגופי' שישנן בכלל הספק שהן תרומה, כך אין מסייע לבטל רק אותן שדומין בתמונת התרומה, שאפשר שהן התרומה: מ"ט. לפיכך תאנה תרומה לבנה או שחורה שנפלה לתוך (נ') [ק'] תאנים שקצתן שחורות וקצתן לבנות, או שנתערבה תאנה תרומה גדולה או קטנה, לתוך כרי תאנים שקצתן גדולים וקצתן קטנים, אמ"צ לבטל רק כשיש ק' בתמונת התרומה שנתערב, רק במסופק באיזה תמונה היתה התרומה, אז כל תמונה שמסופק בה שמא כך היתה התרומה מצטרף לבטל; ולא עוד, אלא גם במסופק אם גדולה או קטנה היתה התרומה, כיון דדמוע מד"ס הוא, אמרינן נמי שאני אומר קטנה היתה ומצטרפים הגדולים והקטנים אם הם יחד ק' כפי שיעור הקטנה, ולא הוה תרתי דסתרו הדדי: מ"י. ולפיכך בדרס ליטר' קציעות תרומה לתוך כד שכבר היו בתוכו תאנים דרוסים של חולין, ונתערב בין כמה כדין שבכולן תאנים דרוסים, כיון שלא נכנס בכלל הספק תרומה, רק הקציעות שבפה הכד למעלה, צריך לבטולו ק' פיות כדין: מי"א. וכ"כ סאה תבואה תרומה שנפלה על ראש הכרי, אף שאינו ידוע עד היכן הגיעו גרעיני התרומה, אמ"צ לבטל רק מה שמסופק בו שמא הוא תרומה; ורק במסופק אם נתערב התרומה בכל הכרי, או שמא במקום א' נפלה, כל שהוא בכלל הספק מהני לבטל: וביודע שנפלה בראש הכרי, מסיר מה שבראש הכרי באופן שאם גם ישארו קצת גרעיני תרומה בהכרי יתבטלו בק"א, ולא הוה כמבטל איסור לכתחילה: מי"ב. סאה תרומה שנתערבה בא' מב' כלים ומסופק לאיזה כהן נפלה, שניהן מצטרפין לבטלה בק"א, ואפילו הב' כלים בב' בתים בעיר א', מדנקל להביאן יחד; אבל בב' עיירות לא: מי"ג. אגודה של ירק שחציה תרומה בין שהיה ידוע איזה הציה, ואשתא נשכח, או שידע ושכח קודם שנתערב, או שלא בירר מתחלה איזה חציה תהיה תרומה, בטל בג' אגודות אע"ג שיודע שכל אגודה רק חצית תרומה:

ואם טהורה היתה אותה הסאה ג), ימכרו לכהנים בדמי תרומה ד) חוץ מדמי אותה סאה. ואם למעשר ראשון נפלה ה), יקרא שם לתרומת מעשר ו), ואם למעשר שני או להקדש נפלה, הרי אלו יפדו ז), ואם טמאים היו אותן החולין ח), יאכלו ט) נקודים י) או קליות יא), או

תפארת ישראל

אמרי' ידלקו כפ"ח מ"י, דהתם איירי ברמי לשמן בכלי טמא, דלא אתי בה כהן לידי תקלה, משא"כ, הכא בדבר יבש, וחיישי' אמדליק לי' כהן אתא למיכל מני' דמדלמוע מד"ס קיל להו לאנשי: ג) וגם החולין טהורים [ועי' מ"ש בס"ד לקמן סי' ח]: ד) שדמיו פחותי' מחולין: ה) שנפלה התרומה למעשר הטבול לתמ"ע: ו) *יעשה להמעשר שנתערב תמ"ע על מעשר אחר: ז) כדי שיהא ראוי לכהן יפדה ויאכל דמי המעשר בירושלים, וימכר התערובות אח"כ לכהן חוץ מדמי הסאה: ח) שנתערב בהן, [וצ"ל דמצי איירי אפי' שהוכשרה התרומה, ואפ"ה כיון שאין בכל גרעין של חולין כביצה אמ"ש לתרומה שבצדה והן אמת שמרש"י [חולין קי"ח, ב] משמע שכל שנוגעין אוכלין זב"ז מצטרפין לכביצה; אבל כבר הכריעו שם רבעתו"ס [ד"ה אין] שלא כדברי רבינו בזה; ועי' עוד ברמב"ם [פ"ד מאוכלין ה"ג]. ואת"ל א"כ דמיירי בשכבר הוכשרה התרומה, א"כ למה קאמר יאכלנו קליות, הרי גם אם ירטיב החיטין רשאי לאכלן דאין גרעין מטמא לחבירו, וגם המים לא יתטמאו מגרעין פחות מכביצה [כרמב"ם פ"ד מאוכלין]? י"ל אין ה"נ רק דהכי אורחא לאכלן קלי ולא חיין; תדע דהרי הוה מצי נמי למינקט דיכוס החיטין חיין כמו שהן? אלא דאתא רק לאפוקי שלא יבשלם יחד ויתמעכו לדייסא, ואז יהי' כביצה חולין טמאים ביחד ויטמא התרומה. וא"ת אי בשכבר הוכשר התרומה, אמאי קאמר בסיפא שילוש במי פירות, ומאי מהני בזה, הרי ע"י הלישה יהי' כביצה חולין נוגע בא', ויטמא התרומה שכבר הוכשרה במים? י"ל דכל שלש במי פירות חיבורי אלם אינו חיבור וכל קורט וקורט קמח לעצמו עומד, ורק בלש במים הוי חיבור כרמב"ם פ"ז מאוכלין ה"ג]: ט) הכהנים את התערובות: י) *ככרות קטנות פחות מכביצה, כדי שלא יהי' אפשר להיות כביצה מהחולין הטמאים יחד בשעה שילוש עיסה מהתערובת ותוכשר התרומה, דכד השיעור לטמא אחרים: יא) לגוי בארץ ביובש שלא תוכשר התרומה ותטמא מהחולין שבה:

שאינן

ר"ע מברטנורה

ואם טהורה היתה אותה סאה. וגם החולין טהורים: ימכרו לכהנים. בדמי תרומה שדמיה פחותים. לפי שאין לה אוכלים מרובים. וגם אם נטמאת לא חזיא לאכילה: חוץ מדמי אותה סאה. שצריך ליתנה לכהן: ואם למעשר ראשון. שעדיין שלא נטלה ממנו תרומת מעשר (ד) נפלה. יבקש מן הלוי שיחליפם לו (ה) בחולין. ויעשה הלוי תרומת מעשר על טבלו: ואם למעשר שני והקדש טהורים נפלה. יפדו ויאכל דמי המעשר בירושלים. והדמוע ימכור לכהנים בדמי תרומה. חוץ מדמי אותה סאה; ואם טמאים היו. החולין והמעשר ראשון שנפלה בהן תרומה טהורה. דהשתא לא מצי למעבדינהו תרומת מעשר על מקום אחר מפריש עליו תרומת מעשר וימכרנו לכהנים ויאכלום הכהנים נקודים. פירוש ביובש. כמו יבש היה נקודים (ו) (יהושע ט'). או קליות כי היכי דלא תתכשר התרומה הטהורה שיש בה לקבל טומאה דכל אוכל שלא בא עליו משקה מז' משקים. אינו

מוכשר

עיקר תוי"ט

בכלי טמא ואתי בהו לידי תקלה הלכך לית ליה תקנתא: (ד) דהא ליכא לאוי לעשותו ת"מ שם טבלו כדתני בספרי שהביא הר"ב בפ"ק מ"ה לענין ת"ג וה"ה לתר"מ: (ה) מתוספת הבנה. דהכא א"א לפרש כך וגם אינו רשאי להחליף דהא הכא במ"ר מחויב לתתו ללוי ועיין בתוי"ט: (ו) והר"מ כתב

נקודים

או יִלּוֹשׁוּ במי פירות יב) או יתחלקו לעיסות יג), כדי שלא יהא במקום א׳ כביצה: ב סְאָה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה חולין טהורין יד), רבי אליעזר אומר תירום ותִשָּׂרֵף טו) ח), שאני אומר סְאָה שנפלה היא סְאָה שעלתה, *וחכמים אומרים תעלה טז) ותֵאָכֵל נקודים או קְלָיוֹת, או תלוש במי פירות או תתחלק לעיסות, כדי שלא יהא במקום אחד כביצה יז) ט): ג סְאָה תרומה טהורה שנפלה למאה חולין טמאין, תעלה ותֵאָכֵל נקודים או קְלָיוֹת, או

תפארת ישראל

יב) שאין מכשירין: יג) *ליתן פחות מכביצה בעיסו׳ אחרות, משא״כ בריסא בתרומה טמאה שנתערבה, א״א בכה״ג, דעכ״פ אוכל תרומה טמאה: יד) שלא הוכשרו [ועי׳ לעיל סי׳ ח]: טו) דאע״ג דהרמ׳ רק משום גזל השבט, לא פלוג רבנן, והא דלעיל תרקב כסי׳ ב, היינו משום תקלה, והכא דנתבטלה לא חיים לתקלה ותשרף, ועכ״פ לא יהנה בשרפתה: טז) *תתבטל, ואף דמי׳ מלי יהיב לכהן, וי״א, אלא מלת תעלה, ר״ל צריך להרים ממש. מיהו לכ״ע דוקא אותה סאה שהעל׳ צריך לאכול נקודים ולא הנשאר מהתערובות. ולפשר לדעה הראשונה דמלת תעלה, היינו שתתבטל; א״כ מה דקאמר תנא תאכל נקודים היינו כל התערובות דהרי גם בדמי מלי מסלק להכהן: יז) *ול״א דנתבטל הטומאה לגמרי מהתערובות

ר״ע מברטנורה

מוכשר לקבל טומאה: או ילושו במי פירות. כגון מי הזיתים ורמונים דלא מכשרי: או יתחלקו לעיסות. שיתן פחות מכביצה בכל עיסה ועיסה דאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלים (ז). ואינו מטמא טומאת אוכלים. ואי קשיא מאי שנא מסאה תרומה טמאה שנפלה בחולין טהורים דאמרינן ירקבו משום דעושה הכל תרומה ונחשב כתרומה טמאה וטהורה שנתערבה וא״כ תרומה טהורה וחולין טמאים נמי שנתערבו. יחשבו כתרומה טהורה וטמאה שנתערבו ויהיו אסורים באכילה וי״ל דלא דמי. דלעיל הנך חולין נעשו כתרומה. ליאסר לזרים מכח תרומה טמאה. הלכך לכהנים נמי אסירי כדין תרומה טמאה. אבל הנך חולין דהכא אין נעשים תרומה. אלא מכח תרומה טהורה. הלכך שריין לכהנים כתרומה טהורה: ב סאה תרומה טמאה שנפלה. למאה חולין טהורים. והשתא התרומה עולה באחד ומאה ולא נעשה הכל מדומע. והחולין טהורים. לא הוכשרו לקבל טומאה ולא טמאתן התרומה טמאה: תירום ותשרף. כשם שאם היתה התרומה טהורה תעלה ותאכל. כך הטמאה תירום ותשרף. והאי תשרף דומיא דתרקב. שאסור ליהנות ממנה (ט) בשעת שריפה. דאי שריית ליה ליהנות ממנה אתי למיכלה. דסבור שהיא מותרת ע״י ביטול: תעלה ותאכל נקודים. ביובש. כוליה כדפרשינן לעיל. והלכה כחכמים: ג תעלה ותאכל. בהא מודה רבי אליעזר דאף אותה סאה נאכלת. משום דלעיל תרומה טמאה נפלה. אף על פי שנתבטלה בחולין הטהורים. מכל מקום כשמגביהה שם תרומה עליה וחוזרת לטמה

עיקר תוי״ט

נקודים הוא שיעשנה ככרות קטנות כ״א כחצי ביצה. וכן איתא בגמ׳: (ז) אינו מוכרח מתניתין (רק דאינו מטמא) אלא שהוא סובר שהדין הוא כך: ח) ותשרף. ברפ״ב דערלה מפ׳ הר״ב טעמא דתרים משום גזל השבט והכא דתשרף בלא שום הנאה אין כאן גזל השבט ולמה ירים כתבו התו׳ משום דלא פלוג רבנן: (ט) אבל לא גזרינן הכא שמא יהנה הימנה כדלעיל דהתם דמוע קיל לאינשי אבל הכא שהרימה חזרה לטמה הראשון ולא קיל להו (וגם׳ ב״ד תי׳ דהכא שורפה כולה בפ״ע. ועוד דכל שלמו שורפה מפני שאסורה בהנאה ואתי ליהנות בתמיה) והא דתשרף פי׳ הר״ב בסוף תמורה: י) בדי׳ ט׳. ל׳ רש״י בבכורות (הגיון ברש״י הוא על תעלה ותאכל וע״ע שם. ב״ד) ותאכל עם חוליה ומשום גזירה

או תלוש במי פירות, או תתחלק לעיסות, כדי ש"א יהא במקום אחד כביצה(יז): ד סאה תרומה טמאה] שנפלה למאה סאה תרומה טהורה, ב"ש אוסרים וב"ה מתירין, אמרו בית הלל לב"ש הואיל וטהורה אסורה לזרים, וטמאה אסורה לכהנים, מה טהורה עולה, אף טמאה תעלה, אמרו להם בית שמאי לא. אם העלו(יט) החולין הקלין המותרים לזרים(כ) את הטהורה, תעלה תרומה החמורה האסורה לזרים, את הטמאה, לאחר שהודו(כא), רבי אליעזר אומר תירום ותשרף וחכמים אומרים אבדה במיעוטה(כב): ה סאה תרומה שנפלה למאה(כג) הגביהה ונפלה למקום אחר רבי אליעזר אומר מדמעת כתרומה ודאי(כג) וחכמים אומרים אינה מדמעת אלא לפי חשבון(כד):

ו כאה

תפארת ישראל

מהתערובות גזירה שמא יחזור ויבטל עם זה ההערבות, חולין טמאים אחרי' ברוב, והרי אז הוי' טומא' עוררת טומאה, [כבכורו' ד'כג, א]: יח) °בנפלה טהורה מודה ר"א דאוסרת לשמה הראשון, ואפ"ה תאכל נקודי', דא"א שאה שנפלה עליה רק להומרא: יט) °שהן קלין והתירן היתר הרבה: כ) דהקשו ב"ה מה טהור' שבמית' לזרים עולה, טמאה שרק בעשה לכהן לכ"ש, והודו ב"ש ולא מלינו בשום דוכתא שהודו ב"ש לב"ה רק בדבר זה (ירוש'). זה הכלל, כהן טהור שאכל תרומה טהורה, מצוה; כהן טהור שאכל תרומה טמאה, עובר בעשה, כהן טמא שאכל תרומה טמאה, בלאו; כהן טמא שאכל תרומ' טהור', במית' בי"ש. ובישראל בכל אופני' הנ"ל חייב מיתה בי"ש: כא) °מדהכל תרומה א"צ הרמה, וא"צ לאכל בלי הכשר כביטול חולין דהכא ליכא למגזר כשי' י"ח, דתרומה טמאה אסור לבטלה בתערוב' זה דאין מבטלין איסור לכתחילה, דתרומ' טמ' אסו' לכהן בעשה, וחולין טמאים, מהכ"ת יערב' באלו שכולן תרומה, דהרי נאסרו לזר, וחולין טמאים שרו לזר, כ"כ אאמ"ז הגאון זצוק"ל: כב) חולין: כג) לטעמי' במ"ב דאמרי' שאה שנפלה עליה: כד) שאין בשאה שעלתה רק א' מק' תרומה ולא שיהא במקום שנפל לשם ק' נגד חלק הק' מהסאה שנפל לשם, דהרי בל"ז בהס' שנפלה עכשיו יש ק' נגד התרומה שמעורב בה. אלא רבנן ס"ל דצריך להרים מהתערובות

ר"ע מברטנורה

לשמה הראשון. אבל הכא דטהורה נפלה. אע"פ שהחולין היו טמאים. כשמגביה חוזרת לשם תרומה טהורה. כמו שהיתה (יח): ד בית שמאי אוסרים. דסברי תרומה טמאה שנתערבה בטהורה. אינה עולה באחד ומאה. כדמפרש טעמא לקמן: לאחר שהודו. בית שמאי לדברי בית הלל משום דהקשו להם ב"ה לבית שמאי ומה תרומה טהורה שהיא במיתה אצל הזרים עולה. טמאה שהיא בעשה אצל כהן לא כ"ש וחזרו ב"ש להורות כדברי בית הלל: תירום ותשרף. והשאר מותר; אבדה במיעוטה. כיון דהכל תרומה ואין כאן גזל השבט אפילו לתרום אין צריך והלכה כחכמים: ה כתרומה ודאי. רבי אליעזר לטעמיה דאמר שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה: אינה מדמעת אלא לפי חשבון. והסאה שהגביה אין בה אלא חלק אחד ממאה תרומה והשאר חולין:

ו אין

עיקר תוי"ט

גזרה. וי"ל גזירה משום ת"ט שנפלה לפחות ממאה חולין טמאים דתנן לעיל. תוי"ט: (יא) ואפ' תאכל נקודים כמ"ש הר"מ במה שאומר סאה שנפלה היא שעלתה אינו אומר אלא להחמיר וראי' מסנס' שבת פרק היה נוטל: יב) לא אם העלו. כלומר דין הוא שיעלו החולין את התרומה הטהורה שהן החולין קלין שהתירן היתר הרבה שהם לזרים אבל תרומה אין כ"כ התירן הרבה כ"א לכהנים לבדם ואוכלי

ו סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה. ונדמעו, ונפל מן המדומע למקום אחר, רבי אליעזר אומר מדמעת כתרומה ודאי, וחכמים אומרים אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון(כה) ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון(כו) ואין המים שאובים פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון(כז): ז סאה תרומה שנפלה למאה, הגביהה(כח) ונפלה אחרת, הגביהה ונפלה אחרת, הרי זו מותרת(כט), עד שתרבה תרומה על החולין(ל):

ח סאה

ר"ע מברטנורה

ו אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. לפי מה שיש תרומה בסאה זו של דמוע בעינן מאה מן החולין ולא בעינן מאה סאין כנגד כל אותה סאה של דמוע שאינה נחשבת כלה תרומה לאסור חולין שניים: ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון. עיסה של חולין שנתחמצה בשאור תרומה הרי כולה אסורה לזרים (יג): ואם נפל מאותה עיסה לתוך עיסה אחרת של חולין וחמצתה אינה אוסרה אלא לפי חשבון שאור של תרומה שמעורב בה ולא מתסר' אחרונה אא"כ נפל מן הראשונה שיעור גדול כל כך שיש בשאור של תרומה המעורב בה כדי לחמץ האחרונה בלא צירוף החולין המדומעין. ואין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון. מקוה שיש בו עשרים ואחד סאים (יד) מי גשמים ממלא בכתף תשע עשרה סאים ופותקן למקוה דרך המשכה וכן טהורין אע"ג דג' לוגין מים שאובים פוסלים את המקוה. השאובה כשרה כשהיא דרך המשכה והיה רוב שיעור המקוה שהם כ"א סאים מי גשמים והיינו לפי חשבון דאין השאובים פוסלין המקוה כשהיא דרך המשכה אלא א"כ הם עשרים [סאים] מים שאובין שאין שם רוב שעור מקוה ממי גשמים והלכה כחכמים: ז הגביהה. כדין תרומה שעולה באחד ומאה: הרי זו מותרת. וצריך להרים: עד שתרבה תרומה על החולין. דהיינו עד שיפלו שם כ"א של תרומה (טו) אבל מאה על מאה שרי (טז):

ח עד

תפארת ישראל

מתפרודו' הב' רק חלק ק' מהשאה: כה) °דא"ל השתא רק ק' נגד שיעור התרומה שיש בסאה זו לפי חשבון התערובות הראשון, דא"א ביבש תג"ע. ונקט משנה ה' לרבותא דר"א, דאע"ג דנתבטלה בק' הפ"ה מתדמעת כתרומה וודאי; ונקט משנ' ו' לרבות' דרבנן דאע"ג שלא נתבטל', לא אמרי' חנ"נ: כו) דבחימץ עיסת חולין בשאור תרומה, ונאסרה לזרים, וחזר וחימץ מעיסה זו עיסה אחרת של חולין, לא נאסרה רק בנפל שיעו' גדול כ"כ, שיהי' בחלק התרומ' שבה לבד, לא להחמיץ עיס' זו: כז) °בנפלו ג' לוגין שאובין למקוה החסר', לא פסלוה רק לפי חשבון הכלי', דבנפלו מג' כלים או פחות, פסלוה, משא"כ מד' כלים לא נפסלה; א"נ מקוה כ' סאין ומשהו מים כשרים, מותר למלאות' עד מ"ס, משאובי' דרך המשכה, ואף דג"ל פוסלין החסירה, הכא שאני, דלפי חשבון איכא רוב כשרי'. אבל בנפלו ג"ל שאובים לפחות ממ' סאה מים כשרים בלי המשכה, נעשו כולן שאובים [י"ד ר"א סכ"א] ואין להם שום תקנה, רק כשימשוך לתוכן מי מעין [שם ס"א]: כח) כדינה שעולה בק"א ומותר התערובות אחר שירום: כט) °שיפלו לשם ק'

עיקר תוי"ט

חולין מרובים. פירוש: (יג) כדתנן במ"ד פ' ב' דערלה: (יד) לאו דוקא אלא כל שיש יותר משהו מעשרים סאה, (ופותקין ל' השלכה. כמו שקל קלא פתק בי'): (טו) והטעם דשמא כשהגביה הגביה שחולין והתרומה כולה נשארת. והרי יש באותו כרי כ"א של תרומה וק' של חולין. הרא"ש ד: (טז) דכדרבנן לא בעינן רבייה כדאמר ר"י בסוף ערל ור"ל דפליג ובפי רבייה אף מדרבנן ה"ט דעד חמשים א"א שלא יסא

עדיין

ח סְאָה תרומה שנפלה למאה, ולא הספיק להגביהה, עד שנפלה אחרת, הרי זו אסורה, ורבי שמעון מתיר ל) : **ט** סְאָה תרומה שנפלה למאה, וטחנן לא) ופחתו, כשם שפחתו החולין, כך פחתה התרומה, ומותר : **י** סְאָה תרומה שנפלה לפחות ממאה, וטחנן והותירו, כשם שהותירו החולין כך הותירה התרומה. ואסור. אם ידוע שהחטין של חולין יפות משל תרומה, מותר לג) יח) סְאָה תרומה שנפלה לפחות מק׳, ואחר כך נפלו שם חולין, אם שוגג מותר לג) יט) ואם מזיד אסור לד) :

פ"ו

תפארת ישראל

ק׳ ומשהו של תרומ׳: ל) והיינו משום דאיסורו רק מדרבנן, דמדאור׳ כבר נתבטל ברוב כיבש ביבש, ודוקא היכא דנודע בנתיים נפיל׳ ראשונה, דר"ש לטעמי׳ דס"ל (ב"ק דע"ו) דכל העומד להרום כהרום דמי; ואי"להק׳ לרבנן דקיי"ל כוותי׳, הרי קיי"ל נמי דיבש ביבש שנתבטל אינו הו"כ [כי"ד צ"ט ס"ך סק"א]? י"ל תרומ׳ שאני, דלא הרים עדיין התרומ׳ שצריך להרים: לא) בבת א׳: לב) *ואפי׳ לכתהלה מותר לטחנן, וברישא לא תני אם חטין של תרומה יפות אסור, דהתם אע"ג דסובין של חולין מרובה משל תרומ׳ עד שעי"ז קמח החולין מועט משל תרומ׳, מצטרף סובין של חולין עם החולין לבטל התרומ׳, משא"כ הכא סובין של תרומ׳ א"מצ עם התרומ׳ לאיסור: לג) לאחר שהוציא התרומ׳: לד) דקנסוה ככל מבטל איסו׳ לכתהיל׳:

ר"ע מברטנורה

ח עד שנפלה אחרת. סאה אחרת של תרומה: הרי זו אסורה. דכמו שנפלו בבת אחת דמי: ור׳ שמעון מתיר. כשלא נודע לו נפילה ראשונה עד שנפלה שניה מודה רבי שמעון דכמאן דנפלו בבת אחת דמי כי פליג היכא דנודע לו בנתיים ולא הספיק להרים עד שנפלה אחרת רבי שמעון סבר כיון דעומד להרים כמורם דמי ואזדא לטעמיה דאית ליה בעלמא כל העומד ליזרק כזרוק דמי והכמים אומרים השתא מיהת לא הורמ׳ והלכה כחכמים: **ט** וטחנן. כולן בבת אחת: ופחתו. לא אמרינן חולין פחתו ולא התרומה ואין כאן מאה ואחד ואסור: ואם ידוע שהחטין של חולין יפות משל תרומה מותר. דשל חולין הותירו ושל תרומה לא הותירו ויש כאן אחד ומאה ואע"ג דמעיקרא נאסרו חזרו והותרו בטחינה ואפילו לכתחלה יכול לטחון כדי להתירן (יז): ואם מזיד אסור. קנסוהו רבנן לפי שבטל איסור לכתחלה והוא הדין לכל אסורים שבתורה שבטלן במזיד שהן אסורים:

פ"ו

עיקר תוי"ט

עדיין רוב חולין דכל סאה שהגביה א"א שלא יעלה עמו מן שתרומה הר"ש: (יז) ולא הוה כמבטל איסור לכתחלה שאין זה אלא שנתגלה עי"ז שטוחן שהיתר היה יותר ממה שהיינו סבורין: יח) אם ידוע וכו׳. וברישא לא תנן אם ידוע שהחטים ש"ת יפות אסיר משום דאע"ג דפסולת של חולין מרובה והקמח שחולין נתמעט משיעור מצטרף פסולת החולין עם החולין לבטל התרומה ובסיפא אינו מצטרף לאסור תוי"ט: יט) מותר. כ"מ שאמר מותר ענינו שתעלה התרומה ויהיה הנשאר מן החולין אחר שהוציא התרומה מותר ובכ"מ שאומר אסיר ענינו מדומע. הר"מ:

כ"ו

חידושים

מ"א מה שהקשה רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל למה קא׳ הכא יקרא שם לת"מע, ובפ"ד מ"ה קא׳ יעשנה ת"מע, *נ"ל דלעיל דהי׳ חולין הטבולים למעשר דמחוסר מעשה רבה, לעשותו מעשר, ולקרותו אח"כ לת"מע, נקט לשון עשיי׳. משא"כ הכא שכבר הוא מעשר ואינו מחוסר רק לקרותו לת"מע נקט שכבר

קורא

חידושים

קורא שם, ומה שהקשה דמה תהני נקודי', הרי לא משכחת תולין טמאי' רק ראשון ושני וכיון דאוכל כאוכל נפסל גופו לתרומה כפ"ב דטהרות מ"ב, *צ"ל דוקא לתרומה בעינא נפסל, ולא לדמוע דמדאו' ברובא בטל [כתו' נדה דמ"ז, א] דהו"ל תרי דרבנן : מ"ד הקשה רבינו הנ"ל למה ביטול טומ' תרומה בק"א ולבטל טומא' חולין ברוב כשפ"ד דמכשירין, ותי' ביטול טומא' תרומה כביטול איסורו עכלה"ע *ולפענ"ד דאפי' בחולין לא מהני כ"א במים הראויין למקוה ולטהר טמאים, כמ"ש הר"ש ספ"ד דמכשירי' בשם התוספתא : מ"ז הקשה רבינו הנ"ל בנפל והגביה כ"פ למה הרי עד שתרבה תרומה ואלו בב' קדירות פ"ז מ"ה לא תולין להקל בתחלה על תחלה, וצ"ל דהתם בתחלת בטול, משא"כ הכא דכבר נתבטל גם בפלגא איט תוזר וניער עכלה"ע : מ"ט ופחתו, כ' הר"ב נ"א שלא פחתו רק החולין ואין כאן ק"א, וכ' עלה רבינו הגאון מסו' עקיבא שליט"א וז"ל והר"ב כ' דאפי' הי' כן, הי' מותר, דכבר נתבטל, ומש"ה לא קתני בריפא ואם ידוע שהתשי' תרומה יפות, ופי' ברשב"א בתהה"א הובא בב"י י"ד סק"ט שכתב דגדאכ"ל דלא פחתה תרומה אסור ע"ש, אולם בתשו' סתס"ג כ' רשב"א דמדלא כ' בריפא ואם ידוע וכו' משמע אפי' ידוע שהיפי' תרומה יפות מותר, דמקולי תרומה היא, מדהחמירו מצ"א להצריך ק', הקילו בה מלנדדי' אתרי', ע"ש : תוי"ט ד"ה כך וז"ל ולא הוה מבטל איסור לכתחלה, שפי"ז שמקן נתגלה שהסיתר הוא יותר ממה שחשבנו, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל אבל הר"ש כ' דמתני' ר' יוסי היא דאמר אף מתכוון וילקט ויעלה בק"א [צ"ל דפ"ק וצ"ל בר"א] עכ"ל והיינו ר"י דפ"א מ"ו דערלה, וק"ל הא בסוגיא דגיטין דנ"ד, ב' אדפרכינן דר"י אדר"י מנפלו ונתפלטו דר"י ס"ל דלא יעלה, ומשנינן חזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה א', הרי דבעלמא גם ר"י ס"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה, [*אמרה בקי, תמהני אדברי רבינו, דהרי דברי הר"ש דברי הירושלמי הם שכך כ' הירושלמי הכא דמתני' דהכא ר"י היא, וירושלמי לטעמי' דטעם דר"י בפ"א דערלה, שכך דרך מידל בגפנים, ור"ל לפע"ד מדדרך לעקור גפן מבין הגפנים כדי לפנות הנשארים, א"כ אין כוונתו לבטל האיסור, דאלו יודעו הי' עוקרו. דמה שמפסיד בנ"א מרווית בגד אחר, וכ"כ הכא שכן דרך כהנים לטחון בג"ז הדמוע, ולא מחזי כמבטלו, ואדרבה יקך דהכא עדיפא, דים דעות בירושלמי דהך דהכא ד"ה היא משום שכן דרך כהנים וכו', וכדי שלא יחלוק הירושלמי עם הבבלי, ראוי להשוות מדותיהם, שכך דעת הבבלי בגיטין נ"כ, שאין אדם אוסר כרמו בנטיעה א', ואלו יודעו הי' עוקרו מטעם הנ"ל, וכן נראה דעת הרמב"ם פט"ז ממ"א הכ"ה, שכך פי' הבבלי, ומתורץ נ"כ קו' רכ"מ שם ארמב"ם שכ' דטעם דר"י דאלו יודעו הי' עוקרו, דהקשה דא"כ באגוזי' ופלטן נמי אלו ידען הי' מוליאן, ולפי דברינו הנ"ל לק"מ, וזה ברור ת"ל] ועפר"ח י"ד ססי' ס"ד שכ' הטעם בשם הירושלמי מדאין כוונתו לבטל רק לטחון הטעין מש"ה מותר לכתחלה, ע"ש, וכן כתב הרא"ש בתשו' הרשב"א סססי"נ:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א. **תרומה** טמאה שנתערב בפחות מק' חולין, או בפחות מעשר, או מעשר שני אע"ג דאקרי קודש, או אפילו לפחות מק' קודש ממש, בין שהיו טמאים או טהורים, אסור כל **התערובות** גם לכהן אפילו בהדלקה, דמדמעורב בחולין שרגיל לאכלו הייש' שיכשל בו ; להכי ירקבו. **ואם התרומה והפחות** מק', שניהן טהורים, ימכר הכל להכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה **ואם נתערב במעשר** הטבול לתרומת מעשר, יעשה המעשר הזה תרומת מעשר על מעשר אחר הטבול לתרומ"ע, ויתן הכל להכהן. **ואם** לפחות מק' מע"ש נתערב יפדה המע"ש; וכן בנתערב בפחות מק' בקודש, יפדה. ואם התרומה טהורה, והפחות מחולין טמאים, יאכל הכהן התערובות בברות קטנות שכ"א פחות מכביצה שלא יטמא החולין הטמאים לתרומה שבכבר, או יאכל גרעיני התערובות יבשים, או ילשם במי פירות שאין מכשירין, או יחלק פחות מכביצה ממנו לעיסות אחרות : מ"ב. תרומה טמאה שנתבטל בק' חולין טהורים, והרי צריך להרים בפי שיעור התרומה שנתערב, אותו שיעור שמרים, כך דינו כנ"ל שיאכלנו פחות מכביצה או וכו' : מ"ג. וכן תרומה טהורה שנתבטלה בק' חולין טמאים, כך דין אכילתם כנ"ל: מ"ד. תרומה טמאה שנתבטלה בק' תרומה טהורה, א"צ להרים א', ואוכל כל התערובות כשאר תרומה טהורה: מ"ה. תרומה שנתבטלה בק' חולין, שדינו שצריך להרים מהתערובות כשיעור התרומה שנתערב, ואם אותו שהרים חזר ונפל לחולין אחרים, אפילו נפל א' לא' או נם לחצי' בטל, וא"צ להרים מתערובות הב' רק חלק ק' ממה שנפל לתערובות הב' : מ"ו. תרומה שנתערב בפחות מק' הרי אסור כולו לזר, וחזר ונפל מתערובות זה לחולין אחרים, א"צ בתערובות ב' רק ק' לפי חשבון התרומה שיש במספר תערובות הא'. **וה"ה** אפילו בחימוץ בתרומה עיסת חולין, אע"ג דכל חימוץ אינו מתבטל כלל, אפ"ה לא חשבינן לעיסה הראשונה כבולה תרומה, ולפיכך אם חזר וחימץ ממנה עיסה ב' חולין, לא נאסרה ב' רק כשיש בה בשאור שחימץ בה עיסת ב' חלק תרומה כל כך כדי לחמץ בה עיסה ב' וכ"ב מקוה פחות מס"ם שנפלו לתוכו נ"י

שאובים

פ"ו האוכל תרומה שוגג א), משלם קרן וחומש ב). אחד האוכל, ואחד השותה, ואחד הסך ג), אחד תרומה טהורה, ואחד תרומת טמאה, משלם חומשה, וחומש חומשה ד) ה), אינו משלם תרומה, אלא

תפארת ישראל

פ"ו א) *אפי' ידע שאסורה, רק לא ידע שהאוכלה במיתה, ודוק' בשגג בתרומה, אבל בשגג לגוף עצמו, שסבור שהוא כהן ונמצא ישראל, משמע לקמן [רפ"ח] דפליגי בה ר"א ור"י, באשה שאמרו לה מת בעלך או נרשך, ולעבד, רבך שחררך, דלר"י פטו', והרי קיי"ל כר"י לגבי ר"א; וכן משמע בירושלמי התם [וכתיקון הגי' מרבינו קרבן עדה] סבור שהוא כהן ונמצא ישראל פטו'. ולפ"ז שפיר נקט מתני' התם ב' בבי, דהיינו אשה ועבד, וכן גרושה ובן חלוצה, סיפא לרבותא דר"א דאע"ג דמסתבר דלפטר מדכתיב ברך ד' חילו [כפסחי' דע"ב, ב'] אפ"ה מחייב ר"א; ורישא נקט לרבותא דר"י, דגם בהנך דאינן חללי' פטו', ואף דש"ס התם דחיק לומר דרק בחלל או בערב פסח פטיר ר' יהושע, ור"ל דר"י לא פליג באשה ועבד? היינו לס"ד; אבל למאי דקיי"ל כר' יהושע, דבעבר אברת ועשה בזה מצוה פטו' מחטאת, לא אצטרכינן לאוקמא נותני' בחלל או בהמן בערב פסח דוקא [ועי' רמב"ם פ"ב משגגו' ה"ג] אמנם להרמב"ם [פ"י מתרומה ה"ב] כל הנך שגגות כולן פטורי' רק מחומש, ובהמן בע"פ פטו' גם מקרן [וערל"מ פ"ב משגגות]: ב) כל חומשין שבתורה, הן חומש מלבר, שהוא רביע מלגיו, דבאכל ד' משל' ה': ג) *דשתייה בכלל אכילה, וסיכה אתרבי מקרא: ד) דבאכל החומש ששילם, חייב ג"כ בחמישי' החומש

ר"ע מברטנורה

פ"ו האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש. כדכתיב (ויקרא כ"ב) כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו והחומש הוא רביעית מה שאכל כגון אם אכל תרומה ששוה דינר משלם דינר ורביעית שהם בין הכל חמשה רביעיות דינר. נמצא הקרן עם חומשו חמשה וכל חומשים האמורים בתורה כך הם: אחד השותה. יין. ואחד הסך. שמן דשתייה בכלל אכילה דכתיב (דברי' י"ד) בבקר ובצאן וביין ובשכר וכתיב בתריה ואכלת שם וסיכה כשתיה דכתיב (תהל' ק"ט) ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו (א): וחומש חומשה. שאם אכל תרומה ושלם קרן וחומש וחזר ואכל תשלומי החומש מוסיף חומש על אותו חומש: אינו משלם תרומה, שהתרומה לכהן והשלומי מה שאכל הם חוב עליו ואינו יכול לפרוע

עיקר תוי"ט

(א) וכמ"ד פ"ט ישבת מפורש דאסמכתא הוא וה"נ הכא לענין תשלומין שכת ביד חכמים לחייב תשלומין מפא"כ לענין כרת דהתם: ב) ומ"ת. וכפ' הזהב דרשינן ליה מדכתיב ויסף חמישיתו אי שקלת ליה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

שאובים לא נפסלה המקוה רק כשנפלו לשם הנ"ל מב' או ג' כלים, ולא בשנפלו מד' כלים: מ"ז. תרומה שנתבטלה בק' והרים א' כדינו, וחזר ונפל לשם תרומה, אפילו כ"פ, ובין כל נפילה ונפילה הרים כדינו מותר התערובות, עד שכשיצורף כל הנפילות יהי' בכולם יחד קצת טפי מהחולין: מ"ח. תרומה שנתבטל, בק', וקודם שהרים חזר ונפל לשם תרומה, והשתא כשנצרפם לא יהיה בהחולין ק' נגדם, רק נגד זה וזה לבד, אם לא נודע לשום אדם נפילה א' עד אחר נפילת ב', אסור הכל לזר כאילו נתערבו יחד; ואם נודע בנתיים א"צ רק להרים כשיעור ב' הנפילות והשאר מותר: מ"ט. תרומה שנתבטל' בק', מותר לכתחילה לטחנן אף שבטחינה יפחת החולין הסובין, הרי גם מהתרומה נפחת הסובין בטחינה; ואעפ"כ לכתחילה ירים תחלת כשיעור התרומה, ואח"כ יטחן: מ"י. תרומה שנפלה לפחות מק' וטחנן והותירו, כשם שהותירו חולין האתיר' גם התרומה, ונשאר הכל באסורו, רק בידוע שרק חיטי חולין יפות כשיעור ההוספה, אז מותר אפילו לטחנן לכתחילה: תרומה שנפלה לפחות מק', וחזר ונפל שם חולין, ויהי' השתא ק' נגד התרומה, אם הפיל הב' במזיד אסור, ואם בשוגג נפל מותר:

אלא חולין מתוקנין ה), והם ו) נעשין תרומה, והתשלומים תרומה ז), אם רצה הכהן למחול אינו מוחל: ב בת ישראל שאכלה תרומה ח) ואחר כך נשאת לכהן, אם תרומה שלא זכה בה כהן אכלה, משלמת קרן וחומש לעצמה ט), ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה, משלמת קרן לבעלים וחומש לעצמה, מפני שאמרו האוכל תרומה שוגג משלם קרן לבעלים, וחומש לכל מי שירצה: ג המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה, הוא משלם את הקרן י), והם משלמין את החומש, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים הם משלמים קרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודתן יא):

הגונב

תפארת ישראל

החומש: ה) *דכ' ונתן לכהן את הקודש, דבר הראוי להיות קודש, ולא מה שהוא כבר קדוש, ודייק כן מדלא כתיב ונתן לכהן קדש; ואפי' ירש תרומה מאבי אמו שיכול למוכרה והדמים שלו, אפ"ה אינו יכול לשלם ממנו; ולפי מ"ש פ"ז דמאי (ל"ח) [ל"ה], דחולין מתוקנים היינו מע"ר שניטל ממנו תמ"ע, נ"ל דהכא קמ"ל סתם מתני', דאפי' לר"מ דס"ל [יבמות דפ"ה, ג] דמעשר יש בו קדושה דאסור לזרים, אפ"ה כיון דמותר ללוי, לא מקרי קודש ומותר לשלם מהן, ומכ"ש דיוכל לשלם מחולין גמורים שניטל מהן כבר כל התרומות ומעשרות; ואפי' החומש צריך לשלם מחולין שמותר לזרים: ו) החולין שמשלם: ז) ר"ל בחזר ואכל החולין ששילם, מה שחוזר שוב ומשלם ג"כ נעשה תרומה: ח) שהפרישה תרומה ואכלת': ט) *לאכלן בתורת תרומה, דאפי' היה התרומה שפין, זכתה בהן משנשאת, ואילה"ק מב"ק [פ"ט מ"ט] דהגוזל אביו ונשבע לו ומת אביו, דמשלם קרן וחומש לבניו של גזלן? התם במזיד בגזילה; וכ"כ אמרי' בירושל' [פ"ו מתרומה] בגזל תרומה מאבי אמו כהן, ואכלה, ומת אבי אמו, משלם ליורש אחר: י) ככל נזלן; דמזיק אינו משלם חומש: יא) *וכ"מ דלר"מ משלם דמי תרומה

ולרבנן

ר"ע מברטנורה

לפרוע חובו ממקום אחר: אלא חולין מתוקנים. שהפרישו מהן תרומות ומעשרות דרחמנא אמר (ויקרא כ"ב) ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש וחומש נמי צריך להיות מחולין מתוקנים דכתיב (שם) ויסף חמישיתו עליו מלמד שחומשו כמותו: והן נעשין תרומה. אותן חולין מתוקנים: והתשלומין תרומה. שאם חזר ואכל בשוגג אותן חולין שנשתלמו מה שחוזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשין תרומה: אינו מוחל. דכיון דגזירת הכתוב היא דחייב לשלם דבר הראוי להיות קדש ואינו יכול לפטור עצמו בדמים אין הדבר תלוי בבעלים: ב בת ישראל. שהפרישה תרומה ולא נתנה לכהן ואכלתה שוגג ואח"כ נשאת לכהן והרי היא ראויה לאכול בתרומה דאשת כהן אוכלת בתרומה: משלמת קרן וחומש לעצמה. שהרי אם היתה אותה תרומה שאכלה עכשיו בעין לא היתה חייבת ליתנה לכהן דהיא נעשית כהנת בנשואיה הלכך עתה נמי התשלומים הן שלה: משלמת קרן לבעלים. כדין גוזל חבירו אבל החומש תעכב לעצמה: ג הוא משלם את הקרן. דמי תרומה כדין גוזל שהרי הוא נעשה גזלן עליה: והן משלמין את החומש. עון אכילתן בשוגג שאין משלם חומש אלא אוכל ושותה וסך עצמו אבל המזיק את התרומה אינו משלם חומש דכתיב (ויקרא כ"ב) ואיש כי יאכל קדש פרט למזיק: הן משלמין קרן וחומש. חולין מתוקנים ויעשו תרומה

וסוא

עיקר תוי"ט

ליה לר"י דויסף ושדים ליה אחמישיתו שוי חמישיותיו הכ"ש (ופי' רש"י שם) וכלו' דהוי כמו וחמישיתיו דגבי גזל בפ' ויקרא:

יפריש

ד הגונב תרומה ולא אכלה. משלם תשלומי כפל דמי תרומה. אכלה משלם שני קרנים וחומש. קרן וחומש מן החולין. וקרן דמי תרומה יב). גנב תרומת הקדש יג) ואכלה. משלם שני חומשים יד) וקרן. שאין בהקדש תשלומי כפל: ה אין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר טו), ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו טז), ולא ממעשר שני והקדש שנפדו יז), שאין הקדש פודה את הקדש. דברי רבי מאיר וחכמים

תפארת ישראל

ורבנן דמי חולין, ולא הוי חייב לתן דמי תרומ' שישלמו, דמדאכור מדאו', נפשה קנה במה שאכלה תרומ', והכי קיי"ל בקצב שמכר טריפה דאו' פטורים מלשלם [ח"מ רל"ד]: יב) *ר"ל דמי כשווי התרומ', משא"כ הקרן והחומש שמשלם מן חולין, אף דג"כ משלם רק כפי שווי התרומ', דקיי"ל לפי דמי משלם, עכ"פ חייב ליתן פירות, דבר הראוי להיות קודש: יג) שהקדיש הכהן התרומ' לבדק הבית: יד) א' לתרומ' וא' להקדש, דאיסור הקדש חל על איסור תרומה, דכשהוקדש' נאסרה גם לכהני' עד שיפדה': טו) דכל אלו מעולם לא היו ראויין להיות תרומ', אע"ג דהשתא כבר זכה בהן זה ואינן הו הפקר, עכ"פ מ"מ לא היו ראויין לתרומ' מעולם, ומיירי שהופקר קודם שהגיע לעונת תרומ' ומעשרו' דומי' ללקט שכח' ופא': טז) *ר"ל ת"מע שלו כדיט [כך ל' הר"ש, ולפ"מש לעיל סי' ה', מיירי הכא בהקדימו לוי לכהן בשבלי', דאף דפטו' מת"ג, עכ"פ זיקת תרומ' יש בו והזיק להשבט, וכך ל' הרמב"ם]: יז) *שנפדו כדינן, ואע"ג דהשתא חולין גמורי' הם

ר"ע מברטנורה

והוא משלם להם דמי חולין שהיה צריך להאכילן (ג) ואיכא בינייהו דלר"מ אין מאכיל משלם אלא דמי תרומה ולרבנן משלם דמי חולין: ד דמי תרומה. שאין דמיה יקרים כחולין: קרן וחומש מן החולין. וכן נעשין תרומה כדין כל אוכל תרומה בשגגה: וקרן דמי תרומה. משום כפל לגנב: תרומת הקדש. שהקדיש הכהן תרומתו לבדק הבית: שני חומשים. חד משום אוכל תרומה וחד משום נהנה מן ההקדש. אבל כפל בהקדש ליכא דכתיב (שמות כ"ב) ישלם שנים לרעהו ולא להקדש: ה מן הלקט מן השכחה ומן הפאה. משום דאין בהן זיקת תרומה ומעשרות הלכך לא הוי בכלל דבר הראוי להיות קדש ולא דמי לחולין מתוקנים דהנהו הוו ראויין להיות קדש קודם שנתקנו אבל לקט שכחה ופאה מעולם לא נראו להיות קדש (ו): ומן ההפקר. לאחר שזכה בו: ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו. ואף על גב דהשתא הוא כחולין המתוקנים כיון דקודם שנטלה תרומתו לא חזי (ז) השתא נמי לא חזי: שאין הקדש פודה הקדש. ואלו השוים כהקדש קודם שנפדו ואין אדם יכול לפטור עצמו בממון גבוה וסבר ר"מ מעשר שני ממון גבוה הוא וכיון דקודם שנפדה לא הוי

עיקר תוי"ט

(ג) ירחיב בירו' והלא כבר אכלו. ומשני טעל"ס נפשו של אדם אותה אכן והוא הדין לכל איסור והוא חלבון קן שהנפש קנה באכילת איסור אף על פי שאינו יודע בדבר ואינה נחשבת לו אכילה. פירוש: ד) דמי. כלו' חשות כמו שנתחבטת תרומה בשוק. רש"י. ואלו אסור התרומה קרן וחומש דמשלם מן החולין כמו בשוזי התרומה משלם תוי"ט: ה) ט"ח. דאיסור הקדש חל על איסור תרומה כמ"ש פ"ג דכריתות: (ו) אבן ושמע בירו' ואין בהן זיקת ת"ומ וקשה דבר"פ משמע דדבר שאינו לה"ק היינו שעכשיו ראוי. ועוד דקודם שנתקנו אינו רלה"ק שאין משלם אותו בטבל"ס. ר"ל דתרתי בעינן שיהיה עכשיו ראוי לשלם ממנו לה"ק והראה ללעיל ושיהיה ראוי מתחלה לקרא עליו שם קדש והיינו דראה דהכה תוי"ט: (ז) ומ"ש שהקדש בדבר ומיירי דהוי שהולין מתוקנים. והר"ח מפרש שנטלה תרומתו חמ"ס שעדיין לא נטלה מ"ע

שש

וחכמים מתירין באלו(יח): ן רבי אליעזר אומר משלמין ממין על שאינו מינו ובלבד שישלם מן היפה על הרע(יט). ורבי עקיבא אומר אין משלמין אלא ממין על מינו. לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית(כ), ימתין לקשואין של מוצאי שביעית, וישלם מהם. ממקום שרבי אליעזר מיקל משם רבי עקיבא מחמיר שנאמר ונתן לכהן את הקדש, דבר הראוי להיות קדש, דברי רבי אליעזר, ורבי עקיבא אומר ונתן לכהן את הקדש קדש שאכל:

פרק ז

ר"ע מברטנורה

הזי תו לא חזו לאחר שנפדו: וחכמים מתירין באלו. במעשר שני והקדש שנפדו (ח) והלכה כחכמים: ן שישלם מן היפה על הרע. כגון שאכל גרוגרות ולפי מדה שאכל גרוגרות ישלם תמרים ולא לפי דמים דכיון דבזוזא אכל ובזוזא משלם מאי נפקא מינה שישלם מן היפה על הרע והיכא למאן דאמר דאפי' לפי דמים מצינן למימר דאי אכל מידי דלא קפץ עליה זבינא משלם מידי דקפץ עליה זבינא: לפיכך. שאין יכול לשלם ממין אחר אם אכל קשואים של תרומה של ערב שביעית ואין קשואים של אותה שנה מצויים עוד שכבר נתקשו ולא חזי לאכילה ומין אחר אינו יכול לשלם צריך להמתין למוצאי שביעית וישלם מקשואים של מוצאי שביעית דמשל שביעית אסור לפרוע חובו דדמי לסחורה:

פ"ז

תפארת ישראל

הם, עכ"פ מתחלה קודש היו, שאין וכו': יח) גם אמעשר פליגי כדמסיק בירוש' והא דקאמר „באלו", למעוטי לקט שכח' פאה והפקר, דבאלו מודו לר"מ מדלא הי' בהן זיקת תרומה מעולם, ואנן קיי"ל כר' יוחנן בירושלמי דס"ל דגם בלקט שכחה ופאה ס"ל לרבנן דמותר לשלם; וע"כ הא דקאמר באלו, היינו רק למעוטי תרומה [כמ"א] ומין בשאינו מינו [כמ"ו]: יט) שיהי' המין שמשלם יפה ממין שאכל: כ)°וכבר נתקשו קשואי' של ששית, ומשל שביעי' אסור לשלם חובו, דדמי לסחורה, ועוד הרי ספיחי שביעי' אסורי', וכ"כ מפירות ח"ל אסור לשלם מדדמי ללקט שו"פ שמעולם לא היו ראויין להיות תרומה; ואפי' נימא כר' יוחנן בירושלמי דלחכמי' [במשנה ה'] גם מלקט שכחה ופאה מותר לשלם, א"כ מותר לשלם גם מפירות ח"ל, מתני' מיירי קודם שהתיר רבי להביא ירק מח"ל [ועי' רמב"ם תרומה פ"י הי"ח ורכ"מ שם]: מלבד שאם כבר הוכשרו, הרי נטמאו מטומ' ארץ עממין איך יעשו תרומה, להכי לא ישלם מין אחר, רק ימתין וכו':

פ"ז

יקר תוי"ט

שיש בו כשהקדימו בשלים: (ח) והר"מ בחבורו כ' דחכמים מתירין בכל הני ד' וכ' הכ"מ שהוא דעת ר"י בירו' ושכן הלכה מ"ח:

פ"ז

חידושים

מ"ד כ' רתיו"ט כמש"ל סי' י"ב, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל אבל הר"ש כ' דמי תרומה שאין יקרים כחולין גם יכול לשלם דמים וא"צ לשלם פירות, ומזה דקדק המ"ל דיש ב' קולות בגנב מבאוכל תרומה, דגנב משלם רק דמי תרומה, ובדמי', משא"כ האוכל, משלם שיווי חולין, ובפירות, ונלע"ד ראי' ברורה לזה מפסחים [ד"לב, א] דמבעי' לי' לפי מדה משלם או לפי דמי', היכא דמעיקרא שוי' זוזא ולבסוף שוי' ד', ע"כ, ולמה לא נקט הג"מ בפשוטו דאי לפי מדה, צריך לשלם פירו' כשיווי חולין, ואי לפי דמי', משלם מפירות חולין כשיווי התרומה שאכל, אלא על כרחך אף אי לפ"ד משלם, משלם כשיווי חולין, וברור בעזרת הש"י ומכל מקום עדיין קשה לי במ"ד התם הכא דמעיקרא שוה ד' ולבסוף זוזא לא מבעיא לן דלא גרע מגזלן הא מכל מקום נפקא מינה דאי לפי דמי' צריך לשלם כל

פ"ז האוכל תרומה מזיד א) משלם את הקרן ט ואינו משלם את החומש

תפארת ישראל

פ"ז א) בלא התרא' דחייב מיתה בידי שמי', ולא מפטר מתשלומי', דאי בהתרו בו, מדלוק' אינו משלם: ב) *הכא כ"ע מודו דאינו משלם רק דמי תרומ':

לפיכך

ר"ע מברטנורה

פ"ז האוכל תרומה מזיד. בלא התראה דאלו אתרו ביה לוקה ואינו משלם ואע"ג דבלא התראה חייב מיתה בידי שמים אינה פוטרת מן התשלומין: ואינו משלם את החומש. דלא חייבה תורה חומש אלא

חידושים

כל סד' וודי כפירות והחומש מהד' אזי, ואי לפי מדה, משלם פירות רק כשה א' והחומש מאותו סאה, דזהו תשלומי תרומה, והשאר דמשלם מטעם גזלן משלם רק במעות וא"ל להוסיף חומש, וצ"ע עכלה"ס [*באום אפטרופ', תמהני וכי זו בלבד? הרי תו הוה מצ"ל נ"מ במחל לו הכהן או שירש הישראל התרומ' או שנגנבה בתוכו, דבכל הנך ליכא טעמא דלא גרע מגזלן, אע"כ מ"ש הש"ס דלא גרע מגזלן אינו ר"ל מאילו גזלן מכהן, אלא ר"ל דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט [כגיטין ד"נב, א]; ולענין ראיית רבינו הראשונה, מדלא נקט הש"ס הנ"מ, אי צריך לשלם דמי תרומ' או דמי חולין, נ"ל דהש"ס דלא נקט הש"ס הכי, משום דלא פסיקא לי', דהיכא דהוזלו ועמדו השתא דמי תולין, כמו שהיו דמי תרומ' בשעת אכילתו, אין נ"מ בין שישלם לפי מדה, דהיינו דמי חולין וכדהשתא, או לפי דמים, דהיינו דמי תרומ' וכשעת אכילה ודו"ק: השבבי רבינו וז"ל ידידי נ"י! איני אומר שיאמר נ"מ באיזה גוונא, רק בסדר תשלומיו יש נ"מ דכמה חומש ישלם וכמה בפירות [*ואנא בעניותי לא תלוק ולא בילוק ידענא מה נ"מ בין ב' הנ"מ] ומ"ש ידידי הרב ני' דכוונת הש"ס שלא יהא כח הדיוט חמור משל הקדש, כמחכ"ת, זה שייך התם בגיטין, דבהדיוט לקני משיכה, ובהקדש ל"ק, אבל הכא באמת בהקדש הי' כהדיוט לשלם ג' מדות במעות ובלא חומש, ומה שהקדש חמור זהו יהי' במדה א' וחומש מזה [*תמהני באמבין פירי להקדש ולא יהיב זוזי ואיקר דקא' התם לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש, וכי ס"ד דרק לענין קניי' שוה ההקדש להדיוט, אבל לא דלתחייב המוכר, חומש בנהגה מפירות במכר? אע"כ כיון דקנה הקדש הוה לגמרי כהקדש, ה"נ כיון דמטעם לא יהא חמור וכו', צריך לשלם כשעת גזילה, לגמרי הוה כהקדש וצריך לשלם גם החומש מבוורי דמעיקרא:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו

מ"א. האוכל או שותה או סך, כל א' כדרכו כזית תרומה טהורה או טמאה בשוגג, שלא ידע שחייב באכלת מיתה, וכ"ש בלא ידע כלל שאסורה, או שלא ידע שהיא תרומה, ישלם קרן לבעלים, וחומש לכל כהן שירצה, ובחזר ואכל או וכו' אפילו רק החומש ששילם, משלם תו חומש חומשה. וכל התשלומין הנ"ל צריך שיהי' מפירות והן מהולין מתוקנים, ואחר ששלמן דינן כתרומה ממש, דאפילו כשחזר ואכל בשוגג כנ"ל הפירות ששילם, גם תשלומי' שניי' נעשי' תרום', ואין הכהן יכול למחול לו התשלומין: מ"ב. בת ישראל שאכלה תרומ' בשוגג ואח"כ נשאת לכהן, אם תרומה שכבר זכה בו כהן אכלה, משלמת קרן לאותו כהן, והחומש לעצמ'; ואם התרומ' שאכל', הי' מכרי תבואת' שלא נתנתה עדיין לכהן, מפרש' השתא מחולין שלה כפי שיעו' הקרן והחומש ואוכלת כל התשלומין בתורת תרומה, דאפילו אם היה התרומה שאכלה בעין, מותרת השתא לקיימה לעצמ': מ"ג. המאכיל פועליו תרומה בין בשוגג או במזיד, הן כשהיו שוגגין משלמין קרן וחומש, והוא משלם להן כל סעודתן שחייב בדמי חולין, מדנפשם קצה שהאכילם איסור, והו"ל כלא האכילם כלל: מ"ד. הגונב תרומה ולא אכלה, משלם כפל דמי תרומה; ובאכלה משלם קרן וחומש מפירו' חולין מתוקני', וקרן הב' שחייב בעד הכפל משלם דמי תרומה: גנב תרומה שהוקדשה לבדק הבית, אין כפל להקדש, ולהכי משלם רק קרן כדמי תרומה וב' חומשים, דהיינו בעד אכילת תרומה, ובעד מעילה: מ"ה. כל תשלומי תרומה מותרים מלקט שכחה פאה והפקר שהופקר קודם שבא לעונת המעשר, וכ"כ מותר לשלם ממעש"ר שהופרש ממנו תרו"מע אף שלקהו הלוי בשבלים קודם שהופרש ממנו ת"ג, או ששילם ממעש"ג והקדש שנפדו שלא כהלכה: מ"ו. אין משלם רק ממש מאותו מין שאכל; ולפיכך באכל קשואין תרומה של ששית, אע"ג דתרומת ירק מד ס, אפ"ה מדאינו יכול לשלם מקשואי ששית שכבר נתקשו בשביעית, וקשואי שביעית הרי ספיחי שביעית הן ואסורי', וגם בל"ז אסור לשלם חובו בדמי שביעית מדהו"ל כסחורה מפרי שביעית, לפיכך ימתין מלשלם עד שיהיו לו קשואי שמינית:

החומש*), והתשלומין חולין ג), אם רצה הכהן למחול מוחל: **ב** בת כהן שנשאת לישראל, ואחר כך אכלה תרומה, משלמת את הקרן ד) ואינה משלמת את החומש ה), ומיתתה בשרפה ו), נשאת לאחד מכל הפסולין ז), משלמת קרן וחומש, ומיתתה בחנק דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים זו וזו משלמות את הקרן ואינן משלמות את החומש ח), ומיתתן בשרפה: **ג** המאכיל את בניו קטנים ט), י) ואת עבדיו בין גדולים ובין קטנים ט), י) האוכל תרומת חוצה לארץ יא), י) והאוכל פחות מכזית י) תרומה

תפארת ישראל

ג) לפיכך אם וכו׳: ד) כשאר גזלן יכסי׳ ב׳: ה) דאינה זרה, מדאפשר שתחזור לבית אביה; וכיון שאינה משלמת החומש, אין התשלומין נעשות תרומה ומותרת נמי לשלם בדמי; וכיון שאין צריכה לשלם רק משום גזל א״כ אם היא תרומה שאין צריכה ליתנו לכהן כגון שירשתו מאביה כהן, אין צריכה לשלם כלל: ו) בזנתה תחת בעלה ישראל: ז) שמשנבעלה לחלל נתין ממזר ושאר פסולים, נאסרה בתרומה לעולם: ח) *מדהיתה פ״א ראויה לחזור: ט) שפטורים מתשלומים: י) או או: יא) היינו מבבל, שהוא הקנת נביאים או ממצרים עמון ומואב, שהוא תקנת חכמים [כידים פ״ד מ״ג], וכולן רק מדרבנן, ואפ״ה אוסרת תערובתה

ר״ע מברטנורה

אלא לאוכל תרומה בשגגה: התשלומין חולין. דתשלומין דשוגג בלבד קרינהו רחמנא קדש כדכתיב ונתן לכהן את הקדש אבל תשלומין דמזיד חולין הן והואיל והן חולין אם רצה הכהן למחול מוחל משא״כ בתשלומין של שוגג שאם רצה למחול אינו מוחל מפני שהן קדש: **ב** בת כהן שנשאת לישראל. ואסורה לאכול בתרומה: משלמת את הקרן. כדין גוזל את חבירו אבל לא חומש דכהנת היא וכתיב (ויקרא כ״ב) וכל זר לא יאכל קדש יצאה זאת שאינה זרה ואפשר לה שתשוב לבית אביה כנעוריה ותהא מותרת לאכול בתרומה: ומיתתה בשרפה. אם זנתה תחת בעלה ישראל כדכתיב (שם כ״א) ובת איש כהן כי תחל לזנות וכו׳ כל שהיא בת כהן ולא שנא אשת כהן ולא שנא אשת ישראל באש תשרף: נשאת לאחד מכל הפסולים. כגון חלל נתין וממזר משלמת קרן וחומש שהרי נתחללה בביאתו ואינה ראויה עוד לאכול בתרומה והרי היא כזרה: ומיתתה בחנק. דכתיב ובת איש כהן כי תחל לזנות מי שראויה לחזור לבית אביה אלמלא זנות זה היא בשרפה. יצתה נבעלת לפסול לה שאינה ראויה לחזור לבית אביה (ב) שזו אינה בשרפה: וחכמים אומרים וכו׳. דלא הויא זרה עד שתהא זרה מתחלתה ועד סופה וזו הואיל וכבר אכלה בתרומה אינה משלמת את החומש: ומיתתה בשרפה. ובת איש כהן כתיב מכל מקום (ג). והלכה כחכמים: **ג** המאכיל את בניו קטנים. דלאו בני היובא נינהו ועבדיו אפילו גדולים (ד): תרומת חוצה לארץ. אף על פי שהיא מדמעת (ה) אין מוסיפין

עיקר תוי״ט

א) ואינו מא״ה. כי המזיד עונו גדול מנשוא ולא יתכפר בתשלומין. הר״מ: (ב) מחמת בעילת הפסול בלא זנות זה שנבעלה כשהיא א״א (וכס׳ ב״ד מביא גי׳ בדברי הר״ב יצתה נשאת לפסול כו׳): (ג) וה״ם איתא נמי בריש ד׳ מיתות ואיש יתירה דריש: (ד) כ״ל שאין אנו יכולין לחייבם לפי שאין להם אבל ודאי דבני חיובא נינהו שאם היה להם שמחוייבים לשלם. ולגבי קטן דעום מלוקות אם חייב בהגדיל ועיין בתוי״ט: (ה) וכן לר״ב בתרומת פתו״ס בת״ס פ״ג: ו) פמ״ב. דכתיב ואיש כי יאכל

תרומה יב). משלם את הקרן יז) ואינו משלם את החומש. והתשלומין חולין; אם רצה הכהן למחול מוחל: ד זה הכלל כל המשלם קרן וחומש, התשלומין תרומה, אם רצה הכהן למחול אינו מוחל יג). וכל המשלם את הקרן ואינו משלם את החומש, התשלומין חולין, אם רצה הכהן למחול מוחל: ה שתי קופות יד) אחת של תרומה ואחת של חולין, שנפלה סאת תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה. הרי אני אומר לתוך של תרומה נפלה טו) ז). אם אינו ידוע איזה של תרומה ואיזו היא של חולין טז), אכל אחת מהן פטור, והשנייה נוהג בה כתרומה, וחייבת בחלה יז), דברי רבי מאיר. רבי יוסי פוטרה יח). אכל אחר את השנייה פטור יט) ח). אכל אחד את שתיהן, משלם כקטנה שבשתיהן: ו נפלה אחת מהן לתוך החולין אינה מדמעתן, והשנייה נוהג בה כתרומה, וחייבת בחלה

תפארת ישראל

תערובתה: יב) *דנ' חלוקי' יש, באכל כזי', אף שאינו שוה פרוט' חייב קרן וחומש אם יש בתומש ש"פ, ובאין כזי' ושוה פרוט' חייב קרן ולא חומש, והיינו בבא דהכא, ובאין כזי' ולא שוה פרוט', פטו' מכלום: יג) דהתשלומין קודש, ודין תרומ' יש לו; אבל פשוט דרשאי הכהן לאחר שהפרישו לתתו לו במתנה שימכרנה לכל כהן שירצה בדמי תרומה: יד) פאססער מלאות תבוא': טו) *אע"ג שאין בחולין רוב נגד הסאה, דתרומ' בז"הז מד"ס, אבל בתרומ' דאו' צריך עכ"פ רוב בחולין דאז ג"כ אסו' התערובו' רק מדרבנן; מיהו כ"ז בים לתלות שנפלה לתרומ', שאינה מתקלקלת ע"י הנפילה, וכ"כ א' טמא וא' טהו', או א' דמוע, וא' אינו דמוע, תמיד תלינן בהמקולקל כבר, אבל בא' חולין וא' טבל או מעשר, לא תלינן שנפלה לטבל ולמעשר, דמדהם מתקלקלי' ג"כ ע"י נפילה זו, מה הזית לאסו' הטבל טפי מהחולין: טז) הרי וודאי שניהן אסורין דבאיזה מהן נתלה שהיא של תרומה ולא תתקלקל חבירתה: יז) מספק: יח) דהו"ל כדמוע דפטור מחלה: יט) *דוקא בבאו לשאל זא"ז, כ"א על עצמו:

ר"ע מברטנורה

מוסיפין חומש עליה: ה לתוך של תרומה נפלה. ושל חולין מותרת. ודוקא בשתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה. תלינ' תרומה לתוך תרומה נפלה שיש היתר לשתי הקופות. אבל אחת חולין ואחת טבל או מעשר ראשון וכיוצא בזה לא תלינן שנפלה התרומה לטבל כדי להתיר החולין מאחר שהטבל נדמע ונאסר. דמאי חזית לאסור קופה זו יותר מזו. וכן טמאה וטהורה תלינן בטמאה. או מדומעת ושאינה מדומעת תלינן במדומעת כללא דמלתא כל היכא דהאחת אינה מתקלקלת תלינן בה: אכל אחת מהן פטור. דשמא של חולין אכל: וחייבת בחלה. דספק חולין היא: ורבי יוסי פוטר. דכיון דלא ידיע הוה ליה כמדומע דפטור מן החלה והלכה כרבי יוסי בכל הני תלתא בבי דמתניתין: אכל. אדם אחר את השניה פטור: כקטנה שבשתיהן. להקל: ו אינה מדמעת. דשמא היינו אותה של חולין:

זרע

יקם

עיקר תוי"ט

שד שיהא בו שיעור אכילה. שר"ש: ז) הרי כו'. ואע"ג שלא רבו חולין על התרומה כדי"א כומן הזה בזמן הזה שהיא מדבריהם אבל בתרומה של תורה עד שירבו חולין על התרומה. כר"מ: ח) אכל כו' פטור. וככא

בחלה, דברי רבי מאיר, ורבי יוסי פוטר[כ], נפלה שנייה למקום אחר אינה מדמעתן, נפלו שתיהן למקום אחד מדמעות כקטנה שבשתיהן[כא]: ז זרע את אחת מהן, פטור[כב], והשנייה נוהג בה כתרומה, וחייבת בחלה, דברי רבי מאיר ורבי יוסי פוטרים, זרע אחר את השנייה, פטור, זרע אחד את שתיהן, בדבר שזרעו כלה[כג] מותר, ובדבר שאין זרעו כלה[כד], אסור[כה]:

פ״ח

תפארת ישראל

כ) נקט פלוגת׳ במשנה ה׳ לרבותא דר׳ יוסי, דאע״ג שהתרומ׳ בעינפוטר, והדר נקט משנה ו׳ לרבותא דר״מ, דאף בהערובו׳ מחייב, ותו נקט משנ׳ ז׳ דאע״ג דאין ממשות התרומ׳ כאן כלל מחייב ר״מ; וגם אצטריך למנקט, לאשמעי׳ החילוק בין זרעו כלה או לא: כא) כלעיל פ״ב מ״ב: כב) ר״ל הגדולין חולין, דכל זורע תרומ׳ בשוגג יופך (כרפ״ט), ובלא הפך הגדולין תרומה: כג) כחטין ושעורי׳: כד) כשום ובצלי׳: והוא שזרע שניי׳ עד שלא קצר ראשונה:

פ״ח

ר״ע מברטנורה

ז זרע אחת מהן פטור. שהזורע את התרומה בשוגג צריך להפך את הקרקע ואם לא הפך הגדולים תרומה. והכא פטור דכחולין הם: בדבר שזרעו כלה. כגון חטים ושעורים (ט) מותר לזרים דאין זו תרומה וודאי וחשבינן לה כגדולי [מדומע] דתנן לקמן בפרק ט׳ שהן חולין: בדבר שאין זרעו כלה. כגון שום ובצלים (י) אסור ואף על גב שחשבינן ליה כמדומע ולא כתרומה בדבר שאין זרעו כלה יש להחמיר טפי:

פ״ח

עיקר תוי״ט

ב״א לשאול על עצמו ובזה אחר זה ועיין בפי׳ הר״ב פ״ה דטהרות: (ט) שהם כשמפוזרים ונרעים אותם בארץ יפסדו הזרעים ויחזור חוטין כמו עורקין (פי׳ גידים. והב״ד השיג על פי׳ זה) בארץ. הר״מ: (י) לפי שצריפין גרעינה של שום או בצל יצמח מה שיצמח ושאר הגרעינה בארץ לא תפסד שרשה כמו שנראה לעין תמיד. הר״מ:

פ״ח

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ז

מ״א. [זר] האוכל תרומה טהורה [במזיד] בלי התראה, חייב מיתה בידי״ש ומשלם רק קרן במעות ובדמי תרומה, ופטור מחומש, והתשלומי׳ חולין, וכשירצה הכהן פוטרו מלשלם, ובאכל תרומה טמאה במזיד, *)פטור ממיתה בידי״ש, מדכתיב ומתו בו כי יחללוהו, וזו הרי מחוללת כבר, ומשלם רק דמי עצים לכהן. ובהתרו בו בזו או בזו לוקה ואינו משלם: מ״ב. בת כהן שאחר שנשאת לישראל אכלה תרומה בשגג, אפילו אם נשאת לפסולי כהונה אם תרומה שלה אכלה שירשה מאבי אמה כהן, פטורה מכלום, ואם של אחר אכלה, משלמת רק הקרן ואפילו במעות, והתשלומין חולין, ופטורה מחומש, והכהן יכול לפטרה מלשלם; ובזנתה תחת בעלה, תשרף: מ״ג. המאכיל תרומה לבניו קטנים או לעבדיו הכנעניים, אפילו גדולים ששניהן פטורים מתשלומין, או באכל תרומה שמבבל ממצרים עמון ומואב, שבכולן תרומתן רק מד״ס, או שאכל פחות מכזית תרומה ושוה פרוטה, משלם קרן ולא חומש, והתשלומין חולין, וא״צ לשלם פירות, וכשירצה הכהן פוטרו מלשלם: מ״ד. וכן בכל הוכתא במכילתן שאמרנו שמשלם רק הקרן, ולא חומש, מותר לשלם גם במעות, והתשלומין חולין, וכשירצה הכהן פוטרו מלשלם; משא״כ כשחייב קרן וחומש, משלם רק פירות חולין, והתשלומין נעשין תרומה והכהן אסור לפטרו מלשלם, אבל לאחר ששיל מרשאי הכהן להחזירו לו במתנה למכרה לכהן: מ״ה. ב׳ קופות א׳ חולין וא׳ תרומה, ומסופק לאיזה מהן נפל תרומה, תלינן שלקופה של תרומה נפלה, ואפילו אין בהחולין רוב נגד התרומה שנפלה מקלינן מדתרומה בז״הז מדרבנן; וביש בה רוב נגד התרומה שנפלה, אז אפילו בזמן שבהמק״ק מקלינן, דמדאורייתא ברוב׳ בטל. וכן ב׳ קופות שמסופק איזה מהן תרומה, ואיזה מהן חולין, הנה שניהן אסורים לזר; ואפילו הכי באכל א׳ מהן פטור מקרן וחומש, ואפילו הכי שנייה פטורה מחלה ככל דמוע; ובחזר אחר ואכל השנייה, גם הוא פטור כהראשון, ורק באכל א׳ שניהן, משלם כקטנה שבשניהן: מ״ו. וכ״ש בנפלה א׳ מהן לחולין, מותרים החולין, סדהו״ל ס׳ דרבנן כלעיל והשנייה פטורה מחלה אצל הכהן, ככל דמוע, ובחזר ונפלה השנייה למקום אחר, ישאלו שניהן זה אחר זה, גם אלו החולין מותרים; ורק כשנפלו שניהן למקום אחד, צריך ק׳ נגד קטנה שבשתיהן: מ״ז. וכ״כ בזרע א׳ מהן אע״ג דכל זורע תרומה הופך, ובלא הפך הגדולין תרומה [כרפ״ט], הכא שמסופק, הגדולין חולין; ואם אחר זרע גם הב׳, ג״כ גדוליו חולין כששאלו וא״ז; ורק בזרע א׳ שתיהן יש חילוק, אם הזרע הוא דבר שזרעו כלה, הכל חולין, מדאין כאן ממשות תרומה; ורק באין הזרע כלה, וזרע שניה קודם שקצר ראשונה, שניהן דינן כמדומע:

*) דברים תמוהין דכפי׳ מבואר ברמב״ם כאן פי״ז ה״ו וברפי״ט מס׳ סנהדרין דחייב, וע׳ בלח״מ שם:

פרק ח האשה א) שהיתה אוכלת בתרומה, באו ואמרו לה מת בעליך, או גירשך ב) א), וכן העבד שהיה אוכל בתרומה, ובאו ואמרו לו מת רבך ג) או מכרך לישראל, או נתנך במתנה, או עשאך בן חורין, וכן כהן שהיה אוכל בתרומה, ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, רבי אליעזר מחייב קרן וחומש, ורבי יהושע פוטר ד), היה עומד ומקריב על גבי המזבח, ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, רבי אליעזר אומר כל הקרבנות שהקריב על גבי המזבח פסולים, ורבי *יהושע מכשיר ה) נודע שהוא בעל מום עבודתו פסולה: **ב** וכולם שהיתה תרומה בתוך פיהם רבי אליעזר אומר יבלעו ו) ורבי *יהושע אומר יפלוטו, ב) אמרו לו נטמאת (ז ונטמאת תרומה ח) ד) רבי אליעזר אומר יבלע ורבי *יהושע אומר יפלוט, טמא היית ט) (ז וטמאה היתה תרומה ט), או נודע שהוא טבול, (ז ומעשר ראשון

ר"ע מברטנורה

פ"ח האשה בת ישראל הנשואה לכהן: מת רבך. וירשו בן בתו מישראל או בתו הנשואה לישראל: שהוא בן גרושה או בן חלוצה. ופסול מלאכול בתרומה: רבי אליעזר מחייב קרן וחומש. בכולהו: ורבי יהושע פוטר. בגמרא מוקי לה דוקא באוכל תרומת חמץ בערב פסח. מפני שזמנו בהול. שהשעה דחוקה (ב) ועומד לבער החמץ של תרומה. והלכה כרבי יהושע: ורבי יהושע מכשיר דכתיב (דברים ל"ג) ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה. אפילו חללים שבו פעל ידיו תרצה: נודע שהוא בעל מום עבודתו פסולה. אף לר' יהושע דכתיב (במדבר כ"ה) הנני נותן לו את בריתי שלום. כשהוא שלם ולא כשהוא חסר והלכה כרבי יהושע: **ב** וכלם. עבד ואשה שאכלו מתחלה בהיתר בהא קאמר ר"א דיבלעו. אבל בן גרושה או בן חלוצה דמעולם לא אכלו בהיתר. מודה רבי אליעזר דיפלוט מידי דהוה אטמא שהיה. או טמאה היתה התרומה קודם שנתנה לתוך פיו דמודה ר' אליעזר דיפלוט:

או

תפארת ישראל

פ"ח א) בת ישראל נשואה לכהן: ב) *אע"ג דאינה מתגרשת עד שיגיע גט לידה, ואי בשעשה שליח לקבלה, הרי מיד נאסרה בתרומה, דאפילו באמרה לשליח שקבלו במקום פלוני, אמרי שאינה מקפדת, רק מראה מקום היא לו, ושמא מיד חוץ לעיר ימצא שליח לבעל ויתנו לה [כגיטין פ"ו, מ"ז], י"ל דהכא איירי באמרה לשליח לא תקבל גיטי רק במקום פלוני, ואז מותרת לאכל תרומה עד שיעור שיגיע שליח לאותו מקום, ואמרו לה, שקידם לשם ברכב וסוסים: ג) וירשו קרובו הגר: ד) איירי באכלה חמץ בע"פ, דזמנה בהול, לבערה, והו"ל אנוס [יבמות ל"ז, א' ועי' מ"ש בס"ד לעיל פ"ו, סי' א']: ה) דכתיב ברך ה' חילו לשון חלל, אעפ"כ פועל ידיו תרצה: ו) וישלם קרן וחומש; ודוקא עבד ואשה, דמתחל' בהיתר אכלו, משא"כ בן גרושה והחלוצה, דמעולם לא הותר בה, מודה ר"א דיפלוט: ז) או: ח) *ושטומא' אירע אחר שהכניס' לפיו דוגמא דהא' ועבד לעיל: ט) משהכשר,

דלא

עיקר תוי"ט

(א) או גרשך. בירו' פריך ה"ד. דאינה מתגרשת עד שיבא גט לידה. ואי דעבדה שליח לקבלה שמא אמרה שתקבל לי גיטי אסורה לאכול בתרומה מיד לר"א אפי' כי אמרה במקום פלוני. ומשני מודה שהיא אמרה ל"ת לי אלא במ"פ שאוכלת עד שיגיע גט לאותו מקום ומה שאכלה בהיתר אכלה: (ב) שאנוסים הם. פירוש: (ג) ר"א אומר יבלעו ויצטרפו זה שבלע למה שאכל אחר שהכיר וישלם הכל עם החומש. כמו שסובר ר"א. הר"מ: (ד) נטמאת כו'. בטומאה שאירעה לאחר שהכניס התרומ'

לפיו

ראשון שלא נטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו, או שטעם טעם פשפש י)ח), בתוך פיו, הרי זה יפלוט: ג היה אוכל באשכול יא), ונכנס מן הגנה לחצר יב), רבי אליעזר אומר יגמור יג), ורבי יהושע אומר לא יגמור יד), חשכה לילי שבת טו), רבי אליעזר אומר יגמור טז), ורבי יהושע אומר לא יגמור: ד יין של תרומה שנתגלה, ישפך יז), ואין צריך לומר של חולין יח), שלשה משקין אסורין משום גלוי, המים והיין והחלב, ושאר כל המשקין מותרין יט), כמה ישהו כ), ויהיו אסורין, כדי שיצא הרחש כא), ממקום קרוב כב), וישתה כג):

שיעור

תפארת ישראל

תא הותר בה מתחלה: (י) °וואנצע, וה"ה שאר דבר מאוס, מותר לפלטה, דבכה"ג לא חיישי' להפסד הקדש ותרומה: יא) אכילת ארעי קודם שעישר: יב) וחצר קובע למעשר לאסור אפילו אכילת ארעי: יג) °ר"ל יחזור לגינה ויגמור, מדהתחיל בהיתר: יד) אפילו בגנה: טו) שאכל ארעי בע"ש וחשכה לו, והרי שבת ג"כ קובע למעשר כחצר: טז) למ"ש: יז) דאסור לכל תשמים, ואפילו לשתיית בהמה טהורה דלאכילה עומדת, דשמא שתה נחש: יח) °ולדידן מותר [כי"ד קי"ז]: יט) דאין נחש שותה מהן: כ) מגולין: כא) הנחש: כב) *מחורו שתחת אוזן הכלי, ואע"ג שאין נראה שם חור, יש נחש דק כשערה [חולין ד"ו]: כג) וא"ת כיון דצריך שיהיה הארס ניכר [וכמשנה ה'] א"כ אף כששהה כשיעור זה או כשלא שהה שיעור זה לבדוק אם ניכר ארס במשקה או לא, ואם לא ניכר בו ארס אף כששהה נשתרי? י"ל דכ"מ ברוצה לשתות בליל' אסור לשתות כששהה, א"נ דהא קמ"ל דבששהה צריך לבדוק אם ניכר ארס במשקין. וגם אי"צ להך אם הארס ניכר למה לא מהני סימן [כמ"ז] נבדק אחר הסינון אם ניכר עוד שם ארס? י"ל דבהיה שם ארס, חיישינן לאחר הסינון אולי נשארו שם לחלוחי ארס [אולם שהארס צריך שיהיה ניכר כך הוא ל' הרמב"ם (פי"א משמירת הנפש)]; ולכאורה יש לתמוה, הרי מים רבים לא יכלו לכבות הכרת הארס? ול"ם נ"ל דעד שתאבד המראה היינו שתאבד טעמי' וכחה, ואפשר דביטול ס' מהני. ואכשר

דזה

ר"ע מברטנורה

או שטעם טעם פשפש. שרץ שכשמוללין אותו ריחו מאוס ביותר. והוא מצוי בכותלים ובמטות וקורין לו בערבי בק"י ובלעז צימי"א והלכה כר"י: ג היה אוכל באשכול. הלא אשכול מגפן שבגינה והיה אוכל והולך עד שנכנס לחצר. וחצר קובעת למעשר. ואפי' אכילת עראי אסורה עד שיתרום ויעשר: רבי אליעזר אומר יגמור. לא שיאכל בחצר. אלא יצא חוץ לחצר ויגמור לאכול האשכול בגינה: לא יגמור. ואפילו בגינה עד שיעשר: חשיכה לילי שבת. והיה אוכל אכילת עראי. ושבת קובעת למעשר ואפי' אכילת עראי אסורה: יגמור. למוצאי שבת. אבל בשבת עצמו מודה דאסור: לא יגמור. אפי' למוצאי שבת עד שיעשר והלכה כר' יהושע: ד ישפך. ואין כאן משום אבוד תרומה. מפני שאסור לשתותו. שמא שתה ממנו נחש: ושאר כל המשקים מותרים. שאין נחש שותה מהן. אלא שהדבש והציר והמורייס ושומי' כתושים. כל אלו הוזכרו בגמ' לאסור שהנחש שותה מהן: כמה ישהו כמה יעמדו מגולין: הרחש. הנחש ולפי שהולך על גחונו קרוי רחש שאינו נראה' כמהלך אלא כרוחש ומתנענע: ממקום קרוב. פירשו בו כדי שיצא מתחת אוגן הכלי

עיקר תוי"ט

נפיו מיירי. כר"ש: ה) פשפש. שימנע לאכול מפני המיאוס. וקמ"ל בתרומה דלא חיישינן להפסד תרומה וכ"ש חולין דפולט. רש"י. ופשפש ידוע לו שכל המוללו מריחו וטעמו כריחו: ו) ר"א אומר

יגמור

ה שיעור המים המגולין (כד) כדי שתאבד בהם המרה (כה), רבי יוסי אומר בכלים כל שהן (כו) ובקרקעות ארבעים סאה (כז): ו נקורי (כח) תאנים וענבים וקשואין (כט) והדלועים (ל) והאבטיחים (לא) והמלפפונות (לב), אפילו הם ככר (לג) אחד גדול ואחד קטן (לד), אחד תלוש ואחד מחובר (לה), כל שיש בו (לו) ליחה (לז), אסור (לח), ונשוכת הנחש (לט) אסורה מפני סכנת נפשות (מ): ז המשמרת של יין (מא) אסורה משום גלוי (מב), רבי נחמיה מתיר (מג):

ח חבית

תפארת ישראל

דזה נמי כוונת הרמב"ם במילת היכר. דהיינו שכרת כח הארס — ע"י ביטול רבוי המשקה]: כד) שיהיו מותרים: כה) שלא יהיה הארס ניכר בהן: כו) אפילו מרובין אסורי': כז) וביותר ממ' סאה אין לחוש לגלוי, דס"ל דהקרקע מבטלת כח הארס, כשהמים הם מ' סאה; ולת"ק בין בתלושין ובין במחוברין סגי בכדי שתאבד בהם המרה: כח) אויסגעפיקט: כט) גורקען: ל) קירביסע: לא) מעלאנען: לב) ציטראָנען קירבים: לג) *ככר הוא ס' מנה [כפ"א דשביעי' מ"ב] ורצונו לומר אע"ג שהאילן מרובה בפירות וכולן נקורי', לא אמרינן א"א לנחש לנקר כולם: לד) ר"ל בין שהפרי גדול או קטן; וי"א „דככר" ר"ל שהפרי גדול, „וא' גדול וא' קטן" ר"ל שהנקב גדול או קטן: לה) לר' יוסי במשנה ה' אצטריך דבאילן לא אמרי' דארץ מבטל כח הארס: לו) בהפרי: לז) ואפש: לח) דמתערב ע"י הזאפש בכל הפרי: לט) בהמ' שנשכה נחש: מ) *ולא משום טריפה, ונ"מ דאפילו ס"ס אסור, ועוד דאע"ג דכל מאכל מסוכן בטל בס' כשאר איסור, עכ"פ נ"ל דלא בטל ברוב: מא) באַגוטיג לסנן היין: מב) אפי' הכלי התחתון שהוא מכוסה, דהארס עובר במסננת: מג) דאין הארס עובר; ונ"ל דלא פליגי במציאות, דא"כ נבדקה אם נשאר נץ או לא, ודוחק לומר דלר"נ נשאר נץ אף שאינו

נראה

ר"ע מברטנורה

הכלי וישתה ויחזור להורו: ה שעור המים. להיות אסורי' משום גלוי: כדי שתאבד בהן המרה. אם היו מרובים כל כך עד שארס הנחש יפסד ויאבד בהן. אין בהן משום גלוי. ויודעין היו כמה ארס הנחש מטיל בפעם אחת: מרה. הארס שהנחש מטיל קרוי מרה: בכלים כל שהן. אפי' מרובין (ז) כל שהן יש בהן משום גלוי כשהמים בכלים: ובקרקעות עד ארבעים סאה (ח). יש בהם משום גלוי. ספי מהני אין בהם משום גילוי. שהארס מתבטל בהם. ואין הלכה כר"י. ומעין המושך אפי' כל שהוא אין בו משום גלוי ומים מגולים כשם שאסור לשתותן. כך אסור להשקותן לבהמתו (ט) ולרחוץ בהן פניו ידיו ורגליו. ולגבל בהן את הטיט. ולהשתמש בהן בשום תשמיש: ו נקורי תאנים. תאנה שנראה בה נקור אסור. שמא נקר בה נחש והטיל בה ארס: אפי' הן ככר. כלומר שהן גדולים הרבה והנקור מצד אחד. לא יאמר הוא אכל מצד אחד אני מצד אחר: כל שיש בו ליחה. הארס מתערב עם הליחה ומתהלך בכלו. אבל בדבר יבש חותך את הנקור ואוכל את השאר: ונשיכת הנחש. בהמה שנשכה נחש ושחטה אסורה שהארס מתהלך בכל גופה: ז משמרת של יין. אע"פ שהכלי התחתון מכוסה במשמרת. יש בו משום גלוי שהארס עובר דרך המשמרת והולך לכלי התחתון: רבי נחמיה מתיר. לפי שהארס נץ

ואינו

עיקר תוי"ט

יגמור. כן הוא הגי' וס"ל בשבת כמו בחול: (ז) דגזור מרובין אטו מועטין הר"ש: (ח) עד ולא עד בכלל דמ' סאה אין בהם משום גלוי תדע דכל מקוה מגולה היא: (ט) כראוי לאכילה ושי בשאוכל

ממנו

ח חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה(מד), רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורפה(מה), יניחנה במקום המוצנע(מו), ואם היתה מגולה יכסנה(מז), ורבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום מוצנע, יניחנה במקום תורפה(מח)(יב), ואם היתה מכוסה יגלנה(מט), רבן גמליאל אומר, אל יחדש בה דבר(נ): **ט** חבית(נא)(יג) שנשברה בגת העליונה(נב),

ותחתונה

תפארת ישראל

נרא'? אלא לכ"ע נשאר צף, הלא דלת"ק אעפ"כ ספק שבארס עובר בהמשמרת, והוא אפשר שיזיק, ואע"ג שהרבה שתו ולא מתו אינה ראי' דאעפ"כ אפשר שיזיק לאדם שאין טבעו חזק [כש"ס ע"ז ד"ל ע"ב]: מד) ברה"י הרי וודאי טמ', וברה"ר הרי וודאי טהור, רק הכא מיירי בב' חביות ברה"י, וא"י איזה נטמא, דבכה"ג שוודאי א' טהורה, שתיהן תלויות מספק: מה) מקום הפקר ושבקל תטמא שם: מו) דמחוייב לשמרה שלא תטמא טומא' וודאי: מז) שלא תאסר ע"י נחש: מח) *דעכשו לאכילה אינה ראויה שמא טמאה היא, ולזילוף נ"כ לא שמא טהורה היא ואסור לאבדה, הלכך יניחנה בהפקר, אולי תטמא ותהא ראויה לזילוף: מט) מרש"י [פסחי' ט"ו, א'] משמע דפרוויי' לענין גרמת טומא', ור' אי קאמר, דמותר לו להניחה במקום הפקר, וגם רשאי לגלותה, אע"ג שע"י זה או זה מצוי טפי שתטמא מאילו היתה מכוסה ומונחת במקום המוצנע. ול"מ הי' נ"ל, דהנחה' במקום התורפ' היינו גרם שתטמא; והגלוי מכבויה, היינו בדי שיבא בו חשש שהיית נחש, כדי שיהא רשאי ל' שפכה [כמ"ש], ור' יהושע לאו היתירא רק חובה קאמר, דס"ל דכיון דתלויה היא, ואינו רשאי לשתות' או לאכלה, וגם לא לאבדה בידי', להכי חיישי' שיבא בה לידי תקלה [פסחי' ד"ל, ע"ב]; לפיכך אם הוא משקה שאפשר בה חשש שהיית נחש יגלנה, וכשיתעלם ממנה רגע יהי' מותר לו לשפכה; ואם הוא מאכל או משקה שא"א חשש זה [כנ"ל], אז עכ"פ יניחנ' במקום הפקר, אולי תטמא וודאי ויהיה רשאי לשרפה. מיהו כשהיא בת חששת שהיית נחש, לא סגי לי' שיניחה במקום הפקר, דחשש רחוק הוא. דמי יודע אם תטמא ע"י וודאי; אבל כשיגלנה בשע' מועטת יהיה יכול לשרפה, ולא יבא לידי תקלה בימי ביניו: נ) לא יגרום לה טומ', וגם א"צ לשמר: נא) של תרומה טהורה: נב) מקום עצירת ענבי':

הטור

ר"ע מברטנורה

והיינו עובר. ואין הלכה כר' נחמיה: **ח** ספק טומאה. כגון שתי חביות ברשות היחיד (י) ונגע שרץ באחת מהן ולא ידוע להי מנייהו ושתיהן תלויות: במקום התורפה. מקום של הפקר ועומדת ליפסד שם: יניחנה במקום המוצנע. דעדין מוזהר על שמירתה. דכתיב (במדבר י"ח) את משמרת תרומתי (יא) בשתי תרומות הכתוב מדבר. אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה. דתרוייהו בעי שמור: רבי יהושע אומר וכו'. דסבר תרומתי כתיב בלא וי"ו ויש אם למסורת: אל יחדש בה דבר. שאין צריך לשמר. ואף אסור לגרום לה טומאה. והלכה כרבן גמליאל: **ט** בגת העליונ'. מקום שעוצרי' שם:

והתחתונה

עיקר תוי"ט

והיינו כמ"ש הר"ן: (י) הכי מסיק הר"ש דאלו ח' ט' א' ספק אם נטמאת אין כאן ס"ט שאם הוא ברה"י קי"ל דספקו טמא ודאי. ואם הוא ברה"ר ספקו טהור. אבל כששה ב' חביות ברה"י אין לטמא שתיהם. ירושלמי: גמ' תנייה יהודה דלא ילפינן שותה אלא דבר שיוכל לשתות ועיין בר"פ דמידו': (יא) יש הכי כמקרא בחול"ם שח"ס (ועי' בכורות ד' ל"ד): (יב) יניחנה במקום תורפה. דעכשיו אינה ראויה לאכילה שמא טמאה היא ולא לזילוף שמא טהורה ואסור לאבדה הלכך תלינה ותטמא ותהא ראויה לזילוף רש"י: (יג) חבית. ר"ל בחבית של תרומה מיירי:

יפל

והתחתונה נג) טמאה נד, מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה נה) רביעית בטהרה יציל נו) יד ואם לאו נז) רבי אליעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה בידיו נח): י וכן חבית של שמן נט) שנשפכה נט), מודה רבי אליעזר ורבי יהושע, שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל נו), ואם לאו נז) רבי אליעזר אומר תרד ותבלע ס) טו) ואל יבלענה בידיו סא): יא ועל זו ועל זו סב) אמר רבי יהושע, לא זו היא תרומה שאני מוזהר עליה מלטמאה, אלא מלאכלה. ובל

תפארת ישראל

נג) הבור שהיין יורד לתוכו מהגת: נד) שהיו שם חולין טמאים פחות מק' נגד החבית: נה) מהבית התרומה: נו) ר"ל צריך לחזור אחר כלים טהורים להציל, ואף שבתוך כך ירד מהתרומ' להחולין, ויתטמא ויאסר כל שבבור, אפילו לכהן: נז) שאין כלים טהורים בנמצא: נח) לקבלה בכלים טמאים כדי להציל החולין שבבור: נט) *שנשבר החבית והשמן הולך לאבוד, ולא נקט כביין, שנשברה בבית הבד וכו', דהכא גבי שמן, בכה"ג כ"ע מודו שלא יטמא' ביד, דאף שיתטמ' כשירד לתחתון, הפסד מועט הוא, דחזי להדלקה, כשיתנו לכלי מאום דלא ליתי בי' לידי תקלה, משא"כ ביין הפ"מ הוא כשיתטמא, דלא חזי לזולף כשיתנו לכלי מאום: ס) ר"ל תשקע בארץ: סא) ר"ל לא יצא לקלטו להדלקה בידים שהן שניות לטומ': סב) על הנולד בה ס' טומא' ועל

ר"ע מברטנורה

והתחתונ'. בור על פני הגת שהיין יורד לתוכו: טמא'. חולין טמאי' יש בה וראויין לו בימי טומאתו. או למי שאינו אוכל חולין בטהרה. ואם תפול לתוכו התרומה. הוה לי' מדומע טמא. ואף לכהן לא חזיא: שאם יכולים להציל ממנה רביעי'. אם יכול לחזור אחר כלים ולהציל ממנה רביעית בטהרה קודם שתרד כלה ותטמא: יציל. יחזור אחר כלים ויציל ואעפ"י שבתוך כך שיחזור אחר כלים תרד מן התרומה להולין שבתחתונה ויפסדו החולין לא יטמא התרומה בידים להציל החולין כיון שיכול להציל ממנה רביעית הלוג בטהרה. שהוא דבר חשוב: ואם לאו. שלא ימצא כלי טהור. דסוף סוף כלה לטומאה אזלא בהא פליגי דרבי יהושע סבר יטמאנה ביד להציל את החולין כדקתני סיפא על זו ועל זו אמר ר' יהושע וכו'. ורבי אליעזר סבר אע"ג דסוף סוף כלה לטומא' אזלא. לא יטמאנה ביד להציל החולין ואין הלכה כרבי אליעזר: י וכן חבית של שמן. טהורה שנשפכה וכלה הולכת לאבוד. פליגי כדלעיל ולהכי קתני גבי שמן נשפ' ולא נקט כמו גבי יין. משום דבחבית של שמן (שנשבר') בגת העליונ' ובתחתונ' חולין טמאים. מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל. ואם לאו תרד. ואל יטמאנה ביד. משום דשמן ראוי להדליקו ולא חשו להפסד מועט וביין נמי לא נחלקו אלא דוקא בדאיכא בתחתונה פחות ממאה חולין. שנעשין החולין כולן מדומע ואיכא הפסד. אבל אי איכא מאה חולין כולהו מודו דאל יטמאנ' ביד משום דליכא הפסד: יא על זו ועל זו. על זו שנולד לה ספק טומאה. ועל זו שהולכת לאבוד. אמר ר' יהושע שאינו מוזהר על טומאתן, ואותה שמוזהר עליה בל תטמא כילד היה עובר וכו' דקאמר ר' יהושע יניח לפניו אחת על הסלע כדי שלא יגרום טומא' לאחרות. ואף אותה אחת יניח על הסלע. ולא יתננה בידו שלא

עיקר תוי"ט

יד) יציל. ואל יקבלנה בכלים טמאי' כדי להציל החולין שלא יתערב בהן ויאסרו. רש"י: טו) ותבלע שתבלע ותשקע בקרקע. הר"מ:

ובל תטמאה כיצד, היה עובר ממקום למקום, וככרות של תרומה בידו, אמר לו נכרי תן לי אחת מהן ואטמאה ואם לאו הרי אני מטמא את כולם רבי אליעזר אומר יטמא את כלם ואל יתן לו אחת מהן ויטמא. רבי יהושע אומר יניח לפניו אחת מהן על הסלע סג): יב וכן נשים שאמרו להם גוים, תנו אחת מכם ונטמאה סד), ואם לאו הרי אנו מטמאים את כולכם, יטמאו את כלן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל סה):

פ"ט

תפארת ישראל

שעל ההולכת לאבוד: סג) ולא יתנה לו בידים: סד) בבעילת אונס: סה) *דאין דוחין נפש מפני נפש וה"ה באומרי' תנו לנו א' מכם ונהרגנו. מיהו כיחדו ואמרו תנו לנו פלוני' או פלוני', באשה לכ"ע שרו למסרה כדי להציל האחרות מלהתטמ'; אבל באים להרגו, י"א שאע"ג שיחדוהו, אסור למסרו אא"כ חייב מיתה מדינא מדפשע בנפשו; וי"א דגם באין חייב מיתה מותר למסרו כשיחדוהו, והכי קיי"ל [י"ד קנ"ז מ"א]:

פ"ס

ר"ע מברטנורה

שלא יטמאנה בידים והלכ' כר' יהושע: יב תנו לנו אחת מכם. שרוצים לבא עליה באונס: יטמאו כלן. דאין דוחים נפש מפני נפש. ובהא מודו רבי אליעזר ורבי יהושע:

פ"ט

חידושים

מ"א ורבי יהושע אומר, כ' הרב לעיל סי' ד', שזמנו בהול, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל ק"ל הא לסתם מתני' פי"א מ"ד דשבת ס"ל לר"י במל שלאחר שבת בשבת חייב, דטעם ולא עשה מצוה חייב, אף דזמנו בהול, ול"ע [*אמר הנכס, תמהני ארבינו, הרי משנה הניא כדתית מהלכה, מכח מה דתני ר' חייא (שבת קל"ז, א') במל שלאחר שבת בשבת, ס"ל לר"י פטור, וכן פי' הרמב"ם פ"ב משגגות ה"ח]; השבני רבינו ני' וז"ל אני על הר"ב קושיתי דפסק הכא והתם הלכה כר"י, גם בלא"ה ק' להר"ב הונא בשבת, דמתני חייב, יקשה סתירת המשניות [*ול"מ גם להר"ב הונא ל"ק דהר"ב הונא ע"כ דמתלק דוקא באכל תרומה מחשב זמנו בהול דהרי אם אפילו זר הוא, טריד בתיובתא דרמי עליו לבערו להך תמן בע"פ, שלא יעבור על בל יראה, גם טריד בתיובתא שלא להפסיד התרומ', ושיבקש לה אוכלין, משא"כ בבי תינוקות, עכ"פ בהאי תינוק שזמנו אחר שבת, השתא לא רמי תיובתא עלי' כלל, ורק לר' חייא התם אפילו בכה"ג מחשב זמנו בהול, מדעכ"פ לגבי האי גברא נתנה שבת לדחות, כדקא' התם]; או י"ל דר"ה ס"ל כאידך תנאה בפסחים, דשאני תרומה דאקרי עבודה: עוד השיב רבינו הנ"ל וז"ל עק"ל אדקאמ' (פסחים דע"ב, ב') ואלא ר"י דתרומה דתנן הי' אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה וכו' וק"ל אדפריך מסיפא לפרוך מרישא דא"ל מת בעלך מת רבך, וק' טפי בדתריץ התם שאני תרומה דאקרי עבודה, ועבודה רחמנא אכשר, זה שייך בבן גרושה דהו"ל עבודת חלל, אבל אכתי ק' מת בעלך ורבך דהוא זר, וצע"ג עכלה"ט [*ולולא מסתפינא נ"ל דלהכי לא אקשי הש"ס מרישא, דלא הו"ל שוגג רק אונס גמור, דדמי לפרסה נדה תחתיו שלא בשעת וסתה דפטור (כשבועות די"ד) וה"נ לא הו"ל למיסק אדעתא שימות (ועיין גיטין כ"ח, א'), ואפילו בעבתם שלית לקבלה, לא הו"ל למיסק אדעתא, דמעי להתם בגמלא פרחא, תדע דהרי מותרת לאכול תרומ' משום הך סמיכתא]; השיבני רבינו הנ"ל, א"כ מ"ט דר"א דמחייב, ודוחק לומר דפליגי אם הוא אונס או לא: מ"ב רא"א יבלעו וכ' עלה רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, ק"ל להרמב"ם דעכ"פ ישלם קרן וחומש, הרי חומש רק בשוגג, והכא יכול לפלוט, או דהו"ל כאחטא והשוג, וג"ל דהיכא דהו"ל מלוה טפי מעבירה שרי, כתענית ח'ום בשבת ומתיב תענית לתעניתו, (כתו' תענית די"א, א'), ה"נ מצוה שלא יפלט ויפסד התרומה, גדולה טפי מבליעה:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח

ס"א. אשת כהן שאכלה בתרומה והודיעוה שקודם שאכלה כבר מת בעל' או גרש', וכן עבד כהן שאכל תרומ' והודיעוהו שכבר קודם שאכל מכרו רבו או נתנו במתנה לישראל או שהחריו, וכן כהן שאכל תרומ' ונודע

שהוא

פ"ט הזורע תרומה, שוגג יופך א), ומזיד יקיים ג). אם הביאה שליש, בין שוגג בין מזיד יקיים. אם בפשתן מזיד יופך ג):

ב וחייבת בלקט ובשכחה, ובפיאה, ועניי ישראל ועניי כהנים מלקטים. ועניי ישראל מוכרין את שלהם לכהנים בדמי תרומה, והדמים שלהם. רבי טרפון אומר לא ילקטו אלא עניי כהנים, שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם

תפארת ישראל

פ"ט א)* מותר לו להפיך במהרישה לעקור השרשי' כדי לזרוע במקומו חולין: ב) משום בגסה, והגדולין תרומ' [וט"ס יש בירו', וכ"מ בס' ספת אלי']: ג)* אפי' הביאה שליש חייב להפך, דמדעיקר זריעתן לקשתין, חיישי' שמא יאכל להנות מקשתין, דסבור דהזרע לבד תרומ' ומע"ג דבכל טבל הקשין מותרי' הכא שאני דהזרע תרומ' הי. מיהו לרמב"ם [פי"א מתרומות

ר"ע מברטנורה

פ"ט הזורע תרומה שוגג יופך. הורס ומהפך כדי שלא יגדל ואין בכך כלום: ומזיד יקיי'. כיון שנקרא שם תרומה על השדה הרי נראה כמאבד את התרומה: ואם הביאה שליש אפי' שוגג יקיי'. משום דאסור לאבד את התרומ': ובפשתן מזיד יופך. ואפילו הביאה שליש כדי שלא יהנה בקשתין ויחשוב שהזרע בלבד הוא דהוי תרומה ואסור ועיקר פשתן משום קשתין הוא ולא משום זרע: **ב** בדמי תרומה. דבזולי כתרומה אסורים לזרים: לא ילקטו אלא עניי כהנים. דחיישינן אדמלקטי ליה

הלכתא גבירתא· כללא דפ"ח

שהוא בן גרושה או חלוצה: אם זמן אכילתן היה ערב פסח והתרומה חמץ, שזמנו בהול, שאין פנאי לחקור אם רשאי בתרומה, פטור מקרן ומחומש ואם לאו חייב בשניהן [ולרמב"ם פ"י מתרומה רק בקרן חייב]· וכן כהן שנודע שהוא בן גרושה או חלוצה כל קרבנות שהקריב מקודם כשירים, ורק כשנודע שבזמן הקרב' היה בעל מום, פסולים: **מ"ב·** וכולן אם בעוד התרומה בפיהן שמעו פסולן, או שנטמא הוא או התרומה באותה שעה, יפלטוה; וכ"ש בשנזכר או שמקודם היה הוא טמא או שכבר מקודם היתה התרומה טמאה. או בשנודע לו בשעת אכילה, שטבל בפיו, או מעש"ר שלא ניטל תרו"מע שלו, או מעש"שנ או הקדש שלא נפדה, או שמרגיש במאכל שבפיו טעם מאוס, יפלוט, ולא חיישי' להפסד תרומה וקדשים: **מ"ג·** היה אכל טבל אכילת ארעי בגנה, ונכנס בשוגג לחצר, והרי שם אסור גם ארעי, או שאכלו בערב שבת, וקידש היום, והרי גם שבת קובע למעשר, ונאסר בו אכילת ארעי, לא די שבחצר ובשבת לא יגמור אכילתו, אלא אפי' יחזור לגנה או ימתין למוצאי שבת, אסור לאכול אותו הגוף: **מ"ד·** יין תרומה שנתגלה ישפך, ולא יניחנו לזילוף פן יכשל בו· ג' משקין אסורי' משום גלוי, מים, יין, חלב [ודבש וציר דגים, תוי"ט דכ"ש, ב']· בין שהם בכלי או בקרקע; אבל בשאר משקין אין איסור גלוי· שיעור שהוי בגלוי, בכדי שיהיה המשקה מגולה נעלם מעין שומר כל כך זמן כדי שיצא נחש דק כשער' מחור דק כשער אשר אולי בקרקע תחת אוזן הכלי ויזחל אל המשקה, וישתה ויחזור לחורו: **מ"ה·** שיעור ביטול הארס, אם רבו המשקין כ"כ עד שלא יהיה הארס ניכר בהן מותרים: **מ"ו·** כל פרי עץ או אדמה שנמצא בו נקב אפי' קטן אפי' הוא פרי גדול, כל שמין פרי זה יש בו ליחה, אסור כולו: בהמ' נשוכת נחש, אסור' אפילו בס"ס, ואין בשר ממנה בטל ברוב; **מ"ז.** משקה שנאסר בגלוי אפי' סיננו אסור: **מ"ח.** כ' חביות גם ברשות היחיד, ומסופק איזה מהן נטמא, ושניין תרומה, שניהן תלויות, ואל יחדש דבר בהן, בין לשמיר ספי מטומא' וגלוי, או לגריב לה ספי א' משניהן: **מ"ט·** חבית תרומה טהורה שנשברה בגת העליון תמצא שהיין תרומה שיתה יורד לבור שלפניו שבו חולין טמאין שאין בהן ק' לבטל התרומה, אם יכול להציל רביעית בטהרה בכלים וידים טהורים יציל, ואם לאו רשאי להציל גם בכלי' וידים טמאים, כדי שלא להפסיד החולין שבבור: **מ"י·** אבל שמן דגם כשהוא טמא חזי להדלקה ואף שיאסר החולין שבבור לזר אפ"ה אסור לטמאו בידים כדי להציל החולין מהפסד: **מי"א·** היה בידו כמה ככרות תרומה· וא"ל רשע א' שיתן לו א' ויטמאו ואם לאו יקח ויטמא כולם, יניח לפניו א' ולא ימסרו לו מיד ליד: **מי"ב.** וכן נשים שאמרו להן גולנים שיתנו להן א' לטמאה ואם לאו יטמאו כולן, יעשו מה שירצו ואל ימסרו להן נפש מישראל; ורק בזה: שאם פלונית מותר למסור כדי להציל האחרות:

פיהם, אמר לו רבי עקיבא אם כן לא ילקטו אלא טהורים[י]: ג וחייבת במעשרות[ב] ובמעשר עני. ועניי ישראל ועניי כהנים נוטלין. ועניי ישראל מוכרין[ג], את שלהם לכהנים בדמי תרומה[ו], והדמים שלהם. החובט[ז] משובח[ח]. והדש כיצד יעשה, תולה כפיפות[ט]. בצוארי בהמה. ונותן לתוכן מאותו המין[י], נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכיל את התרומה: ד גדולי תרומה תרומה[יא]. וגידולי גדולין[יב], חולין[יג], אבל הטבל ומעשר

תפארת ישראל

מתרומ' ה"כ] גם זה קנס שלא יתכוון ויזרע להנו' מהקטין. ד) דלמא אכלי לה בט"הג, ולר"ט כהן זהיר בטומ', מיהו לנגיע' כ"ע לא חייבי', דהרי לא הוכשרו דהרי הטל הוא א' מז' משקין המכשירין, יהרי לה מעלר כר"פק דתעני', ואי ס"ד דים הכשר במחובר, למה כתב רחמנא וכי יותן מים על זרע והרי הכל מוכשר. ורק שיתמן דבר מככה"ל במחובר [כפסחים ל"נ א] ואפ"ה יאכלו ישראל מנה בפסח, דכל אגב מדלייהו לא מחמט, והטל נוזל ויורד [כפסחי' ד"מ ע"א]:ה) °שם מעשרות טלל בכל מקום תרומה ות"מע, כמו כלל אמרו במעשרו',מאימתי פירו' חייבי' במעשרו', וכן בכולהו הלמודא עד שיפרטו לך: ו) וה"ה הלוי מוכר המעש' לכהן,ולא הייבי' שיסכחו ויתנו לפיקן וכלעיל מ"ב, מדאין להם שום התעסקות בשעה שיקבלו המעשר: ז)מכה במקלו' על שבלי תרומ': ח) שלא יצטרך לחסום הבהמ' כשתדוש, מדאסור' בתרומ' אם אינה של כהן: ט) של: י) שדש: יא)*מד"ס שלא ישהה תרומ' טמא' אצלו כדי לזרעה, וביני ביני יטע' ויאכלנה, ומדתקנו שתאסר תרומ', אף שנטהרה בזריע', עכ"פ מדאו' תרומ' בזול אינו מטריח לזרע' [כתו' שבת די"ז ב'], ואפילו בדבר שזרעו כלה גידולי תרומה תרומ' [רס"י פסחי' דל"ד א] וכן מוכח מדקא' אבל הטבל וכו' דע"כ מיירי בזרעו כלה כמ"ו: יב) בחזר וזרע הגדולין: יג) ודוקא בזרעו כלה: יד) דריבן חולין:

ר"ע מברטנורה

ליה שדי לפומייהו: א"כ לא ילקטו אלא טהורי'. דהא כהן טמא אסור בתרומ' והלכה כר' עקיבא (א): ג וחייבת במעשרו'. מעשר ראשון ושני והוא הדין בתרומה (ב): ובמעשר עני. אם היא שנה שלישית או ששית של שמטה שמעשר עני נוהג בהן: החובט. גדולי תרומה אלו במקלות הרי זה משובח כדי שלא יצטרך לחסו' את הבהמ' שדש בה שאסור להניחם לאכול בתרומה אם אינה פרתו של כהן: כפיפות. סלין: מאותו המין. של חולין אם חטים חטים ואם שעורים שעורים: נמצא לא זומם. כלומר אינו חוסם ומכן זמם בתוך פיה שהרי היא אוכלת מאותו המין: ולא מאכילה תרומה. דמשל חולין שבכפיפה התלויה בצוארה היא אוכלת: ד גדולי תרומה תרומה. מדרבנן. עבדו רבנן תקנתא משום תרומה טמאה ביד כהן. כי היכי דלא ליפשי לה לגביה עד זמן הזרע כדי לזרעה ואתי בה לידי תקלה ומשום הכי גזרו שיהיו גדולי תרומ' כתרומה: וגדולי גדולין חולין. אם חזר וזרע אותי גדולין גדוליהן חולין: הטבל. גדוליו חוליי משום

דרובו

עיקר תוי"ט

(א) ולכאורה משמע דר"ע דפה שלישית דקף טמאים אסורים. אבל משיטת הר"מ משמע דר"ע הי"ש ת"ק: (ב) כלומר ת"ג ות"מ, ולא תב להזכיר אלא דברים הנתנים אף לזרים כדי למוכרם לכהן בדמי תרומה. פר"ש: ג) ועניי ישראל מוכרין. יכו שלוים מוכרים לכהנים מעשר שלהן הר"ש:

 והבכירים

ומעש' ראשון יד) וספיחי שביעית טו), ותרומת חוצה לארץ טו), והמדומע יד) והבכורים טז) ד), גדולי הקדש ומעשר שני יח) חולין, ופודה אותם בזמן זרעם יט): ה מאה לגנה כ) של תרומה, ואחד של חולין כא), כולן מותרים, בדבר שזרעו כלה כב), אבל בדבר שאין זרעו כלה, אפילו מאה של חולין ואחד של תרומה כלן אסורין כג): ו הטבל כד) גדולין מותרין כה), בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה, גדולי גדולין אסורין ח) כח), איזהו דבר שאין זרעו כלה, כגון הלוף כו) והשום כז) והבצלים רבי יהודה אומר, השום כשעורין כח):

ז המנכש

תפארת ישראל

טו) דלא שכיחי: טז) ודוקא בדבר שזרעו כלה וכמשנה ו': יז) דמדאינן בכל המינין, ג"כ הו"ל כאינן מצויין; ומיירי בזרען חוץ לירושלי' וכן מיירי מעשר שני דלקמן במשנה: יח) אפי' אין זרען כלה: יט) *ר"ל פודה כל התבוא', נתת רק דמים ששוה בזמן שזרעה, דהיינו דמי הסא' שזרע: כ) ערוגות: כא) ונתערבו: כב) אף דאין ביטול במחובר וכדמסיק? בגדולי תרומה הקילו: כג) דאין ביטול במחובר; מדהו"ל קבוע, דכמחלה על מחלה דמי [ועי' רש"י גיטין נ"ד ב' ד"ה הר"ז לא ילקט]: כד) שנתמרח בכרי והוקבע למעשר, וזרעו; והשתא מפרש לטבל שבמשנה ד' דמותר בשזרעו: כה) לאכלן ארעי אף קודם שיחזור ויוקבע למעשר כיון שכבר הוקבע קודם שזרעו: כו) מין בצל: כז) קנאָבלויך: כח) דזרען כלה מהר מאד, וי"א דר"ל דוקא בזרע שום גדול כשעורה אין זרעו כלה, משא"כ בפחות

ר"ע מברטנורה

דרובו חולין: ומעשר ראשון נמי משום דרובו חולין: וספיחי שביעית. לפי שאינן מצויין ואינן נוהגים בכל שנה: ותרומת חוצה לארץ. נמי לפי שאינה מצויה: והמדומע. שרובו חולין: ובכורים. שאינן מצויין (שאינן) נוהגים אלא בשבעת המיני': גדולי הקדש ומעשר שני חולין. שאם זרע מהן סאה אחת והוסיף כמה סאה חולין אף בדבר שאין זרעו כלה: פודה אותן בזמן זרען. פודה כל האוצר בדמי אותה סאה: ה מאה לגנה של תרומה. שדה שנזרעה ערוגות ערוגות (ה) ויש בה מאה ערוגות של תרומה ואחת של חולין ולא ידיע הי דחולין כולן מותרי' קולא היא שהקלו בגדולי תרומ' דערוגה אחת של חולין מתרת ערוגות רבות בדבר שזרעו כלה: אבל בדבר שאין זרעו כלה. אחת של תרומה אוסרת מאה של חולין לפי שאין הקרקע עולה באחת ומאה (ו): ו הטבל גדולין מותרים באכילת עראי. כשאכל טבל שלא נגמרה מלאכתו (ז): בדבר שזרעו כלה. השתא מפרש תנא למילתיה דתנן לעיל הטבל גדוליו חולין לא הויא אלא בדבר שזרעו כלה: אבל בדבר שאין זרעו כלה. אפילו גדולי גדולין אסורים באכילת עראי: השום כשעורה. כלומר השום

הבוז

עיקר תוי"ט

ד) והבכורים כו'. עיין במ"ב פ"ב דבכורים ומתניתין דהכא בזורע חוץ לירושלים וכן לענין מע"ש והכי מוקים לה בירו': (ה) והוא מלשון כשלי לגיא בברכות פ"ק ד"ו והגי' בס לאוגיא: (ו) תוספתא. וטעמא לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבה בחולין. הר"מ. ול"ד למ"י פ"ד דהתם בתלוש ראוין הם להתערב. תוי"ט: (ז) ור"ל דוקא כשאכל אותן גדולין קודם שנגמרה מלאכתן. ופי' נגמרה מלאכתן היינו למעשרות וכמ"ש זמן של כל פירי ופירי בפ"ק דמעשרות: ח) גדולי גדולין אסורין דטבל דאיכא שיש בו מתירין ואפילו באלף לא בטיל:

ז המנכש(כט) עם הנכרי בחשיות(ל) אף על פי שפירותיו טבל(לא)(י), אוכל מהם עראי(לב). שתילי(לג) תרומה שנטמאו, שתלן טהרו מלטמא, ואסורין מלאכול(לד), עד שיגום את האוכל(לה). רבי יהודה אומר עד שיגום וישנה(לו).

פ"י

תפארת ישראל

בפחות מזה; ולפי' קמא קי"ל וכי פליגי במציאות, כדדייקי' אם זרעו כלה או לא? ול"ע: כט) יאטען, שאולם עשבי' רעי' מבין הצמחי': ל)*טויבעל פריכטע, שאין זרען כלה: לא)°דהרי קיי"ל אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר, ואף דעכ"פ מרוחו פוטר מדאו', עכ"פ מדרבנן אינו פוטר [כראב"ד בפי"א ממעשרו'] והרי לפ"ז זרע העכו"ם טבל. ולהרמב"ם [פ"א מתרומ' ה"י] דס"ל דמרוח עכ"ומז גם מדרבנן פטור' ממעשרו', צ"ל דהא דנקט הכא דפירותיו טבל, היינו בשזרע שעכו"ם החשיות קודם שמרחן: לב) דאע"ג דגדולי טבל בדבר שאין זרעו כלה אסו', והרי חשיות כך הן? אפ"ה כיון דמרוח עכ"ומז רק מדרבנן אינו פוטר, לא גזרו באכילת ארעי בהן. ולהרמב"ם הנ"ל דהכא בלא מרחו עכ"ומז מיירי, וא"כ הרי הוא טבל דאו', א"כ לכאורי' ק' הרי בטבל דאו' כשאין זרעו כלה גדוליו אסורי'? אלא די"ל דהא דבשאין זרעו כלה גידוליו אסורי', היינו רק מדרבנן, והכא בזרע עכו"ם ואכילת ארעי לא גזרו. לג) קרייטער פפלאנצען: לד) אפי' לכהן מצד מעלה: לה) ר"ל עד שיחתוך מהצמח כל הראוי לאכילה, ומה שגדל אח"כ מותר דהשורש אינו מקטו: לו) שיחתוך גם הגדל אחר שחתך פעם א'.

פ"י

ר"ע מברטנורא

שאין זרעו כלה כמו השעורה ונקט שעורה לפי שאין בתבואות דבר שיהיה זרעו כלה ונאבד מהרה כמו השעורה. פי' אחר השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו כלה אבל פחות' מכשעורה זרעו כלה (ט) ואין הלכה כרבי יהודה: ז המנכש. תולש עשבים רעים הגדלי' בתוך התבואה והירקות: בחשיות. כגון השום והבצלים והכרתי, כל אלו נקראים חשיות: אף על פי שפירותיו של עכו"ם טבל דסבר האי תנא אין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מן המעש' וגדולי טבל טבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' הכי אוכל מהן עראי: שתילי תרומ'. כגון שתילי כרוב והרדין שנטמאו: ושתלן טהרו מלטמא. דכיון שנתחברו לקרקע נתבטלו מתורת אוכל ואם תאמר כיון דעיקר גזירה גדולי תרומה כתרומה אינה אלא משום תרומה טמאה ביד כהן דלמא משהי לה גביה ואתי לידי תקלה הכתי כיון דטהרו משהי לה גביה. יש לומר דהתרומה נמכרת בזול הרבה (יא) לפי שאינה ראויה אלא לכהנים טהורים ואם נטמאת טעונה שרפה הלכך אפילו אם היו נותנים לכהן תרומ' כדי לזרעה לא היה [נ"ל מפסיד] מבטל שדהו. אבל אם היו הגדולין חולין היה מביאה תרומה טמאה כדי לזרעה: ואסורים לאכול. מעלה בעלמא היא: עד שיגום האוכל. יחתוך כל הראוי לאכילה ומה שיגדל אחר כך יהא מותר: עד שיגום וישנה. שיחתוך מה שגדל גם בפעם השניה. ומה שיגדל מכאן ואילך יהיה מותר ואין הלכה כרבי יהודה:

עיקר תוי"ט

(ט) לפי' האחד שני' כשעורים ולפי' הב' כשעורה: י) שפירותיו טבל. וכמ"ד במנחות (ד' ס"ז) מרוח עכ"ומז פוטר [דלמ"ד אינו פוטר מדאו' אפי' עראי אסור] דלא מחייב אלא משום בעלי כיסין ובאכילת עראי לא גזור. ואפילו גזור כיון דמתלה פקע לה טבלה מינה כו' ואפי' למ"ד (שם ד' ע') כיון שמרחם טבלם לה וכי קרא עליה שם קדשה לה. ה"מ במרוח ישראל דחייב מדאו'. הר"ב: (יא) וכ"כ הר"ש ופתר'. ומיהו איכא למימר שלא הוצרכו להרן כך אלא לרבה דמפרש ואסורים לאכול גזרים. אבל למסקנא

דמעלה

פ"י בצל שנתנו בתוך עדשים א) אם שלם מותר ב). ואם חתכו בנותן טעם ג). ושאר כל תבשיל ד) בין שלם בין מחותך בנותן טעם ה), רבי יהודה מתיר בצחנה ו), שאינה אלא ליטול את הזוהמא ז):

ב תפוח

תפארת ישראל

פ"י א) *בצל תרומ' בעדשי' חולין, והעדשי' כבר נתבשלו, וכשהיו חמים ויבשו' נתן לתוכו הבצל: ב) *העדשי', ואף דבצל חם בהם בלא רוטב צריך כדי נטילה [כשפ"א חבחי'], הכא עדשי' מבושלין, טבען לצפד ולצמצם את הבצל ואינו בולע ופולט [ותמהני אר"ש דמוקי למתני' בעדשי' נוכנות, והרי בירושל' מוקי לה ביבש, ותו א"כ ק"ל בגוונא יבש אפי' בשאר תבשיל מהכ"ת ליאסר]: ג) דטועם הכהן להחולין, דבים בהם טעם התרומ', אסור: ד) שנתן לתוכן בצל וא' מהן תרומה: ה) ר"ל בלא בש', ובחם בחם בלא רוטב הגי בכדי נטילה; או בזה ובזה יטעמנו הכהן אם יש בו טעם הבצל: ו) דבי' בבוסין בציר שנתן לתוכן בצל תרומ', נוטל הבצל והצחנה מותר: ז) שהבצל שואב פסולת הצחנה, ואינו נ"ע לתוכה כשהוא שלם:

תרומה

ר"ע מברטנורה

פ"י בצל שנתנו לתוך עדשים (של חולין) והוא הדין בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים. (טעות המעתיק יש כאן וכצ"ל: **בצל** שנתנו לתוך עדשים. בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים של חולין) (וה"ה לבצל של חולין וכו') והוא הדין לבצל של חולין שנתנו לתוך עדשים של תרומה. ומיירי כגון שנתנו בעדשים אחר בשולן ויאלו תמה מימיו. בהא אין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם אבל אם נתבשל הבצל בעדשים פשיטא דיהיב ובלע טעמא אף כשהוא שלם: בנותן טעם. דטעים להו כהן שמותר בחולין ובתרומה אי אית בהו טעמא דתרומה הכל אסור לזרים. ואי לא הכל חולין כשהיה: ושאר כל תבשיל. כגון שום וקפלוט וכיוצא בהן: מתיר בצחנה. אם נתן בצל של תרומה

בצחנה

עיקר תוי"ט

ומעלה בעלמא היא אף לכהנים אסורים לאכול אין כאן קושיא כלל דכיון שאסור לאכול עד שיטעום ודאי דלא חשש ליה תוי"ט:

הלכתא גבירתא, כללא דפ"ט

ס"א. הזורע תרומה בשוגג, רשאי **להפוך** בחרישה הקרקע כדי **לזרוע** במקומה חולין, **ואין** חוששין להפסד התרומה. ואם במזיד צריך לקיים הזרע והגדולין תרומה. ורק כשכבר הביא שליש בשולו גם בשוגג צריך לקיים הזרוע, ורק בפשתן דיש לחוש טפי שיבא בה לתקלה, אפי' תרתי לרעותא שהוא מזיד והביא שליש, יהפוך הקרקע: **ס"ב.** גדולי תרומה חייבים בלקט שכחה ופאה, ועניי כהנים אוכלין מה שזכו ועניי זרים מוכרין **מה שזכו לכהנים**, והדמים שלהן: **ס"ג.** וחייבים בתרומ"ע ובמעשר שני, ועניי לוים וישראלים מוכרין **שלהן** לכהנים והדמים שלהן. גדולי תרומה ראוי שידושן במקלות, ובא"א ידושן בפרות ויתלה סל עם מין שרש בצוארה כדי שלא תאכל תרומה ולא יחסום פיה: **ס"ד.** רק גדולי תרומה תרומה מד"ס אף במין שזרעו כלה; אבל גדולי גדולין חולין, אפילו אין זרען כלה. אבל טבל ומעש"ר, וספיחי שביעית ותרומת ח"ל, ומדומע, ובכורים, **דוקא** באין זרען כלה, גדוליהן אסורים, עד דור רביעי ישובו הנה. אבל בשזרען כלה גדוליהן חולין. גדולי הקדש ומעשר שני יפדם רק בדמי הזרע אשר זרע מהם: **ס"ה.** ערוגה חולין שנתערב בה ערוגות תרומה, אם התרומה זרען כלה, כולן מותרים לזרים; ובאין זרען כלה אפילו ק' חולין וא' תרומה כולן דמוע, מדהו"ל קבוע דלא בטיל: **ס"ו** טבל שזרעו, אם זרעו כלה מותר לאכלו עראי קודם שיוקבע למעשר, ובאין זרעו כלה אסור בו עראי כשכבר הוקבע הזרע: **ס"ז.** נכרי שזרע טבל, אף שאין זרעו כלה, מותר לישראל לאכלן עראי, דאף דקיי"ל אין קנין לנכרי בא"י להפקיע ממעשר, ואפילו במרחו נכרי דנפטרה מדאור' ממעשר, הרי עכ"פ חייב בכה"ג מד"ס, אפ"ה באכילת עראי ל"ג. שתילי תרומה שנטמאו ושתלן, אף שהן הן שתילין כמו שהיו, אפ"ה השרישתן טהרתן, וה"ה זרע תרומה שנטמא, ופירו הגדולין. ורק בשתילין אסור לאכול מד"ס גוף השתל שהיה בשעה ששתל, ומה שגדל אח"כ מהשרש מותר:

ב תפוח ח) שרסקו ט) ונתנו לתוך עיסה י), וחמצה א), הרי זו אסורה. שעורים ח) שנפלו לתוך הבור של מים, אף על פי שהבאישו מימיו יא) מימיו מותרים יב) ב): ג הרודה יג) פת חמה י) ונתנה על פי חבית של יין של תרומה, רבי מאיר אוסר ורבי יהודה מתיר יד) רבי *יוסי מתיר בשל הטין ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות טו): ד תנור שהסיקו בכמון טז) של תרומה ואפה בו את הפת, הפת מותרת, שאינו טעם כמון אלא ריח כמון יז): ה תלתן יח) שנפלה לתוך הבור של יין. בתרומה ובמעשר שני יט), אם יש בזרע כדי ליתן טעם אבל לא בעץ כ), בשביעית ובכלאי הכרם והקדש כא), אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם כב).
מי

תפארת ישראל

ח) תרומ': ט) לעררייבען: י) של חולין: יא) ע"י השעורי': יב) *דנט"לפ מותר, אף דבכה"ג משביח ולבסוף פוגם, כמבואר בירושל'; ולא קיי"ל כן [י"ד ק"ג]: יג) שולית מהתנור: יד) פליגי אי ריחא מלתא היא: טו) ממשות יין וקיי"ל דבפת חיטין דוקא בב' לריעות' נאסר דהיינו בפת חמה וחבית פתוח' והפת מונח נגד פתח המגופה: אבל בשעורין אפי' בחדא לריעות' נאסר [י"ד ק"ח ס"ד]: טז) קיממעל: יז) *דריחא לאו מלתא בדיעבד [י"ד ק"ח], ואף דהכא שהסיקו בתרומ', וכל הנא' של כלוי אסו' בתרומ' לזר [כתו' פסחי' דל"ד, א'] היינו לכתחל', אבל בדיע' מותר: יח) פענכעל: יט) אם הי' התלתן תרומ' ומע"ש, משערין אם וכו': כ) *אף שגם העץ נ"ט, אינו מצטרף להאו' היין, דעץ אינו קדוש בתרומ', ואף דבהקדישו בפי', הו"ל תרומ' חומר' בעלמ' הוא: כא) אם הי' התלתן א' מג' אלו: כב) *דגם עצן אסו', ואף דבשביעי'
אין

ר"ע מברטנורה

בלחנה שהם דגים קטנים הכבושים בציר נותן את הבצל והלחנה מותר. ובלבד שיהיה הבצל שלם. שלא נימוח ולא נתערב עם הלחנה. שאין הבצל ניתן לתוכו אלא להעביר זוהמת הדגים. ולא כדי ליתן בו טעם ואין הלכה כרבי יהודה: ב תפוח. של תרומה שרסקו ונתנו כשהוא מרוסק וכתוש לתוך העיס' והחמיצ הואיל וחולין מחמת התרומה נתחמצ' העיסה אסורה לזרי': אע"פי שהבאישו. מחמת השעורי' של תרומה מימיו מותרים: ג הרודה. הרודה הפת מן התנור נקראת רודה: ונתנה על פי חבית של יין של תרומה. דהשתא הפת קולטת ושואבת מריח היין: רבי מאיר אוסר. דסבר ריחא מילתא היא: רבי יהודה מתיר דסבר ריחא לאו מילתא היא: מפני שהשעורי' שואבות. מושכות מלחלוחית יין של תרומ' (ג) והלכה כרבי יוסי: ד אלא ריח כמון. דדוקא ריח של (פטים) [כמון] נכנס לתוך הפת וריחא לאו מלתא היא בין בתרומה בין בכל איסורין שבתורה. ואי משום דפוסק שאמר בתרומה אין אסורה איסור הנאה: ה תלתן. בערבי חולב"א ובלעז פינגר"יגו: אבל לא בעץ. אע"פ שטעם עצו ופריו שוה אין העץ מצטרף עם הפרי לאסור יין של חולין. לפי שאין העץ קדוש בתרומה. אבל שביעית וכלאים והקדש אף העץ אסור (ד)
והעץ

עיקר תוי"ט

א) וחמצה. ומסיק במנחות דכ"ד דחמץ גמור לא הוי דמי פירות הן. וסתמי' מסיק התם דדוקא בשיש מים עם מ"פ: ב) מותרין. דנותן טעם לפגם מותר הר"ש: (ג) כלומר היין נמשך בפת ולכך אסור אע"ג דריחא לאו מלתא כשתם לקמן: (ד) והא דבמ"ו פ"ז דשביעית דעלים אין לכן קדושת שביעית. ה"מ עלים דלססקה אבל הכא טעם עצו כטעם פריו ישנאתן ודיזרין שי"ז תוי"ט:

יו"ח

ו מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם, ידלקו כג). היו לו חבילי תלתן של טבל, כותש כד) ומחשב, כמה זרע יש בהם כה), ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את העץ, אם הפריש כו) לא יאמר אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע, אלא נותן העץ עם הזרע כז): ז זיתי חולין שכבשן כח) עם זיתי תרומה, פצועי כט) חולין עם פצועי תרומה, פצועי חולין עם שלימי תרומה, או במי תרומה ל), אסור, אבל שלימי חולין עם פצועי תרומה מותר לא): ח דג טמא שכבשו עם דג טהור, כל גרב לב) שהוא מחזיק סאתים, אם יש בו לג) משקל עשרה זוז ביהודה שהן חמשה סלעים בגליל לד) (ז), דג טמא לה), צירו אסור לו), רבי

תפארת ישראל

אין קדושה בעלים דהסקה, הכא שאני דטעם עלו ופריו שוה: כג) שאף העץ אסור בהנאה וטעון שריפה: כד) *אבשטאשען, ור"ל דרשאי לכתוש הזרע מהשרביטין, כדי להפריש מהזרע לבד: כה) דת"נ נתנה באומד: כו) קודם כתישה: כז) *מדקרא עליו שם תרומה וטעם עלו ופריו שוה; ומ"מ אינו קדוש בתרומה כלעיל סי' כ': כח) במי מלח: כט) כתושי', ור"ל בין שהיו הזיתי' פצועי וכו': ל) *משקין מפירות תרומה, שכבש בהן זיתי חולין פצועים: לא) דשלמים אינן בולעין אבל פולטין: לב) חבית: לג) *ר"ל אם נתערב בהחבית: לד) *דמשקל יהודה הוא כפל מגליל, נמצא שהן כ' של גליל, וזוז הוא דינר, וד' דינרין הן סלע, נמצא הן ה' סלעים גליל: לה) *והשאר ציר דג טהור, דהו"ל א' מתתק"ס, דסאה כ"ד לוגין, ולוג ב' ליטרות [ודלא כרש"י עירובין דכ"ט, א' דלוג הוא ליטרא] וליט' ק' זוז, נמצא סאתים נ"ו מאות זוז, וי' זוז הוא חלק תתק"ס בנ"ו מאות: לו) *דאף דכל האיסורים בטלין בס', בציר שהוא חריף וכרגש מאוד אחמרו בה רבנן [כרל"מ פט"ו ממ"א]:

רביעית

ר"ע מברטנורה

והעץ של תלתן אין נותן טעם בשבח הוא: ו ידלקו. שאף העץ נאסר וכלאי הכרם טעונים שרפה דכתיב (דברים כ"ב) פן תקדש המלאה. פן תוקד אש: ומחשב כמה זרע יש בהן. דתרומה נטלת במחשבה ובאומד הדעת: ואינו צריך להפריש את העץ. ואע"פ שטעם עצו ופריו שוין: ואם הפריש קודם כתישה. אינו יכול לכתוש ולהפריש מן הזרע וישאר העץ לעצמו. דכיון שקרא עליו שם תרומה צריך ליתנו לכהן (ה): ז שכבשן עם זיתי תרומה. דרך זיתים לכבשן במים ובמלח ובשזיתי חולין פצועים דהיינו כתושים או מרוסקים בולעים מזיתי תרומה אף אם זיתי תרומה הם שלמים ואף אם כבשן במים שנכבשו בהן זיתי תרומה אסור: אבל שלימי חולין. כשזיתי חולין שלמים אף אם כבשן עם זיתי [תרומה] פצועין אין בולעין מהם: ח גרב. חבית. כל גרב שהוא מחזיק סאתים. אם נכבש דג טמא עם הרבה דגים טהורים בתוך חבית והחבית מחזיק סאתים. ויש מציר דג טמא משקל עשר זוזים של יהודה. שהם חמש סלעים של גליל וכל השאר ציר דג טהור. שנמצא ציר של דג טמא אחד מתשע מאות וששים (ו) של דג טהור אסור ואם הי' הציר של דג טמא פחות מכן מותר:

רבי

עיקר תוי"ט

(ה) ומ"מ אין בו קדושת תרומה כדתנן לעיל דעלו של תלתן בתרומה אע"פ שנותן טעם שרי וע"כ כשקרא עליו שם תרומה דאי לא קרא עליו שם פשיטא ומאי קמ"ל: (ו) ובירו' מפרש כיצד שהסאה עבדה כ"ד לוגים ולוג ב' ליטרא וליט' מאה זוז. נמצא דסאתים עולה נ"ו מאות זוז. ונ' מאות הם י' פעמים ט' מאות. ות"ר הם עבדה פעמים ס'. הלכך איכא לי' זוזי י' פעמים תתק"ס נמצא כל עשרה זוז אחד מתתק"ס: (ז) בגליל. שמשקל יהודה כנד כפלים משל גליל כדתנן בספ"ס דכתובות. נמצא עשרה זוז

ביהודה

רבי יהודה אומר רביעית לז) בסאתים לח), ורבי יוסי אומר אחד משׁשׁה עשר בו(ט) : **ט** חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים, לא פסלו את צירם לט), העיד רבי *צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור מ) (י) : **י** כל הנכבשים זה עם זה מא) מותרים מב) (*), אלא עם החסית מג), חסית של חולין עם חסית של תרומה, ירק של חולין עם חסית של תרומה אסור, אבל חסית של חולין עם ירק של תרומה מותר : **יא** רבי יוסי אומר כל הנשלקים מד) (יב)

עם

תפארת ישראל

לז) רביעית הלוג : לח) *הוא אחד מקנ"ב, ואף דלר"י מין במינו לא בטל, ציר שהוא מד"ס קילא ; ואנן קיי"ל דבטל בס' [כי"ד פ"ג] : לט) דאינו רק לחלוחית בעלמא : מ) *פי' בלי תערובות מותר, והכי קיי"ל [רמב"ם פ"ג ממ"א] : מא) ירק תרומה עם חולין : מב) *ואף דקיי"ל כבוש כמבושל [כי"ד ק"ה] ? וכ"כ תנינן ספ"ז דשביעית וורד חדש שכבשו ביין ישן וכו' נאסר בכבישה ? וכ"כ תנינן שם פ"ט מ"ה הכובש ג' כבשים וכו' כבישה אוסרת ? וכ"כ תנינן בפרקן מ"ז דבכבש פלוטי חולין עם תרומה, נאסרו ? הכא שאני דהו"ל תרי דרבנן, דתרומת ירק דרבנן, ודמוע נמי דרבנן מדאיכא רוב, וקילא הך תרי דרבנן דלית בה דררא דאיסור דאורייתא כלל, כך נ"ל [ולאאמ"ו הגאון ז"ל דוקא במב"מ מקילינן הכא בכבש, מדם מדאסרו טעם כמון בפת במ"ד]. וי"א דהכא בכל אסורים איירי, רק שלא כבשו שיעור כבישה דבמשקה חריף צריך כדי שיתננו על האור וירתיח [והוא י"ח מינוטען], ובאינו חריף צריך מעל"ע [כי"ד ק"ה] ולר"ת באינו חריף צריך ג"י מעל"ע, ולא קיי"ל כוותיה : מג) מיני בצלים דחריפי, וכדמפרש ואזיל : מד) *הוא יותר מבישול [כתוי"ט מ"י] וכן מוכח לע"ד

ממשנה

ר"ע מברטנורה

ר' יהודה אומר רביעית לסאתים. כשיהיה רביעית לוג של ציר טמא בתוך סאתים של טהור אסור הכל. פחות מכן מותר. ושעור זה הוא קרוב למאתים. ואף על גב דרבי יהודה סבר מין במינו לא בטיל שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ואין איסורו אלא מדרבנן ־כד אמר רבי יהודה דבטל בקרוב למאתים (ח): ר' יוסי אומר. דבטל בי"ו והלכתא דציר בטל ־יותר מאלף אם יש יותר מאלף מלג טהור ואחד מלג טמא הכל מותר. ואם לאו הכל אסור : **ט** לא פסלו את צירן. דהקילו בציר של חגבים טמאים שאינו אוסר מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוחית בעלמא : שהוא טהור. לא מבעיא דאינו אוסר את תערובתו אלא הוא עצמו טהור. והלכה כעדותו של רבי צדוק : **י** כל הנכבשים זה עם זה. ירקות חולין שנכבשו עם ירקות של תרומה אין התרומה אוסרת את החולין : חוץ מן החסית. שום ולוף ובצל וכרתי קרויים חסית דאגב חורפייהו יהבי טעמא בכל מידי דנכבשין עמהן. וכשהן של תרומה. אוסרים בין ירק בין חסית של חולין. ושאר ירקות של תרומה אינן אוסרים כשהן נכבשים. אבל מבושלים או נשלקים אוסרים : **יא** רבי יוסי אומר

כל

עיקר תוי"ט

ניאודה כס עפרים עז בגליל, וכס ממש סלעים ד' עז הסלע : (ח) סאתים הוון מאתן רביעים פי תמני קב ד' לוגין. ולוג ד' רביעיות. ע"ז לקב וסאה ו' קבין לג' קבין מ"ח רביעיות וכן ד' זימנין. רש"י בפ' ג"ה ד' נ"ע : ט) א' מט"ז. כטעם מדתנא קמא נבי מתק"ס והוא בשה עשר פעם ס'. אלמא שביעור פ"ז היה תלוי בביעורי החכמים לתומרא וס"ה לקולא. רש"ל : י) טהור. לשון הירו' מהו שהוא להכביר הא ניטמא כל שהוא מטמא : יא) מותרים. ותמיהה לי דבסוף פ"ז דשביעית תנן וכל חדש שכבשו בשמן ישן כו' ש"מ דכבוש אוסר ועיין בתוי"ט שהאריך : יב) כה"נ. שליקה בשול יותר מדאי :

עם התרדים [מה] אסורים [מו], מפני שהם נותנין את הטעם. רבי שמעון אומר כרוב של שקיא [מז] עם כרוב של בעל [מח], אסור, מפני שהוא בולע [מט]. רבי עקיבא (נ"א רבי יהודה) אומר כל המתבשלין זה עם זה [נ] מותרים [נא], אלא עם הבשר [נב]. רבי יוחנן בן נורי אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת [נג], מפני שהיא פולטת ואינה בולעת [נד]: **יב** ביצה שנתבשלה בתבלין אסורין [נה], אפילו חלמון [נו] שלה אסור, מפני

תפארת ישראל

ממשנה עוקצין [פ"ב מ"ו]: מה) ווייסקאהל: מו) פליג את"ק וס"ל דאפי' שלוק אינו אוסר בשאר ירקות רק בתרדין תרומ': מז) ר"ל קאהל הגדל בארץ יבישה שצריך להשקות, והוא חולין: מח) *שבשלו עם כרוב הגדל בארץ לחה, שדי לה בגשמי' [דהמטר נקרא בעל של הארץ, שעל ידו יולדת גדולי קרקע]. מט) ר"ל של שקיא נוח לבלוע: נ) *כל גידולי איסו' והיתר שנתבשלו זע"ז: נא) דאינן בולעין ז"מז. ותמוה ויהי' מיירי גם במין במינו מי איכא מידי שיבשלו עם חבירו ולא יפלטו ולא יבלעו ז"מז, ואפי' במ"במ צריך עכ"פ רוב' מדאו' ומאן יימר שהי' בכל א' רוב נגד שאיסו' שבלע? ובשלומ' לרש"י חולין [צ"ט ב] וע"ז [דס"ז א'] דלכ"ע טעם כעיקר לאו דאו', י"ל דא"כ הו"ל ספק דרבנן ושרי; אלא למאי דקיי"ל כתוס' שם בב' המקומות דטעם כעיק' דאור' ק'? וי"ל דלר"ע לאו ספיק' הוא אלא וודאי א"א שיקבל דבר טעם מחבירו שנתבשל עמו, ושיהי' הטעם ההוא יותר ממהות של ההיתר: נב) שבטבעו לפלוט ולבלוע; ולא קיי"ל כהד מהנך תנאי: נג) כבד טריפ' שבשלה עם היתר, אוסרתו, ואם בישל כבד כשירה עם איסו', אינה נאסרת: נד) *דמטרוד לפלוט דם, לא בלעה, והכי קיי"ל, ואנן נוהגין להחמיר אפי' כשיר' שבשלה לבדה, אם לא צלא' תחילה [י"ד סע"ג] דהרי אף שבבישול אינה נאסרת, עכ"פ בשליקה נאסרת ולא בקאינן בין שליק' לבישול, מיהו לפ"ז בנכבשה בציר מע"לע, ויש במי' ס' נגדה מותרת כשילאנה, דהרי כבוש גרע טפי אפי' מבישול וגם הכלי שנכבשו בתוכו מות', דהרי יש ס' נגדה [פ"ת שם ובנ"ל ובמ"י, ובא"ה סי' כו מהגר"ז]; נה) כתרומ' וערלה וכה"כ: נו) דאטטער וכ"ש החלבון שאינו בהגד:

ר"ע מברטנורה

כל הנשלקים עם התרדים אסורי'. רבי יוסי פליג אתנא קמא וסבר דכל שאר ירקות אינן אוסרי' אפי' נשלקים חוץ מן התרדים של איסור כגון של תרומה ושל כלאי הכרם שהן נותנים טעם בשליקתן: כרוב של שקיא. הגדל בארץ יבשה שצריך להשקותה אם שלקו עם כרוב של תרומה הגדל בארץ לחה. שאי' צריך להשקותה אסור. דשל שקיא מחמת יבשותו הוא בולע: ר"ע אומר. כל איסור והיתר המתבשלי' זה עם זה והם מין אחד מותרים שאין נותני' טעם זה בזה חוץ מבשר איסור והיתר שנתבשלו יחד דאסור. ולית הלכתא כחד מהנך תנאי. אלא כתנא קמא בלבד. דאמר כל הנכבשים מותרים חוץ מן ההסים. אבל מבושלים או שלוקים כלן אסורי': הכבד אוסרת. כבד של טרפה שבשלה עם היתר אוסר' כל המתבשל עמה: ואינה נאסרת. אם נתבשלה עם דבר אסור. דמתוך שהיא טרודה לפלוט תדיר ריבוי דם שבה לא בלעה. והלכתא כבד שנתבשלה אפילו היא של היתר אסור לאכלה. ואוסרת כל מה שנתבשל עמה לפי שהיא מלאה דם. ופולטת וחוזרת ובולעת מהדם שפלטה. ואין לה תקנה בבשול אלא א"כ שהבהבה באור תחלה יפה וכן נהגו העם: **יב** בתבלין אסורי'. כגון תבלין של תרומה או של ערלה וכלאי הכרם: אפילו החלמון. האודם של ביצה שהוא מבפנים. וכל שכן החלבון שהוא מבחוץ:

מפני שהוא בולע, מי שלקות ומי כבשים מ) של תרומה אסורים לזרים:

פי״א

תפארת ישראל | **ר״ע מברטנורה**

מ) מים שכבשו או שלקו בהן ירקות תרומה: פי״א

מי כבשים ומי שלקות. שנכבשו או נשלקו בהן תרומה אסורים לזרים: פי״א

חדושים

מ״ח כ׳ רבינו הגאון אאמ״ו זצוק״ל וז״ל תמוה מ״ש דג טמא מטהר אסורים, ותו לר״ב דבטעם מיירי ולא בתערובות ממשות, והרי א״ל בברי׳ תתק״ס רק בתערובות ממשות, וב״ה שהאיר עיני, דנקט חזקה דג, דלא משכחת תערובות ממשות בברי׳ רק בדגים בנשרו קשקשת כי״ד ספ״ג דלא ניכר אסורו בצורתו, ונזכו בציר אמו ממשות: ולקתוי״ט בסיפא בשיעור ע״ז, נ״ל דר״ל משערין בחלק ע״ז מתתק״ס דס״ק דהו״ל ס׳, וכפ״ד דב״ת מ״ס דנקט ב׳ פונדיון ולא נקט מעה, לומר מענין דס״ק, סכלס״פ:

הלכתא גבירתא. כללא דפ״י.

מ״א. עדשים חולין חמין ונגובי׳ שנתן להוכן בצל תרומה שלם, העדשים מותרים **לזר**, אף דבכל רוכתי חם בהם בלא רוטב אוסר כדי נטילה, עדשים חמין שאני, דטבען לצפד טעם הבצל לתוך עצמו ואינו פולט. ורק כשהבצל חתוך, טועם הכהן העדשים, דרק אם לא יתניש בם טעם הבצל שרי: **מ״ב.** תפוח תרומה מרוסק, שחימץ בו עיסה, אין התפוח המחמץ מתבטל כלל, אע״ג דתפוח תרומתו רק מדרבנן: שעורים תרומה שנפלו לתוך מים, אע״ג שניכר שפלטו השעורים לתוך המים, כגון שהבאישו, אפ״ה המים מותרים מדהו״ל נ״ט לפגם, ושרי אפילו בתרומה דאו׳; ואע״ג דהו״ל השביח ולבסוף פגם, ובכה״ג אסור בשאר אסורים, הכא בתרומה בזה״ז דרבנן ודמוע נמי מדרבנן, ל״ג רבנן בהשביח ולבסוף פוגם: **מ״ג.** פת חולין חמה שנתנה ע״פ חבית יין של תרומה, אם הוא פת שעורים שטבעו לשאוב ממשות היין, אפילו חד לריעותא שרק הפת חם, והחבית סתום נאסר; ואם פת (חולין) [חטין] הוא, לא נאסר רק בב׳ לריעות׳, שהפת חם, ומונח על פתח המגופה הפתוחה. [ולרמב״ם (פט״ו מתרומות) בחטין מותר בכל גווני; וצ״ל מדתרומה בזה״ז דרבנן ודמוע דרבנן, ל״ג רבנן בשאיבתו]: **מ״ד.** תנור שהסיקו בכמון תרומה, ואפה בו פת, אף שיש בהפת ריח כמון, ריחא לאו מלתא, ומותר: **מ״ה.** פענכעל תרומה שמחובר בשרביטין ונפל לתוך יין א״צ ס׳ רק נגד הזרע ולא נגד השרביטין שאינן בכלל תרומה. וכ״כ פענכעל טבל, א״צ ליתן תרומ״ע רק מהזרע ולא מהשרביטין, ורק כשהפריש התרומ״ע עם השרביטין, צריך ליתן גם השרביטין לכהן: **מ״ז.** זיתי חולין וזיתי תרומה שכבשן יחד, אם שניהן פצועין, או שרק החולין פצועין, או שכבש זיתי חולין במשקה תרומה, אסורים לזר; אבל בשניהן שלמין, או שרק התרומה פצועין, מותרים, ששלמין אינן בולעות [ונ״ל דרק בזיתים אמרינן כן ולא בשאר פירות—]: **מ״ח.** דגים טמאים שמלחן או כבשן עם דגים טהורים בטל הטמא בס׳ [ש״ך י״ד ספ״ג סק״ח. ולרמב״ם (ספט״ו ממאכלות) מדציר חריף צריך ר׳ לבטלו. ולא זכיתי לידע מנ״ל לרבינו שיעור זה דהיא דלא כמאן במשנתנו]: **מ״ט.** ציר חגבים טמאין שיצא מהן כשמלחן, מותר, וכ״ש בשכבשן עם היתר, ומלחן יחד, שמותר: **מ״י.** אע״ג דכבוש כמבושל בכל איסור, אפ״ה ירק תרומה שכבשו עם חולין מותר, מדהו״ל תרי דרבנן, דתרומת ירק דרבנן, ודמוע נמי מדרבנן; ורק בצלים וכדומה דחריפי טובא והן תרומה שכבשו עם חולין נאסרו באין ס׳: **מי״א.** כבד איסור שבשלה עם היתר, צריך ס׳ נגד הכבד; אבל כבד היתר שנתבשלה עם איסור מותרת, דמיפרוד׳ לפלוט דמה לא בלעה, ואפי׳ דם עצמה שפולטת אינה בולעת מה״ט; רק לדידן אפילו בבשלה לבדה נאסרה, דנהי דבבישול אינה בולעת, בשליקה דהיינו בישול מרובה בולעת, ואנן לא בקיאינן בין שליקה לבשול: **מי״ב.** ביצה שנתבשלה בקליפתה עם תבלין אסורים, אפי׳ באיסור דתח׳, אפ״ה נאסר אפי׳ חלמון שלה: מים שכבשו וכ״ש שבשלו בהן ירקות תרומה, אף שתרומת ירקות הוא מדרבנן, אסורים לזרים:

פי"א **אין** נותנין דבילה וגרוגרת א) לתוך המוריים ב) מפני שהוא מאבדן ג), אבל נותנין את היין ה) למוריים ד), ואין מפטמין ה) את השמן ו), אבל עושין את היין א) יֵנוֹמְלִין ז), אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו ח), רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו ט)[א]:

ב דבש תמרים י)[ב] ויין תפוחים י) וחומץ סִתְוָנִיּוֹת יא) ושאר כל מי פירות של תרומה יב), רבי אליעזר מחייב קרן וחומש יג), ורבי *יהושע פוטר יד), רבי אליעזר מטמא טו) משום משקה טז), אמר רבי *יהושע לא מנו חכמים

שבעה

תפארת ישראל

פי"א א) של תרומה: ב) שומן דגים: ג) *כשסחטן למוריים ומשליכן, משא"כ כשאכלן, שרי: ד) דלא לעבורי זוהמא לבד עביד, כ"א גם לטעמא: ה) ווירלען: ו) של תרומה בבשמים חולין, דבלעי לשמן ולבסוף ישליכם, א"נ דשמן מפוטם לא חזי לאכילה כ"א לסיכה, ונמצא מאבד לתרומה: ז) *האניג וויין שמשים בו דבש ופלפלין, ושותה הכל ביחד: ח) מתחסר בבשולו, א"נ שאין רוב בנ"א רגילין לשתותו מבושל: ט) *ר"ל מתקיים טפי, אף דחי עדיף טפי כספ"ב מ"ד ה' ו', ודו"ק: י) *בעבר ועשה מהן דבש: יא) ווינטער טרויבען, שאין מתבשלים עד החורף ולכן עושים מהן חומץ: יב) חוץ מיין ושמן: יג) לזר האוכלן, דחשוב משקה: יד) מחומש אבל קרן משלם, ולכתחלה מודה דאסור; וטעמי דפוטר משום דלא חשיב משקה רק זיעה בעלמא הוא; מיהו באכל הפירות בעצמן, אע"ג שתרומתן מדרבנן, לכ"ע חייב בקרן וחומש, דכל דתיקון רבנן כעין דאו' תיקן [יומא דל"א, א']: טו) נאנו: טז) למכשרי ומק"ט ומטמאי לאחרים ככל ז' משקין:

נעווירך

ר"ע מברטנורה

פי"א אין נותנין דבילה וגרוגרת. של תרומה: לתוך המוריים. שומן של דגים: מפני שהוא מאבדן. שכן דרך דבילה וגרוגרת הנתונים במוריים לסחטן ולהוציא את מימיהן ואחר כך משליכן: אבל נותנים את היין למוריים. רגילים היו לתת יין למוריים שלא היה בו שמנונית כל כך כדי למתקן ולתת בו טעם. הלכך מותר ליתן יין של תרומה לתוכו. ולא אמרינן לעבורי זוהמא בלבד הוא נותן את היין והוי כמאבדו: אין מפטמין את השמן. של תרומה בעקרי בשמים שבולעים את השמן ואזיל לאבוד. אי נמי דלא חזי השמן לאכילה כשהוא מפוטם: ייגומלים. טתנים לתוך היין דבש ופלפלין: ממעיטו. שמתחסר ומתמעט על ידי הבישול. ואית דמפרשי שממעיטו משותיו. שאין בני אדם רגילין לשתות יין מבושל כמו חי: מפני שהוא משביחו. ומתקיים יותר. ואין הלכה כרבי יהודה: **ב** סתוניות. ענבים שאינם מתבשלים עד ימות הסתיו ורגילים לעשות מהן חומץ: ושאר כל מי פירות. חוץ מיין ושמן: מחייב קרן וחומש. לזר האוכלן בשוגג. דחשיב להו משקה תרומה ממש: ור' יהושע פוטר מחומש. אבל קרן חייב. ולכתחלה אסורים לזרים: מטמא משום משקה. שמאים ומטמאים ומכשירים זרעים לקבל טומאה כשאר משקים דכתיב

ויקרא

עיקר תוי"ט

א) משביחו. ולא קשיא אדסוף פ"ב דאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני בירו' תמן תניק בבצלים והכא בכהן. דלכהן שפירו לבשל שמשביחו שמתקיים לו. בצלים צריכין לתרום מן היפה ושאינו מבושל יפה לשתייה ולא חיישינן במתקיים: ב) דבש תמרים.

תם

שבעה משקין כמוני פטמים(יז) ג), אלא אמרו שבעה משקין טמאים(יח) ושאר כל המשקין טהורין(יט): **ג** אין עושין תמרים(כ) דבש ד), ולא תפוחים(כ) יין ולא סתוניות(כ) חומץ(כ), ושאר כל הפירות אין משנין אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני אלא זתים וענבים בלבד, אין סופגין ה) ארבעים משום ערלה(כא), אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים, ואין מביאין בכורים משקין, אלא היוצא מן הזתים ומן הענבים(כב), ואינו מטמא משום משקת(כג) ו), אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, ואין מקריבין על גבי המזבח, אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים: **ד** עוקצי(כד) תאנים ז), וגרוגרות והכליסים(כה) והחרובין(כו) של תרומה, אסורים לזרים: **ה** גרעיני תרומת(כז) בזמן שהוא מכנסן(כח), אסורות, ואם השליכן, מותרות, וכן עצמות

תפארת ישראל

יז) געווירץ קרעמער, שמונה בשמי' שלו שלא בדקדוק: יח) מכשירי ומק"ט ומטמאין: יט) אמק"טו כלל [ועי' רמב"ם וראב"ד פ"א מאוכלין מ"ד]: כ) וה"ה שאר וכו': כא) בשחט לפרי ושתה מה שסחט: כב) ומה שהקשו בתו' [פסחים דכ"ד ב' ד"ה אלא] הרי ענ"ה כעיקר דאר, והניחו בתימ', נ"ל דהיינו רק לאסור אבל לא לחייבו מלקות: כג) שיצא מפרי: כד) שטיעל: כה) ליסער ערבזען, וי"א מין תאנה: כו) באקסהארן: כז) קערן, שבתוך הפרי שראוין לאכיל': כח) שלא הפקירן הכהן:

ר"ע מברטנורה

(ויקרא י"א) אשר יבא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה: כמוני פטמיי. כפטם הזה שמונה לרוקח בשמים שלו שלא בדקדוק וחוזר ומוסיף עליהם. אבל חכמי' בדקדוק מנו שבעה משקים שאלו בלבד טמאים ומטמאי' ומכשירי' הזרעים לקבל טומאה ואין להוסיף עליהם. ושבעה משקין שמנו חכמים הם מים. טל. יין. שמן. דבש דבורים. חלב. דם. והלכה כרבי יהושע: **ג** אין עושין תמרים דבש. אם הם של תרומה. או של מעשר שני. שהתמרים אוכל. והדבש משקה. והוי מחזירים האוכל משקה. אלא בזיתים וענבים בלבד. דבפירוש אמרה תורה בהם (במדבר י"ח) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש: אין סופגי' את הארבעים משום ערלה. פירות של ערלה שסחטן ויוצא מהן משקה אין לוקה מן התורה השותה אותו משקה אלא בזיתים וענבים בלבד: ואין מביאים בכורים משקין. דכתיב (דברים כ"ו) מן ראשית פרי האדמה. פרי אתה מביא. ולא אתה מביא משקה: אלא היוצא מן הזיתי' ומן הענבים. דגמר בכורים מתרומה: ואין מקריבים על גבי המזבח. אלא שמן למנחות ויין לנסכים: **ד** עוקצי תאנים. שבהם תאני' מחוברים לאילן: הכליסין. רמב"ם פירש שהם מין ממיני התאנים: **ה** גרעיני תרומה. גרעינים שנמצאו בתוך פירות של תרומה שהכהן אוכלם: בזמן שהכהן. מכניסן ודעתו עליהם ולא הפקירן אסורים. וכגון שהם ראוין לאכילה כגון גרעיני התפוחים. והחבושין. והאגסים. או שנשאר בהם לחלוחית שבני אדם מוצצים אותן כגון גרעיני התמרים ויוצא בהם. אבל אינם ראויים כלל. אפילו הכהן מכניסן

עיקר תוי"ט

אם פגם ועשה דבש מתמרים כו' עיין לקמן תוי"ט: ג) פטמים. שם פטים ארמית כתרגום ירו' אשר ירקח דין יפטם: ד) דבש. דחשיבי איצטריך למתנינהו הר"ב: ה) אין סופגין כו'. הך והכא דבכורים מוקי לה בחולין דק"ך כר' יהושע: ו) משקת. משקים היוצאים מן הפירות ר"ש: ז) עוקצי תאנים. כינו'

עצמות הקדשים כט) בזמן שהוא מכנסן, אסורין, ואם השליכן מותרין, המורסן ל) מותר לא), סובין לב) של חדשות לג), אסורות לד), ושל ישנות, מותרות, ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין לה), המסלת לו) קב או קבים לסאה, לא יאבד את השאר אלא יניחנו במקום המוצנע לז): ו מגורה לח) שפנה ממנה חטי תרומה, אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת, אלא מכבד כדרכו לט) ח) ונותן לתוכה חולין מ): ז וכן חבית של שמן מ) שנשפכה, אין מחייבין אותו להיות יושב ומטפח מא), אלא נוהג בה כדרך שהוא נוהג בחולין: ח המערה מב) מכד לכד ונוטף שלש טפין מג), נותן לתוכה חולין מד) ט), הרכינה מה) ומיצה מו) הרי זו תרומה, וכמה

תפארת ישראל

כט) כראויין לאכיל': ל) גראבע קלייע של תרומ': לא) לזרי': לב) פיינע קלייע: לג) בנטחן תוך ל' יום משנקצר הו"ל חדשות: לד) דנשאר הרבה קמח דבוק בסובין: לה) דלא הו"ל כמאבד תרומ' כשמשליך מה שאינו ראוי לאכילה: לו) שלוקט הסולת הנקי מהקמח: לז) *מדראוי קצת לאכילה: לח) שפייכער: לט) כמו שרגיל בחולין: מ) *דמלא חשיבי אין מתכוון לבטלן עם טפה שלו: מא) אויפוויטען, ובירושלמי אמרי' מדש"ל תרומ' בזה"ז דרבנן לכן הקילו בכל הנך דמשנ' ו' ז' ח': מב) מריק משקה תרומ': מג) טפה אחר טפה, כדרך הכלי כשהורק: מד) וא"צ לקנחה: מה) ר"ל ואם הטה החבית אח"כ: מו) ומילה וכינס מה שנשאר בו אחר ספפת ג' טפים הנ"ל:

שהפרשתה

ר"ע מברטנורה

מכניסן. הרי אלו מותרים: עצמות הקדשים. בעצמות הראויין קצת לאכילה מיירי כגון ראשי כנפים והסחוסין: המורסן. של תרומה והן סובין הגסין מותר לזרים: סובין. של חטין חדשות של תרומה אסורים לזרים. לפי שהחדשות הן לחות. ואינם נטחנים היטב ונשאר קמח הרבה מעורב בסובין: ושל ישנות. של חטין ישנות שהן יבשות ונטחנות היטב מותרות. שאין קמח מעורב בהן כלל. ועד שלשים יום נקראים חדשות: ונוהג בתרומה. בהוצאת הסובין והמורסן: כדרך שנוהג בחולין. ואין כאן משום מאבד תרומה כשמשליך מה שאינו ראוי לאכילה: המסלת. שקולט את הסולת כדי לעשות פת נקיה ביותר. ולא בירר מסאה אחת שהיא ששה קבין אלא קב או קבים: לא ישליך את השאר. שהרי הוא ראוי לאכילה. ונמצא מאבד את התרומה: ו מגורה. אוצר שאוגרים תבואה לתוכו: מכבד כדרכו. כדרך שרגילים לכבד האוצרות בעת שמפנים אותן: ז מטפח. מאסף את השמן בכפות שלו כלומר מקנחו באצבעותיו: ח המערה יין או שמן של תרומה מכד לכד. ואחר שעירה כל מה שבתוכו נטפו ממנו שלש טפין טפה אחר טפה. כדרך הכלים לאחר שעירה כל מה שבתוכן: נותן לתוכה חולין. וא"צ לקנחה יפה קודם שיתן החולין לתוכה: הרכינה. הטה (י) אותה על צדה לחבית שהיה בה תרומה אחר שעירה כל מה שבתוכה ומיצה היין או השמן שהי' בה ונראה כנוס בתוכה: הרי זו תרומה. ולא אמרינן חולין הן הואיל ועירה

עיקר תוי"ט

בידו' מתניתא במובלעים באוכל והר"מ כתב אע"פ שאין בהן אוכל: ח) מכבד כדרכו. דכיון שמכבד כדרכו לא מטרחינן ליה טפי הואיל ואינו מתכוין לבטל. פירוש: ט) חולין. אף כי עדין יש טפות של תרומה אין לחוש הואיל ואינו מתכוין לבטל. מהני שני בבי משמע דדבר שאינו נחשב בעיני המבטל ושאין כוונתו לבטל לכתחלה מותר. פי': (י) הרגוס הטי לא כדך (בראשית כ"ד) הרכיני כגן ומיירי בשדיין

וכמה תהא בתרומת מעשר יא) של דמאי מז), ויוליכנה לכהן מח) יב), אחד משמנה לשמינית מט) יג): מתני' כרשיני נ) תרומה, מאכילין אותם לבהמה ולחיה ולתרנגולים נא), ישראל ששכר פרה יד) מכהן מאכילה כרשיני תרומה נב). וכהן ששכר פרה מישראל אף על פי שמזונותיה עליו, לא יאכילנה כרשיני תרומה נג). ישראל ששם פרה מכהן נד), לא יאכילנה כרשיני

תפארת ישראל

מז) שהפרשתה בספק, וטמאה מטומאת ע"ה: מח) אפי' תרומ' דאור' והיא טהור' א"צ להטריח א"ע להביא' להכהן, אלא הכהן יבוא ויטלנה; אלא ר"ל שיסבב שתבוא ליד כהן, ולא תאבד; מט) *הוא ס"ד שבלוג או 1/64 שבביצ' [והוא קורטוב שמכר ככ"מ] אז אינו רשאי להפקירו רק שא"צ להטריח ולהביאו הוא לכהן, אבל בפחו' מזה מאבדו בידים, מיהו בטהו', או בוודאי טבול לת"מע אפי' טמ', אז אפי' הוא מעט אינו רשאי לאבדו; וזכר זה כאן מדאיירי נמי לעיל בשאר דברי' שא"צ לחוש לפסידו דכהן במעוטן: נ) *וויקקען, דחייבי' בתרומ' מדחזו שכ"פ ע"י הדחק למאכל אדם דא"לכ פטור מתרומה: נא) אבל מאכל תרומ' שעיקרו לאדם, אסור לבהמ': נב) *אף דמזונותי' על ישראל, אנן סהדי מדיכול הישראל ליתן הכרשיני' לכהן אחר, ניח' לי' לבעל הפרה, שיהי' כאילו כבר זכה בתרום' ושיאכילנה מאלו, כדי שיאכילנה ברווח: נג) *דאין אומרי' שכירות ליומ' ממכר הוא רק גבי אונאה בשכירות, מדכתיב גבי' ממכר יתירה, [כתו' ב"מ דנ"ו, ב' וע"ז דט"ו, א']: נד) שסמה כמה שוה עתה בכחישותה, ומפטמ' ישראל

ר"ע מברטנורה

ועירה כל מה שבתוכה ונספו ממנה שלש טפין: בתרומ' מעשר של דמאי. שהמעשר שלו. ונותן תרומת מעשר לכהן. ואם יש בידו א' משמנ' שבשמינית הלוג צריך להוליכה לכהן. אבל פחות לא. והני מילי בטמא. אבל בטהור אפי' כל שהוא צריך לחזור בדמאי. אבל בודאי בין טמא בין טהור. בין רב בין מעט צריך לחזור אחר כהן: מתני' כרשיני תרומה. עקרם למאכל בהמה. דאי עקרם למאכל אדם היה אסור להאכילו לבהמה. ומכל מקום חזו קצת למאכל אדם. דאי לאו הוו חזי כלל לאדם לא היו מפרישים עליהם תרומות ומעשרות. דמידי דלא חזי לאדם אין מפרישים עליו תרומות ומעשרות: מאכילין אותן. כהנים לבהמתן: מאכילה כרשיני תרומה. הואיל וגוף הבהמה לכהן אף על פי שמזונותיה על ישראל. ואין כאן משום גזל. שאם היה רוצה היה נותן התרומה לבעל הפרה. ואנן סהדי דניחא ליה לבעל הפרה שיתן לה כרשיני תרומה. כדי שיאכילנה בריות. והוי כאלו זכה בהן כהן. והוא מאכילן לבהמתו: לא יאכילנה כרשיני תרומה. כיון שגוף הפרה לישראל. דכתיב (ויקרא כ"ב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו. ונפש אפי' נפש בהמה במשמע. ואמר רחמנא קנין כספו דכהן ליכול בתרומ' קנין כספו דישראל לא ליכול בתרומ': ישראל ששם פרה מכהן. שקבל פרה מכהן בשומא. כפי מה שהיא שוה עכשיו כך וכך דמים ויטפל בה ישראל לפטמה, ומה שתשביח על השומא יחלקו הריוח ביניהם: לא יאכילנה כרשיני

עיקר תוי"ט

שעדיין לא נתן בתוכה חולין אלא דה"ה בהן חולין מפני שהסיח דעתו מהן הר"מ: יא) בתרו"מ. וזכר כאן זה הדין לפי שקודם לו הדבר בשעורין הקטנים מן התרומה שאינן ראוי לחוש בהן מפני מיעוטן ס' ג"כ זכר שיעור ת"מ של דמאי שאין אדם חייב מפני מעוטה הר"מ: יב) ויוליכנה לכהן. כלומר שאינו רשאי להניח, במקום הפקר אבל לא שמחויב הוא להביאה אל הכהן דאין הישראל חייבים בטפל ולהביאה מן הגורן לעיר הר"מ: יג) משמנה לשמינית. והוא הקורטב ודרכן להפליג במדה מפני קטנותה שכן אמרו אפילו חסר קורטב תוי"ט: יד) ששכר פרה. דשמין פרה וחמור וכל דבר

כרשיני תרומה נה), וכהן ששם פרה נו) ישראל, מאכילה כרשיני תרומה נז):
י מדליקין שמן שרפה נח), בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ובמבואות נט) האפלין, ועל גבי החולין, ברשות כהן טו) ס), בת ישראל שנשאת לכהן, והיא למודה ס), לבא אצל אביה, אביה מדליק ברשותה, מדליקין בבית המשתה סא), אבל לא בבית האבל, דברי רבי יהודה, ורבי יוסי אומר בבית האבל אבל לא בבית המשתה סב), רבי מאיר אוסר כָאן וכָאן סג), רבי שמעון מתיר כָאן וכָאן סד):

נשלמה מסכת תרומות:

תפארת ישראל

ישראל והולכין אח"כ השבח. נה) דהו"ל כבהמת ישראל: נו) דמדבהמה נעשת כשלו: נז) תרומה טמא' שעומד לשריפ': נח) גאססען: נט)*כשהכהן שם והתרלה; והחולין ליחוד קאי אבל קמייתא אפי' שלא ברשות כהן: ס) רגילה: סא)*של ישראל שכהנים אוכלי' שם: סב) לת"ק, במשתה שלובשין בגדים נקיות לא חיישי' שיטלטלו הנר למקום שאין שם כהן, מיראתם שיתלכלכו, משא"כ בבית אבל, ולר' יוסי אדרב' בבית אבל רגילים לישב בדד דומם ולא יוציאו הנר, משא"כ בשמח' רגילים להוציא הנרות ולטלטלן: סג) ס"ל כחומרות שתיהן: סד) ס"ל כקולות שתיהן; וכהי קיי"ל דמדהוא מדרבנן אזלינן לקולא

[רכ"מ פי"א מתרומות]:

נשלמה מסכת תרומות:

ר"ע מברטנורה

כרשיני תרומה. שכיון שקבלה הישראל בשומתה כפי מה שהיא שוה. נעשית פרתו של ישראל ואינה אוכלת בתרומה: וכהן שקבל פרתו של ישראל. בשומא בדרך זו. מאכילה כרשיני תרומה מפני שהיא נעשית פרתו של כהן משעה שקבלה עליו בשומא: י שמן שרפה. שמן תרומה שנטמאה. ואמאי קרי ליה שמן שרפה. הואיל ולשרפה עומד: ברשות כהן. היינו כשיש שם כהן דנר לאחד נר למאה: מדליק ברשותה. כשהיא שם: מדליקין בבית המשתה. מתוך שעומדים בבגדים נקיים אין רגילין לטלטל נרות של שמן ממקומן שמא יטנפו את בגדיהם. הלכך ליכא למיחש שמא יטלטלו הנר ממקום שהכהן שם למקום שאין שם כהן: אבל בבית האבל. שלובשין בגדים צואים חיישינן: בבית האבל אבל לא בבית המשתה, בבית האבל מתוך שלבן נשבר ונכנע לא חיישינן שמא יוציאו הנר למקום שאין שם כהן, אבל בבית המשתה שלבן שמחים ומתוך שמחתן רגילים להתעסק ולטלטל הנרות ממקום למקום חיישינן: אוסר כאן וכאן. דתופס סברת שניהן לחומרא: ורבי שמעון מתיר כאן וכאן. דתופס סברת שניהם לקולא. והלכה כרבי שמעון:

נשלמה מסכת תרומות:

עיקר תוי"ט

דגר שעושה ואוכל כדתנן במ"ס פ"ט דב"מ: טו) ברשות כהן. מפ' בירו' דלא קאי ברשות כהן אלא אחולין לא קמייתא אפילו שלא בר"כ:

נשלמה מסכת תרומות:

הלכתא גבירתא. כללא דפי"א.

ס"א דבילה וגרוגרת תרומ', אסור לסחוט שרף שלהן לבאכל ולהשליך השאר, מדמפסיד עי"ז התרומ'; אבל יין מותר לערבו בתבשיל, אף שעי"ז מחליש כח היין, אפ"ה כך דרך הנאתו גם בחולין. וכן אין מפטמין, שמן בבשמים תרומ', דאחר שקלט השמן ריח הבשמי' משליך הבשמי' לאבוד; אבל יין שרי לבשמו בהן, מדנשתה

הלכתא גבירתא. כללא דפי"א.

עם הבשמים: אין מבשלין יין תרומה מדנתמעט: מ"ב. כל מי פירות חוץ מזיתים וענבים לא נקראו משקה לשום דבר ולהכי בעבר ועשה מתמרי תרומה דבש או מתפוחי תרומה יין, או מסתווניות תרומה חומץ, וכן שאר מי פירות, אינן רק כזיעה בעלמא, והשותן תרומה פטור מחומש; וגם אמק"ם, וגם אין מכשירים רק ז' משקין **יד דם שחט: מ"ג.** תרומה או מעשר שני אם תמרים אסור לסחוט מהם דבש, ואם הם תפוחים אסור לסחוט יינן, וכשהן סתווניות ג"כ אסור לסחטן, מדמשליך השאר ומפסיד התרומה, דרק זיתים וענבים מותר לסחטן ולהשליך השאר; וכן אין חייבין מלקות בערלה וכ"כ רק בשתה משקה היוצא מזיתים וענבים, ולא על מי שאר פירות, וכן אין מקריבין ע"ג מזבח רק משקה היוצא מזיתים וענבים: **מ"ד.** עוקצי פירות תרומה כגון שרביטי תלתן (פ"י מ"ו) כיון שקבלן הכהן בתורת תרומה ועמר, אסור לזרים מדחזי עכ"פ להסקה: **מ"ה.** גרעיני פירות תרומה, אם כנסן הכהן אסירים לזר, ואם השליכן מותרים; וכן עצמות ק"ק, אם כנסן הכהן אסורות לזר, ובהשליכן מותרות, מורסן הגס מחיטי או שאר תבואת תרומה מותרות לזר; אבל סובין הדק שלה, רק בתבואה ישנה מותרות, אבל של תבואה חדשה אסורות; וכן כל שמשליך בפירות חולין לאיבוד כפסולת, מותר להשליך גם בתרומה. ורשאי לסלת היותר נקי שבקמח, אף שהנשאר אחר שהניפו לא יהיה ראוי כ"כ לאדם; ואעפ"כ מדחזי קצת לא ישליכנו רק יניחנו במקום צנוע עד שיתרקב מעצמו: **מ"ו.** אוצר שפנה משם גרעיני תרומה א"צ ללקט כל גרעין וגרעין שברצפה, אלא מפנה כדרכו ונותן לשם חולין וכיון דאין מתכוון לבטל, אין כאן משום מבטל איסור לכתחילה: **מ"ז.** וכן אם נשפך חבית תרומה אין חייב לטפח מהקרקע בידים, רק מה שהיה מטפח בחולין כה"ג: **מ"ח.** וכן המערה משקה תרומה מכלי לכלי, כיון שנטף לבסוף ג' טיפות מהכלי שהריקו, נותן לתוכה חולין, מדאין מכוון לבטל; ורק אם הרכין והטה הכלי אח"כ והתכנסו בתוכה משקין, הר"ז תרומה, תרומ"ע של דמאי אם יש בה כשיעור חלק שפ"ד שבביצה, אסור לאבדו בידים; ורק בוודאי אפילו בפחות מכאן אסור לאבדו: **מ"ט.** ויקקען של תרומה אף דראוי קצת לאדם מותר הכהן להאכילו לבהמה: ישראל ששכר פרה מכהן, מותר להאכילה כרשיני תרומה, אף שישראל חייב במזונותיה, ניחא ליה לכהן בהכי, כדי שיאכילנה ברווח, וחשב לי' כאלו קבל הוא הכרשינים; אבל כהן ששכר פרה מישראל, אסור להאכילה כרשיני תרומה אף שמזונותיה עליו, מדעכ"פ משמינה עי"ז; מיהו בשומא הדין איפכא, דישראל ששם פרה מכהן אסור להאכילה כרשיני תרומה, וכהן מישראל מותר להאכילה כנ"ל, דשומא דינה כמכירה: **מ"י.** שמן תרומה שנטמא מותר להדליקו בבית הכנסת ובבית המדרש ובמבואות האפלין, מדאפשר שיבא שם כהן, וודאי ניח"ל לכהנים בזה; אבל אצל חולה דוקא כשיתרצה הכהן שרי להדליקו; וכ"כ בת ישראל שנשאת לכהן, ובאה כאורחת אצל אביה מותר אביה להדליק הנ"ל כשתתרצה היא; וכ"כ מותר להדליק בבית האבל או בבית המשתה כשמצוי שם כהן:

נשלמה מסכת תרומות

מַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת

פ"א כְּלָל אמרו במעשרות א), כל שהוא אוכל ב) ונשמר ג) וגדוליו מן הארץ ד) חייב במעשרות ה) ועוד כלל אחר אמרו כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל ו) אף על פי שהוא שומרו להוסיף אוכל ז), חייב קטן וגדול. וכל שאין תחלתו אוכל אבל סופו אוכל ח), אינו חייב עד שיעשה אוכל ט): **ב** מאימתי הפירות חייבין במעשרות י) ב) התאנים משיבחילו יא). הענבים

תפארת ישראל

פ"א א) ה"ה תרומות: ב) למעוטי סיטים [ווידעקרויט שעושין ממנו אינדיג] וקולה [הוא ג"כ מין עשב לצבוע] אף שנאכלים ע"י דחק: ג) למעוטי הפקר אפי' הפקיר שבלין ומרחן הזוכה, וכ"ש בנתמרחו ברשות הפקר, אבל במרח קודם שהפקיר, חייב במעשרות [כירושלמי הכא ופ"ג דמאי מ"ב וג']: ד) למעוטי כמהין ופטריות [מיני שוואממען] ואויר הן גדלין: ה) *כשאוכלן קבע; וי"א דהיינו מדרבנן; אבל מדאו' אינו חייב בתרומות ובמעשרות רק דגן תירוש ויצהר [עיי' רמ"למ רפ"ב דתרומות, ועי' בפ"ב דבכורים מ"ג]: ו) ככל ירקות דמיד שגדלין ראויים לאכילה: ז) ר"ל אף שאינו רגיל לתלשן עדיין, כדי שיתוסף המאכל: ח) *כפירות האילן: ט) ואם תהלתן אוכל ואין סופן אוכל, כשקדים המרים דרק בתחלתן הזו לאכילה קיי"ל [עירובין כ"ח ב'] דבין בגדלותן או בקטנותן פטירי ממעשרות, גדולים מדלא הזו, וקטנים מדלא נגמר פרין [ועיין רמב"ם פ"א ממעש' ה"ט] ודלא כדלקמן משנ"ד: י) *ר"ל פירות שאין תהלתן אוכל מאימתי אסור לאכלן קבע, משא"כ מאימת גרנן במ"ה, היינו לאסור גם אכילת ארעי: יא) כשיתחילו להתבשל, והוא כשילבין

ר"ע מברטנורה

פ"א כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל. למעוטי ספיס שקורין בערבי ני"ל וקול"ה שקורין בערבי אלעלפו"ר שאלו אינן אוכל. אף על פי שהן נאכלים על ידי הדחק. ואינם חייבים במעשרות: ונשמר. למעוטי הפקר שאין לו בעלים שישמרוהו: וגדוליו מן הארץ. למעוטי כמהין ופטריות וכל הני ילפינן מקרא דכתיב (דברים י"ד) עשר תעשר את כל תבוא' זרעך וכו'. את כל תבוא'. דומיא דתבואה שהוא אוכל. זרעך המיוחד לך (א) פרט להפקר שאין לו בעלים מיוחדים. זרעך דבר שזורעים אותו ומצמיח. פרט לכמהין ופטריו' שאינן נזרעות: כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל. כגון ירקות שמיד כשהן גדלים ראוין לאכילה ומשמרין אותו עד שיגדיל ויוסיף אוכל: חייב קטן וגדול. שהרי ראוין לאכילה בין גדולים בין קטנים: וכל שאין תחלתו אוכל. כגון מיני פירות: אינו מחייב עד שיעשה אוכל. דכתיב (ויקרא כ"ז) מזרע הארץ מפרי העץ עד שיגדל ויעשה פרי: **ב** מאימתי הפירו' חייבי' במעשרו'. דתחלתן אינו אוכל וצריך ליתן שעור לכל פרי ופרי מאימתי יגיע זמנו להיות ראוי לאכילה: משיבחילו. תחלת בשולם קרוי בוחל. ודוגמא לזו תחלת ימי הנעורים באשה קרוי בוחל. ומפרש

עיקר תוי"ט

(א) ולעיל בפ"ק דפאה מ"ד דריש מדכתיב (דברים י"ד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך: ב) חייבות במעשרות. פי' כשאוכל קבע. אבל עראי רשאי עדיין לאכול עד שיגיעו זמנים אחרים לענין

הענבים והאבשים(יב), משהבאישו(יג), האוג(יד) והתותים(טו) משיאדימו וכל האדומים משיאדימו, הרימונים משימסו(טז), התמרים משיטילו שאור(יז). האפרסקים(יח) משיטילו גידים(יט), האגוזים משיעשו מגורה(כ), רבי יהודה אומר האגוזים והשקדים משיעשו קליפה(כא): ג החרובין(כב) משינקדו(כג). וכל השחורים(כד) משינקדו. האגסים(כה) והקרוסטומלין(כו) והפרישין(כז) והעוזרדים(כח) משיקרחו(כט), וכל הלבנים(ל) משיקרחו, התלתן(לא) משתצמח(לב). התבואה

ר"ע מברטנורה

ומפרש בגמרא משילבין ראשיהם וזהו התחלת בשולם: האבשים. מין ממיני הענבים הרעים כמו ויעש באושים (ישעיה ה'): משהבאישו. שנתבשלו כל כך עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה. והאשכול שיש בו גרגיר א' שהגיע לשיעור זה הוי כלו חבור למעשרות: האוג. אילן שפירותיו אדומים וקורים לו בלע"ז קורניאולי. והתותים בערבי תו"ת ובלע"ז מורא"ש: משימסו. משימתיק האוכל שבתוכו ואם הגיעה אפי' פרידה אחת של רמון לשיעור זה כל הרמון חייב במעשרות: משיטילו שאור. משיפתחו כשאור שיש בו סדקים: משיטילו גידים. כשמתחילים להתבשל נראי' בהם כמין גידי' אדומי': משיעשו מגורה. משיבדל האוכל מן הקליפה החיצונה ויהיה האוכל כאלו מונח במגור' דהיינו אוצר: משיעשו קליפה. הקליפה התחתונ' הסמוכה לאוכל ואינה נעשית אלא אחר גמר בשול הפרי. ואין הלכה כר' יהודה: ג משינקדו. משיהיו בהם נקודו' שחורות. כי בגמר בשולם הם מתחילים להשחיר: וכל השחורי'. כגון ענבי הדס וענבי סנה: אגסים. בערבי אג"ס ובלע"ז פירא"ש: קרוסטומלין. תפוחים קטנים הדומי' לעפרים שקורין מיל"ן פריסין. קודוניי"ש בלע"ז ובערבי ספרג"ל. עוזרדין. בערבי זערו"ר ובלע"ז סורבא"ש: משיקרחו. פירות הללו בקטנן מלובשים שער דקות כמין צמר וכשיתחילו להתבשל נקרחים מעט מעט ובגמר בשולם נופל השער כולו: משתצמח. משיהיה נגמר בשולו עד שאם הי זורעים אותו היה צומח. וסימני לידע מתי הגיע לשיעור זה נותן אותו לתוך המים. וכו'

כרידס

תפארת ישראל

כשילבין ראשיהן: יב) ווילדע טרויבען: י"ג) ר"ל כשנראה הגרגר מתוך הקליפ': י"ד) קאנעלקירשען: טו) מוילבעערען: טז) משיתרככו: יז) משיתנפח כשאור: יח) פפירזיכע: יט) שנראה בקליפתן כגידין אדומי': כ) שיבדל האוכל שבקליפה, כמונח באוצר: כא) היא קליפה דקה שסמוכה על האוכל, שאינו מתהווה על הפרי רק אחר גמר בשולה: כב) באקסהארן: כג) שיתהוו עליהן נקודו' שחורו': כד) כל הפירו' המשחירי' כשנגמרו: כה) בירן: כו) מין אגסי' קטני' נקראי' פארהאדים בירן. ואין שני מינין הללו כאותן שלנו שאין עליהן שער בקטנותן, אבל הנך ע"כ יש עליהן שער ושייך בהן קרחה כדמסיק: כז) *קוויטטען, ונקראין פרישין שאין לך פרי עץ שהוא פרוש מלאכלו חי רק זה וכירוש': כח) שפיירלינג: כט) משנקרח השער שעליהן: ל) פירות הלבני'; לאו דוקא לבנים כשלג, רק ר"ל שאינן שחורים או אדומים: לא) פענכעל: לב) *משזרעו וצומח, תמוה מ"ש דנקט הש"ג רק גבי תלתן, הרי כל המינין פטורים ממעשרות עד שראוין לזריע' [כסוכה ד"לו, א'] וי"ל דלהכי נקט בירושלמי שבתלתן יש שי' כשנוטעו למי' נשקע' רוב הגרעין, ור"ל דבכל המינין יש להו שי' שבמשנה, מתי ראוין לזריע' אבל לתלתי אין כל הגרעינין שוין, ולהכי קא' "משתצמח", ור"ל שצריך לבדוק כל א' וי"ל שקושיתי זה דחק לרש"י [ר"ה ד"יב, ב'] לפרש משיתהוו זרע בגדולי'

התבואה והזיתים משיכניסו שליש נג): **ד** ובירק נד), הקשואים נה) והדלועים נו) והאבטיחים נז) והמלפפונות נח), התפוחים והאתרוגין חייבים גדולים וקטנים נט), רבי שמעון פוטר את האתרוגין בקטנן מ), החייב מא) בשקדים המרים, פטור במתוקים מב), החייב במתוקים פטור במרים: **ה** איזהו גרנן למעשרות מג), הקשואים והדלועים משיפקס מד) ואם אינו מפקם משיעמיד ערימה מה), האבטיח משישלק מו), ואם אינו משלק, עד שיעשה מוקצה מו), ירק הנאנד מז), משיאנד, אם אינו אונד עד שימלא את הכלי מח), ואם

תפארת ישראל

בגדולין ור"ל דאז ראוי לזריעה: לג) *שליש גידולן, וכן הוא בכל המינין הנ"ל, רק שבמינין הנ"ל יש סי' [וכ"כ הר"ש והרא"ש הכא ותוס' ר"ה הנ"ל]: לד) ר"ל אבל ד' מיני ירק אלו הקשואין וכו': לה) גורקען: לו) קירביסע: לז) מעלאהנען: לח) ליסראנען קירבים: לט) משמע מכאן דתפוחי' ואתרוגי' גם בקטנותן חזי לאכילה, וכ"ת לברכה; ואפ"ה לר"ש פטור באתרוגים מדאינו מאכל גמור [ועי' עירובין ד"כח ע"ב] ודוק: מ) דס"ל דאינן נאכלי' בקטנותן: מא) במעשר: מב) דמרים נאכלים בקטנותן ולא בגדלן, ומתוקי' להיפך: מג) לאסור גם אכילת ארעי כשראה פני הבית או יארע בהם א' מהדברים שקובעין למעשר כדלקמן סי' כ"ג [ועי' בע"ז ד"נו, א' ותוס' שם] או כשמוליכן לשוק וכדמסיק: מד) *משיקח האדם פרח שבראש הפרי, והנה בקשואים ודלועים שישנם במדינתנו אין בהם פרח בראשם, אבל ספרו לי בני ארץ הקדושה, דאתו מהתם להכא, שבא"י מצויים כך, והיינו דקאמר תנא ואם אינו מפקם, שיש מין שאין לו פרח בראשו. א"נ שער שעל גביו, וכ"ש בנשרו מעצמן: מה) שילברם בכרי: מו) משישטחם להתיבש: מז) שדרכו להאגד: מח) בממלא הרבה כלים משדהו, אוכל ארעי עד שימלא האחרון

ר"ע מברטנורה

פרידה שפוקעת רובה במים. בידוע שלא יזרענה תצמיח. ודרשינן לה מדכתי' (דברי' י"ד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך. דבר שהוא נזרע ומצמיח: משיכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שעתידין להתגדל. אי נמי כשבא לעצרן ולטוחנן (ג) מוציא מהן עכשיו שליש ממה שמוציא כשנתבשלו יפה: **ד** ובירק הקשואים והאבטיחים. הכי קאמר ד' מינים הללו בירק שהן הקשואין. והאבטיחים. והדלועין. והמלפפונות. ובפירות האילן התפוחים והאתרוגים חייבין בין גדולים בין קטנים. לפי שתחלתן אוכל וסופן אוכל. והן נאכלין בין גדולים בין קטנים: רבי שמעון פוט' את האתרוגין בקטנן דסבירא ליה שאין נאכלים קטנים. ולא הוי תחלתן אוכל. ואין הלכה כר' שמעון: שקדים המרים. נאכלים בקטנן ואין נאכלים בגדלן. ושקדים מתוקים אפכא: **ה** איזהו גרנן למעשרות. אימתי הוקבעו הפירות למעשר. ואסור לאכול מהן עראי כמו התבואה בגורן שאעפ"י שהגיעו הפירות לעונת המעשרות עדיין מותר לאכול מהן עראי עד שיהא גרנן למעשרות: משיפקסו. משינטל פיקס שלהם. והוא שער הצומח בהן כשהן קטנים. וכשנתבשלו כל צרכן נושר: משיעמיד ערימה. שיעשה מהם כרי: משישלוק. שילוק לאבטיח כמו פיקוס לדלועים: מוקצה. לפי שאין עושים ערימה מן האבטיחים אלא שוטחים אותם. ומקום ששוטחים בו הפירות קרוי מוקצה: ירק הנאגד. שדרכו למכרו אגודות

עיקר תוי"ט

(ג) לפניין זיתים כתב כן ולעניין תבואה כשבא לטוחנו תוי"ט:

שיחפה

ואם אינו ממלא את הכלי, עד שילקט כל צרכו(מט). כלכלה(נ) עד שיחפה(נא)(ד) ואם אינו מחפה, עד שימלא את הכלי, ואם אינו ממלא את הכלי, עד שילקוט כל צרכו. במה דברים אמורים(נב) במוליך לשוק(נג). אבל במוליך לביתו, אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו(נד): ו הפרדים(נה) והצמוקין

תפארת ישראל

האחרון: מט) כל מה שרוצה ללקט: נ) *ר"ל ע"ש שהן כל הפירות לסל א' גדול, ואמרי' בירוש' פ"ב, שהם כלכלה ד' קבין, וגדול שהם, קופה ג' קבין: נא) שמכסה הפירות עם עלי שלא יתיבשו כשנושאן לשוק, נאסר באכיל' עראי, אף שלא מלאהו: נב) הכי גרסי': נג) *דלאו בדעתו תליא, דשמא ימצא לוקחין שם, ונטבלו, דכבוש, שבת, מקח, חצר, תרומ', אור, מלח [וסי' כשמחת אם] כל א' מאלו קובע למעשר, אבל רק כשנגמרו מלאכתן שנזכרו לקמן [מ"א רמב"ם פ"ג ממעשרו' ה"ג] דג' פרקים יש לחיוב מעשר, וסימנך ענק (א) עונת המעשר, והן הנזכרים בפרקין משנה ב' ולהלן, דכולן אם תלשן קודם לעונה שנזכר בכל א' וא' פטור ממעשרות.

ר"ע מברטנורה

אגודות: ואם אינו ממלא את הכלי. כגון שרוצה למלאות שנים או שלשה כלים. אוכל מכל אחד עראי עד שימלא את האחרון: כלכלה. שמלקט ירק לתוך הכלכלה דהיינו סל: שיחפה. את הירק בחוצין או בעלין שדרך לכסות בו: במה דברים אמורים. שהוי גורן למעשרות. במוליך לשוק למכור דלאו בדעתו הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ויהיו הפירות טבולים שהמקח קובע למעשר: אבל במוליך לביתו. אוכל עראי עד שמגיע לביתו. דבדעתו תלוי הדבר ולא יהיו הפירות טבולים עד שיגיע לביתו. שהטבל אינו חייב במעשר עד שיראה פני הבית דכתיב (דברים כ"ו) בערתי הקדש מן הבית: ו הפרד. רגילין היו לפרד ברמונים וליבשן

(ג) נגמר מלאכתן. דאם תלשן אחר עונת המעשר הנ"ל, מותר לאכול מהן עראי עד שיגמר מלאכתן וכפי המבואר בכל א' וא' בפרקין ממשנה ה' ולהלן, והיינו גורן למעשר; וכשנגמר מלאכתן, והוא רוצה להוליכן מהשדה לשוק, גם עראי אסור לאכול מהן: (ד) קבע למעשר דאם אין רוצה למכרן בשוק, אלא להוליכן לביתו, אז גם אחר שנגמר מלאכתן מותר לאכול מהן עראי, עד שיוקבע למעשר ע"י א' מהז' דברים שנזכרו כבוש שבת וכו' [רמב"ם רפ"ג ממעשרו'] ולהראב"ד שם בדגן תירוש ויצהר, אף שרוצה להכניסן לביתו כיון שנגמר מלאכתן אסור לאכול מהן עראי דהיינו, בתבואה משימרח ויחליק פני הכרי אחר שדשו, ויין משיקפה ושמן משירד לעוקה [כפרקין משנה ז']. וכל מקום שאדם מותר לאכול מהפירות עראי, מותר להאכילו לבהמתו אפי' הרבה דהיינו קבע; וכל מקום שאדם אסור לאכול אפי' עראי, עכ"פ מותר להאכיל לבהמה עראי [רמב"ם פ"ג ממעשר ה"ד]. מיהו כל ז' קביעות אלו מדרבנן ואין לוקין כשאכל הטבל אחר שהוקבע בא' מהנך; דמן התורה לא הוקבע לתרומה ולמעשרות, רק כשהכניסו לתוך הבית ממש, שנאמר בערתי הקדש מן הבית, וכשאכל הטבל אח"כ לוקה אפי' כשאכל רק כזית עראי [רמב"ם פ"ד ממעשרות]: נד) דבדעתו תלוי שלא יהיו טבל עד שיבאו לחצר: נה) [illegible] תחובר

עיקר תוי"ט

ד שיחפה. פירוש פעמים שאין רוצה להוסיף. והכסוי שפירש שבכלכלה בעלין או בחוצין ובר"ש נסח

הצמוקין נו) ה) והחרובין, משיעמיד ערימה נה), הבצלים משיפקל נז), ואם אינו מפקל משיעמיד ערימה נה) ו), התבואה משימרח נח), ואם אינו ממרח, עד שיעמיד ערימה, הקטניות משיכבור נט), ואם אינו כובר, עד שימרח, אף על פי שמרח, נוטל מן הקוטעים ס) ומן הצדדים סא) וממה שבתוך התבן סב), ואוכל: ז היין משיקפה סג), אף על פי שקפה קולט סד) מן הגת העליונה סה) ומן הצנור סו) ושותה, השמן משירד לעוקה סז), אף על פי שירד, נוטל מן העקל סח), ומבין הממל סט), ומבין הפצים ע), ונותן לחמטה עא), ולתמחוי עב), אבל לא יתן לקדרה, ולאלפס, כשהן רותחין עג) רבי

תפארת ישראל

מחוב' יחד מכמ' חלקי' כמו קנאבלויך, ומפרידין החלקים כדי שיתיבשו היטב וכל חלק כשנפרד נקרא פרד: נו) ראזינן: נז) משיקלף הקליפו' הרעות מעליהן: נח) שיחליק פני הכרי: נט) דדרך קטניות לעקרן עם עפר, וכוברן בכברה לנקותן: ס) שבלין קטועים שלא נדושו היטב: סא) בצדדי הכרי: סב) *שלא נזרה היטב, דכל אלו לא ניקבעו עדיין למעש', וכ"כ כמ"ז: סג) איבער זיך גערען, שיעלה היין שבבור ברתיחתו, הזגים והחרצני' המעורבי' בו: סד) מות' לקלוט: סה) מיין שלא ירד עדיין לבור: סו) רעננע שבו ירד היין לבור: סז) בור שירד בו השמן כשנעצר: סח) *סל מנוקב שמשימין בו פסולת הזתים כשנעצרו, ושמן שנשאר בהן זוחל ויוצא מנקבי הסל: סט) *הוא האבן שמשים בסל להכביד על הזתים ולכבשן: ע) מה שנדבק בין נסרי הגת שנעצרו שם הזתים: עא) *עוגה קטנה חמה, דאף דדבר עב משמר חומו לאה' שלוקו מאש ודינו ככלי ראשון (כי"ד נ"ד) נ"ל דהכא בעוגה דקה וקטנה מיירי: עב) קער' גדול שעירה בו תבשיל חם, ואף דאש קובע למעש', הכא כלי שני הוא: עג) שהעבירן מאש

ר"ע מברטנורה

וליבשן ואותן הגרגרים יבשים קרוין פרד על שם שמפרידים אותן כדי שתכנס בהן (החמה) מכל צד: משיפקל. כמו משיקליף (ז) כלומ' משיסיר מעליהן הקליפו' הרעות: משימרח. אחר שמנקין התבואה מן המוץ שלה צוברים אותה במקום אחד בגורן ומיפה פני הכרי ומחליקין אותו והוא הנקרא מירוח: משיכבור. לפי שרגילים לעקו' הקטנית עם העפר צריך לכברם בכברה: קוטעים. שבלים קטועים שלא נדושו: מן הצדדים. צדי הכרי שלא נתמרח: וממה שבתוך התבן. שלא נזרה מן המוץ: ז משיקפה. משיסיר החרצנים והזגים שמעלה היין בתוך בור של יין בשעת רתיחתו: מן הגת העליונה. שעדיין לא ירד לבור: ומן הצנור. העשוי בפי הגת. והיין מקלח מן הצנור לבור. והיין שבגת או שבצנור עדיין לא נגמרה מלאכתו: לעוקה. גומא שלפני בית הבד ששמן יורד לתוכה: עקל. כלי העשוי מהבלים שצוברים הזיתים לתוכו כשמכבידים הקורה עליהם: וממל. הרכב העליונה שטוחנין בה הזיתים: מבין הפצים. שמן היוצא מבין הנסרים: חמטה. הוא עוגה דקה וכשמוציאין אותה מן התנור רגילים להחליק פניה בשמן וקמ"ל דלא חשיב כמבושל שהאש קובעת למעשר ואסור לאכול עראי מכל תבואה ופירות וירקות שנתבשלו באור (ח) אבל האי לא חשיב בישול: וכן לתמחוי. דכלי שני הוא ואינו מבשל: אבל לא יתן שמן לקדרה ולאילפס כשהן מרתיחים. אעפ"י שהעבירן מן האור

עיקר תוי"ט

כשם והיינו דקאמר משיתפה פי': ה) הצמוקין. הענבים שיבשים. הר"מ: ו) **משיעמיד ערימה.** בדרך שהעמידם בראש הגג ליבשם פי': (ז) כחלוף כמו שמלש שלמה: (ח) הטעם שאין המנהג שיבשל אדם

רבי יהודה אומר לכל הוא נותן עד) חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר עה): העגול עו) משיחליקנו עז). מחליקים בתאנים ובענבים של טבל עח). רבי יהודה אוסר, המחליק בענבים עט). לא הוכשר פ). רבי יהודה אומר הוכשר, הגרוגרות פא) משידוש פב), ומגורה פג) ט) משיעגל, היה דש בחבית פד) ומעגל במגורה, נשברה החבית ונפתחה המגורה, לא יאכל מהם עראי, רבי יוסי מתיר:

תפארת ישראל

אש: עד) אף לכלי ראשון בהעבירן מאש: עה) דחריפותן מסייע לבשל אף אחר שהעבירן מאש. וציר הוא מים היוצאין מדגים מלוחים או בשר שנמלח: עו) תאנים דרוסין יחד בעיגול: עז) גלעטטען, שמחליק פניו במשקין אז הוקבע למעשר: עח) מותר לשפשף פני העגול בתאנים וענבים של טבל כדי שיתיפה העיגול *ולא הו"ל כמפסיד הטבל דאסו', א"כ מות' לשפשף עיגול חולין, בענבי טבל, דלא חשיב המשקה היוצא מהן: עט) ולא נקט תאנים, דהרי משקה שלהן אינו מכשיר: פ) דהמשקה היוצא שמלאכתו בהן, לא חשיב; ונ"ל טעמא משום דלא היה עליו שם משק' מעול' דתיכף כשיצ' מהענב נבלע בהעיגול, ואפשר דזהו כוונת הש"ס דקאמר דפליגי במשקה שבא לאיבוד (עיי' שבת קמ"ה א'): פא) תאנים יבשים: פב) משידושם לתוך החבית הוקבעו למעש': פג) באינו רוצה לדושן, רק מעגלן לקיום באוצר ואין זה עגול דלעיל, דהתם שלוקח תאנים רבים וכובשן יחד בעיגול כעין ככר עגול או לא הוקבע למעשר עד שיחליקנו, אבל הכא שאוסף כל התאנים באוצר בכרי, הוקבעו למעש' כשיעגל פני הכרי: פד) או:

ר"ע מברטנורה

האור ויאכל אכילת עראי. דכל זמן שהיד סולדת בהן חשיב כמבושל וקובעת למעשר: לכל הוא נותן. לכל אלפסין רותחין. ולכל קדרות רותחו'. הוא נותן לאחר שהעבירן מן האור ואינו קובע למעשר: חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. שחריפתו של חומץ וציר מסייע לבשל ואין הלכה כרבי יהודה: ח העגול של דבילה. רגילים להחליק פניו במשקין. והוא גמר מלאכתו למעשר: בתאנים ובענבים של טבל. במשקין היוצאים מתאנים וענבים של טבל, מחליקים בהם העגול של דבילה ולא חשיבי. כיון דאזלי לאבוד: ורבי יהודה אוסר. דמשקין חשובין הם ואסורים משום טבל ואין הלכה כרבי יהודה בכולה מתניתין: המחליק בענבים. משפשף הענבים על עגול של דבלה: לא הוכשר. העגול לקבל טומאה דלא חשיב משקה זה שיוצא מן הענבים. ובמשקה העומד לנהלא פליגי בה ת"ק ורבי יהודה אי חשיב משקה אי לא: משידוש. מיבשים התאנים ואחר כך דשים אותם במקלות לתוך החבית. או מעגלין אותם בידים לתוך האוצר. ודישת החבית ועגול המגורה הוא גמר מלאכתו: לא יאכל מהן עראי. דקא סבר לא עליון צריך לתחתון, אלא תחתון צריך לעליון. וכבר נגמרה מלאכתן. ורבי יוסי סבר עדיין צריכין זה לזה ולא נגמרה מלאכתן. ואין הלכה כר' יוסי:

עיקר תוי"ט

אדם ויאכל ותקרא זאת האכילה עראי לפי שכיון שבשל אינו עראי פר"מ: ב) מגורה. אוצר. פר"ב:

חידושים

מ"ח כ' הר"ב והר"ש כסי' פ' כ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל וק"ל דהכי זה רק לאוקימתא (בשבת קמ"ה, א') גבי חולב לקדירה שיש בה אוכל, דמשקה הבא לאוכל לאו כאוכל דמי

פ"ב היה עובר בשוק* ואמר טלו לכם תאנים, אוכלים ופטורין, לפיכך

תפארת ישראל

פ"ב א) °ע"ה החשוד על מעשרות, ומיירי באינו מוליכן למכור דא"כ כבר נקבעו, בפ"א מ"ג: ב) °מיירי ברוב בני עיר מכניסין לבתיהן, תלינן דלא ראו פני הבית ולא הוקבעו, דאל"כ לא היה מכשילן ואף דבכל דוכתא מתנה כמכר [כב"מ דע"ז ומגילה דכ"ז, ב'] והרי מקח קובע למעשר [כב"מ דפ"ח, א']? במעשר פירות דרבנן הקילו, כירושלמי הכא ומכאן

ר"ע מברטנורה

פ"ב היה עובר בשוק. עם הארץ החשוד על המעשרות: אוכלין ופטורים. דאומר לא ראו פני הבית ולא הוקבעו למעשר

הידושים

דמי, מיהו למאי דקיי"ל דכאוכל דמי כמש"כ הרי"ף והרמב"ם פ"ח דשבת, ע"כ טעמא דת"ק דהכא דלא סוכבר משום דכאוכל דמי, ואפשר דר"ש ור"ב ס"ל כתו' שם בשם ר"ת דקיי"ל דאין תולכין לקידרם דכמפקה דמי, אח"כ ראיתי ברשב"א כתי' בשבת, דבי' הגאונים דר"ע כאוכל דמי יע"ש

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א. כל גדולי ארץ שיש בהן ג' תנאים, דהיינו א) שנאכל שלא ע"י הדחק, ב) **שלא הופקר** קודם שנג"מל למעשר [כממשנה ה' ולהלן בפ"קן], ג) ששואב גדולו מהארץ, ולמעוטי מיני שוואממען דמאוירא קרבו חייבים בתרו"מע. וי"א דרק דגן תירוש ויצהר חייב מדאו' בתרו"מע: **ועוד** יש ג' מדות בזמן חיובן לתר"ומע, א) כל שמיד שצמח ראוי לאכילה, אע"ג שאינו רגיל לתלשו עדיין כדי שיגדל טפי, אסור לאכלו (קבע כשיג"מל) [שמיד נגמ"ל] למעשר, **עד שיפריש** תר"ומע בין שהוא גדול או קטן, ב) ובלא חזי לאכלו רק כשיגדל, מותר לאכלו קבע רק כשהוא קטן ולא כשהוא גדול; ג) ובלא חזי לאכול רק כשלא נתבשל **כל** צרכו ולא כשנתבשל כל צרכו, כגון שקדים המרים, **פטור** ממעשר בין גדול או קטן [רמב"ם פ"ב ממעשר ה"ה]: **מ"ב**. אלו גדולי אילן אסור לאכלן קבע קודם שיפריש תר"ומע, תאנים משילבין ראשיהן; ועגבי נגה ועגבי שדה, משיראו **הגרגרים** מתוך הקליפה; האהנבוסטען וסוילבערן [משיתחילו להתאדם, וכן כל פרי שמאדים כשמתבשל באילן, הרמונים] משהתרככו, ותמרים משיתנפחו כשאור; אפרסקין משיטילו גידין אדומין **על** פניהם; ואגוזים משיבדל הגרעין מהקליפה **מ"ג**. וחרובין משינקדו, וכן כל פרי שמשחיר כשיתבשל באילן; אגסים וקרוסטומלין, [וקוויטען] ושפיידלינגע, משנקרח שערן, וכן כל פרי שאינו משחיר או מאדים כשיתבשל באילן. כל הנך הן סימן שכשיזרעום שוב יצמחו, ורק בתלתן אין בו סימן, וצריך לבדוק כל א' אם זרעו שוב יצמח. וה"כ תבואה וזתים צריך לבדוק כל **א'** אם יש בו שליש גידולו: **מ"ד**. ובגדולי קרקע, קשואין וקירבים, [ומצלאהנען] וציטראָנען קירבים, ותפוחים ואתרונים כולן ראויין לאכול מיד כשיתראה הפרי, ואסורים קבע בין גדולים ובין קטנים. שקדים מתוקים רק גדולים אסורים קבע, אבל מרים פטורים בין גדולים ובין קטנים: **מ"ה**. מיהו אעפ"כ מותר עדיין לאכלן עראי, עד שתגמר מלאכתן, והיינו קשואין, דלועין ואבטיחין, משיעקר הפרח מראשן, ומין קשואין ודלועין שאין פרח בראשן משיצברם בכרי; ומין אבטיחין שאין פרח בראשן, משישפחם להתיבש. ירק שדרכו להאגד משיאגד, ובאין דרכו להאגד, משימלא ממנו הכלי שמוליכו בו לשוק; ובאין ממלא ממנו הכלי, משילקט ממנו כל מה שרוצה ללקט ממנו השתא. פירות שממלאן בכלכלה מותרים ארעי עד שיחפה הכלכלה, ואם אינו מחפו עד שימלאו, ובאינו ממלאו עד שילקט כל מה שרוצה ללקט השתא; **וכל** זה במלקט למכור בשוק, אבל בלוקט להביא לביתו אף שעשה כל הנך מותר לאכול ארעי, עד שיביאן לביתו, או שיהיה בהן א' מהז' דברים **כשמחת אס** (עי' סי' ג"ג): **מ"ו**. הפרד והצמוקים וחרובים שרוצה להוליכם לשוק מותרים ארעי עד שיצברן בכרי, והבצלים משיקלוף קליפתן הרעות, וכשלא מקלפן משיצבור בכרי, התבואה משימרח הכרי ואם אינו ממרח עד שיצבור הכרי: קטניות משיכברם מהעפר שבהן, ובאינו כובר משימרח הכרי. מיהו אף שמירח. אוכל ארעי משבלים קטועים ומצדדי הכרי ומגרעינים שמונחים תוך התבן: **מ"ז**. היין משיצופו החרצנים והזגים על פני היין שבבור שלפני הגת. ואעפ"כ מותר עדיין עראי ביין שבגת העליון ושבצנור שלא ירד עדיין לבור. השמן משירד להבור, ואעפ"כ מותר ארעי מהשמן שזב מנקבי הסל שמניח בו הזתים אחר שנכבשו ונעצרו. ומהשמן שבין אבנים ודפים של כבישה, ומושח בו עונה קטנה ודקה אף שחמה קצת או לקערת תבשיל אף שרותח, הרי הו"ל כלי שני: **מ"ח**. עגול דבילה שבדעתו להוליכו לשוק, אוכלו ארעי עד שיחליק פניו בפירות רטובים. מותר להחליק העגול בפירות טבל **ואין** חושש להפסד טבל, וכ"כ מחליק עגול חולין מתוקן עם פירות טבל, דלא חשיב הרטיבות היוצא מהפרי משקה גם לענין הכשר: גרוגרות מותרים ארעי כשמוכנים בשדה לשוק עד שידושם בחבית: **ובצוברם** משיעגל הכרי; ואם בעודו ישן בחבית נשבר, או בעודו מעגל הכרי נתבלבל הכרי, אסור הארעי:

לפיכך ג) אם הכניסו לבתיהן ד) מתקנים ודאי ה). טלו והכניסו לבתיכם ו), לא יאכלו מהם עראי ו), לפיכך ז) אם הכניסו לבתיהם, אינן מתקנין אלא דמאי ח): ב היו יושבין בשער או בחנות, ואמר ט) טלו לכם תאנים י), אוכלים ופטורין יא), ובעל השער ובעל החנות חייבין, רבי יהודה פוטר יב), עד שיחזיר את פניו יג) או שישנה מקום ישיבתו יד):

ג המעלה

ר״ע מברטנורה

למעשר (א). ואע״ג דתגר קובע למעשר הני תאנה יהיב להו ותאנה אינה קובעת: מתקנים ודאי. שהנותן לא עישר דהכא הוא שיאכלו בשוק ולא בעי עשורי. וכיון שהכניסום לבית הוקבעו. ודוקא שנתן להם דבר מועט שראוי לאכלם בשוק. אבל אם נתן דבר מרובה או שהי׳ המקבל אדם שאין דרכו לאכול בשוק, או הדבר שניתן אינו נאכל כך כמות שהוא בכל אלו הוי כאלו אמר הכניסו לבתיכם: ואסור לאכול מהם עראי. דמסתמא כבר הוקבעו למעשר: אין מתקני׳ אלא דמאי. ונותן תרומת מעשר לכהן. ומעשר ראשון ועני נוטל לעצמו: ב ואמר טלו לכם תאנים בעל השער או בעל החנות אמר כן (ג) ובעל השער ובעל החנות חייבין. דביתו של אדם קובע לו אבל לא לאחרי׳: ור׳ יהודה פוטר. משום דשער וחנות אדם בוש לאכול בתוכו. וחצר הקובעת למעשר היא כל שאין אדם בוש לאכול בתוכו (ד): עד שיחזיר פניו. במקום שיושב ומוכר הוא בוש לאכול בלא חזר׳ פני׳. אבל במקום שאינו יושב ומוכר אינו בוש. וקיימא לן מקום שהוא בוש פטור. מקום שאינו בוש חייב. ואין הלכה כרבי יהודה:

תפארת ישראל

ומכאן משמע דאף תרומ׳ תאנה חד״ס ודלא כרמב״ם פ״ב דתרומ׳ וכן מוכח בביצה [ד״ג, ב׳] דמדאי׳ מליטרא קציעות בדבר שבמנין אפי׳ בדרבנן לא בטיל. ועתוס׳ ב״מ דפ״ח, א׳ ד״ה הכא]: ג) רצה לומר מדאמר טלו וכו׳: ד) *ונקבעו למעשר בראיית פני הבית: ה) דטלו וכו׳ פרעי משמע, והנותן סמך שלא יאכלו רק מעט דרך ארעי, ולא עישר, מיהו בנתן להם הרבה שאין דרך לאכל כ״כ בשוק, או שהמקבל נכבד, שאינו אוכל בשוק, או שהפירות אינן נאכלי׳ חיין, אף שאמר טלו וכו׳ מעשר בביתו רק דמאי: ו) למדקאמר הכניסו, משמע שאומר שגם קבע יורשו לאכול מדכבר עישר, א״כ כבר הוקבעו למעשר, ופלגינן דבורים דמהמנינן לי׳ בהאי שהוקבעו, ולהכי אסורים בארעי, ולא מהמנינן ליה במה שעישר להכי חייבים להפריש דמאי: ז) *מדאמר הכניסו, משמע שיאכלו קבע, ושמא עישר מה״ע: ח) ונותן רק תה״מ לכהן, והמעשרות מטל לעצמו דכמ״ש: ט) *בעל השער או חנות שהי׳ מוליך פירות ואמר וכו׳: י) *שיש לו בשוק, דאילו כבר היו בחנות כבר הוקבעו וחייבי׳: יא) *אפי׳ בשער וחנות, דמוחזק בהן מקומם, בשו אינו טובל רק לו ולא לאחרי׳: יב) *אף נבע״ב מדיושב ומוכר שם בשער וחנות, הוא בוש לאכול במקום שיושב ומוכר, וחצר שבוש לאכול שם אינו קובע [כפ״ג מ״ט ואילה״ק דהתם פ׳ הר״ב דקיי״ל כר״י, והכא פי׳ דאין הלכה כר״י, נ״ל, דהכא מיירי בחצר שאינו בוש מנ״ט רק משום שמוכר שם, ובהא לא קיי״ל כר״י]: יג) במקום שיושב ומוכר: יד) *אף בפני

כך

עיקר תוי״ט

(א) דאלו ראי׳ פני הבית ע״י בעה״ב והוקבעו למעשר טביל להו ואסורים לכל אדם: ב) לבתיכם. דוקא לבתיכם דאלו לביתי אין בית אחר טובל כדלקמן. הוי״ט: (ג) וז״ל שהפירות מונחים בשוק דאלו הפירות הנה ג״כ בשער או בחנות. א״כ טבולים והוקבעו למעשר ואסורין גם לאחרים עכ״ל דהוה מצי למיתני היו יושבים בבית אלא משום המוכר פירות ליבא בבוש״ת: (ד) דברי ר׳ נחמיה

בגמ׳

ג המעלה פירות מן הגליל ליהודה(טו) או עולה לירושלים. אוכל מהם(טז) עד שהוא מגיע למקום שהוא הולך(יז), וכן בחזרה(יח). (נ"א ביהודה) רבי מאיר אומר עד שהוא מגיע למקום השביתה(יט). והרוכלין המחזירין בעיירות(כ) אוכלין עד שמגיעים למקום הלינה(כא). רבי יהודה אומר הבית הראשון(ו) הוא ביתו(כב): ד פירות שתְּרָמָן עד שלא נגמרה מלאכתן(כג), רבי אליעזר אוסר מלאכול מהם עֲרַאי(כד), וחכמים מתירין(כה). חוץ מכַּלְכָּלַת תאנים. כַּלְכָּלַת תאנים שתְּרָמָהּ(כו) רבי

תפארת ישראל

כגד הבאי לקנות [כך כ"ל ודו"ק]: טו) *שלקטן בשדה בגליל ומעלן ליהודה; וכ"ל דמיירי שאינו רוצה למכרן עד יהודה, דאל"כ הו"ל כמוליכן לשוק דהוקבעו מיד כפ"א מ"ג [א"נ דמיירי שדר בירושלים או בעיר שביהודה ומעלן לאכלן בביתו]: טז) ארעי: יז) אף שלן בדרך פטור עדיין מלעשר, ואוכל ארעי, עד שיכניסן להבית שהם מגמת דרכו; ואם הוליכן למכור שם בשוק, כיון שהגיע לעבור העיר שהיא אסור: יח) אם קודם שהגיע למגמת דרכו, נמלך וחזר לגליל, מותר לאכול מהן ארעי עד שיגיע לבית מדורו בגליל, כשיכניסן לשם נתחייב: יט) ר"ל עד שיכניסן לתוך הבית, שרוצה לנוח שם בשבת, ואף שלא הגיע עדיין שבת חייב, דבהאי שבת הוקבע אף שאינו לצורך שבת: כ) *המחזירי' בעיירו' עם בשמי', וקבלו במתנה פירו' שלא הוקבעו עדיין, דאי בקנו, הוקבעו במקח: כא) ר"ל שיכניסם לתוך הבית שרוצה ללון בתוכה; דלעולם אינו חייב בראיית פני הבית רק כשיכניסו לתוכו [רמב"ם רפ"ד ממעשרות]: כב) *דמשהגיע לבית ראשון שבעיר שלן שם והכניס לתוכו פירותיו, והוסב ללון שם כשיתרצה בע"הב הוטבלו פירותיו אפילו לן בבית אחר, מדמתרצה ללון שם כשירצה ב"ב: כג) שלא הגיע גרנן למעשר כנעיל פ"א מ"ח: כד) *עד שיפריש כל המעשרו', דס"ל תרומ' קובעת אפי' לא נג"מל: כה) *דתרומ' קובעת רק בנג"מל: כו) *והרי לא נג"מל עד שילקט כל גרנו כפ"א מ"ס:

ס"ל

ר"ע מברטנורה

ג המעלה פירות מן הגליל. ליקט פירות בגליל כדי למוכרן ביהודה. לא הוקבעו למעשר אפילו לן בדרך. עד שיגיע ליהודה. שדעתו למוכרם שם: וכן בחזרה. אם קודם שהגיע ליהודה נמלך להחזירן לגליל. אוכל מהן עראי בדרך עד שיגיע לגליל: עד שהוא מגיע למקום השביתה. למקום שהוא רוצה לנוח שם בשבת. ומיד כשיגיע שם הוקבעו פירותיו למעשר. אף על פי שעדיין לא הגיע שבת (ה). ואין הלכה כרבי מאיר: והרוכלין המחזירין בעיירות. למכור בשמים ותמרוקי הנשים. ומוליכין עמהם פירות אוכלים. מהן עראי עד שיגיעו למקום הלינה. וכשמגיעי' שם הוקבעו הפירות למעשר: רבי יהודה אומר בית ראשון. שבעיר שהוא לן שם. קובע למעשר ואפילו הוא לן בבית אחר של העיר לפי שהאדם רוצה לפנות כליו בבית ראשון שהוא פוגע כדי ללון שם. ואין הלכה כרבי יהודה: ד עד שלא נגמרה מלאכתן. שלא הגיע גרנן למעשר. כל פרי ופרי. כפי מה שמפורש לעיל: רבי אליעזר אוסר לאכול מהן עראי. עד שיפריש כל מעשרותיהן דתרומה טובלת: וחכמים מתירים. דסברי אין תרומה טובלת אלא אם כן תרם מתוך הכלכלה: כלכלת תאנים שתרמה. עד שלא הגיע גרנן למעשר:

רבי

עיקר תוי"ט

במ"ס פ"ג. וביאו' ר"י ור"ש אמרו דבר אחד: (ה) דאלו הגיע השבת טבלי אע"פ שלא יחדם לצורך השבת ירו': ו) הראשון. כלו' כיון שהגיע לבי"ר שבעיר נטבלו הפירות אע"פ שלא לן שם הר"ש:

וחכמים

רבי שמעון מתיר כז) וחכמים אוסרין כח) ז): **ה** האומר לחבירו הילך איסר זה, ותן לי בו חמש תאנים, לא יאכל עד שיעשר כט), דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר, אוכל אחת אחת ופטור. ואם צרף ל) חייב. אמר רבי יהודה מעשה בגנת ורדים שהיתה בירושלים והיו תאנים נמכרות שלש וארבע באיסר לא), ולא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעולם לב): **ו** האומר לחבירו הילך איסר זה בעשר תאנים שאבור לי לג), בורר ואוכל, באשכול שאבור לי, מגרגר לד) ואוכל ט), ברמון שאבור לי. פורט לה) ואוכל, באבטיח שאבור לי, סופת לו) ואוכל, אבל אם אמר לו בעשרים תאנים אלו, בשני אשכולות אלו, בשני

תפארת ישראל

כז) *ס"ל תרומה אינה קובעת ומותר לאכול מהן ארעי קודם שעשר, אף שכבר תרם, דס"ל ק"ו מה כשיש עליה ג' זיקות, היינו ת"ג ומעש"ר ומעשר שני מותר לאכול ממנו ארעי, כ"ש כשתרם כבר שאין עליה רק ב' זיקות לא כל שכן; ורבנן ס"ל, דכשתרם שאני דתו לא יוסיף, ואם כן נג"מל: כח) דאף דשיעור' עד שילקט כ"ל, הכא שכבר תרם, וודאי לא יוסיף ללקט לערב טבל בחולין: כט) *דמקח קובע בתלוש, אפי' לא נג"מל ולהכי דוקא בלקטן המוכר: ל) *שנתן לו המוכר ב' כאחת הו"ל כגורן; מיהו מדאוריי' רק בעל השדה שאוכל פירותי' חייב לעשר ולא לוקח כרמב"ם רפ"ב ממעשרו', שנאמר עשר תעשר תבואת זרעך ואכלת (ב"מ דפ"ח ב'): לא) והתם המוכר לקטן, דלא הניחו, לקונים לכנס לגינה, מחשיבות הוורדים: לב) מדאכלום א', א': לג) שאברר ואלקט מהאילנות: לד) מלקט במחובר גרגר גרגר מאשכל שבירר: לה) עיי' פ"א, כ"ד; דמדאין המקח נגמר עד אחר שתלשו, מקח בתלוש קובע למעשר, ואף לאכלו ארעי, והרי כשתלש איזה מהן נג"מל, מדאין לו ג"מל אחרת, אבל לגרגר ולפרוט מותר, דבכה"ג לא נג"מל גם לקונה, והרי כל ד' הדברים [פ"א, כ"ג] אין קובעים רק בנג"מל (ועי' רפ"ג): לו) חותך תתיכות

ר"ע מברטנורה

ר' שמעון מתיר. אפילו תרם מתוך הכלכלה: וחכמים אוסרים. והלכה כחכמים. דתרומה קובע' למעשר כשתרם מתוך הכלכלה, ולאחר שתרם אסור לאכול עראי מאותה כלכלה עד שיפריש כל המעשרות: **ה** עד שיעשר. דמקח טובל: ואם צירף. שלקח בעל הגינה ב' כאחת (ח) ונתן לו חייב. אבל בזמן שהקונה ליקט ואכל מודה רבי מאיר דאוכל אחת אחת: אמר רבי יהודה מעשה בגינת ורדים וכו'. והתם בעל הגינה היה מלקט שלא היו מניחים ליכנס שם אדם מפני הורדים ואע"פ כן לא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעולם. והלכה כרבי יהודה: **ו** שאבור. שאברור ואבחר: בורר ואוכל. תולש אחת אחת ואוכל אבל אם תלש וצירף שתים חייב: מגרגר. מלקט גרגיר גרגיר ואוכל: פורט. בעוד הרמון במחובר פורט ממנו גרגיר גרגיר ואוכל: ובאבטיח סופת ואוכל גרסינן. כלומר חותך חתיכות דקות ואוכל:

עיקר תוי"ט

ז) וחכמים אוסרים. טעמייהו דסברי דבכונסין תאנים בכלכלה יש שמניחין אותן כך וסוס גמר מלאכה. אע"ג דלאו כ"ע עבדי הכי אלא מחליקים אותם כדאי' ס"פ דלעיל תוי"ט: (ח) בגמ' פ"ז דב"מ אסמכינן אקרא כי קבלם כעמיר גרנה (מיכה ד') ופרש"י אין גורן בלא קבוץ ואין קבוץ פחות משתים: ט) מגרגר ואוכל. פי' בעודו במחובר כמ"ש הר"מ, שלא יכרית האשכול כולו כדי שלא יתחייב במעשר שהרי לא קנה אלא הנתלש. מכאן"כ בסיפא דאמר אלו במחובר קנה ויתן כרפ"ס דהקונה

בשני רמונים אֵלּוּ, בשני אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, אוכל כדרכו ופטור, מפני שקנה במחובר[י] לקרקע[לז]: ז השוכר את הפועל לְקַצּוֹת עמו בתאנים[לח], אמר לו על מנת שאוכל תאנים[לט], אוכל ופטור על מנת שאוכל אני ובני, או שיאכל בני בשכרי[מ][יא], הוא אוכל ופטור, ובנו אוכל וחייב[מא], על מנת שאוכל בשעת הקציעה[מב]. ולאחר הקציעה. בשעת הקציעה אוכל ופטור ולאחר הקציעה אוכל וחייב[יב], שאינו אוכל מן התורה[מג], זה הכלל האוכל מן התורה פטור, ושאינו אוכל מן התורה חייב: ח היה עושה בְּלַבְּסִים[מד][יג], לא יאכל בבנות שבע[מה], בבנות שבע לא יאכל בלבסים, אבל

תפארת ישראל

חתיפו' דקות ממחובר: לז) דמדקנה במחובר הו"ל כבעל גינה דאוכל ארעי עד שיגיע לביתו, כפ"א מ"ה, ומקח לא קבע במחובר: לח) ר"ל לפשח פירות וליבשן במוקצה שאחורי בתים: לט) ר"ל אף שא"ל כן לא הו"ל מקח דהרי בל"ז נמי אוכל מד"ת: מ) ר"ל בשכר עבודתי, א"כ תחת אכילתי: מא) דאכילת בנו כמקח; ואי"להק היכא מיירי, אי כבר נגמר מלאכתן, הרי בכה"ג אין פועל אוכל [כב"מ דפ"ט, א'] ומ"ט דרישא, ואי בלא נגמר, גם מקח אינו קובע [כבילה דל"ה, ב'] כ"ל דמיירי דכבר הם בחצר, ואפ"ה לא הוקבעו, מדהכניסן לקצות, (כלקמן רפ"ג) מיהו לגבי מקח קובע חצר בכה"ג אף שלא נגמר מלאכתן, דלוקח עיניו במקחו, דבראויים לאכילתו הו"ל לפניו וכנגמר מלאכתן [כב"מ דפ"ח, א' ותוי"ט פ"ג מ"א]: מב) בשעת מלאכה: מג) דאחר גמר עבודתו אינו אוכל מד"ת והו"ל מקח: מד) תאני' רעי': מה) *תאני' יפות, ולולא הירושלמי, היה ר"ל דהכא לענין מעשרות מיירי, דאפי' מתרלה הב"ב אינו רשאי לאכל, מדהו"ל

ר"ע מברטנורה

ואוכל: ז לקצות בתאנים. לעשות קציעות. יש מפרשים לשטחן ליבש. ויש מפרשים לחתכן במקצוע ת שרגילים לחתוך בהן התאנים. ואמר לו ע"מ שאוכל תאנים. ולא היה צריך לתנאי זה דבלאו הכי אוכל בדין תורה דכתיב (דברים כ"ג) כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים וגו' ובפועל הכתוב מדבר הלכך לא הוי כמקח ואינו קובע למעשר: על מנת שאוכל אני ובני. אכילת בנו הוי מקח וקובע. ולאחר הקציעה. שגמר כבר פעולתו אינו אוכל בדין תור' ובא לאכול מכח התנאי והוי כמקח: האוכל מן התורה פטור. ובפרק השוכר את הפועלים [דף פ"ז] מפרש אלו אוכלים מן התורה. העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש עד שלא נגמר מלאכתו: ח בלבסים. מין ממיני התאנים הרעים: בבנות שבע. מין של תאנים לבנים וטובים: לא יאכל בבנות שבע. דכתיב (דברים כ"ג) כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים מה תלמוד לומר ואכלת ענבים וכי לא ידענו שאין בכרם אלא ענבים מכאן שאם היה עושה בתאנים לא

עיקר תוי"ט

דסקונה במחובר לא נקבע למעשר: י) במחובר. ונעשה כבעל סגינה דתנן לעיל דאוכל מהן עראי ועוד תנן במחובר לקרקע פטור. הר"ש: יא) בני בשכרי. פירש"י בב"מ דנ"ב בשכר שקצצת לי. ופתוס' מפרשים בשכרי שיעו תחתי. וחייב אפי' על מה שהיה אוכל האב. לא בלבד על מה שיאכל יותר מן שהאב מכוס דמחזי כמקח: יב) אוכל וחייב. סתמא דלא כר"י דסוף פירקין שסובר דכל מקח דלקצות פטור (ובס' מ"ח מוכיח מל' הר"מ דלקצות דר"י אינו דמי לדהכא דרוצה לאכול מיד והוה הגלו דבר הגמור (ועיין עוד מא"ז: יג) בלבסים. מתני' כבלבסים ותאנים מורכבים ביחור אחד. ואפ"ה לא יאכל דאלת"ה פא תנינא בב"מ (דנ"א) הו' היה עושה ביחור זה לא יאכל ביחור אחר: הר"ש

אבל מוגע הוא את עצמו עד שמגיע למקום היפות מו), ואוכל. המחליף עם חבירו, זה לאכול וזה לאכול מז), זה לקצות וזה לקצות מח), זה לאכול וזה לקצות, חייב מט), רבי *יהודה אומר המחליף לאכול חייב, ולקצות פטור נ):
פ"ג

ר"ע מברטנורה

לא יאכל בענבים: אבל מוגע הוא את עצמו. פועל רשאי להיות מוגע את עצמו שלא לאכול בשעה שעושה ברעות עד שמגיע ליפות ואוכל מן היפות מה שהיה לו לאכול ברעות: זה לאכול וזה לאכול. אכול אתה בתאנים שלי ואני אוכל בשלך: זה לקצות וזה לקצות. אכול אתה בקציעות שלי השטוחות ליבש או שחתוכות במקצועות ואני אוכל בקציעות שלך: זה לאכול וזה לקצות. אכול אתה בתאנים הלחים שלי ואני אוכל בקציעות שלך בכל אלו הוי מקח וקובע למעשרות: המחליף לאכול חייב לקצות פטור. דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו. הלכך קציעות הללו שלא נגמרה מלאכתן אין המקח קובע בהן. והלכה כרבי יהודה (יד):
פ"ג

תפארת ישראל

מדהו"ל חליפין דדינו כמקח והוקבע למעשר: מו) פועל שעושה ברעות ויפות מוגע א"ע כשעובד ברעות, ואוכל כשיגיע ליפות גם מה שהיה לו לאכול ברעות: מז) אכול בתאנים שלי ואני בשלך: מח) אכול בתאנים שלי השטוחים ליבש, ואני בשלך: מט) דחליפין כמכר: נ) זה שאוכל בהשטוחים פטור, דאין מקח קובע בלא נגמר מלאכתו, מיהו בצירף הו"ל כגורן:
פ"ג

עיקר תוי"ט

הר"ב בשם הירושלמי: (יד) וטעמא דמתני' דלעיל סתמא ואח"כ מחלוקת דהכא ובכי הא לית הלכתא כסתם ט' ומיהו כ"ל דאף גר"י עד כאן לא פטר בלקצות אלא כשאוכל אחת אחת ולא צירף שתים דצירוף קובע למקח כדלעיל מ"ה תוי"ט:
פ"ג

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. ע"ה שמוליך פירות לביתו, ובדרכו אמר לפוגעים בו שלו לכם פירות, מדמוליכן השתא מסתמא לא יאי עדין פני הבית, ולפיכך אוכלים ארעי כהבעה"כ ופטורים, ורק כשהכניסו מהן לבתיהן אסור גם ארעי מדראו הפירות פני בתיהן; ומעשרין ודאי, מדא"ל שלו, משמע רק טעם וארעי, א"כ מודה שלא עשרן עדיין, אבל באמר שלו והכניסו לבתיכם, משמע ודאי שאומר שעישרן מדהוקבעו בתרומה שהפריש, והרי ע"ה נאמן על הת"ג, ולפיכך אפילו הוץ לביתם אסורים לאכול ארעי, מדלא המנגן לע"ה שכבר עישר, ורק מדאמר שעישר אפי' כשיכניסו לבתיהם מעשרים רק דמאי: מ"ב. ואם אמר כך לאותן שיושבים בחנותו או בשער ביתו, מותרים להכניסן לביתו ולאכלו שם ארעי, דאין פני הבית קובע רק לבעליו ולא לאחרים: מ"ג. המוליך פירות משדהו למקום הרחוק משדהו לאכלן שם, אע"ג שבדרכו לן בכמה בתים מותר לאכלן שם ארעי עד שיבא לבית מגמתו; וכן אם קודם שבא למקום מגמתו נמלך להחזירן מותר לאכלן ארעי עד מקום שדעתו להשהות עמן שם: רוכלין המחזירין בעיירות עם בשמים וכדומה ועמהן פירות שמשדותיהן לאכילת עצמן, אוכלים מהן ארעי עד שיכניסום למקום לינתן: מ"ד. גם תרומה קובע למעשר רק לאחר שנגמ"ל, רק כשתרם קודם שנגמ"ל, מותר לאכלן ארעי רק כלכלת תאנים אף שלא חיפן וכו' [כפ"א מ"ה] א"כ לא נגמ"ל עדיין, יעכ"פ כיון שתרמן גילה אדעתי' שחושב לכלי זה כנגמ"ל מדלא חסר רק מעשה מעט: מ"ה. נתן לבעל הגנה מעית שילקט לו ה' או י' תאנים אף שליקטן המוכר לא נגמר המקח עד שליקט כל המספר שלקח, לפיכך מותר הלוקח לאכול א' א' כשיקבלה, רק בשצירף אפי' רק ב' ביחד זהו גרנן אצלו ואסור ארעי: מ"ו. ואם התנה הלוקח שיבחר הוא וילקטן הוא בעצמו, כיון שהמקח נגמר רק בתלוש, לפיכך רק בקנה ממנו כמה תאנים שלא נגמר המקח עד שילקט כל המספר שלקח, מותר לאכול א' א' כשלקט' וכלעיל, אבל בלקח ממנו רק אשכול א' או רמון א' או אבטיח א', תיכף כשתלשו הו"ל נגמר המקח ואסור לאכלו עראי, אבל מותר לחתוך קצת מהפרי שבמחובר, ולאכלו; מיהו בקנה אותן במחובר כגון שאמר פרי זה וזה,כל קנין במחובר הו"ל כבעל השדה ומותר לאכול ארעי אפילו הרבה ביחד, דקנין במחובר אינו קובע: מ"ז. פועל ששכרו ליבש תאנים, שאוכל מן התורה בשעת מלאכתו, אוכל כמה שירצה ופטור ממעשר: אבל בהתנה עמו שיאכל מה שלא זכתה לו תורה, כגון שיאכל גם בנו, או שיאכל בנו בשכר מלאכת האב, או שיאכל הפועל גם שלא בשעת מלאכתו, כל ארילות הללו
הו"ל

פ"ג המעביר תאנים בחצרו לקצות א), בניו ובני ביתו ב) א) אוכלין ופטורין ג), הפועלים שעמו ד), בזמן שאין להם עליו מזונות ה), אוכלין ב) ופטורין ו), אבל אם יש להם עליו מזונות הרי אלו לא יאכלו ז): **ב** המוציא פועליו לשדה ח), בזמן שאין להם עליו מזונות ט), אוכלין ופטורין י), ואם

תפארת ישראל

פ"ג א) שהעבירן דרך חצירו למקום שמיבשי' אותן שם: ב) *ר"ל אשתו וכמ"ד אין לה מזונות מד"ת, וגם בניו אפי' קטנים אינו חייב לזונם מדאו' ורק מתקנות אושא (ככתובות דמ"ט, ב'), והו"ל כמתנה: ג) *דחצר אינה קובעת בדבר שלא נג"מל, מיהו הוא עצמו אסור לאכול ארעי, רק במקו' שמיבשי', (פ"ד, מ"ב) מדבידו לימלך, דמדאכל גלי דעתי' דנמלך על אלו שאוכל, ונג"מל וקבען החצר: ד) ששכרן להעבירן לקציעו', שאינן אוכלין מד"ת, מדאין מלאכתן זה גמר מלאכה: ה) שלא פסק להן: ו) בנתן להם, דמתנה אינה קובעת בפירות כפ"ב, ב': ז) *דהו"ל כמקח, ולגבייהו הו"ל כנג"מל כפ"ב, סי' מ"א; ואפי' שלא בצירוף דשרי במשנה ב', התם שאני שהן עדיין בשדה, משא"כ הכא שהן כבר בחצר שקובע למעשר, אלא מדהעבירן לקצות לא הוקבעו, רק מדאיכא תרתי חצר ומקח, הוקבעו: ח) למלאכה שאין אוכלי' ע"י מדין תורה: ט) אפי' תלש ה"בב הרבה

ר"ע מברטנורה

פ"ג המעביר תאנים. דרך חצרו להוליכם למקום שעושים הקציעות: אוכלין ופטורין. דחצר אינה קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו אבל הוא אסור לאכול אלא במקום שעושים הקציעות. משום דבמקומו ניכר שלא נגמר מלאכתו, ושלא במקומו אינו ניכר. ובניו מותרין אפילו במקום שאין עושין בו הקציעות, שאין תלוי בהם לימלך וכיון שדעת אביהן לעשות מהן קציעות מותרין אבל הוא שבידו לימלך אינו מותר אלא במקום שעושים הקציעות: אבל אם יש להם עליו מזונות. שקיצץ להן. דאינן אוכלין מן התורה. כיון שאינו גמר מלאכה דלא שכרן אלא להעבירן (ג) עד מקום שעושים הקציעות: הרי אלו לא יאכלו. דהוי מקח. ולגבי לוקח חשיבי כנגמרה מלאכתן שהלוקח עיניו במקחו (ד): **ב** המוציא פועליו לשדה. למלאכה אחרת ולא ללקוט פירו' דהשתא אין אוכלין מן התור': אוכלין ופטורין. אם נתן להם דמתנה אינה כמכר (ה): ואם

עיקר תוי"ט

א) בניו. וכ"כ. כירו' מבואר דאף דמזונותיה עליו. הואיל ואכילתם אינה אלא מתנאי ב"ד. לא דמי לתנאי דפועלים לפי שב"ד שהתנו ותקנו מזונות לאשה לא תקנו אלא שלפנין מעשרות לא תהא אלא כמתנ': ב) אוכלין. אם נתן להם: (ג) דהא דפי' ס"פ דלעיל דפועל אוכל מן התורה בתלוש שלא נגמרה מלאכתו היינו שלא נגמרה למעשר. ומיהו בשעת גמר מלאכה בעינן ולא להעבירן וכו' ועיין מ"ב פ"ז דב"מ: (ד) כלומר ולא תולה עיניו בדבר אחר לגמרו של המלאכה אלא אוכלו כך כשהוא לוקחו: (ה) ועיין מ"א (פ"א) ממע"ש. כס' כ"ד הל"ע למה נדחק לפ' כן דאף כאוכלין מן התורה כדין

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

הו"ל כקנין, ואע"ג דגם קניין אינו קובע רק בנג"מל, והכא ע"כ שלא נחשב נג"מל, דאל"כ גם הפועל בשעת מלאכתו אינו אוכל מ"הת? אפ"ה לגבי לוקח תיכף כשצירף ב' יחד מחשב נג"מל, דזהו גרנן אצלו: מ"ח. היה הפועל עושה ברעות לא יאכל ביפות וכן איפכא עד שיעשר, ורק בעושה בשתיהן, רשאי לעכב א"ע בשעה שעושה ברעות, ולכשיגיע להיפות רשאי לאכול שם גם מה שהיה ראוי לאכול בהרעות ופטור ממעשרו המחליף עם חברו תאנים בתאנים, הרי כל חליפין הו"ל כמכר שקובע רק בנג"מל ולפיכך זה שהחליף כדי לאכול פיד התאנים שיקבל, אסור לאכול מהן ארעי, אבל חברו אם החליף כדי ליבש תאנים שיקבל הרי לא נג"מל, ומותר לאכול מהן ארעי קודם שייבשן, ורק בצירף ב' יחד לאכלן והו גרנן אצלו ואסור בהן ארעיו

ואם יש להם עליו מזונות י) אוכלים אחת אחת ו) מן התאנה יא), אבל לא מן הסל ולא מן הקופה יב) ז), ולא מן המוקצה יג) ח): ג השוכר את הפועל לעשות בזיתים ט), אמר לו על מנת לאכול זיתים י), אוכל אחד אחד ופטור יא), ואם צירף חייב, לנכש יד) בבצלים, אמר לו על מנת לאכול ירק י), מקרטם טו) ט), עלה עלה י) ואוכל יא), ואם צירף חייב טז): ד מצא קציצות יז) יא) בדרך, אפילו בצד שדה קציצות יח), וכן תאנה שהיא נוטה על הדרך, ומצא תחתיה תאנים, מותרת משום גזל יט) יג), ופטורות מן המעשרות כ), ובזיתים ובחרובים, חייבים כא), מצא

תפארת ישראל

סרבה ונתן להם, מתנה אינה קובעת: י) דהו"ל כמקח: יא) דהו"ל ארעי, ומקח אינו קובע בלא נגמ"ל אם לא שיסייעו ד"א הקובע, כחצר במ"א: יב) פאם: יג) *מצבור הכרי, דלגבי לוקח הו"ל כמוליך לשוק פ"א מ"ה דשוקבע: יד) יעטען, דנ"כ אינו אוכל מד"ת מדאינו גמ"ל: טו) שובר עלים ממחובר: טז) דכל צרוף קבע, דאסור אפי' בלא נגמ"ל: יז) תאנים כשנתלשו מאילן והן עדיין רטובים נקראים תאנה; וכשהונחו אח"כ על מחצלאות של נמי להתיבש, ונקמטו קצת פניהן למעלה מדהתחילו להתיבש קצת נקראו קציעות או קצילות, דעי"ן וצ' מדלומין קצת במכתב מתחלפים לפעמים; אמנם כשנתייבשו לגמרי נקראים גרוגרות וכשנדרסו יחד ככר עגול נקראים דבילה: יח) שמונחים שם בשדה על מחצלאות להתייבש דמוכח קצת דמשדה זו הן, אפ"ה לא הוה גזל: יט) *דתאנה בנפילתה נמאסת, והפקירוה הבעלים, ולתו' [ב"מ כ"א, ב'] בנפילתה משתנת צורתה, שע"י הי' ניכר שמאילן זה נפלה ונתיאשו הבעלים; ובזה ובזה תלינן שמעוברי דרכים נפל: כ) כהפקר שהופקר קודם שנגמר מלאכתן למעשרות (ועי' מ"ש בס"ד פאה פ"ד סי' נ"ח): כא) ר"ל הוה גזל, דע"י

ר"ע מברטנורה

ואם יש להן עליו מזונות. שקצץ להם: אוכלין אחת אחת וכו'. דלא הוי קבע: ולא מן המוקצה. כרי של תאנים: ג לעשות בזיתים. לעדור ולקשקש תחת הזיתים ולא ללקט דהשתא אינו אוכל מן התורה: ואם צירף. שנים ביחד חייב דהוי קבע: לנכש בבצלים. לתלוש העשבים הרעים הגדלים בתוך הבצלים: מקרטם. מחתך ודומה לו יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ'): ד ואפילו בצד שדה קציעות (יב). דמוכחא מלתא דמשדה נפל אפילו הכי מותרות משום גזל דסתמא נתיאשו הבעלים מהם: ופטורות מן המעשר'. כדין הפקר: ובזיתים ובחרובים חייבין. לפי שאין הבעלים מתיאשים מהן שמראיתו מוכיח עליו שמאילן זה נפל. אבל תאנה עם נפילתה נמאסת ולא ידיעה מאיזה אילן היא (יד):
אם

עיקר תוי"ט

הדין כן. וכ"ה בר"ת בחבורו: ו) אחת וכו'. לפי שאין כאן דבר שיקבעהו בלא המקח הלכך לא סגי המקח לקובעו קודם שנגמרה מלאכתו כר"י ס"פ דלעיל. וב' לא יאכלו כמ"ש בת"ה פ' דלעיל: ז) ולמ"ה. דלגבי לוקח הוי כמוליך לשוק דקני לקובעו כדתנן במ"ה פ"ק והלוקח עיניו במקחו כדלעיל: ח) המוקצה. דמוקצה עשו אותו כמצרף. ירוש': ט) מקרטם. כמו מקרסם ומקרסם כמו מכרסם הר"ת וז"ע הר"ב ודומה לו יכרסמנה כו': י) עלה כו'. לבדו מן המחובר. ולא יאחז הקלח בידו. פירוש: יא) קציצות. גרגרים תלושים מאיזו אילן שיהי' הר"ת והר"ש מפ' שם הכלי שקוצצין בו תאנים נקרא מוקצה: (יב) לפי גירסתו הוא על שם המקצועות שהם כמחצלאות שעליהן תיבשים אותם: יג) משום גזל. ודוקא שמצא בדרך שאז ידוע שהבעלים נתייאשו לפי שרבים מצויים שם אבל אם מצאן בינו לבין חבירו אסורין משום גזל דלא מתיאש שיודע בחבירו ימצאם. פירוש: (יד) שמתלכלכת ומשתני' בצורתה וכשמצא אותן תחת התאנה אינו מכיר אם מזאת התאנה נפלו ושמא או אם באו ממקום אחר ואין לבעל התאנה
בהם

מצא גרוגרות כג), אם דרסו טו) רוב בני אדם כג) חייב כד), ואם לאו פטור כה) יז). מצא פלחי דבילה כו) חייב, שידוע שהן מדבר גמור כז), והחרובים כח) עד שלא כנסן לראש הגג כט), מוריד מהם לבהמה ל) ופטור מפני שהוא מחזיר יט), את המותר לא):

ה איזו

תפארת ישראל

דע"י עורתן ניכר שמאילן זה נפלו, ומדאינן הפקר חייבים ג"כ בתר"ומע: כב) תאנים יבשי': כג) שרוב בני עיר ככר עשו עגולי דביל': כד) דאמרי' זו מהדרוסו' וככר נג"מל ואע"ג דנתייאשו השתא בעליו. והו"ל הפקר עכ"פ הרי הופקר אחר שנג"מל: כה) דאין מחזיקין איסור לומר שככר נג"מל ונתחייב [עיי' י"ד ק"ז ברמ"א]: כו) חתיכו' מעיגולי דביל': כז) ואע"ג דיש ספק שמא נתעשר ככר, ועכ"פ מנג"מל הו"ל חיוב וודאי ופטור ספק, ואין ספק מוציא מידי וודאי [ככדה דע"ו א']: כח) לא איירי במציאה, רק ר"ל כל אדם שיש לו חרובין בגג שהעלו לשם, ואפילו דרך שער החצר שככר נתחייבו, עכ"פ מדדעתו להעלם לגג ליבשן, לא נג"מל עדיין, ולא הוקבעו בחצר [כר"פ]: כט) כלומר בראש הגג: ל) *נראה לי דמדקתני מוריד משמע דככר הם בגג, אלא שלא נתיבשו כל צרכן, ולהכי לא נגרן וכנסן שם עדיין. מיהו דוקא לבהמה מותר, דמדאין חרובין מאכל בהמה, ניכר כשמאכילה שלא נתיבשו כ"צ, דאל"כ הי' אסור להאכילן לבהמה [כתענית ד"כ ע"ב], אבל לאדם אסור רק במקום שמיבשן, דשם ניכר שלא נתיבשו כ"צ, ואף ע"ג דבמ"א בני בית מותרי', נ"ל התם ה"ט דלא נתיבשו כל עיקר, ניכר לכל: לא) *רצ' לומר אפי' מוריד הרבה לבהמה, והו"ל כקבע, עכ"פ מדרגיו להחזיר המותר, שהרי קרוב החצר לגג [עי' תוספתא] וגם לא נטמא מה שנטל, בכה"ג לא הו"ל כקבע כפ"ד מ"ג [כך פירשתי לדעת רבותי, אמנם תמיהני דכיון דניכר דלא נג"מל, כסי' ל', א"כ בלא נג"מל גם קבע שרי, דהרי קיי"ל דקבע דבהמ' כטרעי דאדם דמי כפ"א דפאה

מ"ו

ר"ע מברטנורה

אם דרסו רוב בני אדם. אם רוב אנשי אותה העיר דרסו ככר הגרוגרות שלהם בשדותיהן (טז) אית לן למימר זו מן הדרוסות הן וככר נגמרה מלאכתן וחייב לעשר: פלחי דבילה. אחר שנדרסו בעגול מחלקים העגול לכמה פלחים ויש בפלא הרבה דבלות דבוקות זו בזו: עד שלא כנסן לראש הגג. לעשות מהן ערימה שהוא גרנן של חרובין למעשר כדתנן בפרק קמא: מוריד מהן לבהמה. אבל הוא לא יאכל (יח) שאין אוכלים על המוקצה אלא במקומן כלומר הפירות ששוטחים אותם ליבש שלא נגמרה מלאכתן אין אוכלים מהן אלא במקומן דשלא במקומן אינו ניכר שלא נגמרה מלאכתן ומיהו כשמאכיל מהן לבהמה אפילו שלא במקומן. מתוך שאין החרובין מאכל בהמה מידע ידיע דלא נגמרה מלאכתן ולא יבשו כל צרכן: מפני שהוא מחזיר את המותר. למקום ששוטחן שם ליבש וכל היכא דמותרו חוזר לא

טביל

עיקר תוי"ט

כשם זכות ואין כשם משום גזל הר"מ. טו) אם דרסו. דגרוגרת קרויין כשיבשו קודם שנדרסו: (טז) דסתמ' בבתים נדרסות ולהכי הוצרך למוקי מתני' כשרוב דורסים בשדות דהא בגמלא בשדות עסקינן הר"ב בשם סירו': יז) ואם לאו פטור. ירוש' מקשה ואינה ניכרת אם דרוסה היא אם לא בתמיה. ומשני פעמים שהיא בוקע' מתחת הגלגל והיא דרוסה והיא נראית שאינה דרוסה. פעמים שהרגל דורסתה והיא אינה דרוסה ונראית כדרוסה: (יח) וה"ה נמי בניו ובני ביתו דלא שריין בר"פ אלא היכא דעדיין לא הוכאו למקומן וזהו דמסיים ויהיב טעמא לבהמה מתוך כו': יט) מחזיר. והוא ראיה שערא' מאכיל הר"ש (ר"ל שאכילת בהמה אפילו קבע כשמותר' חוזר אינה נחשבת רק לערא'. כ"פ רמ"א כדי שלא תקבע ממ"י פ"א דפיאה. ועי' בפר' דלקמן מ"ג):

דירת

ה איזו היא חצר שהיא חייבת (לב) במעשרות, רבי ישמעאל אומר חצר הצורית (לג), שהכלים נשמרים בתוכה רבי עקיבא אומר כל שאחד פותח ואחד נועל (לד) פטורה, רבי נחמיה אומר כל שאין אדם בוש מלאכול בתוכה חייבת׳ רבי יוסי אומר כל שנכנס לה (לה) ואין אומר לו מה אתה מבקש פטורה׳ רבי יהודה אומר שתי חצרות זו לפנים מזו הפנימית חייבת והחיצונה פטורה (לו): **ו** הגגות פטורין, אף על פי שהם של חצר החייבת (לז). בית שער (לח), אכסדרה (לט), ומרפסת (מ), הרי אלו כחצר, אם חייבת חייבין, ואם פטורה פטורים: **ז** הצריפים (מא) והבורגנין

ר"ע מברטנורה

טביל: **ה** איזו היא חצר שחייבת במעשר. שקובעת למעשר כמו בית: חצר צורית. שכן בצור היו מושיבין שומר בפתח החצר: כל שאחד פותח ואחד נועל. כגון שיש בחצר שני בתים לשני בני אדם, וכשאחד מהן פותח פתח החצר. בא השני ונועל. וכשאחד נועל השני מוחה בידו ופותח, נמצאת חצר שאינה משתמרת: ואין אומרים לו מה אתה מבקש פטורה. ואף על פי שאינו בוש לאכול בתוכה: והחיצונה פטורה. כיון שיש לפנימית דריסת הרגל עליה אינה משתמרת. וקיימא לן הלכה כדברי כולן להחמיר: **ו** אף על פי שהן של חצר החייבת. והעלה הפירות לגג דרך חצר. אעפ"כ לא טבלי הואיל ובשעה שהכניסן לחצר היה בדעתו להעלותן ולאכלן בגג. והני מילי בשיש בגג ארבע אמות על ארבע אמות. אבל אם אין בגג ארבע אמות על ארבע אמות. בטל לגבי חצר: בית שער. אצל פתח החצר: אכסדרה. מוקפת משלש מחיצות ומקורה למעלה: מרפסת. מקום לפני העליו' ויוצאי' מן העליו' למרפסת. ומן המרפסת יורדים בסולם לחצר: **ז** הצריפי'. אין להם גג אלא הקורות למעלה נוגעות
בזו

תפארת ישראל

מ"ו. ואת"ל רמב"ם לשטתי' דס"ל [פ"ג דמעשר ה"כ] דאכילת קבע בבהמ' אסו', [וכבר תמה רכ"מ עליו שם ה"ו] עכ"פ לר"ש ור"כ לשטתיי', ספ"א דפאה ק', ואת"ל שאני הכא כיון דגם ארעי לאדם אסו', להכי תות חד דרג' דרק ערא' דבהמ' שרי, עכ"פ הר"מ סתר א"ע דפ' כשתם משנה דהכא, ולקמן פ"ד מ"ג פ' דלא כר"א, ודוחק לחלק דדוק' בבהמ' מועיל סברת שמחזיר את המותר ולא לגבי אדם], ולפע"ד אין פירש „שהיא מחזיר המותר" דהכא, שוה להך דפ"ד מ"ג, דהכא ר"ל מפני שלא נתיבשו כ"צ, דהרי אם הי' נותר הי' מחזירין לגג להתיבש היטב, להכי מותר להאכיל לבהמ' אפי' קבע, אבל עדיין אף שהוא יודע שלא נתייבשו כ"צ, אין לן הוכח' על זה להרואין, אם לא שהרואין אינן מאכל בהמה, עי"ז הכל יודעין שלא נתייבשו כל צרכן ויחזיר את המותר; אבל בנגמרו כ"צ, שאין מחזיר המותר, להתייבש בגג, אסו' קבע דבהמ': (לב) ר"ל שקובעת: (לג) במדינת צור יושב שומר בפתח החצר; מדהיו כל יושביה שרי' יושבי' בפלטורות כנראה מישעי' (כ"ג) ויחזקאל (כ"ז) לכן מפני כבודם היה גם בית שער לחצר שלהן שהשומר יושב בתוכו: (לד) שדרים שם ב' בנ"א שא' יכול למחות על נעילת חבירו, הו"ל אינה משתמרת: (לה) אדם נכרי: (לו) מדיש לפנימי' דריסת רגל אחיצונה, הו"ל אינה משתמרת; והנה בש"ס נדה (דף מ"ז, ב') משמע דמר מה דשמיע ליה קאמר ומר מה דשמיע ליה קאמר, ואין א' מהן מוסיף או גורע מדברי חברו כלום והיינו מדקאמרינן התם הלכה כדברי כולן להחמיר, ור"ל כשיש בהחצר א' מהנך, ואף שאין בו אינך, הרי קובע למעשר: (לז) אפי' העלן לגג דרך החצר; מיהו גג שאין בו ד' אמות על ד"א, בטל לגבי חצר: (לח) שאצל פתח החצר: (לט) מוקף ג' מחיצות ומקורה למעלה: (מ) גאללעריא, שהרבה עליות פתוחים לשם, וממנה יורדים בסולם לחצר: (מא) היטעש שהכתלים

והבורגנין (מב) והאלקטיות (מג), פטורין. סוכת גנוסר (מד) אף על פי שיש בה רחים ותרנגולים (מה) פטורה (מו), סוכת היוצרים (מז), הפנימית חייבת, והחצונה פטורה רבי יוסי אומר כל שאינה דירת החמה (נ) ודירת הגשמים פטורה (מח), סכת החג בחג, רבי יהודה מחייב (מט), וחכמים פוטרין: **ח** תאנה (נ) שהיא עומדת בחצר (נא) אוכל אחת אחת ופטור ואם צירף (נב) חייב רבי שמעון אומר אחת בימינו ואחת בשמאלו ואחת בפיו (נג), עלה לראשה (נד), ממלא חיקו ואוכל (נה): **ט** גפן שהיא נטועה בחצר, נוטל את כל האשכול וכן ברמון וכן באבטיח דברי רבי טרפון (נו)
רבי

תפארת ישראל

שהכתלי׳ נוגעי׳ זה״בז בראשן, ומתרחקי׳ זמ״ז למטה: מב) וואכטהיטטע לשומר הפירות בשד׳: מג) זאממערהויז עשוי לצל בחמה; ודפנותיו דקים מדהם עשויי׳ רק מערבי נחל: מד) *חוף ים כנרת, ויש שם רבוי פירות, והשומרי׳ יושבי׳ בסוכ׳ זמן רב בשנה: מה) ועי״ז ניכר כי שם מדורו ביום ובלילה. ונ״ל דמדוקש שיש בה משמע דרק אסוכת גנוסר לבד קאי; אבל צריפין ובורגנין ואלקטיות, מדאינן סוכות רק בנין ממש, לפיכך אם יש בהן תנור ותרנגולים חייבין; ולהכי אצטריך תנא למנקט כולהו; מיהו בלא זה אצטריך תנא למנקט כולהו, דצריפין ובורגנין ואלקטיו׳, על כל פני׳ להיושבין בהן קובעין, כדקאמר בירושלמי, אבל סוכת גנוסר מדאינה רק סוכה משמע דאפי׳ להיושבין בהן אינן סובלין: ונ״ל דמה״ט פלגינהו הכא לתרתי בבי: מו) דלא הוה קבע: מז) טאפפער, יש לו ב׳ סוכו׳ זו לפנים מזו, בחצונה עושה קדירות, ובפנימית שדר שם, מצניען: מח) ובסוכה פנימית אינו דר בי״הג: מט) מדס״ל סוכה דירת קבע בעינן, קבע למעשר: נ) אילן תאנה: נא) הקובעת: נב) ב׳ כאחת: נג) רצ׳ לומר אפי׳ כה״ג אינו צירוף: נד) של אילן: נה) שם:
לוקט

ר״ע מברטנורה

בז. והולכים ומתרחבים למטה: והבורגנים. כמין סוככים עשויין בשדות לאצור בהן פירות: והאלקטיות. סוכה שעושים בימות החמה לצל. תרגום קיץ קייטא: סוכת גינוסר. ים כנרת מתרגמינן גינוסר. והוא מקום בארץ הגליל שפירותיו מרובים וטובי׳. ויושביו עושים סכות ודרים שם כל זמן הפירות: אע״פ שיש שם רחים ותרנגולי׳. לא הוי קבע: סוכת היוצרי׳. רגילים לעשות שתי סכות זו לפנים מזו. בפנימית מצניע קדרותיו ודר שם. ובחיצונה עושה מלאכתו ומוכר קדרותיו: כל שאינה דירת החמה ודירת הגשמים. וסכה פנימית אין היוצר דר בה בימות הגשמים. הלכך פטורה. ואין הלכה כרבי יוסי: רבי יהודה מחייב. רבי יהוד׳ לטעמיה. דסבר סכה דירת קבע בעינן (כא) וחייבת במזוזה. ואין הלכה כרבי יהודה: **ח** תאנה שהיא עומדת בחצר. אילן של תאנה שהוא עומד בחצר. וחצר קובעת למעשר: ואם צירף. שתיים חייב: רבי שמעון אומר אחת בימינו. אפי׳ ג׳ כהאי גונא לא הוי צירוף ושרי ואין הלכה כר״ש: עלה לראשה. לראש התאנה: ממלא חיקו ואוכל שם, ובלבד שלא יוריד לחצר: **ט** נוטל את האשכול. אוכל כדרכו ואין צריך לגרגר וכן ברמון אין צריך לפרט. וכן באבטיח אין צריך
לספות

עיקר הוי״ט

נ) דירת החמה. נ״ל טעמא כדתנן ביומא ד״י דבית סתמא לא מיקרי אלא בית תורף ובית קיץ. לפיכך לא טבולה. פירוש: (כא) כדאמר בס ביומא: נב) ד״ר טרפון. ומודה ר״ט גבי מקח דתנן פ״ב מ״ז מגרגר כלאחד הר״ב:
בכתב

רבי עקיבא אומר מגרגר באשכול נו), ופורט ברמון נז) וסופת באבטיח נח) כסבר נט) שהיא זרועה בחצר מקרסם ס) עלה עלה ואוכל סא), ואם צירף חייב, הסאה סב) והאזוב סג) והקורנית סד) שבחצר כג), אם היו נשמרים סה) חייבין: י תאנה י) שהיא עומדת בחצר ונוטה סו) לגנה כד), אוכל כדרכו סז) ופטור. עומדת בגנה ונוטה סו) לחצר, אוכל אחת אחת סז) ופטור. ואם צירף כג) חייב. עומדת בארץ סח), ונוטה סו), לחוצה לארץ כה), בח"ל ונוטה לארץ, הכל הולך אחר העיקר סט) ובבתי ערי חומה ע), הכל הולך אחר העיקר סט), ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף עא) ובירושלים עב), הכל הולך אחר הנוף עג):
פ"ד

תפארת ישראל

נו) לוקט גרגר מהאשכול במחובר: נז) עי' פ"א, סי' כ"ד: נח) חותך חתיכו' דקות מהאבטיח במחובר. מיהו בהוקבע וודאי ע"י מקח, לכ"ע צריך לגרגר באשכול וכו' [כדלעיל פ"ב, מ"ו]: נט) קאריאנדער: ס) חותך עלים ממחובר: סא) הכא לכ"ע אסור לצרף משום דכל עלה ועלה נפרד לעצמו משא"כ אשכל ואינך דלעיל לר"ש. ונ"ל עוד דמיירי שזרעם לזרע וירק, דאל"כ הרי בעלי' פטורים לגמרי ממעשר [כלקמן ספ"ד]: סב) ווילדער ראסמארין: סג) איזאף: סד) *ניעזווערקרויט וי"א וואהלגעמוטה קרויט; ואלו ג' מינין גדלין בלי זריעה [עיי' נדה דנ"א, ב']: סה) שאין הפקר מדרך אלו שיגדלו בלי זריעה, לפיכך צריך שיהיה דעת בע"הב לבלי להפקירם; ומה"ט נקט שעומדי' בחצר לרבותא דדיוקא, שכשאין בע"הב מקפיד אף שעומדים בחצר, כל הפקר פטור ממעשר [כרפ"א]: סו) ענף א' ממנה: סז) מהענף: סח) כא"י: סט) דשדינן גופו בתר עיקרו: ע) *דהמוכר בית חצר וגינה או אילן שבתוך ערי חומה, יכול לגאלה מיד, ובלא גאלה תוך שנה ראשונה. מוחלטת לעולם ביד הלוקח, משא"כ במכרן חוץ לחומה יכול לגאלן עד היובל, ובלא גאלן יצא' ביובל: עא) אף אחר הנוף דאם הענף והעיקר, א' תוך תחום עיר המקלט וא' חוץ לתחום, מיד כשהגיע הרוצח תחת אותו שחוץ לתחום אסור לגואל הדם להרגו: עב) *לענין מעשר שני דבאם כבר הביאו לתוך ירושלים אינו רשאי להוציאו אפי' בשיפדה אותו, וכשעדיין המע"ש בהון אינו רשאי לאכלן בלי פדיי': עג) *אף אחר הגוף, וכחומרות

ר"ע מברטנורה

לספות דהיינו לחתוך התיכות דקות: רבי עקיבא אומר וכו' והלכ' כר' עקיבא: כוסבר. כך שמה בערבי והוא זרע גד ובלעז קולייאנדר"ו: מקרסם. מחתך: סיאה. בערבי פוד"נ ובלע"ז פוליי"ו: אזוב. בערבי זעת"ר: והקורנית. בערבי חש"א ובלע"ז שדריא"ה: אם היו נשמרי' חייבין. דאין חייב במעשר אלא אוכל ונשמר: י אוכל כדרכו. מן הנוף העומד בגנה: אוכל אחת אחת. מן הנוף הנוטה לחצר: ואם צירף. שנים חייב: הכל הולך אחר העקר. דשדינן גופו בתר עקרו שהוא מקום יניקת האילן: ובבתי ערי חומה הכל הולך אחר העקר. אף הנוף הנוטה חוץ לחומה אם לא גאלו בתוך השנה נחלט לצמיתות כאלו היה בתוך החומ' הואיל ועקר האילן בתוך החומה הוא: ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף. אף אחר הנוף קאמר. (כה) שאם עקרו בפנים בתוך תחום
ערי

עיקר תוי"ט

כג) שבחצר. דרך אלו העשבים שצומחין בגנות ובבתים מבלי שזרעו אותם. הר"מ: כד) ונוטה כו'. נוף א' מן התאנה. הר"ש: (כה) משום דבכולי גמרא שדינן נוף בתר עיקרו איצטריך למימר דלענין מנקט
זמנין

תפארת ישראל

וכמוגמרו' שתיקן, דבלאס עיקרו ונופו, א' בפני' וא' בחוץ, אינו אוכל אלא בתיקון המעשר שני, בלי פדיי', כאילו עדיין הוא בחוץ, אבל אינו רשאי להוציאו משם אפי' בפדיי', כאילו כבר הגיע לפנים, והיינו כר"י אבל לא קיי"ל כן רק כרבנן [כמעש"כ פ"ג מ"ז ועי"ש] כך מהבואר מכות די"ב, ב'] ; ורתוי"ט הביא כאן דעת רש"י שם, דבעיקרו בפנים ונופו בחוץ אסור לאכלו בעיקרו, הא"כ פדאו קודם שנכנס וכ' עלה רבינו הגאון מהו עקיבא שליט"א וז"ל ק"ל מנ"ל לרש"י הא, דלמא הא דאמרי' דלא מצי אכיל בלא פדיי', היינו כפשוטו, דנהי דלא מצי לפדותו שם ולאוקימיהו, מ"מ מצי לפדותו שם ולאכלו שם מש"כ, אם הוציא כלחוץ, הרי פדאו, ואי כלפנים, גם בלי פדייה מותר לאכלו, ומנ"ל למנקט תרי חומרי דסתרי אהדדי לאסור לאכלו שם כבחוץ ופדי' לא נסכי כלפני' וצ"ע עכלה"ט, ואני איני כדאי להכריע על ד"ק, מיהו נולא דמסתפינא מנזכי האריא זה זה הי' נ"ל דלזה נתכוון רתוי"ט והטעים והוסיף בדברי רש"י, במ"ש אסור „להביאו לשם ולאכלו", ור"ל דכוונת רש"י, דבאם כבר נכנס המעשר לירושלים משם, אסור להחזירו לשם ולאכלו הא"כ פדאו קודם שנכנס, ואת"ל גם הבא' לחוד לתסר? י"ל כיון דמתחלות לאכול דהו' ולקלוט דרבנן [כב"מ דנ"ג, ב'] בכה"ג ל"ג, וכן משמע מלשון הש"ס הכא [מכות די"ב, ב'] וז"ל „כי היכא דנוף לא מצי אכיל ליה בלא פדייה ה"נ בעיקר", משמע דרק לאכיל' דמי עיקר לנוף, ולא להבא' ; ולפי פי' זה תו לא הו"ל תרי חומרי דסתרי אהדדי, והדרבי' או התומר' מוכרחת, אפילו נימא דש"ס איירי בשלא הגיע עדיין לירושלים וכדעת מכן ; דהרי אי בשלא נכנס עדיין לירושלים והגיע תחת העקר שבפני' אסיר לאכלו בלי פדיי', ממילא בשכבר נכנס לירושלי' אסור להביאו ולאכלו שם ; ומ"מ בתר רש"י לפרש בכה"ג לאשמעינן דהבא' לחוד' בלא אכיל' שרי, דאי הוה נקט רש"י, דבשלא נכנס עדיין מותר לפדותו ולאכלו שם, אכתי לא הוה ידעיק דמותר להביאו לשם בשכבר נכנס והרי מלשון הש"ס משמע דהבא' לחודה שרי, וכמבואר לעיל, ותו דאי הש"ס מיירי בשלא נכנס עדיין, טפי הו"ל „כי היכא דבנוף פריק ואכיל ליה ה"נ בעיקר, ושמעת מנה תרתי, השלא דמותר לפדותו שם, והתומרא דאסו' לאכלו שם בלי פדי', מדל"ק הכי, רק קא' לא מצי אכיל ליה בלא פדיי', ש"מ דבכבר נכנס מיירי וכבר פדאו, קודם שנכנס:

ר"ע מברטנורה

ערי מקלט. ונופו נוטה חוץ לתחום כי היכי דבעקרו לא מצי גואל הדם קטיל לי' לרוצח. בנופו נמי לא מצי קטיל ליה. דשדיא נופו בתר עקרו. ואי עקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה. בעקרו נמי לא מצי קטיל לי' דשדי עקרו בתר נופו לחומרא. וכן בירושלים הלך אחר הנוף לענין מעשר שני. היינו נמי לחומרא. דעקרו בחוץ ונופו לפנים. כי היכי דבנופו לא מצי פריק דאין מעשר טהור נפדה בתוך ירושלי' בעקרו נמי לא מצי פריק ליה. ואי עקרו בפנים ונופו לחוץ כי היכי דבמקום נופו לא מצי אכיל לי' בלא פדייה. שהרי הוא חוץ לירושלי'. הכי נמי במקום עקרו אעפ"י שהוא בפנים לא מצי אכיל ליה בלא פדייה (כו):

עיקר תוי"ט

ומנין דבדינן פיקר בתר נוף אע"ג דבתר עיקרו נמי שדינן. תוי"ט: (כו) ז"ל רש"י במס' מכות דתבדי עקרו בתר נופו ואסור לאכלו בעקרו אא"כ פדאו מקודם שנכנס ע"כ. ועיין בתוי"ט:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א. המביא פירות לבותו ע"מ ליבשן בגג, מותרים בני ביתו שפטור לזונן מדאורי', לאכול מהן בביתו כל מה שירצו בלי מעשר, דמדלא נגמ"ל אין החצר קובע, ורק הוא עצמו אסור לאכלן רק במקום שמייבשן, דאותן שאוכל בביתו, דרי נמלך בהן, וננמ"ל והוקבעו בביתו. אמנם הפועלים ששכרן להעלותם מהבית לגג הרי מדלא נגמ"ל אין אוכלין מן התורה, ואם אפ"ה הרשן הבעה"ב לאכול מהן, פטורים מלעשר, דמתנה אינה כמקח לקבוע למעשר. מיהו בהתנו שיאכלו ה"ל כמקח דקיבע, ואף דבכה"ג דלא נגמ"ל בלא צירוף שרי כמ"ב, הכא דאיכא תרתי חצר ומקח גם בלי צירוף אסור: מ"ב. ואם הפועלים והפירות הנ"ל שעתיד לייבשן עדיין הן בשדה, והבעה"ב הרשן לאכלן במתנה, אוכלין כל מה שירצו, אבל בהתנו מותרים רק לאכול א' א' בלי צירוף,

ואפ"ה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

אפ"ה מהסל או מהקופה , או ממקום הייבוש אסורים אפי' א' א' דמקח קבען והו"ל כלשוק דמחשב נגמ"ל: כ"ג. פועל ששכרו לעשות בזיתים באופן שאינו אוכל מה"ת, והתנה הפועל לאכול בשעה שלוקטן , הו"ל כמקח דאינו קובע רק בנגמ"ל והרי עומדין לכובשן , ולהכי מותר לאכול מבלי שיעשר אבל רק א' א' ; וכ"כ ששכרו לנכש בבצלים, והתנה עמו לאכול עלי בצלים בשעת מלאכתו , מותר לאכול עלה עלה לכשיתלשו, ואף שמעשר ירק מד"ס, אסור לצרף: מ"ד. המוצא תאנים קודם שנתיבשו כראוי , או בעודן רטובים תחת אילן תאנה , אין בהן משום גזל, מדאין בהן סימן, ופטורים ממעשר מדהופקרו קודם שנגמ"ל; משא"כ זיתים והרובין וכדומה שמצאן, הרי ניכרים ע"י סי' שמאילן זה נפלו חייב להחזיר. מצא גרוגרת יבשה, במקום שנהגו לדרסן יחד לככר דבילה , אם כבר דרסו רוב בני העיר , אמרי' דגם זו נפל מהדבלה שכבר נגמ"ל , ונתחייב בתמ"ע , ובספק פטור מדהו"ל ספק אם נתחייב בקביעות , ואין מחזיקין איסור: אבל במצא דבלה הרי כבר נגמ"ל, וס' אם נתעשר , ואין ספק מוציא מידי ודאי [א"נ ברישא יש ס"ס, משא"כ בסיפא רק ס' א' הוא בדאור' ולחומרא]: מי שחרוביו שבגג לא נתייבשו עדיין כל צרכו, מותר להורידן משם להאכילן לבהמה אפי' קבע; אם דלאכילת אדם אסור להורידם משום מראית עין שמחמת שנתייבשו קצת יחשבו שנתייבשו כ"צ, אפ"ה לבהמה שרי,דאין כאן חשש מ"ע;מדאין מאכילין לבהמה חרובין שנתייבשו כ"צ:ב"ה.אין חצר קובע למעשר עד שיהי' בה א' מד' דברים: (א) שהכלים נשמרים בתוכה ; (ב) שאין אדם בוש לאכול בתוכה ; (ג) שנכרי שנכנס לתוכה ישאלוהו מה מבקש ; (ד) כשהיא של שותפי' הא' מוחה לחברו לבלי יניח הפתח פתוח. ב' חצרות פתוחות זו לזו , שער החיצון קובע לשניהן , [ולרמב"ם (פ"ד ה"י ממעשר) שתיהן קובעות: לכאורה תמוה כיון דשער החיצון קובע לפנימי ל"ל קביעות הפנימית; ודוחק לומר דמיירי בהכניסן לתוך הצר החיצון דרך גג ; רק צ"ל דס"ל לרבינו דאין שער החיצון קובע לפנימי , מדדעתו להכניסו לפנימי , ולא גרע ממשנה ו' בכה"נ]: מ"ו אם בשעה שמכניסן בשער ביתו היה בדעתו להעלותן לגג , לא הוקבעו לא בחצר ולא בגג ; ורק כשאין בהגג דרב ד"א על ד"א על בית שיש בו כך , כגון שהגג מתקצר ועולה בשפוע כזה

בטל גג לגבי חצר שמקיפו. בית שער , אכסדרה , ומרפסת , אם שייכים לחצר הקובע' קובעין , ואם לאו אין קובעין: מ"ז. צריפין שכותליו משופעין , וראשן נתעין זה בזה כזה Λ וכ"כ סיכה העשוי' לשמור משם פירות שבגנה , ובית קיץ, אינן קובעין אפילו לבעלן, [כך הגי' בירושלמי]. ונ"ל דמוכיח כן מדקאמר בברייתא רק בית הספר וכו' טובל רק לבעליו ולא אשמעינן רבותא טפי דאפי' צריפין וכו' דמפורש במשנה דאין קובעין אפ"ה קובעין לבעלן , ש"מ דצריפין וכו' אפי' לבעלן אין קובעין. אולם בר"ש וברמב"ם [פ"ד ה"ד ממעשר] נראה שנרסתן בירושלמי בצריפין וכו' שקובעין לבעלן. ותמוה דהרי בירושלמי שם פ"ב [דמ"ה ב'] אמרינן בפירוש דגם בית אינו קובע רק לבעליו א"כ ק' אדקתני במתניתין דצריפין אינן קובעין, והיינו ע"כ לאחרים , והרי גם בבית כך הדין [כפ"ב מ"ב], לאשמעי' רבותא טפי דצריפין וכו' גם הן עכ"פ לבעלן קובעין ? ואפשר דר"ל דבית קובע לבעליו אף כשאין דר בו , וצריפין וכו' קובע לבעליו , רק כשדר בו]: סוכת גנוסר שדר בו רוב ימי השנה , אע"נ שיש בה תנור ותרנגולי' וכדומה שניכר שדירתו קבוע שם ; אפ"ה אינה קובעת לו , מדאינו דר שם גם בחורף , וכן סכת החג אפי' בחג אינה קובעה: מ"ח עץ תאנה העומדת בחצר, לוקט א' א' ואוכל , אבל לא יצרף , אבל בעלה לגג , לוקט מראש האילן שם ואוכל אפילו בצירוף , דאין אויר חצר קובע: מ"ט. גפן רמון ואבטיח שנטועין בחצר , לא יתלוש כל הפרי וכל האשכול ויאכל , אלא תולש גרגר גרגר מאשכול ודותק קצת מכל פרי ואוכל (כפ"ב מ"ו), וכן כסבר שנטוע בחצר, מותר רק לתלוש עלה עלה ואוכלה דכשצירף חייב:סיא' ואזוב וקורנית שגדילין מעצמן בלי זריעה אפי' כשגדלין בחצר , דוקא כשבעה"ה מקפיד לבלי להפקירן , אסורים קבע: מ"י. עץ פרי העומד בחצר ונופו לחוץ , מותר לאכול מהענף בחוץ אפי' בצירוף ; ובעומד בחוץ, ונופו בפנים; מותר מהענף רק א' א' בלי צירוף. אילן וענפו , א' בא"י וא' בח"ל הכל הולך אחר העיקר מקום יניקתו לענין חיוב תרומ"ע ; וכן בבתי ערי חומה , אם העיקר בפנים , גם במכר עוף שבחוץ , נדון הענף כבפנים, ויכול לגאלה מיד. ובלא גאלה הוך שנה ראשונה , מוחלטת ללוקח לעולם ; וכשהעיקר בחוץ והענף בפנים , ומכר הענף , אינו רשאי לגואלה תוך ב' שנים ראשונים ; ואח"כ גואלה עד היובל , ובלא גאלה עד אז חוזרת לבעלה בחנם. ובערי מקלט בין שרק העיקר או הענף תוך תחום העיר , כשניע תחת הא' שבחוץ אסור להרגו ; ובמעש"ג כל שא' בפנים וא' בחוץ , מכנגד החומה ולפנים כלפנים וכנגדה ולחוץ כלחוץ (כמעש"נ פ"ג מ"ז):

פ"ד הכובש [א] השולק [ב] [א] המולח [ג] חייב [ד], המכמן באדמה [ה], פטור. המטבל בשדה [ו], פטור, הפוצע זיתים [ז], שיצא מהם השרף [ח], פטור. הסוחט, זיתים על בשרו [ט], פטור, אם סחט ונתן לתוך ידו [י], חייב. המקפא לתבשיל [יא], פטור [יב], לקדרה [יג] חייב, מפני שהוא כבור קטן [יד]: **ב** תינוקות [טו] שטמנו תאנים [טז] לשבת ושכחו לעשרן [יז], לא

לא

תפארת ישראל

פ"ד א) *טבל שהגיע לעונת המעשרות, כפ"א י', ולא הוקבע עדיין ע"י חצר וכדומה וכבשו שיעור כבישה, כתרומות פ"י, סי' מ"ב: ב) *תמוה למה דקיי"ל דבשול אין חמימותו חזק כשלוק [כחולין דק"י, ודלא כירוש' פ"י דתרומות מ"י דס"ל איפכא] א"כ ל"ל שלוק הרי אפי' בשול קובע. כפ"א מ"ז, [ועיין ש"ך י"ד (רסי' רי"ז) דבשיל ולא בשיל נמי נקרא במתניתן שלוק]? ותו שלוק ל"ל כלל, הרי כ"ש הוא מכבוש? וצ"ל דקמ"ל דאפי' נתכוון לשלקן הרבה ולא נגמר שלוקו נמי קובע [וכירושלמי הכא] ולהכי נמי לא תנא הכבוש והשלוק והמלוח ודו"ק: ג) *הרבה ביחד: ד) *ר"ל הוקבע למעשר, עיי' פ"א, מ"ג: ה) *ר"ל פירות שלא נתבשלו באילן כל צרכן, טומנם בארץ, והן מתחממין ומתבשלים: ו) *טובל פירות א' א' במלח ואוכל: ז) ממעך וכותשם נמתקם: ח) המר: ט) לסוך בשרו: י) שכנס בחפניו השמן היוצא: יא) *הסיר הרגלים הצפים מעל היין לאחר ששמו בתבשיל, והרי כשיקפאנו נגמר' מלאכתו כפ"א, מ"ג: יב) ר"ל לא הוקבע עי"ז, מדכבר מעורב הוא, ובתבשיל קר מיירי, דאל"כ הוקבע ע"י האור; כך כ' הר"ש והר"ב; אבל א"ל דכמו דקפוי אינו קובע בתערובות, כ"כ בישול, ליתא דהרי קובע בנותן לקדירה וללפס [כדלעיל פ"א, מ"ז]: יג) *קרה ורק', בלי תערובו' תבשיל: יד) דהו"ל כמקפ' לבור קטן והוקבע: טו) אפי' תנוקת: טז) *כולה מתניתין דפרקין איירי בלא הוקבעו ע"י שב וכדומה: יז) מערב שבת:

ר"ע מברטנורה

פ"ד הכובש ירקות או זיתים בחומץ או ביין וכן השולק או המולח אף בשדה חייב. שהאור. והמלח. והקמח. והתרומה. והשבת. והחצר המשתמר' כל אחד מאלו קובע למעשר: המכמן באדמה. המטמין פירות תחת הקרקע כדרך שרגילין להטמין פירות שאין מבושלים כל צרכן כדי שיתבשלו: והמטבל. פירות במלח או בציר או בחומץ ואוכל פטור. ואינו קובע למעשר. כמו הכובש או המולח. אלא אוכל מהן אכילת עראי ופטור מן המעשר: הפוצע זתים. ממעך וכותש אותם כדי שיצא השרף דהיינו המרירות שלהן: הסוחט זיתים על בשרו. לסוך גופו: לתוך ידו חייב, דמה שנותן לתוך ידו נחשב כאלו נתן לתוך בור קטן דהיינו החפירה שהיין והשמן יורדים בה: המקפא לתבשיל. השולה פסולת שמעלה היין בעת רתיחתו נקרא מקפא ואם אחר שנתן יין בתבשיל הסיר מעליו הרגלים והזגים הצפין למעלה קפוי עראי הוא זה ואינו קובע למעשר כשאר מקפא יין בעלמא. ובתבשיל צונן איירי. דאי בתבשיל רותח הא אמרינן שהאור קובעת למעשר ובלא הקפאה היה נקבע למעשר מחמת האור: לקדרה רקנית. קודם שנתן לתוכה התבשיל נתן בתוכה יין והקפהו הוה ליה כמקפה בבור קטן וחייב: **ב** תינוקות שטמנו תאנים. בשדה דאי בבית

כלא

אפי'

עיקר תוי"ט

א) השולק. לרבותא נקט השולק שהוא פחות מן בשל וכ"ש מבשל:

ובממחדרי'

לא יאכלו יח) למוצאי שבת עד שיעשרו יט), כלכלת שבת כ) בית שמאי פוטרין, ובית הלל מחייבין כא) רבי יהודה אומר, אף הלוקט את הכלכלה לשלוח לחבירו, לא יאכל יח) עד שיעשר כב): ג הנוטל זיתים מן המעטן כג), טובל אחד א' במלח ואוכל כד) אם מלח ונתן לפניו כה), חייב, ר"א אומר מן המעטן הטהור חייב כו) ומן הטמא פטור, מפני שהוא מחזיר את המותר כז): ד שותים כח) על הגת כט), בין על החמין ל) בין על הצונן ופטור, דברי רבי מאיר

תפארת ישראל

יח) אפי' ארעי: יט) מדקבעתן מחשבתן לסעודת שבת דחשיב', ונקט למ"ש וכ"ש בשב' דאסו' לאכלן דסעוד' שבת חשיבי; רק נקט מ"ש לאפוקי מר"א [תרומות פ"ח מ"ג]: כ) סל פירות המיוחד לשבת: כא) פלוגתייי' ברוצה לאכלן ערחי קודם שבת: כב) מדחשיב' וקפיד עלה למתנה; ואף דבפירו' אילן לא הוה אמרינן, מתנה כמכר [ברפ"ב]; אבל הכא לא דמי לשאר מתנה, מדשלחו לביתו דרך כבוד חשיבה טפי: כג) קארב שבו יתרככו הזיתי' בלבורן: כד) דאף ע"ג דמליחה קובע [כפ"א, כ"ג]? ה"מ בששה' קלת במלחו, דעי"ז מתרככת גוף הפרי; אבל בטובלו במלח ואוכל לטעמא בעלמא הוא דעביד, דלא מסתבר שכשרחוי לאכול מהן ארעי, אסור לו לאכלן רק תפל בלי מלה; ומה"ט לא נקט הכא אם צירף חייב [כלעיל פ"ג מ"י] דהכא אפילו טבל ב' במלח ואכלן ביחד מותר, ורק במלח ונתן לפניו בשהוי קלת אסור [וזה דלא כהר"ב; והן אמת דבירושלמי משמע קלת כהר"ב; אבל יש ליישב נמי לשון הירושלמי בסברא הישרה הנ"ל ודו"ק]: כה) ר"ל ב' ביחד; כו) *מיירי שנטלן טמ' [ואעפ"כ לא טימ' בנטילתו זתים שבמעטן, שנטלן בפשוטי כלי עץ שאמק"ט] ואז אינו מחזיר המותר שלא יטמא זתיו להכי קבעתן נטילתו: כז) ואפי' לרפן, הו"ל ערחי: כח) יין: כט) אבל חוץ לגת הו"ל קבע: ל) *שמזגו בהמין, אע"ג דאור קובע כסי' י"ב, נ"ל דזהו ברותח שהיד סולדת בו כפ"א, מ"ז [וכן משמע [שבת די"א, ב'] ודלא כרמב"ם הכא]; ועי' מ"ש

ר"ע מברטנורה

בלא שבת בית קובע' ונקט תנוקות לאשמועינן דיש להם מחשבה הניכרת מתוך מעשיהן: לא יאכלו למוצאי שבת. דכיון שקבעתן שבת למעשר אסורים לעולם עד שיתעשרו: כלכלת שבת. כלכלה מלאה פירות שיחדה לשבת: ובית הלל מחייבין. במעשר מיד אפי' קודם השבת דכיון שיחדה לשבת הוקבעה מיד: לשלוח לחברו. נטבל מיד ולא יאכל ערחי עד שיעשר. ואפי' לא שלחה, לפי שכיון שיחדה לשלחה הוא מקפיד עליה כמו בכלכלת שבת. ואין הלכה כר"י: ג המעטן. מקום שלוברין שם הזיתים כדי שיתרככו ויהיו ראויו' להוציא שמנן: טובל אחד אחד במלח. שאין קובע אלא במלח ולירוף שתים. הלכך אם מלח ונתן לפניו חייב: מן המעטן הטהור חייב. וכגון שהאד' הנוטלן טמא שאי אפשר לו להחזיר את המותר שכבר נטמאו כל אותן שנטל בידו (ב): מן הטמא פטור. דכיון שהמעטן כלו טמא (והאד') הנוטלן טמא הרי הוא מהזיר את הנותר: ד שותין על הגת. וכגון שהכנים שם ראשו ורובו דליכא למגזר שמא יביא הכלי אליו וישתה חוץ לגת דחוץ לגת הויא קבע ואסור לשתות: בין על החמין. בין שמזג היין בחמין בין

עיקר תוי"ט

(ב) וכשמתזרי' מתערבים הטמאי'. וכשעה שנטל דקדק שלא טימא אלא מקום מגעו היינו אותן שנגע כהן ונטלן. א"כ כגון שנטלן בפשוטי כלי עץ או שנתן לו חבירו תו':

ואם

באויר. רבי אלעזר ברבי צדוק מחייב, *וחכמים אומרים על החמין חייב לא) על הצונן פטור: ה המקלף לב) שעורים, מקלף אחת אחת ואוכל, ואם קלף ונתן לתוך ידו, חייב לג) ג), המולל מלילות של חטים לד), מנפח מיד ליד לה) ואוכל, ואם נפח ונתן לתוך חיקו, חייב לו), כסבר לז) שזרע לזרע, ירקה פטור, זרעת לירק, מתעשרת זרע וירק לט), רבי אליעזר אומר השבת לח), מתעשרת זרע, וירק לט), וזירין מ), *וחכמים אומרים, אינו מתעשר זרע וירק אלא השחלים מא), והגרגיר מב) בלבד: ו רבן גמליאל (נ"א רשב"ג) אומר תמרות מג) של תלתן מד), ושל חרדל מה), ושל פול הלבן מו), חייבות במעשר

תפארת ישראל

מ"ש בס"ד לעיל סי' י"ב: לא) דאינו מחזיר המותר שלא יקלקל יין שבבור: לב) אבשעלען: לג) ובהיה רק ב' גרעינין קלופין יחד, חייב [כך כ' בירושלמי, ואשמיטתי' גרמי"ט שכ' דבב' חייב]. מיהו בסמוך לגורן אפי' צירף לתוך ידו מותר, מדמחזיר המותר: לד) *מפשפש השבלים בין אצבעותיו להסיר המוץ מעליהן: לה) מנערן מיד ליד אחרת, ומנפח להפריח המוץ: לו) ונ"ל דמה"ט הקיל בחטין טפי מבשעורין, דבשעורין אמרינן בירושלמי רק ב' ביחד שרי לאכול ולא ג' ובחטין קאמר שהם דגם ג' ביחד שרו לאכילה, אבל לא ד'; וה"ט משום דשעורים כשנוטלן כבר היו מתוקני' במקצת שכבר נדוש משבולת שלהן, להכי כשקלף הו"ל כקבע; אבל שחטין שנוטלן מלילות דהיינו בעודן בשבלין וכמ"ש וקנפח מלילות, להכי כשמשפשפן בין אצבעותיו שפיר הו"ל ארעי עדיין: לז) קאריאנדער: לח) דיל קרויט: לט) הן העלין: מ) הן הגבעולין: מא) קרעססע: מב) אוריגא: מג) בליטהען: מד) פענכעל: מה) זענף: מו) וויסע באהנען דראויים:

ר"ע מברטנורה

בין שמזגו בצונן: רבי אליעזר ברבי צדוק מחייב. דגזר שמא יוציא מן היין חוץ לגת: על החמין חייב. שהוא קובע לפי שאינו יכול להחזיר המותר שיתקלקל היין שבגת אבל מזוג בצונן פטור שיכול להחזיר המותר והלכ' כחכמי': ה המקליף. מסיר קליפתן: מקלף אחת אחת. שעורי' אחת ודוקא כשאינו סמוך לגורן. אבל אם היה סמוך לגורן אפי' קולף יותר פטור מפני שהוא מחזיר את המותר: המולל מלילות. שמהבהב שבולין באור וממעכן בידו להסיר הפסולת: מנפח. להפריח המוץ: מיד ליד. מנערן מידו אחת לידו האחרת: ירקו פטור. שהזרע עיקר וירקה לא חשיב אא"כ כיון לירק: מתעשרת זרע וירק. חייב לעשר בין אכל הזרע בין אכל העלין ירק כמות שהן: השבת. כך שמה בערבי ובלעז אני"ט: וזירי. זמורות ואפילו זרעה סתם מתעשר' זרע וירק וזירים לפי שהשבת עושה זמורות הרבה' אבל הכוסבר אינה מתעשרת זירים אלא א"כ זרע' תחלה לזירים: אינו מתעשר זרע וירק. אם זרע השבת ולא פירש: השחלים. בערבי הבאלפא"ר ובלעז קרישו"ן: הגרגיר. כך שמו בערבי ובלעז אירוגא והלכה כחכמים:

ו התמרות של תלתן. יש מפרשים לולבי תלתן כעין שיש לגפנים והן נאכלים. ויש מפרשים כשמתחיל

עיקר תוי"ט

ג) ואם קלף כו'. משמע אפילו א' א' דאי תימא דוקא בצירף ונתן לתוך ידו קשיא רישא וזהו דעת הר"ש, בבילה די"ג והתו' כתבו דלא נהירא דמשמע שהטעם מפני שהוא גמר מלאכה הואיל והוא קולף הרבה ביחד. ונ"ל דשגא אורחא דמלתא נקט דכשמלקט' נוהגים לתוך ידו. והרבה דנקטו התו' נמי דוקא דבשתים חייב תוי"ט:

פ"ס

בְמַעֲשְׂרמז), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הַצְּלָףמח). מִתְעַשֵּׂר תְּמָרוֹתמט) וַאֲבִיּוֹנוֹתנ) וְקַפְרָסנ), רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵין מִתְעַשֵּׂר אֶלָּא אֲבִיּוֹנוֹת. מִפְּנֵי שֶׁהֵן פֶּרִי:

פ"ה הָעוֹקֵר שְׁתָלִיםא) מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ וְנוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ. פָּטוּרב) לָקַח בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע

תפארת ישראל

מז) דראוי' לאכילה: מח) קאפערן: מט) הוא גוף הפרי: נ) הוא שומר הפרי שסביב לו:

פ"ה א) פפלאנצען של ירקות שראוי לאכלן, דרך שנוהגים לעקרן ולשתלן במקום אחר כדי שישבחו יותר: ב) *ר"ל מותר לאכול עראי אף שהוקבעו למעש' קודם שחזר ונטען, כגון שראו פני הבית שהכניסן לתוכו קודם שזרען, אפ"ה כיון שדעתו היה לזרען בשע' שעקרן, ולא לאכלן, לא הוקבעו בחצר, [ועיין רפ"ג ושם סי' כ"ז]; דהרי גם החצר אינו קובע רק בנגמר מלאכתו, והכא כיון שדעתו לחזור ולנטען הרי לא נג"מ; ולפיכך אפי' היו אותן שתילין מתוכי בצלין שמדאין זרען כלה, אם זרע מהן טבל אכורים הגדולים [כתרומות פ"ט, מ"ו] אפי' באכיל' עראי, הכא לא נקרא עליהן שם טבל מעולם, ומותר לאכול עראי מגדולי' השניי': ואע"ג דלא קיי"ל כר"ע [כפ"א דפאה] אלא גם קודם שנתמרח בכרי אסור לזרוע טבל מד"ס? י"ל התם אע"ג שלא נתמרח עדיין, עכ"פ כל שאר מלאכתו נגמר, ואינו חסר רק מרוח כרי; אבל הכא מדעתו לחזור ולנטעו, לא עשה שום דבר לגמר מלאכתו, ובכה"ג גם רבנן מודו [וכ"כ הגה ירושלמי]; ואף דשתלים אינן בר עבורי [ככו' רתוי"ט] נ"ל דמיירי בשתילי שחלים שגבגי

ר"ע מברטנורה

כשמתחיל השבלול לצמוח נרא' בנקו' למעלה כמין גרגר עב ונקרא תמרה כדאמרינן גבי הדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה. ובתלתן וחרדל ופול הלבן חשובין אוכל: הצלף. בלע"ז קאפר"י: תמרות. לולבין שבו. ויש מפרשים שפרח: ואביונות. הוא עקר הפרי וקפריסין הוא שומר הפרי: רבי עקיבא וכו'. והלכה כרבי עקיבא:

פ"ה העוקר שתלים נטיעות אחר שלמהו וגדלו קצת עוקרין אותן ושותלין אותם במקום אחר (א) והם מתעבים ומתרחבים ומתגדלין שם: פטור. אפילו ראו פני הבית מפני שעדיין לא נגמר מלאכתן: לקח במחובר לקרקע

עיקר תוי"ט

(א) ותמיהה לי מאי מתפרש שייך בנטיעות. ונ"ל שכצ"ל העוקר שתלים נטיעות אע"פ שיש בהם פירי. א"נ העוקר שתלים הייט בצלים וכרישים שדרך הגנים אחר שצמחו מעט עולשים אותם ונוטעים אותם

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד

מ"א. כובש שולק מולח בטבל, הם בכלל בשול שקובע לאסור גם אכילת ארעי. אבל טמנן באדמה ונתחממו שם, לא נקבעו: טבל פירות במלח בשדה, או מיעך זיתיו לרככם, מותר לאכלן ארעי. אסור לסחוט שמן זיתיו תוך ידו: נתן תירוש עם חרצנים תוך מאכל, והקפא החרצנים שעלו מהמאכל, לא קבעו הקפוי: [עפ"א מ"ז] אבל בנתנו לקדרה ריקנית, כשיקפאו חייב: מ"ב. אפי' תינוקות שהכינו פירות לשבת, הוקבעו לאסור אכילתן ארעי, ואפי' במ"ש שאח"כ. מיהו מותר לאכלן ארעי קודם שבת. אבל גדול שהכין פירות לשבת אסור לאכלן ארעי, אפי' קודם שבת: מ"ג. זיתים שטונחין במעטן שיתרככו לכבשן, מותר ליטול משם א' א' לטבלו במלח ולאכלו ואפי' בצירף ב' ב' שרי, ובלבד שלא ישהם במלח: מ"ד. מזג יין במים צוננים פטור, ואם בחמין, ואפי' עשה זה על הגת הוקבע: מ"ה. המקלף שעורים קולף גרעין גרעין ואוכל, ואם כנס ג' חייב, ובחטים שאין צריך רק מלל, ג' שרי ד' ביחד אסור. כסבר, שבת, שחליים, וגרגר, אם זרען לירק, עלין וזרע חייבין במעשר, נזרעו לזרע, ירקן פטור. אבל שאר ירקות זרען פטור: מ"ו. תמרות של תלתן, חרדל, פול הלבן, צלף, וכן קפריסין של צלף, כולן שזרען לזרע, פטורים ממעשר, שדאין התמרות הללו או קפריסין גוף הפרי. ורק בזרען לירק חייבים. אבל אביונות של צלף, בכל גוונא חייבים שהן גוף הפרי:

לקרקע, פטור ג), לקטו ד) לשלוח לחבירו פטור ה) רבי אליעזר בן עזריה אומר אם יש כיוצא בהם נמכרים בשוק, הרי אלו חייבין ו): **ב** העוקר לפת ז) וצנונות ח) מתוך שלו ונוטע לתוך שלו, לזרע ט) חייב י), מפני שהוא גרנן יא), בצלים משהשרישו בעלייה יב), טהרו מלטמא יג), נפלה עליהן מפולת, והם מגולים יד), הרי אלו כנטועים בשדה טו): **ג** לא ימכור אדם את פירותיו טז) משבאו לעונת המעשרות יז), למי שאינו נאמן על המעשרות, ולא בשביעית למי שהוא חשוד על השביעית יח), ואם בכרו יט) נוטל

תפארת ישראל

וגרנר כפ"ד, מ"ה: ג) *דאין מקח קובע, רק בקנה בתלוש; ור"מ היא דס"ל מקח קובע אפי' בלא נגמר מלאכתו [כפ"ב, מ"ה] דאל"כ בל"ז לא איקבע: ד) דה"ל כנותן מתנ' במחוב' דפטור, ואע"ג דמתני' בלא זה פטור ממעשר [כפ"ב סי' ב'] ; מכ"מ במשלח לביתו המתנה דרך כבוד חייב במעשר [כפ"ד, מ"ב,] ולהכי קאמר הכא דבלקטו במחובר אדעתא דהכי פטור גם לר"י התם: ה) דהו"ל נגמ"ל: ו) ריבען: ז) רעטטיג: ח) שיתרבה הזרע במקום הנטיעה הב': ט) לעשר קודם שיחזור ויטען: י) *ר"ל עקירתן הוא גרנן למעשר, דהרי הפרי יפסד בנטיעה ב', וזרע גינה שילמח, ג"כ פטור ממעשר: יא) לרבותא נקט עלייה, אע"ג דשם לאו על קרקע עולם מונחים, והכו שרשים בקרקע עלייה, אפ"ה הוי כאלו הכו שרשי' בקרקע מחובר: יב) *ר"ל אפי' היו טמאים נטהרו, אבל למעשר ושביעית כתלושין דמי, והתולשן בשבת נמי פטור, ודוקא בעפר שבעליי', אבל כהשרישו בכלי, אפילו לטומאה הו"ל כתלוש: יג) העלין נשארו מגולין: יד) לכל מילי: טו) אפי' במחובר: טז) כפ"ב, מ"ב: יז) דאינו נזהר בדיניו שאסור לסחורה ולמלוגמא וכדומה דרק לאכילה נתנה; וגם אסור לאכלן אחר הביעור, והמוכר לחשוד כהנך עבר אלפני עור וגומר, ועיין שביעית פ"ד, ס': יח) שיש מהפירות שהגיעו, ויש שלא הגיעו לעונת המעשרות

ר"ע מברטנורה

לקרקע. הקונה פירות כשהן מחוברין פטור. שאין המקח קובע למעשר אלא בקונה בתלוש לא במחובר (ב): לקט. שתילין לשלוח לחברו פטור: אם יש כיוצא בהם נמכרים בשוק, חשיבי כאלו נגמר' מלאכתן ואין הלכ' כראב"ע: **ב** ונוטע בתוך שלו לזרע. [שיגדל] בהם הזרע במקום נטיעתן: מפני שהוא גרנן. עקירתן הוא גרנן שאין להם גורן אחר להתחייב במעשר דזרען פטור מן המעשר דכתיב (ויקר' כ"ז) מזרע הארץ ולא כל זרע פרט לזרעוני גינה שאין נאכלין ונמצא שנגמר' מלאכתן ואסור לטעמן עד שיעשר: טהרו מלטמא. דכזרועין דמי והתורה רבתה בטהרה זרעים דכתיב (שם י"א) על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא. אבל לכל שאר מילי כתלושין דמי ובחזקתן הן למעשר ולשביעית (ג) ואפי' לטהרת טומאה דוקא השרישו בעליה שיש תחתיהן עפר המעזיבה. אבל השרישו בקופה כתלושים דמי אף לענין טומאה: והם מגולין. העלין שלהן כדרך גדילתן כנטועים בשדה דמי והתולש מהן בשבת חייב וחייבת בשביעית ובמעשרות: **ג** לא ימכור אדם פירותיו וכו' דקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט): ואם בכרו. אם יש בהן בכורו' שהגיעו

עיקר תוי"ט

[illegible] במקום אחר ומתעבין וגדלין יותר תוי"ט: (ג) ל' הר"ב לקח במחובר פטור דאין מקח קובע במחובר. אבל תלוש דומיא דמחובר קובע אע"פ שלא נגמרי מלאכתו וסתמא כר"מ דלעיל בפ"ב, מ"ה: (ג) ואי נקט שבת לפטור כמו דנקט בסיפא שבת לחובה וכירו' מפורש דגם לענין שבת פטור; ולגדרי

נוטל את הבכורות, ומוכר את השאר: **ד** לא ימכור אדם את תבנו יט) ואת גפתו כ) ואת זגיו כא) למי שאינו נאמן על המעשרות, להוציא מהן משקין כב), ואם הוציא חייב במעשרות, ופטור מן התרומה, שהתורם, בלבו ה) על הקטועים כג) ועל הצדדים כד), ועל מה שבתוך התבן כה): **ה** הלוקח שדה ירק בסוריא כו), אם עד שלא בא לעונת המעשרות טז) חייב, ומשבא לעונת המעשרות פטור כז), ולוקט כדרכו והולך כח) רבי יהודה אומר אף ישכור פועלים וילקט כט), אמר רבן *שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים ל) בזמן שקנה קרקע, אבל בזמן שלא קנה קרקע, אם לא) עד *שלא בא לעונת המעשרות פטור, רבי אומר אף לפי השבון לב):

המתמד

תפארת ישראל

המעשרות: יט) אחר הדיש שנשאר שם גרעינין: כ) פסולת הזיתים אחר שנעצרו: כא) *הילזען של ענבים: כב) מגפת חנין: כג) שבולות קטועין שלא נדושו: כד) צדדי הכרי: כה) *ועל שבגפת ושבזגין, ואפי' לא נתכוון לכך, תנאי ב"ד הוא, ודוקא בתרומה שניטלת באומד, אבל במעשר שניטל במדה, הרי לא עישר במדה על הנבלע באלו, מדלא ידע כמה הוא: כו) זידיפן שכבש דהמע"ה, והוא בגבול מזרחית צפונית לא"י, בקצת דברים דינה כא"י, עי' דמאי פ"ו, ל"ב, והכא מיירי שלקחה מעכו"ם: כז) *דבשעת חיובה היה ברשות עכו"ם, והרי בסוריא לכ"ע יש קנין לעכו"ם להפקיע ממעשר: כח) אף שמוסיף אח"כ ברשות ישראל: כט) *אף דהוספה מילתא, ל"א שיחשדוהו שלקחה קודם שהגיע למעשרות; וי"א לחומרא דצריך לשכור פועלים לעזרו לקצור מיד ולא יתעכב בדבר הרבה; ומסתבר כפי' קמא מדקאמר ר"י מלת אף: ל) *דבקנה קודם עונת המעשרות, חייב: לא) ר"ל אפילו אם וכו': לב) *האי אף אדברי ת"ק קאי, וס"ל אפילו בבאו לעונת מעשרות ביד עכו"ם, צריך לתרום על הנוסף ברשות ישראל לפי החשבון, ומדאין ברירה, יתרום על הכל, ולמשל בהביא שלים ביד העכו"ם

ר"ע מברטנורה

שהגיעו לעונת המעשרות והשאר לא הגיעו נוטלן ומוכר את השאר: **ד** תבנו. שבולין שנדושו ופעמים נשאר בהן חטין: גפתו. פסולת של זיתים: זגיו. פסולת של ענבים: להוציא מהם משקין. אגפתו וזגיו קאי (ד): על הקטועים. שבולות קטועות שלא נדושו: ועל הצדדין. צדי הכרי. וכן התורם בטור. בלבו על מה שבתבנים ועל מה שבזגין. והתורם בבית הבד. בלבו על מה שבתוך הגפת: **ה** הלוקח שדה ירק. מן העכו"ם בסוריא הם ארצות שכבש דוד כגון דמשק וארם נהרים וארם צובה ובמקצת דברים עשאום כארץ ישראל ובמקצתן לא: אם עד שלא בא לעונת המעשרות חייב. הואיל ובשעה שבאים לידי חיוב ברשותו של ישראל הם. אבל אם הגיע עת החיוב ברשות העכו"ם פטור דלדבר זה עשו סוריא ככבוש יחיד ולאו שמיה כבוש: ולוקט כדרכו. ופטור מלעשר אף מה שנוסף ברשותו. אבל פועלים לא ישכור. דחיישינן דלמא אתי למעבד הכי אף בשדה שלקח עד שלא בא לעונת המעשרות. ורבי יהודה לא גזר: פטור. כיון שאין לו בגוף הקרקע כלום: רבי אומר אף לפי החשבון. אמלתיה דת"ק קאי והכי קאמר כי היכי דמחייב אם לקח

עד

עיקר תוי"ט

(ד) ולגבי תבן ללקוט ממנו חטים: ה) בלבו. ואם אין בלבו תנאי בית דין הוא. תוספתא. ודוקא בתרומה הניטלת באומד אבל מעשר הא קחזינן שלא ניטל כפי המדה על אלו הדברים. תוי"ט:

ולפי

ו המתמד לג) *ונתן מים במדה, ומצא כדי מדתו לד), פטור לה), רבי יהודה מחייב לו)ז) מצא יותר על כדי מדתו לז), מוציא עליו ממקום אחר לח) לפי חשבון לט): ז חורי הנמלים, שלנו מ) בצד הערמה החייבת מא), הרי אלו חייבים מב) שידוע שמדבר הגמור, היו גוררין כל הלילה מג): ח שום בעל בכי מד), ובצל של רכפא מה) וגריסין מו), הקילקין מה), והעדשים המצריות

תפארת ישראל

שעכו"ם, ישלם לו כהן שליש תרומתו; ולרב"א כ"פ אף שלא באו לעונת המעשרות, א"צ להפריש רק לפי חשבון, ולקולא פליג: לג) נתן מים על שמרי יין טבל, לקלוט טעם היין: לד) *ל"ד דאפילו שתות יותר נמי, דיין במים בטל בששה חלקים [ככ"ב דל"ז]: לה) דטעם שבשמרים אינו אלא קיוהא בעלמא: לו) *דוקא במעשר אבל תרומה נוטלת באומד, כבר הורה נס על אלו כסי' כ"ה: לז) *דיש יין שפי מחלק ששית של מים, דרמא ג' ואשכח ד': לח) ר"ל אף ממקום אחר לא הו"ל כמפריש מחיוב אפטור, ומכ"ש במפריש מניה וביה, מיהו בין כך ובין כך אינו חייב רק במעשר ולא בתרומה כלעיל מ"ד והרי הכא שהוא בתערובות הו"ל כ"ש מהתם שהוא בעינא: לט) *של היין המעורב במים; אבל במפריש מניה וביה, חייב להפריש על הכל: מ) לינת לילה א': מא) כפ"א, מ"ז: מב) ר"ל התבואה שמצא בחורין חייבת בתומ"ע: מג) רצה לומר מדהי' סמוך לערימה, לא דמי להך דפאה [ספ"ד] ואזלינן הכא בתר קרוב ולא בתר רוב מדהך מסתבר [וכבילה דל"ו ע"א]: מד) חריף: מה) שם מקום: מו) באהגען ראהטן

ר"ע מברטנורה

עד שלא בא לעונת המעשרות לעשר על הכל. הכי נמי מחייב אם הגיע לעונת המעשרות לעשר לפי חשבון שנתוסף ברשותו כגון אם הביאו שליש ביד העכו"ם חייב לעשר על שני שלישים שנתוספו ברשותו (ו). והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ו המתמד. הנותן מים בחרצנין ובזגין או בשמרים נקרא מתמד והכא איירי בנותן מים בשמרים דוקא: ומצא כדי מדתו. לאו דוקא כדי מדתו דאפילו נתן ג' כדות של מים ומצא ג' וחצי פטור עד שיתן ג' וימצא ד': פטור. ואע"ג דשמרים יהבי בהו טעם פטור דטעם שמרים של טבל לא חשיב טעם גמור אלא קיוהא בעלמא: רבי יהודה מחייב. דסבר אי אפשר שיצאו כל המים לחוץ אלא נשאר חצי כד של מים בתוך השמרים ונמצא שאלו הג' כדות וחצי שיצאו יש בהן כד א' של יין ושנים וחצי מים. והוי כיין מזוג שכן דרך מזיגת היין. ואין הלכה כרבי יהודה: מצא יותר מכדי מדתו. והוא דרמא תלתא ואשכח ארבעה: מוציא עליו ממקום אחר. אף ממקום אחר כלומר לא מבעיא מיניה וביה דשרי אלא אף ממקום אחר יכול לעשר לפי חשבון היתר על מדתו: ז שלנו. לינת לילה: הערימה החייבת. שכבר נתחייבה במעשר כההיא דתנן בפרק קמא ואם אינו ממרח משיעמיד ערימה: ח שום בעל בכי. שום חריף שהאוכלו בוכה ועיניו זולגות דמעות. ולי נראה שום הגדל בהר הלבנון שכן בערבי קורין ללבנון בעל: רכפא. שם מקום: גריסין הקילקין. גריסים של פול הבאים מן הקלקי שהוא מקום. והן מרובעות כדתנן בנגעים כגריס הקילקי המרובע: ועדשים המצריות

עיקר תוי"ט

(ו) ולפי שאין לך כל חטה וחטה שאין בו משני חלקיו. מפריש מהכל וחלק השלישי מוכר לכהן או ללוי. פירוש:
ז) רבי יהודה מחייב. והיינו במעשר אבל בתרומה לא כדאמר לעיל מ"ד התורם בלבו על הכל. הר"ש בשם פירוש'. עוד כתב עד כאן לא מחייב ר"י אלא מניה וביה אבל מעלמא לא דנמצא אתי לאפרושי מן

המצריות מז), רבי מאיר אומר אף הקרקס מח), רבי יוסי אומר אף הקוטנית מט), פטורים מן המעשרות נ), ונלקחין מכל אדם בשביעית נא), זרע לוף העליון נב), זרע כרישין נג), זרע בצלים, זרע לפת וצנונות, ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלים, פטורין מן המעשרות, ונלקחין מכל אדם בשביעית נד), שאע"פ שאביהן תרומה נה) ח) הרי אלו יאכלו:

נשלמה מסכת מעשרות

תפארת ישראל

מז) ראשן א' חד: מח) *וואססער באהנען וסובים לשלשל ולאנטומכא: מט) מין עדשים: נ) דבהפקר גדלין: נא) אפילו מחשוד אשביעית: נב) מין בצל שיש לו זרע למטה ולמעלה, וי"א דר"ל זרע לוף שוטה: נג) קרעססע: נד) הא דפליג להו תנא לב' בבי, היינו משום דרישא כולן מיני פירות, ופטורים מדגדלין בהפקר; אבל סיפא פטורין מדכולן מיני זרע שאין נאכלין. אבל צ"ע למה לא כלל תנא הכא גם הנך דתני ברים פ"ט דשביעית, וגם התם לא כלל הנך דתני הכא: נה) *ר"ל כמ"א, שהשתילים שנטעו הזרע היו תרומה, וכן אבי הזרעים האלו, והרי גדולי תרומה תרומה כפ"ט דתרומ' מ"ד, אפ"ה אלו מותרים לזרים:

נשלמה מסכת מעשרות

ר"ע מברטנורה

המצריות. ראשן אחד חד והמינין הללו כולם הם מדבריות והזקתן מן ההפקר לפי שאין נזרעים בגינה לפיכך פטורים מן המעשרות: הקורקס. בערבי קלקא"ס והוא מין ממיני הכרוב: הקוטנית. מין ממיני העדשים. והלכה כסתם משנה: ונלקחים מכל אדם. אף מן החשודים למכור פירות שביעית: זרע הלוף העליון. אני שמעתי הלוף השוטה. אבל זרע הלוף הפקח חייב. ורמב"ם פירש שהמשנה מפורשת זרע העליון של לוף ולוף הוא מין ממיני הבצלים: שאף על פי שאביהן תרומה. אף על פי שאחד מכל אלו זרעוני גינה שאינם נאכלים הן תרומה. וזרעם הרי הגדולים נאכלין ולא אמרינן גדולי תרומה תרומה אלא כשהזרע הזרוע היא מדברים הראוין לאכילה: שאביהן. הזרע שהוא אב למה שגדל ממנו:

נשלמה מסכת מעשרות

עיקר תוי"ט

מן החיוב על הפטור כו': ח) שאביהן תרומה. בההיא דתנן בר"פ העוקר לפת ולנונות מתוך שלו ונוטע לתוך שלו לזרע חייב מפני שהוא גורנו. ואם עשאן תרומה ונטען לזרע הזרע נאכל לזרים. תוי"ט:

נשלמה מסכת מעשרות

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א. אם בשעה שעקר השתילין היה בדעתו לחזור ולנטען כדי שיתוספו בעביין אפי' הכניסן ביני וביתי לביתו לא הוקבעו, ומותרין אכילת ארעי הן והגדולין: דרק כשכבר רוב מלאכתו נגמר אסור לזרוע שכל, ולא כשעקרו כדי לשתלן, ולא התחיל כלל בגמ"ל, וגם מקח קובע רק בלקח בתלוש, אבל בלקח במחובר מותר לאכלו ארעי כשיתלשו: וכ"כ כשלקט במחובר במחשבה לשלחן מתנה דחייב במעשר לר"י [פ"ד מ"ב]; כיון שבשעה שתלשו ממחובר התכוון כך, לא הוקבע: מ"ב. העוקר פרי אדמה לשוב לנטען לא להתעבות הפרי כ"א להרבות זרע הו"ל כזורע תבואה שנגמ"ל, ואסורים הגדולין ארעי: בצלים חלושים שנשתרשו בקרקע עלייה, נחשבים כמחוברים בקרקע רק לענין שנטהר טומאה שבהן מעיקרא, אבל למעשר ולשביעית ולשבת כתלושין דמו, במד"א כשגוף הפרי מגולה, אבל בנפל' עליהן מפולת ונתכסה גוף הפרי, ורק העלים נשארו מגולים אף שהם בעלייה, נחשבים לכל מילי כמחוברין; ובהושרשו תוך כלי (ריקם) לכל מילי נחשבו כתלוש: מ"ג. פירות עד שלא הגיעו לעונת המעשרות [פ"א מ"ב] מותר למכרן

למכרן לחשוד למעשרות או לשביעית, ומשהגיעו לעתה זו אסור למכרן לחשוד לכך או לכך; ואם קצת משדהו הגיעו וקצת לא, הר"ז מלקט תחלה אותן שהגיעו, ואח"כ מוכר השאר לזה או לזה: מ"ד. תבן שאחר הדישה נשאר בשבליו קצת גרעינים, וגפת שנשאר בו קצת שמן, וזגין שנשאר בו קצת יין, לא ימכרם לחשוד למעשר, דהיוצא מהנך חייב במעשר, אבל פטור מתרומה, דתנאי ב"ד הוא שת"ג שתרם קודם שמכר אל יחי' חל גם על הנך שנשארים בהפסולת שימכור, משום דת"ג נתרמת באומד: אבל מעשר שנפריש לפי מדה, א"א שיחול גם על הנך שלא ידע כמה מאכל יש בהן: מ"ה. ישראל שקנה בסוריא שדה מעכו"ם, עד שלא באו לעונת מעשרות כשיגיעו ביד ישראל חייב במעשר, וכשכבר הגיעו ביד העכו"ם פטור ממעשרות, דבסוריא יש קנין לעכו"ם להפקיע מחיוב מעשר, ומותר אף לקצרה ע"י פועלים רבים אף דאושא מלתא לא חיישי' שיחשדוהו שקנאו קודם שהגיעו לעונה, מיהו אם לא קצה ממנו רק הפירות אף שקנה אותן במחובר אפי' הגיעו לעונה הנ"ל ביד ישראל, וגם קצרן ומרחן ישראל פטורים מתרום"ע: מ"ו. נתן מים על שמרי יין, אם נתן ג' מדות, ומצא אח"כ ד', יעשר על חלק הד' מספק"א מיין ממש, ואם מעשר מניה וביה מעשר כולו, ואם מצא אח"כ יותר רק פחות מחלק הד' שנתן פטור מתרום"ע: מ"ז. תבואה שנמצא בחורי נמלים בצד תבואה שנמרח' לא אזלינן בתר רוב התבואה שלא נמרחה רק בתר קורבה, מדמסתבר, שממורח הביאו, ואפי' לא שהה שם בהזר רק לילה א', והחור מלא, תלינן שכל הלילה גררו הכל לשם: מ"ח. כל פרי שגדל מעצמו בלי זריעה, כגון שום בעל בכי ובצל רכפא וגר סן קלקין ועדשים מצריות וכל כדומה להן שגדל מעצמו, וכן זרע עלין של לוף, וזרע כרישין, וזרע בצלים, וזרע לפת וצנון, וכן כל גרעיני זרע שאינן נאכלין, כולן פטורים מתרום"ע, ונלקחים אפי' מחשודים לשביעית: ואפי' הי' הפרי תרומה, וזרעה וצמח ממנה זרע זו שאינו נאכל לכל אינה אסור רק הפרי שגדל מהתרומה שזרע ולא הזרע שצמח ממנה:

נשלמה מסכת מעשרות

מַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי

פ"א מעשר שני, אין מוכרין אותו א) ואין ממשכנין ב) אותו ג) ואין מחליפין אותו, ולא שוקלין ג) כנגדו ג), ולא יאמר אדם לחבירו בירושלים, היך יין ותן לי שמן, וכן שאר כל הפירות ד), אבל נותנין זה לזה מַתְּנַת חנם ה): ב מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי ו), ולא בעל מום חי ושחוט

תפארת ישראל

פ"א א) אפי' בירושלים או אפי' להוליכו לירושלים ומתני' ר"מ היא וכדקיי"ל דמע"ש ממון גבוה אבל בשדעתו להעלות המעות לירושלים מותר למכרו וכלקמן [פ"ד מ"ו]: ב) בין ע"י ב"ד בין ע"י עצמו מדכתיב בו ברכה: ג) *סלע חולין נגד סלע מע"ש, דהו"ל בזוי מצוה, וכ"ש נגד פירות מע"ש גופייהו, דלא: ד) אף דשניהן מעשר, אף דמע"ש שלהן רק מד"ס: ה) *דוקא במזמינו על שולחנו, דאל"כ אסור, דמתנה כמכר, כפ"ב דמעשר סי' ב'; וצ"ל דלהכי קאמר מתנת חנם, ושרי האי שגי בשיאמר במתנה? אלא קמ"ל דרק במתנה שהיא וודאי חנם דלא עביד זל"ז הייה נפשי' שרי; הא בנותן זה לזה ושוב חברו לו [כמגילה ד"ז ב'] דמחלפי סעודתייהו אהדדי, הכא אסור: ו) *ה"ה תמים שחוט, דבנקרב בב"המק, אף שהבשר לבעלי' אסור להם למכרו, ובשחטו בחוץ הרי אסור בהנאה, רק איידי דתנא סיפא בכור חי, נקט נמי במעשר חי, וה"ה דאין ממשכנין ואין מחליפין אותו, כמו במעשר שני לעיל; ורק

ר"ע מברטנורה

פ"א מעשר שני אין מוכרין אותו. אפילו להוליכו לירושלים לפי שהוא קדש וסתם מתניתין כר' מאיר (א) דאמר מעשר [שני] ממון גבוה הוא: ואין מחליפין אותו. לא יאמר לו הילך יין ותן לי שמן. שמן ותן לי יין: ואין שוקלין כנגדו. סלע של חולין כנגד של מעשר שני משום בזוי מצוה: ולא יאמר אדם לחבירו בירושלים. לעיל איירי חוץ לירושלים. והכא קמשמע לן דאפילו בירושלים שקונין בדמיו מאכל ומשתה אינו רשאי להחליף: וכן שאר כל הפירות. אפילו אותן פירות דמעשר דידהו לא הוי אלא מדרבנן: אבל נותנים זה לזה מתנת חנם. כגון שמזמינו לאכול עמו על שלחנו. ודברי הכל היא. אבל לתת לו במתנ' ממש לדברי האומר מתנה כמכר אסור (ד): ב אין מוכרין אותו. דגמרינן גאולה גאולה מחרמים נאמר במעשר (ויקרא כ"ז) לא יגאל, ונאמר בחרמים (שם) לא ימכר ולא יגאל מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו: תמים חי. והוא הדין נמי שחוט שנאמר לא יגאל אינו נמכר לא חי ולא שחוט. לא תמים ולא בעל מום, אלא תמים. חלבו ודמו קרבן על גבי המזבח. והבשר אוכלין אותו הבעלים בירושלים. ובעל מום אוכלין אותו הבעלים בכל מקום ואיידי דבעי למתני סיפא גבי בכור מוכרים אותו תמים חי. תני נמי רישא תמים

עיקר תוי"ט

(א) וכ"פ נמי סברי דממון גבוה הוא במשנה ג' פרק ס': ב) ואין כו' מפני שכתוב בו ברכה ירו' ג) ולא שוקלין. אפי' לתלל עליהן מע"ש שמא לא יכוין משקלותיו ולא יחלל עי' בשבת ד' כ"ג וכ"ש פירות נגד פירות סר"ש: (ד) וצ"ל דדוקא לענין לתת במתנה מע"ש פליגי. אבל אפשר דיכוין לפירות דנקטע למעשר כ"ע מודו דאין מתנה קובעת כמכר וכשני סתומות מ"א פ"ב. ומ"כ פ"ג דמעשרות

ושחוט, ואין מקדשין בו את האשה ז), הבכור מוכרים אותו תמים חי ח) ה) ובעל מום חי ושחוט, ומקדשין בו את האשה ט). אין מחללין מעשר שני על אסימון י), ולא על המטבע שאינו יוצא יא), ולא על המעות שאינן ברשותו יב): ג הלוקֵחַ בהמה לזבחי שלמים יג), או חיה לבְשַׂר תאוה יג), יָצא העור לחולין ו), אע"פ שהעור מרובה יד) על הבשר. כדי יין סתומות, מקום שדרכן ליִמכר סתומות טו) ז), יצא קנקן לחולין טז), האגוזים והשקדים, יָצאו קליפיהם לחולין

התמד

תפארת ישראל

ורק חדא מנייהו נקט, וה"ה אינך: ז) דהו"ל כמכר והוא פשיטא, ומה"ט לא אצטריך למנקט כן במשנה א' במעשר שני; ולא נקיט לה הכא רק משום היפוך דסיפא, דבבכור אע"ג שאינה יכולה ליהנות ממנו עד שיומם, ואולי לא יומם כלל, אפ"ה מקדשין בו, דגם הספק שמא יפול בו מום והנה כולו הוא שוה פרוטה דהנאה זו היא שוה פרוטה: ח) *בזה"ז, שיאכלנו הקונה במומו; משא"כ תמים שחוץ יקבר, אבל בזמן שבהמק"ק הרי להקרבה קאי ואינו ממון כהן למכרו [צ"ק די"ג]: ט) דממון כהן הוא: י) מטבע בלי צורה: יא) *של מדינה אחרת, אם המלכיות מקפידות שלא יהיו כאן אותן מעות, או דממפי לזוזי להתם בדוחק ולית ליה אורחא למיזל להתם; וכ"ש באין יוצאין כלל: יב) שנפל המעות לים, אף שיכול להעלותו ע"י השט במים: יג) ממעות מע"ש, דכך מצותו, לקנות במעותיו בהמה לשלמים, או חי' שאינה בת הקרבה, לבשר תאוה, ר"ל חולין: יד) שהוא יותר: טו) *ר"ל שמוכרין הקנקן עם היין: טז) *ואם המוכר או הלוקח אומן מעבד עורות או יוצר חרס, וודאי

סתנים

ר"ע מברטנורה

תמים חי: ואין מקדשין בו האשה. דהוי כמכר. הבכור מוכרין אותו תמים חי. משום דבבכור כתיב (במדבר י"ח) לא תפדה. אבל נמכר הוא: ומקדשין בו את האשה. דממון של כהן הוא ומותר למוכרו: אסימון. מטבע שאין עליו צורה. ואין מחללין עליו מעשר שני דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך כסף שיש עליו צורה: ולא על המטבע שאינו יוצא. דכתיב (שם) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך פרט לכסף שאינו יוצא שאינו יכול לקנות ממנו מה שהוא רוצה: ולא על המעות שאינן ברשותו. כגון שנפל כיסו לים הגדול אינו יכול לפדות מעשר שני על מעות שבתוכו. שהוא צריך לשכור מי ששט על פני המים להוציאו: ג הלוקח בהמה לזבחי שלמים. ממעות מעשר שני שכך היא עיקר מצות מעות מעשר שני לקנות מהם שלמים דילפינן שם שם לגזרה שוה מהר עיבל: וחיה. שאינה ראויה להקרבה וקנאה ממעות מעשר שני לאכול אותה בשר תאוה כלומר חולין: יצא העור לחולין. וא"צ לאכול דמיו בירושלים: יצא הקנקן לחולין. ואין צריך למכרו ולאכול דמיו בקדושת מעשר בירושלים והני מילי כשהמוכר והקונה הדיוטים

ואין

עיקר תוי"ט

ותמסכרות. תוי"ט: ה) הבכור מוכרין כו'. וא"ת כיון שהבכור לכהן מה תועלת לזה שקנאו. הנה התועלת כי אם נפל בו מום והוא אצלו יאכל אותו הקונה אותו. הר"ת. ומתני' בזה"ז דבזמן המקדש אין מוכרין אותו תמים שעומד לקרבן ואין לכהן זכות בו כדאיתא בפ"ק דתמורה. ומש"ה לא תני קתני שחוץ דתמים שחוץ בזה"ז יקבר כדתנן ספ"ק דבכורות. תוי"ט: ו) יצא העור לחולין. כלהו נפקי לן בפ"ג דעירובין דתניא בבקר מלמד שלוקחים בשר על גבי עורו. ובצאן מלמד שלוקחין צאן ע"ג גיזתיה. וביין מלמד שלוקחים יין ע"ג קנקנו. ובשכר מלמד שלוקחין תמד משהחמיץ. ומיתורא דבי"ת דרים. והיה נ"ל דלקנה אגב השור וקליפי אגוזים ילפינן במה מצינו. הר"ב: ז) שדרכן למכור סתומות. כלומר שמוכרין

הקנקן

דתֶּסֶה[יז], עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר[יח], ומשהחמיץ נלקח בכסף מעשר[יט]: ד הלוקח חיה לזבחי שלמים[כ], בהמה לבְשר תאוה[כא], לא יָצא העור לחולין[כב], כדי יין פתוחות או סתומות, מקום שדרכן לימכר פתוחות[כג], לא יָצא קנקן לחולין, סלי זיתים וסלי ענבים עם הכלי[כג], לא יצאו דמי הכלי לחולין: ה הלוקח מים ומלח, ופירות המחוּבָּרים לקרקע או

תפארת ישראל

מתני' ספי בשבי' אלו, ולהכי נריך למכרן ולאכלן בירושלים: יז) מי' שע"ג חרצנים וזגים ושמרי יין: יח) דהו"ל כמי', והרי בעינן פרי מפרי וגדולי קרקע: יט) והוא דרמי ג' ואשכח ד': כ) והרי לא חזי' לקרבן: כא) דאסור מד"ס שלא יבריח מעות מע"ש מע"ג מזבח; ואע"ג דהתורה התירה להבריקן לקנות יין ושמן ופירות וחיה ועוף, וגם בהמה לבשר תאוה? אפ"ה יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה [יבמות דף צ' ע"א] ולפיכך גם בהמה וחיה ועוף בעלי מום אסרו; ואמרי' עוד בירושלמי דהא דאסרו רק בע"ח היינו שמא יגדל מהן עדרים, וכן הוא בבבלי [סוכה מ"א א'] מיהו קיי"ל דחיה ועוף שאין קריבים מותר ליקח [רמב"ם מעש"ש פ"ב הל"ב]; ולא חיישינן לשיגדל מהן עדרים, מדקונה אותם בירושלים, מיהו במהלכן חוץ לירושלים רק על שהוטין מהללין, ואפי' על בהמה שהוטה שרי להלל: כב) *משום דלא הל המקח כלל, ואת"ל א"כ יהזרו הדמי' למקומן, י"ל דהכא מיירי שברח המוכר, דיאכל כנגדן כמ"ז, ואז וודאי רשאי לאכול היא גופ' בקדושת מעשר, אפ"ה אינה כאילו קנאה בתחלי' לצורך מעשר, ולא נפק העור לחולין, כ"כ ע"ר אאמ"ו הגאון זצוק"ל, [ועי' קדושין דף נ"ו א']: כג) *דדרך למכרן

ר"ע מברטנורה

ואין נותנים עיניהם אלא בבשר לאכול וביין לשתו'. אבל אם אחד מהם אומן לעבד עורו' או יוצר חרס דעכשיו ודאי נותן עיניו בעורו' או בקנקנין נעש' כקונה זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ולא יצאו לחולין: התמד. פסולת של ענבים שנתן עליהם מים (ח): אינו נלקח בכסף מעשר. דחשיב כמו מים. ואנן בעינן פרי מפרי וגדולי קרקע (ט): נלקח בכסף מעשר. דכיון שהחמיץ חשיב אוכל. והוא דרמי תלתא ואשכח ארבעה: ד הלוקח חיה לזבחי שלמים. ואין קרבן בא מן החיה דכתיב (ויקרא א') מן הבקר ומן הצאן: ובהמ' לבשר תאוה. חכמים גזרו שלא יקנו בהמה ממעות מעשר שני אלא שלמים. לפי שבראשונה היה מותר ליקח בהמה לבשר תאוה כיון שראו שהיו הכל לוקחי' בהמה לבשר תאוה ומבריחי' אותה מעל גבי המזבח הזרו ואמרו לא יקחו: אין העור יוצא לחולין. כלומר אינו בתורת זו שיצא העור לחולין אלא לא קנה מעשר. לא החיה ולא הבהמה דנעשה כקונה שור לחרישה בדמי מעשר דלא קנה מעשר: לא יצא הקנקן לחולין. כיון שנהגו למכור היין בלא הקנקן: לא יצא דמי הכלי לחולין. לפי שדרך למכרן בלא הכלי: ה הלוקח מים ומלח וכו'. מים ומלח אין נקנים בכסף מעשר שני דכתיב (דברים יד) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר שהוא אוכל וגדולי קרקע

עיקר תוי"ט

קנקן פס סיין. פירוש: (ח) וכפ' כתרא דמעשרות מ"י מפרש דבן כשמרים: (ט) ולקמן במ"ה שכיא בריית

או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלים, לא קנה מעשר כד). הלוקח פירות שוגג כה), יחזרו דמים למקומן י), מזיד, יעלו ויאכלו במקום כז), ואם אין מקדש ירקבו כח): ו הלוקח בהמה שוגג כה), יחזרו דמיה למקומן י), מזיד תעלה ותאכל במקום כט), ואם אין מקדש, תקבר יא) על ידי עורה ל): ז אין לוקחין עבדים ושפחות וקרקעות ובהמה טמאה מדמי מעשר שני, ואם לקח, יאכל כנגדן לא) יג),

אין

תפארת ישראל

למכרן בלי הכלי, לא דמי תו לבהמה דדרך למכרה עם עורה: כד) והמקח בטל והמעות בקדושתן: כה) חוץ לירושלים ולא ידע שמעו' מע"ש הן: כו) דהו"ל מקח טעות, מטורח ההעלאה לירושלים: כז) ר"ל בירושלים: כח) דהקנוי בכסף מעשר כשהוא טהור אינו נפדה חוץ לירושלים: כט) ואפי' הומס [כפ"ג מ"ין]. וצ"ל דכשהוא תם יקדישו שם לשלמים, ויאכלו, דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן שגזרו שלא יקנו בהמת חולין בירושלים ממעות מעש"ש, כירושלמי פ"א: ל) ר"ל עם עורה כשתמות: לא) ר"ל כפי מה שהוציא ממעות מע"ש, יאכל משלו בקדושת מע"ש ומיירי בברח המוכר או בקנה במזיד, דאל"כ

הרי

ר"ע מברטנורה

קרקע. דבקר וצאן גדלים מן האמחים שהם גדולי קרקע. ותלוש. ודבר המתקיי' עד שמוליכין לירושלים. אף כל דבר שהוא אוכל. וגדולי קרקע. ותלוש. ודבר המתקיים. יצאו מים ומלח שאע"פ שהן אוכל אינן גדולי קרקע. יצאו פירות המחוברי' לקרקע. שאינן תלושי'. יצאו פירות הנרקבים קודם שיגיעו לירושלים שאינן דבר המתקיים שכל אלו אין נקחים בכסף מעשר: לא קנה מעשר. ולא חלה קדושת מעשר על הדבר הקנוי ולא יצאו המעות לחולין: הלוקח פירו' שוגג. שלא היה יודע שמכסף מעשר הוא קונה: יחזרו דמים למקומן. המוכר לוקח פירותיו ומחזיר הדמי' משום דהוי כמקח טעות שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר לא היה לוקח בהם פירות הללו משום טורח הדרך וכיון דשוגג הוא בטל מקח (י): מזיד. שידע שכסף מעשר הוא: יעלו ויאכלו במקו'. אשר יבחר ה' כלומר בירושלים: ואם אין מקדש ירקבו. שהדבר הקנוי בכסף מעשר אינו נפדה טהור בריחוק מקום כדתנן לקמן בפרק ג': ו תקבר על ידי עורה. עם עורה (יב). לפי שגם עורה אסור: ז אין לוקחין עבדים וקרקעות. לפי שאינן אוכל ורחמנא אמר (דברים י"ד) בבקר ובצאן ואכלת שם: יאכל כנגדן. כנגד מעות מעשר שני שהוציא בדברים הללו יוציא משלו ויקנה דבר שהוא אוכל ויאכל בקדוש' מעשר בירושלים. והכא מיירי כשברח המוכר ומשום הכי לא תנא יחזרו דמים למקומן. אי נמי

מתניתין

עיקר תוי"ט

בריית' דמתפיס מים ומלח מגדולי קרקע ופירש הר"מ שהמים יסוד פשוט הם והמלח אדמה שרופה. אבל הך דהכא בריית' בפ' בכ"מ דף כ"ז וכו'. וצ"ל דהך ברייתא סברה שאע"פ שהמים נקוים מתחת לארץ ככתוב במעשה בראשית ולא מקרקעי גדלי. מ"מ הואיל ונובעים הם מהארץ ונראין כאלו גדלים וצבים מן הקרקע אצטריך למיפטינהו משום דלא הוו פרי מפרי. יכן לאותו המלח שהוא מים שרופים תוי"ט: (י) כלו' דאנן סהדי כו'. ומש"ה לא מלי המוכר לטעון דלמא מזיד הוא. אבל א"ל נמאמינו דאם כן במתני' דלקמן דמוקי לה הר"ב בברח או במזיד נוקמיה כאינו מאמינו כן נראה לי תוי"ט: יא) תקבר. אם מתה כ"כ הר"מ. וכן תנן בפ"ג מי"א: (יב) ולא דמי למ"ג דילא' העור לחולין. דהתם לזבחי שלמים נקיים ונתן עיניו בבשר. אבל הכא דתקבר נמצא שהוא כאלו לא נתן עיניו בבשר תוי"ט: יג) יאכל כנגדן. שיחלל אלו המעות על אותן שביד המוכר וכולה מלתא משום קנסא כדמוכח בגמ' רב"י פ"ב דקדושין דנ"ז:

אין מביאין קיני זבים לג). וקיני זבות(לג) וקיני יולדות לג). חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדן, זה הכלל כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה. מדמי מעשר שני, יאכל כנגדו:

פ"ב

תפארת ישראל

הרי המקח בטל: לג) ב' תורים או ב' בני יונה שמקריבין כשיטהרו, וכל דבר שבחובה אינו בא רק מחולין, והרי קיי"ל דמע"ש ממון גבוה הוא. מיהו כ"ש עולות שלא יביא, מדהיא כולה כליל. והרי מע"שנ ניתן רק לאכילה, שתיה וסיכה, אבל בשלמים שך מותר שיביא בדמי מע"שנ שלמים:

פ"ב

ר"ע מברטנורה

מתניתין איירי במזיד. אבל שוגג יחזרו דמי' למקומן: קיני זבים וקיני זבות. שתי תורים או שני בני יונה שחייבין הזבי' והזבות להביא. וקיימא לן דכל דבר שהוא חובה אינו בא אלא מן החולין שאין אדם פורע חובו במעו' מעשר שני:

פ"ב

חידושים

מ"א כ' הר"ב בסי' א', וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל משמע דס"ל דלרבנן אפי' חוץ לירושלים מוכרים אותו, וע"כ דלרבנן אפי' חוץ לירושלים, הוה ממון הדיוט, ואפשר"ש פ"ג מ"ג ד"ה בירושלי', כ' בפשיטות, דמוכח (בסנהדרין דק"י, ב') דחוץ לירושלי' לכ"ע ממון גבוה, וצ"ע שכל"הש, *ואנא מרפתא כולה גופא' להביא על ד"ק, וכי התם אמרי' ,לכ"ע ממון גבוה'? רק ,לכ"ע סגור מהלה" קאמרי', וטעמא משום דבעינן' לא חזי ליה, ולא מקרי פריסותיכם, אבל לענין נמכרה, ק"ו הוא מתרומ', וכמ"ש ירושלמי ככה, וכ"כ תוס' [בכורות ד"ס, ב] ד"ה תנן, ותו' [קדושין דנ"ג' ב'] ד"ה אסי, הוכיחו וברכו כשאלה חדשה. דבסנהדרין רק לענין חלה מיירי, השבני רבים כג"מ ח"ל גם רש"י במקומו כ' ב' בפירושים, אם מטעם ממון גבוה, אם מטעם היתר אכילה, אמנם בזי"ט סוכה פ"ג מ"ג הוכיח מתני' דמותיב בסנהדרין שם אהך דלעיל ממעשר שני וכתבי קדש יגנזו, א"כ מוכח דהטעם דחוץ לירושלי' פטור מחלה, הוא משום דממון גבוה, דאל"כ אין שייכות למסרך עליה מעמ"ש בעיר הנדחת, עכ"להש *והתינוק שנמלא בגד הביה', שלובה עריסה, אי נעית איתא להך גיסא, עדיין בן אמה מבחוץ, דלפע"ד פשיר יב לייבב קו' הש"ס שהב, דהכי מקשי, דאי נימא דלענין חלה, לא מקרי מע"ש בגבולין ,עריסותיכם", כ"כ לענין עיר הנדחת' לא מקרי שללה, ולא גרע ממתוכר דקאמר שהם [ע"א] שאינו כדין עיר הנדחת, מדכ' תקבוץ ושרפת, שאינו מתוסר רק קבילה ושריפה, יצא זה שמחוסר תליש' קביל' ושריפה, ה"נ מע"ש מחוסר פדייה קביל' ושריפה אא"כ מאלתי שם תו' בכורו' הנ"ל כתבו קלת מזה: מ"ז כ' הר"ב דמיירי בקנה במזיד בסי' ל"א, וכ' עלה רבינו הנ"ל, ח"ל ,כ"כ הר"מ בפירושו, אבל תמה לי, דבפ"ב דקדושין מסקינן דאפי' במזיד יחזרו דמי' למקומן, דקאסור ,מוכר, דלא עכברא גנב וכו' ומוקי מתני' דסכא בגרת המוכר, והרמב"ם בפ"ז ממע"ש כ' נאמת בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמי' למקומן, והייעו כסוגי' הנ"ל וצ"ע:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א. קיי"ל מעש"נ ממון גבוה הוא, לפיכך בין חוץ לירושלים או בירושלים, אין מוכרין אותו אפי' ...ים שיעלו הלוקח לירושלים [אבל ע"מ להעלות המעות לורושלים מותר], וגם אין ממשכנין אותו בין ע"י בעליו בעצמו אי ע"י ב"ד, ואין מחליפין אותו בין בשניהן מעות אי שניהן פירות תם ליתנו במתנה אסור, וכ"ז אפי' במעשר פירות שמד"ס, מיהו במזמינו על שולחנו מותר: מ"ב. מעשר בהמה תם אסור למכרו בין חי ובין שחוט ששחטו בבהמ"ק ונזרק דמו, וכ"ש בשחטו תם בחוץ, הרי אסור בהנאה, וכן כשהוא בעל מום לא ימכרו חי ושחוט ואין מקדשין בו אשה, דכל מה שאסור במעש"נ אסור נ"כ בו, ורק בכור בזה"ז מותר למכרו תמים חי, שיאכלנו הלוקח מהכהן כשיומם. וכ"כ כשהומם מותר הכהן למכרו חי ושחוט, או לקדש בו אשה, דממון כהן הוא: אין מחללין מעש"נ על מטבע שאין עליו צורה או של מדינה אחרת שאינו יוצא כאן, או על מטבע שנפלה לנהר עמוק, אף שיכול להעלות ע"י שט: מ"ג. לקח במעש"נ בירושלים בהמה לשלמים, או חיה לשחטה, עצי הולין אף שהעור שוה טפי מהבשר, וכי כשקנה כדי יין סתומות, במקום שדרך למכור פתומות, חייו עם

פ"ב מעשר שני ניתן לאכילה ולשתיה ולסיכה. לאכול **דבר שדרכו** לאכולא), ולשתות דבר שדרכו לשתות. ולסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץב). אבל סך הוא את השמן. אין מפטמין שמן של מעשר שניג), ואין לוקחין מדמי מעשר שני שמן מפוטםד). אבל מפטם הוא את היין ה)ב). נפל לתוכוו) דבש ותבלין והשביחוז). השבח לפי חשבוןח).

פ"ב

תפארת ישראל

פ"ב א) שאם נתקלקל המאכל אינו חייב לאכלו, גם אינו רשאי לאכל אי דבר שדרכו לשתותו: ב) ונ"ל דדוקא סיכה ביין אסור, אבל לזלף שרי, מדעדיף משתייה [כפס"ז דף כ' ע"ב]: ג) לשום לתוכו עקרי בשמים, דהשמן הנבלע בהן אזיל לאיבוד: ד) דאינו שוה לכל נפש: ה) °מדשתי ליה כולו עם הבשמי', הרי נהנה מהבשמים גופייהו (כתרומות רפי"א): ו) ליין מע"ש חוץ לירושלים: ז) דאם היה

שוה

ר"ע מברטנורה

פ"ב מעשר שני ניתן לאכיל' ולשתי'. דכתיב (דברים י"ד) בבקר ובצאן וביין ובשכר ואכלת שם. ושתיה בכלל אכי'(א). וסיכ' כשתיה דכתיב (תהלים ק"ט) ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו: לאכול דבר שדרכו לאכול. שאם קנה בכסף מעשר פת ונתעפשה. יין והקרים תבשיל ונפסד אין מחייבין אותו לאכול דבר שאין דרכו לאכול כדי שלא יפסדו מעות של מעשר שני. אי נמי בקש לאכול תרדין חיין או לכוס חטין חיות אין שומעין לו **כיון** שאין דרכן לאכלן כך: אין מפטמין את השמן. לשום בתוכו עקרין וראשי בשמי' משום דבלעי השמן ואזיל לאבוד שהשרשים אינן נאכלים: ואין לוקחין בדמי מעשר שני שמן מפוטם. משום דבעינן דבר השוה לכל אדם וזה אינו אלא למפונקים ולמעונגים: אבל מפטם הוא את היין. לעשותו יינומלין וכיוצא בהן: נפל לתוך יין של מעשר שני כשהוא חוץ לירושלים דבש ותבלין והשביחו חולקין את השבח לפי חשבון כגון אם היין שוה שני סלעי' ודבש ותבלין שוין סלע והשביחו ועמדו על ד' סלעים פודה את היין בשני סלעים

ושני

עיקר תוי"ט

(א) ומיהו בס' יפ"ל פריך עלייהו כו' ומביא אלא יליף שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין
ב) אבל כו'. נ"ע לפי שאין היין נבלע בהם. אבל הם נותנים טעם טוב ביין. תוי"ט ול"נ דהיין

שותין

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

הקנקן, יצא וזקנקן לחולין, ודוקא שאין המוכר או הלוקח תגר או אומן, שאלו וודאי מקפידין על דמי העור, וכבר השבוהו יפה במקחם, וצריך הלוקח לאכול כדמי העור והקנקן בתורת מעש"נ. וכן בקנה במעש"נ אגוזים ושקדים יצאו קליפיהן לחולין: נתן נ' מדות מים על זגין או שמרי יין, ומצא ד' מדות, אז רק אם החמיץ מותר לקנותו במעש"נ: מ"ד. הלוקח חיה לשלמים או בהמה לאכלה חולין, והרי כל זה אסור, אם המוכר כאן, המקח חוזר; אם הלך למדה"י יאכלם בתורת מעש"נ, וננד עורם יאכל שויים בתורת מעש"נ: סלי זיתים וענבים אין דרך למכרן עם הסלים, לכן בקנה אותם במעש"נ יאכל נגד שווי הסלים בתורת מעש"נ: מ"ה. לקח מים ומלח או פירות מחוברים, או פירות שוודאי יתרקבו קודם שיגיעו לירושלים, הפירות חולין והמעות בקדושתן, מדהמקח בטל: וכן הלוקח שום פירות במעש"נ, ששכח שהן מעות מעש"נ, המקח בטל; ואם קנה אותן במזיד, חייב להביא אותן הפירות לירושלים, דפירות שנקנו במעש"נ אינן נפדין, ולכן באין מקדש ירקבו: מ"ו. לקח בהמה בשוגג חוץ לירושלים, הו"ל מקח טעות; ואם במזיד חייב להעלותה ולהקריבה שלמים; ואם בע"מ היא, יאכלנה בירושלים: ובאין מקדש יקיימנה עד שתמות ויקברנה עם עורה: מ"ז. לקח במעש"נ עבד, שפחה, וקרקע, בהמה טמאה, הר"ז מקח טעות, ובאין המוכר כאן, יאכל כנגדם בתורת מעש"נ: אין מביאין בדמי מעש"נ קני זבים וזבות נדות ויולדות חטאות ואשמות [וכ"ש עולות שכולן כליל], ואם הביא יאכל כנגדן; וכן כל דבר שאינו מאכילה שתיה וסיכה שקנה ממעש"נ יאכל כנגדו:

דגים שנתבשלו עם הקפלוטות ח) של מעשר שני, והשביחו, השבח לפי חשבון, עיסה של מעשר שני שאפאה והשביחה, השבח לשני ט), זה הכלל י), כל ששבחו ניכר י), השבח לפי חשבון, וכל שאין שבחו ניכר, השבח לשני: ב ר"ש אומר אין סכין שמן של מעשר שני בירושלים יא), וחכמים מתירין, אמרו לו לרבי שמעון, אם הקל בתרומה חמורה יב), לא נקל במעשר שני הקל, אמר להם מה לא אם הקל בתרומה יב) החמורה, מקום שהקל בכרשינים יג) ובתלתן יד), נקל במעשר שני הקל, מקום שלא הקל בכרשינין ובתלתן טו): ג תלתן של מעשר שני תאכל צמחונים טז), ושל תרומה, בש"א כל

תפארת ישראל

שוה ד' סלעים, והדבש סלע, והשבח ועמד על ו' סלעים, פודהו בה' סלעים: ח) *אין בלל שאלאטטען בל"א, וי"א מין כרשי הפלויך בג"ה: ט) *ופודה הפת בשויו, ואינו מנכה דמי עצים דאין שבח עצים בפת רק באיסורי הנאה, מדהו"ל עכ"פ כהנאה בלי אכילה, [ואפשר דהה"ט כמו רק בב"וח וערלה וכ"כ אסור שלא כדרך אכילתן, אבל"כ בהו לי אכיל' [כפסחי' דכ"ד], ה"ט אף שאינו אכילה, עכ"פ הנאה היא, כ"כ ע"ר אאמ"ו הגאון זצוק"ל]: י) רל' לומר שהוסיף המעשר עי"ז במדה ומשקל, משא"כ בהוסיף רק בטעם: יא) דלא ניתן רק לאכיל': יב) *דמותר בסיכה אע"ג דחמור דאסור לזרים, כפרק ח' דשביעית: יג) וויקקען: יד) פענכעל: טו) *דבמע"ש הוא דוקא לאכיל' לאדם, ובטהרה, אבל בתרומה מותר בהפיס', ואפילו בטומאה מותר לאכלו; ואפילו לבהמה [כתרומות פי"א, מ"ט]; וק"ל אמאי לא חשב קולא לתרומה שמותר למכרה משא"כ מע"ש כר' ב? וי"ל: טז) *מיד כשצמחו, ולא ייסנס לעשותם

ר"ע מברטנורה

ושני שלישי סלע: קפלוטות. כרשי פור"ש בלע"ז: השבח לשני. ופודה את הפת בשויו ואין חולקין השבח לעצים של חולין. אלא כל השבח למעשר שני לפי שאין שבח עצים ניכר בפת: כל ששבחו ניכר. ששבח החולין ניכר במעשר שני שהוסיפו החולין על המעשר במדה ובמשקל. אבל אם לא הוסיפו אלא בטעם אף על פי שנתעלה בדמים מחמת הטעם אין זה שבחו ניכר: ב ר' שמעון אומר אין סכין. קסבר לא ניתן שמן של מעשר שני לסיכה (ד) אלא לאכילה בלבד: אם הקל בתרומה. שאתה מודה דנשתרת בסיכה כדתנן בפרק שמיני דשביעי'. וכן בתרומ'. וכן במעשר שני. ולא קא מפלגת בתרומ': שהקל בכרשיני ובתלתן. של תרומ'. יותר ממעשר שני כדבעינן למימר לקמן שלכך דין הוא נמי שנקל בסיכה גבי תרומ'. ואין הלכ' כרבי שמעון: ג האוכל צמחוני'. כשהן ירקות לחין (ו) ולא יניחם עד שיגדלו ולא יהיו ראויות לאכילה (ז) אבל בתרומה שאכל בין למתוכין בין יבשים: ב"ש אומרים

עיקר תוי"ט

שוהין עם הדבש והבשמים. ומשא"כ בשמן. ת"ח: ג) זה הכלל. ל"ד לשבח עצים דמ"ה פ"ו דערלה כו' דיש שבח עצים בפת שהם איסורי הנאה וע"ש תוי"ט: (ד) ועל פי' זה הקשה הר"מ דא"כ הול"ל רש"א אין סכין מע"ש ולמה לו להזכיר בירושלים. ומפרש שרש"א שאסור לאדם לומר לחבירו בירו' שהוא מקום מיוחד להוציא מ"ש שימשח אותו בשמן של מע"ש ותמשח יד מושחו ותהי' זה שכרו על המשיחה שמשחו ואינו מותר שישתכר אדם ממעות מע"ש. וחכמים מתירין זה כי הם אומרים שאין דמים למשיחת ידו ואין מקפידין בזה: ה) מה לא כו'. פי' מה זה. לא כך אם הקל כו': ו) שאלו רוב מאכלן לבהמה. ואם יטמאו יפדו אותם לבהמה ואין פודין מע"ש לבהמה הראב"ד: (ז) ועוד מפרש דלחין לאו לאפוקי יבשים אלא איפכא לאפוקי שיגדלו דוקא לאכלן לאכילה מבושלת טפי כגון מלילות או ע"י תבשיל או עישב

כל מעשיה בטהרה יז) חוץ מחפיפתה יח), וב"ה אומדים כל מעשיה בטומא' יט), חוץ משרייתה כ): ד כרשני מעשר כא) שני, יאכלו צמחונים כב), ונכנסין לירושלים ויוצאין כג), נטמאו ר"ט אומר יתחלקו לעיסות כג), וחכ"א יפדו, ושל תרומה בש"א שורין ושפין בטהרה כד) ומאכילין

תפארת ישראל

לעשותם חוצר לאכל בתבשיל או בעיסה, דמדעיקרן מאכל בהמה, שמא יתעט' בהמשך הזמן, ויפסד לבהמה, ואין פודין מע"ש להאכיל לבהמה, משא"כ תרומה אין לחוש לזה, דהרי אין לו פדיון [כתו' בילה דכ"ז, ב'] ולהיסק תחת תבשילו, א"ל פדיון, כ"כ ע"ר אא"מו הגז"ל; ולרמב"ם [פ"ב הי"ד] ר"ל מותר לאכלה למתונים, וא"ל להמתין עד שיתבשלו בגדולין יפה; וכן משמע בירושלמי; ופשמא דקת"ל דאין בזה משום הפסד אוכלין: יז) דאף דאינו נאכל רק ע"י דחק, ומש"ה נאכל גם כשנטמ', דלא חל עליה שם תרומה ממש, מדאינו אוכל ממש, מ"מ צריך טהרת נש"י כשינגע בה, להיכירא דאסור לזרים: יח) לחוף בהן הראש דשרי בלי נש"י: יט) ליגע בה בלי נש"י: כ) דמדהוכשר בשריי', הרי יטמאו בידי'; וגם זה רק להיכיר': כא) כרשיני' הם וויקקען בל"א [כתרומות פי"א, מ"ט.], והן טפי מאכל אדם מתלתן הנ"ל, רק שגם הם אינן רק אכילה ע"י הדחק, שעניים שואים אותם בשנת רעבון ועושין מהן פת; ומה"ט נקיט רק בכרשינין שנכנסין לירושלים ויוצאים, דהיינו לצורך טחינה ואפייה, ונקיט נמי נבי' מתחלקות לעיסות, מדעושין מהן פיסה, משא"כ בתלתן, לא שייך נבייהו טחינ' ואפייה ועיסה: כב) *לצורך כגון לאפות [דאין תנור מצוי בירושלים] ולחזור ולהכניסו אח"כ, אבל שאר מע"ש שנכנס אסור להוציא' ; כג) פחות מכביצה שלא יטמא לעיסה משא"כ שאר מעשר שני שנטמא נפדה אפי' בירושלים אבל זה מדעיקר מאכלו לבהמה, ה"ל אין פודין מעשר שני לבהמה: כד) דדרך לשרותו במים ולשפשף על בשרו, צריך שיהיה

ר"ע מברטנורה

אומרים כל מעשיה בטהרה. אע"ג דתלתן לאו אוכל גמור הוא ואין תרומה נוהגת בו אלא לפי שנאכל לקצת בני אדם הלכך נאכל בטומאה מ"מ לבית שמאי צריך שיהיו כל מעשי' בטהר' ובנטילת ידים כדין כל שאר אוכלים של תרומה שהנוגע בהם צריך נטילת ידים תחלה. וטעמ' כדי שידעו שהם תרומה ולא יאכלו לזרים: חוץ מחפיפתה. שבלא נטילת ידים יכולים לחוף בהן ראש. וכך היה דרכן לחוף ראשן בתלתן: כל מעשיה בטומאה חוץ משרייתה. במים שצריך לשרותן בטהרה. שאם שורה אותן בלא נטילת ידים שרייתן מכשירתן לקבל טומאה. והוא מטמא מיד בידיו. ואסרו זה בלבד משום היכר כדי שידעו שהוא תרומה: ד כרשיני. בלשון ערבי כרסנ"א ואינם מאכל אדם אלא מדוחק בשנת רעבון: ונכנסים לירושלים ויוצאי'. אף על גב דבשאר פירות קיימא לן דמעשר שני הנכנס לירושלים אין יכולין להוציאו משם. בכרשינין הקלו: יתחלקו לעיסות. ואינו כשאר מעשר שנטמא שפודין אותו ואפילו בירושלים. אבל כרשינין לפי שאין מאכל אדם אין פודין אותן. דסבר ר' טרפון אין פודין את הקדשים להאכיל לכלבים הלכך יתחלקו לעיסות שהורו' של מעשר שני וישימו בכל עיסה ועיסה מן הכרשינים הללו שנטמאו פחות פחות מכביצה דאוכל פחות מכביצה אינו לא מיטמא מאחרים ולא מטמא אחרים וככה יאכלו אותן: וחכמים אומרים יפדו. כשאר מעשר שני. והלכה כחכמי': שורין במי' ושפין על הבשר בטהרה (ח) בנטילת ידים שסתם ידים שניות ופוסלת את התרומה

עיקר תוי"ט

עיסה: (ח) שכן היה דרכו דומיא דחפיפה דלעיל:

דשאי

ומאכילין בטומאה(כו), ובה"א שורין בטהרה(כז) ושפין ומאכילין בטומאה(כו), שמאי אומר יאכלו צרידכו), ר"ע אומר כל מעשיהן בטומאה(כח): ה מעות חולין ומעות מעשר שני שנתפזרו, מה שלקט לקט למעשר שני, עד שישלים(כט). והשאר חולין, אם בלל וחפן(ל), לפי חשבון(לא), זה הכלל(לב), המתלקטים למעשר שני(לג)' והנבללין לפי חשבון:

ו סלע

תפארת ישראל

שיהיה בטהרת נטילת ידים, ככל תרומה: כה) °לבתנ' דתרומ' מותרת לבהמה, משא"כ מע"ש: כו) הוה מלי למנקט כבהלתן, כל מעשיה בטומאה חוץ משריית, רק התם והכא נקטו כאופן לישנא דב"ש, אלא דלב"ש לחומרא ולב"ה לקולא: כז) ביובש שלא יוכשרו לק"ט; משא"כ לב"ש וב"ה לעיל, כשירל' אדם לאכלן מותר לשרותה. רק צריך לשרותן בטהרה, ואלה"ק לשמאי, וכי חמירי הנך שאינן אוכל ותרומה רק מדיכול לאכלן ע"י דחק מתרומה דאו' דמותר לשרותו בטהרה? י"ל דש"ל היא הנהגת דמדקילא חייסי', שלא יבא בה מלהטמא, וחכמי' עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה [כתובות דף כ"ו, ב']: (כח) אפי' השריה: כט) *ויתנה ויאמ', אם מה שלקטתי כבר אינו מע"ש אזי יהי' המעשר מחולל על אלו שלקטתי כבר, ואז מה שילקט

ר"ע מברטנורה

התרומ': ומאכילין. לבהמה ט): יאכלו צריד. לשון יובש כמו צריד של מנחות שהוא מקום של המנחה שלא הגיע שם שמן כלומר יאכלן יבשים שלא יהא עליהם משקה בשעת אכיל' כדי שלא יהיה ניכר שהוכשרו לקבל טומא': כל מעשיהם בטומאה. ואפילו השרייה. ואין הלכה כרבי עקיבא: ה מה שילקט ילקט למעשר. כל מה שמלקט הכל למעשר: עד שישלי'. דמי מעשר. ויתנה ויאמר אם כל מה שלקטתי הם משוה מעשר מוטב ואם לאו אותם של מעשר שנשארו יהיו מחוללין על אלו (י): ואם בלל וחפן. ואם לא ליקט אותן א' א' מכאן ומכאן אלא שהיו בלולין ומעורבי' ולקח אותם מלא חפניו (יא): לפי חשבון שאם לזה מנה ולזה מאתים. נותן לזה של מנה שליש. ולזה של מאתים שני שלישים:

ו שנתערבו

אח"כ הא"ל חולין, ואף דאין מחללין מע"ש אחולין בשאינם מין מטבע א', נראה לי הכא דהמעשר אינו בעין, הו"ל אותן שמצביה כבר, כחריפי טפי, והרי בא' מהמטבעות חריף טפי, מחללין כהא' [ב"מ דמ"ד]; ועוד שאני הכא דלא אפשר היכא דאין לו מין מטבע אחרת לחללן: ל) שלא לקטם א' א' שיהי' אפשר לומר כל א' שלוקט, של מעשר הוא רק שירבן יחד ולקטן מלא חפניו, וכהב' קלת מהתערובו': לא) דבהיה זה ק' וזה ר', נוטל בשל הר' ב' חלקים מהנלקטים: לב) *לאתויי בהיו מ' מעשר וי' חולין ולקט י', נעשים מעשר, ואם אח"כ בלל הנשארים, מחשבין מהנבללי' חלק ה' לחולין כשעת פיזור, ואע"ג דהשתא רק חלק ד' הוא חולין, עכ"פ י' שלקט תחלה, לאו ודאי מעשר הי': לג) כ"ל דכל הנלקטין ה"ל כש' חנויות וכו' דדינו כקבוע: ואיל"הק אם חולין רובא מיז ל בתר רובא

אימא

עיקר תוי"ט

(ט) דשאני תרומה ממע"ש דהתרומה נאכלת לבהמה דאתרבי מקנין כספו וכדתנן במ"ע פ' כתרת התרומות: (י) כ"כ הר"ש מסירו' וקשה לי דתנן בפ"ק דדמאי מ"ב דמעשר שני דמאי מחללין כסף על כסף נחשת על נחשת משמע דהיינו ודאי לא. והאפשר לומר ע"פ פי' הר"ב שם דשל שני מלכים ושני חריף מחללין והנו' כתבו דשאינו חריף על חריף מחללין. והשתא הכא דמעות הרבה הוא ומסתמא יש ביניהם החריפים יותר מהאחרים וחלל על החריפים דוקא. תוי"ט: (יא) והטעם נראה משום דכיון

ו סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו לד), מביא בסלע מעות לה), ואומר סלע של מעשר שני בכל מקום שהיא, מחוללת על המעות האלו, ובורר לו) את היפה שבהן לז), ומחלל עליהן לח), מפני שאמרו . מחללין כסף על נחושת מדוחק לט), ולא שיתקיים כן מ), אלא חוזר ומחלל על הכסף: ז ב"ש אומרים לא יעשה אדם את סלעיו מא), דינרי זהב מב). וב"ה מתירין, אמר ר"ע, אני עשיתי לרבן גמליאל ולרבי יהושע את כספם דינרי זהב: ח הפורט סלע ממעות מעשר שני מג). ב"ש אומרים בכל הסלע מעות מד),

ובה"א

תפארת ישראל

ונימא כל דפריש מרובא פריש ? דיש לומר דבר שיש לו מתירין הוא, דהרי אפשר לחללן אמין מטבע אחר; א"נ מטבע דבר חשוב הוא ולא בטל [ועי' תוס' מעילה כ"א, ב' ד"ה פרוטה]: לד) ורוצה להוציא החולין חוץ לירושלים: לה) פרוטות נחושת: לו) ואח"כ בורר וכו' לז) שבב' הסלעים: לח) ר"ל וחוזר ומחלל הנחושת על הסלע שבירר, ויש אז הסלע הב' והנחושת חולין; וא"ת כיון דה' מבן יפה טפי, נ"ל נחושת, יקח היפה מיד ויתנה אם איש של מעשר יהי' אותו של מעשר מחולל עליו, דהרי היפה הוא הריף טפי? י"ל דלהכי מפסיק לחלל תחלה אנחושת, להיכירא שלא יטעה ליקח א' מהתערובות בלי תנאי: לט) בשעת הדחק: מ) שישאיר הנחושת למעשר: מא) של מע"ש: מב) שלא יתעכב עבור זה ויתבטל מלעלות לרגל: מג) מעות נחושת מע"ש רוצה להחליף חוץ לירושלים על סלע כסף מפני משא הדרך, דחוץ לירושלים מחליף נחושת על כסף ולא איפכא, ובירושלים הדין בהיפוך, אבל כסף על כסף כאן וכאן אסור: מד) בעד כל המעות הנחושת של מע"ש, יפרוט סלע כסף, שלא

ר"ע מברטנורא

ו שנתערבו. ורוצה להוציא של חולין חוץ לירושלים: מביא בסלע מעות. של נחוש' שיש עליה' צורה ששוין סלע של כסף: ובורר את היפ' שבהן שבשני הסלעי' ומחלל אלו המעות עליה והסלע השני והמעות הנשארים חולין: מדוחק. כשהוא דחוק ואינו יכול לעשו' בדרך אחרת: ולא שיתקיים כן. שישאיר המעות של נחשת מעשר אלא חוזר ומחללם על הכסף ואי קשיא ולמה מביא בסלע מעות יקח אחד משני סלעים שנתערבו ויאמר אם זו היא של מעשר מוטב ואם לאו הרי השניה שהיא של מעשר מחולל' עליה. לא שרייה ליה ליקח אחת מהן ולהתנות. חיישינן דלמא אתי למשקל חד מנייהו בלא תנאי יב): ז לא יעשה אדם סלעיו דינרי זהב. סלעים של כסף שיש לו ממעשר שני לא יעש' אותם דינרי זהב שמא ישהה עליותיו עד שיחליף סלעיו ויתבטל מלעלו' לרגל (יג). ובית הלל סברי לא גזרינן: ח הפורט סלע ממעות מעשר שני. מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני ובא לפורטן בסלע כסף להעלות לירושלים מפני משאוי הדרך: בית שמאי אומרי' בכל הסלע מעו', אם בא לפרטן יכול לפרוט כלן (יד) ולאת בשביל

עיקר תוי"ט

שהם בשוים ומעורבים א"א לומר שמה שבתופן בתפסיו הכל של מעשר ודוקא כשלוקט א' א' י"ל שכ"א שלוקט הוא של מעשר. ודע שגם בכן סיפא צריך להתנות כמו ברישא. תוי"ט. (י"ב) ובמשנה דלעיל כתבתי דאיכא דסבר דמנייהו גופייהו יכול להתנות. י"ל דטפי יש לחוש בשני סלעים מבהרבה מעות כו' ועוד י"ל דבשני סלעים מסתמא אין אחד הריף מהשני. משא"כ בהרבה מעות דמסתמא בהן הריפים ושאינם הריפים. וכמש"ל ודברו חכמים בהוה: (יג) לשון הגמ' ב"מ דמ"ה. דזמנין דלא מלו זוזי בדינרא (וע"ש בהרא"ש דלמסקנא גם ב"ה אוסרין והולי מיירי כאן בדמאי. ועיין דמאי פ"א, מ"ב. מ"ח) : (יד) כפרש"י בב"מ דמ"ה וקשו התו' דהרי במסכת עדיות תני ליה בהדי דברים

וב"ה"א בשקל כסף ובשקל מעות (מה), רמ"א אין מחללין כסף ופירות על הכסף (מו) *וחכמים מתירין (מז): ט הפורט סלע של מעשר שני בירושלים (מח) בש"א בכל הסלע מעות (מט), ובה"א בשקל כסף ובשקל מעות (נ), הדנין לפני חכמים

תפארת ישראל

שלא יתעפשו הפרוטות בדרך: מה) שאם יבואו הכל עם סלעים לירושלים, וירצו לקנות צרכי סעודה בפרוטות ירוצו כולם אצל שולחני לפרטם, ויתייקרו הפרוטות ויפסיד למע"ש; ותוס' [ב"מ דמ"ד] הקשו על פירוש רש"י זה, דא"כ הו"ל מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, ולא נשנה בעדיות (פ"ד)? להכי פירשו דב"ש מחמרי, ואמרו דדוקא בכל המעות סלע, כדי שלא יתעפשו ולב"ה גם בעד חציין שרי, דלא חיישי לעפושי; ולרב"א לב"ש דוקא כל המעות שיתן בעד הסלע יהיו של נחשת, ולב"ה גם אם יהיו חצי המעות של כסף, ורק החצי של נחשת שרי להחליף על סלע כסף; ור"ל אף דאסור להחליף כסף אכסף, הכא שכולל להו עם נחשת שרי; א"כ חוץ לירושלים מיירי, וכן נלפע"ד מדלא נזכר מלת ירושלים רק במשנה ס' לקמן: מו) ביש לו בחצי דינר פירות וחצי דינר מעות מע"ש, לא יחללם על דינר שלם: מז) *דמדהפירות מועטים, אינן כדי פדיון לבדן, אבל בדינר פירות, דיש בהן כדי פדיון לבדן, לכ"ע אין מצרפן עם כסף לחללן יחד על כסף: מח) אפרוטות לצרכי סעודה: מט) *שיחליף הכל בפ"א שלא יצטרך כל פעם שיחליף ליתן קלבון לשולחני, ויפסיד המעשר: נ) שמא לא ישהה בירושלים עד

שיוציא

ר"ע מברטנורה

בשביל כל הסלע: ובית הלל אומרים. לא יפרוט אלא חציין שהפרוטות יוצאות בירושלים וכשיבא שם יהיה צריך לפרוטות מיד לקנות צרכי סעודה ואם ירוצו הכל אצל שולחני לפרוט יוקירו הפרוטות ונמצא מעשר שני נפסד. לפיכך ישאו פרוטות עמהן להוציא במקצת ולכשיכלו יפרוט הכסף שבידו מעט מעט: שקל. הוא חצי סלע: אין מחללין כסף ופירות על כסף. מי שיש לו חצי דינר כסף של מעשר ופירות של מעשר שוין חצי דינר לא יצטרפם יחד לחללם על דינר: וחכמים מתירין. בכי האי גונא על ידי צירוף פירות כיון שאין לו אלא חצי דינר כסף (סו). אבל לחלל דינר כסף. ופירות שוין דינר. על חצי סלע שהוא שני דינרין מודים חכמים שאין מחללים. והלכה כחכמים: ט הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. שהיה מחליף סלע שבידו ונוטל פרוטות להוציאם לצרכי סעודת מעשר: ב"ש אומרים. אם בא להחליף כל הסלעים שבידו במעות יחליף (סז): וב"ה אומרים. לא יחליף אלא חציין שמא לא ישהה בעיר עד שיוציא את כולן ויפקידם בעיר עד רגל אחר והפרוטות מתעפשות ואם יחזור ויחליפם בסלעים נמצא שולחני משתכר שני פעמים ומעשר שני נפסד: הדנין לפני חכמים.

שמעון

עיקר תוי"ט

דב"ש לחומרא. לכך נראה דב"ש דוקא בכל הסלע קאמרי ולא יחליף ב' וג"פ שבכל פעם משתכר השולחני ונמצא מפסיד מע"ש וס"ל דדוקא בכל הסלע יתן מעות שלא יתעפשו בדרך קודם שיגיעו שם: (סו) משמע דטעמא דברייתא הוא משום שאין לו בדינר כסף ואלו בפירות לא איכפת לן ובירו' איפכא דהר"ל מה פליגין ר"מ ורבנן בפירות שאין בהם כדי כסף אבל בפירות שיש בהן כדי כסף אף רבנן מודו. ומפרש הר"מ הטעם דכשהפירות מועטים מדינר אינם ראויים לפדות בפ"ע ולפיכך הם נפדים עם הכסף. והר"א מפרש דהואיל והפירות מועטים ואין מתפיסים סלע מצרפים אותם עם המעות ומתפיסים סלע עליהם. אבל אם יש בפירות דבר הראוי אין זוקקים כסף עמהם לחללו על כסף אחר שאין מחללין כסף על כסף: (סז) לפי' הוי מתני' ב"ש לקולא וב"ה לחומרא וקשה דבעדיות תני לה

וב"ש

חכמים (נא) אומרים, בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות (נב), רע״א בשלשה דינרים כסף וברביעית מעות (נג), ר׳ טרפון אומר ארבעה אספרי כסף (נד), שמאי אומר יניחנה בחנות ויאכל כנגדו (נה): י מי שהיו מקצת בניו טמאות ומקצתן טהורין (נו), מניח את הסלע, ואומר מה שהטהורים שותים, סלע זו מחוללת עליו, נמצאו טהורים וטמאין שותין מכד אחד (נז) יט):

פ״נ

תפארת ישראל

שיוציא כל הפרוטות, וכשיפקידם בעיר עד שירגל האחר, יתעפשו, ולחזור ולהחליפם בסלע א״א, שיצטרך ליתן שוב קלבן להשולחני: נא) *כך נקראים שמעון בן עזאי. ושמעון בן זומא, וחנן המצרי, ושמעון בן ננס, וחנניא בן חכינאי, שלא באו לכלל זקנה, וישבו בקרקע לפני רבותינו ודנין ומשיבין קושיות [כסנהדרין די״ז,ב׳]: נב) ר״ל חלק הד׳ יחליף אפרוטות: נג) ר״ל רביעית מדינר הד׳, ור״ל א׳ מט״ז יחליף: נד) הדינר הוא ה׳ אספרים, ר״ל חלק הכ׳ מהסלע יחליף אפרוטות: נה) ולא יחלל כלל, שמא ישכח ויוציאם לחולין: נו) *ורוצה שיערו כל א׳ לכוסו מכד א׳ של יין, ומה שישתו הטהורים ירצה שיהיה מחולל על מעות מע״ש שבידו, והרי טמא אסור במע״ש: נז) *מוקי בירושלמי שהיה היין בכלי חרס שאינו מק״ט מגבו מידי הטמאים, ועירו כל א׳ וא׳ לתוך כוסו, שלא נגעו ביין וטמאוהו, והטמאים היו בשאר טומאות, דאי בטומאת זיבה, הרי טמאו ליין בהיסט כשעירו מהכד לכוס, וא״ת על כל פנים הרי המעשר והחולין מעורבים

ר״ע מברטנורה

שמעון בן עזאי. ושמעון בן זומא. וחנן המצרי(יז): בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות. הסלע הוא ד׳ דינרים וכשבא להחליף הסלע לא יקח אלא בדינר אחד פרוטות ושלשה דינרים יהיו כסף: רביעית כסף ורביעית מעות. בדינר רביעי של כסף לא יקח אלא ברביעותו מעות של נחשת ושלשה חלקים כסף שנמצא לוקח מעות אחד מששה עשר בסלע בלבד: ארבעה אספרי כסף. הדינר ה׳ אספרי ומטבע הוא בארץ יון ועד היום קורין לו אספרי. נמצא הסלע עשרים אספרי. וכשהוא מחלל הדינר יחללנו על ד׳ אספרי כסף ואספר אחד נחשת. נמצא לוקח נחשת אחד מעשרים בסלע בלבד: יניחנה בחנות ויאכל כנגדה. לא יחלל כלל על פרוטות שמא ישכח ויעשה אותן חולין. אלא יניח הסלע אצל החנוני ויאכל כנגדה עד שתכלה. ואין הלכה אלא כדברי ב״ה בלבד: י מקצת בניו טמאי־ ומקצת־ טהורים. ורוצה שישתו יחד מכד א׳ והטמאים אסורים ביין הקנוי בדמי מעשר: מניח את הסלע ואומר. מה שישתו הטהורים מן היין לכשישתו תהא סלע זו מחוללת עליו מעכשיו (יח) נמצא מה ששתו טהורים היה מעשר. ומה ששתו טמאים היה חולין. ואינן חולין ומעשר שני מעורבים זה

עיקר תוי״ט

וב״ש לחומרא (וכס׳ ב״ד תי׳ דלא חשיב שם מה דפליגי ביה נמי תנאי אחריני) והר״ש מפ׳ ב״ש לחומרא וסברי דדוקא בכל הסלע מעות שלא יצטרכו לקנות (כלומר להחליף) ב״פ וליתן ב׳ קלבונות: (יז) ובספ״ק דסנהדרין חשיב נמי חנניא בן חכינאי ותו מוסיף שמעון בן ננס ופרש״י שכל אלו לא באו לזקנה ויושבין בקרקע ומשיבין קושיות לזקנים והיינו דנין בהלכה: (יח) דהשתא חל החילול קודם שיתחילו לשתות ולא מופלג אלא סמוך ביותר בשעה שפירש היין מהכד לפיהם ואינו ענין לדין ברירה כ״מ: (יט) מכד אחד. והוא שיהיו טמאים בשאר טומאות מלבד זיבות ושיהיה הכלי מחרס ובתנאי שלא יגע ביין וכלי חרס אינו מטמא מגבו אבל אם היו טמאים בזיבות מטמא בהיסט. הר״מ. ודתנן שותין ר״ל בא״ז בתחלה הטהורים ואח״כ הטמאים אבל הטמאים רשאים להשקות לטהורים על פי אלו התנאים. תוי״ט:

פ״ג

תפארת ישראל

זה בזה. שאין היין קדוש בקדושת מעשר. אלא לכשיפתו תוזר היין שפתו בלבד להיות מעשר עד אחר שיהיה מעורה בנוסותיהן :

פ״ג

ר״ע מברטנורה

מעורבים, ואיך יפתו הטמאים, י״ל דמיירי שאמר שלא יהי' היין שיפתו הטהורים מעשר, למפרע :

פ״ג

חידושים

מ״א כ' הר״ב דלהכי סוכה מותר במע״ש, דהו״ל כשתיה מדכתיב ותבא כמים בקרבו, וכשמן בעצמותיו. וכ' עלה רבינו הגאון **מהר' עקיבא** שליט״א וז״ל לפמ״ש תוי״ט רפ״ו דתרומות דהאי קרא אסמכתא בעלמא קשה איך הקילו כאן לסוך במע״ש, והרמב״ם והר״ש נקטא דרשא דר״א בירושלמי מדכתיב ולא מתי למת, הוי אומר זה סיכה, וביבמות (דע״ד) דרשינן מנה דמע״ש שנטמא מותר בסיכה, וא״כ אין ראי' דמע״ש טהור מותר בסיכה, וצ״ע עכנה״ט *ולא זכיתי להבין דלפע״ד ירושלמי ובבלי לא פליגי, דכיון דממלת „ממנו" דקאי אטמא, שמעינן דטמא מותר בסיכה, מכ״ש טהור, והא דנקט הבבלי טמא. כבר כתבו רש״י ותוס' התם, דמשום דנקט טמא, דסד״א דאסור דהו״ל כמבערו בטומאה גם על רש״י התם הו״ל לרבינו לאקשויי, שכ' אע״ג דקיי״ל בשבת סיכה כשתי' וכו', הרי התם בשבת מבואר שאינו רק אסמכתא, המנה לפעד״נ כיון דגם לאבד מע״ש בידים אינו רק מד״ס, מדפליגי בה בירושלמי ריש דמאי דלר' בון אפילו מע״ש וודאי ואפי' הרבה מותר לאבדו, להכי הם אמרו והם אמרו, דאע״ג דהא דסיכה כשתי', אינו רק מד״ס, ורק ביו״כ, והתרומה, ואסורי הנאה, כתו' [יומא דע״ז, א] במע״ש דגם לאבדו אינו רק מד״ס, הקילו בו בסיכה דלהוי כשתיה: **מ״ד** הקשה רבינו הגאון **אאמו״ז** זצוק״ל וז״ל לי״מ [ביו״ד ני״ט] דלבטל איסור לכתחילה אינה רק מדרבנן, א״כ ק״ל לר״ש לבטל ברוב והו למה כ' כי ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאתו, לאכילה, דכשנטמאת יפדנו, כפ״ג מ״ט [וב״ש דכ״ג, א'] יבטל טומאתו ברוב, ואם״ל דקרא רבותא קמ״ל דגם פדיון מהני, עכ״פ לקוח בכסף מעשר שנטמא למה יקבר כפ״ג מ״י, נהי דלקוח בכסף מעשר, שלא נפדה סבור בריחוק מקום, אינו נפדה שמא בקירוב מקום עכ״פ יבטלו ברוב, וא״ל דאם נתבטל טומאתו, כ״כ נתבטל קדושת מע״ש, עכ״פ הרי הספר לבטלו במע״ש קודש שלא הוכשר לק״ט, * **ולפע״ד** בו״ת, דאם, ממ״ש תוס' [בכורות דכ״ב, ב'] ד״ה ובלבד, דדוקא תולין טמאים בשלי טהורים ברוב, ולא חיישי' שמא יחזור וירבה לבטל עם התערובות הנז' חולין טמאים אחרים, ויהי' סומ' עורכת סומ', משום דהתערובות לא מועיל להתיר איסורו. מכא״כ בתרומה כפ״ה דתרומות סי' י״ז, א״כ במעשר ד ועיל נמי התערובות להתירו באכילה, אפי' בדיעבד לא מהני ודו״ק, והו שמא יוכשר אח״כ, ויגרום טומא' לשאר המעשר. יעו״ש בס״ד לעיל סי' נ״ג •

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ב

מ״א. מותר ליקח במעות מעש״נ רק דברים שראויין לאכילה ושתייה וסיכה, ווייקוהטמ אינן ראויין לסיכה. אין לפטם שמן מעש״נ מדמשליך העקרי בשמים עם הבלוע בהם; גם אין ללקחו ממעות מעש״נ מדלא חזי לכל אדם; אבל יין מעש״נ מותר לפטמו מדשותתהו עם הבשמים וגם ניקח במעות מעש״נ: מעש״נ שנתערב במאכל חולין חוץ לירושלים, והשביח ע״י תערובתו, אז כשפודהו חושב יפה כמה שבח מעש״נ לפי חשבון, דאם א' שוה כפלים כחברו, מגיע לו ג״כ ב' חלקי השבח; ורק בעיסת מעש״נ שאפאה, נחשב כל השבח שבפת למעש״נ, דאין שבח עצים ניכר בפת, וכן בכל דבר שנתערב במעש״נ והשביח, רק כשניכר הדבר שנתערב, אז השבח לפי חשבון: **מ״ב.** שמן מעש״נ מותר לסוכו בירושלים, ק״ו מתרומת דאסור לזר, אף דבכמה דברים קל תרומה ממעש״נ: **מ״ג.** תלתן דחזי לאכילת אדם קצת, תיכף כשנתבשל בצמחו יאכלנו, ולא יאצרנו שמא יטמא בהמשך הזמן, מדנאכל רק לפרקים, והרי בשנטמא אינו נפדה לבהמה: אבל תרומה א״צ לאכלו מהר מדמסיקו תחת תבשילו, משא״כ מעש״נ: מותר לאכל תלתן (מעש״נ) [של תרומה] בלא נט״י, אף (שבתרומה) [שבשאר תרומה] צריך; ורק כששרהו מדמכשירו צריך (גם במעש״נ) [כשנטמא] נט״י: **מ״ד.** וויקקען מעש״נ דחזי קצת טפי מתלתן לאכילה, צריך ג״כ לאכלן מיד כדאפשר מחשש הנ״ל; וקילא אעפ״כ קצת משאר מעש״נ, שכשירצה לטחנם ואין רחיים תוך ירושלים, מותר להוציאן משם, וגם (כשנפדה) יפדה; [ושל תרומה] א״צ נט״י כשיאכלנו או כשמשפשף בו יבש על בשרו, ורק כשישרנו צריך נט״י: **מ״ה.** נתערבו לו מעות חולין ומעש״נ ונתפזרו בקרקע, מה שלוקט תחלה תחלה, שייך למעש״נ, רק יתנה שמה שבנלקט אינו ממעש״נ יהי' מחולל על המעש״נ; אבל אם חפנם הרבה ביחד, ואבדו קצת מהתערובות, יחשב תנחסר לפי חשבון; ואם קצת מהתערובות לקט א' א', והנשאר חפן, וחסר קצת מהתערובות, כגון שנתערב כ' מעשר וי' חולין, ולקט י' א' א' וחפן י״ב, ונחסרו ח', הרי י' הנלקטים תחלה כולן מעש״נ והי״ב שחפן יחשב ח' מהן למעש״נ וד' לחולין, מדבתחלת הפזור הי' המעש״נ כפל מחולין:

פ"ג לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות האלו לירושלים לחלק א), אלא אומר לו העלם שנאכלם ונשתם בירושלים ב). אבל א) נותנים זה לזה מתנת חנם ג): **ב** אין לוקחין תרומה בכסף מעשר שני, מפני שהוא ממעט באכילתו ד), ורבי שמעון מתיר ה). אמר להם רבי שמעון, מה אם היקל בזבחי שלמים ו) שהוא מביאן לידי פגול ונותר וטמא. לא נקל בתרומה, אמרו לו מה אם היקל בזבחי שלמים, שהן מותרים לזרים ז).

נקל

תפארת ישראל

פ"ג א) ותטול חלק במע"ש בשכר הבאתו, דהו"ל כפורע חובו ממע"ש, דהוא מחוייב להביאו: ב) דאין זה שכר הבאתו רק מזמינו לאכול: ג) תמוה דכבר תנא ליה בפ"א מ"א? וצ"ל דבפ"א מיירי רק בירושלים, התם הו"ל מתנה כמכר דאי לאו דעביד ליה נייח נפש' מקמי הכי, לא הוי יהיב לי' מתנ', והו"ל כפורע חובו ממעשר שני, משא"כ הכא שהוא חוץ לירושלים, אדרבה איהו עביד לנותן טובותא בטרחת העלא' סד"א מותר במתנ' דאין המתנ' שכר ההבא' אלא ההבא' כדי שיאכל [וראי' לדברי בפ"ד מ"ג ומ"ה] וקמ"ל נמי אף דאח"כ בירושל' חוזר המביא לחזור להזמינו אמע"ש, אפ"ה שרי, ומש"ה נקט ז"ל דמשמע דשניהן נותנין, וקמ"ל דלא הוה כהטרמ': ד) דתרומ' אסור לזר ולטבו"י; וכ"כ ממעט עי"ז אכילת התרומה, דמותרת לאונן ומותר גם להוציאה מירושלים ולאכול בחוץ, והשתא כשקנה אות' במעות מע"ש אסור באניקן: ה) דס"ל מותר להביא קדשים לבית הפסול: ו) דזה עיקר מלת מע"ש לקנות עבורו שלמים: ז) דאע"ג דאימורין והחזה ושוק אסור לזרים, הרי רוב

כנגד

ר"ע מברטנורא

פ"ג לא יאמר. לחלק. שתטול חלק בהם לפי שעליו מוטל להביא מעשרו לירושלים. ונמצא פורע חובו ממעשר שני: העלם שנאכלם ונשתם. דנראה דמזמינו לאכול עמו וזה מותר: אבל נותנים זה לזה מתנת חנם. מפורש לעיל בריש פרק קמא: **ב** מפני שהוא ממעט באכילתו. דתרומה אסורה לטבול יום ולזרים: ורבי שמעון מתיר. דסבר מותר להביא קדשים לבית הפסול: מה אם היקל בזבחי שלמים. שקונים שלמים בכסף מעשר שני. ואף על פי שממעט באכילתן שיכולין לבא לידי פגו' ונותר וטמא: לא נקל בתרומה, לקנותה בכסף מעשר שני שאין בה דין פגול ונותר ולא דין טמא שלא כל הדברים המטמאין את

הקדש

עיקר תוי"ט

א) אבל ה"ק אלא אומר לו העלם כו' דהוי כמזמינו והכי אמרו הכל פי':

ופלא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

נמ"ו. סלע מעש"נ, שנתערב בסלע חולין שרוצה להוציאו חוץ לירושלים, מביא בסלע א' פרוטות החושת, ויאמר, הסלע מע"ש, שבתערובות זה יהיה מחולל על פרוטות אלו, וא"כ יחזור ויחלל פרוטות על הסלע היותר טובה שבב' הסלעים שנתערבו, דאע"ג דאסור לחלל מעש"נ כסף על נחושת, בדוחק שרי, רק צריך שוב לחללו על כסף: **מ"ז.** מותר לחלל סלעים על דינרי זהב, ולא חיישינן שיתעכב עי"ז מלעלות לירושלים: **מ"ח.** אף דאסור להחליף כסף מעש"נ על כסף חולין, אפ"ה כשיש לו חצי מעות כסף, וחצי נחושת, מותר להחליפן יחד חוץ לירושלים על ס"ע שלם: ז סור להחליף פירות וכסף על סלע כסף, ורק כשאין בפירות לבדן שוה (פרוטה) [דינר] אז שרי לפדותן בצרוף על כסף: **מ"ט.** כשמחלל סלע מעש"נ בירושלים, פורט רק חציי' בפרוטות נחושת: **מ"י.** היה לו סלע מעש"נ בירושלים, וכד תרם יין חולין ובני ביתו מקצתן טהורים ומקצתן נטמאו במת ונעשו אהט"ו, או שהכלי שהיין בתוכו הוא כלי שטף שיטמא מאהט"ו, שיגע בו מגבו, אבל טמאים הנ"ל אינן רק ראשון לטומאה, יאמר כל מה שימזגו וישתו מכוסם בני ביתי הטהורים יהי' מחולל על סלע מעש"נ זה, וישתו הטהורים והטמאים כל א' מכוסו מיין זה:

נקל בתרומה שהיא אסורה לזרים: **ג** מי שהיו לו מעות ח), בירושלים וצריך לו ט), ולחבירו פירות י) אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללים על פירותיך נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה יא), והלה עושה[ב] צרכיו במעותיו ולא יאמר כן לעם הארץ יב) אלא בדמאי יג): **ד** פירות י) בירושלים ומעות ח) במדינה יד), אומר הרי המעות ההם מחוללין על פירות האלו, מעות ח) בירושלים ופירות י) במדינה, אומר הרי המעות האלו מחוללין על פירות ההם טו) ובלבד שיעלה הפירות ויאכלו בירושלים טז): **ה** מעות ח) נכנסות לירושלים ויוצאות יז), *ופירות נכנסין ואינן יוצאים, רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הפירות נכנסין ויוצאין יח): **ו** פירות שנגמרה מלאכתן יט), ועברו בתוך ירושלים כ), יחזור

תפארת ישראל

כבשר מותר לזרים, ולא גרעו אמורים מעור וקנקן [ועיין פ"א מ"ג]: ח) מע"ש: ט) לקנות דברים שאינן אכילה שתיה וסיכה: י) חולין, וחבירו מתרצה להיטיב עמו, בדבר שאין לו הפסד; וכ"ש בשיש לעצמו פירות שרשאי לעשות כן, וכמבואר במשנה ד' [ופ"ד מ"ח] אלא נקט פירות של חברו, משום סיפא, דבע"ה לא יעשה כן: יא) כמע"ש: יב) דחשוד לאכול מע"ש בטומאה: יג) שהמעות ממע"ש דמאי, דרוב ע"ה מעשרים הם, ונמצא שיש כאן ס"ס, שמא מעות הללו אינן מעשר, דכבר עישר הע"ה, ושמא זה הע"ה שחילל על מעותיו יאכל פירותיו בטהרה: יד) *חוץ לירושלים, והוא צריך להמעות, וחבירו רוצה להיטיב עמו: טו) דאף דפירות אינן נפדין בירושלים, מעות מתחלל שם: טז) ר"ל הן עצמן, דלא עדיף מלוקח מזיד [פ"א מ"ה] דיעלו ויאכלו במקו': יז) דמעות אין נקלט במחיצות: יח) *ודוקא כדי לטחנן ולאפותן בזול, ולהחזירן אחר כך: יט) למעשר, כפ"ק דמעשר והן עדיין טבל למעשר: כ) בעודן טבל:

דמתעת

ר"ע מברטנורה

הקדש מטמאין את התרומה ואין הלכה כרבי שמעון: **ג** מי שהיו לו מעות. של מעשר שני וצריך לקנות, מהם דברים של חולין שלא לאכילה ושתיה וסיכה: ולחבירו פירות. של חולין ורוצה לעשות עמו טובה שיתחללו מעות מעשר חבירו על פירותיו: אוכל פירותיו בטהרה. שהלה קדושת מעשר על הפירות וצריך לאכלן בטהרה: ולא יאמר כן לעם הארץ. שהוא חשוד לאכול פירות מעשר בטומאה: אלא בדמאי. כגון אם היו אותן מעות מעשר שני של דמאי אז מותר לומר כן אפילו לעם הארץ דשמא המעות אינן מעשר: **ד** ומעות במדינה. ומעות של מעשר שני חוץ לירושלים וצריך להן וקמשמע לן שא"צ שיהיו הפירות והמעות במקום אחד. ועוד אשמעינן במתני' דאע"ג דפירות מעשר אין יכולין לפדות בירושלים מעות מעשר מתחללין הן בירושלים (ג): **ה** מעות. של מעשר שני: נכנסות לירושלים ויוצאות. שאין המחיצות קולטות מעות כדרך שקולטות פירות: אף פירות הנכנסים יוצאים. ודוקא להוציאן כדי לטוחנן ולאפותן ולהחזירן אחר כך לירושלים שרי רבן שמעון בן גמליאל לפי שיותר היו מוצאין לטחון ולאפות חוץ לירושלים מבירושלים עצמה ותנא קמא אסר נמי בהא. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: **ו** שנגמרה מלאכתן. למעשר כדתנן בפ"ק דמעשרות איזהו גרנן למעשר: ועברו בתוך ירושלים. בעודן טבל:

ימצר

עיקר תוי"ט

ב) והלה כו'. ואין כאן שום מתנה דאין אחד נותן לחבירו כלום אלא שקדושת המעות חל על אלו הפירות ואתיא ככ"ע: (ג) כלו' אע"ג דהפירות במתחללין הן חוץ לירושלים דלא שמעינן מתני' דלעיל אלא בבהפירות

יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים (כא) ושלא נגמרה מלאכתן (כב). סלי ענבים לגת וסלי תאנים למוקצה (כג), בית שמאי אומר יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים, ובית הלל אומר יפדה ויאכל בכל מקום. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי יוסי, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על פירות שלא נגמרה מלאכתן, שיפדה מעשר שני שלהם ויאכל בכל מקום. ועל מה נחלקו, על פירות שנגמרה מלאכתן, שבית שמאי אומרים יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים. ובית הלל אומרים יפדה ויאכל בכל מקום (כד), והדמאי (כה) נכנס ויוצא ונפדה (כו): ז אילן שהוא עומד בפנים (כז) ונוטה לחוץ, או עומד בחוץ ונוטה לפנים, מכנגד החומה ולפנים כלפנים. מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ (כח). בתי

תפארת ישראל

כא) דמתנו' שלא הורמו, כהורמו דמי: כב) כגון סלי ענבים שהעבירן בירושלים להביאן לגת שהי' חוץ לירושלי' בצד אחר מהעיר: כג) ר"ל למקום שמתיבשין שם; אבל סלי פירות לאכיל', הו"ל נגמרה מלאכתן: כד) דכיון דקליטת מחיצות מדרבנן, ס"ל דל"א גבי' דלא הורמו כהורמו דמיין: כה) טבל של דמאי אף שנ"מל; אבל מעשר של דמאי כבר קלטוהו מחיצה, ואסור להוציאו [רמב"ם פ"ב ממע"ש הל"ט וי"א]: כו) אפילו לת"ק: כז) מן הומות ירושלים: כח) *דרק תוך החומה אכיל מע"ש; ואף דבפ"ג דמעשר סי' ע"ג לא תני הכי, התם ר"י והכא רבנן [כמכו' די"ב, ב']. ונ"ל דמדלא קאמר כפשטו לא יאכלנו אלא לפני' מהחומ', ש"מ דהכ' מיירי ביושב על האילן ואוכל שאין שם

ר"ע מברטנורה

יחזור מעש' שני שלהן. דקסבר מתנו' שלא הורמו כמי שהורמו דמיין וקלטוהו מחיצות למעשר שני: ושלא נגמרה מלאכתן. כגון סלי ענבים לגת וכו' אבל סלי ענבים לאכילה נגמרה מלאכתן: למוקצה. מקום ששוטחין בו תאנים ליבש קרוי מוקצה: רבי שמעון בן יהודה אומר וכו'. סבר דלב"ה מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין. אי נמי אפי' כמי שהורמו דמיין הני מילי [לענין] שאר דברים אבל לענין קליטת מחיצות דרבנן. מקילין ב"ה. ואין הלכה כר"ש בן יהודה. שלא נחלקו ב"ש וב"ה אלא על פירות שלא נגמרה מלאכתן כדברי ת"ק: והדמאי. טבל של דמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה חוץ לירושלים אחר שיצא. ואין צריך לחזור (ד). והך סיפא לתנא קמא איטריך ואליבא דבית הלל (ה): ז בפנים. מן החומה: ונוטה לחוץ. לחומת ירושלים מכנגד החומה ולפנים כלפנים. דבין נוף ובין עקר מכנגד החומה ולפנים כלפנים ואוכלין שם מעשר שני ולא פודין ובין נוף ובין עקר מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ ופודין שם מעשר שני ולא אוכלין. והיינו דתנן במסכת מעשרות פרק ג' ובירושלים הולך אחר הניף. כלומר אף אחר הנוף (ו):

כתי

עיקר תוי"ט

כשהפירות של חבירו הן בירו' וה"א דוקא כשהפירו' בירו' שרי משום דהוה כקונה פירות בירוש' שבמפית מתנין לקנות בכסף כל מידי דמיכל אבל כשהפירות חוץ לירו' אימא לא קמ"ל. תוי"ט: (ד) דאלו מע"ש של דמאי לא שכבר תפסתו מחיצ' וכ"ה בירו'. דהשתא הא דפירש הר"ב כפ"ק דדמאי מ"ב והדמאי נכנס לירו' ויוצא ומשמע שם מדבריו דבמעשר עצמו מפרש קשיא מיר' דהכא: (ה) כלו' דאלו לרבש"י לא אצטרי' כלל. אבל פשיטא דלת"ק אליבא דב"ש כ"ש דאיצטריך: (ו) ותימא דהתם לא פירש כן אלא דאזיל בתרווייהו לחומרא (ועי' מכות ד' י"ב דהתם ר"י והכא רבנן. הר"ש) ועי' בתוי"ט:

כנסים

בָּתֵי הַבַּדִּים כט) שֶׁפִּתְחֵיהֶן לִפְנִים ל) וַחֲלָלָן לַחוּץ, אוֹ שֶׁפִּתְחֵיהֶן לַחוּץ וַחֲלָלָן לִפְנִים, ב"ש אוֹמְרִים הַכֹּל כְּלִפְנִים לא) וב"ה אוֹמְרִים מִכְּנֶגֶד[ח] הַחוֹמָה וְלִפְנִים כְּלִפְנִים לב), מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ לג): **ח** הַלְּשָׁכוֹת לד) בְּנוּיוֹת בְּקֹדֶשׁ לה) וּפְתוּחוֹת לַחוֹל לו), תּוֹכָן חוֹל וְגַגּוֹתֵיהֶן קֹדֶשׁ לז), בְּנוּיוֹת בַּחוֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ, תּוֹכָן קֹדֶשׁ וְגַגּוֹתֵיהֶן חוֹל לח), בְּנוּיוֹת בְּקֹדֶשׁ וּבַחוֹל, וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ וְלַחוֹל (תּוֹכָן וְגַגּוֹתֵיהֶן), מִכְּנֶגֶד הַקֹּדֶשׁ וְלַקֹּדֶשׁ קֹדֶשׁ, מִכְּנֶגֶד הַחוֹל וְלַחוֹל חוֹל: **ט** מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְנִטְמָא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה לז) בֵּין שֶׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה לח), בֵּין בִּפְנִים לז) בֵּין בַּחוּץ לט), ב"ש אוֹמְרִים יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל הַכֹּל בִּפְנִים מ)

חוץ

ר"ע מברטנורה

בתי הבדים. שעוצרים בהם שמן ורגילים היו לעשות בתים הללו בחומת המדינה: שפתחיהן לפנים. מחומת ירושלים וחללן חוץ לחומת ירושלים: מכנגד החומה ולפנים כלפנים. ואוכלים שם מעשר שני וקדשים קלים (ט). ואין פודים שם מעשר שני: מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ואין אוכלים שם מעשר שני וקדשים. ופודים שם מעשר שני: **ח** הלשכות בנויות בקדש. בעזרה. ופתוחות לחול. להר הבית: וגגותיהן קדש: והוא שהיו גגותיהן שוות לקרקע העזרה. כגון שהיתה הלשכה בשפוע ההר שאם אין גגותיהן שוות לקרקע העזרה קיימא לן דעליות וגגות לא נתקדשו: תוכן קדש. לשחיטת קדשים קלים ולאכילת קדשי קדשים ולהתחייב עליהן משום טומאה (י): **ט** באב הטומאה. שרץ ונבילה וכיוצא בהן: בולד הטומאה. לאו ולד הטומאה דתנן במתניתין לאו ולד הטומאה שנגע באב הטומאה שהוא טמא מדאורייתא אלא בולד הטומאה דרבנן כגון שנגע בכלים שנטמאו במשקין: יפדה. דמעשר שני שנטמא פודין אותו אפי' בירושלים (סנהדרין קי"ב) דכתיב (דברים י"ד) כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה כדכתיב (בראשית מ"ג) וישא משאת מאת פניו אליהם: ויאכל הכל בפנים

שלא

תפארת ישראל

שם מחילת החומה: כט) לעצור השמן, והיו בנויין בחומת ירושלים: ל) אוכלים שם קדשים קלים ומע"ש, ואין פודין שם מע"ש להוציאו; מיהו בתוספתא קאמר דלב"ש רק לחומרא קאמר כלפנים דהיינו שלא יפדנו ולא יוציאו משם, אבל אסור לאכלו שם: לא) ולא מחלקינן לאין פתוח [כמשנה ח'], דהכא כך התנו בשעת בנין החומה שלא נשגיח בפתח. ולרמב"ם [פ"ב ממעש"ש] יש פי' אחר, ואינו מסכים לגרסא שלפנינו; א"נ דלרמב"ם זשנתינו מיירי, בפתוחות לזה ולזה: לב) חדרים: לג) בחומת העזרה: לד) להר הבית: לה) לשחיטת ק"ק ולאכילת ק"ק ולהתחייב בנכנס שם בטומאה; והוא שהוה הגג לקרקע העזרה, כגון שהיה הלשכה בנוי בשפוע ההר, דאל"כ קיי"ל גגות ועליות לא נתקדשו: לו) אף שהגג שוה לקרקע העזרה: לז) *כמת ושרץ וכדומה, ואפילו בנטמא במה שנגע בהן: לח) לאו בולד טומאה דאו', רק ר"ל בולד הטומאה דרבנן, כגון שנגע בכלי שנטמא במשקין דדוקא בולד בכה"ג מודו ב"ה: לט) ר"ל שנטמא בחוץ ואח"כ הכניסו: מ) *ר"ל הפירות והפדיון, דמע"ש שנטמא

עיקר תוי"ט

ז) כלפנים. לשון הר"מ ומאמר ב"ש הכל כלפנים לחומרא ר"ל שלא יפדה בהם מע"ש ולא יאכלנו: ח) מכנגד. משמע דמתני' משמע דלא איכפת ליה לב"ה בפתחיהן בין שהן לפנים או לחוץ ובשאר משנה דלהלן לענין דמקדש מחלקין. וצריך לחלק בין ירושלים למקדש ולומר דכשקדשו מתחלה ירושלים כך קדשו וכשקדשו המקדש כך קדשו ועיין בתוי"ט:(ט) יכו'. ודלא פירשו כך גבי אילן משום דבשר אין רגילין לאכול תחת אילן שהוא עומד באויר השמים אבל פירות ושאר דברים הנלקחים בכסף מעשר שאינו בשר רגילין לאכול באויר השמים תחת אילן. תוי"ט: (י) בס' מ"ח הקשה על פי' זה בדין דבתי ע"ז ועומאה מזבחים ד"מ:

במי"א

חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ[מא], וב"ה"א הכל יפדה ויאכל בחוץ, חוץ משנטמא בולד הטומאה[לח] בפנים[מב]: **י** הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא[מג], יפדה. רבי יהודה אומר יקבר, אמרו לו לרבי יהודה מה אם מעשר שני עצמו שנטמא, הרי הוא נפדה, הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא אינו דין שיפדה, אמר להם לא, אם אמרתם במעשר שני עצמו, שכן הוא נפדה בטהור ברחוק מקום[מד], תאמרו בלקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בטהור ברחוק מקום[מה]: **יא** צבי שלקחו בכסף מעשר ומת יקבר על ידי עורו[מו], רבי שמעון אומר יפדה[מז] לקחו חי ושחטו ונטמא, יפדה[מח], רבי

תפארת ישראל

שנטמא נפדה אפי' בירושלים, ואעפ"כ נאכל רק בפנים, שלא יאמרו ראינו מע"ש יוצא מירושלים, ולא חיישי' שיאמרו ראינו מע"ש נפדה בירושלים, דאין קול לפדיי', ויש קול ליציאה: מא) דבה"ג הו"ל הרחי לריעות' ואין מחילה קולטתו, ולהכי בבה"ג יפדה ורשאי לאכלו גם בחוץ: מב) *ר"ל דוקא בהרחי למעליותא מחילה קולטתו, שנטמא רק בולד הטומאה שמד"ס, וכבר נכנס; מיהו דוקא שהכניסו ע"מ שלא יקלטוהו מחיצות דאל"כ אפילו בנטמא בולד בחוץ, מחילה קולטתו שהכניסו. [ועיי' שקלים פ"ח מ"ד ומ"ו דפליגי בבה"ג בדומה לזה:] מג) בין בשני' ובין בחוץ: מד) ר"ל נפדה אפילו כשהוא טהור, אם הוא חוץ לירושלים: מה) כפ"א מ"ח, דאמרי' במזיד יעלה ויאכל במקום: מו) עם עורו, דאין פודין קדשים לאכול לכלבים, וכל זה משום שקנ' במע"ש, ונספק, פודהו: מז) דס"ל פודין קדשים להאכילן לכלבים: מח) ובבה"ג מודה ר' יהודה דפליג במשנ' י', דהכא שאני מדהים

ר"ע מברטנורה

שלא יאמרו ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא מפני שיש קול למעשר היוצא. אבל אין לחוש כשפודין אותו שמא יאמרו ראינו מעשר שני שנפדה בירושלים שאין קול לפדיון: חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ. שהרי שנכנס כשהוא טמא אין המחילה קולטתו: חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. אבל נטמא בולד הטומאה בחוץ אף על פי שבולד הטומאה של דבריהם נטמא ומן התורה טהור הוא יאכל בחוץ. ובירושלמי מוקי לה כגון שהכניסו על מנת שלא ילקטוהו מחיצות. אבל אם לא התנה הואיל ונכנס והרי הוא טהור דאורייתא יאכל בפנים: י הלקוח בכסף מעשר שני. פירות שנקנו מדמי מעשר שני: יקבר. הואיל ונגמרה מצותו וקנה פירות ממעות מעשר שני שוב לא יפדה: שכן נפדה טהור ברחוק מקום. שמעשר שני פודין אותו כשהוא טהור חוץ לירושלים דכתיב (דברים י"ד) וכי ירחק ממך המקום וגו'. אבל הלקוח בכסף מעשר אינו נפדה חוץ לירושלים כשהוא טהור. דתנן לעיל בפרק קמא מ"ד יעלו ויאכלו במקום. ואין הלכה כרבי יהודה: יא על ידי עורו. עם עורו: רבי שמעון אומר יפדה. ובהא קמפלגי דתנא קמא סבר אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ורבי שמעון סבר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ואין הלכה כרבי שמעון: לקחו חי ושחטו ונטמא יפדה. הכא לא פליג רבי

עיקר תוי"ט

בפי"א יקבר על ידי עורו לקחו חי וכו' רש"א יפדה ור"י אומר יקבר כן צריך להיות פירש שאם מת יקבר לכולי עלמא משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבי' אבל חי סבר ר"ש שיפדו משום דאפי' לדעתו יקדשי בדק הבית לא בעי העמדה והערכה ור"י סבר יקבר שצרי' העמדה והערכה [עכ"ה מסגר"א]

יחזו

רבי יוסי אומר יִקָּבֵר (מט), לְקָחוֹ שחוט ונטמא. הרי הוא כפירות (נ):
יב המשאיל קנקנין למעשר שני (נא), אף על פי שֶׁגָּפַן (נב), לא קנה מעשר (נג), זלף לתוכן סְתָם (נד). עד שלא גָּפַן (נה), לא קנה מעשר (נו), משגפן, קנה מעשר (נז). עד שלא גָּפַן עולות באחד ומאה (נח), ומשגפן מקדשות בכל שהן (נט)

ער

תפארת ישראל

מדהי' יכול להוליאו כשהי' חי', משא"כ בפירו': מט) ס"ל דדינו כפרי לקוח ממע"ש: נ) ופליגי רבי יהודא וחכמים כבמשנה י': נא) ר"ל שהשאיל קנקני' שלו, למע"ש שלו שהוא בירושלי': נב) סתמן: נג) וא"צ לפדו' רק היין: נד) ר"ל אם שפך לתוך הקנקני' יין טבל [כך משמע בירוש', ודלא כרת"ויט]: נה) ר"ל אם קרא שם למע"ש בקנקני' עד שלא סתמן: נו) דלא הוקדש למעשר רק היין: נז) א"י"להק מ"ש יפה מ"ש סיפא, כ"ל דדוק' בקרא שם ליין שבקנקנים סתומים, דמי טפי לקונה קנקנים סתומים בירושלים [כפ"א מ"ד], ומכני שדרך להפריש מבור פתוח כהפרשת תרומה, הו"ל כדרך למכור פתוחו' פ"א מ"ד, דלא הו"ל הקנקן טפל ליין, ה"נ בנגבולין אין הקנקן טפל ליין, וצריך לפדות אח"כ גם הקנקן; ואין לחלק וטמר בשלמא התם בפ"א נתן מעות מע"ש בעד הקנקן, לפיכך כשלא בטל הקנקן לגבי היין, צריך למכור הקנקן ולאכול בעד מעותיו של קנקן מאכל בטהרת מע"ש; משא"כ הכא איך יחול על הקנקן שם מע"ש, והרי לא נקנה בכסף מע"ש? י"ל כיון דא"א להפריש יין בלי הקנקן, מה לי שקנהו לקנקן ומה לי שהוקדש בהפרשה; משא"כ ברישא שהיה כבר על היין שם מע"ש קודם שמילאוהו, לא דמי לקנקן שקונה בירושלים במע"ש, וכי כל כלי שישפוך לתוכו מע"ש יוקדש גם הכלי בקדושת מע"ש: נח) בנתערב קנקן תרומ' בק' חולין: נט) דמחשיב לה בטל אפי' באלף וימכרם

לכהן

ר"ע מברטנורה

רבי יהודה כדפליג לעיל בפירות הלקוחים בכסף מעשר ונטמאו דכיון דלקחו חי אין לו ריחוק מקום לפי שיכול להוליכו בכל מקום שירצה הלכך הוי כמעשר שני עצמו ונפדה כשנטמא. כדרך שנפדה מעשר שני כשנטמא: רבי יוסי אומר יקבר. דמחמיר טפי מרבי יהודה וסבר דאף על פי שקנאו חי דינו כפירות הלקוחים בכסף מעשר: לקחו שחוט ונטמא הרי הוא כפירות. וכי היכי דפליגו הנא קמא ור' יהודה לעיל בפירות הלקוחים בכסף מעשר הכי נמי פליגו בהא:
יב המשאיל קנקנים למעשר שני. מי שהשאיל קנקניו להכניס בהן יין (של עצמו הר"מ) שקרא לו כבר שם מעשר שני: אף על פי שגפן. שסתם פיהן במגופה אחר שמלאן: לא קנה מעשר. לא נתפס הקנקן בקדושת מעשר: זלף לתוכן סתם. שהכניס לתוכן יין של טבל קודם שקרא לו שם מעשר: עד שלא גפן. אם קרא לו שם מעשר קודם שסתמן במגופה (יא): אם משגפן. אם לאחר שסתמן במגופה קרא שם מעשר: קנה מעשר. נתפס הקנקן בקדושת מעשר וטעון חלול כמו היין אם בא לחללו על הכסף: עולות באחד ומאה. בשל תרומה איירי אם נתערב קנקן של תרומה במאה קנקנים של חולין ולא היה פיהן סתום במגופה חשבינן להו כאלו כולן מעורבות זו בזו ועולות באחד ומאה כדין תרומה שנתערבה בחולין: משגפן מקדשות בכל שהן. ואפילו אחד באלף אינן עולות וימכרו כלן לכהן בדמי תרומה

חוץ

יקר תוי"ט

(יא) ואין טעם יפה לחלק בין רישא לסיפא אבל הר"מ פירש אף בסיפא כגונא דרישא וז"ל ואם נתן לתוך הקנקנים יין מע"ש סתם ולא פי' בנתן אותן הקנקני' בהפרת בגיה כ"ז שלא סתם פי הקנקנים

אותן

עד שלא גפן, תורם מאחת על הכל ס) ומשגפן תורם מכל אחת ואחת: יג בית שמאי אומרים מפתח ומערה לגת סא), ובית הלל אומרים מפתח ואינו צריך לערות. במה דברים אמורים סב) במקום שדרכן לימכר סתומות סג). אבל במקום שדרכן למכור פתוחות סד), לא

תפארת ישראל

לכהן בדמי תרומה חוץ מאחד שנוטל הכהן בחנם: ס) וחשיב מוקף: *אמר המחבר אבר בקיר, מי"ג המשנה החמורה, הרבה יגיעה ועמל היה לו להבין דעת רבותי נ"ע בפרושה אמרתי אחכמ' והיא רחוקה ממני בעוונותי, ומאן יהיב לן נגרא דפרזלא להבין ד"ק; דנר"ב דפלוגתי' דב"ש וב"ה ברישא מיירי לענין לתרום ממוקף, וכמדומה זה דעת ר' בא בירושלמי, דקאמ' על השנייה קאי, יע"ש, אבל לפי הנמסר לנו הסוגי' השמטות, לפי דעת זה, שבינא תריפא פסקי לבבי דתרומה מהדדי, ועפי הו"ל להתחיל מי"ג עם בד"א וכו'? ב' ק' תו, דהרי כל הבבות סתמא קתני. איך נימא דרישא מיירי בתרומה, ובד"א מיירי בפודה מעשר, ואבל אם רצה וכו' מיירי בקונה מע"ש בירושלי', אתמהה? ג' הדין דלא יצא קנקן לחולין קאי אקונה במעות מע"ש בירושלי', ועיקר ייצא דאנן קיימין ביה, דלא קנה מעשר, חסר לגמרי מהספר, כקו' דתוי"ט, ד' לר"ב ורא"בד ז"ל היכן מצינו לשון „להחמיר". דלהוי משמע לשון קמצנות וכילות, כדפרשו רבותי הנ"ל „באבל אם רצה להחמיר" וכו', ה' היותר תמוה שבכולם, פי' הר"ב כדברי ר"ש, שכל עיקר הענין חסר מהספר, וגם „תבית" למה לי כלל, והר"ב הולך להגיה במשנה, ולא הועיל לעני בדעת כמוני; והרמב"ם מפרש כולה מתני' במוכר יין בירושלים למע"ש. גם זה תמוה, דהא מאן דכר שמי', מלבד שקו' שהקשה התוי"ט עליו, יע"ש, ומרוב שיחי וכעסי, אמינא אפתח אנא פתח' לנפשי העלוב', וד' אלדי' יעזור לי, בו בטח לבי ונאזרתי ונעזרתי, ימלא פי תהלתו: סא) *לפע"ד קאי אזלף לתוכו סתם, שמחלק בו במי"ב בין גפן ללא גפן, רק אגב גררא נקט כל המהו גווני דמחלק ביניהו נ"כ בין גפן ללא גפן, והשתא הדר לקמייתא, דהא דבגפן קנה מעשר, פליגי ב"ש וב"ה, דלב"ש ברצה לקרא שם אחר שגפן, ולא יהיו הקנקני' נקני' למעשר, צריך לערותו לגת קודם שיקרא שם. כיון שכבר גפן, וכבר היו ראויין שיהיו נקנין למעשר, ולהכי צריך מעשה רבה, שיתבטל מעשה ההגפה, ולב"ה סגי בפתיחה כמעיקרא [ולפע"ד זה דעת ריב"ל בירושלמי, דקא' על הראשונה הושבה, יע"ש]: סב) דלב"ה בפתיחה סגי: סג) *ר"ל עם הכלי, דמשום דכשמוכר עם הכלי מוכרן סתומין, שפיר גלי דעתי' בפתיח' שאינו רוצה להחליט הכלי למעשר: סד) *ר"ל שאין דרך למכור הכל דשם אין הפתיחה הוכח' שאין רוצה להחליט הכלי, דהרי במקו' זה בין כך ובין כך אין דרך למכור הכלי עם היין, ולהכי לא

ר"ע מברטנורה

חוץ מאחת שבהן שנוטל' הכהן בלא דמים: עד שלא גפן תורם מאחת על הכל. דחשיב מוקף: יג מפתח ומערה לגת. אם בא לתרום מא' על הכל אחר שגפן צריך לערותן לגת: ואינו צריך לערות. דסגי להו בפתיחה כדמעיקרא: בד"א. דאם לאחר שגפן קרא שם קנה מעשר את הקנקנים: במקום שדרכן למכור סתומות. דבכי האי גוונא בירושלים הקנקן טפלה ליין כדתנן לעיל בפרק קמא (יב) הלכך בגבולין נמי קנה מעשר. אבל במקום שדרכן למכור פתוחות לא יצא הקנקן לחולין בירושלים הלכך בגבולין

עיקר תוי"ט

אותן הקנקנים ברשות המחליל אבל אם סתם פי הקנקנים הרי נתנם למעשר ונתחייבו למכרם ולאכול בדמיהם מה שראוי לאכול בירושלים כדין מע"ש: (יב) מ"ג כלומר שלא הקפיד על הקנקן כשקנאו ולפיכך א"ל לאכול כנגד דמי הקנקן. וה"נ בגבולים קנה מעשר לקנקנים. אבל במקום כו' כדתנן בפ"ק ע"ד וצריך שיאכל כנגד דמי הקנקן נמי בתוליא דאית מע"ש בקנקן עצמו שלא נעשה טפל ליין הלכך

לך

לא יצא קנקן לחולין(סס), אבל אם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה(סו), יצא קנקן לחולין(סז), רבי שמעון אומר אף האומר לחבירו חבית זו אני מוכר לך, חוץ מקנקניה(סח), יצא קנקן לחולין:

פ"ו

תפארת ישראל

לא נתבטל בפתיח' סתימתו דמעיקר': ודמיא מתני' לפ"א מ"ג, דבדרכן למכור סתומות וקנה פתוחות, אין הקנקן טפל ליין, ובדרכן בפתוחות, אפילו בקנה סתומות אין הקנקן טפל: סה) °נס לב"ה עד פיערה לגת קודם שיקרא שם: °כ"ל דר"ל דמדמותר למכור מע"ש בפדעתו להתפיס המעות בקדוש' מעשר [כפ"ד מ"ו ור"ב שם] וזה שהיה לו טבל בקנקנים סתומות, פתחן קודם שקרא שם משום שרוצה להחמיר ע"ע למכור המע"ש אח"כ במדה, שלא יתהנה המע"ש: סז) °ר"ל דבכה"ג בפתיח' לחוד סגי, אפי' בדרך למכור פתוחות מדכתקן על דעת להוריקן לגמרי: סח) °בירושלמי גר' חוץ מקנקני', וג"ל דה"פ, דר"ש קאי אהא, דאי משנפן קרא שם, קנה מעשר, וקאמר ר"ש אם מתהלה כשהיה יין של טבל בהבית, אמר לחבירו, חבית זו מכור לך חוץ מקנקן מעשר בהקח ממנה, [ומיירי במוכר לחבר לגורך, דאל"כ הרי אסור למכור טבל (כדמאי פ"ה מ"ח)], אף על פי שאח"כ מילא להקנקן מהחבי' וקרא שם אחר שנף הקנקן, אפ"ה יצא קנקן לחולין, משום דבשעה שמילא הקנקן, לא היה כדי למלאות המע"ש בו, להוד, ושיהיה הקנקן טפל ליין, רק גם משום תנאי שהי' לו עם חבירו ליקח רק מדת קנקן א' מהחבית, ובכה"ג לא נתבטל הקנקן ליין [ונלפ"עד דמהא מוכח כירושלמי שפיר, דכמו דבהא, אף דע"כ היה צריך למלאות המעשר בקנקן, פכ"פ כיון שהיתה גמי טונתי משום תנאו באם כא חבירו ליקח מדת קנקן א', לא נעשה קנקן כנ"פ למעשר, ה"ה וכ"ש בסי בקנקן מעשר, גם רביעי' יין חולין, ג"כ לא נעשה הקנקן נכים להמעשר]:

פ"ד

ר"ע מברטנורא

[בגבולין] נמי לא קנה מעשר: אבל אם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה. הקונה יין ממעות מעשר שני בירושלים וכשבא המוכר למכור רצה לדקדק על עצמו ואמר כך וכך יין במדה אני מוכר לך בכך וכך מעות: יצא קנקן לחולין. אפי' הקנקנים סתומות(יג): הכי גרסינן ר"ש אומר אף האומר לחברו יין זה אני מוכר לך חוץ מקנקנים יצא קנקן לחולין ובירושלמי מפרש לה דר"ש קאי אהא דתנא לעיל דאם משנפן קרא שם מעשר. קנה מעשר. ואשמועי' ר"ש דוקא שקרא שם מעשר לכל היין שבקנקן. אבל אם אמר כל היין מעשר חוץ מרביעי'. אע"פ שכשבא למדוד לחברו אותו רביעית. אמר לו יין זה אני מוכר לך חוץ מן הקנקן. שאני רוצה לשייר בשביל מעשר שבתוכ' אפי' הכי לא נעשית הקנקן טפלה למעשר: ויצא קנקן לחולין. ולא קנה מעשר:

פ"ד

עיקר תוי"ט

אף בגבולין כו' אין הקנקן טפל ליין ולא קנה מעשר ועיי' בתוי"ט: (יג) הוא ל' הר"מ לפירושו שם אבל לפי' הר"ב סול"ל פתוחות תוי"ט:

פ"ד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א לא יאמר לחברו העל פירות כעש"נ שלי לירושלים ונחלקם שכן, רק יאמר העלם שנאכלם ונשתם שם. וג"כ מותר ליתנם לו במתנה חוץ לירושלים והמקבלם יחזור ויתנם בירושלים: מ"ב. אין ליקח תרומה בדמי מעש"נ, מ ממעט באכילת מעש"נ, לזר ולטבו"י, וממעט גם לאכילת תרומה לאונן ולהוציאה חוץ לירושלים. מ"ג. מותר לומר להבירו בירושלים מעות מעש"נ שלי יהי' מחולל על פירותיך, וזה אוכל הפירות בתורת מעש"נ, וזה מוציא מעותיו לחולין, ורק לע"ה שאינו יודע לזהר בדיני מעש"נ לא יאמר כן, ורק במעות מעש"נ דמאי

פ"ד

פ"ד המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול [א], **או ממקום** הזול למקום היוקר, פודהו בשער מקומו [ב], המביא פירות מן הגורן לעיר, וכדי יין מן הגת לעיר השבח לשני [ג] ויציאות מביתו [ד] א)׃

ב פודין

תפארת ישראל

פ"ד א) הקא עבר והוליך, דלכתחילה פודהו במקומו או מעלהו לירושלים: ב) *מקום הפדיון אף שהוציא הוצאו' מדרך מכיסו, א"א השבח לפי חשבון רק בשבח הניכר כפ"ב מ"א, כ"כ ע"ר הג"זלוקל, וכ"ש אי נימא דגם בריש אינו מנכה ההוצאו' כמו בסיפא, וכן מסתבר, ה"כ אם ההוצאות עצמן אינו מנכה, מכ"ש אלא ינכה שבח כשנק: ג) אף שבעיר הוה יוקר: ד) ר"ל כשפודהו אינו מנכה הוצאות הדרך

ר"ע מברטנורה

פ"ד המוליך הקא עבר והוליך דלכתחלה אסור להוליכו ממקום למקום אלא פודהו במקומו או מעלהו לירושלים: כשער מקומו. כשער המקום שהוא בשעת פדיון בין לקולא בין לחומרא: השבח לשני. מה שהוזל בעיר יותר הריוח של מעשר שני. ומה

עיקר תוי"ט

א) ויציאות מביתו. מפרש"י ה"ס מהמקום הזול למקום היוקר תוי"ט וזה ה"כ מי המקום הזול למקום

הלכתא גבירתא. כללא דמ"ג

מותר בן גם לע"ה, מדרז"ל ס"ס: **מ"ד**. מותר לחלל מעות מע"שנ שחוץ לירושלים על פירות חולין שבירושלים, או מעות מע"שנ שבירושלים על פירות חולין שחוץ לירושלים, רק שצריך להעלות אלו הפירות עצמן לירושלים: **מ"ה**. מעות מע"שנ נכנסות לירושלים ויוצאות, אבל פירות מע"שנ או פירות שנקנו במע"שנ משנכנסו לירושלים אסור להוציאן: **מ"ו**. פירות שנג"מל [כפ"א דמעשר] וטבולים למע"שנ, ועברו תוך ירושלים ויצאו, אסור לפדות מע"שנ של טבל זה כשיפרישו, אלא צריך להכניסו המע"שנ בעצמו לירושלים, וגם לא יעשר על טבל זה מע"שנ ממקום אחר, רק טבל למע"שנ של דמאי כה"ג, מותר להוציאו, ורק מע"שנ דמאי אסור להוציאו, דכבר קלטוהו מחיצות: **מ"ז**. אילן שעומד לפנים מחומת ירושלים, ונופו נוטה לחוץ או איפכא, מותר לאכול המע"שנ רק מכנגד החומה ולפנים; וכ"כ בית שבחומתה שבולט לפנים ולחוץ, בין שפתחו בפנים או בחוץ, מותר לאכול תוך הבית מע"שנ רק מכנגד החומה ולפנים: **מ"ח**. לשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול, תוכן וגגותיהן חול, ורק אם גגותיהן שוה לקרקע העזרה, או גגותיהן קדש לשחיטת ואכילת ק"ק ולבלי ליכנס שם בטומאה; אבל ישבנוי בחול ופתוחות לקדש, אז תוכן קדש, וגגותיהן בכל נוני חול; ואם בנויות בקדש ובחול, ופתוחות לקדש ולחול, תוכן וגגותיהן, כנגד הקדש קדש, וכנגד החול חול: **מ"ט**. פירות מע"שנ בירושלים שנטמאו, אם נטמאו בחוץ בין שנטמאו בא"הט או בולד, יפדו ויאכלו הפירות גם בחוץ; אבל בנטמאו בפנים, דוקא בשנטמאו בא"הט מותר לאכול הפירות בחוץ לאחר שיפדו; אבל אם נטמאו בפנים גם לאחר פדיונם אסור לאכלן רק בפנים; **מ"י**. לקוח במע"שנ שנטמא ישאי לפדותו ק"ו ממע"שנ עצמו: **מ"יא**. חיה ועוף שלקחן במע"שנ בירושלים ומתו יקברו עם עורן; אבל בשחטן ונטמאו, או לקחן שחוטים ונטמאו יפדו, כפירות מע"שנ שנטמאו: **מ"יב**. נתן יין מע"שני שלו לתוך קנקנים, אע"ג שסתם הקנקנין ונתקיים שם היין בתוכן ימים רבים וגם בלעו מהיין, אפ"ה נשארו הקנקנים חולין; ורק אם נתן טבל להקנקנים. אז אם נקרא להיין שם מע"שנ בעוד הקנקן פתוח, לא נקנה הקנקן למע"שנ; אבל אם סתם הקנקנים, ואח"כ קרא לתוכן שם מע"שנ, הו"ל כקונה במקום שדרך למכור פתוחות, ונקנה הקנקן למע"שנ; וכ"כ קנקן תרומה שנתערב בקנקני חולין, דוקא בפתוחים בטל בק"א, אבל בסתומים הו"ל דבר חשוב דאפי' באלף לא בטל, וכ"כ לעניין תר"ומע, בכולם פתוחין תורם מא' על כולן; ובסתומים צריך לתרום מכל א' וא': **מ"יג**. נתן טבל למע"שנ לתוך קנקנים, ורוצה לתרום מא' על הכל, אע"ג שכבר סתם הקנקנים, אפ"ה סגי בשיפתחם לחוד קודם קריאת שם, ולא נקנו הקנקנים למעשר; ודוקא בדרך המקום למכור סתומות, ולהכי כשפתחן קודם קריאת השם גלי דעתי' שאינו רוצה להקנותן למע"שנ; אבל במקום שנהגו למכור פתוחות, אפי' פתחן קודם שקורא שם, לא יצא הקנקן לחולין, עד שיחזור ויערה כולן לגת, ורק אם דעתו אז למכור אח"כ המע"שנ במדה או אפי' במקום שנהגו למכור פתוחות, גלי דעתי' בפתיחה לחוד שיצא הקנקן לחולין. **ולכאורה** נ"ל דכיון דרק במחשבתו תליא, א"כ כל זה מיירי בסתמא, אבל בפירש שאין דעתו להקנות הקנקנים למעשר שני.

ב פודין מעשר שני בשער הזול ד) כמות שהחנוני לוקח ולא כמות שהוא מוכר, כמות שהשולחני פורט ה), ולא כמות שהוא מצרף ו) ואין פודין מעשר שני אכסרה ז) את שדמיו ידועים יפדה על פי (עד) ח) א' ואת שאין דמיו ידועים יפדה על פי שלשה ט) כגון היין שקרם י) ופירות שהרקיבו ומעות שהחליאו יא) ה): ג בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע, בעל הבית קודם מפני שהוא מוסיף חומש יב) בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר יג) את של סלע ואיסר קודם מפני שהוא מוסיף על הקרן יד), הפודה מעשר שני שלו מוסיף עליו חמישית יג), בין השוא שלו ובין שניתן לו במתנה טו): ד מערימין

תפארת ישראל

שדרך: ה) ר"ל שבא להלל פרוטו' מע"ש על סלע כסף, מחשב כמו שלוקח שולחני כשמחליף סלע שלו: וכשמצרף שולחני פרוטות לתתם בעד סלע נותן פחות: ז) ר"ל באומד שלא במדה משקל ומנין: ח) *לאא"מו מיותר: ט) בקיאין בשומ', ואפי' א' עכו"ם או בעלי': י) שהתחיל להחמיץ: יא) שהחלידו, דבשלמ' כשלא נתקלקלו היין והפירות והמעות הרי שער שלהן ידוע, משא"כ כשנתקלקלו, צריך לאמוד, כמה גבר הקלקול ואין דמיהן ידוע: יב) *מלבר; דבאמר ד' נותן ה': יג) הוא א' מצ"ו בסלע, אבל בפחו' מזה לא: יד) *דשיתרב' הקרן עדיף, דאחומש יכול להערים כלקמן, ותו דלא קפדינן אתוס' חומש, דהרי כל הנאת התו' שלו הוא, שאכלו בירושלים: טו) הטבל, דמעשר אסור ליתן במתנה כרפ"ק; ואי"ל דמיירי

ר"ע מברטנורה

ומה שהוציא להביאן מן השדה לעיר ישלם מביתו: ב פודין מעשר שני. יכול לפדות אם ירצה כשער הזול כדמפרש ואזיל: כמות שהחנוני לוקח. שהוא לוקח בזול כדי להשתכר: לא כמות שהוא מוכר. שהוא מוכר ביוקר ביותר ממה שקנה: כמות שהשולחני פורט. הבא לחלל פרוטות של מעשר על סלע. מחשב הסלע בפרוטות הרבה כשולחני הזה כשבא ליקח פרוטות מבני אדם ולתת להם סלע שהוא לוקח פרוטות הרבה: ולא כמות שהוא מצרף. כשמצרף השולחני פרוטות לתת לבני אדם בחלוף הסלע נותן להם פחות: אכסרה. בלא מדה ובלא משקל אלא כמה אתה נותן בכרי זה או במלוא חפני' הללו: ע"פ אחד. בשומת לוקח אחד (ג): על פי שלשה. שמאים בקיאין ואפי' אחד מהן עכו"ם ואפי' אחד מהן בעלי': קרס. התחיל להחמיץ. וגירסא אחר' שקסס ודוגמתו בבבא בתרא מקבל עליו עשר קוססות למאה (ד): ג מפני שהוא מוסיף חומש. כדכתיב (ויקרא כ"ז) ואם גאול יגאל איש ממעשרו על שלו מוסיף חומש ולא על של חברו: בסלע ואיסר. האיסר הוא אחד מששה ותשעים בסלע: מפני שהוא מוסיף על הקרן. ותוספת כל שהוא דקרן עדיפא מפני שעל החומש יכול להערים כדתנן לקמן (ו): ובין שניתן לו במתנה. הטבל קודם שהפרישו (ז) ממנו מעשר

עיקר תוי"ט

למקום היוקר. וכ"ש ממקו' היוקר למקו' הזול דריוח דיציאות מביתו. תוי"ט: ב) הזול. מפני שכתוב בו ברכה ירו': (ג) צלו' כותר בקי בשומא: (ד) כמו יקוסס (יחזקאל י"ז) הר"ש: ה) שהחליאו. פירוש שכהו או שעלה חלודה ונשתנו מראיהן והוא כמו החלידו הר"מ: (ו) ירו' ובגמ' דערכין יהיב טעמא דפדיית הקרן עדיף שהיא עיקר מצות פדייה ולא קפדינן אתוספת החומש דהנאת התוספת שלו היא שהוא אוכל הכל בירושלים: (ז) בגמ' קדושין דנ"ד ויהיב טעמא דס"ל דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיי' כו'. והקשה הר"מ דהרי לעיל מ"ו פ"ג פסקו כמי שהורמו דמיין. ותיר' הר"י קורקוס דדוקא לגבי

ד מערימין ח) על מעשר שני [טז] כיצד, אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים לעבדו ולשפחתו העברים [יז] ח), הילך מעות אלו [יח], ופדה לך [יט] מעשר שני זה, אבל לא יאמר כן לבנו ולבתו הקטנים, לעבדו ולשפחתו הכנענים מפני שידן כידו [כ]: ה היה עומד בגורן ואין בידו מעות [כא], אומר לחבירו י) הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה [כב], חוזר [כג] ואומר יא) הרי אלו מחוללין על מעות שבבית: ו משך ממנו מעשר בסלע [כד] ולא הספיק לפדותו עד שעמד בשתים [כה], נותן לו סלע [כו] ומשתכר בסלע [כז], ומעשר שני

תפארת ישראל

דמיירי הכא בהורישו, דבש"ס [קדושין נד, ב,] משמע דגב להורישו בפה אסור מדאינו שלו: טז) כדי בלא ליתן חומש: יז) שאין גופן קנוי וכ"ש לאחר; ושפחה עברייה דקאמר הכא היינו קטנה ובמעש"נ דרבנן [כגטין ס"ה א']: יח) במתנה: יט) לעצמך: כ) וזכייתן שלו הוא: כא) *לתתה לחבירו לפדותן בהערמה לעצמו בלי חומש כלעיל, ולחבירו אין מעות אפי' בביתו, ואינו יכול להקנית לחבירו מעות שבביתו אגב סודר, דמטבע אין נקנה בחליפין: כב) ודוקא בעודן בטבלן וכלעיל ס"ו: כג) הב"ב בעצמו: כד) דמותר למכור מע"ש בשדעתו להתפיס המעות בקדושת מע"ש: כה) *דהוקר השער קודם שנתן המעות, והרי אף על פי שקנאו, עכ"פ המעשר לא יצא לחולין עד שישלם, כדין תורה דמעות קונות: כו) מדקנה במשיכה: כז) ר"ל הלוקח מרוויח הסלע הב' לעצמו

ר"ע מברטנורה

מעשר נתן לו במתנה דאלו מעשר שני לאחר שהופרש קיימא לן כמאן דאמר ממון גבוה הוא ואינו ניתן במתנה: ד לעבדו ולשפחתו העברים, שאין גופן קנוי: ופדה לך. בהון מעשר שני לעצמך: מפני שידן כידו. דמה שקנה עבד קנה רבו. ובנו קטן נמי זכייתו לאביו דמציאת קטן לאביו: ה היה עומד בגורן. ורוצה להעריס ולפדות מעשר שני בלא חומש: ואין בידו מעות. כדי שיתנם לחברו שיפדה בהן המעשר בלא חומש (ט): הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה. ודוקא שנותן אותם לו בטבלן קודם שיפרים מעשר שני כדפרשינן לעיל: ו משך ממנו מעשר בסלע. המוכר מעשר שני כדי שיתחלל על דמי המכירה ויהיו המעות נתפסים בקדושת מעשר דבכי האי גונא שרי למכרו. והא דתנן בפרק קמא אין מוכרין אותו היינו להוליכו לירושלים. ולא שיהיה המעות נתפסים בקדושת מעשר. וכשמשך המעשר לקנותו היה שוה סלע ולא הספיק ליתן הדמים עד שעמד בשתים שהמעשר לא יצא לחולין עד שיתן דמיו למוכר: נותן לו סלע. לפי שקנאו במשיכה (יב) ומרויח הלוקח סלע שנתייקר וצריך לפדותו כשער של עכשיו בשתי סלעים שהמעשר לא יצא לחולין עד שיתן דמיו למוכר והסלע אחד של מעשר שני שלו. ואוכלו בירושלים

עיקר תוי"ט

נהאי מלתא אמרו להו כמש"ד. דעד כאן לא אמר ר"מ מע"ש ממון גבוה אלא דוקא כשהורס ונקרא עליו שם מעשר דהא מדכתיב לה' הוא יליף וקרא אחר שהורם ונקרא מעשר משמע: ח) מערימין. מפני שכתוב בו ברכה. ירושלמי: (ח) ובאשתו איכא פלוגתא בקידושין דס"ד. הרמ"ז: (ט) דאלו היה לו מעות עדיף דהוה ליה נכרי אלא הפירות ואגב סודר לא יוכל לנקנות לו מעותיו דאין מטבע נקנה בחליפין (ומיירי דלית ליה קרקע דליקני ליה אגבסה ב"ד). ב"מ דמ"ו: י) לחבירו. שהוא אוהבו ויודע בו שאינו עושה אלא להפטר מן החומש. רש"י: יא) והוזר כו'. שא"ל שיהיו המעות והפירות במקום אחד כדאי' במ"ד פ"ג: (יב) וז"ל הר"א פ"ח. ואומר לי לבי שכל המשנה הולכת על מדת הדין שהמעשר הינו

שני שלו כח), משך ממנו מעשר בשתים, ולא הספיק לפדותו עד שעמד בסלע כט), נותן לו סלע מחולין ל), וסלע של מעשר ב' שלו לא), אם היה עם הארץ לב) נותן לו מדמָאי לג) (נ"א מדמיו): ז הפודה מעשר שני ולא קרא שם לד) רבי *יוסי אומר דיו, רבי יהודה אומר צריך לפָרש, היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקדושיה לה), ונתן לה גיטה וקדושיה, ולא פירש לו), ר' יוסי אומר דיו לז), רבי יהודה אומר צריך לפרש: ח המניח איסר לח) ואכל עליו חציו, והלך למקום אחר לט) והרי הוא יוצא בפונדיון מ), אוכל עליו

תפארת ישראל

לעצמו: כח) *דאף דצריך לפדותו כשער של עכשיו, דלענין איסור אמרינ' כדין תורה דדוקא מעות קונות, עכ"פ הסלע השני של לוקח: כט) והרי צריך ליתן למוכר ב' סלעי', מדמשכו כבר: ל) וכן סגי להפקיע קדושת הפירות: לא) ר"ל סלע ב' נותן לו ממעות מע"ש: לב) ר"ל אם המוכר ע"ה: לג) ר"ל מע"ש של דמאי, דאין נותנין לע"ה מע"ש וודאי: לד) שלא אמ' זה פדיון מע"ש: לה) להכי לא נקיט קדושיה וגטה כדי שלא נטע' לפרשם בוין החיבור; גם ניח"ל למנקטינהו בדרך לא זו אף זו, דבגט כבר אגיד' בי' וגם א"ל דעת' מש"כ בקדושין: לו) שלא אמ' זה גיטך או את מקודש' בזה: לז) מדעסוקי' באותו עניין: לח) להיות מתחלל עליו פירות מע"ש שיאכל: לט) והוליך האיסר עמו: מ) והוא ב' איסרין; סל"א

ר"ע מברטנורה

בירושלים: עד שעמד בסלע. וצריך ליתן למוכר שני סלעים שקנאו במשיכה והוא נפדה בסלע א' כשער של עכשיו. הלכך נותן לו דמי סלע מדמי חולין שלו. ושוב נפדה המעשר. והסלע השני נותן לו מדמי מעשר שני שלו. ואין זה כפורע חובו ממעשר שני. לפי שבתחלת המקח היה עומד לכך שיאכל המוכר שני סלעים בירושלים אם לא הוזל (יג): אם היה עם הארץ נותן לו מדמיו. ואם היה המוכר עם הארץ נותן לו שתי הסלעים מדמי החולין שלו. לפי שאין מוסרין דמי מעשר לעם הארץ. ואית דגרסי מדמאי אם יש לו דמי מעשר של דמאי נותן לו סלע א' מאותן דמים דמוסרין דמי דמאי לעם הארץ: ז ולא קרא שם. לא אמר זה פדיון מעשר שני: צריך לפרש. ולומר זה פדיונו והלכה כרבי יוסי: ולא פירש. לא אמר ה"ז גיטך או הרי את מקודשת: רבי יוסי אומר דיו. כיון שעוסקים באותו ענין (יד) ומתוך אותן הדברים עמד וגרש או קדש אין צריך לפרש. והלכה כרבי יוסי: ח המניח איסר. להיות מחלל עליו פירות מעשר שני. ואכל עליו עד חציו. וכבר חלל. והלך למקום אחר, והוליך האיסר עמו ושם הוא שוה פונדיון. ובתחלה לא היה יוצא אלא בחצי פונדיון

עיקר תוי"ט

אינו מתחלל אלא בשעת מתן מעות. מיהו המוכר והלוקח נדונין כשעת משיכה ועיין באריכות בתוי"ט: (יג) תימא דכלפי לייא. והא איפכא הוא. דאם בתחלת המקח שוה ב' סלעים ועכשיו נותן סלע הא' ממעות מע"ש שלו הוי פורע חובו ממש ממעות מע"ש. ול' הירו' שמעה הראשונה מע"ש חייב. אלו חייב היה לו ונתן לו מעשר יאות. ונ"ל דה"פ דמהשתא אגלאי למפרע שמעה ראשונה לא היה חייב אלא מע"ש לפי שלא נתחלל מעשר במשיכה עד שיתן דמים. ואלו היה חייב לו מעשר ונתן לו יפה היה עושה וכו' הר"ש והאי שלו אינו כשלו דרישא אלא כלו' מלבד סלע של חולין שנותן למוכר נותן לו סלע עדיין של מע"ש שלו. דתרווייהו אנותן לו קאי. תוי"ט: (יד) וכתב הר"ש וכה"ג י"ל בפדיון מע"ש. והתוי"ט מראה פנים לחלק דווקא בג"וק צריך עסוקים כו' מפני דבעינן דעת האשה בקדושין ואף בגירושין לדעת הר"מ רבנן החמירו שצריך שידבר עמה כו' אבל בפדיון שאין כאן דעת אחרת אלא של הפודה

עליו עוד איסר מא) טו). המניח פונדיון טז), ואכל עליו חציו, והלך למקום אחר והרי הוא יוצא באיסר, אוכל עליו עוד פֶּלֶג מב). המניח איסר של מעשר שני מג).
אוכל

תפארת ישראל

שד״א שיאכל עוד עליו איסר וחצי: מא) *דחציו כבר נתחלל, והחצי השני לבד הוא חולין עדיין, ולא אמרי׳ הרי לא הוה רק חצי איסר דמי מע״ש ויאכל עליו עוד איסר וחצי, אלא אמרי׳ דכמו שהרוויח חצי איסר של חולין להיות איסר, הרוויח נמי חצי איסר של מע״ש להיות איסר: מב) ר״ל עוד חצי איסר, דהשי רק חציו נתחלל, והכא קמ״ל דנס לחומרא אמרינן כן: *אמר הצעיר עלה נדף המשנה חבורה הזאת מרפסי איגרי, ראיתי שהרים והנם רועשים, רבותינו שבגולה נ״ע מקשי אקשייתא, מרי פלוגתא, זה פונה לכרמו שבשטי, וזה פונה לזיתו שבשופי; רבינו הרא״ש ז״ל עומד בקרן זוית ומתפלל עלינו שיאיר ד׳ עינינו להבין המשנ׳ הזאת ולא פירשה לנו; רבינו הר״מ מבטיח לנו שאלי׳ עתיד לפרשה לנו, ואני בעיני שטרוטו׳ אנה אני בא? שבתי וראה, שפי׳ הר״מ דנקטה הר״ב, מלבד מלחמות תנופה שנתקשה בה הרא״ש והתוי״ט, כל המשנה היא מלאה בלא טעמא, גם הוא מקולי ב״ש ומחומרי ב״ה, ולא נשנה בעדיו׳, גם שלהן והדחק דנימא דאוכל עליו אחד עשר באיסר, ר״ל עד׳ אחד עשר, ודנימא די״א באיסר, איירי בדמאי, וא׳ מק׳ איירי בוודאי, שיהי׳ י״א דב״ה דלא כי״א דת״ק, ועוד הרבה דקדוקים, מלבד הקושיא שגדול׳ אם רבינו שגדול בידו החזקה, כתו במתניו לפרש המשנה הקדושה דלא כפי׳ הירושלמי, אבל אך יתמי יתמי טוב לנו לאכל פת חריבה ושלוה בה, כפי׳ הירושלמי המקובל שהיו סמוכים ונראי׳ למלאכי שרת האתנים בעלי המשנה והרי בירושלמי אמרי׳ נסדי׳ דפלוגתא׳ דב״ש וב״ה תלי׳ בפלוגתא דר״א וחכמים פ״ד מ״ג דדמאי, אי נאמן לראשון נאמן לשני, וכירושלמי שם; ולכן פניתי לפי׳ הר״ש, והנה כמו פי פרושו שבושי הדפוס עד מאוד, וכפי הנרא׳ דבריו הקדושים מסכימים לפי׳ הירושלמי, אולם גם עליו יורו המורים מעל החומה, הרא״ש ז״ל נטה בכידון, דמה דמאי וודאי שייך בע״ה? ומה ברויא בע״ש בתיקון, אם חזר ועירב המתוקן בטבל? ורתוי״ט משך בקשת, דאף לפי שיטת הר״ש, דגרסי׳ בירוש׳, *י״א *איסר *וא׳ *מק׳ *באיסר, עכ״פ ק׳ הרי הר״ש מפרש א׳ מק׳, ר״ל א׳ מק׳ מי״א איסרין, ואיך אמרה המשנה א׳ מק׳ באיסר? כן אמת דלפע״ד אפשר לומר דלפי שיטת הר״ש, האי *באיסר דנקט תנא, ר״ל כמו אוכל בכסף השבירני, ה״נ כ״פ, אוכל י״א איסרין, וא׳ מק׳ מי״א איסרין בשביל איסר א׳ שהניח, ואע״ג דכבר תני ליה שהניח איסר א׳, הדר הו תני ליה לאשמעי׳ הרבות׳, דבשביל איסר א׳, אוכל יותר מי״א איסרין, ועם כל זה לא נח׳ דעתי העלובה, דמלבד קושיו׳ הרא״ש ק׳ נמי, ב״ה הייני ת״ק? ותו למה לא נקטו ב״ש ג״כ האי א׳ מק׳ דנקט ת״ק? ועוד כה, ומרוב צערי ואנחותי, שמתי בעפר פי, ועיני לשמים נטלית, להיות עמי במסילה נעלה, באתריי דזוקקין דמר יעייל לבר נפחי לתמן, ויושיט לו שרביט זהב חסדו ואמתו, ברוך המאיר עיני שכבדות:
מג) לאכל עליו חולין:

ר״ע מברטנורא

פונדיון. שהפונדיון ב׳ איסרין נמצא לפי מה שהוא יוצא עכשיו שנשאר בו איסר של חולין ולפיכך אוכל עליו עוד איסר: אוכל עליו עוד פלג. חצי איסר. ולא אמרינן כיון שאינו שוה אלא איסר הרי אכלו כולו: המניח איסר של מעשר שני. להיות אוכל עליו חולין שלו בקדושת מעשר ואכל עליו עד אחד עשר באיסר ואחד ממאה באיסר. יצא כל האיסר לחולין. פירוש אם היה אותו איסר ממעות מעשר שני של דמאי ואכל עשרה חלקים מאחד עשר חלקים שבו כגון שאחד עשר רמונים שוין איסר ואכל עליו עשרה רמונים
איסור

עיקר תוי״ט

שוה בלבד א״צ כלל שידבר והפי׳ בבתיקה דיו וע״ש: טו) עוד איסר. ואע״ג דכשאכל עליו לא אכל אלא שוה חצי איסר ועכשיו שהוא ב׳ אסרים נמצא שיש בו איסר ואני שעדיין לא אכל עליו כא אלא ליכא שמא שנשאר והוא כחצי כנא שרצאי לאכול כפי שוין עכשיו. אבל מה שאכל עליו והוא
כחצי

*) בתפא״י אות מ״ג צ״ל של חולין לאכול עליו מעש״ש. (ובמשנה ל״ג של מעש״ש).

אוכל עליו (.) אחד עשר באיסר מד) ואחד ממאה טז) באיסר מה) בית שמאי אומרים הכל עשר' מו) ובית

תפארת ישראל

מד) *איסר, כך גרס בירוש': מה) *נ"ל דמיירי שהי' לו דמאי שקנה מע"ה, דמפרים ממנו מע"ר והוא שלו, רק שמפרים ממע"ר, תרומת מעשר ונותנו לכהן, ואח"כ מפרים מע"ש ומעלהו לירוש' כמ"ש ריש דמאי וע"ש; ולפ"ז אם הניח איסר להיות פדיון אמע"ש שבדמאי זה, נאכל מתבוא' זו חוץ לירושלים, מה ששוה י"א איסרין וא' מק' באיסר; כילד? דהרי כשהניח האיסר, לפדיון המע"ש, הותרו לו י' איסרין בתבואה זו, אמנם גם המע"ר שהיה לריך להפריש מהדמאי קודם המע"ש, ג"כ מותר לו לאכלו, והרי אם נשארו לו י' אחר שנטל המע"ר, ע"כ שהיה לו מקודם י"א איסרין ותשיעית האיסר, והיה מעשר ראשון שלהם איסר א' ותשיעית איסר, ונשארו לו י' איסרין, חזר ונתן ⅒ איסר לכהן להיות ת"מע על האיסר מע"ר שמקיים לעצמו, נמלא שנשאר לו י"א איסרין שמותר לאכלם בלי פדיון חוץ לירושלי' דהרי איסר א' הוא מעשר שכבר הפריש עליו תמ"ע, וממעשר זה א"ל ליתן מע"ש; וי' איסרין הנשארים הטבולים למע"ש הרי כבר הניח איסר א' להיות פדיון בעד איסר א' מע"ש שחייב מי' איסרין הללו, ולא חיישי' שמא הפריש הע"ה כבר המע"ש, ולפ"ז היה לריך הקונ' הזה ליתן מע"ש מכל 11⅑ איסר האלו, וראוי להיות פדיון המע"ט 1⅑ איסר, והרי הוא לא הפריש רק איסר א' לפדיון? ליתא, דאי נמי הכי הוא, היה הכל חולין, דס"ל לת"ק כחכמים דר"א דמאי פ"ד מ"ג. דאמרינן התם בירושלמי דס"ל הנאמן לראשון נאמן לשני, ואם הפריש הע"ה מע"ר, גם המע"ש הפריש; ומטעם זה, גם אותו תשיעי' האיסר מלגיו, שהוא עשירית איסר מלבר, שקבלו הכהן לת"מע לא חיישי' שמא כבר נתן הע"ה המע"ר, ולפ"ז היה לריך הכהן להפריש מת"מע זה שקיבל מהקונה, עשירית העשירית האיסר, שהיא א' ממא' באיסר, להיות מע"ש? לא חיישי' להכי; נמלא שעל סמך איסר א' שהניח נאכל חוץ לירושלים י"א איסר וא' מק' באיסר, ואם היה כהן הקונה מע"ה הדמאי, אוכל אדם א' כל הי"א איסרין ואחד מק' באיסר חוץ לירושלים [מיהו לא לריך תנא לאשמעי' דמותר לכהן לאכול חוץ לירושלי' כל עשירית איסר שקבל, דהא מלתא דפשיטא היא, דבאר התמ"ע ממ"נ מותר לאכלו חוץ לירושלי' ודוק] וכ"ש אם וודאי לו שלא הפריש הע"ה מע"ר, ורק על מע"ש מסופק אם הפריש, כ"ש שמותר לאכל י"א חוץ לירושלים, דהרי אז אין המע"ר משועבד למע"ש כלל: מו) *ר"ל אפי' בברי לו שלא הפריש הע"ה מע"ר, דלא מבעייא במסופק על מע"ר ומע"ש, דאיכא למימר שמא כבר הפריש

ר"ע מברטנורה

רמונים ונשאר בו פדיון חלק מאחד עשר מקדושת מעשר יצא כולו לחולין. ואם היה האיסר ממעות מעשר שני של ודאי ואכל עליו עד שנשאר בו אחד ממאה כגון שמאה תאנים נמכרים באיסר. ואכל עליו תשעים ותשעה יצא כולו לחולין: בית שמאי אומרים הכל עשרה. אחד ודאי ואחד דמאי כשלא נשאר באיסר אלא עשירתו יצא לחולין. כגון שהיו עשרה רמונים נמכרין באיסר. ואכל עליו

עיקר תוי"ט

באלי. כבר נתחלל ונתפס למעשר. ומה ששוה עכשיו אותו האלי הב' לבדו מן החולין הוא. תוי"ט: (.) בירושלים איירי וריבא בחוץ לירושלים וס"ה בירושלים ע"ל מ"ב ופ"ג מ"ד. כ"ד: טז) וא' ממאה. ולא פירשו טעם לזה. ואולי דכעין תרומה נגעו בו הואיל ואקרי קדש כמו תרומה וכמו שבתרומ' כשנפל אחד בטל במיעוטו כשאין כאן גזל השבט. ה"נ גבי מע"ש דלא שייך בו גזל אמרו דכל א' מק' שלא אכל נתבטל. ואע"ג דבתרומה בעינן ק"א הקילו במעשר ואמרו מספר שלם תוי"ט:

שאין

ובית הלל אומרים בודאי **אחד** עשר מז) ובדמאי עשרה מח)
ט כל

תפארת ישראל

הפריש הע"ה מע"ר ולא מע"ש, דהנאמן אראשון אינו נאמן אשני, מדטריח' לי' מלתא לאסוקי [כמכות די"ז, א' ורש"י שם], והיינו כר"א דרבנן דמאי פ"ד מ"ג [וע"ש בירו' הכא דקא' דב"ש כר"א דנאמן אראשון נאמן אשני, וליתא דהכי ס"ל לרבנן התם יע"ש] ולהכי שמא כל מה שקנה מהע"ה משועבד רק למע"ש, וא"כ כשיניח איסר אינו אוכל רק י', אלא אפילו ודאי לו שלא הפריש הע"ה מע"ר, אפ"ה משום לא פלוג בתבוא' הניקח מע"ה, אינו אוכל רק י': מז) *ר"ל בוודאי לו שלא הפריש ע"ה מע"ר, רק על מע"ש מסופק, אז אוכל י"א; ולא נקטו ב"ה א' מק' כת"ק, דבשלמ' ת"ק דאיירי נמי בדמאי, שפיר קמ"ל דהכהן שקבל אותו א' מק' לת"מע א"צ לחוש שמא כבר הפריש הע"ה הת"מע. אבל ב"ה דבוודאי שבל למ"ער איירי, שפי להו למנקט דאוכל י"א ולא גזרינן כב"ש אטו כחשוד הע"ה בתרתי, ותו מדהו"ל המע"ר חולין גמורים שמותר לישראל, לאכלו וליתן דמי' ללוי [כגיטין ד"ל ע"א] סד"א דאיכא למגזר גבי' טפי, קמ"ל דלא גזרי' אבל הת"מע שנותנו לכהן, מלתא דפשיטא היא, דמת"מע וודאי א"ל להפריש מע"ש [*וסבתא נפתח לי ספרי אורה לשבין שירושלמי, אשר ידוע שכל דברי הירושלמי סתומים וחתומים דרך חדה. כמ"ש בירושלמי בעצמו סוף דמאי הלכה ז' דקא' התם נוטה ב' תשועין ותשוע תשוע, ופריך התם וניתא תשע פשרה? אר"י דברי חכמים וחידותם להורות נתן שכל דברי הש"ס השוה לישנא קלילא ודרך חדה, וכ"כ הר"ש ריש מע"ש דאנשי ירושלים היו חכמים גדולים לשבין כרמז רצון המדבר, [וככ"פ די"ז, כג, ת"ל הירוש' הכא, אר"ש לא מלי תניי אין ישוב תדא מיו"ד, צריך למיסב תדא נק', אין ישוב תדא נק', צריך למיסב תדא לאלף, אין ישוב תדא לאלף, צריך למיסב חדא לי' אלפים עכ"ל, ונתקשו בה רבותינו הר"ש וכ"מ ותוי"ט והניתוהו בהפלא פלא בלי פירוש, ובפרטות רכ"מ שכ' שיהיה פירושו מונח עד שיבא אליהו ז"ל. ולפי דבריהם, הדברים מבוארים לפע"ד, דלכאו' ק' למה נקט מתניתין במניח איסר לפדיון כמה אוכל עליו, שפי הו"ל לתנא למנקט במניח מע"ש גופא כמה יאכל עליו משכבל? אשה קא' הירושלמי דה"א לתקן טבל זה שקנה מע"ה, אם לא שיפדה מע"ש שלו, אליבא דב"ש וב"ה דהנאמן לראשון א"נ לשני, וכיון דקא' לא מלי תני אם ישוב א' מי' למע"ש כמה יאכל עליו? זה א"א, דהרי צריך למיסב א' מק' לת"מע מתבואה זו שקנה מהע"ה, ואם ישוב א' מק' לת"מע מכל התבואה שקנה, הרי צריך למיסב מן הת"מע א' מאלף שבכל התבואה, שהיא שיעור מע"ש שבת"מע שנותן לכהן, והרי הכהן אינו מחוייב לפעלות [כתרומות פ"ה מ"א], ועליה דידי' רמי לפעלות מע"ש שלו [כר"כ רפ"ג מ"א] וכמה יתקן אותו עשירית של א' מק' שקבל הכהן לת"מע? מתבואה פטור' ומעושרת כבר, א"א להפריש עליו, ואם ישוב תדא לאלף מתבואה החייבת, לתקן המע"ש שבת"מע שביד כהן, הרי צריך לחזור ולתקן אותה שהפרשה בא' מי' אלפים, דשמא הת"מע שקבל כהן אינו זקוק כלל למע"ש, והא' מאלף שהפריש טבל גמור הוא, וצריך לחזור ולתקנו, וכן לעולם, שא"א לתקן הת"מע שביד כהן כ"א על ידי פדיון, ודו"ק, ברוך אתה ד' יוצר המאורות]: מח) *ר"ל במסופק אשניהן, אוכל רק י' דהנאמן אראשון א"נ אשני, כלעיל סי' מ"ו:

ר"ע מברטנורה

עליו תשעה יצא לחולין. ואם נשאר בו יותר. כגון שלא אכל אלא שמנה צריך לאכול כנגדו: ובית הלל אומרים בודאי אחד עשר ובדמאי עשרה. אם נשאר על האיסר של ודאי אחד מעשרה חייב לאכול עליו עוד [אחד] לפי שכל מה שהוא פחות משוה פרוטה אין חוששין לו. לא לענין גזל. ולא לענין נהנה מן ההקדש. ופרוטה היא א' משמנה באיסר האטלקי. נמצא עשירית האיסר הוא שמנה עשיריות של פרוטה דהיינו פרוטה פחות חומש נמצא כשתוסיף עליו חומש דהוא רביע מלגו היינו חומשא מלבר. יהיה בין הכל פרוטה. ולפיכך חוששים לה ואם יהיה פחות מעשירותו

ט כל המעות הנמצאים (מט) הרי אלו חולין (נ). אפילו דינר זהב עם הכסף ועם המעות (נא) מצא בתוכן (נב) חרס, וכתוב עליו מעשר, הרי זה מעשר (נג) (יח): **י** המוציא כלי וכתוב עליו קרבן, רבי יהודה אומר אם היה של חרס (נד) הוא חולין, ומה שבתוכו קרבן (נה), ואם היה של מתכת הוא קרבן ומה שבתוכו חולין, א"ל אין דרך בני אדם להיות כונסין חולין לקרבן (נו): **יא** המוציא כלי (נז) וכתוב עליו ק׳ קרבן, מ׳ מעשר (נח), ד׳ דמאי, ט׳ טבל, ת׳ תרומה, שבשעת הסכנה (נט), היו כותבין ת׳ ־חת תרומה (ס) (כ) רבי יוסי אומר כלם שמות בני אדם הם (סא) (כא), אמר רבי יוסי אפי׳ מצא חבית

תפארת ישראל

מט) **בכל** מקום; ובירושלים כל השנה חוץ מברגל: נ) **ואין** חוששים שמא מע"ש הן: נא) דאין דרך לערבם, ומסתבר דמע"ש הן, ולהכי כרכם יחד, דחללם לדינרי זהב, ומה שלא הגיע לדינר זהב חילל על כסף, והנשאר היו פרוטות, אפ"ה שרי: נב) **תוך המעות**: נג) *ול"א שחרס זה הוא מכלי שהיה בו מעשר, ונשבר ונתן חרסו לכיסו לשום כוונה: נד) דאין דרך להקדישו: נה) *ר"ל הקדש; דמה שכתוב עליו, אתוכו קאי: נו) דנזהרים שלא ימעלו בהקדש, להכי לא חיישי׳ דטעה, אלא הכל הקדש; מיהו בכלי חרס מודו דרק תוכו קדוש: נז) שום כלי: נח) ר"ל מעש"ר, דליכא לספוקי במע"ד או במעש׳ עני, דהרי אלו אין בהם שום קדושה, ול"ל לכתוב עליו אלא וודאי שלא יכשל אדם במה שבתוכו כתב כן: נט) שגזרו לבטל המצות: ס) וה"ה לאידך: סא) ר"ל ראשי שמות בנ"א, ולדבריה׳ דרבנן

ר"ע מברטנורה

מעשירותו אין חוששים לו שאפי׳ עם תוספת החומש יהיה בו פחות משוה פרוטה ולפיכך אמרו בודאי אחד עשר. ובדמאי עשרה לפי שאין חייבין חומש על הדמאי, ועשירותו הוא פחות משוה פרוטה. והלכה כבית הלל: **ט** כל המעות הנמצאים. בכל מקום בין ברגל בין בשאר ימות השנה. ובירושלים בשאר ימות השנה חוץ מימות הרגל: הרי אלו חולין. ואין חוששין להם שמא מעות של מעשר שני הם: אפילו דינר זהב עם הכסף ועם המעות. שאין דרך לערבן יחד ואיכא למימר הללו מעות של מעשר שני שרגילין לחלל המעשר על דינרי זהב. והנשאר שאינו מגיע לדינר זהב מחללו על הכסף. והמותר על מעות של נחשת ומערבין אותן יחד אפילו הכי לא חיישינן (יז): מצא בתוכן. בתוך הכיס או הצרור שהמעות נתונים בתוכו: **י** הוא חולין. שאין דרך בני אדם להקדיש חרסין לבדק הבית ועל שם מה שבתוכו נכתב: הוא קרבן. כלומר הקדש (יט): חולין. לתוך קרבן. והכל קרבן. ולא אפליגו רבנן עליה דרבי יהודה אלא בשל מתכת בלבד דבשל חרס מודו שהוא חולין. ומה שבתוכו קרבן והלכה כחכמים: **יא** קו"ף קרבן. הקדש: ד׳ דמאי. לקוח מעם הארץ: בשעת הסכנה. שגזרו שלא לקיים המצות: שמות בני אדם הן. אותיות של ראשי שמות. קו"ף קהת. ד׳ דניאל

עיקר תוי"ט

(יז) שאלו היה מעשר היה נותן בכיס סימן. פירוש: יח) ה"ז מעשר. ולא נאמר שהם הם חולין והחרס הוא מכלי שהיה בו מעשר וכתוב עליו מעשר הר"מ: (יט) כדכתיב על קרבן העצים [נחמיה י׳]: כ) תרומה. מה דסיים מפרש וה"ה לאינך: כא) **שמות בני אדם הם.** כמו תוכל קין תרח טו׳ רפי תנחום. ולדבריהם דרבנן קמ"ל דלדידיה אפילו כתוב בו כל התיבה שלימה פליג בסיפא. הר"ש:

פ"ה

חבית והיא מלא׳ פירות וכתוב עליה תרומה, הרי אלו חולין, שאני אומר אשתקד היתה מלא׳ פירות תרומה, ופנהסג): יב האומר לבנוסג), מעשר שני בזוית זו ומצא בזוית אחרת הרי אלוסד), חולין, הרי שם מנהסה), ומצא מאתים, השאר חוליןסו), מאתיםסה), ומצא מנה, הכל מעשר:

פ״ה

תפארת ישראל

ורבנן קא׳, דלדידיה אפילו כתוב תרומה בפירוש אפ״ה שרי, וכדמסיק: סב) ואע״ג דבספיקא דאורייתא׳ לא אמרינ׳ שאני אומר כפ״ק דפסחי׳, הכא שאני דליכ׳ חזקת איסור, והא דקאמר אשתקד, היינו משום דלתשמיש זמן מועט לא היה כותב עליו תרומה, אלא אמרינ׳ דאשתקד לשנה שלימה זימן אותה לתת לתוכה תרומה. ורבנן ס״ל, אי הכי מגרר הוה גריר למלאת תרומה: סג) לאו דווקא אלא אפי׳ המיתן הוא עצמו בזוית זו ומצאן בזוית אחרת; רק אורחא דמלתא נקט, דאלו המיח הוא עצמו מסתמא היה יודע מי נכנס לשם כך נ״ל וכן משמע בתוספתא פ״ה [ועיין פסחים ד״י ע״ב ודו״ק]: סד) מה שמצא: סה) כך א״ל אביו: סו) ול״א כולן מעות אחרות הן:

ר״ע מברטנורה

דניה״ל ט׳ טוביה: והכל חולין: אשתקד היתה מלאה פירות תרומה ופינה. ורבנן סברי אם איתא דפינה לתרומה [מגרר הוה גריר ליה] ולא היה מניח שם תרומה כתוב שם. ואין הלכה כרבי יוסי: יב הרי אלו חולין. מה שמצא הוי חולין שאני אומר מעשר שני ניטל: היה שם מנה. אמר לו אביו הרי שם מנה של מעשר שני ומצא מאתים: מנה מעשר. ומנה חולין. ולא אמרינן המנה של מעשר ניטל ואלו אחרים הן: מאתים ומצא מנה. אמר לו אביו הרי שם מאתים ומצא מנה, המנה שמצא מעשר.

פ״ה

פ״ס

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ד

מ״א. אסור להוליך פירות מעש״נ ממקומן לפדיתן במק״א, ואם הוליכן ורוצה לפדותן פודן כשער מקום הפדיית בין לקולא בין לחומרא, ולא ינכה מדמי הפדיון הוצאות ההובאה לכאן; וכן במביא המעש״נ מגורן לעיר אף שרשאי להביאן לשם, פודהו כבעיר ביוקר,ואינו מנכה ממנו הוצאות ההבאה: מ״ב. פודה מעש״נ בשער שהחנוני לוקחן, ולא כבשער שמוכרן, ובמחלל פרוטות על סלע, מחלל כמספר הפרוטות שהשולחני לוקח בעד סלע, ולא כמספר שנותן בעד סלע: לא יפדה מעש״נ באומד רק במדה משקל ומנין, ואם הפירות בריאים, סגי בשיפדה ע״י אדם א׳ שיודע כמה השער; אבל באין דמי הפירות ידוע, כגון שהורקנו קצת או שהפרוטות הוחלדו קצת, פודה ע״י ג׳ בני אדם הבקיאים בשומא: מ״ג. כשהמעש״נ נפדה ע״י בעליו,ואפי׳ ניתן לו במתנה [פירות טבולין למעש״נ] או ירשו, הר״ז מוסיף חומש מלבר, דהיינו שנותן ה׳ בעד השוה ד׳, ולפיכך בהוא ואחר רוצה כ״א ליתן סלע, הבעלים קודמים מדמוסיפים חומש; אבל אם האחר נותן רק פרוטה שפי מסלע הוא קודם אע״ג שהוספת החומש הוא טפי מהפרוטה, עכ״פ הפרוטה מוספת בקרן: מ״ד. רשאי להערים בפדיון מעש״נ שיתן מעות אפי׳ לבניו הגדולים ולעבדו ושפחתו העברים, שיפדו המעש״נ לעצמן, מדאין מוסיפין חומש; אע״ג שיודע שאחר שיפדוהו יחזירו לו הפירות; אבל לבניו הקטנים או לעבדו ושפחתו הכנענים אסור להערים כן דידן כידו: מ״ה. המערים לפדות כלעיל ע״י אחר, רק שלהאחר אין לו מעות כלל לפדות, וגם הבעלים אין לו מעות כאן רק במק״א, והרי אינו יכול להקנות המעות לחברו לפדותן, אומר לחברו הרי פירות [טבולין למע״ש] אלו לך במתנה, וקנה אותן אג״ק וחוזר הוא ופודה המע״ש במעותיו שבמק״א, וא״צ להוסיף חומש: מ״ו. משך מחברו מע״ש בסלע, וקודם ששילם נתייקר ועמד בב׳ סלעים, א״צ ליתן לחברו רק הסלע שפסק, מדקנה ממנו במשיכה: אבל קדושת מעש״נ לא נפקע מהפירות עד אחר ששילם, להכי הסלע האחר יאכלו הלוקח בתורת מעש״נ, וכ״כ בקנה ממנו מעש״נ בב׳ סלעים ומשך, וקודם ששילם הוזל ועמד בסלע, הרי הלוקח נותן למוכר רק סלע א׳ מהולין שנעשה מעש״נ, והסלע הב׳ נותן להמוכר ממעות מעש״נ שלו; ואם המוכר ע״ה שאסור ליתן לו מעות מעש״נ וודאי, אז יתן לו סלע מעש״נ של דמאי: מ״ז. הפודה מעש״נ צריך לכתחלה שיאמר בפיו, מעש״נ יהי׳ פדוי בזה, ובדיעבד סגי בחשב כן: וכ״כ בהיה מדבר עם אשתו בענין ג׳שה, או אפי׳ עם אשה אחרת בענין קדושיה, צריך

שיאמר

פ"ה כרם רבעי א) מציינין אותו בקוזזות אדמה ב), ושל ערלה בחרסית ג) א) ושל קברות ד) בסיד,

תפארת ישראל

פ"ה א) שגדלו בו פירות בשנת ד' שנטעו, שצריך להעלותן לירושלים או לפדותן כמע"ש, וחוששו שיכשלו בהם בנ"א בשביעית שמופקרים הפירות לכל אדם, ומספקא לן אי תנא נטע או כרם רבעי; ואנן קיי"ל דבח"ל כל הפירות פודה בלא ברכה ואחר שיתלקטו אפי' בן הכרם לוקח רק שוה פרוטה דהיינו מטבע או פירות ששוי' הכי שמורה כסף, ואומר זה יהיה פדיון על פירות אלו ושוחק הפדיון ומטילו לנהר [י"ד רצ"ד ס"ו וז']: (ב) בונה אלו ציון וסימן מרגבי אדמה להכיר עי"ז דאפשר היתר הנאתו כאדמה שעושה פירות, ה"נ פרי לאחר פדיון: ג) *חרס כהוטס שאינה מגדלת פירות כל כך כמו שנטע. לפי' כערלה שאסור בהנאה: ד) להזהיר לכהן ונזיר:

ר"ע מברטנורה

פ"ה כרם רבעי. מציינין אותו. בונים אצלו ציון וסימן שיכירו שהוא כרם רבעי ומעון פדיון: בקוזזות. גבשושית ורגבי אדמה סימנא כאדמה מה אדמה דאיכא הנאה מינה שהיא עושה פירות אף האי נמי כי מפרקי פרי לאתהנויי מיניה: ושל ערלה בחרסית. באדמה שעושים ממנו כלי חרס סימנא כחרסית זו דלית בה הנאה דכשזורעי' בה אינה מוציא' כדי נפילה (ב). אף ע אין בה הנאה: ושל קברות. שלא יכנס שם כהן ונזיר:

עיקר תוי"ט

א) ושל ערלה. אע"פ שהערלה קדם בחון לרבעי סותי' ולא נכנס בכאן אלא אגב (רבעי דאיקרי קדש כמו מע"ש) לא רצה לסקדימה. תוי"ט: (ב) כלומר כדי זריעה. ובזה לא פיקשו אותרפסון וס"פ

הלכתא גבירתא· כללא דפ"ד

שיאמר לה בשעת נתינת הגס או הקדושין הרי את מגורשת או מקודשת; ואם נתן לזו ולא אח"כ בשתיקה מהני: מ"ח· המניח איסר חולין לאכול עליו מע"שנ, ואכל עליו בכחצי איסר, ונתיקר האיסר עד ששוה השתא ב' איסרין, האיסר הריווח הוא לחצאין, ולפיכך איסר א' שייך למע"שנ, והאיסר האחר שייך לחולין, ורשאי לאכול עליו עוד בעד איסור פירות מע"שנ, וכ"כ בהניח פונדיון לאכול עליו מע"שנ, ואכל עליו כשוה איסר שהוא חצי פונדיון, והוזל הפונדיון ושוה רק איסר, הרי האיסר הפסד לחצאין, ורשאי לאכול עליו עוד בחצי איסר פירות מע"שנ; המניח איסור לאכול עליו מע"שנ של דמאי, הרי הדין כך, אם וודאי לו שלא הפריש ע"ה מעש"ר, ורק מסופק שאפשר שהמע"שנ שמקיימו לעצמו, הפרישו הע"ה, הרי הפודה יוזה כל על אותו איסר שהניח, מדמאי זה, שוה י"א איסרין, דהיינו איסר א' מעש"ר. שכבר הפריש עליו הלוקח זה תו"מ ונתנן לכהן, והאיסר הזה פטור ממע"שנ, דהרי יודע וודאי שלא הפריש הע"ה מעשר; ועוד רשאי לאכול י' עשרין מדמאי זה, מדכבר הפריש האיסר למע"שנ שחייב מי' איסרין אלו; ולא גזרי' בדמאי זה שידעינן בוודאי שהע"ה לא הפריש מעש"ר, אטו במסופק באמת גם במעש"ר שאפשר שהפרישו הע"ה, או כשהניח איסר לאכול עליו מע"שנ מטבל זה, אינו אוכל ממנו על סמך איסר זה רק שוה י' איסרין, כדאיכא לספוקי שמא כבר הפריש הע"ה מעשר, ונמצא שגם מהאיסר הי"א שבטבל זה שהפרישו מספק למעשר חייב ליתן מע"שנ, ולכן על האיסר שהניח אינו אוכל מטבל זה רק שוה י' איסרין, ובעד האיסר הי"א צריך להפריש לבד עשירית איסר למע"שנ: מ"ט· כל מעות הנמצא בכל מקום, ואפי' בירושלים שלא בימי ת. ואפי' מעורב שם מעות זהב וכסף ונחשת שאין דרך להניחם יחד רק כשהן ממע"שנ, אפ"ה הכל חולין; וכן כשמונח שם חרס תוך המעות, וכתוב עליו מעשר ותלינן שהחרס הוא מכלי שהיה בו מעשר ונשבר, וזה המשת יולין [ובנייר תגני מסופק]· אבל במצא בירושלים בשעת הרגל, שהכל העלו לשם מע"שנ שלהם. מעות שמצא מעשר: מ"י· מצא כלי שטף וכתוב עליו מלת קרבן, הוא ומה שבתוכו הקדש, ורק אם הוא כ"ח, רק מה שבתוכו קדוש: מי"א· מצא כלי וכתוב עליו מ' ה"ז מעשר, ד' דמאי, ת' תרומה, ט' טבל, ק' קרבן, מי"ב· הניח מע"שנ בזוית זו, ומצא כמהו בזוית אחרת, מה שמצא הוא חולין; הניח ק' ומצא ר', ר' ומצא ק' אפי' היו בב' כיסין, הכל חולין, אבל בא"ל אביו הנחתי כאן ק' מע"שנ ומצא ר', או רק הנותר חולין, ודק בהניח ר' ומצא ק' ה"ז חולין:

בסיד ס) וממהה ו) ושופך אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים ז) בשביעית ח), והצנועים ט), מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו י): ב כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד יא) ואיזו היא תחומה, אילת מן הדרום, ועקרבה מן הצפון, לוד מן המערב, והירדן מן המזרח, ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה יב), ותנאי היה הדבר יג) שאימתי שירצו יד) יחזור הדבר לכמות שהיה, רבי יוסי אומר משחרב בית המקדש טו) היה התנאי הזה, ותנאי היה אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה

ר"ע מברטנורה

ונזיר: בסיד, סימנא שהסיד לבן כעצמות: וממהה ושופך. ממהה את הסיד במים כדי שיתלבן יותר. ושופך על הקבר: במה דברים אמורים. דעבדא הכירא לכרם רבעי. ולערלה: בשביעית. שהכל הפקר ונוטלים בהיתר. אבל בשאר שני שבוע שבאים לגזול הלעיטהו לרשע וימות ויקחום לאכול באסור: והצנועים. המדקדקים על עצמם כשהי' להם כרם רבעי בשביעית היו מניחין המעות קודם לקיטה (ג): ואומרי' כל הנלקט. לכשהי' נלקט (.) יהא מחולל על זה: ב כרם רבעי. יש לו דין מעשר שני וצריך להעלות הפירות לירושלים ולאכלן שם. הם או פדיונם. ותקנו חכמים שמהלך יום [אחד] כל סביבות ירושלים יעלו הפירות (עצמם) לירושלים כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות מתוך שיאכל כל אדם נטע רבעי (ד) שלו. יתמלא השוק שאר פירות: שיהא נפדה סמוך לחומה. אפילו כרם הסמוך לחומה: שאימתי שירצו. אם יתמעטו הפירות (ה): משחרב בית המקדש היה התנאי. לא לפי שרבו הפירות כדאמ' אלא משחרב בית המקדש. והיתה ירושלים ביד האויבים ולא היו חוששין לעטר שוקי

תפארת ישראל

ס) לבן כעצמות: ו) ממוגגו במים שיתלבן ביותר: ז) שעושין סי' לכל אלה: ח) שהכל הפקר, אבל בשאר שנים, דהנוטל פירותיו גזלן הוא, הלעיטהו לרשע וימות [ב"ק ס"ט א']: ט) כשהיה להן כרם רבעי: י) *לכשילקט, דאלת"ה לא נתקן מה שנאכל אחר אמירתו; והא דלא פדו כל הכרם מיד? משום דהיו רוצים להוליך הפירו' עצמן לירושלי': יא) ר"ל מהלך יום א' סביב ירושלי', היה צריך להעלו' הפירות רבעי בעצמן לירושלים ולא פדיונם, ותקנו כך החכמים, כדי לעטר ירושלי' בפירו': יב) ר"ל אפילו כרם שסמוך לחומה נפדה ולא יעלוהו, שיפסידו לסוחרי' בקלקול שער הפירות: יג) בתחל' כשתקנו שצריך להעלותן: יד) *כשיתרבו פירו'; והוצרכו לתנאי דלא להוי כדבר שנאסר במנין דאין ב"ד שלאחריהן יכול לבטלו, אא"כ גדול מהראשונים בחכמה ובמנין, ואולי לא יהיה הבית דין שלאחריהן גדול באלה יותר מהראשונים לבטל תקנתן ושיהיה היוב דוקא להעלות: טו) ולא חששו לקשט ירושלים שביד אויב

עיקר תוי"ט

דס"פ כיסוי הדם ועיין: (ג) כ"כ התו'. דאלת"ה לא הוי תקנה להנאכל בין לקיטה לאמירה פר"ש. ומה שלא היו מחללים כל הכרם בפ"א. שפעמים היו רוצים להוליך מותר הפירות לאכול בירושלים. פי' :(.) משום דודאי אין ברירה. הר"ש: (ד) לפי שסובר דכרם לאו דוקא אלא ה"ה כל נטע וכדתנן במ"ד. ובברכות דל"ה אית תני כרם ואית תני נטע ועיין בתוי"ט: (ה) ולא סגי בביטול טעם האיסור. א"ל טעמא מדמסקינן בפ"ק דביצה דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו. ופירש"י אפילו אירע דבר שאתה יכול להורות בו היתר כו'. ותנן בפ"ק דעדיות אין ב"ד יכול לבטל דב"ד חבירו אא"כ היה גדול ממנו בחכמה ובמנין. לפיכך המתקנים עצמן השילו תנאי בדבר להחזיר לכמות שהיה לכשיתבטל הטעם

שהיה טז) : ג כרם רבעי בית שמאי אומרים אין לו חומש יז) ואין לו ביעור יח) ובית הלל אומרים, יש לו, בית שמאי אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות יט), והעניים פודין לעצמן כ), ובית הלל אומר כולו לגת כא) : ד כיצד פודין נטע רבעי מניח את הסל כב), על פי שלשה כג), ואומר, כמה כד) אדם רוצה לפדות לו בסלע, על מנת להוציא יציאות מביתו כה), ומניח את המעות כו), ואומר כל הנלקט מזה, מחולל על המעות האלו בכך וכך סלים בסלע : ה ובשביעית כז) פודהו בשוויו כח), ואם היה הכל מופקר כט) אין לו ל), אלא

שכר

תפארת ישראל

שביב: טז) *והוצרכו להגאי זה גם כשהחריבו פירות, שלא יהיו נראים כמבטלי דברי ב"ה הקודמים, כך נ"ל: יז) כשפודהו ב"ב א"צ להוסיף חומש כמע"ש: יח) א"צ לבערו מהבית, כמע"ש עם שאר המעשרות בשנת ד' ושבע' בשגיעה כמ"ז: יט) *ס"ל לב"ש דרבעי ממון בעלי' הוא, ולהכי חייב בפרט ועולל' לעניים ככל כרם כפ"ז דפאה מ"ג וד': כ) הרבעי לאכלו בירושלים: כא) ס"ל ממון גבוה הוא, ופטור מפרט ועוללות, ודורך הכל בגת ופודהו או מעלהו: כב) הריקן, שיתן אח"כ לתוכו הפירות שילקט אח"כ: כג) הבקיאין לשום ההוצאות שיוציא: כד) שלי' כזה: כה) ר"ל ע"מ שיתן הפודה שכר שמיר' במחובר, ושכר עידור ובצירה: כו) כפי ששמו: כז) *שאסור לשמרו ולעדרו, גם משכר לקיטה נמנעים בנ"א, מדאין הכל בקיאין לומר כפ"ה דשביעי' מ"ד: כח) *ומדא"ל לשום ההוצאות, דהרי גם שכר לקיטה אסור [כשביעית פ"ח מ"ד], א"צ גם כן לשום כמה שוין: כט) בשהפקירו בעלי' השדה בשאר שני שמיטה: ל) לנכות:

כשעדיין

ר"ע מברטנורה

שוקי ירושלים בפירות: ג אין לו חומש. אין הבעלים צריכין להוסיף חומש כשפודים אותו ואין לו ביעור בשנה רביעית ושביעית שהמעשרות מתבערין לחומש וביעור לא נאמרו בכרם רבעי אלא במעשר ומיהו מודו ב"ש דפדיון מיהא אית ליה ואע"ג דלא כתיב פדיון במקרא בכרם רבעי דילפי ליה מדכתיב (ויקרא י"ט) קדש הלולים קרי ביה חלולים אחליה והדר אכליה: ובית הלל אומרים יש לו. דילפי קדש קדש ממעשר ליתי לו כל דין מעשר: יש לו פרט ויש לו עוללות. דסברי ממון בעלים הוא ולא ממון גבוה. הלכך חייב בפרט ובעוללות ככל כרם דעלמא. והעניים שמלקטים הפרט ועוללות מכרם רבעי פודין לעצמן ואוכלין הפדיון בירושלים: וב"ה אומרים כולו לגת. דסברי ממון גבוה הוא כמו מעשר הלכך אין לו פרט ועוללות אלא דורכים אותו כולו כאחד ומעלה ואוכל בירושלים או פודהו ומעלה הדמים לירושלים: ד מניח את הסל על פי שלשה. בקיאין בשומא דהשתא נטע רבעי אין דמיו ידועים לפי שצריך לחשב היציאות כדתנן הכא (ו): לפדות בסלע. כלומר ליקח בסלע במחובר לקרקע: על מנת להוציא יציאות מביתו. שכר פעולת הכרם משעה שנקרא פרי כגון שכר שמירה ועידור: ומניח את המעות. לפי השומא לאחר ששמו כך וכך סלים בסלע: ה ובשביעית. שאין שכר שמירה ולא עבודת קרקע פודהו בשויו: אם היה הכל מופקר. אם הפקירו הבעלים נטע רבעי שלהם אין

הוכח

עיקר תוי"ט

הטעם. דהשתא שמתקנים עכשיו הם שמבטלים שתקנה בשתבטל הטעם תוי"ט וע"ש: (ו) כלומר ולהכי שמן בשתא שלשה דמשמע דלעולם בעינן שלשה. ולעיל בפ"ד גבי מע"ש מחלקינן בין דמיו ידועים לשאין דמיו ידועים. אלא דהכא אין לחלק משום דלעולם אין דמיו ידועים דמצריך לפחות היציאה הר"ש:

שכר לקיטה, הפודה נֶטע רבָעי שלו, מוסיף עליו חמישיתו, בין שהוא שלו ובין שניתן לו במתנה לא): ו ערב יום טוב הראשון ט) של פסח של רביעית ושל שביעית, היה בעור, כיצד היה בעור, נותנין תרומה ותרומת מעשר לב) לבעָלים לג), ומעשר ראשון לבעליו לד) ומעשר עני לבעליו לה), ומעשר שֵׁני והבכורים לו) מתבערים בכל מקום לז), רבי שמעון אמר הבכורים ניתָּנין לכהנים כתרומה, התבשיל לז) בית שמאי אומרים צריך לבער ובית הלל אומרים הרי הוא כמבוער לח): ז מי שהיו לו פירות לז) בזמן הזה לט), והגיעה

שעת

תפארת ישראל

לא) *כשעדיין סמדר, דאה"כ אסור במתנה, דקיי"ל כב"ה סי' כ"א, דממון גבוה הוא: לב) *של שני' שעברו: לג) לכהן: לד) ללוי: לה) לעני: לו) ר"ל מאבדן מהעולם: לז) ממע"ש ורבעי שאין ממשותן בעין: לח) עי' ת"ש כס"ד [שביעית ספ"ז]: לט) דקודם

שפת

ר"ע מברטנורה

הזוכה בו מנכה אלא שכר לקיטה ומעלה הפירות לירושלים או פודה ומעלה הדמים ולא אמרינן כיון דמהפקירא קא זכו אין דין רבעי נוהג בו. ובשביעית אינו מנכה שכר לקיטה שכל אדם מלקט לעצמו (ז): מוסיף עליו חומש. סתם מתניתין כבית הלל דילפי קדש קדש ממעשר: ובין שניתן לו במתנה. כשהוא סמדר דאלו לאחר שנגמר בשולו הא סברי בית הלל דממון גבוה הוא כמעשר ואין יכולים ליתן אותו במתנה (ח): ו ערב יום טוב הראשון של פסח וכו'. דכתיב (דברים י"ד) מקצה ג' שנים תוציא את כל מעשר תבואתך ונאמר להלן (שם ל"א) מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות מה להלן רגל אף כאן רגל, אי מה להלן חג הסוכות. אף כאן חג הסוכות ת"ל (שם כ"ו) כי תכלה לעשר. רגל שכל המעשרות כלין בו הוי אומר זה פסח שאין פירות של שנה שלישית נגמרין להיות נלקטים כלן עד שיבא פסח של שנה הרביעית (י). וכן של שנה ששית עד שיבוא פסח של שנה שביעית: תרומה ותרומת מעשר לבעלים. לכהנים שהתרומה שלהם: ומעשר ראשון לבעליו. ללוי': ומעשר עני לבעליו. לעניי': מתבערים בכל מקום. צריך לבערם ולאבדם מן העולם: הבכורים נתנים לכהנים כתרומה. ואין צריך לבערם מן העולם משום דתרומה [קרינהו] רחמנא דאמר מר ותרומת ידך אלו הבכורים דכתיב בהו (דברים כ"ו) ולקח הכהן הטנא מידך. ואין הלכה כר"ש: התבשיל. שיש בו מפירות שביעית או ממעשר שני (יא) בשעת הביעור: הרי הוא כמבוער. כיון דאין ממשן ניכר: ז בזמן הזה. שאין בית המקדש

קיים

עיקר תוי"ט

(ז) וכ"ל דטעמא דמלתא משום דאין הכל בקיאין בדיני שביעית וכשיאמר הא לך איסר ולקוט לי ט' הדמים נתפסים בקדושת שביעית אלא צריך שיאמר לקוט לי כדתנן בפ"ח דשביעית. והלכך נמנעים בני אדם מללקוט בשכר. תוי"ט: (ח) כן הוא בגמרא קדושין דנ"ד. ומשמע דוקא סמדר אבל בוסר לא הואיל דלענין ערלה הוי פירי לרבעי נמי הוי פירי ואע"ג דאתקש למע"ש ולענין מעשרות בוסר לא שגיע לעונת המעשרות. י"ל דלחומרא דינו כערלה דאסורא דערלה נינהו ומערלה הוא דא כמ"ש במ"ט פ"ק דערלה. תוי"ט ופ"ע: (ט) הראשון. והר"מ כתב, האחרון. ועיין בכ"מ שראיה לגירסתו מהירו' ע"ש: (י) כלו' בשביאת פסח כבר נגמרים להיות כל הפירות נלקטים. והה"נ דקודם לכן נגמרים דהיים מתוכה כדאית' במ"ו פ"ק דבכורים. אלא שצריך שיהיה במועד והמועד הקודם לתוכה עדיין אין כל הפירות נלקטים. אבל המועד שאחריו שהוא פסח כבר נגמרים כולם. תוי"ט: (יא) ול"ע מה ענין שביעית לכאן. והר"מ כתב תבשיל של מע"ש ונטע רבעי:

וכ"ל

בתפ"י באות ל"ט צ"ל מ"ש באות מ' ובאות מ' צ"ל

שעת הביעור מ) , בית שמאי אומרים צריך להללן על הכסף מא) , ובית הלל אומרים , אחד שהן כסף ואחד שהן פירות מב) : ח אמר רבי יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעלי בתים שבמדינות , מהרו והתקינו את פירותיכם מג) עד שלא תגיע שעת הבעור מד) , עד שבא רבי *עקיבא ולמד , שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות מה) , פטורין מן הבעור : ט מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו מו) , צריך לקרות להם שם מז) , מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה מח) , אמר רבן גמליאל עשור שאני עתיד למוד מט) נתון ליהושע נ) , ומקומו נא) מושכר לו נב) עשור

תפארת ישראל

בעת ביעור אינו חייב עדיין לבער אף שאין בהמק"ק: מ) שלא הי' יכול להעלותן לירושלי': מא) ומדאין בהמק"ק שוחקו ומטילו לנהר: מב) °שוחקן ומטילן לנהר, והכי קיי"ל [י"ד רל"ד]: מג) קראו הפירו' מהר, ותנו ת"ומע לבעליהן: מד) °ותצטרכו לאבד מהעולם הבכורים ומעשר שני: מה) כפ"ק דמעשר: מו) °וכבר נגמרו למעשר, או שהפרישן כבר רק שלא נתנם עדיין לבעליהן: מז) °ר"ל לקרוא שם מי יקבל המעשרות, ולזכותן לו, וכדמסיק בר"ג: מח) ערב פסח הי', והגיע הביעור, ופירות שבביתו כבר נתן מהן ת"ג, דחזק' לגורן שלא תעקר ממקומ' עד שיפרישו ממנה ת"ג [כירושל' פ"ג דמעשרות]; אבל לא הפריש עדיין המעשרו': מט) למעשר ראשון: נ) °לוי הי', ואף דקנסינהו עזר', שאני ר"י דלא הי' עשיר, ועזרא לא קנס רק לעשירי' שהי' אפשר להם לעלות [ועי' מ"ש בס"ד פאה פ"ה סי' ח']. וצ"ל שהי' לו ר' זוז דאל"כ גם מעשר עני הי' נותן לו [תו' קדושין די"ז א']: נא) של המעשר: נב) שיקנה המעשר

הג"ק

ר"א מברטנורה

קיים: צריך לחלל על הכסף. דכתיב (שם י"ד) וצרת הכסף בידך הכסף בלבד מחללין (יב): אחד שהן כסף וא' שהן פירות. טעונים גניזה ומה מועיל החלול: ח מהרו והתקינו את פירותיכם. תרומות ומעשרות לתת אותן לראוי להן ומעשר שני להעלותו ולאכלו בירושלים: שלא הגיעו לעונת המעשרות. כל פרי ופרי כמו שמפורש עונתו בפ"ק דמעשרות (מ"ה): פטורים מן הביעור. ובראשונה היו אומרים דקודם עונת המעשרות נמי זקוק לבער. והלכה כר"ע: ט מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו. וכבר נתקנו (יג) והגיע זמן הביעור: צריך לקרות להם שם. לזכות אותן לבעלים (יד) כהך עובדא דרבן גמליאל וזקנים: עשור שאני עתיד למוד. מעשר ראשון שאני עתיד ליתן מפירות שיש לי בבית נתון ליהושע. לוי הי' (טו) ותרומה גדולה לא נתן עתה משום דתרומה מפרישין אותה בגורן [כדתניא] שאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן נתרמה תרומה גדולה וכבר הפריש אותה בגורן; ומקומו מושכר לו.

ומקום

עיקר תוי"ט

(יב) וכ"ל לפרש דר"ל הואיל ואין בהמק"ק אין לך רחוק גדול מזה שלכך מחללין על הכסף וכאלו וצרת הכסף אינו רשות אלא חובה. דכיון ברחוק מקום כזה שאין בהמ"קק אי אפשר להעלות אלא וצרת צריך לחללן. אע"ג דפשטיה דקרא בזמן שבהמ"קק ואינו אלא רשות תוי"ט: (יג) ולאו דוקא נקט דאפילו קודם שנתקנו נמי כדלעיל שכל הפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות פטורים. הא שהגיעו לעונת המעשרות חייבים. ואע"פ שעדיין לא הופרשו: (יד) ולא הוי כקריאת שם במסכת דמאי שהוא לקבוע מקום בצפונו או בדרומו ושיזכיר השבון מאה חולין כו'. אלא הכא אינו חייב אלא לברר להם בעלים לתי יתפס הו' בקדושת דכ"ו: (ט"ו) ות"ת הא קנסם עזרא כמש"ל מט"ו. וי"ל כר"ע דאמר קודם קנס דוקא ללוי. ואחר קנסא לכהן וללוי תו' ב"ב דפ"א:

עשור אחר שאני עתיד למוד נג) נתון לעקיבא בן יוסף נד) שיזכה בו לעניים, ומקומו מושכר לו, אמר רבי יהושע עשור שאני עתיד למוד נה), נתון לאלעזר בן עזריה נו) ומקומו מושכר לו, ונתקבלו זה מזה שכר נז)*י) :
י במנחה ביום טוב האחרון*יח) היו מתודין נח)*יט), כיצד היה הוידוי נט), בערתי

ר"ע מברטנורה

ומקום המעשר מושכר לו ויקנה המעשר אגב קרקע (טז) : עשור אחר. מעשר עני נתון לעקיבא בן יוסף גבאי של עניים היה: עשור שאני עתיד למוד. מעשר מן המעשר שאני צריך ליתן לכהן מן המעשר שנתן לי רבי גמליאל נתון לאלעזר בן עזריה. כהן היה והוא עשירי לעזרא: ונתקבלו שכר זה מזה. רבן גמליאל קבל שכר מקומו של מעשר ראשון מרבי יהושע. ושכר מקומו של מעשר עני מר' עקיבא ורבי יהושע קבל שכר מקום מעשר מן המעשר מרבי אלעזר בן עזריה ונקנה לכל א' מקום המעשר הראוי לו בכסף שנתן למשכיר ששכירות קרקע נקנית בכסף: י ביום טוב האחרון היו מתודין. ולא היו מתודין בי"ט ראשון מיד אחר הביעור כדי שיהיה לו מה יאכל ברגל. הלכך ערב יום טוב ראשון היה מבער ומשייר עד יום

תפארת ישראל

אג"ק : נג) למעשר עני : נד) גבאי עניים היה : נה) ממעשר זה, שאני חייב ליתן מעשר מן המעשר לכהן : נו) *כהן היה : נז) *שכר המקומות, דשכירות נקנה בכסף, משא"כ בחליפין בסודר אינו נקנה השכירות ; ומה"ט גם במתנה לא היה אפשר. [וא"ת עכ"פ מדאו' אין ברירה, ומה הועיל באמירה זו? ומ"ש תוס' [קדושין כ"ו א'] שכבר מופרשין היו המעשרות, רק שלא ניתנו לבעליהן ; במחכ"ר, עישור שאני עתיד למוד לא משמע כן ; וכ"כ ק' לעיל [תרומות פ"ג מ"ה וע"ש, ועיין עוד מ"ש בס"ד פ"ז דדמאי סי' י"ח]? ובשלמא להרמב"ם [ספ"א דתרומות] דתרומת מעשר בזמן בית שני הוא דרבנן, שפיר יתישב, אלא להראב"ד שם דהוא דאור' ק'? וי"ל דהראב"ד ס"ל כתוס' תמורה [ד"ל ע"א], דהיכא דלא היה האיסור מבורר מעיקרא אף בדאו' יש ברירה, ולפ"ז גם להראב"ד יתיישב שפיר. וא"ת עכ"פ ק' להרמב"ם הנ"ל ממנחות [דל"א א'] בר"ש שנתערב לו טבל בחולין, שאל לו וא"ל דמדאו' בטל, ולהכי רשאי להפריש על התערובות מדמאי ; וק' ול"ל כולי האי, הרי בל"ז תרומה בזה"ז דרבנן? י"ל א"כ יש בהדמאי ב' דרבנן, תרומה בזה"ז דרבנן, וגם רוב ע"ה מעשרין דרבנן ; להכי אי לאו שיש בהתערובות לומר מדאו' בטל ברוב ליכא אלא חד דרבנן, והו"ל כמפריש מפטור על החיוב, ודו"ק] : נח) דהיה מבער בעיו"ט, ומשייר לעצמו כדי לאכול מע"ש ורבעי בירושלים, עד מנחה של יו"ט האחרון : נט) *לכתחילה היה צריך להיות בבהמ"ק, ובדיעבד בכל מקום, [כרמב"ם פי"א ממע"ש] ; ונקרא וידוי, על שבחטא

עיקר תוי"ט

(טז) ב"מ די"א. ופריך וכי לא היה להם סודר לקנות ממנו המעשר בחליפין. ומשני מתנות כהונה נתינה כתיב' בהו. חליפין דכך מקח וממכר הוא מטלטלי א"ק נתינה אגימתא היא: יז) שכר. כתבו התוס' דהלא חליפין אין שכירות נקנה בחליפין והרא"ש כ' דכיון שעל ידי חליפין לא היה יכול להקנות כמש"ל. אלא היה צריך להקנות להן אג"ק יותר קל להן פרוטה לשכר מקנין חליפין: יח) האחרון. משום דאין זמן מאוחר בי"ט אלא מנחה האחרון. ואיתרוהו לוידוי כל עוד ביכולים לאחרו: יט) מתודין. הוידוי על בחטאינו ובעונות אבותינו הוצרכנו לבער הקודש מן הבית לבלתי תת אותם ובכורות שהיו ראוים לתו"מ כאמרו ואמנה אותם במתנותם בהעביר כל פטר רחם. ויאמר וגם נתתיו ללוי כמו

בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי ס), נתתיו ללוי, זה מעשר לוי. וגם נתתיו סא) זו תרומה ותרומת מעשר, לגר ליתום ולאלמנה, זה מעשר עני הלקט והשכחה והפאה, אעפ"י שאינן מעכבין את הוידוי. מן הבית, זו חלה סב): **יא** ככל מצותך אשר צויתני הא אם סג) הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות. לא עברתי ממצותיך, לא הפרשתי ממין על שאינו מינו. ולא מן התלוש על המחובר, ולא מן המחובר על התלוש. ולא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש סד), ולא שכחתי, לא שכחתי מלברכך, ומלהזכיר שמך עליו סה): **יב** לא אכלתי באוני ממנו, הא אם סג) אכלו באנינות, אינו יכול להתודות סו) ולא בערתי ממנו בטמא. הא אם סג) הפרישו בטומאה סז), אינו יכול להתודות סח) ולא

תפארת ישראל

שכהטאו אבותינו בעגל, צריך לבער הקודש מהבית, דלולא כן היה הכל לבכורות; והוודוי נאמר בכל לשון ואומר המקראו' כמו שכתובי' בתורה, רק דתנא דריש לה הכא, כוונת פרשת הוודוי: ס) *דאלו נקראו קודש וצריכין ביעור מהעולם, סתמ' כב"ה לעיל [במ"ג]: סא) גם רבוי הוא: סב) דשאר מתנות דרך ללקט בגורן: סג) *נ"ל דבכל דבר שלא נזכר עוד אסורו במקום אחר, ורק מן פרש' זו בעצמה הוא דילפינן לה, קאמר גבה הא אם וכו' [ועיין לקמן סימן ס"ח]: סד) והא דדרש מכל מצותיך ההקדמה, ומלא עברתי ממצותיך דרש מין אשאינו מינו ואינך, ואימ' איפכ'? ה"ט משום דכל מצותיך הרבה מצות משמע, דכשצותני ב' מצות, כגון מעשר ראשון ושני, לא שניתי ממה שצותני: סה) *שאמרתי ברכ' בשם ומלכות, בא"י אמ"ה, אק"במ וצונו להפריש תרומה ומעשרות; ורק אסמכתא בעלמא הוא, דברכות דרבנן ואינן מעכבו':

סו) ר"ל דוקא באנינות דאור', והוא כל יום המיתה, אפי' אחר קבורה, אבל אנינות לילה או יום קבורה שאינו יום המיתה, רק דרבנן הוא: סז) *נ"ל דר"ל שהיה הטבל טהור, הוא טמא וטימא למע"ש כשהפרישו, ואי"ל דהטבל היה טמא, דאז באמת מפרישו ופודהו: סח) והא דלא קאמר מלת הא אם וכו', רק בג' דברים, דהיינו הא אם הקדים והא אם אכלו

ר"ע מברטנורה

יום אחרון: זה מעשר שני ונטע רבעי. שנקראו קדש: זה מעשר לוי. כלומר מעשר ראשון: וגם נתתיו זו תרומה גדולה. וגם תוספות הוא משמע וגם נתתיו ללוי חוץ ממה שנתתי לכהן: מן הבית זו חלה. שהיא נתרמה מן העיסה בתוך הבית: **יא** ולא מן התלוש על המחובר וכו' דהיינו מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב: ולא מן החדש על הישן. דכתיב (דברים י"ד) היוצא השדה שנה שנה ולא משנה זו על של חברתה: ולא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. לפי שמברכים להפריש תרומה. וכן על מעשר ראשון ושני. ומעשר עני. ולפדיון מעשר שני. ולחלה. על כולן מברכים: **יב** לא אכלתי באוני. כל יום המיתה הויא אנינות דאורייתא ואפי' לאחר קבורה. ולילה שלאחר יום המיתה הויא אנינות דרבנן. וכן יום קבורה שאינו יום המיתה הויא אנינות דרבנן

עיקר תוי"ט

במו אע"פ שנתתיו ללוי וזולתו כמצותיך. אעפ"כ אני מתפלל השקיפה לטובה במקום השקפה לרעה הר"ע ספורנו:

שנאמר

ולא נתתי ממנו למת לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת סט) ולא נתתיו לאוננים אחרים. שמעתי בקול ה' אלהי הבאתיו לבית הבחירה ע), עשיתי ככל אשר צויתני שמחתי ושמחתי עא) בו (.): יג השקיפה ממעון קדשך מן השמים, עשינו מה שגזרת עלינו. אף אתה עשה מה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל בבנים ובבנות עב), ואת האדמה אשר נתתה לנו בטל ובמטר, ובולדות בהמה, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש, כדי שתתן כ) טעם בפירות: יד מכאן אמרו עג) ישראל כא) וממזרים מתודים אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים, שאין להם חלק בארץ, רבי מאיר אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ רבי יוסי אומר יש להם ערי מגרש עד): טו יוחנן כהן גדול עה) העביר הודיות המעשר עו). אף

תפארת ישראל

אכלו באנינות, הא אם הפרישו בטומאה? היינו לאשמעינן רבותא דבהקדמה, הרי נתן כל מה שחייב ליתן; והא אם אכלו באנינות אפי' באנינו' דרבנן; והא אם הפרישו בטומא', אע"ג דקרא לא הזכיר רק לא בערתי ממנו בטומא'; וכ"ש שאר דברים שודאי מעכבין, הון מברכ' שהזכיר תנא, וודאי ברכו' אינן מעכבות, ושמחתי ושימח' שהוא דבר המסור ללב בנתנו לכל א' מה שמחוייב לו, וודאי ג"כ אינו מעכב הווידוי: סט) *דאף דכל שאינו לצורך אכיל' ושתייה גם להי אסור, צ"ל דעכ"פ בהי איכ' תקנה שיאכל כנגדה ויתוודה, משא"כ במת אינו יכול להתוודות; ובירוש' מוקי לה בסיכה למת דבהי מותר לסוך וכ"כ בבבלי [יבמות דע"ד, א']: ע) היינו להבכורים: עא) לאהרי' שנתתי להם בפנים יפות ושמח': עב) אע"ג דסתם ברכה היינו בממון, וכדקאמר' יברכך ד' בממון? הכא את את קדריש, מדהוה שני בשיאמר וברך את עמך ישראל? אלא ש"מ דאת ב' לשון עם הוא, וה"ק וברך את עמך עם ישראל, דהיינו עם ישראל קדושים, דהיינו בבנים ובבנות: עג) מדכתיב האדמה שנתת לנו: עד) *ויתוודו אמעשרות שמשדי מגרשן: עה) *תרי יוחנן הוה, א' שימש פ' שנה בכה"ג ונעשה צדוקי [בברכות דכ"ט, א'] וזה שבכאן הוא שהי' אחר שמעון הצדיק: עו) שלא יכול לומר נתתיו ללוי, דקנס עזרא ללוים מדלא

ר"ע מברטנורה

דרבנן: לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת. וכהאי גוונא אפי' לחי אסור שהרי אסור לקנות מלבוש וכיוצא בזה ממעשר שני כדתנן לעיל סוף פרק קמא כל שהוא הון לאכילה ושתיה וסיכה אם לקח יאכל כנגדו ולא נקט הכא ארון ותכריכים אלא לאשמועינן דלא מבעיא אם סך ממנו למת שאינו יכול להתודות דכתיב ממנו מגופו של מעשר אלא אפי' קנה ארון ותכריכים דלא נתן מגופו של מעשר על מת אינו יכול להתודות: יד מכאן אמרו. מדכתיב ואת האדמה אשר נתת לנו: יש להם ערי מגרש. ויכולים להתודות על המעשרות שמביאין ממגרש הערים שלהן. והלכה כר"י: טו יוחנן כהן גדול. שמש בכהונה גדולה אחר שמעון הצדיק: העביר הודיות המעשר. לפי שעזרא קנס את

עיקר תוי"ט

(י) שנאמר ובמתת בכל הטוב. הר"מ. ב"ד: כ) כדי שתתן. אפי' במקום שאינו זבת חלב ודבש פירות. וכתב הר"מ וזה הדרש שהוא דורש בכאן זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי. אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה אבל בשעת הקריאה איש קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה בתורה וזה מבואר מאד: כא) ישראל. דאלו כהנים ולוים פליגי בהו ר"מ ור"י בסיפא: עזרא

אף הוא בטל את המעוררים [עז] ואת הנוקפים [עח]. ועד ימיו היה פטיש מכה בירושלים [עט]. ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי [פ]:

נשלמה מסכת מעשר שני:

תפארת ישראל

מדלא עלו עמו, תיקן ליתן גם המעשר לכהנים, וביטל הוודוי, דיש כח ביד חכמים לעקור דבר תורה בשב ואל תעש': עז) שהיו מצעקים בכל יום בשיר הלויים עורה למה תישן ד', כאילו ח"ו יש שינה לפניו, עמד וביטל מלומר כלל פסוק זה בשיר של יום; ואע"ג דבקרא נמי כתיב עורה למה תישן ה'? התם דברה תורה כלשון בני אדם; אמנם הם היו צועקים בשירם מאמר זה, והוא זלזול כבוד שמים: עח) שהיו משרטין לקרבן בין קרניו, שירד הדם בעיניו ויהא נוח לכפותו, ובטלו מדמחזי כמום, וי"א מחשש ניקב קרום של מוח: עט) חרשי נחושת וברזל הכו בפטיש בח"המ במלאכת דבר האבוד, ואפ"ה בטלם, מדאוש' מלת' טובא איכ' זלזול מועד: פ)°דעד ימיו שאלו אם המוכר נאמן אם לאו, והמדקדק במעשיו לא לקח מאינו נאמן, דהיה צריך להפריש כל המעשרו', ועמד הוא ותיקן, שלא יעשרו דמאי, רק ת"מע ומע"ש, ושאר מעשרו' מפרישן לעצמו, כמ"ש ריש דמאי; והנה צריך ליתן טעם בד' לשונות מתחלפות דנקט הנא, בד' תקנו' של יוחנן כהן גדול, דהיינו העביר, ביטל, עד ימיו, ובימיו. ונ"ל דבוודוי נקט העביר, משום דתקנת עזרא למקנס הלוויים לא היה אלא בדורו, דוכי משום שלא עלו הם, לקנסינהו לדורי דורות [ויש לחלק טובא מקנס בילגא סוף סוכה]? אלא קנס זוטא קנים גם לדור אחרון שגם אז, יהיה תולה ברצון הנותן למי שירצה יתן המעשר לכהן או ללוי; וכן כ' גם רכ"מ [מעשרות פ"א ה"ד]; ולפ"ז מי שבדורו

של

ר"ע מברטנורה

את הלוים שלא יתנו להם מעשר כשעלה מן הגולה ובני לוי לא עלו עמו ולוה שיתנו המעשר לכהנים. ויוחנן כהן גדול בטל הוידוי כיון שאינו יכול לומר וגם נתתיו ללוי: בטל את המעוררים. שהיו הלוים אומרים בכל יום על הדוכן עורה למה תישן ה' אמר להם וכי יש שינה לפני המקום (כב). עמד ובטלן: את הנוקפים. שהיו משרטין לעגל של קרבן בין קרניו כדי שיפול לו דם בעיניו כדי שלא יראה. ויהיה נוח לכפתו ולשחטו. ועמד הוא ובטלו. שנראה כבעל מום והתקין להם טבעות בקרקע להכניס צואר הבהמה לתוכה: נוקפים מכין ודוגמתו אין אדם נוקף אצבעו מלמטה (חולין דף ז'): היה פטיש מכה בירושלים. חרשי נחשת וברזל היו מכים בפטיש לעשות מלאכה האבד שהיא מותרת במועד. ועמד הוא ובטל' משום דאוושא מלתא טובא והיכא זלזול מועד: ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. שהוא אמר לבני דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה כך תרומת מעשר. וטבל. עון מיתה ותיקן שיוציאו מן הדמאי תרומת מעשר. ומעשר שני לבד. ולא יוציאו ממנו מעשר ראשון. ולא מעשר עני. שיכולים לומר ללוי או לעני הבא ראיה שהוא טבל וטול. ומתקנה זו ואילך הלוקח פירות מן השוק לא הי' שואל אם הם מתוקנים אם לאו אלא מיד מפריש מהן תרומת מעשר.

ומעשר

עיקר תוי"ט

(כב) גמרא סוטה דמ"ח ומסיימין בה והלא כבר נאמר הנה לא ינום וגו'. אלא כ"ז שישראל שרויים בצער ועכו"מז בשלוה לכך נאמר עורה למה תישן. וכתב הר"מ והם היו או' זה הפסוק כאילו שיש מדברים עם הש"י והיו צועקים אליו בזה הפסוק, וזה מה שאינו ראוי לעשות ולומר כלפי הש"י. (וכו קרא יסדוהו בנו"סק שיאמרו כן בני הגולה. אבל לא בזמן בהמ"ק. מהרש"א בח"א: כ"ד):

נשלמה מסכת מעשר שני:

תפארת ישראל

של יוחנן היה נותן ללוי, היה יכול שפיר להתוודות, להכי נקט העביר, ר"ל שלא יהיה שדבר חובה על כל איש ישראל; מה שאינו כן בעוררין ונוקפין נקט לשון ביטול מדבטלן לגמרי; מיהו דווקא בהנך תרתי שהיה דבר קבוע, וודוי בכל שנת ג', ועוררין ונוקפין כל יום ויום בבי"המק, שייך שפיר בהו לשון העביר או ביטל, אבל פטיש מכה, לא היה רק בעת הצורך, לא שייך לומר גביה העביר או ביטל, וגם לא היה שייך לומר בהו בימיו לא היה פטיש מכה, דגם מקודם לפעמים לא היה פטיש מכה דהיינו בעת שלא היה צורך; אלא קאמר שעד ימיו היה פטיש מכה לפעמים, ובימיו לא היה מכה כלל, מפא"כ בדמאי קאמר שפיר התקנה שתיקן שלא יהא צריך לשאול, דאלו הוה קאמר דעד ימיו היה צריך לשאל, אכתי לא הוה ידעינן מה תיקן הוא:

נשלמה מסכת מעשר שני:

ר"ע מברטנורה

ומעשר שני. והוכל את השאר דכל הלוקח פירות מעם הארץ הס בחזקת דמאי:

נשלמה מסכת מעשר שני:

חידושים

מ"ש א"ד יהושע וכו' **כ'** עלה רביה הגאון מהו' **עקיבא ק'** **ל'** מהכא אמהרי"ט בתשו' **ח"מ ס"ג**, שכ' דאף דקיי"ל קרקע בשכירות ומטלטלים במתנה מקרי אג"ק, זה דוקא כשיש הקרקע להמקנה בקניין גמור, ולא בשהקרקע רק מושכר להמקנה, והג"אבד דברעסלוי בספרו פתח שבית מסתפק וכ' שלא מצא מקום מבואר בזה, ונפלאתי על האריות האלו, הא הדין מפורש בכאן בהיפוך, דדייקינן מנה בקדושין, דקרקע בשכירות ומטלטלים במתנה מהני, וא"כ בשיפ' דחזר ר"י ואמר לרא"בע מושכר לו, הרי אג"ק שהיה לו לר"י רק בשכירות הקנה לראב"ע המטלטלים: **ולפע"דנ לתרץ** קושי' הגאון **ז'**, דהכא שאני, דהרי ר"ג היה יכול להפריש הת"מע, כגיטין דל"א, והרי ר"ג הקרקע שלו היה, וכיון דר"ג נתנו לר"י אדעתא דהכי, ר"י של הותי' דר"ג ע"ד:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א. בשנת השמיטה שרגל כל אדם מצוי בגינות **צריך לציין** אילני פירות שמנטע רבעי, סביבן **בגוש** אדמה, לסימן שפירותיו כמעש"נ להעלותן או להעלות פדיונן לירושלים, **ואילני פירי ערלה צריך לציינן** **בחרסית כתושה**, לסימן שפירותיו אסורים לגמרי בהנאה, **וא"צ** להטריח לתלשן ולבערן מהעולם; **ואם יש שם קבר** **יסייד** סביבו בסיד שנמחה יפה במים, כדי שיזהרו הטהורים מלילך שם, מיהו ברבעי נזהרים הצנועין להניח מעות **כשווי הפירות**, **ואומרים** כשילקטו הפירות יהיו מחוללין על מעות הללו: **מ"ב**. בזמן שביהמק"ק כל ענבי נטע **רבעי** שגדלו תוך מהלך יום סביב לירושלים, תקנו **ב"ד** שאסור לפדותן, רק יעלו הענבים עצמן לירושלים, **לכבוד** **העיר**, אבל שאר פירות פודה אפי' סמוך לחומה, **ובזה"ז** הכל נפדה בשווי חצי פרוטה, **ושוחק** ומטיל לנהר: **מ"ג**. **הפודה** נטע רבעי שלו מוסיף **חומש**, **וצריך** לבערו בזמן ביעור, הכל כמע"שנ בכל דיניו, **ואין** בו לקט שכחה ופאה פרט ועוללות, **אלא** כולו לבעלים, דממון **גבוה הוא**: **מ"ד**. **הפודה** נטע רבעי **אין צריך** להמתין מלפדותו עד אחר שהטריח בו ולקטו, אלא בעודן במחובר מביא ג' בנ"א הבקיאין בשומא וסל ריקן, **והם** ישומו כמה סלים מלאים **מפירות** אלו יתנו בעד סלע, **על מנת** שיוציא הפודה שכר שמירה ועידור **ולקיטה** והבאה לביתו, ואח"כ יתלוש הפירות, ומודדן בסל ההוא, וכפי ששמו אלו הג' יתן לפדיון **ומוסיף** חומש מלבר: **מ"ה**. בשביעית דאסור לשמרו **לא** ינכה שכר לקיטה, רק ישומו לאחר לקיטה, כמה שווין בלי שום נכוי; ורק בהפקירו בעלי' השדה, **לא** ינכה שכר שמירה רק שכר לקיטה ינכה; בין שפודה נטע רבעי שלו, או שפודהו אחר שניתן לו במתנה, **צריך** להוסיף חומש בפדיונו; אבל אסיר ליתנו במתנה רק כשהוא עדיין סמדר, דהיינו כשאין הגרגר גדול כפול הלבן, הכל כמע"שנ: **מ"ו**. במנחה בערב פסח של שנת ד' וז' **בשמיטה** צריך לבער כל המעשרות שלו; דהיינו **שנותן** התרומה ותרו"מע מתבואותיו לכהן, ומעש"ר ללוי ומעשר עני לעני, ומע"שנ ונטע רבעי שלו, **אם הוא בירושלים** **מפריש** לעצמו **כשיעור** שיכול לאכול עד מנחה של **אחרון** של פסח, **והשאר** שוחקו ומטיל לים, ואם הוא חוץ לירושלים, **שוחקן** הכל ומטיל לים; וכ"כ בכורים שיש לו בין בירושלים או חוץ לירושלים, שוהקן ימטיל לים. מיהו מע"שנ ונטעי רבעי שנתבטלו א"צ לבערן, שדאין משתכן בעין, שהרי לכ"הפ נתערבו במים כשבשלן: **מ"ז**. פירות מע"שנ ורבעי בזה"ז, **כשהגיע זמן הבעור** שו"פ.

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

או פודן בפרוטה ושוחק', ומטיל זה או זה לים: מ"ח. פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (כש"ק דמעשרות) א"צ ללקטן ולבערן: מ"ט. אם הגיע זמן הבעור ופירותיו רחוקים ממנו, מזכה מתנות הנ"ל אנ"ק לכהן וללוי ולעני, או למי שזוכה עבורן (אבל בכורים ומעש"ג ונמ"ר יבער כשיבא לביתו); ואח"כ יתודה: מ"י. במנחה ביו"ט האחרון היה מתודה, ואומר הפרשה כמו שכתובה בתורה, או בכל לשון בערתי הקדש וגו'. ואין רשאי להתודות אם לא שנתן תרומה ותרומ"ע לכהן, ומעש"ר ללוי, ומ"ע ולקט שכחה ופאה לעניים, וחלה לכהן, ומעש"נ ורבעי כבר ביער מהעולם. מיהו (תרומה ו)לקט ושכחה ופאה אף שלא נתנן אינן מעכבין בדיעבד: מי"א. וכ"כ אם הקדים מעש"נ לראשון, אסור להתודות; וכ"כ בהפריש כל א' מהנ"ל ממין על שאנ"מ, או מתלוש על מחובר או איפכא, או מחדש על ישן או איפכא, אסור להתודות; רק אע"ג דצריך לברך כשמפריש תרומ"ע, אעפ"י כן מדבכות דרבנן, אינן מעכבות, ולפיכך גם אם לא בירך יתודה: מי"ב. וכ"כ כשאוכל מעש"נ ונטע רבעי באנינות, אפי' באנינות דרבנן, עכ"פ לבו דוה עליו, או כשהפריש המעש"נ מטבל טהור והוא היה טמא, או בנתן ממון פדיונם לתכריכין וארון למת, או האכיל מעש"נ לאוננים, או לא הביא הבכורים לבהמ"ק, אסיר להתודות; רק אע"ג שחייב ליתן המתנות הנ"ל למקבליהן בפנים יפות, באופן שישמחן או, אעפ"כ בדיעבד אין זה מעכב הוידוי: מי"ג. אחר הודוי אומר השקיפה וגו', וצריך שיכוין בזה שמתפלל להקב"ה שיברך ישראל בבנים ובבנות ויברך אדמת א"י בטל ובמטר, וולדות בהמה, ובטעם טוב בפירותיה: מי"ד. מודוי זה מוכח, דרק ישראל כהנים ולוים, ואפי' ממזרים שלהן מתוודים; מדכולם נטלו חלק בא"י מאבותיהן; אבל גרים ועבדים משוחררים, אף שיש להן קרקע שקנו, לא נחלו מאבותיהם ולהכי לא יתוודו: מט"ו. יוחנן כה"ג ביטל הודיית המעשר, מדנקנסו הלוים לבלי ליתן להם מעשר, והיאך יאמרו בוודוי נתתיו ללוי, ואע"ג דגם כהנים נקראו לוים (כיבמות פ"ו, ב') אפ"ה בוודוי צריך שיהיה כבזמן משרע"ה, וגם ביטל לומר בביהמ"ק השיר בקול המולה עורה למה תישן וגו', וגם ביטל מלמחוץ שור הקרבן במצחו כדי להכניע גאוותו כדי שיה' נוח לשחוט, ועוד ביטל שחרשי נחשת וברזל לא ינקשו בפטישן בחוה"מ, וגם תקן שהקונה מע"ה אבל, לא יפריש רק תרומ"ע לכהן, וגם מעש"נ להעלות לירושלים, אבל שאר המעשרות יפריש ויקיימן לעצמו:

נשלמה מסכת מעשר שני

פ"א חמשה דברים חייבין בחלה. החטים והשעורים והכוסמים א) ושבולת שועל ב) ושיפון ג). הרי אלו חייבין בחלה. ומצטרפין זה עם זה ד). ואסורין בחדש מלפני הפסח. ומלקצור מלפני העומר ה) א). ואם השרישו קודם לעומר. העומר מתירן ו). ואם

תפארת ישראל

פ"א א) דינקעל: ב) האַפער: ג) ראָגגען:
ד) *ר"ל אפי' עשה מכל מין עיסה בפ"ע, וחזר ולש העיסו' יחד עד שנעשו גוף א', וכ"ש בעירבן קמח ולשן יחד, מצטרפין להשלים שיעור עיסה לחלה, אבל אם רק נשכו העיסו' יחד, אמ"צ רק חיטין עם כוסמין, וכוסמין עם כולן, ושיפון מצטרף עם שעורין וכוסמין, ולא עם שבולת שועל וחיטין, ושבול' שועל מצטרף עם שעורים וכוסמין, ולא עם חיטים ושיפון [י"ד שכ"ד ס"ב] והכי קיי"ל: ה) *גי' הרא"ש אסור בחדש מלפני עומר ומלקצור לפני פסח דביו"ט בל"ז א"א לקצור, ור"ל דכל תבואה שהשרישה אחר ט"ז בניסן אסורה מלאכל ומלקצרה עד עומר הבא: ובזה"ז אסורה עד תחלת ליל י"ז בניסן בא"י, ועד תחלת ליל י"ח בניסן בח"ל: ו) לקצור ולאכלו

ר"ע מברטנורה

פ"א חמשה דברי' חייבין בחלה. דגמרינן חלה מפסח נאמר בפסח מצות לחם עוני. (דברים ט"ז) ונאמר לחם בחל'. והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר ט"ו) מה לחם האמור בפסח דבר הבא לידי חמוץ. אף לחם האמור בחלה דבר הבא לידי חמוץ ואין לך בא לידי חמוץ אלא אלו חמשת המיני' בלבד: ומצטרפין זה עם זה. להשלים שעור העיס' החייב' בחלה ולא שיצטרפו כולן יחד דמין בשאינו מינו אינו מצטרף כדתנן לקמן ריש פרק ד' אלא החטים מצטרפים עם הכוסמין בלבד מפני שהם מינן והשעורי' מצטרפים עם הכל חוץ מן החטין ואף ע"ג דכוסמין מין חטין הם לאו מין חטין דוקא אלא מין שעורים ואף מין חיטים ומצטרפין עם החיטי' והשעורי'. ובירושלמי משמע דאם נלושו יחד מצטרפין אפילו מין בשאינו מינו. אבל אם לא נלושו יחד אלא שאחר כך היה נוגע העיסו' זו בזו. מין במינו מצטרפין. שלא במינו אינן מצטרפין: ואסורי' בחדש. כדכתיב (ויקרא כ"ג) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. וגמרינן לחם לחם מפסח: מלקצור לפני הפסח. שאסור לקצור אחד מחמשת המינים קודם קצירת העומר דכתי' בעומר (שם) ראשית קצירכם שיהא תחלה לכל הנקצרים. ואתיא ראשית ראשית מחלה. כתיב התם (במדבר ט"ו) ראשית עריסותיכם. וכתיב הכא ראשית קציר'. מה להלן מחמש' המיני' אף כאן מחמשת המיני': ואם השרישו. אחד מהחמשת המינים הללו קודם קצירת העומר: העומר מתירן. ומותר לקצרן אחר קצירת העומר דכתיב (שמות כ"ב) אשר תזרע בשדה

עיקר תוי"ט

א) ואסורין כו'. ה"ג בספרים ובפירש הר"מ. אבל הר"ש גורס אסורים בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח וכ"כ גי' הר"ב. וגי' זו נראה עיקר דלגי' הספרים איכא למיטעי דהאסורים לפני הפסח היינו קודם הפסח אבל כשיגיע תחלת הפסח שרי כו' והא מלתא ליתא דמקרא מלא הוא עד עצם היום הזה עד הביאכם כו' וזה כראשון לחול המועד הלכך בחדש מלפני העומר גרסי'. תוי"ט ועי"ש בגמרא

ואם לאו אסורין עד שיבא העומר הבא ז): **ב** האוכל מהם כזית מצה בפסח, יצא ידי חובתו, כזית חמץ, חייב בהכרת, נתערב אחד מהם ח) בכל המינים, הרי זה עובר בפסח ט), הנודר מן הפת ומן התבואה, אסור בהם י), דברי רבי מאיר *וחכמים אומרים הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן, וחייבין יא) בחלה ובמעשרות יב): **ג** אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות, הלקט והשכחה והפאה וההפקר יג) ומעשר ראשון שנטלו תרומתו יד),

ומעשר

תפארת ישראל

ז) ולאכלו אחר העומר: ז) *מיהו בארצות הללו שחיי נפש תלויין בהן באכילה ובתייה, התירוהו רבותינו מדהוה ס"ס, ס' שהתבואה מאשתקד, וס' שנשרש קודם העומר [י"ד רצ"ג ס"ג], ואף דאינו ס"ס גמור, דמיעוט לגבי רוב כליתא דמי [ש"ך שם סק"ו], על כל פנים סמכו רבותינו ג"כ אדעת ת"ק דר"א [קדושין דל"ח] דאין חדש נוהג בח"ל, מדלא איתמר בש"ס בהדיא הלכתא כוותן, רק דאשכחנא סתם מתני' [סוף ערלה] כוותיה דר"א, ואפשר דערלה נשנית קודם קדושין וכו"ל סתם ואח"כ מחלוקת [פ"ז שם סק"ד]. מיהו לקצור, אע"ג שודאי השרים אחר פסח, כיון שאין עומר בא מח"ל [כמנהות רפ"ח] מותר לקצרו קודם פסח הבא [עיין רמב"ם פ"ז ממוספין הל' י"ג]: ח) מה' מינין הנ"ל שנתחמצו: ט) בבל יראה ובל ימצא בהניחו ברשותו, ולא נתבטל קודם פסח: י) *מפאה"כ בנדר מדגן אסור נמי בקטנית וזרעים: יא) ה' מינין הנ"ל: יב) ואף על גב דגם שאר מינין חייבין במעשרות? אפ"ה איידי דבעי למתני ואלו חייבים במעשר ופטורים מחלה, הדר תני הכא וחייבי' וכו': יג) *דוקא בהפקיר קודם מרוח, אף שזכה בו גם כן קודם נרוח פטור ממעשרות: יד) *תרומת מעשר ולא ת"ג, דהקדימו בן לוי נכהן, וגם מעשרו בשבלים, דאז פטור

מת"ג

ר"ע מברטנורה

בשדה מעצה שנזרע ונשרש בשדה (ג): ואם לאו. שלא השרישו אלא אחר קצירת העומר: אסורי' עד שיבא העומר הבא. של שנה הבאה: **ב** יצא ידי חובתו. דכתיב (דברים י"ו) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה. דברים שאין באים לידי המוץ אין אדם יוצא בהן ידי חובת מצה: נתערב אחד מהן בכל המינים. נתערב אחד מחמשת המינים הללו בשאר תערובות כגון כותח הבבלי ושכר המדי: הרי זה עובר בפסח. על בל יראה ובל ימצא אם הניחו ברשותו: הנודר מן הדגן. אסור בכל המינים. דדגן כל דמדגן משמע. וקטנית וזרעים מידי דמדגן הוא: אינו אסור אלא בהן. דדגן ותבואה א' הוא. והלכה כחכמים: וחייבים בחלה ובמעשרות. איידי דבעי למתני אלו חייבים בחלה ופטורים מן המעשרות. ואלו חייבים במעשרות ופטורים מן החלה תנא הכא וחייבים בחלה ובמעשרות: **ג** הלקט והשכחה והפאה וההפקר. פטורים מן המעשרות. דכתיב (שם י"ד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצאו אלו שיש לו

עמך

עיקר תוי"ט

(ג) בגמרא מנחות דפ"ח מדכתיב בשדה עד שיהא נקלט ונשרש בשדה. והך קרא בשתי הלחם כתיב והזריעת הפוסל קאי דשתי הלחם לא שרו למקדש אלא תבואה דבריי' שומר לסדיום. רש"י: (ג) הנודר מן הפת. כן הגיסתא בספרים. ופליגי רבנן אדיוקא דר"מ דאיהו לא קאמר אלא הנודר מן הפת ומן התבואה שאינו אסור אלא בהן. וקאמרי רבנן דהנודר מן הדגן נמי איהו אסור אלא בהן. ומלשון הר"ב משמע הגרס בדברי ר"מ הנודר מן הדגן אסור בכל המינים. וה"ק ר"מ במ"ב פ"ז נדרים הנודר מן הדגן אסור בכל: ד) ומעשר ראשון כו'. מפרש בירושלמי שהקדימו בשבלים:

ומפטר

ומעשר שני (טו) ח) והקדש (טז) שנפדו, ומותר העומר (יז) ותבואה שלא הביאה שליש (יח), רבי אליעזר אומר תבואה שלא הביאה שליש פטור מן החלה (יט): ד אלו חייבין במעשרות ופטורין מן החלה, האורז (כ) והדוחן (כא) והפרגין (כב) והשומשמין (כג) והקטניות (כד) ופחות מחמשת רביעים בתבואה (כה), הסופגנים (כו) והדובשנין (כז) והאסקריטין

תפארת ישראל

מת"ג, ואפ"ה חייב בחלה, ופטור ממעשרות אחרים, ופ"ש דכשניטל ממנו תרומה גדולה ותרו"מע כדינו, דפטור משאר מעשרות, ורק בחלה חייב, אבל תרומה גדולה ותרו"מע, קודש הם ופטורים מן החלה: טו) ר"ל שנפד' אחר מירוח, אבל בנפד' קודם מירוח חייב במעשרות, ומיירי שהקדים ליקח מע"ש בשבלים, דאז פטור מת"ג וממעשרות. כל שלא פדאו; אבל בחלה חייב, דחיוב' בשעת לישה, והרי אז חולין גמורין הן: טז) בנתמרח ביד גזבר, פטו' מת"ומע, וחייב בחלה דחיובו בשע' גלגול, ואז דהדיוט הוא. מיהו מע"ש שלא נפדה, והוא בירושלים, פסק הרמב"ם [פ"ו מבכורי' הל"ד דחייב בחלה]: יז) דהעומר בא מג' סאין, וכשמנפהו בי"ג נפה מוציא ממנו עשרון סולת, והשאר נפדה לזרים, ופטו' ממעשרות, מדחיובן בשעת מרוח, ואז הקדש היה, משא"כ חיוב חלה בשע' לישה: יח) דמדבא לידי חימוץ, חייב בחלה, דלחם מקרי, ופטור ממעשר דכתיב גביה תבואת זרעך, שזורע' וצומח, וזה אינו צומח: יט) דאיתקש לתרומ': כ) רייז: כא) הירזע: כב) מאהן: כג) כמין ליינזאאמען: כד) ערבזען; וה"ה שאר מינין שאינן מה' מיני דגן, ותנא נקט רק הנך, דרגילין לעשות מהן עיסה לפת: כה) ר"ל ה' רביעיות קב, והוא מדה המחזקת מ"ג ביצה וחומש, והוא שיעור עיסת חלה; ומדה שהיא י' על י' גודלים בגובה ג' גודלים, מרובעת, מחזיק כשיעור זה [י"ד שכ"ד ס"ק ב"ד]: כו) עיסה שבלילתו רכה כספוג: כז) שנילוש בדבש, וי"א דוקא במטוגנ' בדבש אבל

ר"ע מברטנורה

עמך: ומותר העומר. שהעומ' היה בא משלש סאין ומוציאין ממנו עשרון סלת מנופ' בשלש עשרה נפה והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחל'. ופטור ממעשר לפי שבשע' מירוח היה של הקדש: ותבואה שלא הביאה שליש. חייבת בחל'. שאף היא באה לידי חמוץ. וכל דבר הבא לידי חמוץ לחם אקרי וחייב בחל'. ופטורה מן המעשרות. דבמעשרות כתיב (דברים י"ד) תבואת זרעך. דבר שזורעים אותו וצומח, והאי אי זרעי ליה לא צמח: תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה. דכתיב (במדבר ט"ו) כתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומה אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש אף חלה אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש ואין הלכה כרבי אליעזר: ד והפרגין. קוראין לו בערבי כשכא"ש ובלע"ז ספאור"ו: ופחות מחמשת רבעים בתבואה. תבואה שעושה פחות מחמש רביעית קמח חייב במעשרות והעיסה שנלושה מן הקמח ההוא פטורה מן החלה לפי ששיעור העיסה להתחייב בחל' היא ה' רביעי' קמח ועוד (ו), כלומר מעט יותר מה' רביעים: הסופגנים. לחם שבלילתו רכה שעשוי כספוג, פ"א רקיקי' דקים תרגו' ורקיקי מצו' ואספוגין: הדובשני' מטוגנים

עיקר תוי"ט

ח) ומעשר שני. נראה לפ' כמ"ש הר"ב פ"ק דתרומות, מע"ש קמל"ן כגון שהקדימו בשבלים וכ"ש בכרי'. וקודם שפדאו ממון גבוה הוא דהכי הלכתא כדפסיק בפ"ד דמע"ש. והקד' כשמירחו הגזבר ואח"כ פדאו. ומש"ה פטורין מן המעשרות. וטעמא דחייבים בחלה. משום דמשעת גלגול הוי חובה דחלה. מפרש"י והר"ב במסכת מנחות לענין מותר העומר תוי"ט: (ו) אבל מסתניתנו מוכחת דסברת דלא כפיט

והאסקריטין(כח). וחלת המשרת(כט), והמדומע ו) ז), פטורין מן החלה: ה עיסה שתחלתה סופגנין(ל), וסופה סופגנין(לא), פטורה מן החלה(לב), תחלתה עיסה(לג), וסופה סופגנין, תחלתה סופגנין וסופה עיסה(לד), חייבת בחלה, וכן הקנובקאות(לה). חייבות: ו המעיסה ט), בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין, החליטה(לז), בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין. חלות תודה ורקיקי נזיר(לח) ח), עשאן

תפארת ישראל

אבל בנלושה בדבש ונאפת חייבת בחלה (וע' פ"ב סימן ט'): כח) בלילתו רכה מאוד: כט) חלוטה במחבת, טויבעק בל"א, ואע"ג שבלילתו עבה, אפ"ה מדנלוש על דעת לבשל׳ פטור מחלה. מיהו הרב׳ פוסקי׳ ס"ל דבכה"ג חייב׳ בחלה וכן פסקו רע"א וש"ך [י"ד שכ"ט] להחמיר מספק, וא"כ צ"ל דמשרת דפטור, מיירי באפא׳ בחמה. א"נ כ"ל דמיירי הכא בתחלת׳ סופגנין, וסד"א כיון דאפא׳ אחר הבשול, הו"ל כתחלת׳ סופגנין וסופה עיסה ותתחייב כמשנ׳ ה׳, קמ"ל: ל) °תרומ׳ שנפלה לפחות מק׳, שאסור לזר; והכא בחלה בזה"ז דרבנן, דאל"כ הרי דמוע רק מדרבנן הוא דמדאור׳ בטל תרומ׳ ברוב, ואיך אתא דרבנן ומפיק דאוריי׳; ואין להקשות עכ"פ היאך אתא חד דרבנן ומפיק תרי דרבנן ? י"ל כיון דבין כך וכך רק מדרבנן הוא, לא דייקינן כ"כ: לא) °השתא מפרש הא דסופגנין במשנה ד׳ פטור, דוקא בסופה נמי סופגנים, ור"ל שטגנה אחר כך במשקין בכלי או בישלה: לב) ודווקא בהיה נמי דעתו תחלה לעשותה סופגנין בסוף [שם כ"ג]: לג) בלילה עבה: לד) שאפא׳ בתנור: לה) °שלש עיסה על דעת להחזירו לבלתו כשיאפה, כדי לעשות ממנו דייסא למאכל תנוקות: לו) קמח ע"ג מי׳ רותחי׳: לז) מי׳ רותחי׳ ע"ג קמח, ותרי תנאי נינהו, דלמאן דתני מעיס׳ ב"ש פוטרי׳, ה"ה בחליט׳ דפטרי, ולמ"ד חליט׳ ב"ש מחייב, הוא הדין מעיסה:

ר"ע מברטנורה

מטוגני׳ בדבש. אי נמי נילושי׳ בדבש: והאסקריטין תרגו׳ לפיחית אסקריטין. ובלילתן רכה מאד: וחלת המשרת. חלה חלוטה במחבת תרגום מחבת משרייתא: המדומע. שאה של תרומה שנפלה לפחות מק׳ סאין של חולין ונעשו כולן מדומע ואסורי׳ לזרי׳ ופטור מן החל׳ דכתיב (שם) תרימו תרומה ולא שכבר נתרמה: ה עיס׳ שתחלת׳ סופגני׳. כגון עיסה שבלילת׳ רכה: וסופה סופגני׳. שמטגנים אותה בשמן ודבש או מבשלה במים: תחלת׳ עיסה וסופ׳ סופגנין. שבלילת׳ עבה ואח"כ מטגנין בשמן ודבש או מבשלה במי׳: תחלת׳ סופגני׳ וסופה עיסה. בלילתה רכה ואופה אותה בתנור: קנובקאו׳. לחם שמחזירי׳ אותו לבלתו ועושי׳ ממנו מאכל לתינוקו׳: ו המעיסה. קמח על מים רותחי׳: החליט׳. מים רותחים על גבי קמח ומפורש בגמרא דתרי תנאי נינהו ומי ששנה זו לא שנה זו. תנא אחד תני מעיס׳ והוא הדין חליט׳. וסבר בין מעיס׳ בין חליט׳ בית שמאי פוטרין. ובית הלל מחייבין. ואידך תנא תנא חליטה והוא הדין מעיסה. וסבר בין חליטה בין מעיסה בית שמאי מחייבים ובית הלל פוטרים. ולענין פסק הלכה בין מעיסה בין הליטה אם נאפות בתנור חייבו׳ בחלה. ואם במרחשת או במחבת ובכל דבר שהאור עוברת תחתיו פטורות מן החלה:

לח) °בנזיר היו חלות ורקיקין וה"ה בתודה, ותני

עיקר תוי"ט

נפיק ועוד דאלת"ס לא הוה ליה למתני פתית. וכ"כ הר"ש דמלומלמים חייב. ופלוגתא דתנאי הוא בפ"ק דעדיות וגם פסק הר"ב כחכמים דסברי דה׳ רבעים חייבים. תוי"ט: ז) והמדומע. לפי מה שאכתוב בס"פ דדימוע דרבנן מתני׳ בחלה בזה"ז דרבנן דאל"ה לא אתי דימוע דרבנן ופקע חיובא דחלה דאו׳. תוי"ט: ח) חלות תודה ורקיקי נזיר. ולא ידעתי טעם לדבר למה קרי לשל תודה חלות ולשל נזיר רקיקים

*) [בתפא"י אות ל׳ ד"ה ואין כו׳ צ"ל היאך אתא תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן. י"ל וכו׳]:

עשאן לעצמו לט), פטור מ), למכור בשוק מא), חייב מב): ז נחתום שעשה שאור לחלק מג), חייב בחלה מד), נשים שנתנו לנחתום מה), לעשות להם שאור, אם אין בשל א' מהן כשיעור, פטורה מן החלה מו): ח עיסת הכלבים מז), בזמן שהרועים אוכלין ממנה מח), חייבת בחלה ומערבין בה מט), ומשתתפין בה נ), ומברכין עליה נא), ומזמנין עליה נב), ונעשית ביום טוב נג), ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח נד), ואם אין הרועים אוכלין ממנה, אינה חייבת בחלה נה), ואין מערבין בה, ואין משתתפין בה, ואין מברכין עליה נו), ואין מזמנין
עליה

ר"ע מברטנורה

עשאן לעצמו. לצורך תודתו ונזירתו פטור כיון דגלגלן לקדשן דכתיב עריסותיכ' ולא עיסת הקדש: למכור בשוק. לבני אדם שצריכי' לחלו' תודה ורקיקי נזיר חייב דכל לשוק אימלוכי ממליך אי מזדבנא מזדבנא ואי לא אכילנא להו אנא: ז נחתום שעשה שאור לחלק. ויש בו כדי חיוב חלה אלא שדעתו למכרו לבני אדם לחלקו לכמה עיסות ואין בכל חלק וחלק כשעור: חייב בחלה. שדעתו אם לא ימצא קוני' שיעשו עיסה ויאפה אותה כולה כאח': ח עיסת כלבי' נעשי' מקמח ומורסן הרבה מעורב בה. בזמן שהרועים אוכלים ממנה. שלא נתערב בה מורסן כל כך: חייב' בחלה. דכיון דחזיא לרועים לחם קרינן בה: ומערבין בה. ערובי חצירו' להוציא מן הבתי' לחצר (ט): ומשתתפין בה. שתופי מבואות להוציא מן החצרות למבוי: ומברכין עליה. ברכת המוציא: ומזמנין עליה שלשה שאכלו ממנה כאחת חייבי' לזמן: ונאפית ביום טוב. משום אוכל רועי': ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. לילה הראשו' שחייב לאכול כזית מצה: אינה חייבת בחל'. דכתיב (במדבר ט"ו) ראשית
עריסותיכם

תפארת ישראל

ותני חד בהא וחד בהא נילף מהדדי; ול"מ הי' כ"ל דתוד' שמצוייס, כדמוכח מפ"ק דפסחי' [מ"ה] היו רגילין הנחתומים לעשות למכור להם גם חלות, ולא חששו שמא ישהו כמה ימים, ויתעפשו, מדמצויין הקוני'; אבל לצורך נזירי' לא אפו רק רקיקין דקין, מדאינן מצויין כל כך, דכל נזיר חוטא [כנדרים ד"י ע"א] להכי לא אפו לצרכן חלות אולי יתעפשו ביני ביני, ורק רקיקין מדהן דקין אינן מתעפשין כל כך מהר: לט) לצורך תודתו ונזירתו: מ) דמשע' גלגול הקדש היו: מא) למי שיתחייב: מב) דכל לשוק אמלוכי אמלך דאי לא מזדבן להוי חולין: מג) שיש בשאור שיעו' חלה רק דעתו למכרו לכמה בכ"א, ולא יהי' בכ"א כשיעור: מד) דאם לא ימצא קונים יאפ' כולה כא': מה) קמח [י"ד שכ"ו ס"ג]; הא בנתנו לו מעות, חייבת, כדמוכח מריש' דתני סתמא: מו) °אפי' אם לש הכל עיסה א', ודווקא במקפידין זע"ז, דאל"כ מ"ם מעיס' שותפין: מז) שמעורב בה קמח ומורסן: מח) שאין בה מורסן הרב': מט) °ערובי חצירו' ותחומין: נ) שתופי מבואות, להוציא מחצירות למבוי: נא) °המוציא וב"המז: נב) °דחשיב' קבע גם לג' שאכלו יחד ממנ', וחייבי' לזמן: נג) משו' רועי': נד) ליל' הראשו': נה) °ודוקא באינה ערוכ' בצורת לחם [פס של"א ס"ע]: נו) המוציא דאינו חשוב לחם, רק יברך עליו שהכל,
ק

עיקר תוי"ט

סול"ל חלות ורקיקי תודה ונזיר דשתיקן בשניהם. וצ"ל ליישב קצת דלה"ק בלשון דצריכין לפרש דתני כך וס"ס לאידך דהא קראי מוכחי דכתיבי חלות ורקיקים בתרוייהו כי היכי לגלאי אריבא דתהים מתפרשת נמי בכה"ג דמעיסה וה"ה חליסם וכן איפכא דתרי תנאי נינהו כדכתב הר"ב: (ט) וכר מ מפרש ערובי תחומין ומשמע לכאורה דאתי למעט פ"ת שאין מערבין אלא בפת. אבל כי דייקת בס
ליתא

עליה נז), ואינה נַעֲשית ביום טוב נח), ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח נט), בין כך ובין כך מטמאה טומאת אוכָלין ס): ט החלה והתרומה חייבין עליה מיתה וחומש סא), ואסורים לזרים סב), והם נכסי כהן סג), ועולין באחד ומאה סד) וטעונין רחיצת ידים סה), והָערב שמש סו), ואין ניטלין מן הטהור על הטמא סז) אלָא מן המוקף סח), ומן הדבר הגמור סט). האומר כל גרני תרומה, וכל עיסָתי חלה, לא אמר כלום, עד שישייר מקצת ע)

פ"ב

תפארת ישראל

[כך נ"ל דלא עדיף מאוכל קמה (ברכו' ל"ו, א')]: נז) היינו בשאכל הג' או ב' מהג' אכלו לחם כזה, אבל באכלו ב' לחם ממש, מצטרף להן השלישי שאכל לחם זה, דלא גרע משאר טעימ' דמצטרף: נח) דלכם ולא לכלבי' כ': נט) מדאינו לחם: ס) לק"ש, מדנאכל על ידי הדחק, עד שיפסל מלאכל לכלב: סא) זר שאכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים, ובשוגג משלם קרן לבעלים, וחומש לכל כהן שירצה: סב) *אפי' חצי שיעור: סג) יכול למכרן לכהן אחר, ולקנות בהן מה שירצה: סד) בנתערב א' בק' בטל: סה) *דסתם ידים שניו' הן, ושני פוסל לתרומה, ולהכי אסור ליגע בהן בלי נט"י, [ועי' תוס' ב"מ נ"ג ע"א]: סו) טמא שטבל אינו אוכלן בלי הערב שמש: סז) דמתוך שירא שיגעו זב"ז ויתטמא, לא יקרבם יחד ויתרום שלא מן המוקף: סח) *ר"ל ואין ניטלין רק ממוקף, ר"ל קרוב וסמוך, ואפי' הפסק כלי שרי כרתוי"ט פ"ד דטבו"י, כ"כ ע"ר זצוק"ל: סט) *תרומה כשנגמ' מלאכתן כפ"ק דמעשר, וחלה משתגלגל העיסה: ע) *מדכתיב גבייהו ראשית, ששיריה ניכרין, כ"כ הר"ב, וכתב עלה

רבינו

ר"ע מברטנורה

פריסותיכם שלכם חייבת ולא של חיה (י): מטמאה טומאת אוכלין. כיון דעל ידי הדחק נאכלת לאדם מטמאה עד שתפסל מלאכול לכלב: ט חייבין עליהן מיתה. זר האוכלן מזיד חייב מיתה בידי שמים דחלה אקריא תרומה ובתרומה כתיב (ויקרא כ"ב) ומתו בו כי יחללוהו: וחומש. האוכלן שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: ואסורים לזרים. בחנם היא שנויה דכיון שחייבים הזרים עליה' מיתה וחומש פשיטא דאסורים לזרים. ולרבי יוחנן דאמר חצי שעור מדאורייתא מצינן למימר דתנא אסורי' לזרים לחצי שעור שאין בו לא מיתה ולא חומש. אבל איסורא דאורייתא מיהא איכא (יא): והן נכסי כהן. שיכול למכרן וליקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה: ועולין באחד ומאה. אם נתערבו במאה של חולין: וטעונים רחיצת ידים. הבא ליגע בהן צריך ליטול ידיו תחלה שסתם ידים פוסלות את התרומה ואת החלה שאף היא נקראת תרומה: והערב שמש. טמא שטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו כדכתיב (ויקרא כ"ב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים והוא הדין לחלה: ואין ניטלים מן הטהור על הטמא. גזירה שמא יתרום שלא מן המוקף משום דמסתפי שמא יגע הטמא בטהור ויטמאנו ואנן בעינן שהתורם יתרום מן המוקף כדתנן בסמוך: ואין ניטלין אלא מן המוקף. גרסינן. ופירוש מוקף קרוב וסמוך: מן הדבר הגמור. שנגמרה מלאכתן. וחלה משתתגלגל העיסה: עד שישייר מקצת. דחלה ותרומה כתיב בהו ראשית ובעינן שיהו שיריהן ניכרים (יב):

פ"ב

עיקר תוי"ט

ניחא דהא טעמא דכותו משום דכשהרועים אוכלים אותה הוי פת. תוי"ט: (י) וכוי מין חיה כדברי ת"ק ספ"ח דכלאים: (יא) וקשיא לי דהא אף למ"ד דרבנן לא בחנם היא שנויה דנוקים לה מדרבנן דהא ה"נ תני רחיצת ידים דלאו דאו' אלא מי"ח דבר ואף דימוס הוא מדרבנן. תוי"ט ופ"ש: (יב) כלומר דאי אין שירים אין כאן ראשית ול' הגמרא בפ' ראשית הגז ראשית ששיריה ניכרין:

ת"ד

פ"ב פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה א). יצאו מכאן לשם ב), רבי אליעזר מחייב ג), ורבי עקיבא פוטר ד): **ב** עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ ה), חייב

תפארת ישראל

הקשה הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל ק' א"כ הרי בראשית הכא דנמי כ' ביה ראשית, ואפ"ה עבדי' תנינן (חולין דקל"ו), באמר כל גיזי ראשית הנו דבריו קיימין, ובתו' שם כ' דילפינן תרומה מחלה, ובחלה כ' מראשית ולא כל ראשית. [א"ה כ"כ גם בירושלמי הכא:]

פ"ב א) *דבשעת גלגול היה בא"י: ב) מא"י לח"ל: ג) דלחם הארץ כתיב: ד) דשמה תרימו כתיב, מיעוטא: ה) *בספינה של עץ צריך נקובה, ואם היא של חרס א"צ שתהי' נקוב. [ולתוס' (מנחות דפ"ד ב', ד"ה כאן) של חרס

ר"ע מברטנורה

פ"ב פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה. דכתיב (במד' ט"ו) אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה. שמה אתם חייבים בין בפירות הארץ בין בפירות חוצה לארץ: מכאן לשם. מארץ ישראל לחוצה לארץ: ר' אליעזר מחייב. דכתיב (שם) והיה באכלכם מלחם הארץ בין שאתם אוכלים אותו בארץ בין שאתם אוכלים אותו בחוצה לארץ הואיל ולחם הארץ הוא חייב בחלה: ור' עקיבא פוטר. דשמה משמע ליה מעוטא שמה אתם חייבים ואין אתם חייבים בחוצה לארץ. אף עפ"י שאתם אוכלים מלחם הארץ. והלכה כרבי עקיבא: **ב** עפר חוצה לארץ הבא בספינה לארץ. בספינה נקובה איירי

הלכתא גבירתא. כלל דפ"א

מ"א. החטין, שעורין, שבולת שועל, וכוסמין ושיפון הן ה' מיני דגן, ורק הן חייבים בחלה; ואפי' בשלש מכ"א עיסה בפ"ע, וחזר ולש כל העיסות יחד, וכ"ש בעירב קמחן יחד מצטרפים לכשיעור חלה, ורק הנך ה' מיני אסורים בחדש מלקצו' מלפני הפסח, ומלאכול מלפני הקרב' העומר, וכשהשרישו לפני העומר, העומר מתירן, וכשהשרישו אח"כ אסורים עד אחר עומר הבא: **מ"ב.** ורק בהן שייך חיוב חמץ ומצות מצה; ואפי' נתערב רק קצת מחמוצן במאכל, כל שלא נתבטל קודם פסח, אע"ג דהאוכלו פטור מכרת, אעפ"כ במקיימו ברשותו בפסח עובר בבל יראה, והנודר מהדגן אסור רק בהנך ה' ורק בהנך חלה ומעש' שייך בחיוב: **מ"ג.** מיהו לקט שכחה ופאה, ותבואה הפקר ובעש"ר, אע"ג שלא נטל רק תרו"מ שלו, ולא ת"ג של כרי הטבל, וכגון שהקדים לוי ליטול מעשר בשבלים קודם הת"ג, והקדיש שגבלו אחר שנפדה, ואפי' מותר העומר שהוקדש רק להותיר, ונגבל אחר שנפדה, וקמח שמהבואה שלא הביאה שליש בשולו, כל הנך אף שחייבים בחלה פטורים ממעשרות; ורק בהקדיש פטור ממעשרות רק במרחן הגזבר: **מ"ד.** ואלו הייבים במעשרות ופטורים מחלה, אורז, ודוחן, ומאהן, ווצמזאם, וכל מיני קטניות היינו גדולין שזרע שבו נאכל, ועיסה שמה' מיני' הנ"ל שאין בה שיעור חלה, או עיסה רכה כספוג, וכ"ש כשהיא מרוטב עב, ועיסה מטוגנת, או שאפאה בחמה, או עיסה שנעשה מתערובות חולין ותרומה, ולא נתבטלה התרומה בק': **מ"ה.** עיסה רכה כספוג דפטורה, זהו רק בשנתבשלה או נטגנה; אבל באפאה אח"כ בתנור חייבת בחלה. וכן אפי' עיסה שאפאה כדי לשחקה אח"כ ולעשותה דייסא או לחזור וללושה בשומן או משקין חייבת בחלה: **מ"ו.** בין ששפך רותחין ע"ג קמח, או אפי' נתן קמח קר ע"ג רותחין ולש, לא הוה כבישול קודם אפייה וחייבת בחלה: **חלות**, ורקיקין של נזיר ושל תודה, שעשאן למכרן בשוק חייבת בחלה, שכשלא ימכרם יקיימם לאכלן חולין: **מ"ז.** שאור שיעור חלה, אע"ג שדעתו למכרו פחות פחות מכשיעור חייבת בחלה, ובנתנו לו כל א' קמח פחות מכשיעור, והנחתום לש כולן יחד, והלק לכל א' פחות מכשיעור, והן מקפידות זע"ז שלא להפסיד משלה, פטור מחלה: **מ"ח.** עיסה שטעורבת במורסן, אף שעשאה לכלבים, אפ"ה אם גם אדם אוכל לפעמים ממנה חייבת בחלה, ומערבין בה עירובי חצרות, ותחומין ושתופי מבואות, ומברכים עליו המוציא, וג' שאכלוה מזמנים עליה, ונאפת ביו"ט, מדנצרך לאוכל נפש, ויוצא בה יד"ח מצה; ובאין הרועים אוכלים ממנה אין בה כל אלו, ואעפ"כ מק"ט ככל מאכל, מדעכ"פ חזי לאדם [ועי' טהרות פ"ח מ"ו ורמב"ם ריש הל' אוכלין]: **מ"ט.** חלה ובכורים שאכלן זר במזיד חייב מיתה בידי"ש. ובשוגג משלם קרן לבעלים, וחומש לכל כהן שירצה. וגם אסור בהן ח"ש, והכהן רשאי למכור ולהחליפו במה שירצה, ובנתערבו בחולין צריך ק' לבטלן, וקודם שיגע בהן צריך נט"י, וטמא דאורייתא שטבל אסור לאכלן עד אהר הער"ש ואסור להפריש מטהור' אטמא', וצריך להפרישן מהמוקף, ואין מפרישין תרומה רק כשנג"מל [בפ"ק דמעשרות] יחלה משתתגלגל העיסה, והאומר כל גרני יהיה תרומה, וכל עיסתי חלה, אינה כלום, רק לכה"פ ישייר מקצת:

חייב במעשרות ובשביעית ו). אמר רבי יהודה, אימתי ז) א). בזמן שהספינה גוששת ח). עיסה שנילושה במי פירות, חייבת בחלה ט). ונאכלת בידים מסואבות י): ג האשה יושבת, וקוצה חלתה יא) ערומה יב) מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה יג), אבל לא האיש יד). מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה טו). יעשנה קבין טז).

ואל

תפארת ישראל

הרס בעי נקיבה ולא של עץ]. מיהו ה"ה בהביא עפר בעלין כך דינו, רק נקט ספינ' אע"ג שעשויי' לברוח, אפ"ה בנקוב' דינה כא"י אם זרע בה [ועיין תוס' גטין ד"ז ע"ב]: ו) בזרע בעפר שבספינה: ז) *כל אימתי בברייתא לחלוק ובמתניתין לפרש [כתוס' גיטין ד"ז]: ח) נוגעת ודבוק' בארץ: ט) ובפ"ק מ"ד אמרינן דאפילו נילוש בדבש שהוא מז' משקין פטו' וקיי"ל דש' הוה ויטול בלא ברכה [י"ד שכ"ט ש"ך סק"ט], ובנתן בה מעט מים, תברך: י) *ר"ל בידים טמאות, דאין אוכל מק"ט עד שיבוא עליו א' משבעה משקין, [יד דם שחט] יין, דבש, דם, מים, שמן, חלב, טל; ולדידן יש לזהר מללוש שיעור עיסה בשאר מי פירות, שלא יצטרך לשרוף חלה טהורה [שם]: יא) חותכת ומפרשת חלתה: יב) ומברכת אהפרשה: יג) *ר"ל כשתשב בקרקע ערותה מכוסה; דאף על גב דלענין ק"ש וכדומה כל בשרה ערוה [א"ח סי' ע"ה] ואין להלק בין אחר לעצמה, כמו דלא מחלקינן באיש בכה"ג? אלא י"ל דבברכ' הקילו, א"נ י"ל דערו' ממש שאני אבל בשרה דוקא לאחר אסור אבל לעצמה שרי [ועיין ברכות דכ"ד א', ודו"ק], והרי אפילו בעלה מותר בנגיעה בבשרה דכגופו דמיא [כא"ח סי' ע"ג]: יד) דערותו בולטת ואינו מתכסה כשישב, ואסור לברך: טו) *שהוא או כליו טמאים וא"א לטבול: טז) ר"ל ילוש פחות

פחות

ר"ע מברטנורה

איירי ורגבי אדמה סותמין את הנקב שאין המים נכנסין בה: חייבת במעשרות. אם זרע ולמהו הזרעים בעפר שבתוך הספינה. ואעפ"י שמעפר חולה לארץ הוא הואיל והיא נקובה הזרע יונק מלחות עפרה של ארץ ישראל: אימתי בזמן שהספינה גוששת. נוגעת בגושי העפר כלומ' שהיא דבוקה בארץ: עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה. בירושלמי מוכיח קצת שאין הלכה כסתם משנה זו. ועיסה שנילושה במי פירות פטורה מחלה הלכך אין ללוש עיסה שיש בה שעור חלה במי בצים או במי פירות לבדם בלא תערובת מים הואיל ולא אתברר הלכה אי חייבת בחלה או פטורה: ונאכלת בידים מסואבות. שאין אוכל מוכשר לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים או אחד משבעה משקין [ומה] שלא הוכשר לקבל טומאה אין הידים מסואבות פוסלות אותה: ג וקוצה חלתה ערומה. מפרשת חלה ומברכת על הפרשתה והוא שפניה של מטה טוחות בקרקע וכל ערותה מכוסה. והעגבות אין בהן משום ערוה לענין ברכה: אבל האיש אינו יכול לברך ערום שאי אפשר לו לכסות ערותו שבולטים הבצים והגיד: מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה. כגון שהוא טמא ואין שם ארבעים סאה שיטבול בהן (ב): יעשנה קבין. יעשה כל עיסתו קב קב כדי שלא תתחייב בחלה ויצטרך להפרים בטומאה:

יעשנה

עיקר תוי"ט

א) אמר ר' יהודה אימתי. כתב הר"מ וככל ביארנו כי בכ"מ שאמר ר"י אימתי שהוא מבאר מה שקדם לו ואינו בא לחלוק. והר"ש כ' דבפ"ק דגיטין מוכח דפליגי. ופ"ש כתו' דהאי דמוכח מיני' דר"י דאמר אימתי שבא לחלוק בברייתא היא ולא משנתינו: (ב) ופי' הר"ש מסירו'. ברחוק ד' מילין. וכ"ש

הר"מ

ואל יעשנה בטומאה ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה, לזו קורא חלה בשם, ולזו קורא חלה בשם, אבל קבים אין להם חלק בשם יז) : **ד** העושה עיסתו קבים יח), ונגעו זה בזה, פטורים מן החלה, עד שישוכו יט) רבי *אליעזר אומר אף הרודה כ), ונותן לסל, הסל מצרפן[ד] לחלה כא) : **ה** המפריש חלתו קמח, אינה חלה, וגזל ביד כהן כב), העיסה עצמה כג), חייבת בחלה, והקמח כד) אם יש בו כשיעור, חייבת בחלה ואסורה לזרים כה), דברי רבי יהושע

תפארת ישראל

פחות משיעור עיסה, שלא תתחייב בחלה טמאה, וה"ה במי פירות. אלא שאינן מצויין כל כך: יז) ועדיף טפי לפרוש, מלפטור עיסתו מכל וכל: יח) פחות פחות מכשיעור: יט) שנתדבקו כל כך, עד שכשיפרידן, נשאר קצת מזו בזו; ודוקא במב"מ, אבל בשא"מ לא מהני נשיכה [כפ"א ס' ד']: כ) *לשון מרדה, שיבער בל"א, ר"ל שהוציא הלחמים מהתנור: כא) *וקיי"ל כר"א, מיהו תוך כלי בעינן, ולא טבלה שאין לה לזביז, מיהו כריכי במפה, מהני ככלי [ש"ך שם שכ"ה סק"ה]; ודוקא לצרפן לכשיעור, אבל לתרום ממוקף אפילו נגיעה לא צריך, רק שיהיו סמוכים: כב) *שצריך להחזירה לבעלים, וימכרנה: כג) שהפרישו חלתה קמח: כד) שקיבל הכהן, בתורת חלה: כה) כל הקמח, גזירה שלא יאמרו

ר"ע מברטנורה

יעשנה בטומאה. דהכי עדיף טפי ממה שיפטור עיסתו מן החלה ולא יהיה בה חלק לשם (ג) ואין הלכה כר' עקיבא: **ד** קבים. קב קב בפני עצמו: ונגעו זה בזה. אין הנגיעה מצטרפת להתחייב בחלה: עד שישוכו. שיתדבקו זה בזה כל כך שאם בא להפרידה נתלש מזו לזו: אף הרודה ונותן לסל. הרודה חלות מן התנור לאחר שנאפו ונותנם בסל. הסל מצרפן לחלה. ואף על פי שאין נושכות והלכה כר"א. והא דמצרכי רבנן נשיכה ור' אליעזר נגיעה הני מילי מצרף שתי עיסות יחד שאין בכל אחת כשעור. אבל לענין לתרום [מן] המוקף אף נגיעה לא בעי רק שיהיו סמוכים זה לזה. ובשלהי פרקין דאמר רבי אליעזר נוטל פחות מכביצה באמצע כדי לתרום מן המוקף אלמא בעינן נגיעה לענין מוקף טהורה וטמאה שאני מפני שהוא דבר שמקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף: **ה** אינה חלה. דראשית עריסותיכם כתיב: וגזל ביד כהן. וצריך להחזירה לבעלים שאם תשאר בידו יהיו סבורים שעיסתו פטורה (ה): העיסה עצמה. שהפרישו חלתה קמח חייבת בחלה: והקמח. הבא ליד כהן בתורת חלה: אם יש בו כשיעור. חמשת רביעים קמח חייבת בחלה ואסורה לזרים כל הקמח הבא ליד כהן. ותורמא בעלמא הוא. לפי שראו שבא ליד כהן שלא יאמרו ראינו זר אוכל חלות

עיקר תוי"ט

כר"ת וכ' דהיינו דוקא לפניו אבל לאחריו אין מטריחין אותו כגון אפי' בשעור מועט. אבל בחטרו שיש מחלק כלל בין לפניו ולאחריו וכפרש"י חולין דקל"ג: (ג) כ"פ הר"ש ואין לשמים חלק בה ואית בספרים דגרים בשלשתן לשם: ד) ה"מ. טעמא מפורש בדברי' הביאה הרי"ף בפ' א"ע דכתיב (במדבר ט"ו) והיה באכלכם מלחם הארץ חלה תרימו ופי' הר"ן אלמא דזמנין דלא מחייב מעיסה ומחייב בתר הכי דהוי לחם והיינו ע"י צירוף סל: (ה) גמ' בפ"ב דקדושין דמ"ו. ופריך ותהוי תרומה ויחזור ויתרום. מי לא תנן (דמאי פ"ה מ"י) שאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום. ומשני הא אוקימנא בתרי מני (חד נקוב וחד לא) דאית בחד מנא לא דאית כגון חלת קמח על קמח:

ותיקן

*יהושע אמרו לו מעשה וקְפָשָׁה זקן זר כו), אמר להם אף הוא קלקל לעצמו כז) ותיקן לאחרים כח) [י]: ו ה' רבעים קמח כט) חייבים בחלה, הם ושאורן ל) וסובן לא), ומורסנן לב), ה' רבעים חייבין לג) ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אֵלּו פטורין לד): ז שיעור החלה אחד מעשרים וארבעה לה), העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו לו), אחד מעשרים וארבעה, נַחתּום שהוא עושה למכור בשוק לז) וכן האשה שהיא עושה למכור

בשוק

תפארת ישראל

אמרו ראינו זר אוכל חלות: כו) *ר"ל ת"ח זר, כדי לברר שהיתר חטפה ואכלה, ור"ל לאחר שהפרים חלה מן חלה זו, אכל להנשאר, דאי"ל שאכל כולה דהרי עיסה כשיעור היה, וא"כ טבל הוא. א"נ מאי דקאמר ואסורה לזרים לא קאמר אית בה כשיעור, אלא גם אין בה כשיעור בהקמח וזו היא שחטף הזקן ואכלו כולו: כז) דנענש: כח) שאחרי' סומכין אהוראתו שוגגין והיינו תקון שלהן שאין נענשי' מעתה מאחר שיש להן התגלות שהתיר להם הזקן: כט) *ה' רביעיות קב, והוא ה' לוגין, דקב ד' לוגין, וזה שיעור עיסת מדבר שהיה עשירית האיפה; ושעורו לדידן, נתבאר בפ"א סי' כ"ה: ל) שאור שנתן בה: לא) קלייע דק: לב) קלייע הגס; אם הכל ביחד חמשה וכו': לג) שכן דרך עני לאכול פתו כך: לד) דאין דרך לשוב להחזיר המורסן לקמח אחר שהפרישו: לה) דב"ב שעיסתו מועט, פחות מכ"ד אין בו כדי נתינה: לו) אף שעיסתו מרובה, לא פלוג רבנן: לז) מדרגיל ללוש עיסה גדולה, גם

בא'

ר"ע מברטנורה

חלות: וקפשה זקן זר. חטפה זקן זר ואכלה: קלקל לעצמו. דאכלה ואיענש: ותיקן לאחרים. שאחרים אוכלין ותולין בו ומוצאי' פתח להתיר לפי שראוהו שאכל: ו חמשת רבעים. של קב: חייבין בחלה. דכתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם ועיסת מדבר היתה עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה הוא. והאיפה שלש סאין. והסאה ששה קבין. הרי י"ח קבין באיפה. והקב ד' לוגין. הרי ע"ב לוגין. עשירית ע'. ז' לוגין. ועשירית שני לוגין הוא ביצה וחומש ביצה שהלוג הוא ששה ביצים. וכשבאו לירושלים והוסיפו שתות על המדות נמצאו ו' לוגין הם ה'. ולוג השביעי (נ"ל ולוג הוא) חמשה ביצים. שכל ששה נעשים חמשה. וביצים וחומש ביצה נעשים ביצה. נמצא העומר שהיה במדבר שבעה לוגים וביצה וחומש ביצה. נעשית בירושלים ששה לוגים. כשבאו לציפורי והוסיפו שתות על המדות של ירושלים נעשו הששה לוגין חמשה והיינו חמשת רביעים קמח. ונקראו הלוגין רביעים. לפי שהלוג הוא רובע הקב. שהקב ד' לוגין: הן ושאורן. השאור שנותנין לתוכו: וסובן. הוא הדק: מורסנן. הוא הגס כיון מצטרפין עם הקמח להשלים השיעור שכן עני אוכל פתו בעיסה מעורבת עם סובין ומורסן: ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורים. שאין דרך עיסה להחזיר מורסן לתוכה אחר שנטל ממנה: ז אחד מכ"ד. לפי שבעל הבית עיסתו מעוטה ובפחות מאחד מכ"ד אין בה כדי מתנה. והתורה אמרה תתנו שיהא בו כדי נתינה: והעושה למשתה בנו. אף על פי שעושה עיסה מרובה לא פלוג בעיסת בעל הבית: נחתום שעושה למכור בשוק. עיסתו מרובה. ובאחד ממ"ח יש בה כדי מתנה: וכן האשה. העושה

למכור

עיקר תוי"ט

י) ותיקן לאחרים. שהאחרים העושין כן ע"פ הוראתו הרי הם שוגגין ולא מזידין והזקן זה לא קטלי' קניא באגמא היה אלא חכם היה שכן זקן בלה"ק חכם כמאמרם בוהדרת פני זקן:

שלא

בשוק (לט), אחד מארבעים ושמנה. נטמאת עיסתה (לט), שוגגת או אנוסה, אחד מארבעים ושמנה (מ). נטמאת מזידה, אחד מעשרים וארבעה, כדי שלא יהא חוטא נשכר: ח רבי אליעזר אומר נטלת מן הטהור על הטמא (מא). כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה (מב), נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה (ז) חלתה (מג) ונותן פחות מכביצה באמצע (מד), כדי שיטול מן המוקף (מה) וחכמים אוסרין (מו):

פ"נ

תפארת ישראל

כא' ממ"ח יש כדי נתינה: לח) אף שעיסתה קטנה, לא פלוג רבנן במוכר, נקט אשה מדהכי אורחא שהאשה לשה [כשלהי מריבה בתקנת עזרא], ואפ"ה הקילו גבה בשעשתה למכור בשוק: לט) ר"ל אפי' עיס' של עצמ': מ) מדבל"ז אזיל לשריפה; ולדידן חלת ח"ל שנשרפת, במעט סגי, ונוהגין בכזי' [י"ד סכ"ב ס"ה]: מא) ר"ל כפי שיעור החלה שחייב מב' העיסו' הטהור' והטמא', נוטל מהטהור: מב) *ר"ל אף שיש בכ"א כפי שיעור חלה: מג) ר"ל כפי שיעור החל' שחייב ליתן מב' העיסו', יטול מהטהור' שלא הורמה הלתה, אבל נותן וכו': מד) ר"ל בין ב' העיסות מניח חתיכת בלק פחות מכביצה מהטמא', דאז אף שנוגע בטהורה לא יטמאו. אבל מסיך לא, דהרי אז יחשבו כולן כגוף א' ונטמא הכל [ודלא ברבע"ת נדה ד' ז' א'] [ועי' ספ"ק דטהרו ורפ"ק דטב"י]: מה) שינעו כולן וכ"ז; ואף פ"נ דבכל מוקף א"נ שיגע, כסי' כ"א הכא מדאחד טמא, כדי שלא ירחיקם ביותר הצריכוהו שיגעו ממש: מו) שמא יגעו זכ"ז:

פ"נ

ר"ע מברטנורה

למכור אף על פי שעיסתה מעוטה לא פלוג בפת העשוי למכור: נטמאת. הואיל ולשריפ' עומדת א' ממ"ח: ח נטלת מן הטהור על הטמא. ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה: נוטל כדי חלה. שיעור חלה שצריך ליטול מן הטהור והטמא נוטל מאותה עיסה הטהורה שלא הורמה חלתה: ונותן פחות מכביצה באמצע. בין הטמאה והטהורה דפחות מכביצה אינו מטמא (ח) ומניח החלה על אותו פחות מכביצה המחבר בין הטמאה והטהורה שאין החלה מקבל טומאה בכך: כדי שיטול מן המוקף. שתהי' הטמאה מחוברת לטהורה ע"י אותו פחות מכביצה וכאלו הטמאה והטהורה עיסה אחת: וחכמים אוסרין. ליטול מן הטהורה על הטמאה דחיישינן שמא יגע זו בזו אלא נוטל מן הטהור לעצמו ומן הטמא לעצמו. והלכה כחכמים:

פ"נ

עיקר תוי"ט

ז) שלא. כדי להפריש מן החייב על החיוב הר"ב: (ח) כלומר אע"פ שהוא פחות מכביצה הרי הוא מקבל טומאה וכדתנן בפ"ב דטהרות ושם אאריך בזה בס"ד. תוי"ט:

פ"נ

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב

ס"א עיסה שנלושה בא"י חייבת בחלה מדאורייי', וכל עיסה שנלושה בח"ל חייבת בחלה רק מדר"ס, ובתרוייהו אין חלוק בין שהקמח היה מגדולי א"י או מגדולי ח"ל: מ"ב. עפר הבא בספינה לא"י, והיא נוששת, והיה בעציץ מה שורע בזה ובזה חייב בתרומע, וכ"ש בחלה, רק די"א דדוקא כשהן של עץ, בעי נקיבה ולא בשל חרס, וי"א איפכא: עיסה שנלושה בא' מז' משקין או במי פירות, יש ספק אם חייבת בחלה: מיהו בנלושה במי פירות לא הוכשרה ונאכלת בידים שניות: מ"ג. אפי' אשה ערומה, אם רק יושבת שערותה מכוסה מותר להפריש חלה ולברך, משא"כ באיש אפי' יושב, א"א מכסית ערותו מיהו אם א"א לעשות עיסתו בטהרה, יעשנו בטומאה ולא בקבין קבין, מדמפסיד עי"ז לכהן מלהסיקו תחת תבשילו: מ"ד. העושה עיסותיו קב קב, רק אם נשכו זה לזה, או אם כולן תוך חלול כלי, ואפי' לאחר אפייה, מצטרפין לשיעור עיסת חיוב חלה: מ"ה. אם הפריש חלה קמח

כין

פ"ג אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים א) ותתמטם בשעורים ב) א), גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים, האוכל ממנה ג) חייב מיתה, כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ד), ובלבד שלא יהא (נ"א שיהא) שם ה' רביעית קמח ה): ב נדמעה עיסתה ו) עד שלא גלגלה

תפארת ישראל

פ"ג א) שתהי' העיס' גלושה יפה: ב) °עיסת שעורים מתפררת ואינה מתדבקת יפה כחיטין, ולהכי סגי במתדבקת קצת כשדוחקה ומטמטמ' בידו; ואע"ג דגם קבע הו"ל למסרי ליה, דהרי אכתי לא נתחייב בחלה, דלא נתגלגלה עדיין? אפ"ה אסרוה אחר שהתחיל בלישה, שלא יערים [ירושלמי]: ג) קודם הפרשת חלה: ד) כך תקנו חכמים למהר להפריש חלה שמא תטמא העיס': ה) °שלא יהא נשאר בעריבה קמח שלא נילש עדיין, כדי שיעור חלה, אבל בהתג' מקודם שמפרש' חלה גם אקמח שיתדבק אחר בעיס', מהני הגהה; מיהו חלה דידן דא"צ למהר להפריש' מחשש שמא תטמ' העיס' אח"כ, דהרי בלא"ה טמא', לא יפריש החלה עד אחר גמר לישה [י"ד סכ"ז ס"ג]: ו) נתערב בה תרומ' ואין ק'

ר"ע מברטנורה

פ"ג אוכלין עראי עד שתתגלגל. שתתערב יפה לפי שאין שם עיסה עליה קודם גלגול: ותטמטם בשעורי'. לפי שעיסת השעורי' מתפרדת ואינו מתערבת יפה כעיס' של חטי' אלא מטמט' (ב) ביד: חייב מית'. דנגמרה מלאכתה וטבל הוא במית': מגבהת חלתה. תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר להפריש חלה בטהרה שמא תטמא העיסה דעיקר מצוה היא להמתין עד אחר גמר לישה: ובלבד שיהא שם חמשת רביעי' קמח. שנתערבו במים דבפחות מכן לא הגיע' העיסה לכלל חיוב חלה. ואית ספרי' דגרסי, ובלבד שלא יהא שם חמשת רביעית קמח כלומר שלא ישארו חמשת רביעיו' קמח שלא נתערבו במי' דאם נשארו ה' רביעיו' לא נפטרו בחלה שהפריש קודם שנתגלגלו. ובירושלמי מוכיח שאם אמר הרי זו חלה על השאור שבל העיסה. ועל הקמח הנשאר כשתתגלגל העיס' כולה תתקדש זו שבידו לשם חלה הרי זה מותר (ג). וכן ילמד אדם בתוך ביתו לנשים לומר כן כשמפרישות חלה מיד אחר גלגול העיס' קודם עריכת הלח': ב נדמע' עיסתה. נתערב בה תרומה בפחות ממאה חולין

עיקר תוי"ט

א) ותטמטם בשעורים. והכוסמין כחטין. ושבולת שועל ושיפון כשעורים הר"מ: (ב) ולפ"ז ל' מטמטם הוא מל' ארמי. כמו טמונין פלטתאי בפ' תולדות ויותר נ"ל מ"ש הרא"ש, לפי שאין עיסת השעורים נדבקת יפה לפיכך נקראת לישתה טמטום: (ג) ואע"ג דחלה זו לא הוית מוקף לקמח המתערב בעיסה אח"כ

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

עיין שהחלה והעיסה שניהן קמח, או שרק א' מהם קמח, אינה חלה כלל, ומותרת לזר, וביש בהחלה עצמה כשיעור ולשה, יפריש ממנה חלה, והשאר מותר: מ"ז. עיסה שהיא מ"ג ביצים וחומש ביצה מה' מינים דריש שכילתן חייב' בחלה. והשאור והקמח, והסובן ומורסנן של שיעור הנ"ל כשלא הוציאן משם מצטרף; אבל ברקדן והוציא מורסנן מתוכן וחזר וערבן אמ"צ [ומשמע דהא סובין, שהוא הדק, אפי' ערבן מצטרפים]: מ"ז. מדאוריי' אין שיעור להחלה שיפריש, ומד"ס בא"י יפריש בע"הב א' מכ"ד, אף בלש עיסה גדולה אסור להמעיט, ונחתום שרוצה להרויח, סגי בשיפריש א' ממ"ח, וכן כל הלש עיסה למכור פת בשוק. ואם טימא העיסה בשוגג או באונס, גם בעה"ב סגי א' (מכ"ד) [ממ"ח] מדמפסיד הבע"הב האכילה, והכהן מרוויח רק הסקה, ואם טימא במזיד גם נחתום א' מכ"ד: מ"ח. מדמותר לגרום טומאה לחולין המבילין לחלה, יכול להפריש מעיסה הטהורה על הטמאה, דהיינו שמניח ביניהם כחצי ביצה*), דאע"ג דאותה חצי ביצה עיסה שנוגע בעיסה הטמאה, נטמא מעיסה שהיא ראשון, ונעשה אותה חצי ביצה שני, אפ"ה אין אותה חצי ביצה חוזר ומטמא לעיסה הטהורה שיפריש ממנה התרומה, דחצי ביצה אינה מטמאה לאחרים; ואע"ג דעכ"פ טימא לאותה חצי ביצה, הרי מותר לגרום טומאה לטבול לחלה [ועיין סוטה ד"ל ע"ב]:

*) [הר"ע בפ"ז מבכורים פסק דאפי' כביצה שרי וע' תי"ט]:

גלגלה, פטורה, שהמדומע פטור, ומשנגלגלה, חייבת ז), נולד לה ספק טומאה ח) עד שלא נילגלה תֵּעָשה בטומאה ט) ומשנילגלה ט), תֵּעָשה בטהרה י): ג הקדישה עיסתה עד שלא גילגלה, ופדאתה חייבת, משנילגלה ופדאתה, חייבת, הקדישה עד שלא גלגלה ונלגלה הגיזבר, ואחר כך פדאתה, פטורה, שבשעת חובתה יא) היתה פטורה: ד כיוצא בו, המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות יב), ופדאן, חייבין, ומשבאו לעונת המעשרות ופדאן, חייבין, הקדישן עד שלא נגמרו ונמרן הגיזבר, ואחר כך פדאן, פטורין, שבשעת חובתן היו פטורין יג): ה נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה, פטורה מן החלה יד), נתנה לו מתנה עד שלא נלגל, חייב, ומשנילגל, פטור. העושה עיסה עם הנכרי, אם אין בשל ישראל כשיעור חלה

תפארת ישראל

ק' לבטל, וכחלה בזמן הזה מיירי שהוא מדרבנן, דאל"כ לא אתא דמוע דרבנן ומפקע חיוב חלה דאורייי': ז) *דמדכבר נתחייב בחל', תו לא פקע ע"י דמוע דרבנן: ח) מדבל"ז אסור כהן לאכלה: ט) בנולד לה ס' טומא' משגלגל': י) *דעיס' זו הטבולה לחלה כחלה דמי, שאפי' תלויי' אסור לגרום לה טומא', דדוקא למגע טבו"י אמרי', הטבול לחלה לאו כחלה, משא"כ טומא' שמטמ' גם לחולין, אמרי' גבא, הטבול לחל' כחל' דמי: יא) שעת הגלגול: יב) כפ"ק דמעשר: יג) אגב נקט לה הכא, דכבר נשנית לעיל [פאה פ"ד מ"ח] ולירושלמי התם לעניין הבאת שלים, והכא לעניין מרוח: יד) וכן ישראל שנתן לעכו"ס, חייבת

ר"ע מברטנורה

חולין: משגלגל' חייבת. דכיון דנתחייב בחלה ככר. תו לא פקע על ידי דמוע: עד שלא גלגלה תעשה בטומא'. כיון דאפי' אם תעשה בטהרה אין הכהן רשאי לאכלה (ה) מפני ספק שנולד בה. יכול לטמאותה מיד קודם גלגול: משגלגל' תעשה בטהר'. אם נולד בה ספק אחר הגלגול אסור לטמאותה. דחולין הטבולים לחלה כחל' דמו (ו). ותרומ' תלויה צריכ' שמור (ז): ג עד שלא גלגל' ופדאת'. ולאחר שפדאתה גלגלה חייבת כיון דבשעת הגלגול לא היתה הקדש: שבשעת חובת' היתה פטור' דגלגול הקדש פוטר דכתיב עריסותיכ' ולא עיסת הקדש (ח): ד עד שלא באו לעונת המעשרות. כל אחד כמשפט המפורש בפרק קמא דמעשרו': וגמרן הגזב'. שנגמרו בעודן תחת יד הגזבר: שבשעת חובתן היו פטורי'. דכתיב דגנך ולא דגן הקדש: ה פטור מן החלה. שאין גלגולה של ישראל מחייב העיס' של עכ"וס. וכן עיסה של ישראל אין גלגול העכ"וס פוטרת: אם אין בשל ישראל כשעור. שחייבין להפריש ממנה חלה. שהן ה' רביעיות

עיקר תוי"ט

אח"כ מ"מ כיון דהוי עיקר העיסה מוקף סגי בהכי הר"ש: ד) ספק. כיינו ספק טומאה לחולין דכא עד שלא גלגלה אכתי לאו טבולין לחלה ניהו הר"ש: (ה) ומשמע דאל"ה הוי אסור לעשות בטומאה אפילו לחולין שעדיין אינם טבולים לחלה. טעמא דמ"מ סופו לבוא לידי חלה ולפיכך אסור לטמאו בידים: ולדברי הר"מ אפי' לגרום נמי אסור: (ו) מפרש בגמרא נדה ד"ז: כל שודאו מטמא תולין. גזרו על ספקו משום תולין הטבולין לחלה לאפוקי טבול יום כיון דלא מטמא ודאי חולין לא גזר עליו משום שטבולין לחלה: (ז) לפי לי הגמרא שם. תולין הטבולין לחלה כחלה דמו ואסור לגרום טומאה לחלם. א"כ אסיר נגרום להו טומאה. כ"ש לטמאה בידו: (ח) אע"ג דבפ"ב מ"ו דריש ליה. הא אמרינן' במנחות דס"ו דתרי עריסותיכם כתיבי. והר"מ הביא ספרי. תרימו תרומה את שמורם ממנו קדש והנשאר חול יצא

חלה(טו), פטורה מן החלה(טז): ו גר שנתגייר והיתה לו עיסה, נעשית(יז) ט) עד שלא נתגייר, פטור, ומשנתגייר, חייב. ואם ספק, חייב(יח) ואין חייבין עליה חומש(יט) רבי עקיבא אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור(כ) יא): ז העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן(כא), חייבת בחלה ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח, ואם אין בה טעם דגן אינה חייבת בחלה ואין

תפארת ישראל

חייבת: טו) ה' רביעיות: טז) וביש בחלק הישראל כשיעור, לכאורה היה נראה שלא יפרים עד אחר שחלק, דאל"כ הרי דאו' הוא, ובדאור' אין ברירה כשלהי ביצ'; ואעפ"כ יש לעיין, דעכ"פ הרי צריך לומר ברירה, דהוברר הדבר למפרע דבשעת גלגול היתה זאת העיסה' שלו, והאיך יפרים מפטור על החיוב? ואע"ג דהא דאין ברירה, היינו משום ספק, ואינו מחוייב להפרים רק מספק, דשמא נטל הנכרי כל החלק שהי' לו בשעת גלגול והישראל נטל חלק של הנכרי שפטור מחלה, עכ"פ ק' כיון דאפ"ה חייב הישראל להפרים, הרי יש לחוש דיפרים מפטור על החיוב? וי"ל דהכא בזה"ז מיירי, דחל' בארץ ישראל גם בזמן בית שני הוה רק מדרבנן [כנד' ד' מ"ו ב']; ובאמת בזמן בית ראשון א"א לתקן עיסתו רק ע"י שיפרים מע"ס' אחרת שוודאי חייבת על חלקו שבעיסה ש [ועי' פירושינו חגיג' פ"ג סי' ל"ג די"ל עוד בתי' אחר]. ולפ"ז רשאי להפרים ג"כ מזה ובה, דהרי בדרבנן יש בריר'; אבל הרי כבר כ' תוס' [עירובין ל"ח ב' ד"ה מאן] דכל דעיקרו דאוריי' הו"ל כדאוריי'. ואעפ"כ כבר פסק הרא"ש שיפרים מזה ובה, דבלא בלא יש בילה, וע"כ שיש שם קצת מחלקו של ישראל, והרי מדאוריי' אין שיעור לחל', וכן פסקינן [י"ד ש"ל ס"ג]: יז) ר"ל אם נתגלגל: יח) *ומפרים ומוכרה לכהן, ואי"להק מ"ם מדמאי דאע"ג דרוב ע"ה מעשרין אפ"ה חייב? י"ל התם פירות בחזקת חיוב הן, משא"כ הכא עיסה בחזקת פטור קיימא: יט) באכלה זר: כ) דס"ל הקרימה בתנור הוא גמר מלאכתו לחלה: כ"א) ר"ל שורגש טעם החטים, אף שאין בהחיטין כשיעו' חלה; ודוקא באורז וחטין הדין כך, דאורז נגרר בתר חטי', אבל בשאר מיני' בנלושו יחד מין פטור עם מין חיוב צריך טעם ושיעור חלה ממין החיוב, אע"ג שרוב העיסה ממין הפטור חייב [יד סי' שכ"ד ס"ט]:
ר"ל

ר"ע מברטנורה

רביעיות: ו ספק חייב. משום דהוי ספק איסור ולחומר'. ומפרים חלה ומוכר' לכהן (י): ואין חייבין עליה חומש. זר האוכלה אינו משלם את החומש אבל הקרן משל'. דתשלומי תרומה כפרה נינהו. הלכך מפרים תשלומין ומכפרת מספק. ומוכרן לכהן: אחר הקרימה בתנור. דסבר רבי עקיבא אין נגמר מלאכתה של חלה עד שיקרמו פני הפת בתנור. וזו היא עונתה לחלה. הילכך אם נתגייר קודם שיקרמו פני הפת בתנור חייב בחלה. ואין הלכה כרבי עקיבא: ז אורז. לאו מין דגן הוא וכל שאינו מין דגן פטור מן החל'. ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח: אם יש בה טעם דגן חייב בחל'. ואף על גב דאין בתן
כשיעור

עיקר תוי"ט

זאת שזה וזה קדם: ט נעשית. כיינו נתגלגלה נתסים ונטמטמה בשעורים. פר"ע: (י) ולפמ"ש כשם שתו' כרים דמאי. י"ל דלפכי מוכרה לכהן משום דהוי דבר מרובה א' מכ"ד. משא"כ ת"מ אחד ממאה. ועי"ל דהכא עיסה בחזקת פטורה קיימת. משא"כ פירות בל פ"ם דבחזקת חייבים הן. וכס"נ מלינו בגמ' דחולין פ"י לענין ממונא: יא) אחר הקרימה בתנור. לכאורה דוקא הכא פליג. וכ"ם בירו'. אבל
להר"ש

ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח: **ח** הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה [כב] ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה [כג], אם יש לו פרנסה ממקום אחר [כד], מוציא לפי חשבון [כה], ואם לאו, מוציא חלה אחת על הכל [כו]: **ט** כיוצא בו זיתי מסיק [כז] שנתערבו עם זיתי נקוף [כח] ענבי בציר עם ענבי עוללות [כט] אם יש לו פרנסה ממקום אחר [ל] מוציא לפי חשבון [לא], ואם לאו [לב] מוציא תרומה [לג] ותרומת מעשר לכל [לד], והשאר מעשר [לה] ומעשר שני לפי חשבון [לו]:
הנוטל

תפארת ישראל

כב) ר"ל שנטל השאור מעיס' שיש בה שיעור חלה; וה"ה בא"מ שאור רק עיסה אחרת שהיא טבל כך דינה: כג) וה"ה איפכא [י"ד סכ"ד סי"א]: כד) שיש לו עיסה אחרת שלא ניטל חלתה: כה) *ר"ל נותן מעיסה ההיא כדי א' ממ"ח בשאור; ואיהו בית מעיסה ההיא שיעור חלה, א"צ לצרף הכ, ובאין בה כשיעור צריך שיצרפה בסל עם העיס' הראשונ' [ש"ך שם סק"יט]: כו) ר"ל מפריש מנה ובה א' ממ"ח בכל העיס': כז) ר"ל זיתים שהלשן בע"ב מאילניו; המוסק בזיתי' הוא כמו בוצר בענבי': כח) שלקטו העניים בלקט שכחה פאה: כט) השייך לעניי'; ופירי של ב"ב חייב במעשר, ושל עניים פטור: ל) שיש לו טבל אחר: לא) ר"ל נותן מהטבל שהוא כפי מה שחייב מזיתי מיסוק המעורבי': לב) שאין לו טבל אחר: לג) *כאילו היה כל המעורבות טבל, דכיון דטבל אוסר בכ"ש ה"ל כאילו הכל טבל; ואף דאין בילה ביבש, הכא מיירי שדורך הענבים והזיתים ואחר כך מפריש: לד) ר"ל שאר המע' שחייב להפריש למעשר ראשון: לה) לאו דוקא, דהרי א"א
שיפריש

ר"ע מברטנורה

כשיעור חלה: **ח** אם יש לו פרנסה ממקום אחר. אם יש לו קמח אחר חוץ מעיסה זו מביא קמח כשיעור שאם יצטרפו לשאור זה שחייב בחלה יהיה בו חמשת רבעים שהוא שיעור חלה. ולש עיסה ומערב עם העיסה שיש בה השאור. ומוציא ממנה כשיעור חלה שצריך להפריש מחמשת רבעים: ואם לאו. שאין לו קמח מוציא חלה אחת מכ"ד על כל העיס' דטבל אוסר בכל שהוא במינו. ונעשית כולה טבולה לחלה: **ט** זיתי מסיק. זיתים שבעל הבית מלקט. ולקיטת הזיתים קרויה מסיקה: זיתי נקוף. זיתים שהעניים מלקטים כמה דאת אמר (ישעיה י"ז) כנוקף זית שנים ושלשה גרגרים. והם פטורים מן המעשר ענבי בציר. שחייבים במעשר: עם ענבי עוללו'. שפטורים מן המעשר: אם יש לו. טבל אחר כיוצא בזה מוציא ממנו לפי חשבון כשיעור מה שצריך להוציא מזיתי מסיק. או מענבי בציר שחייבים במעשר: ואם לאו. אם אין לו טבל אחר רואים אותו כאלו כלו טבל ומוציא תרומה ותרומת מעשר. על הכל: והשאר מעשר. ראשון ומעשר שני. או מעשר עני אין מוציא אלא לפי החשבון. ולא שלא יפריש אלא לפי חשבון. דהא אי אפשר להפריש תרומת מעשר עד שיפריש תחלה מעשר על הכל. ועוד אי לא מפריש מעשר על הכל. הרי כל מה שמעשר יש בהן חולין לפי חשבון. ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב אלא כל המעשר צריך להפריש על הכל אבל אין צריך ליתן ללוי ולעני אלא לפי חשבון. והשאר מערב עם פירותיו. וכן מעשר שני אין צריך לפדות אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותרומ' מעשר
שכן

עיקר תוי"ט

לפר"ח בשם ספרי השחש דבכל חלה קאמר שום נחר הלחכתה תי"ט: יב) מוציא תרומה. יגלי ספק שיטול לאחד וליקח ולקטם מן שעניים דפי ניקוף שמעורבים על שדך שנזכר בפאה מ"ב פ"ה. סל"ח:
יחר"ש

י הנוטל שאור מעיסת חטיםלו) **ונותן לתוך עיסת אורז. אם יש בה טעם דגן, חייבת בחלה ואם לאו פטורה**לז)**, אם כן למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא, מין במינו**לח)**, ושלא במינו בנותן טעם**טו)**:**

פ"ד

תפארת ישראל

שיפריש ת"מ על הכל, אם לא שיפריש מקודם נמי מעשר על הכל והו דאי לא מפריש מעשר רק לפי חשבון החיוב שנתערב, הרי במה שמפריש, מעורב נמי מהפטו' לפי חשבון ומפריש מפטור אחיוב, אלא יפריש מע"ר ומע"ש על הכל, ומפריש ממעשר זה תרומת מעשר על הכל, ונותנו לכהן, אבל מהמעשר אינו נותן ללוי רק לפי חשבון וה"ה מע"ש אינו פודה רק לפי חשבון: לו) ר"ל מעיסה שהיה בה שיעור חלה שלא הורם חלתה: לז) אפילו יש בשאור שיעור חלה: לח) *דהטעם שאוסר בכ"ש, משום דכשהתירו כך איסורו [כע"ז ד' ע"ג ב'] והרי חטה אחת פוטרת הכרי, ובאינו מינו לא שייך זה; ואפי' לטעם הירושלמי הכא דטבל לא בטל, מדהו"ל דבר שיש לו מתירין, ונזכר זה הטעם גם בבבלי [נדרים ד' נ"ח ע"א], ולפ"ז גם טבל של ת"מ לא בטל, עכ"פ גם דשיל"מ בטל באינו מינו [כי"ד ק"ב]; וב' הטעמים תרווייהו צריכי, דאי משו' טעם קמא דכשהתירו כך איסורו, הו"א בטבול לת"מ דליכא ה"ט בטיל, ואי משום דשיל"מ הו"א דבאין בעלי' כאן למשאיל בטל קמ"ל מיהו בטבול לתר"מ, וגם אין הבעלים כאן, אפ"ה לא בטל דלא פלוג רבנן בתקנתייהו:

ר"ע מברטנורא

שהן במיתה. כשמפריש על הכל נמצאו חולין שבכהן מדומעין. וצריך שיתן הכל לכהן (יג): **י הנוטל שאור מעיסת חטין.** שלא הורמה חלתה: **ואם לאו פטורה.** דאין הטבל אוסרה כיון דליכ' טעם. **א"כ למה אמרו הטבל אוסר בכל שהוא.** דאמרן לעיל כשאין לו פרנס' שמביא [ס"א שמוליא] על הכל. הני מילי במינו. אבל שלא במינו כי האי דחטין באורז בנותן טעם. דטעמ' דטבל בכל שהוא משום דכשהתירו דחטה אחת פוטרת את הכרי (יד) כך איסורו. והאי טעמא לא שייך אלא במין במינו:

פ"ד

פ"ד

עיקר תוי"ט

(יג) והר"ב נסתפק אם יתן בחנם או במוכר לו היתר לפי חשבון כמ"ש ברים דמאי: (יד) ולפ"ז דוקא טבול לת"ג אבל במע"ר הטבול לת"מ לא ומיהו התו' הביא בשם הירו' ע"א. משום דהוי דשיל"מ ואפילו באלף לא בטיל. וצ' דת"מ איצטריך לטעמא דכשהתירו כו' משום דמטעם דשיל"מ לא היה נאסר אלא כשהבעלים בעיר שיכולים להפריש אבל כשאינם בעיר אף שיכול לילך למקומם מ"מ כיון שיש טורח והוצאה הוי כאל"מ: טו) **ושלא במינו נותן טעם.** דלא אמרו דשיל"מ אפילו באלף לא בטיל אלא במינו:

פ"ד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א. אוכלין עראי בלי הפרשת **חלה,** מעיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורין, אבל באכל אח"כ בלי הפרשת **חלה חייב** מיתה ביד"ש, ואפ"ה תיכף שנותן המים ונתערב בקמח כשיעור חלה, אף שלא נלוש עוד כראוי, יפריש חלה, מחשש שמא תתטמא העיסה בינו לבינו, ובהפרשה זו מתיר גם הקמח שבעריבה שאין בו שיעור חלה, ואם התנה בפירוש, חל ההפרשה על קמח שיעור חלה שבעריבה שלא נגעו בהם המים עדיין. ולדידן שכולנו ט"מ לא תפריש לכתחילה רק אחר גמר הלישה: **מ"ב.** עיסה שקודם שנתגלגלה יפה, נדמעה בתרומה, שאין בחולין ק"א לבטלה, פטורה, ובנתערבה משנתגלגלה חייבת לפי שיעור החולין [וכמ"ח], מדכבר נתחייבה, וכן בנטמאה מספק קודם שנתגלגלה, תעשה בטומאה, ולדידן דמות- לגרום טומאה להטבול לחלה [עי' פ"ב מ"ח], גם בנולד ספק טומאה משנתגלגלה מותר לטמאה: **מ"ג.** עיסה שהקדישה קודם גלגול, וגלגלה הפודאה, חייב, ואם משגלגלה הקדישה ג"כ חייב, ורק בהקדשה קודם גלגול וגלגלה הגזבר, הפודאה פטור: **מ"ד.** הקדיש פירות

 מחוברין

פ"ד שתי נשים(א), שעשו שני קבים(ב), ונגעו זה בזה(ג) אפילו הם ממין אחד, פטורים. ובזמן שהם של אשה אחת מין במינו, חייב(ד) ושלא במינו, פטור(ה): ב איזה הוא מין במינו. החטים אינן מצטרפות עם הכל, אלא עם הכוסמין, השעורים מצטרפות עם הכל, חוץ מן החטין.

רבי

ר"ע מברטנורה

פ"ד שתי נשים: אפילו הן ממין אחד פטורים. ואין נשיכה וצירוף של מצרפן כיון שמקפידות ואפי' לשו שני קבין כאחד כיון דסופן ליחלק פטורות שהש מתני' כבית הלל דאמרי' קביים לחלה ואינה הלכה דקי"ל דחמשה רביעיות הוא שיעור חלה: ובזמן שהן של אשה א'. שהשתא אחת אינה מקפדת אם העיסות נוגעות זו בזו: מין במינו חייב. בנשיכה או בצירוף סל: ב החטים אינן מצטרפות עם הכל. אם היו שתי עיסות אחת של חטים ואחת של מין אחר מחמשת המינים ואין באחת מהן שיעור חלה ונושכות זו בזו: השעורים מצטרפות עם הכל. אף עם הכוסמין ואף על גב דמין חטים הן לאו דוקא מין חטים אלא מין

שעורים

תפארת ישראל

פ"ר א) אורחא דמלתא נקט, דסתם נשים מקפידות זע"ז, דאשה עיני' צרה [כב"מ רפ"ז, א'] וה"ה כל סתם בני אדם: ב) ר"ל דהו"ל שיעור חלה יחד: ג)°ה"ה אפי' נילוש יחד, ונקט נגעו רק לרבותא של הדיוק, דבידוע שאינן מקפידות אפי' על ידי נגיעה מצטרפי כשנשכו [י"ד שכ"ו ש"ך סק"ב]: ד) כשנשכו העיסו' או נצטרף בסל: ה) [ועי' ריש מכילתן ס' ד'] °וה"ה בא' קיבר וא' נקי', או בא' כרכום ובשני אין בו מסתמא מקפיד שלא יתערבו, אם לא נלושו יחד [שם] מיהו ביש בכ"א כשיעור, מפרישים מעיס' על חברת' כשנשכו, ואף דבכל עיסו' מפרישים מזע"ז וא"צ נשיכה רק שיהיה מוקף, הכא שאני דמקפיד אהתערובתן [ט"ז שם סק"א] אבל שתי ב'

עיסות

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מחוברין קודם שבאו לעונת המעשר [כפ"א דמעשר] ופראן, ובאו אצלו לעונת המעשר או הקדישן משבאו ופראן חייבין בתר ומע; ובהקדישן עד שלא באו, ובאו לעונת מעשר ביד גזבר, ואח"כ פראן פטורין מתר"ומע: מ"ה. עיסת נכרי שלשה ישראל פטורה מחלה, ונאיפכא חייבת; ובנתן זה לזה במתנה. תליא במי שהיתה שלו בשעת גלגול: ישראל ונכרי שמשותפין בעיסה, פטור מחלה עד שיודע וודאי, שיש בחלק הישראל כשיעור חלה, ואז יפריש מנה ובה כשיעור שחייב מחלקו: מ"ו. עיסת גר שנילוש קודם שטבל אע"נ שכבר מל פטורה, ומשנתגייר חייב, [ואם ספק חייב וא"ה עליו חומש]; והאידנא דחלה מדרבנן אפילו בא"י, גם בספק בא"י פטור: מ"ז. עיסה המעורבת מחטין ואורז, אם נינש טעם החטין בעיסה, אף שאין בהחטין כשיעור חייבת בחלה, ויוצא בה ידי חובת מצה בפסח; ובספק הו"ל כודאי אין בה טעם דגן, ופטורה מחלה ואין יוצא בה יד"ח בפסח; ודוקא כחטין ואורז; דכמעט דמו אהדדי, אבל שאר ד' מיני דגן שנתערבו במין פטור, דוקא ביש בהחטין כשעור חיוב, אע"ג דהמין פטור רבה עליו, אפ"ה כיון שנינש בה טעם דגן הרי טעם כעיקר דאורייתא וחייבת [עש"ך (ק"ל) [שכ"ר] סק"ו ורפו"ז שם]: מ"ח. (עיסה) [שאור] שלא נטל ממנה חלה, ונתערב ממנה בעיסה שהורמ' חלתה, אם יש לו עיסה אחרת שלא הורמה חלתה, מפריש ממנה השיעור שחייב על זאת שנתערבה, ולא כשיעור כל התערובות, ואם לאו מפריש מהתערובות כאילו כולו טבל, מדנתערבה מין במינו; ואפילו בנתערב (שאור) [עיסה] מחוייב בחלה בעיסה שנפטרת כבר דינא הכי [עש"ך שכ"ד סק"ה]: מ"ט. וכן זיתים שחייבים במעשרות שנתערבו בזיתי לקט שכחה ופאה, ונכתשו כולן ועשאן שמן, או ענבים שנתערבו כה"ג ונעשו יין, אם יש לו טבל במק"א מפריש ממנו כפי חיובו שעל מין חיוב שנתערב; ואם לאו מפריש תר"ומע מכל התערובות, כאלו הכל טבל, מדהוא מין במינו לא בטל. (ונתהפך ההיתר לאיסור), ומהמעשר שהפריש לכל וכדאמרן, חוזר ומפריש תרומת מעשר לכל, אבל מהמעשר הנשאר שיתנו להלוי. א"צ ליתן לו רק כפי שחייב ממין החיוב שנתערב; וכ"כ מעשר שני שמפריש מהתערובות כפי כולו. אינו פודה ממנו רק לפי חשבון מין המחוייב: מ"י. ודוקא שנתערב הטבל במינו כך דינו, אבל טבל שנתערב באינו מינו אפילו הוא ג"כ מין מחמץ מתבל ומדמע, כגון שאור חטין טבל שנתערב בעיסת אורז, אע"ג דחטין ואורז דמו אהדדי כמש"ל, אפ"ה כל שאין טעם דגן בהעיסה פטור, וכל זה מיירי כשהיה השאור מעיסה שיש בה שיעור חלה:

רבי יוחנן בן נורי אומר, שאר המינים ו) מצטרפין זה עם זה ז): ג שני קבין ח) וקב אורז או קב תרומה ט) א) באמצע ב). אינן מצטרפין י), דבר שנטלה חלתו באמצע, מצטרפין. שכבר נתחייב בחלה: ד קב חדש וקב ישן יא) שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע. וחכמים אוסרים יב). הנוטל חלה מן הקב יג), רבי עקיבא אומר חלה יד), וחכמים אומרים אינה חלה: ה שני קבין שנטלה חלתן של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו. חזר ועשאן עיסה אחת רבי עקיבא פוטר טו). וחכמים מחייבין. נמצא חומרו קולו טז): ו נוטל אדם כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה

תפארת ישראל

עיסות בח"ל, דוקא בגלוס כ"א בפ"ע, צריך שיפרים מהמוקף, אבל עיסה שלשה וחלקה, א"צ מוקף, רק שיהא שיריס מעיס' שמפריש [שכ"ג ס"א]: ו) ר"ל כוסמין ושבולת שועל ושיפון, ועי' פ"א: ז) °ודוקא לענין חיוב מצטרפי', אבל אין תורמין מזה"ע [כפ"ב דתרומ' מ"ו]: ח) של מין א' החייב בחל': ט) שאינן חייבין בחלה, וקמ"ל תרומה אף שהוא מין החיוב, משא"כ אורז, והנא אורז אף שע"י טעס דגן אפשר שיתחייב, משא"כ תרומה, דמוע פטור מחל', להכי צריך תרתי: י) אפי' נשכו יחד: יא) מתבואה ישנה וחדשה, והרי אסור להפריש מזע"ז [כתרומות פ"א מ"ה]: יב) °מיהו וודאי מצטרפי לחיוב חלה, ויטול מכל א' בפ"ע, והכי קיי"ל [שכ"ד ס"ח]: יג) ר"ל מעיס' פחות' מכשיעור: יד) כשהשלי' אח"כ להעיסה כשיעור חלה: טו) לטעמיה במ"ד: טז) °חומרו של כל מ"ד במ"ד, הוא קולו במ"ה, וקיי"ל כחכמים [שכ"ו ס"ה]:
זאת

ר"ע מברטנורה

שעורים ואף מין חטים והכי פרישנא לי' ברים פ"ק: שאר המינים מצטרפין זה עם זה. כגון כוסמין ושבולת שועל ושיפון. והלכה כר' יוחנן בן נורי: ג שני קבין. של אחד מחמשת המינים שחייבין בחלה: וקב אורז. או תרומה שאין חייבין בחלה באמצע: אין מצטרפין. להתחייב בחלה: ד יטול מן האמצע. ממקום שנושכין זה את זה כמצא מפריש משתיהן: וחכמים אוסרים. שהרואה סבר שמותר לתרום ולעשות מן החדש על הישן ומן הישן על החדש (ג). והלכה כחכמים: מן הקב. שאין בו שיעור חלה: רבי עקיבא אומר חלה. והוא שהשלים (ד) על העיסה אחר כן כשיעור חלה דכיון שנשלם השיעור הויא רנה למפרע: אינה חלה. כיון שבשעה שהפרישה' היתה העיסה פטור' והלכה כחכמים: ה ר' עקיבא פוטר. ואזדא לטעמיה דהדר והויא חלה למפרע: נמצא חומרו קולו. חומרא של רבי עקיבא דאמר לעיל בנוטל חלה מקב דהויא חלה וקדשה גורם לו להקל ולפטור בשני קבים שנטלה חלתו של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו: ו נוטל אדם כדי חלה וכו'. הרוצה ללוש כמה עיסות של דמאי טמא יטול לקבוע חלתן מעיסה טהורה שלא הורמה חלתה ובתהיה זאת העיסה הטהורה קבועה
לחלה

עיקר תוי"ט

א) וקב אורז וכו'. ירו' אילו תנן אורז ולא תנן תרומה. הוה אמרינן אורז ע"י שאינו ממינו אינו מצטרף. ואלו שני תרומה ולא תני אורז, ה"א תרומה ע"י שאין נגררת אינו מצטרף. כלו' אורז נגרר כדתנן דאם יש בו טעם דגן חייב בחלה. הר"ש: ב) באמצע. ונושך זה בזה. הר"מ והר"ש: (ג) כך מפ' בירו' מכח קושיא דכמו דשיפון וכוסמין שהן ב' מינין ע"י שהן דומין מצטרפין. חדש וישן לא כ"ש. ואיסורא דאין תורמין על פטור ע' תנן לה במשנה ה' פרק קמא דתרומות: (ד) דאלת"ה תקשה דידיה אדידיה ממ"ג ס"ב. ירוש'

ופירש

חיָתה, לעשותה בטהרה. להיות מפריש עליה והולךְ חלת דְמַאי יז), **עד שתסרח.** שחלת דְמַאי נִטְלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף:
ז ישראל

תפארת ישראל

יז) זאת היא משנה חמורה ורבו בה פירושי', **הרמב"ם** [פ"ז מבכורים] פי' דה"ק, עושה אדם עיסה בטהרה, ולא יפריש חלתה, רק יסמוך עליה שתהי' כולה חלה על עיסות אחרו' דמאי, דהיינו של ע"ה, שיש בהן ספק אם הורם חלתן או לא, ואע"ג דע"כ העיסו' ע"ה טמאו', אפ"ה מדמסופק בהו אם חייבות בחלה, מותר להפריש מטהור על הטמא. **ותמוה** הרי הע"ה לא נחשד על החלה כמו שלא נחשד על ת"ג? ואת"ל כרבינו קרבן אהרן, דרק באכילת' אינו חשוד אחלה, אבל חשוד למכור הטבול לחלה, ק' דמלבד דלא אשכחן כן [וע' דמאי רפ"ה] ק' נמי בלא זה הרי העיסה הטהורה וודאי חייבת בחלה, ואם כן האיך יפריש מהחיוב על הספק פטור? ואת"ל דמיירי דגם העיסה הטהורה יש בה ספק אם הופרש חלת', קשה מי ימדוד ב' ספיקות הללו זה מול זה, דלמא א' מהן וודאי, וא"כ יפריש מפטור על החיוב או אפכא? **והר"ש** ונושא כליו הר"ב ז"ל פי' דה"ק, דחבר שקנה תבואה מע"ה, ועשה אותה החבר עיסה, והרי פירות ע"ה טמא', נמצא שעיסה זו טמא, וגם וודאי חייב' בחלה; והא דקרי לה חלת דמאי, לא כמו שהבין הרמב"ם שמסופק אם חייב' בחלה, רק ר"ל שהיא חלה מתבואת ע"ה, ולא נקט דמאי רק לאשמעינן שטמאה היא, ואפ"ה מפריש עליה חלתה מעיסה טהורה: **ותמוה** גם פי' זה, דכיון דעיסה זו וודאי טמאה טומאת ע"ה שסורפין עליה תרומה [כטהרות פ"ד מ"ה], וגם וודאי חייבת בחלה, דהרי החבר **עשה** העיסה, א"כ מה הקילו גבה להפריש מטהור על הטמא? ובתו' **חדשים** פי' דחלת דמאי דמשנתינו היינו תרומת מעשר של דמאי שמסופק בו שמא לא הפריש הע"ה מתבואה זו תרו"מע ונמצא שהתרו"מע שהפריש החבר פטור מחלה, או שמא כבר הפריש הע"ה תרו"מע, ונמצא שתרו"מע זה שיפריש החבר מספק חולין גמורי' הוא, וחייב בחלה, ומדמפריש החבר חלה זו מספק, מות' להפריש מטהור על הטמא; ואלו דבריו תמוהים ביותר, דהרי העיסה טהורה שיפריש ממנה חלה וודאי חייבת בחלה, והאיך יפריש מהיוב על ס' הפטור? ואת"ל דמיירי דבעיסה הטהורה נמי יש בה ספק חיוב חלה, ק' קושית הנ"ל להרמב"ם, דמאן מפיס שיהיו ב' הספקות שקולים בשוה, ודלמא א' מהן וודאי חייב, והב' וודאי פטור? והן אמת דבמהדור' קמא אני בתומי תמכתי על הגאון תוס' חדשים זצוק"ל, והתיגעתי ליישב דבריו, דמיירי דהעיס' הטהורה והטמאה שניהן מתרומת מעשר א' הן, ושניהן של אותו הדמאי, אלא שזה נעשה בטהרה, וזה בטומאה, ונמצא שספק שניהן שוה. אולם השתא דקשישנא לדרדקי, האיר ד' עיני, וראיתי כי בדותא היא, ובמה"כ הגאון הנ"ל כד נייס ושכיב אמר להא מלתא, דכיון דאוקמא למשנתינו, דכל העיסה הטמאה היא תרומת מעשר, א"כ אסורה לכהן לאכלה, א"כ תמוה למה יפריש עליה חלה כלל, הרי הבלק שיפריש עליה החלה אסורה לאכילה? **ולפענ"ד** לא נשאר לנו לומר, אחר שחזרנו על כל הצדדי', **אלא** דמיירי שקנה **עיסה** מכותי, דגם הנקנ' ממנו

ר"ע מברטנורה

להלה על כל עיסות שילוש מן הדמאי הטמא: **עד שתסרח.** עיסה זו ולא תהיה ראויה למאכל אדם שבדמאי הקלו לתרום מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף והקלו נמי לתרום מן הרע על היפה וחלת דמאי היינו הלוקח תבואה מעם הארץ ומאכילה לעניי' ולאכסניא כדתנן מאכילים את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי והלה שמפרישים ממנה היא

ז ישראל שהיו אריסין לגוים בסוריא(יח), רבי אליעזר מחייב פירותיהם במעשרות ובשביעית. ורבן גמליאל פוטר(יט), רבן גמליאל אומר. שתי חלות בסוריא(כ). ורבי אליעזר אומר חלה אחת(כא), אחזו קולו של רבן גמליאל(כב), וקולו של רבי אליעזר(כג), חזרו לנהוג(כד), כדברי רבן גמליאל בשתי
דרכים

תפארת ישראל

ממנו נקרא דמאי, והרי יש בעיסה זו ספק, שמא הכותי לעצמו עשאה, וכבר הפריש חלתו או שמא למכרה לישראל עשאה, ומדלא חייש אלפני עור לא התקן מכשול, לא הפריש חלתו, ולפיכך החבר שלקח העיסה, חייב להפריש חלתו מספק; אבל מדעים' זו טמאה היא, דכותי לא נזהר בטומאה, להכי קאמר תנא שאם יש לו עוד עיסה שעשאה הכותי בטהר' כגון שטבל הכותי לפניו [כנדה ל"ג ב'] או שלשה הכותי שמי פירות שאינן מכשירים והמק"טו, והרי גם בה יש ספק אם הפריש הכותי חלתו; קאמר לן תנא דכיון בחלת שניהן ספק, מפרים מהטהורה על הטמאה: יח) ארץ זיריען מזרחית לפונית לגביל ארץ ישראל, ועמ"ש פ"ו דמאי סי' ל"ג: יט) משא"כ בשגוף הקרקע שם של ישראל, מודה ר"ג דחייב: כ) א' לאור וא' לכהן, ככל ח"ל: כא) כא"י: כב) דפטורה ממעשר ושביעית: כג) דאמר חלה א': כד) *נ"ל דר"ל חזרו חכמים והנהיגום כדברי ר"ג וכו' דכל השוכה ב' קולות דסתרי אהדדי, מקרי רשע [בעירובין ד"ז א']; וקמ"ל תנא דאף
בדרכו

ר"ע מברטנורה

היא חלת דמאי (ה): ז בסוריא. ארצות שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת ארץ ישראל (ו): רבי אליעזר מחייב וכו'. קסבר עשו סוריא כארץ ישראל לענין מעשרות ושביעית: ורבן גמליאל פוטר. דסבר לא עשו סוריא כארץ ישראל ואינו חייב מעשרות בסוריא אלא בזמן שהקרקע של ישראל ואין לעכו"ם חלק בו: ר"ג אומר שתי חלות בסוריא. כדרך שמפרישים שתי חלות בחוצה לארץ האחת נשרפת מפני שהיא טמאה כטומאת ארץ העמים. והשנית הנתן לכהן כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל: ורבי אליעזר אומר חלה אחת רבי אליעזר לטעמיה דאמר עשו סוריא כארץ ישראל ואין עפרה מטמא כעפר ארץ העמים הלכך חלה אחת והו לא: אחזו קולו של רבן גמליאל. דפוטר סוריא ממעשרות ושביעית. וקולו של רבי אליעזר. דאמר בסוריא חלה אחת. ואנן קיימא לן שהעושה כקולי דמר וכקולי דמר רשע הלכך חזרו לעשות כרבן גמליאל בשתי דרכים שאין סוריא כארץ ישראל לא לענין מעשרות ושביעית כשיש לעכו"ם חלק בקרקע. ולא לענין חלה.
וש

עיקר תוי"ט

(ה) ותימה דשאם ודאי לא הופרשה החלה שהרי עדיין לא נתחייבה בחלה כשהיתה התבואה ביד ע"ה ומאי ספק חלה איכא. והר"ש כתב ותימה מה היא חלת דמאי, אי בלוקח עיסה או לחם מע"ה. היכן מלינו דנחשדו ע"ה על החלה. והלא לא נחשדו אתו"ע ומ"ש חלה. דהא דנחשדו על המעשר משום דסברי דלא הוי במיתה כו' וי"ל דחלת דמאי היינו שלקח תבואה מע"ה ועשה ואפאה והפריש ממנה חלה. והתלם אסורה [אף] לכהן עד שיפרים ממנה מעשר ות"מ כדין דמאי כו'. ובאותו תיקון מניח להיות מפריש עליה כו' וע"ש. [והת"ח מישב חלת דמאי. ת"מ של דמאי שביד כהן כיון שאינו וודאי תרומה חייב להפריש ממנה חלה. וכן מע"ש שביד ישראל דקי"ל מע"ש [וודאי] פטורה מן החלה לר"מ דס"ל ממון גבוה הוא. אבל במ"ש של דמאי הוה ספק]: (ו) וטעמא מפ' בירו' לפי שהיה דוד מניח ספרי א"י ומכבש ספרי ח"ל. אבל אילו כבש כל ארץ כנען לגבולותיה ואח"כ כבשן היה כבושו כמו א"י לכל דבר. ומפרש הר"מ כיון שהיה מלך ישראל ועל פי ב"ד הגדול היה עושה שא"י הוא מכבוש מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל באיזה ארץ שתהיה ואם יחיד או שבט כבשו אפי' בארץ שנתנה לאברהם אינה נקראת א"י כדי
שינסו

דרכים[כה]. ח יבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה[כו]. מארץ ישראל ועד כזיב. חלה אחת[כז] מכזיב ועד הנהר[כח]. ועד אמנה[כט], שתי חלות[ל], אחת לאור ואחת לכהן. של אור יש לה שיעור[לא]. ושל כהן אין לה שיעור[לב], מן הנהר ועד אמנה ולפנים[לג], שתי חלות. ארת לאור ואחת לכהן

תפארת ישראל

בדרבנן אסור לעשו' כתרי קולי דסתרי אהדדי: כה) משום דלכ"ע הוא רק מדרבנן, להכי תפסו לקול' כר"ג. דמיקל טפי מר"א: כו) °ר"ל חלוקות בדיני חלה; ודע דכזיב, הוא אכזיב [הנקרא ניב בלשונם] והנהר הוא נהר שיחור [זיכער בל"א] והר אמנה [מאנט האר] בלשון במערב א"י, כנראה ממפת הארצות אשר לפנינו; הנהר הוא במקצוע דרומית מערבי', ואמנה במקצוע צפוני' מערבי', וכזיב באמצע, ועמ"ש פ"ו דשביעית סימן ט' ובציור שם: כז) °ר"ל מא"י לצד צפון ועד כזיב, מדכבשו' גם עולי בבל, ה"ה א"י גמור וחייב' כמות': כח) ר"ל לצד דרום לכזיב; כט) °ר"ל מכזיב ולצפון עד אמנה. ל) מדנכבש רק מעולי מצרי' ולא מעולי בבל, וקדוש' ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא [ואפילו מה שכבשו עולי בבל, אין חלתה מ"הת, מדלא עלו כולן עם עזרא, ובחלה נאמ' בבואכם, ביאת כולכם] לכן ארצ' טמא' כח"ל, ומפרישין ב' חלות כבח"ל: לא) °דמדהיתה זאת הארץ קדושה תחילה והשתא היא ח"ל, דמיא טפי לחלת א"י שנטמ', להכי אותה של אור צריכ' שיעור א' ממ"ח, כעיס' טמא' שבארץ ישראל: לב) מדהיא רק מד"ס: לג) ר"ל בין הנהר לאמנה

ר"ע מברטנורה

וכן הלכה: ח שלש ארצות. חלוקות בדין חלה: מארץ ישראל ועד כזיב. כלומר כל ארץ ישראל עד כזיב שהיא רצועה היוצאה מעכו לצד צפון וכבשוה עולי בבל וקדשוה קדושה שניה. מפרישים חלה אחת. ונתנת לכהן ואוכלה בטהרה: מכזיב ועד הנהר. לצד מזרח ומכזיב ועד אמנה לצד מערב ואינה ארץ ישראל ממש לפי שכבשוה עולי מצרים ולא כבשוה עולי בבל וקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא: מפרישין שתי חלות. הראשונה נשרפת לפי שהיא טמאה כטומאת ארץ העמים כיון שלא כבשוה עולי בבל. והשניה נאכלת לפי שאין טומאת החלה הראשונה מפורסמת (ח) שהרי אינה ארץ העמים גמורה. ואם לא היו מפרישין חלה שניה הנאכלת יאמרו תרומה טהורה נשרפת. אבל כשמפרישין חלה שניה ונאכלת, הרואה טהן על לבו להבין טעם הדבר או שואל לחכמים ואומרים לו: של אור יש לה שיעור. מפני שזאת הארץ היתה קדושה כבר נראית חלתה כשל תורה (ט) הלכך יפריש כשיעור שמפרישים מעיסה טמאה א' מכ"ד או ממ"ח (י): ושל כהן אין לה שעור. לפי שהיא מדברי סופרים: מן הנהר ומן אמנה ולפנים. כלומר מתחלת הנהר ולפנים ממנה וכן מתחלת אמנה ולפנים ממש חוצה לארץ ממש ומפרישין שתי חלות ושתיהן מדברי סופרים: אחת לאור. שהיא טמאה כטומאת ארץ העמים ממש: ואחת לכהן. כדי שלא

תשתכח

עיקר תוי"ט

שינהגו גם כל המצות: ז) שתי חלות. ולא מצינו בתרומה שיאמרו להפריש ב' תרומות משום דבחלה יש לחוש יותר שלא תשתכח תורת חלה משום דשייכא בכל אדם המגלגל עיסתו. אבל תרומה אין רגילין בה אלא בעלי קרקעות וממרחי תבואות תוי"ט: (ח) וכדין שלישי פי' שארץ העכו"ם טמאה ממש ועי"ל מ"ט: (ט) ואף במקומות שכבשו עולי בבל אינה מן התורה ואפילו בימי עזרא דדרשינן בבואכם ביאת כולכם ולא כביאת מקצתכם (ואפ"ה א"צ אלא חלה א' הואיל ואין שארץ טמאה. תוי"ט): י) והכי תמוה דמ"ש מדין השלישי דכתבו בו א' ממ"ת. ואפשר לסגיה שהורה במקום טמאה. תוי"ט

וע"ע

לכהן לד) של אור אין לה שיעור יא), ושל כהן יש לה שיעור לה), וטבול יום לו) אוכלה לז), רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה, ואסורה לזבים ולזבות לנידות וליולדות, ונאכלת עם הזר על השלחן לח). ונתנת לכל כהן לט):

ט ואלו

תפארת ישראל

לאמונה, לפנים מכזיב [ועי' בגיור הנ"ל] דשם ח"ל ממש; וה"ה שאר ח"ל: לד) *דהרי נריך להפריש חלה גם בח"ל, מד"ס שלא תשתכח תורת חלה, ואי יתנוה לכהן, הרי מדנשמאה בטומאת ה"ל, יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת, ואי ישרפוהו מה"ס, עכ"פ מדאינו ידוע לה שום טומאה וודאים יאמרו ראינו תרומ' טהורה נשרפת, להכי תקנו ב' חלות; דעי"ז מסיק אדעתיה לחקור: לה)) דמדשניהן מד"ס, ראוי להרבו' בהנאכל': לו) היינו שמא שטבל ולא העריב שמשו: לז) לחלת אור שבח"ל, דמדהיא מד"ס הקילו בה, דלא לאסרה רק למי שטומאה יוצא מגופו, כבעל קרי, זב, נידה, ולא לנטמא' ממגע טומא' והרי בטבל, נטהר מטומ' שמגופו; ולר"ן פרק אלו עוברין דוקא לטומאת מת א"נ העריב שמש אבל לטומא' שמגופו, כגון קרי וזב ונד', לא שרי בלי טע"ם: לח) ול"ב הפלא' אטו אכיל': לט) אפי' לאינו אוכל חוליו בטהרה, אבל לכהן ע"ה לא; ואגן קיי"ל מדהשת' אין חלה נאכל בא"י, א"נ

ר"ע מברטנורה

שתשכח תורת חלה שנתנה לכהן: של אור אין לה שיעור. הואיל ושתיהן מדברי סופרים מיטב להרבות באותה שנותנין לכהן שנאכלת ולא בנשרפת: וטבול יום אוכלה. לחלות האור של חוצה לארץ. וטבול יום דקאמר הכא הוא כהן שטבל לקריו. שאין חלת האור של חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו אבל טמא בשאר טומאות מותר בה הלכך בחוצה לארץ היכא דאיכא כהן קטן שלא ראה קרי מימיו. או כהן גדול בשנים שטבל לקריו מפריש חלה אחת בלבד ונותנה לכהן. ואי ליכא כהן קטן או כהן גדול שטבל לקריו ואיכא כהן בעל קרי מפריש שתי חלות. אחת לאור ואין לה שיעור. ואחת לכהן ויש לה שיעור אחד מארבעים ושמה כדין כל עיסה שנטמאה באונס. דטומאת ארץ העמים טומאת אונס היא ואוכלה הכהן בקריו כדי שלא תשכח תורת חלה מישראל: א"נ טבילה. ובעל קרי מותר בחלת חוצה לארץ. ואין הלכה כרבי יוסי: ואסורה לזבים ולזבות. רבנן קאמרי לה דאלו לרבי יוסי שריא לזבים ולזבות כי היכי דשריא לבעל קרי (יג): ונאכלת עם הזר על השלחן. דלא גזרינן העלאה אטו אכילה: ונתנת לכל כהן. בין לכהן חבר בין לכהן עם הארץ. כך פירש רמב"ם ואין שיטת הגמרא מוכחת כן שלא בין לכהן שאוכל חוליו בטהרה בין לכהן שאינו אוכל חוליו בטהרה. אבל לעם הארץ אין נותנין שום מתנה ממתנות כהונה דכתיב (ד"ה ב' ל"א) לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת ה' אין נותנין מנה אלא לכהנים המחזיקים בתורת ה' (יג) וכן הא דתנן לקמן אלו

עיקר תוי"ט

ופ"ע: יא) אין לה שיעור. ובסי' שכ"ב כתב הרמ"א דבזה"ז אין מפרישין רק חלה א' ובלא שיעור. וטסגין ליטול כזית ת"ח: (יב) וריטב"א וט"י אוכלה מוקי לה הר"ב בטבל לקריו וי"ל כך אסורא זבים כו' במתי מוקים לה אי בדלא טבל שפיטא שהתא בעל קרי שאין טומאתו חמור, דאסרי באינו טבול. כ"ש הני כו' ואי בדטבלי נמי אסרי קשה וי"ש דגבייהו אסרי בדטבלי ולא כן בבעל קרי וכלא שריכה צריכים הערב שמש ובמאי י"ג הואיל וטומאתן תמידי החמירו נאכול אף חלת ח"ל הראשונה עד שיעריב במתן הוי"ט ופ"ע: (יג) גר' דל"ק דהך הר"ב לא קאמר אלא במי שבא קבל עליו דברי חברות לענין טומאה

ט ואלו נתנין לכל כהן (מ), החרמים (מא) והבכורות (מב), ופדיון הבן, ופדיון פטר חמור (מג) הזרוע והלחיים והקיבה (מד) וראשית הגז (מה), ושמן שריפה (מו), וקדשי המקדש (מז), והבכורים, רבי יהודה אוסר בבכורים (מח), כרשיני תרומה רבי עקיבא מתיר (מט) *והחכמים אוסרים: י ניתאי איש תקוע הביא חלות מביתר (נ) ולא קבלו ממנו (נ), אנשי אלכסנדריא הביאו חלותיהן מאלכסנדריא, ולא
קבלו

תפארת ישראל

א"י בח"ל רק חלה א', גם אין לה שיעור, ושהגין בכזית, גם אין נוהגין להאכילה לקטן, או לגדול שטבל לקריו, מדאין כהנים וודאין, מיהו חלה בע"פ מותרת לכהן שטבל לקריו, וה"ל משום דלא שכיחא ל"ג בה רבנן; והאוכלה מברך כמוציא, ואח"כ אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה [י"ד שכ"ב]: מ) באומר נכסי מוחרמים לה': מא) תם למזבח, ובעל מום לכהן: מב) שפודהו בשה: מג) *מבהמה, כששוחטה נותן לכהן זרוע ימין מפרק ארכובה הנמכרת עם הראש עד רוחב הכתף, דהיינו ב' פרקים עליונים של יד הבהמה; והלחיים היינו מפרק של לחי אצל לדעי הבהמה עד לגמה בפיק' של גרגרת עם הלשון שביניהם; והקיבה, וקיי"ל דאינו נוהג בח"ל [י"ד ס"א סכ"א]: מד) *הגוזז ה' כבשים שמשקל גמר כל א', י"ב סלע, יתן קצת מהן לכהן, ומד"ס יש שיעור לנתינה, ה' סלעים, ואינו נוהג בח"ל [י"ד של"ג ס"א]: מה) שמן תרומה שנטמא: מו) קרבנות המזבח, דדוקא קדשי גבול, כתרומה וחלה, אין ניתנין רק לכהן האוכל בטהרה, משא"כ קדשי מקדש, וודאי נטהרו הכהנים קודם שיאכלום: מז) מדלא נקרב מהן במזבח, לא מזדהרי בטהרתן: מח) לתתם לכל כהן; לטעמיה פ"ב דמע"ש, דאינן אוכל רק ע"י הדחק: מט) מקום שבח"ל: נ) דלאכלן א"א

ר"ע מברטנורה

אלו נתנין לכל כהן לאו לכהן עם הארץ אלא לכל כהן אע"פ שאינו אוכל חולין בטהרה: ט החרמים לכהנים. כדכתיב (במדבר י"ח) כל חרם בישראל לך יהיה: והבכורות. אי תם הוא הרי זה קדשי מקדש ואי בעל מום הוא כתיב (דברים י"ב) הטמא והטהור יאכלנו: ופדיון פטר חמור. פודהו בשה ואין בו קדושה: וראשית הגז. דכתיב (שם י"ח) וראשית גז צאנך תתן לו: ושמן שרפה. שמן תרומה שנטמא: וקדשי מקדש. דלא אסרו לתת לכהן שאינו נזהר מטומאה אלא דבר שיש בו איסור טומאה בגבולין כגון תרומה ותרומת מעשר. וחלה. אבל קדשי מקדש ובכורים שמביאין אותם לעזרה לא חשש דטהורי מטהר נפשיה: ר' יהודה אוסר בבכורים. דחייש דלמא לא מזדהר בהו הואיל ואין עושין בהו עבודה. ואין הלכה כר"י: ר"ע מתיר. ר"ע לטעמיה דאמר בפ"ב דמעשר שני דכרשינין כל מעשיהן בטומאה דלא חשיבי אוכל: וחכמים אוסרים. דחשיבי להו אוכל הואיל והן נאכלין בשנות רעבון והלכה כחכמים: י מביתר. שם מקום בחוצה לארץ: ולא קבלו ממנו. דלאכלן אי אפשר שהרי נטמאו בארץ העמים ולשרפן א"א לפי שאין טומאה זו ידועה (יד) שמא
יאמרו

מדנסמאו מח"ל, ולשריפה א"א דאין טומאה וודאית ידועה בכן, ויאמרו ראינו חלה טהורה
בא"י

עיקר תוי"ט

טומאה וטהרה וזה אפילו בת"ח כמו שמפורש בת"ג פ"ב דדמאי ולמי שלא קבל עליו קרי ליה ע"ה בההיא מתני'. תוי"ט: (יד) ולעיל בת"ח בדין הג' מפ' דטומאת ארץ העמים היא טומאה ידועה דדוקא אותו חלק שלא כבשו עולי בבל מיקרי טומאה שאינה ידועה וצ"ל דאע"ג דכשהיא בארץ העמים הויא טומאה ידועה ונשרפת מ"מ כשהובאה לא"י מקרי אינה ידועה דלאו כ"ע ידעי מאיזה מקום הובאה אם
מארץ

קבלו מהם, אנשי הר צבועים הביאו בכוריהן קודם עצרת, ולא קבלו[טו]) מהם נא), מפני הכתוב שבתורה, וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה נב): **יא** בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל, ולא קבלו ממנו נג)[טז]), יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן, ולא קבלו ממנו נד), אף הוא העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן נה) בירושלים, והחזירוהו, שלא יקבע הדבר חובה נו), אריסטון הביא בכוריו מאפמיא נז) וקבלו ממנו, מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרוור נח) שבירושלים[יז]):

נשלמה מסכת חלה

תפארת ישראל

בא"י נשרפת, ולהחזירן לח"ל ולשרפן שם א"א שלא יאמרו ראינו חלה יוצאה מא"י לח"ל, **לכן** מניחה **עד** ע"פ ושורפה עם החמץ: **נא)** *הצריכום להחזירן ולהוציאן מבהמ"ק: **נב)** ר"ל שבועות נקרא חג הקציר, ובו מביאין ב' לחם להתיר החדש והבכורים במקדש: נג) דהוקשו בכורות למעשר דגן, וכמו שאין מביאין תומ"ע מח"ל, כ"כ בכורות, אלא ירעו עד שיסתאבו ויאכל לכהנים: נד) מדלא בגרוס מתחלה לכך: נה) פסח שני: נו) ורק בפסח ראשון חייבים: נז) מקום בסוריא: נח) *כפרים שסביבות ירושלים. אבל תרומה לא, דחיישינן שהכהנים יהיו מרדפים אחריה ויצאו מא"י לסוריא, אבל בכורים, ע"כ בעלים יביאום למקדש:

נשלמה מסכת חלה

ר"ע מברטנורה

יאמרו ראינו תרומה טהורה נשרפת. **להחזירן** למקומן א"א שלא יאמרו תרומה יוצאה מארץ ישראל לחוצה לארץ אלא מניחן עד ערב פסח ושורפן: וחג הקציר בכורי מעשיך. דשתי הלחם אקרו בכורים ומתירין את החדש במקדש: **יא** העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו. דכתיב (דברים י"ד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך. ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכורות. מחוצה לארץ שאי אתה מביא מעשר דגן אין אתה מביא בכורות; הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. לפי שלא בגרוס מתחלה לכך. דאילו בגרוס מתחלה לכך שרי דהכי תנן פרק בתרא דתרומות אין מביאין בכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים וענבים בלבד: פסח קטן. פסח שני. ובניו קטנים היו ובפסח ראשון בלבד הן חייבים שהכל חייבים בראיה כדכתיב (שמות כ"ג) יראה כל זכורך אבל לא בפסח שני: מאפמיא גרסינן. והוא שם מקום: בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים. מגרשי ירושלים וכפרים שסביבותיה. תרגום מגרשיה פרוהא:

נשלמה מסכת חלה

עיקר תוי"ט

מארץ העמים אם מהארץ שלא כבשו עולי בבל. תוי"ט: (טו) ולא קבלו. ובירו' פריך אמאי לא קבלו הא תנן במנחות שאם הביא קודם לשתי הלחם כשר. ומשני שנייא היא שהדבר מסוים שלא יקבע הדבר חובה מפני שאנשים גדולים היו ויסמכו עליהם. א"נ משום דמיכלא תלתא טובא ע"כ הר"ש: (טז) ולא קבלו. בירו' פריך ולא תנן בספ"ג דתמורה ואם באו תמימים יקרבו ומשני שנייא היא ככ"ע ועי' בגמרא דתמורה ספ"ג: (יז) שבירושלים: ומ"ט תרומה אין מביאין מסוריא לא"י דבתרומה חוששין שמא יהיו הכהנים מרדפי' אחריה ויצאו לחוצה לארץ אבל הבכורים הבעלים מתחייבים להביאם לירושלים:

נשלמה מסכת חלה

הלכתא גבירתא כללא דפ"ד.

מ"א. ב' בנ"א שמסתמא אין א' מוותר לחברו, ועשה כ"א עיסה לעצמו, שהן רק יחד שיעור חלה, ואפי' נלושו יחד והן מין במינו, אמ"צ לחלה; ורק בוודאי אין מקפידין וע"ז, והן מין במינו, אפי' רק נשכו ב' העיסות יחד מצטרפים לחלה; וכשהן אינו מינו אפי' נשכו אמ"צ אפי' שני הבציקות של אדם א': מ"ב. מיהו בערבן קמח אפי' של כל ה' מינין יחד שלשן יחד מצטרפים; וה"ה בעשה מכל א' עיסה לבד וחזר ולשן יחד, מצטרפים; אבל ב' מינים שנשכו רק יחד עיסותן, אז חיטין מצטרפים רק עם כוסמין; שעורים מצטרפים עם הכל רק לא עם חיטין; שיפון מצטרף בשעורים וכוסמין, ולא בשבולת שועל וחטין; שבולת שועל מצטרף בשעורים וכוסמין,ולא בחטין ושיפון; אבל כוסמין מצטרף עם הכל; ולרמב"ם כוסמין ושבולת שועל ושיפון מצטרפים: כל שאמ"צ אפי' ביש בכל א' מהן כשיעור, אין מפריש מזע"ז: מ"ג. ב' עיסות שהן יחד שיעור עיסה והן ממין א', אבל עיסת ארוז או עיסת חלה או תרומה מפסיקן אין מצטרפין, אבל כשמפסיקן בצק שכבר ניטל חלתו, מצטרפים: מ"ד. קב חדש וקב ישן שנשכו זב"ז, מצטרפים רק שלא יטול מזה על זה, רק יטול מכ"א כפי שעורו: הנוטל חלה מקב אינה חלה: מ"ה. ולפיכך ב' עיסות קב קב שניטל חלה מכל א' לבד וחזר ולש הקבין יחד, חייב להפריש השתא חלתן: מ"ו. עיסת דמאי שמסופק אם ניטל חלתה והיא טמאה, אם יש לו עיסה אחרת טהורה שנ"כ מסופק בה אם ניטל חלתה, הר"ז מפריש מהטהורה על הטמאה, ואע"ג שאין נוטלין זב"ז, דמדספק הוא אם חייבת בחלה, מותר להפריש מטהור על טמא ושלא מהמוקף: מ"ז. ישראל שחכר או קבל שדה מעכומ"ז בסוריא, פטור מתרומ"ע, מדאין לו בגוף הקרקע כלום, וגם בגוף הקרקע אין חיוב, דיש לעכומ"ז קנין בקרקע סוריא להפקיע מתרומ"ע; וחייבים להפריש שם ב' חלות, א' נשרפת כתרומה טמאה, ואין לה שעור; וא' לכהן לאכלה כשיעור הראוי: מ"ח. ג' ארצות חלוקות בדין חלה; (א) א"י שהחזיקו עולי בבל, מפריש תרומה א' כשיעורה ונשרפת, מדכולנו טמאי מתים: (ב) וא"י שהחזיקו עולי מצרים ולא עולי בבל, דהיינו מכזיב ועד אמנה לצפון, ומכזיב עד נהר מצרים לדרום, מפריש ב' חלות, א' לשריפה כשיעורה, וא' לאכילת כהן כ"ש: (ג) ומאמנה ומהנהר ולפנים, עד הים הגדול ב' חלות, א' לאכילת כהן כשיעור', וא' לשריפה כ"ש, דכל אותה שעקרית טפי צריך כשיעור'. וחלות אלו של אכילת כהן, אפי' טמא מטימאה שמגופו, כגון זב ובעל קרי, אם רק טבלו אף שלא הע"ש מותרים לאכלה, ונאכלת גם עם זר על שלחן א', וניתנת אף לכהן שאינו אוכל חולין בטהרה; ונוהגין השתא בכל מקום חלה א' כזית ונשרפת: מ"ט. וגם אלו נתנין גם לכהן שאין אוכל חוליו בטהרה, נכסים שהוחרמו לכהנים, ובכורות תם או בעל מום, ושה פדיון פטר חמור, וזרוע ולחיים, וקיבה, וראשית הגז, ושמן תרומה שנטמא; ובזמן המקדש גם קרבנות המזבח ובכורים. אבל תרומה אפי' כרשינים*), דלא חזי כ"כ לאדם, נתנין רק לכהן שאיכל חוליו בטהרה: מ"י. חלת ח"ל אסור להוליכה לא"י ובהביאה מניחת עד ע"פ ושורפה עם החמץ:בכורים מא"י שהובאו קודם עצרת, יונחו עד עצרת וקירא: מי"א. וכן בכור מח"ל לא יביאו לא"י להקריבו, ובהביאו יחזירו **),ושם ירעה עד שיסתאב ויאכל לכהנים ולישראלים שיזמנום הכהנים: וכן אין מביאין בכורים משקין, רק בזיתים וענבים כשבצרום מתחלה לכך לעשותן משקין, שתיר:

*) פ' רמב"ם פי"ב דתרומות ה"ז וצ"ע: **) עי' רמב"ם פ"א דבכורות ה"ה:

נשלמה מסכת חלה

פ"א הנוטע א) לסייג ב) ולקורות ג), פטור מן הערלה ד). רבי יוסי אומר אפילו אמר ה) הפנימי ו) למאכל והחיצון לסייג, הפנימי חייב והחיצון פטור ז) ח): **ב** עת שבאו אבותינו לארץ, מצאו נטוע, פטור ט). נטעו ט), אעפ"י

תפארת ישראל

פ"א א) אילן מאכל: ב) שיהיה האילן גדר לשדהו: ג) *לגדל קורו' לבניין או להסק': ד) *פירותיו מותרי', ודוקא בעשה איזה מעשה מתחילה, שניכר שאינו נוטעו לאכילה, אם לעצים, שנטען סמוכים ולא הרחיקן כדרך להרחק אילני מאכל ז"מז, ואם לקורו', שקיצץ הענפים, כדי שיתעבה הגזע, ואם לסייג, שנטען בגבול סביב; מיהו אפ"ה בנמלך תוך ג' לאכילה, חייב, ומונין לו ג' שנים משעת נטיעתו [י"ד רל"ד סכ"ג]; ושנות ערל' מחשבין כך, אם נטע קודם ט"ו באב, דנשאר עדיין מ"ד יום עד ר"ה, דהיינו י"ד יום לקליטה ול' יום בשנה למחשב שנה, הרי מ"ד יום אלן מחשבי שנה, וא"צ למנות עוד רק ב' שנים מר"ה ההוא, אבל בנטע ביום ט"ו באב או אח"כ, צריך למנות מר"ה הבא שלשה שנים שלימות; מיהו אחר כלות ג' שנות הערלה, הפירות החונטי' עדיין עד ט"ו בשבט בשנת ד' אסורי', דחנטו על מי שנה שעברו, והחונטי' מט"ו בשבט של שנת ד' עד ט"ו בשבט של שנת ה' דין רבעי להם, ואחר כך הן חולין גמורין [י"ד שם ס"ד]: ה) לאו דוקא, דגם מחשב' מהני: ו) צד פנימי שבאילן, או אותו צד שבאילן שפונה לצד שדהו, היינו פנימי: ז) *והכי קיי"ל [שם סכ"ב]: ח) וא"ת מה דהו' הוה, כקו' הש"ס [יומא ד"ה ב']; וי"ל למאי דקיי"ל דתרומ' בא"י בז"הז דרבנן [כי"ד של"א], דנתבטל' קדושת הארץ, א"כ גם ערלה וכלאי הכרם וחדש אינו אסור שם רק מדרבנן [כ"כ דמ"למ פ"י ממא"ס]; א"כ יש נ"מ לע"ל תוב"ב. ולפ"ז בדבר זה קיל א"י מח"ל, דבא"י אסור בז"הז רק מד"ס, ובח"ל בין שנטעו ישראל או נכרי בין בשדה ישראל או של נכרי אסור מהלמ"מס [כקדושין ד' ל"ט א', וי"ד רל"ד], ורק דספיקא שרי, וכך הי' הלמ"מס [י"ד רל"ד ס"ח] מיהו י"ל דבז"הז דבא"י מד"ס, לא עדיף ח"ל מנה: ט) לאחר שבאו לא"י, אפילו

ר"ע מברטנורה

פ"א הנוטע לסייג. שיהיה האילן גדר לכרם: ולקורות. לגדל עצים לעשות מהן קורות לבנין ואין עיקר נטיעתו לאכול הפירות: פטור מן הערלה. דכתיב (ויקרא י"ט) ונטעתם כל עץ מאכל. את שהוא למאכל. חייב: לסייג. ולקורות ולעצים (א). פטור: הפנימי למאכל. נתכוין שיאור הפנימי יהיה למאכל. ויאור החיצון לסייג. אע"פ שהכל אילן אחד. החיצון פטור. ואין הלכה כר' יוסי: **ב** ומצאו נטוע פטור. דכתיב (ויקרא י"ט) כי תבאו אל הארץ ונטעתם. פרט לנטעי עכ"ום עד שלא באו לארץ: נטעו. בין ישראל בין עכ"ום לאחר שבאו לארץ אף על פי שלא כבשו

עיקר תוי"ט

(א) ירו' והיינו להסק': ב) והחיצון פטור. בירו' מפרש טעמיה ממשמע בנא' לא יאכל אנו יודעין דבעץ מאכל הכתוב מדבר מת"ל ונטעתם כל עץ מאכל לומר לך את שהוא למאכל כגון הפנימי חייב

אף על פי שלא כבשו, חייב, הנוטע לרבים י), חייב, רבי יהודה פוטר יא). הנוטע ברשות הרבים, והנכרי שנטע יב), והגזלן שנטע יג). והנוטע בספינה יד), והעולה מאליו טו), חייב בערלה: ג אילן שנעקר טז), והסלע עמו יז), שטפו נהר והסלע עמו, אם יכול לחיות יח) פטור, ואם לאו, חייב. נעקר הסלע מצדו ה), או שזעזעתו יט) המחרישה כ), או שזעזעו ועשאו כעפר כא) ו) אם יכול לחיות יח), פטור, ואם לאו חייב: ד אילן שנעקר ז), ונשתייר בו שורש כב)

פטור

תפארת ישראל

אפי' נטע עכו"ם: י) ברשותו לצורך רבי': יא) *וקיי"ל כת"ק [שם סכ"ה]: יב) *בשדה ישראל בין לעצמו בין לישראל, כך כ' הרמב"ם והר"ב כאן, ולא קיי"ל כן אלא בין בא"י בין בח"ל, בין של ישראל או של נכרי אסור, רק בא"י מדאו' ובח"ל הלממ"ס [כלעיל סי' ח']: יג) *בשדה שגזל, אפי' קודם יאוש, [ומהר"ב משמע דוקא בנתיאשו; ולא ידענא מי גרע לא נתיאשו, נוטעמד מאליו]: יד) של חרס וה"ה בעציץ חרס: מיהו בשל עץ שאין השרשי' מפעפעין ויונקין בו בעי נקיבה: טו) *ודוקא בישוב, אבל ביערו' פטור: טז) שנשאו רוח למקום אחר ונשרש שם: יז) ר"ל שנתלש עמו העפר שסביב השרשים: יח) מהעפר שנתלש עמו בלי תוספת עפר אחר: יט) ערשיטטערט: כ) ונתגלו הענפים וחזר וכסן בעפר אחר: כא) *נ"ל דר"ל או שנגע הסלע בידי' ועשאו כשאר עפר תלוש: כב) מחובר בקרקע:

כעוכי

ר"ע מברטנורה

כבשו ישראל את הארץ חייב. דכתיב (שם) כל עץ. בין נטעו ישראל בין נטעו עכו"ם: הנוטע לרבים. שנטע ברשותו לצורך רבים: חייב. דכתיב (שם) יהיה לכם ערלים להביא הנוטע לרבים: ור' יהודה פוטר. סבר ונטעתם נמי משמע לרבים. ואין ריבוי אחר רבוי אלא למעט. ורבנן סברי ונטעתם כל אחד לעצמו משמע. ואין הלכה כרבי יהודה: הנוטע ברשות הרבים. לצורך עצמו: והעכו"ם שנטע. בשדה של ישראל (ג): והגזלן. שגזל קרקע ונטעה ונתיאשו הבעלים ממנה: והנוטע בספינה. אף על פי שאינה נקובה אם היא של חרס. לפי שאין כלי חרס עומד בפני השרשים (ד) והן מפעפעין דרך החרס ויונקים מן הקרקע אבל של עץ בעי נקובה: והעולה מאליו. ודוקא במקום ישוב אבל במקום יערים ומדברות לא: ג אילן שנעקר. שעקרתו הרוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר: והסלע עמו. העפר שסביב השרשים קרוי סלע לפי שהוא נעשה שם קשה כסלע. וקאמר שאם היה אותו עפר עמו והוסיף עליו עפר ונשרש שם בארץ. רואים אם יכול לחיות מן העפר שבא עמו. בלא תוספת עפר אחר [הרי] הוא כנטוע במקומו הראשון ופטור מן הערלה. ואם לאו הרי הוא כאילן העולה מאליו וחייב: זעזעתו המחרישה. ונתפזר ממנו העפר ונתגלו השרשים: ד ונשתייר בו שורש. מחובר לקרקע שלא נעקר:

מחם

עיקר תוי"ט

חייב. ואת שהוא לחייב כו' כגון האילון פטור: (ג) וכ"כ הר"ת ענינו שנטע לישראל בשכירות או בחנם אבל אם נטע העכומ"ז לעצמו וקנה ממנו הישראל אח"כ. אינו חייב בערלה ע"כ. וא"כ מ"ש הר"ב בתחלת המשנה בין נטעו עכומ"ז הייט נמי דוקא כשנטעו לישראל מיהו בספ"ג תפ' דעכומ"ז הנוטע לעצמו נמי חייב בערלה וכן בפירוש הר"מ וע"ע: (ד) כלומר אע"פ שבפני הזרעים עומד ובעי נקובים והיינו דבמ"ב פ"ב דחלה מפרש בספינה נקובה. ולא מחלק בין עץ לחרס: ה) מצדו. פי' ע"י רוח או נהר דומיא דרישא: ו) כעפר. שינענע האילן עצמו ויעלה אותו ממקומו אבל לא יפרישו מן הארץ ואח"כ יתן העפר סביביו הר"ת. ולכן הגי' בעפר בני"ת: ז) אילן שנעקר. מהעפר שסביביו ונשתייר

שורש

פטור, וכמה יהא השורש, רבי שמעון בן גמליאל אומר, משום רבי אליעזר בן יהודה איש ברתותא, כמחט של מיתון כג): ה אילן שנעקר ובו בריכה כד), והוא חיה ממנו, חזרה הזקנה להיות כבריכה כה), הבריכה שנה אחר שנה כו) י), ונפסקה כז), מונה כח) משעה שנפסקה. סיפוק הגפנים כט) וסיפוק על גבי סיפוק ל) אף על פי שהבריכן בארץ לא) יב), מותר. רבי מאיר אומר מקום

תפארת ישראל

כג) *כעובי מחט האורגי', שמותחי' בו הבגד להרחיבו; והכי קיי"ל [שם ס"כ]: כד) בריכה ר"ל, שכופף ראש האילן וטומנו בארץ, וחוזר ויוצא, ובכה"ג אין בראש שיצא דין ערלה, מדיונק עדיין מאילן הזקן, מיהו הכא איירי בנעקר שורש אילן הזקן ואז הענף שיצא והאילן גופא, אינן יונקי' מעתה רק ממקו' המוברך בארץ: כה) ר"ל שניהן חייבים בערלה, ומונין להן ג"ש משעה שנעקר: כו) שחזר וכפף ראש הענף שיצא, ועשה שוב כמה בריכו' חדשות וא"ז: כז) *ר"ל שנחתך בריכה א' באמצע, דהשתא אין השאר מחוברים לזקן: כח) שנות ערל': כט) ר"ל ראש זמור' שמגפן זה מרכיבו [איינאימפפען] בגפן אחר; ועל דבר קלר שהאריכו נקרא סיפוק: ל) ר"ל זמור' מהסיפוק חזר והרכיבו בגפן אחר: לא) *שטמן אמצע הסיפוק בארץ, דהו"ל השתא ב' כוחו' חדשו', דכל ענף שהרכיבוהו אזקנה אחרת ראוי להתחייב בערלה, מדהוא יניקה חדשה, וכ"כ הבריכה שבארץ, הו"ל כנטע' מעיקר', וסד"א דלתבטיל בהן יניקתו שמגפן הזקן שממנו יצא:

שהזמורה

ר"ע מברטנירה

כמחט של מתוח גרסינן כלומר שעור עובי השורש כמחט שהאורגים מותחים בו (ח) הבגד אחר שארגוהו להפשיטו להרחיבו: ה ובו בריכה. מנהג עובדי אדמה שחופרים גומא ולוקחים יחור אחד מן האילן וטומנין אותו בגומא ויוצא שורש (ט) היחור מצד אחר ונעשה שם אילן וראש היחור נשאר מחובר באילן. ואין דין ערלה נוהג בו בעודו מחובר לאילן ויונק ממנו אע"פ שהוא יונק גם מן הקרקע. ואם נעקר אילן הזקן מן הקרקע ונמצא שכל חיותו ויניקתו עתה מן הבריכה: חזרה הזקנה להיות כבריכה. ושניהם הזקנה והבריכה הוו כאלו נטעו עתה ומונים להם שלש שנים משעה שנעקר האילן: הבריכה שנה אחר שנה. לאחר שהגדילה בריכה ראשונה לקח ממנו יחור והבריכו בארץ. וכן עשה כמה פעמים זה אחר זה: מונה. לכלן שני ערלה משנפסקה הבריכה הראשונה מן האילן: ספוק גפנים. דרך עובדי אדמה שלוקחים זמורה ארוכה מגפן זו ומושכים אותה לגפן שבצדה ומרכיבין הזמורה בגפן. וזהו הנקרא ספוק (יא). ופטור מן הערלה. והא דתנן אחד הנוטע. ואחד המבריך. ואחד המרכיב. חייב בערלה. התם מיירי כשחתך הזמורה

מן

עיקר תוי"ט

שורש ממנו שלא נעקר בעפר סביביו: (ח) וז"ל בערוך. האורגים יש להם עץ ארוך ברוחב היריעה ובראשיו שני מחטין שבורין ונועצי' ברוחב היריעה מכאן ומכאן כדי למושכה ולמותחה ומכלי האורגים הוא: (ט) הרא"ש בשם הר"ש בספ"ק דקדושין כ' ויוצא ראש היחור: י) שנה אחר שנה. פירוש' דרישא הוא. הר"ש: (יא) כלשון הרגיל באילן כו' וצריך לשון ספוק בדבר הקלר כשמחבר בו דבר אחר להאריכו בדבר אחר כדתני בפ' לולב הגזול ספקו בחוט. הר"ש. וספקה בתב"ל דפ"ו דכלאים: יב) אע"פ. כו'. שהבריך הספוק הזה בארץ וטמנו בעפר דאיכא למיחש שמא השריש בארץ קודם שנאחז בזקינה הפ"ס מותר כדמפ' בירו' דשרשין אין בהם ממש כלו' ואפילו את"ל בעלמא דאין זקנה מתרת ילדה בנטועה מקודם שספק' אח"כ בזקנה (כמ"ד א' בירו') הכא ש"י אפי' השרישה קודם דאין ממש בגרופית

בספק

מקום שכחה יפה(לב), מותר, ומקום שכחה רע, אסור(לג). וכן בריכה שנפסקה(לד). והיא מליאה פירות(לה), אם הוסיף במאתים(לו) אסור(לז): ו נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות(לח) הרי זה לא ילקוט(לט), ואם לקט, יעלה באחד ומאתים, ובלבד שלא יתכוון(מ) ללקוט. רבי יוסי אומר אף יתכוון ללקוט. ויעלה באחד ומאתים(מא): ז העלים והלולבים(מב.יז), ומי גפנים(מג). וסמדר

תפארת ישראל

לב) שהזמורה שסיפקה יונקת מהגפן שינא' ממנה: לג) וסי' לזה שכשיונקת ממנו, העלי' הפוכין לצד אחר מכנגד אילן הזקן, כמשל דאכיל דלאו דלי' בא"ם לאסתכולי בי'; מיהו בכה"ג גם ת"ק מודה, כי פליגי בנשרו העלין, ר"מ מחמיר בספק: לד) דמהשתא חייבת בערלה: לה) ואילו תלשן מיד היו מותרים, מדגדלו בהיתר, אבל אלו הוסיפו בגידולין באיסור; לו) ר"ל שיש חלק א' איסור וקנ"ט היתר מה שגדל כבר; וכילד משערין עיין כלאים פ"ה סי' נ"א: לז) דערלה בטלה בר'; וכ"כ משערין באילן שנעקר בפירותיו, וחזר ושתלו: לח) משכ"ל נטיעה שנאסר בכלאים והתערב באחרות? כגון שהעביר עלין נקוב תחת גפן א' והוסיף ר', ואינו יודע איזהו: לט) דבמחובר לא שייך ביטול דהו"ל קבוע [כך כ"ל], וכי מלקט להו, הו"ל כמבטל איסו' לכתחילה: מ) לבטל האיסור: מא) דביטול איסור לכתחילה, מד"ס, והרי אין לך אדם נוטע ערלה בכרמו בלי סי' ויאסר כרמו, ומדהוא מלתא דלא שכיח' ל"ג בה רבנן [כך פי' רש"י גיטין [ד' כ"ד, ב'], ועמ"ש ספ"ה דתרומה]: מב) הענפים הרכים: מג) מי' היוצאים מגפן כשיחתוך בו ביומי ניסן: הגפן

ר"ע מברטנורה

מן הגפן. או היחור או האילן. ואח"כ הבריכן או הרכיבן: מקום שכחה יפה מותר. אם הזמורה שהבריכוה בגפן כחה יפה ויונקה מן הגפן אשר ממנה לוקחה (יג) מותר ופטורה מן הערלה. ואם כחה רע חייבת בערלה. ואין הלכה כר' מאיר: והיא מלאה פירות. אם תלשן מיד הן מותרין. מפני שגדלו בהיתר. ואם הניחן באילן וגדלו לאחר שנפסקה ואין בפירות שגדלו כבר מאתים לבטל התוספות אסור דערלה אוסרת עד מאתים. והוא הדין באילן זקן שנעקר ובו פירות. וחזר ושתלו: ו שנתערבו בנטיעות. של היתר ואינו מכיר הנטיעה של ערלה: ושל כלאי הכרם: כגון שהעביר עלין נקוב תחת גפן אחת ונאסרה (יד) ואינו מכיר' בין שאר גפנים: הרי זה לא ילקט. דכיון שאינו מכיר אותה של איסור. כולן אסורות: אף יתכוין וילקוט. דחזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת (טו) ולא חיישינן דלמא אתי לערב הנטיעה לכתחלה. ואף על גב דבעלמא אין מבטלין איסור לכתחלה (טז). הכא מלתא דלא שכיחא היא ולא גזור, ואין הלכה כרבי יוסי: ז ומי גפנים. המים היוצאים מן הגפנים כשחותכים אותם

עיקר תוי"ט

שספק. הר"ש: (יג) ומפ' בירו' דת"ק נמי ס"ל דאזליג בתר יניקתו ואם אינו יונק מכח הזקנה דאסור. ויוכל לעמוד על זה בעליו. שכ"הי"א [אינה] יונקת מן הזקינה הופכת עליה כלפי עלי הזקנה. וסי' לדבר דאכיל מחברים מתביים להסתכל בו. וכי פליגי בנשרו העלין. וליכא למיקם עליה דמילתא מכח העלין. הר"ש: (יד) ובכפ"ז דכלאים פרשתי דלא נאסרו הגפנים אא"כ הניח העלין בקרקע: (טו) גמרא גיטין דל"ד ופרש"י אי, לך אדם שטע ערלה בין שאר נטיעות בלא סימן. ואוסר כרמו בשביל נטיעה אחת. דכיון דלא שכיחא לא החמירו בה רבנן: (טז) כלומר וטעמא דשמא לכתחלה יערב איסור בהיתר בכדי שיתבטל וה"נ ניחוש: יז) והלולבים. ענפים הרכים היוצאים בראשי הבדים הקשים והם רכים מאד. כר"ש

וסמדר מד). מותרים בערלה וברבעי מה) ובנזיר, ואסורים באשרה מו), רבי יוסי אומר *הסמדר אסור מפני שהוא פרי, רבי אליעזר אומר המעמיד כ) בשרף הערלה מז). אסור, אמר ר' *יהושע שמעתי בפירוש, שהמעמיד בשרף העלים בשרף העקרים, מותר כא), בשרף הפגים מח), אסור מפני שהם פרי: ח ענקוקלות מט) והחרצנים נ) והזגים נא), והתמד שלהם נב), קליפי רמון והנץ שלו נג), קליפי אגוזים והגרעינין נד), אסורים בערלה ובאשרה ובנזיר נה) כב) ומותרין

תפארת ישראל

מד) *הגפן משיפרח, מיד ניכר בו ענב דק, ועד שיתגדל הענב כפול הלבן נקרא סמדר, ואחר נקרא בוסר עד שיתבשל לגמרי: וכן אמרינן [ברכות ל"ו, ב'] הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן מיהו בבוסר כעל"פ דאסור: מה) לאוכלן בלי פדיון חוץ לירושלים דלאו בני אכילה נינהו: מו) יאילן הנעבד או העומד תחתיו ע"ז, דבע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומה: מז) הקפיא חלב לגבינה עם גוממי שנוטף מאילני ערלה: מח) ר"ל בשרף פרי שלא נתבשל כ"צ: מט) ענבים שהשירן הרוח קודם שליש בישולן: נ) גרעיני ענבי': נא) קליפות ענבים: נב) מי שנתנו ע"ג שמרים או חרצנים וזגים, עד שקלטו טעם יין: נג) פרח שבראשו כשל אתרוג: נד) גרעיני הפירו' וכולן טפל לפרי מקרי: נה) ר"ל קליפי וגרעיני

ר"ע מברטנורה

אותם. או את הזמורות בימי ניסן והסמדר, הוא הפרח שממנו יצא הבוסר. אבל הבוסר עצמו הכל מודים שהוא פרי (יח): מותרים בערלה. דכתיב (ויקרא י"ט) וערלתם ערלתו את פריו. והני לאו פרי נינהו: וברבעי. נאכלין בשנה רביעית חוץ לירושלים בלא פדיון. דיהיה כל פריו קדש הלולים כתיב (שם) והני לא הוי פרי: ובנזיר. מותר הנזיר לאכלם. דבנזיר כתיב (במדבר ו') לא יאכל. והני לאו בני אכילה נינהו: ואסורים באשרה. דכתיב (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואשרה הוא אילן הנעבד (יט): המעמיד בשרף הערלה. המעמיד גבינה בשרף הנוטף מעצי ערלה. שרף גומ"א בלע"ז. וסבר ר' אליעזר דשרף הוי פרי. בין באילן העושה פירות. בין באילן שאינו עושה פירות. ואין הלכה כרבי יוסי ולא כרבי אליעזר: בשרף הפגים. שרף הנוטף מן הפירות שלא בשלו כל צרכן. והלכה כרבי יהושע: ח ענקוקלות. לשון נוטריקון ענבים שלקו הלת. כלומר שלקו קודם שהביאו שליש בשולן: החרצנים. גרעינים שבתוך הענבים: והזגין. הקליפות שבחוץ: התמד. שנתן מים על גבי שמרים או על גבי החרצנים והזגין. ויש בהם טעם יין: והנץ שלהן. פרח שעל גבי הפטמא: והגרעינין. גרעין של כל פרי כגון הגרעינים שנמצאים בתוך התמרים. והזיתים והאפרסקים וכיוצא בהן: אסורים בערלה. דכתיב (ויקרא י"ט) את פריו. את הטפל

עיקר תוי"ט

הר"מ: (יח) ול"ק עמ"ש במ"ה פ"ט דמע"ש. דבוסר נמי נקנה במתנה ואע"ג דאין נטע רבעי ניתן במתנה כדאיתא התם. דמ"מ דין נ"ר יש לו אלא משום שלא הגיע עדיין לעונתו ליתן במתנה [ועי"ש בתוי"ט]: (יט) ועי' עוד מ"ז פ"ג דעכו"ם ועי' רס"ג דסוכה: כ) מעמיד. פירושו שמקפיא החלב שעושה ממנו גבינה כמו כגבינה תקפיאני הר"מ: כא) מותר. לכאורה נראה דלא אמר ר"י דשרף עלים ועקרים מותר. אלא באילן העושה פירות דביה איירי כאמרו בשרף פגים. אבל באינו עושה פירות מודה דקטפי זהו פריו וכן מורה בפי' הר"מ מ"ו פ"ז דשביעית. אמנם בחבורו משמע שאין לחלק וע"ע תוי"ט: כב) ובאשרה ובנזיר. באשרה מדכתיב [דברים י"ג] ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ובנזיר מדכתיב מחרצנים

ומותרין ברבעי נו) והנובלות נז), כלם אסורות נח): ט רבי יוסי אומר נוטעין יחור נט) כד) של ערלה ס), ואין נוטעין אגוז של ערלה, מפני שהוא פְּרִי סא), ואין מרכיבין בכפניות של ערלה סב):

פ"ב

תפארת ישראל

ונרעיני ענבים: נו) *דאיתקש רבעי למע"ש שאינו נוהג רק בחזי לאכילה: נז) פירות שנשרו מאילן אחר שלים בשולן, קודם שנתבשלו כ"ל: נח) ר"ל בין של ערלה או אשירה או נזיר או רבעי, אסורות: נט) *גרופית בזית, וחריות בדקל, וזמורה בגפן, יחור בתאנה, [נחזי סי'] כולן לשון ענף ס) דהעץ מותר בהנאה, ולא גזרינן עץ אטו אגוז: סא) *ואף ע"ג דגדולי טבל ומע"ש מותרים [כפ"ט דתרומות מ"ד], שאני ערלה דאסור בהנאה; מיהו בדיעב' מותר מדה"ל זוז"ג, קרקע דהיתר ופירא דאיסור [י"ד רצ"ד סי"ב] ופשוט דעכ"פ צריך ג"ש לאילן שגדל מהפרי [ש"ז שם סק"ח]: סב) *ענף שיש בו תמרי ערל' בעודן סמדר, אסור להרכיבו באילן אחר: וכ' הר"ב והלכה כר"י בכפניות, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, תמהני הרי בשאר אילנות לא פליגי עליה, כרפ"ז דברכות, וצלע"ג. עכ"להם, *ולפע"ד דברי הר"ב מיוסדים על אדני פז, דקאמר בירושלמי מאן תנא כפניות ר' יוסי, אלמא איכא תנא דפליג עלי', גם בכפניות, וכ' הר"ב שפיר דהלכה כר' יוסי מדקיימי רבנן דכל אילנות כוותיה [ברכות דל"ו, ב'] טוטי' וגם מדנקטו עמו [גיטין פ"ה, א']:

פ"ב

ר"ע מברטנורה

הטפל לפריו: ומותרים ברבעי. שנטע רבעי אינו אסור בהנאה אלא נאכל לבעלים בירושלים כמעשר שני. ואין מתקדש בקדושת מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה (כג): נובלות. פירות שנשרים מן האילן קודם גמר בשולן: כולן אסורות. בין בערלה. בין ברבעי. בין באשרה. בין בנזיר: ט נוטעים יחור של ערלה. שהעץ מותר בהנאה. אבל לא האגוז שהוא פרי ואסור בהנאה. ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריך והרכיב שהוא מותר (כה). דזה וזה גורם מותר: בכפניות. יחור שיש בו כפניות. תמרים בעודן סמדר נקראים כפניות. ר' יוסי לטעמיה דאמר הסמדר אסור מפני שהוא פרי. והלכה כמותו למותר ליטע יחור של ערלה. ואין הלכה כמותו. שאוסר בכפניות:

פ"ב

עיקר תוי"ט

[במדבר ו'] מחרצנים ועד זג לא יאכל ואומר [שם] חומץ יין וחומץ שכר וכל משרת ענבים וגו'. (כג) ורבעי איתקש למע"ש. וכ"כ הר"מ. ובמתניתי' דלעיל כתבו דהני לאו פרי נינהו. ה"ט משום דלעיל בערלה נמי מותרים מה"ט דלאו פרי נינהו. ורבעי מערלה הוא דא. שכן במ"ג פ"ב קרי לה תנא ערלה ונמ"כ משום דמערלה הוא דא. הלכך ניחא להו לפרושי לעיל טעמא דשייך גבי ערלה שע"ג דטעמא דמפ' גבי נזיר דלאו בני אכילה נינהו שייך נמי גבי נמ"כ כדמפ' הכא. אבל הכא דמרבינן להני לענין ערלה מאת פריו הטפל לפריו וה"א דה"ה דרבעי כיון שמערלה הוא דא. הלכך אילטריכו להיקשא דמע"ש: כד) יחור. דלא גזרינן יחור אטו אגוז. תוס': (כה) גמ' דפ"ז דמ"ס. ופרש"י בל"א אם נטע האגוז של ערלה שהוא אסור בהנאה. ולכשיגדיל ונעשה נטיעה הבריכה והרכיבה באילן דהיתר מותר לאותן פירות שעושין אחר זמן באילן נמי ע"י האילן של היתר. וקשיא לי דבלא הבריך והרכיב נמי איכא זוז"ג אגוז דאיסור וקרקע דהיתר עכ"ל. וכ' התוס' דלא דק דאין נקרא זוז"ג אלא כשענייהם מענין אחד כמו הרכבת אילן איסור באילן היתר שענייהם אילן כמו זבל גנים וקרקע. אבל אגוז וקרקע ב' ענינים הם:

פ"ב

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

סא. אין איסור ערלה נוהג רק אם בשעה שזרע או נטע היה בדעתו שיהיה אילן למאכל, אבל אם אז עשה מעשה שמוכח עי"ז שכוונתו שיהיו הנטיעות לסייג או לעצים, ואפי' התכוון באילן שיהי' חלק ידוע ממנו לעצים

פ"ב התרומה ותרומת מעשר של דמאי א) א), החלה והבכורים, עולים באחד ומאה ג), ומצטרפין זה עם זה ג) וצריך:

תפארת ישראל

פ"ב א) וכ"ש וודאי; מיהו תרומת דמאי לא משכח"ל, דהרי לא נחשדו ע"ה עליה: ב) סאה איסור מתבטל בק' היתר: ג) *באכל כזית מכולן לקי, אי נמי בנפל סאה מכולן לפחות

ר"ע מברטנורה

פ"ב. התרומה. עולין באחד ומאה. אם נפלה סאה אחת מאלו במאה סאין של חולין בטלה, ומותרים לזרים. בפחות ממאה הכל אסור לזרים ומפקינן לה מדכתיב גבי תרומת מעשר (במדבר י"ח) את מקדשו ממנו. מה שהורם ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. דהיינו ל"ס. דממאה הפריש עשר' למעשר. ומעשרה אחת לתרומת מעשר: ומצטרפין זה עם זה. אם נפלה סאה אחת מכלן לפחות ממאה חולין מקדשתן. ובהא מודו כולי עלמא דמצטרפין

עיקר תוי"ט

א) ותרומת מעשר כו'. אבל ת"ג דדמאי לא משכחת לה דלא נחשדו ע"ה עליה כדאיתא כריש דמאי: קרא"י

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א

לעצים וחלק אחר שבו לאכילת, כל שעשה מעשה המוכיח, פטור הצד שמעצים מערלה: מ"ב. אילן שמצאוהו ישראל בא"י כשכבשוה פטור מערלה, אבל מה שנטעו ישראל בה קודם שכבשוה לגמרי, חייב: הנוטע בר"ה או בשלו לצורך אכילת רבים. או נכרי שנטע בין בא"י או בחו"ל בין בשלו ובין בשל ישראל אסור, רק בא"י אסור מדאו', ובחו"ל מד"ס: נטע בשדה שגזלה אפי' קודם יאוש, או נטע בספינה או בעציץ חרס אפי' אינו נקוב אסור, אבל בעציץ עץ צריך שיהיה נקוב: מ"ג. אם ע"י מים או רוח נעקר אילן עם שרשיו שנדבק בהן עפרן, והוליך כך עם העפר למקום אחר, והוסיף שם עליהן עפר, ועשה פירות, אומדין אם היה יכול לחיות מעפרו שנעקר עמו, הרי הוא כאלו נשאר נטוע במקומו הראשון ופטור מערלה, ואם לאו חייב: מ"ד, וכ"כ אילן שנעקר ונשאר רק שרש א' דק כמחט מחובר ממנו במקומו, א"צ אומד, אלא וודאי יכול לחיות כך, ופטור מערלה. אבל בנעקר כולו, אפי' חזר ונטעו במקומו ממש, כל שלא נשאר עפר דבוק בשרשיו, הו"ל כנטעו מחדש: מ"ה, אילן שהוברך, אפי' כמה פעמים, הרי דין הילדי' כהזקנה; רק אם נעקרה הזקנה, הרי דין פירות הזקנה כפירות הילדים, ומונין להם ג"ש מיום שנעקרת, ואם ניתקה הזקנה מהילדים, אין אהראין זה לזה ומונין ג"ש ערלה רק לילדים משעה שנתקו: והי"ה בסיפוק דהיינו שתחב ראש זמורה של זקנה באילן אחר, ונתפס שם בגידול, ואפי' חזר ולקח זמורה מסיפוק הנ"ל, וחזר ותחב ראשה שוב באילן אחר, הרי כל זמן שמחוברין להזקנה שג"כ נשארה מחוברת כולן דינן כזקינה, ובנתקלקלו ממנה, הו"ל כאלו נטעום אז: בריכה שנפסקה מזקינה והיא מלאה פירות, אם תלשן מיד מותרים, ואם הניחן עד שהוסיף כל פרי שבו חלק קצ"ם על מה שגדל בהיתר אסור, ובפחות מזה מותר. מ"ו, נטיעת ערלה או כלאי הכרם שנתערבו במחובר בשאר נטיעות מחוברות, אפי' באלף לא בטל מדהוה ליה קבוע, ואפ"ה מותר ללקט פירות כולן יחד ויתבטלו, ולא הו"ל כמבטל איסור לכתחלה דאסור מד"ס, מדלא שכיח שיעשה סימן באילן האסור ולא יהוש שיאסרו עי"ז כל אילני גנו, ובמלתא דלא שכיח לא גזרו רבנן: מ"ז, העלין וענפים רכים של גפנים, ומים היוצאים מהזמורת כשיחתכו בה באביב, וסמדר היינו ענב קודם שהגיע לגודל פול, מותרים בערלה, רבעי, ונזיר, אבל מאשירה הוא אילן הנעבד, או שהועמד תחתיו ע"ז, אסורים, מדכתיב גבה מאומה: וכ"כ בהעמיד גבינה בשרף העצים, או העלים או עקרים של ערלה מותר; אבל בשרף הפרי אפי' שלא נגמרה עדיין. אסור: מ"ח. פירות אפי' קודם שליש בשולן, כשגדלו רק כפול, וגרעיני ענבים וקליפתן ותמד של שמרי יין או של גרעיני וקליפות הענבים, וקליפי רמון ופרח שבראשה, וקליפי אגוזים, וקליפי וגרעיני כל הפירות, אסורות בערלה ואשרה ונזיר ומותרים ברבעי; אבל פירות שנשרו מאילן קודם גמר בישולן, אבל כבר גדל שליש בשולן, אסור אף ברבעי מ"ט. מותר ליטע ענף מאילן ערלה, ופירותיו מותרים אחר ג"ש ערלה מנטיעתו; אבל פרי ערלה אסור לזרוע ואם זרעה פירותיו מותרים אחר ג"ש ערלה: ענף ערלה שבו פירות, להרכיבו לתוך אילן זקן, שנתפסו יחד, ואם נתפסו יחד בגידול, הפירות אסורים לעולם אפי' הוסיפו הרבה בהיתר, דאין גדולי היתר מבטלים עיקרי איסור [נדרים נ"ז ב'], [ולא זכיתי להבין דברי הרמב"ם [ספ"י ממע"שנ] שכתב שכשהרכיב ענף ערלה כפניות בדקל, הפירות שגדלו מותרים מרהו"ל זוז"נ, ותמוה הרי כפניות תמרים שלא נתבשלו עדיין הן [כרש"י פסחים נ"ב ב'], ואיך יבטל גדולי היתר לעיקר האיסור ? ואם כוונת הרמב"ם שרק הפירות שיגדלו אח"כ בהענף יהיו מותרים; א"כ מה זוז"נ איכא הכא, האי ענף עצמו מהערלה לא נאסר מעולם? וצ"ע]:

וצריך להרים ד) הערלה וכלאי הכרם, עולים באחד ומאתים ה) ומצטרפין זה עם זה ו) ואין צריך להרים. רבי שמעון אומר אינן מצטרפין ז), רבי אליעזר אומר מצטרפין בנותן טעם ח). אבל לא לאסור ט):

ב התרומה

תפארת ישראל

לפחות מק' נאסרו, ובהא כ"ע מודו מדכולן אקרי תרומ' והו"ל מסס א': ד) מהתערובו' במדה שנפל, ונותנו לכהן, מיהו בשאר איסורי' דליכא גזל השבט א"צ להרים כשככר נתבטל, ונ"ל דאפי' היה התרומה שלו, כגון שירשה או שקנה אותה, אפ"ה צריך להרים, מדאיכ' עכ"פ גזל השבט, שיקנו אותה הסאה בזול בדמי תרומה: ה) *סאה איסור בר' היתר, דמדכפול איסורו, לאסור גם בהנאה, הוכפל בשיעור ביטולו, משא"כ תרומה רק הנא' של כליון אסור [כתוס' פסחים דל"ד, א']; ודוקא בנתערב בא"מ ביבש, או במינו אפי' בלח, אבל בא"מ בלח א"צ ק' ור', דבס' סגי וכמ"ז; ומשכח"ל א"מ ביבש, בנתפרר, או שא"י איזה מין הוא האיסור [ש"ך י"ד ק"ט סק"ח]: ו) *דכ' איסורים שטעמן שוה, ושיעורן להתבטל שוה, אף דשמותיהן מחולקין מצטרפין למלקות בכזית, ולאסור בר' ביבש, ובלח בס'. מיהו דוקא בנפלו מעורבין, אבל בזא"ז, מבטלין זה את זה, וכמ"ג, דאף למה דקיי"ל כמ"ד חנ"נ אף באיסורים דלאו ב"ות, אפ"ה ביבש ביבש אף בב"ות א"א חנ"נ, ובלח בלח, דוקא בשאר איסורי' והפ"מ, א"א חנ"נ [י"ד סצ"ב]; אבל ב' איסורים שאין טעמן שוה כחלב ודם שנפלו לקדירה, אפילו בנפלו מעורבין מבטלי' זא"ז [י"ד צ"ח ס"ד]: ז) אף בלח, דשניהן טתנין טעם א' של איסור בקדירה, א"מ. ור"ש לטעמיה לקמן [מ"י], דכל שאינו משם א' וממין א' א"מ: ח) ר"ל צריך ס' נגד שתיהן בנתערב בלח: ט) בנתערב ביבש, כ"א מצטר[ף] לבטל

ר"ע מברטנורה

דמצטרפין דשם אחד ניהו וכלהו מקרי תרומה. דבחלה כתיב (שם ט"ו) חלה תרימו תרומה. ובכורים נמי אקרו תרומה. דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים. דכתיב בהו (דברים כ"ו) ולקח הכהן הטנא מידך: וצריך להרים. הסאה שנפלה ולתת אותה לכהן והשאר מותר לזרים. ואף ע"ג דבערלה וכלאי הכרם דחמירי טפי א"צ להרים. והאיסור עצמו בטל. שאני תרומה דיש לה בעלי' וצריך להרים מפני גזל השבט. אבל בכל שאר אסורים דלא שייך בהו דין גזל. כשהן מתבטלין א"צ להרים: עולין באחד ומאתים. דגבי תרומה כתיב מלאה (שמות כ"ב) מלאתך ודמעך לא תאחר ובכלאי הכרם כתיב מלאה (דברים כ"ב) פן תקדש המלאה מה מלאה האמור להלן עולה. כדילפינן ממנו ממקדשו אף כאן עולה. ולפי שכפל אסורו שהוא אסור בהנאה. כפלו עלייתו וצריך מאתים. וערלה ילפינן לה מכלאים. לפי שהיא אסורה בהנאה כמותן (ג): ומצטרפין זה עם זה. ערלה וכלאי הכרם מעורבין יחד (ג) שנפלו לתוך היתר מצטרפין לאסור ביבש עד מאתים. ובלח בקדרה בנותן טעם: אינן מצטרפין. אפי' לאסור הקדרה בנותן טעם כיון דשני שמות ניהו. אלא אם יש בקדרה לבטל טעם הערלה בפני עצמן. וטעם כלאי הכרם בפני עצמן הכל מותר: מצטרפין בנותן טעם. שצריך בקדרה בלח כדי לבטל טעם שתיהן יחד: אבל לא לאסור. ביבש שא"צ שיהי' בהיתר מאתים כנגד שתיהן

והלכה

עיקר תוי"ט

ב) קראי אסמכתא בעלמא כמ"ש בספ"ק דחלה דמדרבנן. תוי"ט: (ג) דאל"כ הא תנן במ"ש דמפליו

ב התרומה מעלה את הערלה י) והערלה את התרומה. כיצד, סאה תרומה שנפלה למאה יא), ואחר כך נפלו שלשה קבין ערלה, או שלשה קבין כלאי הכרם. זו היא שהתרומה מעלה את הערלה יב) והערלה את התרומה יג): ג הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה, והערלה את הערלה יד). כיצד

תפארת ישראל

לבטל חבירו: י) ר"ל תרומה מצטרף להחולין לבטל הערלה, [ה"ה שמבטל לכלאי הכרם, אלא מדמוכח כן ממאי דמסיק, להכי קיצר תנא בלשונו], וכמו כן ערלה [או כלאי הכרם] מבטלין את התרומה: יא) ר"ל לצ"ט, ונעשה הכל ק', דאי לק' ממש, צ"ל צירוף: יב) *דמדנפלו לשם בשוגג מצטרף התרומה להחולין, לבטל הערלה בר' חצאי סאה: יג) דמצטרף הערלה להחולין לבטל התרומה בק' ועוד; ומתני' ר"י פ"ד דתרומה היא, דס"ל תרומה בטלה בק' ועוד, ולדידן דקיי"ל כר"א דצריך ק"א, ע"כ מיירי בהי' צ"ט וחצי חולין, ומצטרף להן חצי סאה מהסאה תרומה לבטל החצי סאה ערלה. ואי"קשה הרי קודם שנפל איסור השני חנ"נ? י"ל דזהו בלח בלח, אבל ביבש ביבש א"א חנ"נ, וכלעיל סי' ו': יד) *אע"ג דבשם א' אמרינ' דח"ונ אפילו בנודע בנתיים [וכי"ד סצ"ט ס"ו]? משכח"ל הכא בנתערב יבש ביבש במינו, דאז אימ ח"ונ [כש"ך שם]; ואע"ג דלעיל [תרומות פ"ה מ"ז] אמרינן אפי' בתרומה דקילא דאסור רק לכהן, ואפ"ה גם בנתבטלה כבר ח"ונ כשחזר ונפל לשם? כבר תי' הש"ך שם דתרומה שאני מדנפל לשם השני קודם שהרי' את הראשון וכ"כ גם הר"ש הכא; או דמיירי הכא דחד מנייהו נטע רבעי, וקרי לה ערלה, דמן הערלה הוא בא [וכפסחים דמ"ד, ב'], וכרא"ש, ואף ע"ג דנ"ר הו"ל יש לו מתירין בפדיון ולא בטל כמוקדשין

ר"ע מברטנורה

והלכה כת"ק: ב התרומה מעלה את הערלה. מצטרפת עם החולין לבטל את הערלה, וכן הערלה מצטרפת עם החולין. לבטל את התרומה: שנפלה למאה. לאו דוקא מאה אלא פחות ממאה דאלו מאה ממש עולה ולא בעי צירוף. אלא הכי קאמר התרומה שנפלה לחולין ונעשה הכל מאה. ואח"כ נפלו שלשה קבין ערלה. סתם מתניתין כר' יהושע דאמר בפ"ד דתרומות דתרומה עולה במאה ועוד. הלכך כשנפלה סאה של תרומה לצ"ט של חולין וחזרו ונפלו שם שלשה קבין של ערלה ומצטרפין עם החולין שנמצאו שם צ"ט ועוד שלש קבין חולין הרי סאה של תרומה בטלה במאה ועוד. אי נמי מצינן לאוקמא כר' אליעזר דהלכתא כותיה דאמר תרומה עולה באחד ומאה. וכגון שנפלה סאה של תרומה לתוך צ"ט סאין וחצי (ד) סאה של חולין ושלשה קבין הללו של ערלה שהוא חצי סאה. מצטרפין עם החולין להשלים לשיעור מאה של חולין. כדי שתעלה באחד ומאה: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה. שאותה סאה של תרומה נצטרפה עם החולין להשלים מאתים חצאי סאין להעלות שלשה קבין של ערלה באחד ומאתים. והערלה את התרומה. דשלש קבין של ערלה שהן חצי סאה נצטרפו עם החולין. לבטל סאה של תרומה באחד ומאה. דכשנפלה סאה לתוך צ"ט וחצי נאסרו. וכשחזר ונפל שם שלשה קבין ערלה. או כלאים. הותרו:

ג והערלה את הערלה. נ"ל דאחת מהם נטע רבעי. שהם שני שמות. דאי אסור לאיסור

עיקר תוי"ט

דמבטלין. והתם בנפלו זא"ז: (ד) ול"ק אמאי נקטה מתני' מאה. דהוא"ל והוי טפי מצ"ט אע"ג דק' ממש לא

כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים(טו), ואחר כך נפלה סאה ועוד ערלה, או סאה ועוד של כלאי הכרם(טז), זו היא שהערלה מעלה את הכלאים, והכלאים את הערלה, והערלה את הערלה(יז): ד כל המחמץ(יח), והמתבל

תפארת ישראל

[כמוקדשין פ"ג מ"ג], כ"ל דבג"ר בירושלים מיירי דאין לו פדיון, מדדינו כמע"ש: טו) ל"ד ר', דבכה"ג א"צ צירוף, רק מיירי בנפל לקצ"ט ונעשה הכל ר' ונאסר: (טז) מצטרף הכ"כ לקצ"ט, כאילו היה ר' ומשהו חולין, ומתבטל הערלה, וכן מצטרף סאה ערלה לקצ"ט דחולין לבטל סאה ומשהו של כ"כ, דמתני' ר"י היא וכדלעיל ה"נ סאה כ"כ בטל בקצ"ט ומשהו, והעוד בטל בסאה חסר משהו. כך הוא לפי פי' הר"ב; ויש לדקדק, א"כ אמאי נקט תנא כלל לאוי ועוד; ולפיכך טפי נראה פי' רתוי"ט, דמתניתין אתיא אליבא דרי"א, דצריך לבטול ערלה או כלאי הכרם ר' ממש, והא דנקט תנא סאה ערלה שנפל למאתים, הייט לר' פחות משהו; ולהכי שפיר צריך תנא למנקט בתר הכי, ואח"כ נפל לתוכה סאה ועוד נטע רבעי או כלאי הכרם; דבכה"ג העוד של כלאי הכרם משלים הר' של חולין לבטל סאה הערל' שנפל' מקודם, והר"א חסר משהו של החולין והערלה מבטלין שוב הסאה ועוד של כלאי הכרם. אולם להרמב"ם מיירי מתניתין בנפל תחלה סאה ערלה או כלאי כרם לר' ממש, ונתבטל, ולהכי כשחזר ונפל לשם סאה ועוד ערל' או כלאי הכרם, מהני הך סאה שנפל תחלה להר' חולין, לבטל הסאה ועוד שנפל השתא, כשיש בסאה הראשונ' ר' נגד העוד; וא"ת א"כ היכא קאמרה מתני' דכלאי' מעלה את הערלה, והרי לא נאסרה התערובות משום ערלה, דהרי הערלה שנפלה להחולין כבר נתבטל מתחל', קודם שנפל לשם הסא' ועוד כלאי כרם? י"ל דהתנא קיצר בלשונו בריש', והכי הול"ל סאה ערל' או כלאי הכרם שנפל, וחזר ונפל לשם בין סאה ועוד ערלה או כלאי כרם, בין כך ובין כך הראשון מבטל האחרון, מדנתבטל כבר הראשון; והרי כבר במשנה ב' [לעיל סי' י'] חזינן הכי אורחא דתנא לקצר בלשונו במה דמשתמע ממילא: יז) אי נפרש שני' בערלה ממש, וכמו שכתבתי לעיל [סי' י"ד], ע"כ צ"ל דבבא זו מיירי דנפילת ערלה תחלה היה לר' ממש, ונתבטל' ולהכי מהני הערל' שנפל' תחלה לבטל הערל' שנפלה בסוף: יח) שחימץ עיסה בשאור או בשמרי

ר"ע מברטנורה

לאיסור של שם א'. שיהא מבטל קלתו לקלתו. וקרי תנא לנטע רבעי ערלה. שמן הערלה הוא בא. ולהכי קתני הערלה את הערלה ולא קתני הכלאים את הכלאים. שאין בכלאים שני שמות כמו שיש בערלה: שנפלה למאתים. לאו למאתים דוקא. דהא מאתים ממש לא בעי צירוף. וכשנפלה סאה ערלה לתוך קצ"ט של היתר נאסרו. וכשחזר ונפל שם סאה ועוד של כלאים. מצטרפים עם הקצ"ט לבטל הערלה. וכן הערלה מצטרפת עם הקצ"ט לבטל סאה ועוד של כלאי הכרם. והיינו כר' יהושע דאית ליה דערלה בטלה במאתים ועוד. כמו תרומה במאה ועוד. הלכך סאה של כלאים בטלה בקצ"ט ומשהו והעוד בטל בסאה חסר משהו (ה). וכן נמי אם נפלה שם סאה ועוד של נטע רבעי מצטרפין עם הקצ"ט לבטל את הסאה של ערלה שנפלה ואסר' הכל וכן סאה של ערלה מצטרפת עם הקצ"ט של היתר לבטל סאה ועוד של נטע רבעי. שנפל באחרונה: ד כל המחמץ והמתבל וכו'

עיקר תוי"ט

(ה) שם. אע"פ נקט ק' כדי לקצר: (ו) ומה דנקיט מתני' כלל לאוי ועוד. י"ל דתשובת בעלמא אשמעינן

י) [בפי' בורה א' צ"ע כמוקדשין לקמן פ"ג. שם אות ט"ז צ"ל לקצ"ט, כלומר כו' לקצ"ט דחולין].

והמתבל יט) והמדמע כ) בתרומה ובערלה ובכלאי הכרם, אוסר כא), בית שמאי אומרים אף מטמא כב) ובית הלל אומרים לעולם אינו מטמא עד שיהא בו כביצה כג): ה דוסתאי איש כפר יתמה היה מתלמידי ב"ש ואמר שמעתי ח) משמאי הזקן שאמר (נ"א שאלתי את שמאי) לעולם אינו מטמא עד שיהא בו כביצה כד): ו ולמה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע, להחמיר כה), מין במינו, להקל ולהחמיר ט), מין בשאינו מינו, כיצד, שאור של חטים ט) שנפל לתוך עיסת חטים כו), ויש בו כדי לחמץ, בין שיש בו לעלות

תפארת ישראל

של איסור: יט) שנתן תבלין איסור בקדיר': כ) שעירב לא בלא אפי' בלי בישול ונרגש הטעם; ומדמע נ"ל כמו מלאתך ודמעך לא תאחר שפי' הרמב"ן שהוא לשון דמע עין, ר"ל מעשרו' של הירש ויצהר, שיוצאו' הטפו' מהפרי כמו דמעות; וכ"כ נ"ל בכל מקום שהזכירו חז"ל מלת מדמע, ר"ל תערובו' לא בלא, שמתערב יפה, דבלא יש בילה; וי"א דמחמץ ומתבל קאי אערלה וכ"כ, ומדמע היינו נמי ממש מחמץ ומתבל בתרומה, רק דבתרומ' נקרא מדמע: כא) אפי' יש ר"א, מדנרגש טעמו לא בטל: כב) בנתן שאור או תבלין טמאים בקדירה טהורה, אף שאין בשאור ותבלין כביצה, שהוא השיעור לטמא אחרים, אפ"ה נטמא הכל דכמו דלא בטל טעמן לא בטל טומאתן: כג) ר"ל אם יש בהטומאה כביצה, והיא מחמץ או מתבל וכו' אז לא בטיל, דאע"ג דגם בטומא' צריך ביטול [נדה כ"ו ב'] הכא שאני דנרגש האיסור. מיהו הא דאמרינן דכל דעביד לטעמא לא בטיל, היינו רק באסור מעצמו והוא דבר חריף [רטו"ז יו"ד סי' צ"ח סעיף סקי"א]: כד) ואפילו אינו מחמץ או וכו' לא בטל: כה) ר"ל לאיזה עניין אמרו במ"ד כל וכו' שיהי' הכל להחמיר? ומשני בנתערב במין במינו. כו) ר"ל ובמה אמרו פעמים להקל ופעמים להחמיר? ומשני באינו מינו: כז) דהיינו ת"במ וה"ה

ר"ע מברטנורה

וכו' הכי קאמר כל המחמץ והמתבל. בערלה. ובכלאי הכרם אסורות. והמדמע בתרומה. המחמץ את העיסה בתפוחים (ז) או בשמרי יין של ערלה ושל כלאי הכרם. והמתבל את הקדרה בתבלין של כלאי הכרם. או של ערלה אסור. ואין עולין באחד ומאתים. וכן בתרומה כיון שהחמיצה עיסה של חולין בשאור של תרומה. ונתבלה קדרה של חולין בתבלין של תרומה. נעשה הכל מדומע ואסור לזרים ואינו עולה באחד ומאה: בית שמאי אומרים אף מטמא. שאור טמא שהחמיץ עיסה טהורה. או תבלין טמאין שתבלו קדרה טהורה. אעפ"י שאין בשאור או בתבלין כביצה שהוא שיעור טומאת אוכלין. נטמאת העיסה ונטמאת הקדרה: וב"ה אומרים עד שיהא בו כביצה. דאין אוכל מטמא פחות מכביצה. לא שנא שאור ותבלין ולא שנא שאר אוכלין: ו ולמה אמרו. כמו ובמה אמרו. כלומר באיזה ענין אמרו שהמחמץ חולין בשאור של תרומה. והמתבל קדרת חולין בתבלין של תרומה. והמדמע שמערב (ומבשל) חולין ותרומה יחד. שאמ' הולכי' הכל להחמיר. ומשני מין במינו. ובמה אמרו פעמים להקל ופעמים להחמיר במין שנתערב

עיקר תוי"ט

שמטעינן שהסוד יכול להתבטל תוי"ט ופ"ע: (ו) מפרש מדמע דהרא כלומר נעשה איסור דימוע ולא עירוב וביטול כדלקמן מ"ו ומפרש כולה מתני' דהכא דאינו עולה בק"א וזה דוקא בחימוץ ותיבול: (ז) ברסקו ונתנו לתוך העיסה. הר"ב: ח) שמעתי. וכן הל' הר"מ: ט) שאור של חטים. וה"ה

לעלות באחד ומאה, ובין שאין בו לעלות באחד ומאה, אסור. אין בו לעלות י) באחד ומאה, בין שיש בו כדי לחמץ, בין שאין בו כדי לחמץ, אסור כח). ז להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כיצד, כגון גריסין כט) יא), שנתבשלו עם עדשים ויש בהם בנותן טעם, בין שיש בהם לעלות באחד ומאה, ובין שאין בהם לעלות באחד ומאה, אסור. אין בהם בנותן טעם, בין שיש בהם לעלות בק״א, ובין שאין בהם לעלות באחד ומאה, מותר: ח שאור של חולין שנפל לתוך עיסה, ויש בו כדי לחמץ, ואחר כך ל) נפל שאור של תרומה או שאור של כלאי הכרם, ויש בו כדי לחמץ, אסור לא): ט שאור של חולין שנפל לתוך עיסה וחמצה, ואחר כך נפל שאור של תרומה או שאור של כלאי הכרם ויש בו כדי לחמץ, אסור. ורבי שמעון מתיר לב):

י תבלין

תפארת ישראל

וה״ה בשאר מ״במ: כח) *דתרתי בעינן שיתבטל בק״א, ולא יורגש טעמו: כט) של תרומה וה״ה שאור שעורי׳ בעיסת חיטין; רק נקט גריסין בעדשי׳ שיש טעם ממש, ואפ״ה מותר, מדאינו נרגש; א״נ נקיט גריסין ועדשי׳ אף ששניה׳ מיני קטניות, אפ״ה מחשב אינו מינו; והא דנקט כולהו גווני בתרומה, היינו משום דהוא הראשון שנזכר לעיל [במ״ד] מיהו ה״ה בערלה וכ״כ שאוסרים בר״א כך הוא דינן, דבמחמץ במינו לא בטלו בר״א, ובאינו מחמץ באינו מינו א״צ ביטול אחר: ל) קודם שחימץ השאור של חולין: לא) דאע״ג דגם בלי השאור תרומה היתה מחמצת מהשאור חולין שנפל תחלה, אפ״ה ע״י התרומה היה ממהר להחמיץ: ואי״ל עכ״פ במהירות החימוץ אזנ״ג הוא, דהרי רק ע״י שניהן מיהר להחמיץ? י״ל כיון דנפל האיסור לבסוף, מחשב כאלו הוא לבד גרם מהירות החימוץ; ולפ״ז בנפלו שניהן יחד, וכ״ש בנפל היתר לבסוף י״ל דמותר: לב) במ״ח לא פליג ר״ש, דמדנפל שאור דתרומ׳ קודם שנתחמצה בהולין

ר״ע מברטנורה

שנתערב עם שאינו מינו. ומפרש להחמיר כיצד. שאור של תרומת חטין שנפל לתוך עיסת חטין של חולין. דהיינו מין במינו אוסר בנותן טעם. אפי׳ יותר ממאה. ועד מאה אוסר אפי׳ בלא נתינת טעם: ז גריסין. של פול של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין. ונתנו בהם טעם. טעמא לא בטיל אפילו ביותר ממאה, ובלא טעם אפילו בפחות ממאה שרי. דהא דבעינן מאה היינו דווקא חטים בחטים. דהוי מין במינו. דאסמכוה אקרא את מקדשו ממנו. מה שאתה מרים ממנו אם נפל לתוכו מקדשו. וזהו מין במינו: ח ויש בו כדי לחמץ אסור. הא קמ״ל דלא אמרינן הואיל ובלא שאור זה של איסור. היתה העיסה מתחמצת על ידי שאור של היתר שנפל בו תחלה לא נחוש לשאור של איסור: ט ור״ש מתיר. ברישא לא פליג ר״ש כיון דנפל שאור של תרומה קודם שנתחמצה בשל חולין. והרי היא ממהרת להתחמץ על ידי שאור של תרומה. אבל בסיפא כיון דכבר נתחמצה בשל חולין

כי

עיקר תוי״ט

בשאר מין במינו שאינו מחמץ איכא לאשכוחי להחמיר דלעולם בעי ק״א דהא ליכא למיקם אטעמיה. אלא דבמחמץ הוי חומרא טפי דלעולם אינו עולה בפחות מק״א ומשכחת לה נמי דאפי׳ בק״א אינו עולה תוי״ט: י) אין בו לעלות. ונשאר עוד חלק ג׳ והוא שאין בו כדי לחמץ ויש בו כדי לעלות בק״א במוליא שיעור החלק שנפל הר״מ: יא) גריסין. וה״ה נמי שאור של חטים בשל עיסת שעורים דכל מין בשא״מ לא נחוש אלא לנ״ט בלבד. ומשום דשאור לא שכיח בשא״מ אסברה לה בגריסין תוי״ט.

תבלין

י תבלין(לג) יב) ב' וג' שמות ממין אחד(לד) או משלשה(לה) יג), אסורין(לו) יד) ומצטרפין(לז), רבי שמעון אומר ב' וג' שמות ממין אחד או ב' מינין משם אחד אינן מצטרפין(לח): יא שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, ונצטרפו וחמצו, רבי אליעזר אומר אחר האחרון אני בא(לט). וחכמים אומרים *) בין שנפל איסור בין

בתחלה

תפארת ישראל

בחולין, הרי ממהרת להחמיץ ע"י התרומה, משא"כ הכא דכבר נתחמצה בחולין, הרי התרומה נטל"פ דמתחמץ יותר מהראוי ולרבנן לא מחשב נט"לפ, מדחזי לחמץ בה עיסות אחרות: לג) °כל דבר שנותנין נקדירה למיהב טעמ' כשומן או יין ובצלים ובשמי' נקרא תבלין [כ"כ הר"מ, משא"כ לתו' שבת דקמ"א]: לד) ר"ל ג' אסורין חלוקין, כגון ערלה וכ"כ ותרומה, שהן כולן ממין א': לה) °ר"ל או ג' מינים מאיסור א': לו) ר"ל מצטרפ' לאסור קדיר' בנ"ט: לז) °לאסור נמי ביבש ביבש בר"ש א"כ מצטרף למלקות בכזית: לח) °דאע"ג דר"ש ס"ל כל שהוא למכות? היינו בעינא, משא"כ ע"י תערובות; [תוס' מעילה די"ח א' ד"ה תני]; אולם זו היא סברת רבינו יקיר, ודחה אותה ר"ת (בע"ז דס"ח א' ד"ה והידך) ע"ש; אלא הי' דלא אמר ר"ש כל שהוא למכות גם בתערובות רק בדבר שאין לו ביטול; וכ"ל דמש"ה הפסיק במשנה י' בין משנה ט' וי"א, בין סדרה דשאור ושאור שנפלו לעיסה, דקמ"ל דאע"ג דבזו"ג בחד מינייהו היתר, מודו רבנן דמותר כמ"יא, עכ"פ בזו"ג ותרווייהו דאיסור כמ"י ס"ל לרבנן דאסור [ועי' תו' ע"ז דס"ח ב' ד"ה לר"ש, דזו"ג לא שייך כ"א באין בכל א' כדי נ"ט, ולפ"ח י"ד ק"ב סק"ה זו"ג לא שייך כשגוף האיסור מעורב], ולהכי נקט תבלין במ"י? דבתבלין שייך שפיר שפי ג' מיני איסור, ערלה וכ"כ ותרומה, דכולן גדולי אילן, משא"כ בשאור לא שייך ערלה: לט) שהאחרון הוא שגורם החימוץ, ודוקא

נקדם

ר"ע מברטנורה

כי הדר נפל של תרומה אינו אלא פוגם. ורבנן סברי אף על גב דבעלמא נותן טעם לפגם מותר. שאני הכא שהוא עושה אותה ראויה לחמץ בה כמה עיסות אחרות. והלכה כחכמים: י תבלין שנים וג' שמות. ג' אסורין חלוקין זה מזה קרי שלשה שמות כגון פלפלין של ערלה. ושל אשרה. ושל תרומה: אסור ומצטרפין. כלומר מצטרפין יחד (יד) לאסור התבשיל שנתבשל בהם. או שני מינים משם אחד. כגון זנגביל ופלפלין ושניהם ערלה. או שניהם תרומה ואין הלכה כר"ש: יא אחר אחרון אני בא. אם השאור של תרומה נפל באחרונה. העיסה כלה נעשית מדומע. ואם של חולין נפל באחרונה הכל מותר. שהאחרון הוא שעושה החמוץ. והא דשרי רבי אליעזר כשנפל אותו של חולין אחרון. היינו דוקא כשקדם וסלק את האיסור. ואף על פי שהועיל קצת שסייע לאחרון דהיתר לגמור החמוץ. אף על פי כן נתבטל טעמו ואינו חוזר וניעור. אבל לא קדם וסלק האיסור ונתחמץ על ידו שניהם אסור. דסבר רבי אליעזר זה וזה

גורם

עיקר תוי"ט

יב) תבלין. לא יעלה על דעתך שאין נקראין תבלין אלא שמרקחות והדברים שריחן טוב כמו הזנגביל וכו'. אינו כן אלא כל דבר שמתבלין בו התבשיל. כגון השומין והבצלים והשמן והחומץ והיין כלם נקראים תבלין כשאדם מתכוין לתבל בהם או בזולתם קדרתו ותבשילו. הר"מ: יג) או מג'. שמות משלשה או מג' מינין בשם א', הר"מ: (יד) אבל לכאורה תרתי קאמר דאוסרין בנ"ט בקדירה. ומצטרפין לאסור בתערובות יבש וכ"כ התו' במס' שבת דפ"ט בשם ר"ת. ומדברי הר"מ נראה דתרתי

קתני

בתחלה בין בסוף, לעולם אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ מ): **יב** יועזר איש הבירה מא), היה מתלמידי בית שמאי ואמר שאלתי את רבן גמליאל הזקן טו), עומד בשער המזרח, ואמר לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחמץ מב): **יג** כלים מג) שסכן בשמן טמא מד), וחזר וסכן בשמן טהור מה), או שסכן בשמן טהור וחזר וסכן בשמן טמא מד), רבי אליעזר אומר אחר הראשון אני בא מו), וחכמים אומרים אחר האחרון מז): **יד** שאור של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו לתוך עיסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, ונצטרפו וחמצו, אסור לזרים מח), ומותר לכהנים מט), ר"ש מתיר לזרים ולכהנים נ): **טו** תבלין נא) יז) של תרומה ושל כלאי הכרם

שנפ"י

תפארת ישראל

בקדם וסילק האיסור קודם שנתן שאור היתר אבל בלא סלקו קודם שנתחמץ, זוז"ג אסור: מ) דזו"ג מותר: מא) ר"ל הי' שר בבי"המק נטוח ולפקד בכל הענייני', דבי"המק נקרא' בירה (יומא ד"ב, א'): מב) כ"ל דר"ל דמוסיף אחכמים, דבים בשניהן כדי להחמיץ כל א', נמי אסור (עי' לעיל כ"ט): מ"ג) כמגעלים ושאר כלי עור. מד) ונבלע בהן השמן הטבינן, והרי הטבילה לא אהני לטהר השמן הבלוע, מדאיכן מים [במקואות פ"י מ"ח], אעפ"כ נשארו הכלים טהורים אחר שטבלן, דטומאה בלועה א"מט: מה) ודרך הכלי כשישתמשו בו להפליט השמן הבלוע בו: מו) °ר"ל אף אחר ראשון דשניהן נפלט: מז) °דס"ל דכלי שבע משמן הראשון והוא חוזר השני ופולטו לחוץ: מח) דהרי שניהן איסורי' לזרים, ורבנן לטעמיי' במ"י, דשמות מחולקין מצטרפי': מט) דלדידהו הו"ל זו"ג: נ) לטעמי' במ"י דא"מל: נא) קמ"ל פליגתיי' גבי תבלים, דאפי' מינין מחולקין והיסורים מחולקין מצטרף לרבנן, וקמ"ל בבא ד' דאפי'

מין

ר"ע מברטנורה

גורם אוסר: לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי להמץ. דזה וזה גורם מותר. והלכה כחכמים: **יג** כלים שסכן. כגון מנעלים ושאר כלים של עור שסוכין אותן בשמן לרככן: וחזר וסכן בשמן טהור. לאחר שנתייבש השמן הראשון (טז) והטבילו לכלי שנטמא בשמן טמא. חזר וסכו בשמן טהור וכשמשתמשים בכלי נפלט השמן לחוץ: אחר ראשון אני בא. דסבר רבי אליעזר ראשון נפלט לחוץ: וחכמים אומרים אחר אחרון. סברי אחרון נפלט. והלכה כחכמים: **יד** אסור לזרים. רבנן לטעמייהו דאמרי לעיל הבלין מבני' ובלשה שמות מצטרפין לאסור הדבר הנתבל: ומותר לכהנים. דתרומה שרי להו. ואין בכלאי הכרם כדי להחמיץ: ר"ש מתיר לזרים. לטעמיה דאמר שנים או שלש שמות ממין אחד אין מצטרפין: **טו** תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם. בהא נמי רבנן לטעמייהו. ורבי שמעון לטעמיה ודין התבלין כדין שאור:

טז תהיכב

עיקר תוי"ט

מתני': טו) שאלתי את ר"ג הזקן. שהיה בן בנו של הלל וזה נראה שאף מתלמידי ב"ש קבלו תב"ה. פוי"ם: (טז) דאי נמודו מופת על הכלים. א"כ השמא תממה הטהור. והכלי מת"נ עמא דמשקה מטמא כלי: יז) תבלין. איצטריך לאשמעינן דאי לא השמיענו אלא בשאור. ה"א דדוקא כשני האיסורים של מין א' הוא דמצטרפין לאסור לזרים לרבנן. ולהכי נקט שאור משום דסתם שאור הוא מא' מחמשת המינין דשארא מסרחת כמ"ש בפסחים פ"ב מ"ה. אבל בב"ת ובני שמות איתא מודו לר"ש להכי תני שבלין שיש בהו כרבה מינים ואפ"ה אסורים לזרים. ואי תני תבלין ה"א בהא פליג ר"ש אבל במין א' מודה

נפבי

שנפלו בקדירה, לא באלו כדי לתבל, ולא באלו כדי לתבל ונצטרפו ותבלו אסור לזרים ומותר לכהנים, רבי שמעון מתיר לזרים ולכהנים: **טז** חתיכת של קדשי קדשים נב) ושל פגול ושל נותר נג), שנתבשלו עם החתיכות נד) אסור לזרים נה) ומותר לכהנים נו), רבי שמעון מתיר לזרים ולכהנים נז): **יז** בשר קדשי קדשים נג) ובשר קדשים קלים נח), שנתבשלו עם בשר התאוה נט), אסור לטמאים ס) ומותר לטהורים סא):

פ"ג

תפארת ישראל

מין א' ושמות מחולקין; א"מ לר"ש, ואף דהא ככר שמעי' לי' במ"י, סד"א דהתם רק ביבש ביבש: נב) דאסור לזרים: נג) דאסור גם לכהנים: נד) *והי' בחתיכות רק כדי לבטל אחד מהאיסורים, ולא כדי לבטל כולם; ונ"ל דמש"ה לא נקט הכא בשר תאוה כבסיפא, דהכא מלי איירי אפי' בקדשים קלים דהרי גם הם מותרים לזרים: נה) עד דאיכא כדי לבטל כולן, דב' איסורי' מצטרפי' כנ"ל: נו) דקדשי קדשים מותר לגבייהו: נז) *ונ"ל דלהכי נקט פלוגתיי' נמי גבי קדשים, לאשמעי' דאפי' בקדשים דכתיב בהדיא כל אשר יגע בבשרה יקדש, דמנה ילפינן (פסחים דמ"ה) היתר מצטרף לאיסור, וכ"ש איסור לאיסור אפ"ה פליג ר"ש: נח) דשרי לזרים טהורים: נט) חולין, דשרי אף לטמאים, ויש בהולין לבטל כל א' בפ"ע: ס) דמצטרף אף לר"ש, דק"ק וקדשים קלים שם א' הן, ומין א' הן: סא) אפי' לרבנן דק"ק אין בהן כדי לאסור:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

טז חתיכה של קדשי קדשים. שאסורה לזרים ומותרת לכהנים: ושל פגול. ושל נותר. ושל טמא דאסירי בין לזרים בין לכהנים. שנתבשלו עם החתיכות של חולין. ויש בחולין כדי לבטל של קדשי קדשים בפני עצמן. ושל פגול נותר וטמא בפני עצמן: אסור לזרים. רבנן לטעמייהו דאמרי שנים ושלשה שמות מצטרפין לאסור (יח): ר"ש מתיר לזרים. לטעמיה דאמר שנים או שלשה שמות ממין אחד [אין] מצטרפין: **יז** בשר קדשי קדשים. אסור לזרים אפי' טהורים. בשר קדשים קלים שרי לזרים טהורים. ואסור לטמאים. ובשלן עם בשר תאוה. בשר חולין (יט) דשרי אף לטמאים. ויש בו כדי לבטל כל אחד בפני עצמו. מצטרפין לאסור לטמאים. אפילו לרבי שמעון דקדשי קדשים וקדשים קלים שם אחד להם. כדאמרינן לעיל גבי תרומה. וחלה ובכורים: ומותר לזרים טהורים. אפילו לרבנן דקדשי קדשים אין בהן כדי לאסור:

ס"ג

עיקר תוי"ט

לככי תני לעיל תוי"ט: (יח) אבל הר"מ מפרש בטעם אחר. וא"ל נותר ופיגול הוא אסור על הכהנים ועל ישראל ודינו שישרף. אבל איסורן על ישראל יותר חמור לפי שלא היה מותר לי' לעולם וכשאכלן נתחייב קרבן מעילה. אבל לכהנים היה לו בעת שהוכשר קודש שהיה פגול או נותר. ואמר כי כשנתבשלו אלו הנ"ת עם חתיכת חולין והוציאם אח"כ ונשאר שאר הבשר שהיה אסור לזרים. ומותר לכהנים אע"פ שיש בו הנותר והפיגול כיון שאין איסורו על הכהנים חמור כ"כ ורש"א כשם שמותר לכהנים כך מותר לזרים כיון שהפגול והנותר אסור על הכל: (יט) לישנא דקרא נקטיה. כפ' ראה כי תאוה נפשך כו' וכבשר חולין מבתעי קרא:

פ"ג

חידושים

מ"א וצריך להרים, וכ' עוה רבינו הגאון מהו' עקיבא שלי"טא כשם בעל המלך רפ"ט ממעשר, דסבלאן ראיה דת"מש דמאי נותנה לכהן כתנם דלא [כי"ד סי' שלי"א] דימכרנה לכהן, דא"כ למס

צריך

חידושים

צריך להרים הרי ניכר גזל השבט, דהרי רשאי למוכרה לכהן, עכ"לה *ולפע"ד אכתי לא מסתיים, דהא מני ר"מ היא דמחמיר בדבריהם כשל תורה, וכדמוקי לה בהא הירושלמי למתני' כר"מ מה"ט, והו"ל שפיר גזל השבט; וגם בל"ז מחשב גזל השבט, דע"י שמוכרת למכר' להכהן והרי די לו להכהן לתמו כגזל כדמי תרומה: מ"ט כ' הר"ב כלעיל ל"ב, וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל, וז"ל תמהני אר"ב ותוי"ט דשתיק ליה, הא להדי' מבואר בע"ז [דס"ח] דלר"ש אפילו נפלו בבת א' מותר, ואף שמיסר להחמיץ, הרי בצירוף שאור דחולין היה, ומדלר"ש איסור ואיסור אין מצטרפין איסור והיתר מבעיי' וצ"ע עכ"לה, *ויצפצף הפעלף, הן אמת כי כדברי רבינו תפס גם הר"ש, דפלוגתא דר"ש גם אריסא קאי, וא"כ יש לתמוה יותר אר"ב, אבר ידוע שמדרכו למשוך אחר הר"ש כרוב דבריו שמ"ש רכ"מ פ"ת ממפ"ש, ואיך הכא שהביא הר"ש הגמרא ערוכה, נטה קו לבדו ושנה במה לעצמו, איברא כדברי הר"ב כ' גם רבינו הרא"ש, ונראה שמבארו באר מים חיים שלא דברי קדשו, ודבריהם ממקום קדוש יהלוך, דזהו דעת ר"ת בירושלמי, דר"ש מודה בריסא, וכדי להשוות הבבלי וירושלמי, ע"כ צ"ל דרבותינו דייקי מלישנא דברייתא דמייתי התם בע"ז דמדנקטה בנפלו שניהן בב"א פליגי ר"ש ורבנן, ש"מ דבנפל תחלה שאור חולין, וקודם שגמר חימוצו, הסירו, ונפל במקומו שאור איסור, משום דגמר החימוץ היה על ידי איסור לבד, לכ"ע אסור, דאל"ה לאשמעינ' ברייתא רבותא טפי, ולפ"ז הרי מתניתי' דהכא ע"כ רק בכה"ג מיירי, מדהאריך בלישני', "שאור של חולין שנפל" וכו' ואח"כ נפל וכו', ואי דאי נימא דר"ש גם במ"א פליג, למה מייתי הש"ס התם בע"ז הברייתא ולא המשנה, אע"כ דמתני' מיירי בהי' גמר החימוץ ע"י האיסור לבד, ובכה"ג כ"ע מודו [ועי' תו' פסחים דכ"ז, א' ד"ה עד ודו"ק]: מ"י כ' רבינו הנ"ל א"ל תו' בע"ז [דס"ו, א'] כתבו כלעיל סי' ל"ו, ל"ז. והא דלא קתני רק מצטרפי' דשניהן בכלל, דס"ד דר"ש פליג בתרוייהו, ומש"ה נקט אוסרים ומצטרפים, לאורויי דר"ש דאמר דא"מ, היינו רק ביבש, אבל בלח מודה דמצטרף, מדכולהו מיני מתיקה עכ"ל, ולא זכיתי להבין הא במשנה ט"ז מתיר ר"ש וא"מצ אפי' בקדירי' שהוא בלח וצ"ע עכל"הט *ולפע"ד כבר העיר בזה בתו' חדשים מ"טו, אמנם נ"ל דלתו' התם מוקי לר"ש כתוקי' דלהכי מצטרפי מדכולן מיני מתיקה, א"כ משנה ט"ז לא מיירי במיני מתיקה ולהכי גם לר"ש לא מצטרפי:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב

מ"א. תר"ג ותרו"מע של ודאי או דמאי, וחלה ובכורים, כולן דינן שוה, שבטלים רק בק' היתר, ומצטרפים זע"ז, באכל כזית מכולן לוקה, וכן להצריך ק' נגד שיעור כולן יחד, ובנתבטלו, צריך להרים מהתערובות כשיעור איסור שנתערב, כדי שלא להפסיד להכהן: וכן ערלה, וכלאי כרם דינן שוה, דמ"אסורים בהנאה בטלין רק בר', ומצטרפים זע"ז לחיוב ולאיסור כנ"ל; דכל ב' איסורים שטעמן ושיעורן שוה, אף דשמותיהן מחולקים, מצטרפים כנ"ל: וכל זה בנתערב א' מכל הנ"ל באינו מינו ביבש או במינו בלח, אבל בא"מ בלח, מתבטל בס': **מ"ב.** אבל מין שמתבטל בק', עם מין שמתבטל בר', אין מצטרפים ורק מעלין זא"ז לבטל; כגון סאה תרומה שנפלה לצ"ט וחצי חולין, ואח"כ נפל לשם חצי קב ערלה, או אפכא, התרומה מצטרף להחולין, לבטל הערלה בר', והערלה מצטרף להחולין לבטל התרומה בק': **מ"ג.** מיהו בנתבטל בנפילה ראשונה, אפי' באותו שם איסור מועיל נפילה ראשונה לבטל נפילה שנייה; וכגון שנפל לשם תחלה ערלה או כ"כר ונתבטל, וחזר ונפל לשם א' מהם, שאינו מתבטל רק כשיצורף להחולין א' מב' האיסורים שנפל תחלה, כיון שתערובות הראשון היה מין במינו יבש ביבש, אין האיסור הראשון חוזר וניעור, ומהני לצרפו לבטל האיסור שנפל בסוף; ואפי' בהיו ב' הנפילות משם א' כגון ערלה וערלה מהני כה"ג: **מ"ד.** כל איסור שהוא מעמיד, כשאור או שמרים בעיסה או דבר המקפיא חלב וכדומה; או כשהאיסור הוא חמוץ או חריף או מליח, אם נתערב א' מאלה בהיתר אפי' באלף לא בטל; וכן לענין טומאה, אם מאכל טמא כביצה, והוא מעמיד או חמוץ או מליח או חריף שנתערב במאכל טהור, אפי' באלף לא בטל, אבל בפחות מכביצה מדאינו מטמא אחרים, אף שהוא מעמיד או וכו', בטל כל איסור כשיעורו: **מ"ה.** מיהו באינו מחמץ או וכו', אפי' יש בו כביצה גם בטומאה שייך ביטול: **מ"ו.** מיהו כל זה דוקא באיסור שנתערב במין במינו, אז צריך ק' לבטל תרומה, ור' לבטל ערלה וכ"כר; וגם צריך שאחר שנתבטל לא יהיה מורגש טעם חמוץ או וכו' וגם שלא יהיה מעמיד: **מ"ז.** אבל איסור שנתערב באינו מינו, כל שאין האיסור נ"ט בהיתר מותר, אפי' בתרומה ערלה וכ"כר דחמירי: **מ"ח.** שאור חולין שיש בו כשיעור להחמיץ שנפל לעיסת היתר, וקודם שהחמיץ נפל לשם שאור תרומה או ערלה או כ"כר, וחימצו שניהן העיסה, אסור, ולא מחשב זוז"נ דע"י שניהן מיהר להחמיץ, דזוז"נ אינו רק באין בהאיסור שיעור לבד להחמיץ: **מ"ט.** עיסה שנתחמצה משאור חולין, ואח"כ נפל לתוכו שאור איסור, אפ"ה כיון שע"י האיסור נתחמצת מאד עד שראוי לחמץ בה עיסות אחרות והאיסור שנפל לבסוף הוא גרם לתוקף החימוץ זה, אסור: **מ"י.** ג' מינין שהם משם א

א

פ״ג בגד שצבעו בקליפי ערלה, ידלק א), נתערב באחרים כלם ידלקו ב) דברי רבי מאיר וחכמים אומרים יעלה ב) באחד ומאתים ג):

ב הצובע ג) מלא הסיט ד) בקליפי ערלה, וארגו בבגד, ואין ידוע איזה הוא,
רבי

תפארת ישראל

פ״ג א) *דגם קליפה אסור בהנאה, וחזותא מלתא היא באיסור דאו' משא״כ באיסור דרבנן [כנדה דס״ב וב״ק דק״א] מיהו בלא שביד לחזותא, כיין במים בטל בו' חלקים [כפ״ח י״ד ק״ב סק״ה]: ב) *דכל שכשמכרו דרכו למנותו, חשיב ולא בטיל; וכל הנך דפרקין דתני בהו ידלקו ולא סגי שימכרם חוץ מדמי איסור, כיי״נ שנתערב [פ״ה דע״ז מ״י], התם ביי״נ ליכא למיחש שיחזור וימכרנו לישראל, משא״כ הכא; ולרמב״ם התם בסתם יינם איירי דהו״ל דרבנן, משא״כ הכא דאו'; גם היתר הולכת דמי הנאה ליס המלח, אינו רק בע״ז דתופסת דמיה, ולהכי הו״ל שמוליך האיסור גופי' ליס המלח: **ג)** *בנתערב בר' בטל: **ד)** *ר״ל חוט א' ארוך כשיעור הפסק שבין אמה לאצבע; וההפסק שבין אגודל לאצבע, נקרא סיט כפול, מדכפל בשיעורו

ר״ע מברטנורה

פ״ג בגד שצבעו בקליפי ערלה. כגון קליפי אגוזים ורמונים. **דגם** הקליפים אסורים בהנאה, כדדרשינן את פריו. את הטפל לפריו: **ידלק.** שאסור בהנאה, דכתיב (ויקרא י״ט) וערלתם ערלתו. שלא יהנה. ולא יצבע (א). ולא ידליק בו את הנר: **כלן ידלקו.** ר״מ לטעמיה דאמר לקמן את שדרכו למנות מקדש ובגד שצבעו דרכו למנות הוא: **וחכמים אומרים יעלה באחד ומאתים.** לטעמייהו דאמרי לקמן בפרקין אין מקדש אלא ששה דברים בלבד. והלכה כחכמים: **ב** מלא הסיט. הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיכול להרחיבו. והפסק שיש בין האגודל לאצבע כל מה שיכול להרחיבו. הוא הסיט כפול. לפי שהוא כפול ממה שיש בין אמה לאצבע. ומלא הסיט הוא שיעור השוב לאיסור. הלכך כשארגו בבגד

עיקר תוי״ט

א) גמ' ואע״ג דאמרינן שלא יהנה איצטריך לאשמעינן שלא יצבע דס״ד דשרי משום דחזותא לאו מלתא היא. ושלא ידליק כו' דס״ד דשרי משום דמכלה אותו תו' פסחים דכ״ה: **ב)** יעלה כו'. פירש שיערבו אותו שבגד הר״מ. ולא לכתחלה קאמר. דאין מבטלין איסור לכתחלה: **ג)** הצובע. ושמיענו בהלכה הקודמת קולא לחכמים אפי' בבגד שנצבע כולו יעלה. וכן ההלכה השמיענו חומרא לר״מ

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ב

או שהן מב' שמות איסור יהן ממין א', ונפלו להיתר מצטרפין לאסור, באין ס' **נגד** כולן בלח בלח, ובא״מ; וביבש ביבש באין שם שיעור בטולו ק' או ר', ומצטרפין נמי ללקות האוכל כזית מכולן יחד: **מי״א** שאור חולין ושאור תרומה, שאין בכל א' כח להחמיץ, רק חמצו שניהם ביחד העיסה, אפי' נפל לשם האיסור לבסוף הו״ל זוז״ג ומותר: **מי״ב.** ואפי' יש בכל א' כדי להחמיץ, אפ״ה בנפלו שניהם כא' הו״ל זוז״ג ושרי: **מי״ג.** כל עור שסכו בשמן טמא והטבילו, דטהור, וסכו אח״כ בשמן טהור, ופלט הכלי שמן, או סכו תחלה בשמן טהור ונתיבש, וסכו אח״כ בשמן טמא והטבילו, ופלט הכלי שמן, תלינן לעולם שפלט מה שבלע לבסוף: **מי״ד.** שאור תרומה ושאור ערלה או כ״כר, שאין בכ״א כדי להחמיץ, ונצטרפו וחמצו עיסת היתר, אסור לישראל, אבל לכהן הו״ל זוז״ג ומותר: **מט״ו.** ואפי' היו הב' שאורין ב' מינין, וא' מהן תרומה וא' מהן ערלה או כ״כר, דהו״ל ב' מינין וב' מינין איסורין, ולא היה יכול כ״א מהן לחמץ, עד שנצטרפו שניהם וחמצו, אפ״ה רק לכהנים מותר ולא לישראל: **מט״ז.** וכ״ש כיש לשתיהן דמיון קצת במין איסורין, כגון בשר ק״ק, ובשר פגול נותר או טמא, ששניהם מין בשר ושניהן מין קדש, ולא היה ב״א מהן כשיעור ליתן טעם בתבשיל, רק שניהן ביחד נתנו טעם, מותר לכהן מדהו״ל זוז״ג ואסור לישראל: **מי״ז.** וכ״ש טפי וטפי בששניהן דומין ממש כהיתר, רק דנה מותר לכהנים, וזה מותר לכל ישראל הטהורים ורק לטמאים אסור, ח״ז מותר לכל ישראל מדהו״ל ליה זוז״ג ורק לטמאים אסור:

רבי מאיר אומר ידלק הבגד ס) וחכמים אומרים יעלה באחד ומאתים:
ג האורג מלא הסיט, מצמר הבכור ו) בבגד, ידלק ד) הבגד, ומשער הנזיר ה) ומפטר חמור ח) בשק ט), ידלק השק, ובמוקדשין ו) ז), מקדשין כל שהן יא) יז):
ד תבשיל

תפארת ישראל

בשיעורו מהפסק שבין אמה לאצבע; ולרמב"ם סיט הוא ב' אצבעות: ה) *דסיט שיעור השוב; מיהו לרבנן אפי' פחות מסיט בעי ר' לבטלו; וקמ"ל מ"א דאפי' בגד שלם בטל לחכמים, וקמ"ל מ"ב, דאפי' בחוט מהמיר ר"מ: ו) *דאסור לגוזזו; מדאו' בין תם ובין בעל מום, והצמר הגזוז ממנו אסור בהנאה רק מדרבנן [כתוס' בכורות כ"ה א' ד"ה שער] וכן משמע נמי מהרמב"ם [פ"ג מבכורות הי"א, שהרי כ' ולא גזרו גזירה זו וכו']; וה"ה בכל קדשי מזבח כך דינן, שאסורים בגיזה ועבודה מדאו', וצמרן שנגזז אסור מדרבנן [כבכורות כ"ה א']; וגם קדשי בדק הבית, אסורים עכ"פ בגיזה ועבודה מדרבנן, וגיזתן אסור מדרבנן בהנאה [כרמב"ם פ"א ממעילה הי"ב]; רק אפ"ה נקט תנא הכא בכור, משום דרק בכור אפי' הוא בעל מום, ואפי' נולד במומו, ואפי' צמר שנשר או נגזז ממנו אחר שהומם, לעולם אסור בהנאה, ואפי' לאחר שנשחט במומו, ואין לו פדיון, ולפיכך מדאין לו שום היתר, להכי דוקא כשהוא מלא סיט שהוא דבר השוב לא בטל אבל בפחות מזה בטל ברוב; אבל שאר קדשי מזבח, וכ"ש קדשי בד"הב, הרי הצמר הנגזז מהם אחר שהוממו, אם נפדו ונשחטו אח"כ, הותר הצמר שנגזז ממנו בחייו, [כרמב"ם פ"א ממעילה ה"י], א"כ צמר זה שנגזז מהן בחייהן, הוה דבר שיש לו מתירין כשיפדו אחר שיוממו וישחטו, ולפיכך אפי' בפחות מסיט לא בטל, דכל דשיל"מ אסור במשהו, [ועיין ראב"ד ספ"ג מבכורות], ומיירי הכא בין בתם ובין בבע"מ, ודלא כהר"ב: ז) דג"כ אסור בהנאה: ח) לאחר עריפה דג"כ אסור בהנאה: ט) גבי צמר תנא בגד וגבי שער תני שק: י) *קדשי בדק הבית, או של קדשי מזבח חוץ מבכור, דיש להם פדיון: יא) *דהו"ל דשיל"מ, אם יופדו אחר שיוממו וכשישחטן אח"כ הותר צמרן שנגזז מהן בחייהן אחר שהוממו, ולהכי גם בפחות ממלוא סיט אסור; וגם בל"ז אפי' קדשי מזבח מני למתשל עלה [כתוס' כריתות י"ג ב' ד"ה ארבע] ולהר"ן [נדרים ע"ח א' ד"ה לומר], אף שנזרק הדם ישנו בשאלה, וכל
דשיל"מ

ר"ע מברטנורה

בבגד ואין ידוע איזה הוא. ר"מ אומר ידלקו. לטעמיה. וחכמים אומרים יעלו באחד ומאתים. לטעמייהו כפלוגתא דלעיל: ג מצמר הבכור. ואסור לגוז בכור שנאמר (דברים ט"ו) ולא תגוז בכור צאנך. ובבכור בעל מום איירי. ולהכי בעי מלא הסיט. דאלו בכור תם הרי הוא מוקדשים ותנן ובמוקדשים מקדשים כל שהוא: משער הנזיר. ושערו אסור בהנאה שנאמר (במדבר ו) קדוש יהיה גדל פרע. גדולו של פרע יהיה קדוש: ומפטר חמור. לאחר עריפה כולי עלמא מודו דאסור בהנאה. דגמרינן עריפה עריפה מעגלה ערופה (ה): בשק. גבי צמר תנא בגד. וגבי שער תנא שק. דהכי אורחיה:
ד ה ידלק

עיקר תוי"ט

נר"מ שאמר אפי' תום אחד ט' ישרף כולו: ד) ידלק. ולא נאמר כזו תפלה לפי שלא נתן בהם הכתוב שיעור בשום פנים הר"מ: (ה) דאלו מחיים שרי ר"ש בהנאה בפ"ק דבכורות הר"ב: ו) ובמוקדשין. פי' פ"ג המוזבת. ומש"כ שאלי שער נזיר אע"ג דכתיב ביה קדוש תוי"ט: ז) מקדשין כ"ש. בקדשים שיש להם פדיון ומשום דשיל"מ אפי' באלף לא בטל שרא"ב"ד אבל קדשים שאין להם פדיון בעינן מלא
כסיט

ד תבשיל שבשלו בקליפי ערלה יב), ידלק יג), נתערב באחרים, יעלה באחד ומאתים יד): **ה** תנור שהסיקו בקליפי ערלה, ואפה בו את הפת יג), תדלק הפת יג), נתערבה באחרות, תעלה באחד ומאתים יד): **ו** מי שהיו לו חבילי תלתן טו) של כלאי הכרם, ידלקו, נתערבו באחרים, כלם ידלקו טז), דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים יעלו באחד ומאתים: **ז** שהיה רבי מאיר אומר, את שדרכו למנות יז), מקדש יח)*), וחכמים אומרים, אינו מקדש אלא ו' דברים בלבד יט), ורבי עקיבא אומר שבעה, ואלו הם, אגוזי פרך כ), ורמוני בדן כא), והביות סתומות וחולפות תרדין כב), וקולסי כרוב כג), ודלעת יונית כד), רבי עקיבא

תפארת ישראל

רסיל"מ לא בטל: יב)°ואבוק' כנגדו: יג) דיש שבח עצים בהתבשיל ובפת לחומרא אבל לא לקולא [כפ"ב דמ"ש סמ"א]: יד) אפי' לר"מ; וק"ל דקמ"ל מ"ד דאף בתבשיל דדופן קדירה מפסיק, סגי באבוקה כנגד', וקמ"ל מ"ה דאפי' פת דדרכו למנות כר"ע מ"ו, הכא מיירי דאינן ככרות של ב"ב מש"ה יבטלו: טו) פענכעל, ואין חביל' פחות מכ"ה נבעולין; טז) מיהו בחזר ונתערב א' מתערובות זה, הו"ל ס"ס ובטל, ובש"ס [ביצה ד' ג ב'], ובבאר דוכתי גרסינן והם נתערב באחרות והאחרות באחרות כולן אסורות, [ועיין תוס' שם]; מיהו אנן קי"ל דתערובות הב' מותר, רק שלא יאכל כולן כאחד דאז ליכא ס"ס [ש"ך יד ק"י סק"ג]: יז) שברוב פעמים מוכרין אותן במניין מפני חשיבותן [זהו דעת ר' יוחנן (ביצה ד"ג ב'), וכן משמע לע"ד מדלא קאמר שאין מוכרין אותו אלא במניין, וגם בל"ז בכל דוכתא אזלינן בתר רובא]: יח)*חייב לשרוף כל התערובות וחבילין נמי דרכן למנות: יט) דאלו חשיבי ביותר: כ) י"א קראך מאנדלן וי"א קאקוסניסע:

ר"ע מברטנורה

ד ה ידלק. דיש שבח עצים בתבשיל וכן בפת (ח): יעלה בא' ומאתים. ובהא מודה רבי מאיר דאין זה מעשרה דברים דחשיב ר"מ דמקדשים כדמוכח בירושלמי: **ו** חבילי תלתן. אין החבילה פחותה מכ"ה זירים: נתערבו באחרים גרסינן. ולא גרסינן ואחרים באחרים ואי גרסינן לה צריך לומר שנתערבו כל אותן אחרים באחרים דלא הוי אלא חד ספיקא ואשמועינן אף על גב דאיכא הרי רובי אסירי: כלם ידלקו. והא דלא אמרינן ימכרו כולן חוץ מדמי האיסור שבהן כדאמר רבב"ג בפרק [בתרא] דעכ"ום גבי יין נסך משום דהכא חיישינן בכלהו שמא יחזור העכ"ום וימכרנו לישראל מה שאין כן ביין נסך דליכא למיחש להכי (ט). **ז** שדרכו למנות. שאין אדם מוכרו אלא במנין מפני חשיבותו: פרך ובדן. שמות מקומות הן. ואי שמעתי אגוזי פרך אגוזים שקליפתן רכה ונפרכין: חלפי תרדין. עלין מלצעות התרדין (יא): קולסי כרוב. קלחי כרוב שבארץ ישראל שהם

כא) שם מקום: כב) עלי' ולצעות של ווייסקאהל: כג) קרויט בטוידע שבא"י שהם גדולים וטובים בטעם: כד) מעלאנע בבארץ יא

עיקר תוי"ט

שם. ת"ח מהירושלמי: (ח) ובפ"ג דעכומ"ז מ"ע לענין עצי אשרה כתב הר"ב דמוקי לה בנתאת כשאבוקה כנגדו ופרש"י כנגד הפת מבעיר עצים בפי התנור. וכ' הר"ב ונמצא נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין. ונראה דה"נ דכותה. תוי"ט: (ט) אבולי' פרקין מהדר לשנויי ונגר ליה עד הב. עי"ש וע"ש: י) מקדש. ואסור פן תקדש המלאה ועניינו השריפה. הר"ע: (יא) עלין והלצעות של פרדין

עקיבא אומר אף כִּכָּרוֹת שֶׁל בעל הבית כה), הראוי לערלה ערלה כו) יב), יכִלְאֵי הכרם יג) כִּלְאֵי הכרם כז): ח כיצד כח) יד), נתפצעו האגוזים, נתפרדו הרימונים כט), נתפתחו החביות נתחתכו הדלועים, נתפרסו הככרות ל), יעלו באחד ומאתים: ט ספק ערלה לא), בארץ ישראל אסור לב), ובסוריא מותר לג), ובחוצה לארץ יורד ולוקח לד), ובלבד שלא יראנו לוקט לה), כרם נטוע טו) ירק לו), וירק נמכר חוצה לו, בארץ ישראל אסור, ובסוריא מותר, ובחוצה

תפארת ישראל

ין: כה) *דמתוך שהן שלו מתקנס יפה יותר מהנחתם: כו) ר"ל בו' המנויין, יש מהן דשייכין בערלה, כגדולי אילן, דין התערובות בערלה: כז) דמיני ירקות שבמשנה הנ"ל, דין התערובות ככ"כ: כח) ר"ל באיזה אופן אמרינן בהנך דלעיל שיהיו אוסרי' בכ"ש; וביש ספרי' ל"ג כיצד: כט) *עי' פ"א דמעשרות נ"ה: ל) *סתמ' כר"ע לעיל; וקיי"ל כר"מ דכל ז' הנ"ל, או שאר דברים חשובים מצ"ע או מצד מקומן, או דברים שתמיד נמכרים במניין, לא בטלי [י"ד קי' וט"ז שם סק"א]: לא) כפירות עכ"ום שיש בגינתו גם אילני ערלה: לב) דבא"י הו"ל ס' דאו': לג) *דהחמירו בסוריא קצת, לאסור רק ס' הקרוב לוודאי: לד) ר"ל יורד אל הגן וקונה שם הפירות שאפשר לחשוב שהן מעלי ערלה שבגן, ותולין שהובאו מבחוץ מאלנות זקנות; אף דקרוב לוודאי שלקטן העכ"ום מהערלה, אפ"ה שרי, דאף דגם בח"ל הו"ל הלמ"מס דהו"ל כדאו'? הכי נמסר הלמ"מס, דספיקו כל דהו מותר [והכי קיי"ל י"ד רצ"ד ס"ט]: לה) דאז הו"ל ודאי ערלה: לו) *דאסור וודאי, והוא הדין ס' כ"כ; מיהו לרוב פוסקים דרק קנבוס ולוף אסור מדאו' בכרם, אבל שאר ירקות אסורים רק מד"ס, ע"כ הכא בקנבוס ולוף מיירי, דאל"כ הרי ספיקא דרבנן הוא; אבל לתוס' מנחות [דף ט"ו ב'] ולהר"ן [חולין ס"ח

ר"ע מברטנורה

שהם גדולים וטובים: של בעל הבית. שהן גדולים אבל של נחתום קטנים הן: הראוי לערלה. כגון אגוזים ורמונים וחביות סתומות: והראוי לכלאי הכרם. כגון חלפי תרדין וקולסי כרוב ודלעת יונית וככרות. ואין הלכה כר"מ ולא כרבי עקיבא: ח נתפצעו האגוזים. גרסינן ולא גרסינן כיצד וקמ"ל מתניתין דדוקא שלמים לא בטילי אבל לא שבורים ופצועים: נתפרסו הככרות. האי סתמא כרבי עקיבא דהלכתא כותיה (סו): ט ספק ערלה. כגון עכ"ום שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו ובידו פירות ואין ידוע אם משל ערלה אם משל זקנה: בארץ ישראל. דהוי ספיקא דאורייתא לחומרא: בסוריא מותר. דכבוש יחיד הוא ולאו שמיה כבוש והחמירו בו קצת: ובחוצה לארץ יורד ולוקח. בתוך הגינה וקונה מן העכ"ום מאותם שליקט כבר ובלבד שלא יראנו לוקט: ובח"ל יורד ולוקט. העכ"ום יורד ולוקט בפני הישראל וישראל קונה ממנו ובלבד שלא ילקוט ישראל ביד

עיקר תוי"ט

תרדין. ל' הפרוך: יב) הראוי לערלה ערלה. כתב הר"ש בירו' דייק אמאי לא תני הראוי לתרומה. דתרומה נמי כיון דחשיבי לא בטלי בק"א ומשני כולן ראויין לתרומה ולא שייך למיתני האי לישנא ועי"ש בתוי"ט: יג) לכלאי הכרם. הר"ב לא חשיב לחביות סתומות. אבל הר"ש חשיב להו וכ"כ תוי"ט: יד) כיצד, ה"ג הר"ש וכו' אמרה כיצד רוצה בו על איזה דרך יהיו אלו מקדשות כל שהן ואמר כי זה לא יהיה אלא כשיהיו שלמות כמות שהיה אבל נתפצעו כו': (סו) ותימה דלעיל פסק דלא כר"ע אע"כ שם כר"מ ופסק דהכא עיקר דהוא מחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם תי"ט: טז) כרם נטוע

ובחוצה לארץ יורד ולוקט(נז), ובלבד שלא ילקוט בידי(נח), החדש אסור מן התורה בכל מקום(נט), והערלה הלכה(ס), והכלאים מדברי סופרים(סא):

נשלמה מסכת ערלה:

תפארת ישראל

ס"ח ב') כל ירקות הנאכלים לאדם אסורים מדאו' בכרם, א"כ מלי איירי הכא בכל מיני ירקות הנאכלים: נז) ר"ל יורד עכו"ם ולוקט בפני ישראל, וישראל מותר לקנותו: נח)°ר"ל שלא ילקט הישראל בעצמו, גזירה שמא יזרע: נט)°אפי' בח"ל, ועי' פ"ר דחלה סי' ז' : ס) הלמ"מ: סא) ודוקא כ"כ, דבא"י אסור בהנאה, גזרו בח"ל אפי' באכילה, [מיהו לא נזרו רק בזרען במפולת יד, זרע הגפן וב' מיני זרעים אחרים ביחד, אבל א"ל הרחק' ז"מז כנלן], דאע"ג דלכתחלה גם זה אסור בח"ל אפ"ה דכיון דבכה"ג בא"י אינו לוקה, בח"ל מותר באכילה, וי"א דגם בכה"ג אסור בהנאה גם בח"ל [י"ד רצ"ו] אבל כלאי זרעים דמותר בא"י באכילה, בח"ל שרי לזרוע לכתחילה אבל הרכבת אילן גם בח"ל אסור מדאורי' ועי' ספ"ק דכלאים סי' ע"ו :

נשלמה מסכת ערלה:

ר"ע מברטנורה

ביד : בכל מקום . ואפילו בחוצה לארץ דכתיב (ויקרא כ"ד) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו' בכל מושבותיכם (יז): והערלה הלכה. למשה מסיני שאסור בחוצה לארץ ואע"פ כן ספקה מותר שכך נאמרה הלכה למשה בסיני שיהיה ספקה מותר בחוצה לארץ: והכלאים מדברי סופרים. דוקא כלאי הכרם כיון דבארץ חמירי ואסורי' בהנאה מן התורה בחוצה לארץ גזרו בה רבנן. אבל כלאי זרעים דבארץ שרו בהנאה בחוצה לארץ לא גזרו בהו רבנן. והרכבת האילן אסורה בחוצה לארץ מן התורה דכתיב (שם יט) בהמתך לא תרביע כלאים. שדך לא תזרע כלאים. מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה. ומה בהמתך בין בארץ בין בחוצה לארץ אף שדך בהרכבה בין בארץ בין בחוצה לארץ (יח) :

נשלמה מסכת ערלה :

עיקר תוי"ט

ב"ע בספק כלאי כרם סכי מייתי לה לענין ספק בסוף פ"ק דקדושין דל"ח : (יז) ובירושלמי קאמר מפני כר"א דספ"ק דקדושין הר"ש : (יח) גמ' ספ"ק דקדושין ופרש"י דהא תונח הגוף הוא :

נשלמה מסכת ערלה.

חידושים

מ"ו תוי"ט ד"ה ידלקו, כ' התוי"ט כפי' הרמב"ם לעיל סי' ב', וכ' עליו רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל ולענ"ד הא דהתם רק בהתם ייגם שרי, זהו ביין ביין, אבל בחבית בחביות הפיט בי"ג דאו' שרי למטר חוץ מדמי האיסור, והרי כולהו הך דהכא דהוי יבש ביבש דמי לחבית בחבית עכ"להט [°א"ס עיין ע"ז דע"ד ע"א]:

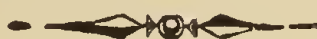
הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א. אפי' קליפי ער־ה שצבעו בו בגד, יש־ף, ובנתערב באחרים בטל בר' היתר: מ"ב. ולא עוד אלא חוט כאורך סיט שצבעו בקליפי ערלה, ונארג בבגד ולא ידע מקומו בטל בר' חוטי היתר, אע"ג כשילבשנה וודאי יהנה מערלה: מ"ג. גיזת בכור אפי' בע"מ, אע"ג דהצמר אסור רק מד"ס, אפי' נתערב רק חוט כאורך סיט אינו בטל אפי' באלף. וכן חוט משער נזיר, או מפטר חמור אחר שנערף, כולן אסורין בהנאה, וכשהחוט הוא כאורך סיט, שהוא דבר השוב אפי' באלף לא בטל, אבל צמר קדשי בדק הבית או קדשי מזבח, מדהך דשיל"מ. להכי אפי' חוט כ"ש לא בטל אפי' באלף: מ"ד. תבשיל שנתבשל בקליפי ערלה, והיתה דאבוקה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

כנגדה, ישרף התבשיל, אף שדופן הקדרה הפסיק בין נחלי האיסור וההיתר, ובנתערב באחרים בטל בר': מ"ה. וכן כשאפה פת בתנור שהסיקו בקליפי ערלה, ישרף הפת, וכשנתערב בר' בטל, כשאינו ככר בעה"ב דחשוב, ול"צ ככר נחתום אטו ככר בעה"ב: מ"ו. אגודת ירק שמכלאי כרם, אע"ג שאסור ירק בכרם רק מד"ס, ישרפו, ובנתערבו אפי' תלתן דחשוב, אפ"ה בטל בר', אף שלפעמים ימכרום במנין, אפ"ה כשנמכרים לפעמים בלי מנין, לא מחשב דבר שבמנין דלא בטל: מ"ז. אבל אגוזי פרך ורמוני בדן, וחבית משקן סתומות, וקלחי תרדין, וקרוים שטוידע, ודלעת יונית, וככר של בעל הבית, כשא' מז' דברים האלו הוא מערלה או כלאי כרם, אינו בטל אפי' באלף: מ"ח. אולם רק כשהם שלמים אינן בטילים; אבל בנתפצעו או הובקעו הפירות אף שלא נחסר מגופן כלום, או כשנפתח החבית, בטילים בר': מ"ט. ספק ערלה בא"י הו"ל ספק דאורייתא וחזקת איסור דמעיקרא ואסור; ובסוריא אסור רק במסתבר ספי לאיסור; ובח"ל אפי' מסתבר ספי לאיסור, תולה באפשר בהיתר; ורק בוודאי ערלה אסור גם בח"ל, דכך הלמט"ם בח"ל: ירקות הנאכלים הנזרעים בכרם דאסור, ואותו מין נמכר בסמוך חוצה לנן, בא"י אסור, ובסוריא מותר, ובח"ל אפי' ראה שעכומ"ז לקט אותן שקנה מותר, ורק שלא ילקטם הישראל בעצמו, וזה כדי להזכירו שאסור לישראל לזרען, נהנו דאין חדש נוהג בח"ל; אמנם כב"ר אסור בח"ל מד"ס, ערלה בח"ל אסור בהלמט"ם, אמנם כלאי זרעים שרי בח"ל לגמרי:

נשלמה מסכת ערלה

מַסֶּכֶת בִּכּוּרִים

פ"א יש מביאין בכורים וקורין א), מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין, אֵלּוּ שאינן מביאין, הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך של יחיד או לתוך של רבים ב), וכן המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים, לתוך שלו, הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו, ודרך היחיד ודרך הרבים ג) באמצע ד), הרי זה אינו מביא ה), רבי יהודה אומר כזה מביא ו): **ב** מאיזה טעם אינו מביא, משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך, עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך, האריסין ז) והחכורות ח) והסקריקון ט), והנזלן אין מביאין מאותו הטעם, משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך: **ג** אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים י), לא

תפארת ישראל

פ"א א) פרשת ארמי אובד אבי: ב) ר"ל שטמן ענף מחובר שבאילן בעפר, והוציא ראש הענף לתוך של וכו': ג) מפורשים רפ"ב דפאה: ד) שהיו לו ב' שדות בב' צדדי הדרך: ה) דאין כל הגדולי' מאדמתו: ו) *דמותר לעשות חלל תחת ר"הר כשאינו מזיקן, מיהו כיון דבבא אחר והחזיק באותו חלל זכה בו, מש"ה אינו קורא; ולפיכך במפסיק דרך היחיד, מודה לת"ק: ז) המקבל שדה למחצה או שליש התבואה: ח) מקבלה בדבר קצוב בין שתעשה מעט או הרבה: ט) *ר"ל *הלוקח מרוצח שניתן לו קרקע פדיון נפש, דלא מחיל הנותן לרוצח, דלמחר יתבענו בדין: י) שנשתבח' בהן א"י בתורה, ארץ חטה ושעורה גפן תאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש; ודבש, ר"ל תמרים, שרגילין היו לעשות

ר"ע מברטנורה

פ"א יש מביאין בכורים וקורין מקרא בכורים מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה: והבריך לתוך של יחיד. שחפר גומא והטמין יחור של אילן בתוכ' וכסהו בעפר והוציא ראש היחור לתוך שדה חבירו או ברשות הרבים. וכן אם הנטיעה עומדת בתוך של חברו או ברשות הרבים והוציא ראש היחור בתוך שלו אינו מביא כדמפרש בסמוך לפי שאין כל הגדולים מאדמתו: ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע. כגון שיש לו שתי גנות משני צדי הדרכים אינו מביא שאין כל הגדולין מאדמתו: כזה מביא. כיון שיש לו רשות לעשות כן שמותר לעשות חלל תחת רשות הרבים (א) כשאינו מזיק לרבים כלום אדמתך קרינן ביה ומכל מקום סבר רבי יהודה שאע"פ שמביא אינו קורא. ואין הלכה כרבי יהודה: **ב** האריסין. מקבלין את השדה למחצה לשליש ולרביע: חכורות. מקבל את השדה בדבר קצוב. כך וכך כורים לשנה. בין שהוא עושה הרבה. בין שהוא עושה מעט: סקריקין. הורג נפשות ונותן לו קרקע כדי שלא יהרגנו. ולשון סקריקין שא קרקע והניחני. ואע"ג דיהיב ליה לפי שעה לא מחיל ליה דסבר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה בדינא: **ג** אלא משבעת המינין. דכתיב (דברים כ"ו) מראשית ולא כל ראשית שאין כל הפירות הייבים בבכורים אלא שבעת המינין שנשתבחה בהן ארץ ישראל חטה

עיקר תוי"ט

(א) ומפרש הר"ש בשם הירושלמי דר"י אתיא כר"א דס"פ חזקת הבתים. דמתיר לעשות חלל תחת דס"ר כדי שתהיה עגלה טעונה אבנים מהלכת. ומסיק דמתיר לעשות אבל איט שלו לעולם. ואם

לא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים יא), ולא מזיתי שמן יב) שאינן מן המובחר יג), אין מביאין בכורים קודם לעצרת, אנשי הר צבועים הביאו בכוריהם קודם לעצרת, ולא קבלו מהם יד), מפני הכתוב שבתורה, וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה טו): ד אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו לתת לנו טז), ואם היתה אמו מישראל ד), מביא וקורא, וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אומר אלהי אבות ישראל יז), וכשהוא בבית הכנסת, אומר אלהי אבותיכם, ואם היתה אמו מישראל, אומר אלהי אבותינו: ה ר"א בן יעקב אומר אשה בת גרים יח) לא תנשא לכהונה, עד שתהא אמה מישראל, א' גרים ואחד עבדים משוחררים, ואפילו עד י' דורות יט) ה),

עד

תפארת ישראל

לעשות מהן דבש: יא) ר"ל שאר הפירות שבז' מינין שגדלו בעמקים; אבל ליכא למימר דגם אתמרים קאי, ומצריך להביא תמרים מארץ המישור; ליתא דמש"ס [פסחים נ"ג א'] מוכח דתמרים שבעמקים מובחרים, וע"ש, וכן מפורש גם לקמן במשנה י': יב) *ג' מיני זתים יש, זיתי כבש גרועין ביותר, כספ"ק דתרומות, וזיתי שמן הן רוב הזתים שעוצרין שמנן, אבל צריך להביא זית אגורי שהיא המובחר, שאוגר שמנו ואינו פולטו כשירדו עליו גשמים: יג) *נ"ל דאכולהו ג' קאי: יד) *והחזירום, ואף דבדיעבד כשר, עכ"פ מדהיו אנשי' חשובים, חששו שיסמכו עליהם: טו) ר"ל ב' לחם שמביאין בעצרת הם יהיו בכורים לכל שאר פירות שמביאין למקדש: טז) והרי אין אבותיו מישראל: יז) ולא קיי"ל כן, דהרי אא"ע אב לגרים, ויוכל לומר בתפלה אלדי אבותינו [א"ח נ"ג סקי"ט]: יח) אפי' עד י' דורות ולא הוי בר א' ישראל: יט) לאו דוקא, אלא ר"ל אפילו עד כמה דורות ואפי' טפי מי' דורות

ר"ע מברטנורה

חטה ושעורה וגו' ודבש הוא דבש תמרים: מתמרים שבהרים ופירות שבעמקים. לפי שהן גרועין: ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר. דכתיב (שם ט') זית שמן זית אגורי שבאים עליו גשמים והוא אוגר שמני לתוכו והוא מובחר ומשובח (ב): אין מביאין בכורים קודם לעצרת. דשתי הלחם שמביאין בעצרת אקרו בכורים והם מתירין החדש במקדש: ד שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו. שאין אבותיו מישראל. והגרים לא נטלו חלק בארץ. ורמב"ם כתב שאין הלכה כמשנה זו. אלא הגר מביא וקורא ומצי למימר לאבותינו לתת לנו מפני שהארץ נתנה לאברהם והוא אב לגרים כמו לישראל דכתיב (בראשית י"ז) כי אב המון גוים נתתיך ודרשינן ביה לשעבר היית אב לארם עכשיו אתה אב לכל העולם (ג). וכן כשהוא מתפלל בין בינו לבין עצמו. בין בבית הכנסת אומר אלהי אבותינו אפילו אין אמו מישראל: ה לא תנשא לכהונה. דכתיב (ביחזקאל מ"ד) מזרע בית ישראל

עיקר תוי"ט

ואם בא אחר להשתמש באותו חלל שתחת רה"ר כל הקודם זכה הלכך מביא ואינו קורא. ובגמ' דר"י לא פליג אלא בדרך הרבים אבל לא בדרך היחיד. תוי"ט: (ב) לאפוקי הזיתים שבאים עליהם גשמים והם פולטים שמנם הר"ש מירושלמי: (ג) לפי שהוא למדם אמונה הר"מ. אבל כולי עלמא מודו דלא נתחלקה הארץ לגרים. ויאר בחבורו מטעם דשבועה שנשבע לאברהם היתה קודם שנקרא אברהם: ד) אמו מישראל. בירו' פריך כלום נשבע לנקבות ותירץ דאע"ג דלאמו לא נשבע לאבי אמו שהוא מישראל נשבע תוי"ט ופ"מ: ה) עד עשרה דורות. לאו דוקא דכמו שנאמר בממזר עד דור עשירי ופירושו

עד שתהא אמן מישראל כ), האפטרופוס כא), והשליח כב), והעבד והאשה כג), וטומטום ואנדרוגינוס, מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר אשר נתת לי ה' כד): ך הקונה שתי אילנות בתוך של חבירו, מביא ואינו קורא, רבי מאיר אומר מביא וקורא כה), יבש המעין כו), נקצץ האילן, מביא ואינו קורא כז), רבי יהודה אומר מביא וקורא כח), מעצרת ועד החג, מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא כט),

רבי

תפארת ישראל

דורות: כ)*וכ"ש בהי' רק אביה ישראל; וקיי"ל [אה"ע סי' ז' סכ"א] לכתחילה לא תנשא, ובדיעבד לא תצא בהי' הורתה ולידתה בקדושה, ואפי' היה גר א' ישראל, נמי רק בהיתה הורתה ולידתה בקדושה מותרת לכהן [ב"ש שם]: כא) בין שמינהו ב"ד או אבי יתומים: כב) שלקטן ב"ב מתחל' כדי לשלחן ביד אחר, דא"כ אינו רשאי לשלחן [ועיין רש"י גטין דמ"ז ב' ד"ה מביא]: כג) וביש לה בעל, הוא מביא וקורא: כד) דכל אלו לא נטלו חלק בארץ: כה) ופליגי אי קנה קרקע שתחתיהן או לא, לר"מ קנה, ולת"ק מספקא לי', מיהו בקנה ג' אילנות לכ"ע קנה קרקע ומביא וקורא: כו) שהאילן חי ממנו: כז) ודוקא ביבש או נקצץ קודם הפרשת הבכורים, אבל באיפכ', הו"ל הבכורים נראו ונדחו, וירקבו: כח) דעכ"פ הקרקע קיימת: כט) דכתיב ושמחת' ורק עד חג זמן שמח'

ר"ע מברטנורה

ישראל יקחו להם נשים [ושאמה מישראל קרויה בה מזרע ישראל דמשמע ואפילו מקצת זרע. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב לכתחלה. אבל בדיעבד אם נשא אין מוציאין אותה ממנו ובניה כשרים אפילו להיות כהנים גדולים: האפטרופוס. הממונה על היתומים בין שמנוהו בית דין בין שמנוהו אבי היתומים: אפוטרופוס. אבי קטנים בלשון רומי קורין לאב פאטי"ר ולקטנים פוס: והשליח. שלקטן מתחלה לשלחן ביד אחר אז מצי למשלחינהו. אבל לקטן להביאן הוא עצמו לא מצי למשלחינהו שכל בכורים שראוי לקריאה אינן נתנים אלא בקריאה: והאשה. אבל אם יש לה בעל בעלה מביא וקורא דכתיב (דברים כו) אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך מלמד שאדם מביא בכורי אשתו וקורא: שאין יכולין לומר אשר נתת לי. שלא נתחלקה הארץ לנקיבות (ו). וכתיב (במדבר כ"ז) איש לפי פקודיו עד שיהיה ודאי איש (ז): ך מביא ואינו קורא. מספקא ליה לתנא קמא אי קנה קרקע אי לא. הלכך מביא מספק. ואינו קורא מספק. ודוקא שתי אילנות. אבל שלשה אילנות כולי עלמא מודו דקנה קרקע. ומביא וקורא כדתנן בסוף פרקין: ר"מ אומר מביא וקורא. דסבר הקונה ב' אילנות נמי קנה קרקע שתחתיהם וחוצה להם כמלא אורה (ח) וסלו. ואין הלכה כרבי מאיר: יבש המעין. שהאילן חי וגדל ממנו: נקצץ האילן. והוא שיבש ונקצץ קודם שהפריש בכורים אבל אם הפריש קודם הואיל ונראו לקריאה ונדחו ירקבו: רבי יהודה אומר מביא וקורא. כיון שהקרקע קיים לא חיישינן לאילן. ואין הלכה כר"י: מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא. דכתיב בפרשת בכורים (דברים כ"ו) ושמחת בכל הטוב אין קריאה אלא בזמן שמחה מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמח בהם ומהחג ואילך אע"פ

שהרבה

עיקר תוי"ט

ופירושו עד עולם ה"נ דכותי' וכ"כ הר"מ אפי' לאחר כמה דורות: (ו) ובנות צלפחד לאו בתורת הלוקח לקחו אלא בתורת ירושה כמו שפי"ש לזה לדורות והעברתם את נחלתו וגו': (ז) תמיהני דבכל דוכתי אימעטו מכח ספק ובמתני' דלקמן נמי ממעטין קונה שני אילנות מכח ספק. תוי"ט: (ח) ופי'

מלת

רבי יהודה בן בתירא אומר, מביא וקורא: ז הפריש(ט) בכוריו ומכר שדהו, מביא ואינו קורא(ל), והשני(לא), מאותו המין(לב), אינו מביא, ממין אחר מביא וקורא. רבי יהודה אומר אף מאותו המין מביא וקורא: ח הפריש בכוריו נבזזו(לג), נמקו(לד), נגנבו, נאבדו, או שנטמאו, מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא, והשניים אינם חייבין עליהם חומש(לה), נטמאו בעזרה(לו), נופקו(לז)(יא) ואינו קורא(לח)(יב): ט ומניין שהוא חייב באחריותן עד שיביאם להר הבית, שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, מלמד שחייב באחריותם עד שיביאם להר הבית. הרי שהביא ממין אחד וקרא, וחזר והביא ממין אחר, אינו קורא(לט)׃

י ואלו

תפארת ישראל

שמח', ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל, דכתיב הביא מארצך, ומאז אין פירות מצויין בשדה: ל)°והוא הדין אם בשעת לקיטת בכורי הראשון, כבר הי' בדעתו למכור השדה, דאל"כ הו"ל נראה ונדחה, וירקבו בכורי הראשון: לא) ר"ל הלוקח: לב) ר"ל ממין ומהשדה שהביא הראשון: לג) ר"ל נגזלו: לד)°נמסו ונרקבו: לה) באכלן זר: לו)°ה"ה בנטמאו בהר הבית, דמשם ואילך אינו חייב באחריותן: לז) ארקן ונותן הסל לכהנים: לח) דכ' ושמחת, ומדנטמאו ליכא שמחה: לט)°דכ' ראשית; ולר' יהודה אצטריך, דס"ל במ"ז מגיד וחוזר ומגיד, קמ"ל הכא דהוא

ר"ע מברטנורא

שהרבה פירות נלקטים עד חנוכה מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג הלכך מביא ואינו קורא. ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל דכתיב (שם) אשר תביא מארצך. כל זמן שמצויין בארצך ועד חנוכה הן מצויין: ר"י אמר מביא וקורא. דלא דריש ושמחת בזמן שמחה. ואין הלכה כרבי יהודה: ז והשני מאותו המין אינו מביא. הקונה את השדה אינו מביא בכורים מאותה שדה מאותו המין שהביא המוכר דכתיב (שם) הגדתי היום פעם אחת מגיד ואינו מגיד ב' פעמים (י): ר"י אומר אף מאותו המין מביא וקורא. דהא דאמרן פעם אחת מגיד ואינו מגיד ב' פעמים הני מילי באדם אחד אבל בשני בני אדם מגיד וחוזר ומגיד ואין הלכה כרבי יהודה: ח נמקו. נרקבו ונמסו כמו אתם ימקו (ויקרא כ"ו): נבזזו. נגזלו ממנו כמו בזזו לנו (דברים ב'): אין חייבין עליהן חומש. זר שאכלן אינו משלם את החומש. ורק מתניתין יחידאה היא. ואינה הלכה. אלא הלכה שחייבים עליהם חומש: נטמאו בעזר' נופץ ואינו קורא. גרסינן. כלומר מנער ומריק הסל מן הפירות כיון שנטמאו והסל ניתן לכהנים. דכתיב (שם כ"ו) ולקח הכהן הטנא מידך. פעמים שאין הכהן לוקח אלא הטנא. ואינו חייב להביא בכורים אחרים תחתיהן. דכיון שבאו להר הבית לא מחייב תו באחריותן: ט הרי שהביא ממין אחד וקרא. לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר לעיל מגיד וחוזר ומגיד קמשמע לן דמודה ר' יהודה דאדם אחד

אינו

עיקר תוי"ט

בלא תורה כשנתי במ"ד פ"ב דכ"ב: ט) הפריש. א"ע שרי קראו ונדחו ולעיל כתב הר"ב והר"ש דירקבו. דכיח' מוקים למתני' שנתן דעתו משעה ראשונה למוכרה: (י) וצ"ל דהא"ע דמוכר נמי אינו קורא. כל שהביא הוא בכלל הגדתי היום. תוי"ט: יא) נופץ. וק' דהוא"ל ואינו חייב באחריותן אלא עד הר הבית כדתנן בסמוך ליתני נטמאו בהר הבית וי"ל דמשום הא"ק טפי רבותא. דאפי' הביאום הבכורים עד לעזרה אינו קורא (ועי' מ"ח פ"ו דשבת). תוי"ט: יב) ואין קורא. ל' הר"ב לחד פי' בירו'

דטעמא

י ואלו מביאין וקורין, מן העצרת ועד החג, משבע המינים, מפירות שבהרים, מתמרות שבעמקים, ומזיתי שמן מעבר הירדן(מ), רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש: **יא** הקונה שלשה אילנות בתוך של חברו(מא), מביא וקורא(מב). רבי מאיר אומר אפילו שנים(מג). קנה אילן וקרקעו, מביא וקורא. רבי יהודה אומר אף בעלי אריסות וחכירות(יד). מביאין וקורין(מד):

פ"ב

תפארת ישראל

דהוא עלמו נא: מ) דשם הוו גם הזיתי שמן טובים, כך נ"ל; ואי"ל דמלת „מעבר הירדן" לא קאי אזיתי שמן, רק מלתא באנפי נפשה היא, דא"כ לא שייך למכלליני' בהדי אינך דכתיב במשנה, שהן מנוס מהמובחר, דהרי כולן מובחרים במינן: מא) ולא פי' הלוקח אם קונה גם קרקעיתן עמם: מב) דבשתם קנה קרקע שתחתיהן וסביב להן, ממקום הענפים ולהלאה, כמלא אורה [ר"ל האדם המלקט] וסלו: מג) משנה אטורה, המוה דכבר שמעי' לעיל מ"ו דלר"מ בשתים מביא וקורא, [ועי' תוס' ב"ב דף פ"א א' ד"ה ממאי, ועיין עוד רמב"ן שם], וגם מלתא דרבנן כבר שמעינן מהתם מדיוקא? ונ"ל דאי מהתם, הו"א דלת"ק לאו לדיוקא דג' מביא וקורא קאתי, רק לדיוקא דבקנה א' אינו מביא כלל, כדקאמר בא"ת בתוספתא, להכי צריך הכא לאשמעי' דיוקא דג' מביא וקורא, וגם מלתא דר"מ אצטריך הכא, דאי מהתם, הו"א דר"מ ס"ל דגם בא' מביא וקורא, כדעת ר"י [ב"ב דפ"א, א'], והא דנקט ר"מ דבשתים מביא וקורא, היינו מדנקט רבנן שתים? להכי נקט הכא במלתא דת"ק שלשה, ועלה קאמר ר"מ אפילו שתים, ומדלא אשמעי' רבותא טפי אפי' א' מביא וקורא ש"מ דלר"מ בא' אינו קורא; באי הגוזן ליעף כח. מד) ודוקא בחכירי בתי אבות שכבר הוחזקה משפח' זו להיות אריסן בקרקע זו, הא"ל

באלו

ר"ע מברטנורא

אינו מגיד ותוזר ומגיד: **י** הכי גרסיק מפירות שבהרים ומתמרות שבעמקים ומזיתי שמן מעבר הירדן ר"י הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש. והכי פירושו פירות שבהרים הם מוטעמים יותר מפירות שבעמקים הלכך מביאים בכורים מפירות שבהרים אבל התמרים הם הפך זה שהתמרים שבעמקים הם יותר מלאים מדבש. והגרלה מהתמרים הוא הדבש שבהם שהרי התורה קראה לתמרים דבש. הלכך מביאין בכורים מתמרות שבעמקים ולא משל הרים: ומזיתי שמן. מזיתים העושים שמן: מעבר הירדן. מפירות של עבר הירדן נמי מביאים בכורים אע"פ שאינה ארץ זבת חלב ודבש שכיון שנתנה הקב"ה לישראל קרינא בה פרי האדמה אשר נתת לי ופליג ר"י הגלילי ואמר אין מביאין בכורים מעבר הירדן. ואין הלכה כרבי יוסי הגלילי: **יא** הקונה ג' אילנות. בסתם ולא פירש אם קנה קרקע אם לא: מביא וקורא. דבשתם קנה קרקע שתחתיהן וחוצה להן (יג). אבל פחות מג' אילנות בסתם לא קנה קרקע. ורבי מאיר פליג ואמר דאף בב' אילנות נמי קנה קרקע ואין הלכה כר' מאיר: אף בעלי אריסות

עיקר תוי"ט

דטעמא משום דאם נטמאו ליכא שמחה. וכתיב והמרת ושמחת: (יג) ל' הגמ' ב"ב דף פ"ב תמפיקן וביניהם כו' כמלא אורה וסלו. ופי' הרשב"ם תחתיהן תחת עיקר האילנות והנופות. וביניהם הרקע מגול' שבין נופות אילן זה לנופות אילן זה. וחוצה להן סביב האילנות מקום שהלין נופותיהן ולחוץ: יד) והכירות בחכירי בתי אבות היא. ירו'. והשתא א"ש דר"י לא פליג בגמ"ב. תוי"ט:

גדולין

תפארת ישראל

כאילו יש לו קנין בגוף הקרקע, אבל לפיל [במ"ב] מיירי באיק חכירין ואריסין מבתי אבות ובכה"ג לכ"ע אין מביאין:

פ"ב

ר"ע מברטנורה

אריסות וחכירות מביאין וקוראים. דסבר רבי יהודה אריס וחוכר יש לו קנין בארץ כאלו יש לו חלק בה. ואין הלכה כר"י:

פ"ב

חדושים

מ"ג. כ' הר"ב בפי' י' וכ' עלה רבינו הגאון **מו"ה עקיבא** שליט"א וז"ל וכ"כ הרמב"ם , ובפי' דפסחים [דל"ו, ב'] הקשה דהא דכוסמין מין חטים, ושבולת שועל ושיפון מין שעורים, מ"מ בכורים אינן רק בחטה ושעורה ממש: **מ"ד.** אמו מישראל, וכ' עלה רבינו הגאון **אאמ"ו** זצוק"ל, ולענ"ד הרי אם גופה אינה קורא', ואיך עדיף בנה ממנה, י"ל, דמ"ל, אבוה דאמו קאיירי תנא, כהא הכי' עליו ועל מורישיו, בט קדים לב"ת מס"ס, [כה"ת ר"פ וכי"א], אמנם תו' הקשו [גיטין דמ"ח] לדידן דקיי"ל כר"ל דקנין פירות לאו כקנין גוף, וקיי"ל כמי דאמין שחלקו כלקוחות הן להחזיר זל"ח ביובל, א"כ לא משכח"ל מביא וקורא רק חד בר חד עד יהושע בן נון, וצ"ל דהא דמחזירין זל"ח ביובל היינו משום דמספקא לן אי מתרמי ליה דידיה, דאין ברירה, ועכ"פ מדא"א להוציא מידו מספק די"ל שמא דידי אתרמי לי, שפיר קרינן ליה אדמתך, עכלה"ס. *ונלפע"ד דלא דמי להאי [דב"ב דפ"א, ב'] דמספיקא מביא ואינו קורא, דהתם אינו מוחזק בקרקע, אמנם ק"ל מומפוס דב"ב ספיקא הוא ואיי מוציאין קרקע ממנו ואפ"ה מביא ואינו קורא:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א. אין מביאין בכורים רק כשיהיה כל יניקת הפרי מקרקע שלו; אבל בהיה **גזע האילן בתוך** שלו, וראש הבריכה יוצאת ממנו בקרקע של חבירו או מקרקע ר"ה, או איפכא **שהגזע** הוא בתוך הנך, וראש הבריכה יוצאת מתוך קרקע שלו, או אפילו שניהן בתוך שלו, רק שאמצעית הענף **שמן** תוך רשות שאינו שלו, אינו מביא בכורים לא מהגדל מהגזע או בהבריכה: **מ"ב.** אריסין וחכירין, והקונה מהגזלן, וכ"ש הגזלן עצמו אין מביאין, מדאין הקרקע שלהן, והתורה אמרה מארצך: **מ"ג.** אין מביאין בכורים רק מז' מינין שנשתבח בהן א"י, חטה, ושעורה, גפן, ותאנה, ורמון, זיתים, ותמרים; ותמרים דוקא כשאין גדילים בהרים; ושאר פירות הנ"ל צריך שלא יהיו מהגדלים בעמק; וזיתים צריך שלא יהיו **מאותן** שנלדן רק שמתבקעין מגשם, ופולטין שמנן, דכל הנך אינן מהמובחר: אין מביאין בכורים קודם עצרת: **מ"ד.** גר ועבד משוחרר מביא וקורא, דעדיף מאשה, דלע"ל גם גרים יטלו חלק בא"י, **ולא** נשים [עיין רמב"ם פ"ד מבכורים]; וכ"כ בתפלה, אומר בתפלת אלקי אבותינו, דאברהם אבינו גם אב לגרים הוא: **מ"ה.** גר או משוחרר שנשאו גיורת או משוחררת, וילדה בת, אפי' הורתה ולידתה בקדושה, לכתחילה לא תנשא לכהן, ורק בדיעבד (אפילו) אם נשאת לא תצא, וכל זה אפי' עד י' דורות, כל שאין צד א' מהן ישראל ממש, ואז מותרת לכהן אפי' לכתחלה: **אפוטרופוס** מב"ד או מאבי יתומים, ושליח כשלקטן מתחלה ע"ד לשלחן לביהמ"ק ע"י שליח, [דאל"כ אסור לשלחן], וכ"כ אשה או עבד כנעני שניתן לו קרקע ע"מ שאין לרבו רשות בהמתנה, וטומטום ואנדרוגינוס, מביאין ולא קורין: **מ"ו.** הקונה ב' אילנות בשדה חברו, יש ספק אם קנה קרקען, להכי מביא ואינו קורא; ומדמספק שמא יביא חולין לעזרה, להכי יקדישם על תנאי לבה"ב: **הפריש** בכוריו ויבש המעין של שדה **או** ששתתה ממנו, או נקצץ האילן שלה, מביא ואינו קורא; רק מעצרת ועד סוף החג מביא וקורא, ומאחר **החג** עד חנוכה מביא ואינו קורא, מדאינו **זמן** שמחה בשדהו; ואח"כ אינו מביא כלל: **מ"ז.** הפריש בכוריו ומכר שדהו המוכר **מביא** ואינו קורא, והלוקח, רק מאותו המין לא יביא, וממין אחר מביא וקורא: **מ"ח.** הפריש בכוריו ונגזלו, נגנבו, נאבדו או נרקבו או נטמאו, מביא אחרים תחתיהן ואינו קורא; ואלו השניי' כשאכלן זר פטור מחומש: **בכורים** שנטמאו בעזרה, ינפץ שם הפירות, ונותן הסל לכהנים ואינו קורא: **מ"ט.** ואם נטמאו או שנאבדו קודם שהביאן לעזרה, חייב באחריותן, להביא אחרים: **הביא** ממין א', מותר לחזור ולהביא ממין אחר, רק שאינו קורא: **מ"י.** מצוה מהמובחר להביא מעצרת עד סוף החג, ורק מז' מינין שנשתבח **בהן** א"י, ומפירות הללו שבהרים, ורק מתמרים **שבעמקים**, ואף מזיתי **שמן** שמעבר הירדן לבד: **מי"א.** קנה ג' אילנות גם בסתם קנה קרקע, וכ"כ קנה אילן וקרקעו בפירוש - **באניק** מביא **וקורא**: אריסי בתי אבות מביאין וקורין:

יום ח

פ"ב התרומה והבכורים חייבים עליהם מיתה וחומש א), ואסורים לזרים ב), והם נכסי כהן ג), ועולין באחד ומאה ד), וטעונין רחיצת ידים ה), והערב שמש ו), הרי אלו בתרומה ובכורים, מה שאין כן במעשר ז): **ב** יש במעשר ובבכורים, מה שאין כן בתרומה, שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום ח), וטעונים וידוי ט), ואסורין

תפארת ישראל

פ"ב א) זר שאכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים, ובשוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: ב) אפי' חצי שיעור: ג) יכול לקנות בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה: ד) בנתערב א' בק' חולין בטל: ה) °דסתם ידי' שניות הן, ושני פוסל לתרומ', ובכורים נמי אקרי תרומה, ולהכי אסור ליגע בהן בלי נט"י: ו) טמא שטבל אינו אוכלן בלי הע"ש אחר טבילה: ז) °ר"ל מעשר שני, דשרי לזרים, ואסור לקנות בדמי מע"ש עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, ובטל ברוב כשהמע"ש חוץ לירושלים, ואינו טעון נט"י והע"ש, דקיי"ל טבל ועלה אוכל במעשר שני [°וכ"כ כל מעשר שנזכר, בפרק זה, ר"ל מע"ש, דשאר מעשרות פשיטא דדינו כחולין]: ח) לירושלים: ט) °בכורים כשמביאן לבה"מק אומר פרשת ארמי אובד וגו', ומעשר כשמבערו בשנת ד' וז' בשמיט', אומר פרשת בערתי הקודש וגו'; ואע"ג דכולל התם נמי תרומה כדקאמרי' [מע"ש פ"ה מ"י], נתתיו ללוי, זו תרומה ות"מע, עכ"פ כשאין לו רק תרומה, אינו מתודה, משא"כ כשאין לו רק מעשר, מתודה:

ביום

ר"ע מברטנורא

פ"ב התרומה והבכורים חייבין עליהם מיתה. זר האוכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים דכתיב בתרומה (ויקרא כ"ב) ומתו בו כי יחללוהו ובכורים אקרו תרומה דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים שנאמר בהן (דברים כ"ו) ולקח הכהן הטנא מידך: וחומש. האוכלן שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: ואסורים לזרים. בחנם היא שנויה דכיון שחייבין עליהם מיתה וחומש פשיטא שאסורים לזרים. ולר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה איכא למימר דתנן אסורים לזרים לחצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואין בו לא מיתה ולא חומש: והן נכסי כהן. שיכול למכרן ולוקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה: ועולים באחד ומאה. אם נתערבו במאה של חולין: וטעונים רחיצת ידים. הבא ליגע בהן צריך ליטול ידיו תחלה שסתם ידים פוסלות את התרומה ובכורים נמי אקרו תרומה: והערב שמש. טמא שטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו דכתיב (ויקרא כ"ב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים והוא הדין לבכורים: משא"כ במעשר. דשרי לזרים ואסור לקנות בדמי מעשר שני בהמה טמאה ועבדים וקרקעות ובטל ברוב היכא דאין לו מהורין והנוגע בו אין טעון רחיצת ידים ואין צריך הערב שמש דאמרינן טבל ועלה אוכל במעשר: ב הבאת מקום. להעלותן לירושלים דכתיב (דברים י"ב) והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם מעשרותיכם ותרומת ידכם ודרשינן תרומת ידכם אלו הבכורים: וטעוני' וידוי'. במעשר כתיב (שם כו) ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית ובכורים כתיב (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אובד אבי ואע"ג דבתרומה נמי בעינן וידוי כדאמרינן וגם נתתיו ללוי. זו תרומה ותרומת מעשר. מיהו מעשר ובכורים. מעשר לבדו. או בכורים לבדם טעונים וידוי

ותרומה

אסורין לאונן יא, רבי שמעון מתיר יב, וחייבין בביעור יג, ורבי שמעון פוטר יד, ואסורין כל שהן מלאכול בירושלים יה, וגדוליהן אסורים א, מלאכול בירושלים טו, אף לזרים ולבהמה טז)

רבי

תפארת ישראל

י) *ביום מיתה אפי' לאחר קבורה [ר"ב פ"ג הוריות מ"ה] הוא אונן דאו', והאוכל או מע"ש בירושלי' לוקה [רמב"ם פ"ג ממע"ש] ועל בכורים חייב או מכות מרדות, [רמב"ם פ"ג מבכורים] אבל אנינות לילה של אחר יום המיתה, וכ"כ הימים שנשתהה בין יום מיתה לקבורה, אנינות מד"ס: יא) בכורים לאונן: יב) *לבערן מהעולם אחר שנת ג"ו בשמיטה: יג) דבכורי' כתרומה דא"צ לבערן מהעולם, אלא נותנין לכהן ודיו: יד) *אסורין כמו אוסרין ור"ל בכורי' ומע"ש כל שהוא, שנתערבו במינן בירושלים, אינן בטלי', דמדאפשר לאכלן שם בלי טרחא הו"ל כד"שילמ, משא"כ חוץ לירושלים, בכורים בטלים בק"א, ומע"ש בטל ברוב [רמב"ם פי' ממע"ש ה"יד ופ"ד מבכורים ה"סו]; [ולהר"ש אפי' חוץ לירושלים אינן בטלים, והא דתנן במ"ז דבכורים בטלים בק"א היינו בנתערב בחולין, דלעניין זרים לא הוה כדשיל"מ, ומדהותר זרות הותר נמי מחילה, משא"כ הכא, מיירי בנתערב בתרומה דליכא רק איסור מהילות, הו"ל כד"שילמ להעלותן ולאכלן, והא דקתני מלאכלן בירושלי', ר"ל מלאכלן אלא בירושלים]: טו) *בזרען בירושלים, אסור לאכלן בתורת חולין, מדיש לו מתירין [ולהר"ש ה"נ מיירי אפי' חוץ לירושלים, והסי' מלאכלן אלא בירושלים], והא דתנן פ"ט דתרומה מ"ד דגדולי בכורים ומע"ש מותרים, היינו בזרען חוץ לירושלים או דהתם אתי' אליבא דר"ש דהכא, ואף דהתם נמי דתנן דגדולי תרומה תרומה, ובמתני' הכא מסיק משא"כ בתרומה, התם מי"ח דבר שגזרו כפ"ק דשבת, ומתני' דהכא קודם גזיר' נשנית: טז) *אכולהו קאי, בין שנתערבו בחולין או שזרען, דלא תימא דוקא לאכלן חוץ

ר"ע מברטנורה

ותרומה אי לית לי' אלא תרומה לבדה אינו טעון וידוי: ואסורין לאונן. במעשר כתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו. ובבכורים נאמר (שם) ושמחת בכל הטוב מלמד שאסורי' לאונן: ור' שמעון מתיר. בכורי' לאונן דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה שריא לאונן: וחייבים בביעור. לבערן מן העולם לסוף ג' שנים כדכתיב בפר' מעשר (שם) בערתי הקדש מן הבית ומשמע נמי בכורים מדכתב הקדש. הקדש האמור למעלה. אלו בכורים שנאמרו בפר' שלמעלה: ור"ש פוטר. בכורי' מן הבעור אלא ינתנו לכהן דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה א"צ לבערם מן העולם: ואסורי'. מעשר שני ובכורי' שנתערבו בחולין אוסרי' תערובתן בכל שהוא ואין עולין באחד ומאה: מלאכול בירושלים. כלומר אם נתערבו המעשר שני או הבכורים בעוד שהן בתוך ירושלים אז אוסרים הערובתן בכל שהוא מלאכול בתורת חולין; משום דהוי דבר שיש לו מתירין הואיל ויכול לאכול התערובת כלה במקומה. אבל מעשר שני ובכורים שנתערבו בחולין חוץ לירושלים. אינן אוסרין בכל שהוא הואיל ויש טורח להעלותן לא מקרי דבר שיש לו מתירין: וגדוליהם אסורים. תערובות של מעשר ובכורים שזרעם וצמחו וגדלו. אותן הגדולים נמי אסורים לאכול בתורת חולין אם זרען וגדלו בירושלים. ואוסרים תערובתן בכל שהוא כיון שיכולים לאכול במקומם: אף לזרים ולבהמה. מעשר שני ובכורים שאוסרין

תערובתן

חוץ

עיקר תוי"ט

א) וגדוליהן אסורין כו' עד ס"ה. ותימה דבמ"ד פ"ט דתרומות תנן גדולי תרומ' תרומ'. וע"ע בסגית בל"ע. ואיש אחד העיר לבי בדברי הר"ב דמישב קושי' הזאת בכתב ד"ס וגדוליהם תערובות של ער בזרעם ולמתו אותן הגדולים נמי אסורים כו'. א"כ בוא הדבר החמור דברי שם נשנה במדומה

גדוליהן

רבי שמעון מתיר יז), הרי אלו במעשר ובבכורים מה שאין כן בתרומה יח):
ג יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים, שהתרומה והמעשר אוסרים את הגורן יט), ויש להם שיעור כ), ונוהגים בכל הפירות כא), בפני הבית ושלא בפני הבית כב)[ג], ובאריסין ובחכורות ובסקריקון כג) ובגזלן,

הרי

תפארת ישראל

חוץ לירושלים אסור, אבל לענין לאכול הבכורים לזרים ומע"ש לבהמה, נתבטלו, קמ"ל דאף לזה לא נתבטלו; [ולהר"ש הנ"ל סי' י"ד, דמתני' בנתערב בתרומה איירי, א"כ אי אפשר דנימא דלשתרי לזרים? קאי „אף לזרים וכו'" אמלתא דר"ש, וה"ק אף לזרים ולבהמה ר"ש מתיר, וכן מפורש בירושלמי, דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר, וכ"ל דה"פ, דר"ש קאמר לרבנן, כמו דמודיתו לי בנתערב בכורים בחולין דבטל בק"א ומותר לזרים, וכ"כ מודיתו במעשר דבטל ברוב ומותר לבהמה, כ"כ בטלו לענין קליטות מחיצות; ולפ"ז מצינן למימר דהא דתנן בפ"ב דמעשר דגדולי תרומה ובכורים מותרים, אפי' כרבנן אתי', דהתם לענין היתר לזרים, הבל שכ"פ צריך לאכלן בירושלים [וזהו תירוץ ריש לקיש בירושלמי]: יז) אגדולין לבד פליג: יח) שכל הדינין הללו אין נוהגין בה: יט) אסור לאכול מתבואה עד שיפרים תרומה ומעשר, משא"כ בכורים: כ) *מעשר שיעורו מדאו', והתרומה שיעורו מדרבנן א' ממ' לעין יפה, וא' מנ' לבינוני, וא' מס' לעין רעה, וכולן יש להן אסמכתא מדאו' [כרש"י חולין דקל"ז] אבל בכורים א' מס' מד"ס, אין לה אסמכתא: כא) מד"ס, ומדאורייתא רק בדגן תירוש ויצהר; ובכורים רק מז' מינין: כב) היינו רק מדרבנן ובכורים רק בפני הבית: כג) מפורשים פ"א סי' ז' ח' ט':

כפ"נ

ר"ע מברטנורה

תערובתן בכל שהוא וגדוליהן נמי דאסורין אף לזרים ולבהמה אסורים. אם בכורים הם אוסרין התערובות לזרים. ואם מעשר הוא אוסר את התערובות לבהמה דלא תימא דוקא לענין ליאכל חוץ לירושלים הוא דאוסרים בכל שהוא דלהאי מלתא חשיבי דבר שיש לו מתירין וכיון שיכול לאכלן במקומם בירושלים אפילו באלף לא בטיל. אבל לאסור התערובות לזרים ולבהמה דאיסור זרות ובהמה אין לו מתירין סלקא דעתך אמינא דלא יאסרו תערובתן בכל שהוא קמשמע לן דכיון דחל על התערובות שם בכורים ומעשר ליאסר לאכלן חוץ לירושלים חל נמי לענין זה ליאסר לאכול לזרים אם הן בכורים. או לבהמה אם הוא מעשר: ור"ש מתיר. אגדוליהן לבד קאי דסבר כבר בטלים הם. אבל בתערובת עצמו מודה רבי שמעון ואין הלכה כר"ש בכולה מתניתין: מה שאין כן בתרומה. שכל הדינים הללו אין נוהגים בתרומה: ג אוסרין את הגורן. אסור לאכול מתבואה שבגורן עד שיפרים תרומות ומעשרות אבל בכורים אין אוסרין: ויש להן שיעור. תרומה יש לה שיעור מדרבנן א' מחמשים. אבל בכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (ב): ונוהגים בכל הפירות. מדרבנן. ובכורים אינן באין אלא משבעת המינין: בפני הבית ושלא בפני הבית. ובכורים אינן אלא בפני הבית בלבד דכתיב בהו (דברים כ"ו) והניחו לפני מזבח ה' אלהיך הא אין מזבח אין בכורים: ובאריסות ובחכירות וכו'. מפורש לעיל ריש פ"ק. ובכורים אינן באין אלא ממי שהקרקע שלו

אין

עיקר תוי"ט

גדוליהן חולין. והבלים נפלו בנעימים: (ב) ובפ"ק דפאה משמע דהאו מדרבנן יש להם שיעור ול"כ כר"מ דלריך להפרים א' מס'. ולת"ש ריש פאה בשם רש"י דשיעור תרומה רמוזה בפסוקים. י"ל דה"ש דתרומה י"ל מדרבנן בדרך אסמכתא אבל בכורים אל"ש מדרבנן בדרך אסמכתא: ג) ושלא בפני הבית.

כ"ז

הרי אלו בתרומה ובמעשר, מה שאין כן בבכורים כג): ד ויש בבכורים מה שאין כן בתרומה ובמעשר, שהבכורים נקנין במחובר לקרקע כד), ועושה אדם כל שדהו בכורים, וחייב באחריותם כה), וטעונים קרבן כו) ושיר כז) ותנופה כח) ולינה כט): ה תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים, ולתרומה בשתי דרכים, ניטלת מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף ו), כבכורים ל) ז), ואוסרת את הגורן ח) ויש לה שיעור כתרומה: ו אתרוג שוה לאילן לא) בשלשה

תפארת ישראל

כד) כפ"ג מ"א אדם יורד לשדהו וכו' קושר גמי וכו': כה) *עד שיביאן להר הבית [כפ"א מ"ט]: כו) *להביא עמהן שלמים: כז) *משיגיעו לעזרה, מתחילין הלויים לשורר ארוממך ד' כי דליתני וגו': כח) כפ"ג מ"ו: כט) ביום שהביא בכוריו, לן בירושלים בליל שלאחריו, והא דלא חשיב הכא ההפוכין ממשנה ג', שישנן בבכורים ולא בתרומה ומעשר? היינו מדכולן הן בשלילות ולא בעי למחשב בכל חד רק מה שניכר בו ההפרש מחבירו, ודו"ק: ל) *דהא דתרומה אינה נטלת מטהור אטמא, ה"ט דגזרה שמא יגעו אהדדי ופירש שלא מהמוקף, וה"ט לא שייך בת"מ ובכורים, דא"צ בהן מוקף מדאו', מיהו ת"מ צריך מוקף מד"ס [כתו' גיטין ד"ל ע"ב ד"ה וכי]; ואף דבכורים מחוברים, אפ"ה שייך בהן טומא' כשנגמר כ"ל [כפסחים דל"ג א' וחולין דקכ"ו, ב' וסנהדרין דט"ו, א' ופ"ב דתרומות ז'] ודלא כרמב"ם הכא: לא) למיזל בתר הנטע:

דאף

ר"ע מברטנורה

מן הדין דכתיב (שמות כ"ג) בכורי אדמתך: ד נקנין במחובר לקרקע. דכתיב (במדבר י"ח) בכורי כל אשר בארצם שהם מחוברים בארץ בכורים הם. והכי תנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו וכו'. קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים: ועושה אדם כל שדהו בכורים. דכתיב בכורי כל (ויקרא י"ח) מראשית כל (דברים כ"ו) (ד): וטעונים קרבן. נאמר בבכורים שמחה. ושמחת בכל הטוב. ונאמר להלן (דברים כ"ז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת. מה להלן שלמים אף כאן שלמים; ושיר. נאמר כאן בכל הטוב ונאמר להלן (יחזקאל ל"ג) כשיר עגבים יפה קול ומטיב נגן: ותנופה. כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתיב התם (ויקרא ז') ידיו תביאנה את אשי ה' מה להלן תנופה אף כאן תנופה: ולינה. שלין בירושלים כל הלילה של אחר היום שהביא הבכורים דכתיב (דברים ט"ז) ופנית בבקר והלכת לאהליך. הא כל פינות לא יהיו אלא בבקר (ה): ה נטלת מן הטהור על הטמא. והא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא היינו טעמא משום דבעינן מוקף וחיישינן דלמא לא מקיף דמספי דלמא נגע הטהור בטמא. והאי טעמא ליכא למימר הכא דהא נתרמה שלא מן המוקף: ויש לה שיעור כתרומה. שהתרומה נתנו בה חכמים שיעור תרי ממאה: ו שוה לאילן. דאזלינן בתר חנטה. ומונין לו ג' לערלה משעת הנטע

עיקר תוי"ט

כ"ג נלמד בספרי פ' קרח ופ' ראה ועיין סוף שקלים (ולענין מע"ש בזה"ז עיין יו"ד סי' של"א. ב"ד): (ד) ובירו' דכתיב וראשית כל בכורי כל וכ"ה (ביחזקאל מ"ד): (ה) וקרא גבי פסח כתיב וילפי לה כל פינות ה'. ועוד בירו' הא דתימא כשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן דלא כך טעון לינה מחמת הקרבן: ו) ושלא כו'. בירו' פ"ב דתרומות מנין שת"מ נטלת שלא מ"המו. מכל מעשרותיכם אחד ביהודה א' בגליל: ז) כבכורים. כי מאחר שהוא מפריש הבכורים ממקצת האילנות מספיק לו על שאר אילנות וזה ענין שמ"ה. ואפשר בבכורים להפריש מן הטהור על הטמא אחר לקיטתן לפי שאינם מקבלים

בשלשה דרכים ולירק בדרך אחד ה), שוה לאילן, בערלה לג), וברבעי לג) י), ובשביעית לג), ולירק בדרך א' לד), שבשעת לקיטתו עשורו לה), דברי רבן גמליאל, רבי אליעזר אומר, שוה לאילן בכל דבר: ז דם מהלכי שתים לו) שוה לדם בהמה, להכשיר את הזרעים, ודם השרץ אין חייבין עליו לז): ח כוי לח) יש בו דרכים שוה לחיה, ויש בו דרכים שוה לבהמה, ויש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה,

ויש

תפארת ישראל

לג) דאף דמונין שני ערלה משעה שנקלט, [וכלעיל ערלה פ"א סי' ד'] עכ"פ בחנט בג' אף שנלקט בד' אסור, וכ"כ הנחנט בד' ונלקט בה' צריך פדיון: לג) *דבחנט בו' אף שנלקט בז' מותר [מיהו פטור ממעשר] ובחנט בז', אף שנלקט בח', דינו כשביעית: לד) *מדרגילין להשקותו כירקות, משא"כ אילנות ותבואה גדלים רק על מי גשמים; והא דאין דינו לכל כירקות, שאני אינך דאפקינהו קרא: לה) *דבנלקט בשנת א' ב' ד' ה' בשמטה, מעשר ראשון ומע"ש, ובנלקט בג' ו' מע"ר ומעשר עני ובנלקט בז' פטור ממעשרות כשביעית: לו) *ר"ל אדם, ותנא מהלכי שתים למכלל נמי אדני שדה כפ"ח דכלאים כרבינו יעבץ זצוק"ל, אבל ליכא למימר דאתא לרבויי עופות, דדם עופות מכשיר כפ"ו דמכשירין, דא"כ לא שייך למתני בסיפא דשוה לדם שרץ שאין חייבים עליו; גם ליכא למימר דאתא למכלל נמי עכומ"ז דאינן בכלל מלת אדם, דאתם קרויין אדם וכו' [כב"מ דקי"ד], ליתא, דא"כ הול"ל דם האדם, או דם בני אדם דאז משמעותו נמי עכומ"ז [כתו' יבמות דס"א א'] ותו דהרי ריש ויקרא כ' אדם כי יקריב, וקרא איירי אף בעכומ"ז דהרי איש איש מלמד שהכל נודרין וכו' כישראל [חולין די"ג ב'], ומהם בכם חלקתי ולא באומות [שם] אע"כ דדוקא היכא דתנא ביה קרא, ממעט עכומ"ז: לז) ר"ל שוה דם מה"ש לדם השרץ, דבהכלו לא לקי משום דם, אבל משום שרץ לקי, אבל בדם אדם ליכא לאו כלל: לח) י"א איל הבר, געמזע בל"א, וי"א שור הבר ביפעל בל"א, וי"א

הנולד

ר"ע מברטנורה

תגשה (ט). וכן לרבעי. וכן לשביעית. דאם נחנט בששית ונגמר בשביעית מותר (יא) ומ"מ פטור ממעשר דלענין מעשר אזלינן בתר לקיטה כדין ירק וכיון דנלקט בשביעית פטור ממעשר: ז דם מהלכי שתים. היינו דם האדם. כמו דם חללין: להכשיר את הזרעים. לקבל טומאה כמו דם בהמה דכתיב ביה (שם י"ב) על הארץ תשפכנו כמים: ודם השרץ. כלומר ושוה דם מהלכי שתים לדם השרץ שאין חייבין עליו משום דם ודוקא כשהתרו בו משום דם אין חייבין על דם השרץ. אבל אם התרו בו משום שרץ לוקה. שדם השרץ כבשרו הוא: ח כוי. נחלקו בו חכמי ישראל. יש אומרים שהוא איל הבר. ויש אומרים שהוא תיש הבא על הצביה. וי"א בריה בפני עצמה היא (יב). ולא הכריעו בו חכמים אם חיה היא אם בהמה:

טעון

עיקר תוי"ט

מקבלים טומאה בעודם מחוברים לקרקע. הר"ת: ה) ולירק בד"א. משום דגדל על כל מים כדאמר בר"ה די"ד ותבואה ואילנות גדלים על מי גשמים ואתרוג גדל על כל מים שמשקים אותו תמיד כירק. כפ"ג סוכה דל"ט: (ט) פי' השנה השלישית מונין לו לחניטתו. אבל הספר הג' שנים מונין משעת קליטתו כמפורש בריש ר"ה: י) וברבעי. כמ"ד נטע רבעי: (יא) והר"ת פי' שאם נגמר בשביעית ונכנסה השמינית ועדין האתרוג באילן אותו האתרוג הפקר כדין פירות שביעית וכ' הפירושים ביחד:
(יב) וכל הכי ג' דעות דתנאי הוא בחולין פ"ה ד"פ:

ואין

ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה: ט כיצד שוה לחיה, דמו טעון כסוי, כדם חיה לט), ואין שוחטין[ג] אותו ביום טוב מ), ואם שחטו אין מכסין את דמו, וחלבו מא), מטמא כטומאת נבלה, כחיה מב), וטומאתו בספק, ואין פודין[ד] בו פטר חמור מג): י כיצד שוה לבהמה, חלבו אסור כחלב בהמה, ואין חייבים עליו כרת מד), ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלים מה), וחייב בזרוע לחיים וקבה, רבי *אליעזר פוטר, שהמוציא מחבירו עליו הראיה מו): יא כיצד אינו שוה לא לחיה ולא לבהמה, אסור משום כלאים, עם החיה ועם הבהמה מז), הכותב חייתו מח) ובהמתו לבנו מט), לא כתב לו את הכוי,

אם

תפארת ישראל

הטלד מתיש הבא על הצביה: לט) מיהו אינו מברך דס' הוא: מ) *אינו ענין לשוה לחיה וכו', רק ה"ק. מדטעון כסוי מס', אינו נשחט ביו"ט, דאפר כירה מוכן לוודאי ולא לספק: מא) בנתנבל או מת: מב) דחלב נבילת בהמה טהורה טהור: מג) דבבהמה פודה אבל זה ס' הוא: מד) לענין קרבן, וה"ה דלא לקי; וגם זה אינו ענין לשוה לבהמה; אלא ה"ק, אע"ג דלעניין איסור שוה לבהמה, אפ"ה באכלו פטור: מה) דאין לוקחין בהמה רק לשלמיו, וזה ס' היא: מו) וספק חיה הוא ופטור: מז) בין למשוך עמם או להרביעם יחד. [אמנם לא זכיתי להבין מה זה דקאמר במשנה שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה, והיה נמי שוה לזה או לזה, ועכ"פ אינו שוה לאותו מין ממש, והרי גם בהמה עם בהמה וחיה עם חיה, כל שאינו אותו מין ממש ה"ז כלאים? וביותר יש לתמוה על הרמב"ם [פ"ט מכלאים(ה"ו) [ה"ה] דפסק דאינו לוקה על כלאיו, ותמוה אמאי פטור ממלקות? ויהיה איזה בריה שיהיה הרי גם בהנהיג [עז] ושיבושא לקי כדפסק מקמי הכי? ואפשר דרמב"ם ס"ל דכוי הוא מתיש הבא על (רחל) [צביה] ובכה"ג גם הרי עם האם אסור, ואין לוקין עליו, מדיש ספק אם חוששין לזרע (אם) [אב] [וערכ"מ שם ה"ו]: מח) או בהמתו, וי"א אפילו בכתב לו שתיהן: מט) *וצ"ל דרבותא קמ"ל אע"ג דדעתו של

אדם

ר"ע מברטנורה

ט טעון כסוי כדם חיה. לחומרא ואין מברכין על כסוי כיון דספק הוא: ואין שוחטין אותו ביום טוב. לפי שאסור לכסות את דמו ואע"ג דאפר כירה מוכן הוא מוכן לודאי ואינו מוכן לספק: כטומאת נבילה כחיה. דחלב בהמה טהורה טהור הוא כדילפינן מן וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה (ויקרא ד) ומשום דספק בהמה הוא וחלבו טהור ספק חיה וחלבו טמא, לפיכך טומאתו ספק: ואין פודין בו פטר חמור. שמא חיה הוא. ורחמנא אמר (שמות ל"ד) ופטר חמור תפדה בשה והאי ספק שה ספק צבי: י חלבו אסור כחלב בהמה. כחלב שור וכשב ועז: ואין חייבין עליו כרת. להביא חטאת על שגגתו וה"ה שאין לוקין עליו (טו): ואינו נלקח בכסף מעשר לאכלו בירושלים. דשמא בהמה הוא ואין לוקחין בהמה לבשר תאוה מכסף מעשר [שלא] להקריבה שלמים (טז): וחייב בזרוע ולחיים וקיבה. דמרבינן להו מקרא דכתיב (דברים י"ח) אם שה לרבות את הכוי: שהמע"ה. דאמר ליה בעל הבהמה לכהן אייתי ראיה דמין בהמה הוא ושקול. והלכה כרבי אליעזר: יא לא כתב לו את הכוי.

אף

עיקר תוי"ט

יג)ואין שוחטין. אצטריך למתני בי"ט. כי היכי דלא תטעה לומר דודאי טעון כיסוי ואפר כירה מוכן הוא לגביה. אבל אינו ענין לשוה לחיה. וכן אין חייבין עליו כרת דמ"י כ"ד תוי"ט: יד)ואין פודין. וכ"ש דאינו קרב לגבי המזבח ולהכי לא איצטריך למתני:(טו)כלומר דאלו כרת גופיה לא קמי שמיא גליא:(טז)וצ"ל

דסי

אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה נ), הרי הוא נזיר, ושאר כל דרכיו, שוים לחיה ולבהמה נא), וטעון שחיטה כזה וכזה, ומטמא משום נבלה, ומשום אבר מן החי, כזה וכזה נב):

פ״ג

ר״ע מברטנורה

אף ע״פ שכתב לו שניהם לא היה דעתו אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה. ורמב״ם פירש שאם כתב לו בהמתו לבד לא קנה את הכוי. דאמרינן ליה אייתי ראיה דבהמה הוא ואם כתב לו חיתו לבד. אמרינן ליה אייתי ראיי׳ דחיה הוא. נראה מדבריו שאם כתב לו שניהן קנה ממה נפשך: אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה. בין שאמר הריני נזיר שזה חיה. בין שאמר הריני נזיר שזה בהמה. ה״ז נזיר. דספק אסורא לחומרא.

תפארת ישראל

אדם קרובה אלא בנו [כב״ב דקמ״ב, ב׳], וכ״ש לאחר, ות״ל כי כוונתי כזה לע״ר אאמ״ו הגאון זצו״קל: נ) ר״ל או שאמר הריני נזיר שזה בהמה, וה״ה באמ׳ הריני נזיר שזה חיה ובהמה, או שאמר שזה לא חיה ולא בהמה, בכולן הוא נזיר מספק: נא) כילד? טעון וכו׳: נב) תנא ושייר טובא, דדמו אסור, וטריפתו אסור ואמ״הה שלו אסור, ועוד טובא הכל כזה וכזה׃

פ

ואפילו אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה. או שזה אינו לא חיה ולא בהמה. ה״ז נזיר מספק (יז)

פ״ג

עיקר תוי״ט

ותני ליה אגב וע״ד שכ׳ לעיל: (יז) ומש״ה הוא דתני לה בסך בבא ושיה יכול לשנות בכל השבות דשוה וע״ע תוי״ט):

פ״ג

חידושים

מ״ב ואסורים לאונן. כ׳ הר״ב וג״מ, מדכתיב ושמחת, וכ״כ הרמב״ם בפ״ג מבכורים, וכ׳ עלה הכ״מ [פסחים דל״ו, ב׳], וכ׳ עלה רבינו הגאון מהו׳ עקיבא שליט״א, תמהני הרי התם איתא דטעם דרבנן מדהוקש בכורים למע״ש, דכתיב גבה לא אכלתי באוני, וכ״ה יבמות [דע״ג, ב׳] לחייב בכורים בביעור מדהוקש למע״ש, והטעם דמושמחת, לא מייתי בפסחים רק בדרך קו׳ אר״ש, נהי דהיקשא לית ליה, שמחה מיהו כ׳ בי׳, ומשני ההוא לזמן שמחה אתא, וא״כ למסקנא גם לרבנן מצי למימר דלזמן שמחה אתא, והרי נ״מ טובא דאי מושמחת הו״ל לאו הבא מכלל עשה ואין לוקין, ואי מהיקשא, למלקות נמי איתקש למעשר, [*ולפע״ד הענין המהפך בתרדה כ׳, דאי נמי נילף מהיקשא, נמי לא לקי, דכיון דהך היקשא אצטריך לכמה מילי דילפינן בהו בכורים ממעשר, לא עדיף מאילו הוה כ׳ בהו׳ לאו בהדיא, דנמי לא הוה לקי עלייהו, דהו״ל לאו שבכללות. ואף דבפסחי׳ [דכ״ד ע״א] אמרי׳ ואת״ל אין עונשין מה״ד, היקשא הוא, אלמא דעונשין אהך היקשא? ליתא, דבל״ז ק׳ כיון דכל עיקר ילפותא מהיקשא, למה אייתי הק״ו כלל, אע״כ דתרווייהו צריכא, דההיקש הו״ל רק כגלוי מלתא על הק״ו דלעונשין מה״ד, דאי לאסיר׳ כבר שמעי׳ לה מהיקשא, ודכוותי׳ אשכחן [יבמות דס״ח, ב׳] דבכה״ג עונשין מה״ד; אבל לענין אנינו׳ ליכא ק״ו בכורים ממעשר דאכ״ל תרומ׳ יוכיח ואת״ל א״כ ל״ל לרבנן למילף היקשא כלל, ולא מושמחת. כיון דבין כך וכך לא לקי? י״ל דאיצטרי׳ היקשא לגלות דושמחת לאו אזמן שמח׳ לתודה קאי, כ״א דלמעט אנינות נמי אתא, והשתא לדקו דברי הרמב״ם ור״ב דמייתו קרא דושמחת, כיון דלפי האמת מהך קרא מצי למילף תרווייהו ילפותי, כך נ״ל ל״מ] ותו ק״ל לר״מ ור״ב דנקטו בחיוב בעור. הטעם מדכתיב הקודש, וביבמות גם קאמ׳ משום דאיתקש למעשר, ול״ע [*ויקרא התולעת הטעם שהביאו, הוא בירושלמי הכא, ולפי דברינו הנ״ל גם קו׳ זאת תתישב לפע״ד]; וכ׳ הר״ם והא דלא יליף בהיקש׳ מעשר מבכורים, לחייב מיתה באכלן בטומאת הגוף. ה״ט דמעטיה קרא, ומתו בו, פרט למעשר, וכ״כ לענין ביטול בק״א, ל״ש למילף נהו אהדדי, ה״ט דתרומה נמי בטל

ברוב

פ"ג כיצד מפרישין הבכורים, יורד אדם בתוך שדהו, ורואה תאנה שביכרה או אשכול

תפארת ישראל

פ"ג א) *ואפי' כמדר או פגים, דבשעת הפרשה א"כ נגמר פרי; והא דלא נקים להו תנא דרך חשיבותן, כמו שנזכרים בקרא ארץ וגו', גפן תאנה ורמון? ה"ס מדבעי למנקט לסו דרך בכירותס, דתאנה ממהרת להתבכל

ר"ע מברטנורה

פ"ג כיצד מפרישין: שבכרה. ואפילו לא נגמר הפרי דכתיב (דברים כ"ו) הנה הבאתי את ראשית פרי בשעת הבאה הוא פרי אבל בשעת הפרשה אין צריך שיהיה פרי אלא אפילו בוסר ואפי' פגין (א). כרי

עיקר תוי"ט

(א) יכו'. וכלהכ דלאו דוקא'. וה"ס כמדר דפתות מבוסר. אלא נקט בוסר (לאשמעינן) שעדיין לא בא לכלל

הידושים

בהזב מדאור'; ולהפ"ם ילפינן לה ביבמות מקרא דלמע"ש לא בעי הבא"ם, ובתוס' שם הניחו בקושי' אמאי לא ילפינן בכורים ממע"ש דהא נכסי כהן:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב

מ"א. תרומה ובכורים דינן שוה בז' דברים דבאכלן זר במזיד חייב מיתה בידי שמים, ואם בשוגג, משלם קרן לבעלים, וחומש לכל כהן שירצה, וחצי שיעור מזה ומזה אסור מדאור'; והכהן רשאי לקנות מהן אפי' דברים שאינן לאכילה ושתייה וסיכה [עיין תו' יבמות ע"ג א' ד"ה נכסים]; ובטלין עכ"פ בק' היתר; וצריך נט"י קודם שיגע בהן; והטמא מדאור' שטבל אסור לאכלן עד אחר הערב שמש, ובכולן אין הדין כך במעש"נ: **מ"ב.** מעש"נ ובכורים דינן שוה בו' דברים, ששניהן צריכין שיביאום לירושלים; ומעונין יידוי, בכורים כשמביאן למקדש אומר ארמי וגו', ומעש"נ בשנת ד' וז' בשמיטה יאחר שביערן אומר ביערתי וגו', ואסורים לאונן ביום מיתת א' מז' קרובים שחייב להתאבל עליהן; ושניהן צריכין ביעור בשנת ד' וז'; ובנתערב כ"ש מהן בחולין בירושלים אינן בטילין, מדהן דשיל"ם לאכלן שם; ובזרען בירושלים אסור להוציא הגדולין מירושלים, או להאכיל גדולי הבכורים לזר, או מעש"נ לבהמה, ובכולן אין הדין כך בתרומה: **מ"ג.** ובאלו ה' דברים רק תרומה ומעש"נ שוין, ששניהן אסור לאכול מהגדולין עד שיפרישום; ויש לכל א' שיעור כמה יתנו מהם, מעש"נ א' מי' מדאור' ותרומה א' מס' או מנ' או ממ', מד"ס מאסמכתא מה"ת; ונוהגין מד"ס גם בגדולין שאינן מדגן תירוש ויצהר ונוהגין מד"ס גם בזה"ז; ונוהגין באריסין, ובחכירים, וסיקריקין וגזלן, וכולן אינן בבכורים: **מ"ד.** ויש בבכורים ז' דברים שאינן בתרומה ובמעש"נ, דבכורים מקדשן בעודן במחובר; ורשאי להקדיש כל גדולי שדהו לבכורים; וחייב באחריותן עד שיובאו למקדש [כפ"א מ"ט]; וטעונין להביא עמהן שלמים [אבל אינו מעכב]; וכשיובאו צריכים שיר לוים בביהמ"ק; וצריכים תנופה מבעלים בביהמ"ק; ובליל אחר הבאתן צריך שילין בירושלים, וכולן אינן בתרומה ובמעש"נ: **מ"ה.** תרומת מעשר שוה לבכורים בב' דברים, ששניהן נטלין מטהור על הטמא; ושלא מהמוקף, ושוה תרום"ע לתרומה גדולה בב' דברים, ששניהן אוסרין הגורן עד שיפרישום, ולשניהן יש שיעור בנתינתן: **מ"ו.** אתרוג אין דינו כאילן רק בג' דברים, דהיינו לענין שביעית, דבחנטו בשנת ו' בשמיטה, אף שנגמר בשביעית אין דינו כשביעית, ובחנט בשביעית ונגמר בח' דינו כשביעית; וכן לענין ערלה, דפירות שחנטו בשנת ג' מנטיעתו, אף שנגמרו משנת ד'; דינן כערלה: וכן לענין רבעי, דבחנטו בשנת ד' שלו אף שנגמרו בשנת ה' צריכין פדיון [וסי' שע"ר] דבכולן אזלינן בתר החנטה כבשאר אילן. ורק לענין מעשרות אזלינן בתר לקיטה, דרק בשנת ג' וו' נותנים מעשר עני תחת מעשר שני שבשאר שנים: **מ"ז.** אע"ג דרק דם מהלכי ארבע דהיינו בהמה וחיה, הקיש בקרא למים שמכשיר לקט"ו, אפ"ה גם דם אדם מכשיר; ואעפ"כ שוה דם אדם לדם השרץ, דבאכל זה או זה, אינו חייב כרת מדאוכל דם: **מ"ח.** כוי הוא ספק בהמה וספק חיה, וספק שמא אינו זה או זה; ולהכי בכל דבריו אזלינן לחומרא: **מ"ט.** שוה לחיה דדם שחיטתו טעון כסוי מספק [ולהכי אינו נשחט ביו"ט ובשחטו אסור לכסות דמו]; וחלב נבלתו מטמא כחיה, ואין פודין בו פטר חמור כחיה: **מ"י** ושוה לבהמה, דחלבו אסור באכילה, [ופטור ממלקות וחטאת באכלו]; ואסור לקנותו במעות מעש"נ בירושלים, לאכילת תאוה, כבהמה; ובב' מעז וכבש חייב במתנות ממ"נ; ומעז וחיה חייב בחצי מתנות [אבל מהנקרא כוי"ל פטור, דבריה בפני עצמה הוא, ודו"ק]: **מי"א.** ומדמספקינן בי' אם חיה או בהמה הוא, אסור לחרוש עמו או להרביעו, עם בהמה או חיה; והכותב כל בהמותיו או חיותיו לשום אדם אין הכוי בכלל, ואם נזר ע"מ שזה חיה, או ע"מ שזה בהמה, או שזה חיה ובהמה, או שזה אינו לא חיה ולא בהמה, בכל ענא הוא נזיר. **אולם** נ"מה ששוין בהמה וחיה, כגון שחיטה, שיהיה נבלתו מטמא, ושיאסר אבר מן החי שלו, גם בכוי הדין כך:

אשכול שביכר. רימון שביכר. קושרו בגמי ג)ב). ואומר הרי אלו בכורים. ורבי שמעון אומר אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים. מאחר שיתלשו מן הקרקע ג): **ב** כיצד מעלין את הבכורים. כל העיירות שבמעמד ד) מתכנסות לעירו של מעמד ה). ולנין ברחובה של עיר. ולא היו נכנסין לבתים ו) ולמשכים ז). היה הממונה אומר. קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו ח):

ג הקרובים

תפארת ישראל

להתבשל מקודם, וכדכתיב התאנה חנטה פגיה ואח"כ הגפן, והרימון בסוף, מדקליפתו קשה מתבשל באיחור זמן מאד: ב) מעט בקשר לסימן: ג) דלא הוקדש בקריאת שם רק בתלוש: ד) *כל ישראל נחלקים לכ"ד מעמדות, וכנגדן היו כ"ד משמרות כהונה ולויה, ומכל מעמד היו דרין איזה אנשים מהן בירושלים בקביעות, להיות שלוחין לאחיהן כשיגיע זמן, לעמוד על הקרבת התמידין ומוספין, ובכל שבוע ושבוע, משמר א' מכהונה ולוי', חצי' עולה לירושלים לעבודה, וחציו השני הולכין ליריחו שהיא סמוכה לירושלים כדי לתקן ולשלוח משם מזון לחצי המשמר שעלה לירושלים [כן משמע מתני' רפ"ד דתעני' ומברייתא שם דכ"ז, א', ומפרש"י במתני', ולא זכיתי להבין דברי הרמב"ם רפ"ו מהל' כלי המקדש, ודברי הר"ב רפ"ד דתענית ההולך בעקבותיו יע"ש] ואנשי המעמד מתכנסין בעריהן ומתענין ד' ימים בשבוע ומתפללין שיקובל קרבנות ישראל, כפ"ד דתענית: ה) להעיר שהי' דר שם ראש המעמד, לעלות יחד, דברוב עם הדרת מלך: ו) *שלא יטמאו באוהל הטומאה מפני רבוי דוחק האורחי' [כך נ"ל ודו"ק]: ז) ר"ל כשהאיר השחר: ח) *ובדרך היו משוררים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך; ול"מ היה נ"ל שבדרך היו משוררים כל ט"ו שיר המעלות, ושם המזמורים האלו מעידים למה שנתקנו, אלא שבכל יום התחילו עם שמחתי באומרים לתשובה על דברי הממונה שאמר קומו וכו', וכשהגיעו לירושלים, עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, בהר הבית, הללו אל בקדשו וגו' ומסיימים בעזרה כל הנשמה תהלל

ר"ע מברטנורה

הרי אלו בכורים. וא"צ לקרות עוד שם אחר לקיטתן: ר' שמעון אומר אעפ"כ חוזר וקורא שם. דכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה מה בשעת הבאה פרי אף בשעת הפרשה פרי דבשעת קריאת שם צריך שיהיו הפירות בתלוש כמו בשעת הבאה (ג). ואין הלכה כרבי שמעון: **ב** כל העיירות שבמעמד. כ"ד מעמדות היו בישראל כנגד ארבעה ועשרים משמרות כהונה ואנשי המעמד ישראלים הם. שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר. כל אחד בשבת הקבוע לו וכן נקראים אנשי מעמד: מתכנסות לעירו. של ראש המעמד. ולא היו מביאין בכוריהם כל אחד בפני עצמו משום דברוב עם הדרת מלך: ולא היו נכנסים לבתים. מפני אהל הטומאה: ולמשכים. בבקר השכם משכימים: הממונה. ראש המעמד: קומו ונעלה ציון. ובדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. כשהגיעו לירושלים היו אומרים עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית היו אומרים הללויה הללו אל בקדשו. בעזרה היו אומרים כל הנשמה

עיקר תוי"ט

שכל פירות מעשר הוי"ט: ב) בגמי. והכוונה בזה שירשום אותם. באיזה דבר שיזדמן כדי שיכיר אותם. ומה שייחד גמי נקט כאן הנהוג הר"ב: (ג) ואיני יודע הכי מפיק ליה מפרי דהא אף במחובר פרי הוא

ג הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאין גרוגרות וצמוקין ט), והשור י) הולך לפניהם, וקרניו מצופות זהב, ועטרה של זית בראשו יא), החליל יב) מכה לפניהם יג), עד שמגיעים קרוב לירושלים, הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם יד) ד), ועטרו את בכוריהם טו), הפחות טז) והסגנים יז) והגזברים יח) יוצאים לקראתם, לפי כבוד הנכנסים, היו יוצאים יט), וכל בעלי אומניות שבירושלים, עומדים מפניהם כ), ושואלין בשלומם, אחינו אנשי מקום פלוני, באתם לשלום: ד החליל מכה לפניהם, עד שמגיעין להר הבית, הגיעו להר הבית, אפילו אגריפס המלך כא) ז) נוטל

תפארת ישראל

הלל יה וגו' והתחילו הלוים בשיר: ט) ר"ל תאנים וענבים יבשים: י) המיוחד לשלמים: יא) *הוא המובחר שבאילנות שבא"י, ועלהו רענן תמיד, גם לגלויי דבכורים מז' מינין הן: יב) פלאטהע, ולפע"ד נקרא הכאה, ע"ש הקשת האצבעות על נקבי החלול: יג) * בלכתם בדרך, ולא הלכו רק ב' חלקי יום: יד) *שלוחים להודיע ביאתם: טו) אם היו הפירות יבשים מניחים רטובים למעלה, ותמיד מניחים המובחרים ביותר, למעלה, מפני זה אלי ואנוהו: טז) *שרי הכהנים: יז) *שרי הלויים: יח) *גבאי אוצר בית ה': יט) *כל ישראל נכבדים ובני מלכים, רק אם באו הרבה יוצאין לקראתם הרבה, ואם מעט מעט: כ) *כשעוברין לפניהן, אע"ג דאין בעלי אומניות חייבי' לעמוד מפני ת"ח בשעת מלאכתן, הכא חביבה מצוה בשעתה, וכ"כ חייבין לעמוד בפני נושאי המטה, או בפני נושאי תינוק למול: כא) *מלך בבית שני בעל נפש ושרה רבה כ"כ הרמב"ם, ותמהני

ר"ע מברטנורה

הנשמה תהלל יה: ג תאנים וענבים. כשהם לחים: והרחוקים. מירושלים ואין בכוריהם יכולים להתקיים כל כך: מביאין גרוגרות וצמוקים. תאנים וענבים יבשים: השור הולך לפניהם. ומקריבין אותו שלמים: ועטרה של זית בראשו. אית דאמרי לפי שהוא קרוב לארץ יותר מכל שאר אילנות שבשבעת המינים דכתיב (שם ח') ארץ זית שמן. ואית דאמרי לפי שאין בכל שאר אילנות של שבעת המינים אילן יפה ועלהו רענן כמו הזית: ועטרו את בכוריהם. וכיצד מעטרים מי שהיו בכוריו גרוגרות. מעטרן בתאנים לחים מי שהיו בכוריו צמוקים. מעטרן בענבים לחים. ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים והיפים שבכלם מלמעלה (ה): הפחות. סגני כהונה (ו): והגזברים. הממונים על המקדש: ולפי כבוד הנכנסים. לפי רוב הנכנסים היו יוצאים. ואם מרובים. מרובים. ואם מועטים מועטים: כל בעלי אומניות שבירושלים עומדים מפניהם. אף על גב דאין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן כדי שלא יתבטלו ממלאכתם מכל מקום היו חייבים לעמוד מפני מביאי בכורים דחביבה מצוה בשעתה ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התינוק לברית מילה: ד החליל. מין כלי זמר וקולו נשמע למרחוק: היה

עיקר תוי"ט

בות. תוי"ט: ד) שלחו לפניהם, שלוחים להודיע לאנשי ירושלים: (ה) וה"ה לשאר פירות. וז"ל הר"ש ואם היו הכל רטובים היה מראה הטוב והיפה שבכלם: (ו) ולפ"ז הם על מנוי אחד הונתו. אבל לבין הר"מ והסגנים ולפ"ז נראה דהסגנים סגני לויה הם. וסגני כהונה קורא בשם יותר נכבד והוא הפחות ומפין בם מלוכה הוא כמו זרובבל פחת יהודה [חגי א']: ז) אגריפס המלך. ממלכי בית שני בעל נפש

נוטל הסל על כתפו ונכנס, עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה, ודברו הלוים בשיר. ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי:
ה **הגוזלות שעל גבי הסלים** כב)**, היו עולות, ומה שבידם, נותנים לכהנים** כג)**:**
ו **עודהו הסל על כתפו, קורא מהגדתי היום לה' אלהיך עד שגומר כל הפרשה. רבי יהודה אומר** ז) **עד ארמי אובד אבי. הגיע לארמי אובד אבי, מוריד הסל מעל כתפו** כד)**, ואוחזו בשפתותיו** כה)**, וכהן מניח ידו תחתיו, ומניפו** כו)**, וקורא מארמי אובד אבי, עד שהוא גומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח** כז)**, והשתחוה** כח) **ויצא:**

ז בראשונה

תפארת ישראל

ותמהני הרי ידוע שאדרבה בימיו בעו"ה נטו גללי ערב למלכות ישראל, והיו כבושים תחת יד הרומיים, ולפענ"ד ע"פ מ"ש תו' [סוטה דמ"א, ב'] ד"ה אותו, דאף דלשאר ברירות, כאמו מישראל מקרב אחיך קרינן בי', עכ"פ מלך דכפל בי' קרא, לא סגי דלאו אביו ואמו מישראל, ושלא כדין מלך אגריפס, א"כ ק"ל ע"פ מ"ד התם דאגריפס המלך קרא עומד ושבחוהו חכמים, ומקשה הש"ס הרי מלך שמחל כבודו אין כבודו מחול, ומשנה מצוה שאני, וק' מנ"ל הא, דלמא להכי שבחוהו, משום דשלא כדין מלך? אע"כ דאפ"ה צריך שתהא אימתו עליך, ולפ"ז שפיר קאמר הכא אפי' אגריפס דשלא כדין מלך, ויש להוש שע"י זלזול זה יחשבו דאין לו דין מלך, ולא תהא אימתו עליך, אפ"ה מצוה שאני: כב) שהיו תולין סביב לסלים, ולא ע"ג שלא ימנפום: כג) הגוזלות שבידם, וי"א דאבכורים קאי, וכן נ"ל, דאי גוזלות שבידם כיון דאינן עולות הו"ל חולין בעזרה: כד) להניפן והיינו לר"י, אבל לת"ק א"צ תנופה כלל, [סוכה דל"ז, ב']: כה) שפת הסל: כו) *מוליך ומביא מעלה ומוריד: כז) הישראל מניחו אצל קרן מערבית דרומית דמזבח: כח) בפישוט ידים ורגלים

ר"ע מברטנורה

היה נוטל הסל על כתפו. לפי שהי' צריך ליתנו מידו ליד כהן דכתיב (דברים כ"ו) ולקח הכהן הטנא מידך: **ה** הגוזלות שעל גבי הסלים. שהיו תולים מאחורי הסלים של בכורים תורים ובני יונים ולא על גבי הסלים ממש שלא ימנפם והן קרבין עולות: ומה שבידם. רמב"ם פירש הגוזלות שהביאו בידם שלא תלאום אחורי הסלים. ול"נ נראה ומה שבידם הבכורים שהביאו בידם: **ו** רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי. ואין הלכה כרבי יהודה: ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידיו תחתיו. מכאן משמע שהסל הי' על ידו של כהן אלא שהבעלים אוחזים הסל בשפתותיו למעלה בשעת התנופה. ושלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף (ח): בצד המזבח. בקרן דרומית מערבית (ט): והשתחוה ויצא. מכאן משמע שלא היה מניף כי אם תנופה אחת בשעת הקריאה בלבד. ותנא דספרי מצריך שתי תנופות אחת בשעת הקריאה דכתיב (דברים כ"ו) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגמרינן יד יד מידיו תביאנה את אשי ה' (ויקרא ז') מה להלן תנופה

עיקר תוי"ט

נשם גדולה ושררה רבה הר"מ: ז) ר' יהודה אומר. התוי"ט האריך לפרש במאי פליגי ת"ק ור"י. ומסיק דס"ל דר"י לא לחלוק אלא לפרש דברי ת"ק דזהו שאמר עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי עד ט'. ולאו למימרא דכל זה בעוד הסל על כתפו שזה אינו אלא עד ארמי כו' ומשהגיע לארמי כו' מוריד הס' ות"ק לא נחית לפרושא מאי דעביד ביני ביני אלא בתחלת הענין הוא אומר שבעוד על כתפו מתחיל לקרות הגדתי. ומה שאומר וגומר כל הפרשה אינו מוסב על עודהו על כתפו אלא אומר שגומר כל הפרשה כולה ולא ביאר באיזה ענין ואתא ר"י ומבארו והולך וע"ש (ה' והתו' במנחות דס"א כתבו דתחת יד לאו דוקא אלא הבעל אוחז בשפתיו. ומיהו הביאו בשם הירו' דמוכח שתחת יד ממש: (ט) ירושלמי. דכתיב לפני ה' יכול במערב שבהיכל במערב המזבח. ת"ל אל פני המזבח. אי לפני

המזבח

ז בראשונה כל מי שיודע לקרות(כט), קורא, וכל מי שאינו יודע(י) לקרות, מקרין אותו. נמנעו מלהביא(ל). התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע: ח העשירים מביאין בכוריהם בקלתות(לא) של כסף ושל זהב. והעניים מביאין אותם בסלי נצרים(לב) של ערבה(לג) קלופה(לד)(יא) והסלים והבכורים נותנים לכהנים(לה): ט רבי שמעון בן ננס אומר, מעטרין את הבכורים חוץ משבעת המינים(לו), רבי עקיבא אומר אין מעטרין את הבכורים אלא משבעת המינים: י רבי שמעון אומר, ג' מדות בבכורים, הבכורים(לז) ותוספת הבכורים(לח), ועיטור הבכורים(לט), תוספת הבכורים. מין במינו(מ), ועיטור הבכורים. מין בשאינו מינו(מא) תוספת הבכורים, נאכלת

תפארת ישראל

ורגלים נגד ההיכל: כט) בלשון הקודש: ל) מפני הבושה: לא) סלים: לב) °ענפים: לג) ווידען: לד) שכך נאה יותר: לה) והעשירים מחזירים הקלתות לבעליהן [וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א ז"ל אין זה לשון הש"ס אלא דרש"י גם כתב כן [ויאמר שנגס, אבל מוכח כן מש"ס (ב"ק נ"ב, א') דאל"כ מה בתר עניא אזלי עניותא?] ל"ו) ר"ל אפי' בפרים ואתרוגין, וה"ה בפירות ח"ל: לז) התאנה או האשכול שבכרה: לח) מה שמוסיף עליהן בשעת הפרשה משאר תאנים וענבים: לט) הפירות היפים שנותן למעלה להדר הבכורים: מ) ר"ל אינו מוסיף רק מאותו מין שביכר: מא) דרשאי להדר תאנים בענבים

ר"ע מברטנורה

תנופה אף כאן תנופה. והשתא לאחר שהשלים הקריאה דלאחר הקריאה כתיב והנחתו לשון לך נחה את העם (שמות ל"ב) דהיינו תנופה. שמוליך ומביא. מעלה ומוריד: ז נמנעו מלהביא. מפני הבושה שאינו יודע לקרות: התקינו שיהו מקרין. ואסמכוה אקרא דכתיב (דברים כ"ו) וענית ואמרת ואין עניה אלא מפי אחר: ח בקלתות של כסף ושל זהב. קופות של כסף וזהב: והסלים והבכורין ניתנין לכהנים. סלי עניים נתנים לכהנים וקלתות של עשירים מחזירים להן (יב). מכאן אמרו בתר עניא אזלא עניותא: ט מעטרין את הבכורים חוץ משבעת המינים. מקיפין את הסלים שהבכורים בהם מפירות נאים ומשובחים ואף על פי שאינם משבעת המינים כגון פרים ואתרוג וכיוצא בהן והוא הדין שיכולין לעטר מפירות שגדלו בחוצה לארץ: רבי עקיבא אומר אין מעטרין הבכורים אלא משבעת המינים. מפירות שגדלו בארץ שחייבים בבכורים והלכה כר"ע: י הבכורים. עיקר הבכורים תאנה שבכרה או אשכול שבכר: תוספת הבכורים. בשעת לקיטת הבכורים מוסיף עליהם משאר תאנים או משאר ענבים: עטור. הפירות הנאים שמקיף סביבות הסל להדור מטה: מין בשאינו מינו. מעטר הסל של בכורי ענבים בתאנים ושל בכורי תאנים בענבים. ואפילו בפירות שאינם משבעת המינים לדברי ר' שמעון דסבירא ליה כך לעיל:

יפטורים

עיקר תוי"ט

שמזבח. יכול בדרום הכבש והוא פני המזבח. ת"ל לפני ה'. הא כיצד מגישין של קרן דרומית מערבית וכ"ה בגמרא מנחות די"ט: י) שאינו יודע. שמקרא בכורים בלה"ק כדתנן במ"ג פ"ז דסוטה: יא) ערבה קלופה. נצרים הם ענפים או שבטים. כמו ונצר משרשיו יפרה (ישעיה י"א). ופי' קלופה שמסירין קליפתה תרגום מחשוף הלבן קליף. הר"ש: (יב) וק"ל דא"כ עניים מתביישים ולמה לא תקנו כדי שלא יתביישו העניים שאף העשירים יביאו בנצרים כמו שמצינו בכמה מקומות. וי"ל דמשום כבוד

בית

נאכלת בטהרה, ופטורה מן הדמאי מג), ועטור הבכורים חייב בדמאי מג)יג) : **יא** אימתי אמרו תוספת הבכורים כבכורים, בזמן שהיא באה מן הארץ, ואם אינה באה מן הארץ מד), אינה כבכורים : **יב** למה אמרו הבכורים כנכסי כהן, שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן בחובו. ואשה בכתובתה מה)טו) כספר תורה מו), ורבי יהודה אומר אין נותנין אותם מז), אלא לחבר בטובה מח), *וחכמים מט) אומרים

אומרים

תפארת ישראל

בעניים וה"ה איפכא : מב) בקבלן הכהן יית"ם אין חייבין במעשר : מג) *ולאכלן בטומאה , יש ספק : מד) ר"ל בבואו מעבר הירדן , במביאין משם בכורים [כפ"א מ"י] : מה) *לגבות מהן בחייו כשמתגרש : מו) ר"ל גם ס"ת שוה לבכורים ידיכין הנ"ל ; וי"א דקאי על שהוא קונה , דגם ס"ת מותר לקנות בבכורים , וקמ"ל דאף דלא אפשר תו למיתא לידי אכילה , דהרי אסור למכור ס"ת ב"א לכדיון שבויים , וליטא אשה , ולת"ם. ושמנך פאת [י"ד סי' ע"ר] : מז) הבכורים : מח) *ר"ל דכהן המקבלן , יחזיק טובה [דאנק זאגען] לבעלים שנתנם לו , דברשות הבעלים ליתנן לכל כהן שירצה , אפי' אינו ממשמר אותה השבוע , ולהכי הו"ל כשאר קדשי הגבול שאין נתנין רק לחבר שמחזיק בתורת ד' [כחולין ד"ק ע"ב] , ור"י לשיטתי' אזיל, דס"ל הכי [ספ"ד דחלה] : מט) *פליגי עלי' דר"י בתרתי

בתרתי

ר"ע מברטנורה

ופטורים מן הדמאי. אם לקחן הכהן מעם הארץ שהביא בכורים : **יא** ואם אינה באה מן הארץ כגון שהביאו התוספת מעבר לירדן. דתנן לעיל במביאים משם בכורים אף על פי שאינה ארץ זבת חלב ודבש. אי נמי מתניתין רבי שמעון היא דאמר לעיל מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים . והוא הדין שפירות שגדלו בחוצה לארץ (יד) וכי היכי דאליביה מעטרים בפירות חוצה לארץ הכי נמי התוספת באה מפירות חוצה לארץ . קמשמע לן הכא שהתוספת שאינה מן הארץ אינה כבכורים : **יב** כספר תורה . כלומר וספר תורה נמי הוי כמו בכורים לדין זה דבעל חוב ומל נתנו . ואשה בכתובתה . פירוש אחר וכספר תורה ומותר לקנות בהם ספר תורה ואף על גב דתנא בהמה טמאה . אצטריך למתני ספר תורה דלא תימא כל כמו נהי דלא אזי לאכילה . תו לסכר שיבא לידי אכילה . אבל ספר תורה דלא אזי לסכר שיבא לידי אכילה . לפי שאין מוכרין ספר תורה הימא לא . קמשמע לן (טז) : אין נותנים אלא לחבר בטובה . אין הכהן יכול ליתן הבכורים אלא לכהן חבר שאוכל חולין בטהרה . ונותן או ש לו בטובה בתורת חסד ונדבה . ואינו רשאי ליטול בהן דבר (יז) . ואף לא ליתן לכהן שאינו חבר . דכיון שאין עושין בהן עבודה הייתי

הייתי

עיקר תוי"ט

שם אלסימו ומברחיו לא הבו על שיתבייהו כעניים תוי"ט : יג) וחייב בדמאי. וי"מ אי נאכל אף בטומאה כואיל ולא שני בסדיא תוי"ט : (יד) ירו'. אבל הא דבעי נמילף מיניה דס"ה לתוספת מלאה דשמיס' סוא . דהא תומר בפו' שבעטור כדלעיל וכלל שבשא"מ הוא הוי"ט וע"ע : טו) ואשה בכתובתה. לגבות מחיים אם נתגרשה . א"נ דתפסה מחיים ואפי' נרבנן דרי"מ דמ"ז פ"ב דכתובות : (טז) ופירוש דהוק ור' יצחק נר' מלכי צדק פי' דכמו דס"ת אע"ג דמכרה קדושתה עליה דס"ת הוא. ה"נ הבכורים בבורים מכו ולא נפקי מקדושייהו להאכל לזרים אלא לעולם צריך לזבינינהו לכהנים אסורים למכלינהו במטבע ומיהו דקתני בפ"ם : (יז) פי' הכהן לאתר הכא לידו ובעוגה פנים נם פ"ק ובאין מתוך אלא לחבר

לחבר

אומרים, נותנין אותה לאנשי משמר נ), והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש נא)׃

נשלמה מסכת בכורים׃

תפארת ישראל

בתרתי: נ) *ואין ברשות הבעלים ליתנן לכהן שירצה: נא) *ר״ל כשאר קדשי מזבח דנתנין גם לעם הארץ, דהואיל והכניסום למקדש מוזהר גם עם הארץ לאכלן בטהרה׃

נשלמה מסכת בכורים

ר״ע מברטנורה

חיישינן דלמא לא מיזדהר בהו: נותנין אותה לאנשי משמר. ובין חבר ובין אינו חבר מחלקין אותה ביניהם: כקדשי מקדש. כשאר קדשי מזבח. ואע״פ שאין עושין בהם עבודה. הואיל ומכניסים אותה לעזרה. מזדהרי בהו ולא אתו לאכלינהו בטומאה. והלכה כחכמים:

נשלמה מסכת בכורים

עיקר תוי״ט

נמנר. דקאמר. מהדרי ליה חכמים. נותנין אותה לאנשי משמר כו׳. ואע״ג דאין נותנין דר״י נכהנים נותנים דחכמים בבעלים׃

נשלמה מסכת בכורים

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ג.

מ״א. כיצד מפרישין בכורים? תיכף כשיראה בשדהו א׳ מז׳ מיני פירות שהן שבח א״י שבכרה קצת, אע״ג שהוא עדיין סמדר, קושר עליו גמי לסימן ואומר הר״ז בכורים, וכן מפריש והולך כל א׳ וא׳ כשביכרה עד שיהיה המופרש חלק ס׳ מאותו מין שבשדהו. מיהו אע״ג שהפרישו לבכורים וראוי לו שלא לאכלן, אפ״ה הרי הוא כחולין לכל דבר, וזר שאכלן פטור, רק בשאכל זר אחר שהכניסום לחומת ירושלים חייב מיתה [מכות י״ם א׳]: מ״ב. ולאחר שנתבשלו כל פירות הבכורים שבעיירות שסמוכי׳ להעיר שראש המעמד דר שם, מתכנסין להעיר של ראש המעמד, ולנין ברחוב, להזהירן מטומאה, ובבוקר הממונה שבחבורה קורא, קומו ונעלה ציון אל בית ד׳ אלקינו: מ״ג. הקרובים לירושלים הביאו פירות רטובים והרחוקים יבשו פירותיהם מקודם שלא יתקלקלו בדרך, מדלא הלכו רק ב׳ שלישי יום; ובדרך היו משוררים שמחתי באומרים לי בית ד׳ נלך, וכן כל הט״ו שיר המעלות, והשור שמיוחד שיקריבוהו שלמים, הולך לפניהם, וקרניו מצופות זהב, ועטרה של ענפי זית בראשו, ובכל הדרך החליל מכה לפניהם, והן משוררים כלעיל, עד שכשהגיעו סמוך לירושלים, שלחו והודיעו לשרי המקדש ביאתן, ואז ביני וביני סדרו בכוריהן בהסלים באופן נאות בקשוט, דהיינו היותר יפים הניחו למעלה משום זה אלי ואנוהו, ולפי כבוד ורבוי המביאים, כן רבו גם כבוד ורבוי הפחות והסגני כהונה שיצאו לקראת המביאים קודם שיכנסו לירושלים, וכשנכנסין לירושלים, היו משוררים עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, והחליל מכה לפניהן, (וכן) [וכל] בעלי אומניות שבירושלים עושין מלאכתן ברחוב, כשעברו אלה לפניהן עומדים מפניהן, ודורשים בשלומם ואומרים אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום: מ״ד. ובכל הדרך היו רשאים לצוות למשרתים שישאו בכורים, עד שכשהגיעו להר הבית, אפי׳ המלך שאינו רשאי למחול על כבודו, נוטל הסל על כתיפו ועולה ונכנס, ומשורר הללו אל בקדשו, עד שכשהגיעו בעזרה סיימו כהת״י, והתחילו הלוים בשיר ארוממך ה׳ כי דליתני וגו׳: מ״ה. ואח״כ מתירין התולות שתלו סביב להסלים, להקריבן עולות, ושאר גוזלות שהביאו בידם כבר נתנו במתנה לכהנים חוץ לעזרה: מ״ו. ובעוד הסל על כתפו, נגש לפני המזבח ואומר אל הכהן, הגדתי היום וגו׳ עד ארמי אובד וגו׳; ואח״כ מוריד הסל מכתפו, ואוחז בשפתות הסל, והכהן מניח ידו תחת שולי הסל, ומוליך ומביא מעלה ומורידו; ואח״כ קורא הישראל בקול, ארמי אובד אבי עד סוף הפרשה, הכל בלה״ק, ואח״כ מניח הישראל הסל עם הפירות שבתוכו, אצל קרן דרומית מערבית של מזבח, ומשתחוה בפישוט ידים ורגלים מול ההיכל, ויוצא דרך אחוריו ולן בירושלים: מ״ז. אע״ג שמצד הדין המביא בעצמו קורא הפרשה הנ״ל, אפ״ה התקינו שיהא הכהן מקרא להמביא מלה במלה, אף שיכול לקרוא בעצמו, וכדי שלא יבייש את מי שאינו יודע: מ״ח. מי שהביא בכוריו בסל כסף וזהב, הכהן מריק הבכורים מהסל אחר שהניחו, לתוך כלי אחר ומחזיר הסל לבעלים; אולם אם הביא בסל של נצרים קלופה, גם הסל שייך לכהנים: מ״ט. הבכורים אין

לחם שיעור מדאו', רק מדרבנן שעורן חלק ס' מכל מין ומין; ואעפ"כ רשאי להוסיף ולעשר הבכורים כל כמה שירצה. ואפי' ממין שלא הביא ממנו הבכורים ובלבד שלא יהיו [אלא] מז' המינין ומפירות א"י, יכל התוס' דינו כבכורים ממש: מ"י. בין עטור או תוס' לא יאכלום רק בטהרה כהבכורים עצמן, ופטורים מדמאי: מ"א. בין תוס' ובין עטור אינו מוקדש רק כשהן מפירות א"י. מיהו כמביא בכורים מעבר הירדן ותלעד שחייב רק מד"ס, אין התוס' והעטור דינו כבכורים, ואעפ"כ נאכלים בטהרה: מ"ב. הבכורים לאחר הנחת אסורים לזר לעולם, אבל הכהן יכול למכרן או להחליפן גם בעד דברים שאינן לאכילה ושתיה וסיכה, ובע"ח של כהן נוטלן בחובו, והאשה בכתובתה, וכן הדין בס"ת דאף דאסור למכרה, אפ"ה בעל חוב נוטלה בחובו ואשה בכתובתה מדעובין בע"כ אין כאן זלזול: בכורים לאחר שהונחו אצל קרן המזבח. נתנין לאנשי משמר והן מחלקין ביניהן, אפי' כהן ע"ה יקבל חלקו, דמדכבר נכנסו למקדש ד', מוזהר וזהיר בי' לאכלן בטהרה:

נשלמה מסכת בכורים

ב"ה שמים דתלה עלמא, ברוך רחמנא מרא מלכא, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו בא"י נותן התורה:

בגל"ך ולאע"י עמ"י עש"ו

אמרה התולעת, למען לא תהיה מלאכת שמים מוגרעת, אמינא זאת מודעת, כי פרק אנדרוגינוס, יש דעת הרבה שהוא פ"ד ממסכת בכורים; אולם רבינו בתפו' מגיה עזריה קא פסק ותני ומנקט לה נגרא ברייתא, ושבשתא כיון דעל על בה, ולכן אניחנה כמו שהביאה רמ"ע ז"ל נכונה ומתוקנת, ובמשמרת מכוננת. והסרתה בקיצור נפרד ביד ה' המחוננת:

אנדרוגינוס א) יש בו דרכים שוה לאנשים, ויש בו דרכים שוה לנשים ויש בו דרכים שוה לאנשים ולנשים, ויש בו דרכים אינו שוה לא לאנשים ולא לנשים: **ב** כיצד שוה לאנשים, מטמא בלובן ב) כאנשים, ונושא ג) אבל לא נישא ד) כאנשים. ואינו מתיחד עם הנשים כאנשים, ואינו ניזון עם הבנות ה) כאנשים, ומתעטף ומסתפר כאנשים ו) ועובר על בל תקיף ז) ועל בל תשחית ח) ועל בל תטמא למתים ט) כאנשים וחייב בכל המצות האמורות בתורה י) כאנשים: **ג** כיצד שוה לנשים מטמא באודם כנשים, ואינו מתיחד עם האנשים כנשים, ואינו זוקק ליבום יא) כנשים, ואינו חולק עם הבנים יב) כנשים, ואינו חולק בקדשי קדשים כנשים, ואינו מאכיל בתרומה יג) כנשים, ופסול לכל עדות שבתורה כנשים, ואם נבעל בעבירה יד) נפסל מן הכהונה טו) כנשים:

ד כיצד

תפארת ישראל

א) הוא שיש לו זכרות ונקבות: ב) שיטמא הוא עצמו או הנוגע בקריו, לתלות אבל לא לשרוף עליו תרומה וקדשים: ג) אם ירצה, וקדושיו קדושי ספק: ד) דהבא עליו שרי הוא כמוציא זרעו על עצים ואבנים: ה) בנכסים מועטים, כפ"ט דב"ב מ"א, דספק זכר הוא, והממ"עה: ו) ר"ל מדאמרינן בפלוגתא דדרך אשה לגדל שער כלילות, להכי זה לובש בגדי איש ומסתפר ואין בו משום לא ילבש גבר וגו', ודינו בהך כאיש משום דנושא ולא נישא: ז) פאת הראש: ח) פאת הזקן: ט) אם הוא כהן; אבל אינו לוקה מס': י) אפי' עשה שהזמן גרמא: יא) אם מת אחיו: יב) בנכסים מרובים כפ"ט דב"ב, דהממ"עה, אבל מזונות אית לי' ממ"נ: יג) אם הי' כהן ונשא בת ישראל, אבל לאמו פשיטא שמאכיל, דבזרע תלה רחמנא: יד) מכל אדם, דהרי א"א שלא בעבירה, דהרי אינו נישא: טו) ר"ל מלאכול תרומה

ר"ע מברטנורה

ב מטמא בלובן. שהאיש מטמא בלובן כדאיתא בזבחים (פ"ב מ"א): **ומתעטף כאנשים** שלא ילבש שמלת אשה: **אבל לא נישא.** משום דהבא עליו כבא על הזכר (יבמות פ"ח מ"ו): **ואמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים.** כזכר ולבסוף ארבעים ללידתו דמה טמא: **ואינו ניזון עם הבנות.** בנכסים מועטים כדתנן (ב"ב פ"ט) בזמן שהנכסים מועטים הבנות דוחין אותו אצל הבנים: **וחייב בכל המצות כאנשים.** אפילו מצות עשה שהזמן גרמא שהנשים פטורות הוא חייב: **ג מטמא באודם.** דדם כתיב באשה (ויקר' ט"ו) ואשה כי תהיה זבה דם. וחמשה מיני דמים טמאים באשה: **ואינו חולק.** בזמן שהנכסים מרובים הבנים דוחים אצל הנקבות (ועיין תוי"ט בבא בתרא פ"ט מ"ב): **ואינו אוכל.** היינו החטאות והאשמות ומנחות דבכולהו כתיב (ויקר' ז') כל זכר בבני אהרן יאכלנה: **ואמו יושבת עליו בדם טמא.** שבועיים כיולדת נקבה:

ואם נבעל בעבירה. שבא עליו א' מקרוביו או מפסולי כהונה שאם היתה נקבה היתה נפסלת מן התרומה אף האנדרוגינוס נפסל אף ע"פ שהזכר שנבעל לא נפסל כדאיתא בבכורות (פרק ז' מ"ז). ויש מפרשים אפי' נבעל מכל אדם נפסל מתרומה משום דביאתו בעבירה ויש לגמגם דהוי תרתי דסתרי אם אתה מחשבו כזכ' אינו נפסל בביאת עבירה אפילו מן הכהונה ואם אתה מחשבו כנקיבה אינה נפסלת כי אם בביאת הפסולים או בביאת אחד מקרובים שהיא ערוה:

ונוהל

ד כיצד שוה לאנשים ולנשים, חייבים על מכתו ועל קללתו טז) ועל נזקו כאנשים וכנשים, וההורגו שוגג גולה ומזיד נהרג כאנשים וכנשים, ואמו יושבת עליו דם טמא ודם טהור יז) כאנשים וכנשים, ומביאה עליו קרבן יח) כאנשים וכנשים, וחולק בקדשי הגבול יט) כאנשים וכנשים, ונוחל בכל הנחלות כ) כאנשים וכנשים, והאומר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר: ה כיצד אינו שוה לא לאנשים ולא לנשים אין חייבין עליו על טומאת מקדש וקדשיו כא) לא כאנשים ולא כנשים, ואין שורפין עליו את התרומה כא) לא כאנשים ולא כנשים, ואינו נערך כב) לא כאנשים ולא כנשים, ואינו נמכר בעבד עברי לא כאנשים ולא כנשים כג) והאומר הריני נזיר שזה לא איש ולא אשה הרי זה נזיר, רבי יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה אבל טומטום אינו כן, פעמים שהוא איש פעמים שהוא אשה:

תפארת ישראל

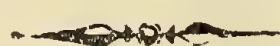
תרומה: טז) בקללו בשם לוקה: יז) ר"ל י"ד ימי טומאה כיולדת נקבה וכ"ו ימים הטהרים ימי טוהר כיולדת זכר: יח) קרבן לידה: יט) היינו תרומה ומהמורם לכהן מן קדשים קלים: כ) באין שם זכר אלא הוא: כא) בין בראה אודם או לובן: כב) באמר ערכי עלי, וה"ה באמר אחר ערכו עלי, כסוף פ' בחוקותי: כג) דנמכרת בעודה קטנה:

ר"ע מברטנורה

ד ונוחל לכל הנחלות. אם אין שם יורש אלא הוא יורש הכל דלא תימא בריה בפני עצמו הוא ולאו בר ירושה הוא קמ"ל (ב"ב שם): ה אין שורפין תרומה וכו'. אם ראה לובן לבד או אודם לבד משום דהוי ספק כדתנן במס' זבים (פרק ב' משנה א') אבל אם ראה לובן ואודם כאחת שורפין שהוא טמא ממ"נ עיין בנדה (דף כ"ח): ואין חייבין עליו על ביאת מקדש. אפילו ראה לובן ואודם כאחת. משום דכתיב מזכר ועד נקבה. זכר ודאי. ונקבה ודאית: ואינו נמכר בעבד עברי וכו'. משום דהוי ספק נקבה וכתיב (שמות כ"ב) ונמכר בגניבתו. ולא בגניבתה. (סוטה פרק ג' משנה ח'): ולא כנשים. שאב מוכר את בתו הקטנה לאמה והאנדרוגינוס ספק זכר ואין אב מוכר את בנו לעבד: ואינו נערך. דזכר ונקבה אמורים בפ' ערכים שיהא זכר ודאי או נקבה ודאית: אבל טומטום וכו'. ובתוספתא הגירסא אבל טומטום אינו כן אלא או ספק איש או ספק אשה:

ת׳ ו׳ ש׳ ל׳ ב׳ ע׳:

ב׳נ׳ל׳ך׳ ו׳ל׳א׳ע׳׳

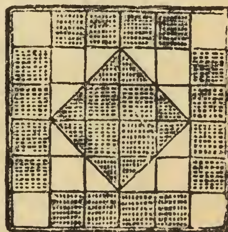
פירוש הרב רבינו עובדי' מברטנורא זצ"ל

על פרק ג' משנה א' ופרק ה' משנה ה' במס' כלאים עם הגהות רבינו שלמה העדני ורבינו אברהם אזולאי ז"ל.

הפירוש הזה על משנה דערוגה ומשנת דירק בכרם, אשר אנה ה' לידי ויוצא עתה ראשונה לאור, העתקתי מספר מלאכת שלמה על ששה סדרי משנה להרב רבינו שלמה בן ה"ר ישועה בן ה"ר דוד בן ה"ר חלפון העדני נ"ע מערי התמני (ע' שם הגדולים לרבינו חיד"א ז"ל חלק א' אות ש' סי' ק"ב וח"ב אות מ' סי' קנ"א), מכתיבת יד הקודש להמחבר הזה הנכתב בירושלים תובב"א בשנת שפ"ד לאלף הששי, והיה טמון באוצר ספרי הרב חי"ד אזולאי ז"ל ככתוב בחתימת ידו הקדושה את שמו על שער הספר הנ"ל, ונמצא ביד ידיד נפשי, ומיודעי מנוער, הרב המופלא, החכם השלם כמו"ה נתן נחמן קורוניל נר"ו מתושבי עירנו, אשר כעת בחר בציון ואוה למושב לו בעיר הקודש ירושלים תובב"א, בעל המחבר ספר בית נתן (וויען תרי"ד). ולמען יבאו כל דברי הפירוש והציורים כדעת הרב המחבר זצ"ל, נועצתי עם לבי טרם נתתי הציורים לאומן מובהק לעשותם כוון ולתארם במתכונת במדה נכונה, לדרוש על כל הכתוב בו, עם ידיד יקיר לי, החכם האכרך, אוצר בלום מלא תורה ותלמוד, הרב החריף והמופלג כמהור"ר מרדכי סאהלבערג נר"ו נטע נעמן מגזע צבי ז"ל, למען ירוץ הקורא בו כמבין בתלמוד: וזכות הרב המחבר ז"ל יגן עלינו ועל זרענו מעתה ועד עולם. הלא כה דברי הכותב והחותם פה אמסטרדם, בראשון לחודש הרביעי שנת וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר לפ"ק, המתאבק בעפר רגלי חכמי התורה והשותה בצמא את דבריהם להגדיל תורה ולהאדירה, עבד לנוצרי ברית ד' ולזוכרי פקודיו לעשותם.

גבריאל פאלק

ערוגה שהיא ששה טפחים וכו' זורעין וכו', בפ' ר' עקיבא דריש לה מקרא דכתיב כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח (ישעי' ס"א י"א) תוציא חד צמחה חד הרי תרי זרועיה תרי הרי ד' תצמיח חד הרי חמשה והא דתנן לעיל בפ' שני ירק בירק ששה טפחים ה"מ בשדה גדולה שיש בה ירק הרבה אבל הכא דאין זרע מכל אחד ואחד אלא מעט לא חיישינן. ומה שיש להקדים לפירוש המשנה הוא כי אנחנו צריכין שיהיה בין כל זריעה וזריעה רחוק טפח ומחצה כדי שלא ייכנו זה מזה אלא אם תהיה זוית בצד זוית או בצד צלע מקום זריעה שנייה אז לא יצטרך, כי הגבלת הזויות יראה הבדלתם ואז אין חוששין ליניקתם אפי' הם זה בצד זה וא"כ בערוגה שהיא ששה אפשר לזרוע בה חמשה מיני זרעים ולא תהיה כלאים וזו צורתה:

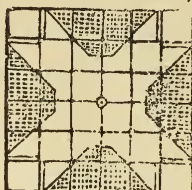

שבא

(הגהת רבנו שלמה העדני ז"ל: זה שלא כדעת רש"י והראב"ד ז"ל שהם ז"ל סוברים שצריך להרחיק בין כל זרע וזרע שלשה טפחים, אבל בשבת פ' רבי עקיבא העתיק מפ' רש"י ז"ל דהתם כמו שכתוב בתי"ט וכתב עליו התוי"ט וז"ל ומה שכתב הרב דאמצעי צריך הרחקה כדי יניקה ושיעור ג' טפחים היינו עם מקום הזרעים ע"כ ועוד כתב ומה שכתב דהכלאים קפיד קרא דלא להוי ערבוב כבר כתב עליו הכ"מ שלא אסרה תורה אלא במפולת יד וקרא דהכא דקפיד אערבוב אינו אלא אסמכתא ע"כ: ודקדק שם בכ"מ וז"ל ואע"פ שכל זרע מתפשטת יניקתו טפח ומחצה וא"כ היה ראוי להרחיק ג"ט. י"ל שלא חששו אלא שלא יינק מין זה מהמין אחר עצמו אבל לעירוב יניקות לא חששו והיינו דקאמר בגמרא לא ינקי מהדדי ולא אמר לא ינקו אהדדי דלא חששו אלא שלא יינק זרע זה מהזרע אחר עצמו וכ"כ רבנו שלא ייכנו זה מזה ולא כתב זה עם זה. ע"כ) ויהיה מדת מה שנזרע בזו הערוגה כ"ד טפחים ואמריק בגמרא פ' ר"ע דבערוגה בחרבה שיטו אבל ערוגה בין הערוגות אסור לזרוע בה חמשה מינין שאם יזרע בכל רוח שבערוגה זו ובכל רוח שסביבותיה יראה הכל כמעורב. וה"ר שמשון ז"ל פי' על פי הירושלמי דכך הוא סדר הזריעה, מניח בקרנות חרב טפח וחצי תומש על טפח וחצי תומש כדי שיתרחק זרע מזרע זרע מזרח מזרע דרום שיעור אלכסון של טפח וחצי תומש דהיינו טפח וחצי וזורע בכל רוח

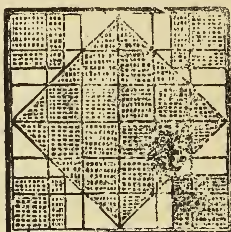
ד'

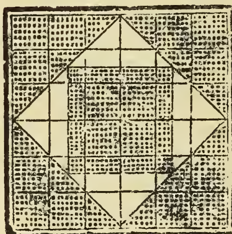
ד' טפחים חסר חומש באורך ורוחב טפח ומחצה אלא שמיצר והולך בכל צד עד שיהיה כלה לרוחב טפח חסר חומש כדי שיהא לעולם בין זרע לזרע מזרח טפח וחצי וכן לכל רוח עד שיהא מניח באמצע הערוגה שלשה על שלשה ושם באמצע נקב וזורע גרעין אחד כזה :

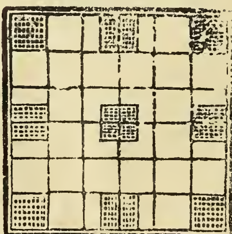
(הגה"ה : י"מ שלא יעלה כל הזרוע שבשורה זו רק פחות משני עשר טפחים) נ"ל שצריך להיות פחות מי"ד טפחים דהוי י"ג וארבעה חומשין .

והקשו בגמ' מאי דוחקיה לאוקמה בערוגה שבחורבה יקיפוה ערוגות מכל צד כנגד הקרנות ואין בה דבר זרוע , ותירצו גזירה שמא ימלא הקרנות ויזרע הערוגה על זו הצורה :

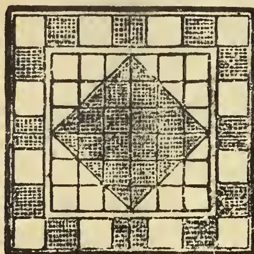

אבל על זו הצורה : והטעם שלא אמרו בערוגה שהיא ו' על ו' טפחים זורעין בתוכ' ט' זרעונין ויהי' בין כל אחד טפח ומחצה כזה :

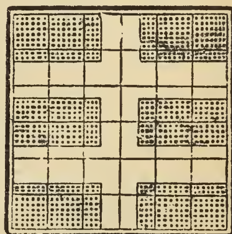

לפי שכל הנזרע ממנה הוא ט' טפחים בלבד ועל זו שהקדמנו יהיה כ"ד טפחים . והא דנקט ערוגה ששה על ששה לפי שהיא היותר קטנה שבערוגות שהיא אמה על אמה והמיעוט שאפשר לזרוע בה זרעים משתנים ולא יהיו כלאים : היה לה גבול גבוה וכו' , בירושלמי אמרו שגם רוחב הגבול טפח נמלאת הערוגה ח' על ח' זורעין בתוכה שלשה עשר שלשה על כל גבול וגבול ואחד באמצע כזה :

ויהיה מדת הזרוע ממנה שלשים טפחים . והרא"ש ז"ל פי' על כל גבול וגבול זורע ד' בארבע הקרנות ובין כל קרן וקרן (הגה"ה : פי' שעל כל הגבול שמקרן לקרן) שני מיני זרעי' והא דקתני שלשה על כל גבול משום דקרן אחת נמנה עם השנים ומונה קרן אחת לכל רוח ובין ד' מינין שבכל רוח צריך להרחקת שלשה אוירין שביניהם ד' טפחים וחצי , וישאר למקום זרע ד' מינין ג' טפחים ומחצה והוא לכל מין טפח חסר שמינית טפח . ובירושלמי פריך וניתני ג' על כל גבול וגבול וחמשה באמצע כמו בערוגה דרישא ולהוי י"ז מינין ומשני משום שהגבולים ממעטים פי' שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה (הג"הה : פי' טפח ומחצה מצד מזרח וטפח ומחצה מצד מערב הרי שלשה ולא נשאר וכו') ולא נשאר מקום פנוי לזרוע בערוגה כי אם שלשה על שלשה וא"ת למה לא יזרע על כל גבול וגבול חמשה מינין ששה טפחים לד' אוירים שבין חמשה מינין וישאר שני טפחים לחמשת המינין , שני חומשי טפח לכל מין באורך טפח ויהיו בין הכל ס"ז מינין (הגה"ה : פי' ד' לד' הקרנות ועוד שלשה על כל גבול וגבול הרי ששה עשר מינין חוץ מן האמצעי) וי"ל דשמא ברבוי המינים איכא ערבוביא מפני שהוא

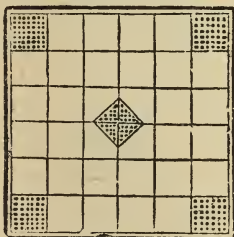
שהוא ממלאהו ולא יוכל לזרוע ג' בכל גבול: רבי יהודה אומר ששה באמצע. בירושלמי דריש זרע זרעה זרועיה דה"מ למיכתב זרע וכתב זרועיה (ו' י' ה' יתירי הרי תלתא) ותוליא למחה תלמיה תלתא הרי ששה: וכתב הרא"ש ז"ל דבירושלמי פריך למאי דסליק לעיל לרבנן שהגבולין ממעטין הכי תני ר' יהודה ששה באמצע ואי תימא ר' יהודה ארישא קאי פי' שאומר ת"ק חמשה ויוא אומר ששה הא תני ר' חייא ר' יהודה אומר י"ח באמצע אלמא אסיפא קאי ופירוש שנים עשר על הגבול וששה באמצע הרי שמונה עשר ואינו מתרץ כלום בירושלמי הלכך נראה שגובה הגבול עולה למנין הריחוק דאי לא תימא הכי אמאי נקט היה לה גבול גבוה טפח ליתני היתה הערוגה ח' על ח' אלא ודאי תנא גבוה טפח לאשמעינן שהגובה בכלל מדת הריחוק: צריך לומר דר' יהודה לטעמיה דאמר בפירקין כמלא רוחב הפרסה דהיינו טפח ואין צריך להרחיק כי אם טפח והשתא כיון שגובה הגבול מן המנין לר' יהודה יוכל לזרוע בכל הערוגה, וזורע בה ששה מינין שלשה בשורה אחת מן המזרח ושלשה בשורה אחת מן המערב וכל מין ומין טפח ושליש טפח רוחב באורך שני טפחים ומחצה. (הגה"ה: פירשו לי שהוא כזה)

ורוחב כל זרוע מאלה טפח ושליש באורך שני טפחים ומחצה והקו הלבן החרב שבין שלש שורות שמצד זה לבין שלש שורות שמצד האחר, הם ששה טפחים באורך הערוגה והחרב שבין זרוע לזרוע הוא שני טפחים והוי כאורך הזרוע אבל

רחבו

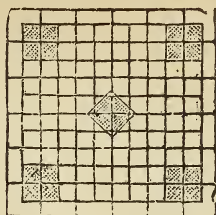
רחבו טפח אחד כדעת ר' יהודה דלא בעי הרחקה רק טפח והם ד' אוירין שהן עשרה טפחים סך כל החרב בערוגה ששה עשר טפחים וסך כל הזרוע באמצע הערוגה מלבד הגבולין עולה עשרים טפחים. ולרבנן זורע מין אחד בערוגה חמשה על חמשה כי צריך חצי טפח (הגה"ה: פי' עם טפח שבגובה הגבול הוי טפח ומחצה כדעת רבנן ויהיה כל הזרוע כ"ה טפחים מאחר שהוא מין אחד) מכל צד מן הגבול: וא"ת לרבנן אמאי אינו זורע כי אם מין אחד בכל הערוגה והלא יכול לזרוע בה חמשה מינין טפח על טפח בכל קרן וקרן וטפח על טפח באמצע ובלבד שלא יהיה אלכסון של טפח האמצעי כנגד אלכסון הערוגה שאז לא יהיה טפח ומחצה בין זרע האמצעי לזרע הקרנות לפי שאלכסון הערוגה שבעה טפחים ואלכסון הזרעים של הקרנות והאמצעי ד' טפחים ותומש וי"ל מדלא שרא רחמנא אלא חמשה בתוך ששה מכלל דפחות מששה איכא ערבוב: (הגה"ה: פי' ר"ל עתה שלא נשאר רק חמשה טפחים שכבר אכלנו חצי טפח לכל צד תשלום טפח וחצי כדאמרן. ואלכסון הזרעים של הקרנות והאמצעי ד' טפחים ותומש פי' שני אלכסוני הקרנות עם אלכסון האמצעי עולין ד' טפחים ותומש, ופי' החכם הר' אברהם אזולאי נר"ו: שהרי כשתתן טפח זרוע לכל קרן וקרן וטפח זרוע באמצע אם יהיה אלכסונו כנגד אלכסון הערוגה כצורה זו:

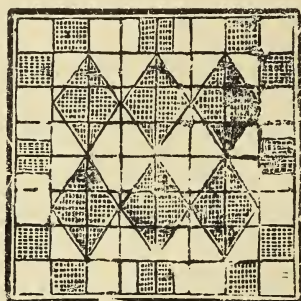
שהם שלשה טפחים הזרועין עם תומשיהן של השלשה אלכסונים הנזכרים הם ד' טפחים ותומש נשאר מן הז' שהוא אלכסון הערוגה של חמשה על חמשה שלשה טפחים פחות תומש לשני ההרחקות ואנו צריכין שלשה שלימין טפח ומחצה לכל צד שהיא טפח ושני תומשין וחצי תומש וליכא בכל צד רק טפח ושני תומשין לזה

צריך

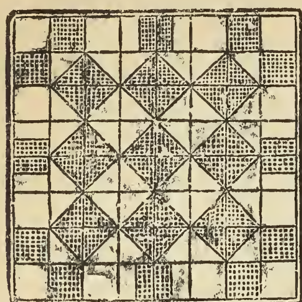
צריך שלא יהיה טפח הזרוע באמצע אלכסונו כנגד אלכסון הערוגה אלא צלעו כנגד אלכסון הערוגה כזה:

כי בכך ישאר לשני ההרחקות שלשה טפחים הצריכין ועוד חומש אחד יתר, כיצד תן טפח ושני חומשין לזרע שבקרן זוית עם אלכסונו וטפח ושני חומשין לזרע שבקרן זוית שכנגדה באלכסון וטפח לבד לזרע שבאמצע שהרי אינו באלכסון אלא ד' צלעותיו כנגד הזויות נשאר אויר פנוי בין קרן זוית לצלע האמצעי טפח וחצי וחצי חומש וכן בקרן זוית שכנגדה וכן לשני האלכסונים האחרים ע"כ תירץ ר"ע ז"ל וי"ל מדלא שרא רחמנא אלא חמשה בתוך ששה מכלל דפחות מששה איכא ערבוב ע"כ הקושיא והתירוץ הן הן דברי הר' שמשון ז"ל והפירוש דמכלל דפחות מששה איכא ערבוב אפילו כשהן צלע כנגד זוית. ע"כ הגהה) והר"מ ז"ל פי' שדעת ר' יהודה שאפשר שיזרע בזו הערוגה שהיא ששה על ששה ויש לה גבול טפח שמנה עשר מינין כזו הצורה:

ויהי' מדת הזרוע ממנה שלשים טפחי' וכשתסתכל בצורה זו תמצא ששה מסומנים אורך כל אחד שלשה טפחים ורוחב שני טפחים נמצא כל צלע מהן אלכסון טפח ומחצה על טפח נמצאו הזרעים מרוחקים זה מזה יותר מטפח ומחצה אמנם אם נראה לומר לר' יהודה שיזרע ט' מינין בערוגה באמצע וכמדת הזרועה הזאת וציירו אותם כמו זאת הצורה:

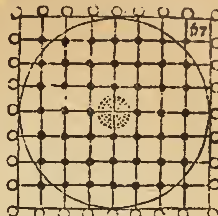

זה אי אפשר לפי שכל מסומן מהתשעה המסומנין המצויירין הוא ארכו ב' טפחים ורחבו ב' טפחי' נמצא כל צלע מהם אלכסון טפח על טפח והוא טפח ושני חומשין והם צריכין לטפח ומחצה וליכא, והלכה כר' יהודה:

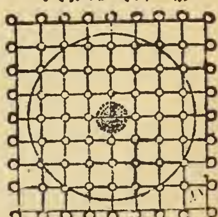
פרק ה' משנה ה'

הנוטע ירק בכרם או מקיים שרואהו שצומח ויניחהו: הרי זה מקדש וכו' כלל מתניתין הוא שלעולם מקדש ט"ז אמה לכל רוח עגולות ואע"ג דתנן לעיל הזורע ד' אמות של עבודת הכרם אינו מקדש אלא שתי שורות היכא דזורע בין הגפנים מקדש ט"ז כשיעור כרם גדול דמצטרף עד שש עשרה: המשל איזה כרם שיהיה מרובע ל"ב אמות על ל"ב אמות והירק נטוע בנקודת אמצעיתו כשנעגל בתוכו עגול יהיה הקיפו בצלעות המרובע ויהיה אלכסונו ל"ב אמות יתקדש העיגול כולו שהוא שש עשרה אמה לכל רוח מן הירק והנה אם הגפנים נטועות על ד' ד' פי' שיש בין כל שורה ושורה ד' אמות והפרשנו מזה הכרם מרובע ל"ב על ל"ב יהיה המרובע תשעה שורות אורך על תשעה שורות ויפול מהן בתוך העיגול שבעה שורות אורך על שבעה שורות רוחב ובכל שורה שבעה גפנים שהם ארבעים ותשע גפנים יצאו מהם ד' בזויות חוץ לעיגול ישארו בתוך

בתוך העיגול ארבעים וחמש גפנים וזו צורתה:

וכתב הרא"ש קשיא לי אמאי אין נהברין עוד בכל שורה סביב אלו הז' שורות האמצעיות שבשורה מארבע רוחות (הגהה: פי' גפן אחד לכל רוח) [שארבע הגפנים הגדולים בכל רוח בציור זה שמה אשר פליאן הקשה הרא"ש ז"ל] כי עומדין בתוך שש עשרה אמה של גפן האמצעי נמצא חוסר מ"ט גפנים. וי"ל שד' אמות שבין גפן לגפן הייט בלא עיקר הגפנים נמצא שעם הגפנים יש יתר משש עשרה ע"כ: וכשיהיה נטוע על חמשה חמשה וחקקנו מרובע מל"ב על ל"ב יפול בתוך המרובע שבע שורות אורך על שבע שורו' רוחב ויקח אמה משורה שמינית מכאן ואמה משורה תשיעית מכאן וכן קו העגול שאלכסונה שלשים ושתים יוצא חוץ מן השבע שורות אמה לכל רוח מפני שהשבע שורות יש ביניהם ששה מרחקים בכל מרחק חמש אמות ואנו צריכין ל"ב ויהיה מרחק בין קו העגולה ובין קו השורה הסמוכה לו חוץ למרובע ד' אמו' וזה צורתה:

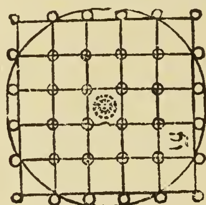
(הגהה: הנה מתוך הדברים משמע קצת שצריך היה לעשות עגול בתוך עגול השניתי כאשר אתה רואה והתיצון מגיע עד שלשות חוץ לד' אמות הרמוזות בד' לדדי הצורה ובזה יהיה העגול החיצון דומה ממש לצורה הרא"ש ז"ל של ארבע ארבע):

והנה

והנה הגפנים הנכנסין בעגולה ל"ז גפנים בלבד והנה כיון שלא נשאר בין אלכסון העגולה ובין השורה הסמוכה לו מבחוץ אלא ד' אמות והוא שיעור עבודת הכרם לפי שהשיעור מלומלם ראינו כאלו העגולה נמשכה עד שהגיעה לשורות החיצונ' שהיה ביניהם יבין קצה האלכסון ד' אמו' ויתוסף באלכסונו ד' אמות לכל רוח עד שיהיה בעגול אלכסון של ארבעים על ארבעים דכיון שאנו רואין העגול על שלשים ושתים כאלו מלא ירק בכל מקום [הד' אמות היתירות] מגיע לעבודת הכרם הוא ונמצא הגפנים כולם שהם בשבע שורות על שבע שורות נכנסות בתוך העיגול חוץ מארבע שבארבע הזויות והנה עתה בתוך העיגול מ"ה גפנים (הגהה: פי' אחר שראינו כאלו שעגולה נמשכה) ויהיה צורתה כצורת הראשונה אלא שבמקום ד' הוא חמש נמצא עתה מקדש מ' אמה בכל רוח וזהו מה שהצריכו לתנא לומר ה"ז מקדש מ"ה גפנים כי מאחר שהשרש הקדוש הוא שש עשרה אמה לכל רוח היה לו לקצר ולומר ה"ז מקדש שש עשרה אמה לכל רוח וכו' ובמה שכתבנו מתורץ שאי אפשר לו לומר בעל חמש חמש מקדש שש עשרה אמה לכל רוח כיון שהוא מקדש עשרים לכל רוח ולפיכך אמר מקדש מ"ה גפנים וזה אי אפשר אלא לאחר שנוסיף (הגהה: פי' ראינו כאלו שעגולה נמשכה שאמר ברא"ש דבריו) בעגולה כמו שבארנו והטעם שלא אמר בזמן שהן נטועות על חמש חמש מקדש עשרים אמה לכל רוח מפני שעקר הקדוש הוא שש עשרה אמה לכל רוח והד' אמות הוא תוספת הוכרח לקרב האלכסון לשורות מטעם שכתבנו (הגהה: לפי שהן ארבע מלומצמות) : ואם תאמר כיון שכשהם ד' על ד' מקדש שש עשרה אמה בלבד למה הפרישו התנא מכלל שש עשרה אמה לכל רוח דבחלוקה דסיפא דנימא היו נטועות על ד' ד' או על שש שש ונירף אותו עם כשהן נטועות על ה' ה' וי"ל דעל ד' וה' צורותיהן דומות זו לזו כי יפול בתוך העגול בכל אחת מהן שבע שורות על ז' חוץ מד' זויות וג"כ הן שוין במנין הגפנים

הגפנים

שגפנים (הגה"ה: פי' אותן שמתקדשות אין הפרש אלא שבד' על ד' הם בדקדוק ובחמש על חמש הם בתוספת) ויותר טוב הוא להודיענו מנין הגפנים שמקדש אבל כשהן נטועות על שש שש או על שבע שבע אין מנין הגפנים שמקדש כשיהיה על ששה ששה כפי מניינם כשיהיה על ז' ז' כמו שנבאר ולפיכך נקח בזה עיקר שכולל הכל ואמר מקדש שש עשרה אמה: היו נטועות על שש שש וכו' והפרשנו מן הכרם עגולה שאלכסונה שלשים ושתים אמות יוצא קו העגולה מכל שורה החיצונה אמה אחת ומנין הגפנים שבתוך העגולה ארבע ועשרים וזה צורתו:

ולא משכנו האלכסון (הגה"ה: פי' ולא ראינו כאלו משכה כאשר אמרנו בעל פ' ה') עד שיגיע בד' שורות החיצונות באלל הפיעל שתי שבשינ בחמש

בחמש על חמש מפני שנשאר בין קצה האלכסון ובין שורה הסמוכה לו חמש אמות ואפי' נראה כאלו העגולה מלאה ירק ישאר בינה ובין השורות החיצוניות יותר ממה שצריך לעבודת הכרם בתוספת אמה ועל כן לא הוספנו ברוחב העגולה כלום: ואם יהיה נטוע על שבע שבע ונפריש מן הכרם עגולה שאלכסונה ל"ב אמות יפלו בתוך העגולה חמש שורות אורך (הגה"ה פי' החמש שורות יש להם ד' אוירין של ז' ז' שהם כ"ח אמות וב' מכאן וב' מכאן הם ל"ב אמות) על חמש רוחב חוץ מד' זויותיו ויוצא האלכסון מגלעת המרובע שיש בו חמש על חמש שתי אמות לכל רוח כאשר בין קצה האלכסון ובין שורה החיצונה הסמוכה לה חמש אמות ומפני זה לא משכנו (הגה"ה פי' רוצה לומר לא ראינו כאלו נמשכה) האלכסון לשורות החיצונות ומנין הגפנים הנמצאים כ"א וצורתה כמו הצורה הקודמת בשינוי ז' במקום ו' וכו': זהו מה שפירש הרמב"ם ז"ל על משנה זו בקיצור דבריו כל האפשרי ולפי שראיתי אחד מהחכמים הקדמונים שכתב על זה הפירוש כן קן הדברים שנאמרו למשה וג"כ הרא"ש ז"ל הסכים לזה הפירוש ודחה פי' ה"ר שמשון ז"ל לא הוזקקתי לכתוב פי' ה"ר שמשון ז"ל על משנה זו:

הדרן עלך סדר זרעים, והדרך עלן, דעתן עלך סדר זרעים, ודעתך עלן, לא נתנשי מנך סדר זרעים, ולא תתנשי מנן, לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתא:

(כך יאמר ג"פ ואח"כ יאמר)

הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתיך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו. וצאצאי עמך בית ישראל. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתיך לשמה. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי. יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. ברוך אתה ה' למדני חוקיך, אמן אמן סלה ועד.

מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. הם רצים לבאר שחת. ואני רץ לחיי העולם הבא. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. כשם שעזרתני לסיים סדר זרעים. כך תעזרני להתחיל ספרים אחרים ולסיימם. ללמוד וללמד מתוך הרחבה. לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתיך באהבה. וזכות כל התנאים ואמוראים. ותלמידי חכמים הנזכרים בסדר זרעים ובכל הספרים שלמדתי. יעמד לי ולזרעי ולזרע זרעי. שלא תמוש התורה הקדושה. מפי ומפי זרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם. ויקויים בנו מקרא שכתוב בהתהלכך תנחה אותך. בשכבך תשמור עליך. והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה. עושר וכבוד בשמאלה. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

להודות ולהלל לשבח לפאר ולרומם להדר ולנצח על כל דברי שירות ותושבחות דוד בן ישי עבדך משיחך. בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני. והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתיך אשירה לה' כי גמל עלי. שוש אשיש בה' ותגל נפשי באלהי. כי הלבשני בגדי ישע. מעיל צדקה יעטני. כחתן יכהן פאר. וככלה תעדה כליה. ויבטחו בך יודעי שמך. כי לא עזבת דורשיך ה'. שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב. נר לרגלי דבריך. ואור לנתיבתי. אודך כי עניתני ותהי לי לישועה. **השיר** שהלוים היו אומרים בבית המקדש וכו'. (אלו הפסוקים יש להם סוד גדול לכל האומרם בזהר חכ״ה.)

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא. דהוא עתיד לאתחדתא עלמא. ולאחיא מתיא. ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלים. ולשכלל הכליה בגוה. ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא. ולאותבא פולחנא דשמיא לאתריה. וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן יהא שמיה רבא וכו'. יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דקב״ה, לעילא מכל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן.

על ישראל ועל רבנן ועל כל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון. ועל כל דעסקין באורייתא קדישא באתרא הדין ובכל אתר ואתר. יהא לנו ולהון שלמא רבה רחמי וחנא והסדא. חייא אריכא ומזוני רוויחא ופורקנא מקדם מרן דבשמיא וארעא

וארעא ואמר אמן: יהא שלמא רבה וכו׳, עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

מצאתי כתוב לומר קודם הלמוד כל זה ויועיל להציל משכחה בעזה"י:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור, ולא על אסור מותר, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה, ואשמח בהם: יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות הן בדיני ממונות הן בהוראה או בלימוד, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי
כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב
צור תעודה חתום תורה בלמודי: (כל זה יאמר ג"פ ישר והפוך:)
ברוך אתה ה׳ למדני חוקיך: (ג"פ ישר והפוך:)
בחוקותיך אשתעשע לא אשכח דבריך: (ישר והפוך ג"פ:)

שיר המעלות הנה ברכו את ה׳ כל עבדי ה׳ העומדים בבית ה׳ בלילות. שאו ידיכם קודש וברכו את ה׳. יברכך ה׳ מציון עושה שמים וארץ:
לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדהילו ורחימו ליחד י"ה בו"ה בשם כל ישראל הריני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעות התורה:
זכר דבר לעבדך על אשר יחלתני: (יאמר י"פ:)

מזמור לתודה

אשירה לאלהי המערכות, מושיעי לפרש ברכות, לך אקריב חלב כרים (כבשים)
החזקת נפשי הנלאה, לבאר תעלומות פאה, לפני שרים וכרים (אדונים)
נתאיר חשכת עיני, לצרף שבעתיים דמאי, מזוקק כזהב כרים (טוב לזהב)
נפתחו עלי השמים, ואברר כל ערב כלאים, חמורות לפני כרים (קונה)
מעין חכמתך מביעית, להשכילני בפניני שביעית, צפונות תחת כרים (כר סגמל)
נצח בימינך נעימות, להתבונן בנבכי תרומות, באר חפרוה כרים (תופרים)
ותוליכני בעוז גבורות, עלי גבנוני מעשרות, כאיל וכרגלי כרים (גמל כפל מרוץ)
כשה רך תנהלני, בעסקי מעשר שני, ואר־עה רחבת כרים (ארץ מרעה)
ותבליג נפשי הדלה, לנפות סלתות חלה, ואתענג בפת בג כרים (סעודות)
ותאזרני כגבור גילה, לחקור חמורות ערלה, כאחוזי חרב וכרים (כלי מלחמה)
תהלותיך אינם חקורים, לך הסלים והבכורים, מנחתי רבבות כרים: (פומר סבואה)

ענייני כלאים המבוארים במסכת זו, מסתעפי' לארבעה ראשים, א) כלאי זרעים; ב) כלאי כרם; ג) כלאי בהמה; ד) כלאי בגדים; והנחנו בשם ד' אלנו נבאר בס"ד כל כללי' הנצרכים לכל אחד ואחד מאלו הד' חלקים:

א) כלאי זרעים.

(א) **כלאי זרעים** אינו רק בב' מיני זרעים המשונים זמ"ז, בשם, או במראה, או בטעם; [כהר"ב פ"א מ"ה] וסי' **שמט.** אולם דבר זה מסור לחכמים, דיש מהן דומין זל"ז כמין א', ואפ"ה אסרום חכמים; ויש מהן דומין לב' מינין, ואפ"ה התירום, מטעם מה [ירושלמי פ"ק דכלאים, ורמב"ם רפ"ג דכלאים]. כל מיני כלאים שבמכילתן אסורים בכל מקום; ורק כלאי זרעים אסור רק בא"י:

(ב) **אין** כלאי זרעים נוהג רק בזרעים שגדוליהן ראויים למאכל אדם בריא, אבל לא כשהן ראויי' רק לרפואה; וכ"ש במרים שאינן ראויין למאכל אדם כלל [רמב"ם מכלאים פ"א ה"ד]. מיהו כל זה לענין ללקות עליו; אבל לענין אסור', כל שרואה בקיומו אפילו למאכל בהמה או לשאר ענין אסור [כך נ"ל כוונת הרמב"ם, ומתורץ בזה קו' רכ"מ ע"ש: ומה שמדמ' רכ"מ כלאי זרעים לכלאי כרם, שכ' רבינו בעצמו שכל כמוהו מקיימין ס"ז קידש [בכלאים פ"ה ה"ח]? י"ל הרי חלוקים זמ"ז בכמה דברים]

(ג) **כל** כלאי זרעים אסו' מדאו' רק בא"י. [ועי' לקמן סי' ל"ו]. ורק בשזרען במפולת יד, דהיינו ביחד, או אפילו שלא במפולת יד, אבל היו מונחים ב' מיני גרעיני הזרע בארץ וחיפה אותן בעפר ביד או ברגל או בכלי, או שכבר נשרשו ב' המינים סמוכים שלא מדעתו, וניכש אותן מעשבי' הרעים שביניהן, הר"ז לוק' [רמב"ם פ"א ה"ב ורכ"מ ספ"ד, וכן מוכח ממשנה (פ"ג מ"ה)]; אבל אם כבר היה זרוע מין א', וזרע מין אחר אח"כ בצדו, אסור רק מדרבנן. מיהו גם אם נזרעו באופן חיוב וכדאמרן, אינו לוקה עד שיהיה זריעתן תוך רווח טפח בין א' לחבירו; אבל לכתחילה צריך להרחיק זמ"ז ירק מירק ו"ט [רמב"ם פ"ג מכלאים ה"י]. ולהראב"ד שם לא נפטר ממלקות עד שיהיו רחוקים זמ"ז רובע. ודוקא בכל הנך דלעיל דעשה קצת מעשה; אבל בראה בשדהו כלאים, אע"ג שאסור לקיימו, וחייב לעקור מין א', אפ"ה אם קיימו אינו לוקה [שם פ"א ה"ג]:

(ד) **כל** תערובות גרעיני זרעים שיש בו כ"ג חלקים ממין א' והלק א' ממין אחר, אסור לזרען; ואם זרען או חיפה או ניכש התערובות הזה, הר"ז לוקה. אבל רשאי להוסיף על המבטל, או למעט המתבטל, עד שלא יהא המתבטל חלק כ"ד מהמבטל, ואז מותר לזרוע תערובות הגרעינין [י"ד רצ"ז ס"ה]. מיהו אם מצא בשדהו כלאים שלא נזרע בכוונה, אם יש בהמתבטל חלק כ"ד מהמבטל אינו מועיל רק בשימעט המתבטל. משום חשדא שיחשדוהו שזרען כך בכוונה. אבל לא מהני בשיוסיף על המבטל, דעל כל פנים איכא חשדא קודם שילמח מה שהוסיף [עיין שם ס"ח]: ואע"ג דבכל מחובר הו"ל קבוע ולא שייך גביה ביטול [כרש"י גיטין נ"ד ב' ד"ה הר"ז]? הכא בכלאים שאני שלא אסרה תורה, רק בשנראה תערובות [כלקמן סי' ל"ד]; ושיערו חכמים שכשנתערב חלק כ"ד, לא נראה **תערוב'.**

(ה) **כל** שהוא כלאים עם המבטל, אפילו הן מינין הרבה, כולן מצטרפין להמתבטל, שכשכולן יחד חלק כ"ד מהמבטל, חייב למעט המתבטל או להרבות המבטל [שם]:

(ו) **בד"א** כשהתערובות הוא מב' מיני תבואה, או מב' מיני קטניות, או מתבואה בקטניות או איפכא; שבכולן זורעין מהם סאה בבית סאה, שהוא נ' על נ' אמה [**תבואה** הן ה' מינין, **ח**יטין, **ש**עורים, **כ**וסמין, **ש**בולת שועל, **ש**יפון; [וסי' **חשך שש**] **וקטנית** הן כל הזרעים שהגרעינים עצמן נאכלים, כאפונין, פולין, וקטניות, ועדשים, אורז, ודוחן, מאהן, וחרדל, העדע גריטץ וכדומי']:

(ז) **אבל** כשהתערובות הוא **זרעוני** גנה, והן אותן המינין שאין גרעיני הזרע עצמן נאכלים, רק העלין, או שרשן או הפרי הגדל בהקלח נאכלים, ככרוב, וכרשין, שומין, ובצלים

כלאי זרעים

ובצלי', לפת, וצנונות, ואפילו זרע פשתן וקנבוס ולמר גפן בוימוואללע, אע"ג דאלו הג' מינים לא חזו למאכל אדם [עי' רפ"ו דב"ב, ובכורות פ"ד מ"ת, דמשמע דזרע פשתן חזי קצת לאכילה]? אפ"ה מדרולה בקיומן למלבושים או למאכל בהמה אסורים בכלאים עכ"פ מדרבנן [כלעיל סי' כ']; וכן כל זרעוני גנה כדומה להן; שכולן יש מהן שנזרע מהם בבית סאה יותר מסאה, ויש מהן שנזרע ממינן פחות מסאה בבית סאה; ולכן כל המינין הללו שנתערבו בסאה תבואה או קטניות, אין משערין שיהיה הנתבטל חלק כ"ד מהסאה תבואה או קטניות, אלא בסאה תבואה או קטניות צריך שיהיה חלק כ"ד ממה שזורעין מאותו מין בבית סאה, בין שהוא רב או מעט. [ונ"ל דכ"ש בנתערב מין א' מאלו בחבירו; ואפילו נתערבו מהן יחד ב' מינין שא' מהן נזרע הרבה בב"ס, וא' מהן רק מועט, לעולם משערין שיהיה המבטל כשיעור שזורעים ממנו בב"ס, והמתבטל יהיה חלק כ"ד ממה שנזרע ממנו בב"ס]:

(ח) **כיצד** סאה תבואה או קטניות שנתערב בה חרדל, והרי חרדל אין זורעים ממנו רק קב בב"ס; לפיכך אפילו לא נתערב מהחרדל בסאה תבואה או קטניות, רק חלק כ"ד מקב, חייב למעט החרדל, או יוסיף על התבואה וקטניות. נמצא שחרדל שנתערב חמור מתבואה וקטניות שנתערב א' מהן מין בשא"מ, שאלו כשנתערב א' מהן בסאה של חבירו, אינו חייב למעט או להוסיף כנ"ל, עד שיהא המתבטל חלק ד' מקב, שהוא הלק כ"ד מסאה של המבטל; ואילו חרדל שנתערב בסאה תבואה או קטניות, סגי בנתערב חלק כ"ד מקב חרדל בסאה קטניות או תבואה:

(ט) וכן נמי לקולא, כגון סאה תבואה או קטניות שנתערב בה זרע פשתן וכדומה, שזורעין ממנה ג' סאין בבית סאה; לפיכך א"צ למעט או להרבות ז"וז, עד שיהיה מעורב בסאה תבואה או קטניות, חלק כ"ד מג' סאין, שהוא שמינית סאה זרע פשתן; ואם הוא פחות מזה, מותר לזרעו כמו שהוא, וא"צ להוסיף או למעט זה או זה. ובן בכל מין ומין בזרעוני גנה שנתערב בתבואה או בקטניות, הולכין תמיד לפי הלק כ"ד שזורעין מאותו מין בבית סאה:

(י) **ונ"ל** דסאה ובית סאה דנקט' משנתינו בזה, וכ"כ ברמב"ס ובש"ע י"ד, כולה לאו דוקא אלא ה"ה בפחות או יותר מזה, בין בתבואה וקטניות, ובין בזרעוני גנה; דלמשל אם רצה לזרוע חצי סאה תבואה או קטניות, שמעורב בו מין אחר מתבואה או קטניות; והרי ידוע שאלו המינין נזרע חצי סאה מהן על נ' אמה אורך על רוחב כ"ה אמה, סגי בשיהיה המתבטל חלק כ"ד מחצי סאה, ואז צריך להוסיף או למעט כלעיל. ואם נתערב בחצי סאה תבואה או קטניות זרעוני גנה, יש חילוק, דאם הנתבטל הוא חרדל וכדומה צריך שיהיה הנתבטל חלק מ"ח מקב; ואם הנתבטל הוא זרע פשתן וכדומה, שזורעין ממנו הרבה בבית סאה, משערין נמי בחצי השיעור שכתבנו למעלה גבי פשתן. וה"ה נמי בהי' המבטל כפליים מסאה, א"צ למעט או להוסיף כלעיל עד שיהא הנתבטל ג"כ כפליים מהשיעור שקבעו חכמים בכל א' וא':

(יא) **עוד** נ"ל דבנתערבו זרעוני גנה בזרעוני גנה, או תבואה בזרעוני גנה, תמיד משערין בהמבטל כמה זורעין ממנו בב"ס, ובהנתבטל כמה הוא הלק כ"ד ממה שזורעין ממנו בב"ס, למשל אם בג' סאה זרע פשתן נתערב חלק כ"ד מסאה תבואה; או אם בקב חרדל, נתערב קב פשתן, צריך למעט או להוסיף וכמבואר; וכן כל כדומה לזה:

(יב) **בד"א** בשלא היה ניח"ל בהתערובות, בין בשעה שנתערבו הגרעינים, בין בשעה שנזרעו, אבל בדניח"ל בתערובתן בזה או בזה, אפי' חטה א' בכרי אסור [שם]:

(יג) **מיהו** בנמלא בשדהו גדולי כלאי', אף שנזרע שלא בכוונה, וגם השתא לא ניח"ל בתערובתן, כל שהוא חלק כ"ד בבית סאה וכדאמרן, חייב לעקר המין הנתבטל, מפני מראית עין שיחשדוהו שבכוונה עירב הגרעינין או בכוונה זרע התערובות [שם]:

(יד) **ולפיכך** בנראי' הדברים בהגדולין, שלא היה כאן כוונה, וכגון שגדל בתוך שדהו מין שמפסיד התבואה, כגון חרדל או חריע, א"צ לעקרן, דהרי א"א לחשדו שעשה כן בכוונה; ורק בעקר מקצתן, צריך לעקר כולן, דמדהניח הנשאר, ש"מ דאינו חושש להפסדן בהתבואה; ודניח"ל טפי בגידולן טפי מההפסד שיתהוו עי"ז בהתבואה, ולכן אכתי איכא חשדא [שם]:

(טו) **כבר** אמרנו שאין כלאי זרעים נוהג רק בא"י; אבל בח"ל מותר לכתחילה לערב כל מין במין אחר, ולזרען באחת [י"ד רצ"ז ס"ב]:

בתי כלאים

כלאי זרעים

(טז) אין כלאי זרעים נוהג גם בא"י, רק בב' מיני זרעונים הנ"ל [סי' ו' וז']; אבל בנתערב הכך עם זרע פירות האילן מותר לזרען; ואפי' לכתחילה מותר לערבן ולזרען יחד; וה"ה דמותר לזרען סמוך לאילן, ולנטוע אילן סמוך לזרע זרוע מכן [רמב"ם פ"א מכלאים]:

(יז) אבל להרכיב ירק באילן, או אילן בירק, או מין אילן במין אילן אחר, ואפי' באילן סרק, או ירק בירק, כל הכך אפי' בח"ל אסור מלאו' ולוקין עליו; ואפילו ע"י עכומ"ז אסו' להרכיב; ולא עוד אלא אפי' הרכיבן העכומ"ז בשדה ישראל שלא מדעת ישראל אסיר לקיימן, [משום חשדא]; ורק הפירות שמאילן המורכב, מותרים באכילה; וכ"כ כל כלאי זרעים שנזרעו מישראל באיסור מותרים באכילה; וכ"כ מותר ליקח ענף מאילן המורכב, ולנטעו ע"י ישראל בעצמו בשדהו [טור ססי' רצ"ס בשם ירושלמי. ונ"ל דאע"ג דמשונים פירות ענף המורכב, משאר פירות שבמינו, אפ"ה לא חיישינן לחשדא, דדוקא באילן שהרכיבו בו, דניכר שהרכיבו בו, מדמשונה ענף שהרכיבו, משאר ענפי האילן שהם ממין אחר, שפיר איכא חשדא, שיאמרו שבעל השדה בעצמו הרכיב; אבל ענף זה שאין בענפיו שום שנוי, אע"ג שיש שנוי בפירותיו, אפ"ה א"א שיאמרו רק שהוא נטע הענף זה מהמורכב. והרי זה באמת מותר

(יח) והא דאסור הרכבה, היינו במרכיב בתוך הגזע, ואפילו תחת הגזע של אילן, אם לזרוע זרע, מחשב ביעלה גדול הזרע לתוך הגזע [כלאים פ"א מ"ט]; אבל במרכי תוך השרשים שהתפשטו לצדדי האילן, אין כאן חשש [טור וב"פ שם]:

(יט) אולם שיעור הרחקה לכתחילה בין ב' מיני זרעים שבכלאי זרעים, יש בזה ג' אופנים הנוקים; דהיינו לפי המין; ולפי גודל השדה; ולפי התפשטות העלין. ונפרשם א' לאחד:

(כ) לפי המין. ר"ל אם הב' המינין שרוצה לזרען סמוכים יחד, הי' מין א' מהן אות שרגילין לזרוע ממנו שדה שלימה, וכגון שרוצה לזרוע תבואה וירק סמוך ז"לז, והרי ידוע שרק מתבואה רגילין לזרוע שדה שלימה ולא מירק; וכ"ש כשהיו ב' המינ' הללו, שניהן ממין שזורעי' מהם שדה שלימה, כגון שרוצה לזרוע ב' מיני תבואה סמוך ז"לז בכל כה"ג צריך להרחיק ב' ב' המינין שיעור בית רובע, דהיינו י' אמות וחומש על י' אמות וחומש; ובמרחק כזה סגי, בין שיש הרחק זה בקצה השדה בתחלה או בסוף או אפילו רק באמצע, ובשאר גבולי ב' השדות סמוכים יחד מאד, שרי אף לכתחלה אבל אינ לוקה רק בשסמוכים יחד פחות מי' טפחים בכל גבולי ב' השדות [רנ"ז סס"ז]:

(כא) אבל אם ב' המינים שרוצה לזרען סמוכים, שניהן ממיני' שאין רגילים לזרען שדות שלימות, וכגון ששניהן מיני ירקות, אז א"צ הרחק' רק ו' טפחים על ו' טפחי' בין בתחלה ובין באמצע ובין בסוף, אע"ג שבשאר הגבולים הם סמוכים ביותר, אפ"ה שרי. ואפי' בשהיה א' מהמינין שדה של דלעות שעליהן מסתבכין ביותר, אפ"ה סגי בהכי [רכ"ז ס"כ, והיינו כהר"ש פ"ג מ"ג]:

(כב) לפי גודל השדה; ר"ל הא דאמרינן לעיל דכשהאחד מהמינין הסמוכים הוא ממין המורגל לזרוע ממנו שדה שלימה, צריך להרחיק ב' המינין ז"מז בית רובע; היינו רק בשזרע באמת ב' המינין שדות גדולות, דהיינו שהיה כל מין זרוע ב' שורות [כשבת דפ"ס ב']: וכל שורה הוא ד' אמות [ככלאי' פ"ג מ"ו); אבל אם רק א' מב' המיני' זרוע ח' אמות והשני שרוצה לזרוע סמוך לו הוא פחות מח' אמות, אז אפילו שניהן הן ממינים שרגלין לזרוע מהן שדה שלימה א"צ להרחיקן ז"מז רק ששה טפחים על ששה טפחים [כ"כ הר"ש פ"ג מ"ג]:

(כג) וב"ש כשב' המינין שרוצה לזרען סמוכי', אין בכל א' זרוע ב' שורות, דהיינו שאין בכל א' זרוע רק פחות מח' אמות, אזי ודאי די כמרחק הנ"ל. אולם בשו"ע [י"ד רצ"ז סל"ג] פסקינן דבכה"ג ירחיק ב' ראשי קטות ב' המינים ב' על ב' אמות, ויתקלר המרחק הזה בין ב' הגבולין בכל אורך ב' השדות, עד שלא ישאר ביניהן בסוף רק כל שהוא; א"כ כ"ש דצריך מרחק זה אם רק זרע אחד מהן הוא פחות משמונה אמות [כסימן כ"ג: שהוא גם כשהערוגות אינן מרובעות רק ארוכות, צריך ב' על ב' אמות מרחק ביניהן ופ"ז מ"ו]:

(כד) לפי

כלאי זרעים

(כד) לפי התפשטות העלין, ר"ל דיש מינין שעליהן ארוכים כחוטין הרבה ונסבכין יחד; כגון דלועין, קשואין, ופולין וכדומה בהן צריך הרחקה יתירה מבכל המינין [רל"ז ס"כו]:

(כה) ולפיכך כשיש כאן שדה של תבואה רחב ה' אמות ובא לזרוע בצדה שורה של דלועין וכדומה, אע"ג דבשאר ירק בכה"ג בהרחקה ו' על ו' טפחים סגי, [וכסי' כ"ג]; הכא שהירק הוא מין שעליו רחבי' ומתפשטין טפי, צריך שירחיקם מהתבואה ברוחב ו"ט על אורך י' אמות וחומש. וכתב הר"ש [פ"ג מ"ז] וז"ל ובהא קיל שורה של דלועין מדלעת יחידית, דבדלעת יחידית שנטוע אצל תבואה צריך להרחיקה מהתבואה בית רובע, והכא הרי סגי בהכי. אבל בשו"ע [רל"ז ס"כח] פסק דבין בדלעת יחידית, או שורה של דלועין שרוצה לזרען אצל תבואה אם נזרע הדלעת תחלה, צריך שירחיק ממנה התבואה כשיעור בית רובע; ואם שדה התבואה נזרע תחלה, סגי בשירחיק ממנה הדלועין ו' על ו' טפחים [כן משמע בסי' רל"ז ס"כ וס"כח]:

(כו) עוד יש ב' חומרות בגדולין שעליהן מתפשטין; (א) דאע"ג שאמרנו לעיל (סי' כ"א) שב' מיני ירק א"צ הרחק ביניהם רק ו"ט, אפ"ה כשב' המינים הן מאותן שעליהן מתפשטי' ביותר, כגון קשואי' ודלועין ופול המצרי, אז דוקא כשכל א' מהן זרוע ברוחב א' אמות [דהיינו ב' שורות, כלעיל], סגי בשמרחיק בין ב' המינים ו"ט; אבל בזורע כל א' מב' המינים פחות משיעור זה, צריך רובע ביניהן. (ב) בשאר ב' מינים שנזרעו בהרחק ביניהן כדינו, אפילו אם אח"כ התפשטו הגדולין ונטו זה על זה, אינו חושש, מדכבר הורחקו כראוי; אבל בדלעת וכדומה, אפילו אם נזרעו בהרחק כראוי בין א' לחבירו, אפ"ה אם אח"כ שוב התפשטו עליו לתוך מין האחר, צריך לעקור לפניה, עד שלא יהיה נראים סמוכי' [רל"ז ס"כו וס"כח]:

(כז) בכל מקום שאמרנו לעיל שצריך הרחק בין ב' המינים בית רובע, היינו בין שהבית רובע הוא בור או מקום חרוש [כלאים פ"ב מ"ח]:

(כח) וכיון שכל מה שאסרה תורה כלאים בזרעי', היינו רק כדי שלא ירא' כאילו נזרעו בערבוביא; לפיכך גם אם יש היכר הבדל אחר בין ב' המינים הנזרעי', וכגון שיש ביניהן גדר גבוה י"ט ועב כ"ש, או אפילו מבדיל ביניהן אבנים שמונחים זע"ז בלי שום טיט או סיד ביניהן, וזהו הנקרא בלשון המשנה גפה [ונ"ל דמדגוא מסתמא עב יותר מגדר, דאל"כ מדאין האבנים טוחים יחד זב"ז בטיט, לא יהיה להן חיזוק לעמוד יחד זע"ז; לכן אפילו אינן גבוהי' יחד בהגפה י"ט, סגי; ולהכי נמי הפסיק תנא [פ"ב מ"ח] עם מלת דרך בין גפה לגדר, דלא תימא' דגבוה י"ט גם אגפה קאי]; וה"ה כשיש בין ב' מיני' הנזרעים חריץ או סלע הבולט מהארץ, שזה עמוק י"ט וזה גבוה י"ט, וזה או זה רחב ד"ט; וכ"כ כשיש כאן אילן המיסך על הארץ, דהיינו שענפיו סביב תלויין ומשולשלין למטה, מותר לזרוע לפנים מהענפים המשולשלי' מין אחד, וחוצה להן בסמוך מין אחר, אף שאין מפסיק ביניהן רק הענפי' הדקין. וכ"כ מחשב הפסק דרך היחיד, שהוא רחב ד' אמות, אפי' בין ב' מיני זרע שצריך ביניהן הפסק רובע. [ואמנם נ"ל דשיעור המשך כל הנהו א"צ שיהיו מפולשין בין ב' השדות, אלא כל חד וחד שיעור המשך כדינו; דהיינו אותן שצריך ביניהן הפסק רובע, גם הנך שיעור המשכן כך הוא; ואותן בשיעור המשך הפסקתן ו"ט, גם הנך סגי בהמשכן בשיעור זה]:

(כט) וכ"כ כשיש היכר הבדל אחר בין ב' מיני הזרעי', ואפי' בתמונת הזרוע עצמו, וכגון שראש השדה של מין אחד נוגע ברוחב או באורך של שדה שממין האחר בראש תור; והוא מין תכשיט שנושאות הנשים ממעל למצחן, ותמונתו משולש, והיינו שזרועי' ב' המינים בתמונה כזה; וכ"ש כששני המינים נוגעין זב"ז בעוקציהן, ששניהן זרועין כל א' בתמונת משולש כזה, שבתמונה זו או זו, נוגעים ב' מיני הזרעים בעוקץ ומתרחקין והולכין זמ"ז; כל הנך גווני מחשבו הפסק ואין בהן איסור כלאים [פ"ב מ"ז]:

(ל) עוד יש הפרש היכר בתמונת הזרוע עצמו, אע"ג שאין הרחק בין מין לחבירו, דהיינו בשזורע מין אחד שתי, ומין אחר בצדו ערב [רל"ז ס"לט]:

(לא) בד"א דצריך הרחקה והפסק, באדם א' שזורע ב' המינים בתוך שלו; אבל ב' בנ"א שדותיהן

כלאי זרעים

ששדותיהן סמוכים יחד, מותר כל א' מהן לזרוע מין אחר סמוך לו, ואין בו חשש כלאים [י"ד רצ"ז סכ"ב]:

(לב) ולא עוד אלא אפילו נראה המין האחר כאילו הוא של חבירו, אע"פי שבאמת ב' המינים שנזרעו סמוכים שניהן הן שלו ונזרעו בתוך שלו; וכגון שחצי שדהו הצפוני זרוע חיטין ולחבירו בשדהו, בצד דרום משדה חיטין הנ"ל יש שדה זרוע שעורים, מותר אותו שחצי שדהו הצפוני זרוע חיטין, לזרוע חצי שדהו האחר הדרומי לזרעו שעורים סמוך להחיטין, בלי הרחק כלל; והיינו משום שהשעורים שבחצי שדהו הדרומי, נראה' כאילו הם של חבירו מדהם בהמשך א' עם שעורים של חבירו, אף על גב שבאמת אינו כן [פ"ב מ"ז]:

(לג) עוד יש קולא בין שדהו לשדה חבירו; דאם שדהו ושדה חבירו שניהן ממין א', נמצא שא"צ הרחקה כלל בין ז"לז, אבל אעפ"כ הניח א' מהן הרחק בין ב' הגבולים תלם א', מותר לזרוע אותו תלם עם פשתן סמוך למין של זה ושל זה בלי שום הרחק; דהכל יודעין שתלם א' של פשתן לא חזי למידי, ולהכי לא זרעו רק לבדוק שדהו, לראות אם ראוי לזרוע עליו פשתן; ולפיכך הו"ל כזורע להשחתה, דאין בכה"ג איסור כלאים דלא אסרתו תורה רק בזרעו לצורך אדם. — **אבל** באמצע שדהו אסור לזרוע אפי' פשתן תלם א', דאע"ג דאין כאן זורע לצורך אדם, אפ"ה מדכולו בתוך שלו מב' הצדדים, חיישינן למראית עין שיחשבו אולי א"ל רק לתלם א'. ורק אם שדהו זרוע מין אחד ושדה חבירו מין אחר, מותר לזרוע ביניהן בין מין של שדה חבירו ובין מין של שדה שלו בלי שום הרחק, אבל לא מין שאינו כמין שלו ולא כמין של חבירו רק פשתן, וכדאמרן [ר"ש פ"כד]:

(לד) וכיון דסגי בשנראה שאינן זרועין בערבוביא; לפיכך אם ד' מינין או פחות זרועים סמוכים תוך גומא אחת, והטה העגפים שגדלו מכל מין, לצד אחר חוץ לגומ', אין כאן כלאים [פ"ג מ"ב]. ונ"ל דדוקא תוך גומ' מותר כה"ג, מדלא נזרע מהן רק תמיד מעט מעט; אבל על קרקע שוה, אע"ג שמטה העגפים של כל מין לצד אחר, אפ"ה אסור, משום דבשדה שלימה לא מהני כה"ג, לפיכך משום לא פלוג גם במעט מעט אסו'. **מיהו** אסמר דגומא לרבותא נקט' דאפי' כנוסי' תוך גומא אפ"ה שרי:

ב) כלאי כרם.

(לה) יש לבאר בזה ד' ענייניס; (א) איזה כלאי כרם אסור מדאו', ולוקה על זריעתו, ואסור באכילה ובהנאה; (ב) ואיזה שאסור מדאו', ואפ"ה אינו לוק' על זריעתו, אבל אסור באכילה ובהנאה; (ג) ואיזה כלאי כרם אסור רק מדרבנן לזרוע, ואסור באכילה ובהנאה; (ד) ואיזה אסור מדרבנן לזרוע, אבל בדיעבד מותר באכילה ובהנאה. ונפרשה אחת לאחת:

(לו) אין לוק' על זריעת כלאי כרם מדאו', עד שיהא בו ג' תנאים; (א) שיזרע כאחת ג' מינים; דהיינו ב' מיני תבואה, וחרצן והוא גרעין הזרע שבענב; או ב' מיני ג"מוני ירק וחרצן; או גרעון תבואה, וגרעון זרע ירק, וחרצן; (ב) ושיזרע כל ג' שגרעינים במפולת יד; או שהיו שלשה הגרעיני' מונחים על הארץ סמוכים, וחיפן בעפר [ונ"ל דבין כך או כך, דוקא בשכל ג' הגרעינים השלם או נפלו תוך שרחק טפח; ועי' לעיל סימן ג']; (ג) שיהיה הזריעה ההיא בא"י דוקא. וכשיהי' ג' תנאים הנ"ל בזריעתו, הר"ז לוקה ב', א' משום כלאי כרם, וא' משום כלאי זרעים, ופשוט דאסור נמי בהנאה מדאו' [י"ד רצ"ו]: **אולם** לתוס' [יבמות דפ"א א' ד"ה מאי] לפי מה דקיי"ל [י"ד שלי"א סי"ב] דתרומה בזה"ז א"י מדרבנן, מדבטלי' קדושת הארץ, א"כ גם כלאי כרם שם בזה"ז מדרבנן, וספיקו שרי; ולרמ"ל [פ"י מהא"ס סי"א], מה"ט גם ערלה וחדש שם רק מד"ס:

(לז) אין בכלל תבואה הנ"ל רק ה' מיני תבואה שנזכרו לעיל [סי' ו']; ואין בכלל ירקות שאמרנו, רק אותן ירקות שדומין לגפנים, כקנבוס ולוף וכדומה, דהיינו שגרעיני מתקיימין

כלאי כרם

מתקיימין בארץ בחורף, ובענפיהן גדלין כעין אשכולות [רש"י מנחות ט"ו ב']; וגם נגמרי' בזמן א' עם ענבים [רמב"ם כלאים פ"ה ה"ג. ורטו"ז כ' בשם רכ"מ דקנבוס אינו גדל רק עד ג' שנים [כפ"ב דכלאים מ"ה] דוגמת הכרם שאסור משום ערלה, ולא חזי להנאת אדם עד אחר ג' שנים; וכן מצאתי באמת ברכ"מ פ"ה ה"ג מכלאים]; ותמוה דהרי עיני ראו ולא זר, ולמראה עינינו כולנו נשפוט, שהקנבוס הוא שם לאטיני למין הנקרא בל"א האנף, הוא צומח מן הארץ אחר איזה ימים מועטים כשזרעוהו, והוא שולך וגדל עד כי נגמר תוך איזה חדשים מועטים? ואע"ג דבמשנה שם קאמר שאין עושין עד ג"ש; ע"כ הכי קאמר תנא, דיש מגרעיני זרע הקנבוס, שצומח רק אחר ג"ש, ולפיכך לא מהני לי' מה שיהפך מה שזרע ממנו; ותדע שכך פי' המשנה, דאל"כ יהי' עכ"פ מותר לזרוע עליו השתא מין אחר, דהרי הקנבוס לא יצמח רק אחר עבור ג"ש? ואי"ל דאע"ג שאינו נגמר עכ"פ יך שרשי' מיד; דא"כ בכש"ג היה רשאי להמתין עד שיתליע ויופך כבמשנה ג' שם; אע"כ כדאמרן שיש בין גרעיני זרע הקנבוס גרעיני' שאינן מתליעין רק אחר ג"ש; וא"כ במה מין זה דומה בזה לכרם, והרי יש במין קנבוס רובא דרובא שגדל וצומח ונגמר מיד דלא ככרם? ותו ואפילו הי' כך שכל גרעיני הקנבוס לא היו נגמרים רק אחר ג"ש; מה ענין שייכות יש לגידול הקנבוס בטבע שנגמר אחר ג"ש, להיתר ערלת הכרם שאסרתו תורה עד אחר ג"ש, וכי בשביל זה שוקלו אהדדי? וצ"ע] ולהר"ן [חולין דש"ת א'] הא דאסרה תורה בכלאי כרם רק ירקות דקנבוס ולוף, היינו משום דענפיהן מתפשטין ביותר, ויש לחוש בהן טפי לערבוביא. וני"ל דהר"ן ס"ל כרש"י ורמב"ם הנ"ל דגדולי קנבוס דומין בתואר לגפנים; רק דהוה ק"ל א"כ למר גפן שגידולו ג"כ דומה לגפן [כהרא"ש כלאים פ"ז מ"ב] נמי לתסר מדאו', דגם למר גפן אינו מין אילן רק מין ירק כידוע [וכן מוכח מגוף המשנה שזכרנו? לפיכך הוסיף רבינו לומר דלהכי נאסר רק קנבוס מדאו' משום דענפיהן מתפשטין ביותר כענפי הגפנים, ומדדמין בתואר ג"כ, איכא למיחש טפי לערבובי'; אבל אי"ל דלר"ן סגי ליה בטעם אסורן מדאו' משום דענפיהן מתפשטין ביותר: דא"כ עפי הוה ליה למיסר נמי קבואין ודלועין וכדומ', דשנך מתפשטין טפי וטפי מקנבוס ולוף [כלעיל סי' כ"ז]:

לח) **אבל** שאר מיני ירקות אסורים לזרען בכרם רק מדרבנן. **הא כל מיני זרעי'** וקטניות [פי' לעיל סי' ז'] מותר לכתחילה לזרען בכרם; וה"ה כל מיני פירות אילן, מותר לזרען או לנטען בכרם [רמב"ם פ"ה מכלאים ה"ו]. **ולהראב"ד** שם גם מיני זרעי' וקטניות אסור בכרם מד"ס. **אמנם** לתוס' [מנחות ט"ו ב'] וגם להר"ן [חולין דש"ת א'] גם שאר מיני ירקות וזרעי' וקטניות אסורי' מדאו'; ורק ירקות שאינן נאכלי' לאדם, ואעפ"כ מקיימין אותן לבהמה או לשאר צורך, הם הן שאסורי' בכרם רק מדרבנן, וכן החליט גם רכ"מ [פ"ה מכלאים ה"ג]:

(לט) **אולם** שאר מיני ירקות שאמרנו דלרמב"ם אסורים מדרבנן, ולשאר רבותינו אסורים מ"הת כבר כ' הרמב"ם [ספ"א מכלאים] דהיינו כל מין ירקות שאין נזרעי' שדה שלימה רק ערוגות קטנות, כלפת, ולנונות, שומי' ובצלים ופדומה, בין שאוכלין שרשיהן או עלין או פירות שבהן, ואפילו א"י למאכל אדם כלל, עכ"פ כיון שרוב בני המדינה מקיימין אותן לבהמה או לצבע או לשאר צורך הר"ז ירק שמתקדש בכרם לכל מר כדאית ליה:

(מ) **ומיני זרעי'** וקטניות שאמרנו, דלרמב"ם מותרים לכתחילה בכרם, ולראב"ד אסורים מד"ס ולשאר רבותינו אסורים מן התורה בכרם רק דאין לוקין עליהן, היינו אותן שנזכרו לעיל [סי' ו' וז'], ע"ש:

(מא) **אמנם** ההילוק בין מה שנקרא ירק דפליגי בה בכרם, ובין מה שנקרא אילן דלכ"ע מותר לכתחילה לזרוע או לנטוע בכרם, אמרינן בש"ע [י"ד רצ"ו סט"ו] דכל שעליו גדלין מעיקרו ה"ז ירק, וכל שעליו גדלין מענפיו הר"ז אילן. [ואי"להק הרי קנבוס הוא האנף בל"א עליו גדלין מענפיו, ואעפ"כ אסור בכרם? י"ל דכבר הקשה הירושלמי כדומה לזה אהך כללא [ספ"ה דכלאים] והרי כרוב שאין עליו גדלין משרשיו, ואפ"ה הוא ודאי מין ירק? ותירץ דהך כללא ליתא רק במין שאנו מסופקין בו אם הוא מין ירק או אילן; ולא במה שהוא ודאי ירק. ולכאורה תמוה דעכ"פ במה אדע שהוא ודאי ירק עד שלא יהיה נכלל בכלל כל שעליו גדלין מעיקרו וכו'? י"ל דבאמת שהוכח' האמיתית בין ירק לאילן היינו כמ"ש המרדכי בשם הגאונים [בפ"ו דברכות] והובא בא"ח [סי' ר"ג] דכל שהגזע מתיבש בחורף, והדר נביט בקיץ מהשורש, זהו ירק; ולהכי קאמר בירושלמי דכל שאינו יודע אם מתיבש הגזע בחורף, יהיה כלל זה בידיך, כל שעליו גדלין מעיקרו וכו'. ואע"ג דמקמי הכי מחלק הירושלמי שם וקאמר כאן לברכה וכאן לכלאים, והכא מדמינן להו אהדדי? י"ל לאו בכל מידי מדמינן כלאים לברכה]:

(מב) **אע"ג** דאמרי' דכלאי כרם אינו אסור מדאו' רק בא"י, אפ"ה מדחמור איסורו דלוקין עליו וגם אסור בהנאה, להכי אסרוהו חכמי' גם בח"ל וגם בהנאה; אבל זהו רק בשורעם במפולת יד, או שחיפה הגרעינין שבארץ דבכה"ג בעשה בא"י לוקה, להכי גם בח"ל עכ"פ אסור בהנאה. **אבל** בשורען סמוכין זא"ז, אע"ג שגם זה אסור אפילו בח"ל, עכ"פ כיון שכשעשה כן בא"י אינו לוקה לפיכך גם בח"ל אע"ג שאסור לעשות כן, אפ"ה

אם

כלאי כרם

אם עשה כן בח"ל מותר בהנאה: וי"א דגם בכה"ג אסור בח"ל בהנאה. מיהו כ"ע מודו דעכ"פ מותר לצוות לעכומ"ז קטן לזרען זא"ז: ורק לעכומ"ז גדול אסור לצוות כן מדמחלף בישראל גדול [רמ"א ססי' ש]. [ואית להו לבעי רשאי לצוות לעכומ"ז קטן לזרוע כלאים, הרי אמירה לעכו"ם שבות בכל מילי [כנ"ש ד"ל, וי"ד רצ"ז ס"ד, ואפ"ע ססי' כ'] ? ואע"ג דאיסור כלאים בכרם בח"ל אינו רק מדרבנן, והו"ל רק שבות דשבות; ליתא, דהרי קיי"ל דגם זה אסור [כרמג"א ש"ז סק"ז] ? ותו דא"כ מ"ש עכומ"ז גדול או קטן, דבגדול נמי תשתרי מה"ט ? ואת"ל דבעכומ"ז גדול ה"ט דלא מטום דס"א דיש שליחות לעכומ"ז לחומרא [י"ד קס"ט ס"ס] להכי עדיף טפי לעשות ע"י נכרי קטן, דאפי' בישראל אין שליחות לקטן [ב"מ דע"א ב']; ליתא דא"כ גם בשאר מילי נמי נימא כן ? והיכא מצינו לחלק באמירה לעכומ"ז בין נכרי גדול או קטן, דבכל דוכתא גדול וקטן שם הוא להתמיר בשניהן ? וי"ל דהכא שאני מכל דוכתי, מדאיכא הכא כמה שבותין, דהרי מדאורייתא אין כלאי כרם אסור רק בא"י; ורק ב' מינים והרצן; ואם ב' המינין הן ירקות, צריך שיהיו קנבוס ולוף; וגם צריך שיזרע כל הג' מינין במפולת יד; וא"כ הכא הרי בח"ל היה; ולא היה רק מין א' ירק סמוך לכרם; והירק לא היה קנבוס ולוף, רק כשותא האפפטן בל"א; וגם לא נזרע במפולת יד, רק זרע כשותא סמוך להכרם הנטוע כבר; נמצא שיש כאן ד' שבותין מלבד האמירה לעכומ"ז שהיא ג"כ שבות; ובכה"ג אפי' שמה דקיי"ל דגם שבות דשבות אסור בדבר הרשות, עכ"פ הכא דאיכא כמה שבותין מסתבר היה דגם אמירה לעכומ"ז גדול שרי, ורק משום דמחלף בישראל גדול, לפיכך אסור, אבל בעכומ"ז קטן דאין כאן רק גזירה לגזירה שרי ? ואי"ל הרי הרכ"מ [ספ"ח מכלאים] כ' בפירוש, דהך עובדא דרב מברשיא [שבת קל"ט א'] דמנה ילפינן הך דינא, מדיהיב פרוטה לעכומ"ז וזרע בכרמו; על כרחך מיירי שזרע ב' מינים האסורים עם החרצן במפולת יד; דאל"כ הרי היה יכול הוא בעצמו לזרען בח"ל, וכמ"ש הרמב"ם שם בעצמו; במחב"ר א"א לומר כן, דמלבד דק' דא"כ אין כאן רק ב' שבותין מדסיה בח"ל, ובאמירה לעכומ"ז; ולא והכא לך אף אתה היכן מצינו שבות דשבות שיהיה מותר לכתחילה בדבר הרשות ובקטן דוקא; קשיא נמי דכל הסוגיא שם מממע ברור שהיה כבר שם כרמ', ובא לזרוע בתוכו כשותא, ובה רב עמרם מנגיד עלה, ורב מברשיא קעביד לה ע"י עכומ"ז קטן ? ואי משום קושית רכ"מ, דאי בלא במפולת יד, הרי גם ע"י ישראל עצמו מותר בח"ל, וכמ"ש הרמב"ם בעצמו שם ? י"ל דהרי הרמב"ם כ' שם בסוף הפרק, דעכ"פ היה אסור באכילה; ורב מברשי' להכי עשה כן ע"י עכומ"ז כדי שיהיה יכול לאכול מהכשותא. אע"ג י"ל משום דלוי שם אסיר לבני בשכר לזרוע כשותא בכרמא מדאינן בני תורה, ואנן כולנו אין אנו בני תורה, להכי צריך והוה שרי עכ"פ לזרוע ע"י תינוק עכומ"ז: אחר כתבי זה מצאתי לרבינו הרא"ש בהלכות קטנות שלו, בהלכות כלאים [ססי' ג'] דג"כ מוקי להך דרב מברשי' שזרע כשותא בכרמא; וכן מוקי לה הר"ן שם כדברינו הנ"ל. ואי"ת למה דאסרי' הכא לזרוע ע"י עכומ"ז גדול, מדמחלף בישראל גדול; א"כ בכל דוכתא דשרינן שבות דשבות ע"י עכומ"ז, כגון במקום מצוה או פסידא וכדומה [וכמ"ש בס"ד בקופת הרוכלין דף ל"א], למה לא חיישינן בהו לאחלופי בישראל גדול ? י"ל דהתם דיש מצוה או הפסד או דבר אחר שמכריחו לעשות הפעולה הזאת, להכי לא חיישינן בה לאחלופי, משא"כ הכא רשות גמור הוא. עוד היה נ"ל דלהכי הודיענו הש"ס דרב מברשיא יהיב פרוטה לינוקא, היינו כדי לדקדק טפי האיסור של אמירה לעכומ"ז, כדי דנוכל נמי לומר עכומ"ז אדעתא דנפשיה קעביד ולא בשליחות ישראל, וכסברת הגמ"ר שהביא רמ"א [י"ד רצ"ז ס"ד]. אבל מה שעשה שהרמב"ם והטור והרב"י בשו"ע י"ד לא הקפידו בכך. אמנם ק"ל אע"ג דנזרע ע"י קטן בהיתר, עכ"פ נתסור משום חשדא, [כלעיל סי' י"ג, ועוד בדוכתי טובא בקונטרס זה]; וה"נ כל הרואה כלאים בתוך שדהו יאמר שהוא בעצמו זרען ? ואת"ל הכא שאני מדהוא בח"ל דאסור רק מדרבנן; ליתא דהרי כבר הוכחנו [בקופת הרוכלין דף י"ח], דגם בדרבנן חיישינן למראית עין ? וי"ל דמכאן נמי מוכח מה שהחלטנו שם בס"ד, דדוקא באיסור דאורייתא חיישינן לחשדא שיחשוב הרואה שהבעל דבר כבר עשה החטא; אבל באיסור דרבנן, לא חיישינן לחשדא רק בשיחשוב הרואה שהבעל דבר השתא עושה איסור, או שיחשדו שהבעל דבר עוד יעשה איסור להבא; אבל לא חיישינן שיחשדוהו הרואה שכבר עשה איסור, דאדרבה אחזוקי אינשי ברשיע' לא מחזקינן, וטפי רמי עלן לדון אותו כלכל אדם לכף זכות, שלא עשה האיסור]:

(מג) אע"ג דכלאי כרם לא נאסר בהנאה רק בשגדלו יחד רגע, התבואה משתרשים, והגפן משיהיה בו ענבים כפול הלבן [כלק' סי' מ"ט]; אפ"ה נל"פ דכל הזורע כלאים בין כלאי זרעים או כלאי כרם, אף שקודם שנשתרשו הכלאים, חזר ולקט הגרעינים שזרע מתוך הקרקע, אפ"ה חייב מלקות מיד אחר שזרע [ודלא כמשמע לכאורה מפסחים [דף כ"ה א'], דהתם רק לענין הנאתן קאמר]. וראיה ברורה לדברי, דהרי המרכיב ירק באילן. חייב משום מרכיב כלאים [כפ"א דכלאים מ"ז, ורמב"ם כלאים פ"א ה"ס]; הרי אע"ג דאין מתאחין, וכדקאמר התם בירושלמי, אפ"ה משהרכיב נתחייב מיד; ה"נ תיכף משזרע נתחייב; ואפילו לר' יהודה דפוטר בהרכבת ירק באילן, התם טעמי' דכיון דאין מתאחין א"כ אין כאן הרכבה כלל דכל חד וחד לחודי' קאי; אבל הכא שטמינת הגרעינים בעפר, היא נקראת זריעה; ותיכף כשטמן הגרעינים, נתחייב מיד. ובה"ב נ"ל לענין שבת כשזורע גרעינים וחפס בעפר, אע"ג שחזר וליקט הגרעינים, אפ"ה כבר נתחייב משום זורע משעה שטמן הגרעינים בעפר. ולא דמי להדביק פת בתנור, וחזר ורדה אותו קודם שנאפה דפטור [כשבת ד"ד א'] ? דהתם כיון:

כלאי כרם

כיון שרדה אותו קודם שנאפה, אין כאן אפייה כלל, והגחת הבצק תוך התנור לא שמי' אפייה, כמו שהושבת הקדירה אצל האש וסלק' קודם בישול דלא ס"ד שיתחייב משום מבשל; אבל זורע, מיד שטמן הזרע בעפר, כבר עשה מעשה הזריעה: [אבל אין להביא ראיה דאי ס"ד שזורע כלאים יתחייב רק אחר שיושרש, א"כ הו"ל התראת ספק, דשמא לא יקלוט הזרע? ואע"ג דקיי"ל התראת ספק שמה התראה [כרמב"ם פט"ז מסנהדרין] עכ"פ הרי כבר כתבנו בפירושינו [בס"ד סנהדרין פ"ט סי' כ"ב בכלל ד'], דכל ספק שתולה במקרה, כגון זורק אבן לגו, לכ"ע לא שמה התראה; א"כ ה"נ אף דלשמא ילקטם לא חיישי', עכ"פ לשמא לא יקלטו הגרעיני' דתלוי במקרה ודאי ראוי שנחוש, ונהוי התראת ספק? י"ל דכבר כתבו תוס' [מכות דט"ז ב'], דכל שצריך מעשה לפטורו אמרי' דמסתמא לא יעשה המעשה, ולא הו"ל התראת ספק; ובזה יתורץ נמי קושיתם [גיטין ל"ג א'] שהקשו האיך אפשר לחייב סקלה על א"א, ניחוש שמא ישלח לה בעלה גט ויחזור ויבטלנו, ויפקעו קדושיה למפרע? וכ"כ הקשו [שבת ד"ד א'] בשופת בשבת קדירה לבשל או הדביק פת בתנור האיך יתחייב, שמא יסלקו הוא או אחר קודם שיתבשל ושיאפה; א"ב ה"נ אין חוששין שהמעשה שיעשה לעקרו קודם שיגיע זמן חיובו; אלא אמרינן מסתמא ישאר כדהשתא; ואע"ג דאכתי איכא למיחש לשמא לא יקלוט הזרע בארץ, הרי יש רוב כנגדו, דרוב גרעיני' הנזרעים קולטין שפיר; והרי כבר אמרנו שם [בפ"ט דסנהדרין הנ"ל] דכל שיש רוב כנגדו לא מחשב התראת ספק; ושם הבאתי ראי' ברורה לדברי [מנדה מ"ז ב' וסנהדרין ס"ט א'] בבא על הקטנה שהיא א"א, דלא מפטר מטעם ספק שמא תמצא איילונית, מדאיכא רוב כנגד'; ולפיכך לא דמי כלל לזורק אבן לגו, דתלוי ודאי במקרה, ואין רוב כנגדה]:

(מד) הא דמצרכינן שיזרע ב' גרעינין וגרעין חרצן במפולת יד: זהו דוקא לענין מלקות [וכסי' ל"ו]: אבל לענין לאסור הגדולין, אפילו זרע גרעין א' מתבואה או מזרע ירק אצל גפן הנטוע כבר; או נטע גפן או זרע חרצן א' אצל שבולת; או זרע גרעין זה ואח"כ זרע החרצן בצדו, או איפכא, הרי בכל אופן שהגיעו לעונת חיוב כמבואר [בסי' מ"ג] והוסיף הזרוע מקודם חלק ר' מבתחלה, משעה שהושרש חבירו, הרי נאסרו שניהן מדאוריי' בהנאה, וצריך לשרפן באופן שלא יהנה בשעת שריפתן מהן, ובין התבואה והירק, או נצני הגפנים, והקשין של תבואה, כולן אסור להנות מהן בשעה שישרפן [ס"ג]:

(מה) וב"ב אפילו לא זרען בכוונה, רק ראה כלאים בכרמו וקיימו, כיון שראה כן והניחו ולא עקרו, או סכך גפנו על ירק או תבואה, כל שהושרשו שניהן והי' על הגפן ענבים כפול, אם הוסיף זה על זה חלק ר' על מה שהיה גדול בתחלה, הרי נאסרו שניהן בהנאה; וה"ה בסכך שבולת ע"ג גפן וכדומה:

(מו) ולא עוד אלא אפי' עציץ נקוב שזרוע בו ירק או תבואה והעמידו תחת הגפן ושהה שם עד שהוסיף בגדולו חלק ר' על מה שהיה בתחלה, הרי נאסרו שניהן בהנאה. ולהר"ן [בראשית הגז] לא נאסרו הגדולים בכל אופנים הנזכרים בג' סימנים אלו, רק בשהיו הכלאים ג' גרעינים, דהיינו ב' מתבואה או ירקות וא' חרצן; או ב' מתבואה או ירקות אצל או תחת ענפי גפן שטעון ענבים כפול. ורב"מ [פ"ה מכלאים ה"ז] נסתפק דאפשר דגם הרמב"ם מצריך ב' מינים סמוך לגפן או לחרצן. ואני בעניי לא הבנתי ספיקתו של רבינו בזה, דהרי הרמב"ם [שם ה' כ"ג] שפתיו ברור מללו, דבהניח עציץ נקוב שבו ירק תחת הגפן, והוסיף חלק ר' נאסר, משמע ודאי אפי' מין א'? ולהרא"ש הלכות כלאים [סי' ד'] ס"ל להראב"ד דגם מין א' בכרם אסור רק מדרבנן בהנאה. וכתב עוד דלהר"י מין א' בכרם גם מדרבנן מותר בהנאה:

(מז) בח"ל מותר לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפן או הכרם, אפילו ב' מינים; דלא נאסר בח"ל מדרבנן רק לזרוע כל הג' במפולת יד; ואעפ"י שמותר לזרען, הגדולין אסורים לאכלן; ובמסופק בהן אם נזרעו כלאים מותרים [רמב"ם שם סי' פ"ת]. ובש"ע [סוף סי' רנ"ו] · דבח"ל בכל גוונא מותרים הגדולין, מדלא שכיח שיהיו נזרעים במפולת יד:

(מח) גם עכומ"ז שזרע כלאי כרם בשדהו, אסור בהנאה וטעון שריפה כשאר כלאי כרם שזרעו ישראל [רמב"ם פ"י ממאכלות אסורות. ותמהני שלא נזכר זה בי"ד סי' רנ"ז]?

אולם ישראל שזרע כלאים בשדה חבירו, ולא נודע לחבירו, שרי, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו [רנ"ו ס"ד]:

(מט) אין כלאי כרם אסורים רק בשים תרתי לריעותא, דהיינו בהגפן, וגם בהתבואה שזרע

גלדה

כלאי כרם

גדלה; בהגפן, משעה שטעון ענבים כפול עד שעה שנגמר כל גידול הענבים; ובהתבואה וירק משעה שהשרישו, עד שעה שנגמר כל צרכן; ואם בתוך זמן של זה וזה היו גדלי' יחד אפילו רק רגע א' בלי הרחק כראוי, נאסרו שניהן מיד בהנאה, ואפילו הקש של התבואה והעלים של הגפנים כל מה שגדל מהן באיסור נאסר בהנאה [רל"ו ס"ג]. ואם הגפן והתבואה היה א' מהן גדל תחלה בהיתר, ואח"כ גדל באיסור כלאים; וכגון שהגפן היה נטוע בהיתר ובו ענבים כפול הלבן, ובא א' וזרע בצדה תבואה והושרשה, הרי התבואה נאסרה כולה עם הקשין מיד מדגדל כולו באיסור, ובהגפן יש הילוק, דהענבים שבו שאין ניכר בהן מה שהוסיף גם באיסור, להכי אם ישוער שהוסיף חלק ר' באיסור נגד קל"ט חלקים שגדלו תחלה בהיתר, כולן אסורים בהנאה, ואם ישוער שהאיסור הוא פחות מזה, אז הגדל באיסור בטל בר' שגדל בהיתר, ומותרים כולן בהנא'; אבל עלי הגפנים שניכר בהן מה שגדל באיסור, הגדל באיסור אסור, ומה שגדל תחלה בהיתר נשאר בהיתירו; וכ"כ בהי' איפכא, שהיה התבואה תחלה קלת ממנה גדל בהיתר, כגון שהיה כאן שבלים שהושרשו בהיתר, ולא היה בהן גרעינים עדיין, ובא א' וסיכך גפן שבו ענבים כפול, ע"ג שבלים הנ"ל, ונתהוו גרעינים בשבלי', הרי הגרעינים שגדלו באיסור אסורים, והקשין שכבר גדלו בתחלה בהיתר מותרים; וכ"כ עלי הגפן שסככו, מה שניכר שגדלן אחר שסככו על השבלים אסור. ומה שכבר גדל בהעלים בהיתר, נשאר בהיתירו [עיין רל"ו ס"פו, והוא פ"ס ירושלמי פ"ה דכלאים וכ"כ תוס' פסחים דכ"ה א' ד"ה עיקרן]:

(נ) וכל זה בים ב' לריעותא; אבל בים רק הדא לריעותא דהיינו או בגפנים או בהתבוא', יש חלוק, דאם הריעותא הוא רק בהתבואה כגון שהושרשה, אבל ענבי הגפן לא הגיעו לפול הלבן, רק היו עדיין סמדר [ובשו"ע רל"ו קאמר שהיו בוסר; וכן כ' ג"כ ברמב"ם פ"ה מכלאים. ותמוה שהרי הוא גרוע הוא בוסר הוא פול לבן, ושיעור זה כזה (כפסחים נ"ג א')]. אז רק התבואה אסור בהנאה רק מדרבנן, מדעכ"פ שניהן הושרשו קנסוהו רבנן, וצריך לעקר' קודם שיגיעו הענבים לגודל פול הלבן; אבל הגפן וענביו נשארו בהיתירן; וב"ש אם לא היה בהגפן ענבים כלל שהדין כך, ואפ"ה עכ"פ התבואה אסור' ומטעם הנ"ל [שם ס"י]. אבל אם נשרו כל עלי הגפן כדרך האילנות בימי חורף בקור, אף שים ריעות' בהתבוא' כגון שהושרשה, אפ"ה הכל מותר [שם ס"יב]. אמנם אם הריעותא האחת היא רק בהגפן, כגון שים בהגפן ענבים כפול, וזרע בצדו תבואה או ירק שלא הושרש עדיין, הכל מותר עד שיושרש, ואז נאסרו שניהן מדאיכא תרתי לריעות' וכלעיל [שם ס"יא]. ואפי' ים הריעותא בהתבואה, כגון שהושרשה בצד הגפן שבשלו ענביו כל צרכן, אע"ג שלכתחילה אסור לזרוע ירק או תבואה אפ"ה בדיעבד מותרים אפילו הושרשו; וכן תבואה או ירק שבשלו כל צרכן, אע"ג דלכתחיל' אסור ליטע גפן בצדן, אפ"ה אם נטע, אע"ג שעשה בצדו ענבים כפול הלבן, הרי הן מותרי [כל זה הוא בהרמב"ם פ"ה הי"ג והי"ד ונזכר בי"ד רל"ו]:

(נא) עציץ נקוב אסור לנשאו תחת גפנים או תוך ד' אמות מהגפנים, ודוקא אם יש בהעציץ תבואה או ירק שהושרש [ולהר"ן הנ"ל (סי' מ"ז) דוקא כשים בהעציץ ב' מיני ירק או תבואה שהושרשו]. ואם העבירו אף שהוסיף בהעברתו חלק ר' מגידולו בתחל', אפ"ה כל שלא הישיב העציץ בארץ תחת או סמוך להגפנים, מותרים. אולם להר"ב [ס"פו דכלאים], גם בלא הושיב העציץ בארץ, כל שהוסיף חלק ר' בשעת העברתו תחת הגפנים שבהן ענבים כפול, נאסרו הזרעים. אבל הגפנים שהוסיפו ר' לא נאסרו; וכן משמע מירושלמי ומפשטות לשון המשנה שם כדבריו. מיהו עציץ שאינו נקוב, אפילו הושיבו תוך הכרם והוסיף חלק ר', אפ"ה מותר הכל, אבל חייב מכות מרדות [שם ס"יז]:

(נב) שיעור הוספת חלק ר' מגידולו, כ' הרמב"ם שמשערין כך בכל מין ומין כמה שעות צריך לו משיעקרו עד שיתיבש כל כך עד שלא ישאר בו טפה ליח'; דאם למשל צריך לכך ק' שעות אז אם נשתהה הירק הזה בכרם חצי שעה הרי הוסיף חלק ר' ונאסר. ונ"ל דדיינינן מהירק על הפרי; דאל"כ קשוין ודלועין לא יתיבשו רק אחר זמן מרובה מאד. ולהראב"ד [ספ"ה מכלאים] כך משערין, שתיכף כשיעקור קלח התבואה או הירק ישקלנו, ואם למשל יהיה משקלו אז ק' קווינט, ולאחר שע' שוב ישקלנו וימצא שחסר ממשקלו חצי קווינט עי"ז ישער שכשם שתוך שעה חסר ממשקלו חלק ר', כך כשישאר בקרקע בזמן גדולו הוסיף חלק ר' מגידולו בריטובתו:

כלאי כרם

(נג) **גפן** שיבש לגמרי, כי מת שרשו, אע"ג שעדיין עומד נטוע בארץ, **מותר** לזרוע **בלת** תבואה וירק; אבל גפן בחורף אע"ג שעומד או ערום מעלין ופירות, אפ"ה **כיון** שבקיץ הבא יוסיף תת כחו, לפיכך אסור לזרוע בלדו; ורק אם זרע אע"ג שהושרשו תחתיו מותרים [שם]:

(נד) **שיעור ההרחקה** שבין הגפנים להירק או התבואה; יש בזה ג' חלקים:

א). (נה) **אם** אין שם רק שורה א' של גפנים, אפילו יש בהשורה ק' גפנים אפ"ה דינן רק כגפן יחידי, וא"ל להרחיק בין הגפנים להירק או התבואה רק ו' **טפחים**; ואם לא הרחיק כשיעור הזה ביניהן, והגיעו הגפן והלמחים לעונת החיוב שזכרנו [לעיל סי' מ"ג וסי' מ"ט], הרי כל מה שיש מהגפנים ומהזרעי' תוך הו"ט נתקדש ואסור בהנאה:

ב). (נו) **אולם** אם יש שם כרם, דהיינו שיש שם כמה שורות של גפנים [כמבואר לקמן (סי' ס"ג)], ובא לזרוע בלדו תבואה או ירק, בזה יש חלוק; (א) דאם הוא כרם גדול שיש בו הרבה שורות של גפנים; וגם כל גפן רחוק מחבירו, לא פחות מד' אמות ולא מרוחקים ז"מז ח' אמות; וגם כל השורות הללו מוקפות גדר שגבוה לכ"הפ י"ט, ורחבו דהיינו המשכו, הוא לכ"הפ ד"ט [ועיין הר"ש ותיו"ט פ"ב דכלאים מ"ח וסימנך **חד ידן**]; או אם בא לזרוע בלד הכרם, דהיינו בין הגדר לכרם, לריך שיהיה הרווח ההוא שבין הכרם לגדר י"ב אמות, ואז מרחיק הזרע מהכרם ד' אמות, שהוא עבודת הכרם, **וזורע** את המותר; ואם אין שם רווח י"ב אמות, לא יביא זרע לשם; ורק **בדיעבד**, אם **אעפ"כ** זרע שם תבואה או ירק, כל שהוא תוך ד' אמות מהכרם נאסר מסניהן, **והשאר מותר** בדיעבד [רל"ו ס"מג]: (ב) **אבל** אם הסר א' מהתנאי' הנ"ל שהשורות רחוקים או **קרובים** ז"לז טפי מהשיעור שאמרנו, או שאין בהגדר התנאים שאמרנו בו, א"ל להרחיק **מעקרי** הגפנים רק ד' אמות וזורע המותר:

(נז) **בכל** מקום שלריך להרחיק מדינא ד' אמות מהגפנים, הרי אם לא **הרחיק, וזרע** ירק או תבואה תוך הד' אמות, הרי כל הזרע שגדל תוך הד' **אמות שמעקרי** הגפנים נאסר בהנאה, וגם מכל הגפנים שעומדים נגד הזרע נאסרו ב' שורות **דהיינו** אפילו השורה השנייה שרחוקה מהזרע טפי מד' אמות, אפ"ה גם היא **נאסרה בהנאה** [שם ס"כא]:

(נח) **ואפילו היו** שורות הגפנים רחוקים ז"מז **ח'** אמות או **פחות** מד' אמות, **דאז אין** דינן ככרם, ולפיכך כשירלה לזרוע בין השורות, א"ל להרחיק הזרע **מעקרי** הגפנים רק ו"ט; אפ"ה זה **דוקא** בזורע תוך הכרם, דהיינו בין השורות; **אבל בזורע חוץ** מהכרם שמלויים שם עוברים ושבים שלא ידע מהן בעל הכרם, **לריך להרחיק** ד' אמות משורה החלונה **של** הגפנים משום מראית עין, שהעומד בחוץ אינו **יודע** שכרם זה **גפניו** נטועים פחות או יותר משיעור הראוי [שם ס"לד]. **וב"ל** דכיון דרק משום מראית עין מרחיק א"כ אם אעפ"כ לא הרחיק כראוי, ואם רק הרחיק ו"ט מותר בדיעבד. **מיהו** אי"לסק **למס** תוך ובין השורות מותר לזרוע חוץ מו"ט ותוך ד"א מדאין מ'וי שם רואין, הרי כל מה שאסרו חכמים מפני מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור (בילה ד"ט א') ? **י"ל** זהו רק באיסור דאו' (כרטו"ז א"ח בל"ו סק"ט; ועי' מ"ב בזה בס"ד **בקופת הרוכלין** דף ל"א)]·

ג). (נט) **אולם** ההרחקה שאמרנו שלריך מעקרי הגפנים אם הוא כרם **גדול ויש** לו גדר כראוי, היינו רק בזורע בלד הכרם חוץ מהכרם **ותוך הגדר**; אבל אם זרע תוך הכרם בין שורות הגפנים, אפי' הזרע הוא חוץ מד' אמות **מעקרי** הגפנים, אזי נאסרו **כל** הגפנים שעומדים תוך הט"ז אמה מהזרע בכל לד סביב; אבל אם עומד גפן א' או ב' חוץ מהט"ז אמה מהזרע, לא נאסר; ורק אם תוך הד' אמות **סמוך** להט"ז אמות הנ"ל, או בסוף גבול הד' אמות מלומלמות אלו עומד שוב שורה של **גפנים**, הרי גם הם נאסרו בהנאה מדרבנן [ודו"ק היטב ברמב"ם פ"ו מכלאים וכס"מ שם ובי"ד **רל"ו** סימן י"ט וכ']:

(ס) **וכן** כרם שיש באמלעו מקום פנוי מגפנים, אם מתחלה היו כל שורות **כרם** זה מרוחקים ז"מז ח' אמות, הרי אין זה כרם, ורשאי לזרוע סמוך להגפנים **במרחק** ו"ט: אבל אם היו השורות מרוחקות מתחלה ז"מז ד"א או פחות מח', ואח"כ נעקרו **גפנים** באמלעו

כלאי כרם

במלבן, לא דוקא אם מקום הפנוי הוא השטח ט"ז אמה על ט"ז אמה, דמותר לזרוע במקום הפנוי הזה במרחק מכל צד ד' אמות מעיקרי הגפנים; אבל באין מקום הפנוי ט"ז אמה על ט"ז, אסור לזרוע כלל במקום הפנוי; ובדיעבד אם זרע שם במרחק ד"א מעיקרי הגפנים, הר"ז מותרים [שם סל ד ומ"ב]:

(סא) וכן שביל מפולש שבין ב' כרמים, כך דינו דאם הוא רחב ט"ז א', מרחיק רק ד"א מעיקרי גפנים מב' הצדדים וזורע את המותר; אבל באין השביל רחב כנ"ל אסור לזרוע שם אפי' במרחק ד"א מהגפנים [שם ס"נא]:

(סב) כבר אמרנו לעיל דכל כרם צריך להרחיק הזרע ממנו ד"א; וכהאי דינא ככרם הוי בשמרחיק ו"ט, כמו בגפן יחידי דסגי ליה נמי בהרחקה כזו מהזרע; ולכן צריך שנדע שאין נקרא כרם רק כשיש שם ב' שורות גפנים או יותר, וכל שורה יהיה בה לכה"פ ג' גפנים; ואעפ"כ יש חילוק, דאם אין בהכרם רק ב' שורות, וצריך שיהיה כל גפן שבהשורה מרוחק מחבירו לא פחות מד"א, ולא מרוחקים ז"מ ח' אמות; וכל זה חוץ ממקום שנוטע הגפנים עצמן; אבל במקורבי' תוך ד"א, או מרוחקים ז"מ ח"א, אין דינן ככרם, ומרחיק מהם רק ו"ט וזורע [שם ס"לב]: ונ"ל דעכ"פ הולה להשורות צריך להרחיק מכל שורה שהלונה ד"א, משום מראית עין; דמ"מ ב' שורות המרוחקים או מקורבים יותר מהראוי, מאילו הי' שם ג' שורות שמרוחקים או מקורבים יותר מהראוי וכמבואר בש"ע בסעיף ל"ד וכמוזכר באות הסמוך:

(סג) וה"ה בהיו שם ב' שורות המרוחקות ז"מ ח' אמות, אם בא לזרוע בין השורות, מרחיק רק ו' טפחים מעיקר הגפנים וזרע המותר; ורק בשבא לזרוע חוץ מהשורות אע"ג שהשורות ז"מ ח' אמות ואין דינו ככרם, אפ"ה צריך להרחיק ד"א מעקרי הגפנים, מפני מראית עין שהעומד חוץ להשורות אינו יודע שהשורות ז"מ ח"א [שם ס"לד]:

(סד) ואם היו ג' שורות, אע"פי שיש ביניהן פחות מד"א, הרי אלו כרם, ורואין את האמצעים כאילו אינם [שם ס"לג]. ונל"ם דזה דוקא כשב' שורות החיצונות מרוחקים ז"מ לכ"הפ ד"א:

(סה) הנוטע ה' גפנים, ב' כנגד ב' ואחת יוצאה זנב, כזה [illegible], זה נקרא כרם קטון, שצריך נמי להרחיק מכל גפן שבו ד"א לכל צד; והוא שגפניו נטועין בהרחק הראוי כמו שאמרנו בסי' הקודם; אבל כשנטועים ב' נגד ב' ואחת באמצע כזה או ג' בשורה א' וב' כנגד ב' שמתוכין שבהג', כזה, או ג' בשורה א', וב' כנגד שני שקצוות שבהג' כזה, כל הנך אין דינן ככרם, ומרחיק מכל גפן רק ו"ט לכל צד וזורען [שם ס"לז]:

(סו) השורות שאלו שאמרנו צריך שיהיו מכוונות כל גפן מול לחבירו [שם ס"מ]; אבל כרם שאינו נטוע שורות שורות, אלא מעורבב, הרי אנו רואים אם יש בכל הכרם ללקט בין הגפנים הנטועים בערבוב ב' כנגד ב' ואחת יוצאה זנב, הרי אנו רואים את האמצעים כאילו אינן, [וכלעיל בנטועים הגפנים בקירוב יותר מהראוי] ודינו ככל כרם [שם]:

(סז) שתי שורות שאמרנו שנקראים כרם, ת"ל שיהיו עומדים ע"ג קרקע שוה; אבל צריך שלא יהי' עקרי גפנים שבשורה א' גבוה י"ט למעלה מעקרי הגפנים שעומדים בשורה השניה שעומדת למטה מזו, דבכה"ג, אין ב' השורות מצטרפות, ולא נקרא כרם, וה"נ להרחיק מהן רק ו' טפחים לכל צד [שם ס"לו]:

(סח) וכ"כ א"צ שיהיו ב' השורות שייכי' לאדם א', אלא אפילו שייך כל שורה לאדם אחר ויש הפסק בין השורות שדה או דרך של אדם פרטי, או שדרך הרבים או גדר הגמוך מי"ט מפסיק ביניהן. אעפ"כ מצטרפין להיות דינן ככרם, כל שאין רוחב ההפסק שבין ב' השורות רחב ח"א [שם ס"לח]:

(סט) והא שאמרנו שהמרחק ד' אמות שצריך להרחיק מכרם, וההרחק ו"ט שצריך להרחיק מגפן יחידי וכדומה, כולן נמדדין מעיקרי הגפנים. הנ"מ באין שריגי הגפנים מתפשטין מתעל להזרע; אבל במתפשטין לשם, אפילו דמרחיק הזרע מעיקרי הגפנים ק' אמה

לאי כרם

אמה, הרי כל שהוסיף חלק ר' בהילך וההענבים שבגוף הגפנים, נאסרו שניהן בהנאה [שם סכ"ז]:

(ע) ולא עוד אלא אפילו אם השכיב שריגי הגפנים על שבכה של קנים או על אילן סרק, אסור לזרוע תחת מותר הקנים או מותר ענפי האילן סרק, אף שלא השתרגו לשם ענפי הגפן אם רק ניח"ל שישתרגו הענפים על מותר ההוא; ורק אם זרע תחת המותר, כל שהרחיק מעקרי הגפנים כשיעור הראוי מותר בליעבד; אבל מה שתחת הענפים, אפי' מורחק כשיעור מעקרי הגפנים נאסר:

(עא) אולם אם השכיב השריגים על ענפי עץ מאכל, מותר לזרוע תחת הענפים שלא עלו לשם השריגים; ואם אח"כ התפשטו גם לשם השריגים, כל שלא הוסיף חלק ר' משעה שנודע לו, הר"ז מחזיר הענפים לצד אחר ומסירם מעל הזרוע ומותר הכל; אבל בהשכיבם על שבכה קנים או אילן סרק, אע"ג שאמרנו לעיל דבדיעבד כשזרע תחת המותר מותר, אף על פי כן כשחזרו והשתרגו השריגים על המותר ממעל להזרע, אע"ג שלא הוסיף חלק ר', אינו מועיל להסב ולהחזיר השריגים מעל הזרע שתחתן, כבמותר אילני מאכל לעיל, אלא צריך לעקור הזרעים משם ולשתלן במקום אחר [שם סכ"ז וכ"ח וכ"ט]:

(עב) הא שאמרנו שאין נקרא כרם רק בשיש בו ב' שורות גפנים, זהו דוקא במושכבים גזעי הגפנים על הקרקע, אז אם הם בשורה אחת אפי' ק' זה אצל זה בשורה, דינן כגפן יחידי, ומרחיק מהם הזרע רק ו"ט. **אבל** אם נטע ה' גפנים בשורה אחת, וערסן ע"ג כותל גבוה י"ט, או ע"ג קנים גבוהים י"ט, וכדומה, זהו שנקרא ערים, שאע"ג שהוא רק שורה א' דינו ככרם, וצריך להרחיק ממנו הזרע ד' אמות מכל הצדדים; ועריס חמור עוד מאשר כרם, דאשר כרם שמוקף גדר, מותר להסמיך גפנים בצד זה מהגדר, וזרעים בצדו השני, [וכלקמן אות פ"ה]: אבל בעריס, שהגפנים ערוסים ע"ג ראש הכותל כמו שבאותו צד שהגפנים שם צריך להרחיק הזרע מגזע הגפנים ד' אמות, כ"כ באותו צד של הכותל שאין שם הגפנים צריך להרחיק הזרע מגוף הכותל ד"א. וכן הדין כשערס שורה א' של ה' גפנים תוך הריץ שעמוק י"ט ורחב ד"ט, הרי דין החריץ כדין הכותל, וצריך להרחיק הזרע מב' שפתי החריץ ד"א, כמו שצריך להרחיק ד' אמות מהגפנים באותו צד שהגפנים שם:

(עג) **ואם** הה' גפנים או יותר הערוסים על הכותל, רחוקים מהכותל ד"א או יותר, אין המרחק ההוא שבין שורה הגפנים להכותל נחשב בכלל הד"א; אלא כשבא לזרוע באותו צד של הכותל שהגפנים נטועים שם צריך להרחיק ד"א מעקרי הגפנים אע"ג שהוא רחוק מהכותל יותר מד"א; וכשבא לזרוע באחורי הכותל שאין שם הגפנים, הר"ז מרחיק מהכותל ד"א אע"ג שרחוק מעקרי הגפנים יותר מד"א [שם סג"ו וג"ז וג"ח]:

(עד) **כל** זהו לדעת הרמב"ם ושו"ע: אבל להראב"ד, וגם לרבינו רב"א זצוק"ל [פ"ו דכלאים (מ"ז) (מ"א)] דוקא באותו צד של הכותל ששם הגפנים, צריך להרחיק ד"א הזרע מהגפנים אבל באחורי הכותל שאין שם גפנים, א"צ להרחיק כלל הזרע מהכותל, דהרי אפי' רק גדר מפסיק [כלקמן אות פ"ה]; ואע"ג דהכא הגפנים ערוסים בראש הכותל, והרי בכה"ג אין הגדר מפסיק [כלאים פ"ד מ"ז]? י"ל התם הרי מיירי שעומדים גפנים בב' עברי הכותל, וערוסים יחד מב' הצדדים בראש הכותל; משא"כ הכא שאין גפנים רק בעבר א' מהכותל.

[ומה שהקשה על זה רכ"מ (פ"ה מכלאים) דלפי דברי רבותינו אלה נ"ל דמה דקאמרו ב"ה (רפ"ו דכלאים) דמודדין הד"א מן הגדר לשדה, היינו באותו צד של הכותל שנטועים שם הגפנים, דאם השורה מרוחקת מהכותל למטה ב' אמות, אז א"צ להרחיק הזרע ד"א מעקרי הגפנים, אלא מודד הד"א מהכותל, דהיינו ב' אמות מהגפנים; ועל זה ק' והיכא סגי בהכי, וכי עדיף הך גוונא מאילו היתה שורת הגפנים סמוכה להכותל, דהיה צריך להרחיק מהגפנים ד"א; והכא שמרוחקת השורה מהכותל, תסגי במרחיק הזרע מעקרי הגפנים ב' אמות? **כבר** תירץ הג' רב"א זצוק"ל, דה"ט משום דבאמת הרי יש כאן רק שורה א' גפנים דדינה שא"צ להרחיק ממנה רק ו"ט (וכלעיל אות ס"ב) ורק הכא משום שהשורה ערוסה ע"ג הכותל, נידונת השורה זו ככרם; נמצא שרק הכותל היא שעשתה השורה ככרם: לפיכך רק מהכותל צריך להרחיק חיוב ההרחקה מהכרם. **אמנם** לי אני העני ק', דהרי בשהשורה גפנים מרוחקת מהכותל למטה ד' אמות, ודאי לא תיסק אדעתין דמכח הך סברא דחשבינן הכותל שהוא הכרם ולא להשורה, יהי' מותר לזרוע סמוך לשורת הגפנים מיד: **וכן** מסתבר דמה"ט נקט הראב"ד וגשא משלו במרוחקת השורה מכותל ב' אמות: הייט משום דאילו היתה מרוחקת

כלאי כרם

מרוחקת השורה מהכותל ג' אמות, הי' צריך להרחיק הזרע מהשורה ד"א; וכ"ש במרוחקת השורה מהכותל טפי: וא"כ איך סתמו וקאמרי ב"ה דמודדין מד"א מהכותל, והרי איכא גווני טובא שאין מודדין מהכותל? והוא לדברי הרמב"ם הנ"ל הרי דרך כבושה לפנינו במשנה, דב"ה דקאמרי דמודדין מד"א מהכותל, היינו כאותו עבר פני הכותל שאין שם השורה, גם שם צריך להרחיק הזרע ד"א מגוף הכותל]: וא"ת א"כ יהי' ב"ה לחומרא, ולא נשנה בעדיות (פ"ו)? י"ל כדאמשיל בבהמ"ד, היינו בהצד שהגפנים שם, דהו"ל לקולא לב"ה (כחולין ד"מ א'):

(עה) ועוד נ"ל דאליבא דכ"ע גם בערים צריך שיהיה כל גפן מרוחק מחבירו לכה"פ ד"א, ולא יהיה מרוחק מחבירו ח"א; דעריס לא עדיף מכרם; וכן משמע מהר"ש והר"ב [כלאים פ"ו מ"ז, ודו"ק]:

(עו) והא דצריך להרחיק הזרע מהערים, היינו רק בזורע בפני הכותל, להרמב"ם בב' פניו, ולראב"ד והגר"א רק באותו פני הכותל שהגפנים תמוכים עליו; אבל לכ"ע בזורע בקצה שורת הגפנים והכותל, א"צ להרחיק רק ו"ט כמגפן יחידי; כך כ' הגר"א ז"ל [פ"ו מ"ו]. ונ"ל דעל כרחך מוכח כדברי רבינו; דאל"כ הא דאמרי' לקמן [סימן ע"ז] בפסקי ערים, דיש בין ב' הפסקין ח"א וטפח, מרחיק ו"ט וזורע; וק' במאי עסקינן, אי דשרי לזרוע בפני השורה וגם שם שרי לזרוע בהרחק ו"ט, וכי ס"ד כן, דמי עדיף זו מב' עריסין, דאסור לזרוע בפני השורה רק בהרחק ד"א [וכן הקשה באמת הראב"ד בפ"ח מכלאים]? אע"כ דבים ביניהן ח"א וטפח, מותר לזרוע רק באמצע פסקי הערים ממש, דהיינו משום בין ב' הגפנים שבב' ראשי השורות של ב' העריסין בהרחק ו"ט; והא תינח אי נימא דבכל ערים דעלמא, א"צ להרחיק הזרע מצד ראש שורת הערים רק ו"ט: א"כ ה"ל אע"ג שיש כאן ב' עריסין סמוכין, ותו שכבר היה שם גפן בהמקום הממוצע בין ב' העריסין, לא תימא דהו"ל ככרם שחרב באמצעו, דדינו כבתחלה [כלקמן סימן ע"ח] או כשביל שבאמצע כרם [לקמן סי' פ"ט]; אפ"ה בערים שאינו רק שורה א' הקילו דדינו ככל צד ראש ערים דעלמא וסגי במרחיק ו"ט: ורק באין כאן ביניהן רווח ח"א וטפח, אסור לזרוע ביניהן, מדיש ערים בצד זה וערים מצד זה. אבל אי נימא דבכל צד ראש ערים דעלמא נמי צריך להרחיק שם הזרע מראש השורה ד"א, ק' איך נקל הכא בין ב' ראשי עריסין טפי מבכל צד ראש ערים, שצריך להרחיק משם הזרע ד"א, והכא שיש גם ערים אחר בצדו, תסגי בהרחק ו"ט? ודוחק לומר דגם בין ב' פסקין צריך להרחיק מכל צד ד"א, והא דקאמר במשנה [פ"ו מ"ו] וזורע את המותר, היינו אותו טפח שיש שם יותר מהח"א: דליתא דהרי ברמב"ם ובש"ע קאמר בפירוש שכשיש שם הרחק ח"א ועוד בין ב' הפסקין, סגי במרחיק מכל צד ו"ט? אע"כ כדאמרן, דמן הצד של ראש הערים א"צ להרחיק רק ו"ט:

(עז) אם נטע י"א גפנים בשורה א' וערסן ע"ג הכותל או על גבשושין וכדומה, ונעקר מביניהן הגפן האמצעי, ונמצא שנשארו ה' גפנים ערוסין מצד זה, וה' גפנים ערוסין מצד האחר והרווח באמצע; זהו הנקרא פסקי ערים דקיל טפי מכרם שחרב באמצע דצריך שז"א [וכלקמן סי' ע"ח]; אבל הכא שאינו רק שורה א' סגי במרוחקים ראשי הפסקין מהדדי ח"א וטפח. [כך מפורש בירושלמי, שזהו שיעור הטופח שזכר התנא. ולפ"ז יהיו דברי הירושלמי אלו, כפי הגירסא שלפנינו בהתוספתא (פ' דמכילתן) דגרס „ח"א וחלק ששי באמ" דהרי כל אמות דכלאים היינו בני ו' טפחים (כעירובין ד"ג ב'). אולם ברמב"ם (פ"ח דכלאים) ובש"ע (י"ד רצ"ז ס"ס) מהא שהיה הגרס' להם בתוספתא וחלק ששים באמה. ולא זכיתי לידע ולהבין האיך הי' הגרסא להם בזה בהירושלמי, שהרי מפורש שם טפח, וכן העתיק הראב"ד? ועוד אני תמה כיון דאמות כלאים נמדדות שוחקות (כעירובין ד"ג ב'), דהיינו שלא בצמצום: וכל אמות כלאים הוא בת ו"ט, וכל טפח הוא ד' גודלין, נמצא חלק ששים באמה הוא $^{2}/_{5}$ אצבע; וא"כ האיך נוכל להוסיף על שיעור ח"א שנמדדו שלא בצמצום, עוד $^{2}/_{5}$ אצבע? דמי יכול לומר שיהיה בודאי $^{2}/_{5}$ אצבע יותר מח"א, הרי אם ירחיק קצת בין אצבע לאצבע שבו"ט של הח' אמה, או יקרבן קצת כבר יהי' מובלע ביניהן $^{2}/_{5}$ אצבע שצריך]?

(עח) אולם אם יש בין ב' ראשי פסקי הערים ח"א וטפח שהזכרנו בסי' הקודם, אז א"צ להרחיק הזרע מראש כל פסיק רק ו"ט; ואם אין ביניהן מרחק כזה, אסור לזרוע שם; ורק בדיעבד אם זרע שם באמצע בהרחק ו"ט מכל ראש פסיק מותר בדיעבד. ונל"פ דדוקא באמצע הרווח ממש, או כל הרווח שכנגד הרווח הממוצע בין ב' העריסין מותר לזרוע במרחיק ו"ט מהגפנים שבראש שורת הערים; הא בבא לזרוע מול פני רוחב שורת הערים, ודאי צריך להרחיק ד"א, בין שמקורבין או מרוחקין הב' ראשי פסקי הערים

תחי

כלאי כרם

ספי מהראוי או פחות מהראוי; ואם זרע תוך ד"א מול פני העריס, הר"ז קידש הכל, דהרי גם פסקי עריס, רק ב' עריסין המה, בעלי ה' ה' גפנים, וכי נקל בפסקן עריס ספי מבכל עריס דעלמא; ואין כ"מ בין זל"ז רק ברווח המכוון בין ב' העריסין, שבכל עריס מותר לזרוע בצדו בהרחק ו"ט; אבל מדים להרווח שבאמצע עריס מכאן ועריס מכאן, וגם כבר היה בהרווח גפן, רק שנעקר, החמירו לכתחלה לא יזרע שם אם אין בהרווח ח"א וטפח:

(עט) כרם גדול שהיו כל שורותיו מרוחקות זמ"ז כדינן [כלעיל סי' ס"ג] ואח"כ נחרב, דהיינו שיבשו או נתעקרו כמה גפנים מכמה שורות, אז אם נשארו בהכרם י' גפנים שגדלין על רווח כ' על כ' אמה, ויהיו מכוונים כשני פעמים ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב; או שנשאר י' גפנים על רווח כ' על כ' אמה, ויהיו ששה מהם ג' נגד ג', הר"ז כרם דל, שצריך להרחיק הזרע מכל גפן שבקצוות הכרם ד' אמה, אע"ג שכל גפן מרוחק מחבירו ספי מח' אמות [שם כל"ה]:

(פ) נ"ל דכל מכוונות שנזכרו בגפני כרם, א"צ שיהיו כל א' וא' מרוחק מחבירו במרחק שוה, אלא בשלשה נגד שלשה, סגי כששלשה שבשורה זו עומדים מכוונים בשורה א' נגד הג' שבשורה השנית אע"ג שבכל שורה ושורה אין הגפנים שלה עומדים במרחק שוה; וכגון שגפן א מרוחק מגפן ב ד' אמות, וגפן ב מרוחק מגפן ג ו' אמות; וגם שורה אחת מרוחקת מחבירתה ז' אמות, כזה [illegible] אפ"ה כיון שיש כאן ב' שורות, וכל גפן שבשורה א' מכוון נגד הגפן שבשורה השנייה, הרי זה כרם, וצריך להרחיק ממנו ולחוץ ד' אמות, ובלבד שיהיו השורות כ"א מכן שוה בהמשך. ובכ"ב ב' נגד ב' וא' יוצאת זנב, ג"כ א"צ רק שיהיה מרחק א מן ב כמרחק ג מן ד, ומרחק ב מן ה, כמרחק ד מן ה, וכ"כ הרחק מן ג, כהרחק ב מן ד: אבל א"צ שיהיה הרחק שבין ב' השורות כהרחק שבין כל גפן לחבירו שבאותה שורה:

א ב ג
* * *
* * *
ד ה ו

א ב
* *
ה
*
* *
ג ד

(פא) אע"ג שאמרנו [לעיל סי' ס"ה] שכל שאין דין הגפנים ככרם סגי בשמרחיק מהם הזרע רוחב ו"ט; זהו דוקא הנטועים במישור קרקע שוה; אבל בנטוע בנקע שהיא כעין גומא, והיא עמוקה עשרה טפחים ורחב ד"ט, אסור לזרוע תוך הגומא ההיא עד שירחיק ד"א לכל רוח, ואפילו נטוע שם רק גפן יחידי. וכ"כ גפן אפי' יחידי שמוקף גדר גבוה י"ט ורוחב הגדר בהמשך מגד לגד ד"ט, אסור לזרוע בתוכו עד שירחיק לכל צד ד"א; ובדיעבד אם זרע רק בהרחק ו"ט שרי [שם כג"ד וכ"ה]:

(פב) עריס שהשבכה שהגפנים מושכבים עליו, מתפשט על השדה, אם עומד בשדה בארץ תחת השבכה, ויכול ללקט האשכולות מהשריגים שעל השבכה, הר"ז אסור לזרוע תוך ד"א מקצה השבכה ולחוץ סביב: אבל אם השבכה גבוה כ"כ עד שאינו יכול ללקט האשכולות כשיעמוד למטה, וכגון שהשבכה עם גפנים שעליה עומדים על מדריגה גבוה, אז אינו אסור לזרוע רק תחת השבכה, *) או אפילו הוצא לה אבל הוא תוך ד"א מעיקרי הגפנים [שם סס"ג]:

(פג) אע"ג שאמרנו לעיל [סי' ע'] דתחת מותר השבכה שאין שריגי הגפן מונחים שם אסור לזרוע; עכ"פ בשעומד אדם תחת השבכה ואינו יכול לקטוף האשכולות מעל השבכה, אף על גב שתחת השבכה אסור לזרוע, עכ"פ מותר לזרוע סמוך לשבכה ולחוץ, אע"ג שהגפנים מעורסים על השבכה. ולא עוד אלא אפילו בשיש ב' כותלים סמוכים יחד כמין גאם וערוסים עליהן ה' גפנים כזה* או כזה* שדין הגפנים הללו כדין כרם, מלמעורסין על ב' הכותלים האלו, אפ"ה א"צ להרחיק הזרע רק ו"ט מעקרי הגפנים שמונחין על הכתלים; וגם מותר לזרוע סמוך למותר הכותלים שהגפנים ערוסים עליהן אם רק הוא חוץ לו"ט מעקרי הגפנים [שם סס"ג]:

(פד) אע"ג שאמרנו לעיל הגפן שמוקף גדר צריך להרחיק ממנו הזרע ד"א [פי' סי' פ"א]; אפ"ה גנה קטנה שמוקפת גדר, וגפנים ערוסים על ראשה סביב לגנה מבחוץ

*) נ"ל אבל חוצה לה מותר אפי' הוא תוך כו'

כלאי כרם

מבחוץ, הרי אם יש בהגנה כדי רוחב בוצר וסלו מכל צד וצד סביב, דהיינו ג׳ אמות, ויהיה נפ״ז רוחב הגנה דע״ד אמות על פני כולה, מותר לזרוע כל הגנה; ואם לאו אסור לזרוע בתוכה [(סס״א) וקק״ל מזה לדעת הרמב״ם וש״ע שהבאנו לעיל סי׳ ע״ג ? וי״ל]:

(פה) **הפסק** שצריך בין כרם לזרע, או שבין ב׳ שורות גפנים, בשלא יחשבו ב׳ השורות ככרם, היינו רק בשיהיה הגדר שמפסיק ביניהן גבוה י״ט, ורחב ד״ט בהמשכו; ואם מפסיק ביניהן חריץ, צריך שיהיה עמוק י״ט ורחב ד״ט משפתו לשפתו, ורק אז מחשב הפסק ומותר ליטע גפנים מצד זה ככרם, ולזרוע על שפה האחרת [סמ״ס]; ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככי׳ בראש הכותל או תוך החריץ [שם ס״ג]:

(פו) **ולא עוד אלא** אפי׳ מפסיק ביניהן רק מחיצת הקנים, שאין כל קנה מרוחקת מחברתה ג״ט, הר״ז הפסק, ומותר לזרוע בכל מקום המופסק מצד א׳, וליטע גפנים שבכרם סמוך להמחיצה בצד האחר [שם סמ״ב]:

(פז) **גדר** שנפרץ, עד י׳ אמות, מחשב כפתח, ומותר להסמיך הירק להגפנים אפי׳ במקום הפרוץ [ונ״ל דעכ״פ לא עדיף רווח הפתח מהגדר עצמו; ולפיכך גם במקום הפתח צריך להרחיק הזרע מהגפנים כעובי הגדר]. אולם אם הפרוץ הוא יותר מי׳ אמות אז צריך להרחיקן זמ״ז במקום הפרוץ כדינו. וכ״כ בכל פרוץ המרובה על העומד, אפי׳ אין כל פרוץ ופרוץ רחב י״א, רק שהוא רחב טפי מג״ט, אסור לזרוע נגד הפרוץ עד שירחק כדינו; אבל בפרוץ כעומד, אף נגד הפרוץ א״צ להרחיק [שם סמ״ו]:

(פח) **חצר** קטנה שנפרצה במלואה לגדולה כזה, אם הגפנים בגדולה נאסרו הזרעים שזרע בקטנה אף שהרחיק כדינו ד״א, ואפילו אין הפרצה רחב י׳ אמות [עי׳ רש״י עירובין ד״ב סע״א]; אבל הגפנים מותרים. [ונ״ל דדוקא במרוחקים מהזרע ד״א, או בשהפרצה פחות מי״א]. אולם אם הגפנים בהקטנה מותר לזרוע בגדולה; דדוקא בתרתי לריעותא שהכרם יהיה בגדול, אז נקראת הקטנה על שם הגדולה; והו״ל כזורע בכרם [שם סמ״ט, ועתוס׳ עירובין ג״ב ב׳]:

(פט) **שביל** שבין ב׳ כרמים, אע״ג שהוא מפולש ביניהן, הרי הוא ככרם שחרב באמצעו, דדוקא כשרוחב השביל ט״ז א׳, מותר לזרוע שם בהרחק ד״א מעקרי הגפנים מב׳ הצדדים. אבל חריץ שעמוק י״ט ורחב ד״ט שמפולש בין ב׳ הכרמים, מותר לזרוע תוך החריץ אפילו סמוך להגפנים שבחוץ; אבל אם אין החריץ מפולש, אסור לזרוע בתוכו עד שיהא רחב ט״ז א׳, ואז שרי לזרוע בתוכו בהרחק ד׳ אמות מכל צד מעקרי הגפנים [שם ס״נ וסנ״א]:

(צ) **גפן ילדה** שאינה גבוה טפח, אע״ג שיש בה ענבים כפול, אינה מקדשת הזרעים; בד״א בכרם קטן דהיינו ב׳ נגד ב׳ וא׳ יוצא זנב; וא׳ מהגפנים היא ילדה כזאת, אבל כרם גדול וכל גפניו כך, הר״ז מקדש בלא הרחיק כדינו [שם סנ״ב]:

(צא) **אע״ג** שהגפנים רחוקים מהזרע ד״א, אם נכנסו עקרי הגפן לתוך הד״א, צריך לעקור השרשים ההם; אבל שרשי התבואה שנכנסו לתוך הד״א, מותר [שם סנ״ז]:

(צב) **ג׳ גפנים** שהבריכן ראשן תחת הקרקע, אם ניכר היטב מקום הגזע ששם תחתיו שרשי הגפנים, ויש בין כל גפן לגפן שבאלו הג׳ לא פחות מד״א, ולא רחוק ח״א, הרי אלו מצטרפין לג׳ גפנים אחרים להחשב יחד כרם: אבל אם לא ניכר גזען, או שניכר אבל איק רק ב׳ גפנים שהבריכן, אז לא הביאי כ״כ להצטרף לגפנים אחרים שבצדן, ומרחיק מהן רק ו״ט וזורע [שם סנ״ו]:

(צג) **בית** שבכרם, חציו מקורה וחציו אינו מקורה, וגפנים בצד זה מותר לזרוע בצד האחר סמוך להן, אע״ג שהגפנים והזרע כולם תוך ד׳ כותלי הבית סביב, אפ״ה פי התקרה יורד וסותם בין מקום המקורה להמקום שאינו מקורה; אולם אם השווה את קרויו, אסור. [אולם פי׳ של דבר זה מהו שהשווה קרוי? הנה רט״ז [שם ס״ק י״ח] פי׳ דר״ל שקירה גם חלק הבית שלא היה מקורה בתחלה; ואתמ״כ״ר זה אינו במשמעות

כאלות

בתי כלאים

כלאי כרם

המינוס, דא"כ כפי שנ"ל ואם קירה כולו אסור; ותו דא"כ פשיטא ומאי למימר, דהרי אין כאן הפסק כלל? ובאמת דברי רע"ז אלו לקוחים הם מפי' רש"י [עירובין צ"ג א'] ולא זכיתי להולמן. — אולם בסוכה [די"ט א'] פירש"י באופן יותר מתקבל לאוזן במשמעות הלשון של השווה את קרויו; וז"ל שם, שהנמיך קרויו של בית וכו'; וכוונת רש"י ז"ל, ר"ל משום שהקורה שמניחין ממעל להפתח, רגילין לעשותו כמין דיומד, דהיינו שיהיה בשביו כמין זויה, ומניחין על זוית זה קרויו של בית, שהם קנים וכשרי' דקין, ועליהן טחין טיט למעזיבי' כדי לאשווי גומות שעל פני הקנים והכשרים [כב"מ קי"ז א']; ומגם ע"י שהניחו שקרוי תוך הזוית של הקורה שממעל להפתח, ע"י כך כל העומד תוך הבית רואה בליטת פה הקורה שממעל לפתח, כמו שנראה בציור זה בנקודת א, שפה היא הבליטה הנראית תוך הבית; ובלי זה נתונה כאילו היה קנה כותל שממעל להפתח, וזהו הקלא כותל שנעשה ע"י פה הקרש יורד וסותם. אמנם מה דקאמר בש"ס שהשווה את קרויו, היינו שהניח שקרוי של הבית נמוך ושוה עם תחתית פני הקורה שממעל לפתח, וכזה ועי"ז לא נראה שום רושם כותל ממעל לחלול הפתח; ולפיכך בכה"ג ה"א לומר פה הקורה יורד וסותם, מדאין כאן שפה בולטת, דנימא דנהוי כשתחלת כותל דיורד וסותם, וזה מוכח מדברי רש"י למעיין שם. אולם לית מרבותינו ז"ל, היה נראה גם הכא בכלאים ראוי לפרש כמו שפי' רש"י בסוכה; ויחישב לפי"ז עפי לשון שהשווה את קרויו, ר"ל שהניח התקרה נמוכה ועי"ז יהיה תחתית הקרוי שוה עם תחתית פני הקורה שממעל להפתח. [ועי' עוד (בא"ח סי' שס"ג) שם כ' בב"י דצריך שלא יצא שפת הקורה מאופע, וכ"ל כאן מזה מוכח דס"ל לרבינו דגם במאופע שפת הקורה שממעל להפתח, אין כאן שפה לפה התקרה, דנימא שיורד וסותם; א"כ ה"נ הכא בכלאים כן. אבל רמו"ז (שם ס"ק ב') כ' דגם בקורה מאופע מהני, אבל צריך שיהיה פני הקורה רחב ד"ט, וע"ש]:

(צד) ירק שנטעו בסמוך לגפן, ונאסרו מדהוסיף חלק ר'; ואח"כ נעקר הגפן ונשאר הירק במקומו שבתחלה, והוסיף בגדולו עד שהרבה גדולו שאח"כ בשיעור מאתים יותר מבתחלה אף על פי כן כולו אסור, שאין גדולי היתר מבטלין את העיקר שכבר נאסר [שם סי"ח]:

(צה) כל מעשה שאסור שאינו נאסר רק בהתכוון האדם לעשות כן, בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו [תוס' יבמות ד"פג ב']. לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואה או ירק של חבירו, או סיכך גפן חבירו ע"ג ירק או תבואה של עצמו, או שהניחן של חבירו, אע"ג שאחר שסיכך זע"ז הוסיף הגפן והתבואה או הירק חלק ר', לא נאסר רק מה שהוסיף מהגפן או התבואה וירק של עצמו, ולא מה שהוסיף בהשייך לחבירו [שם ס"ד].

ואגב דאתא לידן הך מלתא, ראינו לדקדק בה, כי היכא דלא תקשי לן שמעתתא אהדדי. שלש הלכות יש בזה: א) כל מעשה שאסור, שא"ל בה כוונה לעשותו, דהיינו שאפי' היה נעשה המעשה מעצמו, היה אסור, כגון שנתק חלב ודם וכדומה לתוך תבשיל של חבירו, והרי אם גם היו אלו נופלין מעצמן לתוך התבשיל, היה נאסר; בכל כה"ג אדם אוסר דבר אף שאינו שלו (כתוס' יבמות הנ"ל). ב) אבל כל דבר שאין המעשה אוסר שום דבר אם לא התכוון לכך, וכגון שסיכך גפנו ע"ג תבואת חבירו או איפכא, והרי שאילו הניף הרוח את הגפן וסיככו ע"ג תבואה לא הי' נאסר אם לא ידעו הבעלים, אפילו הוסיף חלק ר' שמאתיים, שפ"ה הי' מותר, מדכתיב אשר תזרע ולא שנזרע מעצמו (כסי' רנ"ז סי"ג); בכל כה"ג אמרי' כיון שהשב בלא ברצון הבעלים, דל מחשבתו מהכא, והו"ל כנעשה בלא כוונה, והרי המעש' בלי כוונה אינה אוסרת; ולפיכך שמסכך גפנו ע"ג תבואה וירק של חבירו, או איפכא, לא נאסר של חבירו. ומה"ט גם כאן שפיגל קרבן חבירו שאמרינן בנדרים (ד"לו א'), דלי נימא דהכי שלוח' דידן נינהו, לא נאסר הקרבן והיינו כדאמרן, כיון דלפגול בעי מחשבה, אמרינן מחשבתי' כמאן דליתא דמי, ובכה"ג אין אדם אוסר דבר שאינו שלו; ואך אי כהני שלוח' דרחמנא נינהו א"כ אפקה רחמנא להקרבן מרשות בעלים לרשות כהן, וכדידי' דמי ושפיר מצי מפגל ליה (ועי' ר"אש שם בנדרים). ואת"ל הרי קיי"ל דמומר לע"ז ששחט בהמת חבירו לע"ז נאסרה (כי"ד סי' ד' ס"ד וקצה"ח ס"ח); ולמאי, ותו"ש ג מפגול הנ"ל, דהרי ה"נ רק מחשבת המומר אסרה; ומיעוט גם הכא דל מחשבה מהכא דנהוי כליתא; אע"ג דעכ"פ שחיטת מומר נבילה (כי"ד סי' ב' ס"ה), עכ"פ מותר בהנאה? י"ל התם אע"ג דשחיטה גופה אף לא היה בה מחשבה לע"ז אין בה איסור; שפ"ה לא דמי כלל למפגל ולמסכך גפנו על תבואת חבירו, דבשניהן אין המחשבה קשורה בהמעשה להיות אחיזה בה, דלא בעיי' מפגל, דהיינו שהושחט הקרבן ע"מ לאכלו לאחר, הרי היה תלוי לשמוע הקרבן, ורק במחשבתו לאכל לאחר קלקלו, אמרינן מחשבתו כמאן דליתא דמי; ואע"ג דא"כ לא היה כאן מחשבה כלל? י"ל דהכי קיי"

כלאי כרם

כל שנשחט' סתם כשר (כזבחים ד"ב ב'); אבל בשחט בהמת חבירו לכבוד ע"ז, כל עיקר המעשה באיסור הוא. והו"ל מעשה זה דאגידא במחשבתו כזורק חלב לתוך תבשיל חבירו דנאסר. ואת"ל עכ"פ מ"ש בחיטה לע"ז מכסיפת גפן על תבואת חבירו, דמשום שאין אדם אוסר דבר של חבירו, חשבינן לכל המעשה כאילו לא נעשה ומותר, אע"ג דנמי המחשבה אגיד' בהמעשה שפי' דהתכוון לסכך הגפן ע"ג התבואה; וה"נ גבי שחט' לע"ז נימא דמדאינה שלו, וכאילו לא נשחט' כלל; ואע"ג דא"כ הו"ל כמתה מאליה ותתסר באכילה [וכמ"ש הר"ן ספ"ב דחולין; וכ"כ רעו"ז י"ד סי' ד' ס"קה]; עכ"פ תהי' מותרת בהנא'? י"ל דשאני מסכך דכיון דאפשר לאהדורי להגפן מעל התבוא', להכי חשבינן לכל המעשה עם המחשבה כאילו לא נעשה כלל; משא"כ שוחט לכבוד ע"ז, היכא נימא דהו"ל כאילו לא שחט', והרי שור שחוט לפניך, והשחיט' שנראה הוא האיסור, כמו החלב שנראה בהקדירה שהשליך לתוכה. ואע"ג דבמפגל ג"כ שור שחוט לפניך? י"ל הרי מה"ט באמת לא מבטלינן השחיטה ובשיר', דמדחשבינן ליה להכהן כשליח של הבעלים, מלי א"ל שפיר לשחיטה עשיתיך שליח ולא למחשבת פגול שלך; וכדאמרינן כה"ג (כתובות ד"לט א'), דבדא"ל לשליח זבין לי ליתכא וזבן כורא, דודאי מוסיף על דבריו הוה וקנה ליתכא (כח"מ קפ"ב ס"ח); א"כ ה"נ השחיטה מהני ולא מחשבתו.

ג) אמנם כל זה בנאסר' במחשבה שלא היה לו לחשוב, אמרינן דמדעתא' שלא ברצון בעלי' חשבינן לה כליתא וכשר. אבל בשלא חשב המחשבה שהי' ראוי לו לחשוב, וכגון שעשה מלאכה במי חטאת של חבירו, דמוקמינן לה (גיטין דנ"ג א') דהייתו דשקל דבר אחר כנגדה, ואמרינן התם דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים; ומדחייב ביד"ש, ש"מ דנפסלו, אע"ג דאין כאן מעשה כלל בהמי חטאת עצמן, ורק ע"י מחשבתו להיות משקל נפסלו; לא אמרי' דכיון דמחשבה זו לשקול כנגדן שלא לרצון בעליה הי', נהוי כמאן דלא חישב כן, ויהיו המים כשירים; בורכא דכיון דכל פסול מלאכה במי חטאת הוא מדכתיב למשמרת למי נדה; ומדעשה בהן מלאכה, הרי הסיח דעתו משמירתן (כספרי שהביאו הר"מ והר"ש ס"פד דפרה); וא"כ מה מהני דנימא, דמחשבתו לשקל כנגדן נהוי כמאן דליתא, הרי עכ"פ לא נשארו כראוי; להכי בכל כה"ג אמרינן אדם אוסר דבר שאינו שלו מדלא חשב לשמרן כפי שהיה ראוי לחשוב. מיהו פשוט דמיירי שבאו שומר להמי חטאת דאל"כ היכא ס"ד שיתחייב ביד"ש, וכי מחויב לשמור מי חטאת של חבירו; אע"כ שעשאו שומר, דחייב משום פשיע', ורק מדהו"ל היזק שאינו ניכר פטור מדיני אדם, אבל חייב רק בדי"ש]:

(צו) אנס שגזל שדה מחבירו, וזרע בו כלאי כרם, אם נשתקע שם הבעלים מהשדה, או אע"פי שלא נתיאשו ממנה, הר"ז אסור מן התורה; ואם לא נשתקע שם הבעלים ממנה, אע"ג שנתיאשו, אסור רק מד"ס; ובב' לטיבותא שלא נשתקע, ולא נתיאשו, מותר הנזרע [רל"ו כ"ו]:

(צז) הרואה כלאים בכרם חבירו, והיה בכחו ובידו לעקרו, ולא עשה כן, אלא הניחו, והבעלים לא ידעו כלל שיש שם כלאים בכרמו; הרי כל שהוסיף ר' משעה שראה אותן האדם ההוא, הו"ל כלאים לאדם הנכרי שראהו והניחו ואסור לו בהנאה; אבל להבעלים ולשאר כל אדם מותרי' אפילו באכילה; אבל בעל השדה שראה כלאים בכרמו והניחו עד שהוסיף ר', נאסרו כל הגדולין בהנאה לכל אדם (שם ס"ס):

ג) כלאי בהמה.

(צח) איסור כלאי בהמה יש בו ב' אופנים דהיינו א) איסור הרבעת ב' מינים; ב) איסור מלאכה בב' מיני אגודים יחד; ויש חילוק ביניהן בכמה דברים, ואנחנו נקצר בכל א' מהניהן, בכל דבר שאינו מצוי; אולם נפרש תחלה איסור הרבעה:

(צט) המרביע זכר על נקיבה ב' מינין, אפילו דומין זל"ז, בין בבהמה, חיה, ועוף ואפי' באותן מיני חיות שאין שייך בהן הרבעה; בין טמאים ובין טהורים; בין שלו ובין של חבירו; בין בארץ ובין בח"ל, חייב מלקות מדאורייתא. וכל זה כשהכניס כמכחול בשפופרת. אבל כל שבאופן אחר, אפי' עורר בקול, אסור רק מדרבנן ולוקה מרדות [ורבינו הש"ך רס"י רצ"ו כ' דלהרמב"ם גם הרבעה אינו אסור מדאו' רק בא' טהור וא' טמא. ובמחב"ר לא דק, דהרמב"ם (פ"ט מכלאים) לא חילק בהרבע' בין טמא' לטהורה, רק אסר סתמא כל ב' מינין; וכן שם (ה"ד) אסר הרכבת זאב עם כלב, וצבי עם עז, וכבש עם יעל; הרי גם בשניהן טהורים או שניהן טמאים? ואי"ל דהיינו מדרבנן: ליתא, דהרי שם (ה"ז) באיסור מלאכה בב' מינין, שם שפתי הרמב"ם בהור מללו דדוקא בא' טהור וא' טמא לוקה מדאו'; ושם (ה"ח) מסיק עלה וז"ל אבל מדברי סופרים כל ב' מינין שאסורים בהרבעה (דהיינו אפילו בשניהן טהורים או שניהן טמאים), אסורים נמי בחרישה' וכו'; הרי מדתלה השוואת איסור מלאכה לאיסור הרבעה, דאסרו חכמים במלאכה משום הרבע', ש"מ דבהרבע' אין חילוק להרמב"ם בין טהור לטמא מדאו'? וגם עיקר טעם הרמב"ם שמחלק בין הרבעה למלאכה, הייט משום

דבהרבעה

כלאי בהמה

דבהרבעה כ׳ סתמא בהמתך לא תרביע כלאים; משמע כל בהמתך בין טהור או טמא: אבל במלאכה כתיב לא תחרש בשור ובחמור יחדו; משמע דוגמת שור וחמור שא׳ טהור וא׳ טמא. וכבר הקשה עליו הרא״ש בהלכות קטנות, הרי ילפינן שור שור משבת ׳ ונדחק לתרץ דס״ל להרמב״ם דלא ילף משבת אלא דתסגי בכל המינים אפי׳ אינן שור וחמור, אבל עכ״פ בעינן דומיא דשור וחמור, דהיינו א׳ טהור וא׳ טמא, ואפ״ה מסיק דלא כוותי׳. עכ״פ הרי דגם הרא״ש ס״ל דלרמב״ם אין חילוק בהרבעה בין טהור לטמא]:

(ק) מותר להכניס ב׳ מינין יחד לדירה ואם רואה שמזדווגין א״צ להפרישן זמ״ז; אבל אסור לומר לנכרי להרביען; ולא עוד אלא אפילו לומר בפני נכרי כל המרביען אינו מפסיד, אסור; דלוקא בשריפ׳ בשבת שרי כה״ג [כא״ח של״ד] למשום פסידא ל״ג בה רבנן [כתובות ד״ס ע״א]. אולם אם עכומ״ז מרביען מעצמו, א״צ למחות, דעכומ״ז אדעתי׳ דנפשי׳ קעביד, שיודע שישראל יחזיק לו טובה וישיב לו הטיב׳ עבור זה [כא״ח של״ד ואה״ע סי׳ ה׳]; ולא חיישינן בכה״ג למראית עין, שיחשבו שישראל א״ל להרביען; די״ל דכיון דאמירה לעכומ״ז אינו אלא שבות דרבנן, וכל למדרבנן לא חיישינן בלשעבר למ״ע [וכמו שכתב בס״ד בקופת הרוכלין דף י״א]:

(קא) מין שיש בו מדברי וישובי, אע״ג שמשונין קצת בתמונתן, בקוטן וגודל הגוף או באבריהן, או בצבע שערן וכדומה, אפ״ה כולן חשובים כמין א׳; אבל במשונים זמ״ז שטי גדול, כגון אווז ואווז הבר, שזה ביציו מבחוץ וזה מבפנים, הרי אלו ב׳ מינין:

(קב) הנולדים מכלאים, אם שניהן אמותיהן שוות [ועל כרחך שגם אבותיהן שוים] מותר להרביען יחד; אבל באין אמותיהן שוות אסור להרביען, אבל אינו לוקה, מלהוא ספק; וכ״כ אם אמותיהן שוות, אבל אין אבותיהן שוין, כגון פריד׳ שאביה סוס ואמה חמור, עם חמור; או פרידה שאביה חמור, ואמה סוס, עם סוס, אסור; וכ״ש באין אמותיהן שוות אפי׳ אבותיהן שוין דאסור:

(קג) אולם הנולד מהרבעת ב׳ מינין ששניהן טהורים, מותר באכילה; דאע״ג דאמר רחמנא לא תאכל כל תועבה, ודרשינן כל שתעבתי לך לא תאכל? הכא רחמנא אפקה, למלאסר רחמנא כל כה״ג לגבוה, ש״מ דלהדיוט שרי [כחולין קט״ו א׳; והתם גמר מנה גם כלאי זרעים דשרי להדיוט]:

(קד) פרה שילדה כמין סוס, כל היוצא מטהור טהור [בכורות פ״א מ״ב]: ואפי׳ ראינו שנרבעה מסוס, והרי יש ספק אי חוששין לזרע האב [חולין דע״ט]: אפ״ה גמירי דאין טמאים וטהורים, ולא בהמות וחיות, ולא גסה ודקה, מתעברים זמ״ז [בכורות דף ז׳ א׳]; אלא ודאי רק דוגמא הוא, ומדיוצא מטהור טהור [י״ד ע״ם ס״ב]. ונל״פ למותר להרביעו עם מין אמו, והמרביעו עם דוגמתו לוקה: ובזה שאלו להנהו דלנו דיילי, אחודה לכם חידה, (לבשור עם שור) [דבסוס עם סוס] יש כלאים ולוקה, ובשור (וחמור) [וסוס] מותר לכתחילה? ואפשר דעם אמו אסור מד״ס משום מראית עין [בסי׳ קי״ב]:

(קה) החלק הב׳ שבכלאי בהמה, הייגו איסור מלאכה מב׳ מינין, דבין ב׳ מיני בהמות, או ב׳ מיני חיות, או ב׳ מיני עופות, או אפי׳ ב׳ מיני דגים וכ״ש בהמה עם חיה, עוף או דג, או חיה או עוף או דג עם א׳ מהן, בין ששניהן טהורים או שניהן טמאים או א׳ טהור וא׳ טמא, כל שקשרן יחד בחבל, ומשאו החבל, וכ״ש באסרם לפר עגלה וחרשו או כזרע על ידן, או שנילם עי״ז כשהן אסורים יחד, או שנעשה עי״ז שום מלאכה, הר״ז חייב מלקות מן התורה. וחמיר הכא מכלאים דהרבעה, דבהרביע כלאים בקול אסור רק מדרבנן [כלעיל סימן צ״ט], והכא בהנהיג ב׳ מינין בקול לוקה מ׳ מדאו׳ [רנ״ז (ס״ט) [סי״א]:

(קו) מיהו להרמב״ם אין איסור כלאים בהנהגה או מלאכה רק בב׳ מינין שא׳ מהן טהור וא׳ טמא, אז לוקה מ׳ מדאורייתא; והייגו מדכתיב לא תחרוש בשור ובחמור, להכי בעינן דומיא לשור וחמור, שא׳ טהור וא׳ טמא; ואפ״ה גם בשניהן טהורים או שניהן טמאים אסור עכ״פ מדרבנן אפו כלאים דהרבעה, דלכ״ע כל ב׳ מינין אסור מדאורייתא:

(קז) וי״א דכל ב׳ מינין שהגרים שיעשו מלאכה בגוף א׳ או ישאו משא א׳ אפילו אינן קשורים יחד, חייב מלקות. ונ״ל דעכ״פ גם לפי דעה ו, צריך שיגש שניהן

בהגוף

כלאי בהמה

שבגוף של שניהם, וכגון שהניח דף א' על שור ועל חמור ושניהם יחד; אבל לא כשהשור חורש לעצמו והחמור חורש לעצמו, והוא מחמרם בקול בשעה א', או שהיו שניהן דשין בתבואה זה לעצמו וזה לעצמו והוא מזמרן בקולו, בזה אין כאן איסור כלאים כלל:

(קח) לפי דעה זו, הרוכב על הסוס, אסור להנהיג כלב בחבל שביד הרוכב, והכלב הולך בצד הרוכב; אבל כשהחבל שהכלב קשור בו, קשור גם באוכף שע"ג הסוס, או שהחבל קשור בהעגלה שהסוס אסור לפניו גם לכ"ע אסו' מדאו'; מיהו כל זה כשהכלב הולך ברגליו; אבל כשהכלב מונח על הסוס או על העגלה, אע"ג שקשורים יחד הכלב והסוס בחבל א', פשוט דלכ"ע מותר:

(קט) עגלה שנמשכה ממין א', אסור לקשור מין אחר בצד העגלה, או אפילו אחורי העגלה; ואם עכו"ם מנהיג עגלה שכלאי' בה מושכין אותה, אם המשא של ישראל אסור לישראל לילך בצד העגלה, מדחיישינן שיזרוס ישראל למהר להוליך המשא שלו, ויעשה איסור דאו'. ונ"ל דאם העכו"ם אסר הכלאי' בהקרון מדעת עצמו, או אפי' כשהב' בהמות והקרון והמשא של ישראל כל שאין הישראל הולך בצד הקרון, א"צ הישראל למחות. וראייתי מהרבעה לעיל [סי' ק']. ואעפ"כ י"ל לאסור משום מ"ע; והטעם שאני דהרבעה רק ברגע נעשה ול"ח באיסור דרבנן בשכבר נעשה; משא"כ שרואין שכלאי' מושכין בעגלתו, שפיר יש לחוש שברצון ישראל עושה:

(קי) אחד המנהיג כלאים, או מושך קשורים יחד בחבל, או מנהיגן בקול, או אפי' רק יושב בעגלה שנמשכת מכלאים, חייב מ' מדאו'. והרא"ש הביא דעת רבי' יצחק דהיושב בעגלה כשלא הנהיג בקול אסור רק מדרבנן:

(קיא) ופשוט דבין כלאים דהרבעה או דמלאכה, אין חילוק בין שב' המינין הם שלו או של חבירו או של עכו"ם, או א' שלו וא' של אחר, בכל ענין חייב מן התורה; ואע"ג דבהרבעה כ' בהמתך, אפ"ה קאמרינן בת"כ דמדכתיב גבי הרבע' את חוקותי תשמורו, ריב' הכתוב [דאתו וגמרין כבר, או מדכתיב חוקותי בכ"כ]; וכן פסק נמי הרמב"ם [פ"ט מכלאים]. ואע"ג [ס"כג] לא אסרי' לישראל לילך בצד העגלה שנמשך מכלאים, רק בשהמשא של ישראל, משמע דעכ"פ דבשהמשא ג"כ של עכו"ם מותר לילך בצד העגלה? היינו דבשהמשא של עכו"ם לא חיישינן שירוס ישראל קולו לזרזה לילך, דמדאין המשא שלו, הסכ"ם יזרוס לילך; אבל בשבהמות ישראל מנהיגה, או אפילו הבהמות והעגלה והמשא של עכו"ם, לוקה מ':

ד) כלאי בגדים.

(קיב) אין אסור משום כלאי בגדים, רק בצמר מעורב בפשתן. מיהו עז שילד כמין רחל, אין צמרה אסור בפשתן רק משום מראית עין. [וא"ת מ"ש מנגעים דג"כ אינו רק בצ"ופ, ול"ג בכה"ג משום מ"ע [כרמב"ם מצרעת פי"ג ה"ג]? י"ל נגעי בגדים הלכה דל"ש שיא ול"ג בה רבנן [כבילה דף י"ט א']. עוי"ל התם משום פסידא ל"ג בה רבנן [כתובות דף ס' ע"א]. אם נטרף יחד מוכי צמר רחלים ברוב צמר גמלים, מותר בגד שנעשה מתערובות זה לתופרו בפשתן; וכ"ה מוכי פשתן שנטרף ברוב מוכי קנבוס או ברוב מוכי שאר מינים, בגד שנעשה מתערובתן מותר לתפרו בצמר. ולא עוד אלא אפי' נתערב מוכי צמר במוכי פשתן, מבטל מין א' מהן ברוב מין שאינו צמר ופשתן, כגון לתר גפן או גמלים, ומותר בגד שנעשה מהן לתפרו בהמין שבתערובות זה שלא נתבטל. אבל צמר שנתערב ברוב פשתן או איפכא, אסור; דאע"ג דב"ו בטל בכה"ג? התם בטעם שאני מלתא. — מיהו כל זה בנתערבו מוכין; אבל חוטי' טוויין שנתערבו, לא שייך בהן בטול [רל"ט ס"א]:

(קיג) בעוד שלא היה מצוי משי, אסרו חכמים לתפור בגד צמר במשי, מדדמו חוטי
משי

משי לחוטי פשתן; אבל אח"כ כשנתהווה משי מצוי, חזרו פרושים והתירוהו, [ואע"ת הרי כבר נאסר במנין, והאיך היו רשאי' פרושים להתירו אח"כ? י"ל מדלא אסרוה רק משום חשש חשד, ובאידנא ליכא כאן חשש חשד, בכל כה"ג אפילו ב"ד קטן יכול להתיר מה שאסרו ב"ד שלפניהן; ולא דמי לחלב עכומ"ז, דגם כן האידנא אינו מצוי לחלוב בהמה טמאה, ואפ"ה באיסורא קמ' קאי? התם לאו משום חשש חשד אסרוה, רק שחשש אכילת איסור דאורייתא. ועיין מ"ש בס"ד בפירושינו לעדיות פ"ק א' סימן ל"ה. שהארכנו שם]:

(קיד) מלה שעטנז שאמרה תורה גבי כלאי בגדים, מקובל לנו שהוא נוטריקון שוע, טווי נוז? והיינו משום דמדאורייתא אין איסור כלאים אלא בשיהא הצמר והפשתן, כל א' לבד שוע, דהיינו שרוק במסרק; ואח"כ כל א' טווה לבד, שיעשה מכל אחד חוט לבד; ואח"כ יהיה כל א' נוז לבד, דהיינו שזור, צווירנען בל"א, שיגלגל החוט ע"י פלך וכדומה כדי לחזקו; ולאחר שעשה בהצמר לחוד ובהפשתן לחוד כל אלו הג' מלאכות, אם אח"כ חיבר ב' המינים יחד, באיזה מין חיבור שיהיה, דהיינו בין שארג מהן יחד בגד; או שתפר בחוט של מין א' בגד שנעשה ממין חוט חבירו; או שקשר או דבק ב' החוטין הללו יחד בדבק ליים בל"א או בדבר אחר המדבק בדרך קיום; או שארג מכל מין הנ"ל בגד לבד, ותפר ב' מיני הבגדים יחד במשי או בקנבוס או דבקן יחד בדבק או במחטין או ביתידות קטנות, עד שמדובקין היטב יחד בדרך קיום, כל זהו שעטנז דאורייתא.— וכ"ש בהיו הצמר והפשתן שועי' ומוסרקין יחד, ואח"כ טוון יחד ואח"כ שזרן יחד, ועשה מהן בגד, או כרך על גופו חוטין כאלה, הו"ל נמי שעטנז דאו' ולוקה עליו מ'. אבל בגד שעשוי צמר וערבו פשתן או איפכא, כיון דידוע שחוטי שתי וערב מאורגי' ממנו בגד, אינו רק שוע וטווי אבל לא נוז: או אפי' כשא' מב' המיני' הוא שוע טווי ונוז, אבל בחבירו חסר א' מג' המלאכות; וכ"כ לבדין פילץ בל"א, דהיינו כובעין שלנו הוט או קפלוש בל"א, כל הנך אינן אסורים רק מדרבנן; ואפי' כובעין שלנו או מנעלי פילץ שהפוזים מבפנים בליינוואנד, או שתפור לגטל בענדכען בשפת המנעל סביב עם חוט פשתן, אע"ג שהליינוואנד או חוט הפשתן, זה וזה היו שוע טווי ונוז, אפ"ה כיון שעכ"פ המנעל של צמר הוא פילץ, דהיינו רק שסרקו הצמר, לכן כל זה אינו אסור רק מדרבנן. כל זה הוא שיטת רוב הפוסקים:

(קטו) אבל דעת רש"י [נדה ס"א ב'] שאין שעטנז דאו' עד שיהיו ב' המינין שועין יחד, ואח"כ טווין יחד, ואח"כ גם נוזין יחד; וגם פי' שזין יחד, דהיינו שהן ארוגים יחד.— והקשו עליו שם רבעותי' דא"כ למה הוצרכה תורה להתיר כלאים בציצית, הרי תערובות הצמר והפשתן שבציצית, אינו רק שכל מין חוט שבהן, כל א' הוא שוע לבד וטווי לבד, וגם נוז לבד, אינו ארוג כלל? ולהכי מסקי כמש"ל סימן קי"ד. מיהו אפשר דרש"י מודה דגם בכה"ג אסור מדאורייתא, רק דאין לוקין רק בשהיו שועי' טווין ונזין יחד:

(קטז) והרמב"ם [פ"י מכלאים] פסק דגם כשרק הצמר והפשתן שועין יחד לחוד, ועשה מהתערובות הזה לבדין, פילץ בל"א כמו כובעין שלנו: או שלא שוען כלל, רק טרף ב' המינין וטוון יחד ואח"כ ארגן, הו"ל כלאים דאו', והרא"ש ובעל הטור נתקשו בדברי רבינו הרבה, דהרי כפי הנראה פסק הרמב"ם כרב אשי בסוגיא הנ"ל בנדה, דס"ל דבחד מהנך ג' פעולות סגי; וק' והרי בש"ס שם דקאמר בפירוש במסקנא, והלכתא כמר זוטרא דכולהו תלת בעינן? וגם שבפי' משניות כ' רבינו, דמה קאמר בש"ס והלכתא כמר זוטרא, אינו לשון התלמוד, אלא איזה מפורש הוסיף כן, ולא קיי"ל כוותי', אבל לא הודיענו רבינו טעמו מה הכריחו למחק בתוספה זו? [ורמו"ז (י"ד סי' ש' ס"ק א') כ' דה"ט הרמב"ם, דאי נימא דבעינן כל הג' יחד, וכמר זוטרא, א"כ כלאים בציצית היכא משכח"ל, דהרי בציצית אין בהחוטין כל הג' יחד? ולמה הצריכה תורה להתירו? הע"כ דכמר זוטרא באמת לא דרשינן קרא להתיר כלאים בציצית; אבל לדידן דקיי"ל דדרשינן כן, אין לנו רק לומר דקיי"ל כרב אשי דבחד חד סגי. ועוד האריך רבינו זה למסקנתו; ולדבריו נוטין נמי דברי רבינו בעל הגולה. ואני אנה אני בא, דעדיין שעמי עומד בחוץ, ומקלו ותרמילו בידו. דלא זכיתי להבין כלל דברי רבותינו אלו; דהא תינח אי נימא דלמר זוטרא אינו חייב רק בשהיו הצמר והפשתן בכל הג' מלאכות יחד, דהיינו שועין יחד, וטווין יחד, ואח"כ נוזין יחד, אבל הרי נראה דס"ל למר זוטרא דגם בשנעשה בכל א' מהב' מינין, ג' המלאכות בכל א' לבד, ושוב חברן יחד. ג"כ חייב מדאורייתא'

כלאי בגדים

מדאורייתא; א״כ שפיר שייך כלאים בחוטי שניית בשעשה בהוש התכלת ג׳ שמלאכות לבד, וגם בחוטי הפשתן שבניים ג׳ המלאכות לבד, וכשיקשרן יחד כדין נוית, שפיר הו״ל כלאים דאו׳, ואפ״ה שריא רחמנא; וה״נ שפיר ק׳ מנ״ל להרמב״ם לומר דכשיהי׳ בכל מין שוע לבד, או טווי לבד, או נוז שזור לבד, בכשיתחברם אח״כ ע״י לבד יחד או ע״י אריג׳ יחד, ג״כ יהי׳ כלאים דאו׳? וצ״ע]:

(קיז) מיהו נכ״ע, אפילו בשיהיה בכל א׳ רק שוע, או שהיו ב׳ המינין רק שופין יחד ועשה מהן לבד, או שהיה כל מין טווה לבד וקשרן יחד, או שטווה ב׳ המינין יחד ועשה מהן תוס, וכל כדומה לזה, אסור, והיינו לרמב״ם מדאו׳ וכדאמרן, ולהרא״ש הנ״ל אסור עכ״פ מדרבנן. [ונ״ל דהיינו מה דקאמר בש״ס (נדה הנ״ל) במעשה שהיה תוך שבגד צמר תוס א׳ של פשתן ארוג, ונתק החוט ההוא, והי׳ המנתק משתוק אם נתק כל החוס, ועל זה קאמר מר זוטרא דספיקא דרבנן הוא ושרי; דמדאו׳ צריך שיהי׳ כל מין ומין מג״או״פ שוע וגם טווה וגם נוז שזור, ואז אם יארגם או ידבקם יחדיו אח״כ אסור מדאו׳; אבל הרי הך בגד, שמסופק בו אם נשאר בו מחוט בפשתן, חוטי פשתי ושערב שבאריג שבגד, אינן רק כל מין שבחוטיו שוע וטווה לבד, אבל אין כל חוט שבהן שזר; ולפיכך מדאין בכל מין ומין שבחוטיו כל הג׳ מלאכות, אינו אסור רק מדרבנן; וכיון דמסופק אולי נתקו שנו הו״ל ספק דרבנן ושרי]:

(קיח) ודוקא כשכל א׳ מב׳ המינין שוע, ועשה מהן לבדין פילץ בנ״ל, או כשכל א׳ מב׳ המינין טווה, וקשר ב׳ החוטין הטווין יחד, או שסורן אח״כ יחד, אזי לתוס׳ אסור עכ״פ מדרבנן, ולרמב״ם אסור מדאו׳. אבל כשא׳ מב׳ המינין אינו אפי׳ שוע, אע״ג שהמין האחר הוא שוע וגם טווה וגם נוז, ודבק ב׳ המינין יחד, וכגון עורות כבשי׳ על צמר שעליהן, שתפרן יחד עם חוטי פשתן; והרי חוטי הפשתן הן שוע טווה ונוז, וא״א שיתפור בהן העורות, אם לא יתפוס בתפירתו שערות הצמר שבעורות תחת התפר אפ״ה כיון שהשערות שבהעורות אפי׳ שוע אינן, מותר ואין בהן חשש כלאים [רנ״ט ס״א]. ב״כ של פשתן, בחוטי אריג שבו הן שוע טווה ונוז וגם ארוג, ומילא השק זה עם צמר הגזוז מכבשים, והפר פיו סביב. והרי לא ימלט שבתפרו פה השק, יתפס בהתפר שערות הצמר, אפ״ה מותר לישב על השק, והיינו משום שהצמר שנתפס בהתפר, אפילו שוע אינו [וע׳ סי׳ ש׳ ס״ג דמשם משמע מדברי רמ״א דגם בכה״ג אסור, לולא שיכול להוציא הצמר מתוך התפירות.] — אבל בממלא השק עם בלאי בגדי צמר, והרי כשתופר פה השק תופס תוך התפר גם מטלאי בגדי צמר של המלוי, והרי השק והבלאות של המלוי שניהן הן כ״א שוע טווי ונוז, להכי אסור לישב על שק זה [סי׳ ב׳]. ואפ״ה נ״ל דנייר שקורין פאפיער שעשוי מבלאי בגדי צמר או מבלאי בגדי פשתן, או מבלאי של זה וזה ביחד, שכותשין אותן ברחיים עם מים ביחד, עד שיהיה כמו דייסא, ומערבין בדייסא זו דבק שקורין ליים, ושופכין ומרדדין דייסא זו עד שיהיה עלין דקין, ומייבשין העלין, והוא נייר המורגל, מותר לשום נייר זה תוך הקראגען של בגדים בין של צמר או של פשתן; דאע״ג דהבלאו׳ ההם שמהן נעשה הנייר, היה בתחלה בגד שחוטיו שוע טווה ונוז וגם ארוג, אפ״ה מדכתשם אח״כ ועשאן דייסא נתבטל מהן כל מלאכות הללו, ואפילו שם צמר ופשתן אין עוד עליהן, ומשתנה ממש ונורתן לפיכך בין שהנייר עשוי מבגד צמר, או מבגד פשתן, או משניהן יחד, אין בהן חשש כלאי׳ כלל, ואפילו שם לבד אין בהן ואע״ג דלפעמים מוצאין תוך הנייר איזה חוטין שלמין של צמר או של פשתן, א״צ לבדוק אחר זה, מדיש ס״ס, ספק אם יש בהנייר חוט כזה, ואם גם ישנו שם ספק שמא לא יתפשו עם התפר: אבל להניח וואטטען של פשתן תוך בגדי צמר בין עליונו ותחתונו של המלבוש, והרי הוואטע זו של פשתן שוע הוא, יש להסור; ולכן אין להאמין חייט נכרי על זה, אם לא יתן לו וואטטע של צמר גפן, דאז לא חיישי׳ שהחליפו [כלקמן סי׳ קמ״א]:

(קיט) בגד או רצועה שיש בקצהו א׳ חתיכת בגד צמר, ובקצהו השני חתיכת בגד פשתן, ובאמצע שניהן יש חתיכת בגד צמר גפן או משי או קנבוס או עיר, הרי כל שאין הצמר והפשתן נדבקין ממש יחד, ע״י תפירה או קבירה או שאר דיבוק, אין בזה איסור כלאים. ולכן בגד צמר שתפורין התחי׳ עורות, והרי עורות ההם תפורים בחוטי פשתן לחבר העורות יחד, אפ״ה כיון שהעורות שתפורין בקליהן בהבגד צמר, הם מפסיקין בין הבגד צמר לחוטי הפשתן, מותר ללבוש האדר ההוא; רק צריך לזהר שלא יתפר העורות לבגד הצמר במקום תפירת חוט הפשתן שתפורין בהן העורות [י״ד ס״ה כי׳ ב׳]. מיהו לרמב״ם

כלאי בגדים

אע"ג שמפסיק העור וכדומה בין הבגד צמר לחוט הפשתן שתפורי' בהן העורו', אפ"ה אסור מדאורייתא [שם]; אבל נוהגין כסברא הראשונה. [אולם הש"ך (סי' רצ"ט ס"ק ב') הקשה דברי רב"י אהדדי, דפסק שהם בעשה בגד שכולו צמר גמלים וכו', והרג חוט של צמר בקצהו א', וחוט פשתן בקצהו השני, אסור ללבשו משום כלאים, והיינו כדעת הרמב"ם; ומ"ש הכא בעורות התפורים בחוט פשתן, והאדר העורות הם תפורים תחת בגד צמר, דפסק שאין בזה משום כלאים? והניח בצ"ע. ותמהני מאד, מ"ש דלעיל (רצ"ט) פסק כרמב"ם, כאילו יש חולק על דינא דנא, והרי מבואר כן בתוספתא סוף מסכת כלאים בלי שום חולק? ועל כרחך צריך לחלק בין הך דינא דתוספתא להך דינא דהכא דהתם כיון דחוט הצמר שבקצה זה וחוט הפשתן שבקצה השני, שניהן ארוגים בגוף א' ובשטח א', אע"ג שמפסיק ביניהן מין שאינו כלאים דהיינו חוט צמר גמלים, הרי נתחבר צמר ופשתן יחד בחוט צמר גמלים נמי הוה כלאים; וה"ע הרי כצמר ופשתן ארוגים יחד תחת חוט שתי אחד (ועי' בי' ש' ש"ך סק"ב): משא"כ הכא בהאדר של צמר, שמתופס תחתיו בעורות התפורים בפשתן, מדאין הבגד צמר וחוט הפשתן תחת שטח א', לא מחשבו כגוף א' ול"צ בה רבנן. ומזה נ"ל דהעושין בגד צמר ראק לעצמן ורוצים שיהי' אותו חלק שסביב הצואר, דהיינו הקראגען קצת מוקשה שטייף בל"א, לכך מניחין בתוך הקראגען, דהיינו בין החפוי שנקרא איבערצוג, ובין בתחתיו הנקרא אונטערפוטטער, בגד פשתן הנקרא שטייפע ליינוואנד, ומדחוששין משום כלאים, דהרי החפוי והתחתית המלבוש מצמר, לכן כורכין השטייפע ליינוואנד סביב עם מטלית משי או נייר, כדי שיפסיק עי"ז בין הבגד צמר להשטייפע ליינוואנד, דלכאורה הי' נראה שזה מותר; דעד כאן לא נאסר לישב על שק בגד פשתן הממולא עם מטליות של בגד צמר, אלא משום דנתפרו יחד הבגד צמר עם בגד פשתן כשתפר לסתום השק (כסי' ש' ס"ג); אבל הכא שכרך השטייפע ליינוואנד במטלית משי או צמר גפן הנקרא קאטון, הרי מעתה אין בו חשש זה עוד, ושרי; אבל באמת לא מועילו בזה כלום; דהרי ידוע דהחייטי' התופרים הקראגען, לאחר שהניחו החפוי איבערצוג למעלה והתחתית הקראגען מתחת, והשטייפע ליינוואנד באמצע, תופרים כל ג' התחיכות יחד בכמה תחיבות, כדי שיתקשו יחד בשוה; וא"כ מה יועיל שמטלית המשי או הצמר גפן מפסיק, הרי עכ"פ התיכה הבגד צמר והתיכה השטייפע ליינוואנד תפורים יחד בכמה תחיבות כש[illegible] א'. ואע"ג שמפסיק דבר אחר ביניהן לא מהני]:

(קב) הא דאמרינן לעיל [ס' ק"ד] דכלאים ע"י תפירה מחשבו כמחוברים; זהו דוקא כשתפורין יחד ע"י ב' תחיבות או יותר, ור"ל שהניח הבגד צמר ובגד פשתן זה על זה, או זה אצל זה, ותחב ב' תחיבות מחט בזה וב' תחיבות מחט במין שבצדו או שתחתיו, ונמצא שחוט המשי או הקנבוס שמחבר הב"צ והב"פ, תחוב ב"פ בזה וב' פעמים בזה, בכה"ג לבד הו"ל חיבור ואסור; אבל כשהמחט שבו חוט המחברן, תחבו פ"א בבגד הצמר, ופ"א בבגד הפשתן שבצדו או שתחתיו, זהו הנקרא תחיב' אחת שאינו חיבור; נ"ש שתחב כל תחיב' ותחיב' בפ"א ממעלה למטה, או שתחב בבגד א' תחיב' א' מלמעלה למטה, ותחיבה האחרת שבבגד האחר מלמט' למעל' או שתחב כל תחיב' שבכל א' ממט' למעל', בכל גוונא שאין ב' תחיבו' בכל בגד ובגד, לא מחשב רק כתחיב' א' ואינו חיבור. אמנם כשיש ב' תחיבות כדאמר' אע"ג שלא חזר וקשר ב' ראשי החוט יחד; או אפי' כשהיו מחוברין יחד רק בתחיב' א', אבל קשר ב' ראשי החוט יחד; או שתחב המחט שבו החוט פשתן תחיב' א' בבגד צמר, וקשר ב' ראשי קצוות החוט יחד; או שתחב המחט שבו החוט צמר תחיב' א' בבגד פשתן, וקשר ב' ראשי קצוות אח"כ יחד, והיינו כתחיבת חוטי הצלית שתחבן תוך הנקב שבכנף הבגד פשתן, וקושר אח"כ ב' קצות חוטי צמר הצילית יחד, כל זה הוא כלאים דאו'. — אבל בב' לטיבותא שתחב המחט עם החוט רק פ"א, וגם לא קשר אח"כ ב' ראשי החוט יחד, אינו חיבור ושרי. וי"א דרק בב' לריעותא הוה חיבור, שהיה ב' תחיבות בכל מין, וגם קשר אח"כ ב' ראשי החוט יחד. ונל"פ דא"צ שיקשור דוקא ב' ראשי החוט יחד, אלא כל שעשה קשר בחוט בקצה א', וקשר אחר בחוט בקצה השני, כיון שאינו יכול להוציא החוט אם לא ינתקו, מחשב חיבור לכל מר כדאית ליה.

[ומה שהקש' רטו"ז להטור, שפסק דדוקא בתחב ב' התחיבות וקשר אח"כ ב' ראשי החוט, הוה חיבור: א"כ למה הוצרכה תורה להתיר כלאים בצילית, הרי שם אין רק תחיב' א' תוך הנקב שבכנף, וקשר אח"כ ב' ראשי החוט יחד? ובמחב"ר מה שהתיר' תורה כלאים בצילית אינו משום הבגד רק משום החוטין בעצמן, שב' מהד' חוטין הוא תכלת עמרא, ושאר הב' חוטין הן פשתן שעושה וקושרן יחד בבגד, ומדקשר ב' מיני החוטין יחד בב' קשרים, אפי' לא היו מחוברין כלל בהבגד הוא כלאים דאו' גם להטור? ועל כרחך צ"ל כן לבעל האבעיי' (מנחות ד"לט ב') דבעי פשתן מהו שיפטור בצמר? ומה קמבעי' ליה, הרי ע"כ דגם פשתי בצמר שייכ, דאל"כ מה איצטריך רחמנא לומר גדילי' תעשה לך מהם להתיר כלאים בצילית? אע"כ דהוה מוקמינן לה אחוטי צילית גופייהו שהם כלאים? ודו"ק]:

(קכא) הא דאמרינן לעיל דבקשר חוטי צמר בחוטי פשתן הוה חיבור, זהו דוקא בקשר של קיימא. והיינו בב' אופנים: א) אופן א', שיניח ב' מיני החוטין זה אצל

בתי כלאים

כלאי בגדים

וה, ויעשה עם שניהן עיגול קטן, ויחזור ויכניס ב' הראשים תוך העיגול שזה מתחת למעלה, ויהדק וימשוך ב' קצוות החוטים מצד זה, וב' קצוות האחרות מצד האחר, עד שיסגיר העניבה וישנוה פי"ז קשר. ב) אופן הב' הוא שיכרוך חוט א' סביב לחבירו ויקשרו, ושוב סמוך לקשר הראשון, יעשה קשר גם עם החוט הנכרך בתחלה. אבל אם עשה ב' קשרים או אפילו ק' קשרים אע"ג בחוט א' סביב לחוט האחר, אינו חיבור, דהרי יכול שפיר למשוך ולהוציא החוט הנכרך מתוך הקשרים של חבירו. מיהו גם בקשור באופן כזה, אם הידק מאד הקשר סביב החוט הנכרך, עד שא"א להוציא החוט מתוך הקשר שסביבו מהחוט האחר, ודאי גם בכה"ג הוה חיבור לענין כלאים [ס' ס"ג]:

(קכב) בגד שיש בו קרסי' שעשויין כמין ס, או שיש בהבגד עצמו נקבים, ובהבגד שממין האחר יש בו ווין להכניסן בהקרסי' שבהבגד שממין האחר; או שיש בהבגד שממין זה כפתורים להכניס הכפתורים תוך הנקבים שבהבגד שממין האחר, כיון שחיבור ב' מיני הבגדים שעי"ז הוא רפוי, עד שיכול לנתקן מהדדי מבלי שיצטרך להפשיט הווין או לקרוע הנקבים, אין חיבור; ורק במהודקין מאד, עד שאין יכול לנתקן זה מזה רק בדוחק גדול, מחשבו חיבור [שם]:

(קכג) ומה"ש בגד פשתן שעשה בשפתו נקבים נקבים סביב, כמו שרגילין לעשות בכיסין, ומכניס תוך הנקבים ההם חבל של צמר, או איפכא שמכניס חבל של פשתן בנקבים שבבגד צמר; כיון שהחבל רפוי תוך הנקבים, כדי שיהי' יכול למתחו ולסגרו סביב גופו כשילבש הבגד שבו הנקבים והחבל שבתוכן, אין בזה חשש כלאים; רק שיהיה נזהר לבלי לקשור ב' ראשי החבל בקשר של קיימא יחד: והרי בכה"ג לא גרע מאילו תחב תחיב' א' בחוט פשתן בבגד צמר. והרי בכה"ג בקשר ב' ראשי החוט יחד בקשר של קיימ' הוה חיבור [כלעיל סי' ק"כ]:

(קכד) ומה"ש בתי שוקיי' שקורין שארע וואררען, שהן רחבים ביותר, כמכנסי' של ישמעאל' וקאזאקען, שיש בשפתו העליון במקום החגורה כמין פרגוד חפות, דהיינו שכופל שפת העליון של החגורה שבמכנסיים, ותופר שפת כפל הזה קצת רחוק משפת החגור כדי שישאר חלול תוך הכפל, ומכניס חבל תוך הכפל, כדי שכשיחגור המכנסיי' וירצה להדקן סביב למתניו יפה, ימשוך ב' קצות החבל שהכניס בהחלול שבהחגור הרי כיון שהחבל הוא רפוי תוך החלול, אף שהמכנסיים פשתן והחבל צמר או איפכא אין כאן כלאים ושרי; ובתנאי שלא יקשור ב' קצות החבל יחד בקשר של קיימא, אלא רק יענבן יחד [שם ס"ד]:

(קכה) מנהיג בהמות, שכל בהמה ובהמה מהן קשור בה חבל, יש של פשתן, ויש של צמר, והמנהיג מכניס כל החבלים יחד תוך ידו, מותר לכרוך כל החבלים סביב לפס ידו כשיוליכן; רק לא יקשרם יחד דלא הו"ל חיבו'; וי"א דגם לקשרם מותר, מדאין מתכוון כלל להתלבש בהן. ואם כל החבלים כבר קשורי' יחד בקשר של קיימא, אסור לכרכן סביב כפו לדיע' הראשונה [שם ס"ו]:

(קכו) כלאים דאורייתא אינו רק בישנו על האדם דרך מלבוש, דהיינו שהכלאים על גופו אפילו במופסק בבגד אחר, וכגון שלובש הבגד שבו הכלאים ע"ג בגד אחר שתחתיו; אבל כל שאין הכלאים על גופו, אע"ג שמחובר הכלאים בהבגד שעל גופו; וכגון בגד שבקצהו הא' יש כלאים, והוא מתלבש בקצהו האחר שאין בו כלאים, והקצה הב' שהכלאי' בו מרושל ע"ג קרקע, אינו אסור מדאו', מדכתיב לא יעלה עליך, והרי אינו עולה עליו; אבל אסור עכ"פ מדרבנן [ש"א ס"ג]. וה"ה בגד שצדו א' צמר, וצדו השני פשתן, אסו' עכ"פ מדרבנן להתעטף בקצה שבו המין הא' [כשם"ש]:

(קכז) וכ"ב ילפינן מדכתיב לא יעלה עליך דמותר להציע כלאים תחתיו מדאורייתא, ואפי' בשרו נוגע בו, דעכ"פ לא עלה עליו; אבל חכמים אסרו גם להציע כלאים תחתיו, אפילו מפסיקין בינו להאדם כמה מצעות רבות, שמא תכרך נימא מהכלאים על בשרו [סי' ש"א ס"א]:

(קכח) נ"ל דהא דממעטינן מעליך, הצעה תחתיו, ה"נ ממעטינן מזה צדדים; דלא"צ דקיי"ל

כלאים בגדים

דקי"ל [מנחות דס"ב א'] כר' דעל גם בסמוך משמע, וכדכתיב ועליו מטה מנשה, והיינו מגלו: עכ"פ הרי ק' על זה ממה דקיי"ל נמי כרבנן [סוכה ד"ז ב'] דעל רק על ממש משמע? וכא דכתיב וסכות על הארון את הפרוכת, דהיינו דניכף ביה פורתא, דמחזי כסכך? ע"ב צ"ל דדוקא היכא דכתיב על לחודא משמע הכי ומשמע הכי; וה"נ אילו הוה כ' ונתת על הארון את הפרוכת, היה אפשר לומר דהאי על ר"ל בסמוך: אבל מדכתיב הכא וסכות על הארון, הרי מלת וסכות ודאי על ממש משמע, להשמיעט בא דהך על על ממש; וא"כ ה"נ הכא מדכתיב לא יעלה, ודאי נלה לן קרא דעליך דכתיב בתר הכי, עליך ממש משמע.
והא דאסרינן לעשות ווילון שבפתח מכלאים מפני שהשמש מתחמם כנגדו [כסימן ש"א סי"א]? י"ל התם רק מדרבנן אסור, דכמו שאסרו תחתיו, כ"כ אסרו מגלו; ולא משום ספיקא שמא יתחמם כנגדו, דא"כ הו"ל כספיקא דרבנן, הלא משום ודאי נאסר דודאי יתחמם שם השמש בגלדו; א"נ הא דקאמר התם שהשמש מתחמם כנגדו, לאו משום דעומד בגלדו, אלא משום שהשמש מתעטף בו; וכן פי' רש"י [ביצה די"ז ב']; והרי כל עיטוף היינו כמלבוש ממש שמונח על גוף האדם; ואדרבה משם ראי' לדברינו, דמדהוצרך רש"י לומר שמתעטף בו, דהיינו על ממש, ולא פי' שעומד בגלדו, מוכח כדברינו, דאי משום הא לא הוה חיישי' לה, מדהו"ל ספיקא דרבנן, שמא יעמוד בגלדו כדי להתחמם; ושמא תכרך משם נימא על בשרו, והו"ל ס"ס נגד איסור תורה, וחד ספק נגד איסור דרבנן, דשרי: אבל מדחיישינן שמא יתעטף בם, דהו"ל עליו ממש, שפיר הו"ל ספק דאו' ולחומרא:

(קבט) **ולפיכך** מרכבת שקורין קוטש"ע שמוקפת מבפנים מבגד צמר וב"פ מכל הצדדים ולמעלה ולמטה; הנה בשעטנז שלמעלה שהוא כעין אהל על היושב תוך הקוטשע, דאי אין לחוש, כיון דאין גופו מגע בהאהל ההוא [כסי' ש"א ס"א]; אבל אכתי איכא למיחש להכלאים שתחתיו ושבצדו; ואע"ג ששמעתי שהשטאפעציר' העושים כרי הקוטשען תופרין בכל מלאכתן בחוטי קנבוס, מפני שחזק יותר מחוטי פשתן: עכ"פ הרי יש תחת הבגד צמר שבמושב ושבצדדי הקוטשע בפנים, בגד פשתן, והכ תפורים בקצוות המושב יחד וגם נקבעים שם יחד ביתדות קטנות; ואע"ג שהוא יושב על ב' מיני הבגדים במקום שאינן תפורים יחד, וא"כ במקום מושבו אין כלאים; עכ"פ גם בכה"ג הו"ל עכ"פ כלאים דרבנן [כסס"ש, וכלעיל סי' קכ"ז]; ואע"ג דיש פנים לומר דדוקא מצעות כלאים אסור לישב עליהן דמדמרופלין שפתות בגד הכלאים מכל צד, שפיר יש לחוש שקצת משפת המצע המרופל, תכרך על גוף היושב; וכן נראה דעת רב"י שכ' [נרים סי' פ'], דדוקא יריעות ושמלות שהן שעטנז, אסור לישב עליהן, אבל כרים וכסתות שהן קשין, שרי, עכל"ר. והנה האי מלת „קשי'", אין לפרש דר"ל הארט בל"א, שהן קשי' כלוה עץ או כאבן, דא"כ למה צריך רב"י תו להתנות שאין רשאי לישב על אותן כרים וכסתות, רק כשמונחים על אצטבא של עץ או אבן; ול"ל כולה האי, והרי הן עצמן קשי' כאבן? הע"כ דמלת קשה שהזכיר רב"י, יתורגם במלת שטייף בל"א, דהיינו שהכר וכסת, רק אינו רך, אבל לא קשה כאבן, רק קשה קצת ועומד תמיד מרודד, ועי"ז א"א שיתקפל קצת ממנו על גוף היושב. וא"כ ה"נ בהכלאים שבקוטשע, מאחר שהבגד צמר וב"פ שתפורין בקצוותיהן יחד, הן מתוחין בכל קצוות בפתותיהן שדי' וקבועין שם ביתדות, וא"א שיקפל קצת מהכלאים על גוף היושב, לית לן בה, דכמו כרים וכסתות הקשין, שהן מדרבנן, שרינן לרב"י בה"א שיתקפלו על גוף היושב, כמו כן בגד צמר המחובר מן הצד עם ב"פ, והאדם אינו יושב על מקום חיבורן, דג"כ אסור רק מדרבנן, ג"כ שרינן מה"ט כשא"א שיתקפל מקום חיבורן על האדם היושב. אלא דעדיין יש לעיין בזה; דכל מה שאמרנו לא היה מועיל רק אם התוך של בגד הצמר וה"פ שתחתיו לא היו תפורין יחד רק בקצוות שפתותיהן, דהיינו שלא תחת מקום המושב, דאז מה"ט אינו אסור רק מדרבנן, להכי יש שפיר לומר דכשא"א שיתקפל שרי: אבל הלוא עינינו רואות שכמה כרים וכסתות שמחפין בהם תוך הקוטשע, ברוב הכמיס הפורין גם בהאמצע כ"פ במקום המושב, וא"כ הו"ל הכלאים שיושב עליו במקום חיבורן, כלאים דאו', ולפיכך אף דא"א שיתקפל על גוף היושב אסור, וכדאמרינן אפילו י' מצעות וכלאים תחתיהן, שרחוק שיתקפל אפ"ה אסור? ועוד הרי המושב והצדדים מכוסים ברוב פעמים בנוכין רכין כל כך עד שכשיושב עליהן

כלאי בגדים

עליהן או כשיסמוך בדפנות הקוטשע, הן נכפפין תחת ובלד היושב, והרי בכה"ג כבר כ' רב"י [ש"א ס"א] דאסור מה"ט? ואעפ"כ מצאתי היתר בדבר, ובפרט בשעת הדחק כנושא על הפאסט וכדומה, די"ל דהרי רוב הפוסקים ס"ל דאין כלאים דאו' עד שיהא כל א' שוע טווי ונוז לבדו, ואח"כ ארגם או יתחברם יחד; והרי ידוע שכל טוך בגד צמר וגם ב"פ שלנו, עשוי רק מחוטין שהן שוע וטווי, אבל כל חוט וחוט משתי וערב שלהן אינו נוז שזור; וכיון שכן א"א בטוך או לייגוואנד שלנו, שעטנז דאו'; דאפילו אם יתפור זה או זה בחוט של מין הבירו, כגון ב"פ עם חוט צמר, או טוך עם חוט פשתן, והרי החוט ההוא שתפר עמו הוא ודאי שוע טווי ונוז שזור, עכ"פ גם חוטי הטוך והב"פ צריך שיהיו בו כל ג' המלאכות הללו; וכיון שכן, כל שכשיהיה בגד או כר זה עליו אינו רק מדרבנן, אז כשהוא תחתיו אפילו הוא רך שרי אף לכתחילה; וב"ש כשיש כאן ספק אם יש בגד פשתן תחת הטוך, מהיכא תיתא נחזיק איסורא, הרי בגד קנבוס מצוי ביניגו, אולי אין שם ב"פ תחת הטוך רק בגד קנבוס. והרי כל שתחתיו הו"ל ספק דרבנן, ומותר, דהרי מדיושבין בקוטשע מלובשין אין בשרו נוגע בהמושב, וממש א"א שיכפוף כל כך הכר שבמושב עד שיעלה קצת מהכר על גוף היושב; ואם גם יעלה, הרי לא מתכוון לכך וכתופרי כסות ומוכרי כסות דמותרי' בכה"ג [כסי' ש"א ס"ו]:

(קל) הא דאמרי' לעיל דאפילו בשמציע כלאים תחתיו אסור מדרבנן, זהו דוקא ביריעות ושמלות דקין, דבכה"ג יש ספיר להוש שכשיהיו תחתיו אפשר שיתקפלו עד ממעל לגוף היושב; אבל כרים וכסתות שהן עבים ומרודדי', וקשין קצת כעין שקורין שטייף בל"א, והרי באלו אין להוש שכשהן תחת האדם שיתקפל קצת מהן על גוף היושב, גם מדרבנן רשאי להציען תחתיו; רק צריך ב' תנאים, (א) שלא יהא בשרו נוגע בהן דהיינו שישב עליהן והוא מלובש; (ב) שלא יהיו הכרים והכסתות מלאין מוכין או תבן, אלא שיהיו הן עצמן סגום עבה, וגם לא יהיה הסגום הזה פרוש ע"ג מוכין או תבן, דבכה"ג ספיר הייש' שיתכפף מקום מושבו, ויעלה השעטנז על גופו; ואע"ג דהוה ספק דרבנן, דהרי כיון דקשין הן שטייף בל"א, אפילו יעלה על הגוף, אינו רק איסור דרבנן; אפ"ה כיון דמצוי כך שיכפוף מקום המושב הו"ל כודאי דרבנן ואסור [עי' סי' ש"א]. וה"ה גם בגד כלאים רך במקום שעור האדם קשה אם הוא תחתיו, אע"ג שעור הקשה של העקב נוגע בהכלאים, שרי; ומה"ט שרינן להניח זאהלע כלאים רכה במנעל תחת העקב, מדעור העקב קשה [ש"א ס"יג]:

(קלא) מיהו כל זה בשאפשר שיהי' בגד זה כלאים דאו'; אבל אם הוא כלאים דרבנן, דהיינו שאין חוטי שתי וערב שלו שוע טווי ונוז שזור, או אם הוא בגד קשה מותר גם ללבשו על בשרו ממש, דהואיל אם היו רכי' ג"כ אינו אסור רק מדרבנן, מדאינן שוע טווי ונוז, לפיכך בקשים מותר לכתחילה ללבשן ממש [ש"א ס"ב]:

(קלב) ולפיכך לבדין קשין פילץ בל"א אינו טפי מארינ קשה, דארינ עכ"פ הוא שוע טווי ונוז; אבל לבדין אינן רק שוע; ולפיכך מותר ללבוש הוט או קאפלוש הנעשה מלבד צמר, אף שבתוך בית ראש שלו תפור בגד פשתן, דאע"ג דהב"פ הוא רך, עכ"פ הלבד הוא קשה, ושניהן אין בכל א' מהן ג' המלאכות שוע טווי ונוז שזור, הרי אפי' בהיה הסר רק בא' הג' מלאכות היה מותר, מכ"ש שחסרים הן בשניהן. ורק להרמב"ם דלבדין אסורים מה"ת כל זה אסור; ואפי' תחתיו אסורים כל שבשרו נוגע בהלבד, אף שהוא קשה [ש"א ס"ב]:

(קלג) שני בגדים שא' צמר וא' פשתן אסור ללבשן זע"ז כשא"א לפשוט התחתון אם לא יפשיט תחלה העליון כולו, דבכה"ג מהשבו כמדובקין או קשורים יחד; ולפיכך ב' פוזמקאות שטרימפפע בל"א, אסור ללבוש ב' מינין זע"ז, מדאין יכול להפשיט התחתון עד אחר שיפשיט העליון כולו; אבל ב' כתונות שא' מהן צמר וא' פשתן, רשאי ללבשן זע"ז, דהרי יכול להוציא ידו א' מב' בתי הזרועות שהן זע"ז ויכניס שוב ידו זה רק לבית יד של הכתונת העליון, ושוב יעשה כן בידו השנית לב' בתי הזרועות האחרות, ונמצא שהכתונת התחתון יפול כולו למטה מבלי שיצטרך להפשיט כל העליון. ומה"ט נ"ל דגם ב' מיני מכנסיים

כלאי בגדים

הרי ללבשן זע"ש, מדאפשר שיוציא רגל א' מחלק א' של ב' המכנסיי', ויסיר ויוציא החלק הזה של מכנסיי התחתונים מתוך החלק הזה של מכנסיי' העליונים, ויחזור ויכניס רגלו אל חלק זה של מכנסיי העליונים וכן יעשה לרגל השני, נמצא שיכול שפיר לפשוט מכנסיי' התחתונים מבלי שיצטרך להפשיט המכנסיי' העליונים כולו; וכן בב' יאקקען ובב' רעקקע בכ"ש [סי' ט' ס"ד]:

(קלד) אותות שכותבין שתפרו חוט צמר בבגד פשתן או איפכא, וכן ר"ת של שם בעלים שתופרים בבגדים וכתונת, שהבגד ממין א' והאותיות ממין אחר, אסור ללבשן משום כלאים, דאף דאין הלובש מתכוון לאותו החוט, עכ"פ הרי מתכוון להבגד והרי הבגד כולו אסור משום כלאים [שם ס"א]:

(קלה) ארעי אסור בכלאים, ואפי' לא הוי כלל לאדם שלובשו, ויודעי' שכל עי"ז שרק דרך ארעי לבשו; וכגון אדם גדול שמתכסה בבגד של קטן; ואפי' ג"כ כוונתו רק להעביר המכס, נמצא שאין מתכוון כלל ללבישה אפ"ה אסור [ש"ס ס"ה]:

(קלו) מיהו דוקא בכה"ג שעכ"פ מתכוון שיחשוב המוכס שהוא מלבושו; אבל במתכוין להראות לקונה מדת אורך ורוחב המלבוש, ואף שהבגד יושב נאות על גוף האדם; והרי בכה"ג גם הקונה יודע שלא נתכוון כלל ללבוש הבגד ההוא, מותר. ואמנם לפטור גם דעושה להעביר המכס, כיון שלא נתכוון ללבשו באמת, שרי. מיהו לכ"ע מותר חייט לתפור בגד כלאים שמונח על ברכיו, מדאין מתכוון כלל ללבישה; ובלבד שלא יתכוון להתחמם בו או להגן על עצמו [ש"א ס"ו]:

(קלז) ווילן שלפני הפתח אסור לעשותו מכלאים, משום שהשמש שומר הפתח מתעטף בו לפעמים. אבל פרוכת שלפני ארון הקודש, או חפוי שבפנימי' ההיכל, מותר לעשותן מכלאים; ורק מענטעלכען ומפה שכורכין הס"ת, אסור לעשותן מכלאים, מדשכיח הרבה ביד' אדם כשמלבים וכשאוחז הס"ת בזרועו [ג"ש ש"א סק"ט]:

(קלח) מטפחת שמסתפגין בהן הידים, או שמקנחין בהן כלים, או כסויין שמכסין שולחנות, ואפי' כסוי של שולחן בי"הכנ שקורין עליו בהס"ת, או מטפחת שכורכין בה ספרים, כל הכך כיון הידים מתחממות הן באלו במורגל, לכן האוסרים משום כלאים [ש"א ס"ט]. ואפ"ה נ"ל דכשהן קשין מותר:

(קלט) אסור לאחוז דבר חם או קר מאד בבגד כלאים כדי להגן על עצמו [ש"א ס"יב]; ודוקא במגן על עצמו בכלאים שסמוך לגופו; אבל ביש הפסק אויר בין גופו למגן כגון שפירש ע"ג אהל של כלאים מפני החמה או גשם, אע"ג שהמגן הוא כלאים, אפ"ה מותר לכנס תחתיו [ש"ך שם ס"קיא]:

(קמ) תכריכי מת מותר לעשותן מכלאים; וא"ת הרי יש משום לועג לרש [ברכות ח' א']? ואת"ל דהתם רק בציצית אסור מדשקול כנגד כל המצות [תוס' נדה ס"א ב']; במת"כ ליתא דהרי להתפלל ג"כ אסור סמוך למת [י"ד שד"ס ס"יב]? אלא נ"ל דכל לועג אינו בדבר שאין המת מחוייב, דא"כ כ"ש דהיה לחוש לכבוד חי בכה"ג, שלא לעשות מצוה בפני אדם שאינו מחוייב בה, וכגון ללבוש תפילין וציצית בפני אשה, והרי מעבירין מת בפני כלה [כתובות י"ז א']? אע"כ דבמילי שאין מחוייב אין בו משום לועג, רק בשאין החי אף מה שהמת יכול לעשות המעשה שעושה החי איכא משום לועג; ומה"ט גם מעשה חול שא"ל למת כגון לאכול או לשתות בפני המת אסור [של"ס ב"ד]; א"כ במלבישו כלאים דליכא ה"ט, וגם אין שוכחה משמלבישו למת, שהוא אסור לחי, שרי:

(קמא) בגד שמוכר עכו"ם לישראל, אינו נאמן אפי' במסלפ"ת לומר שתפור בקנבוס; ואע"ג דקיי"ל דרק בהחזק איסור אין עכו"ם נאמן במסלפ"ת, ורק בעדות אשה נאמן במסלפ"ת אף דאתחזק איסורא, משום דאיתתא דייק' ומנסבא? י"ל הכא אע"ג דלא אתחזק איסורא אפ"ה אינו נאמן, מדי"ל דמתכוון להשביח מקחו [ש"ז, ועמ"ש בס"ד פ"ג תבשילי' נפירושים]; ורק כשהפשתן יותר ביוקר מקנבוס, ודאי נאמן מה"ט, אם לא שהעכו"ם המוכר בעצמו תפרו שהוא חייט, או גם בכה"ג אינו נאמן, מדניחא ליה טפי לתפור בפשתן מבקנבוס. מיהו בנותן בגד לחייט לתפרו, ונתן לו קנבוס או משי לתפרו לא חיישי' שהחליפו בחוטי

פשתן

כלאי בגדים

פשתן דאומן לא מרע' אומנתי' בדבר שיכולין לעמוד עליו, אע"ג דלא דמי לקפילא שכל אומנתו הוא הרגשת הטעם, אבל אומנת החייט אינו תלוי בהכרה שבין פשתן לקנבוס? י"ל מה"ט באמת בהעיד על בגד של עצמו שתפרו בקנבוס, א"כ, מדאין אומנתו תולה בהכרת החילוק שבין קנבוס לחוט פשתן; אבל להחליף דבר שנתנו לו בדבר אחר, גם בזה תולה אומנתו, דדחיל שלא יתנו לו בגדים לתפרן [ועי' סי' ש"ב]:

(קמב) בגד שאבד בו כלאים אסור למכרו אפי' לנכרי, מדאפשר שיחזור יימכרנו לישראל; דאע"ג דהישראל הקונה לא יהיה רשאי להאמין להנכרי המוכר, ויצטרך בל"ז לבדוק כל התפירות שבהבגד? בכ"ש חוט הפשתן שאבד בו, כמו שלא יכול למוצאו ישראל המוכר להנכרי, כ"כ לא ימצאהו גמי הישראל הקונהו מהנכרי, והרי הוא לא ידע שנאבד בו החוט של כלאים [ב"א ס"ח]:

(קמג) אם רואה אדם כלאים בבגד חבירו בשוק, או בחדר שאין שם דירת הלובש, לא יאמר לו בפירוש שהוא לובש כלאים, דאז יהיה מוכרח להפשיטו מיד, והרי גדול כבוד הבריות; אלא יאמר לו שילך משם לביתו, וכי שם יאמר לו דבר הנצרך מאד. ולהרמב"ם אף שלבשו האדם בשוגג, קורעו מעליו אפילו בשוק, ואפילו הוא רבו. [וכך כ' רב"י (סי' ש"ג). ואע"ת מ"ס מכאן שישן באהל המת, דפסקינן דכשיעירו א"צ לומר לו שהוא באהל עם מת, כדי שיהיה לו פנאי ללבוש הע"כ כראוי, ולא יצטרך לצאת ערום ממטתו לחוץ (כלקמן שע"ב)? י"ל שכא פשע דהו"ל לדייק במלבושיו קודם שלבשו אם אין בו כלאי"כ; משא"כ התם הרי לא היה לו לחוש שמא בשעה שישן ימות זה החולה; וצ"ל כמי שישן, ובא חבירו וישן בגדו, והזיק הראשון להשני, דמחשב אונס גמור (כח"מ הכ"ה ס"ד):

(קמד) וכל זה בכלאים דאו'; אבל בכלאים דרבנן, אז לכ"ע אפי' מודיע להלובש שיש כלאים בבגדו א"צ להפשיטו מיד, רק ימהר הלובשו לביתו להפשיטו [י"ד ש"ג]; ולא דמי להרואה חבירו שנכשל א' מציציות לבושו שא"צ לומר לו מיד להפשיטו [כח"א סי' י"ג]? התם שב ואל תעשה:

(קמה) כשונה דין כלאי בגדים מכל מיני כלאים, שכולן אסורים לעשותן: אבל כלאי בגדים מותר לעשותן, וגם מותר ליהנות מהן בכל מיני הנאי'; ואין אסור רק להעלותן על גופו דרך מלבוש, ומדרבנן אסור גם דרך הלעה:

תשלת בעה"שי ובה"נלך.

